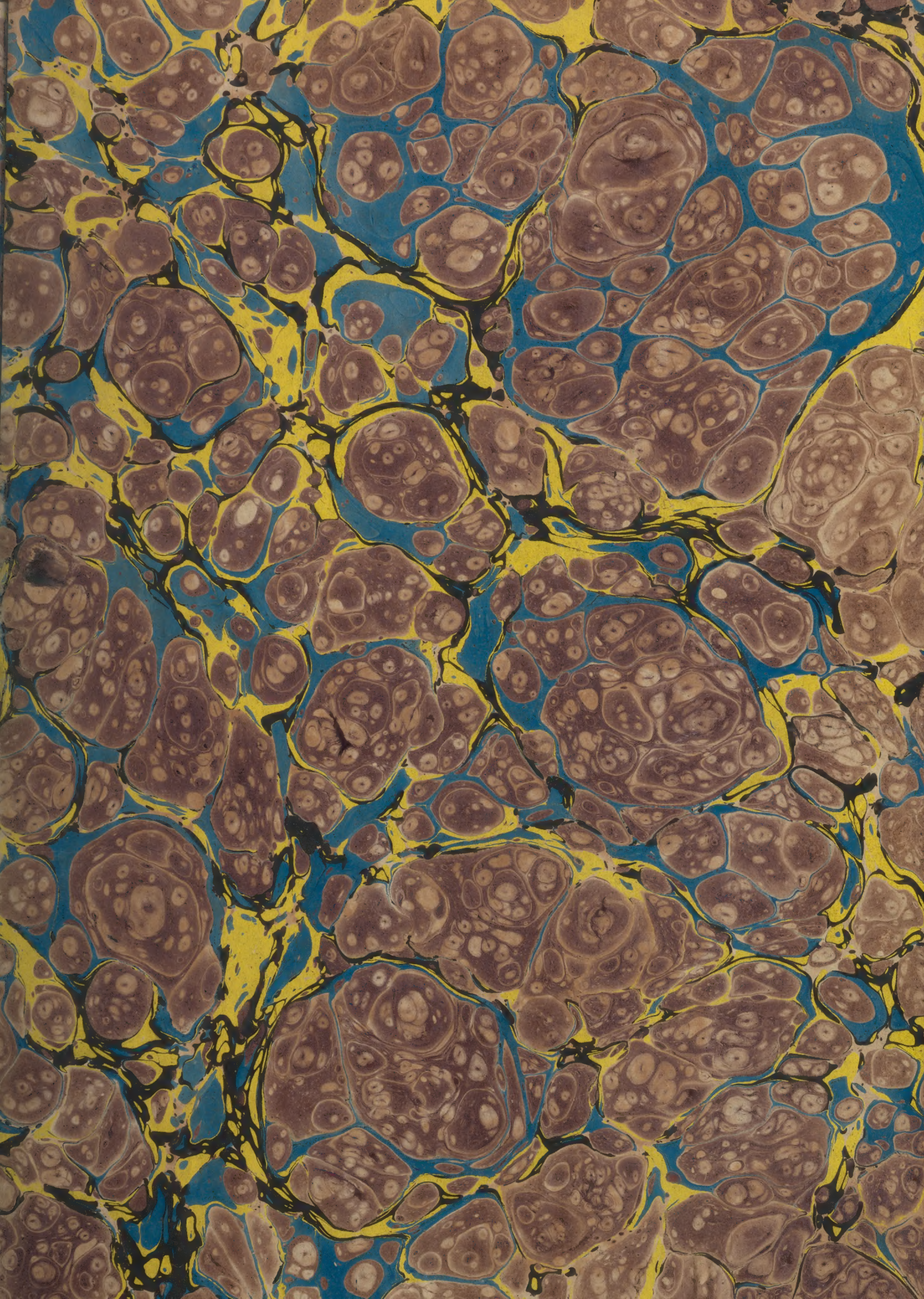
A. CLAUDIN, 16, rue Dauphine, Paris.

96097. **Incunable de Lyon.** Incipit prohemium de proprietatibus rerum Fratris Bartholomei Anglici de ordine Fratrum Minorum. (In fine :) Impressus per Petrum Ungarum sub anno Domini Millesimo quadringentesimo octuagesimo secundo (1482), die vero novembris XXI. In-fol., goth. à 2 col. de 54 lignes, dem.-rel., dos et coins de mar. viol., fil. 130 fr.

Les impressions de Pierre le Hongrois sont de toute rareté. Celle-ci est simplement mentionnée par Hain, N° 2502, mais sans aucune description, ce bibliographe n'ayant pu en voir d'exemplaire.

Stern. Gr.

Incipit prohemiū de proprietatibus rerum fratris Bartholomei anglici ď ordine fratrum minorum.

Um proprietates rerum sequātur substā

tias secūdum distinctionē ⁊ ordinē substantiarum erit ordo ⁊ distinctio ꝓprietatum de quibus adiutorio diuino ē presens opusculū compilatū vtile mihi ⁊ forsitan alijs/ qui naturas rerū ⁊ ꝓprietates ꝑ sanctorum libros necnō ⁊ philosophorum dispersas nō cognouerūt/ ad intelligenda enigmata scripturaꝝ que sub symbolis ⁊ figuris ꝓprietatū rerū naturaliū ⁊ artificialiū a spūsancto sunt tradite ⁊ velate. quēadmodū ostendit beatus dyonisius in angelica hierarchia circa principiū dicens. Nō est nobis aliter possibile lucere diuinū radium/ nisi varietate sacrorū velaminū anagogice circūuelatum. qm̄ neqꝫ possibile est nostro aīmo ad imaterialeꝫ celestiū hierarchaꝝ ascendere ꝯtemplationē/ nisi ea q̄ scd̄m ipm̄ est materiali manuductione vtatᷣ ⁊c. (quasi diceret) nō pōt animus noster ad inuisibiliū ꝯtemplationē ascendere/ nisi ꝑ visibiliū ꝯsiderationē dirigatᷣ. Inuisibilia eni dei ꝑ ea que facta sūt intellecta cognoscūtᷣ vt dicit apl̄us. Et ideo theologia ꝓuide sacris ⁊ poeticis informationibus vsa est vt ex rerū visibiliū similitudinibꝰ allegorice locutiones ⁊ mistici intellectꝰ trāsumptiones formentᷣ/ ⁊ sic carnalibꝰ ⁊ visibilibus spūalia ⁊ inuisibilia coaptentᷣ. Huius rei gratia pn̄s efficio opusculū ad edificationē domꝰ dn̄i/ qui est deus gloriosus ⁊ sublimis ⁊ bn̄dictꝰ in secula seculoꝝ. In quo agitᷣ de quibusdā ꝓprietatibus reꝝ naturaliū quarū alia est incorporea/ alia corꝑea. Et primo de ꝓprietatibus substā incorporee scd̄m sui differentias quaꝝ alia corꝑi vnibilis/ vt aīa rōnalis sensibilis ⁊ vegetabilis. alia non vnibilis corꝑi. vt angelus

Et angeloꝝ/ alij sunt boni/ alij mali. In bonis vero angelis ordo ē scd̄m trinam multiplicationē trinitatis. vnde a beato dyonisio distingūtᷣ tres hierarchie celestes/ quarū quelibet trium ordinū ꝯtinet dispositiones. Decē ⁊ nouē itaqꝫ sunt de quibꝰ in hoc opusculo adiuuāte deo ꝑ ordinē est agendū. ⁊ hoc taꝫ in cōi ꝙ in spāli. Primo igitᷣ agitur de deo ⁊ noibꝰ diuinis que dicūtᷣ de deo vel quo ad essentiaꝫ/ vel ꝑsonam/ siue quo ad effectum/ siue approꝑriationē. Secūdo de ꝓprietatibꝰ angelorum tam bonoꝝ ꝙ malorū in generali ⁊ in speciali. Tertio de ꝓprietatibus aīe rōnalis/ quo ad nature sue simplicitatē/ ⁊ quo ad viriū suaꝝ diuersitateꝫ/ ⁊ de eius vnione ⁊ oꝑatioe in corꝑe ꝓut confert ei formā ⁊ perfectionē.

Quarto de ꝓprietatibus substātie corporee. s. de elementis ⁊ elemētaribus qualitatibꝰ ex quibꝰ ꝯponitur oē corpus. ⁊ de quatuor humoribus ex quibꝰ ꝯponūtur corꝑa tam hoim ꝙ brutorū. Quinto de hois corpore/ ⁊ de singulis eius partibꝰ de quibꝰ sacra scriptura facit mētioneꝫ. Sexto de etatibꝰ. Septimo de infirmitatibꝰ ⁊ venenis. Octauo de mūdo ⁊ corꝑibus celestibꝰ. Nono de tēꝑe ⁊ partibus tꝑis. Decimo de materia ⁊ forma ⁊ earū ꝓprietatibꝰ ⁊ elemētis. Undecimo de aere ⁊ passionibus eius. Duodecimo de auibus in generali ⁊ i speciali. Tredicimo de aqua et eius differētijs/ eius ornatu. s. ď piscibus. Decimoquarto de terra ⁊ eius ꝑtibꝰ Decimoquinto de ꝓuincijs. Decimosexto ď lapidibus ⁊ metallis. Decimoseptimo de herbis ⁊ plantis. Decimoctauo de aīalibꝰ. Decimonono de accidentibꝰ. s. de coloribꝰ/ saporibus ⁊c. In istis deceꝫ ⁊ nouem libellulis rerū naturaliū ꝓprietates summatim ⁊ breuitᷣ ꝯtinentᷣ ꝓut ad manus meas spice que effugerunt manus metētiuꝫ ꝑtingere potuerūt. i quibus de meo pauca vel quasi nulla apposui/ ꝫ oia que dicentur de libris autenticis sanctoꝝ ⁊ philosophorū excipiens sub breui hoc ꝯpendio pariter cōpilaui sicut per singulos titulos poterit legentium industria experiri.

Incipit liber de proprietatibus rerū. Et primo de deo et eius essentia.

E proprie tatibus itaqꝫ ꝛ natu/ ris rerū tam spūalium ꝙ corꝑalium elucida/
b re aliqua cupiētes ab illo sumemus exordi/ um qui ē alpha ꝛ o fi nis ꝛ principiū oīum bonorū. Jnprincipio patris luminū (a quo ꝓcedit omē datū opti mum ꝛ omē donū ꝑfectū) implorātes auxiliū vt ille qui illuminat oēm hoīem venientem in hūc mundū/ ꝛ reuelat ꝓfunda de tenebris/ et abscōdita ꝓducit in lucem. huic opusculo qđ ad ipsius laudē ꝛ legentiū vtilitatem de diuer sis sanctoꝝ ꝛ ꝓborum dictis nō sine labore re colligere iam incepi felicem dignet̄ impendere consummationem.

Si igit̄ vt dicit Jnnoč.iij. solus ꝛ
c verus deus eternꝰ imensus incōmu tabilis /omp̄s /ꝛ ineffabilis. pater ꝛ filius ꝛ spūssanctꝰ. tres quidē ꝑ sone. sed vna eēntia /substantia seu natura sim plex oīno. pater a nullo/ filius a p̄re solo/ spūs sanctus ab vtroqꝫ absqꝫ inicio ꝛ absqꝫ fine. pa ter generans/ filius nascens/ spūssanctꝰ a p̄re ꝛ filio ꝓcedens. he tres ꝑsone sunt ꝯsubstātia les /coeterne/ oīpotentes /coequales vnū vni/ uersorum principiū/ creator oīum visibiliū et i uisibilium/ spūalium ꝛ corꝑalium creaturarū qui sua virtute oīpotenti simul ab inicio tēpis vtranqꝫ de nihilo ꝯdidit creaturam. videlꝫ an gelicam ꝛ mūdanam /ac demū humanā quasi cōem ex corꝑe et spiritu constitutam. huiusqꝫ extra de sum.tri.c.i.

Hec aūt sancta trinitas ꝓm cōem es
b sentiā est indiuidua /ꝛ scđm ꝑsona les ꝓprietates est discreta in natu re sue simplicitate nō admittens diuisionē nec i ꝑsonali ꝓprietate recipiēs vni tatem/ sed semꝑ in essentia vnitas ꝛ in ꝑsōis pluralitas inuenit̄. a qua oīs ꝯfusio ꝛ mutua mixtio remouet̄. qꝛ cum alius sit pater alius fi lius alius spūssanctus. pater nō potent eē filiꝰ nec spūssanctꝰ. sicut nec ecōuerso spūssanctꝰ nō pōt esse pater vel filius nec filius non pōt esse p̄r vel spūssanctus/ sed q̄libet istorū est vna es/ sentia vel natura que sola est vniuersoꝝ princi pium preter qđ nō est aliud repire. ꝛ hec eēntia neqꝫ est generās neqꝫ genita neqꝫ ꝓcedēs/ sed est p̄r qui generat ꝛ filius q̄ gignit̄ ꝛ spūssanctꝰ qui ꝓcedit vt simpliciter distinctio sit in perso nis/ ꝛ in natura vnitas teneat̄. vnđ lꝫ alius sit pater alius filius /alius spūssanctus nō tm̄ aliđ sed id qđ est pater est filius ꝛ spūssanctꝰ. pater vero generando totā sustantiā suam ei dedit si ne diuisione/ ꝛ tm̄ totam retinuit sine diminu/ tione. ꝛ sic vna et eadē res est pater gignens et filius nascens ꝛ spūssanctꝰ ab vtroqꝫ ꝓcedēs huiusqꝫ Jnnoč.iij. vbi.s̄.c.ij.

Ut aūt dicta ꝛ dicenda apertiꝰ elu/
v cescant/ notandū est iuxta sanctoꝝ traditionē ꝙ quicq̄d in deo est aut de deo dicit̄/ aut est eēntia /aut est notio/ /aut ꝑsona. vna est enī indiuisibilis es/ sentia /ꝑsone tres. et he tres ꝑsone sunt vna es/ sentia ꝛ vnus deꝰ. et quelibet eaꝝ est vna essen tia ꝛ vnus deꝰ. p̄r a nullo /filius a patre nascē do/ spūssanctꝰ a patre ꝑ filium ꝓcedendo. pat̄ ꝑ filium generat/ filius gignit̄/ ꝛ pater cum fi lio spm̄sanctū spirat/ ꝛ ꝙ filius spm̄sanctū spi rat/ hoc habet a patre. quicq̄d enī persona ha bet vl̄ facit/ hoc hꝫ a ꝑsona a qua est. ꝛ ideo qꝛ filius ē a patre/ ab ipso oīa habet. ꝛ qꝛ spūssā ctus est a patre ꝛ a filio/ ideo habet qđ hꝫ cōi/ ter ab vtroqꝫ. ꝓ ꝓpter hmōi nascibilitatem vel ꝓcessibilitatem pater nō est maior nascente vel spūsancto ꝓcedente. qꝛ veritas diuine essentie equaliter est in ip̄is ꝛ in patre. Hec oīa haben tur a boecio in libro de trinitate. ꝛ a hugone ꝛ etiam augusti. ꝛ richardo.

Notiones aūt sūt quinqꝫ ꝓm hug.
n ꝛ agu.s. paternitas innascibilitas filiatio/ ꝓcessio ꝛ cōis spiratio. ꝛ dicunt̄ he quinqꝫ aliquādo notio/ nes/ qꝛ notificant ꝑsonas aliquādo distinctio nes/ qꝛ ꝑsonas distingūt aliquādo relationes qꝛ ꝑ ipsas quādoqꝫ ꝑsone ad se inuicem refe/ runt̄. dicunt̄ ēt ꝓꝑetates/ qꝛ ꝑsōis ꝓprie insūt Jstarū autem notionū tres dicunt̄ persona les ꝓprietates. s. paternitas filiatio/ ꝓcessio. eo ꝙ ꝑsonas faciūt. Nam istoꝝ quinqꝫ notio/ num tres sūt patris. s. innascibilitas /patern/ tas /ꝛ cōis spiratio. ꝛ due sunt filij. s. filiatio/ ꝛ cōis spiratio. vna vero spūssancti tm̄. s. ꝓcessio nec aliquid derogat spūisancto ꝙ tantū habet vnā notionem. neqꝫ filio superexcresit qꝛ habet duas. nec pater maior est alijs ꝑsonis duabꝰ/ ꝙuis tribus notionibꝰ ab alijs sp̄aliter discer nat̄. Regulariter enim de istis notiōibus tenē/ dum est ꝙ nulla de alia ꝓdicatur. ꝛ ꝙ quilibet est diuina essentia ꝛ vnus deꝰ ꝛ vna essentia. Jtem nulla notio inest diuine essentie sed tm̄ ꝑ sone. qꝛ eēntia nec distinguit nec distinguit̄/ ꝓ sole ꝑsone ab inuicē distingunt̄.

Quanuis aūt diuina essentia a mor
q talibꝰ nō possit cognosci ad plenū

nec ꝯprehendi hic in via/cognoscitur tñ in suo
effectu inquãtum est oium principiũ siue causa
qꝛ deũ esse vix insipiẽs dubitat/ ⁊ tñ quid sit se
cundũ maiestatis magnitudinẽ/nullus creatu
re intelligẽtia inuestigat. (vt dicit Damas.) Et
ideo positiue nõ põt cognosci nisi p effectũ suo
rum operũ ꝗuis priuatiue ⁊ p abnegationem
multiformiter in scripturis describat̃ ⁊ noĩetur.

a D euidentiã aũt noium que deum
nobis manifestant/aliqualiter no/
tandũ est in quadã simplici ⁊ rudi
ꝯsideratione/ꝙ oĩe nomẽ dictum de deo aut
notificat/aut manifestat eẽntiam/aut notionẽ
aut psonam. Nam oĩa que notificant eẽntiam
dicunt̃ eẽntialia. que psonaꝫ/psonalia. que no
tionẽ notionalia. Nomẽ aũt essentiale sonat in
quid ⁊ predicat̃ i quid. psonale signat quẽ ⁊ p̃
dicatur in quem. notionale vero nomen signat
quã ⁊ predicat̃ in quam. vnde ista tria predica
ta in diuinis sepius p̃dicatur vel ponũtur. s. q̃s
que/ꝛ qđ. Quis/qꝛ pater/vel filius/vel spũs
sanctus. Que. ꝓcessio/filiatio/paternitas ⁊c.
Quod/substãtia/eẽntia/⁊ hmõi. que mere q̃/
ditatem rei signant/ ⁊ diuinã essentiam simpli
citer ⁊ abstracte representa nt.

b Ec aũt noĩa sic distingnũtur. quia
nomẽ eẽntiale aut est substãtiuum
aut adiectiuũ. si substantiuũ/aut ẽ
abstractũ/aut ꝯcretum aut medium. abstracta
aũt dicimus. vt aug⁹. dicit que absolute diñaꝫ
essentiam signãt. vt eẽntia/bonitas/deitas/et
hmõi que semꝑ supponũt ⁊ signãt dĩnam eẽn
tiam. nec pñt trahi p aliquod ꝯiunctũ ad sup/
ponendũ ꝓ psona. vnde talia noĩna sumpta
cũ prepositionib⁹/verbis/noĩbus (⁊ pticipijs
psonalibus vel notionalibus reddũt ꝓposi/
tiones falsas in quibus ponũtur. vnde hec est
falsa essentia generat vel generat̃. eẽntia est de
essentia. vel essentia est apud essentiã ⁊ hmõi.
De istis aũt noĩbus ꝗ pure sũt eẽntialia/gene
raliter est tenẽdum ꝙ oẽ nomẽ quod ẽ pure eẽn
tiale ꝑdicatur de qualibꝫ psona per se ⁊ de oĩ
bus insimul singulariter ⁊ nõ pluraliter. verbi
gr̃a. pater est deitas/filius est deitas/⁊ spiritus
sanctus est deitas ⁊ simul sũt vna deitas ⁊ nõ
deitates.

n Omina ꝯcreta sunt que ad modũ
ꝯcretorũ signant formas in suppo
sito. vel signãt quasi forãm in sub
iecto. vt de⁹/creator/⁊ simili a. que generaliter
signãt diuinam eẽntiam sed quãdoqꝫ suppo/
nunt pro essentia quandoqꝫ ꝓ persona.

n Omina vero media dicunt̃ que ha
bent modũ ⁊ formã ⁊ signationem
abstractorũ/scđm vsum ⁊ officium ꝯcretorum.
vt lumẽ sapientia ⁊ hmõi. Ista eni licet abstra
ctiua sint aliqñ supponũt ꝓ personis vt cũ di/
citur lumen de lumie. sapientia de sapiẽtia p̃n
cipium de principio. ⁊ similia. ⁊ hec noĩa sicut
abstracta p̃dicant̃ de qualibet psona per se/et
de oĩbus simul nõ pluraliter/ȝ singulariter.

a Diectiua noĩa alia signant pure di
uinã eẽntiam/nihil conotando. vt
ens. bonus. ⁊ hmõi. Alia aliquid
cõnotant positiue. alia aliquid priuatiue. vt
etern⁹ ⁊ immẽsus. immortalis ⁊ hmõi. eternus
eni signat principaliter diuinã eẽntiam/ ⁊ secũ
dario ꝯnotat carentiã principij ⁊ finis. vñ cũ
dicit̃ deus etern⁹. spũs sanctus est. de⁹ est ⁊ ca
ret p̃ncipio ⁊ fine similiter immẽsus principa/
liter signat diuinã essentiã ⁊ ꝯnotat abnegatõ
nem mẽsure localis. similiter dicit̃ incircumscri
ptus p abnegationẽ loci ⁊ vbi. de similib⁹ sic ẽ
intelligendũ. ⁊ hec noĩa p̃dicant̃ de oĩbus per
sonis simul ⁊ diuisim/singulariter ⁊ nõ plura
liter. vt pater ẽ eternus. filius eternus. spũs san
ctus eternus. ⁊ hij tres sunt vnus eternus.

a Diectiua nõĩa que aliquid ꝯnotãt
positiue/quedã cõnotant effectum
in creatura ⁊ quedaꝫ respectũ. eoꝝ
aũt que cõnotãt effectum/quedam cõnotãt in
habitu. vt iustus misericors ⁊ hmõi. quedã in
actu. vt iustificans/miserator ⁊ hmõi. Que au
tem connotãt effectũ in actu p̃dicant̃ de deo ex
tp̃e. vnde de⁹ incepit esse miserator qñ incepit
misereri. sed ea que ꝯnotant in habitu predicã
tur de deo ab eterno. vt deus ab eterno fuit iu
stus/misericors ⁊ cetera.

n Omina vero que cõnotant respe
ctum quedã ꝯnotant resepectũ cre
atoris ad creaturas. vt de⁹ est refu
giũ ⁊ hmõi. quedã connotãt respectũ psone ad
psonam. vt similis/equalis. similis eni princi
paliter signat diuinã essentiã sed secundario cõ/
notant distinctionem personalem. huiusmodi
vero nomina licet eẽntiam significent/tñ ratõ
nem cõnotati predicant̃ de personis simul sũ/
ptis pluraliter ⁊ nõ singulariter. vnde nõ dicit̃
pater ⁊ filius sũt sil'is. ȝ dr̃ sunt similes.

a Diectiuoꝝ etiã noĩum sũt quedam
ptitiua/vt aliquis/alius/⁊ similia
quedã vero sũt numeralia/ vt vn⁹
duo/tres. ⁊ oĩa in neutro genere substantiua si
gnant diuinam eẽntiam/⁊ predicant̃ de perso
nis oĩbus sigulariter/⁊ nõ pluraliter. vt pater
⁊ filius sunt vnũ. sed in genere masculino ⁊ fe/
minino substantiua sunt personalia. vnde hec
est vera pater ⁊ filius sunt duo si ly duo sit ma

sculini generis. sed si neutri/ tūc est falsa. Hu/
iusmodi aūt noīa adiectiue retenta sequuntur
naturam suoꝝ substantiuorum. vnđ si substā
tiua sunt eēntialia/ ⁊ ipsa adiectiua. ⁊ si sint ꝑ
sonalia/ similter ⁊ ipsa adiectiua. vnde hec est
falsa. pater ⁊ filius sunt vnus/ sed hec est vera
sunt vnus deus.

n Ominū ꝑsonalium quedā predi/
canł de vna persona tantū vt pater
⁊ filius/ spūssanctus. Quedam de
duab⁹ ita ꝙ de vtraqꝫ. vt principium spūssan/
cti. Nam pater ē principiū spūssancti/ ⁊ filius
ē principiū spūssancti. vn̄ cū dr̄ pr̄ ⁊ fili⁹ sūt pn̄
cipiū spūssancti li pncipium suppōit ꝑ duabus
ꝑsonis/ sꝫ signat vnā notionē. s. cōem spiratio
nem. Quedam vero predicanł de duab⁹ ꝑso/
nis ita ꝙ de neutra. vt pater ⁊ filius sunt duo
ita ꝙ ly duo sit masculini generis ⁊ nō neutri.
Quedā etiam ꝑdicantur de trib⁹/ ita ꝙ đ nul
la ꝑ se. sicut trinitas. Nam vt dicit Isi. lib. vi.
ethimolo. trinitas est appellata eo ꝙ fiat totū
vnum ex trib⁹ quasi triū vnitas. Nam dū tria
sunt/ idest tres ꝑsone/ vnū sunt. qꝛ singula ī se
manēt/ ⁊ oīa in oibus. pater ergo ⁊ filius ⁊ spi
ritussanct⁹ sunt trinitas ⁊ vnitas. idem eni in
natura/ vnū quidē in essentia. tres in persona/
vnū ꝑpter maiestatis cōmunionē. tres/ ꝑpter
ꝑsonaꝝ ꝓprietatem. Quedā etiā noīa predi
cantur đ singulis ꝑsonis ita ꝙ nō de oibus vł
pluribus singulariter vel tn̄ pluraliter/ vt hy/
postasis seu ꝑsona. pr̄ eni ⁊ filius ⁊ spūssanct⁹
sūt tres hypostases seu ꝑsone/ sed nō vna.

n Omina vero notionalia quedam
sunt abstractiua. vt paternitas na
tiuitas/ ꝓcessionalitas/ spirabili/
tas/ ⁊ hmōi. Quedā vero concretiua ⁊ adiecti
uat. vt innascibilis/ generans/ nascens/ spirās
ꝓcedens. omia aūt abstractiua predicanł de
essentia. vnde hec ē vera/ eēntia est paternitas
⁊ ecōuerso/ essentia ē innascibilitas ⁊ ecōuerso
ita ⁊ de alijs. Cōcretiua vero nūquaꝫ de essen
tia ꝑdicanł siue sint noīa siue pticipia. ⁊ ideo
oēs tales ꝓpositiones sūt false. eēntia generat
vel generał. vel essentia ē generans vel genera
ta. ⁊ ita de alijs. Item noium notionaliuꝫ
quedā predicanł de vna ꝑsona tantū. vt gene
rans de patre. genit⁹ vel nascens de filio. ꝓce
dens de spūsancto. Quedam de vtraqꝫ duaꝝ
vt spirans de patre ⁊ filio quia pater ⁊ filius
spirant spiritumsanctum. Quedam etiam pre
dicantur de qualibet. vt distinctus. pater eniꝫ
est distinctus ab alijs personis. similiter filius
et spiritussanctus.

p Roprietates vero diuinas diuine
s. essentie ꝯueniēter determiat. Io
hānes dam̄. iij. li. c. viij. Deus ē in
quit sine principio. principiū primū increatū/
ingenituꝫ/ impꝑtibile/ immortale/ eternū infini
tum/ incircūscriptuꝫ/ indeterminatū/ potēs ad
infinita/ simplex/ incōpositū/ influxibile ipassi
bile/ inuariabile/ inalterabile/ fons bonitatis
⁊ iusticie/ lumē intellectuale/ virtus inaccessibi
lis/ immēsurabilis ⁊ tn̄ oīa mēsurat/ ꝓpria vo
lūtate creaturaꝝ oiuꝫ effectiua/ oium ꝯtentiua
⁊ ꝯseruatiua/ oīnm ꝓuisiua/ oīa implēs in suo
regno/ oibus dominās ⁊ imperās ⁊ nullū con
trarium habēs/ oīa ꝯtaminate ꝯtinens oibus
substantijs eminēs ⁊ suꝑ omia existēs/ suꝑ bo
nā superdea suꝑplena/ principatus ⁊ ꝑtātes
ordinās/ determinās/ ac dispones suꝑ oēm or
dinem. ac suꝑ oēm substantiā vitā/ rōneꝫ/ ⁊ in
telligentiā existens. ꝑ se est lux/ ꝑ se est bonitas
ꝑ se est vita/ ꝑ se est substātia/ ꝑ se existens fōs
essentie/ his que sunt/ his que viuūt vite/ his
que ꝑticipant rōneꝫ. rōnis oibus oium bono
rum cā est. vna substātia/ vna virtus/ vna vo/
luntas/ vna oꝑatio/ vnū principiū/ vna pote/
stas/ vna dn̄atio/ vna deitas in tribus ꝑfectis
hypostasibus seu ꝑsonis. patris ⁊ filij ⁊ spiri/
tussancti vna rōne credił/ colitur ⁊ adorał. vn̄
ip̄a trinitas est incōfuse vnita/ ⁊ indistanter dis
iuncta. Indistantes. n. sunt he ꝑsone ⁊ ab inui
cem inseꝑabiles nō ꝯfuse ad inuiceꝫ ꝯuertibi/
les. qꝛ ad inuicem nō ꝯmiscenł nec pariter con
fundunł. Nam pater est in filio ⁊ spūsancto. et
spūssanctus in pr̄e ⁊ in filio. ⁊ filius est in pr̄e ⁊
spūsancto nulla facta ꝯmixtione vel cōuersiōe
vnius ī alterū sine mutua cōfusiōe/ imo ipse ꝑ
sone suis ꝓprietatib⁹ ab inuicē sunt distincte/
⁊ ſm idēptitateꝫ eēntie indiuisibiliter sūt vni
te. vnde diuinitas simplex ⁊ impꝑtibilis existēs
varia dona cuis distribuit creaturis/ sed multi
plicata ꝑ dona impꝑtibilis ꝑmanet ⁊ ad suam
simplicitatē creaturas suas cōuertit ⁊ ꝯiungit
oīa impꝑmiscibiliter ꝑ transit. ꝑ ipsam aūt nihil
simplici cognitiōe oīa cognoscit tam presentia
ꝙ pterita vel futura qui pōt oia que vult/ sed
nō vult oīa que pōt. pōt. n. ꝑdere munduꝫ/ nō
vult aūt. Dicit etiā ad hoc idē damas. li. i. c. xvi
Deus imaterialiter existens incircūscriptibilis
est. qꝛ loco nō cōtineł. ipse. n. suiipsius locus ē
oīa implēs/ suꝑ oēa existēs/ oīa ꝯtinēs/ vniuscu/
iusqꝫ naturā impꝑmiscibiliter ꝑtransiēs/ oib⁹
suā oꝑem ⁊ oꝑationē ſm susceptiuā virtutem
tribuēs. et cū sit totus impꝑtibilis. tot⁹ est totali
ter ens vbiqꝫ ⁊ nō ps in ꝑte ꝑtialiter diuisus/
sed tot⁹ in oibus ⁊ tot⁹ suꝑ oē. vnđ ipse solus

incóprehéſibilis eſt ⁊ interminabilis/⁊ a nullo p̄terq̄ a ſemetipſo cognit⁹. Nā ipſe ſolus ſui ipſius maxim⁹ ꝯtemplator ē. vnde ad ei⁹ totalem cóprehenſioné nulla pôt ptingere creatura cū ſit infinitus in ſe. virtute tñ ſua infinita finit ⁊ terminat vniuerſa. Propter qđ termegiſtus deſcribēs deū ꝑut potuit/ ait ſic. Deus eſt ſpera intellectualis cuius centrū eſt vbiq̄ circūferentia vero nuſq̄. diuina.n.eſſentia in ſe ꝯſiderata pfecta eſt ad modū ſpere/ qꝛ non habet principiū neq̄ finē/ ſ ꝑut cōſideratᷣ vt cā deducens res in eſſe ⁊ eas limitans ⁊ finiens ſic dicatur eſſe centrū. qꝛ ſicut centrum finit lineas /⁊ ab ipſo linee deducūtur/ita deus deducit creaturas ⁊ limitat ⁊ finit eas.

Alio modo deſcribit Bern. deū tan
a quā cām p effectū dicens. Deus ē
voluntas /omñs beniuolentia/ lumen eternū/incōmutabilis rō creans mentem ad ſe ptiapandū viuificans ad ſentiendū/ efficiens ad aptandū/ dilatās ad capiendū/ iuſtificās ad promerendū/ accēdēs ad zelū/ fecundans ad fructū/ ꝓmouēs ad bonitatē/ dirigēs ad equitatē/ roborans ad virtutē/ formās ad beniuolentiā/ moderans ad ſapientiam/ viſitās ad conſolationē/ illuminās ad cognitōem perpetuās ad īmortalitatē/ implēs ad felicitatē circūdās ad ſecuritatē/ amat vt caritas/ uouit vt veritas/ ſedet vt equitas/ dominatur vt maieſtas regit vt principiū/ medetᷣ vt ſalus/ reuelat vt lux/ aſſiſtit vt pietas. huc uſq̄ Bern.

Et quāuis indiuiſibilia ſint opā
e beatiſſime trinitatis tñ a ſanctis di
ſtinguntᷣ quedā noīa p que notificatur deus in opibus ſuis qui innotabilis eſt et innotificabilis in ſe quo ad intima maieſtatis. ſunt autē q̄dā noīa appropriata. et quedā ſunt tranſſumpta et tranſlata.

Omnia vero appropriata ſūt. x. de
n quibus Iſido. in. vi. li. c. i. dicit ſic
apud hebreos deus decē noībus nūcupatur. Primū eſt eliſime ſchyros. i. fortis qꝛ nulla infinitate opprimitᷣ/ ſed fortis eſt et ſufficiens ad oīa ꝑpetranda. Secūduz nomē eſt eloe. qđ grece dicitᷣ theoſ pheloſ. i. timor. eo q̄ deus a cunctis ipſum colentibus ſit timendus. Terciū nomē ē ſabaoth. i. princeps exercituū. eo q̄ oēs exercit⁹ celi ei⁹ dñio ſūt ſubiecti Quartuz nomen ē celiom ſiue ramachel. i. excelſus de⁹. qꝛ excelſus dñs et ſup celos gloria eius. Quintū nomē eyel. i. qui eſt. Deus enim qui eſt eternus/ vere ē qui tñ nouit eſſe. fuiſſe aūt ei modo nō eſſe vel futurū eſſe nō nouit. Sextū nomen eſt adonay. i. dominus. qꝛ eius dñationi ſubijcitᷣ totus mūdus. Septimū nomen eſt ya. i. ſpūs almus. deus. n. ſpiritus eſt. Octauū eſt tetragramaton. i. nomen quatuor litterarū. ſcribitᷣ enim quatuor litteris apud hebreos que ineffabile ꝓnūciant ⁊ ſignant nomē dei quod dr̄ ineffabile nō qꝛ dici non pôt/ ſed qꝛ eius ſignaculo ab humano corde nō potuit cōprehendi. Nonū nomē eſt ſaday. i. omps qꝛ omps nomē eius. ⁊ dicitᷣ omps a faciendo omē quod vult/ ⁊ nō a faciendo quod nō vult quod ſi alterū tñ accideret ei omps nequaquā eſſet. Decimū nomē eſt eloym. quod ē nomē trinitatis. ⁊ ptinet ad patrē ⁊ filium ⁊ ſpm̄ſanctū et ideo plurale eſt apud hebreos/ ⁊ ſingulare. ſignat enim diuinā eēntiam cū ſuppoſitiōe trium pſonarū. vnde dr̄ trinitas/ q̄ trīū vnitas.

Sunt aūt quedā noīa trāſumpta a
ſ creaturis quibus vtitᷣ ſcriptura qū
intendit aliq̄s exponere ꝯditiōes creatoris (qꝛ damaſ. li. i. c. xiiij. inquit) multa i diuina ſcriptura ſimbolice ſūt dicta. i. figuratiue ⁊ trāſumptiue. Scire oportet q̄ hoīes carne groſſa induti excelſas ⁊ immateriales deitatiſ opationes intelligere nō pñt/ niſi quibuſdam formis ⁊ imaginib⁹ ⁊ notis quibus hoīes vti ſepius ſūt ſueti. vñ oīa corpalia que d' deo dicuntᷣ nō ꝓprie/ ſed ſimbolice intelliguntᷣ. Simplex enī deus eſt ⁊ nō figurabilis. oculos tñ et palpebras ⁊ viſum hēre dicitᷣ/ qꝛ vniuerſoꝝ habēs virtutē cōſideratiuam/ cū nihil pôt latere/ nihil pôt ſubtergere ſuā notionem. Simili rōne aures ⁊ auditū habere deſcribitᷣ/ qꝛ apđ ipſum ꝓpiciationē fore ⁊ deprecationis ſuſceptionē nō timemus. p hunc. n. ſenſuz nos mites oſtendim⁹. quando deprecantib⁹ aures familiarius inclinam⁹. Sed os ⁊ labia ⁊ fauces habere dr̄ qꝛ illud velud loquēdo p inſpirationez nobis reuelat que hoīuz cogitatio p hmōi organa exprimit ⁊ oſtendit. Guttur etiā habere dicitᷣ ⁊ guſtum. qꝛ in nr̄e iuſticie opibus tanq̄ in guſtu delectatᷣ. Nares ⁊ olfactū habet/ qꝛ tanq̄ odor ſuauiſſimus dño plꝫ q̄quid deuotionis affect⁹ ſibi exhibet. Faciem ipm habere ꝯmemorat/ qꝛ p ipſius opa eius virtutē ⁊ preſentiam diuin⁹ ſermo manifeſtat. naz pſone p̄ſentia in facie declaratᷣ. Manus ⁊ brachia repſentant eius ſubtilē ⁊ inuincibilez opationem qꝛ nos digitis/ manib⁹/ ⁊ brachijs ſubtiliora ⁊ fortiora opamur. qū dexteraz dei ꝯmēorat/ certiora dei ⁊ digniora inſinuat. vñ ⁊ iurare p dexterā ſuā dr̄/ quādo intrāſmutabile eius coſiliū phibetur. Frequēter paupibus ſubuenit ⁊ indigentib⁹ auxiliatᷣ. ⁊ ideo pedes hr̄e dicitᷣ. ſepe enī oſtēdit in effectu/ quod ſolent operari

homines pedib⁹ vel incessu. Pectus et cor ha
bere dr ppter cognitorū iugē recordatōnē. Ve
trez et viscera ppter illā quā in nobis ostendit
misericordiaz et cōpassionē. Irasci dr et furere
propter odiū maliae et iustā quā infert peccāti-
bus vltionez. Et dormire dr et obliuisci propt
iniune dissimulationē/et vindicte retardatōez
Unde qz tot modis p sua beneficia nostra sup
pletur indigentia/more humano dr habere di
uersa membra. vnde beat⁹ dyoni. effectus dei
multiplices sic describit. Deus inquit omniuz
cā et principiū corꝫ que sunt sbā est viuentium
vita/ratōnantiū rō est/excidentiuz ab eo reuo-
catio/et rerū resurrectio corrūpentiū/qd sm na
turā est reuocatio/et eorū que mouent sm exe-
crabilē impetū reformatio/sacramētū firmatur
minus stantiū/ꝛ ipsorū q ad ipsum reducūtur
via et recordinatissima manuductio et sequitur
post pauca. Ipse est eorū qui ab ipso sunt pat
principalior q ipsi q eos genuerat. nā et ipsi
ab ipso ceperunt esse et generare. Eorū aūt qui
ipsum sequūtur et ab ipso pascuntur pastor est
illuminatorū est splendor/pfectorū pfectiō/dei
ficatorū deificatio/distantiū pax. simpliciū sim
plicitas/et vnitarū rerū vnio/super principale
ꝛ subale principiū. occulte sue cognitionis (sm
qd fas est et possibile vnicuiqꝫ) bona traditio ꝛ
oia hec verba. dyoni. recitat. dama. c. iij. Ex q
bus oibus pꝫ q oia corpalia de deo dicta sunt
ad figuratiuum intellectum mistice referenda.

Sunt iterū queda alia noia que ad
sigōnē illorꝫ que de hoie assumpto
christo. s. dei filio itelligitur a simi-
litudinibus rerū artificiose transsumpta. sicut
pꝫ in Isido. li. vii. c. ij. vbi dicit. Christus mul
tis modis in scripturis vocari consueuit. Dicit
enī ibidē q christus a crismate vocatus est. ipse
enī precunctis suis consortibus omniū gratia-
rū plenitudine est delibutus. qui iesus hebraice
sother grece. saluator vero latine est dictus. eo
q cūctis gentibus saluator est transmissus. p
pter qd ꝛ ipse messias hebraice; dr eo q oīs pro
phetalis sacerdotalis et regalis dignitatis pri-
uilegio sit diuinit⁹ insignitus. Nā messias dici
tur vnctus. Dicit etiā emanuel. i. nobiscum de⁹
eo q deus p virginē natus in carne apparens
nobis se communit. Dicit etiam verbū caro factū
qz verbum est in q̄tum nascitur a patre in eter-
nitate sed caro dicit in quātū a matre nascit in
tēporis mutabilitate. Similiter dicitur vnige
nitus et primo genitus. qz patris et etiā matris
fuit filius vnicus autē q nullus/et postq non
erat alius. Multis etiā aliis modis prefigu-
ratur in rebus creatis. Dicitur etiā principium
qz pater p ipsum oia fecit. Dicitur etiā finis. qz
in ipso et per ipsum oia finit. Dicit et os dei. qz
p ipsum deus mūdo loquitur. Dicitur etiā ma
nus qz per ipsum rerū vniuersitas continetur
Dicitur via. qz per ipsum ad brauiū peruenitur
Uita qz in ipso viuitur. Ueritas/qz nec fallit
nec fallitur. Dicit etiā fons/qz est omnis boni
origo indeficiens/et reficit sitientes. Et multis
alijs figuris innumerabilib⁹ ꝛ infinitis nobis
datur intelligi in scripturis sicut ibi ponit Isi
multipliciter in exemplis. sicut pater ꝛ filius p
pter varios effect⁹ i creaturis varijs noibus nū
cupatur. sic spūssanctus patri ꝛ filio in simplici
citate nature ɔsubstantialis ꝛ coeternus/diuer
sis vocatur noibus/ꝛ diuersis reb⁹ multiplici
ter ɔparatur. ppter quod dicit in. vij. sap. q ē
sanctus in oīs. s. creature sanctificatione. Est
etiā multiplex in carismatū ꝛ donorū distribu-
tione/vnitus in patris ꝛ filij vniformi cōnexio
ne/necnō in sanctorum caritatiue vnione sub-
tilis in cogitationū ꝛ affectionuz pscrutatione
modestus in discreta ꝛ moderata actuū homi-
num ordinatiōe. Discretus in facūdie siue elo-
quentie administratiōe. Incoinquinat⁹/sine
macule cōtagione. Suauis/in pceptis. Sua
uior/in ɔsilijs. Suauissimus/in pmijs amās
bonum actū in actiuis. requiē qui suauis est i
ɔtemplatiuis. humanus/humanam diligens
societatem. benignus/innatā habens in se bo
nitatem. stabilis/lassis ꝛ infirmis ɔferens fir-
mitatem/ꝛ nullā prsus habens in se vicissitu
dinis mutabilitatē securus/illis quos diligit
auferens formi dolositatem. oēm habens vir
tutem/omnibus ɔferens virtutū pfectionem.
omnia pspiciens/oēm habens cognitionē capi
ens oēs spūs intelligibiles/omis spūs rōna
lis motū inuestigans ꝛ affectionē. mūdus in se
ꝛ ab alijs auferens infectionē. Multis etiam
alijs noibus nūcupatur. Dicitur enim digitus
ppter eius discretam ꝛ subtilē opationem. co-
lumba/ppter simplicitatis amorē. nubes/p-
pter estuantiuz refrigerationē. vētus ppter oc-
cultam gratiarū inspirationem. ignis propter
gratie euaporationem/vel affectus inflamma
tionē. ros siue pluuia/ppter aīme fecundatio
nem. Mel/ppter dulcifluam hois interioris
immutationē. Oleū/ppter interiorē aīme in-
pinguationē/ꝛ exhilarationē. multis alijs mo
dis noiatur diuinus spūs. sed sufficiant p exē
plo. Nunc ad angelorum ppietates adiuuā
te domino/manum apponamus.

Finit Liber Primus.

Liber secundus de proprietatib⁹ ange
lorum/ Incipit feliciter.

E proprie
tatibus angelicis di
uino adiutorio aliq̃
in medium prolaturi
Primo incipiendu3
est ab eisdem in gene
rali/ deinde i specia/
li. vbi singulorum or
dinum dispositiões/
⁊ officiorum diuerse ministrationes ꝓut presē
ti congruit opusculo per ordinem declarabunt
Angelus itaq̧ grece/ hebraice ma/
lach/ latine vero nũcius interpreta
tur. eo ꝙ per angelorum misterium
diuina volũtas populo nunciatur. Unde an
gelus nomē est officij/ nõ nature. Spiritus aũt
non est angelus/ sed quando a deo mittit̃ tunc
primo ꝓprie angelus nũcupatur. cui. s. angelo
licentia pictorum alas tribuit/ in quarũ subito
motu celerem angeloꝝ opationem figuratiua
predicta pastoralis licentia simplicibus ꝑostē
dit. sicut a poetis ventis alas ascriberere anti/
quitas nõ ꝓhibuit. sicut dicit Isi. li. vij. c. vij.
Est igit̃ angelus ꝑm dama. substā
tia intellectualis semp mobilis ar/
bitrio libera incorpea deo mistrās
secũdum gratiã ⁊ non naturam percipiens im
mortalitatem. Ex angelice nature descriptione
multiplex nobis resultat ꝓprietas angelorum
Dicitur enim substantia intellectualis. qr rõne
spũalitat̃ sue substãtie ⁊ singlaris spũalitatis
omēs formas intelligibiles in se capit ⁊ spēs
cognoscibiles apꝑhendit. ⁊ quanto a t̃restris
materie coartatione remotior tanto in contem
platione immaterialiũ est ꝑfectior. sicut expres
se dicitur in lib. causarũ. Nã intelligētie plene
sunt formis. ⁊ ideo omēs spēs cognoscibiles eis
subijcibiles in eis relucent. sicut ibi dicit cõmē.
Preter hec natura angelica omēm excedit crea
turam corpeam/ in eēntie subtilitate in simpli/
citate in intellectus perspicacitate in liberi arbi
trij habilitate. qr hec angelica natura nullã ha
bet dependētia3 a materia. ideo corruptio ma
terialis ei nõ potest aliqualiter conuenire. vnde
sensualis cognitio eius intellectum deiforme3
nõ impedit angelus enim deiformam habet
intellectum ⁊ ideo supra tempus est. ⁊ totum i
telligit simul ⁊ nõ vnum post aliud/ aut vnum
ex alio sicut ex premissis conclusionem. verũ est
in speculo eternitatis. sicut humanus intellect⁹
qui est vnus ex alio collatiuus. vnde qualis ē
compatio simplicis ad compositum. ⁊ puncti
ad lineam in eēndo/ talis est compatio angeli
cĩ intellectus ad humanũ in intelligēdo ⁊ iudi
cando. nulla malicia angelicam affectũ a crea
toris sui obsequio retrahit vel auertit. Unde
quanto angelica substantia est simplicior ⁊ ab
omi conditione materie distãtior/ tanto dei si
militudo in ea relucet expssior ⁊ in ipsa velut i
speculo clarissimo splendo diuine sapientie re/
lucet expssior. ⁊ tanto est dignior influētia glo
rie/ quanto pfectio adhesit incõmutabili veri/
tatis ex libera ꝓpria volũtate (vt dicit Greg.)
Mire inquit deus omps naturam bonorum
spirituum bonam sed cõmutabilem condidit/
vt qui pmanere vellent mererent̃ ⁊ eo maioris
meriti apud deũ fierent. quo immutabilitatis
sue votum/ voluntatis studio definissent. Dicit
etiam idem Angelus in cõtemplatione sui cre
atoris immutabiliter permanet ⁊ cum eo ē cre
atura vicissitudinem mutabilitatis habet. In
angelis enim tria considerant̃ vt ait dyonisius
Essentia qua subsistunt. virtus qua possunt.
opatio qua peragunt. eorum essentia est sim/
plex ⁊ immaterialis. pura distincta seu discreta
eorum virtus est libera intelligens/ diligens
indefessa. habent enim potestatem libere eligē
di. intelligendi. ⁊ diligendi ⁊ ideo incõmuta/
biliter adherendi. Insuper habent virtutem
operandi. quia omnia faciunt sine more dila/
tione nõ tamen in instãti/ oia aduersa coher
cent/ sine resistantia ⁊ cõtradictiõe semp nobis
assistunt ⁊ nobis seruiũt sine intermissione. vn/
de eorum operatio est volũtaria/ subdita/ vti
lis ⁊ honesta. Nam deo seruiũt sine coactione/
subito ⁊ in instanti iussa pficiunt sine procrastina
tione/ omnibus ꝓficia ⁊ vtilia procurant sum/
ma attentione/ licitis ⁊ honestis vacant que
sunt sine reprehensione. Patet itaq̧ ꝙ triplex
virtus est in angelo. s. cognoscendi/ operandi/
⁊ persistendi. Cognoscit enim deum supra se i
speculo eternitatis sine aliqua interpositione.
semper enim videt facie3 patris. Math. xviij
extra se apprehendit omnia sine collectione. in
tra se retinet apprehensa sine obliuione. sicut
etiã hēnt virtutē operãdi potēter/ celeriter/ vi
liter/ ⁊ incessanter. habent etiam virtutem persi
stendi in nature sue simplicitate. quia mortali/
tatis vicissitudine non alterantur/ passibilita
tis contrarietate nõ afficiũtur/ mole carnea nõ
retardantur. persistunt etiam in gratie ⁊ glorie
firmitate. quia diuinus legibus subiecti/ nul/
la affectione vel actione ei contrariantur cũ sint
benigni nullo inuidie stimulo torquētur. cum

sint puri/nulla affectione turpi contaminātur.
ꝯsistunt etiam in officij dignitate. nam cū sint
iusti/nullo modo sibi inuicē iniuriātur. qui sub
sunt nullo cōtemptu subijciūtur. ⁊ qui presunt
sine tyrannide alijs principantur. Preterea an/
gelica natura prime luci deo. s. vicinius est con
iūcta ⁊ ideo copiosiori lumine repleta. ⁊ tanto
de fonte vite ꝓfundius haurit/ quāto contem
plando primo lumini vicinius se subiungit. ⁊
tanto principaliores theophanias/idest illu/
minationes diuinas cōtinue recipit/ quanto
ꝑfectius ad sūmū bonū per amorē inflexibilē
se conuertit. Unde illa lux eterna primo super
angelos influit/⁊ ipsis mediantibus ad nos
descendit. ⁊ ideo lux per angelos ad homies ꝓ
cessit. vnde ꝑ istam primam a patre luminū il/
luminationem ad angelos descendentē vocā/
tur angeli a dyoni. agalmata. i. specula clarissi
ma diuini lumis receptacula. vñ i li. de diuinis
no. c. vi. dicit sic. Angelus est imago dei/ mani
festatio occulti luminis speculum purum splen
didissimum/immaculatū/incōtaminatū/inco
inquinatū/recipiēs totā (si fas est dicere) speci/
ositatē bñ formate deiformitatis/⁊ pure declara
tionis in seipso sicut possibile est bonitatē que
est i abditis ⁊c. Imago dei dicit ꝓpter deifor
mē intellectū. q₂ sicut de⁹ videt oīa sine delibe
ratione ⁊ collatione. ita angeli q₂ nec vident ꝑ
medium/nec apprehendūt ꝑ sensum. Dicitur
etiam ⁊ occulti luminis manifestatio. q₂ diui/
nitatis lumē qḋ in se incomꝑhensibile est ⁊ oc/
cultum per influentiam recipiendo/⁊ ad alios
transfundendo inferioribus manifestat. Dicit
etiam speculum ꝓpter diuini luminis recepti/
bilitatem. Et dicitur speculum purum/ ꝓpter
naturalem sue substātie puritatem. nihil enim
habet corporee feditatis. immaculatū/sine ma
cula culpe originalis. incōtaminatum/ sine cō
tagio culpe mortalis. incoinquinatum/ sine in
fectione culpe venialis. Dicit etiam recipiens
speciositatem deiformitatis. q₂ in specie ⁊ mo
do cognoscendi similis est diuinitati/ qui etiā
declarat inferioribus abditam ⁊ ineffabilē ac
occultam diuine bonitatis suauitatem. nam qḋ
contemplādo ⁊ gustando diuinitus recipit/in
ferioribus notificat ⁊ transfundit. Angeli enim
ẜm damas. lib. ij. c. iij. sunt lumina quedam in
tellectualia ex primo lumine lumen habētia/nō
lingua/non auribus indigentia. sed sine ẜmo
ne ⁊ sine voce suas voluntates ⁊ intelligen/
tias sibiinuicem tradentia ⁊ exprimentia/loco
corporali non contenta/non parietib⁹ vel clau
stris corporaliter circūscripta/triplicem dimen/
sionem non habentia/sed intellectualiter assūt

⁊ operantur vbicumq₃ fuerit eis imperatum.
Sunt ⁊ hi spiritus naturaliter fortes ⁊ veloces
ad diuine voluntatis expletionem. ⁊ vbicum/
q₃ cito inueniuntur/vbicumq₃ diuinus iusserit
nutus eaq₃ circa nos sunt dispensantes ⁊ auxi
liantes nobis ẜm diuinā voluntatem sup nos
existentes ⁊ tū circa deū residentes/ ad malū difficile
mobiles quia omnino imobiles ex gratia quāuis
non natura deum quantum possibile est contē
plantes/et in ipso delectantes. et cū sint incor
porei ⁊ spirituales/non sunt nuptijs indigen
tes. hucusq₃ damascenus.

Quamuis autem angelica ntaura
q ab omni materia et liniamentis cor
poris sit aliena. tamē in effigie cor
porali depinguntur angeli et varia membra ⁊
figuras habere diuersas in scriptura sepius me
morantur. sed per denominationes membro/
rum visibilium intelliguntur inuisibiles actio
nes celestium animorum. Nam cum longa co
ma et reflexis capillis vbiq₃ angeli depingun
tur. in quibus vtiq₃ eorum munde affectiones
et ordinate cogitationes intelliguntur. Nam ca
pilli capitis designant cogitationes et affectio
nes que oriuntur ex radice mentis/ aures habe
re dicunt q₂ diuinam inspirationem accipiunt
quam vtiq₃ diiudicant et discernunt. Nares pi
ctores eis attribuūt et merito. quia vicia velut
fetida refugiūt. sed virtutes quasi quedam odo
rifera diligunt et inter munda et immunda feti
da et aromatica sagacissime diuidunt et distin
guunt/ ora/linguas/et labia habere sepius me/
morantur. q₂ diuina secreta quasi loquendo
nobis proferunt et diuinis laudibus continue
inhiant et intendunt. Impuberes pictorum so
lercia depingit eos. nam eorum virtutem quasi
iuuenilem statum considerans. eos nec viribus
nec senio deficere sic ostendit. dentes habere di
cuntur q₂ gratiam quam diuinitus accipiunt
alijs communicare et quasi commoliendo diui
dere consueuerunt. vnde in dentibus eorum po
testas actiua et communicatiua merito dsigna
tur. Ideo etiam brachia et manus habent q₂
virtute sua actiua et permansiua nostras infir/
mitates sustinent. et vsq₃ in finem ab electorū
defensione et supportatione non desistūt. Cor
et pectus habere finguntur. q₂ cum dei formā
habent vitam ad susceptionem deiformis vite
et vitalis gratie nobis manifestissime cooperā
tur. Costas et latera habent. q₂ omnia gratia/
rum munera in se tuta possident. et per ipsorū
custodiam in electis hominibus omnia tuta
manent. Lumbos et femora habere dicuntur
sed vestibus occultata. quia gratiarum et virtu

tum in se habent semina que omnibus sunt occulta. Pedes habent sed quasi generaliter denudatos. quia liberos habent affectionum motus in deum ab omni mortali concupiscentia penitus sequestratos.

d Escribuntur etiam angeli sub multiplici figura mirabiliter alterati sicut tangit dyoni. in fine angelice hierarchie. Nam describuntur pennati et alati quia a contagione terrena penitus alieni contemplationis raptum ad diuini amoris intima intellectu et affectu. sunt penitus eleuati. vestibus coccineis siue igneis sunt vestiti. quia summe diuine cognitionis et diuine dilectionis flamine sunt amicti. ps. Amicti lumine sicut vestimento. zonis aureis accinguntur. quia virtutum habitu taliter sunt accincti/ quia nullatenus ad aliqua vicia dilabuntur. Virgas ⁊ sceptra in manibus gestant/ quia et post deum diffiniunt omnia recta et vniuersa que sunt in mundo sensibili iuste regunt. Tela etiā et gladius in manibus portant/ quia virtute sibi tradita demonum rebellium conamina destruunt et debellant. Trulam et perpendiculum et alias mensuras operariorum ⁊ instrumenta visi sunt habere. quia dominus per angelorum ꝓuidentiam solet malos ad bonum conuertere ⁊ vt spiritussancti fiant habitatio promouere. Calamos/ mensuras/ ⁊ funiculos in manibus portant/ q̄ singulorum merita ⁊ demerita discutiunt/ ponderāt/ ⁊ mensurāt. Fiolas cū aromatibus habere dicuntur/ quia per eorum misterium nostra vulnera ad sanitatis gratiam ꝑducuntur. Succincti ⁊ quasi parati ad eundū leguntur. quia iusti ad patriam eorum patrocinijs quotidie deducuntur. Attramētaria ⁊ scriptorum instrumenta portare dicuntur/ quia ꝑ eorum misterium diuine voluntatis abdita sepissime describuntur. Armis bellicis ornati dicuntur. quia boni eorū adiutorio in bello spirituali ⁊ corporali continue ꝓteguntur. Cytaras resonare faciunt. quia ille qui eorum merētur cōsolari patrocinio desperationis tristiciam non incurrunt. Tubas in manibus portant. q̄ vt in bono ꝓficiamus nos incitant ⁊ inuitant. Multa talia de habitu ⁊ gestu angelico i scriptura referuntur in quibus eorum mistica opa designantur./

c Omparantur etiam alijs rebus transūptis a naturalibus ad eorū exprimendas misticas operatiōes verbi gratia. ventis assimilantur/ quia ad omnia agenda subito transuolant/ et circūferuntur. nubes dicuntur/ quia per raptū contemplationis suspensi in deum rapiuntur/ igni comparantur/ quia diuini amoris incendio totaliter inflammantur. nam ad modum ignis cognitione lucent ⁊ dilectione ardent. nunc aurum/ nunc argentum/ nunc electrū nominantur. q̄ splendorem habēt purum ⁊ luciformam. dei sapientia illustrant. carbūculis saphiris/ ⁊ alijs gemmis solidis ⁊ transluadis assimilantur. quia in dei gratia stabiles effecti in gloria confirmantur. ⁊ eorum grata absentia omia que in celo sunt ⁊ in terra mirabiliter decorantur. Dicuntur etiam leones/ quia demonibus ⁊ peccatoribus sunt terribiles. vel iō vt dicit commentator super hierarchiam angelicam. quia quando ad cōtemplandum deū aspirant quod prius per cognitionem inherebat. a memoria tergitur/ quando in concupiscentibus animis desiderata claritas manifestatur. nam leo cum cauda propria vestigia delere consueuit. Dicuntur ⁊ boues. nam bos terram sulcans ipsam innouat ⁊ ad fructum eam aptat/ sic angeli mentes hominum disponūt ad recipiendum germina virtutum ⁊ donorū. Aquile vocātur/ quia immediate inflexibiliter ⁊ recte deū qui est sol iusticie in reuerberatis oculis contemplantur. Dicuntur etiam ⁊ equi. q̄a lege obedientie deo qui eis presidet sunt subiecti. Et quandoq̄ albi propter luciditatē dei cognitionē. quandoq̄ nigri propter diuine maiestatis incomprehēsionem (Nam nigredo color est sed obscurus ⁊ occultus.) Quandoq̄ rubei/ quia indicant errorem iusticie ⁊ equitatis quandoq̄ varij/ propter variam vsum suscepte potestatis. nā in vario extremi colores vniuntur. et per angelorum virtutem perfectiuam prima secundis ⁊ secunda primis conuenibiliter cōuertuntur/ ⁊ in amorem mutuū ꝯnectunt. Flumina ignea dicunt/ q̄ effusiones diuine gratie suscipiūt ⁊ copiosam ac indeficientem influentiam viuifica fecūditate ad alios transfūdunt. ⁊ ideo fluuio igneo assimilantur. Dicunt ⁊ currus in quo multa copulata pariter deferūtur. q̄ ipsi grata societate et iocūda pariter sociati siue copulati cōi assensu in diuina extolluntur. Dicuntur ⁊ rote. q̄ sicut rota in se reuoluit ⁊ circa idem centrum semp mouet/ sic āgeli circa deum quasi circa intelligibile centrum ꝯtemplando circūmouentur. q̄ eorum desideriū est inextingibile. et quod desideratur est incomprehensibile. Ideo etiam curribus ⁊ rotis ignei comparantur. quia ad subditos descendunt eos illuminando/ ⁊ iterum redeunt ipsos per contemplationem ad superiora reducendo.

Sanctorū etiam orationes ⁊ vota coram do-mino representant / ⁊ defunctorum aīmas ad patriam in sinu abrahe deferunt ⁊ transportāt Dicuntur etiam medici / q2 animas curant. Dicuntur ⁊ fabri / q2 arma ⁊ spūalia nobis parāt. Dicuntur vigiles ⁊ custodes / quia nullo igno rantie somno depressi imminentia pericula an nūciant. Dicuntur etiam messores / q2 electorū populum in horreum regni celestis coaceruāt. Dicuntur et milites / quia pro nobis dimicant ⁊ concertant. Dicuntur duces. tum quia modū pugnandi contra hostes spūales nobis indi-cant. tum etiam / quia viam ad patriam mani festant. Istis ⁊ multis alijs figuris āgelice vir tutes quo ad eorum substantiam / virtutem / ⁊ operationē nobis insinuantur ⁊ dantur intel ligi in scripturis. Sed pauca que causa exem-pli sunt hic dicta ad presens nūc sufficiant.

Determinatis ex parte ꝓprietatibꝰ angelorum in generali ꝓut ad hoc opusculum pertinet / ad singulas ordinum angelorum hierarchias attendēdum est / vt singulorū ordinum officia conuenientias / ⁊ differentias per conditiones ꝓprias cognoscamus.

Triplex autem est hierarchia sicut sanctissimꝰ tradidit dyonisius. sci licet supercelestis que etiam consi-stit in tribus ꝑsonis. secūda celestis que cōple tur in sactis angelis. tertia subcelestis que per ficitur in p̄latis. Est aūt hierarchia sicut ibidē asserit dyonisius rerū sacrarum ⁊ rōnabilium ordinata potestas in subditis debitū retinens principatum Hierarchia aūt celestis est triplex scilicet supior que grece dicit' epophonia. ⁊ de scribitur sic a dyonisio. Est incalescētis affectio nis incendio altioris intellectus fastidio iudi-cij libera resultatio distributa. Nam hec hierar chia tres cōtinet ordines. s. seraphin qui amo-ris incendio p̄ alijs feruent ⁊ cherubin que co gnitionis priuilegio gaudēt. ⁊ thronos qui iu sticie perpēdiculo alijs preeminēt. de alijs dua bus hierarchijs dicetur infra in locis suis. In omni aūt hierarcha exigunt' necessario. tria. or do / scientia / ⁊ actio. nam vt idē dicit dyonisiꝰ. Hierarchia ē ordo diuinus scientia ⁊ actus dei forme q̄tum possibile est similās ⁊ adiudicās ei diuinitꝰ illuminationes ꝓportionabiliter ī dei similitudinē ascendens ⁊c. Ecce tria ponit in hierarchie descriptione. s. ordinē / scientiā / ⁊ actionē. q̄re si horū triū aliquod defuerit / nō erit hierarchia cū dr̄ hierarchia ordo dīnus. i. ptās ordinata ⁊ ƀm deū disposita. vñ in ordī ne notatur officium / in scientia discretio / in ac tione misterium sine ordine. presumptio est ac tio sine actione / negligentia est ordo. sine scien tia autem ⁊ actio est reprehensibilis ⁊ ordo in utilis. ⁊ ideo tam in ordine q̄ in scientia ⁊ actō ne. omnis hierarchia dei conformitatem imita tur ƀm modum ⁊ mēsuram sue illuminatiōis in ordine suo proficit ⁊ recte discernēdo ⁊ bene opando ⁊ ad dei imitationem quātū possibi le est ascendit. talis autem est inter angelorum hierarchia ordinis dispositio q̄ angeli supio-rum ordinum copiosius diuinum lumen hau riunt ⁊ ad eos qui se ordine sunt inferiores re-ceptum communicando post transfundunt. Nam hec lex in angelico ordine custoditur vt in gratie ⁊ glorie participatione / alij sūt primi alij secundi / alij vltimi. vt illi qui ordine ⁊ na-turalium particip.tione sunt impares. sūt eti am in glorie perceptione inequales. vnd' dicit dyonisius. Oportet superiores angelos sem per esse ductores ⁊ manuductores aliorum in feriorum vt eos adducant ad diuinam illumi nationem. adductionem ⁊ communicationem ⁊ inducationem ꝑ conuersionem in illumina-tionem ꝑ cognitionem / incommunicationem per perceptionē. Nam vt dicit grego. in mora. Alij deo assistunt ꝑ contemplationem. alij ad exteriora exeūt ꝑ ministerium ⁊ actionē. sed q̄ ad exteriora exūt / ab interiori contemplatione nō recedunt. q2 illum semp inspiciūt qui pūs est quocūq3 vadunt. Excellentia aūt ordinum assignat' ƀm preeminentiā bonorū. q2 ƀm diffe rentem ēentie simplicitatē ⁊ naturalis arbitrij libertatem recipiūt ordinis diuersitatē. qui eni natura magis sunt subtiles ⁊ sapientia magis ꝑspicaces / in amplioris gratie munere sūt cete ris digniores. vnde singuli hierarchici ordīes ꝓpria habent dona ƀm que opantur / ⁊ gradꝰ ꝓprios ƀm quos suas operatiōes moderant Non eni fas est vt quis opari presumat / quod ad suū ordinē ⁊ officiū nō spectat. in hoc eni3 ꝯsistit omis hierarchici ordinis ꝑfectio vt qui illuminant' illuminent ⁊ qui purgant' / purgēt. ⁊ qui ꝑficiunt ꝑficiant. vnd' talis est ordo. vt q̄ primo purgantur / postea illuminētur ⁊ ꝑficiā tur. nam purgationem sequitur illuminatio / ⁊ illuminationē ꝑfectionis consummatio. vnde superiores ordines immediate recipiunt pur-gationem vt sint mundi illuminationē / vt sint clari. ⁊ ꝑfectionem vt sint perfecti (⁊ iterum) ab illis ƀm ordinem diuine dispositionis inferio res purgantur / illuminantur / ⁊ perficiunt'. nec intelligitur hec purgatio a corruptione vitij. s3 potius ab imperfectione boni. Nam ƀm dyo.

oportet spiritus ad illius similitudinem q omni caret ꝯtagio ⁊ dissimilitudine. os mūdos eē ab immūdicia ⁊ ꝯfusione. lucentes veritate perfectos bonitate. Inter istos itaqꝫ sacratissimos ordines quidam sūt primi. quidaꝫ medij quidam vero infimi. vnde primi illumināt. vltimi illuminant. medij vero illumināt vltimos ⁊ a primis illuminantur.

Primo ergo ordine velut a digniore primo est incipienduꝫ. s. a seraphin. de quo dicit Isido. li. vij. Seraphin est angeloꝝ multitudo que ardentes vel incendentes interpretant eo ꝙ inter eos ⁊ deum nulli angeli sūt intermedij. ⁊ ideo quāto ei vicinius collocant/ tanto magis claritate diuini luminis inflammātur. ⁊ ideo faciem domini ⁊ pedes velare dicūtur. qꝛ ceteri angeli diuinā maiestatem nequaqꝫ istis ꝑfectius intuentur ⁊ se tanto maiori claritate illustrantur/ quāto ardentiori motu dilectionis intime inflammantur. vnde istoꝝ angelorū officium ꝓpriuꝫ est ⁊ ardere in se ⁊ alios ad diuine dilectionis incendiū ꝓmouere. Proprietates aūt huius ordinis principales et spēales elicere possumus ex verbis dyoni. sic dicentis. Pulchre inquit prima celestiū hierarchiarū excellentissimꝰ ecūtijs sanctificatur. ordineꝫ habens altiorē omnibus circa deū immediate collocatum. ⁊ ideo ꝑme operationes theophonie in ipsam tanquaꝫ deo ꝓximā deferunt (⁊ sequitur.) Est aūt seraphin mobile semper circa diuina/ ⁊ incessabile calidum/ acutū/ ⁊ superferuidum/ intēte/ ⁊ inflexibilis semꝑ motionis suppositorū reductiuū actiue exemplificatiuū recalificans ea ⁊ resuscitans in similem caliditateꝫ/ ⁊ igneum celitꝰ et holocauste purgatiuū/ incircūuelatum ⁊ inextinguibile. habens luciformē ⁊ illuminatiuā proprietatem/ omis tenebrose obscurationis persecutricem ⁊ manifestatricem ⁊c. Hec verba diuinissima sunt ⁊ oīum mortalium sensuꝫ quo ad significationis misteriū excedentia/ ꝓut tamen potero ꝗuis balbutiendo aliqua explanabo. videt autē dicere dyoni. ꝙ cognominatio seraphin ꝓprietatis ⁊ officij discretionem ⁊ variam gratie ꝑticipationeꝫ manifestant in angelis seraphin nūcupantis. nam a populo seraphin docet mobile. hoc forsan dicit ꝓpter naturam ignei amoris/ que angelicus effectus in deum rapit ⁊ mouetur. hic vero motus ē qetus creatiuus/ augmētatiuus/ ⁊ cōtemplatiuꝰ docet ⁊ incessabile. qꝛ talis amor nunꝙ excidit nūquam ab appetitu amati requiescit. docet ⁊ caldū/ qꝛ ad modum caloris accēsum vel alimētum accensum dulcedinis/ excitat vis amoris. ⁊ ideo subdit acutum/ quia vis amoris penetrat ad intima conditoris. vnde acutum dicit quandaꝫ amātis violētiam qui intrat ⁊ penetrat ad rem amatam. Dicitur etiā docere ⁊ superferuiduꝫ/ qꝛ ꝗuis ad interiora diuinitatis amor se extēdat affectu/ tamē circuire nō cessat vt quam intellectu nō capit cōtemplationis/ tamen gustu aliqualiter comprehendat. sicut illud qḋ ebulit caloris vehementia vndiqꝫ se iactat ⁊ diffundit. sic affectus angelicus nihil inconsideratum derelinquit immo quāto plꝰ cognoscit/ tanto amplius scire cupit. addit etiā inflexibilis motionis. qꝛ amor angelicus quāuis in deum moueatur inflexibilis tamē est ne amatum aliqualiter amittatur. vnḋ simul mobilis est ⁊ incessabilis ⁊ hoc intente ⁊ intime. qꝛ ad dei interiora tendit. vnde mobilis est sēper ⁊ nūquam in se sistat et intentus vt in deuꝫ tendat. sed intimus/ vt ad exteriora nō effluat omnino auteꝫ inflexibilis/ vt ad aliud preter ipsum nō diuertat. Dicitur etiam suppositorū reductiuum. qꝛ amor angelicus semper ad superiora se extendit/ ⁊ tamē ab amore inferiorū nō recedit immo ad diuine illuminationis participationem reuocat inferiores ordines ⁊ reducit. Dicitur etiam docere actiuum ⁊ exemplificatiuum. qꝛ nō solum incendit inferiores ad amādum/ verum etiam formam ⁊ exēplum prebet inferioribus qualiter summū bonū sit sup omnia diligendum. ⁊ qualiter sit p amoreꝫ redeūdum in deum ⁊ secūdum ipsius beneplacitum incedendum. ideo etiam dicitur ꝙ amor eoruꝫ sit calificans ⁊ resuscitans in similem caliditatem. qꝛ ad hoc laborant vt inferiores. ⁊ si non equaliter/ tamē differenter ardeant ⁊ ferueseāt nec hoc dicit quasi inferiores angeli fuerint frigidi vel mortui. sed hoc dicitur/ quia subiecta ordines per ipsos ad ampliorem amoris affectum continue exercitantur. propter quod seqtur. Igneum celitus ⁊ holocauste purgatiuuꝫ quia ignis diuinus primos angelos accendit vt alios incendant. illuminat/ vt illuminent. purgat/ vt purgent. Ignis enim diuinus suauiter ardet nec comburit vl consumpti ad lesionem/ sed potius ad purgationem. ⁊ ideo dicit holocauste purgatiuus. qꝛ sicut ex toto illuminat/ ita ex toto purgat nec ab infectione alicuiꝰ vitij/ sed ab imperfectione boni. qꝛ illa est purgatio perfecta vbi omis corruptio abest et omnis perfectio adest. Dicitur etiam seraphin virtus multima ⁊ multifida/ multima/ inquantū multiformiter mouet appetēdo ⁊ opando. multifida/ inꝙtuꝫ beatificat in possidēdo. multima

ſinquãtum pergit ſcrutando multifida/ inquãtum quod inuenit penetrando. ꝑ multas eniʒ vias ⁊ affectões varias pergit ⁊ ꝑuenit ad vnũ bonum ⁊ vna vita ſimul cuncta apprehendit. Docet etiaʒ noĩatio ſeraphin. incircũuelatum/ qꝛ ſine omĩ velamine figure vel creature interpoſito diligit videre deũ. ⁊ a plenitudine fontis lucis eterne ſine medio aliquo illuminatᷣ vt illuminet. aſcenditᷣ/ vt accẽdat. vnde in hoc ſũt angeli illius ordinis alijs digniores. qꝛ ſue ꝑfectionis influentiã immediate ſine interpoſitione adeo recipiunt/ ſine diminutiõe eandem alijs ꝑticipandã tribuũt/ ſine amiſſione illam poſſidẽt ⁊ cuſtodiũt. nunq̃. n. tepeſcunt a dilectione/ nec flectuntᷣ ab incõuertibili ad deuʒ intentione/ nec labore nec tedio deſiſtunt ab inferiorũ ad deũ gratuita reductione. hec de ꝓprietatibus ſeraphin dicta ſufficiant.

[2 ordo cherubin]

Secũdus ordo dicitᷣ cherubin qđ interpretatᷣ ſcientie plenitudo. Sũt enim ſcḋm Iſido. li. vij. ſubliniora agmina angelorũ ꝑter ſeraphin/ eo ꝙ vicini⁹ diuine ſapiẽtie ſuppoſiti ampliori ſcientie diuine dono ſũt repleti. ⁊ ideo merito ordo cherubin poſt ſeraphin ordĩnatᷣ. qꝛ poſt donuʒ caritatis a quo denoĩatur ſeraphin ordinatᷣ excellẽtiſſimũ donũ quod eſt donũ ſapiẽtie ⁊ cognitionis diuine volũtatis vĺ veritatis a quo cherubin denoĩatur. nam in angelis hmõi ordĩs principaliter relucet radius diuini lumĩs q̃tuʒ ad ꝑticipationem precellentẽ diuine cognitionis. vnde ꝓprietates ⁊ effectus angelorũ iſti⁹ ordinis innuit beatus dyoni. c. vij. vbi dicit ꝙ cognoĩatio cherubin docet eoꝝ cognoſcibile ⁊ diuidi. ⁊ eſt ſenſus verborũ/ ꝙ angeli illius ordinis dicuntᷣ cognoſcentes/ qꝛ in dono diuine ſapientie ſunt magis excellẽtes. diuidi etiã ab ipſo nũcupantᷣ/ in quo dei viſio que in eis viget intelligitᷣ. qꝛ dei maieſtatẽ ceteris dan⁹ ꝯtẽplantᷣ. Dicuntᷣ ẽt altiſſime dationis luminũ acceptiui: in quo innuitᷣ ꝙ cherubin ordo diuine illuminatiõis excellentia p̄ ceteris adimpletᷣ. Sũt etiã illi angeli diuini pulchritudinis in prima opatrice virtute cõtemplatiui. qꝛ ꝑ lumen diuine ſapientie diuinã pulchritudinẽ ꝯtemplantᷣ per hoc etiã innuit ꝙ in eis ⁊ ꝑ eos opatrix virtus. ſ. deus clariſſime intuetᷣ. Dicuntur etiam ſapientifica traditione repleti quia per ſapientificam creatoris traditionẽ alijs plus alijs minus donũ ſapiẽtie diuine impꝑtitᷣ. Dicuntur etiã ⁊ cõicatiui/ qꝛ lumẽ ſapientie quod in eis copioſe diffunditᷣ ꝑ ipſos ad alios ordines illuminãdos copioſe deriuatᷣ. nã plenitudinem lucis quã ſuſcipiũt alijs cõicant ⁊ trãſfundũt. Dicuntᷣ etiã ꝯtemplatiõis pure ⁊ ſimplicis ac immediati fulgoris ſuſceptiui. fulgorem vocat illuminationem per quã ꝑuenitur ad meram ⁊ purã contẽplationẽ vbi virtus diũa nõ in imagine ⁊ figura vĺ aliqua mediante creatura/ ſed per ſemetipſam ⁊ in ſemetipſa cõtemplatᷣ. Dicuntᷣ ⁊ diuino alimento domeſtico atq̄ viuifica vnitate diuine refectionis repleti. qꝛ in hoc ꝙ replentᷣ lumine cognitionis reficiũtur dulcedine dilectionis. nõ enim multũ ꝓdeſſet illuminari ꝑ cognitionem/ niſi ꝯcomitaretur alimẽtum ſpũs. ſ. refectio. ſcilicet ꝑ dilectionẽ. Iſta autem refectio dicitᷣ domeſtica viuifica/ ⁊ vnica. domeſtica qꝛ amicis ⁊ domeſticis ſoluʒ modo preparatur. viuifica qꝛ viuum efficit quemlibet qui ex tali cibo ſatiatur. vnica eſt ⁊ ſingularis/ qꝛ cum delectatiõe extranea. ſ. cum carnali dulcedine nõ guſtatur. quãuis autem vnica ſit refectio. multiplex tamen ſatietas inuenitur in hoc vnico alimento. vnde cum hoc ſolum ꝑcipitur/ plena ⁊ vera ſatietas inuenitur.

[3 ordo thronorũ]

Tertius ordo eſt thronorũ. ⁊ eſt hic ordo a thronis dictus. a dono iudicij eo ꝙ deus in eis ſedeat/ ⁊ iudicia ſua diſcernat/ ⁊ cũcta ſubiecta per illos diſponat. vt dicit Iſido. vnđ virtus diuine equitatis/ throno igneo in dañ. compatur. ſ. propter perſpicuitatem cognitionis quia de⁹ ſingula diiudicans per ipſos vniuerſa prudenter diſcutit ⁊ ꝓpter impetuoſitateʒ cui nihil obuiat vel reſiſtit. Illi autem angeli in quibus ſingulariter relucet rectitudo iudicij diuini throni nũcupantur. Iſiđ. Et ideo a beato dyoniſio ſedes altiſſime dicuntᷣ qꝛ alte ꝓpter diuinã auctoritatem quaſi ad iudicandum ordinantᷣ altiores. quia ſecũdum diuine iuſticie regulam ĩ iudicio mittuntur ad iudicanduʒ. ſed altiſſime quia immediatius altiſſimo deo diſpoſitiõe hierarchia collocantur. Sedes compacte/ q̊a apte ⁊ conuenienter iuncte quo ad iuncturam ⁊ conuenientiam diuinorum iudiciorum. conueniens enim eſt ⁊ aptũ vt ex culpa penã/ ⁊ ex iuſticia gloriam ex qualitate operis qualitateʒ retributionis quilibet ſortiatur. vnde conuenit ⁊ apte coheret pena culpe ⁊ gloria iuſticie. q̊a ſi culpa ⁊ gloria pena ⁊ iuſticia conuenirent/ coaptatam ſedem ad inuicem non haberent. compactio itaq̄ ſedium equitas eſt iudiciorũ Sedes ab omni ignominioſa ſubiectione libere. quia quanto ſibi preſidenti deo amplius ſunt ſubiecti/ tanto per ipſum ⁊ in ipſo merentur amplius ſublimari. Sedes dei fere qꝛ deũ ſibi preſidentẽ ferũt ⁊ deificãt ꝑtãtem ꝑ diũa iudicia in ſubiectis creaturis indicãt ⁊ oñdunt

Sedes diuini super aduectus susceptiue/ imaterialiter / et si p mundane. qr notitiam diuinitatis sine studio et fatigatione pcipiunt et ipassibiliter et sine diminutiõe ad inferiora transfũdunt in quo nos spiritualiter instruunt vt a re materiali et terrena nos euacuãtes /nos ad eternorum susceptionẽ coaptemus. Sedes etiam ab omi extremitate sunt remote/ qr ei qui sine extremis est idest sine principio et fine immediatissime sunt cõiuncte. nam in deo cui adherẽt nõ est inuenire principium vel extremũ. Throni itaqꝫ diuinã virtutem assumũt et eandem ad inferiora deriuant et trãsfundunt obedienter se deo subijciunt et nõ ex aliqua necessitate/sed ex mera libertate in agendis omnibus subijci se ostendunt.

Media hierarchia! scd̃m Isi. tres cõtinet ordines. s. principatus potestates / et dominationes. hec autẽ hierarchia a dyonisio vocat epophonia. idest diuina. s. illuminatio sui participes interscalari/reuerentie insigniens /vsum dominãdi edocens/arcensqꝫ contrarium. Prima differentia dicit ꝑpter principatus qui p̄ ceteris possident donũ reuerentie. quorum officiũ est docere et exhibere reuerẽtiam reuerẽdis ſm diuersos gradus p̄lationis. iuxta illud. Cui honorem. Idem. xiij. vsus vero dominandi spectat ad dominationes/ que docent subditis dominari nõ secundũ libidinosam preessendi cupiditatem/ sed secũdum dei voluntatẽ. nam deꝰ vult homĩes preesse hominibus vt proficiant nõ vt superbiant/vt eos in fide et in moribus instruant nõ vt de liberalitatis dominio insolescant. arctio vero potestatis refert ad ordinem potestatum que potestatiue a nobis coherceant demones ne nobis tantũ noceãt quãtum desiderant et affectant. et taliter ponitur dispositio medie hierarchie quãuis alio modo videatur ordinari ſm Isido. et grego. Sed de hoc ad p̄sens opusculum nihil spectat.

Quartus ordo est dominationum que secũdum Isido. potestatibus et virtutibus presunt et preeminẽt que pro eo ꝙ ceteris angelorũ agminibus presunt siue dominentur/ dominationes nuncupantur. Huius ordinis est officium secundum grego. in bello spirituali instruere qualiter oporteat homines prelationis officium exercere. suggerũt etiã p̄latis qualiter sine tyrãnide et subiectorũ oppressione in regimine debeant se habere. Horũ angelorum ministeriũ(secũdũ dyo. est) Seruili timore deposito in deum moueri/ et absqꝫ reflexione ad cõmodũ temporale ei incessanter famulari. que singulari excellentiã in uisibilem annũciationem in subiectis ordinibus imperio solo formãt. Sunt angeli istius ordinis ab omni impressione liberi vt libere ad summũ eleuent/ et nulli infra summum subijciãtur. vnde ita deo subsũt ꝙ nulli iferiori subijciũtur ꝑ vniuersalem excellentiã. supra omnem subiectionẽ eleuantur / ita tamẽ ꝙ per nullam violẽtiam aut tyrannidẽ ad opp̄ssionem inferiorum inclinant (vnde dicit dyo.) ꝙ secũdum dissimilitudinẽ tyrannidis dominium exercẽt. seueritatem habẽt in potestate/ et cum seueritate liberalitatem in benignitate. et dũ a dominationibus prãs exercetur liberalitas circa inferiores nõ tollitur. ꝑ istã tamen liberalitatem eorũ potestas nullo modo minoratur/immo deo se cõfortantes regulã et legẽ sue presidentie quantũ possibile est imitantur nunqꝫ ad aliqua varia se conuertũt/ sed continue ad bonũ summũ(qđ dyonisius on idest vniuersale vocat)oculos dirigũt et ab illo qui omnibus dominat mentis aciem nõ auertunt vnde deiformitatis et diuine similitudinis ꝓut possunt sunt ꝑticipes (ſm dyoni.) Itaqꝫ dñationes prime sunt in secũda hierarchia.

Quintus ordo dicit principatus. et hic ordo secũdũ sanctos docet homines inferioris gradus exhibere reuerentiam maioribus existentibꝰ in statu altioris dignitatis. vt puta regibus principibꝰ et prelatis. De angelis istius ordinis dicit dyoni. Ad principatus ꝑtinet vniuersalis ducatꝰ et regimẽ ductiuũ ad dei similitudinẽ. qr isti angeli habent ex officio vt alios inferiores ordinaliter reducant ad deũ et doceant ipsum reueri in se ipso et ꝓximo specialiter in prelato qui(ſm dyoni.) Ideo dicunt principatus/ qr hñt alios reuertere vel reducere ad primũ et principale principium. s. deum quem ipsi ꝓut possibile est imitantur et quantũ fas est ipsi in presidendi officio principi assimilantur(dicit enim Isido. lib. vij.) Principatus sunt qui angelorum agminibus presunt. qui pro eo ꝙ subditos angelos ad explendum diuinum ministerrium ordinant et disponũt/ principatus vocabulum acceperunt. Nam alij sunt qui administrant/alij qui assistunt/ milia eni milium ministrabãt ei et decies centena milia assistebant Danielis septimo.

Sextus ordo est potestatum. et dicũtur potestates scd̃m Isido. qr eis virtutes aduerse sunt subiecte. et iõ potestatum nomine nuncupantur quia maligni spiritus eorũ potestate cohercent ne tantũ

mundo noceant/ quātum cupiunt ⁊ affectant.
Horum angelorū officium eſt (ſm grego.) Il
los qui in ſpūali bello deſudant ꝯfortare/ ⁊ ne
ab aduerſarijs violenter ſuperētur defendere:
⁊ vt boni victoriam obtineant viriliter adiuua
re/ Huic ꝯcordat dyoni. dicens poteſtatū mi/
niſterium eſſe cauere ne aliquid aduerſum poſ
ſit bonis obſiſtere vel nocere (Dicit etiā grego.
Poteſtates in ſuo ordine potentius percepe/
runt vt eorum diſpoſitioni aduerſe poteſtates
ſubijciant̄ que ne hominibus tantum noceant
quantum deſiderant/ poteſtatū miniſterio re
frenant̄. De his poteſtatibus dicit dyoni. Ip/
ſe ſancte poteſtates habēt equipotentem/ ideſt
equalem cū dominationibus poteſtatē/ que
eadem diuina munera in ſuo ordine ⁊ gradu
humiliter ſuſcipiunt ⁊ cuſtodiunt ſine cōfuſio/
ne. nihil eni tyrannice precipitant ꝯtra inferio
res. nihil violētia ⁊ fortitudine attemptāt. ſed
potius deiformiter/ ideſt ad diuinam ſimilitu
dinem angelos inferiores ordinare reuocāt/ ⁊
ad potētificam ⁊ cauſalē potentiam/ ideſt ad
deum qui omīa pōt ⁊ omniū eſt cauſa ſupmū
dane ⁊ intellectualiter reducere nō ceſſant vt p
has deiformes ꝓprietates medie celeſtiū aīa/
rum diſpoſitiones illūinent̄/ purgent pficiant̄
Sicut ipſe poteſtates mediantib⁹ ſupioribus
ad dei ſimilitudinē ꝯuertūtur/ ita mediantib⁹
ipſis poteſtatibus qui inferiores ſūt ad deifor
mitatem reducūtur. vt ſic oēs ſupiores/ medij
⁊ inferiores ordines miſticarū purgationū/ il/
luminationum ꝑfectionū ꝑticipes efficiant̄.

T Ertia hierarchia q̄ dicit̄ epopho/
nia tres ꝯtinet ordines inferiores.
ſ. virtutes/ archāgelos/ ⁊ angelos
⁊ ſm hoc inferior hierarchia ſic de
ſcribit̄. Inferior hierarchia eſt diuinū ꝑticipiū
nature legibus occurrēs/ ſecreta reuelans/ pro
capacitate diſcreta. Nature legib⁹ occurrens/
hoc ꝑtinet ad virtutes que poteſtatem habent
faciēdi mirabilia ⁊ curandi morbos ⁊ languo/
res. Secreta reuelans/ hoc ꝑtinet ad archage/
los ⁊ angelos. ꝓ capacitate diſcreta/ hoc refer
tur ad archangelorū differentiā ⁊ angelorū. qr
maiores vt archangeli maiora/ minores vt an
geli minora reuelant. p archāgelos eni reuela/
bant̄ ꝓphetis maiora ſecreta. vt illud. Ecce vir
go ꝯcipiet ⁊ pariet filium ⁊c. p angelos autē
minora. vt illud dauid. Epiſcopatū eius acci/
piet alter. ⁊ dr̄ epophonia ab epi quod ē ſub ⁊
phanos qd̄ eſt apparitio. qr in eis inferiori mo
do q̄ in alijs reſultat dei ſimilitudo in ordini/
bus huiuſcemodi hierarchie.

S Eptimus eſt ordo virtutū. virtu/
tes eni ſūt angelorū agmina mini
ſteria habētia ad virtutes ⁊ miracula faciēda
in quib⁹ potiſſime relucet virtus diuina p qd̄ ⁊
virtutes noīantur (vt dicit Iſi.) Iſtius ordis
angeli ab ordinibus medie hierarchie recipiūt
illuminationem/ purgationē/ ⁊ ꝑfectionē (vn̄
ſm dyoni.) Virtutis habēt virilitatē ad opa
tiones fortē incōmutabilem ſm deiformā eis
indicantem. in hoc eni deo ſunt ſimiles ⁊ ꝯfor
mes. qr ad omīa agenda incōmutabilē virtu
tis vigorem acceperūt. ⁊ ideo iſtorum ſpirituū
operatiuam virtutē ꝑ ſtringit dyoni. ſic dicens
Ipſa ſanctarum virtutum cognominatio for/
tem quendā ⁊ incōmutabilem docet vigorem
ſm inditam eis deiformitatem ad nullā ſuſce/
ptionē diuinarū illuminationū imbecilliter in
firmatam ⁊c. (quaſi diceret) in hoc q̄ iſti angeli
virtutes ſunt vocati deiformes/ ⁊ deo ſimiles ꝯ
dinoſcant̄. Naz diuina virtus fortis eſt ad agē
dum vt nō frangant̄ alicuius operis difficulta
te ⁊ incōmutabilis eſt ad perſeuerandū vt nō
langueat ſeu infirmetur alicuius ſpacij vel tem
poris diuturnitate. Sic angeli iſti conſimiles
ſunt qr ad omīa agēda robuſti ⁊ incōmutabi
les inueniūtur. vnde virtuoſi ſunt nō ſolum in
opando/ verum etiā in illuminationes ſuſcipi
endo. nam horū angelorū virtus ⁊ ſi infirma
videatur diuine virtuti compata/ nō tamen in
firma eſt ad eandem p gratiam conformata. i/
firma eſt nature conditione ſed nō infirmat̄ ali
qua corruptione quin pcipiat totum quicquid
creature eſt debitum/ fortitudinem. ſ. ſufficien
tem ⁊ ſue nature cōgruentē. (⁊ ideo dicit dyo.
q̄ habent deiformem motū firmiter ſe ferentē
⁊ inſuper eſſentialē ⁊ pontificam dei virtutem
qr propria virtute in deum mouentur. et vnde
eorū virtuoſitas inſuper eſſentialem virtutem
creatoris ſubtollitur/ inde deiformis imaginis
ſimilitudo in eis reperitur. Deiformitatem aūt
quam recipiunt ad inferiores angelos tranſfū
dunt. accipiunt quidem per donum/ ſed alijs
tribuūt per exemplum. Horum angelorum eſt
officium (ſm dyoni. docet prelatiōis officiū ex
equi feliciter ⁊ conſtanter/ ⁊ vt ipſius onus ſu/
ſtineant patienter. Secūdū grego. vero in q̄r
to mora. Iſtorum officium in his qui virtutē
habent eſt docere qualiter imaginem dei in ſe
reparent ⁊ reforment/ ac reformatam viriliter
cuſtodiant ⁊ ꝯſeruent. vnde p iſtorum angelo
rū miniſteriū virt⁹ miracula faciendi pfectis cō
cedit̄/ vt reducti ad primum ſtatum in quo de/
us fecit hominem ad ſuā imaginē per hui⁹ mi
racula oſtendant̄. Angeli iſtius ordinis diuinā

7. ordo Virtutū

...iaz. 7. continet ...ines s. ...tutes Archa... ...los et Angelos

virtutē continue aspiciūt/ in ipsa ꝯtemplatiōe ipsius cōtremiscūt. sed iste timor penalis non est/ cum potius sit admirationis ꝙ horroris ꝑut grego. dicit in moral. lib. iiij.

O Ctauus ordo est archāgelorū qui ſm Isido.) Sūmi nuncij vel nunciorū principes interp̄tant nam p̄ matū tenent inter āgelos. Sunt enī duces ꝛ principes sub quorum ordine vnicuiqꝫ angelorū officia deputata sunt. Nam archangeli angelis presunt. vt patet in zacharia vbi āgelus maior dixit minori. vade ꝛ doce puerum istū ꝛc. Si enī in ipsis angeloruꝫ officijs supiores inferiores nō disponerent/ nullo mō hoc qd̄ hoī differt/ angelus ab angelo cognouisset. Hi archangeli sepe ꝓprijs noibus denotant/ vt ꝑ ipa vocabula ipsoꝝ cōditiones ꝛ opera ostendant. Nam gabriel ad virginē mittitur vt illum denūciaret venturū/ qui cōtra aereas potestates obtinere debuit ad victoriam ꝛ triumphū. Gabriel enī deiformis interp̄tat. sicut raphel/ qui interpretatur medicia dei ad thobiam missus fuit qui eius oculis curationē adhibuit ꝛ cecitateꝫ abstulit ꝛ detersit. ꝛ sic de alijs hucusqꝫ Isi. li. vij. c. v. Horum angelorū officium est (ſm grego.) De his que ad ꝓmotionē fidei. vt de aduentu filij dei ꝛ eius gestis ꝛ dictis fideles ꝓmouere. Archangeloꝝ etiam est ſm dyoni.) Prophetias ꝓphetis reuelare ꝛ demones hoībus dn̄antes arcere ne vlterius plus ledūt. sicut p̄tātum est eosdem exercere ne dn̄ium sibi vsurpent aut acapiāt. Archangeli etiā angeli suppositi eis sunt digniores/ ꝛ annūciatione sunt priores ceteris. q₂ sunt ꝑfectiores. Nam (ſm dyoni.) Inferiores cōuertunt ad principale principium suū. ꝛ q̄ntum eis possibile est angeli inferiores ipsis mediantibꝰ ad ipsum informant. Insuper viuificant idest angelos ad vnitatem illius principij colligant ꝛ adunant docēdo angelos sibi subditos scd̄m ducatus inuisibiles ꝛ ordinatos quibus hn̄t ducere ꝛ docere sequētes alios ꝛ subiectos. Isti etiam archangeli inter ordines inferioris ehierarchie sunt intermedij. ꝛ ideo a superioribus illuminationes participant/ ꝛ easdeꝫ angelis inferioribꝰ participatas cōicant ꝛ annūciant/ in quibus angelis oīum angeloꝝ dispositio hierarchica ex triplici ternario celestiū ordinum cōstituta/ ꝑfectissime est completa.

N Onus ordo et vltimus est angeloruꝫ. angelus enim grece/ maleth dicitur. latine vero nūcius interpretatur. eo ꝙ volūtatem domini populis annūciare angeli consueuerunt. Angel autem vocabulū nomē est officij nō nature. Nam angelus semper est spiritus/ sed quādo mittitur/ tūc primo angelus nūcupatur. angelis vero predictoꝝ solertia pēnas fingit/ vt eorum discursum celerē significet. sicut ꝛ iuxta poetarū fabulas vēti pēnas habere dicunt. sicut dicit. qui ambulat super pēnas ventoꝝ. hucusqꝫ Isido. lib. vij. c. v.) Scd̄m dyoni. autē angeli inferioris ordinis nō ꝑticipant ordineꝫ superiorū illuminationē. non enim participant cum ipsis/ sed ex ipsis. nam angeli supiores p̄mo loco diuinas illuminationes suscipiunt/ ꝛ illas postmodū ad aliorū notitiam deferunt/ qui ꝛ primi nuncij dicunt. Alij autem posteriores sunt et vltimi angeli/ etiam ſm eundeꝫ dyoni.) qui homines ad diuinam cognitionē adducunt ꝛ subleuant/ ꝛ vt iuste viuāt informāt vnde quamuis angeli ꝛ si nō habent alios angelos sub se inferiores quibus presunt/ habēt tamen sub se hominum ordines quibꝰ presūt quos ordinant ꝛ disponunt. sursum extendunt per dilectionem dei. in semetipsis formantur ꝑ custodiam sui. sub se progrediuntur per illorū tutelam/ quorum ministerio deputantur. Istorum itaqꝫ angeloruꝫ multiplex est effectus. nā angelus nostre custodie singulater deputatus nos stimulat ad bonum et excitat ne in vitijs dormiamus (actu. xij.) Item spiritualiter nos reficit ne sub onere patrie succumbamus. iij. reguꝫ. xix. Iteꝫ arcet demones ne ab ipsis ledamur. Thobie. viij. Item instruit in ambiguis vt certificimur. dan̄. ix. et. x. Item conducit/ ne in via deuiemus. Thobi. v. ꝛ Exo. xxij. Iteꝫ nobis in tristiciam positis/ assistit vt consulemur. Luc̄. xxij. ꝛ gen̄. xvi. vbi dicitur de angelo cōfortante flentem agar. Item angeli nobis peccantibus ꝯpatiunt/ ne desperemꝰ. Isa. xxiij. ꝛ iudi. Item velociter nobis assistūt/ ne cadamus. Isaie. xxiij. Item adiuuant ꝯtra hostes ne vincamur. Gen̄. xxi. ꝛ. ij. Mat. penul. Item vulnera nostra sanant/ ne moriamur. Thobie. xi. Item peccata nostra ad memoriā reducunt vt erubescamus. Josue. ij. Item voluntatem dei annunciant/ vt ei acquiescamus Luce. ij. Iteꝫ impedimenta auferūt/ vt domino liberius seruiamus. Exo. xxiij. sed procedat te ꝛc. Item frequenter nos visitant/ nobis precauent/ ne offendamur. Isa. lx. sed penam ꝛc. Item semper deo assistunt angeli vt contēplemur. Luc̄. primo. ꝛ Dan̄. septimo. Decies centena milia et cetera. Item orando pro nobis merentur. Job. xxiij. si fuerit et cetera.

Item a diuina laude nō retardant. Isa.vi. et Apoc.v. nō habebant requiē ꝛc. Item deū si ne velamine facie ad faciem ꝯtemplantur. Mat.xviij. angeli eoꝝ ꝛc. Itez nullius corpu lentie mole in sua substantia vel virtute aggra uant. Luce vlti. spūs car. ꝛc. Item supra tpūs existentes in tpe opantur. Angelicus enī intel lectus cum sit deiformis (vt dicit dyoni.) Est instantane⁹ ꝛ ideo sine collocutione vnius ad aliud subito intelligit. ꝛ in vertualitate sue sub stantie in instanti oīa agenda agit. vnde de an gelo (qui vocat a pħo intelligentia) dicit ꝙ sit creatus in orizonte tpis ꝛ eternitatis. vt patet in.i.lib. de causis. Item hoīes ex subito ange li presentia territos/ bonus angel⁹ blandiens blando aspectu consolat vt dicit ambro. Luce i. ibi/ Ne timeas zacharia ꝛc. Sz demon ecō uerso. quos sua ꝑsentia territos facit amplio ri horrore concutit/ vt idem dicit. Item agelus qñ vult apparet ꝛ quando vult ab humanis aspectibus occultat. vt dicit ibidem. Item cor pus ꝑ suo beneplacito opationi sue congruū vt appareat) assumit. ꝛ peracto suo officio idē corpus assumptū deponit. Jud.xiij. euanuit ꝛc. Item assumpto corpe ꝑ aliqua necessitate nō vegetat illud corpus nec viuificat/ sed tan tum mouet. vnde qñq̄ videtur comedere ꝛ bi bere vt homo/ ꝛ tamē nō comedit/ nec bibit/ ꝫ ptāte sua cibum āmbilat ꝛ consumit. vt patet Tho.xij. vbi dicit angelus videbat quidem ꝛc. angelus enim nō comedit aliqua necessita te/ sed sola ptāte (qr vt dicit aug⁹. super Luce vlti.) ꝙ radius cōsumit aquaz ptāte/ sed terra absorbet necessitate. vnd fuit ibi comestio ptā tiua quo ad masticationem/ cibi cōsumptionē nō tamē necessaria quo ad informicationem. Hec itaq̄ leuia ꝛ plana ꝺ ꝓprietatibus bono rum angelorum ad vtilitatem paruulorum dicta ad presens sufficiant.

Sicut bonus angelus hominibus datur ad subsidium ꝛ conseruatio nem/ sic malus angelus datus est vnicuiq̄ ad exercitiū ꝛ ꝓbationez. vnde horū malignorū spirituū caput ꝛ dux est lucifer. qui (ꝫm greg.) Sic ē dict⁹ ꝑ eo ꝙ alijs angelis clarior est creatus (vnde grego.) Pri mus angelus ideo oī lapide ꝑcioso ornat⁹ ex titit. qr dum cunctis angeloꝝ agminib⁹ ꝑfuit/ ex eoꝝ compatione clarior fuit. sed contra cōdi torem suū superbiēs lucem ꝛ claritatem perdi dit/ ꝛ formam deformem ꝛ obscuram aposta sie sue mento acquisiuit. (de hoc dicit damas. lib.i.c.xviij.) Ex his angelicis virtutib⁹ qui alijs preerat/ ꝛ cui terre custodia a deo cōmissa erat/ nō natura malus factus/ sed bon⁹ existēs nequaq̄ ab ipso ꝯditore semitam malicie in se habens nō ferens illuminationez ꝛ honorem quam ipse ꝯditor largitus fuerat/ electione li beri arbitrij sui versus est ex eo quod ē ꝫm natu ram/ in id qꝺ est preter naturā. vnde deo rebel lare volens/ ꝛ primo a bono deficiens/ in ma lū venit. lumē igit creat⁹ a cōditore/ ꝓpa volū tate tenebra factus est. Simul autē cū eo caul sa est ꝛ cōsecuta angeloꝝ que sub ipso ordinati erant infinita multitudo/ ꝛ voluntarie facti sūt mali/ ex bono ad malum declinantes. Item dicit ibidem ꝙ nō habens potestatem neq̄ vir tutem contra aliquem nisi a deo ꝑmissiue ꝛ di pensatiue concedat. sed diuina ꝑmissione trās figurant in quācunq̄ voluerint imaginez siue figuram omis igitur malicia ꝛ immūde passio nes ex ipsis cogitate sunt. quas quidē immitte re/ idest suggere possunt. sed violentiā inferre nō preualent. Item qꝺ hoībus est mors/ hoc angelis est lapsus. post casum enī nō est eis pe nitentia quēadmodum post mortem hoībus nō est vita (hucusq̄ damas.) Item dicit grego. A gratia desertus/ obstinat⁹ in malicia ꝑman sit/ ita ꝙ nihil boni bona voluntate velit libe rum siquidem arbitrium habet/ sed depressuz ꝛ ad malum incessanter inclinatū. ita ꝙ semp bonū refugit/ malum vero eligere nō desistit. ꝛ ideo accidit (vt dicit cassiodo.) Cupiebat enī rapere diuinitatem/ ꝛ amisit felicitatē. Itez qr altitudinē sibi inconueniētem indebite appe tijt/ ideo iusto ordine ad ima ruit. vt qui iuste se nō tenuit in summo/ ꝫm iusticie ordinē se te neat nūc in imo. ꝓpter qꝺ ꝛ diabolus primo deorsum ruens/ a sanctis nūcupat multis alijs noībus quibus sua malicia ꝑ noium similitu dinem intimat. Dicitur enim demō immo ꝫm plato. in thimeo. cathodemon/ idest mala sci ens. Demon enī sciens interpretat. Sic autem dicit ꝓpter scientie qua viget naturaliter per spicacitatez. viget. n. sensu nature expientia tē poris. viget intelligentia scripture. Sicut dicit beda/ ꝛ etiā damas. c.xviij. De hoc dicit Isiꝺ. li.vij.c.vlti. Demones vocant greci pitos ꝛ sciē tes. presciunt enī multa futura/ vnde solent da re responsa aliqua. in illis enī est cognitio reꝝ plusquā in hoībus. partim subtilioris sensus acumine existentia longissime vite. partim per dei iussum angelica reuelatione. hi corporꝝ ae reorum natura vigent/ ante transgressionē cele stia corpa gerebāt. lapsi ꝟo in aereaz q̄litatē cō uersi sūt. Et ista aeris caliginosi spacia tenere ꝑ missi sūt/ q̄ eis carcer ē vsq̄ ad iudiciū. hi sunt

p̄uaricatores angeli quoꝝ diabolꝰ ꝑnpces ē.
Item dicit sathan.i.aduersarius. q2 ex corru/
ptela malicie deo qui summe bonꝰ est/ cōtinue
aduersatur (vt dicit ihero.) Precipitata auda/
cia magis p̄sumit q̄ possit (vt dicit glo. Isa.
xvi.) Maior est arrogantia ꝛc. Sicut enī dicit
idē potius esse vult q̄ nō esse vt pugnet contra
deū q̄uis suū ex hoc sciat crescere nocumētum.
Item vocatur veemoth Job.xl. Ecce veemoth
ꝛc. Veemoth vero bos vel animal interpretatur
demon sicut bos fenum comedere appetit. q2
suggestionis sue dente/conterere spūalium vi
rorum vitam mūdam querit. carnalia enī desi
deria amat demon. Item dicitur leuiathan /id/
est additamētum. Job.xl. (q2 vt dicit Grego.)
Malum malo addit ꝛ penā pene addere nō
desistit. Sicut enim sua ꝛ suoꝝ crescit culpa/
sic ꝛ pena. Item dicitur appollion grece/idest ex
ercitator latine. vt patet apoc̄.xv. q2 bona vir
tutum que deꝰ in ecclesia siue anima plantat/
malicia ip̄m stimulante exterminare desiderat
sicut dicitur in p̄s. Exterminauit eā aper ꝛc. Itē
dicitur cōiter diabolus. qui hebraice dicitur deor
sum fluens. q2 quietus in celi culmine stare cō
tempsit/superbie sue pōdere deorsum cadere
meruit. Grece vero dicitur criminator. eo q̄ vel
ad crimina allicit vel inflammat. vel q2 electo/
rum innocentiaꝫ falsis criminibꝰ inficit ꝛ accu
sat. vt dicitur apoc̄.xij. Proiectus est accusator
fratrū ꝛc. Et sicut dicit Isido. ethimol.lib.viij
Item p̄ter ista nomia multipliciter in scriptura
eius malicia denotatur. Dicitur enim serpēs/ vel
draco ꝓpter eius virulentā astutiam. apoc̄.xij
Leo ꝓpter eius apertam violentiam.i. Pe.vl
ti. Tanquā leo rugiens. vectis ꝓpter eius ob
stinatam duriciā. Isa.xxv. Coluber tortuosus
ꝓpter ipsius in isto aere caliginoso lacentiam
Et ideo ab aug. recitatur opinio platonis de
cachodemonibus super gene. ad litteraꝫ li.iij.
et habetur.lib.v.siue distinctione.viij.c.i. De
mones aerea dicuntur animalia. q2 corporū ae/
reorum natura vigent nec ꝑ mortem dissoluū/
tur. q2 preualet in eis elementū aptum potius
ad patiendū q̄ ad agendā. Item dicit augꝰ.
in lib. de ciui. dei li.viij. Demones sūt aīalia
animo passiua/mente rōnalia tempe/idest du
ratione/eterna corpore aerea ꝛc. Hec quidem
sunt ab augu. opinatiue ꝛ recitatiue dicta. vo
lente insinuare qualiter demon a loco summe
illuminoso. scilicet celo empyrreo sit expulsus
ꝛ in hoc aere caliginoso retrusus vt ibi patiatur/
et unde assumat corpus quādo adeo permittitur
vt hominum vita per ipsius ministerium exer/
ceatur. propter quod ab Isa. Faber conflans
prunas ꝛ formans vas in opus suum dicitur.
q2 eius exercitio vita electoruꝫ qui vasa sūt grē
comprobatur. Isa.lv. Creaui fabrum ꝛc. His
itaq̄ nominibꝰ ꝛ multis alijs modis demon
noīatur quibus eius virulenta rabies demō/
stratur. Dicit enim beda in glo. sup illum locuꝫ
i. Pe.vlti. circuit querens quem deuoret. Cir/
cuiuit (inquit) tanquā hostis obsidens muros
clausos explorans vt per inferiorem ꝑtem ad
interiora penetret. offert oculis formas illicitas
vt visu destruat castitatem. aures per canora tē
ptat/vt molliat christianum vigorem linguaꝫ
conuitio ꝓuocat/manum iniurijs lacessentibꝰ
ad vindictam prouocat vel ad cedem instigat
honores terrenos ꝓmittit ꝛ adnihilat celestes
et cū latenter nō potest fallere/appertos addit
terrores/in pace subdolus in persecutione vio
lentis. contra quem animus debet esse tantuꝫ
ꝑatus ad resistendum/quantum ille est para/
tus ad impugnandum (hucusq̄ glo.)

m Ali igitur angeli consentientes vo
luntati luciferi cadentis irrecupera
biliter in hoc aere caliginoso velut
in carcere sunt reclusi. ceciderūt au/
tem de luce in tenebram /de scientia in ignorā
tiam /de dilectione in odium ꝛ inuidiam/ de sū
ma felicitate in summam miseriaꝫ (vt dicit gre
go.) Item demones presunt demonibus ꝫm
maiorem scientiā et scd̄m minorem alij subsūt
vt dicit ambro. super luc̄.) Quis enim obsti/
nati sunt in malo/a viuaci tamē sensu nō sunt
penitus spoliati. Nam (ut dicit Isido.) Tri
plici acumine vigent demones. Nam quidaꝫ
sciunt subtilitatem nature. quidam experienti
am temporum ꝛ diuturnitatem /quidam san/
ctorum spirituū releuationes. Item demones
vt dicit augꝰ. in enchei.) Viuacitate igenij co/
gnoscūt seminales reruꝫ virtutes nobis occul
tas /quas ꝑ ꝯgruas ꝛ temꝑatas elementorū
ꝯmixtiones spergūt/ꝛ sic diuersas reꝝ spēs ꝓ
ducūt. Quod.n. posset ꝑ se facere natura suc/
cessiue/hoc pōt diabolus facere subito ꝑ acce/
lerationē operū nature. vnde ꝑ artem demonū
magis pharaonis serpētes ꝛ ranas subito ꝓ/
duxerunt (sicut super exo. glo. dicit.) Item de/
monum intentio tota est ad maluꝫ ꝛ ad fatiga
tionem bonoꝝ. ꝛ ideo elemēta se ꝑturbāt tem
pestates in mari ꝛ in aere cōcitant. fructus ter/
re corrumpunt ꝛ deuastant (vt patet apoc̄. vij
Et longe peiora facerent. si boni angeli eoruꝫ
maliciam nō cohiberent. ꝛ ideo quia cōtinue
peccāt quocūq̄ vadūt penā suam ꝯtinue secū
portāt (vt di. grego.) Itē grego. li. mora. xxxij.

Demones semp afflictionem iustorū appetūt: sed si adeo ptātem nō accipiunt/ad temptatōnis articulum nullatenus conualescunt. vnde quādo vnū malum intulerūt.ad faciendū aliud subito se accingunt. vnde exeūtes ab obsesso/porcos intrare petierūt. nam vt suam faciant maliciaz/etiā bruta ledere appetūt qn̄ cohibēte eos diuina potentia hoīes ledere nō presumunt. Idem in lib.xxiiij.fm̄ diuersas diuersorum cōplexiones/varias et diuersas parant temptationum illaqueātes deceptiones. nam letos temptant de luxuria/tristes et discordia/timidos de desperatione/superbos de presumptione. Idem li.xxij. Primo antiquus hostis temptās cōsulendo blāda et illicita animo suggerit post ad delectationez ptrahit/ad extremū per cōsensum possidens violenta cōsuetudine premit. vnde de ipso dicitur Job.xli. Fugiat caudam etc. Item idē grego.li.xxxij.mora. Nequaq̄ hostis callidus quēpiā premit/sed calliditate pestifere psuasionis et fraudulentis cōsilijs interficit/qui dum dulcia demones resonant/ad noxia cor inclinant. Item ibidē li.v.modo sicut est preditus hūanis sensib⁹ se obijcit/modo quasi angelū lucis se ostendunt. Item lib.xxxiiij.in fine mundi tanto feruētior erit ad seuiciam/quāto se sentit viciniorem ad iudicium et ad penam. Item ibidē tunc quicquid nequiter voluerit/callidus exquiret. tūc superbire ceruicem altius eriget. et illum damnabit hominem quem gustabit. omē quod poterit nequicie tunc ostendet. Item idem lib.xxxiij. Apparente iudicio/cuncto assistente celestis curie ministerio antiquus ille hostis diabol⁹/belua crudelis et fortis in medio captiuus adducetur. et cum suo toto corpore eternis iehenne incēdijs mancipabitur/vbi vtiq̄ inauditum erit spectaculum/quando hec immanissima belua electorum oculis ostendetur. Hec pauca de infinitis ꝓprietatibus malignorum spirituum/et eorū effectibus dicta sufficiant causa breuitatis. Alias vero ipsius sathane opationes/et occultas machinationes si quas scire desiderat/librum gregorij super Job perlegat et percurrat/maxime in duobus capitulis penultimis/scilicet.xl.et.xli.

Finit Liber secundus.

De anima et eius proprietatibus. Liber tertius.

Diuuāte iesu christo in precedentibus aliquas ꝓprietates de substantia penit⁹ incorporea de diuina scilicet natura et angelica (q̄ntum ad hoc spectat opusculum breuiter introduximus) nūc cum eiusdē interueniente auxilio/ad creaturam corpeam stiluz cōuertamus. ad dignissima creaturarum scilicet ab homine (qui naturam et ꝓprietatē sapit tam corporum q̄ spirituum) inchoantes.

Cum igitur homo (fm̄ Isid.) sit animal deiforme mansuetū natura fm̄ legez rōnis discipline susceptibile/diuinam habēs imaginē in potencia cognoscendi/et similitudinem in potentia diligendi. ad hoc ut rudib⁹ et paruulis hominis ꝓprietates manifestius innotescant/a partibus eius et quib⁹ est compositus est breuiter inchoandum. Et primo a natura digniore scilicet ab anima. fm̄ quam cū substantia angelica cōuenit ac ꝯcorda. qr fm̄ illaz supra naturam corporis homo ad celestia eleuatur. (Nā sicut dicit Isido.) abusiue est homo ab humo dictus. cum ex societate nō tantum corporis/sed anime sit conectus. et ideo grece antropos/id est surrum erectus appellatur. eo q̄ ab humo ad contēplationem sui artificis spiritus regimine subleuatur. Unde poeta. Pronaq̄ cū spectent aīalia cetera terram. Os homini sublime dedit celūq̄ videre. Jussit et erectos/ad sydera tollere vultus. homo itaq̄ celum querat/et nō tanq̄ pecus ventri obediens mentez in terra figat. Cum etiaz (fm̄ Isido.) duplex sit homo scilicet interior et exterior/primo ab interiori scilicet ab anima est tractandum.

Primo igitur videnduz est quid sit anima scd̄m rem et secūdum diffinitionem. et quid dicatur scd̄m ethimologiam/et nois impositionem deinde quid fm̄ potentiaz et virtutem. Tertio quid scd̄m effectum et operationē. Quarto q̄d scd̄m sui pfectibilis comparationem/scilicet q̄ sit eius proprietas quando cū corpe iungitur/et que quādo ab eo separatur. Anima vero rōnabilis de qua hic intendimus a quibusdam sanctis et philosophis diffinitur vt spūs a q̄busdaz

vt anima. a quibusdam vt anima et spiritus.
In quātum autem habet naturam spiritus di
finitur ab augustino in li. de motu cordis.
Anima est substantia incorporea intellectualis
illuminationis a primo vltima relatione per/
ceptiua. Ex qua diffinitione primam et preci/
puam cognoscimus rationalis anime propri
etatem. Spiritus enim humanus immediate
post angelos est diuine illuminationis recepti
uus. Item inquantuꝫ est anima diffinitur du
pliciter/ quia dupliciter vnitur corpori. scꝫ vt
motor mobili/ et nauta naui. Et secunduꝫ hoc
diffinitur a remigio sic. Anima est substantia
incorporea regēs corpus. Et ab aug. de aīma
⁊ spū. Anima est substātia quedam rōnis par
ticeps corpi regendo accomodata. Ex qua dif
finitione alia spūs ꝓprietas elicitur. s. q̄ qua
dam necessitate amoris ⁊ gubernationis ad re
gimē corpis sibi vniti naturaliter inclinat̃. Ex
quo etiam pꝫ q̄ aīma in corpore regendo non
ꝑ dimensionem ⁊ loci spacium in corpe exten/
ditur. sed eius virtute corpus vndiq̄ regitur ⁊
mouetur. sicut ponit Calcidius. exemplum in
cōmento super thimeum. de aranea que in me
dio sue tele residēs sentit qualemcūq̄ motū in
terius siue exterius factum sic ⁊ aīma in centro
cordis residēs sine sui dissensione totū corp⁹ vi
uificat ⁊ omniū membrorū motus dirigit ⁊ gu
bernat. Prout aūt comparat̃ corpi sibi vnito
vt forma ⁊ ꝑfectio diffinitur a philosopho in
libro de anima sic. Anima est endilechia/ idest
actus primus siue perfectio corpis siue phisici
organici potentia vitam habētis. Ex qua dif/
finitione patet q̄ quāuis corpi sit vnibilis/ nō
tamen omni/ sed solū organisato corpi ⁊ phi
sico/ idest naturaliter ad susceptionem aīme rō
nalis dispositio (infundit̃ ⁊ vnitur. Item in
quātum est aīa ⁊ spūs quadrupliciter diffinit̃
Primo in compositiōe ad creaturas generali
ter (sicut dicit aug⁹. in li. de aīma ⁊ spū) Anima
est omniū similitudo. Ex quo patꝫ q̄ anima ex
sui natura ad suscipiendū in se omniū rerum si
militudines est apta nata (vt dicit̃ in li. de ani
ma ⁊ spū) Anima ad similitudinē totius sapiē
tie facta in se omniū rerum gerit similitudineꝫ.
qr similis terre est ꝑ essentiaꝫ. aque vero ꝑ ima
ginationem. aeri ꝑ rōnem. firmamento ꝑ intel
lectum. celo empirreo ꝑ intelligentiam. Sexto
autem modo diffinit̃ in compatione ad deum
tanq̄ ad suam causam efficientem/ sic. Anima
est deiforme spiraculum vite. Ex quo patet ꝓ/
prietas anime q̄ nō ex radice/ nec ex seminali
rōne ꝓpagatur/ sed ad viuificationem corpis
a deo infunditur ⁊ creat̃. Item septimo modo
describitur in compatione ad deum sicut ad fi
nem suum sic. Aīma spūs intellectualis ad be
atitudinem in se ⁊ in corpe ordinatus. Et ex
hoc relucet alia ꝓprietas. s. q̄ aīma nō solum
separata beatificatur cū angelis vel sicut ange
lus imo ī corpe glorificato ipsius felicitas am
pliatur. Istas omēs diffinitiones sub quadā
generali descriptione cōprehēdit. Iohā. dam.
c. xxvi. dicens. Aīma est substantia viuens/ sim
plex/ ⁊ incorpea corpeis oculis ꝫm propriam
naturam inuisibilis ⁊ immortalis/ rōnalis/ in
tellectualis/ infigurabilis/ organico vtens cor
pore. ⁊ huic. idest corpi vite augmētationis sen
sus ⁊ generationis tributiua nō alium habēs
ꝑter seipsam intellectum/ sed ⁊ partem suiipsi
us purissimaꝫ. sicut eni oculus in corpore/ ita
est in anima intellectus arbitrio libera ⁊ volū/
taria ⁊ ꝑ̄paratiua voluntate vertibilis/ quoni
am causabilis. omīa hec ex eius gratia qui eaꝫ
condidit suscipiens ex quo ⁊ esse ⁊ naturam su
scepit (hucusq̄ Io. damas. in. c. supradicto)
Consimiles etiaꝫ ꝓprietates describit Bern.
dicens sic. O aīma insignita dei imagine de
corata similitudine/ despōsata fide/ dotata spi
ritu/ redempta xp̄i sanguine deputata cum an
gelis/ capax beatitudinis/ heres salutis/ parti
ceps rōnis. quid tibi cū carne ⁊c. Ex istis mul/
tis diffinitionibus ⁊ descriptionib⁹ varijs va/
rie ꝓprietates aīme rōnalis quo ad esse natu/
re ⁊ etiam gratie iam relucent.

Q
uid tamen sit ꝫm rem aīa plurib⁹
est incertū. Nam circa hoc antiqui
legunt̃ philosophi varias ⁊ quasi
ꝯtractas sententias ꝓtulisse. recitat eni ari. in
li. de anima q̄ plato posuerit aīam esse essentiaꝫ
se mouentē. Zeno vero dicit aīam esse nume/
rum se mouentē. Pythagoras hermoniam.
paphinom⁹ ydeam. asclipides vero dixit ani
mā esse quinq̄ sensuū exercitiuū/ siue consonū
hypocras autem spm̄ tenuem ꝑ omē corpus di
spersum. eraclitus phisicus luceꝫ vel scintillam
essentie aīam vocat. democritus spm̄ insertum
athomis. vnde ꝓpter facilitateꝫ mot⁹ totū cor
pus aīme peruium asserit. permenides dicit eaꝫ
ex terra ⁊ igne esse. epicurus dicit aīam quādaꝫ
spēm ex igne ⁊ aere esse. hypertus dicit aīmam
quandā vigorem igneum fore (iuxta illud.)
Igneus est illis vigor ⁊ celestis origo. Cuꝫ er
go tot ⁊ tam diuersa de substantia aīme a sapi
entibus sūt relata. hoc solum sufficiat quo ad
presens q̄ ꝫm sanctorū dicta. Aīma est quedā
spūalis ⁊ rōnalis substantia ad viuificanduꝫ
⁊ pficiendum corpus humanū a deo ex nihilo
creata. vnd' qr substātia est ꝯtrariorū susceptiua

Susceptibilis enim est scientie et ignorantie: virtutis et malitie. et hoc sine substantie sue inmutatione seu deperditione. Item quia incorporea est. non est sensu corporali puia neqz secundum dimensionem extensiua. Item qz simplex est in natura iō nec augmenti nec decrementi est in sua essentia receptiua. et ideo nec in corpore maiori est maior/ nec i minori minor. (vt dicit augusti. Item quamuis simplex sit et inuariabilis in substantia sua/ tamen est in potentia multiplex. Nam multitudo in virtute et potentia non ponit maioritatem in natura vel minoritatem. sed quo ad varios effectus est potentialis multitudo in anima. vnde non est maior in tribus ꝙ̄ in vna nec minor in vna dicatur ꝙ̄ in tribus. patet itaqz multipliciter anime ꝓprietas secundum rem et diffinitionem. luadius autem patebit anime conditio per nominis ipsius impositionem.

Anima igitur secundum Isido. a gentibus nomen accepit. ꝓ eo ꝙ ꝯm coꝝ opinionem ventus sit qz aerem ore atrahentes viuere videmus. sed hoc apertissime falsum est/ qz multo prius anima corpori infunditur ꝙ̄ aer ore capiatur. qz in genitricis vtero statim viuit quando a domino ī funditur et creatur. anima igitur dicitur/ eo ꝙ viuit. et corpus cui infunditur animat et viuificat. Spiritus vero dicitur qz vitam habet in se spiritualem/ animalem/ et naturalem. et qz spirare faciat ipsum corpus. Idem etiam in essentia est anima et animus. sed anima dicit vitam secundum rationem/ et animus consilium. vnde dicunt phi. animam id est vitaz sine animo id est sine consilio permanere. Dicitur etiaz anima mens/ quia tanquaz caput eminet. vel qz meminit. vnde et homo ꝯm mentē dicitur ymago dei. Item multa nomina anime sunt ita cōiuncta ꝙ vnū pro alio sepe ponitur. et per diuersa nomina vna anima diuersis respectibus naminatur. anima enim dicitur dum animat et viuificat. mens inquantum recolit/ animus dum vult/ ratio dum recta iudicat/ spiritus dū spirat/ sensus dum aliquid sentit. vnde et pro his anime proprietatibus scientia que anime est qualitas. est a sensu a quo nomen accepit. huiusqz Isido. li. xi. c. x. et xiij.

Anima vero plures habet potentias cum sit in substātia vna habet multiplicem compositionē ꝯm quā oportuit diuersam potentiarum ipsius ostendere partitionem. comparatur enim ad corpus ꝛ ad finē suū ꝛ ad actū suū. Scdʒ ꝯparōeʒ vo ad corp⁹ quinqz hʒ potentias quaꝝ ꝑma ē ꝯm augu. sensualitas que ē vis anime qua mouet et tendit in corporis sensus atqz appetitus rerum ad corpus pertinentium. hac potentia mouetur animal ad appetendum delectabilia refugit ꝙ nociua. Secunda potentia est sensus scʒ vis anime que cognoscit res sensibiles ꝛ corporales quando sunt presentes. Tercia ē imaginatio qua anima intuetur formas rerum corporalium quando sunt absentes. Quarta est ratio que inter bonum et malum/ verum et falsum discernit. Quinta est intellectus qua res non materiales sed intelligibiles comprehendit vt deum et angelum. et huiusmodi tres prime potentie/ scilicet sensualitas/ sensus/ et imaginatio sunt in anima prout corpori ē vnibilis et ei influit vitam et sensum interiorem et exteriorem ad ipsius corporis perfectionem. ꝛ he potentie hominibus et brutis sunt communes. due vero alie. scʒ ratio et intellectus sunt i ea prout a corpore est separabilis et remanet separata. sicut angelus. et hoc secundum duplicem aspectum. respiat namqz superiora/ et sic intellectus nuncupatur. respicit et inferiora/ et sic ratio dicitur. prout autem anima comparatur ad finem suum triplicem habet potentiam. scʒ rationabilem/ qua tendit in verum. concupiscibilem/ qua tendit in bonum. et irascibilem/ q̄ tendit in arduū et eternum. In rationabili ē cognitio veri. Item concupiscibili voluntas ꝛ desiderium boni. In irascibili est fuga cōtrarij. s. mali. Omnis itaqz potentia sic considerata ē cognitiua siue apprehensiua veri. vel affectiua boni/ vel motiua ad fugam mali. De vi igitur apprehēsiua siue rationabili omnis sensus oritur. De vi autem motiua concupiscibili et irascibili nascitur omnis affectio seu affectus. que affectiones sunt quatuor. s. gaudiū spes timor ꝛ dolor. Prime due nascuntur de concupiscibili nam de re quā concupiscimus gaudemus. et gaudendo speramus. Due vero alie. s. timor et dolor oriuntur de irascibili. qz de eo qđ odimus iam dolemus/ et dolendo timemus. Hi si quidem quatuor affectus virtutum omnium et viciorum. quedam sunt subtracta materia sicut alias est ostensum. et hoc patet per augu. i libro de anima ꝛ spiritu. vbi hec oīa declarant.

Prout vero consideratur anima in comparatione ad suum actum: triplex potentia occurit. s. vegetabilis sensibilis/ rationalis. immo in diuersis subiectis triplex dicitur anima. s. vegetabilis. que ē in plantis et radicibus/ sensibilis q̄ est in brutis animalibus. rōnalis in hominibus. Vnde animā vegetabilem comparat phūs triangulo

quia hmōi tres sunt partes. generatiua/nutri/
tiua et augmentatiua. vnde hec potentia seu a
nima prima est similis triangulo in geometria
animam sensibilem comparat quadrangulo.
quia quadrangulus ducta linea ab angulo ad
angulum duos facit triangulos anima sensi/
bilis duas facit triangulos potentiarum vbi
cumqꝫ.n. anima est sensibilis/ ibi et vegetabi/
lis inuenitur/sed non econuerso. aīam aūt rō/
nalem ꝯparat circulo rōe sue perfectionis et ca
pacitatis. oīm.n. figurarum vsos perimitariū
idest equales ambitus habentium maximus
est circulus. quāuis.n. ꝑfectibilis facta sit in sci
entia et virtutibus anima rationalis. vt dicitur
in libro de anima. perfectissima est et capacis/
sima instar circuli quantum ad potentias na/
turales. vñ supposita aīa rōnali/ presupponi/
potentia vegetabilis et sensibilis ꝭ nō ꝯuertiꝭ

a Nima igitur vegetabilis potentiā
habꝫ generatiuam necessariam ad
multiplicatōnē. potētiā nutritiuā
ad conseruationem indiuidui. sed potentiam
augmentatiuaꝫ ad perfectionē subiecti. Huic
autem virtuti vegetabili quatuor deseruiūt scꝫ
virtus appetitiua que fuit necessaria i nutrimē
to digestiua. que separat conueniens ab incō/
ueniemi in nutrimento retentiua que transmit/
tit ad singulas partes in animalibus. ⁊ ad sin
gulos ramos in plantis. quod conueniens est
in alimento et coniungitur eis vt restauretur de
perditio tam in animalibus ꝙ in plantis. Ex
pulsiua/que expellit istud quod nature est incō
ueniens et nociuum. Sunt et alie virtutes et
potentie vegetabili administrantes. vt inmuta
tiua / informatiua / assimilatiua / personalis
aspera/lenis. quarum differentias non inten/
dimus prosequi. qꝛ in li. Job per se patent.
Ex predictis igitur breuiter recollige ꝙ anima
per potentiam vegetabilem in plantis de siti
bus similia producit/et producta in esse mul/
tiplicat et custodit. Iteꝫ que sunt necessaria ad
nutrimentum appetit(recipit/ incorporat atqꝫ
viuit ⁊c. Item que inconuenientia sunt abijcit
et excludit. Itē per generatiuā virtutem cui di/
seruit passiua multiplicat speciem et ad esse ꝓ/
ducit. Iteꝫ ꝑ nutritiuam spēm multiplicatam
refouet atqꝫ nutrit. Item per augmentatiuam
subiectum dilatando in debita quantitate ꝑfi
cit et producit. Item senio et temporis muta/
bilitate deficit/et tandem pereunte corpore ip
sa perit. Hec dē aīa vegetabili hic dicta sufficiāt

b De anima autem sensibili quantū
ad potentiarum suarum differenti
as aliqua pauca breuiter sunt di
cēda. Nam virtus sensibils in subtilissimis ce/
rebri ventriculis sedem habet. ab ipso autem
cerebro per neruos et arterias per singulas ꝑ
tes animalis se diffundentes motum et sensuꝫ
voluntariuꝫ in singulis membris operaꝭ. Du
plicem itaqꝫ habet anima sensibilis potentiā.
scꝫ aprehensiuam et motiuam. aprehensiua
vero diuiditur in sensum cōmunē siue interio/
rem et sensum particularem siue exteriore. Sē/
sus vero exterior continet visum/ auditum/ gu
stum/ odoratum/ et tactum. et iste sensus in su
is organis producitur taliter ad effectum. Qui
dam neru⁹ qui atbonomia dicitur obticus de
scendit a cerebro ad oculos seu ad oculoꝝ pu/
pillas. et ramificatur in duas partes. ⁊ alius q̄
dam ad aures/ tercius ad nares quartus ad li
guam et palatum/ quintus ramificatur ad or/
gana tactus per corpus totum. per istos itaqꝫ
neruos spūs sensibilis vbiqꝫ diffundiꝭ per cor
pus ⁊ ipsius virtute totum sensibile ⁊ mobile
redditur. ex cuius spūs diffusione per neruos
arterias ⁊ musculos tota corporis compago
ad motum habilis inuenitur.

s Ensus vero communis siue interi
or diuidiꝭ in tres partes secūdum
tres cerebri regiones. Nam in cere
bro sūt tres cellule. s. anterior. in qua virt⁹ ima
ginatiua operaꝭ. que quidem ea que sensus ex
trinsecus apꝑhendit interius ordinat ⁊ cōpo/
nit. vt dicit Jo. Est ⁊ media cellula. s. logi. in
qua rō sensibilis siue estimatiua virt⁹ dominaꝭ
Est iterum tertia ⁊ postrema que est memorati
ua que ea que apprehensa sunt per imaginati
onem siue rationem in thesauro memorie reti/
net et custodit.

s Ensus itaqꝫ siue sensitiua virtus
que ab anima sensibili ꝓcedit in
potentia qua anima de coloribus
et saporibus et alijs sensuū obiectis iudicat et
discernit. imaginatiua vero est virtus qua for/
mas prius a particularibus receptas ꝙuis ab
sentes apprehendimus. vt patet qñ mōtes au
reos cogitam⁹. vel qñ ꝓpter similitudinē alioꝝ
montium de monte parnaso somniamus. Vis
autem estimatiua siue ratio sensibilis est secun
dum quā in precauendis malis nobis vel in
delectabilibus consequendis prudentes sunt
homines et sagaces. et hec estimatiua nobis
communis est et brutis. vt pꝫ in canibus et lu/
pis rōne tamen proprie loquendo non vtunꝭ.
sed quadā forti ⁊ sollerti estimatione. Sed de
hoc alias. Memoratiua vero ē vis cōseruatia
siue recordatiua per quam species rerum ne in
obliuionem veniant reponim⁹ ⁊ reseruamus.

vnde quidā dixit. Memoria est archa siue capsula rationis.

Virtus autem sensibilis motiua diuiditur in naturalem vitalē et animalē. virtus autem naturalis est motiua humorum in corpore animalis per venas. et hec hꝫ sedem suam principaliter in epate eo ꝙ ibi principaliter operetur. virtus quoqꝫ vitalis habet motum suum per arterias in quibus mouent spiritus a corde ꝓcedentes. Nam hec virtus sedem suuam hꝫ in corde vnde oriūtur arterie sicut ex epate vene nascuntur. cāti.n. caloris est cor ꝙ nisi frigido aere attracto ei⁹ calor mitigaretur vtiqꝫ in semetipso suffocaret. ꝓpter ꝙ per arterias et pulmonē necesse est aerem attrahere et eius incendiuꝫ mitigare. Virtutis autem animalis motiua que principalit sedem hꝫ in ventriculis cerebri a quo oriuntur omnes nerui mediante nucha / idest medula spinali que est in spondilibus dorsi mouet oīa membra. Primo enim mouet neruos musculos et lacertos. qui moti mouent ⁊ alia mēbra motu voluntario in omnem partem. Secūdū vero ꝙ mouet manus dicitur virtus operatiua ſm vero ꝙ se extendit ad pedes et mouet ad ābulandum dicitur vis progressibilis. eo ꝙ ſm eam mouentur animalia motu progressiuo. Recollige igitur breuiter anime sensibilis ꝓprietates huic tractatui congerēres. Est igit anima sensibilis quedam spiritualis sustantia / vegetabili nobilior et dignior rationali vero longe indignior et ignobilior. Nam eius esse et operatio dependet a materia seu subiecto. cuius ē pfectiua. vnde pereunte corpore perit eius essētia et operatio nec permanet a corpore separata. Quādiu tamen est in corpore nobiles hꝫ opationes. Est enim corporum animalium sensificatiua. et in ipsis sensuū interiorꝫ et exteriorum scd'm organorum exigentiam completiua. Itē omniū membrorum scd'm omnem ptem est motiua. Iteꝫ per singulas partes corporis est sue virtutis distributiua vel diffusiua. Item secundum maiorem nobilitatem organorum et mēbrorum est nobilior actionuꝫ productiua. Itē somni et vigilie in actionibus est effectiua. Iteꝫ virtute eius ad interiora reuocata in interioribus corporis fortius est actiua. Item diffusa per exteriores sensus et circa diuersa occupata debilius in singulis operatur. quādo enī actualiter intenditur / in visu debilitatur / et remittitur in auditu. et sic de alijs. vnde dicitur. Singulis intentus minor est a singula sensus. Itē in extremis et nimis excellentibus eius virt⁹ obtunditur / sed in medijs delectatur. Item eius virtus et operatio impeditur quando ꝓpter opilationem meatuum ⁊ pororum in membris spiritui sensibili via seu transitus denegatur. vt in paraliticis epilenticis et in alijs pꝫ. Iteꝫ ex nimio calore dissoluente / ⁊ poros dilatante virtus eius dissoluitur sicut ex nimia frigiditate constringente ne se diffundat coartatur. Iteꝫ ex odoriferis virt⁹ animalis deperdita restauratur sicut ex fetidis corrumpitur ⁊ grauatur. Sꝫ hec de sensibili virtute iam sufficiant.

Anima vero rationalis siue vis intellectiua ideꝫ est ꝙ intellectus. vñ diuiditur secundum duos principales actus. s. in intellectum speculatiuum et intellectiuum practicum. Intellectus enim speculatiuus excercetur in contemplatione. Intellectus vero practicus in operatione et secundum hanc radicem diuiditur vita actiua et contemplatiua. anima igitur rationalis perpetua ⁊ incorruptibilis ac immortalis. propter ꝙ et eius principalis actus. s. intelligere nullatenus dependet a corpore. et ideo perfecte viuit et intelligit a corpore separata. immo quādo plus se corpori immerserit tanto tardius et imperfecius intelligit. et quanto magis a carnalibus nexibus amplius se subtraxerit. tanto facilius ⁊ clarius apprehendit voco autem hic immersionem vel per fantasticam imaginationem / vel per delectationem carnis / siue temporalium delectationem. vnde dicit grego. Homo sicut in medio creatus est vt esset inferior angelo / superiorqꝫ iumento. ita habet aliquid quod necesse est conuenire cum summo ⁊ aliquid cum infimo. Immortalitatem quidem habet spirit⁹ cum angelo. mortalitatem vero corpis cum iumento. anima igitur si ad deum per rationem ꝯuertitur / illuminatur / melioratur / ⁊ glorificatur. si vero per affectiones ad creaturas conuertit / obscuratur / corrumpitur / ⁊ deteriorat. quāuis enim anima in se considerata immortalis sit ⁊ perpetua / passibilis tamen est ex colligatione corporis cui est coniuncta. vnde aug⁹. in li. de anima ⁊ spū. Anime in corpibus viuentes per dilectionem rerum sensibilium corporalibus imaginibus afficiuntur a corporibus exeūtes in eisdem imaginibus tormenta patiunt. propterea enim corpalibus passionibus ibidem detineri possunt. qꝛ hic mundate a corruptiōe corporum nō fuerunt. Ex quo patet ꝙ anima quāuis in sui natura sit purissima / impuritatē contrahit a carne que originaliter est corrupta. sicut vinum vel alius quicumqꝫ liquor ex vase corrupto cōtrahit infectionem. ⁊ ideo exuta a corpore quandoqꝫ ex colligatione corpis secū

sordes defert. et ideo necesse est vt purgetur. si/
cut gemma de luto nouiter est mūdata. hec aūt
omnia de dictis sunt accepta. Recollige igit
ex predictis ꝙ anima rationalis inter omnes
creaturas diuine imaginationis et similitudīs
est expressiꝰ representatiua. et hoc quia trina
est in potentia quāuis vnica sit et simplex in na
tura. Item omnium rerum similitudinem est ī
se contentiua. et ideo anima dicitur omniū rerum similitudo. vt dicit augꝰ. Item semel crea
ta in corpore vel extra corpus est in esse perpe/
tuo ꝑmansiua. Nam vt dicit cassio. nunquam
ad diuinam imaginem diceretur creata si mor
tis termino clauderetur. Itē endelechia est cor
poris organici phisici. ꝛ ideo ipsius corporis ī
parte et in toto est perfectiua. Itē ex natura si
bi indita est naturaliter boni et mali veri et fal
si diiudicatiua et libere electiua. Item secūdū
diuersas potentias formarum et specierum di
uersarum rerum presentium et absentiū est ap/
prehensiua. Nam res naturales per suas natu
rales formas presentes vel absentes discernit
res vero imateriales per sui presentiam compꝫ
hendit. vt dicit augu. Item per reflexionē sui
ipsius supra se est suiipsius cognoscitiua. vt di
cit phūs ꝛc. Nam videndo et intelligendo co/
gnoscit se ꝛc. Item illuminationum et impres
sionum diuersarum ad modum tabule est na/
turaliter receptiua. Itē cum naturaliter in corꝑ
ari et corpi vniri appetat vnionis cū corꝑe na
turaliter est electiua. Itē naturaliter est appe
titiua boni et malicie fugatiua. quāuis enī ex
defectu liberi arbitrij quandoqꝫ malum eligat
nihilominus tamen malum ex natura renunci
at. vt dicit augu. vnde anima vegetabilis ap/
petit esse. sensibilis appetit bene esse. rationa/
lis autē affectat optimū esse. et ideo nunꝙ quie
scit nisi cum optimo coniungatur. locus enim
aie rationalis est deus ad quē mouetur vt in
eo quiescat. non per dissentionem sed potius
per desiderium et amorem. Hee sunt itaqꝫ aie
ꝓprietates cū alijs suprapositis q̄ iā sufficiāt.

p Ostquā diximus ꝺ proprietatibꝰ
aie in se et in suo corꝑe considerate
restat videre de ipsius virtutibus
quibus potens est suas operationes in corpo/
re exercere. Hec autem virtus est potentia aie ei
essentialiter attributa ad suas peragendas in
corpore actiones. Nam mediante hac virtute
corpus viuificat. cor et arterias constringit con
tinue et dilatat sensum et motum voluntariū
omni aīato corꝑi administrat. vt dicit ꝯstan.
li. xiij. Hec itaqꝫ est triplex naturalis/ que est in
epate. vitalis siue spūalis que est in corde. ani

malis que est in cerebro sedem habet. actio igi
tur virtutis naturalis in aīalibus ꝛ in plantis
cōmunis est. generat/ nutrit/ ꝛ augmentat. Vt
idem dicit cōstan. Est aūt generatio ꝓut hic su
mit̄ substātie humoris vel rōnis seminalis in
substātiam plante vel aīalis opacione natu
re facta mutatio. ꝛ hec virtus incipit oꝑari a tē
pore generationis vsqꝫ ad ꝑfectionem plante
vel aīalis. huic autem generationi naturali
due virtutes naturaliter subministrāt. s. immu
tatiua/ ꝛ informatiua. Nam virtus immutati/
ua est illa que substantiam seminis trāsmutat
ꝛ conuertit in substantiā singulaꝝ ꝑtium plan
te vel aīalis. Et hec virtus istam facit trāsmu
tationem mediantibꝰ quatuor qualitatibꝰ pri
mis. s. calido/ frigido/ humido/ ꝛ sicco. Nam ꝑ
calidum ꝛ humidū opat̄ substantiaꝫ meliorē
vt carnem in aīalibus. flores ꝛ medullam in
arboribus. ꝑ calidum ꝛ siccū operat̄ radices
in vegetabilibus/ cor in aīantibus per frigi/
dum ꝛ humidum oꝑatur in plantarum folijs
ꝛ animalium pilis. per frigidum ꝛ siccum opa
tur in neruis ꝛ ossibus animalium. in truncis ꝛ
corticibus arborum ꝛ plantarum. Virtus ve/
ro secundaria. s. informatiua actioni nature in
generationibus est necessaria. q: ordinat ꝛ di/
stinguit formam ꝛ speciem ipsi generato ꝑ par
tes singulas congruētes. Nam hec virtus per
foranda ꝑforat/ vacua concauat/ aspera lenifi
cat/ ꝛ nimis lenia asperat/ ꝛ vnicuiqꝫ ꝑticule su
perficiem perficit ꝛ figurat. He autem due vir
tutes. s. immutatiua ꝛ informatiua nō diutius
oꝑantur nisi quousqꝫ ipsa res generata vel ge
nita vt animal aut plāta in esse nature comple
atur. ꝛ ideo necesse fuit vt virtus nutritiua ad
ꝯseruationē generatiōis continue sequeretur.
Est enim ipsius generatiue virtutis adiutrix ꝛ
ministra. quia in longitudinem/ latitudinem/
et profunditatem augmentat et extendit ipsū
generatum. Pascitiua quoqꝫ virtus nutriti
uam adiuuat et ei ministrat. quia cibum in ani
malibus assumptum in membris solidat et assi
milat. et quod dissolutum est ac deperditum vi
caloris vel aliqua passione aeris reparat et re
staurat. et ideo natura mirabilis pascitiuam vir
tutem nutritiue fecit adiutricem. et vtrumqꝫ sub
iecit ministerio virtutis generatiue. Huic ergo
pascitiue virtuti quatuor virtutes particulares
subministrant. s. appetitiua. que nutrimentum
conueniens attrahit ipsis membris vt ad nu/
trimentum carnis attrahit temperamentū san
guinis. ad nutrimentum cerebri ꝛ pulmonis/
temperamentum flegmatis. ꝛ sic de alijs. Itē
ei comparat̄ virtus digestiua que cōuenientia

ab inco̅uenientibus in nutrimento separat ⁊ di
uidit purum ab impuro. Item virtus retentiua
que. s. purum nutrimentum custodit. ⁊ quod iaꝫ
actione nature excoctum est singulis membris
incorpat ⁊ assimilat atq; vnit. Item virtus ex
pulsiua que superflua a me̅bris tracta ei nulla
tenus assimilanda necessario expellit. ⁊ ideo
sicut vis appetitiua operat̃ cum calido ⁊ sicco
⁊ digestiua cum calido ⁊ humido. ⁊ retentiua
cum frigido ⁊ sicco/ sic expulsiua cum frigido ⁊
humido operatur.

Irtutem au̅t naturalem sequit̃ vir
v tus vitalis que viuificat. cuius fu̅
damentum siue ꝓprium domicili
um est cor a quo ꝓcedit vita ad omnia me̅bra
viuificanda. Istius virtutis opationi coope/
ratur vis voluntarie motiua qua cor ⁊ artarie
dilatantur ⁊ ꝯstringunt̃. Et dicit̃ hic dilatatio
mot⁹ a cordis medio in o̅es extremitates. sicut
econuerso co̅strictio dicitur mot⁹ ab extremita/
tibus ad ipsium medium. sicut est in fabroꝝ
follibus videre. virtus ergo vitalis cor dilata̅
do mediante pulmone ad cor aerem attrahit/ et
a corde ad alia me̅bra per arterias transmittit
Et ista virtus per virtutem dilatiuam cordis ⁊
ꝯstrictiuam anhelituꝫ in animali opat̃. qui mo
uet pectus mot⁹ co̅tinuo neruis tu̅ motis ꝑmi
tus ⁊ lacertis. Iste au̅t flatus siue anhelit⁹ ne
cessarius est ad caloris naturalis mitigatione̅
⁊ ad sp̄us vitalis nutrime̅tum/ necnon ad spi/
ritus aialis gerationem. Custodia enim ca/
loris naturalis est frigidi aeris tempatus attra
ctus. ⁊ custodia vitalis ex cuius tempamento
generatur sp̄us animalis. ⁊ ideo ad vite conser
uationem nihil est magis necessarium q̄ anhe
litus bene dispositus in omnib⁹ ⁊ bene ordi/
natus. hec o̅ia habent̃ a constan. in penteg.
Sine enim cibo ⁊ potu ad horaꝫ potest consi
stere animal. sine attractione vero aeris nec ad
mome̅tum po̅t aial in debita co̅sistentia per
manere. Corrumpit̃ tamen hic anhelitus siue
aeris attractus multis modis. quo corrupto se
quitur necessario destructio aialis. Primo ex
cerebri mala dispositio̅e. nam cerebro quocu̅q;
mo̅ in suo officio ipedito ꝓpter defectu̅ influe̅
tie spirituuꝫ/ deficit cordis dilatatio ⁊ debita
co̅strictio. vnde sequit̃ necessario aialis suffo
catio. vt patet in apoplexia ⁊ in alijs causis co̅
similib⁹. Item ide̅ accidit ex cordis lesione q̄n
humorum ibi naturaliter existentiuꝫ fit euacua
tio ⁊ ꝑ consequens spiritu̅ exinanitio. sic aeris
attractio no̅ habet locum. Item ideꝫ accidit ex
subita caloris naturalis ad interiora cordis re
percussione. vt patet in timorosis ⁊ flegmaticis

qui aliqua̅do deficiunt ⁊ sincopizant. Item
idem accidit in epatis infectione. Nam corru/
ptio epatis generationem aufert puri sangui/
nis quo calor naturalis nutritur. quo ablato
sp̄us vitalis deficit/ ⁊ per co̅seque̅s anhelitus
ꝑticulariter vel vniuersaliter impeditur. Item
idem accidit ex pulmonis ꝑforatione. vt patꝫ
in ptisicis in quibus ventus attractus per ocul
tos poros euanescit/ ⁊ ad tempandum caloreꝫ
cordis nullatenus satisfacit. Item idem acci/
dit in omni ⁊ maxime interiori vacuitate corpis
subita repletio̅e. vt patet in submersis in aqua
in quib⁹ poris opilatis anhelitus interdudit̃.
Item ex nimia aeris corruptione. vt patꝫ in pe
stilenti ⁊ corrupto aere qua̅do sp̄us vitalis su
um co̅trarium fugie̅s in interiorib⁹ cordis se in
cludit/ ⁊ ex corrupto aere iam oppressus/ cor ⁊
alia corporis me̅bra regere no̅ sufficit/ immo de
ficit in se ⁊ quasi subito euanescit. ⁊ tunc venit
mors. Item ex humorum thoracis ⁊ pectoris i̅
fectiua corruptione. vt patet in leprosis. Item
ex viarum canalium pulmonis obstructio̅e. vt
patet in asmaticis ⁊ anhelosis ⁊ in alijs. Iteꝫ
ex substantiali cordis corruptione. sicut ex mor
su alicuius venenosi reptilis cuius venenu̅ ad
cor penetrans naturalem calorem vincit/ ⁊ sic
anhelitus viam interdudit. Item ex nimia ca/
lidi aeris rarefactione. sicut co̅tingit ex balneo
nimis calido/ vel sole ferue̅tissimo poros nimis
rarefaciente. ⁊ apperiente. vnde fit nimia calo/
ris naturalis exalatio. ⁊ sic no̅ sufficit aer frigi/
dus attractus ad caloris accidentalis mitiga/
tionem. ⁊ sic anhelitus impeditur. Item idem
contingit in aere nimis frigido lacertos ⁊ pecto
ris neruos constringente. vnde ⁊ vis attractiua
aeris impedit̃. vt patet in dormientibus super
niuem. Item qua̅doq; co̅tingit ex vene cordis
que dicitur concaua vena opilatione/ qua opi
lata ⁊ interclusa denegatur tra̅situs siue via sa̅
guinis ab epate ad cor ad vitalis sp̄us nutrime̅
tum. vnde calore intenso ⁊ humore subtracto
animal suffocatur. quia no̅ sufficit aer ad cor re
frigerandum. Item simile accidit ex colere vel
alterius humoris in subtilissimis venis cordis
intensione. vt patet in acutis febribus in qui/
bus deficit anhelitus. Item ex gutturis et
aliorum meatuu̅ exteriorum nimia ⁊ violenta
constrictione. vt est videre in suspensis ⁊ suffo/
catis in quibus intercepto anhelitu cor subito
incenditur ⁊ sic animal subito moritur. His et
alijs multis modis vitalis virtus ꝑ defectum
anhelitus impeditur. Ex virtute sp̄uali proce
dunt ira/ pugna/ indignatio/ emulatio/ ⁊ con/
similes passiones/ que quideꝫ surgu̅t in brutis

et motu spiritualis virtutis cum impetu et sine discretione sed in hominibus ordinande sunt et regende sua certa anime ratione. Hec de spirituali siue virtute vitali sufficiant.

Virtus animalis sedem et locū habet in superiori parte hominis .s. in cerebro. et hec est triplex .s. ordinatiua/ sensitiua et motiua. Ordinatiua per se solum explet cerebrum nam ī prima parte siue in anteriori cellula ordinat fantasiam siue imaginationem. in media cellula ordinat estimatiuam et rationem et iterum in posteriori cellula pficit memoriam et memoratiuam actionem Et virtus imaginatiua illud qđ format et imaginatur transmittit ad iudicium rationis. ratio vero qđ ab imaginatiua recipit et quasi iudex iudicat et diffinit et ad memoriā transmittit memoria ea que fuerūt in intellectu posita recipit ⁊ donec illa ad actum reducat/ ɔseruat firmiter ⁊ custodit. Secūda virtus sensitiua. sic habet formari. Nam spūs aīalis ab anterioribus ventriculis cerebri mediantibus quibusdā neruis qui sunt mollissimi progreditur et quib⁹ sensus formatur. vnde quidam dirigūtur cum spū animalis ad oculos vt ibi formetur visus quidam ad nares vt formetur olfactus. ⁊ sic đ alijs. Sensus igitur visus subtilior est cum sit eius natura ignea. auditus sensus est aereus/ qz pcussi aeris sonitus. deinde subtilior est olfactus/ cū sit eius natura fumea deinde gustus cum sit eius natura aquea postremo sensus tactus grossior est omnibus. quia natura sua cū sit terrea in duris. s. in ossibus ⁊ neruis/ in asperis/ lenibus frigidis/ ⁊ calidis est necessaria. Horum sensuum singuli habent sua officia. vt immutari ⁊ informari a suis obiectis que sentiunt vt sua sensata intellectui representēt.

Sensus igitur visus cum sit igneus est simplicissimus/ vnde ⁊ remotissimo subito cōprehēdit. Sensus autem visus sic formatur. In medio quippe oculi (.s. in pupilla) est quidam humor purissimus ⁊ lucentissimus/ qui cristalloydes a philosophis est vocatus/ eo ꝙ more cristalli ad suscipiendas varias colorum formas subito coaptatur. Visus enim est sensus colorū figurarum ⁊ formaꝝ ⁊ ꝓprietatum exteriorum susceptiu⁹ ⁊ discretiuus. vnde ad visum pcipiendū sunt hec necessaria. s. causa efficiens/ organum seu instrumentum cōueniēs exterior res cooperans siue aer deferens/ anime intentio/ ⁊ mot⁹ mediocris. Causa autem efficiens est virt⁹ aīalis. Instrumentū est humor cristallinus i vno ꝗ oculo collocatus. clarus ⁊ rotundus. Clar⁹ est/ vt sua claritate spm̄ p aerem ⁊ oculos irradiet. Rotundus/ vt minus sit passibilis. quia forma rotunda in lateribus elisa angulos nō habet in quibus contineatur supfluitas ꝑstitura lesionem. Exterior res cooperans est aer sine quo mediante visus nō potest pfici. vt eniꝫ visus pcipiatur in quibusdam aīalibus/ aeris claritas exigitur. in quibusdā vero obscuritas in quibusdā ꝟo mediocritas. Nā in munlegis exigit obscuritas. et ī vespertilionib⁹. ⁊ in quib⁹dā alijs volatilib⁹ mediocritas. vt p⁹ea patebit Item attentio etiam anime est necessaria. vnđ cum circa rem aliquam inuestigandam alio sēsu est intenta oculus minus perfecte videt. qz de re visa non iudicat. Item necessarius est motus mediocris. Si enim moueretur res visa ex multo impetu visus confunderetur. et ex motu nimio et continuo dispergeretur vt patet in remo fracto apparente in aqua propter motum aque velocem. sic etiam aliquod signum oblōgum velociter motum apparet rotundum. De visu vere qualiter fiat fuerunt apud veteres varie opiniones. Fit autem secundum philosophum (vt patet prima ex tercio pspectiue) tripliciter sensus visus. Vnomō per directas lineas super quas venit species rei vise ad visum. Aliomodo per super reflexas quando primo scꝫ multiplicatur species a re ad speculum et a speculo fit reflexio ad visum. Tercio modo fit per lineas. que licet nō sint reflexe ab aliquo sed diriguntur inter rem et visum non tamen vadunt incessu recto semper sed aliquādo diuertunt a via recta. quando. s. mediū multiplex interponitur. Et sunt ista media diuersarum dyaphaneitatum. vt quando vnum est dēsius et aliud rarius idest minus densum vel rarum. Aliquando enim occurrit medium alterius nature sed frangitur radius siue species radiosa nisi veniat super lineam cadentem perpendiculariter super illud medium secundum occurrens. Et voco lineam cadere perpendiculariter super corpus planum ad angulos rectos. sup corpus vero sphericum quando cadit in eius cētrum. Ad visum autem primo modo dictū decem precipue exiguntur. sicut habetur ibidem. Primū ē sanitas siue bōa dispositio organi visus. Secundū est oppositio visibilis ɔtra visu qz vsus talimodo viuendi non videt nisi rē illam cuius partibus venit species super lineas rectas cadentes in centrum circuli que omnes linee ducte a singulis partibus rei faciunt vnā pyramidem cuius conus est in pupilla et basis in rē visa. vt patet in hac figura

Terciū est distātia ꝓportōnabilis

Quartum est situs determinatus nō nimis ab axe visuali elongatus. qꝛ illud quod multum elongatur ab axe licet visui opponatur tamen distincte nō cognoscitur. Axis visualis est radius ille siue linea que intelligitur duci a medio visus ad punctum rei vise directe ad oppositū ī medio visus. vt pateti hac figura. a enim 7 b sunt axes quando videns directe intuetur punctū. c. quando vero īntuetur pūctum. d. tunc ille due. d. c. linee exeuntes ab oculis dicuntur axes. qꝛ exeūt immediate ab oculi medio ad rem visam. Quintū est soliditas siue densitas rei vise. qꝛ quod est omnino puium / nō videm⁹. vnde 7 aer non videt eo ꝙ est in fine dyaphaneitatis 7 nō habet dēsitatem vt dicit auctoꝛ scientie ꝑspectiue. Sextum est magnitudo debita rei visibilis. qꝛ res potest esse ita parua ꝙ non videbitur ī aliqua distātia. qꝛ visus nō ē nisi ꝑ piramidē ad oculū venientem que si fuerit valde parua / occupabit partem visus valde paruam. sed visus nō sentit rem visibilem nisi quando pars sue supficiei immutata fuerit quantitate visibili. Septimum est raritas medij interiacentis quoniam si medium fuerit densum / impeditur multiplicatio speciei vt nō veniat debito modo 7 de facili ad pupillam. Octauum est lux. quia species visibilis non immutat visum nisi cum luce. Nonum est tempus. quia visio fit in tempore sicut ꝓbatur in perspectiua. quamuis enim visibile subito ostendatur visui / non tamen discretiue cognoscetur nec distincte / nisi habita aliqua anime deliberatione que mora indiget 7 tempore. 7 ideo attentio anime est etiam necessaria cū predictis. vt supra dictū ē. ꝓpterea secūdum philosophum non solum venit spēs rei ad visum ꝑm pyramidem visibilem. sed species visus ad rem sup consimilem pyramidem extensam in eodem loco. Dicit enim aristo. in ix. 7. x. lib. de animalibus. qꝛ nihil aliud est visum videre / ꝗ̄ visus exeat ad rem visam. (Et idem vult aug⁹. li. i. super gen̄. 7 vi musice.) A re autem visa nihil venit nisi spēs eius. neq; a visu ad rem venit aliud ꝗ̄ spēs eius. nihil enī exit de oculi substātia qꝛ corrumperet / sed exit ab oculo conus pyramidis 7 dilatatur eius basis super totam supficiem rei vise. Item ꝓbat auctoꝛ ꝑspectiue in li. i. ꝙ nihil videtur nisi per lucem orientem sup rem visam ab eadem vsq; ad oculum multiplicatam. vnde necessario est igitur tertia pyramis. s. ipsius lucis. Et omniū istorum trium pyramidum coni sunt in oculo 7 bases in re visa. quando ergo visus habet species venientes sup has tres pyramides tūc nā fit species lucis 7 coloris per medium tunicarū 7 humorum oculi vsq; ad humorem cristallinū et ibi incipit anima facere iudicium de re visa ꝑ speciem illam / sed ibi nō completur immo vlterius multiplicatur species vsq; ad neruum obticum siue concauum. qui latet in superficie cerebri et ita est virtus visiua in radice et subiecto primo principali et vno. Aliter enim vna res semper videretur duo propter duos oculos nisi continuarentur ad vnum organum in quo sit vna vis fontalis deriuata ad pupillas. hec omnia ostendit auctoꝛ ꝑspectiue. Aliam rationem visus ostendit et assignat constan. li. iij. c. xi. Dicit enim spiritum visibilem oculum et aerem corpora esse clara que irradiatione quadā mutua sese inuicem irradiando immutant. aer enim qui est iuxta rem videndam ab eius proprietatibus imutatur et sic imutatus oculo se offert a quo spiritus visibilis immutatur. Naz ista virtus visiua vsq; ad extremas partes pupille se diffundens aere immutato adiungitur et quasi vnum cum illo efficitur. et anime iudicio color mediante aere delatus anime iudicio representat. Aer enim ex varietate formarum sibi obiectarum facile immutatur. sicut videm⁹ ex obiecto panni rubei ad solis radium vicinū aerem colorari. vnde non est mirum si oculum clarum et dyaphanum sibi in mediate coniunctum qualitate et forma consimili afficiat 7 immutet. Quantum igitur ad presens sufficit opusculum. breuiter recollige ꝙ visus vel virtus visibilis ceteris sensibus est subtilior et viuacior. vnde a viuacitate visus nomen accepit (vt dicit Isido.) Item in ceteris sensibus est dignior. et ideo secundum situm aliis est superior. Item cum in effectu tanquam quedā ignea vis alijs et potentior. qꝛ alij sensus propinquiora hic vero sua virtute remotissima comprehendit. sub angulo recto et pyramidali visa diiudicat et discernit ꝑm nobiliorem naturam et dispositionem organi faciliori modo inter videnda distinguit. Unde dicit aristo. li. xij. ꝙ visus bonus et acutus erit ex humore temperato vnde et aues vncorum vnguium sunt acuti visus. vt aquile. 7 hoc propter purum 7 subtilez humorem 7 temperatum in organis visus existentem. 7 tales aues a remotis 7 altissimis locis vident cibum. etiaz tales aues altius se eleuant in aere ꝗ̄ alia volatia. aues vero in terra manentes non sunt tam acuti visus / vnde de prope 7 non de longe vidend ent cibum suum Item idem li. xix. Oculi glauci non sunt acuti visus de die neq; nigri de nocte. ꝓpter paucitatem autem humoris oculus glaucus mouet

motu maiori. vnde et virtus visiua debilitat̃ Nigri autem oculi mouentur minus ꝓpter multitudinem humoris. et lumen noctis est debilius et humor in nocte est naturaliter grauis motus. et ideo species visibilis interducitur per humorem ⁊ impeditur. Item idem. visus senum non est acutus. quoniam senum est cutis rugosa. ex quo patet ꝙ ex bonitate organi vel debilitate debilitat̃ vel fortificat̃ vis videndi. vñ dicitur ibidem cum oculi animalium habeant coopertorium et fuerit humor in pupilla mundus et temperatus et cutis super pupillam tenuis. tunc visus est acutus et videt a remotis. sed tamen non perfecte distinguit a remotis inter colores et differentias corporis. visus tamen talium aialium melior est visu eorum quorũ humor in oculis est multus et non habent coopertorium omnino. Nam propter continuam apertionem spiritus visibilis disgregatur ⁊ pupilla etiam de facili leditur et sic visus impeditur. In habentibus vero palpebras et coopercula patet cã ꝯtraria. Dicit etiam ibidem ꝙ cã acuti visus in videndo a remotis est propter situm oculorũ. nam oculus eminẽs est parui visus / ⁊ nõ videbit bene a remotis. sed oculus ꝓfundus videt a remotis. nam motus ei⁹ nõ diuiditur nec ꝯsumit̃ / sed exit recte ab eis virtus visibilis ⁊ vadit directe ad res visas. vnde cum extra oculũ nõ fuerit cooperculum / necessario debilitatur visus nec videbit a remotis / nisi debiliter (huiusqꝫ aristo. li. xij. ⁊ xix. (Et hec sufficiant que de visus ꝓprietatibus generaliter iam sunt dicta. nam alia patebũt infra vbi de natura ⁊ ꝓprietate oculorũ tractabitur.

v Irtus audibilis in aurium organis suũ sortitur effectum. Est enim auditus sensus ꝓprie sonorũ pceptiuus. vnde ad pficiendũ auditum quatuor ad minus sũt necessaria. s. causa efficiens / organum cõueniens / anime intentio / de his conferens vel his intendens. Causa efficiens est virtus animalis audibilis. Organum siue instrumentum conueniens est quoddã os petrosum siue cartilaginosum aurib⁹ suppositum. quod quidẽ est cõcauũ siccum ⁊ tortuosum ⁊ durum Concauũ est siquidem auditus organum. vt in sui concauitate spm̃ ⁊ aerem cõtineat. Tortuosum est ne stupor ex subita ⁊ vehemẽti allisione natus spm̃ audibilẽ ledat. ⁊ ideo organi circularitate sonus temperate susceptus spm̃ audibilem nõ reuerberat / sed pficit ⁊ delectat. Durum etiam est et siccum. vt sic in eo melior ⁊ fortior fiat aeris allisio. ⁊ sic sonitus maior fiat. vt patet de timpanis / que melius resonant flante borea vento. s. frigido ⁊ sicco / quam austra humido atqꝫ lento. vt dicit constantius et etiam aristo. Medium vero deferens pcussus est aer / qui aurium foramina subintrat ⁊ allidit Os petrosum quod est primum auditus instrumentum. Est etiam necessaria anime intentio. qꝛ quãdiu sollicita est ⁊ intenta ad diuersa / minus viget ad pficiendam virtutis audibilis actionem. sicut videmus in multis vndiqꝫ circũdatis. quia fere nihil audiunt / cum mẽs ad singula suam non habet attentionem. et ideo nihil percipit tunc auditu. Fit autem auditus h mõ. duo nerui ab interiori pte cerebri exeũtes i ossib⁹ petrosis auriũ ifigunt̃. p quos spũs aialis ad ossa deferẽt pdicta / quib⁹ exterior aer formã alicuius soni referẽs ei immediate ꝯiungit̃ vnde aer percussus ossa illa allidit. et spiritus i eis existens ṡm proprietatem aeris ibi existentis et neruos alidentis imutatur. Spiritus vero sic immutatus recuruatus ad suã cellulã fãtasticam imutationem anime representat et sic auditus perficitur. patet igitur ꝙ auditus merito dicitur aereus eo ꝙ per aerem repercussum habet semper generari. inde est ꝙ natura posuit sensum auditus in medio rotundi capitis (vt dicit aristo. li. xij.) quia auditus circulariter et non directe sonum aeris percussi vndiqꝫ apprehendit. Dicit etiam sensus (sicut et ceteri) contristatur. et ꝙ corrũpitur in extremis et in mediis delectatur et saluatur. vnde dicit ambro. in exame Incolas regionis vbi oritur nilus auditu eẽ penitus priuatos ꝓpter fragorem et strepitum horribilem quoniam idem fluuius de mõtis precipitio currens incolarum auribus incutere consueuit. Dicit etiam (sicut et ceteri) multis subiacet passionibus. quia quandoqꝫ totus aufertur et tunc surditas vocatur. et quandoqꝫ minoratur. et tunc grauitas auditus nominatur. quandoqꝫ autem cursum suum egreditur. Causa autem passionis quandoqꝫ est ex vicio cerebri siue ipsius nerui qui est via audit⁹ et hoc quia opilatur vel quia aliquo morbo officiali aggrauatur. Item ex vitio ipsarum aurium qꝛ quandoqꝫ a diuersis humoribus corrumpuntur. quandoqꝫ putredines in suis concauitatibus coadunantur quandoqꝫ lapides vel alia que transitum aeris ad spiritum audibilẽ impediunt immittuntur. quandoqꝫ ex titillatione vermiũ et corrosione nerui audibiles molestantur. quandoqꝫ autem ex aere corrupto calido vel frigido instrumenta auditus inficiunt̃ et leduntur. quandoqꝫ autem ex grossa ventositate in poris neruorum sensibilium interclusa via auditus impeditur vt patet in illis quibus

videtur q̃ audiant fistulas cornua aut campa nas/ex quibus omnibus virtus auditiua le/ditur vel aufertur. sicut in tractatu aurium post dicetur.

Olfactus siue odoratus est sensus ꝓprie odorum pceptiuus. ad quẽ pficiendum exigitur spũs aĩalis tanquam causa efficiens. necessarium autem ẽ organum expediens. s. narium perfecta disposi tio/in quibus sunt carnicule ad modũ mãmil lax dependentes que sunt ꝓpria organa odo ratus. ⁊ recipiunt spm̃ animalem per quosdaz neruos a cerebro descendẽtes. Nares enim nõ sunt ꝓprie instrumenta olfactus/qr sunt carti laginose/⁊ ideo insensibiles qđ patet. qr eis abscisis non priuatur animal odoratu. Simi liter nos per fetida loca transeũtes si flatum re pressérimus subintrantẽ nares aerem fetidum non sentimus. ⁊ hoc est qr ille carnicule opila te quasi quodã motu volũtario sũt obstructe. Sunt etiam he carnicule concaue ⁊ spongiose Ideo cõcaue/vt in sua concaua porositate fu mum a re odorabili recipiant resolutum. Ideo etiaz sunt spongiose/vt in eis vigeat virtus at tractiua/⁊ ideo necessaria est exterior aeris co/operatio vt. s. aer secũduz fumositatez a re odo randa resolutam immutetur ac in ipsis carni/culis incorporetur. Unde sic habz fieri odora tus. Spiritus animalis p quosdam neruos q̃ dicuntur odorabiles ad predictas carniculas a cerebro transmittitur. Fumus autem corpis odoriferi resolutus/ aeri admiscetur qr cerebri ventriculi p illas duas carniculas sibi attrahũt ⁊ in suam similitudinem mutant ⁊ cõuertunt. et sic per illam immutationez in spiritu anima lis factam odoris discretio ꝑcatur. Odora/tus autem spectat ad fumosaz naturaz seu ma teriam/qm̃ habet per eam fieri. Odor enim ni hil aliud ẽ q̃ aerea siue fumosa substãtia a cor pore resoluta. hunc aerem fumosum seu vapo rem sibi necessarium ⁊ amicabilem attrahit ce/rebrum sicut cor anhelitum ⁊ huius aeris attra ctu cerebrũ tempatur ⁊ cõfortat. sicut calor cor/dis attractione anhelitus mitigatur. Uapor enim si fuerit maliciosus/fetidus/⁊ corruptus spm̃ animalem corrumpit/⁊ sepius pestiferos morbos generat ⁊ inducit. vnde olfactus i suo effectu sepius impeditur. Quandoqȝ propter malam cerebri complexionem. quandoqȝ pro pter humorum crudorum vel corruptorum in neruis odorabilibus nimiam replecionem. vt patet in patientibus fluxum narium seu catar rum. quãdoqȝ ꝓpter paruam instrumentoruz olfactus dispositionem. quãdo. s. nimis dila/tantur vel nimium cõstringuntur. quandoqȝ ꝓ pter supfluam carnis super excrescẽtis opilatõ nem. vt patz in polipo sis. quadoqȝ ꝓpter apo stematis siue cuiuscũqȝ humoris corrupti infe ctionem. quãdoqȝ ꝓpter aliquis humoris cali di ⁊ sicci incisiui corrosionem. vt patet in cancro sis ⁊ hmõi. Et hic sensus propter sui subtilita tem quãdo bene disponitur/virtutem aĩalẽ confortat/⁊ a fumositate superflua euacuat. ⁊ ecõtrario. quãdo corruptus est aliquo casu vel infectus virtus aĩalis leditur/et in suis actio nibus impedit. Dicit etiam aristo. li. xij. q̃ sen/sus olfactus non est nisi per attractionez aeris in animali habente nasum qui est mẽbrum in medio aliorum sensuũ positum in anteriori p te capitis ꝓpter iuuamentũ anhelitus. Omne enim animal habens pulmonem/habet nasũ vel aliquid loco nasi ꝓpter anhelitus iuuamẽ tum. vnde patet q̃ organum olfactus non so/lum est in animalibus ad decentiam ⁊ decorez verum etiam ad pficiendam virtutem spiritus animalis/⁊ ad tribuẽdum virtuti vitali in cor de adiutorium ⁊ vigorem. Hec virtus. s. odo ratiua viget in quadrupedibus. Unde ⁊ solo odore discernunt inter herbas salubres ⁊ vene nosas. ⁊ precipue in similijs que eque vl̃ magis discernunt inter cibos ⁊ cibos per olfactum q̃ p gustum. Deinde maxime viget in canibus il la virtus/que solius odoris ducatu ad sentien dum animalium vestigia viuacitate olfactus i fallibiliter deprehendunt. Uiget enim in vo latilibus precipue in vulturibus (que fm̃ am bro. in exame. ⁊ Isido. li. xij. c. vij.) Ita sunt viuacis olfactus q̃ vltra maria cadauera senti unt. In his ergo ⁊ alijs operationis nature cõ ditionibus admiranda est diuina sapientia q̃ per ista ⁊ consimilia nobis dat quodãmodo intelligere qualiter per ista sensata materialia ad intellectum eorum que sunt supra sensum paulatim cordis interiora ad intelligentiũ spi ritualium promouenda. ⁊ ꝓpterea de hoc sim pliciter est in hoc opusculo mea intẽtio ⁊ finis meus.

Gustus est sensus proprie saporuz perceptiuus. ad quem gustum sen sibiliter pficiendũ necessaria sũt illa causalia effectiua/materialia ⁊ iformatiua que ⁊ in alijs sensibus iam sunt dicta. Naz vir tus animalis est causa efficiens. causa materia lis ⁊ instrumentalis est lingua propria cũ suis attinentijs spiritum animalem ad perfectionẽ virtutis gustabilis perficiens. Que quidem lingua secũdum sue substantie complexionem est concaua/porosa/humida/et insipida. Con

caua quidem est vt sui concauitate humorosi/tatem rei gustabilis resolutam in se suscipiat. Porosa vt quod esset grossum vel subtile de re gustāda ad neruos lingue libere subintrarꝫ et vt virtus attractiua ad perficiēda eadem plus vigeret. Humida quidem est vt coopera retur ad acceptorum dissolutionem. vt si aliq̄ sicca ⁊ dura forsan lingue vel palato applica/rentur/ humiditate lingue ad digestionem siue qualēcunq̧ resolutionem facilius aptarentur.

Est etiam ⁊ insipida. vt esset cuiuslibet rei ⁊ saporis facilius receptiua. sicut ⁊ aqua. que si determinatum saporeꝫ haberet/ alterius qualitatem pcipere non valeret. Fit autem gustus hoc modo. duo nerui in medio lingue infigun tur qui postmodum in multos ramos in ex/tremitatibus lateralibus lingue disperguntᷣ/⁊ per eos spūs aīalis ad linguam defertur. Cum ergo res gustanda subintrat linguaꝫ vl poros neruorꝫ/ spūs aīmalis existens ibi im mutatur secundū eius ꝓprietates quas postea anime iudicio representat. Gustus ergo tanto olfactu grossior est/ quanto fumus aqua subti lior inuenitur. qꝛ odoratus natura est fumosa/ gustus aūt sensibilitas humectatio est aquosa vt dicit constan. Hic sensus ꝓutilis est ad indi uidui conseruationem. gustu enim corrupto vel ablato vis nutritiua deficit/ ⁊ sic substātia aīmalis paulatim perit. Gustus aūt corrum/pitur/ quādo sua instrumenta leduntᷣ/ vel quā do corrupti humores in ipsis dominantur. ⁊ hoc fit quando nō saporāda sentit. vel quādo saporanda sub ꝓpria qualitate nō appꝛehen dit. et hoc accidit quando singularis humor in lingue substantia dominatur. (verbi gratia (si predominatur colera rubea. omīa sentit ama/ra. ⁊ si salsum flegma/ sentit salsa. ⁊ sic de alijs vt patet in febricitantibus in quibus dñium corruptis humoris gustum inficit ⁊ corrumpit Immutatur etiam quādo ledit p maliciam rei que gustatur. vt patet in aloe ⁊ in alijs nimis amaris quorū horrore gustus asperatur. Dele ctatur autē gustus in dulcibus ꝓpter illam q̄ habet cum dulcedine assimilationeꝫ. quia dul cedo que fundatur super calidum ⁊ humidum similis est omnibus mēbris. que dulcibus ma xime nutriūtur. dulcia enim multi sunt nutrimē tiꝫ ⁊ de facili membris assimilantur. sicut dicit Isaac in dietis.

T

Actus est sensus specierū tangibi/lium perceptiuus. Nam virtute ta ctus anima apprehendit calidum ⁊ humidum / frigidum ⁊ siccum. molle et durū lene et asperum. (vel ꝓm auic.) Tactus est vis ordinata in neruis totius corporis ad comp̄/hendendum quod tangit. hic autem sensus li/cet sit in omnibus partibus corporis pꝛincipa liter tamen viget in volis manuum et plantis quas natura tēpatas ista composuit ratione vt. s. calida et frigida facilius psentirent. Sūt autem hee partes concaue/ neruose/ et tempa/te. ideo autem concaue vt tangenda melius p cipiantur et tenenda melius et fortius teneanᷣ Neruose vt ibi vigeat sensibilitas quia omne neruosum est sensibile. Temperate/ vt a quali bet re temperata facilius immutētur. Obiectū itaq̧ siue sensatū tactus dici pōt cōpositio pri marum qualitatuꝫ et quedā conueniencia ad illas. vt asperum/ leue/ durum molle. In hoꝝ extremis sensus tactus leditur vt ptꝫ in nimis calido et nimis frigido. In medijs vero dele/ctatur. vt in tepido. Ad istum autem sensum p ficiendum exiguntur ista. s. causa efficiēs et hec deriuatio est spūs animalis ad organa tactus Item instrumentū quod conueniens est et hoc est duplex. s. nerui de cerebro egrediētes singu lis membris animaleꝫ spm̄ deferentes. Secū darium vero instrumentum est caro in qua ner ui inuoluti sūt ⁊ infixi/ p quos virtus tangibi lis operatur. nam ipsis mediantib⁹ spēs rei tā gibilis aīme iudicio deportatur. Item tertium exigitur ꝓm exteriorū cooperationem que neces/saria est vt res tangenda organo tactus appro pinquat. ex cui⁹ appropinquatione spūs aīa/lis in carne ⁊ neruis existēs immutetur. ⁊ immu tatus ꝓprietate rei tacte anime representet. et sic sensus iste i actiōe fit cōplete. vt dicit constā. Hoc autem ꝓprium est sensus tactus q̄ omēs alij sensus habent singulare membrū ⁊ orga/num sue actioni specialiter deputatū. Solus autem tactus est generaliter in mēbris oībus exceptis pilis ⁊ crinib⁹ ⁊ pedum ac manū vn guibus in quib⁹ nō est neruus/ ⁊ p consequēs neq̧ sensus. ꝓ oībus alijs magis ē terrestris at q̧ grossus. et ideo aspera ⁊ dura ⁊ ceteras hu iusmodi terrestres passiones sensibus alijs si/militudinis gratia pfectius comprehendit. Hic sensus quāuis alijs sensibus ratione ob/iectoꝝ videatur grossior esse subiecto tñ plus a lijs iudicatur esse vtilior qꝛ quāuis alij sensus possint aliqualiter esse sine tactu. tñ bene ⁊ cō/plete eē sine tactu est impossibile (vt dicit phs vñ generalior est tractus ceteris tñ qꝛ p oēs p ticulas corporis diffunditur. tamen qꝛ alijs sē sibus coopatur/ precipue gustui / hic. n. duo sē sus. s. gustus et tactus sunt magis continui cū ipso corde et ideo sunt magis de esse animalis et d̾ suis sensatis iudicāt expressius ⁊ obiectis

Omne enim membrum habet neruum vnuz vel duos quibus sensus tactus ⁊ motus volu̅tarius perficitur ⁊ completur (sicut in anathomia constantini inuenitur.) Leditur autem iste sensus tactus qua̅doq3 sicut superior res. qua̅doq3 autez ex toto aufertur/ vbi sensus ⁊ mot⁹ voluntarius penitus amittuntur. vt conuenit i̅ membris paliticis ⁊ contractis. Item qua̅do ꝙ minoratur sicut qua̅do aliquod membrum obdormire dicitur qua̅do. s. ꝓpter aliqua̅ opilationem vel me̅bri constrictione̅ sp̄us sensibilis libere ꝑ membrum transire non permittitur Leditur etiam a mala cerebri complexione. vt patet in epilenticis/ qui hora accessionis etiaz tactum ignis non aduertunt. Sepe etiam patitur ab extrinseca aeris immutatione. vt in digitis nimio frigore co̅strictis/ in quibus motus voluntarius impeditur. vnde vnus alium constringere no̅ potest. Item quandoq3 ex ꝑtiu̅ corporis incisione. nam membrum a corpore precasum nihil omnino sentit etiam si precasuz fuerit penit⁹ vel combustum. Item me̅bruz etiam manens in corpore si fuerit aliquo casu mortuum vel putrefactum/ sensu tangibili omino priuatus est. tanto enim sensus tactus grauius patitur/ quanto ꝓfundius in neruis sensibilib⁹ vulneratur. Item cuz dolor sensus sit rei nociue contingens ex partium disconti nuatione/ res inferens dolorem membro maxime ledit tactu̅/ ⁊ maxima̅ infert corpori passione̅/ ⁊ graue̅ efficit imutatione̅. na̅ oe̅ sensatu̅ imutatione̅ facit i̅ organo sensitiui sui (vt dicit ph̄s.) Item plures immutationes faciu̅t sensata tactus ꝙ aliozuz sensuu̅. Grossior enim est ⁊ materialior ceteris sensibus/ ⁊ ideo fortius retinz impressiones co̅uenientes vel inco̅uenientes. Item q2 tactus est sensus vniuersalis adhere̅s singulis ꝑtibus animalis. ad vniuersalem destructionem tactus/ destruitur subiectum toti⁹ animalis. Non sic est de alijs sensibus. Destructo enim sensu visus/ alie virtutes animalis ꝓpter hoc no̅ destruunt̄ imo qua̅doq3 in suis actionibus fortius intendunt̄. s3 destructo tactu destrunt̄ omnis sensus. vnde patet ꝙ sensus tactus est subiectum omnium aliorum sensuum ⁊ fundamentum. Item cum quatuor sensus alij singuli singularem ⁊ ꝓprium sensatuz habeant ⁊ obiectum. s. ꝙ sic cadit in vno sensu ꝙ non in alio. sicut color in visu/ sapor i̅ gustu ⁊c. Solus tactus est qui in omnibus alijs organis sensuum suas imprimit passiones. Est enim commune omnibus sensibus ꝙ propria habent obiecta ⁊ sensata. in quibus non era̅t nisi. casu ꝓpter queda̅ eni accidentia co̅tingit sensum particularez errare (vt q2 dicit Aristo.) huiusmodi sepe faciunt fantasiam mentiri. vt patet in visu qui iudicat stellam magnam esse paruam ꝓpter magnam distantiaz situs. ⁊ gustus qui dicit amarum dulce ⁊ econuerso ꝓpter palati infectionem. ⁊ sic de alijs contingit. Co̅mune igitur est ⁊ generale ꝙ omnes sensus ꝑticulares exteriores a co̅muni sensu interiori tanquam linee quedam a centro particulariter exeunt. ⁊ secundum varias eoruz passiones organa sensitiua peficiunt ⁊ suorum sensatoruz formas ꝑ similitudines ad sensum commune̅ singulariter reducunt. quo mediante de singulorum ꝓprietatibus ⁊ differentijs (quantum eorum actioni congruit) iudicant ⁊ discernunt. Et hec dicta de proprietatibus virtutum ⁊ sensuum iam sufficiant.

Sicut ad regimen nature exiguntur sensus ⁊ virtutes/ ita ad perfectionem eiusdem exiguntur necessario sp̄us quidam quorum beneficio ⁊ motu continuo tam sensus ꝙ virtutes in animalibus moderantur/ vt suas peragant actiones. Dicitur autem sp̄us prout hic sumitur quedam substa̅tia subtilis aerea virtutes corporis excita̅s ad suas pagendas actiones. Vel sicut dicit̄ in libro de differentia sp̄us ⁊ anime. Spiritus est quoddam corpus subtile vi caloris generatuz ⁊ in humano corpore per venas corpus viuificans/ ⁊ ꝑ arterias pulsabiles anhelitum vita̅ atq3 pulsum animalibus administrans/ sensu̅ ⁊ motum voluntariuz mediantibus neruis et musculis operans in corporibus animatis. Hic sp̄us secundum medicos sic habet generari. dum per calorem agentem in sanguinem in epate fortis fit ebulitio/ fumus quidam resoluitur qui ex venis epatis subtiliatus ⁊ depuratus/ in quandam subtilem ⁊ sp̄ualem substa̅tiam siue aeream naturam co̅mutatur/ qui spiritus naturalis dicitur/ eo ꝙ sua potestate naturaliter sanguinem subtiliat/ ⁊ leuitate sua ipsum ad singula membra impellit ⁊ agitat. ⁊ io̅ iste sp̄us est virtutis naturalis ꝓpre regitiu⁹ (vt dicit co̅stan.) Hic idem sp̄us ꝑ venas quasdam ad cor mittit̄/ vbi per collusionez ⁊ motu̅ partium cordis ad inuicem magis depuratur ⁊ in natura̅ subtiliorem ꝯuertitur/ ⁊ tunc sp̄us vitalis a phisicis nu̅cupatur/ eo ꝙ a corde ꝑ arterias ad totius corpis me̅bra se diffundit/ et sp̄ualem virtute̅ augme̅tans eius oꝑatio̅es rectificat ⁊ custodit. Naz queda̅ arteria a sinistro cordis ventriculo exiens in suo ortu mox in duos diuiditur ramos quorum vnus tendit ad inferiora in plurimos diuisus ramos.

quibus mediãtibus spũs vitalis ad omĩa in
feriora mẽbra viuificanda in corpe deportat.
Alter vero ramus tendens ad superiora diui/
ditur iterum in tres ramos. quorum dexter ad
dextrum brachium/ sinister ad sinistrum equa/
liter se diffũdit in arterijs sic diuersimode bifur
catis transfundit spũs vitalis per totum corp⁹
⁊ vitalem in arterijs pulsum operatur. Medi
us vero ramus ad cerebrum se extendit ⁊ supe
riores partes viuificans vitalem spiritum in
omnibus partibus circumfundit. Idem vero
spiritus ad ventriculos cerebri vlterius pene/
trans ibidem plus dirigitur ⁊ subtiliat et in es
sentiam animalis spiritus qui subtilior est ce/
teris transmutat. Iste igitur spũs animalis in
anteriori ventriculo cerebri generatur ⁊ parti/
cularitur diffunditur p organa sentiendi/ nihil
ominus tamen pars remanet in eisdem ventri
culis. vt sensus communis ⁊ imaginatiua vir
tus perficiatur. Deinde transit ad medium ven
triculum. scilicet ad cellulam logicam ad perfi
ciendum intellectum/ formato autẽ intellectu
transit ad puppim siue ad cellulam memorialẽ
impressiones in alijs cellulis factas secum de/
ferẽs. vt in thesauro memorie reponant. a pup
pi vero/ idest a posteriori pte capitis/ idest cere
bri p medullam spine dorsi/ que a phisicis nu
cha dicitur penetrat ad neruos motiuos. vt sic
motus voluntarius in omnibus partibus cor
poris inferioris generetur. Unus igitur ⁊ idẽ
spiritus corporeus subtilis tamen ⁊ aereus ꝓ
pter diuersa officia in diuersis membris diuer
sis nominibus est vocatus. Nam spiritus na/
turals est in epate. spiritus vero vitalis in cor
de. sed spiritus dicitur animalis ꝓut in capite
operatur. Hunc quidem spiritum non debe
mus credere humanam animam siue rationa/
lem animum/ sed potius (vt dicit aug⁹.) Eius
dem vehiculum ⁊ ꝓprium instrumentum me
diante enim tali spũ anima corpori iungitur/
⁊ sine talis spũs ministerio nulla anime actio
perfecte in corpore exerceter. Unde istis spiriti
bus lesis ⁊ in suis effectibus qualitercumqꝫ ĩ
peditis/ resoluta corporis ⁊ anime harmonia
rationalis spiritus in cunctis suis operationi/
bus in corpore impeditur. vt patet in mania/
cis ⁊ frenecticis ⁊ in alijs in quibus vsus ratio
nis sepius nõ habet locum. ⁊ hoc est quia p̃di
ctorum spirituum humore vel vulnere leditur
instrumentum. Istis igitur spiritibus confor/
tatis/ anima confortatur. ⁊ istis debilitatis vł
deficientibus/ ipsa anima quo ad regimen cor
poris deficit/ vel in suis actibus minoratur. vt
plane ostendit constan. Et hec de istis spiriti/
bus sufficiãt quantũ ad p̃sentem ptinet tractatũ

c Um pulsus spiritus vitalis sit ef/
fectus/ restat vt de pulsibus ⁊ eorꝫ
proprietatibus aliqua dicamus.
Est itaqꝫ pulsus ſm diastolem ⁊ sistolem idest
ſm dilatationem ⁊ cõstrictionem cordis ⁊ arte
riarum motus. Cum igitur cor in cõtinuo mo
tu existens a centro vsqꝫ ad circũferentiam ĩ san
guinis a caloris motu ac in pulsu spũs vitalis
cõtinue moueatur ex tali motu vsqꝫ ad sui extre
mitates dilatatur. quãdo vero ecõuerso ab ex
tremitatibus ad centrum mouetur/ constringi
tur. Cordis igitur dilatatio ad frigidum aer
rem attrahendum et constrictio ad aerem fu/
mosum expellendum/ sunt causa pulsus. Ad
hoc autem necessarius est pulsus vt dispositio
spũalis virtutis intelligatur/ ⁊ eius operatio
cognoscatur. Dicitaqꝫ pulsus a corde incipit/
⁊ p arterias ad extremitates corporis se diffũ/
dit/ vnde consistentiam cordis ⁊ eius actionẽ
ostendit. Solet autem a medicis non in oib⁹
partibus corporis/ sed in brachialibus p arte
riarũ motus pulsus communiter inueniri qm̃
in quibusdam non posset bene discerni ꝓpter
earum a centro cordis elongationem. In qui/
busdam autem propter cordis regentis occul
tationem. In quibusdam autem propter offi
um constrictionem. ⁊ ideo antiqui sapiẽtes ad
discernendum pulsum arterias brachij elege/
runt. ⁊ hoc siquidem fuit facilius/ vtilius ⁊ ho
nestius. facilius quia carnose partes arteriam
non occultant. vtilius quia brachiales arterie
cordi magis approximant. honestius/ q: nec
egro/ nec medico aliquam verecũdiam generãt
seu ministrant. indecens enim esset ⁊ vere/
cundum occulta membra corporis denudare
Discernuntur autem pulsus proprie per digi/
torum appositionem super locum pulsatilem.
Quod fieri consueuit cum mediocri pressione
aliter in forti/ aliter in debili. quia in forti ⁊ car
noso fortius/ in debili ⁊ carnibus d̃nudato re
missius ⁊ leniori pressiõe fieri cõsueuit. Ad hoc
sciendum est vt dicit constantinus ꝙ multe sunt
pulsuum diuersitates/ que tamẽ ad decem refe
runtur vel reducuntur. Primus attenditur se
cundum dimensionis quantitatem. Et hic est
triplex. magnus/ quando per latum/ longum/
⁊ profundum arterie se diffundit. Et prouenit
iste pulsus fortis ⁊ grossus ex fortitudine spiri
tus quo dilatatur pulsus. ⁊ ẽ pulsus ex nimio
calore qui indiget infrigidatione et ex mollicie
membri obedientis dilatationi. Dicitur ⁊ par
uus/ occult⁹/ ⁊ strictus quãdo ad centrũ redit
⁊ hoc fit ex defectu virtutis ⁊ prauitate caloris

Dicitur ⁊ mediocris/equalis/⁊ tempatus quā
do nec centro nec extremitatibus est vicinus.
Hec mediocritas ex magno ⁊ paruo procedit.
Item consideratur ꝺm tempus motuū. ⁊ sic di
citur velox/tardus/⁊ medius. Velox dicit/ qꝛ
puo temporis interuallo sepius mouetur. et hꝫ
contingit ex forti calore ⁊ virtute. Tardus/ qꝛ
magnū continet temporis interuallum vel spa
cium ad sui motus complementū. ⁊ hoc accidit
ex defectu caloris ⁊ virtutis minoratione. me/
dius inter hos laudabilis est habendus. Ter
tio consideratur pulsus ꝺm tenorem virtutis. ⁊
secūdum hoc est fortis/debilis/⁊ medius. For
tis est quādo quadam virtute a se videt repel
lere digitum tangētis. ⁊ hoc accidit ex fortitudi
ne virtutis ⁊ mollicie organi facilis ad remouē
dum. Debilis est quādo debiliter digitum per
cutit. ⁊ hoc est ex imbecillitate virtutis/ ⁊ du/
ricia organi inobediēns. Medius ab vtroqꝫ
tempatur. Quarto attenditur ꝺm ꝯsistentiam
organi. ⁊ tūc dicitur durus/mollis/⁊ medius.
Durus est quādo cum quadā asperitate ⁊ duri
cia resistere videtur. ⁊ hoc ꝓuenit ex vasorum su
orum siccitate. Mollis est quādo digiti cū ma
gna suauitate sentiunt ita videat ab eis pe/
netrari. ⁊ hoc ꝓuenit ex humiditate. Medi
us inter hos duos est tempatus. Quinto in/
dicatur ꝺm plenum vacuum/⁊ medium. Ple
nus est qui quadam humiditate redūdare vi/
detur ⁊ hoc ꝓuenit ex nimia sanguinis ⁊ spūs
repletione. Vacuus autem est quādo apparet
inflatus. sed cū tangitur/ quasi vacuis digitis
ꝑforatur. Medius ab his est temperatus.
Sexto iudicatur pulsus ꝺm qualitatem arteri
arum. ⁊ diuidit in calidum/frigidū/⁊ mediuꝫ
Calidus est cū digitoꝝ extremitates sentiūt ca
lidam arteriaꝝ substantiā. ⁊ hoc ꝓuenit ex ma
teria intra habita. s. ex spū/⁊ calore. i. calido sā
guine. Frigidus ecōtrario est intelligendus.
Medius vero ab his duobus tempatur. Se
ptimo iudicat ex opere quietis. ⁊ hec diuidit
in spissum/rarū/⁊ medium. Spissus est qui i
sua dilatatione digitoꝝ extremitates sepe ꝑcu
tit ⁊ subito recedit. ⁊ hoc accidit ex fortitudine
caloris ⁊ defectu virtutis. fortitudo enim calo
ris remedium querit refrigerationis. defect⁹ ve
ro virtutis cū non valeat semel bis vel ter i ap
petendo laborat. Rarus vero ecōtrario ⁊ ex cō
traria causa ꝓuenit. s. ex tarditate caloris/⁊ ex
fortitudine virtutis. Medius inter hos erit tē
peratus. Hi septem pulsus sensu sunt notabi
les ⁊ ad discernēdum ceteris faciliores. Alij ve
ro tres pulsus quorū primus diuidit in pond⁹
laudabile/⁊ nō laudabile. Secūd⁹ qui diuidi

tur in ꝯcordem/⁊ in nō equalem. Et tertius q̄
ꝺm percussionem maiorem vel minorem diui
ditur in ordinatum/⁊ nō ordinatum tamē vix
valent a peritissimis medicis deprehendi. ⁊ iō
de eis ad presens supersedendū est. Si quis
tamen eos scire voluerit. in. vij. li. pandeg. con
stan. c. iij. de quo hec extraximus inueniet deter
minata sufficientissime oīa ⁊ expressa ibi ꝺ pul
su caprisante marcellino/serriuo/vermiculoso
formidante/estuante/⁊ tremente diffusus di/
sputatur. de quibus nihil ad presens. tum pro
pter difficultatem. tum etiam ꝓpter singulariū
pulsuum in multiplicitatem. tum etiam/ qꝛ pre/
senti opusculo multum necessaria nō videntur

v
Ariatur autem pulsus ꝓpter mul/
ta. Primo ꝓpter sexus discretionē
nam in masculis qui valdioris sūt
nature ⁊ fortiores/fortior est pulsus q̄ꝫ in femi
nis que sunt nature magis debilis. ⁊ hoc est qꝛ
natura sepe iterando nititur supplere in feminis
quod per fortiorem pulsum semel in masculis
operatur. Item variatur pulsus per complexiō
nem quia si fuerit calida/facit pulsum fortiorē
maiorem vel velociorem. si vero frigida/facit
paruū debilē atqꝫ tarduꝫ. si autē/humida mollē
reddit ⁊ spissum si sicca/asperum atqꝫ durum.
Item diuersificatur ꝓpter variam corporis di
spositionem. qꝛ in macilentis generaliter ē pul
sus fortior ⁊ viuacior q̄ꝫ in crassis. ⁊ hoc forte
propter minorem arterie per molem carneam
occultationem vel propter maioreꝫ caloris na
turalis qui abundat in macilentis intensionē
qui quidem calor pulsum efficit fortiorem.
Item propter etatis diuersitatem. quia pueri
habent velociorem pulsum ad innati caloris
refrigerationem. quia in talibus plus abūdat
Nam velocitatem facit magnitudo caloris. ⁊
debilitas virtutis que ad attrahendum frigi/
dum aerem semel non sufficit vt supra dictum
est. Iuuenes vero propter abundantem in eis
virtutem pulsum habent fortem ⁊ velocem.
Senes vero ecōuerso paruum ⁊ tardum debi
lem/⁊ rarum. ⁊ hoc quia eorum complexio ap
propinquat frigiditati. vnde nō est necesse mul
tum attrahere aerem frigidum causa refrigera
tionis. Alie autem etates his affines secun/
dum eam cui magis approximant pulsum si/
miliorem sunt habentes. ⁊ hec tam in mascu/
lis q̄ꝫ in feminis. Item propter temporis im
mutationem. nam ver propter temperantiam
frigidam ⁊ calidam pulsum facit fortem. simi
liter ⁊ autumnus. Omne enim temperamen/
tum virtuti naturali adhibet incrementum.

Estas vero que calidissima est debilem pulsuz reddit ꝛ paruū. ꝑpter nimiā pectoris vel pororum dilatationem/ ꝑpter quā euanescit virt⁹ ꝛ debilitatur/ ꝛ ideo pulsus debilitati nō sufficit vt magnus efficiat᷑. Hyems autem quia frigida est facit pulsum tardum/ sed tamen multum fortem. tarditas autem hec ꝓuenit ex hoc ꝙ non oportet multum refrigerari. fortis autez est qꝛ calor naturalis ad interiora refugit corporis. vnde virtutē et pulsū confortat quando non excedit. calor vero estiualis vtrūqꝫ dissoluit. Item propter diuersorum climatum et regionum inhabitationem. quia in calida regione habitantes vt in ethiopiam pulsuz habēt velocē quasi estiuū. In habitātes vo i frigida pulsū hñt sicꝫ hiemali. Inhabitātes vero sub linea equinoctali pulsum habent mediocrem sicut in tempore vernali et autumnali. Similiter aer calidus frigidus et siccus siue temperat⁹ pulsum variat et immutat. Item propter impgnationem. nam pregnantes in pulsu sunt mutabiles. quia a principio vsqꝫ ad septimū mēsem pulsum habent fortem spissum et velocem quia calor fetus calorem augmentat naturalem. et vires mulieris vsqꝫ ad hoc tempus sunt mediocres et fetus adhuc paruus. vnde paruz nutrimenti abstrahit ab earum corporibus. et ideo est pulsus adhuc temperat⁹. In septimo vero mense fetus maioratur. et ideo maius nutrimentum requiritur. vnde et natura grauatur et per consequens pulsus debilitatur. Item ꝑpter somni et vigiliarum alterationem. quia tēpore somni paruus esse solet et tardus sed p⁹ somnum fit fortis et magnus quia tunc calor naturalis confortatur. veruntamen si somnus nimis prolongetur. pulsus rarescit et debilitat᷑. Itē si qs a sōno excitetur subito natura vel materia discuti᷑ ꝛ pulsus velox/ spissus tremēs/ et inordinatus subito inuenitur. sed cum quiescit iterum reuertitur in pristinum statum. Item ꝑpter laborem et corporis exercitationem que si fuerit temperata pulsum facit magnum/ fortez velocem/ et spissum quia calor naturalis post huiusmodi excitatur. Si vero exercitium exiuent temperamentum accidit econtra pulsus paruus/ durus/ tardus/ et rarus. quia in sic laborantibus virtus defficit et calor naturalis dissoluitur et pulsus per consequens minorat᷑. Item propter balneorum assuefactionem. nā in aqua calida balneantes tempate pulsuz habent fortem magnū/ ꝛ spissum. ꝛ hoc ꝑpter nature confortationē/ ꝛ ꝑpter superfluitatum humidarum consumptionem. sed in nimis mōrātibus in aqua pulsus efficitur debilis/ remanz tamen sicut prius velocitas ꝛ spissitudo. Similiter balneantes in aqua frigida tēpate pulsum habent fortem/ ꝛ velocem. ꝛ hoc cōtingit ꝑpter caloris naturalis coadunationē ꝛ cōfortationem virtutis ꝓuenientis ex tempamento exterioris infrigidatiōis. sed nimia mora in tali balneo pulsum debilitat ꝛ virtutez. ꝛ hoc cōtingit in macilentis plus ꝙ̄ in crassis ꝑpter frigiditatem ad interiora nimis subito ꝛ quasi sine obstaculo penetrantem/ ꝛ quasi sine precordia plus debito constringentem. Item ꝑpter cibi ꝛ potus variam sumptionem. cibus enim supfluus ꝛ indigestus pulsum debilitat. moderatus vero digestus ac per membra dispersus vel diffusus excitata virtute pulsuz augmētat. Similiter ꝛ potus moderatus ꝛ digestus pulsum facit fortem/ magnum/ ꝛ velocem. pot⁹ autem calidus pulsum facit velocem/ ꝛ spissum/ frigiditas autem rarum ꝛ tardum. Item ꝑpter passionum anime variationem. nam ira facit pulsum ꝛ inducit velocem/ fortē spissum. leticia mediocrem. timor similiter pulsum efficit velocem/ ꝛ inordinatum/ ꝛ trementem. similiter ꝛ dolor. ꝛ sic de alijs contingit. Hec autem dicta de anime ꝛ potentiarum ei⁹ ꝓprietatibus/ virtutibus/ ꝛ effectibus quātū spectat ad hoc opusculum/ iam sufficiant. Nūc autez de proprietatibus humani corporis cuius anima actus est ꝛ perfectio adiuuante dei gratia aliqua sunt dicenda.

Finit Liber Tercius

De qualitatibus & humoribus humani corporis.

Liber quartus Incipit.

E humani itaque corporis & partium eius proprietatibus tractaturi/ ab elementaribus qualitatatibus et humoribus ex quibus constat corpus/ est primitus inchoandum.

Quatuor sunt itaque elementa & elementares qualitates ex quibus constituitur omne corpus animatum materialiter/ precipue corpus humanum. quod inter omnia elementa est nobilissimum/ & nobilissime inter omnia composita elementa ordinatum. vtputa proprium anime rationalis organum ipsius operationibus tam naturalibus quam voluntarijs deputatum. Est itaque corpus hominis compositum ex quatuor elementis .s. terra/ aqua/ aere/ & igne. quorum quodlibet habet proprias qualitates. Sunt autem quatuor prime & principales. s. caliditas & frigiditas. siccitas & humiditas/ que dicuntur prime quia primo labuntur ab elementis in elementata. Dicuntur etiam principales. quia ab eis omnes secundarij effectus oriuntur. Harum qualitatum due sunt actiue. s. caliditas & frigiditas. Alie vero due. s. siccitas & humiditas sunt passiue. vnde ab istarum qualitatum preualentia & dominio dicuntur elementa actiua vel passiua. Dicuntur autem prime due principaliter actiue/ non quia ille tantum agant. quia passiue similiter agunt. nulla. n. qualitas est ociosa in corpore. sed ideo dicitur he actiue. quia per actiones earum alie habent induci vel conseruari. Nam caliditas quandoque humiditatem quandoque siccitatem inducit & custodit. vt potest videri in carne salsa. calor enim solis terrestris partes dissoluit & aquosas & aereas. & sic relaxando/ molliendo/ a calore inducitur humiditas. Siccitatem autem inducit/ quia calor agens in humiditatem primo eam dissoluit & dissolutam consumit. & siccitas que est lima caloris inducitur & etiam conseruatur. Caliditas igitur est elementaris qualitas summe actiua. quod patet per eius effectum. dum enim agit in rem aliquam primo eius partes dissoluit. quibus dissolutis/ res debilior efficitur/ que per partium coherentiam fortior fuerat. & ideo actioni rei agentis nimis resistit. Item caliditas est omnium generabilium artifex & causa generationis totius principaliter effectiua. Est autem duplex caliditas. s. solaris siue celestis. s. generatiua. et hec est saluatiua & generatiua. vnde quandoque generantur rane ex celesti calore in aere. Alia est elementaris & generatiua. & hec est corruptiua & consumptiua. sicut quando fit coadunatio fractorum radiorum in puncto alicuius corporis perspicui. sicut si fiat coadunatio radiorum in speculo/ potest incendi stupa ex reflexione radiorum & comburi. Item inferiorum est ad superiora reductiua. faciendo enim motum a centro ad circiferentiam dissolui terrestria in aquosa. & aquosa in aerea/ & illa in ignea. & sic inferiora & media reducit in sua superiora. Item eorum que dure sunt compactionis/ est remollitiua. Agendo enim in grossam substantiam eam dissoluendo mollificat. vt patet in metallis caloris liquefactis. Soluendo enim terrestria in aquosa remollit. Item mollium & liquidorum induratiua. vt patet in ouo igni apposito. quia liquidioribus & subtilioribus partibus resolutis terrestribus partibus remanentibus induresciit. Item densorum est subtiliatiua. Dum enim motum a centro ad circumferentiam habeat vi sua rem in quam agit/ dissoluit/ & sue actioni idoneam reddit. vnde cum rem ad simplicitatem reducere laborat per consequens subtiliat. Nam subtilitas grosse rei subtilitas est que in nascatur per minorem partium compactionem. vt patet in glacie que calore soluta subtiliatur. Item virtute sua est depuratiua metallorum & rubiginis ipsorum consumptiua. Nam agendo in substantiam ipsius matelli ipsam dissoluit & si quid inuenit feculentie & rubiginis separat & consumit. Si autem fuerit aurum omnino purum/ violentia quidem caloris dissoluitur/ sed non consumitur. vnde aurum perfecte depuratum/ quamuis per calorem dissoluatur/ non tamen in suo pondere minoratur. Item caliditas est accidentaliter corruptiua. vt est videre quando calor plus dissoluit quam consumat/ ipsi humores putrefiunt & corrumpuntur. vt patet in cumulo frumenti aqua asperso vbi calor inclusus aquam resoluit in fumositatem/ que inclusa & retenta grana remollit/ & putrefacit/ & corrumpit. Item naturaliter est grauium alleuiatiua. dum enim humiditas per calorem resoluta consumitur pondus minoratur/ & sic substantia rei leuiatur. Preterea calore agente in humiditatem fumus generatur/ qui fumus alleuiatur/ & depuratur et in spiritum scilicet substantiam leuem & aeream mutatur. & rem in qua continetur/ reddit leuiorem. Hinc est quod corpora animalium viuentium incomparabiliter sunt leuiora quam corpora mortu

orum ꝓpter calorem ⁊ spiritum contentum in
arterijs ⁊ in venis. Sic enim corpora aiman/
tium sunt leuiora post prandium q̄ ante pro/
pter caloris confortationem/ tamen accidenta
liter est caliditas aggrauatiua agendo enim i
substantiaꝫ rei subtiliores ⁊ leuiores partes cō
sumit/ ⁊ remanentibus partibus grossioribus
fit compactio ⁊ ꝑconsequens aggrauatio. per
pororum etiam apertioneꝫ ex vi caloris fit spi
rituum euaporatio. ex quorum presentia corpꝰ
leuiatur/ quibus euaporatis/ per ipsorum ab
sentiam aggrauatur. Iteꝫ caliditas est coloris
rubri generatiua. agens enim in materiaꝫ par
tes terrestres resoluit in aquosas/ ⁊ illas in ae
reas ⁊ in igneas. vnde ex circūfusione ignearuꝫ
partium immutantiū rei superficieꝫ color igne
us/ .s. rubeus generatur. sicut est videre in rosis
Preterea dum ꝑ caloreꝫ calidi humores ī cor
pore generantur ex eorum diffusione ꝑ corpis
superficiem color rubeus generatur. Item ac
cidentaliter est discoloratiua. quia ꝑ caliditatē
poros aperientem exalant humores/ ⁊ spiritꝰ
euanescunt ex quorum presentia fiebat colora
tio eorum absentia color/ discolor generatur.
sicut est videre de rosa rubea q̄ ex fumo sulphu
ris albescit. Item nimis intensa naturaliter ē
mortificatiua eo q̄ dum vltimus motus calo/
ris agit in substantiam eam ad vltimum resol
uit/ ⁊ resoluendo in fine destruit ⁊ consumit.
Item accidentaliter est viuificatiua. quia ꝑ ca
liditatem prestantem motum cordi ⁊ spiritibꝰ
fit spirituum in corpore restauratio ⁊ nutrimē
ti membrorum fit competens administratio. ⁊
sic ꝑ consequens corpus regitur ⁊ viuificatur.
Recollige itaq̧ ex predictis q̄ caliditas est
elemētaris proprietas summe actiua penetra/
tiua. summe mobilis ⁊ motiua. generata ex mo
tu radiorum suiipsius multiplicatiua. sui com
municatiua. illorum in quorum substantiam
agit/ in suam speciem transformatiua. illarum
que frigiditate mortua sunt ⁊ destructa viuifi/
catiua ⁊ renouatiua (vt patet in radicibus ⁊ ī
plātis que hyemali frigore mortificate verna
li calore reuiuiscunt.) inferiorum ad superiora
deductiua/ attractiua/ superfluorum consum/
ptiua/ ⁊ sordium purgatiua. in materijs diuer
sis diuersorum immo oppositorum est effectu
um productiua. ⁊ ideo nunc inuenitur rarefa/
ctiua ⁊ remollificatiua/ liquefactiua/ ⁊ aperiti/
tiua ⁊ econuerso. nunc condensatiua ⁊ indura
tiua/ cōstrictiua ⁊ opilatiua. nūc etiam saluati
ua/ nūc corruptiua ⁊ opilatiua. Est etiā virtu/
te ꝓpria saporum immutatiua. nam acetosa ⁊
agrestia cōuertit in dulcia (vt est videre in fructi
bus ⁊ in vuis) Per nimiam aūt intentionē et
excessum dulcia ꝯuertit in amara ⁊ in salsa. naꝫ
ex calore intēso exurentē sanguinē/ sanguis in
coleram ꝯuertit/ ⁊ ꝑ eundem aqua ꝑ fortē ebu
litionem subtiliores ptes aereas ꝯsumentē ter
restribus manentibꝰ in salis substantiam trās
mutatur. Est etiam caliditas crudorum ⁊ indi
gestorum maturatiua/ ⁊ maturitatis in fructi/
bus celerius ꝑfectiua. vnde in regionibus cali
dis fructus citius maturescunt q̄ in frigidis ⁊
plus dulcescūt. Est etiam formaꝝ ⁊ specierum
potentia in materia latēter existentium ad actū
eductiua (vt patet in mineralibus) nam per ca
loris actionem aurū/ es/ argentuꝫ/ ⁊ cetere me
tallice species de lapidibus educūtur/ ⁊ forma
nobiliori vestiuntur. Per calorē etiaꝫ dissoluē
tem substantiā cineruꝫ ⁊ depurantē cineres in
vitrum ꝯuertunt. vnde patꝫ q̄ calor aeris ⁊ na
ture est minister. qr mediāte calore nobilissime
spēs ⁊ forme tā naturales q̄ artificiales de po
tentia ad actuꝫ educunt. Est insuper caliditas
impssa in aere plurimarū passionū (vtputa nu
bium/ corruscationū/ fulgurum/ imbriuꝫ/ ⁊ hu
iusmodi) generatiua. nam vi sua actiua attra/
ctiua vapores varios/ siccos ⁊ humidos ad di
uersa aeris interstitia eleuat. quibus aggrega
gatis ⁊ condensatis in nubes calor inclusus
eas alterat in varias species ⁊ transmutat/ q̄s
diuersimode tandē dissoluit/ ⁊ dissolutas nūc
in speciem niuis seu grandinis/ nunc in speciē
pluuie seu imbris ad terras vndiq̧ circumsper
git. Est preter hec caliditas suorum subiectoꝝ
a centro ad circūferentiam eleuatiua. vt patet ī
elementis in quibus dominatur. s. in aere ⁊ in
igne qui summa distantia a centro terre elonga
tur. hoc etiam patet in oleo quod semper supe
natat. ⁊ in alijs omnibus in quibus naturali
ter calor vincit. Est insuper dispositionuꝫ siue
qualitatum sui subiecti ostensiua. vt patꝫ ī cor
pore vbi dominat calor. Nam vt dicit cōstan.
lib. i. c. xi. corpus si fuerit calidum/ erit caro mlt
ta/ pinguedo pauca/ color rubeus/ pili multi
nigri vel rubei/ tactus calidus/ intellectus bo/
nus/ homo multum facundus multum mobi
lis/ audax/ iracundus/ amans ⁊ libidinosus/
⁊ multum appetens/ ⁊ cito digerens/ aspere
vocis/ verecundus/ fortis/ velocis pulsus.
Hec ⁊ multa alia ponit constan. signa que ca/
lidi corporis sunt indicia. Et hec de calore di/
cta sufficiant.

f Rigiditas est elementaris qualita
tatis quedam actiua. ꝓprietas de
bilior in actiōe q̄ caliditas. Ipsiꝰ
eni est moueri a circunferentia ad centrum. et iō
ptes subiecti ī qd agit facit sibiviciniꝰ adherere

et ideo tardius et difficilius perficit in ipso effectum suum/ quamuis etiam naturaliter habeat infrigidare/ tamen accidentaliter calefacit. videmus enim in hyeme quod ex frigiditate constringente poros corporis calide fumositates interiora petunt/ et non habentes liberum exitum (quia intus sunt retente) se occultant et calefaciunt. vnde exterior frigiditas intus accidentaliter calefacit. Item frigiditas est condensatiua. quia frigiditate motum faciente ad centrum pars parti vicinius coheret. partes enim prius erant per interpositionem humiditatis separate a centro se iuncte/ sed condensata humiditate ad centrum constringuntur. Item quamuis reducendo partes ad centrum sit naturaliter coniunctiua/ tamen accidentaliter dissolutiua et partium disiunctiua sicut patet in cerebro frigiditate aliqua compressio vi compressionis humiditas in eo contenta exprimitur/ dilabitur/ et per diuersa cerebri emunctoria dispartitur. vt patet in patientibus catarrum ex causa frigida. Item naturaliter ingrossatiua. quia dum per actionem frigiditatis partes partibus vicinius coadherent/ totum grossius efficitur. Preterea partes ignee per frigiditatem comprimentem condensant in aereas/ aere in aqueas/ et aquee in terrestres et sic tota grossior efficitur. Est autem frigiditas accidentaliter subtiliatiua. quia quandoque per frigiditatem constringentem multa fit humiditatis oppresse eductio/ que humiditas contenta in poris substantiam ingrossabat/ ex hoc quod illius humiditatis fit eductio/ consequitur accidentaliter substantie subtiliatio. sicut patet in pelle lota et expressa. Item quamuis ex constrictione partium et ex virtute comprimente facta euacuatione spirituum sit frigiditas naturaliter grauatiua/ accidentaliter tamen leuigat. quia facta eductione humiditatis que aggrauabat/ totius substantie fit alleuiatio. Item frigiditas temperata est vite et rei conseruatiua. quia dum per frigiditatem humiditas condensatur/ caliditatis intensio retardatur. vnde sicut paulatim humiditas per poros resoluitur/ ita resoluta paulatim consumitur. et sic ne calor dissoluat substantiam rei impeditur. et res ne feteat frigiditatis beneficio custoditur. vnde in locis frigidis et antrosis cadauera paulatim sine fetore frigiditate resistente consumuntur/ clauduntur etiam pori frigiditate constringente. vnde vapores putridi ne exalent exterius/ ad interiora reprimuntur. Frigiditas tamen accidentaliter corruptiua est et destructiua. nam dum digestio ex frigiditate in subiecto impeditur/ tunc impedita caloris naturalis actione debita/ corrupti humores generantur. ex quibus sequitur corporis corruptio/ dum corrupti humores corpori incorporantur. et hoc est videre in vulneribus quibus frigida nimis apposita poros restringunt. vnde recentes fumositates interius carnem remollunt/ et eam corrodentes vel corrumpentes putrefaciunt. Item naturaliter est discoloratiua. sicut videtur quod in hyeme calor corporis vel cordis fugiens suum contrarium humorem et spiritum ad interiora secum reducit. et sic exteriorem cutis superficiem calore depauperatam discoloratam facit. vt patet in labijs et in genis. verumtamen accidentaliter est coloratiua. quia per frigiditatem fit pororum constrictio/ et spirituum ac humorum retentio. quorum presentia fit superficialiter cutis coloratio. Item frigiditas nimis intensa est naturaliter mortificatiua. quia dum per eam nimia fit constrictio in corde/ spiritus deficiunt omnino. et sic corde mortificato (a quo procedit aliorum viuificatio) sequitur et illorum necessaria mortificatio. quia ex frigidate nimis dominante calor debilis extinguitur. et sic vitalis spiritus non habens fomentum suffocatur. Accidentaliter tamen est frigiditas viuificatiua. sicut est videre in auibus quibusdam que ex arboribus procreantur que vice fructuum tanquam quedam tuberositates ex arbore nascuntur. sed quamdiu sunt in arbore nullatenus viuificantur. et hoc contingit vel accidit (sicut dicit commen. super librum vegetabilium) propter porositatem ligni et fumositatem a cortice exalantem. sed quando ille tuberositates ruptis cenaculis in aquam cadunt/ frigiditate poros interius constringente/ fumositates interius retinentur que conculcate ad inuicem depurantur ac subtiliantur. et dum interius detinentur/ in spiritum conuertuntur. ex cuius multiplicatione et diffusione per singulas partes ille tuberositates viuificantur et postea in quandam auium speciem transformantur/ que quidem ab alijs auibus in natura et complexione multum sunt diuerse. parum enim habent de carne et minus de sanguine. et ideo ad esum non sunt apte. vt dicit idem comment. materiam tamen diuine laudis considerantibus administrant. Illos enim spiritualiter representant/ quos per lignum crucis diuinus spiritus in aqua baptismatis generat/ in quibus carnis et sanguinis desideria non habundant/ qui viuificati spiritu volare celestia totis viribus desiderant et aspirant. Et de hoc alias. Item frigiditas mater est albedinis et palloris/ sicut caliditas mater est nigredinis et ruboris. vnde in calidis regionibus nascuntur nigri homines et fusci sicut apud mauros in frigidis vero nascuntur albi. sicut apud sclauos. vt dicit ari. in li. de celo et mundo. et assignat rationem. quia ex

hũio frigiditatis in frigidis regionibus matri
ces mulierum ad talem fetum disponũtur. vn
de ꝓcreant albos filios ꝯm autem ⁊ longos/
⁊ molles ac flauos ⁊ laxos crines habentes.

Econtrario autem est in calidis regioni/
bus vbi pariunt filios/nigros/crispos/⁊ pau/
cos habentes crines. vt patet in ethyopibus.
Est igitur frigiditas in sui dominio in subie/
cto suo manifestatiua. Nam in illis corporib⁹
vbi dominatur est color alb⁹ capillus mollis/
et laxus intellectus dur⁹/ ⁊ obliuiosus/ appe/
titus paruus/⁊ somnus multus/ incessus gra
uis ⁊ tardus (vt dicit Cõstan. li. i. c. xvij.) Hec
autem nõ simpliciter sunt intelligẽda semꝑ in
omni frigido inesse necessario/ sed in cõparatio
ne ad caliditatis dominantis complexionem/
⁊ in ꝓportione regionis calide ad frigidam re
gionem. talia auctores retulerunt/ ⁊ in suis scri
ptis posteris reliquerunt. Hec autẽ de ꝓprie
tatibus frigiditatis dicta sufficiãt ad presens/
quia alie patent per oppositum eorum que di
cta sunt superius de calore.

Siccitas est quedam elemẽtaris ꝓ
prietas passiua qualitas nũc cali/
ditas nũc frigiditas introducit pl⁹
tamen se habet ad calorem ꝙ̃ frigiditatem/ cũ
siccitas sit lima caloris. Dicitur autem siccitas
quasi sine succo idest humore. quia humor et
siccitas opponũtur cuius effectus principalis
est desiccare sicut humiditatis est humectare.
Secundarios autem effectus habet multos
sicut est inspissare/exasperare/motum retarda/
re/consumere/destruere/mortificare. ꝓprietas
itaqꝫ illa que habet desiccare principaliter par
tes humidas a circũferentia ad centrum retra
hit/⁊ ne interminabiliter fluxibilitate substan
tie sue res humida se diffundat quasi obicem
se opponit. hinc videmus ꝙ in littoribus ma
ris harene siccitas terminum ponit mari. ⁊ vbi
dominaẗ terre naturalis siccitas fluxibiles ma
ris impetus vlterius procedere non permittit.
sicut expresse dicit grego. super Job. xxviij.
Quis posuit mari terminum ⁊c. dicit hiero. su
per Jere. v. idem ibi posuit harenam terminũ
mari ⁊c. Idem enim expressius ponit philoso
phus. Siccitas igitur que non perfecte termi/
natur in ꝓprio centro est qualitatis humorose
in se male terminabilis/ terminatiua ⁊ sue in/
terminabilitatis finis immobilis. prout patet
ad sensum ⁊ sue fluxibilitatis repercussiua est i
parte. vł totaliter in extremitatibus consumpti
ua. Est itaqꝫ siccitas humiditati contraria tam
in effectu/ ꝙ̃ in natura. Accidentaliter tamẽ po
test esse aliquando humectionis inductiua. nã
cum sit lima caloris/ excitat ⁊ intendit caloris
motum siue actum que excitatus dissoluit actu
alem vel potentialem ꝙ̃ inuenit humiditatem
que quidem dissoluta ⁊ diffusa ꝑ membra hu/
miditatem elicit seu humorem. Siccitas etiaꝫ
quando dominaẗ qꝛ habet motum ad centruꝫ
membra coartat ⁊ ꝯstringit. ⁊ sic per ꝯstrictiõeꝫ
educaẗ hũiditas q̃ prius fuit ꝑ corp⁹ diffusa vñ
vr̃ corp⁹ humectari qđ prius siccũ fuit. Sic eti
am videmus in montibus siccis herbas speci
aliter humidas ꝓcreari sicut est herba que dici
tur crassula/ cimbalaria/ vermicularia/ ⁊c. Nec
hoc est mirum. nam siccitas que naturaliter in/
tendit conseruare montẽ in sua siccitate/ ⁊ hoc
ꝑ suum simile (scilicet ꝑ siccuꝫ) vi actiua ad sui
nutrimẽtum attrahit siccuꝫ. humidum vero ab
horrens ⁊ fugiens tanꝙ̃ suum cõtrarium de se
repellit vsqꝫ ad radices herbarum/ que in sup/
ficie montis tanꝙ̃ supflue ab interiori montis
substantia sunt recte. vnde humoreꝫ sic reiectũ
radices attrahunt ⁊ inde nutriũtur herbe ⁊ hu
mide ⁊ crasse fiũt. Eadem videtur esse ratio cõ
men. super lib. methe. vbi dicit ꝙ fontes ⁊ flu/
mina nascũtur de montibus. qꝛ cum sint mon
tes cauernosi ⁊ spongiosi ⁊ plurimum etiaꝫ cõ
tineant calidi/ fit a montibus magna attractiõ
⁊ rõne vacui ⁊ etiam rõne calidi aeris interclu
si. quod igiẗ attrahitur simile monti in siccitate
sibi incorꝑatur. quod vero dissimile est (vt po
te in humiditate) repellitur ⁊ aggregaẗ in vnũ
locuꝫ. quod tandeꝫ expellitur ⁊ foras ꝑ capita
fontium ad flumina ꝑficienda continue deri/
uatur. Siccitas igitur est attractiua sibi neces
sariorum ⁊ sibi quidem similium est incorꝑa/
tiua superfluorum vero aut sibi dissimilium
expulsiua. Item siccitas est naturaliter attenu
tiua. qꝛ siccitas cõsumit humiditatem quã in/
uenit in subiecto qua ꝯsumpta/ sequiẗ extenu
atio. Item siccitas est substãtie induratiua. qꝛ
ꝯsumẽdo humiditatẽ in materia efficit ipsam
duram sicut in luto ẽ videre/ qđ siccatum durũ
efficiẗ. Item siccitate agente in rẽ subtilem/ vt i
aeream substantiã siue aqueã subtilior efficiẗ
⁊ rarior. sicut videmus ꝙ flãte borea aer desic
caẗ ⁊ rarescit ⁊ subtiliaẗ. Item accidẽtaliter põt
esse remollitiua. qñ enim siccitas ꝯsumit humi
ditatem que partiuꝫ est cõglutinatio/ sequitur
ꝑ consequẽs partium separatio ⁊ mollificatio
sicut est videre in ligno vetustissimo/ cuius humi
ditate per siccitatem consumpta/ sic molle red/
ditur/ et in puluerem mollem tactui cedentẽ re
digitur. Item naturaliter est asperatiua. nam
agens i subiecta i humiditatẽ quã inuenit/ ꝯsu
mit in superficie. ⁊ quam nõ potest consumere

induratet ita inducitur quedam in superficie
inequalitas ex vacuitate depressa et duritie ele
uata ex qua fit asperitas que nihil aliud est ꝙ
inequalitas secundum durum corpus. accidē
taliter tamen quandoqꝫ lenificat sicut quādo
ex siccitate acuitur calor qui suo accidēte dissol
uit humores. qui dissoluti et per aliam arteriā
distillantes eam leniunt et humectant. Item
siccitatas est mot⁹ tardatiua. nāqꝫ ꝑ dominiū
siccitatis nimie partes aeree et aquose in terre-
stres inspissantur. et sic substantia grossior effe
cta et grauior tardior est ad motum. per nimiā
enim siccitatem spiritus exinaniuntur. quoruꝫ
multitudine corpus mouebatur velocius. vn-
de eorum facta diminutione per siccitatem mo
uetur difficilius. Tamen est siccitas aliquan-
do accidentaliter motus adiuuatiua. quia sicci
tas faciens motum ad centrum equaliter ducit
circumferentie partes ad medium et fit partiuꝫ
circumflexio equaliter et rotundatio. vnde qꝛ
rotundum non habet angulos in quibus pos
sit impediri volubilitate sua mobilius reddit
Preterea siccitas consumendo humidas sup-
fluitates spiritus subtiliat et depurat et veloci
ores reddit eos. nam sic a superfluitate debet
depurari quibus corpus grauabat ad motum
habilitat corpus ipsum. Item naturaliter est
consumptiua. quia per hoc qđ cōsumit humo
res corpus euacuat/et a suo nutrimento de-
pauperat et necessario inanitur. Item natura-
liter est destructiua/qꝛ dum humiditatem sub
stantialem que materialiter subiectum nutrit ⁊
partes rei copulat pariter destruit et consumit.
causa est qꝛ res aīata vel inanimata destruitur
et dissoluitur. Item animata corpora spiritua
liter destruit. quia spiritus naturales qui con-
stant ex fumo humido dissoluit quando illam
humiditatem consumit. vnde deficiente mate
ria et spiritu. corpus necessario mortificatur
vnde pessima est qualitas et mortificatiua dū
excedit. Viuificat tamen accidentaliter. nam
humores quandoqꝫ reumatisantes ad spiritu
alia et meatus spiritus opilantes qui parati
sunt superinducere suffocationem. siccitas su-
perueniens vel medicina sicca agens in illos
humores consumit eos/et spirituū vias ape-
rit. vnde rei quasi prius mortue sequitur viui-
ficatio. Quamuis igitur siccitas sit necessaria in
omni corpore elementato ad superfluitatis hu
mide cōsumptionē/et ipsius humiditatis coar
tationem. insuper ad ipsius caloris remissi ex
ercitationem. mortifera tamen est qualitas et
pessima quando debitam excedit in corporib⁹
proportionem. Nam pessimas infirmitates so
let in corporibus īducere ac nociuas vt ptisim
et ethicam et huiusmodi quibus vix pōt medi
cine beneficio subueniri. Insuper per nimiā
talis humoris consumptioneꝫ corpus excecat
et exsiccat cutis superficieꝫ. contrahit ⁊ corrugat
senium accelerat. corpus superficialiter discolo
rat et deformat. sitim immoderatam prouocat
arterias exasperat et vocem impedit et rarefacit
caput a capillis spoliat et decaluat/articulos
manuum et pedum contrahit et incuruat. vt ē
videre in leprosis. Sed hec dicta de siccitatis
effectibus nunc sufficiant.

h Umiditas est elemētaris passiua
qualitas actiuarū qualitatum im-
pressionibus obediens ⁊ subdita
actionū caliditatis ⁊ frigiditatis susceptiua.
Est autem humiditas omnium corporum et
precipue aīatorū nutritiua/augmentatiua
ꝯseruatiua/deperditorum in corpe restaurati
ua. Nam humore ⁊ calore omīa generant. vt
dicit philosophus. ⁊ generata nutriunt. vt est
videre in radicib⁹ ⁊ seminib⁹. Nam granuꝫ ter
re ꝯmissum primo oportet ꝓfundi humiditate
aquea ⁊ aerea ⁊ per inclusum calorem natura-
lem rarificari ⁊ dilatari/⁊ tandem actione ca-
loris humiditas resoluta grossiorem sui ꝑtem
⁊ terrestriorem terre inferius transmittit. quam
quidem terra in suis recipit visceribus ⁊ calore
incluso coagulat ⁊ in radicis substantiaꝫ ꝑ cō
mixtionem humidi ⁊ sicci cōuertit. humiditas
autem illa radicalis derelicta ⁊ in radice sic ꝓ-
creata. humorem quem inuenit in terra sibi si-
milem rōne similitudinis ⁊ in via attractiua ī
tredusi caloris sibi attrahit/⁊ attractum quan
tum (sibi sufficit) in sui nutrimētum conuertit.
quod aūt sibi nō est necessarium/ꝑ calorem il
lam humiditatem dissoluētem ⁊ subtilitatem
ipsam superius trāsmittit. ⁊ primo in substan
tiam germinis. deinde in substātiam stipitis/
vltimo in substātiam floris/fructus/⁊ frondis
sic trāsmissam coagulat ⁊ cōuertit. Quia igi
tur humiditas omnium illorum que vegetan-
tur nutrimentum est ⁊ materia/manifestum est
ꝙ omniū vegetabilium est nutritiua/⁊ per sui
diffusionem ⁊ incorporationem in latū ⁊ in lon-
gum/in altum ⁊ in spissum augmentatiua.
Item humiditas deꝑditoꝝ in corporibus vege
tabilibus ⁊ aīatis est restauratiua. nam per ca
lorem agentem cōtinue intrinsecus ⁊ extrinsec⁹
corpa cōsumunt ⁊ cito perirent nisi ꝑ restaura-
tionem humidi repararetur. ⁊ ideo necessaria fu
it continua humiditatis attratio/vt continua
fieret deperditi reparatio/⁊ ꝑ consequens subie
cti restauratio vel conseruatio. Est preterea

humiditas inferiorum conseruatiua. nam ex
aggregatione radiorum continua in aere et in
terra tanta fieret caloris generatio/ ⁊ siccitatis i
ductio ꝙ aer inflāmaretur/ ⁊ terre sup̄ficies cō/
bureret̄/ nisi virtus caloris actiua per aeris ⁊ a
que humiditatem actioni eius resistentem ꝓ/
portione debita ad temperiē reduceretur. ⁊ iō
vt dicit macro.) Opposuit deus fonti caloris
fontem totius humiditatis vt per humoris ꝑ
sentiam calori oppositam eius violētia repri/
meretur/ ⁊ sic mūdi machina in esse debito con
seruaret̄/ alioquin a calore nimio subito solue
retur. Item humiditas partiū terre cōiunctiua
tante enim siccitatis est terra ꝙ nisi humidita/
te aque humectaret̄/ quelibꝫ particula ab alia
dissolueretur. ⁊ iō fecit natura spongiosos mō
tes ⁊ terram cauernosam in multis locis ⁊ po/
rosam. vt sic fieret rōne vacui aeris ⁊ aque for/
tis attractio ad adiuuandū siccitatis mitigatō
nem/ partium terre sep̄abiliū vnionem. Vnd̄
quod facit sanguis currens ꝑ venas in corpe/
idem facit humiditas in venis terre. rigat eni
terre siccitatem ⁊ eam disponit ⁊ habilitat ad
fecunditatem. Habet autem humiditas quos
dam ꝓprietates ⁊ effectus primas ⁊ natura/
les. quasdam vero secūdarias ⁊ quodāmodo
casuales. sicut ⁊ alie qualitates. Est enim hu/
miditas naturaliter labilis ⁊ fluxibilis male i
se terminabilis. sed tamen sistit̄ termīo alieno
vt dicit ph̄us.) A centro enim ad circūferentiā
est motiua. vnde ⁊ se diffundendo sub iectum
suū totaliter defluendo dissolueret/ si ei aliqͥd
non obsisteret quod eius fluxibilitatem per re
ductionem ptium ad centrū terminaret. vnd̄ vi
demus fluctꝰ maris ꝑ harene siccitatem in ma
ris litoribus a suo confluxu compesci ⁊ in se
quodāmodo reuocari. Item naturaliter molli
tiua est. partes enim materie duras ⁊ ꝯpactas
ꝑ sui subtractionem ⁊ diffusionem relaxat ⁊ ra
rificat ⁊ remollit. Est tamen induratiua accidē
taliter. sicut videmus in gibbis ⁊ etiam in apo
stematibus quibusdā in quibus ꝯfluūt humo
res frigidi/ ⁊ ex frigiditate ptes humidas ad cē
trum repercutiente ⁊ ꝯdensante indurant̄/ ⁊ in
sclirosim. i. duriciam sepi us ꝯmutatur. Item
etiam ꝯtingit ex nimio calore ptes liquidiores
cōsumente quibus cōsumptis ptes grossiores
ꝯpunguntur pariter ⁊ indurant̄. Itē naturaliter
est mūdificatiua. nam sua remollitione ⁊ ptiuꝫ
ꝑ quas diffunditur ab inuicē laxatione partes
sordidas diuidit ⁊ diuisas lubrificando remo
uet ⁊ abstergit. vt patet maxime in ipsa. aqua
que substantialiter humectat ⁊ maxime est sor
dium purgatiua. ⁊ hoc maxime si substantiali
humiditati caliditas cooperetur. vt patet ī tri
tico ⁊ furfure in radice blonie ⁊ etiam in sapone
⁊ in medulla fabe ⁊ incōsimilibus que omnia
sordes faciei ⁊ totius corporis mundificant ⁊
depurant. Item quia de se motuꝫ habet a cen
tro siue medio ad extrema/ cum ille motus ex se
nō sit fortis multuꝫ/ sed respectu caloris sit ob
tusus. Est siquidem sui in latum principaliter
diffusiua. in altum vero sine calore nō est mul/
tum quantum est de se extensiua. Sed quandoqꝫ
calor in ipsa dominatur/ ⁊ in ip̄am obediente
materia humida opatur. tunc in omnem ptem
sed maxime in altum ⁊ longum vi caloris sur/
sum eleuante ⁊ vsqꝫ ad extremitates diffunden
te) erigitur ⁊ ꝓtelat̄. Corpora vero in quibus
predominat̄ calor ⁊ humor temperatus natu
raliter ⁊ generaliter sunt altiora a lōgiora ⁊ eti
am graciliora q̄ illa in quibus existente humi
ditate multa ⁊ dominante calore puo ⁊ remis
sius opante causa contraria inuenit̄. ⁊ ideo ho
mines calidi vt colerici obediente humore sub
stantiali caloris actioni sunt alij. s. flegmaticis
longiores ⁊ in omibus extremitatibus corpo
ris (alijs paribus ⁊ circūstantijs cōcurrentibus
hinc inde equaliter in gracilitate ⁊ longitudie
aptiores. vbi autē est calor multus ⁊ humor
multus nō tamen actioni ignee virtutis super
fluus aut diminutus/ sed congruus ⁊ mensu/
ratus/ corp̄a in omni dimensione fiunt magna
lata/ ⁊ longa. Alta enim sunt ꝓpter calorē sub
tiliores ptes humiditatis ad sumitatem deferē
tem. Lata autem fiunt ⁊ spissa propter virtu/
tem caloris ptes grossioris humiditatis ad sin
gulas partes inferiores secūdum sui exigentiā
vndiqꝫ diffundentem/ ⁊ partem parti ſm con/
gruentiam nature adunātem. Itē humiditas
est naturaliter lenificatiua. nam sui circūfusio/
ne ꝑ extrema rei omnes partes vacuas replen
da ad equalitatem ꝑducit/ ⁊ sic rei superficiem
complanando ⁊ adequando eam leuem facit
Accidentaliter tamen quandoqꝫ exasperat. si/
cut quando aliquo casu simul calidi ⁊ frigidi
humores ad aliquē locum confluūt ⁊ concur/
runt. calidi quidem in ꝯmuni superficiē rei ele
uant/ frigidi quoqꝫ deprimūt. ⁊ sic ex cōtrarijs
humoribus contrarietas ⁊ inequalitas asperi
tate quadam corpis in sup̄ficie generatur. Itē
humiditas si fuerit ſm nature exigentiā in cor
pore commensurata/ omnium actionum aīme
⁊ corporis est adiuuatiua. Nam ex humoribꝰ
spūs regitiui generantur ⁊ in esse conseruantur
spirituum quoqꝫ virtutes suos effectus in sin/
gulis organis corporis sensitiuis ⁊ motiuis ꝑ
humorum ministerium operantur. vt patet in

virtute visiua/que mediante humore cristalli/
no visum in oculo operatur. similiter virt⁹ gu
statiua nunq̄ sine humore saliuali inter sapo
res discernere arbitratur. ⁊ sic de alijs. Naz hu
ditate substantiali destructa in corꝑe vel corru
pta/tota aīme actio ꝑiter erit impedita. Si.n.
fuerit in toto corpore vel in aliqua parte corpo
ris supefluitas humida sic abundās ꝙ nō pos
sit regi a natura/principiuz est ⁊ materia putre
factionis/⁊ generat in corꝑe grauissimas passi
ones. vt patet in apoplexia in qua supflua hu
miditas sic occupat omnes ventriculos cere/
bri ꝙ nō permittit per neruos sensibiles spiri/
tum aīmalem ad sensificandum corpus ⁊ mo
uendum deferentes aīam in corpore suas per
agere actiōes imo aufert corꝑi subito sensuz at
q̄ꝫ motum ⁊ tandē includit suffocationem atq̄ꝫ
mortē. sicut dicit galie. in cōmen. super amplo
ris. exponēs illud verbum hypocratis. Solue
re apoplexiam fortē impossibile est. debilez ve
ro nō facile ⁊c. Flegmatica enim humiditas oc
cupans totā cerebri regionez opilat meat⁹ ner
uorum vnde nō pōt deferri spūs aīmalis ad ī
feriora immo intercludit̄ anhelitus ⁊ vita fini
tur. Hec aūt humiditas peccat quādoq̄ꝫ ī quā
titate quandoq̄ꝫ in qualitate. ⁊ hec aliquādo
a causa intrinseca aliquādo ab extrinseca sicut
a mala complexione qn̄ nociua humiditas ra
dicatur in membris ⁊ nō potest a calore natu/
rali dissolui ⁊ ꝯsumi nec a sua malicia inmuta
ri. Talis itaq̄ꝫ humiditas in diuersis locis cor
poris diuersas inducit infirmitates. Ut patet
in epilepsia quādo ꝓcedit ex vitio capitis. ⁊ in
hydropisi quādo ex mala cōplexione generat̄
epatis. Item a causa extrinseca sicut a rebus
que a ioh. ⁊ gali. vocantur res nō naturales q̄/
les sunt aer/cibus/⁊ potus. somnus ⁊ vigi/
lie. inanitio/⁊ repletio. exercitium atq̄ꝫ quies.
Hec enim omīa si fuerint assumpta secūduz exi
gentiam nature humiditatem substātialem ge
nerant ac conseruant ⁊ ꝑditam reparāt ⁊ restau
rant. Si vero cōtrario modo sumpta fuerint
contrarium effectum habēt. nam humiditatem
in naturalē generāt ⁊ augmentāt ⁊ naturalem
corrumpūt/alterant/⁊ immutant. vt patet. Nā
vt dicit galie. in amphoris. hypocratis ꝑticula
iij. sup locum illuz. Immutationes temporū
maxime generāt morbos ⁊c. Tempora (inq̇t)
anni nō sunt causa morbi/ sed mutationes cō
plexiōis ipsius t̄pis quādo. s. complexio aeris
que deberet congruere tempori in oppositam
commutatur sicut quando complexio veris de
beret esse calida ⁊ humida efficiatur sicut in au/
tūno frigida atq̄ꝫ sicca ⁊ ecōuerso. ⁊ sic de alijs

Naz si fuerit vernalis generaliter frigidus ⁊ sic
cus. ⁊ p̄cessent aer in hyeme quasi vernalis. s.
calidus ⁊ humidus/necesse est multos in vere
egrotare/⁊ etiam mulieres ꝑituras occasione
facili abortire. ⁊ hec est rō galie. quam assignat
q² ex humiditate ⁊ caliditate hiemis preceden
tis multa fiebat humiditatis in corporib⁹ ge
neratio ⁊ flegmatis coadunatio. Aer vero in
inicio veris si fuerit frigidus ⁊ sicc⁹/claudit po
ros ⁊ nō sinit fumos exalare. vnde retento calo
re/dissoluit humiditatem illam supfluā in hie
me generatā. ⁊ cū calor sit debilis ⁊ non possit
eam ꝑfecte digerere nec ex toto consumere trās
mittit eam sic indigestam nūc ad superiora mē
bra/⁊ nunc ad inferiora vbi coadunatā sic cau
sa est diuersaruz passionū. vt si ascendat ad ca
put/pōt eē causa reumatis ⁊ catarri. si vero ad
intestina/⁊ fuerit flegma salsum mortificando
intestina/inducit differentiam ⁊ sic de alijs.
Illa eadem ratio potest esse aborsus in mulie
ribus. quia humiditas illa defluens ad matri
cem aggrauat illam ⁊ remolliendo retinacula
fetus ac relaxando est causa abortiendi. Aliaz
autem causam ibi assignat auicē. Et sic de alijs
passionibus aeris ⁊ temporis intelligendum
est ꝙ mutat hūiditatis q̄litatez vel calore imo
derato nimis dissoluendo vel nimis consumē/
do/siue calore remisso superfluitates eius non
euacuādo. ⁊ sic intelligenduz est de aere nimis
frigido poros claudente/humoresq̄ꝫ plus de/
bito constringente. Sed de aere frigido ad p̄
sens hec dicta sufficiant.

De cibo vero ⁊ potu patet. Nam ꝑ
debitι nutrimēti cibi scilicet ⁊ pot⁹
subtractionē humiditas subtrahit̄
⁊ calor inducta siccitate intensior efficitur non
inueniens in quid agat ad substantialem hū
ditatem se conuertit in quam agendo ipsam ni
mis attenuat vel consumit. Et ecōtrario si cib⁹
vel potus fuerit immoderatus/humiditas ni
mis intenditur/⁊ calor naturalis debilitatur.
q² non sufficit ad digerendum facit tamē calor
quod potest. Nam aliquid resoluit ex illo sup
fluo cibo sumpto. Illud autem resolutum cuz
sit fumositas grossa ⁊ indigesta/petit cerebruz
⁊ ꝑtiens eius miningas seu tunicas graui
ter eas ledit ⁊ aliquando emigraneam vel ali/
am capitis passionem pessimam excitat ⁊ indu
cit. Aliquando etiam radices neruorum sensi/
bilium fumositas maliciosa tangit/⁊ suo acu
mine siue fumositate ad intima ipsoruz neruo
rum penetrans spiritum animalem ibi existen
tem impedit atq̄ꝫ ledit. vnde ⁊ substantiam/⁊
rōnis vsum perturbat/⁊ linguam rationis in/

terpretem titubando contrahit ⁊ peruenit. vt patet i. ebrijs. Motū etiam voluntarium sepius retardat vel penitus destruit. vt patet ī tremulis ⁊ in paraliticis (nec mirum.) Nam virtꝰ corporis regitiua que sita est in neruis ⁊ musculis quando neruum siue mēbrum quod sic est depressum regere ⁊ erigere satagit ⁊ intendit/ ꝑ preualens ille acutus fumus ⁊ resistens virtutem naturalez vincere cupiens membruz deorsum deprimere nititur ⁊ contēdit. Unde ex isto duplici motu cōtrario (vno. s.) eleuante ⁊ alio deprimente membroꝝ tremor sepius generat̄/ ⁊ tandem victa totaliter virtute regitiua mors vel palisis in talibus dominatur. ⁊ ideo optimum est cousilium sapientis qui dicit. Ne te effundas (inquit.) super omnem escam. quia in multis escis infirmitas grauis ⁊c. Item idem malum generat in corpore somnus inmoderatus. Nam in somno remittūtur virtutes ⁊ actiones animales ⁊ interius naturales intendunt̄. vnde clausis poris forinsecis calor intrinsecus cōfortatus multos humores attrahit. quos q̇dem nec digerere potest/ nec cōsumere. ⁊ tunc ꝑ ualente tanta sup̲fluitate quam non pōt natura regere sequitur necessario mors ⁊ suffocatio. sicut est videre sepius in dormientibus post acceptam medicinam/ ⁊ etiam in minutis. In vigilantibus autem nimis causa contraria operatur in quibus nimia fit ⁊ humorum ⁊ spirituum consumptio. vnde ⁊ mors iterum cōminat̄ Item eadez ratio suffocationis et in nimis repletis/ ⁊ eadem ratio defectionis est in ieiunantibus supra vires ⁊ nimiū manitis. Item qui nimis se exercitant ꝑ nimiam caloris intensionem humores nimis consumentem se destruūt ⁊ consumunt. In nimis vero quiescentibus causa est cōtraria. quia ī ipsis magna ē ⁊ immoderata humiditatis attractio ⁊ nulla superfluitas euaporatio/ nec spirituū subtiliatio. ⁊ ideo necessario humiditas sup̲fluitas disponitur ad putrefactionem ⁊ corruptionem. Istis ⁊ alijs mōis īfinitis q̄litates elemētares ī suis naturalibꝰ effectibus īpediunt̄. sicut patet in ratiōibus supradictis/ quas de verbis constan. pitagori ⁊ galie. in cōmen. amphoris. hypocratis ⁊ epidimiarum succinte cōpilauimus/ vnde de his sup̲sedeamus. ⁊ ideo ad describendas ꝓprietates humoruz que ex his qualitatibus cōponūtur/ manus apponimus ex quibus cōstituitur omne corpus quod spiritu sensibili vl̄ rationabili animatur.

e

St igitur humor quedam substantia actualiter liquida ex coniunctione elementarium qualitatum per digestionem in animalis corpore generata apta membra nutrire/ et eorum actiones informare naturaliter vel accidentaliter impedire. Naz humor ēst corporum sensibilium materiale p̄ncipium ⁊ primū ac precipuum rōne nutrimenti in suis peragendis actionibus iuuamentum. Sunt autem humores vt dicit constan. vocati elementorum filij eo ꝙ vnusquisq̧ eorum ex eorum originaliter cōstet. qualitate. Sunt autez quatuor humores. s. sanguis/ flegma/ colera/ ⁊ melancolia. q̇ q̇dem respectu membroꝝ dicū̄tur simplices quāuis respectu elementorū quorum sunt filij compositi inueniant̄. Hi quatuor humores in quātitate ⁊ qualitate eq̄litatez ꝓportione debita obseruantes/ omnia corpa sanguinem habentia p̲ficiunt ⁊ nutriunt ac custodiunt in debita consistentia sanitatis. sicut econtrario ex quorum inequalitate siue infectōne infirmitatem generant ⁊ inducunt. Fuerunt aūt hi quatuor necessarij humores ad corp̲is constitutionem/ ad ipsius regimen ⁊ conseruationē/ ad continentie deperditorum in corpore restaurationem. sicut dicit galie. super amphoris.) Corpus enim subiacet fluxui (vt patet in sudoribus ⁊ in sputis) ⁊ hmōi alterationis. s. de frigiditate in caliditatez ⁊ econuerso. ⁊ corruptioni que ex fluxibilitate nimia sequitur/ et ex alteratione diuturna. vt ergo quod p̲ fluxuz in corpore deperditur/ reparetur/ mala alteratio in bonam transmutet̄. et per consequēs corruptioni aliqualiter obuietur. necessaria fuit q̄tuor humorum presentia vt corpus aīmale in vigore ipsis mediantibus incolume cōseruet̄. Horum autem humorū generatio sic habet fieri. recepto enim cibo in loco decoctionis p̄mo s. i stomacho subtilior eius p̲s ⁊ liquidior que a phisicis ptismaria vocatur p̲ quasdā venas ad epar trahitur ⁊ ibi per caloris naturalis actionem in quatuor humores transmutat̄. quorum generatio in epate simpliciter incipit/ sed non simpliciter finitur. Primo enim caloris actio quod frigidum est ⁊ humidum in naturam flegmatis cōuertit. Secundo quod calidu z ⁊ humidum est/ in naturam sanguinis trāsit. qđ vero calidum est ⁊ siccum/ naturam colere constrinigt sed quod frigidum ⁊ siccum/ in substātiam melancolie se componit. talis igitur est ꝓcessus. Primo siquidem generatur flegma tanquam humor semicoctus. Secundo sanguis cuius decoctio temp̲amentum excedit. Ultia etiā melancolia quasi pars terrestior ⁊ aliorum fex in esse ꝓcedit. Unde talis est ordo (vt dicit auicenna ꝙ elementorū ⁊ recta reciproca est generatio quia de aere fit ignis ⁊ econuerso.

Humorum autem generatio quedã eſt recta ſ;
nõ reciproce. de flagmate eniȝ ꝑ decoctionẽ fit
ſanguis ſed nõ econuerſo. Similiter de ſangui
ne fit colera ꝑ calorem intenſum ſiccantem hũo
rẽ et ſubtiliantem ſed nõ econuerſo. ſimili modo
per aduſtionem ex colera fit melancolia et non
econuerſo. Sic enim accidit in generatione hũ
morũ ſicut accidit in generatione vini ex muſto
vt dicit conſtan.) Nam feruẽte muſto generat̃
quedam ſpuma ſupficiem petens / ⁊ quedam
ſubſtãtia terrea ad fundũ deſcendẽs. Et alia ẽ
aquoſa ſm cuius augmẽtum vinũ eſt in ſubſtã
tia magis debile ⁊ minus calidum. ⁊ quanto
magis antiquat̃ / tanto magis fit calidũ ꝓpter
huius aquoſitatis reſolutioneȝ quãta eſt vini
puritas / tanto coctio eſt completa. Sic in hũo
ribus eſt pars leuitate ſua ſupiora petẽs. ſ. co-
lera. alia velut fex deorſum tendens. ſ. melãco
lia. alia vero in cruditate manẽs. ſ. flegma. quar
ta vero eſt ſanguis in ſua puritate ꝑmanens a
ceteris humoribus depuratus. nullus tñ ſan-
guis eſt ita purus quin alijs humoribus ſit ꝑ
mixtus vnde ex eorũ cõmixtione ſpecieȝ variat
⁊ colorem. nam ꝑ admixtioneȝ colere apparet
rufus. a melancolia niger / a flecmate aquoſuſ
⁊ ſpumoſus ⁊c.

Sanguis (vt dicit Iſido.) a greco nomen ſumpſit. eo ꝙ ſubſtentat vigeat / ⁊ iuuat. ideſt vitam cõfirmat
nam ſancire cõfirmare eſt. Dicitur aũt ſanguis
dum eſt in corꝑe. effuſus vero dicitur cruor / eo
ꝙ effuſus currendo corruat. Alij aũt vocant ſã
guinem / quaſi ſuauem. eo ꝙ guſtu ⁊ tactu ſit
ſuauis. nõ enim eſt ſanguis purus ⁊ integer ni
ſi in iuuenibus. Nam dicũt phiſici ſanguinem
minui ꝑ etatem. vnde ⁊ in ſenib⁹ tremor eſt ex
defectu. ꝓprie aũt ſanguis anime poſſeſſio eſt
Inde genas lacerare in luctu mulieribus moſ
eſt. vnde etiam purpuree veſtes ⁊ purpurei flo
res ponunt̃ ſuꝑ mortuos / animoſitatem mor-
tuorum dum erant in ſuo ſanguine repreſentã
tes (huc uſqꝫ Iſido. li. x. c. ij.) Sanguis autem
ſm cõſtan. inter quatuor humores laudabilior
⁊ nature amicabilior eſt ꝓpter eius equalem ⁊
ꝑfectam coctionẽ quẽ efficit calor tempatus ex
materia pura ⁊ aerea ad corporis nutrimẽtum
Eſt vero ſanguis ſm eũdem conſtan. alius na
turalis alius innaturalis. Naturalis aũt ali⁹
eſt content⁹ in arterijs / alius in venis. Qui ve
ro eſt in arterijs calidior eſt ⁊ ſubtilior rubicun
dior ⁊ clarior / ⁊ in ſapore dulcis. alio tamẽ ſã
guine acutior eſt in ſapore. Eſt autem calidior
ꝓpter cordis ⁊ ſpũs vicinitatem / ſubtilior ꝓ-
pter cordis calorem ſubtiliantem ⁊ rarificantẽ
⁊ hoc vt reſumendo ꝑ ſpiſſas tunicas arteria-
ruȝ facile poſſit in alia mẽbra labi. Clarior aũt
eſt ꝓpter virtutem colere in ipſo. Acutior autem
eſt ꝓpter augmentũ caloris. Sanguis vero in
venis contentus eſt calid⁹ ⁊ humidus int̃ groſ
ſum ⁊ ſubtileȝ. Mediocris in ſapore eſt valde
dulcis omni malo carens odore cito coagulat̃
cum exierit. vnde talis ſanguis epar deſignat
temperatũ. Si vero fuerit ſubtilis aquoſus ñ
boni odoris nec dulcis ſaporis / ꝯmixtionẽ al
terius humoris ipſum inficiẽtis eſt iudicium.
iam enim degenerat ſanguinem innaturalem
qui ſic dicit̃) vel qꝛ a ſua generatione eſt vt in le
proſis corruptus aut ꝓpter incõuenientẽ ma-
teriam ex qua eſt generat⁹. aut ꝓpter extraneũ
humorem cũ quo eſt cõmixtus. modicum enim
colere / vel alterius inficientis humoris mixtũ
cum puro ſanguine ipſum inficit / ⁊ in ſue qua
litatis ſimilitudinem ipſum trahit (huc uſqꝫ cõ
ſtan. pandeg. xiiij. c.) Alias ſanguinis ꝓprie
tates ponit ariſto. in. iij / li. animalium. Dicit
enim. Omne aĩal habens ſanguinem habȝ
epar ⁊ cor. vnde omĩa aĩalia carentia ſangui
ne ſunt minoris corꝑis ⁊ virtutis aĩalib⁹ ha
bentibus ſanguinem ⁊ cũ abſcinditur caro ſan
guis exijt niſi illa mortua fuerit vel corrupta.
Item in omni aĩali bone diſpoſitiõis eſt ſã
guis mediocris. qꝛ non nimis multi / ſicut ſunt
potantes nouũ vinum / nec nimis pauci. ſicut
corporis craſſi ſunt parui ſanguinis. qꝛ quan
to augmẽtatur pinguedo tãto minorat̃ ſanguiſ
Item omne corp⁹ ſanguineũ putreſcit cito. et
maxime ꝓpe oſſa. Homo enim habet ſangui-
nem ſubtilem valde reſpectu aliorũ aĩalium
quorum ſanguis eſt nigrior ⁊ ſpiſſior ſanguine
hominis ⁊ maxime thauri ⁊ aſini. ⁊ ſanguis ĩ
inferiori parte corꝑis ſpiſſior eſt ⁊ nigrior ꝙ in
ſuperiori. Iteȝ ſanguis qñ ãdo generatur val
de erit cauſa egritudinis. quoniam attenuatur
⁊ fit aquoſus. ⁊ ꝓpter hoc forſan ſudat homo
ſanguinem. quod quidẽ eſt (vt puto) ꝓpter ſuꝑ
fluam liquidi ſanguinis abũdantiaȝ. a qua ſe
intendit exonerare natura. vnde eijcit eius par
tes aquoſas ad cutis ſuperficiem ⁊ eas expel-
lit ꝑ ſudorem. Item cum homo dormierit / erit
ſanguis in manifeſto modicus. nec mirum. qꝛ
tunc reuocat̃ a natura ad interiora in adiutori-
um virtutiſ naturalis vt ipſius beneficio ſuas
peragat actiones. vnde qꝛ tunc ſe ꝓfundat in
teriora / extremitas corꝑis pallida remanet et
exanguis. ⁊ ꝓpter hoc forte accidit ꝙ ſi corp⁹ dor
miens pungat̃ / nõ exit inde tantum ſanguis
quantum ſi eſſet vigilans. Item dicitur ibideȝ
ꝙ ſi ſanguis fuerit bene coctus ⁊ digeſtus / hũ

fit ex eo sepum. & hoc forsitan. q2 eius unctuositas p temperatam decoctionem coagulat/ et dealbata in sepum & pinguedinem transmutat Item cum alteratur sanguis a cursu nature sue & fuerit corruptus exhibit a stomacho & a narib9 Item cum putrescat sanguis in aliquo mebro nisi educatur arte vel natura efficitur ex eo vir9 & in saniem 9matat(hucusq3 costan. li. iij. Itez dicit ibidem li. iij. Vene sunt vasa sanguinis. ex quo patet q sanguis est ab9 ultim9 aialis habentis sanguine. Ita etiam sanguis amicabilis est nature q animal carens sanguine ci/batur p illud quod couenit cum sanguine. qd patet in vermibus & muscis qui carnibus insident & sanguinem sugut/ & inde sibi attrahunt nutrimetum. pp ter hoc si animal no nutrit ci/bo isto efficitur macilentum & male dispositionis p talis cibi detrimetum. & quando cibatur crescit & fit bone dispositionis per talis cibi nutrimentum. et si ille sanguis vnde fit cibus fuerit clarus et bonus erit corpus sanum. et si malus erit corpus infirmum. Item sanguis terrestris coagulatur cito propter priuationem hu/miditatis. vnde omne animal habens subtile sanguinem et mundum atq3 calidum alijs animalibus habet meliorem sensum. Sanguis enim mundus subtilis et calidus et maioris motus intellectui conuenientior est. Item omne animal carens sanguine est maioris timo/ris animali habente sanguinem. & propter hoc habens mundum sanguinem calidum et leuem non mouetur nisi modicum propter timorem. Item sanguis thauri congelatur citius & coagulatur sanguine omnium aliorum animalium. Sanguis enim oim animalium coagu/latur secundum magis et minus preter cerui & leporis & sibi similium in natura quorum sanguis non coagulatur vt dicit aristo. Sanguis thaurinus (sicut dicit idez li. iij. & xij.)maxime est coagulationis et velocis et hoc forsan ppt excessum caloris et siccitatis. vnd hausto crudo interficit sicut venenum. vnde de quodam philosopho dicitur q hausto sanguine thauri se peremit. Item idem li. xij. Sanguis in parte dextera calidior est q sinistra. & ideo propter vigorem calidi sanguinis in parte illa man9 dextera vniuersaliter pronior est ad operandum & habilior q sinistra. Vn dicit aristo. li. i. q leo prius mouet pedem dextrum q sinistrum. Et super amphoris. dicitur q mulier portans masculum subito vocata ab aliquo primo mouet pedem dextrum. quod facit calidus sanguis q in concipiente masculum completius operat Item in eodem libro dicitur q sanguis prima et precipua est materia cordis et epatis. vnde et cor concauum est ad sanguinem copiosius recipiendum et spissum ad eundem diligenter custodiendum et in nullo membro est sanguis sine venis nisi i corde tantu3. et de corde exit p quasdam venas ad alia loca corporis et non venit aliunde sanguis ad cor. quoniam fons e et principium sanguinis membrum primum recipiens sanguinem. et hoc manifestatur ex a/nathomia et modo generationis quia prima creatio cordis apparet sanguinea. vnde fm a/risto. Cor est primum sanguinis receptaculum et ideo in medio ponitur vt eum transfundat tanqua a medio et a centro ad omnia alia me/bra. vn dicit q cor est medium totius animal a quo pcedit motus et sensus et vita totius a/nimalis. et ideo cor est in omnibus habentib9 sanguinem. quonia necessario principium sanguinis est et non cpar. Hec omnia aperte dicit aristo. li. xij. Quauis de principio sanguinis aliomodo sit scriptum in libris medicoR. Sed de ista controuersia nihil ad nos q2 vtraq3 positio vel opinio nobis deseruit quo ad nostraz intentionem. Ex predictoR igit auctoR sententijs breuiter recollige q sanguis naturalis est purus /calidus /et humidus / subtilis dulcis animalis nutribilis / virtus naturalis conser/uatiuus sedes anime et ipsius contentiuus. iuuentutis pfectiuus complexionis alteratiuus vigoris cordis et spirituum conseruatiuus / letificatiuus /amoris excitatiuus/ sui diuisione i superficie corporis ipsius coloratiuus/ sanus et temperatus /sanitatis coseruatiuus /corruptus corruptionis inductiuus. vt pat3 in lepra que est sanguis corruptus in fontibus et cum alijs humoribus admixtus. malicie eoR est tempe/ratiuus/sua virtute doloris oculorum mitigatiuus. vt. d. constan. q sanguis colube vel irudinis de ala dextera extractus oculis calidus i stillatus maculas abstergit oculoR. Sanguis enim talis valde est ignitiuus et dissolutiuus. sicut idem dicit comentator in viatico in tractatu de pannis et maculis oculoR in fine.

Sunt et sanguinis quedam pprie/tates minus laudabiles alijs su/pradictis. Nam quanto bene dis/positus nature est amicabilior et vtilior/tanto cum corruptus fuerit eidem est nociuior et gra/uiores infert corpori passiones. nam aliorum humoruz malicia sanguini admixta propter a/micabilitatem eius ad naturam non se ita su/bito manifestat. et ideo ab eorum lesione sibi natura minus pcauens latentem ipsorum maliciam non formidat. vt p3 in febrib9 eueniut s

et aliis mixtis in quibus colera rubea vel adu
sta/sanguini admixta non ita se nature vel me/
dici iudicio manifestat. vt dicit galie. super am/
phorisinū. Item sanguis si fuerit in corpo
re super fluus/ monstruosas in hominibus ge
nerat passiones nisi nature vel medicine bene/
ficio euacuetur citius. vt patz i sanguine mestru
ali. qui propter super habundantiam humidi
tatis et caloris indigentiam in mulieribus exi/
stens si vltra debitum retineatur/ pessimarum
causa est et occasio passionum. Inducit enim
quandoqꝫ spiritualium suffocationem/ quan/
doqꝫ hydropisim/ quandoqꝫ etiam frenesim si
ne manifesta causa passionem ꝑut ille sanguis
corruptus nimis diu retentus ad diuersa trans
funditur corporis regiones. sicut in passionarū
li. galie. expressius continetur. vnde cōtra talia
picula summum remedium est talis sanguinis
corrupti euacuationez citius procurare. nec mi
rum si sanguinis sit corruptus propriuz subiec
tum sic molestat qui alienum etiaz mirabiliter
inficit et molestat siue immutat. Nam vt dicit
Isidorus li. x. c. ii. Sanguinis menstrualis cō
tactu fruges non germinant/ arescunt arbusta/
moriuntur herbe fructus amittunt arbores/ fer
rum rubigo corrūpit/ nigrescūt era ⁊ metalla.
quod si canes inde comederent/ in rabiem con
uertuntur vel efferuntur. glutinuz aspalti quod
nec ferro dissoluitur nec aquis/ ipso pollutū spō
te dispergitur vt ibidem dicit Isi. hic sanguis
ex superflua humiditate et debili calore in cor/
poribus mulierꝫ generatur. ⁊ ideo ne natura ex
eo grauetur in matrice recolligitur tanquā in sē
sitina a qua si debito modo expulsus fuerit cor
pus totum mundificādo alleuiat. ⁊ ipsam ma
tricem ad conceptionem disposuit et habilitat
vnde dicit aristo. li. ix. Menstruum in fine mē
sis in mulieribus maxime viget. et ideo tūc vti
liter expellitur sanguis talis. qꝛ sicut dicit idem
li. xvi. Sanguis menstrualis non hꝫ certam tē
poris reuolutionē sed in maiori parte. ⁊ accidit
in diminutione lune. et hoc est rectuz qꝛ corpa
animaliū sunt tūc tpis frigidiora; qm̄ in illo tē
pore aer est frigidior et alteratur sanguis et ef
ficitur ex eo supfluitas menstrualis. qua si tunc
expellitur talis euacuatio laudabilis est et na/
turalis qui si vltra tempus vel ꝑpter grossitiez
sanguinis vel ꝑpter altitudinem matricis. vel
ꝑpter defectum expulsiue virtutis retineatur mul
tis molestijs periculosis corpꝰ mulieris aggra
uatur. quod quidez generaliter est verū a. xiiij.
anno vsqꝫ ad. l. qꝛ in iuuenculis meatus sunt
angusti et virtus debilis. A. l. autem anno in
antea sanguis minoratur frigescit calor destruitur

vel tepescit. vnde iste due etates a tali immūdi
cia sunt immunes. s. senectꝰ vetularis ⁊ iuuen/
tus puellaris. retinet tamē natura sanguinem
mēstrualem post mulierū impgnationē ad nu
trimētum fetus ⁊ ꝯceptus cōseruationez. vnde
aristo. li. xv. Menstrum est sanguis nō purus/
sed indiget digestione opatiua. hic sanguis mi
xtus cū spermate cibꝰ est in aīmali. vnde muli
er post cōceptionem frequēter patiens fluxum
mēstrualem solet facere abortiuū aut enim de/
bilitatur fetus/ aut moritur. ⁊ hoc ꝑpter nutrimē
ti subtractionē. vnde retentio sanguinis men/
strualis signū est impregnationis ex iam dicta
causa. quod aūt supfluit de sanguine mēstrua
li detrahitur ad mānillas vt inde lac generetur. ma
teria enim lactis est sanguis decoctus in mam
millis. vt dicit aristo. li. xv. ⁊. xviij. Lac inquit
est sanguis digestus nō corruptus. Itez opor
tet vt fluxus sanguinis mēstrualis actualiter sit
in corpore antequā mulier impregnetur. sicut
dicit aristo. li. xv. ⁊ cōstan. Sicut oportet arbo
rē primo florere q̄ fructus facere. Item qñ ve/
nit talis fluxus naturaliter/ semp accidit in eta
te lune etati etiā mulieris ꝯuenienti. Itē aues
⁊ aīmalia nō patiūtur talem fluxum. qꝛ totalis
superfluitas transit in plumas ⁊ in pilos. vt di
cit aristo. Item dicit rursus mulieres nimis se
exercentes ⁊ sepius mouētes non multuz men
struant/ sed que quiescūt ⁊ multum cōmedunt
suauiterqꝫ viuūt tales multa purgatione indi
gent. Item qñ sanguis talis vel frigiditate vel
crassicie ora venarū cōstringente debito modo
non exit ad excūdum alias vias ꝗrit vt ve/
nas varū ⁊ emoroydarum quas si clausas in
uenerit/ ad alia mēbra se diffundit ⁊ grauez in
fert nature pressionem. nam tales vt dicitur in vi
atico cōstan. defectum appetitꝰ patiuntur. nam
cibaria bona abhorrent. puluerē vero carbonū
⁊ laterum appetūt ⁊ similiū. nam sanguis retē
tus in maliciosum fumū terrestrē ⁊ ponticum
cōuertitur quo rapto ad orificiuz stomachi/ ap
petitus rōnalis subuertitur/ ⁊ irrationalis gene/
ratur. vnde ⁊ oīa talia corpora sūt maximis
morbis preparata.

F

Legma ꝫm io. est humor semicoctꝰ
actione caloris impfecti ex frigida
humida natura generatꝰ. Et ari.
dicit li. xv. Flegma est cibi superfluitas que nō
digerit. eadez enim est materia sanguinis ⁊ fle
gmatis/ sed differunt ꝫm decoctionē maiorē ꝑ
miorē. vñ de flegmate fit sanguis p ampliorē ca
loris agentis intensionē/ nō tñ econuerso. san
guis enim in flegma nunq̄ transmutatur sicut co
lera mutatur in melancoliā/ sed bene econuerso

vt dicit auicen. Est aūt flegma naturaliter humor frigidus/humidus/⁊ insipidus quē natura mandat per mēbra vt digeratur ⁊ ex ipso digesto corpus nutriatur. Notandū q flegma aliud est naturale/aliud innaturale. Naturale autē est humidū ⁊ frigidū in colore album/in substantia fluidum/in sapore parū dulce vel totaliter insipidū/in epate tñ generatur vbi sedes est caloris. est tñ habile vt in sanguinem transmutetur. ⁊ facta completa transmutatione corpus inde sustētetur. Flegma enī q̄uis de se sit grossum ⁊ insipidū/per intensionē tñ caloris ipsū immutantis forme ⁊ saporis sanguinis est dulcis susceptiuū/vt patz in flegmate quod dicitur esse dulce. vnde ꝓpter vicinitatem ⁊ similitudinem quā habet cū sanguine indigent eo omia mēbra corpis. ⁊ ideo natura ꝓuida fecit illud cum sanguine ꝑ venas totius corpis trāsire ꝓpter necessitatem ⁊ etiam ꝓpter vtilitatē. Nam vt dicit cōstan. deficiente sanguine calor digerit flegma. qr inde intendit membra reficere ⁊ nutrire. vnde in hoc nobilius ē flegma colera ⁊ melancolia qr rectificari non possunt vt ex eis fiat sanguis cuius beneficio vigēt ⁊ nutriuntur mēbra corporis vniuersa. Est etiā eius presentia cū sanguine necessaria/vt eius scilicz sanguinis feruor tempetur. ⁊ liquiditate flegmatis spissitudo sanguinis ī tēperie cōseruetur. ⁊ sic facilius ⁊ expeditius ad singula mēbra nutrimētum sanguinis deportetur. Utile etiam est vt iuncture membrorū ⁊ alie partes mobiles sua liquida hūiditate humectentur/ne ex calore motus vel ex sanguine calido casu aliquo a suo officio retardentur aut siccitate supinducta impediantur. Flegmatis aūt innaturalis quatuor sunt spēs. Est enim acetosum/frigidū ⁊ siccum ꝓpter melancolie admixtionē. salsum/calidum/⁊ siccū ꝓpter colere rubee infectionem. dulce/ꝓpter sanguinis ꝑticipationē. vitreum sic dictū/ꝓpter caloris vitrei assimilatiōem tale enī oīno elongatur a calore. ⁊ ideo ceteris eius speciebus illud est ꝯpactius ⁊ difficilius ad dirigendū ⁊ in sanguinē cōuertendū. Hic humor si corruptus fuerit diuersas generat in corpe infirmitates cuius superabundātia (vt dicit constan.) cognoscitur per diuersa. nam vere flegmaticus est corpe deses/grauis/⁊ tardus/⁊ sensu hebes mēte obliuiosus/⁊ carne mollis ⁊ fluidus/colore liuidus/albidus facie/corde timidus/sputis ⁊ excreationibus multis plen⁹/piger ⁊ somniculosus/parui appetit⁹/parue sitis nisi sit salsum flegma. qr tūc salsus sapor in ore sentitur ꝓpter calidi humoris admixtionē. crine mollis ⁊ flauus ⁊ laxus. cuius pulsus ē mollis/grossus/⁊ tard⁹. vrina alba/spissa/cruda/⁊ discolorata. statura pinguis/⁊ grossa. in extremitatibꝫ breuis ⁊ curta. cuius cutis superficies plana ⁊ lenis a capilis denudata. somniat de aquarum niuiū ⁊ pluuiarū inundatiōe. nauigatione. Talis cōplexionis hoīes solent frigidum morbum sepius incurrere ⁊ ipso fatigari/⁊ ꝑcipue tempe hyemali. qr tunc tempis qualitates flegmatis. s. frigiditas ⁊ humiditas intenduntur. vt dicit constan. quere supra de ꝓprietatibus frigiditatis ⁊ humiditatis.

C Olera ꝛm Isido. dicta est eo q in humore colerico calor tempamētū excedat. Colera alia naturalis/alia innaturalis. Naturalis est illa que naturaliter est calida ⁊ sicca ⁊ in substantia subtilis/in colore rubea/clara in sapore amara cum quodā acumine. que quāto est calidior/tanto est in colore rubicundior/⁊ in sapore amarior. Que cum in corpore generatur/in duas ꝑtes diuiditur. quarū vna vadit cum sanguine/⁊ alia trāsmittitur ad cistā fellis. Illud aūt quod vadit cum sanguine/penetrat cum ipso causa necessitatis et iuuamenti. necessarium enim fuit vt sāguini admisceretur ad aptificandum sanguinē ad mēbra colerica tempanda ⁊ nutrienda. qm in hoc sanguine oportet esse colerā rubeam actualiter ꝛm debitā ꝓportionē hmōi membrorum. Iuuat etiā vt sanguis subtilietur/vt facilius transiat ꝑ angustos meat⁹ ad interiora corporis nutrienda. Alia vero ꝑs que ad cistā fellis trahitur trāsmittitur ad ipsam cā necessitatis ⁊ etiam iuuamēti. necesse enim fuit ꝓpter mūdificationem totius corpis ⁊ ꝓpter nutrimentum ipsius fellis. Iuuat etiā stomachū ⁊ intestina calefaciendo ⁊ pungēdo/vt a superfluis se exonerent. Ideo enim sepe accidit torsio et ventris dolore colerica passio. qr via opilatur que est inter fel ⁊ intestinū. Innaturalis colera est que egreditur a natura ꝓpter aliquod extraneum sibi cōmixtum. Nam ex cōmixtione cū colera rubea ⁊ flegmate aquoso generatur colera citrina que ceteris est nimis calida ⁊ nociua. Si vero fuerit flegma grossioris essentie ⁊ spissioris inde colera vitellina. Iste due spēs sunt note. Tertia species est colera que dicitur prassiua in colore. viridis ⁊ amara. acuta sicut herba que prassium/idest marubiū vel porus nuncupatur. Nascitur aūt in stomacho illorū que cōtinue vtuntur herbis nimis calidis vt porris/cepis/allijs/nastrucijs ⁊ hmōi. ⁊ forsan a talibus herbis viridib⁹ ⁊ crudis in calore ꝯtrahit virorem ⁊ sic galie. visum est. Auicē. aūt visum fuit q prassiua generatur ex colera vitellina qñ

nimis aduritur. cum enim aduritur adustio in
ea facit nigredinē. ex qua cuz citrinitate mixta/
viriditas introducit̄. Eruginosa vero colera ē
quarta spēs que per vlteriorē adustionē gene/
tur ex prassiua. qñ enim tm̄ aduritur q̄ eius hu
morositas exsiccat̄/ tūc declinatur color eius ad
albedinem/ qualis est color cineris. nam calor
in humido corpe primo nigredinē efficit. dein
de cōsumpta totaliter humiditate alborē quā
dam introducit. vt est videre in lignis que pri/
usq̄ cōuertant̄ in cinerē/ cōuertūtur in carbonē
frigiditas vero ecōuerso in humido facit albe/
dinem. in sicco aūt nigredinē operatur. sed hec vl
tima oībus alijs peior est et venenosior cuius
venenosa qualitas pessimas ⁊ mortiferas in
ducit in corpe passiones. sicut herispilam/ ⁊ no
li me tangere ⁊c. Hmōi humor igitur colericus
naturalis nō excedens terminos nature/ est alio
rum humorꝫ subtiliatiuꝰ/ digestionis cōforta/
tiuus/ fecis ⁊ putredinis mundificatiuus/ cor/
poris scd̄m dimensionē longitudinis ⁊ altitu
dinis distensiuus/ aimositatis ⁊ audacie gene
ratiuus/ mobilitatis ⁊ leuitatis affectiuus/ ad
iram ⁊ ad appetitū vindicte excitatiuus/ vene
ris appetitus ꝓuocatiuꝰ/ virtutis expulsiue ad
iuuatiuꝰ/ materie grosse attenuatiuꝰ/ ⁊ a cētro
vsq̄ ad circūferentiam diffusiuus/ secūdum ci/
trinitatez ⁊ nigredinē superficiei substantie i co
lore mutatiuus. Unde nota q̄ ipsi colerici ge/
neraliter solent eē iracūdi/ animo immansueti/
leues/ instabiles/ impetuosi/ in corpe longi/ te
nues/ ⁊ macillenti/ colore fusci/ in crinibus ni/
gri ⁊ crispili hispidi ⁊ hirsuti tactu calidi/ ⁊ pul
sus fortis ⁊ velocis. eorum vrina in substantia
est tenuis ⁊ subtilis in colore. ignea/ rutilans ⁊
clara/ hec colera si in aliqua parte corpis fuerit
corrupta mollesti̅ssimas infert corpi passiones
Quarum hec sūt generalia signa. Sicut enim
dicit cōstan. in panteg. li. ix. c. ij. Si corpi dñet̄
colera corrupta/ erit cutis glauca vel citrina et
erit defectus appetitiue virtutis. amaritudo sē
titur in ore/ ita q̄ dulcia videnī amara/ ⁊ sapi/
da insipida. pūctura ⁊ ardor in stomacho ex ca
lido fumo pūgente neruos stomachi ⁊ mordi/
cante abhoīatio cū vomitu colerico cuz siti/ lin
gue siccitas ⁊ fumo calido tracheam arteriam
desiccante/ ⁊ humorē salitualem circa neruos li
gue cōsumēte/ oculorꝫ cōcauitas cum humido
aspectu/ pulsus subtilis velox ⁊ spissus vrina
rubea ⁊ intensa/ dolor capitis grauis/ vigilia ⁊
alienatio mentis horribiles visiones in som/
nijs. tales enim somniant de igne fulgore/ et
stupēda aeris inflāmatione. qđ fit ex igneo fu
mo petēte cerebrū ⁊ imaginatiuā immutante.

Melancolia ē humor spissus ⁊ gros
sus ex fece ⁊ turbulentia sanguinis
generatur. Et dicit̄ a melō quod ē
niger ⁊ colin qđ est humor/ inde dicit̄ melanco
lia quasi niger humor. vnde a phisicis colera
nigra nūcupatur. naz color eius declinat ad ni
gredinē/ Est autez melancolia alia naturalis/
alia innaturalis. Naturalis frigida est ⁊ sicca
que fit in sanguine sicut fex in vino hꝫ genera
ri cuiꝰ substantia est spissa ⁊ terrestris. cuius sa
por inter dulcedinē ⁊ ponticitatez existit viciñ
acetudini. Hec melancolia in duas ptes habꝫ
diuidi. quarū vna remanet cū sanguine ⁊ pene
trat secū ad membra cā necessitatis ⁊ iuuamēti
fuit enim necesse vt cū sanguine misceret̄ vt ap
tificaret sanguinē ad membra malancolia nu/
trienda. Juuat etiā sanguinē qr inspissat eum
ne sua liquiditate subterfugiat digestioni. Se
cūda vero pars transmittit̄ ad splenē ꝓpter ne
cessitatem ⁊ iuuamentū. necesse eniz fuit hoc ꝓ
pter mūdificationem totius corpis ⁊ ꝓpter nu
trimentū ipsius splenis. Juuamentu vero ē vt
ꝓfluat in os stomachi vt. s. ipsuz fortificet ⁊ in
spisset ⁊ vt ibi pruritum faciat. ⁊ sic excitet famē
⁊ cooperatur ad desiderium nutrimēti. Illud aūt
est melancolie quod est superfluū sanguini trās
mittitur ad splenez. ⁊ quod a splene egredit̄ est
illud quo nō indiget splen ad sui nutrimētum.
⁊ sicut colera rubea iuuat stomachū ad expellē
da supflua inferius/ sic melancolia iuuat virtu
tem appetitiuam superius. Dicitur aūt fex san/
guinis potius q̄ colere vel flegmatis qr resu/
dat ⁊ separatur a sanguine sicut descendit hypo
stasis vrinalis siue sedimē in liquore. De fle/
mate vero nihil resudat nec descēdit ꝓpter eiꝰ
viscositatem. Similiter nec de colera ꝓpter eiꝰ
subtilitatem. ⁊ ideo fex colere vel flegmatis nō
vocat̄. Melancolia aūt innaturalis non est ad
modum hypostasis siue residentie ⁊ fecis/ sed
p modum adustionis ⁊ cinereitatis. ⁊ hoc acci
dit istis modis. agens enim calor nimis in sub
stantiam flegmatis ipsam adurit ⁊ p adustio/
nem nimiā in colerā adustam ꝯuertit. ⁊ si fuerit
humor primo subtilis ⁊ aquosus qñ aduritur
efficit̄ salsus. ⁊ si fuerit grossus trahit ad acedi
nem vel ponticitatem. Si vero contingat san/
guinez aduri vel incinerari cinis eius fit salsus
cū quadam dulcedine pauca. sed quādo cōtin
git melancoliā naturalē aduri illa adustio seu
cinis erit acris sicut acetum. ⁊ cū cadit insupfici
em terre/ ebulit. cuius odor est grauis ⁊ acris
sicut acetum quē musce fugiunt ꝓpter odoris
horribilitatem. ⁊ illa siquidem que magis est
acris deterior est. Si vero melancolia quando

aduritur grossioris fuerit/substantie erit cinis eius minoris acredinis cum ponticitate pauca que cadēs sup terrā nimis ebulit. ⁊ nimis ī mēbra penetrat. nec ē minus maliciosa ⁊ venenosa sed ita cito pimit sicut prima. Hec colera nigra est nature inimica ⁊ pessimas hꝫ ac mortiferas qualitates. morbus enim inducit incurabiles. sicut cancrū/lepram/et hmōi. ex admixtione igitur incinerati p adustionem nimiam flegmatis/sanguinis ⁊ melancolie naturalis/melancolia innaturalis ⁊ pessima generatur ⁊ cū ex flegmate p decoctionem generet̄ sanguis et ex sanguine p intensionem generet̄ colera. ex colera vero melancolia/impossibile est ex ea hūmorem vlterius generari/sed tantūmodo incineratur. et ex illa incineratione naturalē humorem inficiente ille humor pessimus accidentaliter creatur. vt dicit constan. li. i. c. xxiiij. Istius humoris dominātis in aliquo corpe hec sūt signa. primo qꝛ calor cutis mutat̄ in nigredinē vel liuorem/more sentit acidū saporem/ponticum ⁊ terrestrem ꝑm humoris qualitatē patiēs aīmo est timidus sine cā. vnde galie. Si timor alicuius demonstret̄ sine cā/passio eius est melancolia. vnde oēs hanc passionem habentes sine causa sunt timidi sepius atqꝫ tristes. ⁊ hoc ex melancolico humore cor cōstringente. vnde sic tristes interrogati quid timeant vel pro quo doleant aut nō habeāt quid respondeāt. Alij tamen mortem sibi imminere putant irrōnabiliter. alij inimicitias alicu⁹ formidāt. alij mortem diligunt ⁊ desiderāt. vnde galie. in lib. passionum. Nō est mirū (inquid) si patiens colerā nigram/tristitiam/vel mortis suspitionē patiatur/cum exterius in corpe obscuritate nihil sit timidius. vnde qñ aliquod obscurū. vt ē fum⁹ melancolicus opit cerebrum/necesse est vt patiens timeat. qꝛ causam vnde timeat secū portat ⁊ ideo somniat terribilia ⁊ tenebrosa ⁊ visui pessima ⁊ in odore fetida ⁊ in sapore acetosa. ex quibus omnib⁹ melancolia passio habꝫ nasci. Item maniace ⁊ melancolice dispositionis est quando tales de tristabili gaudent ⁊ rident. de re vero exultabili plāgunt atqꝫ dolent Item tales ptinaciter tacent vbi esset loquendum. ⁊ insolenter loquūtur vbi esset tacendū Itē alij putant se esse vas fictile/terreūqꝫ. ⁊ timent tangi ne rumpant̄ atqꝫ frangantur. item quidam putant se pugno mūdum claudere et oīa in manibus cōtinere. ⁊ ideo manus ad cibum nō extendunt timent ꝙ si manus extenderēt/partes mūdi defluerent ⁊ perirent. item quidam putant angelum tenere mundum ⁊ ꝑ tedio velle mundū dimittere cadere. ⁊ ideo manus erigunt ⁊ humeros volentes mūdum corruentem sustinere. ⁊ multum recalcitrant qñ manus ⁊ humeros supprimere a medicis compelluntur. item aliquibus videtur ꝙ caput nō habeant. vel si putāt se habere/illud caput putant esse plumbeum vel asininū seu aliter monstruosū. item alij audientes gallos cantare brachia erigunt ⁊ se pcutiunt ⁊ canentes se esse gallos credunt. ⁊ tandem nimis clamantes rauci in clamando vel muti fiunt. item alij in suspitionem pessimam irreuocabiliter incidunt. ꝓpt̄ quod amicos odiunt vituperant/⁊ cōfundunt immo quādoqꝫ pcutiūt ⁊ occidunt. has ⁊ multas alias mirabiles incurrunt melancolici passiones ꝓut refert galie. ⁊ alex. ⁊ multi alij auctores quas quidem longum esset p singula enarrare. qꝛ hoc quotidie ad oculum experimur. sicut nuper accidit quendam nobilē ad tantam disipientiā melancolie vitio deuenisse/ꝙ modis omnibus murilegum se putabat. vnde alias ꝙ sub lectis vbi catti insidiantur muribus quiescere non volebat. Forte tali pena peccatis suis exigentibus percussus fuit nabuchodenosor/qui ꝓut dicitur in hystorijs bestiam triformen. s. leonem/aquilam/bouem septem annorum spacio se putabat. hec autem de melancolia ⁊ de alijs humoribus naturalibus ⁊ non naturalibus. quantū ad hoc ꝑtinet opusculū dixisse nūc sufficiāt.

Finit Liber Quartus.

De partibus humani corporis.

Liber Quintus.

Dictis de proprietatib9 humorum restat aliqua dicere de dispositione membrorum que ex predictis humoribus componuntur. Et primo de proprietatibus eorum in genere/ deinde de singulis in specie dicendum est aliquid.

Nam vt dicit auicen. membra sunt corpora ex prima humorum commixtione procreata. vel vt dicitur sup iob. Membrum est firma pars et solida animalis ex similibus vel dissimilibus composita ad aliquod speciale officium deputata. per hoc quod dicitur firma pars differt membrum a parte que non est firma. vt est spiritus. per hoc autem quod ex similibus et dissimilibus compositum/ insinuatur membrorum duplex diuersitas. s. simplicium siue consimilium et compositorum siue officialium. Nam consimilia membra dicuntur et simplicia quorum partes eiusdem nature sunt cum toto. vt quelibet pars sanguinis est sanguis. et sic de alijs/ et huiusmodi membra. s. simplicia organicis et officialibus membris naturaliter sunt priora. vtputa ea componentia. sicut principium componens est composito prius. Organica siue officialia membra dicuntur ex consimilibus generata et statuta que ad completionem sensus et motus sunt anime instrumenta. vt manus/ pes oculus/ et consimilia. Fuit enim necessarium quod in qualitate et quantitate essent diuersa vt actio anime compleretur. natura enim fecit corporis instrumenta virtuti anime congruentia. virtutes enim siquidem anime sunt diuerse/ et ideo membrorum diuersitates sunt necessarie. vt patet in manibus in quibus sunt multi digiti et in quantitate et in qualitate diuersi vt per eos possint magna sicut et minima retineri. Cum igitur sit triplex anime actio. s. animalis/ naturalis/ et spiritualis sunt membra istis operationibus anime necessaria. Unde membra animalem virtutem sequentia dicuntur animata que fuerunt necessaria ad sensum formandum et motum voluntarium in omnibus animalibus sicut cerebrum/ nerui/ oculi/ et alia instrumenta sensuum. Membra vero virtuti vitali obedientia dicuntur spiritualia vitalia que facta sunt propter anhelitus et vitalis spiritus attractionem/ et caloris mitigationem et vite conseruationem. vt cor/ pulmo/ et huiusmodi. Membra autem virtuti naturali deseruientia dicuntur naturalia. vt nutritiua. quorum quedam sunt nutritiua que. s. cibum in membrorum substantiam transmutant sicut stomachus/ epar/ et huiusmodi. quedam vero sunt generatiua ad conseruationem speciei vt. s. specificarentur generalia et indiuiduarentur specificata. cum enim omnia indiuidua consumantur/ necesse est vt per vim generatiuam ne penitus pereant reparentur/ et sic in esse specificato saluentur. Habent autem hec membra sibi quedam alia deseruientia et ipsa adiuuatiua mutuo enim membra sibi inuicem subministrant. Horum enim membrorum subseruientium vtilitas est multiplex. s. preparatoria/ purgatoria/ defensoria/ deportatoria. Prima itaque sunt preparatoria. sicut organa sensuum deseruiunt cerebro/ cordi/ pulmoni/ epati/ stomacho et cetera instrumenta anhelitus. Secunda sunt deportatoria. sicut sunt nerui/ que suscipiunt spiritum animalem a cerebro et deferunt ad singula membra ad motum et sensum faciendum. similiter arterie deseruiunt cordi et vene epati. nam spiritum suscipiunt arterie a corde et deferunt ad pulsum faciendum/ et vene sanguinem ab epate ad corpus nutriendum. Tertia sunt purgatoria. s. illa que superflua expellunt et nociua. sicut foramina narium in capite et meatus per que cor emittit superfluam fumositatem pulmonum vt emittatur. Similiter cistis fellis et splen purgant epar a superfluitatibus colericis et melancolicis. sicut renes mundificant ab aquosis. Quarta sunt defensoria. sicut duo panniculi cum craneo defendunt cerebrum a nocumento et lesione. et dicuntur a phisicis dura mater et pia mater. Similiter et ossa pectoris defendunt cor. et lacerti et teneritudines. costarum defendunt epar. Inter membra vero spiritualia cor est principalissimum/ quia totius vite animalis est principium et caloris naturalis fundamentum. cuius adiuuatiua sunt pulmo/ panniculi/ lacerti et arterie quorum motu aer ad cordis refrigerationem attrahitur et fumosus calor superfluus ab ipso remouetur. cuius defensiua interius sunt sui panniculi. Diafragma et huiusmodi membrorum naturalium et nutritiuorum principale est epar in quo sanguis digeritur vnde corpus totum nutritur. cuius vicaria ministerio sibi membra deputantur. Ex predictis patet quod quedam sunt membra principalia quia aliorum membrorum inferiorum sunt principia/ et radicalia fundamenta. Quedam vero sunt officialia que influentiam virtutis recipiunt a predictis et ad conseruationem animalis sibi inuicem administrant. Quedam vero sunt similia que a constan. vocantur omiomera. i. simplicia. et hoc ab omni quod est vnum et meros quod est pars quasi

vnius generis sunt cũ suis partib⁹ quo ad sen
sum. q: quelibet pars visibilis carnis est caro.
⁊ quelibet pinguedinis est pinguedo ⁊ sic de
alijs. Recollige igit̃ ex predictis ꝙ mēbra na/
ture artificio ordinata sunt corpis aiati pfecti/
ua. sunt etiā influentie ⁊ virtutis ab aīa rece
ptiua. Item quadā mirabili ꝓportiōe harmo
nica pariter sunt cōiuncta. naʒ minora maiorib⁹
⁊ maiora minoribus neruis vt alijs ligamen/
tis pariter coaptantur. Item sibi mutuo sunt ad
ministrantia ⁊ suarum virtutū ⁊ operationum
mutuo cōmunicantia. naʒ supiora inferiorib⁹
administrant influentiā ⁊ gubernationem. in
feriora supioribus supportationeʒ. media ve
ro vtriusq̃ impendūt/ copulant/ ⁊ coopantur.
oculi enim inferiora mēbra dirigūt ⁊ rectificāt
pedes vero ⁊ crura pondus aliorum sustentāt
⁊ supportant. sed man⁹ ⁊ brachia vtraq̃ adiu
uant ⁊ defensant. Item mēbra ꝙdiu reguntur
ab aīa sana pmanent ad cōpletionē sue ac/
tionis ⁊ pfectionem corpis sunt vtilia. sed pri
uata a regimine spirituū residuo corpis sūt no
ciua. Item mēbra pure impturbate complexio
nis ad obediendū actioni spūs sunt habilio
ra. vnde dicit aristo. li. xvi. ꝙ caput ideo est pue
carnis ⁊ etiam pinguedinis propter meliorem
sensum ⁊ intellectum. et hoc ideo est/ q: spūs ĩ
neruis sensibilibus p carnis grossiciem in suo
transitu nimis impeditur. Item tanta ē conne
xio inter membra ꝙ ꝓpter mutuam ad inuiceʒ
colligantiā sibi mutuo cōpatiuntur. vnde mē/
brum min⁹ cōpatiens cōdolet amplius patien
ti. ⁊ ideo si vnū mēbrum lesum fuerit/ ad locū
doloris effluūt humores aliorū mēbroꝝ sicut
dicit amphoris. Dolor membri maior supueni
ens dolorem alterius mēbri denigrat/ ⁊ ei⁹ di
minuit sensibilitatem. vt patʒ in freneticis qui
bus si fortiter crura ac brachia cōstringant̃ do
lor capitis diminuit̃. q: ad cōstrictum mēbruʒ
confluūt spūs ⁊ humores ex quo supius caput
alleuiatur. Item mēbra quanto sunt nobilio/
ris substantie ⁊ cōpositionis/ tanto vehementi
us sentiunt ⁊ citius molestiam cuiuslibet lesio
nis. vt patet in oculo qui grauius leditur pul/
uere modico ꝙ̃ manus vel pes magno vulne/
re. ⁊ hoc accidit ꝓpter oculi nobilitatem. q: in
eo spūs sensibilis amplius dominatur. vnde
lesio quātumcūq̃ modica in iuncturis mēbro/
rum in sensibilibus neruis maxime est nociua.
q: per impedimētum talium mēbrorum potis
sime ⁊ citissime impedit̃ virtus sensibilis ⁊ mo
tiua ⁊ dissoluitur totius corpis harmonia.

Item in membrorū ꝑcreatione ex errore natu
re aliquando accidit ꝙ mēbra sunt superflua ⁊
monstruosa. sicut dicitur in libro aīaliū. xviij
ꝙ sepe sunt visa aīalia habentia vnum cor/
pus ⁊ multa capita. sicut apparuit serpēs vn⁹
habens duo capita. nec hoc mirum nisi q: ra/
rum/ q: vnum ouum aliquando habet duo vi
tella que tamen ad inuicem vna tela sunt disti
cta. ⁊ hoc accidit ꝓpter concursum duorū sper
matum que diuerso tempore tamen ꝓpinquo
mutuo se contingunt. Et dicit idem ꝙ ex tali
ouo accidit membrū monstruosum. sicut pull⁹
habens vnum corpus ⁊ vnum caput ⁊ quatu
or pedes ⁊ quatuor alas habere visus est. Et
secūdum aristo. ibidem. hic error monstruosus
maxime habet locum in ouibus ⁊ capris ⁊ in
aīalibus filiorum multorū. Et ideo dicit ꝙ
visus est caper habēs in cruribus cornua in an
tiquis tempibus. Ista aūt monstruositas in
membris superfluis generaliter accidit ex sup
fluitate materie ⁊ defectu virtutis informatiue
vt dicit idem in eodem) vnde debemus estima
re ꝙ ista mōstruositas in mēbris accidit ex ma/
teria. quādo vero fortis est virtus operatiua ⁊
materia est modica vel occasione aliqua dimi
nuta/ ⁊ tunc quidem contingit multa appare/
re membra. sed in omnibus incōpleta. q: virt⁹
ꝓpter defectum materie cōplere nō potest qđ ĩ
tendit. sicut dicit idem. virtus operatiua forte
operans nihil operatur sine materia perfecte
vel complete. Aug⁹. autem recitat de ciui. dei ĩ
lib. xvi. c. viij. Conacephales homines esse mō
struosos canina capita habētes/ ⁊ vocis loco
latratus emittentes. Alios autem dicit esse sinē
ceruice oculos habentes in humeris. Narrat ĩ
super idem ꝙ temporibus suis natus est puer
qui in superioribus membris erat duplex/ ⁊
in inferioribus simplex. nam duo erant capita
⁊ duo pectora ⁊ quatuor manus. venter auteʒ
vnus ⁊ pedes duo ⁊ multa talia recitat ibi au
gusti. in quibus omibus error nature designa
tur. Item inter ipsa membra quo ad digni/
tatem ⁊ ordinem magna differentia est. Nam
quedam sunt tribuentia ex se ⁊ aliunde non su
scipientia. sicut cor quod nihil ab alijs suscipit
secūdum aristo. et tamen alijs vitam ⁊ motum
distribuit ⁊ diffundit. Et sunt quedam que sūt
distribuētia ⁊ suscipientia. sicut epar ⁊ cerebrū
suscipiunt vigorem a corde ⁊ sunt principia v̓
tutum q: alijs administrāt mēbris. Sunt etiā
membra nec tribuentia nec suscipientia sed sūt
innixa propria virtute secūduʒ opinioneʒ me
dicorum. sicut sunt membra consimilia. ⁊ sūt
membra suscipientia et non tribuentia. Sicut
sunt membra instrumentalia que recipiūt a ce
rebro virtutem sensitiuā vel motiuam/ ⁊ quāq̃

vtriusq;. sed susceptam virtutem ad alia mēbra
quantum est de se vlterius non diffundunt. qꝛ
oculus non pōt visiuam virtutez quam recipit
a cerebro dare pedibus vel manib⁹ vel alicui
membro/ vel auris auditiuā/ ⁊ sic de alijs. et
tamen ista membra corpi maxime sunt necessa
ria. qꝛ per officia sibi appropriata sūt omnium
aliorum mēbrorū corpis regitiua nisi forsan
in suis actionib⁹ fuerint casu aliquo impedi
ta/ sicut quādo lesa sunt vel corrupta. Hoc aūt
ꝓprium habent omnia mēbra officialia. vt ꝓ
principalibus mēbris periculo exponāt se/ ut
est videre. qꝛ manus ꝓ defensione capitis vel
cordis sine omni deliberatione naturaliter se
opponit. Item mēbrum bene sanum etiaz mē
bro infirmo subuenit/ ⁊ materiam morbi ad se
attrahendo purgare vł alleuiare membrū mor
bidum consueuit. vnde membrum sanum pro
non sano sepius lesum fuit. Membrum vero
si putridum fuerit aut mortuum/ sibi immo to
ti corpi est nociuū ⁊ ideo nō restat nisi vt absci
datur ne corrūpat aut destruat corpus totum.
⁊ hec de membris in generali nūc sufficiant.

Inter membra principalia homis
primo a ꝓprietatibus capitis in
choandum est. Est autez caput pri
ma pars ⁊ principalis hominis inter omnia
membra corpis exteriora quo ad situm ⁊ offici
um optinens principatum. Est aūt caput a ca
piendo dictum (vt dicit Isido. li. x. c. ij.) eo ꝙ
omnes sensus ⁊ nerui inde inicium capiāt. at
ꝙ ex eo ꝙ omnis vigendi cā ⁊ sentiendi ratio
oriatur. In capite vero omnes sensus appa
rent. vnde ⁊ ipsius anime que cōsulit corpori
quodāmodo psonam gerit. Isido. Est igiť ca
put sedes sensuū principium ⁊ origo omnium
sensuū organicorum aīalis virtutis ꝓpriū do
micilium diffundens ⁊ transmittens ad omia
membra inferiora sensuz ⁊ motum/ habens se
ptem foramina que sunt sensuum instrumenta
⁊ hec scdm aliquos septem planetaruz or
bibus correspondent. Caput itaq; dignius est
⁊ nobilius omnibus mēbris qꝛ regimen est et
gubernaculum totius corpis influens ei perfe
ctionem virtutis ad suas pagendas sensibiles
actiones. et ideo a natura caput suum habet ī
corporis summo vt regat/ ordinet/ ⁊ disponat
omia que scdm nature ordinē sunt sub ipso. (si
cut eni dicit haly. sup tegni galie.) Dispositio
capitis totius sciť ex tribus. s. ex quantitate
eius ⁊ figura. et quod est ex ipso/ ⁊ ex capillis.
Nam caput debet eē medium ⁊ mediocre inter
magnum ⁊ puum ⁊ ad alia membra in quanti

tate ꝓportionatū. Caput enim si fuerit nimis
paruū est illaudabile. signat enim defectū ma
terie ⁊ debilitatem virtutis informatiue. simili
ter si fuerit nimis magnum non est laudabile.
naz ex defectu virtutis operatiue ⁊ supfluitate
materie hoc ꝓcedit. vt dicit haly. Item figura
capitis est rotunda ⁊ hoc ꝓpter passibilitatis
⁊ lesionis motionem ⁊ ꝓpter receptionez me
dulle cerebri ampliorem. Est autem caput ali
quantulum oblongū ⁊ circa tempora aliquan
tulum planum. nam perfectio boni capitis quā
in rotunditate disponitur ad similitudinē glo
bi terrei inter manus vel ligna duo compressi.
talis enim globus est rotūdus/ ⁊ tamē aliquā
tulum in vtroq; latere erit planus. In parte
enim anteriori aliquantulū est acutum ⁊ eleua
tum ⁊ hoc ad retinendū ventriculum cerebri in
prora capitis ex qua ꝓcedunt nerui quinq; sen
sus facientes. Simili modo parum acuitur a
parte posteriori ꝓpter receptionem ventriculi
in puppi ex quo ꝓcedunt medulle/ spondiles
nerui motum facientes voluntarium. Item si
gnum bonitatis capitis est quādo perfecte di
spositionis sunt illa que ex ipso sunt ⁊ sibi im
mediatius cōiungūtur. vt si colluz fuerit forte
⁊ mediocriter grossum/ ⁊ omēs nerui fortes et
magni fiunt/ ⁊ boni motus. Similiter ex capil
lis de capite ꝓcedentibus cognoscitur caput.
Nam secūdum eorum qualitatem ⁊ quātitatē
ac velocitatem crescendi siue tarditatem de cō
pletione capitis ⁊ interiori eius dispositiōe in
dicatur. nam capilli multū spissi ⁊ crispi cito na
scentes calorem signant capitis ⁊ humorem ⁊
ecōuerso (sicut dicetur inferius ꝺ capillis.) Ca
pilli enim bene dispositi ꝙdiu adherent capi
ti ipsum custodiunt/ decorant/ ⁊ defendunt. ab
lati vero a capite ⁊ precisi ipsum turpe reddūt
vt patet in allopicia/ ⁊ in decaluatis. Item ca
put ex multis ossibus constituitur. ⁊ hoc ꝓpter
cerebri defensionem. Naz substantia cerebri te
nera est ⁊ mollis/ ⁊ ideo de facili lederetur nisi p
interpretationem carnis ⁊ aliorū ossium a lesi
one extrinseca tueretur. Item caput aliquid hʒ
de carnositate/ ⁊ hoc fuit necesse ad temperamē
tum ossium ⁊ neruorum/ ne forte frigiditate ni
mia ossium teneritudo cerebri occasionaliter le
deretur. caput tamen in sua cōpositione paruz
habet carnositatis ⁊ pinguedinis respectu ali
orum membrorum. ⁊ hoc ꝓpter sensus viuaci
tatem ⁊ iuuamētum intellectus. Aristo. libro
duodecimo. Item caput quamuis in paruum
suarū ꝯpositiōe multā videať hēre duriciam ⁊
potissime ī ossib⁹. multū tñ interi⁹ hʒ de molli
cie et medulla. qꝛ molliciae ipsius cerebri ī ossa

capitis inclusi/ tota corpis machina irrogatur. Item caput ex sua compositione prima multũ est neruosum. ⁊ hoc fuit necesse ꝓpter ossiũ dissimilium cõiunctionẽ. ⁊ etiã ꝓpt sensus ⁊ volũtarij motus opationem. Nam ꝑ neruum medium anima motum ⁊ sensum in corpe operatur ⁊ sine neruo descendente a capite membrũ mẽbro nullatenus copulatur/ immo si impediat virtus effluens a capite ꝑ neruorum vitium/ ⁊ corruptelam totius corporis dissoluitur vnitas ⁊ compago. Item caput totius corporis ẽ caminus siue tectum/ siue coopculum. ⁊ ideo multarum fumositatum ascendentium de toto corpe est in se receptiuũ. Fecit itaqꝫ natura totã substantiam capitis porosam occulte ⁊ manifeste. occulte/ vt ꝑ occultos poros occulte fumositatum sup fluitates euacuarẽtur. manifeste vt ꝑ emunctoria ⁊ foramina manifesta grossiora ne caput lederent/ purgarentur. Item sunt aliq̃ capitis ꝓprietates quendam nature defectum representantes. sicut patet in capitib⁹ mõstruosis. Dicit enim aristo. lib. xij. ꝙ aliquando contingit vnum esse cor in animali/ ⁊ tamẽ apparent duo esse capita vel plura membra ⁊ ecõuerso. Aliquando videntur esse plura capita ⁊ alia membra/ ⁊ tamen ibi nõ est nisi vnuꝫ cor. sed hoc totum monstruosum est. ⁊ hoc non accidit nisi errore nature vel ex supflua materia vel ex virtute defectiua (sicut ꝓbat ari. li. xviij.) vbi dicitur. Causa monstruositatis talis nõ est nisi in materia. ⁊ sequitur). Talis monstruositas inuenitur in animalibus generantibus multos filios sed in mulieribus raro nisi in mulieribus egipti que multos pariunt filios plusꝙ in aliis regionibus/ vel ꝙ aliaruꝫ regionum mulieres nisi vbi alie mulieres egiptiacis sunt similes. Item caput cuꝫ sit radix totius corporis et omnium corpalium virtutum primum principale fundamentum ipso bene disposito et bene ordinato omnia que sibi subsunt in meliori consistentia disponũtur. et ipso versauice corrupto et corruptõnis sinthomata paciente omnia inferiora corporis membra necesserio patiuntur. Patitur tamen aliquando ex causa intrinseca. sicut ex illis passionibus q̃ nascũtur ex ipo cerebro et adiunctis eius vt patet in cephaticis freneticis/ epilencis et huiusmodi. Aliquando ꝟo capitur ex cã extrinseca. sicut ex aeris calidi et frigidi siue alias distemperati immutatione/ siue qualicunqꝫ alia ratione Item quandoqꝫ ex aliorum mebrorum colligantia et associatiõe. vt patꝫ. Naꝫ ex stomacho corruptis humoribus repleto fumositates resolute ratione vicinitatis cerebrũ petunt et concauitates siquas inueniũt vacuas replẽtes pelliculas cerebri comprimũt vel distendũt. et sic pungendo cerebri pelliculas dolores inferunt et inducũt. Item idem accidit ex nimia inanicione et abstinẽtia. vt patet in nimis astinentibus et vigilantibus. q2 vt dicit galie. Lõga vigilia generat dolorem capitis. Item idem patet ex nimia replerione. sicut accidit ebriosis qui ex nimio et superfluo fumo a vino resoluto cerebrũ petente et pungente maximas infer capiti passiones. Dicit etiam constan. ꝙ omnis dolor capitis qui est ex stomacho alleuiatur quãdo stomachus exinanitur. augmẽtatur autem quãdo stomacho repleto cibus in malas qualitates imutatur. Item sicut dicit aristo. li. xij. Natura ordinauit in capite sensus et instrumenta sensuum secundum eorum dignitatem et secundũ animalis nessecitateꝫ et ideo posuit oculos in anteriori parte capitis et superiori/ q2 animal debet videre qđ est anterius. et q2 sensus visus ceteris subtilior ẽ nobilior. Organa autẽ auditus posuit natura i medio capitis rotũda/ qm̃ auditus audit non recte sed circũquaqꝫ. Sensũ vero olfactus posuit natura post oculos quasi medium inter visũ et gustum. Nam ille sensus visu est grossior. gustu vero subtilior. Ultimo vero põitur lingua que est instrumentũ gustus et tactus quorum operatio est circa substantiaꝫ magis grossam. vnde sensibus sic ordinatis caput est perfectum et totius corporis perfectio ⁊ ornamentum (⁊ sicut dicit aristote. ibidem. non fuerunt ita bene posita instrumenta sensuuꝫ in capitibus quadrupedũ et brutorũ. quoniam auricule taliũ animalium sunt in parte superiori capitis. ⁊ apparent ita/ quod tale animal nõ est rectũ neqꝫ erecti corporis / sed ad terrã declinat. Deuiat etiã quãdoqꝫ natura et errat in quibusdã monstruosis hominibus/ qui totum habẽt corpus hominis preter caput. naꝫ beluinã habent faciem siue caninã (vt narat solinus. Similiter errat natura in quibusdam animalibus monstruosis. sicut patet in lamia /que secundũ glo. super treñ. caput virgineuꝫ habet et corpus beluinũ. et dicitur ꝙ quandoqꝫ lamie possunt aliquem hominem cõprehendere prio muliebri facie blandiũtur/ ⁊ secũ coire compellunt vsqꝫ ad defectũ. et quando vlterius earum libidini non potest satisfacere. ipsum dilaniãt morsibus interficiunt ⁊ manducant.

Cerebrum (vt dicit constan. in panteg. li. ii. c. xv. (est corpus albũ et sine sanguine de spiritu et medulla habens multum in cellulis tribus

est distinctum / neruorum totius corporis est
principium. inter duas pelliculas. s. piam ma
trem ⁊ duram est cõtentum / in summitate ca/
pitis tanꝙ in excellentiori loco corporis collo
catum. Fit aũt cerebrum naturaliter albũ / vt si
militudinis cuiuslibet coloris esset facile susce
ptiuũ. habet multum de spiritu / vt multus in
eo esset motus. habet etiam multũ de medulla
vt caloris acumen generatum ex motu tempa/
retur. parum vero habet de sanguine ne ei⁹ co
lore inficeretur / ⁊ sic omne apprehẽsum rubeũ
videretur. ideo etiam sine sanguine humidum
vt cito in naturaȝ sentiendi mutaretur (vt dicit
constan.) Ex tribus aũt cellulis est distinctum
qꝛ cerebrum tres habet cõcauitates / que vẽtri
culi a phisicis nũcupantur. in anteriori cellula
siue ventriculo formatur imaginatio. in media
ratio. in posteriori memoria ⁊ recordatio. Co
gnominatur pars anterior ꝓra. posterior vero
pars puppis vocitatur. puppis minor est / qꝛ
pauci nerui ab ea ꝓcedunt. ⁊ est puppis dura
vt nerui motiui motum facilius patiãtur. frigi
da etiam est ⁊ sicca. parum habẽs de spiritu /
⁊ medulla. frigida / vt in ea melius fieret reten
tio. paruȝ habuit de spũ. vt fieret quietis gene
ratio. parum habuit de medulla respectu ante
rioris / vt esset mediocriter dura / ⁊ sic forme im
pressio in ea diutius teneretur. Prora vero. s.
pars anterior est maior / mollior / calidior / ⁊ li/
quidior. maior / vt nerui sensibiles ab eo ꝓce/
cederent. mollior / vt sensibiles nerui ad susce
ptionem sensus facilius disponantur. calidior
vt ad susceptionem forme imaginatiue aptior
redderet. liquidior ⁊ humidior parũ / vt neru⁹
sensibilis facilius moueretur. Cellula vero in
ter ꝓram ⁊ puppim media calida ẽ ⁊ humida
plus ceteri habens de spũ ⁊ medulla. de spiritu
plus / vt ꝑfectior fieret in ea rationem discretio
sicut in alijs membris fit ꝑ digestionem puri
ab impuro sepatio. multum habuit de spiritu /
vt multus fieret motus. ⁊ multum de medulla
vt temparetur motus aĩme vt sic melius discer
neret cõcepta. In istis tribus cellulis sunt tres
opationes principales. qꝛ in prima forma a
sensibus apprehensa in fantasia siue imagina
tione recolligitur / deinde ad mediam tranmis
sa discernitur / post tanquam iudiciuȝ rationis
ad ventriculum puppis transmittitur ⁊ memo
rie commendatur. Fuit autem cerebrum rotun
dum vt capacius sit spirituuȝ / ⁊ ne facile patia
tur. Ad defensionem autem cerebri fuerunt ne/
cessarij duo panni qui vacantur matres cerebri
vnus est grossus / scilicȝ dura mater. hic carneo
supponitur / sed in medio cerebro ingrossatur /
⁊ ad maiorem fortitudinem solidatur. non tñ
immediate cum carneo cõiungitur / immo potĩ
us suspẽditur ⁊ huc ⁊ atqȝ illuc circa cerebri sub
stantiã dilatatᷣ hec dura mater fuit necessaria vt
piam matrẽ que ea tenerior est / a duricia carnei
defensaret / ⁊ vt venas ⁊ arterias cerebri colliga
ret. et etiaȝ si qua essent ibi spacia vacua imple
ret. Secũdus panniculus dicitur pia mater / q̃
dure matri supponitur / que mollior ẽ dura ma
tre vnde substantiã cerebri circũuoluit / ⁊ predi
ctas cellulas ab inuicem separat ⁊ discernit nec
superfluit pia mater. quia cerebri vlterius ve/
nas recolligit. cerebrum etiam ne sua liquidita
te diffluat / coadiuuando custodit. cerebrum etĩ
am cooperiens ⁊ amplectens ipsuȝ a dura ma
tre defendit / insuper ꝑ venas quas habet cere/
brum nutrit ⁊ ꝑ arterias quas continet / spiritũ
ei transfundit. Cerebrum est etiam membrum
mouens ⁊ regens omnia membra corꝑis inte
rioris singulis sensum largiens atqȝ motũ quo
impedito omnia in corpore impediuntur / ⁊ be
ne se habente omnia que sũt in corꝑe / melius
disponũtur. Habet aũt cerebrum hoc ꝓprium
ꝙ sentit. ⁊ sequitur motum lune. qua crescente
medulla cerebri crescit. qua deficiente / diminui
tur in substantia ⁊ virtute. Nam tũc in seipsam
se cõtrahit ⁊ alij spiritui ita libere non obedit.
⁊ hoc patȝ in lunaticis ⁊ in epilẽticis qui ĩ noui
lunio ⁊ plenilunio potissime molestãtur. Et hᷣ
est qd̕ dicit aristo. li. xij. Cerebrũ (inquit) qñ ni
mis exsiccatur vel humectatur. nõ faciet suum
opus / sed infrigidat corpus ⁊ liquefacit ipsuȝ
spm̃. ⁊ ideo accidunt infirmitates ⁊ amissio in
tellectus ⁊ tandem mors. Item animalia ni/
mis magnum cerebrum habentia sunt multi
somni. ⁊ hoc forsan dicit ꝓpter humiditatem
multam que inde resoluta in fumum opilantẽ
meatus cerebrum includi somnum. Item ari.
ibidem. Cerebrum non habȝ in se vel ex se sen
sum tactus sicut nec sanguis / nec alie supfluita
tes aiales. ⁊ non est in corporibus omniũ aĩa
lium nec ad saluandũ naturam. ⁊ qd̕ mirum ẽ
cerebrum oĩbus corporis partibus sensum tri
buit / ⁊ tamen de se ⁊ in se nihil sentit. Item ibi
dem sentit idem. Omne animal habens san/
guinem ⁊ solum / habet cerebrum vel aliquod
membrum conueniens loco eius. sicut animal
multipes. ⁊ sic simile. ⁊ quãuis sit in omni ani
mali sanguinem habente. nihil tamen sangui
nis continet in substantia medulle sue (sicut di
cit aristo. in tertio libro.) Item aristo. libro de
aĩmo sexto. cerebrum est frigidum substantiali/
ter ⁊ humiduȝ ⁊ ideo fonti caloris aĩmalis sci
licet cordi est oppositũ vt scilicet humectetur.

et tempetur supfluitas caloris ꝛ siccitatis arte riarum/ex quibus rethe cerebri est cōtextū. naꝫ ex corde ꝓcedunt arterie (sicut dicit haly. ex q̄bus ꝯponitur rethe mirabile in quo quasi inuoluitur cerebrū ꝛ in illo rethi digerit spūs aīmalis ꝛ per ipsum spm̄ fit penetratio virtutū cerebri ad alia membra. ꝛ ideo vt dicit ari. ibidem ꝙ cerebrum est primū membrū in creatōne aīalis post creationem cordis. Galie. tamen dicit ꝙ cerebrū bene complexionatum debet esse in quatuor qualitatibus tempatum. sed sicut ibi dicit haly. complexio cerebri naturalis magis est frigida ꝛ hūida ꝙ sit calida siue sicca quod fuit necesse ad infrigidationem predicte rethis ꝛ ad mitigationem caloris accidētalis cerebri qui accidit ex assiduitate sui motus. Item ari. li. xv. homo inter oīa aīalia sue quātitatis maximū habet cerebrum. qꝛ cor maximi est caloris vnde ꝓpter caloris dn̄ium ꝛ bonitatem cōplexionis est homo boni intellectus/ ꝛ intelligentior cūctis aīalibus. Et nō possunt infantes longo tpe caput portare rectū ꝓpter cerebri magnitudinem ꝛ pōderositatē donec a calore cordis mediantib⁹ arterijs a suo pondere alleuietur. Bona vero cerebri dispōtio sicut ꝛ mala ꝑ suas cognoscit actiones. Nam si fuerit substātia cerebri mollis clara ac pura/de facili recipit formarū impressiones ꝛ sigillationes. vnde ꝓpter velocitatem sigillationis formarū rex/est habēs eam bone ꝛ velocis discipline. quando ꝙ vero ecōuerso est nō mollis vel est turbida/ efficit habens eā durius ꝛ tardius recipit impressionem vel impressiones. sed tn̄ cum recepte fuerint/receptas diu seruat qḋ est signū siccitatis sicut fluxibilitas ꝛ labilitas est signū humiditatis. vt dicit haly. ꝛ sic de alijs qualitatib⁹ intelligendū est. verbi gratia. Si vero fuerit q̄s sollicitus cōsuetudinaliter mobilis/instabilis audax/iracūdus/calidum cerebrū videt talis habere. ecōuerso se habens frigiditatē pretendit. Si vero fuerit piger/obliuiosus/somnolētus/humidū nimis designat ꝛ ecōuerso. si fuerit multū vigil ꝛ memoria tenax designat siccū si vero excedens fuerit cū caliditate humiditas multe sunt supfluitates/ꝛ multe accidūt capiti infirmitates. Nocēt aūt calida ꝛ humida ꝛ potissime meridionalis aer ꝛ ꝓfert septētrionalis adē somnus. nec pōt longo tpe vigilare. ꝛ qū dormit/accidit ei subet/idest quies falsa. visū habent torbidū/ꝛ sensus nō claros. Si vero excesserit cū caliditate siccitas/peiora accidunt sinthomata. nisi ꝙ tot superfluitates nō generantur sensus. Siquidem sensus habent tales satis claros/ꝛ a supfluitatibus mundos. sed plus vigilant ꝙ alij hoīes/ꝛ sunt aīosi vaniloqui/ꝛ instabiles. ꝛ cito accidit talib⁹ caluiciū post adolescentiam/quāuis in eis precesserint multi crines. Similiter si excesserit frigiditas cum siccitate/solent tales habere claros sensus ꝛ mundos meatus a supfluis in iuuentute et omnino sine infirmitate. sed quādo ꝓtenditur etas de leui causa debilitantur ꝛ velocius senectus festinat ꝛ apparet cito in capite. qꝛ eis adueniūt cito cani. ꝛ si fortior fuerit siccitas ꝙ frigiditas cū canicie efficiūtur calui. Si vero fortior fuerit frigiditas caluicies nō accedet. Quādo vero excedit frigiditas cuꝫ hūiditate accidit profunditas somni ꝛ sensus eius sunt mali ꝛ superfluitates multe. ꝛ si intendatur frigus aut humiditas/patiens incidit in apoplexiam. vel in paralisim/vel in mortem ꝛ non accidit habenti hanc dispositionem caluiciū. vt dicit galie. in tegni ꝛ in cōmen. dicit idem haly. Et hec de proprietatibus capitis ꝛ cerebri dicta sufficiant.

c Caluaria est āterior pars cranei ab ossibus caluis sic dicta ꝓpter capillorum defectionem. ꝛ neutra cū ꝓnunciatur. vnde dicit Isido. li. xi. c. ij. Sicut vertex dicit supior pars capitis exterius vbi capilli capitis colligunt ꝛ in qua cessanet vertit/vnde ꝛ nuncupat sic occiput dr̄ ps capitis posterior q̄si ꝯtra capitium. caluaria capillis spoliat cito ꝓpter eius siccitatem. vertex tardius. sed occiput tardissime siue nūquaꝫ ꝓpter humoris supfluitatem. De capillis aūt quere infra eodem

o Oculi (vt dicit Isido. li. xi. c. ij.) q̄si occulti sunt dicti. qꝛ eorum aliorū tegmina occultant ne alicuius incidentis iniurie ostensione ledātur siue qꝛ occultum lumen ꝛ secretum positum intus habent. hi inter oēs sensus sunt aīe viciniores. Naꝫ in oculis omne iudiciū mentis est. vnde aīme ꝑturbatio vel hylaritas in oculis appaꝛꝫ. similiter amor vel odium. ꝛ cetere passiones. Dicūtur ꝛ lumina. qꝛ lumē exterius accipiunt ꝛ acceptum cōmunicant ꝛ refundūt. Sunt aūt oculi instrumenta visus vt dicit constan. ꝛ sunt duo. vt si forte visus pateretur eius defectus ꝑ alterum suppleretur. ꝛ quoniaꝫ oculus est loco speculatoris/ideo locauit natura oculos in eminētiori loco corpis. Sunt aūt decē cause ipsius oculi substantiam componentes. scꝫ septem tunice ꝛ tres humores. Inter humores vero primus albugineus. secundus cristallinus. tertius vitreus. Septem autem tunice sunt septem pellicule siue tele que circundant,

illos humores ⁊ ab inuicem distinguunt. in
quibus/ vel in quorum medio formatur visus ⁊
sic sunt a natura inuicē ordinate ꝙ quatuor sūt
a parte anteriori/ quarum prima dicitur tela ara
nea/ secūda vuea/ tertia cornea/ quarta cōiun
ctiua. Tres vero sunt a pte interiori. s. rethina
secūda/ ⁊ sclirotica. i. dura vt post patebit. In
ter hec aūt oīa vnum solum est visus instrumē
tum. s. humor cristallinus a cristallo sic dictus
qꝛ cristallo in colore sic assimilatur. Est igitur cri
stallinus humor (ꝺm constan.) albus/ lucidus
clarus/ in supficie plan⁹/ in medio oium alio
rum collocat⁹. ⁊ hoc iō/ vt ei ab alijs oībus eq̄
liter seruatur. fuit etiam purus/ clarus/ ⁊ diapho
nus/ vt cito in oppositos colores transferretur et
oium colorum indifferenter similitudine imu
taretur. fuit etiam rotūdus in forma ⁊ substan
tia/ vt nō facile lederetur/ nec in eius āgulis sup
fluū aliquod colligeretur/ nec casualiter pateretur.
Sed ne nimia rotūditate nimis esset mobilis
habuit aliquā planiciem/ vt ad moderantiā
eius velocitas duceretur. nam oīs res que penit⁹
rotūda elisa in sua latera instabilis est ⁊ nō fir
ma vt dicit cōstan. ꝙ aūt p istum humorē ha
beat fieri visus patet per hoc ꝙ si aliquid inter
ipsum ⁊ spm̄ visibilem includeretur vt lumē vel
aliud actus videndi auferretur/ cū spūs visibilis
ad ipsum penetrare ꝓpter obstaculū nō vale
ret. Oritur aūt humor iste a ptibus cerebri su
perioribus per vias ⁊ diaphanis. ⁊ hoc ꝓpriē ē
pupilla siue medius oculi punct⁹ ibiq; est pro
prie vis videndi/ vbi nobis ꝓprijs videntib⁹
relucēt quedā imagines velut in speculo appa
rentes. sed de hoc infra dicetur. Dic aūt humor i
medio aliorum duorū collocatur. s. vitri/ ⁊ albu
ginei. Vitreus aūt humor a pte interiori albu
gine⁹ vero a parte anteriori. Vitreus aūt hūor
ad modum vitri purus est/ ⁊ pspicuus. ⁊ ara
bice dicitur gelados/ cuius iuuamē est duplex.
Primū ⁊ principale est qm̄ sanguinem nutri
turum cristallinū humorem suscipit ipsum ⁊ ꝺ
albat ⁊ aptat vt sic facile cōuertatur in substan
tiam cristallini. Non enim fuit cōueniēs vt tam
purissimus humor purū susciperet nutrimētū
quod quidem fieret si sanguis rubeus non di
gestus/ nō dealbatus nō subtiliat⁹ cristallino
humori/ occasione aliqua se misceret. Aliud
etiam est iuuamētum vt ꝓhibeat humorē cri
stallinum ⁊ a ꝯtactu ⁊ asperitate tunicarū que
respectu ipsius dure sunt plurimum atq; gros
se. Alius vero humor. s. albugineus/ qui alio
nomine dicitur euagaydos est a pte anteriori q̄
etiam dupliciter iuuat cristallinum. Nam ꝓhi
bet eius lesionem ⁊ sua humiditate tempat cri
stallidos vel cristallini siccitatem/ cum albugi
neus sit humor in oculis magis humidus/ et
cristallidos magis siccus. spissitudine etiā sua
aliquātulum spm̄ visibilem aggregat ⁊ ꝯfor
tat. Iste tres ptes oculi licet vocētur humores.
nō tamen scdm veritatem sūt humores. qꝛ nō
sunt liquide ⁊ fluxibiles ⁊ humores/ sed lōge
maiorem habēt in se humoris densitatē. Sūt
etiam corpa vegetata ⁊ habētia virtutes inna
tas qd alicui humorū nō conuenit. dicūtur ta
men humores ꝓpter maiorē molliciem ⁊ pspi
cuitatem quā habēt ꝙ cetere membra corpis.
⁊ magis sunt obediētia ꝙ alia organa sensibi
lia actioni aīalis spūs ⁊ virtuti. hi tres hūo
res ne pariter cōmisceantur tunicis interiorib⁹ ⁊
exterioribus ab inuicē separantur. Ordināturita
ꝙ iste septem tunice in hūc modū. naꝫ iuxta cri
stallinum humorē a pte interiori immediate ē
tunica que dicitur rethina a venis ⁊ arterijs pie
matris est orta ⁊ cōtexta in modum rethis/ por
tans secum cibū ad vitreum humorē/ ⁊ cū suis
neruis sensum ad cristallinū transmittit. post re
thinam vero imediate sequitur tunica secūda
ria ab ipsa pia matre generata/ que rethinam
nutrit defendit ne rūpatur casu aliquo aut le
datur. Tertio sequitur tunica que dicitur sclirotica
idest valde dura a dura matre cerebri ꝓcedens
a duricia ossis omīa alia defendēs. et est quasi
ligamētum oculorum. A pte vero anteriori im
mediate iuxta cristallinū humorem est tela ara
nea. sic ꝓpter sui subtilitatem dicta/ vt esset spi
ritui puria ex subtilioris ptibus rethine tunice
generata. hec autem tunica posita est inter cri
stallinū ⁊ albugineum humorem prohibens
eos commisceri. hec tunica scilicet aranea coniū
cta cum interiori rethina ipsum facit orbem. nā
he due tunice intra se claudunt humorem. cristal
linum. Post hanc sequitur tunica vuea sic di
cta eo ꝙ vue nigri assimilantur in colore ⁊ hoc
sano nature consilio. Nam omnia predicta in
compositione oculi erant alba ⁊ clara ⁊ spirit⁹
visibilis disgregatiua. ⁊ ideo necessaria fuit tu
nica vuea/ vt sua nigredine lumen in oculo ag
gregaret. nam nigredo est congregatiua visus
hec etiam tunica ad modum spongie est quo
dammodo porosa/ ⁊ vinosa neruorum secun
dum constan. continens fila vt cristallinum hu
morem a superflua hūiditate depuraret ⁊ spi
ritum circumstantibus alijs ministraret. Hec
tunica vuea a parte anteriori cum tunica secun
dari in parte interiori coniungitur. Que
coniuncte faciunt secundum orbem. clauden
tes intra se albugineum humorem. quem ibi
collocauit natura vt spiritum clare faceret/ et

cristallino hũori hũiditatis naturaꝫ ministraret
Post hanc immediate sequitur tunica que ab
effectu dicitur cornea. quia cornu lucido ē simi-
lis et peruia est/ et spiritus visibilis ratione sue
transparentie et ratione aliquantule densitatis
sue est agregatiua. visus est aliquantulum co-
operatiua. ratione etiam sue fortitudinis et co-
adherentie a nocumentis exterioribus est inte-
riorum fortium minus defensiua. et hec tunica
que dicitur cornea cuꝫ interiori silicet sclirotica
coniuncta alium facit orbem. Nam he due tu-
nice silicet exterior cornea et interior sclirotica
vitreum humorem orbiculariter in se claudunt
Ultimo autem in superficie oculi externus po-
nitur coniunctiua. que a carneo descendens nō
totum tegit oculum sed consistit in angulis ocu-
lorum eos silicet ligans et retinens vt in debi-
ta maneant fixione.

Ad oculum autem sic depositum et per
fecte organisatū defertur spiritus visi
bilis per hunc modum. A prora enim
id est ab interiori parte cerebri exeunt duo ner-
ui concaui qui dicũtur obtici qui in substantia
cristalini humoris se infigunt. hi duo nerui con
caui transuersaliter per modum crucis infigũ-
tur in oculis et in termino siue puncto contac⁹
coniunguntur. et hoc ingeniose facit natura vt
altero clauso vel ipedito spiritus vitalis ad al-
terum se transferat. et ibi perfectius suam com
pleat actionem. vnde tunc pupilla in videndi
actu confortatur propter virtutis visiue coadu
nationem. vt patet in sagitarijs qui vno oculo
clauso directius iaculant et sagittant. Item
ideo pariter connectuntur vt ex mutua sustenta
tione efficiantur fortiores. Item ideo conueni
unt in termino contactus/ vel vnum duo vide-
atur. quod fieret si vterqꝫ oculus proprium ido
lum videret. vnde oportet ꝙ virtus visiua con
tineatur ad vnum organum in quo sit vna virt⁹
fontalis deriuata in pupillis (sicut dicit auctor
perspectiue) vt patet in illis qui oculis digitos
supponunt/ in quibus vna depressa pupilla re
liqua eleuatur. vnde et spiritus visibilis diui-
ditur et vna res duplex videtur. et hec est causa
quia lumen ab vno oculo tendit sursum et ab
altero excedit retrorsum. vnde radius ab vtroqꝫ
oculo exiens tangens extrema rei medium inter
cidente aere non penetrat. vnde duo videt cor-
pora/ cum tamen non sit nisi vnum. non tamē
omnis strabus videt sic. quamuis sint oculi in-
equales. quia radius piramidalis recta linea
egredietur ad superficiem rei vise. sicut supra
dictum est de sensu visus supra li. iiij. Oculus
igitur bene dispositus consideratur quãtuꝫ ad
perfectam partium suarum compositionem vt
supra patet. Item quantum ad situationem.
locum enim sibi vendicat superioreꝫ ꝓpter sue
subtilitatis dignitatem et maximam quam hꝫ
cum anima vicinitatem (vt dicit Ysido. et aris.
Item quantum ad quantitatis debitam pro-
portionem. non enim debet esse nimis ꝓminēs
et erectus/ quia signat perturbationem discreti
onis. nec nimis profundus quia signat defe-
ctum nature et virtutis. mediocris igitur est lau
dabilis. Dicit tamen aristo. libro. xix. Profun
dius visus videt a remotis. Nã motus est an
teꝙ exeat de organo visus non diuiditur neqꝫ
consumitur. sed directe vadit radius visibilis
ad res visas sicut patet supra de visu. Item cō
sideratur quo ad motus diuersificationeꝫ. Nã
in motu debet esse mediocris qꝛ si fuerit ocu-
lus nimis mobilis signat excessum caloris ⁊ ꝓ
nosticat mentis instabilitatem et affectionum
mutabilitatem nimis vero tardus motus con
trariam signat dispositionam. s. excessum frigi-
ditatis ⁊ pertinatiam effectus et voluntatis.
Mediocritas igitur mot⁹ laudabilis est quia
signat facilem mentis apprehensionem / et in
apprehensis debitam fixionem. vnde dicit ari
sto. li. xiij. Clausura oculi debꝫ esse mediocriter
festina. qꝛ si fuerit multe apertionis et pauce
clausure ⁊ verecundia denotatur et stultitia (si
cut dicit in li. i. Si vero fuerit nimis tarda ap-
tio designat defectum virtutis et compactionē
materie in neruis que actioni spiritus non obe
dit. vt patet in litargijs. Item considerantur o
culi proprie quo ad sue actionis perfectionem
qꝛ oculus si fortis est apprehensionis et de fa
cili sine reuerberatione iudicat de obiectis bo-
nam dispositionem signat vt patet in oculis a
quilinis qui solem in sua rota apprehendunt
actio autem oculi consideratur secundum acu-
tum et obtusum. Nam cuius visus subtilis fu
erit et multus remota et ꝓpinqua appreben-
dit. qꝛ multus videt remota. qꝛ vero subtilis ē
discernit ipsa visa. Oculus. n. pui visus (sicut
dicit ari. li. xix. nō bene videbit a remotis spũs
vero grossus ⁊ multus remota videt/ qꝛ mult⁹
sed nō ꝑfecte/ qꝛ grossus. paucus vero ⁊ subti
lis videt ꝓpe ⁊ ꝑfecte/ sꝫ nō videt a lōge/ ꝑꝑ vi
sibilis spũs paucitatē. qꝛ qđ videt ꝑfecte vidꝫ
ꝓpter eius subtilitatē. pauc⁹ vero ⁊ grossus nō
videt longe ꝓpter sui paucitatē. neqꝫ ꝑfecte/ ꝓ
pter sui grossitudinē. secũdum vero ꝙ quis hꝫ
spm̃ visibilem magis grossum ⁊ turbidum tã-
to difficilior est ⁊ debiliorem habet videndi ac
ctum. Item consideratur oculus secundum co
loris variationem. quia secũdum aristo. li. xix.

Oculi in principio generationis habent viri
dem colorem. deinde mutant in nigredinē vel
glaucitatem vel quemcūq; medium colorē in
eis indecentem. Nā si fuerit humor multus ⁊
spūs visibilis paucus in aliquo accidente per
turbatus/ color niger in eo fortificatur. Si ve
ro fuerit humor paucus ⁊ spiritus visibilis de
bilis/ erit color glaucus. Nam (sicut dicit ari.)
glaucitas quidem oculorū motus debilitatis
est. Si autem fuerit humor mediocris ⁊ spiri/
tus fuerit temperatus ex causis conuenientibus
ad albedinem ⁊ nigredinem color erit varius.
Oculi igitur si fuerint nigri/ de die erunt visus
acuti ꝓpter luminis ⁊ humoris in organo vi/
sus aggregationem. de nocte vero erunt obtu
si/ qr lumen noctis est debile ⁊ humor noctur/
nus est naturaliter grauioris motus. Ut di
cit aristo. Oculus vero glaucus econtra/
rio debilis est de die/ de nocte vero fortis quia
enim materia glaucitatis ex se sit lucida adiūcta
luci diurne multum disgregatur. ⁊ ideo in actu
videndi manente luce spūs visibilis debilitat
De nocte vero visibili in oculo coadunato/ cla
ritate intra humorem paucā ꝯtenta modū rece
dente ꝑmanet in oculo potentia videndi ⁊ iter
obscura aliqualiter iudicanda. vt patet in mu
rilegis. Itē cōsideratur ꝑ partium circūstantiū
dispositionē sicut ex alijs. ⁊ supalijs qr si fuerit
oculi. s. cilia cooptoria intus carnosa ⁊ humo/
re superfluo repleta visum impediūt. qr huius
modi cilia aerem grossum ꝓpter paruitatē sui
motus non interclidūt. Si lachrymale quod se
quitur ad angulos oculi fuerit multe carnosita
tis / sicut accidit oculi milui. signatur astutia et
fortunatio mala. Alias ꝓprietates oculi que
re supra i tractatu de sensu visus. Et hec d' ocu
li cōpositione et effectu dicta sufficiant.

p Upilla secūdum Isido. li. xj. c. ij.
est mediū punctus oculi vbi est vis
videndi in qua quia parue imagi/
nes videntur pupilla appellat. paruuli enim
pulli appellant. Uocatur autem pupilla eo ꝙ
pura sit ⁊ impolluta vt puella. Dicunt autem
phisici easdem pupillas quas videmus i ocu
lis ꝑ triduū morituros non habere quibus nō
visis certa desperatio est. habet autem circa se
quēdam circulū que corona dicitur qua discre
ta nigredine albe ꝑtes oculi a pupilla separan
tur. hec corona rotunditate sui ornat ambitū
pupille ⁊ in ipsa cōsistit maxima oculi pulchri
tudo. hucusq; ysi. Sicut autem dicit haly. pu
pilla est in qua formant imagines eorum que
videntur in oculo. omia autem que sūt i oculo
ex tunicis ⁊ humoribus aut sūt iuuātia pupil
lam aut ei seruientia. ⁊ ideo sedet in medio om
nium vt regina. parua siquidem est pupilla in
quantitate/ maxima tamen est inter omnia mē
bra in virtute. ⁊ ideo maxia sicut ⁊ minima cō
prehendit/ interius a spū a cerebro veniente. ex
terius vero a lumine immutat. vnde mediante
luce rei obiecte speciem in se recipit ⁊ receptam
anime iudicio transmittit. Nam a singulis parti
bus rei vise confluūt linee que faciūt pyrami
dem cuius conus est in pupilla/ ⁊ basis in re
visa. sicut supra de visu est ostensū. quere ibi.
hec pupilla omnium colorum ⁊ figurarum rex
superficiem exprimentium est distinctiua ⁊ diiu/
dicatiua. in medijs coloribus ⁊ figuris siue for
mis delectatur. Corrumpit autem in extremis
aut saltem ꝓpter disconuenientiam contristat(
vt dicit philosophus.) Item omia que extra
ipsam sunt sibi obiecta videt ⁊ diiudicat seip/
sam autem nunꝙ videt ꝑ lineas rectas super
quas venit species rei vise ad visum. sed quan
do se videt. hoc accidit per radiorum reflexiō e
s. quando primo multiplicatur species rei vise
a re ad speculum / ⁊ a speculo fit relferio ad vi
sum (sicut dicit auctor perspectiue) ⁊ ideo for
san spūs visibilis in aspectu speculi delectatur
quia per radiorū reflexionē quasi in se reuersus
fortificat/ ⁊ quodāmodo roboratur. Item pu
pilla oīa sub angulo comprehendit qr siue ra/
dij a pupilla ad rem visam exeant siue a re visa
ad pupillam redeant semꝑ in pupille medie si
ue centro tanꝙ in cono angulariter vniūtur. nā
angulis duarum linearū alterius est cōtractus
⁊ ideoq; oēs linee ꝑ quas format visus vniū/
tur ⁊ quasi angulatur a pupille cono. ideo bñ
⁊ ꝓprie dicitur a philosopho qr oculus omia
videt sub angulo. Itē inter oēs ꝑtes corporis
maxime est sensibilis ⁊ ꝓpter nobilitatem sue
cōplexioni maxime est passibilis. ⁊ ideo citissi/
me ledit sed difficillime reparatur. ⁊ ideo natura
dedit ei naturam defendendi. s. tunicas ⁊ coop
toria vt sic resistant facilius carni interius vel
exterius inferentibus lesionem. De his autem
oculi et pupille passionibus/ quere infra in tra
ctatu speciali. lib. vi.

c Ilia sunt oculorum tegimina a ce/
lando sic dicta eo ꝙ oculos tegant
⁊ celāt tuta custodia. vt di. ysi. li. xi.
c. ij. Sūt aūt cilia in substātia neruosa ⁊ tenua
ꝓpter facilitatē motus. qr suo motu cōtinuo
aerem interclidūt/ ⁊ sic a lesione aeris exteri⁹ cu
stodiunt oculos ⁊ defendūt. hec cilia palpebre
dicuntur quia palpitando semper mouentur.
assidue enim ad inuicem concurrūt vt assiduo

motu resideant obtuitum. vt dicit tam ꝯstan. ꝙ ysodo. sunt munite palpebre villis pilloꝝ vt apertis oculis si quid inciderit vel occurrent repellatur ⁊ vt inuolutis ipsis securius ⁊ quietius dormiatur. Item vt aerem mediocriter intercidendo viuificent ⁊ sic visum serenum custodiant ⁊ cōseruēt(huiusq̄ Isido. c. ij. supra dicto Secūdum constan. aūt palpebre habēt pilos nō omino rectos sed in extremitatibus mediocriter reflexos et hoc ingēniata est natura vt habilius se claudent ⁊ fortius si quod impedimētum occurreret ei efficatius obuiarent. Itez hec cilia in crescendo determinatam habēt quantitatem a natura. ⁊ ideo eorum pili non se extendunt nec crescunt vt capilli. Sed determinatā habent portionem. ⁊ ideo secundum constan. palpebre nō sunt molles nec porose sed potius dure vt pili crescentes sint duri ⁊ reflexi ⁊ nō nimis in crescendo se extendāt sicut herba crescēs in terra dura modica fit ⁊ erecta/ ⁊ non illa que in terra molli. Has palpebras ⁊ cilia fecit natura. vt essent corpori ornamenta ⁊ oculis iuuamenta. Unde dicit aristo. li. xij. ꝙ omne aīal generans ⁊ solum habet pilos in palpebris. ⁊ oīe aīal quadrupes claudit oculum per palpebram superiorē. auis autem loco palpebre habet quoddam cooptorium ad custodiā sensus visus/ ⁊ claudit oculū p telā quādam appropriatam extremitatibus oculorum. ⁊ quia natura oculi est aquea ⁊ humida indiget tali custodia. Item omnis auis claudit oculuz palpebra inferiori/ sed animal quadrupes a superiori. Item omē aīal carens palpebris est debilis visus. vt patet in piscibus/ leporibus/ ⁊ hmōi. vt dicit aristo. li. iiij.

Supercilia sunt dicta eo ꝙ cilijs sūt supposita. que ideo piloꝝ multitudine sunt vestita/ vt sint oculis munimenta ad depellendū humorem vel sudorez de capite influentem. Interalium vero est illō medium spaciū quod est inter supcilia siue pilis (vt dicit Isido. li. xi.) Sunt aūt supcilia ciliorum iuuamenta (ꝫm constan.) ne quid nociuum extrinsecus adueniat ꝓhibentia. sūt ⁊ honestantia/ qꝛ nullus sine eoꝝ p̄sentia decorat. Habent aūt supcilia quandā vim latentē passionem aīe indicatiuam (ꝫm aristo.) qꝛ cum fuerint supcilia recta sicut linee pretēdūt femineā molliciem vel aīmi leuitatem. Item supercilia dimissa ⁊ nimis pressa vel depressa signant inuidum. sicut dicit aristo. li. i. Item supcilia eleuata ⁊ in pilis spissa aīmositatem pretēdunt. de paupata vero a pilis ⁊ oblonga timiditatem. Item si fuerint spissa ⁊ longi pili visum quodam modo obumbratiua excessuz caloris signant. Item si fuerint multe carnis et pauce pilositatis sensum durum signant et obtusuz ⁊ frigiditatem in mēbris principalibus dominātem. Item si fuerint pilis spoliata aut interiorem signant sanguinis corruptionem. vt patz in leprosis. aut naturalis humoris cōsumptionem vt in ethicis ⁊ similibus. aut meatuū ⁊ viarum humorum opilationem. vt ptz in castratis et dicuntur crescere contra senectutez in tantum ꝙ visum impediunt nisi rescindātur vt. dicit Aristo. li. iij. Item dicit idem li. iij. In frequenti coitu nimis cadunt pili superalioꝝ vel albescunt. quod quidem accidit ꝓpter humiditatis consumptionem/ et propter defectum virtutis/ et ꝓpter frigiditatis cerebri augmentationem. Nam nimia siccitas caluiciem generat. /superhabundans vero frigiditas caniciez introducit sicut supra dictum est.

Frons ab oculoꝝ foraminibus est nominata. vt dicit Isido. Hec. n. quandam animi imaginationem et initium mentis sua specie exprimit dum leta vel mstis est. Secundum autem veritatem essētialem est frons (vt dicit constan.) os semiarculare nec multum durum nec multum molle. qꝺ ideo fuit necessarium. vt esset temperamentum ne lederetur vicinitas oculorum. pelle autez extrinseca tuta est ad sui defensionem ad alioꝝ organorum sensibilium continuationem et ad totius capitis decorationem. totius enim animalis virtuositas potissime in frōte lucet. Frōs enim (vt dicit phūs.) sedes est verecūdie et honoris. et hoc quidem est ꝓpter vicinitatē imaginatiue virtutis. eius virtute tristia vel leta. decentia vel indecentia rationis iudicio subito deferuntur vbi vtriq̄ discernuntur. Frons itaq̄ omnium neruorum a cerebro descendentium ad sensum pficiendu quodāmō turris est ⁊ defensalium infra cuius concauitatem descendūt nerui ad omnia instrumenta sensum inferioꝝ quorum ministerio de omnibus obiectis sensuum apud rationis domicilium fit iuditiuz. vn̄ secundum grego. Frons est dignissima pars capitis exterioris vbi imprimitur caracteris signum scilicet signum iustitie ⁊ salutis. vt signaculum crucis quod quondam erat supplicium modo loci habet in frontibus imperatorum. Frons igitur bene disposita omnia predicta manifeste sed si fuerit a mediocritate degenerās alia ꝫm phm pronosticat et figurat. dicit. n. aristo. li. i. Cui frons fuerit magna signat ponderositatem declinantem ad stultitiam et cui fit inter mediocritatē parua signat bonitatē ꝟtutis

sed quando nimis eleuatur ꝛ quasi in superfi/cie rotundat/ excessum signat colere ꝛ feruoris ꝛ tales sepe dispositi sunt ad colericas passiones sicut ad fernesim/ ꝛ furorem. Frons autem respectu aliorum mēbrorum faciei modice est carnositatis ꝛ pinguedinis. cuius causa est (secundum haly. ꝛ aristo.) q: carnositatis ꝛ pin/guedinis superfluitas impediunt intellectū. et ideo nimia carnositas in fronte cum quadam relucentia ꝛ extensione cutis signum est corru/ptiōis. vt patet in leprosis. Item nimia frōtis attenuatio/ ꝛ superficialis pellis corrugatio i teriorē designat cerebri defectum/ ꝛ humoris substantialis finalem cōsumptionem. vt patz in antiquis senio vel morbo longissimo tem/pore inanitis.

Timpus vel timpa dicunt illa capitis membra ad dextram sinistramq; capitis adiacentia. que sic dicuntur. quia sui mobilitate cōtinua quasi interuallis tēporum immutant. vt dicit Isido. li. xi. c. ij. Sunt autez timpora ſm constan. ossa vtrinq; posita in lateribus oculorū cōstituta/ que quidem aliquantulum sunt mollia ꝛ neruosa. ꝛ hoc fuit necessarium ꝑpter sensum ꝛ motum oculorum ꝑficiendum. Nam p timpora ad instrumēta sensum mediantibus neruis spūs aīalis defertur/ ꝛ p eandem anthonomiam spūs vi/talis per quasdam arterias a corde ad cerebrū demandatur. vnde ꝑpter neruorū sensibiliū ꝛ ꝑpter arteriarum venarūq; pulsatilium i loco timporum colligantiaz sunt passibilia ꝛ facilia ad lesionem. vnde animal percussum i loco timporis de facili moritur. q: (sicut dicit aristo. li. xix.) ꝑcussio que cadit super ossa timpo/rum mortalis est. q: si in eis contingat vuln⁹/ animal periclitatur. ꝛ hoc accidit. q: humor q̄ est in timporibus cito exit ꝑpter ossium tenui/tatem/ ꝛ timpora citius canescunt ꝑpter hūoris paucitatem ꝛ siccitatem in eis dominantez ꝛ ꝑpter cōuertibilitatem ad naturam frigiditatis. Itez timpora interius villosa sunt aliquātulum. vnde humorem a cerebro venientem recipiunt/ signum ꝛ somnum oculis inducunt. et si illi villi fuerint compressi/ per eliquationem cōtenti humoris/ oculos lacrimari faciūt.

Auris est instrumentum auditus ꝛ est dicta auris a vocibus hauri/endis. quia greci ipsam vocem audensidē vocant. Unde dicūtur aures quasi audes. vox enim repercussa per earum anfractus administrata sonum facit quo sensum excipi/unt audiendi. Summa auris particula dicitur pinnula. pinnum enim antiqui acutum vocant. Hec Isodo. Est autem auris proprie quedam substantia cartilaginea que duabus causis fuit necessaria. Defendunt enim ne quid nociuū in auditū cadat. sicut oc'los defendūt cilia Preterea auditum adiuuant. Nam vox pulsi aeris cuz venit ad cartilaginem ibi fortiter coadunatur vnde intrat foramina que sunt auditus ꝑpria instrumenta. Sunt aūt hec foramīa in petroso osse constituta/ in quibus nerui de/scendentes a cerebro sunt infixi sensum ꝛ motū auribus deferentes ꝛ immutationē vocis i foraminibus receptam iudicio aīme deferētes. ꝛ sunt hec foramina sicut torcular transuersa. Et hoc ne frigidus aer nimis cito intret ꝛ interio/res panniculos siue neruos ledat. ꝛ ne aliq̄d nociuū incidat/ quod auditus impediat instrumētum (vt dicit in panthe. li. iiij. c. xv.) patitur auribus multipliciter. q: aliquād oex aposte/mate in aure existente. vnde ꝛ sanies egreditur ab aure. Item ex vermibus foramen ab extrinseco intrantib⁹. vel ex putredis humoribus intrinsecus nascentib⁹. quoꝛuz signū est prurigo intra auriculas ꝛ titillatio ꝛ sentit eoꝛuz motō Item ex superflua carne atq; verruca patit auricula quādo mali humores in ea coadunant Item patitur ex mala dispositione nerui aurē ingredientis. sicut patet in sonitu ꝛ tinnitu et hmōi. que cōtingunt ex ventositate in panni/culis cerebri se claudente in ꝑte nerui ꝑticulans Item patitur ex grossis humoribus illic se mouentibus. ꝛ tunc sentitur grauitas capitis cuz sonitu et tinnitu. Item deficit auditus ex defectu virtutis audibilis vel ex corrugatione ꝛ cōtrectatione nerui sensibilis. sicut in senibus cōtingere consueuit. Itez aliquando fit surditas cum puer procreatur in vtero quando natura negligit instrumentum auditus perforare. ꝛ hoc est ꝑpter sui defectionem/ vel ꝑpter naturam quam inuenit sibi natura inobedientem. Itez patitur ex acuta egritudine cum colerici humores ad cerebrum ascendentes auditum impediunt. hos adiuuat si per digestionem colera purgetur. vnde dicit in amphor. Surdis si solutio colerica subuenerit surditatem tollit (huc usq; constan. Item dicit aristo. li. xix. instrumētuz auditus plenum est spū naturali. q: sicut spūs naturaliter facit in venis motum pulsatilem/ sic in aure facit virtutem auditus. ꝛ ꝑpter hoc addiscūtur res per sensum auditus. ꝛ dicitur ibi q; creatio auriuz fuit manifesta tela ꝛ conti/nēs fuit tenuis ꝛ hoc ꝑpter subtilitatem ipsi⁹ auditus. Debilitatur autem auditus timporibus humide complexiōis ꝛ precipue in frequēter coeūtibus. ꝛ hoc ꝑpter ꝑturbatōez spirituū

q̃ ꝑficiunt auditum (nam vt dicit ariſto.) fre quens nimis coitus coꝛpi ⁊ coꝛdi nocet. Idem dicit haly. Itez ſm̃ ariſto. li. xij. In rõnali ani mali aures ponũtur naturaliter in medio capi tis rotundi. qꝛ auris nõ in vna pte recte / ſꝫ po tius vndiqꝫ vocũ ⁊ ſonoꝛum differentias com pꝛehendit. In aĩalibus vero quadrupedibus que caput habent inclinatũ ad terrã ⁊ non ſũt eleuati coꝛpoꝛis ſunt aures in ſuperioꝛi parte capitis. vt patet in bobus / in aſinis / ⁊ in eq̃s ⁊ motus auricularũ hmõi aĩalium ſunt multi ꝓpter eleuationes ſui loci. ⁊ qꝛ multũ mouent̃ in partes diuerſas recipiunt ſonũ repcuſſione multa. Item idẽ ariſto. ibidem. Nullũ animal ouans habet auriculas expꝛeſſas nihilominuſ tñ habent aĩal talia quaſdam vias occultas. et etiã volatilia auribus carẽt exterioꝛibus / ha bent tñ foramen manifeſtam ⁊ viã apertaꝫ ꝑ quã auditus ꝑfectiſſime celebꝛatur. Item ho mo inter oĩa aĩmalia habet aures minus mo biles ⁊ etiam ſecundũ dimenſionem ſitus bꝛe nioꝛi / ſed quo ad audiendũ maxime ſunt effi caces. (vt dicit̃ li. i.) Et hoc eſt ꝓpter bonitatẽ cõplexionis. vnde quãdo nimis eſt exceſſus in auribus hoĩs in magnitudine alijs ſignis con currẽtibus / ſignum eſt ſtoliditatis ⁊ tarditatis intellectus. (vt dicit ariſto.

n Aſus eſt inſtrumentũ olfactus ſm̃ Iſido. a naribus aũt dicit̃ naſus. nares aũt ideo ſic vocant̃ / vt ꝑ eas odoꝛifera ⁊ quaſi ſpũalia odoꝛemuſ / ⁊ inter fe tidũ ⁊ odoꝛiferum diſcernamus. vnde qꝛ odo rifera nobis per eas manãt / nares dicunt̃. ſicut ꝑ contrarium inſcij / ⁊ rudes ac inexperti / igna ri quaſi ſine nare ſunt dicti. Naſus aũt duo hꝫ foramina ſm̃ cõſtan. que quidem ꝑ quandam ſubſtantiã cartilaginoſam ad inuicẽ ſunt diſti cta. Et hoꝛum foraminũ vnũ ad concauitateꝫ palati tendit. alterum vero ſupius ad pellicu las cerebꝛi vadit vt aerẽ attrahat cerebꝛo ⁊ de ferat ipſis naribus ſpm̃ aĩmalẽ ad ſenſuꝫ odo ratus ꝑficiendum ⁊ adducat. Primum ergo foramẽ fuit neceſſariũ ad eijciendas ſupfluita tes a cerebꝛo venientes. Aliud vero ad ſpũm attrahendũ / ⁊ odoꝛatum ꝑficiendũ. Sunt tñ ꝓpꝛie inſtrumentũ odoꝛatꝰ due carnicule que dependẽt a naribus in modũ mãmillarũ / que pꝛimo aerẽ attractũ in ſe recipiunt / deinde ad interioꝛem partẽ cerebꝛi tranſmittũt. Iſtis au tem carniculis ſubſeruiũt nares exterioꝛes ae rem. ſ. attrahendo ⁊ intra ſe includendo ⁊ ſub tiliando / vt tanto facilius ⁊ ꝑfectius immutet̃ in oꝛganis odoꝛatus. neruus enĩ a cerebꝛo ve niens illa duo vbera naſi ſubintrat ⁊ eis ani malem ſpm̃ adminiſtrat. vt dicit conſtan. Fu mus igitur mediãte aere per naſum attractus ſpũi aĩmali ſe aſſociat / qui immutatꝰ illã imu tationem in cerebꝛo aĩme iudicio repꝛeſentat. Naſus igit̃ (ſm̃ cõſtan.) fuit neceſſarius ad ae rem tempate attrahendũ / ad cerebꝛum per ſua emũctoꝛia expurgandũ / ⁊ ad caloꝛeꝫ innatum ĩ ventriculis cerebꝛi tẽpandũ / necnõ ad diſcernẽ dum fumũ a quacũqꝫ ſubſtãtia reſolutũ / redo lentem ſuauiter ac fetentẽ. ⁊ ideo ſm̃ ariſto. li. xij. Senſus olfactꝰ eſt diuiſus ſicut ſenſus au ditus. et ſi ita nõ eẽt nõ faceꝫ opꝰ ꝓpoſitũ et ſenſus olfactꝰ nõ eſſet niſi ꝓpter attractionẽ ae ris in aĩmali habente naſum. Et hoc mẽbꝛum ſ. naſus in medio eſt. ſ. anterioꝛi parte capitis. ⁊ ꝓpter hoc poſuit natura naſum in medio tri um inſtrumẽtoꝛũ ſenſibiliũ quaſi turrinam po ſitam ꝓpter motũ anhelitus alijs ſenſibus ne ceſſariũ. Recollige igitur bꝛeuiter ex pꝛedictis ꝙ naſus eſt mẽbꝛum ſiue officiale oꝛganum ae ris attractiuũ ⁊ emiſſiuũ / inter odoꝛes diſcreti uum / groſſarum ſupfluitatũ cerebꝛi purgatiuũ ſpiritui animali miniſtratiuũ ꝑ attractionẽ ae ris pulmonis dilatiuũ ⁊ conſtrictiuum. (⁊ ideꝫ ſm̃ cõſtan.) Nares poſite ſunt ex trãſuerſo / ⁊ non ex oppoſito pulmoni. vt ſi frigiduſ aer qñ qꝫ ſubeat / pulmonem ſubito non ledat. ⁊ ſi q̃d cum aere ſicut puluis vel cinis intrauerit / pul moni abeſſe non poſſit. Eſt etiaꝫ naſus (vt di cit grego. ſuper cantica.) faciei maximũ oꝛnamẽ tum / ita ꝙ eius carentia tota facies dehoneſtat̃ Debet aũt diſpoſitio naſi eſſe mediocris ita ꝙ in longitudine latitudine / altitudine modũ de bitum nõ excedat. Nam ſi nares fuerint nimis tenues vel late / multi aeris attractione feroc ita tem animi pꝛetendunt ⁊ mẽtem indignantem Ex diſpoſitionibus enĩ membꝛoꝝ coꝛpis ſu munt̃ ꝓnoſtica iudicia de affectionibus mẽtis ſicut dicit̃ in pꝛincipio viſonomie.) naꝫ accidẽ tia mẽtis ſepe immutant̃ ſm̃ accidentia coꝛpis ſicut vinum albũ ex vitro rubeo cui infunditur colorẽ contrahit ⁊ ruboꝛem. ⁊ ideo mediocritaſ diſpoſitionis mediocritatem deſignat bonita tis. (ſicut dicit viſono. in lib. ſuo in pꝛincipio. Impeditur aũt naſus in ſuo effectu ſicut dicit galie. ſuper ꝓnoſtica. ibi nares acuti / oculi con caui ⁊c. ꝓpter vehementiã caloꝛis humiditatẽ cõſumentis. vnde ⁊ acuũtur nares ⁊ ꝓfundũ tur oculi in acutis. ⁊ eſt ſignũ moꝛtis. ⁊ accidit idem naribus (ſicut dicit galie.) quando caloꝛ naturalis eſt ita debilis ꝙ non põt ſe expande re ad extrema. ideo ꝯſequitur ꝙ ſpũs ⁊ ſãguis nõ ꝯcurrant ad extrema. ⁊ ideo ꝓpter frigidita tem moꝛtificantẽ cõſtringunt̃ mẽbꝛa ⁊ coartant̃

et accidit acumen nariũ quod ē signũ pessimũ
⁊ mortiferum in patientib⁹ acutam. Item im
peditur nasus (vt dicit constan. li. ix. c. xv.) ali/
quando ex mala cerebri dispositione. aliquan
do ex uenti odorabilis opilatione. aliquãdo ex
humorũ fetidorũ ⁊ corruptorum in carniculis
narium repletione. quãdoq; ex carnis superflue
corrupte in foraminib⁹ nasi generatione. vt pz
in polipposis ⁊ leprosis. hec lesio nõ solum le
dit olfactum/ verum etiam facit minorationes
vocis. aliquãdo patitur ex nimio fluxu humo
ris a ventriculis cerebri defluentis. ⁊ hoc vel ex
caloris dissolutione/ vel ex frigiditatis nimia
constrictione. sicut patet sepius in catarro. ali/
quando ex nimia repletiõe ⁊ acumine sanguis
ora venarum nasi aperientis. vnde de naribus
fluit sanguis tamẽ fluxus maxime per nares in
multis egritudinibus cũ est dissolutionis mor
bi ⁊ certum iudicium conualescentie ⁊ salutis.
vt patet in acutis febribus que per fluxũ san
guinis narium sepius terminantur. Et in am/
phoris. dicitur particula. vi. Mulieri deficienti
bus neruis sanguinẽ ex narib⁹ fluere ē bonum

G Ene sunt inferiores ptes oculorũ
vnde barbe incohant vt dicit Isi.
lib. xi. c. ij. Genos enim grece bar/
ba dicitur. eedem enim partes dicũtur maxille/
que per diminutionẽ a malis sunt dicte. male
enĩ eminẽtes dicuntur sic oculi partes ad eorũ
ptectionem supposite. Vocate aũt sunt male
siue qr in rotũditatem pminent infra oculos/
quam greci mala appellant siue qr sunt supra
maxillas/ vnde ⁊ a malis diminutiue dicũtur
maxille. sicut a palo paxillus. sicut dicit Isido.
Sunt aũt maxille siue gene sm cõstan. ex ner/
uis ⁊ ossibus interius composite. ⁊ harũ ossa
carneo cerebri sũt coniũcta. que ideo de varijs
⁊ multis frustulis cõposita sunt ne alia lederen
tur si vnũ aliquid pateret. exterius aũt sunt ca/
lide ⁊ carnose/ vt frigiditatem ossium ⁊ cartila/
ginum aurũ ⁊ narium temparent. ⁊ vt organis
sensibilibus sibi vndiq; adiacentibus suo ca
lore fomẽtum administrarẽt. ⁊ ideo maxille ocu
lis supponũtur ad eorũ ptectionẽ. In medio
sensuũ sunt posite ppter nutrimẽti administra
tionem. calide sunt ⁊ carnose/ ppter frigidita/
tis instrumẽtorum sensuũ mitigationem. candi
de sũt ⁊ rubicũde/ ppter ornatuz faciei ⁊ vult⁹
compositionẽ. Maxima enim pulchritudo ho
minibus resultat in genis ⁊ maxillis maxime (
sicut dicit cõstan.) potissime hominis ostendũ
tur complexiones que si fuerint multum rubi/
cũde/ mixte cum tempata albedine ⁊ in substã
tia nõ nimis crasse sed mediocriter carnose cali
dam ⁊ humidã ptendũt complexionem ⁊ ipsi
us tempamẽtum. Si vero fuerint in colore al
bide sine alicuius rubedinis admixtione/ ⁊ in
substantia pingues ⁊ molles/ ⁊ fluide frigidita
tis ⁊ humiditatis ostendũt excessum. Si vero
fuerint fusce in colore aut citrine. in substantia
autẽ tenues ⁊ macilente dñium designant sicci
tatis nimie ⁊ caloris: vt patet in colericis. Si
vero fuerint quasi liuide in colore ⁊ in substan
tia carnibus depaupate/ excessum signant sic
citatis ⁊ frigiditatis. sicut in melancolicis vide
ri potest. nec solum declarant complexionuz di
uersitatem/ verũ etiam animi ⁊ affectionũ noti
ficant qualitatem. Nam sm animi affectiones
ex subito timore vel gaudio palescũt vel rube/
scunt subito. Hec constan.

B Arba (vt dicit constan.) faciei viri
est ornamẽtum. vnde apparens et
cooperiens maxillas in vna parte
est ad ornamẽtum/ in alia ad maxillarũ adiuto
rium ⁊ famulatum. Nam sua pilositate neruos
maxillares tuetur a nimia aeris frigiditate/ et
ideo maxillarũ necessariũ ē tegumentũ. barba
vigoris ⁊ caloris naturalis est iudicium. Et hec
est causa quare vir ⁊ nõ mulier barbescit/ quia
masculi feminis naturaliter sũt calidiores. et
ideo in maribus fumus qui pilorum est mate/
ria magis augmẽtatur. quam qr natura nõ suf
ficiebat cõsumere expulit per duo loca. s. per ca
put ⁊ p barbam. vnde accidit aliquãdo muli
eribus calide ⁊ humide complexiõis. qr viden
tur barbescere. ⁊ ecõtrario fit in masculis frigi/
dis ⁊ siccis ꝙ barbescũt parũ. vnde ⁊ eunuchis
nõ crescit barba qr pdiderunt illa membra cali
diora que calidi humoris ⁊ fumi (qui pilorum
est materia) sunt generatiua. Ex quo patet ꝙ
barbe spissitudo caloris ⁊ humoris substantia
lis ac vigoris est iudicium ⁊ differentie sexuum
certũ expimentuz. In pueris aũt nõ crescit bar
ba quãuis calidi paruuli sint ⁊ humidi. qr fu/
mosa superfluitas que pilorũ est materia transit
in augmentũ ⁊ nutrimẽtum puerorum. (hucus
q; constan.) Secũdum vero aristo. libro. xix.
Pili barbe sicut ⁊ capilli in sua dispositiõe re
presentant qualitatẽ vaporis vel pinguis hu
moris ex quo generantur qm̃ si fuerit hũor fu/
mosus calidus ⁊ siccus erunt pili barbe sicut ⁊
capilli crispi in se reflexi ⁊ inuoluti. ⁊ hoc acci/
dit qr per duas vadunt vias contrarias. quia
pars terrestris mouetur ad partes inferiores ca
lor mouetur ad superiores ⁊ sic inuoluũtur pi
li et erunt pili crispi ppter debilitatem suam. ⁊
hoc accidit ppter paucitatem humiditatis et
multitudinem partis terrestris. vnde ex intẽso

calore corrugant᷑ ⁊ inuoluūtur. Si vero fuerit vapor multum humidus/ erūt pili leues ⁊ longi. Nam humor currit lubrificando donec perueniat ad pilos. ⁊ ꝓpter hoc pili ⁊ barbe eoꝝ qui morantur in francia sunt leues. nam eorū complexio est hūida ⁊ aer continens eos est hūidus Econtrario aūt accidit in hominibus cerebruꝫ siccum habentibꝰ ⁊ habitantibus in regionibus calidis ꝓpter siccitatem aeris continentis Item idem ibidem. alteratur color pilorū barbe secūdum etatis varietatem. ⁊ ideo canescit barba in senectute ꝓpter debilitateꝫ caloris ⁊ habundantiā frigiditatis. Defluūt autē quandoqꝫ pili barbe ꝓpter caloris ⁊ humoris interceptionem. vt in castris quandoqꝫ et corruptione humoris. vt patet in leprosis. Nam sicut dicit idem aristo. casus pilorum similis est fluxui foliorum arborum ⁊ causa istius est diminutō humoris calidi ⁊ pinguis. ⁊ ideo nō fluunt folia arborum in quibus est humor pinguis (hucusqꝫ aristo. lib. xix.

Mandibule a manducando sunt dicte vt dicit Isido. lib. xi. Mandibularum aūt quedam est superior in qua dentes supiores infigunt᷑. quedam vero inferior in qua dentes inferiores radicant᷑. Et est ꝓprium mandibule supioris ꝙ in omi aīali fixa est ⁊ immobilis excepto concadar. i. cocodrillo/ qui mouet mandibulam supiorem contra naturam oīum aīmalium/ ⁊ fixam ⁊ immobilem tenet inferioreꝫ (vt dicit aristo. li. iij.) Sunt aūt mandibule ex ossibus diuersis ⁊ etiā duris composite neruis ⁊ lacertis varijs cōnexe. ⁊ hoc fuit necessarium ꝓpter motus cōtinuitatem ⁊ apertionis ⁊ clausure necessitatē vt dicit constan. Sūt eni quasi due mole cōtinētēe ad cōterendum cibum ⁊ moleudum se mouentes. vnde toti corpori nutrimentum mandibule subministrant. Mandibule aūt quibusdam ꝑticulis carnosis ⁊ neruoſ ꝗ gingiue dicūt᷑ circūdantur vndiqꝫ ⁊ velantur. ⁊ hoc propter fortiorem dentium in maxillarum fundamētis radicationē/ ⁊ propter nutrimenti neruis dentium administrationem ⁊ frigiditatis moderationē Et dicunt᷑ gingiue (vt dicit Isido.) a dentibus gignendis/ qꝛ in eis dentes gigūtur ⁊ nutriūtur. facte eni sunt ad decorem dentium pariter ⁊ necessitatem ne nudi potius horrori existerēt ꝙ decori. Pelliculis labiorum circūdantur qꝺ fecit natura vt tam dentes ꝙ maxillas non solum intrinsecus iuuarent/ verum etiam a lesione extrinseca defensarent. contingit autem gingiuas corrumpi in animalibus aliquando ex negligentia/ ⁊ quandoqꝫ ex putridis humoribus infici ⁊ corrumpi et tunc diuersas inferunt molestias ⁊ passiones vt fetorem dentiū casuꝫ vel relaxationem.

Labia ſm Isido. a labendo sūt dicta quod autem supius est/ labiuꝫ est. inferius labrum. Sunt autem labia necessaria secūduꝫ constan. qꝛ dētes muniunt atqꝫ tegunt. Sunt etiā neruosa ex diuersis lacertis cōposita/ vt sic ad sensum ⁊ motuꝫ essent habiliora. Nam ad vocis formationeꝫ necessario se aperiunt uel claudunt. qꝛ illis abcisis vel per aliquam opilationē vel contractionem aliquā impeditis verba pfecta non possunt formari. Item labia mollia sūt ⁊ carnosa. ⁊ hoc duriciei dentiū tempamētuꝫ fuit necessarium. Dentes igitur ⁊ eoꝝ neruiculi cum ex natura sint frigidi nimis lederentur aeri frigido expositi si nō labiorum tegimine tuerentur. Iteꝫ labioruꝫ extrema sunt rubicūda. quod accidit secūdum constan. ꝓpter cutis labiorum subtilitatem/ que de facili a calore sanguineo recipit quodammodo roseā qualitatem. vnᵭ rubedo labiorum signū est puritatis cōplexionabilis ⁊ impmixtionis turbati sanguinis ⁊ interioris virtutis. sicut econuerso labiorum liuiditas signum est defectionis virtutis ⁊ caloris naturalis. Item labia tenua sunt in substantia ⁊ subtilia vt sint subtiliora ad motū et habiliora ad aerem nutriendum et intercidendum ne subito attractus interioribus sua frigiditate inferat lesionem. et ideo labia aeri frigido se opponunt et ipsum recipiendo depuratum reddūt vt sua uius et vtilius ad interiora attrahatur. hec omnia secūdum constan. Consimiles ꝓprietates narrat aristo. lib. xij. circa finem vbi dicit. Labia hoīs mollia sunt ⁊ carnosa ⁊ separi possunt ꝓpter salutem ⁊ custodiā dentium/ ⁊ vt cōueniant ad exitum sermonis. vnde ⁊ labia duplicem habēt vsum sicut ⁊ lingua. cuius creatō est ad gustandū humidum ⁊ ad sermonē ꝓferendum. sicut idem expresse dicit aristo. ⁊ ideo oportet ꝙ labia sint hūida. qꝛ si creatio lingue non eēt talis dispositionis ad labia/ nō possꝫ lingua pertingere ad dicēdos multos modos litterarū/ ꝗ quidā ex eis dicunt᷑ ꝑ percussionem lingue ⁊ etiam ꝑ cōiunctionem labiorum. Et ideo necessaria fuit labiorum creatio/ vt optima esset nature opatio. ⁊ propter hoc fuit caro hominis mollis valde. quoniam homo est boni sensus tactus. s. ⁊ gustus magis ꝙ alia animalia (hec omnia aristo. lib. xij. Recollige igit᷑ quia labia sunt quedam tegmina dentiū custoditiua/ mollicie sua duriciei dentiū tempatiua/ vocis articulate ⁊ litteralis formatiua aeris

frigidi vel calidi interceptiua sua rubicūditate vel liuiditate defectus vl' vigoris designatiua virtutis interpretatiue ꝓpria organa passionum aīme. s. odij ꝛ amicicie doloris tristitie et pressiua. vnde dicitur ꝙ tremor labiorum ī frenesi ꝛ acutis morbis mortem pretendit (vt dicitur in ꝓnosticis) Et hec de labijs sufficiant.

Mentum est dictum quasi mandibularum fundamentū eo ꝙ inde oriātur (vt dicit Isido.) menti autem vt dicit constan. duo sunt ossa ꝛ ipsa iuncta sūt in medio vbi dentes subtiliores firmant̄ quadrupli at ꝫ pares. Horum ossium extremitas duas habet furculas. vna est acuta cuius acumen quoddam ligamen inseritur quod a latere tymporum ꝓtenditur. per quod ꝛ bucca clauditur ꝛ aperitur. Altera vero furcula grossa est ꝛ rotunda cuius rotūditate mentum fit molle. vt dicit constan. qz hoc membrum fuit necessarium ꝓpter originem mandibularum ꝛ dentium inferiorum radicationē / ꝛ ꝓpter voluntariam aeris clausuram ꝛ apertionē fuit etiam cōueniens ꝓpter faciei cōplexionem / ꝑfectionē ipsius vultus cōsummationeꝫ. qd̄ si fuerit proportionatū fronti totum honestat faciem ꝛ decorat. (hec oīa dicit cōstan.) In mento auteꝫ aīalis maxima est fortitudo ꝓpter ossis duriciem ꝛ neruorum cōpaginationeꝫ / ꝛ ꝓpter fortem dentium radicationem. ꝛ ideo bruta aīalia se tangi per mētum de facili non ꝑmittunt. nam mēto cōfracto tota eorum ferocitas quasi armis ꝑditis eneruatur. (vt patet. i. Regū. xvij vbi dicit̄. Confregit dauid mentum vrsi ꝛ eruit ouem de ore eius ꝛc. hoīs vero mentum ꝑtractari amoris ꝛ fidei iudicium est. ij. Re. xvi. Tenuit ioab mentum amase quasi deosculās eum.

Os est dictum eo ꝙ per ipsuꝫ quasi ꝑ ostiuꝫ cibos immittim⁹ ꝛ spm̄ foras ejcim⁹. vel qz eo quasi de ostio sermones egrediunt̄. vt dicit Isido. Os etiam vt dicit idem aīe nūcius est qz illud ore exprimimus / quod prius in mente cōcepimus. Est autem (vt dicit grego.) multis circūseptum custodijs. s. dentibus ꝛ labijs vt tot intermedijs mens prius discernat ꝙ ꝓferat siue dicat vt ꝑus verbum trāseat ꝑ limen ꝙ per linguam. Fuit aūt oris nutrimentū necessarium (ꝯm constan.) ꝓpter nutrimenti susceptionē. nullū eni membrū in animali nutrit̄ / nisi in ore nutrimētum prius recipiatur. Os eni primo cibum recipit ꝛ masticando ꝛ imutando aptuꝫ digestioni stomacho trāsmittit. ꝛ ꝓpter hoc natura fecit os humidū intrinsecus vt cibi siccitas eius humiditate facilius imutetur. fecit etiā os neruosum ꝛ mediocriter durū ꝛ concauū / neruosū vt saporitas cibi facilius sentiret̄. durum / ne cibi asperitate lederetur. nec tamē nimis factum durū est sed mediocriter / ne nimia duricia sensualitas gustus impediret̄. concauū autem ꝛ rotundū fuit intrinsecus / vt cibus assumpt⁹ hinc inde facilius moueret̄. ꝛ ꝑ dentes sine impedimento spūs transduceretur. Item necessarium est os ꝓpter aeris ꝛ spūs attractionem. aer eni attractus ꝑ os ipsius concauitate imutatur / depuratur / ꝛ subtiliatur. ꝛ sic ad cordis refrigerationem ꝑ cānale pulmonis transmittit̄. sine cuius refrigerio cor pre nimio caloris incēdio vreretur ꝛ destrueret̄. Item necessarium est ꝓpter vocis informationem. ad hoc enim est palatū oris concauū vt plectrum lingue facilius moueretur / ꝛ ad vocem formandā expedite eleuaretur ꝛ deprimeret̄. Item vtile est ad grossaruꝫ superfluitatū a cerebro ꝛ pulmone venientiū ciectam electionē. quibus per ostiuꝫ oris eiectis vitalis spūs in corde ꝛ animalis in cerebro suas complēt actiones expeditius. Item vtile est ꝓpter mēbrorum nutribiliū a superfluis exonerationem. quando ergo stomachus crudis humoribus onerat̄ natura per vim expulsiua operante ꝑ oris officium expurgatur. sicut dicit cōstan. ꝛ galie. super illud amphoris. In vomitibus ꝛ purgationibus que sponte fiunt si qualia oportet fiant. confert ꝛ bene ferunt si vero nō contrarium. Patitur aūt os (vt dicit constan. in viatico) quandoqꝫ ex alijs mēbris sibi vicinis infirmantibus. patitur auteꝫ pustulas vlcera ꝛ hmōi. ex corruptis humoribus aliūde ad buccam defluentibus. si rubeat ita ꝙ nigredini attineat ꝛ caleat / doleat aut ardeat. materia sanguinea est ꝛ colerica. Si vero multuꝫ nigrescat / tanto molestius ꝛ timidius ne forsan ad cancrum deueniat̄ / accidunt aūt vlcera ī ore lactentium puulorum ꝓuenientia ex acumine lactis ꝛ eius corruptione. (hucusqꝫ constan. in viatico particula. ij.)

Dentes ꝯm grecos dicūtur edentes quasi oīa apposita diuidentes ꝛ incidentes vt dicit Isido. Et sunt dentes secūdum constan. quedam plantaria ī ossibus maxillarum ꝛ menti quibusdam radicibus inserti. Et sunt in maribus secūdum constan. xxxij. xvi. in maxillaribus sunt positi quorꝫ quatuor in anteriori parte pares vocantur et quadrupli. ꝛ hi lati sunt ꝛ acuti incisores vel precissores a medicis nuncupantur / ad incisiones cuiuslibet cibi sunt apti. ꝛ quicquid ab eis

accipitur in ore/conterit͛ ⁊ mordetur. Sunt ite rum ⁊ duo qui canini sūt dicti collaterales qua druplis in summitate acuti/duris cibis cōmo lendis apti. Et dicunt͛ (secūdum Isido.) cani ni/qꝛ ad similitudinem caninorum cōsistunt ⁊ canes per ipsa ossa rodunt. precissoribus enim dentibus sunt fortiores/acutiores/longiores ⁊ rotūdiores. ⁊ ideo a quibusdam collū puel le vocantur. ⁊ quod priores precidere nō pos sunt/istis tanꝙ fortioribus ad constringendū tradunt. Sunt ⁊ decem alij ex vtraqꝫ pte supio ris mandibule qui in collaterales quadruplis hi sunt lati atqꝫ grossi. hi molares sunt vocati ⁊ ad molendum bene sunt apti. nam que cōcisa ⁊ contracta sūt/a prioribꝰ more mole subeūt vt dicit Isido. Sunt igitur in supiori mādibu la. xvi. dentes. s. quatuor quadrupli ⁊ pares/ ⁊ duo canini/⁊ decem molaros. Et totidē etiā dentes numero collocantur in inferiori mandi bula seu in mento. Dentes igitur quantum ad suum numerū ⁊ officium quadripharie diuidū tur. Quidam enim sūt incisiui. ⁊ hi sunt qua tuor/duo supiores/⁊ duo inferiores / qui pri mo aspectui se offerunt/quidam vero sunt pa res. ⁊ hi sunt quatuor. duo supiores ⁊ duo in feriores qui alterutrum iuxta incisiuos positi mutuo se contingunt. Quidam vero dicuntur collaterales seu canini. ⁊ hi quatuor sūt duo su periores ⁊ duo inferiores se mutuo collidētes Quidam vero sūt molares. ⁊ hi. xx. s. x. supius ⁊ totidem inferius mutuo se tangentes ⁊ que ab alijs inchoata sunt quasi mole cōtinue con cidentes. hi omēs sunt mandibulis radicati et quodāmodo furcati sed diuersimode. qꝛ ante riores. s. in quadrupli ⁊ pares vnā habēt furcu lam seu radicem. canini vero molares tres vel quatuor habere dicunt͛ vt dicit cōstan. Denti um quoqꝫ numerum discernit qualitas sexuuꝫ nam in viris plures/in feminis pauciores in ueniūtur. vt dicit cōstan. ⁊ Isid. Distinguūtur ⁊ etiam dentes secundū pcessum etatis. quo niam sicut dicit aristo. li. ij. ꝙ dentes senū gene raliter sunt nigri nō acuti vt patet in canibus quorum etas per dentes noscunt͛. qꝛ dentes iu uenum sunt albi ⁊ acuti/senū vero ecōtrario. Excipit tamē aristo. ibidem ab hac generalita te dentes equorum quos dicit habere ꝓpriuꝫ ꝙ ꝓcedente etate magis albescūt. Dicitur etiā ibidem. oportet vtiqꝫ scire ꝙ aialia que sunt multorum dentiū coniūctorum sunt vite lōgio ris. que vero paucorū sunt dentium ⁊ sepatoꝝ sunt vite breuioris. Item dicitur ibideꝫ. Om ne animal quadrupes generās aimal simile si bi habet dentes. Item homo eijcit dentes in

iuuentute anteriores nō molares. ⁊ hoc contin git forsan ꝓpter furcularum ⁊ radicū debilita tem. Molares aūt nō eijcit ꝓpter causam con trariam. Et est generale in alijs animalibꝰ que nō eijciunt aliquem dentē priusꝙ alter sibi si milis in loco oriatur primitus. Item aristo. li. xij. Omne aīal carens dentibꝰ in supiori mā dibula est siccum ⁊ terrestris nature. Oīne ani mal habens dētes in vtraqꝫ mādibula est pin guedini simile. Item idem lib. xij. Natura nō facit nisi quod meliꝰ ⁊ perfectius est. ⁊ ideo necesse est ex materia partis terrestris declinet ī quibusdam aīmalibus ad partē supiorem. s. in dentes ⁊ culmos ꝓminentes in quibusdaꝫ in cornua. ⁊ ꝓpter hoc non pōt habere dentes in vtraqꝫ mandibula animal habēs cornua. Item idem li. xvi. Dentes solūmodo inter alia ossa crescunt duꝫ remanet animal. ⁊ hoc est ma nifestum in dentibus sup crescentibꝰ ⁊ decli nantibus a locis suis cōtingentibus se inuiceꝫ Et causa crementi illorum ꝓpter opationē eo rum si enim nō crescerent/cōsumerentur cito et ꝓpter hoc terūtur cito. dentes animaliuꝫ come dentū multum/⁊ carentium dentiū magnis. ⁊ ꝓpter hoc ingeminata est natura ⁊ aggregauit dentes ad inuicem ꝓpter senectutem ⁊ finem. alter si vita duraret p millenarium semp den tes plures essent ꝙ in prima creatione. Item dicit ibidem lib. ij. Dentes qui oriunt͛ inter gin giuam non oriūtur in viris ⁊ mulieribus nisi post. xx. annos. ⁊ forte in quibusdam mulien bus post. lx. ⁊ origo eorum erit cū maximo do lore. Item idem li. xix. Dentes acuti oriūtur an te latos. qm̄ dentibus acutis indiget ad absci sionem cibi prius. qꝛ priꝰ est abscindere ꝙ mo lere. ideo etiam citius crescūt. qꝛ minores sunt qꝛ origo minoris rei est ex calore ante origineꝫ rei maioris. Item calor lactis facit oriri dētes cito. ⁊ ꝓpter hoc est ꝙ pueri lactantes lac cali dius/nascunt͛ in eis dētes citiꝰ. Itē idē ibidē āteriores nascunt͛ osse tenui ⁊ debili. ⁊ ꝓpter hoc sunt velocis casus. (hucusqꝫ aristo.) Ad hoc constan. in viati. pticula. ij. Dentiū magnū est iuuamentum ⁊ cū iuramento magnū corpo ris ornamētum ipsorum inꝙtum nō patiētiū qꝛ in patientibus actio corrumpitur. quorum passio diuersa est/cuius diuersitatis pars est vi sui manifesta. sicut putredines fetores/rupt u re/pforationes/motiones/casus/limositates ⁊ similia. Pars vero non apparēs est ⁊ occul ta. sicut quando dentes nimium dolent/⁊ tam̄ exterius sani apparent. Causa autem talis doloris sunt humores a capite descendentes vl a stomacho mediante fumositate ascēdētes

vel humoris acuti in gingiuis. ⁊ tunc dolores
nimij cum saltu ⁊ pulsu sentiuntur ꝓpter mali
ciam humorū ⁊ acumen. Si vero dolor est a ca
pite/ grauitas sentitur in capite/ ⁊ dolor in fa/
cie rubro ex sanguine vel colera ad radices dē
tiuꝫ descendēte. Si vero fuerit a stomacho/ do
lor sentitur ī stomacho ⁊ assidua eructatio egre
ditur ⁊ erūpitur dentes ⁊ aliquādo perforant̄/
aliquādo rumpūtur aliquādo ex vermib⁹ in ci
trinum/ viridem/ vel nigrum colorem mutant̄.
que omīa ex corruptis ⁊ pessimis humoribus
ex malis cibis per neruos ad ligamentū denti
um descendentib⁹ accidere dinoscuntur. Dētes
etiam aliquādo mouent̄. ⁊ causa motus hūo/
res sunt in dentium radicibus. ꝙ si acuti sunt/
necesse est in dentibus ⁊ foramina effici/ ⁊ feto
res ac putredines generari. ꝙ si vermes fuerint
in causa/ dolor maximus gignitur. q̄r ad neruū
sensibilem corrodēdo penetratur/ obstupescūt
etiam dentes ⁊ exacerbant̄ ex humore acido in
tus vel extra neruos sensibiles inficiente. dor/
mitare etiam videntur ex causa nimis frigida/
sicut ex niue vel glacie neruos dentium ↄstrin/
gente. Item dentes quandoq̄ cadūt ex nimia
humiditate ligamenta dentium relaxante. quā
doq̄ ex nimia siccitate. vt patet in senibus quo
rum dentes ꝓpter subtractionem humiditatis
nutribilis dilabuntur. Has ⁊ multas alias re
citat cōstan. dentium passiones. sed he sufficiāt
Recollige igitur ex predictis quare dentes in
mandibulis tanquam in fundamentis ꝓprijs
radicātur ex frigiditate dominātē albiores cete
ris ossibus efficiuntur ꝓpter sui duriciaꝫ de fa
cili nō leduntur. substantia enim dentiū est ex se
impassibilis cū non sit sensibilis (vt dicit con/
stan.) Unde dens ruptus nullum dolorem pa
titur. dicitur tamē pati dolorem ꝓpter neruum
sensibilem qui in eius radicibus sepe leditur ⁊
grauatur. Dentes enim intrinsecus neruis colli
gātur. terminos carnis dentes exceduntur/ ⁊ ta
men in carne radicantur nisi intra se nec in se pa
tiūtur. clausi sūt labijs ne videantur. Indecēs
est enim cum apparent nisi forsitan ꝓpter risū
Item superiores ad inferiores reuertuntur. ⁊ si
bi inuicem mutuo coaptantur. ⁊ si inferiores
aliquando moueantur superiores tamen infixi
⁊ immobiles reperiuntur ordinate autem ad ī
uicem componūtur ad informationem articu/
late vocis maxime cooperātur/ toti corpori ob
sequuntur.

Lingua a lingendo cibum est dicta
vel quia per eam articularis sonus
verba ligat. Sicut enim plectrum
cordi alliditur. sic lingua dentib⁹. vt dicit Isi.
Est autem lingua instrumētum gustus/ ⁊ locu
tionis (vt dicit constan.) ⁊ cōponitur de substā
tia siue de molli carne porosa ⁊ spōgiosa ⁊ ner
uosa. Est aūt neruosa ꝓpter sensum ⁊ motum.
porosa vt facilius sapor penetret ad neruū fa/
cientem gustum. ad quam veniunt multe vene
sanguine plene. vnde rubicunda est in colore.
hec eisdem operatur panniculis/ quibus spaci
um bucce ⁊ palatum induitur ⁊ vestitur. a supe
riori parte patet tota. ab inferiori autem parte
patet vsq̄ ad ligamenta quibus merito est con
nexa. vnde radices lingue ⁊ sensibiles nerui/ q̄
bus recipit sensum ⁊ motum a spiritibus sunt
occulti. In quibusdam autem hominibus (vt
dicit cōstan.) contrahit̄ lingua plus q̄ꝫ oportet
intantū ꝙ nec in diuersas partes mouetur. vn
de oportet incidi ligamenta. vt si motus per to
tum bucce spacium amplieт̄. Passiones enim
multa accidunt lingue in substantia ipsius vel
in neruis ad eam venientibus. (vnde in viati
co cōston.) lingua aīalis ꝑdit motum volun
tarium/ vnde ⁊ vsum amittit sermonis. cuius
causa est ex deffectu virtutis motiue ex cerebro
veniente vel ex neruo opilato per quem virt⁹
transit animalis. aliquando ex apostemate vel
ex pustulis in lingua accidentibus. aliquando
sunt ꝓpria vitia in substantia lingue sicut opi
latio mala ex qua est sensibilis distemꝑantia ex
nimio calore vel frigiditate/ vel humiditate/ vl̄
siccitate/ vel apostema/ vel tumor ⁊ similia. ꝙ si
lingua videatur nimis tumida excessum calo/
ris designat. si vero alba/ frigiditatem. si vero
mollis/ humiditatem. si sicca ⁊ aspera/ siccitatē
⁊ omnia talia lingue impediunt vsum. vel tol/
lunt in toto/ vel in parte. Si autem lingua sa/
na videatur nullas habens maculas. loquela
tamen sic orbata/ ex cerebro est deffectus vel ex
neruis sensibilibus opilatis. aliquando est ꝑ/
ditio loquele ex perdita mente. vt in frenesi vel
litargia (huc usq̄ constan. in viatico.) Alios de
signat deffectus lingue constan. in panteg. vt
dicit. Accidunt pustule late et extente in pellicu
lis exterioribus lingue. sicut accidit pueris ma
lum lac suggentibus. ⁊ sunt quādoq̄ albi/ quā
doq̄ nigri coloris. accidit autē apostema lingue
eam magnificans/ ⁊ ab ore exire faciens/ ⁊ vo
catur exilium lingue. Aliud est gen⁹ apostema
tis lingue quod rana vocatur. eo ꝙ sicut rana
nascatur sub lingua ⁊ aufert vsum lingue/ ita ra
na muta dicitur ab effectu. Est autem aliud
apostema lingue sanguinolentum. vnde tota
lingua patitur/ ⁊ loquela vna cum gustu im/
peditur ex viscosis enim humoribus in lingua
dominantibus sensus gustus corrumpitur/ et

ita in mutatur vt dulcia amara z insipida iudicentur. et econtrario sicut dicit galie. Item dicit galie. super amphoris. q accidit ligue balbuciens ex nimia humiditate quando lacerti lingue pre nimia humiditate in extremis nequeunt dilatari. sicut est videre in ebriosis/qui balbuciunt quando in cerebro humore nimio perfunduntur. (vnde dicit idem galie.) Naturaliter autem balbutientes/vel propter nimias cerebri humiditates balbutiut. vel propter lingue humectationes vel propter vtrunq. Illa etiam superflua humiditas est causa quare aliqui qui efficiuntur trauli qui aliquas litteras pferre non possunt vel. l. pro. n. vel. c. pro. t. proferut. et hoc i infantibus qui multas litteras corrumpunt/et eas proferre non possunt. Hec omnia dicit galie. super illum amphoris. hipocratis maxime trauli capiuntur longe quia nimia humiditas talium que est causa traulisationis redeunt ad stomachum et in testina. et se lubrificando inducit dyarriam id est fluxum ventris. sicut dicit galie.) Item dicit constan. in pateg. q in lateri bus ligamentoru lingue sunt queda vene que saliuam ligue administrant. he ab initio lingue incipiunt a quibus emanat quedam humectatio flegmatica que salliua appellatur. vnde ille vene vocatur a medicis saliuales siue habitatio saliualis. inicium autem lingue/ vn exeunt he vene est caro glauca et alba ipsius saliue generatiua que humectat linguam et temperat ciborum siccitatem/et augmentat eoru succositatem. vt post dicetur. Item dicit aristo. li. vi. q oues habent sub linga venas albas/et ille faciunt fetus albos. et alique habent nigras et ille faciunt fetus nigros. et alique varias/et ille pcreant fetus varios zc. Recollige igitur ex iam dictis q ligua est suba carnosa/sanguinea/et porosa influentie spiritus receptiua/in complexione calida et humida/in dispositione tenuis oblonga anteriori parti gladij similis/in cono et colore rubicunda/in loco concauo et humido sita/ad motum facillima/vocis informatiua/saporu discretiua/per emissione3 oris saliue humectiua/conceptionum anime interptatiua/dentibus et labijs quasi muro duplici circumcepta/in diuersis animalibus quo ad figuram varia Nam in quibusdam breuis est et grossa/in quibusdam vero econuerso. qui vero habent lingas grossiore. habent voce grauiore et econtra. Quedam etiam animalia habent linguas medicinales et salutiferas. et hoc vel ex nature bonitate/vel ex occulta aliqua proprietate. vt linga canis vt dicit cassio. Queda aut habent linguas mortiferas propter maliciam z fumositatem humoris in eis dominantis. sicut linga serpentis/ dracois et rabidi canis cuius morsus summe est venenosus cuius lingua semper apparet extra os et distillat venenu3/et inficit aqua in quam cadit. de qua qui biberit efficitur rabiosus vt dicit auicen. et constan. in tractatu de venenosis animalibus et venenis. vn etiam serpentum lingue secundum aristo. nigre sunt siue liuide/siue subruffe et maculose/acute et in motu velocissime. et hoc contingit propter humorem furiosum et venenosum que tam velociter linguam agitat/vt vna numero bifurcari videatur. lingua tamen aspidis quanuis in corpore viuentis serpetis plena sit veneno mortifero/separata tamen a corpore et desiccata venenum perdit. et venenum si prese's fuerit/prodit vnde in presentia veneni in sudorem proru pere consueuit. vnde talis liga velut vtilis et pficua reputatur iter viros regios prec osa/q̄uis prius fuerit venenosa.

Saliua est humor flegmaticus ex naturalibus venis lingue generatus vt dicit constan.) Est autem saliua naturaliter humida in colore alba et ex continuitate motus lingue et instrumetorum spiritualium spumosa/in sapore actu insipida quia potentialiter omnium saporu est i se receptiua. Si enim esset alicuius saporis determinati/no esset alterius susceptiua. Est et (secudum eundem constan.)saliua inter gustu3 et eius obiectum media. nihil enim sensu gustus percipitur/nisi cuius sapor mediante saliua gustus organo presentatur. vnde ipsa secundum quantitatem saporis rei gustate immutatur. Fuit aute necessaria saliua (vt dicit constan)ad humectationem oris vt saliue beneficio irrigaretur. Ite3 propter digestionis preparationem. cibus eni3 siccus in ore assumptus non vtiliter stomacho mitteretur/nisi saliua media prius humectatur quia sine saliue adminiculo res sicca no de facili transglutiretur. Ite3 vtilis est ad facilioren sup fluitatem cerebri et pulmonis euacuationem. quia tales emunctiones calore vel frigore indurantur aut in fiscantur. quia non ita de facili per oris ostium excrearentur. nisi primo cum humoris et saliualis adiutorio lubricando ad exitum pararentur. Item saliua hominis ieiuni habet quadam uim latentis in fectionis. vnde et sanguinem animalis ledi si mediante aliquo vulnere aliquid sanguin ad misceatur/ vt dicunt p dicti auctores in tractatu de veneniis. z hoc forsita u est. (vt dicit auicenna.) ratione cruditas./ humor enim crudus sanguini pfecte digesto/i

suis qualitatibus repugnat/ ⁊ suũ(vt dicunt
auctores)ꝑturbant tempamentũ. hoc est etiaȝ
quod dicũt sancti ⁊ habẽt a plinio ꝙ saliua si
ue sputum hoīs ieiuni interimit serpẽtes / et ve
nenosis aīalib⁹ est venenũ. sicut dicit basili
us sup illud verbum in exameron. Ipsa conte
ret caput tuũ. ⁊ tu insi. cal. eius. Gene. iij.
Item sicut dicit galie. sup amphoris. ibi Insa/
nici sputo fit ptisicis fluxus. ⁊ vbi saliua tenet
moriũtur ⁊c. Ptisici ꝑpter vlcus pulmonis
sẽp tussiunt/ ⁊ a supfluitate saniei vlceris spuẽ
do se exonerant prout possunt. sed tamẽ mors
imminet. quando nõ spuunt qꝛ retenta intus
saliua cuȝ sanie vie spũs interius clauduntur
⁊ sic ptisici suffocati moriunt. Item sicut dicit
galie. tersi. inter sputum ⁊ saliuam est differen/
tia. Nam saliua est superfluitas naturalis nu
trimenti pectoris / ⁊ generat digesta. Sputum
vero est illud quod ad pect⁹ aduenit ẜm diuer
sitatem cursus naturalis/ ⁊ cursus preter natu
ram /nec est semper digestũ ⁊ ideo sputũ in acu
tis febribus ⁊ apostematib⁹ /si leuiter fiat cuȝ
signis digestionis ⁊ sine tussi laboriosa forti/
tudinem signat virtutes/ ⁊ defectum morbi. si
cut dicitur in ꝑnosticis. ⁊ ecõuerso. Unde(ẜm
galie. ⁊ alios cõmentatores ibidem)in saliua
siue in sputo cõsiderant tria generaliter. color.
odor. ⁊ sapor. qꝛ si sputum fuerit in colore liui
dum cordis ⁊ spũalium designat lesionem.
Si vero sanguineũ cuȝ sanie admixta/ pulmo
nis designat vlcerationem. Si etiam fuit in
odore fetidũ/ interiorem signat corruptionem
Item si in sapore fuerit amarũ vel acidũ. hu
moris corrupti in stomaco ⁊ pulmone seu ĩ sub
stantia lingue signat dñationem. Item in spu
tis abũdare signum est flegmatice cõplexionis
vnde ⁊ in senibus solent sputa abundare gros
sa ⁊ viscosa ẜm intensioȝ frigiditatis ⁊ resolu/
tionem siue dissolutionem humiditatis substa
tialis.

V Ox est tenuissim⁹ ictus plectro lin
gue formatus. vt dicit Isido. ⁊ pri
scianus. Organa aũt vocis siue ĩ
strumenta. multa sunt (vt dicit cõstan. s. pulmo
arterie /guttur /vuula / os / dentes /labia/ atqꝫ
lingua. sine enim istoꝝ instrumento vox nõ for
matur. Et horum quedã sũt vocis receptiua. si
cut pulmo cum suis receptaculis ⁊ cãnalibus
quedam vero sũt vocis ordinatiua. sicut vuula
qui vocem (ẜm cõstan.)pulchram reddit ⁊ for
tem/ qñ ad alia instrumẽta se habet ꝑportiõa
biliter. aerẽ vero introeũtem tempat/ ⁊ ne nimis
impetuose exeat /cohibet ⁊ refrenat. a receptio
ne etiam pulueris guttura ⁊ arterias ꝓhibet ⁊
cõseruat. Quedaȝ enim sũt vocis emissiua. vt
cãnales pulmonis ⁊ arterie que sũt quasi que/
dam fistule. que si fuerint leues mũde / ⁊ tempe
rate/ dulcem actempatam ⁊ equalẽ reddũt vo
cem. si vero aspere fuerint ⁊ plus debito fuerit
late ⁊ stricte aut distorte nimis grauem vel exilẽ
dissonam aut inequalem emittũt vocem. Ad
formationem igitur vocis aer in folliculo pul
monis recipit/ ⁊ per ordinatum arteriarũ mo/
tum per os emittit. vnde ex veloci aeris cõmo/
tione ⁊ organoꝝ vocis extensione son⁹ reddit/
qui in ore aīalis ꝓlatus ⁊ plectro lingue for
matus/ vox a sapientib⁹ dicit(huiusqꝫ cõstan.
in panteg.)vnde aristo. li. iiij. Pulmo est pmũ
vocis receptaculum. ⁊ ideo oĩe aīal carens
pulmone/ caret ⁊ voce ac loquela. loqui eni ẽ
distinguere vocem. vnde aīal nõ habens lin
guam absolutam nõ habet vocẽ. vt dicit ibidẽ
apes vel musce carent voce / faciunt tñ strepitũ
in volendo /extendendo / ⁊ contrahendo alas.
per aerem cadentẽ inter corpus ⁊ alas ⁊ sic faci
unt locuste. ⁊ huius ꝓbatio est qꝛ nunꝙ faci/
unt sonum in sedendo/ sed tantũmodo in volã
do. Rana autem habet vocẽ ꝑpriam ⁊ anteri⁹
lingue sue applicat ori suo. ⁊ quod ex lingue
vicinat/ camne pulmõis absolutum est. ⁊ ꝑpter
hoc habet vocem ꝑpriam ⁊ est coax. ⁊ nõ facit
hoc nisi ex aqua tantum/ ⁊ ꝑprie masculus tẽ
pore coitus quando clamant feminam ꝑ voceȝ
cognitam. Rana vero multiplicat vocem quã
do ponit mandibulam inferiorem in aquam
⁊ extendit supiorem / ⁊ ꝑ extensionem duarum
mandibularũ vociferat. ⁊ ꝑpter nimium cona
tum extensionis lucent earũ oculi sicut candele
cantãt ⁊ vociferant plus de nocte ꝙ de die. qꝛ
tunc est sepius coitus earũdem ⁊c. Item ibidẽ
Aues pui corporis plus vociferant ⁊ ganiũt
ꝙ magni ⁊ maxime tempe coitus. qm̃ vocifera
tio auiũ maxime est in illo tempore. Item ideȝ
gallus vociferat post bellum ⁊ victoriam. Iteȝ
in auib⁹ est ꝙ masculus dat vocem ⁊ nõ femi/
na. sicut gallus ⁊ mas coturnicum. loqui auteȝ
appropriatur homini. qui aũt naturaliter sunt
muti/ sunt surdi. ⁊ habent vocem/ sed omni/
no indiffinitam (vt dicit idem.) Item idem ĩ
eodem libro. Omnes femine sunt subtilioris
vocis ⁊ acutoris ꝙ masculi preter vaccam. qꝛ
vox femine est grossior. Iteȝ idem. exitus sper/
matis est in maribus apud alterationem vocis
⁊ hoc est in termino duorum septenniũ. aliquã
do tamen citius mutatur vox in quibusdam. ⁊
est signatio motus ad luxuriam. Item ideȝ qñ
equi incipiũt coire/ erit eorum vox maior. simi
liter ⁊ femine. vox tamen femine clarior. Item

ibidem voces masculoꝝ mutant quādo muti
lantur. Item dicit lib. viij. s. voces oīum qua/
drupedū mutantur efficiunt. sicut voces femi
narum quādo castrant (⁊ lib. xix. s. dicit) Causa
acuminis ⁊ alterationis vocis est ſm alteratio
nem etatum. quare vox iuuenum aīalium est
acutior voce senū. ⁊ mulierū ꝙ virorum. ⁊ vo/
ces omnium aīalium sunt acutiores in iuuē
tute. Item idem multe femine ⁊ multi iuuenū
vociferant voce acuta. qm̄ ꝓpter debilitatem
mouent paucū aerem. ⁊ quod est paucū mouet
velocius/ ⁊ vox est velox acuta. grauitas autē
vocis sequitur tarditatem. ⁊ aer multus mouet
tarde. Mares aūt ⁊ senes mouent multum ae
rem. ⁊ ideo sunt grauioris vocis. neruos enim
⁊ arterias habent fortiores masculi ꝙ femine.
senes ꝙ paruuli ⁊ nō castrati ꝙ castrati ꝓpter
debilitatem. ergo neruoꝝum erūt voces castro/
rum similes vocib⁹ feminaꝝ. huiusqꝫ aristo.
Vox est equalis / clara fortis / flexibilis / int acu
tum ⁊ graue mediocris est laudabilis. sicut ecō
uerso vox tremula / rauca / ⁊ aspera / debilis dis
sona / nimis grauis vel acuta / est vituperabilis
Nam vox vnica dissona ⁊ inordinabilis mul/
tarum cōfundit vocū harmoniam. vox itaqꝫ cō
sona dulcis ⁊ ordinata est letifica / amoris exci
tatiua / passionum aīe expressiua / virtutis et
vigoris organorum spūalium ꝓstatiua / pu
ritatis ⁊ bone dispositionis eorūdē ostensiua
laboris subleuatiua / tedij seu fastidij ablatiua
etatis ⁊ sexus discretiua / preconij ⁊ laudis acq
sitiua / affectionis audientium mutatiua. sicut
d orpheo dicitur fabulis ꝙ vocis sue modula
tione arbores ⁊ nemora / montes / ⁊ saxa dem
cebat. Ita est etiam vox composita nature con
sona ⁊ amica. ꝙ nō solum delectat homīes ve
rum etiā ⁊ bruta aīalia / quod patꝫ in bob⁹
qui cantu bubulci dulci sono potius ꝙ iaculo
ad laborandum excitantur. volucres etiam in
vocis modulo delectātur in tantum / ꝙ sepe p
dulcē sonū ad laqueos ⁊ picula ab aucupe ꝓ
uocant (iuxta illud poeticū) Fistula dulce cāit
uolucrē dum decipit auceps. Itē p dulces vo
ces ⁊ cantilenas ⁊ harmonias musicas infirmi
⁊ maniaci ⁊ frenetici ad sensum mētis ⁊ sanita
tem corpis sepius reuocat. vnde ⁊ constan. in
viatico pticula. i. c. de amore qui dicitur hereos
sicut dicit / Dicunt alij ꝙ orpheo dixit. Impa/
tores ad cōuiuia me inuitant / vt ex me se dele/
ctent. ego tamen delector ex ipsis quorum ani/
mos flectere possunt de ira ad mansuetudinē
de tristitia ad leticiam / de auaricia ad largitatē
de timore ad audaciam. hec est ordinatio mu
sicorum que circa aīe suauitatē esse dinoscitur
⁊c. dulci sona ⁊ melodia demones aliquando
coartant ⁊ exire de corporibus cōpellunt vt pa
tet in saule a quo spūs dei malus voce dauiti/
ca recedere cogebatur. vt patet. ij. Regū. xvj. ⁋
Ex quibus omnibus iam patet ꝙ vtilis sit io
cunda vox atqꝫ dulcis. Econtrario vero est de
voce inordinata ⁊ horribili. qꝛ nō letificat. sed
contristat / ⁊ aures ac mentem grauat. Unde
constan. in. c. supradicto. Interrogatus quidē
philosophus quare homo horribilis graui
or esset quā quodlibet pondus. taliter respō/
disse fertur. homo inquit horribilis pond⁹ ani
mi est ⁊c. hec de voce bona ⁊ mala nūc sufficiāt
Nam de his que vocem impediūt supra dictū
est in tractatu de lingua ⁊ adhuc dicetur infra.

Guttur est extremitas cannaliū pul
monis. vt dicit constan. ⁊ est dupli
cis iuuamenti. Maius enim ⁊ pri
mum est. vt aerem attrahat ⁊ mutat. secundum
est vt cibos interius traiciat ⁊ vt vocem faciat.
hec cannalis substantia cartilaginosa est atqꝫ
dura. vt cum vētus exeat vox emissa fiat clara.
Nam raucitas vocis fit ex humiditate canalis
pulmonis. Cōponitur itaqꝫ guttur a trib⁹ car
tilaginibus. Prima est arterius gibbosa exte
rius / concaua interius. Secunda priore ē ma
ior ⁊ recte iuxta os stomachi collocatur. Tertia
cartilago est media inter primam et secūdā ex
istis cartilaginibus quasi quadam cōcatenatō
ne guttur componitur ut dilatetur ⁊ cōstringat
induitur tota substantia gutturis eisdem pelli
culis quibus lingua induitur ⁊ palatum. con/
cauitas aūt gutturis quam aer intrat ⁊ exit / ha
bet quoddā corpus lingue simile compositū
ex glande ⁊ pinguedine ⁊ pelliculis. ⁊ vocatur
a medicis lingua gutturis siue cataracta. ⁊ est
primum vocis (vt dicitur) instrumentū. Non
enim potest aliter vox esse / nisi claudatur ista ca
taracta. qꝛ si via gutturis fuerit aperta / impos/
sibile est vocem esse. qꝛ paulatim aer exit. vnde
gutturis cataracta ad flatum constringendum
fuit necessaria. qꝛ vero guttur quādoqꝫ patitur
ab humoribus a capite descendentibus vnde
raucitas generatur ⁊ tussis. quandoqꝫ attactu
corrupti / ⁊ sicci aeris. quādoqꝫ etiā ab iniectu
pulueris. ideo habet vuulā pro obstaculo ne
puluis vel hmōi aliquid pulmonē valeat sub/
intrare / que fuit necessaria. nec vocē faceret pul
chram / fortem / ⁊ expeditam. alleuiat autem ae
rem introeūtem ⁊ eius temperat frigiditatem.
vnde quidam moriūtur quando radicitus eis i
ciditur. quia nimium recipiunt aerem ⁊ guttur
⁊ pulmonem infrigidantem. Est igitur guttur
organum in vocis formatione necessariū cibi ⁊

potus in primũ digestiõis locũ.s. in stomachũ
inductiuum. qd ideo longũ est ⁊ rotundũ /vt
amplioris aeris ad infrigidationẽ caloris cor
dis facilius sit attractiuũ ⁊ expulsiuum. Est au
tem in vtraqꝫ extremitate magis concauũ ⁊ in
medio magis strictum vt sic sit vocis magis in
formatiuũ. Est aũt ex diuersis cartilaginibus
more cyphi se cooperientibus compositũ vt for
tius existat. ⁊ ita vt ex tenenitudine cartilaginis
ad vocem variandũ facilius se reflectat. In ge
nitata autem ẽ natura circa guttur ut ƀm duplex
officium aĩali necessarium duplicem vie ha
beat concauitatem. habet eni viam cãnalẽ ad
aerem attrahendũ / ⁊ anhelitum pficiendũ. ha
bet etiam ⁊ viam manifestam ad cibum recipi
endu ⁊ hec duplex via quodam coopculo (qd
epiglotum dicitur) distinguitur. habet eni se in
superficie gutturis ad modum vestis ad vtrũ
qꝫ foramen gutturis equaliter se habentis.
Cum enim natura cibũ appetit / clauso fora
mine anhelitus aliud foramen ad susceptionẽ
nutrimenti omnino se aperit ⁊ ecõuerso. cum na
tura attractionem aeris desiderat / foramen ali
ud gutturis se claudit penitus ⁊ obturat. Item
cõtingit guttur multipliciter pati. s. p extrinsecã
passionem siue qualẽcumqꝫ lesionem. Item
quãdoqꝫ per incautam cibi vel potus sumptõ
nem. Si enim cib⁹ intrauit meatum p quem at
trahit aer. via spũs de facili intercludit / ⁊ aĩal
suffocatur. quandoqꝫ p humorꝫ fluxum ⁊ reu
matisationem. Contingit aũt humores a capi
te ad cãnales gutturis cõfluere ⁊ ibidem facere
apostema. quod si materia colerica fuerit ⁊ fu
riosa / cito mortificatur animal ⁊ suffocatur.
Nam (vt dicit cõstan.) angustat flatum ita qꝫ i
firmus vix cibum vel potum sumere possit vel
recipe. qꝛ dolorem patitur nimium. Si autem
sit materia sanguinea infirmus apparet plen⁹
in corpe / rubet in facie / vene sunt plene / plen⁹
pulsus / tumor calidus ⁊ dulcis ex sup abũdã
tia sanguinis sentitur gustus. Si vero ex cole
ra rubea dolor est fortis angustia nimia / calor
cum siti maxima ⁊ vigilia / amaritudo in gustu
est. Si autem fit ex fleumate / nõ tantum dolet
sed tumet lingua ⁊ mollescit / si ex salso fit fleu
mate / omia saporat in gutture tanqꝫ salsa vox
patientis efficitur sicut paruulorꝫ catulorum.
qꝛ ex siccitate salsi fleumatis trachea arteria co
artatur. vt dicit constan. Cõtingit aũt istam ma
teriam malam qñqꝫ totam recolligi interius in
pellicula que diuidit viam aeris / que dicit tra
chea arteria a via p quam transit cibus que di
citur ysophagus ⁊ facit esquinantiã que ĩ vno
die interficit. Ex cõpressione eni trachie arterie
denegatur aeri liber transitus ad cor. ex cõpres
sione vero ysophagi ciborum transitus dene
gatur. quãdoqꝫ colligitur materia ptim intra
⁊ ptim extra. ⁊ tũc aer dicit squinnantia ⁊ non
est ita mortifera. quãdoqꝫ tota materia est extra
⁊ dicitur synantia. ⁊ est adhuc minus mortife
ra / tamẽ picalosa. In omnib⁹ his est dolor ve
hemens gutturis / sed precipue in prima cum
suffocatione vocis. Est etiã difficultas respirã
di / ita etiam replent nerui esquinãtia qꝫ ita ma
xille spasmantur qꝫ vix etiam cum malleo pos
sunt dentes aliquãdo aperiri. ⁊ ita artatur lin
gua qꝫ vix vel nũquã põt attrahi. In oĩb⁹ istis
morbis gutt ƀm cõib⁹ bonũ signũ ẽ velox aspa
tio anhelit⁹ ⁊ respiratio. qꝛ trachea arteria ñ ni
miũ ẽ ppressa. vñ nõ ita timet suffocatio. nihil
enim ita timetur in hac passiõe sicut amissio ae
ris / aquo non põt aĩmal p vicesimam partem
vnius hore sine picalo abstinere. Hec ⁊ multa
alia. (vt dicit constan.) patitur guttur. s. vlcera
tionem / ⁊ inflationẽ sit in immoderatam / vo
cis raucitatem ex humiditate nimia arteriã gut
turis infundente / ⁊ vocem impediente / vel qñ
qꝫ extinguẽte / vocis aspitatem ex siccitate aeris
vel corporis siue cibi vel pulueris instrumentũ
loquendi exasperante. Sed hec de gutture di
cta sufficiant.

C Ollum est dictum / eo qꝫ rigidum
sit ⁊ rotundum caput baiulans et
sustentas. cuius pars anterior gu
la / posterior vero ceruix vocatur. vt dicit Isid.
Ceruix autem est dicta / eo qꝫ p illam partẽ ad
medullam spine dirigitur. vnde ceruix quasi i
vi cerebri dicit (vt dicit Isido.) Est igitur collũ
membrum rotundũ inter caput ⁊ corpus me
dium. ⁊ est osseum ex multis ossib⁹ ⁊ neruis cõ
positum. osseum quidẽ est / vt fortius sit ad ca
put sustentandũ. neruosum autem ad motum
volũtarium faciendum / ⁊ ad sensum ad inferi
ores partes corpis deferendũ. Collum enim
influentiam virtutis motiue recipit a cerebro ⁊
etiam sensitiue. ⁊ receptam ad inferiores par
tes corporis mediantibus transfundit. Debet
autem collum habere quandam conuenientiã
⁊ pportionem cum capite. nam si forma capi
tis fuerit temperate magna ⁊ ceruix aliquantu
lum grossa / leuitatem signat complexionis et
dispositionis. vt dicit consta. si vero fuerit ca
put puum ⁊ collum magnum quãtitati illius
nõ pportionatum / abũdantiam designat ma
terie superfluã / ⁊ virtutis informatiue defectũ
⁊ eius caput super cephalica infirmitate ⁊ au
ricularum dolore fatigatur (vt dicit constan.)
Secundum aũt aristo. lib. xiiij. Colli dispositi

sitio variatur in animalibus ꝛ volatilibus.
Nam in quadrupedibus spissi corporis ꝛ curi/
um mediocriū collum curtū est ꝛ grossoꝝ. ꝛ
hmōi aīalium in collo plurima est fortitudo
vt patet in bobus ꝛ bubalis/ ꝛ vrsis/ ꝛ in lu/
pis/ quoꝝ maxima in spondilibus colli foꝛ
titudo est. et ideo solent boues per colla iugo/
rum vinculis alligari. Animalia vero longi
cruris ꝛ grossioris corporis solent esse colli lō
gioris ꝛ hoc propter necessitatem pastus. Ut
patet in equis/ camelis/ ꝛ ceruis/ ꝛ huiusmodi
maxima autem equi pulchritudo est in collo.
nam secundum eius erectionem/ ꝛ spissitudinē
ꝛ extensionem estimatur a pluribus aīosus.
Item (aristo. in eodem.) Aues habentes cur/
uum rostrum/ habent collum curtum. vt patet
in ancipitibus/ aquilis/ ꝛ nisis. Que vero sunt
habentes rostrum longum ꝛ rectū habent col
lum longum vt patet in gruibus ardeis/ anse
ribus/ ꝛ similibus. ꝛ hoc est qꝛ acquirunt cibū
de ꝓfundo. Item idem ibidum. Omēs aues
pedum longorum habent collum grossum et
spissum ꝛ volant extēso collo ꝛ si huberint col
lum longum ꝛ habile ad declinandū illud qñ si
plicant in volando. Item idem si quod aīal
fuerit longi cruris erit longi colli. ꝛ si curti/ cur
ti. Item omne animal habet collum/ tale vero
quod nō anhelat aerem interius habet. anima
lia aūt anulosi corporis nō habent collum di/
stinctum a corpe sicut nec pisces. ꝛ hoc qꝛ non
habent scapulas. quia nō vocatur collum nisi
membrum. quod est inter caput ꝛ scapulas. vt
dicit aristo. ibidem.

Umeri dicti sunt quasi armi ad di
stinctionem hominis a pecudibus
mutis ꝛ nos humeros/ illi vero ar
mos habere dicuntur (vt dicit con/
stan.) Sunt autem humeri ex variis ossibus ꝯ
positi/ quoꝝ precipua ista duo spatule dicūt
qꝛ ad modum spate late. spatum enim latū dr
Fuerunt autem ossa necessaria (vt dicit ꝯstan)
duabus de causis. aut vt defendet pectus/ ne
quid retro pateret ab exterioribus. aut vt armo
rum ligent ossa que interius sunt concaua/ exte
rius vero gibbosa. Erat autem intra concaui/
tas vt prodesset costis. que ossa sunt habentia
nodos/ quos media vocant spatularum ocu/
los/ qd nomen ex officio sumpserunt. sicut eñ
oculi totius corporis anteriores sūt defensores
ita ista a posteriori pectora ꝛ eorum costas ꝛ os
sa defendunt ꝛ custodiunt. Sunt autem isti iō
oculi concaui vt armorum acumina possint in/
gredi. Habent autem spatula duo acumina re
retro. vnum corui rostro assimulatur/ ꝓ qd eadē
spatula furcule est connexa/ ne a superiori locū
suū non exeat interius. Ad hoc natura posuit
alterum ne subtus exiret acumen armorū. Fur
cule autem fuerunt ad hoc necessarie vt armos
ligarent ꝛ a pectore defferre facerent. horum os
sa exterius sunt rotūda/ interius vero concaua
ꝛ cū teneritudine pectoris colligata/ retro vero
cum corui rostro. Sunt autem eorum ligamen
ta ossa cartilaginosa que vocantur spatularū
capita ad hoc posita tantum ut concathenatio
nem facerent armorum. Ex iam dictis patet ꝙ
humeri ꝛ armi sunt necessarij. sunt etiam ad spi
ritualium mēbrorum defensionem. Item ad
brachiorum siue costarum siue pectoris ꝛ vita
lium ossium concathenationem ꝛ colligationē
Item ad ossium ꝛ spondilium colli supporta
tionem. Item necessarij sunt ad ponderum di
uersorum sustentationem. Nam rōne sue ossue
sitatis ꝛ neruositatis maximam habent fortitu
dinem ꝛ vigorem. Item post caput ꝛ collū ma
ximam in corpe obtinent eleuationē. alijs eñ
membris supueniēt sub capite constitutis. vt
patet in omni animali. Item patiunt humeri
quādoqꝫ ab extrinseco/ vt vulnera siue qualem
cūqꝫ lesionē/ siue ꝓpter nimiam laboris ꝛ one
ris cōtinuitatem. ꝛ tūc potissime curant ꝑ quie
tem ꝛ alicuius vnguenti appositionem. (vnd
dicit aristo. li. vij.) ꝯiuncture elephantis solēt
inungi oleo oliue ꝓpter faciliorem oneris ꝛ la
boris tolerationem vt melius dormiat. Item
quādoqꝫ ex causa intrinseca. s. ex fluxu humoꝝ
cōcurrentium ad iūcturas ꝛ neruos humorū ex
quibus nerui grauant ꝛ in suo effectu impediū
tur. qñqꝫ etiam ipse iuncture supfluis humori
bus replentur/ ex quorum acumine dolor i sen
sibili neruo generatur.

Rachia a fortitudine sūt dicta. ba
b rin eñ grece forte dicit latine (vt di.
Isido.) in brachijs enim tori lacer
torum sunt ꝛ insigne robur existit hi tori dicun
tur musculi. ꝛ dicuntur tori eo ꝙ illuc quasi vi/
scera tori videant vt dicit Isido. Brachiū aūt
vt dicit ꝯstan.) ex duobus cōstat ossibus. vnū
est supra/ ꝛ appellat cubitus superior. alterum i
fra/ ꝛ dicit cubitus inferior. Est aūt os inferius
priori maius/ qꝛ portans portato maius esse
debet ꝛ firmius. Concathenat aūt brachium
cū armo supiori ꝛ cōuertitur neruis fortissimis
quibus mediantibus sensum ꝛ motum volun
tarium recipit ꝛ ad manū post transmittit.
Sūt brachia rotūda ꝓpter maiorem opatiōeꝫ
ꝛ motus habitabilem/ ꝛ maiorē impassibilita
tem vt nō facile patiatur. Sūt etiam flexibilia

in iuncturis tribus. s. circa manuz / cubitũ / et armum / vt motui volũtario sint habiliora / et ad obediendũ volũtatis imperio promptiora. Preterea brachia respectu aliorum membrorum minus sunt carnosa et hoc propter substantiã ossiuz et neruorũ ex qua cõponuntur propter roboris et virtutis ampliationem. In brachijs enim maxima est hominis fortitudo ad portanduz / ad eleuandũ / ad constringendũ / ad repellenduz / ad pugnandũ / ad operandum. Item brachioruz ossa sũt dura / grossa cõcaua / et medullis plena Grossa quidem sunt et dura / ne de facili rũpantur. concaua / ne nimia soliditate nimis ponderosa redderent medullis plena / vt ossa sicca et dura medullarum pinguedine irrigarent / et vt spũs a neruis et venis confluẽtes medullari tẽperie seruarent et nutrirent. cute / musculis / et lacertis intermixta carne tegũtur ne ab aliquo extrinseco de facili lederentur. in iuncturis et vertebris et cartilagine vestiuntur / ne nimia duricie ossium mutuo se collidentium nerui sensibiles aliquã molestiam paterentur. et vt ipsa ossa in suis iũcturis planicie et mollicie cartilaginea expeditius mouerent / et nullius aspitatis occursu tarderentur. Item brachia propter vicinitatẽ quã hñt cũ regione cordis spm et pulsuz per quasdam arterias recipiũt et variam ipsius mutationem ac cõsistentiam defectum. s. et pfectum in venis et arterijs pulsatilibus manifestant. Itẽ brachia propter vicinitatem cerebri familiarem habent cõuenientiam cũ capite / et ab eo recipiunt latentis virtutis influẽtiaz. et ideo pro defẽsione capitis ſm sensum nature et sine deliberatione contra ictus ferientium se exponũt. Item vene totius corporis et maxime de regione capitis cordis et epatis cõueniunt in manibus et digitis et nutrimẽtuz tribuũt eis. et iõ qui sanguine repletos se sentiunt et grauatos aliquam de venis brachiorum aperire cõsueuerunt. et sic brachia sepe vulnerantur et patiunt / vt alia mẽbra sanitatis beneficium consequantur. Dicũt etiam medici quod sicut habetur in lib. de fleubotomia qui infirmant in vna parte corporis. debẽt venã in parte posita aperire. vnde qui patitur in dextra minuat de sinistra et ecõuerso. nisi materia fuerit venenosa vel alias furiosa. tunc eni sanguis ad partem oppositam nõ est attrahẽdus ne materie venenositas transiens per cor vel aliud membrũ nobile ipsum ledat. sicut dicit ibidem. Brachia itaque propter vtilitatem aliarum partium corporis mutuo sibi seruiũt et ob membrorum custodiam vulnerari et percuti et a suo onere minui nõ subterfugiunt / et se pententibus acquiescũt. Hoc autez (ut dicit galie.) brachia habẽt propriũ ut quod cor diligit. brachia diligant et in amplexũ eorum uoluntarie se extendant. quod aũt corde diligi sentiũt / quanto uicinius possunt cordi applicant et constringunt in tantum vt totum dilectum / toti amanti cordi imprimerent si valerent. et hec de brachiorũ proprietatibus dicta sufficiant. Item denudatõ et inquietatio brachiorum mortiferum signuz est in acutis (ut dicitur in pnosticis.)

Manus est dicta eo quod sit totius corporis munus. ut dicit Isido. Ipsa eni cibũ ori administrat. ipsa oĩa opatur ac dispensat. per ipsam accipimus et damus. abusiue enim manus ars vel artificium dicitur. sicut aliquando de aliquo scriptore vel pictore dicitur. iste habet bonam manũ scribendi idest artẽ vel artificium. Dextra a dãdo ẽ dicta nam vt dicit Isido.) dextra pignus pacis datur. ipsa fidei et salutis testis adhibetur (et hoc est illud apud tullium) fidem publicam iussu senatus dedi / idest dexteram. Et aplus ad gala. Quibus dedi dexteram fidei et societatis. Sinistra aũt dicitur quasi sine dextra. siue quia rẽ fieri sinat. a sinendo enim sinistra est vocata. Palma aũt dicitur digitis expansis manus extensa. sicut contractus pugnus. pugnus autez a pupillo est dictus sicut manus expansa dicitur palma ab expansis ramis. Est itaque magnum corporis manus iuuamentũ pariter et ornamentũ proprium et principale tactus instrumentum. Nulla enim pars corporis est tactui ita sensibilis sicut vola manus (vt dicit Isido. et etiam constan.) Manus autẽ ſm eũdem constã. quo ad exteriorem partem sui ex nouem paruis ossibus medulla carentibus diuersis et solidis est compacta. habuit autem tot ossa vt manus eẽt mobilis. Sunt autem ossa diuerse forme alia. scilicet gibbosa / alia concaua alia erecta vt cũ omnia iungerentur quasi vnum os redderetur. Ista autem ossa in duobus ordinibus stantia ex vna parte cum vole pectinibus / et alia parte cum duobus brachij cõcathenationibus fortiter colligantur. cõcathenatio ad supiora habet horum tria. vna concauitatem brachij subeũtia per quã manus lateraliter extendit atque stringitur cõcathenatio vero inferiorũ atque minor interiori extremitati brachij iũgitur ipsius acumie concauitatem quinque ossiũ subintrante. hec vero cathenatio motũ facit ante et retro. Vola manus dicit pars interior / vbi maxime vsget tactus. et iõ nulla pars est magis carnosa et magis mollis propter tactus bonitatem. et duas habet partes pecten est vna pars. digiti pars altera. Componitur autem pecten ex. iiij. ossibus ne

si forte vnum ledatur/alterum nō patiatur. In concauitatibus aūt. iiij. ossiuz pectinis. iiij digiti sūt inserti ꝛ in eis cōcathenati. ꝛ ideo dicit aristo. li. xiiij. Manus nō est vnū instrumentum. sed multa. Natura enim dedit homini intelligenti instrumenta suis virtutibus cōuenientia. vtpote manus in quibus sunt multi digiti ꝛ diuersi/ vt per eos minima ꝛ maxima valeant retineri. Nam vt dicit idem creatio manus est cōueniens multis ꝛ oppositis operationib⁹. Est enim diuisa ꝛ extensa in multas ptes. ꝛ potest homo vti vna sola parte ꝛ duab⁹ ꝛ plurib⁹ ſm diuersos modos. habent eni vole manuū hominū hoc sibi appropriatū ꝙ nūquam i homine pilescant/ quāuis exterius in aliquib⁹ pili crescant. Maxime aūt hoc cōtingit in masculorum manib⁹. ꝛ hoc ꝓpter caloris habūdantiam dominantē. Est aūt manus dextera fortioris caloris ꝛ maioris siccitatis ꝙ̄ sinistra/ ꝛ ideo ad opandum dextra leuior est ꝛ habilior ꝙ̄ sinistra. vnde aristotiles. lib. ij. animalia quadrupedia que generāt alia aīalia loco manuum hoīs. habent pedes anterius/ ꝛ pes sinistre in animalibus nō est absolut⁹ neqꝫ leuis motus. sicut nec sinistra manus in hominib⁹ preterꝙ̄ in elephante. Elephas aūt (vt dicit idem aris. li. iij.) vtitur naso forti ꝛ lōgo loco manuū/ ꝛ ꝑ ipsum accipit cibum ꝛ reddit ori suo. reddit etiam ꝑ nasum ori suo potum/ ꝛ nullum animal potest hoc facere nisi ipse. Inter volatilia aūt vtunt͛ pede ꝓ manu. psitacus ꝛ porphirio. s. pellicanus. Nam psitacus pede cibū accipit/ ꝛ intingens in aqua cibū cum pede suo ori porrigit sic intinctuz. similiter ꝛ porphirio. Patitur aūt manus multipliciter. s. contractionē/ arefactioēz/ pustulatioēz/ scissionez/ vermiū corrosioēz pruritū ꝛ titilationē iūcturaꝝ dislocatōez. cirogricā passioēz. Causat͛ aūt ꝯtractio quādoqꝫ ex calidis ꝛ siccis humorib⁹ neruos desiccantib⁹ vel frigidis ꝛ humidis eosdem inficientibus/ ꝛ transitum spirituū intercludētibus. vt patet in paraliticis ꝛ leprosis quorū manus ex putridis ꝛ corruptis humorib⁹ neruos ꝯsumentib⁹ ꝛ desiccantib⁹ contrahūtur. arescunt etiam manus ex debiti nutrimenti subtractione. ut patet in decrepitis ꝛ squalidis ꝛ fame laborantibus ꝛ in senio cōfectis. quādoqꝫ ex distemperantia caloris ꝛ excessu tertiam humiditatem cōsumente. vt patet in ptisicis ꝛ ethicis/ ꝛ hmōi. quādoqꝫ ex vicio venarum ꝛ neruorū qui opilātur. vnde ex deffectu humorū ꝛ spirituū virtus regitiua impeditur quibus manus arescūt ꝛ a vigore ꝛ corpulentia depauperant͛. pustule autem ꝛ vesice turgentes generantur ex prauis ꝛ corruptis humoribus extrema petentib⁹. vnde ꝛ caro intus superficialiter corrūpitur/ ꝛ cute eleuata in vesicas vel pustulas immutatur. Scissure autē a pruritus ꝛ hmōi accidunt ex humorib⁹ calidis ꝛ acutis fumis intercutaneis/ qui autem scindunt/ ꝛ suo acumine carnis superficiem diuidūt ꝛ incidunt. ꝛ primū pruritum ꝛ titilationem faciunt/ sed post dolorem nō modicum superinducunt. Item etiam humor corruptus sub cute latens quādo nō expellit͛/ nec a calore naturali cōsumit͛/ paulatim plus ꝛ pl⁹ corrumpit͛/ ꝛ in paruos vermiculos cōuertitur. qui paulatim cutē corrodentes/ titilationez ꝓuocant ꝛ pruritū. dislocatio autem accidit quādoqꝫ ex casu vel pcussura vel comprehensione nimia. vnde ex hmōi violētia iūctura locuz suū exit ꝛ supinducitur dolor grauis ꝛ tota manus reddit͛ impotens ad aliquid operandū. accidit etiam idē ab intrinseco. s. a nimio humore neruos iūcture infrigidante lubricante ꝛ relaxante. vnde de facili iunctura dislocatur. Cyrogra vero dicitur eadez passio in manib⁹/ que ꝛ podogra in pedib⁹ nūcupat͛. generat͛ enim ex humorib⁹ grossis ꝛ crudis in iūcturis coadunat͛ ꝛ cūglobatis. vnde ꝛ articuli ꝛ iuncture indurant͛ ꝛ quasi nodose efficiunt͛. ꝛ quādo talis infirmitas est longa/ arthetica solet in manibus generari ꝛ vix curatur. si fuerit diuturna. vt dicit͛ super amphoris. multa alia incommoda solent manus precipue occupare sicut vesice ꝛ hmōi sed sufficiant hec. Hoc solum addendū est qꝺ dicit͛ in amphoris. Mulier ambidexter non fit super qꝺ verbū dicit galie. masculi equalit͛ ambobus manibus opantur/ qꝺ a muliere fieri nō vidimus nec audiuim⁹/ qꝺ ex sue defectione ē nature. vix eni est fortis ad opanduz in dextra quantominus in sinistra. Masculi aūt fortes habent neruos ꝛ lacertos in vtroqꝫ parte/ ꝛ calorem habent mulieribus fortiorem ꝛ ideo sepius contingit ꝙ oparantur sinistra sicut ꝛ dextra.

Digiti nuncupati sunt vel quia decem sunt/ vel decenter iuncti existūt hebent inter se numerum ꝛ ordinē decentissimum (vt dicit Isidorus) Prim⁹ pollex vocatur/ eo ꝙ inter ceteros virtute plus polleat. ꝛ preualeat potestate. Secūdus index et salutaris dicitur siue demonstratiuus. quia illo fere omnes salutamus ꝛ omia demonstramus. Tertius est medius qui ꝛ impudicus. Quartus est anularis. qꝛ eo anulus geritur. Dicitur etiaz medicus vl mediana lis. quia eo colirîa a medicis colliguntur.

Quītus est auricularis sic dictus. qr eo aures scalpimus vt dicit isidorus. Componūtur aūt digiti secundū cōstan. singuli ex tribus ossibus que sibi inuicem cōcathenantur. et quatuor digiti sunt quādo cū pectīe colligūtur. pollex aūt cū brachii interiori cōcathenatione iungitur. Sunt aūt moduli inferiores maiores q̄ supiores ꝛ latiores. sicut portans eo ꝙ portat latius et firmius esse debet. vt dicit constan. Secūdum autem aristo. li. iiii. mobilitas digitorum cōueniens est ad recipiendū et retinendū. Sūt autem digiti in longitudinem distincti graciles inter se diuisi in extremitatibus vnguibus muniti. et quanto sunt rectiores ꝛ flexibiliores/ tāto sunt ad operationes varias aptiores sūt modice carnis ꝑpter motus facilitatem ꝛ faciliorem tactuꝫ. qr nihil facilius in corpe discernit inter obiecta tactus/ sicut extremitas digitorum ꝛ hoc ē forsan ꝑpter viuacitatē neruoꝝ q̄ in digitoꝝ sūmitatib⁹ reflectunt̄. et ꝑpt̄ cutis in digitorum extremitatibus leuitatem (vt dicit constantinus) hūt etiam digiti hoc propriū ꝙ āte cibū sūt grossiores q̄ post cibum. vnde ꝛ anulus qui propter sui cōstrictionē vix ante prādium deponit̄ de facili potent post cibū amoueri sicut dicitur sup amphoris. Item dicit aris. li. vij. Aues aquatice habēt inter digitos quasi coriū. et eorū mansio est in aqua et aues habētes digitos diuisos manēt ꝑpe secus aquā et cibantur ex eo quod crescit in terra. ꝛ iste nō comedunt carnē nec viuūt d̄ rapina sicut aues hūtes curuos vngues in digit̄ que comedunt oīa aīalia que pūt venari ꝛ viuūt sanguine. sꝫ tamē nō comedūt seinuicē sed parcūt auib⁹ sui generis. qd̄ non faciūt pisces. qm̄ sepe comedunt alios sui generis.

Vngula est pars digiti extrema i superiori parte digitorum collocata (vt dicit ꝯstan.) cū carne et cute sibi vicine est ꝯiuncta. cuius ligamenta sūt cordosa. veniunt eniꝫ ad vngulas vene / nerui/ et arterie vt eis dent sensum ꝛ naturale iuuamentum. harum incrementum longum est enarrare atqꝫ latum quantitati autem digitorum proportionatum qd̄ autem superexcrescit et neruorum tactum transit. nihil sentit. et iō sine dolore prescindi se permittit. Nā vngule incrementū ꝛ nutrimentū est simile nutrimento piloꝝ. ꝛ ideo excedunt in crescendo extrema digitorū vt dicit ꝯstan. generatur autem a quibusdā fumositatibus a corde resolutis vsqꝫ ad digitoꝝ extremitates circūfusis. vbi fumositates ingrediētes exteriori aere desiccantur. ꝛ in vngule substantiam commutatur sicut dicitur super li. pronost. in commen. et hoc ad extremitatum digitorūꝫ subsidium/ que de facili propter suaꝫ teneritudinem lederentur nisi per vnguiuꝫ duritiā munirentur. vnde ipsorū digitorū sunt vngues iuuamentū/ et non minimū ornamentū. Est aūt vnguis ēe mollior/ carne aūt ꝛ cartilagine durior corneā retinēs quodā modo dispositionem et naturā. et ideo habet in se quodāmodo corneam luciditatē et planiciem ꝑpter eius superficiem politam et aliquātulum transparentem. vnī ꝛ quandā in se representat luciditatem ꝛ speciositatē. quia vero vnguis ex cordis fumositatibus generatur/ cordis ipsius viuacitas vel mortificatio in eis apertissime pronosticatur. calore enim cordis dificiente vngues nigrescunt et palescūt. et ideo sui mutatione vel contractione extinctionem caloris vel mortificationem nature presentant ꝛ pretendunt. vt dicit ibi li. ꝑnost. Item aristo. li. vi. aquilarū vngues incuruantur ꝛ hebetant̄ quādo cubant super oua ꝛ nutriunt pullos suos et albescūt ale earū et debilitātur. Hoc autem habet aquila proprium vt residens super arborem et quiescens sepius respicit vngues suas timens forsan ne hebetentur. Nam vngues habet pro mucronibus et ideo ne ledantur non libenter residet super petram. vt dicit idē et quādo quiescit in se vngues claudit reflectit vt sic illese conseruent hoc idem facit leo et animalia curui vnguis. Item idem li. vi. aues vncoruꝫ vnguium non potant omnino preter paucas et omnes aues curuorū vnguiū curuū habent rostrum et breue atqꝫ grossum collum. et cibantur carne et venantur. aues tamen ex suo genere non comedunt/ nec eas impetunt vel inuadunt causa sibi ad inuiceꝫ tamen pugnant rostro ac vnguib us se dilacerant propter feminas et etiam propter nidos. variatur autē vngula in omnibus volatilibus ꝛ animalibus quo ad dispositionem et etiam quo ad vsum. Nam in homine manus muniunt atqꝫ ornant in volatilibus muniunt eorum pedes atqꝫ armant. animalia vero pedes custodiunt et calciant vnde in quibusdam animalibus vngues sunt rotunde ꝛ integre vt in equis. in quibusdā sunt longe et abscise vt in porcis. Dicitur enim ab aristo. li. xij. omne animal habens culmos prominentes sicut porci/ habent vngulas scissas et in vnguibus ponit natura fortitudinem animalium. vnde aristo. li. xiiij. natura inquit semper ponit vigoreꝫ in membris quibus vtūtur animalia sicut facit in dētibus qui sunt quasi serra et vnguibus propter vigorem et iuuamentum

l

Atus secundū ysi. est dictum eo ꝙ i
iacentibus lati. Est enim leua ps
corpis vel sinistra. In latere autē
dextro habilior est motus sed pars leue fortior
est ⁊ oneri ferendo ac comodatior. vnde ps illa
leua a leuando dicta eo ꝙ aptior sit ad leuādū
aliquid ⁊ portandū. vt dicit Isido. Ipsa eni
gestat clipeum ensem. pharetram. ⁊ cultellum
⁊ cetera onera vt expedita sit dextera ad agen-
dum secūdum Isido. latera ossibus costarum
potissime fulciunť ⁊ dicitur coste secūdum Isi
do. eo ꝙ ab ipsis interiora custodiūtur ⁊ tota
ventris mollicies costarum munimine cōserue
tur cautius ⁊ saluetur. Cōponuntur autem co
ste laterales ex pluribus ossibus dorsi spondi-
libus colligatis ⁊ ex diuersis cartilaginibus os
sa predicta cōiungentibus. vt dicit constan. et
hec ossa similitudinem semicirculi habētia que
dum simul ex parte spondiliū dorsi ⁊ pectoris
iungūtur circulum facere videntur. vt dicit con
stan. sunt aūt ossa. xiiij. vt dicit idem septena ⁊
septena ex vtroqꝫ latere collocata/ que tamen se
ptem teneris ossibus cartilaginis speciem pre-
tendentibꝰ/ in furcella pectoris colligantť/ quo
rum summitas tenera cartilaginosa sicut gladi
us acutus ⁊ ori stomachi supponiť ad sui cor
dis defensionē. vnde in cōpositione costarum
⁊ pectoris/ in vniuerso. xx. ⁊ duo ossa cōcurrūt
quorum. xiiij. in lateribus sūt in cōpositione pecto
ris. ⁊. x. posteriores in dorsi cōpositione. ⁊. viij
ossa cartilaginosa/ omia predicta cōiungentia
cōueniunt. vt dicit cōstan. Contingit aūt latus
sepe pati ex causa extrinseca. vt ex casu rupturā
⁊ concussionē ⁊ hmōi. quādoqꝫ ex causa intrin
seca. vt ex fluxu humorū ⁊ cōcursu hypocūdrio
rum ad locū ⁊ cōcauitatem costarū aliquando
apostema generatur. Ut patet in pleuresi que
generatur apostemate existente in teneritudine
costarum. cuius signa sunt dolor lateris/ tussis
febris acuta. Cognoscitur aūt precipue p spu
tum acutū sanguineū/ si ex sanguine p citrinū
si ex colera. p album/ si ex flegmate. p liuidū si
fuerit ex melancolia. raro tamen ex humore me
lancolico generatur sicut in practica ꝯtinetur.
talia enim apostemata quādo radicātur in late
re grauissimū inferunt dolorē ⁊ inflammatio
nem. ⁊ tunc in latere apostematico patiēs quie
scere nō potest nec iacere. vnde dicitur in pnosti
cis ꝙ in febribꝰ acutis egrū iacere in latere/ et
precipue in dextro bonū est. qꝛ signat loca vici
na nō esse apostemata. ⁊ spūalia membra sunt
liberiora ⁊ habēt locū in quo dilatētur. ⁊ sic ho
mo melius inspirat ⁊ respirat. qꝛ nec stomacꝰ
nec alia membra cōprimunt spūalia. Cōtingit
etiam ex hypocūdrijs in regione vacua sub co
stis ventositatem aggregari/ ⁊ in costarum pel
liculis includi. ex quarum distensione pūctura
⁊ dolor generatur. quandoqꝫ etiam contingit
ex humorū grossorum concursu locum opilari ⁊
indurari. ⁊ ita loca lateralia vel indurari nimis
⁊ contrahi vel etiam nimium eleuari. ⁊ ideo di
citur in pnosticis hypocratis. in hypocūdrijs
si fuerint sine dolore ⁊ si molles sint: si bene cō
posite hinc ⁊ inde bonum. Si vero feruent aut
dolent si spasmo distente/ idest si contracte fue-
rint. vt solent fieri in spasmo si inter se dissimi-
les si in aliqua earum fuerit pulsus magnꝰ vel
saltem malus. significat enim angustiā vel alie
nationem ⁊c. quod quidem verū est in acutis
febribus. ⁊ maxime si fuerit visus oculorū hor
ribilis ⁊ inordinatus. vt dicit commen. si vero
fuerit inordinatus motus oculorum/ nō est tā
tus timor de futura alienatione etiam in acu-
tis vt dicit idem.

d

Orsum a duricie est dictum/ eo ꝙ
sit durior corporis supficies ad mō
dum saxi ad ptandum fortis ⁊ ad
patiendum durabilis vt dicit Isido. Diciť etiā
tergum/ eo ꝙ in ea parte supini in terga iacemꝰ
quod solus homo potest. Naꝫ bruta animalia
aut in ventre aut in latere iacent. vnde animal
habere tergum abusiue dicitur. vt dicit Isidor.
a terendo tamen potest dici tergū qꝛ varijs fla
gellis teritur non solū dorsum animalium/ ve
rum etiam dorsum hominū captiuorū vť dicit
idem vel scdm remigiū tergum pōt dici a teros
grece quod est rotundū latine eo ꝙ dorsum aīa
lis quandā speciem prefert rotunditatis/ eo ꝙ
omia ossa corpis fundātur supra dorsum sicut
carina nauis. Incipit aūt dorsum scdm ꝯstan.
⁊ Isido. a puppi capitis/ ⁊ ptenditur vsqꝫ ad
renum vicinitatem. Est aūt dorsū ex varijs os
sibus ⁊ spondilibus compositum. ⁊ hoc ob q̄
tuor causas fuit necessarium. Primo qꝛ oium
aliorum est fundamētum super qd omnia ossa
sunt posita. sicut nauis super carinā mediam ē
locata. Secūdo qꝛ viscerum interiorum defen
sio est ⁊ cooperculū. Tertio qꝛ neruorum a ce-
rebro ad diuersas partes corpis inferius descē
dentiū est adiutorium. vt hinc ⁊ inde motus
volūtarius ⁊ sensus diffundatur. Quarto vt
medulle descendentes a cerebro sit vehiculum
⁊ ab intrinseca lesione illius sit defensiuū. Ex
multis autē ossibus est aīal cōpositū/ vt facilius
se erigat ⁊ inclinet. ⁊ vt onera superposita ferat
fortꝰ ⁊ supportet. vocantur aūt ossa dorsi spō
dilia q̄ sūt ꝯcaua. vt medulla spinalis q̄ a pbisiq

dicitur nucha. facilius feratur ad inferiora mē bra ad motum voluntarium faciendū. eadem enim est natara et virtus in cerebro ꝛ in nucha vt dicit cōstan. ꝛ ideo duplici pellicula sicut cerebrum est vestita. vt dicit idem. vnde si hec medulla in spina dorsi ab aliqua causa fuerit impedita siue lesa/ virtus animalis ledit̃ ꝛ ī suis actionibus impedit̃. sicut ꝛ quando cerebrum leditur vnde ꝛ aīmal lesa nucha de facili moritur. ꝓpter qd̄ natura fecit ossa spōdilia dura et neruosa. ꝛ insuper acuta ꝛ spinosa ꝓpter maiorē inmedulle defensionem ꝛ ꝓpter faciliorē resistentiam ꝛ repulsam iniurie. s. inferentis lesionem. Est aūt cutis dorsi siue pellis spissior ꝛ durior ꝙ in ceteris ptibus animalis. ꝛ hoc ꝓpter causam supradictam. Patitur aūt dorsuꝫ multa ab interiori ꝛ ab exteriori. quia exterius patitur verberationem/ excoriationem/ ꝛ multiplicem lesioneꝫ. Intrinsecus aūt patitur neruorum contractionem humorum nimiā repletioneꝫ/ viaruꝫ ꝛ meatuū spirituū opilationeꝫ puncturā ꝛ horripilationem ꝛ multiplicis gutture infestationem.

P[Ectus] est ossea pars ꝛ superior inter māmillas ꝛ pulpas. ꝛ ideo pectus est dictū q2 est ꝓximum inter partes eminentes māmillarum. vt dicit Isid. Secūdum vero Isido. ꝛ constan. Pectoris fundamentū est infra dorsum positū cuius magna est concauitas vt intra posita custodiat ꝛ cor ac pulmonem cuꝫ alijs membris spūalib⁹ ꝓtegat ꝛ defendat. Magnitudo autem concauitatis pectoris fuit necessaria ꝛ vtilis vt pulmo huc ꝛ illuc possit dilatari ad refrigerandū calidum fumū cordis. Fuit autem osseuꝫ ꝛ neruosum ꝓpter maiorem fortitudinem ꝛ fortiorem vitalium defensionem in quibusdam pelliculis interioribus cum quadam pinguedine circūdatur interius ꝛ munitur ꝓpt̃ caloris naturalis fomentū ꝛ conseruationem ꝛ frigiditatis ossium pectoris ꝛ thoracis mitigationem. Sunt autem in pectore secūdum constan. due concauitates ad se inuicem quibusdam pellilis sepate. ꝛ fuit hec diuisio necessaria. vt si flatus pectoris in vna parte casu aliquo amitteretur/ in altera parte concauitatis ad vite aīmalis custodiam seruaret̃/ ꝙ si vtraqꝫ cōcauitas ī firmaretur anhelitu interduso de facili moreret̃. Item pectoris pelliculis cor ꝛ pulmo colligātur/ ꝛ ne de suo loco exeant inuoluūtur. vt dicit constan. li. xij. c. xv. Est igitur pectus māmillarum fundamentū. ꝛ hoc non solū ꝓpter ornamentum/ verū etiam ꝓpter necessariuꝫ pectoris tuitionamentum. Nam sua carnositate cooperiunt/ et eius osseam frigiditatem temperantes ab extrinseca lesione aeris frigida ꝓtegunt ꝛ defendūt. nobile itaqꝫ membrū est pectus humanū quia sedes sapientie est ꝛ domicilium caloris vitalis ꝛ vigoris. quo bene disposito cū suis contētis atqꝫ sano corpis totius vigor in suis actionibus confortat̃ ꝛ econuerso. Leso pectore corpis compago deterioratur. Patitur aūt pectus multipliciter. quandoqꝫ a nimia frigiditate cōstringente neruos ꝛ ligamenta thoracis pcutiuntur/ ꝛ in suis effectibus impediunt̃ ꝛ aliquando ex nimia caliditate ꝛ siccitate substantialem eis humorē consumente/ ꝛ neruos pectoris contrahente. vt patet in ptisis ꝛ ethicis calore nimio ꝯsumptis. quādoqꝫ ex nimia humiditate sanguinea vel flegmatica meatus pectoris infundente ꝛ replente. vnde ꝛ quādoqꝫ sequitur suffocatio ꝛ quādoqꝫ raucitas ꝛ vocis ablatio. vt dicit constan. quandoqꝫ ex humore corrupto in pelliculis pectoris collecto. vnde ꝛ pectus apostematur ꝛ impeditur anhelitus/ ꝛ animal aliquotiens suffocatur. aliquādo patitur ex colligantia aliorum membroruꝫ que leduntur. Nam gutture leso/ aut pulmone aut stomacho/ necesse est vt pect⁹ doleat ꝛ patitur. Maxime autē sūt passiones pectoris periculose ꝛ precipue interiores ꝓpter cordis vbi ē sedes vite vicinitatem. vnd̄ magis leditur modica punctura interius in pectorem/ ꝙ vulnus maximū exterius in brachio vel in crure. variat̃ etiam dispotio pectoris in hobus/ ꝛ in volatilibus. vt dicit aristo. Nam homines habent pectus latum ꝛ aliquantulum a dextris sinistris eleuatum in medio. ꝛ ipsa eleuatio signum est animositatis ꝛ virtutis. ꝛ nullum animal habet mammillas in pectore preter homines et elephantes. vt dicit aristo. lib. ij. Aīmalia eniꝫ vbera habent aut in latere aut in ventre. vt porci/ canes/ asini/ vacce/ atqꝫ oues. sicut dicit idē Plures fetus generant animalia habētia vbera in ventre. vt patet in canibus ꝛ in porcis ꝙ illa que in pectore habent. vt patet in homine ꝛ elephante qui nūquam generant nisi vnum fetum. vt dicit idem lib. v. Aues autem generaliter habent pectus acutum ꝛ maxime aues prede que sūt curui rostri/ ꝛ acuti vnguis/ ꝛ modice carnis/ ac boni volatus/ ꝛ acuti visus. Quoniā vident cibum suū a remotis valde. et ideo tales aues eleuant se in aere valde altius ꝙ alia volatilia. ꝛ hoc ꝓpter predictam causam. sicut dicit aristo. lib. ij. Acutas autem pectoris in talibus auibus animositatis ꝛ generositatis est indiciū. vt di. Isi. de acapi tre.

Magis autez inquit animosus pectore ꝙ ro stro vel vngue accipiter armatus. ⁊ ideo accipi ter est animosus pectore in aere percutit ⁊ deij cit predam suam.

m Ammilla enim a rotũditate est di cta. maso enim grece rotũdum di citur latine. vt dicit Isido. Papil la vero dicitur caput mãmille ꝙ infans suggit labijs ⁊ apprehendit ⁊ dicitur papilla / qꝛ a pue ro tangitur ⁊ palpatur. Dicuntur autem mammil le vbera quasi lacte vbera vel quia lactis hũo re in more vtris sit plena. Nam post partum si sanguis nondũ fuerit pueri nutrimento cõsum ptus / naturali meatu fluit in mãmillis: ⁊ earũ virtute albescens lactis recipit qualitatem. vt dicit Isido. Secũdum constan. autem mãmil le de glandulosa substãtia sut cõposite. carne scilicet molli ⁊ alba sicut lactis est natura. Sũt autem vene ⁊ arterie glandulose in substantia mãmillarum intermixte / p quas diffunditur san guis cum spiritu ad mãmillas. sunt autẽ mam mille in pectore posite vt cordi essent vicine. vt p caloris cordis decoctionem sanguis in natu ram lactis facilius cõuerteretur. Nam sanguis p concauam venã ad cor veniens ⁊ deinde ad pectus tendẽs / tandem ad mammillas pene trat / ⁊ in eaꝝ carne spongiosa in naturaz lacte am vi caloris se trãsmutat. caro eni ipsius mã mille carnosa est ⁊ cauernosa. porosa. s. vt spõ gia. vnde ad generationẽ lactis est apta ad cu iuslibet nutrimentũ pueri. habet aũt mammil la hoc ꝓprium vt dicitur sup amphoris. ꝙ mu lierum (que facture sunt abortiuũ) mammille ex molescũt vt dicit hypocras. Item idez si de xtra mãma mulieris postꝙ geminos concepit emollierit masculus abortiuus fit. si vero sini stra femina abortiabitur. ⁊ si vtraqꝫ / vterqꝫ fet⁹ patietur abortiuũ. cuius rationem assignat ga lie. in cõmen. Dicit enim ꝙ gracilitas mammil le paucitatem lactis signat. vnde cum infans debitum nõ habeat nutrimẽtum / necesse est vt abortiat ipse fetus. Item idem hypocras ibi dem. mulieribus in quibus sanguis supfluus cõuertitur ad mammillas / insaniam futuram signat cuius ratio est secũdũ galie. qꝛ cum san guis calidus ⁊ superfluus vel feruẽs ad mam millas fluxerit si pre nimietate sui ⁊ caloris ex cessu nõ poterit in lac mutari in fumositatẽ acu tam resolutus / caput petit. ⁊ sic in saniam pro pter ꝑturbationem cerebri generat ⁊ inducit. Item idem in eodem. mulier menstrua si volu erit retinere siccam maiorem. i. ventosam debz apponere ad mãmillam. i. sub mãmillarũ ve nis de matrice ascendentibus. vt dicit galie. p attractionem enim ventositatis sanguis super fluus attrahitur ad mãmillas / ⁊ sic inferior flu xus menstrui minoratur. sicut idem recitat ga lie. Item in eodem. si mulieri habenti in vtero lac multũ fluxerit ex mãmillis fetum debilez si gnat. Si vero fuerint vbera dura / sanũ signãt esse fetum. Ideo enim nõ diminuitur lac. qꝛ fe tus ẽ debilis ad accipiendũ ⁊ cõuertendũ in suũ nutrimentum. vnde nimia fluxibilitas mã millarum corruptionis fetus ⁊ imperfectionis signum est vt dicit galie. Si vero fuerint medi ocriter dure / sanitatem fetus designãt. Nimia enim mãmillarum gracilitas ⁊ macilentia p⁹ conceptum / fetum esse debilem signat et corru ptum. nam signum est ꝙ subsequi debeat ab ortiuum vt dicit idem. Item si impregnatio fu erit masculi / apparebit dextra mãmilla maior sinistra. si vero fuerit femine / erit sinistra maior ⁊ hoc primo apparet quando fetus incipiet se mouere. vt dicit aristo. lib. xix. Item sicut di cit idem. sepe ex lactis multitudine ⁊ coagula tione mãmille nimis indurescunt ⁊ si supercre uerit pilus aliqs tempe indurationis / accidit infirmitas magna ⁊ dicitur pilosa. nec cessa bit dolor quousqꝫ exeat putredo sicut ibidem dicit ari. Item dicit idem li. vi. ꝙ aĩalia mul torum vberũ / multorũ sunt filiorum. ⁊ habẽt vbera a parte inferiori diffusa. vt patet in cani cula ⁊ in porca. ⁊ cum parit porca / dat primo filio suo primam mãmillam / secũdo secũdam ⁊ sic de alijs. Aĩalia enim pauca vbera ha bentia paucos habẽt filios. vt mulier ⁊ elephã tissa / que habent vbera anterius in pectore col locata. Mãmilla igitur est mẽbrum nutrimen to fetus necessarium sanguinis mẽstrualis ad generationem lactis susceptiuum / ⁊ suscepti sã guinis impuri depuratiuũ / digestiuũ / immu tatiuum / de albatiuũ / dulcoratiuum / inspissa tiuũ / pectoris ⁊ cordis defensiuum. sexus ⁊ eta tis discretiuum corruptionis mẽstruatiuũ / vel monstratiuũ / rotundũ / oblongum / neruosum carnosum / paruulorum dentibus expositum / cauernosum / seu porosum.

p Ulmo cordis est flabellũ a pene tratiuo greco. In pulmõe eni neu ma. i. spũs qui flando ⁊ agitando aerem recipit ⁊ emitit. Uel dicitur pulmo quia palpitat se aperiẽdo vt flatũ capiat ⁊ stringen do emittat. vnde in cõtinuo motu est inspiran do ⁊ respirando. vt dicit Isid. Est aũt pulmo de molli carne ⁊ aerea creatus / spume coagula te similim⁹: (vt dicit constan.) cui⁹ iuuamẽtũ est / vt cor vndiqꝫ circũdet / ⁊ aerẽ frigidũ ad sui tempiem administret. ⁊ est etiaz pulmo instrũ

spiritus ꝛ vocis spiritui fuit necessarius ꝑpter cor/vt p attractionem aeris refrigeraret ꝛ p eiꝰ constrictionem fumosa supfluitas expelleretur ꝛ ideo pulmo inter cor ꝛ guttur est medius/ne subito ad cor aer irrumpet/vt pꝰ aerez receptū temparet. Est itaq; pulmo quedam celle similitudo seruans aerem frigiduz ad cordis feruorem mitigandū/vel calidū ad vocē necessariū. si ꝛ ad flatū sine eni pulmōe vox formari nō pōt neq; anhelituꝰ. vt dicit aristo. lib. xiij. ꝑpter predictas ergo cās caro pulmonis mollis est ꝛ leuis ac concaua vt de facili mutet aerem in naturam sui/vt sic vitalis spūs facilius transeat in ventriculo cordis ad cōseruationem vite aialis ꝛ est generalis vt dicit aristo. ꝙ omē aial anhelans habet pulmonem. ꝛ omnia animalia ambulātia anhelant. ꝛ quedaz animalis aquosa anhelant. vt delphini. Itez omē animal generans habet nigrum pulmonem ꝛ est multi sanguinis ꝑpter calorem nature. Pulmo vero animalis ouantis est paruus. ꝛ siccus et potest inflare ꝛ tumescere. vt dicit aristo. ꝛ sic dicit idem libro. xiij. Quedam aialia nō habent pulmonē/sed brancas loco pulmonis. Item idē lib. xvi. Omne aial habēs pulmonem est calidius aiali carente pulmone. aial enim habēs pulmonem/multū sanguineū est respectu aialis nō habentis. patitur aūt pulmo multipliciter. quādoq; eni ex humore reumatisante ad canales pulmonis. ꝛ tūc varie generantur passiones scd̄m varias humorum ad pulmonis pricipia fluxiones. sicut sūt squināncia/ptisis/tussis/raucedo/aspitas vocis ꝛ consimilia. Quādoq; patitur ex coadunatiōe humoris in pānis pulmonis vnd̄ fit ptisis ꝛ alie horrende passiones. vt patet in sanguinem et saniem excreantibus. vt dicit constan. Itez aliquando patitur ex ꝑprie substantie vlceratiōe ꝛ hoc accidit ex acumine humoris ad pulmōis substātiam defluentis. talis passio nō de facili curatur. qꝛ cum ex humoris acumine/substātia pulmonis fuerit vlcerata ꝑpter ipsius pulmonis tenericitudinē ꝛ motus cōtinuationem non de facili solidatur. vnde ꝛ tunc aer attractus p foramen vlceratum de facili euanescit. vnde ꝛ ad tempiem caloris cordis nō sufficit/quin potius ꝑpter aeris attracti paucitatez cor in se penitus marcescit. Item dicit aristo. lib. xiij. Animal si anhelauerit in comedendo cadit aliquid ex cibo in canalem pulmonis/ꝛ tunc accidit aiali tussis ꝛ strangulatio. Naz tussis nihil aliud est nisi motus animate virtutis ad expellendum superflua circa spūs instrumenta vt dicit constan. recollige igitur breuiter ex predictis ꝙ pulmo proprium est cordis instrumentum qd̄ cor refrigerat/subtilitate sue substantie aerem attractum altarat ꝛ immutat. vocem format/a motu nequaꝙ̄ cessat. qꝛ constringit se mutuo ꝛ dilatat aerem ad supplementum caloris i suis folliculis ꝛ poris reseruat. vnd̄ tādiu pōt viuere animal sub aqua sine suffocatiōe/ꝙ̄diu potest recollectum aerē retinere. sui motus cōtinuitate aerem amouet ꝛ deponit vel depurat spiritui vitali continuum nutrimentuz administrat cor ab instrumentis sensibilibus separat/humorem spumosum generat. cordis substantiaz lateraliter circundat quando aliqua occasiōe patitur. mortem accelerat/quia actionem virtutis vitalis impedit in corde ꝛ ꝑturbat. Hec omia dicit constan. per ordinem.

Cor s̄m Isido. a cura dicitur eo ꝙ omnis solliciudo ꝛ scientie causa i eo manet quod quidem pulmoni est nimiū. vt cum ira accenditur humidi pulmonis remedio temperetur. In medio cor animalis positum est vt ad omnia corpis membra vitaz influat atq; motum vt dicit Isido. Est autem cor scd̄m constan. substantia quedam carnea/villosa/dura/oblonga/ꝛ rotunda. Fuit autez cor concauū propter caloris conseruationem. Est enim cor totius corporis fundamentum. Fuit autem villosuz/vt facilius dilatando ꝛ cōstringendo se moueretur. fuit ꝛ durum ne de facili lederetur. fuit etiam rotundum/vt maior abundantia spirituum in eo reperiretur. fuit ꝛ oblongum/vel in forma pineum vel pireum. s. vt tendens in acutum vt actio caloris naturalis semper in conum tendens fortior redderet. ponitur autem substantia cordis inter ambas concauitates pectoris in medio ipsius animalis. vt a corde quasi a centro ad circūferentiam totius corporis spūs vitalis differret. Caput autem cordis ꝙ acutum dicitur in sinistra pte humidi corporis collocatur. ꝛ quia in hac pte cordis acuta plus viget ꝛ inhabilitat spūs vitalis/ideo in sinistro brachio pulsus fortissimus inuenitur. vergit autem cor ad sinistram partem hominis vt ipsius calore frigiditas sinistre partis temperetur. Habet autem cor duas concauitates scilicet sinistram quem acumine tendit ꝛ dextram/que intra subsistit. Et hee concauitates ventriculi cordis nuncupantur. ꝛ inter istos duos ventriculos est vnū foramē quod a quibusdam vena vel via concaua nuncupatur. hoc foramen contra dextram partem ē latū. ꝯtra sinistrā vero partē strictum. ꝛ hoc fuit necessarium. vt sanguis a dextro ventriculo.

ad sinistrũ veniens subtiliaretur/ ꝛ sic facilius
spũs uitalis in sinistro ventriculo generaretur.
Dicit eni aug. in li. de differẽtia spiritus et ani/
me ꝙ in dextro ventriculo cordis plus est de sã
guine ꝙ̃ de spiritu in sinistro vero ecõuerso. qꝛ
ibi spiritus vitalis generatur. ad viuificandum
aĩal p quasdam arterias diffusus vndiqꝫ dila/
tatur. Sinistra eni pars cordis duplex habet
foramen. vnũ intra arterias vene que portant
sanguinem a corde ad pulmonẽ. Alterum fora
men est vnde exit arteria maior que ẽ forma ar
teriarum ꝛ totius corporis p quã pulsus ĩ cor
de generatur. potissime in parte sinistra ꝓpter
causam supradictam. Similiter pars dextra
duo habet foramina. vnũ intra venam que di
citur concaua portans ab epate sanguinem in
dextram cordis concauitatem. De altero vero
exit vena arterie vt nutriat pulmonem. coope/
riũtur autem foramina quibusdam pelliculis
que aperiuntur/ sanguinem a corde in spirituꝫ
emittendo. deinde claudunt reditũ ꝓhibendo
ꝓ humido. In vtroqꝫ autem cordis ventricu/
lo est frustulum quoddam extenus / quod auri
cule assimilatur et hec duo frustra cordis auricu
le nũcupantur/ in quibus vene ꝛ arterie radicã
tur ꝛ solidant. Habet autem cor in sua latitu
dine quedam ossa cartilaginosa/ que cordis se
des appellantur. Circuit autem cor quidã pã
niculus qui dicitur esse capsula cordis. ꝛ hic cũ
pãniculus pectoris cõsolidatur/ hic panniculꝰ
non nimis ꝓpe cordi iungitur/ ne forte eiꝰ mo
tus impediretur qui cordi fuit necessarius vt es
set fundamentum caloris naturalis vnde aĩal
generetur (huiusqꝫ constan. li. iiij. c. xxi.) Dicit
aũt aristo. li. i. ꝙ nõ est membrum in quo sit sã
guis ita infixus/ sicut in corde. Sanguis enim
in pulmone est fixus/ sed cordi fixius est. Item
idem enim cor positum est in omni aĩali in me
dio pectoris preterquam in homine. qꝛ cor ho
minis declinat ad partem sinistram. pars autẽ
acuta cordis declinat ad interius pectoris ĩ om
nibus aĩalibus preterꝙ̃ in piscibus qꝛ pars
acuta in istis ad partem capitis dependet ĩ lo/
co cõiunctionis brancorum. Item in codeꝫ di
citur ꝙ omne animal habẽs sanguinem habet
epar ꝛ cor. Item idem li. xij. In corde eni prin
cipium venarũ ꝛ prima virtus creans sangui/
nem/ ꝛ eius sanguis est mũdus/ clarus/ calidꝰ
ꝛ maioris sensus ꝛ cõueniens intellectui. Itẽ
in eodem. Principium sensus animalis est in
corde. ꝛ in corde sunt sensus continui. Et in. xiij
lib. dicitur. Cor ponitur in anteriori pectoris
ꝛ in medio. quia principium vite/ ꝛ omnis mo
tus ꝛ omnis sensus in eo est. Sensus autem ꝛ
motus non sunt nisi in anteriori parte cordis.
ꝛ propter hoc distinguitur medium ꝛ vltimum
ꝛ anhelitus primo vadit ad interius cordis.
Natura autem creationis cordis est ex venis.
quia ex genere venarum ꝛ situs cordis est con/
ueniens. quoniam est positum in loco superio
ri ꝛ in anteriori. quia nobilius ordinatur in lo
co nobiliori naturaliter. Cor autem inter om/
nia alia membra nobilissimum est/ ꝛ ideo po
situm est in medio corporis quo indiget neces
sario. quia animalium est complemẽtum. nec
est aliquod membrum ita necessarium ad vitã
sicut cor. vnde corde leso non viuit animal. Et
ideo corpus cordis est in medio. ꝛ creatio eius
est in corpore spisso ꝛ naturaliter concauo quo
niam principium venarũ est ex eo ꝛ ẽ concauũ
ad recipiendum sanguinem. spissum aũt ad cu
stodiendum principium motus. ꝛ in nullo mẽ
bro est sanguis sine venis/ nisi in corde tantuꝫ
quia exit sanguis a corde ꝛ vadit in venas/ et
non venit sanguis ad cor ex alio loco/ quoniã
cor est fons ꝛ principium sanguinis ꝛ primuꝫ
membrum habens sanguineꝫ. sicut manifesta
tur in arbono. quoniam creatio cordis appa/
ret primo sanguinea. ꝛ est principium motuũ
delectabilium ꝛ offensibilium ꝛ vniuersaliter
motus cuiuslibet sensus ex eo incipiũt ꝛ ad eũ
redeũt. ꝛ eius virtus expenditur ad omnia mẽ
bra secũdum vnum modum. In aliquibꝰ au
tem aĩalibus inuenitur os in corde. vt in equo
et ceruo. ꝛ in hmõi animalibus magni cordis
vnde ponit os in corde ꝓpter substentamentũ
eius. sicut ossa ponũtur in membris alijs ꝛ in
corde animalium magni cordis sunt tres ven
triculi. ꝛ in corde parui corporis sunt duo/ ideo
debet esse in corde animalis venter. quoniam
cor debet esse locus receptionis sanguinis pu/
ri ꝛ temperati in quantitate ꝛ qualitate. et est
valde calidus et humidus ꝙ cor est. quia cor ẽ
membrum in quo est prima virtꝰ (huiusqꝫ ari
sto.) lib. xiij. vbi multa dicũtur de hac materia
Item idem libro decimo sexto. scilicet ꝙ cor
animalis debet esse complementum. Propter
hoc creatur cor prius ꝛ propter calorem cordis
ꝛ exitum venarum ex eo/ posuit natura mẽbruꝫ
frigidum ex opposito cordis scilicet cerebrum
ꝛ propter hoc creatur caput in generatione pꝰ
creationem cordis. contingit autem cor pati vł
ex aliorum membrorum colligantia. vt dicit cõ
stan. vel ex propria disparantia. Si enim in
corde dominatur excedens caliditas/ ebulit sã
guis cordis et agitatur/ ꝛ vitalis spiritus ledi
tur. Si vero nimia frigiditate cor constringi
tur/ congelatur sanguis vnde ꝛ mors sequitur

Quãdoqꝫ etiã patitur ex aliquo apostemate
capsulam eius inficiẽte. ⁊ tũc aĩal nõ diu viuit
Item accidit cordi tremor ⁊ hoc ex humidita/
te aquosa in pelliculis cordis dispersa / que de
bitã eius impedit dilatationẽ cõstrictionem.
vnde vidit infirmo ꝙ cor de loco ad locum mo
ueatur. Item accidit ei defectio ex spirituũ vel
virtutis spẽalis dissolutionis / ⁊ spirituũ eua/
poratione. ⁊ hoc cõtingit ex nimia repletõe vir
tutem aggrauãte ⁊ cõfundente. aut ex nimia in
anitione virtutem dissoluente. sicut patet ĩ car
diacis ⁊ in quibusdã post nimiũ sudorez / siue
nimis acutam potionẽ. Item patit aliqñ ex fu
mositate aliq̃ corrupta ⁊ venenosa ad cor pene
trante ⁊ cordis meatus corrũpente. vnd' mors
sequitur indilate. Item qñqꝫ patitur de vene
cõcaue opilatione. vnde ⁊ sanguis nutrimẽto
cordis ⁊ vitalis spũs denegatur. his ⁊ alijs
modis cor patitur vt dicit cõstan. li. ix. c. xxiij.
Dicit ad hec galie. in tigni. ꝙ virtus ⁊ comple
xio cordis ostendit per hec signa. s. ꝑ magnitu
dinem respirationis ⁊ velocitaten pulsus ⁊ fre
quentiã eius. per virilitatem ⁊ festinã actionẽ
per iram / audaciam / ⁊ furorem. ꝑ amplitudinẽ
pectoris eius pilositatem. hec oĩa calorẽ do
minantem in corde signant. cõia vero signa cõ
traria designat eius cõtrarietatem. super quem
locũ dicit haly. in cõmen. ꝙ cor in homine se hꝫ
ad modum radicis in arbore. arteria nascẽs ex
sinistro ventriculo cordis / similis est trunco vl
trunca arboris que elongata a corde ramificat
in duas partes / quarũ vna tendit sursum alia
deorsum. ⁊ ille ramificant ⁊ diuidunt ad mo/
dum virge ex ramis ꝑ totum corpꝰ vsqꝫ ad arte
rias capillares spersas in cute. ⁊ quando dila
tatur cor / dilatantur omẽs arterie simil. ⁊ qñ cõ
stringit ꝯstringunt ⁊ ipse sil. ⁊ per dilatationez
earum attrahitur aer frigidus exterioribus cor
dis ad interiora eius. ⁊ in constrictõne exprimi
tur vilior fumus in generans ⁊ extrahit ipsum
ad exteriora. ⁊ ꝑ hoc eius calor euantat. ⁊ per
eius euantationẽ eius complexio adequatur.
⁊ vt ait idem. virtus motiua que est fixa in cor
de currit ꝑ arterias ad vnam quamqꝫ partem
corporis ⁊ defert vniciuqꝫ ꝓpriam vitam ⁊ ꝓ
prium calorem vitalem seruit enim pectus cor
di se aperiendo / ⁊ frigiduz aerem attrahendo
⁊ se claudendo ac fumosuz vaporem generatũ
in corde expellendo. vnde si pectus ⁊ arteria ⁊
alia vitalia instrumenta fuerint salua obediũt
virtutes in operationibus suis ⁊ quãdo sunt ĩ
firma non obediunt. vnd' bonitas vel malicia
subministrantium organoruz ꝓmouet vel im
pedit cor ad suas ꝑagendas actiones. Unde
quando cor est forte ⁊ habet membra sibi obe
dientia / bene dilatando ⁊ constringendo se ha
bentia / fortis ꝓcedit a corde respiratio / fortis
pulsus / ⁊ fortis operatio ẜm bonitatem orga
ni et virtutis. quando vero virtus est debilis ⁊
remissa / nõ potest extendere arterias in omnes
dimensiones. vnde sequitur minor respiratio
⁊ minor pulsus. Item ibidem si cor fuerit ni/
mis frigidum ⁊ nimis humidum / erit pulsus
mollis / ⁊ erit homo priuatus virilitate ⁊ auda
cia timidus atqꝫ piger. ⁊ a pilis in pectore nu/
dus ꝓpter vaporis fumosi vnde generantur
pili paucitatem. Si vero fuerit cor nimis siccũ
⁊ frigidum / faciet pulsum asperum / durum / et
paruum. ⁊ respiratio aeris tarda rara / maxime
si pectus paruum fuerit atqꝫ strictum. hucusqꝫ
haly. super tegni. galie. Et hec sufficiant.

a Nhelitus cordis ⁊ pulmonis ẽ mo
tus ꝓpter attractionem frigidi ae
ris ad temꝑamentum innati calo
ris cum eius expulsione generatus. Cor enim
nullo modo carentiam attrahendi aeris pati
potest. Si enim per modicum spacium ab at/
tractione aeris quiesceret / lederetur vel defice/
ret anhelitus. ergo contrarios habet motus. qꝛ
dilatando pulmonem aerem trahit / ⁊ constrin
gendo expellit. Anhelitus itaqꝫ est caloris cor
dis per attractionem aeris temperatiuus et ex/
pellendo vaporem fumosum eiusdem purga
tionis. Est autem vitalis spiritus et animalis
nutritiuus. Item fortitudine vel debilitate cõ
sistentie spiritualium ostensiuus sicut superius
de pulmonis proprietatibus dictum est. Itez
in anhelando plus de spiritu attrahitur q̃ ex/
pellatur. pars enim non modica transit in vita
lis spiritus nutrimentum. infra enim pulmo/
nem recipit ⁊ tandiu animal sine suffocatione
viuit / q̃diu inter istrumenta anhelitus spũs se
concludit. Item patientibus instrumentis an
helitus spiritus corrumpitur / ⁊ secundum qua
litatem organi patientis immutatur. vt dicit cõ
stan. Patitur autem anhelitus quandoqꝫ ex d'
fectu virtutis mouentis neruos ⁊ regentis. qñ
qꝫ ex constipatione instrumentorum spiritꝰ que
prouenit ex grossis humoribꝰ. vel ex grossa vẽ/
tositate / viam anhelitus opilãte. vel ex aliquo
apostemate pulmonis / pãniculos cordis ag/
grauante. siue ex nimio calore cordis ⁊ pulmo
nis sebstantie dominantis ex quibus omnibꝰ
debilis redditur anhelitus / atqꝫ rarus. Si
autẽ fuerit velox ⁊ ꝑuus calorem alienũ signat
que virtutẽ suffocat ⁊ vincit. potissime si tactus
fuerit calidꝰ ⁊ sitis siue lingue exsiccatio subseq̃t

anhelitus vero puus ⁊ frigidus in peracutis febribus signū mortis est. eius autē tarditas defectum virtutis designat expulsiue/frigiditas vero extinctionem signat caloris naturalis/⁊ defectum virtutis in substantia cordis ⁊ instrumentorum spiritus. Item immutatur anhelitus ex membrorum interiorum vel corruptione. vt patet in leprosis in quibus anhelitus fetidus est ⁊ corruptus ⁊ aeris vicini corruptiuus. vnde talium flatus solet esse appropinquantium corruptiuus ⁊ infectiuus. Inficit. n. aerem vicinum. ⁊ reddit corruptibilem sicut sibilus reguli flando aerem corrumpit. ⁊ aues volantes inficit. vt dicit Auicē. ⁊ constan.

Stomachus grece os dicitur eo quod sit hostium ventris. ⁊ ipse cibum recipiat atque ad intestina transmittat. vt dicit Isido. Est autē stomachus secundum constan. rotundus. oblongus. concauus. interius asper. in fundo villosus ⁊ carnosus duo habens orificia. vnū inferius. alterum supius. Est autē asper ⁊ villosus vt cibū receptū melius retinere possit. Nam si esset lubricus ⁊ in superficie planus/ex sua lubricitate cibus exiret indigestus. Est autē carnosus in fundo vt digestio confortaretur. carnē habet calidam ⁊ humidā ex quibus qualitatibus maxime viget digestio in corpore animalis. Rotundus autē est vt capacitate cibum reciperet ampliorē. Preterea si alterius esset figure. s. triangularis vel huiusmodi. humores in eo mali de facili ad putredinē colligerentur. cū talis forma non posset a superfluis propter angulos desiccari.

Oblongus est ne nimia rotunditate sua spiritualia opprimeret/vt tanto facilius cū superioribus ⁊ inferioribus iungeretur. Preterea stomachus ⁊ precipue humanus in parte superiori est strictus/in inferiori vero latus. ⁊ hoc fuit necessariū. quia cum homo ceteris animalibus sit erectior/cibus eius ad inferiora semper descēdit. ⁊ ideo vtilis fuit eius inferior latitudo vt in eo recipi posset cibi multitudo. Item neruosus est propter maiorem sensibilitatis receptibilitatem ⁊ appetitus vigorositatē. epate etiam circundatur/vt ei maior calor ad ciborum decoctionem ab epate ministraretur. Epar. n. in suis quinque fistulis stomachū circumcingit/⁊ ei calorem tribuēs succositatem ⁊ humorem vnde sanguis generatur per quasdam venas quas epaticas medici vocāt/recipit. in fortiori caloris actione in sanguinē mutat ⁊ conuertit. Ad hec dicit constan. quod si stomachus fuerit substantialiter calidus/cibos grossos bene digerit/delicatos vero consumit. ⁊ plus degerit quam appetit ⁊ propter similitudinem cibos calidos maxime querit. nec famem sustinere pōt. Frigidus vero stomachus grossi cibi non est bene digestiuus ⁊ ex eis cito grauatur/⁊ eos cito mutat in humores acidos ⁊ corruptos. Stomachus vero siccus cito sitit nec parum aque sufficit. que si superflua fuerit/rugitum in ventre facit sicco quod si fuerit humidus stomachus nō sitit/humidū cibū appetit/sed parum digerit. huiusque constan. libro. i. c. xiij. Accidūt autē stomacho (vt dicit idē li. ix. c. xxvj.) diuerse passiones. scilicet mala digestio/fumositas/diarria/vomitus/singultus/inflatio/ructura/⁊ hec ex diuersis accidūt causis. quia quandoque ex mala complexione/quandoque ex nimia manitione. quandoque ex nimia repletione. quandoque ex nimio humorum acumine. quandoque ex cordis putrefactione. quandoque ex virtutis contentiue defectione. quandoque ex cibi qualitate. que si sit pungitiua/stomachus pungitur/⁊ ad exeundū compellitur/acsi viscosus lubricatur/⁊ sic de facili egreditur. quandoque ex virtutis expulsiue nimia debilitate non solū ex se patitur/verum etiam ex aliorum membrorum colligantia ⁊ vicinitate. Stomachus. n. est totius corporis paterfamilias. omnium membrorum nutrimentū recipiens/⁊ singulis membris prout expedit administrans necessitati. vt dicit constan.

Epar siue iecur nomē habet/eo quod ignis in eo sedem habet/qui vsque ad cerebrum subuolat. ⁊ deinde ad oculos. ⁊ ceteros sensus ⁊ mēbra se diffundit. ⁊ calore suo succū sibi attractū in sanguinē trāsmutat. quod ad vsū pascendi/nutriendique corpus sit mēbris administrat. vnde epar dicitur/quia talia membra pascit. In iecore ē sedes voluptatis ⁊ concupiscētie cuius extremitates fibre vocantur. quia sūt qui lingue eminentes/⁊ stomachū amplectētes/calorē ad ciborum digestionem exhibētes. ⁊ dicuntur fibre/quia ab ariolis ad aras phebi deferebantur. quibus oblatis ⁊ succensis ⁊ responsa dabantur. huiusque Isido. Est autē epar. (vt dicit constan.) mēbrum cōcauū/calidū ⁊ lubricosū in dextro latere aīalis collocatū stomacho suppositū. vt suo calore primam iuuet digestionē. Est etiā sanguineū ⁊ in colore rubicundū. quia succositas eius nimia caliditate in humorē sanguineū ē transuersa. aliquantulū etiā est durum/ne de facili ledat. variatur. n. epar in hominibus in quantitate ⁊ partium multitudine. quia in hominibus ē maius quam in aliis bestiis eiusdem quantitatis. numerus partiū eius in quibusdā est duplex/⁊ hoc ad minus. in quibusdā triplex/vel quadruplex/vel ad maximū quintuplex inuenitur. A lata autē epatis concauitate progreditur quedā vena/que a mediis porta nuncupatur. ⁊ hoc anquā ereat in quinque diuiditur venulas. quinque partes epatis intrantes. epar. n. succositatē prime digestionis per quasdā venas in sua concauitate attrahit ⁊ per caloris naturalis ebulitionē celebrata dige

stione secda in massam sanguineā ꝛ q̄ttuoꝛ humoꝝ naturā ꝯuertit. qd .n. calidū ē ꝛ humidū trāsit in naturā sanguis ꝛ cꝰ receptaculū sūt vene. qd aūt calidū ꝛ siccū est/in naturā colere. cꝰ ꝓpriū receptaculū ē cistula fellis. qd vo frigidum est ꝛ siccū/in naturā cedit melacolie. cuiꝰ ꝓpriū receptaculū est cistula splenis. Et qd est liquidū ꝛ aquosū/in humorē transit flegmat. cuius receptaculū ꝓpriū est pulmo. Ex quo pꝫ ꝙ epar naturalis ɣtutis est ꝑncipiū fūdamētū prime digestionis in stomacho maximū iuuamentū. scde vo digestionis in substātie sue cōcauitate est pfectū/puri ab ipuro sepatū singulis mēbris nutrimentū transmissiuū/amoꝝ venerei exercitatū/diuersaꝝ passionū receptū. Patit.n. qn̄qꝫ ex nimia caloris intensione. vn̄ ꝛ pori aperiunt interius/ex quoꝝ aptione ɣtus euanescens remissius opat. qn̄qꝫ ex nimia frigiditate ꝯuersionē attracte succositat in naturam sanguineā impediēte. ꝛ ex h ꝯtingit sepissime hydropisim gn̄ari/cū hydropisis nihil aliud sit ſm pħm nisi error ɣtutis digestiue in epat ꝯcauitate. hac.n. ɣtute errante ꝛ in sua opatione deficiente/necesse est sanguinē corrūpi/quo indigesto corpꝰ qd inde nutrit/intumescendo extendit. vn̄ ꝛ hydropisis generat. Itē patit epar ex substantie sue mala ꝯplexione. ꝛ h ſm humoꝝ q̄ttuoꝛ distempantiā in ipius essentia dn̄antē. Item patit ex viaꝝ eius opilatione. ꝯtingit.n. sepe humorē grossū ꝛ viscosū in venis epatis adunari vn̄ cū sanguis clausꝰ exire nō pōt cā est ꝯstrictionis ꝛ opilationis. Item etiā accidit ex nimio calore humorē sanguineū desiccante ꝛ substantiā venaꝝ epat ꝯhibente ꝙ non pōt sanguis libere se diffundere ad alia mēbra corpis nutrienda. h idem aliqn̄ pōt ꝯtingere ex nimia frigiditate humores cōgelāte. ꝛ meatus epat ꝯstringente. ꝛ ad omīa mēbra nutrienda discursū sanguis ꝓhibente. Item idē accidit ex apostemate substantiam epatis aggrauāte ꝛ putredinē in ipius substantia generāte. Itē idē accidit ex inclusa ventositate pelliculas ipius epat extendēte ꝛ ex membroꝝ inordinatione dolorē ꝛ mortē inducente. Item sepe patit ex imoderato fluxu sanguinis q̄ accidit ex venaꝝ ab ipo egredientiū aptione. ꝛ h ꝯtingit vel ex nimio sanguis acumine/vel ex nimia repletione vel ex debilitate virtutis retentiue vel ex nimio exercitio ꝛ labore. (sicut di. ꝯstanti.) adhuc de natura ꝛ signis cōplexionis epat dicit Galie. in tegni. Signum epat qn̄ est calidū est amplitudo venaꝝ nō pulsatiliū. sup quē locū dicit haly. qn̄ dn̄at ꝛ vicit caloꝛ in epate/fit epar maiꝰ ꝛ vena eiꝰ maioꝛ dilatatur ꝛ magnificata ē. Magnificant oēs vene nō pulsatiles in oibus mēbris. ꝛ calefit sanguis ꝛ generat aliqn̄ ex ea colera citrina/ꝛ p ꝓcessum tpis post statū adolescentie adunt colera citrina ꝛ fit ex ea colera nigra. ꝛ diuerse qn̄ꝫ ex tali colera accidūt passiones. aliqn̄ aūt nimio calori epat cordis resistit frigiditas. nā a corde velut a membro superiore ꝛ nobiliore epar in suis actionibꝰ moderat. ꝛ h idem dicit aristo. li. xiij. vbi ꝑponit cor epati tanꝙ ꝑncipium eius regitiū. Itē dicit galie. ꝙ frigiditas epatis ex calore tempat. ꝛ signū frigiditat ꝛ siccitatis epat/strictura est venaꝝ ꝛ paucitas sanguinis. sicut humiditat eiusdē signū ē mollicies venaꝝ ꝛ sanguinis multitudo. Itē idē di. haly. ꝙ epar ē fons humiditatis corpis. vnde cū sit radix humoꝝ si fuerit epar siccū/nō poterit aliqd mēbrum corpus ꝯuertere ad humorē vel humiditatē/vt eius possit resistere siccitati. Intendit aūt ꝛ remittit siccitas ꝛ humiditas epatis ſm cordis dispōeꝫ. Epar g̃ est mēbruꝫ nobile/cꝰ alteratione alterat corpus ꝛ influit nutrimentū ꝛ ɣtutes nutrimētiuas ꝛ in mēbra reliqua inferiora sine medio/ad supiora vero mediante corde ſm iudiciū gali. E cōuerso aūt ponit aristo. li. xiij. ꝙ cor facit oīa ꝑdicta mediante epate. que aūt verioꝛ sit opinio/alioꝝ iudicio derelinquo. Et h de epatis ꝓprietatibꝰ dicta sufficiant.

Fel dicitū est eo ꝙ sit folliculus gestans humorē ex dn̄io colore rubee amarissimū. vt dicit Isido. Est.n. cistula fellis quedā pellicula sup gibbū epat collocata. Et hꝫ duos furculos. p vnū deportat colera rubea ad intestina/vt p eā ɣtus expulsiua ꝯfortetur/vt acumine suo intestina melius ꝛ facilꝰ expurgent p aliū deportat colera ad stomachū vt sua caliditate ɣtutē adiuuet digestiuā. Est igit fel mēbꝝ calidū ꝛ siccū/gibbo epat suppositū ꝛ ꝓprium colere rubee receptaculū/cꝰ iuuamētum ē vt sanguis a colera rubea mundificetur. Sanguis.n. ex pn̄tia colere incenderet/nisi infra cistulā fellis eius supfluitas locaret. Est aūt sua caliditate decoctionis cibarioꝝ iuuamētuꝫ/sua subtilitate penetratiū/sua mordicatione ꝛ acumine pungitiū/ꝛ intestinorum corrosiuū/ꝛ ad supflua ac fetida ejiciēda excitiuum. Est etiā ex nimia caloꝝ intensione amarissimū. ꝛ p sui admixtionē dulcedinis sanguinis imutatiū (hucusqꝫ ꝯstan.) ſm aristo. li. xiij. delphinus nō hꝫ fel. Genus oim volatiliuꝫ/ꝛ oē genꝰ pisciū/ꝛ oē ouās hꝫ fel/ꝑ ſm magꝭ ꝛ minꝰ. ꝛ forte erit in vijs subtilibꝰ extēsis ab epate vsqꝫ ad intestinū. Iste vie fortassis erunt

fetide. ꝛ forte erit fel in tali intestino ꝛ diuersi/ficatur. qꝛ qñq; in supiori qñ; in medio. ꝛ qñ; in inferiori. ꝛ quidã volatilia hñt fel occulta/tum in intestino vt colũbe/ ꝛ ɔturnices ꝛ hyrũdines. Quedã habent fel magnũ in epate/ ꝛ in vẽtre/ ꝛ intestino sicut accipiter miluus. Jtẽ aristo.li.xiiij.a.qdã aialia nõ habẽt fel oio. si/cut equus ꝛ mulus. asinus. ꝛ elephas. chamelus etiã nõ h; fel distinctũ ꝫ h; venas puas i qbus est fel. Jtem qdam hoies hñt magnum fel in epate ꝛ quidã nõ. Et ẽ fel quoddã superfluũ aggregatũ sicut fex in ventre. illo tñ superfluo vtit natura ad aliqđ iuuamentũ. Jn illis aũt qui hñt naturã epatis sanã ꝛ quoꝝ sanguis naturalit est dulcis/aut nõ inuenit fel. aut si in/uenitur/erit puũ. ꝛ ꝫ in venis valde gracilib⁹ ꝛ ꝑpt hoc erit epar eoꝝ qui carẽt felle boni co/loris/ ꝛ dulcius alijs. qñ aũt h; aliqđ aial fel/ inuenit qđ est sub felle valde dulce. Nã p collectionem fellis ad locũ vnũ/ alie vicine partes reddunt dulciores. Fel etia; ex sue substantie subtilitate ꝛ acumine/est grossoꝝ humoꝝ inci/siuũ/ ꝛ sua siccitate ɔsumptiũ. vñ in collirijs oculoꝝ est necessariũ ad visum clarificandũ ꝛ acuẽdum ꝛ ad impedimentũ spũs vitalis remouẽ/dum/ ꝛ maxime fel accipitris ꝛ alioꝝ volucꝝ viuentium ex rapina. sicut in viatico. ɔstan. tãgit Ex feruore aũt nimio/ ꝛ ebulitione fellei hũoris ad epar redeuntis inficit sanguis. qui infect⁹ ea que ad nutrimentũ mẽbroꝝ transmittunt imutat ꝛ inficit/ ꝛ cuti croceũ colorẽ. s. vel viridem siue nigꝝ supinducit. c⁹ passionis sigñ sunt ista otius corpis infectio/sitis adest/ ꝛ oris amaritudo/dolor frontis/auriũ tinitus/vrina crocea cũ ɔsili spuma ɔtinua vomitus croce⁹. Aliqñ etiã ɔtingit poros cistis ꝛ fellis opilari/vñ colera inficit ipm epar/ac ɔsilẽ; inducit passionẽ. Vñ ɔstan. in viatico dicit. Qñ patit/ patit fellis substãtia/ i. cistis/ ꝛ deficit ṽtus ei⁹ q̃ sol; ab epate rubeã colerẽ extrahere. remanẽte colera cu; sanguie/tingit ꝛ alterat. Jdẽ etiã ɔtigit qñ a/postema ẽ natũ in vijs p q̃s colera ad fel trãsit vñ ad epar rediẽs/p totũ corp⁹ cũ sanguine se diffundit. qꝛ si por⁹ inferior opilet/ascẽdit ad viã supiorẽ stomachi/vñ facies fit citrina. os amaꝝ ꝛ siccũ/in stõacho ardor ꝛ sitis/vrina cu; egestione albescit/ꝑpt elõgationẽ colere ab e/pate ꝛ renib⁹/ q̃ vrina solet tingi. Si ṽo por⁹ supior opilet/colera tingit inferiora ꝛ apparẽt sigñ/que porib⁹ sũt ɔ̃ria. vt idẽ di. ɔstan. Et ꝫ de felle dicta sufficiãt.

Splen ẽ dictũ a supplẽdo/qꝛ ptẽ sinistram iecori ɔ̃riã supplet ne vacua existeret/quẽ quidẽ cã; risus eẽ existimãt/nã sple ne ridemus felle irascimur/corde sapim⁹/cerebro sentim⁹/iecore amam⁹ qbus ɔstãtib⁹/sanum est aial ꝛ integꝝ. vt di. Jsi. Et ꝫm ɔstan. splẽ in sinistra pte collocat/ c⁹ forma naturalit ẽ oblonga ꝛ paꝝ ṽsus stomachũ ɔcaua/ ꝛ versus costas ẽ gibbosa. i bis duob⁹ loc̃ qbusdã pãniculis colligata. Et dr splen duas hr̃e venas p quaꝝ vnã colerã nigrã a sanguie epatis sibi attrahit p aliã ṽo quãtũ sufficiat/ad stomachum trãsmittit vt ei⁹ appetit⁹ ɔfortet. Splenis igit est iuuamentũ vt i sinistra pte corpis ꝺfectũ suppleat/ ꝛ ex opposito ad ɔseruationẽ; stomachi iecori rñdeat/vt ꝑpt mundificatõẽ; epatis sanguis feces sibi attrahat. ꝛ q̃tũ ad appetitũ sufficit/ɔfortationẽ stomachi trãsmittat Est igit substãtia splenis rara ꝛ spongiosa ꝑpter faciliorẽ humoris feculẽti attractionem ꝛ remissionẽ. ꝛ ẽ nigra ꝑpt melãcolice nature. c⁹ ẽ receptaculũ assimulationẽ. Est etiã a sinistris int costas ꝛ stomachũ posita/ ꝑpt sinistre ptis tempantiã ꝛ infrigidationẽ. ac ꝑpt ɔseruandã stomachi cui ɔiungit calefactionẽ. aliq̃tulu; ẽ dura ne de facili ex q̃litate humoris feculenti ɔ̃bat lesionẽ. Cõtigit aũt splenẽ pati qñ; ex virtutis ɔtentiue defectione. ꝛ ꝫ qñ nõ sufficit humorẽ ad se attrahere/vel attractũ ad locũ aliũ destinare. Jtẽ qñ; ex opilatione qñ. s. hũores grossi ꝛ viciosi/in vijs splenis opilant ꝛ adu/nant. vñ ꝛ ei⁹ actões impediunt. Jtẽ qñ; ex nimia humoꝝ repletione qꝛ humores ad splenẽ ɔfluentes ꝑpt sui similitudinẽ attrahũt/ ꝛ suf/ficienter nõ euacuãt vñ inuiscant ꝛ in ɔcauitate splenis indurant. intñ/vt ipi⁹ splenis sub/stantia crescere videat. sed ꝫm sniã; ypocratis/si splẽ sit magnus/corp⁹ marcescit. ꝛ si splẽ marcescit/corp⁹ ĩpinguescit. vñ ipius splenis mediocritas/ad puitatẽ potius q̃ ad magnitudinem tendẽs/bonitatẽ ɔplexionis designat. vt dicit ɔstan. li. ix. c. xxvij.

Viscera ꝫm Jsido. inferiora dicunt ꝑprie intestina. mẽbris subdita ꝛ sub/iecta vitalib⁹ q̃ quidẽ dicunt intestina q̃i quodã interiori nexu qdã familiari reuerentia. quedã sũt supioꝝ mẽbroꝝ culcitra. ꝛ eorũ/dem quedã sunt necessaria instra. ꝛ dicunt viscera q̃i vitalia. qꝛ loc̃ vitalibus circa p̃cordia lia vbi gignit vita/sunt interiorib⁹ circũfusa. hucusq; Jsi. ꝫm ɔstan. aũt intestina qdã sunt mẽbra interius mutuo se tenent. ɔcaua rotun/da p ventris longitudinẽ ꝛ latitudinẽ collocata quoꝝ ɔpositio ꝛ substãtia stomacho assilant. Sũt aũt nũero sex p̃ncipalia intestina. quorũ tria sũt subtilia/que supi⁹ sunt iũcta. Tria ṽo sunt grossa ꝛ ab inferiori incipientia. Primũ

intestinum triũ subtiliũ vocat̃ duodenũ. q2 in sua lõgitudine ƀm mensurã cuiuslibet hoĩs est. xij. digitoꝝ. ⁊ h̃ sup dorsũ erigit̃ ⁊ in nullã aliã ptem retorquet̃. Scd̃m vocat̃ ieiuniũ / q2 sp est a cibis vacuũ. ⁊ dicũt sapiẽtes ⁊ expimẽtatores / ꝙ mortuo aĩali sp inuenit̃ illud vacuũ Dicunt tñ aliqui ꝙ h̃ dr̃ antbonomatice. q2 a se oĩa eijciẽs nihil de acceptis retinet ad sui nutrimentũ. Tertiũ subtile est appellatũ scd̃o simillimũ / h̃ tñ nunꝙ sine cibi corpulẽtia est inuentũ. Int̃ grossa vero intestina primũ vocat̃ orbũ / ⁊ in subtili extremitate hʒ os vnũ. ⁊ ẽ illud intestinũ sic vocatũ / eo ꝙ ip̃m sit orbatũ. i. quasi viduatũ ab altero orificio. Cũ. n. necessaria intestina duo habeãt orificia / illud hʒ vnũ solũ. ⁊ ideo se hʒ ad modũ sacci. q2 multa recipit / ⁊ pauca respectu alioꝝ eijcit vel emittit Scd̃m vo intestinũ sub orbo siue sub sacco positum dr̃ ylion. ⁊ h̃ a dextra in sinistrã tendit. ⁊ dr̃ ylion eo ꝙ in eo intestino yliaca passio fieri ↄsueuit. Tertiũ intestinũ vocat̃ a grec̨ colõ ⁊ h̃ ĩmediate cũ inferiori totius corpis orificiõ est ↄiunctũ. ⁊ in h̃ intestino ḡuissima passio. s. colerica generat̃. vel ex ipius intestini nimia cõstrictione / vel alic⁹ grossi ⁊ frigidi humoris coaduuatione / ⁊ p ↄñs viaꝝ illius intestini intrinseca opilatione. sicut narrat ↄstan. ⁊ etiã galie. sup ãphoris. Patet igit̃ ex p̃dict̨ ad q̃d sũt necessaria intestina / q2 cibũ ĩmutãt / ⁊ ĩ sua ↄcauitate supflua recipiunt ad nature exoneratõeʒ ad h̃ etiã sunt necessaria visceꝝ rotũditas / gibbositas / ⁊ volubilitas. vt dr̃. cõstan. vt cibus transmissus a stomacho / in eoꝝ gibbositate aliq̃ntulũ inhereret / ⁊ ƀm aĩalis necessitatẽ supflua expelleret / ⁊ necessaria retineret. Sũt aũt rotunda / ne in stomacho in aliquo angulo supflue collecta remanerẽt / q̃ corruptionẽ induçerẽt intestinis. Sũt etiã intestina in duob⁹ pãniculis minimis vel ad min⁹ inuoluta. ⁊ h̃ fuit necessariũ. q2 si vnus pãniculus pateret̃ / ab altero pãniculo subueniret̃. Sũt aũt intestina aliq̃ntulũ villosa. ⁊ eoꝝ villi p latũ etiã extensi vt fec̨ supfluitatẽ expellerẽt / ⁊ necessaria nutrimento ↄueniẽtia retinerẽt. Sũt aũt viscera sic intestina inuoluta ad inuicẽ ⁊ ↄnexa. ita vt miora maiorib⁹ / ⁊ graciliora ⁊ debiliora grossioribus ⁊ fortiorib⁹ innitant̃. vt sic actões v̓tutis naturalis ⁊ in expellẽdo supflua / ⁊ in recipiẽdo necessaria apti⁹ pficiant̃. Dicit etiã aristo. li. ij. ꝙ ƀm varietate dẽtiũ in mãdibul̓ aĩalium / variat̃ in q̃ntitate ⁊ q̃litate natura intestinoꝝ. vñ dicit ꝙ intestinũ oĩm aĩaliũ hñtiũ dentes in vtraꝗ mãdibula ẽ min⁹ intestino nõ hñtium. ⁊ nullũ aĩal hʒ intestinũ rectũ / nisi hẽat dẽtes in vtraꝗ mãdibula. Itẽ ibidẽ. vent̃ serpent̨ est strictus ⁊ ẽ silis intestino ãplo. ⁊ si fuerit naturalit̃ puus / hʒ fel in intestis. ⁊ si fuerit magnus / sup epar. Itẽ idẽ li. xiij. Oĩa aĩalia ampli ⁊ recti intestini sũt gulosa valde. q2 ppter diminutionẽ vsus cibi ⁊ indigestionẽ eijciunt supfluitatẽ cibi indigestã ⁊ cito exit cib⁹ / ⁊ iõ appetunt multũ ⁊ ↄtinue q̃rũt cibũ. Contingit aũt pati viscera ⁊ intestina multiplr̃. vt dicit ↄstan. li. ix. c. xxvj. qñꝗ ex colerico hũore. vel ex melãcolico substãtiã intestinoꝝ corrodẽte ⁊ fluxũ dissenterie inducẽte. ⁊ h̃ passio pessima ẽ ⁊ sepe mortifera. sicut dr̃ in ãphoris. Solutio ventris in c⁹ initio colera exit nigra / ẽ mortalis. Itẽ qñʒ ex ipoꝝ visceꝝ interiori pũctura ⁊ vulneratõe. ⁊ h̃ vel exteriori apostemate putrefactionẽ ⁊ puncturã in pãniculis ipoꝝ viscerum inducẽte / vel ab exteriori lesione. Itẽ qñꝗ ex vẽtositat̨ interclusione / pãniculos ⁊ neruos eoꝝ extendẽte. ⁊ ille dolor ḡuis est intm̃ / vt aliqñ intestina penetrari videant̃. Itẽ qñʒ ex humore grosso ⁊ flegmatico ĩferiores ptes intestinoꝝ obturãte / ⁊ stercoꝝ exitũ ꝓhibẽte / ⁊ yliacã passionẽ vel colericã inducẽte. vñ h̃ morbus pestilentialis ẽ ⁊ mortalis / raro sanitateʒ suscipiẽs / ⁊ sepe die scd̃a vel tertia inficiens / nisi celerius succurrat̃. Ceteras intestinoꝝ passiones. q̃re. j. in tractatu de infirmitatibus. de colerica passione.

Renes (vt ait varro) sũt dicti / eo ꝙ ob scenũ hũores ab his nascunt̃. Naʒ renes ⁊ medulle tenuẽ humorẽ desudãt in renibus / q̃ liquor rursus a renib⁹ a calore venereo resolutus recurrit / ⁊ ad loca genitalia se diffundit. vt dicit Isi. Locus aũt in lateribus spondiliũ dorsi in q̃bus ẽ sedes renuʒ / dicunt̃ lumbi. q̃ (ƀm Isid.) ob libidinis lasciuiã lũbi sunt dicti. q2 in viris a renib⁹ ⁊ lũbis / est cã venere voluptat̨. De renibus aũt dicit ↄstã. ꝙ fuerunt facti vt ab epate aq̃ticũ sanguineũ suggẽtes / eũ depurarẽt / ⁊ eius colamentũ. s. vrinam ad vesicã p meatus vricides / id ẽ vias vrinales trãsportarẽt. ꝙ etiã dr̃. haly. sup tegni. Ordiauit (inquit) creator sũm⁹ duos renes / vt attrahãt aquositatẽ sanguis ab epate / ⁊ eã trãsmittãt ad p vesicã expulsionis grã. q2 dr̃. arist. li. xiij. Renes (inquã) fuerũt creati ꝓpt̃ vesicã vt sic opatio vesice esset melior ⁊ pfectior. q2 renes sũt ad colandũ supfluũ hũidi decurrẽt̨ ad vesicã. Itẽ idẽ. renuncul⁹ dext̃ / altior ẽ sinistro in oĩ aĩali hñte renes. ⁊ h̃ q2 calor in dextra parte fortior ẽ vel supior. Itẽ idem in oĩbus aĩalibus renes hñtib⁹ / renũculus dext̃ minoris ẽ pinguedinis ꝙ̃ sinister ⁊ altior. qm̃ natura ĩ dextra

ptrleuior est ꝛ maioris motus ꝛ calor. calor aũ dissoluit pinguedinẽ ꝛ ꝯsumit. Jtẽ renes sunt de vltimis mẽbris interioꝝ. ꝛ ꝓpt̃ h̓ indigent magno calore. Recollige igit̃ ꝙ renes sũt e lidi ꝛ naturalis colorꝭ ꝯseruatiui. frigiditatꝭ dorsi spondiliũ sunt tempatiui. a ꝯcauitate e/ patis aquosi humorꝭ attractiui. sanguis collatiui. ṽtutis naturalis ꝯfortatiui. humorꝭ seminalis generatiui. porosi/rotundi/pinguedine coopti/carnosi q̃ppe sunt ꝛ porosi ꝓpt̃ facilio rem aquose supfluitatꝭ attractionẽ. rotundi/ne colligãt aliquẽ humorẽ ad putrefactõnẽ pigue dine sunt muniti/ne ex frigiditate dorsi aliquã sustineãt lesionẽ. Recipiũt aũt renes q̃sdaꝫ venas stomachi ab epate egredientes/ q̃bus humor in sc̓da digestiõe supfluus defert̃ ad ipos renes. vñ opilatis illis venis ꝛ in suo officio ĩpeditis renes vna cũ epate patiunt̃. accidunt aliqñ in renibus varie passiones. vt dí. ꝯstan. li. ij. c. xxxiiij. q: si vene epatꝭ ꝑducunt̃ ab hũore sanguineo ad sui nutrimentũ depaupant̃ vñ h̓ necessario extenuãt̃. Si ṽo meatus eoꝝ inferiores calore vel frigore ꝯstringant̃ ex ꝑñtia humorꝭ supflui eoꝝ subãꝫ subitrãtꝭ nis extẽdũt̃ ꝛ dilatant̃. ꝛ ꝑ ꝯñs corrũpũt̃. vel ĩ hũores desiccati putrificant̃. ꝛ in calculis ꝯuertunt̃. multis etiã alijs modis patiunt̃. sicut ex apostemate. ventositate. frigore nimio. vel calore.

Vesica ꝭm Jsido. a venti capacitate ẽ dicta. Nã ꝑ venti ꝯtentionem apit̃ ꝛ dilatat̃. sicut ecõuerso ꝑ venti emissionẽ ꝯhit̃ ꝛ arta̓t. vocat̃ aũt vesicula ꝑ diminutionẽ a vesica dicta q̃dã pellicula pendẽs in gutture auis sicut bursa. in qua voluc̃ꝫ recipiunt̃ ꝑmo cibaria que in ꝑdicta vesicula/ digestioni sc̓de/in iecore faciende sepant̃/ꝛ in eodẽ folliculo tanꝙ in ꝓmptuario ꝓprio/ꝯ futurã esuriam reseruant̃/ꝭ vesica ꝓut h̓ sum̓ ꝭm con/ stan. Est pãniculus durus/rotũdus/ꝯcauus sicut saccus in oĩ pte clausus excepto solo orificio supori. Fuit aũt eius substantia dura/ne acumine vrine c̓ est receptaculũ lederet̃. fuit aũt ex omni pte clausa inferi᷒. vt liquor subito at/ tractus inuolũtarie expelleret̃/ vñ ꝑ vnũ ꝛ idẽ foramẽ vrina ingredit̃ ꝑ quod egredit̃. vt patꝫ in anathomia. Fuit etiam rotundũ/vt in augmentũ calamenti sanguis dilataret̃/ꝛ ad ipi᷒ susceptionẽ capacius redderet̃. Dicit. n. aristo. li. xiij. ꝙ oẽ aĩal hñs pulmonẽ/multũ sitit. ꝛ ꝓpter h̓ indiget cibo humido plus ꝙ sicco. ꝛ iõ fuit necessaria vesica ad recipiendũ hmõi sup/ fluitatꝭ humiditatẽ. Jtẽ ibidẽ. Nullũ aĩal hñs plumas aut squamas/aut cortices/siue testas hꝫ vesicã omnino ꝑter cortucã marinã aut silvestrem. Nã supfluitas in hmõi aĩalibus transit in nutrimẽtũ plumaꝝ/ꝛ squamaꝝ/ꝛ hmõi. Jtem ibidem. li. iij. Omẽ aĩal generãs hꝫ ve/ sicã/ouãs aũt nõ/ꝑterꝙ genus lacertaꝝ. ꝛ nõ erit humiditas a vesica mortuoꝝ ꝛ forte aggregatur in vesica/ꝛ supfluitas siccat̃. ꝛ ex ea ꝯti/ git lapis. Jtẽ ibidẽ li. vi. Jn omĩ aĩali carente vesica est vna via aperiẽs exitus stercorꝭ/ꝛ su/ pflue humiditatis.

Urina (ꝭm isaac) est colamẽtũ sanguinis ꝛ alioꝝ humoꝝ ex actione nature generatũ. nã ab epate sumit iniciũ/ꝭ in renibus recipit substãtiã ꝛ colorẽ. Aquosa eni substãtia sanguinis ꝑ q̃sdam venas subtiles transmittit̃ ad renes numẽdos. vñ cũ ad renum deportata fuerit regionẽ vbi cola̓t/ ꝛ ad modum seri eliquati depurat̃/ꝛ vi caloris epatis ꝛ renũ tingit ꝛ colorat̃. ꝛ sic desudans ꝑ poros vricides vesicã in ipius ꝯcauitate adunat vñ hec substantia humida ꝛ liquida de vesica emissa est vrina sic dicta/que est vritiua ꝛ mortificatiua. q: vt dicit egidius q̓d tãgit/mordet desiccat/ꝛ vrit/vritiuã. n. ꝛ desiccatiuã/ꝛ cor/ rositatem hꝫ naturã. vñ valet ꝯ scabiẽ/serpiginem/ꝛ impetiginem/ꝯ pustulas ꝛ vesicas si patiẽs inde se abluerit. in potũ splenetiꝭ ꝯfert munda t vulnera ꝛ putrida ꝛ loca saniosa. cum felle etiã ancipitris colĩ nsata. ꝛ oculis caute li nitis immissa/pãnũ corrodit/ꝛ delet maculas oculoꝝ. sicut exp̓sse dicit ꝯstan. ꝛ galie. ꝛ ideo vrina nõ est abhorrenda. q: in multꝭ vtilia ẽ ꝛ accepta. Dr̃ etiã vrina ab vrn greco/id ẽ demõstratiua. demonstrat. n. interiora/q: vt certificetur de interioribus vrine inde ꝯsultamus. Demonstrat̃. n. ṽtus naturalis in epate ꝛ in alijs mẽbris inferioribus ꝑ vrine substantiã ꝛ colorem/ꝛ maxime ꝑ eius sedimẽ siue subsistentiã quã medici apostasim vocãt/certificamur. Nã si fuerit illa residentia in funda vasis alba/pinea/coadunata/nõ diuisa fortitudinẽ desiĝt ṽtutis ꝛ ꝯpletam actionẽ calorꝭ naturalis ĩ ipsis membris. ꝑ mediã aũt regionẽ vrine quaꝫ mediã eneormia dicunt/de media regione corporꝭ. i. de corde ꝛ sibi adiacentibus iudicam᷒. q: si vrina in medio sue fuerit ĩ colore ꝛ substãtia hñ disposita/ nõ liuida nõ nebulis aliq̃/ bus obscurata/vel obumbrata/spũalia membra iudicat esse sana. sit̃r ꝑ ptem vrine supiorẽ quã nephilẽ nuncupãt de fortitudine ṽtutꝭ aĩalis in regione capitis pnosticamus. Nã si non fuerit circulus nimis grossus/nõ ignotus/nõ liuidus/nõ viridis/nõ granulosus/ꝭ in colore ꝛ substãtia tempatus. cerebꝝ ꝛ oĩa alia mẽbra animali ṽtuti seruientia d. nũciat essꝫ tuta

Si vero ꝯria signa fuerint in vrina/ꝯriam de
signant corpis dispōēz. Judicat̃ aūt vrina ꝑ/
cipue ꝭm substantiā ⁊ colorē. nā aliud signat
qn̄ est tenuis in substātia/qm̄ humor̄ dn̄antis
siccitatē. aliud qn̄ est spissa/qꝛ humor̄ humidi
tatem. aliud qn̄ ē mediocr̄/qꝛ tunc designat tē
peramentum siue equalitatē ⁊ mediocritatem
Scd̄m colorē aūt iudicat̃/qꝛ multi sūt colores
s. xx. vt di. Ysaac. ⁊ egidius. quoꝝ q̇dā signant
caloris vel frigiditat̃ intensionē/alij remissio/
nem/alij mediocritatē. Nā remissū calorē desi
gnant glaucus/lacte⁹/⁊ huiusmōi. intensum
vero a rufo superius/mediocris vero sub ci/
trinis/subrufus/rufus/inter quos quidam
designāt mortificationē. vt niger/viridis/liui
dus. q̇dā indigestionē/albus/lacteus/glauc⁹
q̇dam digestionis impfectā inchoationem. vt
subpallidus/pallidus/q̇dā ꝑfectā digestionē
vt citrinus/rufus. q̇dā excessum siue excedentē
intensionē. vt subrubicūdus/rubicund⁹. q̇daz
adustionē. vt in postianos. q̇dā supadustionē
⁊ mortificatōez/nigri ⁊ viridis. nigredo tn̄ cāt̃
qn̄qꝫ a frigiditate calorē naturalē penit⁹ extin
guente/ꝭ tūc ꝑcedit liuiditas. ꝭ qn̄ ꝓcedit ex
vltima adustione/tūc ꝑcedit viriditas. Istoꝝ
aūt coloꝝ ꝑticulares circūstantias determinare
⁊ coꝝ differere causas/vel dicere nō ꝑtiet ad ꝭ
opus. ꝭ si q̇s eas scire voluerit/libꝝ isaac/the
ophili/ꝯstan. egidiū legat in q̇bus tractat̃ ꝑfe
ctissime de vrinis. Sed ista ad presens hic suf
ficiant.

V Venter/vter⁹/⁊ aluus. int̃ se differūt.
vt di. Isido. Vent̃. n. est q̇ acceptos
cibos digerit ⁊ appet extrinsec⁹. ⁊ est
dictus vent̃/eo ꝙ ꝑ ventrē veniat cib⁹ ad to/
tum corpus. Aluus est q̇ cibū recipit ⁊ purga/
ri ꝯsueuit. Vteꝝ ꝟo sole mulieres hn̄t/in quo
ꝯcipiunt. Et dꝛ vter⁹ eo ꝙ fetu impleat̃ interi⁹
vt di. Isido. Est igit̃ vent̃ nutrimenti toti⁹ cor
por̄ receptaculum. vt di. ꝯstan. membroꝝ nu/
tribiliū sedes/ꝑme digestionis ⁊ scd̄e fūdamē
tum/c⁹ creatio est carnosa/calida/⁊ humida/⁊
ꝭ ꝓpt̃ digestionis necessitatē. pānculis diuer
sis circūdata/ꝓpt̃ interioꝝ ꝯseruationē. cuius
dispō est rotunda/⁊ oblōga/rotunda/ꝓpt̃ li/
beriorē ciboꝝ receptionē/⁊ in membroꝝ nutri
bilium collocationē. oblōga fit/ꝓpt̃ faciliorē
ipius cū supioribus ⁊ inferiorib⁹ ꝯiunctionē
siue colligationē. mediū. n. locū in corpe sibi vē
dicat vt nutrimentū inferiorib⁹ ⁊ supioribus
mēbris distribuat ⁊ trāsmittat. Est igit̃ vent̃ in
ter oēs ꝑtes corpor̄ mollior ⁊ infirmior/⁊ tn̄
ceteris ē vtilior. Nam tanꝙ̄ nutrix corpis ꝓ oī
bus alendis corpis membr̄ recipit ⁊ decoquit
⁊ ad singula mēbra debita nutrimēta deriuat
⁊ trāsmittit. supfluitates multas ꝓpt̃ aliorum
membroꝝ nutrimētū in se recolligit/ꝭ eas diu
ferre nō sustinens/ipas a se reijcit ⁊ repellit ex
mala dispōe membroꝝ ⁊ ꝓpt̃ nutrimentū qd̄
intra se ꝯtinet/diuersas ifirmitates contrahit
aliqn̄ ⁊ incurrit. que q̇dem passiones tāto sūt
periculosiores/q̄to cordi ⁊ alijs vitalibus sūt
ꝓpinq̇ores. patit̃ siquidem sepius ꝓpt̃ nimiā
repletionem. ⁊ tunc nō curat̃ nisi ꝑ ꝯriā euacu/
ationem/⁊ ecōuerso. qn̄ molestat̃ ꝓpt̃ nimiam
inanitionem ⁊ succurrit̃ ꝑ ꝯriā repletionē sicut
dꝛ in āpho. Quecunqꝫ. n. egritudines ex pleni
tudine fuerint euacuatio sanat. ⁊ q̇cunqꝫ ab in
anitione. soluit plenitudo. Itē actiones vent̄
ꝭm diuersitatem tp̄is variant̃. Nā in hyeme
naturalis calor in interiorib⁹ ventris ꝯclusus
fortior operat̃ vn̄ appetitus in hyeme mag̃ ac
cidit/digestio fortior generat̃. qꝛ vt dr̃ in āpho
ris. ventres in hyeme ⁊ ꝟe calidissimi sūt natu/
ra. ⁊ somno lōgissimi.

V Umblicus medius est corpis loc⁹ sic
dictus. qꝛ duoꝝ vmbus. sicut vmbus
in medio clypeoꝝ totus est dictus. vt
di. Isido. Ex vmblico. n. infans i vtero pēdet
ac nutrit̃. est vmblicus ꝭm ꝯstan. ex neruis ve/
nis arterijs ꝯpositus quo mediāte fet⁹ sangui
nem subtilē attrahit/⁊ suggit ꝑ ipas arterias
spm̄ recipit. Rumpit̃ aūt vmbilicus iux̃ matri/
cem dū fetus egredit̃/⁊ cū fetu exit. quē obste/
trices ligāt. quatuor digitoꝝ longitudine. Ex
hac ligatura fiūt extremitates vmblici et rotūdi
tates (hucusqꝫ ꝯstan.) sup ezech. aūt. xvi. dicit
ieroni. sic naturale ē infantib⁹ ort̄/ꝑmo vmbli
cum inscidi. deinde ad diluendū sanguinē/aq̄
lauari. tertio humorē paruuloꝝ sole siccari. q̄r/
to tenera corpa pānis stringi ne mēbra deflu/
ant ⁊ sic depuent̃. Ibidem etiā di. glo. grego.
ꝙ vmblicus ē quo fetus alit̃ in vtero. sicut ar/
bores ⁊ ꝟgule ꝑ radices humore occulte terre
nutriunt̃. In vmblico aūt sita sūt genitalia
mulieꝝ. sicut in lūbis genitalia viroꝝ. ⁊ iō vm
blici nomie/luxuria figurat̃. vn̄ Job. xl. ꝟtus
eius i vmblico vētris eius. De vmblico aūt di
cit aristo. in li. xx. ꝙ om̄e aīal generans ⁊ ouās
habz vmblicum tempore partus. ⁊ cum crescit
partus auis/latet vmblicus/nec omnino ap/
paret/quoniam cōtinuat̃ cum intestino ꝑ ali/
quam partium venarum. Item ibidem li. xvi.
creatio vmblici non est nisi cortex cōtinens ve/
nas ⁊ cum embrione continuat̃. ⁊ currit sang/
uis a matrice per venas vmblici quasi per can
nale ad pueri nutrimentum crescit. ergo conce/
ptus per esse vmblici. vt dꝛ in eodem

Enitalia sunt ptes corporis vt ⁊ no/
men ipm docet/que gignēde sobolis
virtutem acceperūt. vt di. Isido .lxx.
etiā pudēda p̄uerecundia dicunt. vñ ⁊ tegunt
ita q non hñt eandē spēz decor| sicut alia mē/
bra que in pmptu sunt locata. ⁊ ideo reputant
inhonesta/int que vnum dr veretr. vel qr viri
est tm̄ vel qr membr est verecundū/vel ex quo
virus emittit. Nam ppie dr virus ille humor
a viri natura fluēs. vt di. Isido. Sūt etiā alia
membra virtut generatiue fundamēta. s. testi/
culi diminutiue a testibus dicti/quor neruus
incipit a duobus sine quor testimonio non est
aliqs vir pfectus. hi semē calamo administrāt
qd a spine medulla ⁊ a renibus suscipiūt gra
pcreandi. (hucusq Isido.) Scdm cstan. sub
stantia eor cposita ē de carne glādulosa/alba
molli/⁊ rara. ⁊ h fit ppt caloris obseruationē
⁊ sanguinis immutationē in albedinē. qd fit
p vehementē calorem in ipor substantia sang
uinem decoquentē ⁊ in albedinē cmutantem.
Et dicunt h mēbra p̄ncipalia/qr p̄ncipalis a
ctionis vtut naturalis. s. generatiue sūt ppie
instra que si p̄cisa fuerint/vigor virilis sexus.
eneruat ⁊ masculina cplexio in femininā alte/
rat. ⁊ iō sm aristo. li. iij. eunuchi qñ castrant añ
pollutionem in somno/nō orit in corpe eoruz
post h pilus. si vo castrent post pollutionem/
p̄ter pilos pector| oīs pili defluūt. efficiunt ef
feminati ⁊ molles aio/corpe imbecilles. vnde
aristo. li. viij. Voces hominū qñ castrant mutā
tur ⁊ efficiunt qi sicut feminar. ⁊ forme eor al
terant ⁊ figure. Alia aūt aīalia qñ castrant in
iuuētute efficiunt maiora. h si castrent post pfe
ctionē/nō augmētant. cerui. n. ⁊ si castrent an/
te crementū cornuū/nō oriunt eis cornua. ⁊ si
post ortum castrent nō vlterius crescūt cornua
amplius/nec mutāt. cornua vo eijciūt sicut fa
ciūt castrati. Dr etiā ibidē q si vituli nō castren
tur cito post annū remanēt pui. ⁊ dicit q qñ ca
strant exhunt radices penitus neruor. ⁊ si acci
derit in loco vulner| apostema/cremabūt testi/
culum abscisū. ⁊ ponūt cinerē sup apostema/⁊
quedā aīalia solū castrant ppt testiculos sicut
castores que etiā qñ psequunt a venatoribus
ipi dētibus truncāt testes/ne vlteri a venato/
ribus psequant. Dicit etiā q onagri masculi
celāt filios. ⁊ eius dentib p̄scidūt testiculos h
mres a masculis occultāt eos ⁊ p̄cauent eis a
marib ne castrent. Item dr li. xvi. q auiuz
testiculi post tps sibi ad coitū a natura depu/
tatū efficiunt puuli intm̄/q tunc nō apparent
h tunc qñ instat amoris tempus/crescunt val
de. Sunt igit testiculi cum alijs membris sibi
administrantibus humoris seminalis p̄ncipi
um/⁊ eius p̄mum ⁊ radicale fundamentum.
Nam vt dicit cstan. Deus ad animaliū gene/
rationem cuenientem/couenientia pcreauit
membra in quibus inseruit materiale p̄ncipiū
generationis. quod quidē sine amoris effectu
nō potest pduci ad officium tale. membris ge
nitalibus siquidē inseruit inseparabilitatem ⁊
appetitū/vt vnūquodq animal ad cseruatio
nem speciei ⁊ multiplicationē sui animaretur ⁊
hoc quidem diuino motu factum est/ne forte
abbominato coitu ab animalibus generatio
euitaretur. Ad generationis autem talis cple
tionem/necesse ē duo animalia cuenire. s. ma/
sculum ⁊ feminam/ex quor semine mutuo p/
crearetur. quodlibet indiuiduū ita q in vno ge
neratiuum esset scz in viro. h in femina esset qi
p̄ncipium materiale ⁊ passiuum. In masculo
vero esset formale p̄ncipium ⁊ p̄ncipalit effe/
ctiuum. ⁊ ideo dicit aristo. li. v. q generatio a/
nimalium duplex habet p̄ncipium scz marem
⁊ feminam. ex mare aūt p̄ncipium motus sicut
forma. femina autem est sicut materia. Ex com
mixtione aūt vtriusq fit creatio ⁊ commixtio.
vel creatura embrionis ⁊c. Aptauit igit deus
membra generantiū/vt alter emitteret semina
le p̄ncipium/alterum recipet. ⁊ hec membra ta
liter a deo sapientissime sunt formata. vt ad o/
pus suū. nec meliora possunt esse neq pfectio
ra (vt dicit cstan.) h certe his membris pluri/
mi abutunt. quoniam ipis ad gñationis fru/
ctū nō vtunt/h potius c rōnis ordinē ⁊ natu/
re iura nō ad seruiendū pli/h poti turpitudi.
ac libidini eadē cpellere dinoscunt. ⁊ iō d ista
materia dignū duxi sub silentio p̄terire/ne for
te spmat explanādo originē pgressū vel finez
videar carnalib occasionē cogēdi carnalia ex/
hibere. De h solū admonēs vniuersos ne qs
putet p̄dictor mēbror officio esse p libito ab
utendum. Nā qcunq p̄ter legitimā generatio
nem ccessū vsuz volūtarie membr| genitalib
ludibria libidinis exercuerit p̄rez vnigenitū.
deū nature ⁊ gr̄e genitorē iam pdidit/nec i ge/
neratione iustor nisi cū digne penituerit/locū
int filios glorie possidebit. nā abusus genera
tiue pret p̄ris luminū iniuriā ⁊ quazmerentur
offensam tollit gratiam/vulnerat naturam/
perdit societatem angelicam/acqrit iehennā/
denigrat famā/euacuat substātiam/⁊ spoliat
gloriā sempiternam. vt dicit ambrosius.

Atrix in femia ē singulare membr ad
m modū phesice dispositū ad susceptio
nem humor| seminalis a natura depu
tatū. ad quā tanq ad mulier| corpis sen sitiuā

ꝯfluit humoꝶ menſtrualis ſupfluitas/que ꝓpt
menſtrualem fluxum ⁊ refluxū menſtruū eſt vo
catū. eo ꝙ circuitu lunarꝶ luminis ſolet accide/
re h̄ ſupfluū. vt dicit Iſi. Hec etiā muliebria
nuncupantur que ī mulieribus durant natura
liter ꝙdiu viget in ea vis concipiendi. quibꝰ
totaliter deficientibus/deficit ꝯceptionis vtꝰ
⁊ dicuntur muliebria qꝛ in ſolis mulieribꝰ hec
infirmitas inuenit̄. nā ſola mulier animal mē/
ſtruale eſt vt dicit Iſi. cuius cruore ꝯtacte fru/
ges non germinant/moriunt̄ herbe/amittunt
arbores fructus ⁊c. Hmōi ſanguinis ꝓprieta/
tem ⁊ naturā quere. ſ. li. iij. in tractatu de hu/
moribus. hoc menſtruum eſt humane genera/
tionis principiū. hoc nobiliū ⁊ ignobiliū eſt
comune. in matris vtero nutrimētū vn̄ ager no
ſtre natiuitatis irrigatur ⁊ nutrit̄ infantulus ꝙ
diu in matrice ſeruat̄. habet autē matrix duas
cellulas ſiue ꝯcauitates. dextrā ſcꝫ in q̄ maſcu
lus generatur. ⁊ ſiniſtrā que ꝯceptioni femine ꝺ
putat̄. fetus aūt int̄ has duas concauitates ꝯ/
ceptus vtraqꝫ fetus diſpoſitionē hr̄e cōſueuit
In anathomia aūt dr̄ ꝙ matrix tres hꝫ cellu/
las a dextris maſculo appropriatas. ⁊ tres a
ſiniſtris feminis deputatas. in medio vero na
ſcitur homo hermofroditus. in matrice vero ꝯ
cipitur fetus. qui a fouendo eſt ſic dictus. cuiꝰ
folliculus ſiue pellicula qua circumdatur ſe/
cundina dicit̄. que ſimul cum infante naſcitur
⁊ ſi in matrice caſu aliquo poſt partum in vte
ro manſerit/ꝑiculum inducit. niſi nature vl̄ me
dicine remedio expellatur. Subiacet autē ipa
matrix mult̄ paſſionibus. qn̄ꝫ patit̄ nimiā ſupꝑ
fluoꝝ humoꝝ retētionem. ⁊ hoc ex viſcoſo hūo
re ora venaꝝ opilāte/vel ex frigiditate coartā/
te/vel ex ſiccitate ꝯſumēte. ⁊ he diuerſitates ꝑ
ſigꝰ ꝓpria dinoſcunt̄. Itē qn̄qꝫ patit̄ nimiū hu
moꝝ mēſtrualiū fluxū effuſionē/ ⁊ h̄ vel ex ni/
mia abundantia quā natura nō pōt retinere/
vel ex nimia acuminis humoꝝ violētia. ⁊ h̄ paſ/
ſio ſi antiq̄ fuerit/vix curat̄. ex quo .n. orificia
venaꝝ longo tp̄e ſunt apta/difficile ꝯſolidant̄
Itē patit̄ matrix ſuffocacionē in q̄ paſſione vr̄
mulieri debere ſuffocari matrice ſpūalia ꝯꝑmē
te. qꝺ ꝯtingit ex nimia humoꝝ repletione ma/
tricē extēdēte. vel ex corrupta ⁊ venenoſa fumo
ſitate a corrupto hūore reſoluta vacuitatē ma/
tricis replente ⁊ extēdēte. vn̄ matrix repleta ſupiꝰ
eleuata/ꝯprimit ſpūalia vn̄ mulier pene ſuffo
cat̄. Itē qn̄qꝫ patit̄ ꝑcipitatōnē qn̄ dextrorſum
ſiue ſiniſtrorſū plus debito inclinat̄. vel de lo/
co ſuo extenꝰ egredit̄. qꝺ accidit ex neruoꝝ ipo
rum relaxatōe/ex ſupfluis hūoribus ipaꝫ ma/
tricē aggrauantibus. Itē patit̄ aliqn̄ apoſtemat̄

interioris puncturā ⁊ dolorē. vt dicit ꝯſtan. ex
humoribus collect̄ ad apoſtema. vn̄ ſequit̄ pū
ctura dolor grauiſſimꝰ ⁊ arſura. Itē patit̄ poſt i/
pgnationē dolorē ⁊ diſtenſionē ex motu ipius
fetus ⁊ maxīe circa ꝑtū. tūc .n. mouet̄ motu for/
tiori. vn̄ neceſſe eſt tunc ꝯpis matricē ꝯcuti atqꝫ
ledi. Maxime aūt patit̄ qn̄ in ꝑtu ſe exonerare
nitit̄. ⁊ exitus fetus a cāu aliquo impedit̄. qꝺ
ꝯtingit aliquotiēs ex āguſtijs viaꝝ ipiꝰ matri
cis. qn̄ꝫ ex pinguedine mulierꝶ. aliqn̄ ex nimia
fetus magnitudie vel debilitate ac defectu v̄/
tut̄ expulſiue in corpe ꝑturient̄. aliqn̄ etiā ꝯtin
git fetū eſſe mortuū. ⁊ iō nō ſe adiuuat morien
do ad exitū ſiue ad ꝑtū. ⁊ aliqn̄ ſe credit muli/
er hr̄e pueꝝ/⁊ geſtat in vtero. aliqꝺ fruſtulum
menſtruoſū. ſicut narrat ariſto. li. xviij. Accidit
etiā mulieribus poſt impgnationē infirmitas
q̄ mola dr̄. putabat .n. quedā mulier ꝙ poſt co
itū viri eſſet impgnata ⁊ inflabat̄ vent̄ eius ⁊
apparuerūt ſigꝰ in ea impgnatōis/ ⁊ cū ꝑuenit
tp̄s pariēdi nō diminuebat̄ in ea tumor ventrꝶ
h̄ ſic māſit ꝑ tres ānos. tandē pepit fruſtū car/
nis ita duꝝ/ꝙ vix potuit ferro diuidi. ⁊ tale fru
ſtuꝫ mola dr̄. ⁊ h̄ accidit ſicut dicit ariſto. ibi qn̄
fit ſuffocatio vel ſuſtētatio ꝯcepti ex pauore vel
humore male digeſtionis. qꝛ tūc generat̄ fruſtū
qꝺ mola dr̄ in matrice ⁊c. Iſtis ⁊ mult̄ alijs pa
tit̄ miſera matrix mat̄ noſtra.

Nates dicunt̄ eo ꝙ ipis innitimur dū
ſedemꝰ. vt di. Iſi. vn̄ ꝯglobata eſt in
eis caro ne pmient̄ carnis mole dole/
ant. In natibus itaqꝫ fert̄ trūcus corpis qui a
collo incipit/⁊ vſqꝫ ad nates ſe extendit. vt di/
cit Iſi. Nates aūt ſm ꝯſtan. ſunt neruoſe. ⁊ h̄
ꝓpt coxaꝝ ⁊ femoꝝ cū trūco corpis colligatio
nem. ⁊ ideo fuerūt carnoſe/⁊ ad temꝑandā ner
uoꝝ ⁊ oſſium frigiditatē/⁊ ad defendendā ner
uoꝝ ſenſibilitatē. vt dicit ꝯſtan. li. iij. c. viij.

Femora dicunt̄ eo ꝙ ex illa pte corpis
viri a feminis diſcernunt̄. extēdunt̄ au
tem ab inguibꝰ vſqꝫ ad genua ⁊ mo/
uent̄ femora in coxis quoꝝ ꝯcaua v̄tebra dicū
tur. coxe v̄o q̄ ꝯiūcte axi dicunt̄. Flectunt̄ aūt
femora intus ⁊ nō extra. ſubtus. ſ. ⁊ nō ſupra.
ſicut brachia. vn̄ a quibuſdā fruſtagines dicū
tur. vt di. Iſi. Sunt aūt femora ex magnis oſ/
ſibus ꝯpoſita. vt di. ꝯſtan. li. iij. c. viij. tota a
ſupiori pte ꝯcaua a pte āteriori gibboſa/duo
hūtia acumia. Fuit aūt neceſſaria magnitudo
vel qꝛ totꝰ corpis ſunt oſſiū fundamēta/vl̄ qꝛ
maiores portāt lacertos ⁊ neruos/ꝑ quos fit
pedū motio volūtaria. Fortitudo aūt pt̄ exteri
oris fuit neceſſaria vt loci habeāt lacerti ⁊ ner
ui q̄ ſi eſſent intrinſecus ꝯtriſtarent̄ ⁊ lederent̄.

Sunt aũt eadẽ ossa intrinsec⁹ aliq̃tulũ rotunda. ⁊ h̄ fuit necessariũ q̇ꝺ si ex illa pte m̄i tortuosa essent/totũ corpus esset tortũ ⁊ nõ rectũ. cõcauitas insup fuit necessaria cũ gibbositate interiori vt firmior esset icessus eoꝝ. ꝯcauitas fuit necessaria/ vt ꝯcauitatũ xuriũ eẽnt subintratiua. Sũt etiã femora carne ⁊ musculis munita vt ossa haberẽt tutelã ab intrinseca lesione. ⁊ etiã frigiditatẽ ossiũ tempar̃ẽt. sunt etiã v̾sus ptem hoĩs supiorẽ grossiora/ad ptes v̾o inferiores graciliora. ⁊ h̄ erat necessariũ vt tanquã media int̃ extrẽa debitã hẽrent cũ vtrisꝫ portõꝫ

Genua (ſm Jsido.) ꝯiunctiones sũt femoꝝ ⁊ cruriũ. ⁊ sunt dicta eo q̄ i vtero genis sũt opposita. coherẽt. n. sibi ⁊ cognata sunt oculis/lachrymaꝝ inditibus ⁊ miserie. Nã a genis genua dicunt̃. cũ. n. q̇s gignit̃ ita format̃/vt genua sursũ sint quaꝝ ꝯiũctione oculi formant̃/vt ꝯcaui aut recõditi efficiant̃. ſm v̾bum pħi. Genua ꝯp̄mit arcta gena. inde ẽ q̄ qñ hoĩes ad genua se ꝓsternunt/ facilius lachrymant̃. voluit. n. eos natura vte ro materno rememorare/ vbi in tenebris ꝯsedebãt añq̄ ad lucẽ venirẽt. (hucusq̄ Jsi.) Sũt aũt genua (ſm ꝯstan. li. ij. c. viij.) ossa q̇dã rotũda cartilaginosa/atq̄ ꝯcaua. fuerũt etiã rotunda vt crura ⁊ coxa in ipoꝝ ꝯcauitate facilius iũgerent̃. neruosa sunt/ne de facili crura a supioribus sepent̃. ꝑꝑt̃ hoc etiã sunt neruosa/vt actiones spũs aĩalis ad motũ gressibilẽ faciẽdum ad ptes inferiores transmitterent̃. Depaupant̃ aũt genua a carnositate ⁊ pinguedine ꝑꝑt̃ motus ꝯtinuitatẽ. Si. n. essent nimis carnosa/de facili opilarent̃. ⁊ sic actiones v̾tutꝫ sensibilis ꝑ carnis grossitiẽ impedirent̃. vñ ⁊ genua q̄ꝛ neruosa sunt valde sensibilia sunt ⁊ de facili lesionem incurrũt. qñ nerui sensibiles interi⁹ vel exterius aggrauant̃. vt dicit ꝯstan.

Crura a currẽdo sũt dicta. quia ab his currim⁹ ⁊ ingressũ facimus ⁊ sũt dicte tibie. q̄ꝛ tibie sunt similes/siue tube i spẽ ⁊ longitudine. vt di. Jsido. Sũt aũt crura ſm ꝯstan. int̃ femora ⁊ pedes in media q̇busdam neruis ⁊ lacertꝫ cũ supioribus ⁊ inferioribus ꝯcathenata/ꝑ que influẽtia gressibil̃ motus ⁊ regitiue v̾tutꝫ ad pedes deriuat̃. Sũt aũt crura ex ossibus fortissimis ꝯposita/q̄ tanq̄ columne corpis ad deferendã ipius molem sunt habilia. sunt etiã q̇busdã musculis ⁊ carnositate a pte vestita supiori/vt sic in ꝯplicatõe eoꝝ cũ femorib⁹. nec ab eis recipent nec eis inferrẽt offendicula. vñ tanq̄ culcitra ad molẽ corporis supportandũ carnositas ipoꝝ cruriũ in pte superiori interi⁹ ẽ locata. Sunt etiã neruosa/vt sic ad motũ velociorẽ essent habiliora vñ fit v̾tus. Sũt etiã medullis plena/vt v̾tus vitalis aĩalis per neruos ⁊ arterias ad tibias diffusa custodiret̃/⁊ ossium siccitas medulle humectatione irrigaret̃. vt dicit ꝯstan.

Pes (vt dicit Jsido.) dr̃a podos grece q̇ꝺ ẽ indeclinabile. Nã pedes alterius motibus solo infixi incedũt. Est aũt pes extrema ps hoĩs sustẽtãs põdus toti⁹ corpis. Componit̃ aũt ſm ꝯstan. ex ossibus. xliiij. quoꝝ duo sunt calcaneoꝝ/duo maniculoꝝ passus pedũ. x. digitoꝝ. xxx. Est aũt pes subt⁹ carnosus in extremitatib⁹ planus/in medio aliq̃tulum ꝯcauus/Jdeo carnosus vt ossa arteriaꝝ duritia tuerent̃. planus fuit vt supposita facilius paterent̃. iõ cõcauus fuit vt si pes acuto supponeret̃/ad concauũ locũ refugiũ haberetur. diuersis ligaminibus ⁊ neruis ossa peduꝫ colligant̃. q̇ꝺ fuit necessariũ ad maius robur ꝑpter fortiorẽ corpis sustentationẽ. ⁊ vt pedes motũ haberẽt leuiorẽ. Variãt̃ aũt pedes i aĩalibus. Dicit. n. aristo. li. viij. q̇dã aĩalia pedes hñtia hñt pedes ad anterius ⁊ posteri⁹. ⁊ quedam in lateribus sicut aĩal hñs sanguinem ⁊ multipes. ⁊ h̄ genus hꝫ ꝓpriũ/q̄ pedes sunt in anteriori corpis. ⁊ cã illi⁹ est. q̄ꝛ ps anterior ⁊ anterior sunt adunate in vno loco. Jtẽ idem dicit q̄ natura posuit loco manuũ/in q̇drupedib⁹ pedes anteriores. pedes aũt posteriores necessarij sunt vt portẽt põdus aĩaliũ. ⁊ h̄ fuit necessariũ vt essent q̇tuor pedes in q̇drupedibus. Nã ad terrã totũ eoꝝ corp⁹ naturalit̃ in suo põdere inclinat̃. ⁊ etiã ad terrã mouet̃ toto brutali appetitu. Jõ necesse fuit tot fulcimentꝫ erigi vt possint habilius ⁊ facili⁹ motu ꝓgressiuo ꝓgere ⁊ moueri. Jdeo etiaꝫ fuerũt pedes posteriores necessarij/q̄ꝛ sicut dicit aristo. q̄ ps anterior omniũ aĩaliũ q̇drupeduꝫ maior est ⁊ spaciosior pte posteriori. ⁊ iõ vt facilit̃ possent erigi ⁊ moueri posterius sicut ⁊ ãterius/pedes posteriores fuerũt necessarij. ecõuerso aũt est de pueris. s. q̄ ps anterior est põderosior inferiori. ⁊ ꝑꝑt̃ h̄ incedũt pueri sup manus incuruati ⁊ vtunt̃ manib⁹ ꝓ pedib⁹ in ꝑncipio. q̄ꝛ nõ pñt eleuare corpa sua/qm̄ ps supior corpis maior ẽ inferiori. cũ ꝗ iuuenescat hõ augmentat̃ ps inferior. ⁊ attenuat̃ ps supior. vñ paulatĩ sursuꝫ erigit̃. Dispõ aũt q̇drupedũ ẽ ecõuerso. q̄ꝛ ps inferior ꝑmo ẽ valde mag̃. h̄ in iuuẽtute ꝓficit ps supior ⁊ eleuat̃. ⁊ ꝑꝑt̃ h̄ erit eleuatõ capitꝫ ⁊ anterioris ptꝫ equoꝝ multo maior q̄ ptꝫ posterioris. Signũ h⁹ ẽ sicut ibiꝺ dr̃ q̄ pull⁹ equ̇⁹ pede posteriori tãgit caput suũ h̄ qñ itrat etatẽ ñ põt facere idem.

Item dicit Aristo.li.ij. ꝙ pes sinister in aiali/bus in pte anteriori nõ est absolutus neqꝫ ita leuis motus/sicut nec sinistra manꝰ in hoibꝰ. pterꝗ in elephante. Item ibidẽ dr̃ ꝙ elephas in sedendo flectit pedes suos ꝫ nõ potest flecte re quatuor simul ꝓpt̃ pondus corpis. ꝫ flectit pedes posteriores sicut hõ. Itẽ ibidẽ dr̃ ꝙ vo/latile flectit pedes suos ad posteriꝰ. ꝫ alas que sunt loco manuũ flectit ad anterius. Itẽ ibidẽ dr̃ ꝙ pes dext̃ maioris ẽ motus generalit̃ in a/nimalibꝰ ꝙ̃ sinister. ⁊ ideo aialia quedã ãbu/lant pͥmo mouẽt pedẽ dextꝝ sicut leo ⁊ camelꝰ ⁊ arabicus. s. dromodarius. Aliqñ tñ quedam aialia mouẽt pͥmo pedẽ sinistꝝ sicut vulpes ⁊ lupus que hñt pedes ⁊ tibias sinistre ptis pte ꝯtra longiores. ⁊ ideo sp̄ claudicãt a dextris a si nistris altius se erigendo ⁊ se ad dextꝝ depͥmẽ do. Est itaqꝫ pes dexter maioris calorꝭ ⁊ motꝰ ⁊ vigoris/generalit̃ in animalibus ꝙ̃ sinister. (Et est signũ ad hoc.) Galie. sup ãphorꝭ. dicit si mulier i vtero fetũ gerẽs/iacet ⁊ ꝓposit̃ posit̃ pedibꝰ/ subito fuerit vocitata. si masculũ habu erit in vtero pͥmo ad veniendũ dextꝝ pedẽ ad mouebit. si vͦ feminã gustauerit/ ecõuerso. It̃ dr̃ ab eodẽ li.ij. ⁊.iij. ꝙ oẽ aial multoꝝ digito/rum in pedibꝰ/est multoꝝ filioꝝ ⁊ ecõuerso. Item idem li.ij. Pedes omniũ q̃drupedũ sũt ex osse ⁊ neruis ⁊ modica carne. silr̃ ⁊ volatiliũ ⁊ bipedaliũ pͥter hoiez/cuiꝰ pedes sũt subtus multe carnis. ⁊ ꝫ ꝓpt̃ ossiũ ⁊ neruoꝝ multipli cium defensionẽ. Itẽ sũt aiantia vtentia pede loco manꝰ. vt simia in q̃drupedibꝰ. ⁊ psitacus ⁊ porphirio in volatilibus. nã pedũ adiutorio se iuuãt in cibãdo. Itẽ idem li.xiij. Nullũ ani mal hñs scissuras multas in pede/hꝫ cornua ⁊ tñ oĩe aial hñs culmos in ore ꝓminentes/ hꝫ vngulas pedũ scissas. sicut aper. Idem.li. xiiij. Pedes in apibꝰ posteriores maiores sũt ꝙ̃ medij vel anteriores ꝓpt̃ ambulationez/⁊ vt cito eleuent̃ a terra qñ voluerit auolare. Idẽ li.xvi. Oĩe aial q̃drupes hñs multas scissu/ras in pedibus. vt leo/canis/lupus/vulpes/ generãt filios cecos. De pede igit̃ recollige. qm̃ pes est in vlĩo aialis/ad eius pfectionẽ/lon/gus/⁊ planus/⁊ ꝯcauus ꝓpt̃ formationẽ/ve stigij impssionẽ/digit̃ etiã distinct̃/ꝓpt̃ sui for tiorem detentionẽ/osseus/⁊ nerueus/ꝓpt̃ me liorẽ durationẽ/in aialibꝰ necessarijs eoꝝ ad erectionẽ/⁊ motionẽ/insup ad eoꝝ defensio/nem. In volatilibꝰ scissi pedis ⁊ curui vnguis ad victus acquisitionem. in volatilibꝰ clausi pedis/ad sui regimẽ in aquis ⁊ directionem. Et ꝫ de pedis ꝓprietatibus iã sufficiant.

Planta pedis est extrema ps aialis a planicie sic dicta. Planicies. n. in eo sic exigit̃/vt fortius terre imprimat̃ vt dicit Isido. Duriori cute vestit̃ ꝙ̃ cetera ps cor poris/ne a spinis vel alijs obicibus paciatur subito. ideo ⁊ animantiũ pedes vngulis ⁊ so leis muniunt̃. ne de facili calcando offendant̃ plante etiã totius corpis mole ⁊ pondere op/primunt̃. ⁊ ideo calceis ⁊ soleis indigent/ne le dant̃. vt dicit Isido.

Calcaneus posterior ps pedis ⁊ inferior a calcando dictus. qꝛ eo terre vestigia impͥmunt̃. vt dicit Isido. Et est rotũ dus dispõe. vt dicit ꝯstan. ⁊ aliquantulũ lon/gus/rotundus/ne de facili ledat̃/oblongus/ vt imprimat̃ firmius. Solidus etiam fuit fa/ctus/ne de facili pͥmeret̃. ex mollibus ligami/nibus. cum cauilla colligatus est/vt sorsum ⁊ deorsum facilius moueret̃. vulnera sibi impͥs/sa sunt difficilis curationis. tum/ꝓpter pauci tatem carnis. tum/ꝓpt̃ motus ꝯtinuationem. vt dicit ꝯstan.c.ij.li.x.

Dicto de ꝓprietatibus membroꝝ pͥncipaliuz ⁊ officialiũ. de ꝯsimili bus membrꝭ ⁊ eoꝝ cõ ditionibꝰ nũc est dicen dum. Primo de ossi/bus. Nã ossa sũt totiꝰ corpis solidamẽta. vt dicit Isido. in ipis. n. ꝯsistit robur animalis. Sunt aũt ossa ab vsto dicta. qꝛ ꝫ antiqꝫ vre bant̃/vel vt alij putant/ab ore dicunt̃ ossa. eo ꝙ in ore pateant. nã vbiqꝫ cute ⁊ carnibus te/cta celant̃/excepto solo ore in quo ossa dentiuz demonstrant̃. compago ossa capit̃ dicta sunt/ eo ꝙ sunt ꝯpacta neruis/velut glutino quodã adhereant. verticule dicunt̃ summe ossiũ ptes nodis grossioribus conglobate sic dicte/eo ꝙ ad flexionẽ membroꝝ vertant̃. vt dicit Isido. li.xi. Scḋm ꝯstan. aũt in li.ij. Os est durior ⁊ siccior corpis aialis ps. ⁊ ꝫ fuit necessarium. auꝰ qꝛ ossa sũt corpis fũdamẽta/sup q̃ corpis totiꝰ fabrica ẽ sita. ⁊ iõ oportuit ea esse firmio/ra. aut qꝛ ab ext rioribus defendũt interiora. Sũt aũt ossa in corpe multa/in spẽ diuersa/⁊ ꝫ ꝓpt̃ maiorẽ corpis fortitudinẽ. t̃ ꝓpt̃ motꝰ le uioris facilitatẽ. Nã ꝓpt̃ cauẽdã nimiã corpo ris passibilitatẽ tãta est int̃ corpis mẽbra colli gantia/ꝙ vno paciẽte/oĩa ꝯpaciãt̃. vñ natura fere oĩa duplicauit mẽbra. vt si vnũ pateret̃/ alterium ꝯpateret̃. ⁊ iõ vbi oportuit/plura cõ pegit ossa/in quantitate sunt ossa diuersa/qꝛ in magnis mẽbris sunt magno/in puis pua.

Item sunt in q̄litate diuersa/cū quedā sint lō
ga/q̄dā rotunda/quedā ꝯcaua/quedā solida
Solida sunt quedā ꝑpt maiorē firmitatē. Cō
caua ŷo ꝑpt maiorē motus leuitatē. Nā quia
magna erāt ꝛ mobilia/fecit ea natura ꝯcaua/
que duab⁹ de causis sunt medullis plena/ne.
s. ꝯcauitate frangerent/ꝛ vt inde nutrirent. vñ
ꝑ euaporationē medulle ꝑ poros ossium/car/
nes q̄ sūt ipis ossib⁹ viciniores/sunt ceteris dul
ciores. Sūt etiā ossa q̄busdam neruis inuicē
ꝯstricta/ne ex nimio motu ossium disiūgerent
ꝛ sibi inuicē efficacius cooparent. In pma aūt
ossiū ꝯiunctione inest q̄dā viscosa humiditas
vt leuius inuicē mouerent. Sūt etiā in extremi
tatibus cartillagine vestita/ne ex nimia ꝯfri/
catione lederent. (hucusq ꝯstan. li. ij. c. ij. Se
cundū aristo. li. xij. Ossa fuerūt creata ꝑpt sa/
lutē corporis mollis. qm̄ natura ē eis valde du
ra. In aīali ŷo carente ossib⁹ ē membꝝ ꝯueni/
ens ossibus/ꝛ eoꝝ defectū supplens. sicut ari
sta in piscibus. Sicut. n. omniū venaꝝ pncipi
um est cor vel epar sic spōdile dorsi omniū ossi
um pncipiū est sup qd fundant ꝛ radicant oīa
ossa sicut nauicula sup carinā suā. Natura ita
q ossiū est ꝯtinua cū spōdili/q̄ñ ossa spōdilia
sunt custodientia tenentatē corpoꝝ animaliū. ꝛ
ossa que vicinant ventri/sunt pua/vt nō ꝓhi/
beant tumorē ventris ꝑpt cibum aīalis. Item
idē. ossa masculoꝝ fortiora sunt ossib⁹ femīaꝝ
generalit ꝛ duriora. ꝛ maxime ossa leonis/q̄ ꝓ
pter sui duriciē ex se ignē mittūt/more lapidis
si ad inuicē collidant. ossa ŷo auiū sūt debilio/
ra alijs ꝛ silr pisciū. Itē idem li. iij. Ossa absci
sa nō recrescunt: sicut nec cartillago. qꝛ creatio
illius ē ꝓpinqua creationi illoꝝ/cū cornua ꝛ
vngule aīaliū ꝛ auiū rostra pñt ad ignē molli/
ficari ꝛ curuari. ossa nec incuruant/nec mollifi/
cant/nec flectunt/h̄ ꝯfrundunt. Itē idē li. xij.
Aīal hñs spinas loco ossiū/ē pauci sanguinis
Itē oē aīal hñs dētes in vtraq mādibula/hꝫ
ossa medullata/ꝛ ipoꝝ medulla silis ē pingue
dini. Quedā tñ ossa sunt spissa ꝛ dura/vñ vi/
dent esse sine medulla. vt ossa leonis ꝛ elephā
tis. qꝛ medulla taliū aīaliū latēs est in poris ossi
um ꝛ occulta. Recollige igit breuit ex pdictis. q
ossa sūt toti⁹ corporis fundameta/frigida/dura
ꝛ sicca. ꝛ ꝑpt dominiū frigiditatis naturalit sūt
alba/fortiora ꝛ frigida/ꝛ firma interi⁹ ꝯcaua/
medullis plena/ligamentis neruosis ꝯiūcta/cō
tinuo se supportātia. Nā minora sup maiora
radicant/ꝛ maiora minorib⁹ miro nature arti
ficio coaptant. Sūt etiā cute ꝛ carne vestita q̄i
vtriusq fulamenta flexibilia nerui naturali iū
ctura/a calore carnis ꝛ sanguis tempamentuꝫ
recipientia. Sunt etiā ex se insensibilia/tñ ve/
hementē inferūt corpi lesionē qñ sūt ꝑcussa vel
ꝯfracta/ꝛ h̄ ꝑpt neruoꝝ vicinitatē quoꝝ liga/
mentis sunt inuicē ꝯiūcta. Contingit aūt ossa pa/
ti ex cā extrinsece. sicut ex fractione/ꝑcussione/
abscisione/ꝛ iuncture/egressione ꝛ hmōi. Qñ
q ex cā intrinseca. ꝛ h̄ aliquotiēs ex materie fu
mose. corrosione. vt pꝫ in erisipilam/id ē igneꝫ
sacꝝ pacientibus. Qñq ex nimia humoꝝ in iū
cturis ossium aggrauatione ꝛ repletione. vt pꝫ
in arthetiq. ꝛ qñq ex medulle interioris corru/
ptione. vt pꝫ in leprosis. qñq ex humoris me/
dullaris ꝯsumptione. vt accidit in ethiq ꝛ con
sumptis. Dolor aūt ossium tanto ē grauior/ꝛ pe
riculosior/q̄to in ꝓfundioribus ossiū ꝯcauita
tibus radicat. vñ ossa corrupta carnē sibi ꝓxi/
mam paulatī corrumpūt ꝛ putrefactionem in
ducunt

m Edulla (ſm Isido.) est appellata co
q madefaciat ossa. irrigat. n. ꝛ ꝯfor/
tat ossa/vt eoꝝ temperet q̄litatē frigidā
Est aūt medulla (ſm ꝯstan.) substātialit cali/
dā ꝛ humida ꝛ ex purissimis ptibus ꝛ vnctuo
sis humoribus. nutribilibus in ossiū ꝯcauita/
tibus generata. vñ sua caliditate ossiū tempat
frigiditatē/ꝛ sua humiditate eoꝝ siccationē ir
rigat/ꝛ sua substantiali ꝓprietati ŷtutē aīalis
nutrit ꝛ ꝯseruat. Medulla. n. influētiā spirituū
recipit a cerebro ꝛ pcipue medulla ossium spō
dilium/que a phisicis nucha appellat. ꝛ h̄ me/
dulla mediantibus q̄busdā neruis substantiā
ꝛ motū membris sub collo positis administrat.
vt di. ꝯstan. li. ij. c. x. Medulle etiā (ſm Isi.)
sua subtilitate ꝛ liquida vnctuositate ꝑ ossa e/
uaporant/ꝛ liquorē tenuē desudant. q̄ liquor
a calore venereo resolut⁹/in renib⁹ aīalium a
moris ꝛ voluptatis generat inceptiū. vñ. s. d̄ re
nibus. vñ ꝛ animalia hñt ossa medulla plena
in libidine sūt prona. vt di. varro. que ŷo hñt
ossa solida ꝛ medullis vacua/rarius in venerē
ꝯmouent. vt pꝫ in elephante. Medulla. n. (vt
dicit varro.) naturā lune imitat. nā crescēte lu/
na crescit/ꝛ decrescente decrescit. vñ ꝑ occulta
quedā respiracula vim lune sentit. ſm. n. muta
tionem immorat in sua substātia vel auget. h̄
est videre in aīalibus ꝛ etiā in arborib⁹ quaꝝ
humor medullaris supabūdat in plenilunio.
ꝛ in nouilunio depaupat/vñ tunc arbores in
serere nō ē bonū. qꝛ fruct⁹ efficiunt vermiculosi
ꝛ de facili ꝯputrescunt. ꝛ h̄ forte accidit ꝑpt su
ꝑfluā humiditatē/quā surculus tūc insert⁹ cō/
cipit in medullā/cuius supfluū nō pōt regi/ꝛ
digeri a natura. vñ talis humor trāsmissus ad
fruct⁹ ē cā ŷmiculatōis/ꝛ celeris putrefactōis.

Item dicit aristo.li.xij.animaliũ. ꝙ aial hñs dentes in vtraqꝫ mādibula/hꝫ medullā sicut pinguedini. ⁊ qdam aialia non hñt multum ꝟ medulla/sicut leo qui hꝫ ossa dura ⁊ spissa. in qbus paꝝ est de medulla. ⁊ ideo fingit ꝙ oio medullā nō habeat ⁊c. Medulla ꝟꝫ dyasc. medicinalis est valde ⁊ ꝑcipue volatiliũ ⁊ aialiũ siluestꝝ. nā labioꝝ sanat excoriationes ⁊ eoꝝ vlcera ꝯglutinat ⁊ scissuras. auriũ dolorē miti gat glandium duriciē emollit. pedũ vesicas sa nat. dolorē gutturis mitigat. ⁊ māmillaꝝ. phi sicis ⁊ ethicis est singulare remediũ. ꝟtutē. n. resumptiuam hꝫ/vnde ⁊ humorē depditũ in membris restaurat.

Cartillago est ossiũ teneritudo ⁊ dicta est cartillago/eo ꝙ leui caret dolore/ dũ plectit. vt dicit Isido. vt pꝫ in au ribus/⁊ naribus ⁊ costaꝝ extremitatibꝰ. Naꝫ cartillaginosa duriora sunt carne/ꝟ ossibꝰ mol liora. fecit aũt natura talia loca talis dispōis. ne forte rumperent cum plicarent. vt di. ꝯstan. li.ij.c.ix. Uestit aũt cartillago extremitates of sium/ne in suis iuncturꝭ ex nimia ꝯfricatione. exasperent/⁊ vt facilius ossa cũ carnibꝰ iunge rent. Dicit aũt aristo.li. xiij .ꝙ cartillago ꝑcisa nō recrescit. qꝛ eius creatio creationis ossis ē si milis. nec hꝫ cartilago sensũ aliquē ex se/ꝟ tm̄ modo neruus sibi ꝯiunctus cā est sensus ⁊ mo tus qñ sētit vel mouet. vt di. ꝯstan. In medio aũt cordis aialis est os cartillaginosuꝫ in sua latitudine positũ/⁊ ꝟ sedes cordis est appella tum. vt di. ꝯstan. li. iij. c. xx.

Nerui sũt corꝑis ꝑtes qs greci neruos vocant/eo ꝙ artuum ꝯiūctiones his fortius cohereāt. maximam. n. ꝟtuteꝫ facere neruos certissimũ ē. q ꝙto fuerint desio res/tanto ppensius augēt firmitatē. vt di. Isi dorus. Scd̄m ꝯstan. aũt nerui fuerūt necessarij vt sensum ⁊ motũ deferrent mēbris ꝑcipue os sibus ⁊ cartilaginibus/⁊ hmōi que ex se sensũ non hñt/neqꝫ motũ. oim aũt neruoꝝ ꝑcipuuꝫ fundamentũ est cerebꝝ. qꝛ volũtarij motus ⁊ sensuũ est pncipiũ. Oēs aũt nerui aut de cere bro ꝓcedũt/aut de medulla cerebri/id est de medullis spondiliũ. tale mediũ fuit necessariũ ne si immediate oēs a cerebro ꝓcederēt ⁊ rum pendo lesionē incurrerēt ꝓpter nimiā vie lon gitudinē a pncipio sensus in actu sētiendi ⁊ i potentia vegetādi tanꝙ potētiā nō hērēt. Ner ui ġ a cerebro ꝓcedētes sunt molliores. De nu cha aũt. i. de medulla spinali. s. ꝓcedētes sunt duriores. ꝟ exeũtes a prora cerebri sũt mollis simi. qꝛ sensũ portāt alijs. Nā mollicies cito mutat intra sensibilitates. ꝓcedētes ꝟo a pup pi sunt duri/vt motũ possint pati. qꝛ mollia ve loci motu cito rumpunt. Neruoꝝ aũt a cerebro exeuntiũ sex sũt paria. quoꝝ pmũ par ꝓgredit ad oculos/⁊ alia organa sensuũ vt eis deferāt sensũ ⁊ motũ. hi alijs neruis ꝯcauiores/⁊ mol liores/⁊ maiores sunt/⁊ ideo magꝭ ꝯcaui vt ā plior spūs ꝓ eo sensibus administret. Sunt ⁊ maiores/ne eoꝝ ꝯcauitate eoꝝ substātia rum peretur/⁊ vt maior ꝙtitas spirituũ in eis idu deret. fuerũt ⁊ molles/vt in eis sensus velocꝰ ⁊ expeditius pficeret. hi nerui in egressione a ce rebro sunt molles ⁊ leues. ꝟ quāto plus elōgā tur/tāto duriores efficiunt. Scd̄m par neruoꝝ incipit a posteriori pte ꝑorum neruoꝝ. ⁊ illud par exit p quoddā foramē viciniũ ꝯcauitati o culoꝝ. ⁊ oculis motũ tribuit. Tertiũ par inci pit retro post scd̄m. ⁊ p sedē capit exiēs a pup pi cerebri in qtuor neruos pticulares se diui dit/⁊ p diuersa loca reticulariter se diffundit. Quartũ par pmo pari ꝯiungit/ꝟ ab eo diui sum post matrem piā dispgit vt p ipm sibi ta ctus prebeat. Quintũ ꝟo par i egressione sua in duos diuidit neruos quoꝝ vnus auricula rium foramina intrat. ⁊ ibi se dilatās audituꝫ auribus admistrat. Alius ad maxillas p tym pora se diffundēs/mēbroꝝ collateraliũ adiu uat actiones. Sextũ ꝟo par a puppi vi exire. ⁊ ab vnoquoqꝫ hoꝝ trium iteꝝ exit/⁊ ad mo tum sensꝰ pficiendum inferius ⁊ supius vni formit se diffũdit. Et adhuc pter ista paria ex it a puppi par vnũ/⁊ ex isto nucha ortũ sumit. ꝟ in lacertos lingue ⁊ gutturꝭ se diffundit. Et eis motũ ⁊ sensum tribuit. Pret neruos iā di ctos oēs alij nerui corꝑis a cerebro quidē egre diunt. s. nucha/id est medulla spōdiliũ mediā te. In vniuerso ꝟo dicunt esse duo neruoꝝ pa ria. ⁊. xxx. ⁊ vnum tm̄ impar. ⁊ hi oēs multiplr defendunt ⁊ ꝯcathenationibꝰ corꝑis ⁊ mem broꝝ miro nature artificio vndiqꝫ diuidunt. (hucusqꝫ ꝯstan. in panteg. li. ij. x.) ꝟm aristo .li. iij. in locis ossium ⁊ multitudo neruoruꝫ ⁊ ner uus naturaliter in longum funditur vel findi tur ⁊ non in latum. ⁊ ipe extenditur extensione multa ⁊ in circuitu nerui est humiditas visco sa conseruans neruum. ⁊ omne animal habēs sanguinem/habet neruum ⁊ neruus precisus non recrescit/nec ⁊ diuisus reconiungitur sicut vena/que scilicet incisa de facili reintegratur.

Dicit etiam idem libro decimonono ꝙ ma xima virtus animalium est in neruis ⁊ maxi me in tauro q ꝙto senior/tāto durior ⁊ fortior ⁊ durior eiꝰ neruus est vñ extendit. sicut corda.

Recollige igiẗ ex p̄dictꝭ ꝙ neruus a cerebro p̄n cipium sumit. ⁊ ab eo sensum ⁊ motū recipiēs alijs sensum tribuit / ꝑtes corporꝫ diuisas colligit ⁊ annectit in suo exitu mollē / ꝟ in fine durum se oñdit. in sua ꝯcauitate spm̄ recipit ⁊ custodit sua flexibilitate / ossa flexibilia flectit. diuersas passiones in se recipit. vt dicit ꝯstan. s. incisionē puncturā / ꝯctionē / relaxationē / opilationem. vt pꝫ in panteg. li. ix. c. viij. li. xi.

Vene sunt dicte. eo ꝙ sunt vie natantꝭ sanguis atꝗ riui ꝑ totū corpus diuisi ꝗbus vniuersa mēbra riganẗ ⁊ nutriuntur. vt dicit Isido. Incipiūt aūt vene ꝟm cōstan. ab epate sicut arterie a corde ⁊ nerui a cerebro. ⁊ fuerunt vene necessaria sicut vasa sanguinis vt sanguinē ab epate ad mēbra corpis nutriēda deferrēt. Sūt aūt vene necessario nature tenerioris atꝗ molliorꝫ ꝙ̄ nerui. ideo vt epatis nature vicine mutarent aliꝙ̄tulū sanguinem ad se venientē. Sūt aūt vene oēs ex vnica tunica facte / nō ex duab⁹. sicut arterie. nā arterie spm̄ recipiūt ⁊ custodiūt. vene igiẗ exeuntes ab epate / ab ip̄o velut a mr̄e nutrimentum sanguis suggūt / ⁊ ꝟm vniuscuiusꝗ mēbri exigentiaꝫ ip̄m distribuūt. ⁊ ꝟ miro quodā nature ingenio vñ ⁊ ꝑ singulas ꝑtes corpis se diffūdunt. ⁊ miro quodā nature igenio sibi mutuo subseruiūt. Inẗ alias aūt patētes ⁊ occultas ē vena que etiā vocaẗ arteria / que nature fuit necessaria. vt calorē naturalē a corde. ad oīa alia membra deferret. Sūt aūt he arterie ex duab⁹ tuniꝗ vel pelliculis ꝯposite / ⁊ sunt in forma similes / ꝟ in substantia dissimiles. eaꝝ interiora sunt villosa / quaꝝ substātia est dura. ⁊ multo grossior ꝙ̄ sint exteriora. extrinsecus aūt sūt villose ꝑ⁹ longitudinē / quaꝝ substantia ē dura ꝓpter necessitatem motus. s. dilationis ⁊ ꝯstrictionis. Nam dilatando se motū a corde recipit ⁊ hoc per villos longitudinis. Constringedo autem se fumosam supfluitatē expellit. qꝺ fit panniculus in latitudine villosis / in ꝗbus retineẗ spiritus qui a corde trahiẗ. vnde duriores sunt exteris omibus alijs venis. qꝺ fuit necessariū ne forte rumpenẗ. He aūt vene a corde incipiūt sinistra ꝯcauitate. ex hac. n. ꝑte dicunẗ due pulsatiue / quaꝝ vna interior pānicu luꝫ hꝫ mollē. ⁊ ꝟ vena pulsatilis vocaẗ que necessaria fuit vt multā ꝙ̄titatē sanguis ⁊ spirit⁹ pulmoni deferret / ⁊ aerē accipet quē admisceret sanguini ⁊ ei⁹ feruorē temparet. ꝟ vena pulmonē intrat. ⁊ ibi multiformiẗ diuidiẗ. Altera arteria ē pore maior / quā aristo. horrē vocat. ista a corde ascendēdo in duas ꝑtes diuidiẗ.

Nā vna tendit sursū / deferēs sanguinē depuratū ⁊ spm̄ vitalem ad cerebꝝ / vt inde spiritus aīalis genereẗ / nutriaẗ / ⁊ ꝯserueẗ. Altera ꝟo descendit inferius ⁊ ꝟ dextrorsum ⁊ sinistrorsum antrorsū ⁊ retrorsū multipliciẗ diuidiẗ (huc usꝗ ꝯstan. li. ij. c. xij.) Recollige igiẗ ꝙ vena est vehiculū sanguinis custodia vite aīalis. ꝗtuor humores sanguineos in se ꝯtinet deputatos ꝗbus singule ꝑtes corpis nutriunẗ. Insuꝑ vena est ꝯcaua / vt facili⁹ sanguinē recipiat / ⁊ ꝟm nature indigentiā / vena ad venā sanguinē reducat ⁊ transfundat. Vena etiā sanitatꝭ ⁊ infirmitatis est nuncia. nā ꝑ arteriaꝝ pulsū ⁊ venarum dispōeꝫ de debilitatꝭ cordis siue fortitudine a medico iudicaẗ. Vena aūt si corrupta fuerit / corrupti sanguinis ꝯtentiua / toti⁹ corporis est corruptiua. vt pꝫ in leprosis quoꝝ sanguis est corruptissimus in venis / a ꝗbus mēbra nutrimentū suggendo insanabilē ꝯhunt corruptionem vel infirmitatē. Vena etiā in brachio lediẗ / ꝯhiẗ / ⁊ apeniẗ. vt eius lesione totius corporꝫ infirmitas subleueẗ. Vene etiā nimis anguste / carne vel pinguedīe nimis p̄sse / minus hn̄t de sanguine ⁊ spū ꝙ̄ alie. ⁊ ideo in eaꝝ substantijs calor naturalis deficit / ⁊ vitalis spūs īmoraẗ. vñ ⁊ talia aīalia nimis viuūt. vt dicit ꝯstan. li. xi. c. xvij. Aristo. dicit li. ij. Vena (inꝗt si fuerit incisa vel abscisa / crescit ⁊ recōiungiẗ. qꝺ nō facit neruus. Itē idē li. vi. Quales sūt vene sub lingua aīalis / talis sunt in colore fetus ei⁹. vñ dicit ꝙ oues hn̄tes sub lingua venas albas / hn̄t fetus albos ⁊ ecōuerso. Quere supra de ꝓprietatibus lingue.

Caro aūt ꝟm remigiū a carie est dicta / id est putredine. Est. n. caro. (vt dicit Grego.) Multū alterabilis ⁊ ꝑ ꝯn̄s de facili putribilis. ⁊ cū caro multiplex sit vt dicit Grego. qr alia est caro piscīū / alia volatiliū vel volucꝝ / alia serpentum / in ꝟ hūana caro obtinet priuilegiū. qr caro humana forme nobilissime. id est rōnali aīe est ꝯiūcta. ideoꝗ suꝑ omnia mirabilissimū ē / in nouissimo tp̄e caro hoīs caro dei est effecta qñ ꝟbum caro factū est ⁊ habitauit in nobis. qñ caro que erat ex editione infirma / ex assumptōe a ꝟbo suprema omnium est effecta. vt dicit grego. Est aūt caro (ꝟm ꝯstan.) naturaliẗ calida ⁊ humida calorꝫ naturalis fomentū / ossiuꝫ / neruoꝝ / ⁊ lacertoꝝ coopimentū / eorum defensio / ⁊ frigiditatꝭ eoꝝ tempamentū / cui⁹ tres sunt spēs. Quedā. n. ꝑs musculis neruis siue cordi est admixta ⁊ dicitur lacertus. Alia pars carnis est inter durum ⁊ molle temperata. Vt cartilago.

Tertia ps est int' glandosa. Sola caro matic est in dorso ꝛ in gingiuis. caro aūt que i corax iacet pte exteriori ossium sup eā quiescentiū ē. q̄i culcitra ꝛ necessariū fulcimētū. Caro vo dor si tā interior q̄ exterior fuit necessaria duabus de causis. Nā medullā spōdiliū .s. nuchā cale facit / ꝛ ꝯcauitatē int' ossa replet ꝛ custodit ner/ uos / ne ascēdentes ꝛ descēdentes ꝑpt' vie lon gitudinē disrūpant'. ꝯ aeris intemperiē ꝛ extri secam lesionem dorsi maxima defensio ē. Ca/ ro vo int' dentes eoꝝ seruat radices / nutriens eos vt sint stabiles. Caro aūt glādulosa ē tri/ plex. quedā vo humectat. vt caro mām̄illaꝝ ꝛ glādes sub lingua que generāt saliuā / ne eos ꝛ lingua ꝛ maxilla siccitate nimia a motu in/ tus retardent'. Alia vo ps nodosa ꝛ glādulo/ sa loca replet vacua venaꝝ / ꝛ neruoꝝ fouet lo ca ꝛ eoꝝ recipit supflua que resudāt. Tertia ve ro circūdat stomachū ꝛ intestina cui admiscent' neruoꝝ ꝛ arteriaꝝ quedam reticula motū sen/ suum interiorib' deportātia. nec illoꝝ via fuis set tuta nisi eis esset subtracta h̄ caro glādulo/ sa vt nerui ꝛ arterie sup eā suauius q̄escerēt. ꝛ vt si q̄d eis dux forte occurreret / mollē locū ad quē refugerent / inuenirēt (hucusq ꝯstan. li. ij. c. xiiij.) Caro vo int' maciē ꝛ pinguedinē tēpa/ ta laudabilis est ꝛ sana. ꝑcipue qū corruptio sanguini nō est inmixta vel ab eodē ḡnata vl' nutrita. q2 talis caro est ꝑncipiū corruptōnis sicut di. aristo. li. iij. ꝛ ꝯstan. li. xi. c. xvij. Dicit e/ tiam aristo. li. xij. q̄ caro nimis abundās i pe/ dit spūs opationes. ꝛ ideo creatio capit' non fuit ex multa carne vt esset melior̄ sensus ꝛ in tellectus ꝑfectioris. Itē idem li. i. Ωū locus circa oculos est multe carnis / maliciā designat dispōis ꝛ astutiā. ꝛ maliciā ꝯsuetudis ꝛ male formationis / id est defectū informatiue v̄tutis vū si fuerit caro vel massa carnea multa nimis ꝛ v̄tus informatiua debilis / mōstruosas ḡnat in corpe passiones. (sicut dicit idē li. xvi.) ꝛ po nit exemplū de muliere q̄ credidit se ꝯcepisse. fructū siue fetū / ꝛ tādem pepit frustū horridum carnis / que a medic̄ mola nūcupat' ꝛc. ps etiā corpis carnosa tenera est ꝛ mollis / ꝛ iō impa/ tiens est labor̄. vū dī li. ij. q̄ pedes cameli sūt multe carnis sicut pedes vrsi. q̄propt' fiunt ca/ melo sotulares de corio fortes qū debēt labo/ rare vt auferat' ab eis dolor. Nec etiā caro est (sicut dicit idē li. xij.) Primū instrm̄ sensus nec membꝝ ꝯueniens carni h̄ neruus q̄ est organū sensus intra carnē. ꝛ ideo caro mortua vel pci sa nihil sentit. q2 ex se non h3 ꝑncipiū sensus h̄ ex neruo. quo corrupto vel ex toto opilato / fit insensibilis ipa caro. vt p3 in paliticis mēbris

Omnes aūt aues curui rostri ꝛ acuti vnguis vescunt' carne. silr ꝛ fere ꝛ eaꝝ p̄da est caro ꝑpt' necessitatem vict'. vt dī li. xiij. Aues autē p̄de que sunt pauce carnis / sunt aiose ꝛ boni vola/ tus / ꝛ acuti visūs / sicut ibidem dī. Aues autē multe pinguedinis / sunt tardior̄ mot' ꝛ vola tus / ꝛ pinguiores ꝛ carnosiores sunt in hieme quā in estate. tum / q2 pori tunc clauduntur ꝛ hu mores clausi in pinguedinē ꝛ carnē ꝯdensant' tū etiā rōne q̄etis / q2 de loco ad locū min' so/ lito tunc mouent'. sicut dicit Isaac in dietis.

Pinguedo est res humida sup pellicu las ꝛ loca neruosa collocata. vt dicit ꝯstan. Sanguis .n. subtilis ꝛ vnctuo sus pinguedinē nō aggregat in locis calidis ꝛ sibi penetrabilibus. h̄ cū ꝑuenit ad loca natu/ raliter frigida / ibi tandē congelat' ꝛ in pingue dinē ꝯuertit'. qđ facit natura ex necessitate mag na. vt .s. nerui ꝛ pellicule naturalit' sicce pīgue dinis humiditate temparent' / ꝛ difficilius cā/ su aliquo rumpent'. ꝛ vt ex calore incluso ꝛ pī guedine interiora ab exteriori frigiditate aeris ꝑhiberent'. vt dicit ꝯstan. li. ij. c. xiiij. ꝛ arist. li. ij. Pinguedo ex sanguine indigesto in corpi/ bus aialiū generat' / ꝛ maxime ꝑpt' puitatem motus. ꝛ q̄tomagis augmentat' pinguedo / tan tomagis diminuitur sanguis. vū in hominibus valde crassis est sanguis pauc'. Item li. xij. motus dissoluit pinguedinē silr ꝛ calor. vū in omnibus aialibus renunculus dexter minor̄ est pinguedinis q̄ sinister ꝛ est altior. q2 in dex tera pte calor naturalis fortior est q̄ in sinistra ꝛ maior est motus. pinguia vo corpa h̄m ꝯstā. ꝛ nimia adipe repleta / pessima sūt ꝛ pessimis morbis appropriata. q2 naturalis calor in hu iusmodi corpibus sepius suffocat' / ꝛ via spiri tuum opilatione pinguedis includit' / ꝛ ad re gimen neruoꝝ ꝛ arteriaꝝ spirituū influētia de/ negat'. (ꝛ dicit ibidem) q̄ oia corpa pinguia ꝑ pter humoꝝ supfluā abūdantiā in eis aduna tam ꝓlixiorem incurrūt infirmitatē / ꝛ curā tar diorem. nā pondere pinguedis p̄ssa / ad nullū se mouēt exerciciū vt calor naturalis augeat' / ꝛ sic pinguedo ꝯgelata dissoluit'. vū ꝛ calor na/ turalis deficit ꝛ mors subitanea seq̄t' / nisi for/ san citius succurrat'. vt di. ꝯstan. li. xi. c. xvij. Recollige igit' q̄ pinguedo vnctuositate sua ē ignis nutritiua. sua aerea leuita te rei sufficiēs petitia / neruoꝝ ꝛ vnctuaꝝ mitigatia / defēsiua ꝛ relaxatiua. pell' siue corij remollitia / poroꝝ ī fenoꝝ opilatia / calor̄ vital' ꝯseruatia / vacuita tis ꝛ ꝯcauitat' corpis repletia / ꝛ rugarū cutis extensiua / venarum ꝛ arteriarum corpor̄ com/ pressiua / actionum anime sensus .s. ꝛ rōis im

peditiua. ɔplementi gñationis aīaliū tardati
ua. Dr̄ etiā in aphorismis q mulier nimis pin
guis nō ɔcipit/si nō marcescit/nec mix/q2 cru
ribus viam matricis interdudit. Est etiam
pinguedo humectatiua. de facili enim non sic
catur. Vñ dicit Aristotiles libro. iij. q brodiū
aīalis abundātis in pinguedine/nō coagulat̄
sicut equi ꝛ porci. Item oē aīal hñs pinguedi
nem nō sepatā a carne est pauce pinguedīs in
ventre. ꝛ cū ventres erūt pne pinguedinis/ca
ro erit multe pinguedinis. Item idē qd̄ ē ppe
pupillā oculi in oībus aīalibus est multi sepi
q̄uis oculus sit durus/ꝛ oē aīal multi sepi est
pauci seminis siue sit mas/siue femina ꝛ non
h3 sepū. Animal hñs dētes in vtraq3 mādibu
la. (vt dr̄ ibidē) mox aūt qñ a corpe exhibitur in
aere frigido coagulat̄. Est aūt ḃm substantiā3
pinguedo adeps ꝛ arvina. Sed vt di. Isido.
Arvina est pinguedo adherens cuti. Adeps ē
pinguedo intestina obuoluēs ꝛ mēbra interi9
custodiēs. Zirbus vocat̄ pellicula cui adher3
pinguedo illa/q̄ a multis aluta dr̄. De his dr̄
ṽsus. Intus adeps/arvina foris/pinguedo
sit vbiuis. i. cōmunit̄ pīguedo de oībus dr̄.

C Utis est p̄ma ps in supficie corpoꝝ
animalis. ꝛ ē sic vocata ḃm Isid. eo
q corpi supposita insicisionē patiatur
cutin. n. grece insicio dr̄ latine. Dr̄ etiā pellis/
eo q exteriores repellit a corpe iniurias vētos
s. ꝛ pluuias. solisq3 pferat molestias ꝛ ardores
pelle. n. abstracta mox coriū dr̄. coriū aūt dimi
nutiue caro dr̄ eo q caro corio tegat̄. vt dicit
Isido. Est igit̄ cut̄ exterior corpis supficies/
carnē ꝛ ossa circūplectēs ꝛ oīa interiora minu
ens atq3 tegēs. ꝛ ḃm variā membroꝝ necessita
tem nunc se ɔ̄hens. nunc se extēdens. Est etia3
p interioꝝ defensione varijs aeris passionib9
se exponēs. h3 cutis naturalē tenuitatē vt dicit
ɔstan. ne corpus nimis occupet. h3 ꝛ solidita
tem/vt facilius qd̄ interius ē ɔtineat. ꝛ exterio
ri lesioni obuiet ꝛ resistat. Est aūt cut̄ mollior
in hoībus q̄ in alijs aīalibus/ꝛ h̄ pp̄t boni
tatem tact9. Si. n. dura foret ꝛ spissa sicut teste
conchilium/nihil sentiret. si pilosa sicut asino
rum piloꝝ massa sensu3 tact9 attenuaret. vnde
in volis manuū subtilior ē substātialit̄ cut̄ sup
ficies q̄ in alijs ptib9 corpis vt citi9 ad tactu3
imutaret̄. Est autē cut̄ tota porosa/p̄cipue cut̄
capitis/pp̄t necessariā fumose supfluitatis ex
pulsionē. Per calorem. n. pori aperiunt̄/ꝛ ea
que int̄ cutem ꝛ carnē sunt supflua/p vapores
ꝛ sudores expurgant̄. Cutis etiā hoīs non in
oībus mēbris est eq̄lis. Nā cutis faciei ē alijs
tenuior ꝛ subtilior. ꝛ h̄ pp ter sensus pfectōe3
ꝛ decoris oñsionem. Si. n. fieret nimis grossa
rubori sanguis puia nō esset. Si nimis spissa
opationi sensuū que vigēt in facie/nō ɔuenir3
Sic aūt ɔiungit̄ cut̄ cū supposit̄ q de facili ex
coriari nō pōt ꝛ potissime in volis manuum ꝛ
plantis pedū/in quib9 adheret. neruis cordis
ꝛ lacertis. vt dicit ɔstan. Dicit aūt aristo. li. iij.
q ḃm colorem corij variant̄ colores vnguium
ꝛ soleaꝝ ꝛ piloꝝ in animalibus. q2 si nigra fu
erit cutis/ꝛ p̄dicta erūt nigra. ꝛ si alba/alba. ꝛ
oē animal habens sanguinē h3 corium. ꝛ cori
um abscisum caret sensu. ꝛ habet h̄ pp̄iu3 co
rium q cum fuerit in aliquo loco carente carne
non recrescit abscisum nec ɔsolidat̄. vt patet in
p̄pucio ꝛ in extremis palpebraꝝ. Item li. xix.
Cutis in quibusdam aīalibus ē rara/in q̄bus
dam spissa ḃm dominium humorꝝ grossi vl' te
nuis. vñ ꝛ pili grossi generant̄ ex cute grossa. ꝛ
tenues ex tenui. Itē in senectute cutis grosses
cit ꝛ indurescit. ɔ̄hitur ꝛ corrugat̄ apud senectu
tem pp̄t defectum caloris ꝛ ɔsumptionē hūorꝝ
naturalis/ꝛ tunc imutat̄ species. Patit̄ aute3
cutis sicut ꝛ alia membra qñq3 ex causa extrin
seca sicut ex vulnere discontinuationē. ex calo
re solis exustionem. ex frigore pallorē/vel liuo
rem/seu qualēcunq3 discolorationē. qñq3 ex cā
intrinseca. sicut ex ɔsumptione humiditat̄ sub
stantialis corrugationē. vt in senib9. qñ3 ex hu
morꝝ infectione. vt in morpheam ꝛ leprā pati
entibus. nā natura materiā infectā expellit ab
interioribus vsq3 ad cutē/que sub cute manēs
ipa3 immutat ꝛ supinducit infectionē aliqñ.
qñq3 squamositatē/qñ3 pruriginē/ꝛ ipetiginē
qñq3 cutis excoriationē/ꝛ multiplicē aliā passi
onem. Pelles aūt aīaliū infinitis visib9 hoīm
accōmodant̄. vt vestiture/armature/scripture/
caligature ꝛ hmōi/que longū esset enarrare. ꝛ
vix inuenit̄ aliqd̄ animal cui9 pellicula alicui
vsui hoīm nō sit apta. ꝛ h̄ dicta iā sufficiāt.

P Ilus de pellede q̄ exit ē dictus vt di.
Isi. Nascunt̄ aūt pili ex fumo calido
ꝛ sicco. vt di. ɔstan. Subtilitas. n. fu
mi dū egredit̄ p poros/exteriori aere exsiccat̄ ꝛ
dū mollicies exterioris fumi exit/aer exeuntē ꝛ
nō se diuidentē exsiccat/ꝛ in naturā pili ɔuer
tit. Sūt aūt pili iuuamentū corpis/pit̄ ꝛ orna
mentum. vt di. ɔstan. li. ij. ꝛ vi. Dicit aūt arist.
li. iij. q pili nō crescūt/ni si in corpib9 aīalium
gñantiū aīalia. Variant̄ aūt pili ḃm varietatē
corij aīalis in quo crescunt. vt dr̄ li. xix. Nā aīa
lia grosse cut̄/grossū hñt pilū. ꝛ h̄ accidit pp̄t
multitudinē terrestrꝰ pt̄ ꝛ viaꝝ siue poroꝝ ampli
tudinē. ꝛ cū q̄ cutis fuerit ɔtinua ꝛ spissa erūt pi
li multū tenues ꝛ subtiles pp̄t stricturā3 viaꝝ

ꝛ qñ humor fumosus qui est in cute fuerit ve/
locis siccitatis/nõ erũt pili magni neqꝫ longi
ꝛ cũ fuerit grossus ꝛ pinguis erũt ecõtrario. ꝛ
ꝓpter hoc elongant̃ capit̃ pili hoīs valde. qꝛ
ille humor pinguis est. nec de facili desiccat̃. ꝛ
ideo habitãtes in regione humida/humidam
hñtes ꝯplexionem. leues hñt pilos ꝛ molles si
cut illi qui morant̃ in frãcia/ꝛ ecõuerso duros
habent ꝛ crispos pilos q̃ calidã ꝛ siccã inha/
bitant regionẽ/ꝑsertim si ꝯsimilẽ habuerit cõ/
plexionem. Nã ex calore corrugant̃ ꝛ obuol/
nuntur. sicut ibidem dr̃. ꝛ efficiunt̃ pili crispi in
nascendo de cute. quia ꝑ duas vias ꝯ̃rias egre
diunt̃. ps. n. terrestris fumi ꝛ calidi ꝛ sicci egre
dientis mouet̃ inferi᷒. ps aũt calidi mouet̃ su
perius. ꝛ sic inuoluunt̃ pili ꝛ efficiunt̃ crispi. ꝛ
qñ senescũt aïalia hñtia pilos/indurescũt tũc
pili plusq̃ꝫ prius. sicut indurant̃ plume aïaliũ.
ꝛ hoc ꝓpter paucitatẽ humoris. Item ibidem
dr̃ cũ castrat̃ hõ/non crescunt in eo vlterius pi
li. ꝛ hoc ꝓpter paucitatẽ humor̃ ꝛ ꝓpter calo
ris ꝛ humoris in mẽbris ꝑ̃ncipalibus diminu
tionem. Itẽ pili qñqꝫ diuersificant̃ ex cã extrin
seca. Nã vt dr̃ ibidem. xix. Aque calide faciunt
pilos albos. nigros aũt frigide. ꝛ cã illi᷒ ẽ. qꝛ
in aquis calidis est spũs plusq̃ꝫ in frigidis. et
ideo cũ aer calefacit/ex eo efficit̃ albedo. sicut ĩ
spuma ꝯtingit videre. Ista aũt mutatio accidẽ
taliter ꝓuenit in pilis sicut in capillis/sed nõ
sꝑ ex aque frigide vel calide alteratione.

Capilli dicunt̃ q̃i capitis pili. (vt dicit
Isi.) ad h̃ facti/vt decorẽ ꝑ̃stent/ꝛ ce
rebrum aduersus frigus muniãt ꝛ de
fendãt. Capillatura aũt incisio cesaries dr̃ a ce
dendo. vir. n. tonderi decet ꝛ non mulierem.
Come aũt sunt capilli nõ scissi. ꝛ ẽ grec᷒ sermo
nã comã tondere dr̃. crines aũt ꝓprie mulierũ
sunt. ꝛ dicunt̃ crines eo ꝙ vittis discriminent̃
ꝛ diuidunt̃. vñ ꝛ discriminalia dicunt̃ vitte/q̃
bus capilli diuisi recolligunt̃. (huiusqꝫ Isi.)
Scd̃m ꝯstan. aũt capillus ex fumo grosso ꝛ ca
lido nascit̃/q̃ ex calidis igneis ꝛ intensiuis hu
moribus ꝑ poros capit̃ egredit̃/ꝛ ab aere ex/
trinseco desiccat̃. ꝛ sic in substantiã capilli con
uertit̃ h̃ hũore crescente/crescũt capilli vtpote
ab ip̃o generati ꝛ nutriti. Hui᷒ fumi materiã
q̃ ꝑdiderit/capillos perdit ꝛ amittit. ꝓ q̃litate
igit̃ fumi erũt capilli. qꝛ si fum᷒ niger/ꝛ capil/
li nigri. ꝛ si multus fuerit fum᷒/multi erunt ca
pilli/ꝛ si pauc᷒/pauci/q̃ fum᷒ si oĩo defuerit/
pereũt penitus ꝛ capilli/ꝛ fit hõ calu᷒ tũc vl/
terius capilli nõ pñt recrescere vlteri᷒ nõ sub/
ueniũt medicine. Si aũt fum᷒ talis nõ deficit
s̃ illũ potius alius hũor inficit aut ĩpedit/cal
uicies nõ est ꝓprie/s̃ infirmitas q̃dã spãlis q̃
allopica a medic̃ nũcupat̃/ex q̃ infirmitate cor
rupto capilloꝝ nutrimento cadũt capilli ꝛ nu
data ꝑte capitis/anterior capit̃ supficies dec̃/
patur. tales. n. more vulpiũ qui ex calefactõne
ĩmoderata paciunt̃ piloꝝ casũ casualẽ pilorũ
fluxũ paciuntur. allopes. n. grece/vulpes dr̃
latine. Alias aũt capilloꝝ passiones ꝛ cãs q̃re
j. in tractatu de infirmitate/de cãu/ꝛ vitijs ca/
pilloꝝ. De canicie etiã ꝛ cã eius q̃re ibidẽ. q̃re
etiã. s̃. in tractatu de capite vbi capilloꝝ inue/
nies dispõez/naturas/ꝛ diuersitates/ꝛ ꝯplex
iones ŝm gali. haly. ꝛ hipo. tñ de canicie h̃ nõ
ꝙ ŝm ꝯstan. ꝛ alios auctores canicies h̃ acci/
dit ex hũor̃ nutrimẽtalis capilloꝝ nimia infri
gidatione. Nã dominiũ flegmat̃ frigidi ꝛ hũi
di est caniciei generatiũ. ex fumo. n. albo ꝛ fri/
gido/albi efficiunt̃ tã pili q̃ꝫ capilli. Capilli
aũt tympoꝝ ŝm arist. citius canescũt q̃ꝫ alij cri
nes. ꝛ h̃ ꝓpter humor̃ paucitatẽ ꝛ ossiũ ibi ex
istentiũ ꝑ̃dñantẽ frigiditatẽ. Canicies igit̃ vite
ꝛ etat̃ designat maturitatẽ ꝛ extinctõez libidis
ꝛ vitioꝝ pueriliũ mortificatõez/vite pñt̃ ꝛ fu/
ture instant̃ necessariã nouitatẽ. Caluicies ẽ ꝑ
uatio capilloꝝ siue amissio ex defectu fumi hu
midi interiori ꝑte capit̃ ꝓueniens. vt di. ꝯstan.
Fit aũt aliqñ ꝓpter abstinentiã cibi ꝛ defectũ
fumi humidi/q̃ est materia capilloꝝ. ŝm arist.
eni li. iij. capilli in frequent̃ coeuntib᷒ fluunt ꝛ
paulati caluiciẽ inducũt. ꝛ si añ iuuentutẽ flux
erunt/iteꝝ oriunt̃ post iuuẽtutẽ ṽo fluẽtes/ite
rũ non crescũt. Defluũt aũt ꝛ deficiũt in ꝑte an
teriori capit̃. ꝛ tunc talis fluxus capilloꝝ dr̃ ꝓ
prie caluicies. ꝛ solet accidere vel ꝓpt̃ nimiã
cutis raritatẽ. ꝛ ꝓpt̃ humoꝝ paucitatẽ. ab occi
pite nõ recedunt neqꝫ caluescũt ꝓpt̃ cutis spis/
situdinẽ/ꝛ poroꝝ densitatẽ. ꝛ hũoris ibi exñt̃
viscositatẽ/ex quo capilli hñt vegetari. vt di.
galie. sup ampho. vñ ibidem dr̃. Pueri ꝛ mu
lieres nõ caluescũt ꝓpt̃ abundantiã hũiditat̃
ĩ capitib᷒ eoꝝ. silr̃ nec castrati. ꝛ h̃ ꝓpt̃ altatõ
nem sue ꝯplexionis/ꝛ dñantẽ frigiditat̃ q̃lita
tem/q̃ poros cutis capitis ꝯstringit/ꝛ fumum
coadunãdo euaporare nõ ꝑmittit. Alij tñ pili
in mulieribus ꝛ ĩ castratis defluũt. vt di. arist.
li. xix. Capilli g̊ caput custodiũt/honestãt/ꝛ d̃
fendunt. q̇bus si caruerit hõ/magi̅ reputat̃ in/
honestus. Accidit aũt iste defectus ꝓpt̃ iuuen
tutẽ. ꝛ maxime circa senectutẽ. ex causis sup̃ di/
ctis.

Finit Liber Quintus.

Incipit liber sextus de ꝓprietatibus hoīs in generali ⁊ in speciali.

Dicto de ꝓprietatibus ꝑtiuz hominis in speciali Restat dicere de ꝓprietatibus eiusdē in generali ⁊ in speciali ꝺm etatꝫ varietatem / ⁊ ꝺm sexus distinctionē ⁊ rerū naturaliū / ac ꝯ naturam multiplicē diuersitatē. Ex istis .n. oībus diuerse ⁊ aduerse hoīs ꝓprietates attenduntur.

Etas igiꝭ hoīs ꝺm remigiū nihil aliud est nisi tenor ꝟtutū naturaliū ꝺm ꝯrios motus vel quitē mediā inꝭ mediū consideratus. quia ꝺm ista hō ꝑterit ⁊ moriꝭ ⁊ nunꝗ ꝑmanet in eodem statu. Uel (ꝺm Isi.) etas ē spaciū vite aīalis a ꝯceptione fetus incipiens / post seniūq̄ deficiens seu desinens. Sunt aūt plures diuersitates etatꝫ ꝺm ꝯstan. ⁊ Isi. Prima est infantia dentiū plantatiua. s. etas nouiꝭ genita / que vsq̄ ad septem durat menses. q̄ nimis ē adhuc tenera / mollis / ⁊ fluida / ac limosa / vñ ꝯtinuis indiget fomentꝫ. Infantia aūt ꝓut est dentiuz plantatiua vsq̄ ad septem extendiꝭ annos. ⁊ dr̄ infans q̄i nō fās. eo q̄ fari nō potest. nec exꝑmere sermonē dentibus nondū bñ ordinatꝫ. vt diāt Isi. Cui succedit pueritia que se extēdit vsq̄ ad septenariū scd̄m. s. vsq̄ ad annū. xiiij. Est ꝟo dicta a pubertate vel a pupilla. q̄ adhuc pueri sunt puri vt pupilla. vt di. Isi. Huic succedit adolescentia. ⁊ h̄ ꝺm macro. terminaꝭ in tertio septenario. s. in. xx. āno. Scd̄m Isi. ꝟo vsq̄ ad q̄rtuz septenariū. s. vsq̄ ad annū. xxviij. extendiꝭ. medicus ꝟo ꝓtēdit hāc etatē vlteꝰ vsq̄ ad anuz xxx. vel. xxxv. Dr̄ h̄ etas adolescētia / eo q̄ ad gignendū sit apta. vt di. Isi. ⁊ ad crescendū / vigoréq̄ recipiendū sit magꝭ apta. In hac etate sūt mēbra adhuc mollia vt di. Isido. ⁊ extensibilia. ⁊ ideo crescūt ꝟtute caloris dñantꝫ in eis vsq̄ ad ꝯplemēti ꝑfectionē. Huic adolescentie succedit iuuētus. ⁊ h̄ inꝭ oēs etates est media. ⁊ iō fortissima ⁊ ꝓtendiꝭ ꝺm Isi. vsq̄ ad ānū. xlv. vel vsq̄. l. in quo finiꝭ. ⁊ ē iuuētus a iuuando dicta. Est. n. iuueīs in termio incremēti positus ⁊ iō fortꝫ est ad iuuandum. Huic succedit ꝺm Isi. senecta / q̄ inꝭ iuuentutē media ē ⁊ senectutem / q̄ ab Isi. ꝗuitas nūcupaꝭ. senioribus enim ꝯuenit h̄ etas ⁊ maturꝭ. In hac etate est declinatio a iuuētute in senectutē. talibꝰ. n. nōdū est senectus / ꝫ recrescit iuuētus. vt di. Isid. Huic succedit senectꝰ que ꝺm quosdā āno. lxx. finiꝭ. ꝺm quosdā aūt nullo certo annoꝝ nūero finiꝭ. Sed post ꝑdictas etates q̄cūq̄ vite superest senectuti siue senio deputaꝭ. Et ꝺm Isid. dr̄ senectꝰ a sensus diminutōe / eo q̄ senes pre vetustate desipiāt. Dicūt. n. phisici (vt di. Isi.) hoīes frigidi sanguīs stultos esse. sicut prudētes in q̄bus calidus sanguis dñaꝭ. vñ ⁊ senes in q̄bus iā sanguis friget ⁊ pueri in q̄bus nōdū calet / sapiūt minus. Senes siquidē ꝑ nimia senectute delirāt. pueri ꝟo ꝓpꝭ lasciuiam ⁊ leuitatē quid agāt / ignorāt. vt di. Isi. Ultima aūt ps senectutꝫ dr̄ seniū. sic aūt dr̄ / eo q̄ sit terminus vite / etatis / atq̄ finis. Hec etas multa secū affert incōmoda ⁊ etiā ꝯmoda / bona. s. ⁊ mala (vt diāt Isi.) bona q̄dē / q̄ nos a potētibus ⁊ tyrānis liberat voluptatibus. imponit finē libidinis / frāgit impetū / viget sapiā / vt in multꝫ ⁊ saniora dat ꝯsilia. terminus ē miserie ⁊ felicitatꝫ ꝑnapiū / recessus a piculo / ad brauiuz ascēsus / ꝑtetus in merito / ⁊ dispō ad ꝑfectū / mala ꝟo secū affert. vt di. Isi. q̄ seniū miseꝝ ē debilitate ⁊ tedio. Subuenit. n. morbi tristisq̄ senectus. nā duo sūt q̄bus minuunꝭ corpis vires / scꝫ morbus / ⁊ senectus. vt di. Isido. In senio aūt calor naturalis extinguiꝭ. deficit ꝟtꝰ regitiua / ⁊ humor dissoluiꝭ / deficit ꝟtus / ⁊ carnositas ꝯsumiꝭ / ꝯhuuꝭ nerui / cutꝫ corrugantꝭ / ⁊ incuruaꝭ corpus / perit species / ⁊ decor corpis annullaꝭ / ⁊ h̄ oīa in senio. Senex ab oībus vilipendiꝭ / ⁊ ꝗuis ⁊ onerosus ab oībus iudicaꝭ tussibus / sputꝫ / ⁊ alijs passionibꝰ fatigaꝭ / quousq̄ resoluaꝭ cinis in cinerē / ⁊ puluis in puluerem reuertaꝭ. His etiā spacijs ⁊ tꝑibus ⁊ etatibus phi descripserūt humanā vitā in quibꝰ mutaꝭ hō / ⁊ ad mortꝫ terminū defluit ꝯtinue. (hucusq̄ Isido.)

De morte.

Mors dicta ē eo q̄ sit amara. vl' a marte / que mortē fingiꝭ efficere. Est autē ꝺm Isi.) triplex mors. s. acerba / imatura / ⁊ merita. Prima ē infantiū. scd̄a iuuenū est. tertia naturalis ē atq̄ senū. Ois mortuus aut ē funus / aut cadauer. Dr̄ aūt funꝰ a funibꝰ accensus / quos antiq̄ ante feretꝝ paupis cera circundatꝫ deferebāt. Cadauer a cadēdo est dictū / scꝫ q̄ mortuus cadit ⁊ ꝓijciꝭ in sepulchꝝ ⁊ tūc dr̄ defunctꝰ. q̄ vite officio tūc functꝰ ē. dr̄ ⁊ sepultꝰ. q̄i seorsū pulsus. q̄ sub terra tumulatur. (hucusq̄ Isido. li. xi. c. ij.) Alias mortꝫ ꝓprietates q̄re. s. i fi. illiꝰ. vi. li. de infirmitatibꝰ.

P

Ost h̄ de ꝓprietatib⁹ hominis quo ad etatē infantilē dicendum est Et p̄mo de eius generatione/q₂ eius creatio ceter͡ aialibus tāto excellentior est/q̄to homo dignior. nō solum b̄m mentē ver͡ etiā b̄m temꝑatissimā corꝑis ꝯplexionē. Dicit.n.arist. li.ij. Sicut frustū auri vel argenti se h₃ ad nūmum monetaꝝ/sic om̄s dispōes alic͡ꝝ aialiū cū fuerint compate ad hoiē₃. vn̄ cū homo sit dignissima creaturaꝝ ingeniata est natura hoi cōferre mēbra nobilia ꝛ diuersa. nobilibus operationibus ꝛ varijs ꝯuenientia. ꝓpt͛ qḋ de eius creatione b̄m corpus/q̄dā breuit͛ sūt dicenda.

Jrca creationem itaq͡ꝫ infant͡ exigitur materia ꝯueniēs/locus expediēs/nature ministeriū.s.calor velut cā efficiēs ꝛ spūs corpi ꝟtutē influens atq͡ꝫ regēs. Materia siquidē infant͡ est humor seminalis decisus p actū gn̄atōis ex singulis ptib⁹ vtriusq͡ꝫ parēt͡ Primo materia in loco ꝯceptōnis dispsa/vi nature attracta/in cellulis matric͡ recolligit͛/ꝛ p calorem opantem parit͛ ꝯmiscet͛. q₂ nisi commixtio digesti sanguis vtriusq͡ꝫ parent͡ fieret/infant͡ creatio fieri nō posset. Nā materia sāguis a mare ꝓcedēs/spissa est ꝛ calida/vn̄ p̄ nimia spissitudine se nō potest dilatare. ꝛ ex supabūdantia caloris materia destrueret͛ infantis/nisi ex sanguie mulier͡ ꝯrias qualitates hn̄tis reciperet tempamentū. Hec materia in dextre partis matric͡ cellula adunata in naturā cedit maris. in sinistra ꝟo cedit in naturā mulier͡. Et h̄ diuersitas accidit ꝓpt͛ dominiū calor͡ in parte dextra potius q̄ꝫ in sinistra. Et sic di. Gali. ꝛ cōstan. ꝛ arist. li. xv. Si fuerit ꝟtus sanguis i mare vincēs fetus p̄ri assimilat͛. ꝛ ecōuerso. ꝛ si fuerit eq̄lis in vtroq͡ꝫ ꝯsilis vtriq͡ꝫ assimilabit͛. Hec materia ꝟtute caloris excocta q̄dam pellicula tenuissa circūdat͛. intra quam adinstar lact͡ coagulat͛/ꝛ h̄ pellicula est materia embrionis/q̄ ē theca ꝛ cooꝑtoriū vn̄ puer tegit͛ in vtero m̄ris. ꝛ h̄ cū puero nascente egredit͛ rupt͡ tenaculis/q̄bus matric͡ cellulis vel villulis adherebat. si ꝟo aliquo casu in vtero mā̄serit/post partu₃ mulier in pic͡ulo remanebit Materie g̃ recepte in m̄rice ꝛ vi retentiua coadunate trāsmittit natura sanguinē mēstrualē/ex cuius calore ꝛ hūore fetus ꝯceptus fomentat͛. Hmōi aūt fomentatio ager hūane natiuitat͡ nominat͛. Nā cum semē coagulat͛/b̄m gal. ꝛ ꝯstan. cū spū ꝛ calore naturali sit plenū/p quasdā venas ꝛ arterias ex substantia seminis ortas ꝛ semini mēstruali ꝯiunctas/nutrimentū sibi attrahit ꝛ fomentū ꝛ h̄ fuit necessariū vt p venas materia infantis nutriret͛/ꝛ p arterias spūs ei tribueretur. His duobus.s. materia seminali ꝛ humore nutrim̄tali.coopat͛ calor naturalis q̄ inclusus p vi informatiuā nitit͛ formare membra corꝑis infantis. Nam de essentia ip̄ius semis format͛ cerebrum ossa cartilagines/ꝛ pelliculas/neruos/venas/ꝛ arterias/De sanguie menstruali format natura epar/ꝛ oīa membra carnosa quoꝝ substātia ex sanguie ꝓcreat͛. Primo aūt natura format p̄ncipalia membra.s. cor cerebrum/ꝛ epar/q̄ alioꝝ sunt fundamēta ꝛ h̄ in p̄ncipio q̄n sunt in massa sanguis sibi vicinant͛. b̄ postea ab inuicem diuidunt͛. De his trib⁹ fundament͡ alia tria nascunt͛. de cerebro nerui ꝛ nucha dorsi. de corde arterie. de epate ꝟo vene oriunt͛. His q̄i fundament͡ fact͡ format natura ossa h̄ custodientia. sicut carneū ad defensionē cerebri/ꝛ costas pectoris/ad defensionem cordis/ꝛ costas later͡/ad defensionem epat͛. ꝛ sic de alijs. Post ista nascunt͛ alia mēbra istis posteriora/vt manus/pedes/ꝛ ꝯsilia. h̄ aūt non simul/b̄ paulatim formant͛ ꝛ successiue. Jnfās enim q̄tuor g̃dibus ꝯnumerat͛. Primus ē cū adhuc sit vicinus lacti. Scd's g̃dus ē cū iam semē sanguini se ꝯmiscet. tūc.n. nōdum epar/cor/ꝛ cereb͡ꝝ pfecte formant͛. b̄ sūt sanguinea q̄dam massa quē g̃dum hypocras appellat fetū Tertius g̃dus est cū corde/cerebro/ꝛ epate iā formatis/alia mēbra in forma etiā indistincta sunt. Ultimus g̃dus est/cū oīa membra equaliter sūt formata/q̄ g̃dus ab hypocrate infans vocat͛. Jam.n. corꝑe organiçato ꝛ ad susceptionem aīe disposito/viuificat͛/ꝛ iā incipit se mouere/manibus ꝛ pedib⁹ calcitrare/ꝛ si ē femina in sinistro latere plus mouet͛. ꝛ si est masculus/in dextro. vt dicit Galie. Jn lact͡ ꝟo g̃du est fetus p sex dies. in g̃du ꝟo sanguinis p. ix. in g̃du ꝟo masse carnee p. xij. dies. Jn quarto aūt g̃du an̄ plenam pfectionē p. xviij. dies. Unde ꝟsus. Sex in lacte dies/ter sūt in sāguine terni. Bis seni carnē/ter seni mēbra figurāt A die g̃ ꝯceptionis vsq͡ꝫ ad diē ꝯpletōis ꝛ viuificationis fetus sunt. xlvi. dies. ita q̄ꝫ prim⁹ ꝛ vltim⁹ inclusiue teneant͛/ex quo p₃ q̄ꝫ in. xlvi diebus. viu⁹ ꝛ ꝯpletus ē fetus q̄tū ad effectu₃ gn̄ationis. Et b̄m istū modū ꝯputat augu. edificationē templi sub nūero. xlvi. annoꝝ. cui cōparat pfectionē corꝑis ihu xp̄i sup Joh̄. vi. ꝛ li. iiij. de trini. c. v. vbi int͛ cetera interierit istaꝟba. q̄dragesies sexies seni ducenti sunt. ꝛ. lxx. ꝛ vj. dies q̄ numerus dieꝝ ꝯplet. ix. mēses. ꝛ. vj.

dies (⁊ sequit̃ in eodē.c. Natus aūt dn̄s tradi
tur octauo kal.ianuarij. A die ḡ ↄceptionis q̄
tradit̃ fuisse conceptus.viij.kal.aplis vsq̧ ad
viij.kal.ianuarij.cclxxvj.dies repiunt̃ ↄputa
ti/ q̄ senarium numeꝝ q̄dragesies sexies habēt
quo numero templū est edificatū ꝛc. Constan.
aūt in li.iij.c.xxxiij. dicit ꝙ masculus q̄ in mē/
se.viij.est nasciturus.xxx.dieb⁹ informat̃.⁊.lxx
ↄplet̃.deinde subdit masculus.x.mensiū.xlvj.
format̃ diebus.⁊ in.xc.ↄplet̃.masculus ꝟo.ix.
mensiū format̃ in.xl.diebus.⁊.lxxx.ↄplet̃. In
eodem etiā loco describit̃ tp̄s viuificatōnis ⁊
ↄpletionis sexus muliebris. ꝫ de h̄ supsedeo
cā breuitatis h̄ solū attendendū ꝙ feīa tardi⁹
format̃ ⁊ complet̃ q̄̄ masculus.vt pꝫ ibi. ⁊ h⁹
assignat̃ ibidem rō.q2 semē vn̄ nascit̃ mascul⁹
fortius est ⁊ calidius ⁊ in calidiori loco colloca
tur q̄̄ semen vn̄ femina generat̃. Dicit etiā ibi/
dem gali.⁊ ↄstā.sup amphō. Dicit hypo.oēꝫ
infantē in.viij.mensibus motū hr̄e qđ si adeo
fortis esset/ vt posset exire.quoquo mō ad vitā
ↄualescit.si ꝟo nō exierit/ ipo motu debilitat̃/
ita ⁊ patit̃ vt in sequēti exiēs mense nullaten⁹
cōualescat.si ꝟo vsq̧ ad.ix.mensem vel p̄nci/
pium.x.mensis natiuitas ꝓtrahat̃/roboratur
⁊ sine piculo nascit̃/ vt dicit ↄstan.li.panteg.s.
c.xxxiij.

De infantulo.

Infantulus igit̃ ex semibus ↄrias q̄li
tates hn̄tib⁹ generat̃ in dextro /si mas
in sinistro ꝟo latere si femina)collocat̃
sanguīe menstruali in vtero nutrit̃ ⁊ fomentat̃
ex tā vili.n.materia ⁊ infirma/ hō recipit a p̄n/
cipio nutrimentum ꝟtute calor̃ natura coopā
te ⁊ dilatāte singula membra paulatī ⁊ nō sub
ito informant̃. Solus.n.xp̄s fuit subito forma
tus in vtero ⁊ distinctus qn̄ in vtero ē ↄceptus
vt di. Aug̃.aīa subintrāte vita pfundit̃/ ⁊ sen/
su nature sentiēs circūdatione pellicule ad ipi⁹
rupturā mouet̃.ex c⁹ motu m̄mus vterus ↄcuti
tur ⁊ grauat̃.ↄpleta actione nature circa infātu
li creationē si ptus sit salubris.viij.vel.ix.vl.x
mense ad exitū de vtero nitit̃ ⁊ conat̃. exiēs ꝟo
secū dina circūdat̃/ in c⁹ exitu vter⁹ m̄mus do
lore nimio fatigat̃.⁊ h̄ accidit qn̄ ptus nimis
cito anticipat̃.deinde ad aerē nimis frigidum
vel nimis calidū veniēs /calamitati ⁊ miserie
exponit̃/ qđ eius innatus clamor aptissime at
testat̃.caro infantuli recent̃ nati fluida est ⁊ te/
nella.⁊ iō necessaria sūt ei varia remedia ⁊ fom̄
ta(sicut di.ↄstan.li.iij.c.xxij.) Infātes inquit
vteꝝ exeūtes in rosis cū sale trit̃ inuoluant̃ /vt
coꝝ membra ↄfortent̃.⁊ vt a viscosa humidita
te liberent̃. deinde palatū ⁊ gingiue cū digito
melle vncto fricent̃. vt interiora or̃ mundificen
tur ⁊ ↄfortent̃.⁊ dulcedine ⁊ acumīe mellis ap
petitus infantuli prouocet̃.frequent̃ balnient̃
cū oleo mirtino aut rosaceo vngant̃ oīa eoruꝫ
membra fricent̃/ p̄cipue masculoꝝ quoꝝ mem
bra debent esse ꝓpt̃ exercitiū duriora.somnus
eius sp̄ in loco obscuro ꝓuocet̃/ vt lumen ipoꝝ
coadunet̃. lucidus.n.nimis loc⁹ visū dispgit/
⁊ tenellos adbuc oculos ledit ⁊ sepius luscos
facit.⁊ ideo nō sunt nimis lucido aeri exponen
di.ne sp̄us visibilis disgreget̃. Suppoīa cauē
dum est/ ne malo lacte ⁊ corrupto nutrimento
nutriant̃.q2 ex viscoso lacte nutriti pessimas so
lent incurrere passiones .sicut oris vlcerationē
vomitū /febrē /spasmū /vent̃ solutionē ⁊ hu/
iusmodi.nec ē dāda infantulis medicina cum
egrotāt/ ꝫ nutrix in medicina ⁊ in ↄueniēti die
ta ꝓcurāda est/ vt sic infant̃ defectū suppleat
ꝟtus gerule seu nutric̃ .sicut ibidē dici t ↄstan.
Ex bona aūt dispōe lact̃ nutrimentalis bona
fit ↄsistentia ꝓlis ⁊ ecōuerso. ex corruptōe san/
guinis nutric̃ necessario ledit̃ corpusculū pue/
ri vel infant̃.⁊ h̄ ꝓpt̃ puerilis nature molliciē/
⁊ ꝓpt̃ facilē nutrimēti lactei ↄuertibilitatē. vn̄
membra infantilia ꝓpt̃ sui teneritudinē ad di
uersaꝝ figuraꝝ susceptionē hn̄t flexibilitatem.
⁊ ideo fascijs ⁊ alijs ligaminibus ↄgruis infan
tis mēbra sunt ligāda ne torta efficiant̃/ seu ali
quam incurrāt deformitatē. Quere li.v.đ vm
blico. Item q2 infantuli multū accipiūt nutri/
menti somno multo indigēt/ vt calor natural̃
ad interiora reuocet̃/ ⁊ ad nutrimentū ipoꝝ di
gerendū/ digestio celebret̃.⁊ ideo ex nature in
stinctu nutrices solēt infantulos incunabulis
positos hincinde mouēdo impellere vt ex mo
tu tempato calor ↄfortet̃/ ⁊ somnus mulcebris
p fumositatū resolutionē in infant̃ cerebro ꝓ/
uocet̃. Solet etiā cantus adhiberi/ vt sensus i
fantuli ex voc̃ dulcedine delectet̃. Ad h̄ dicit
aristo.li.ij.ꝙ in infantulis abundat cerebrum
⁊ ꝟm q̄ntatē sui corpis est valde magnū.vn̄ su
perior ps corpis infantuli ē maior ⁊ pondero
sior alijs ptibus.⁊ iō infās in p̄ncipio sui mo
tus ambulat sup pedes ⁊ sup manus. Deinde
ꝟo erigit suū corpus paulatī.q2 ps anterior di
minuit̃.⁊ per ↄn̄s leuior reddit̃.ps ꝟo inferior
crescat/ ⁊ p ↄn̄s g̃uior efficit̃.etas ḡ infātuli ter
minū hꝫ in inchoatione etat̃ puerilis .

De puero.

p Uer a puritate est dictus.vt di. Isi.
tunc.n.puer ꝓprie dr̄/ qn̄ ablactatus
a lacte ⁊ sepatus ab vbere doli efficit̃
capax.⁊ iō discipline susceptibilis repit̃.⁊ tunc
sub tutoribus positus/ cogit̃ subesse disciplie.

Est aũt etas puerilis calide ⁊ humide ꝯplexio
nis/in quibus motus venerei ꝓpt viaꝝ angu
stiam nõ inualescũt/quousq; ad annũ puber/
tatis perducant. ⁊ ideo a puritate naturalis in
nocentie pueri nuncupant. vt di. Isido. Sũt
igit pueri carne molles/corpore flexibiles/ad
motum habiles/atq; leues/animo dociles/si
ne cura ⁊ sollicitudine tutam vitã ducentes/so
la iocosa appciantes/nullum piculũ magis q̃
ictum vge formidantes/plus pomũ q̃ aurum
diligẽtes/puerili tpe nuditatem detegere vere
cundiam non hñtes/laudẽ qñ laudant/sicut
nec vituperium qñ vituperant ab aliquo reputan
tes/ꝓpt mobilitatẽ caloris/⁊ carnis/⁊ humoris
de facili irascunt/⁊ de facili placant/ꝓpt cor/
poris teneritudinem de facili ledunt/⁊ labo/
res difficillime patiunt. ex motu calidi humoris
in eis dominant mobiles ⁊ instabiles efficiũ
tur. ꝓpt fortem calorem multum appetũt cibũ
vñ ꝓpt nutrimenti supfluitatem de facili ad in/
firmitates varias disponunt. a corrupt parẽti
bus geniti corruptionem hẽre dinoscunt/vt
pꝫ in filijs leprosoꝝ ⁊ podagricoꝝ/qui ex cor/
rupto humore parẽtum lepra ⁊ podagra sepi⁹
inficiunt p vocem ⁊ vultũ pueri ab adult dino
scunt. (vñ di. aristo. li. iij.) In pueris vox nõ al
terat ante motum ad libidinem/qñ. n. vox in
pueris mutat/signũ est pubertat. ⁊ tũc ad ge/
nerandum habiles inueniunt. Itẽ puuli pueri
malos sepe hñt mores. sola. n. pñtia cogitant
⁊ de futuris penitus nihil curãt/ludos ⁊ vani/
tates amant. lucris ⁊ vtilitatibus intẽdere recu/
sant/minima maxima reputãt ⁊ ecõuerso. max
ima modica vel nulla putãt. sibi noxia ⁊ ꝯria
desiderãt/⁊ imaginem pueri plus q̃ viri app/
ciant. plus de amissione pomi vel piri q̃ de a/
missione patrimonij plangũt ⁊ plorãt. ⁊ bñfi
cium acceptum nõ reuocant ad memoriã/oĩa
que vident appetũt ⁊ affectãt. ⁊ voce ⁊ manu
parit ea rogãt. pueroꝝ sibi ꝯsimilium colloq̃a
⁊ ꝯsilia amãt. Seniũ vboꝝ fortia fugiũt ⁊ decli
nant/nullum secretum celãt/s quicquid vidẽt
vel audiunt/recitãt ⁊ reuelant/subito rident/
subito plorãt/ꝯtinue clamãt/garriũt/⁊ cachi/
nant/vix silent/nisi qñ dormiũt vel dormirãt.
loti a sordibus iterũ se coinquinãt/⁊ inũdãt
qñ a mr̃e lauant vel pectinant recalcitrãt p vi/
ribus ⁊ repugnãt. sola ea q̃ ventris sunt cogitãt
imo ꝓprij ventris mensurã ignorãt/sp ꝯmede/
re/sp bibere desiderant ⁊ laborãt. vix de loco
surgunt/⁊ subito cibũ petũt

De puella

Puella dr̃ qi pura. vt pupilla/vt dicit
Isi. Sup oĩa. n. que diligunt in puel
la/maxime diligit pudicitia. Sũt au
tem puelle ꝯsiderande vel ꝯseruande. qꝛ scḋm
ꝯplexionem sunt calide/⁊ humide/⁊ tenelle/se
cundum corpis dispoẽm ḡales ⁊ flexibiles at
q; pulchre/fm ment affectionem verecunde/ti
mide/⁊ iocunde/quo ad exteriorẽ ꝯpositioneꝫ
moribus disciplinate/in sermonibus caute/⁊
tacite/in vestibus delicate. Nã (vt dicit sene/
ca) vestis decẽtia pudicas decꝫ ⁊c. Est aũt puel
la nomen etat/integritat/⁊ etiam honestat vt
dicit Isi. Nã vgines puellas vsualit appella
mus. Dr̃ aũt vgo ab etate viridiori sicut ⁊ vga
vel dr̃ vgo ab incorruptione q̃si verago. eo q̃
veram ignorat femineã passionem. (vt dicit.
Isi. li. xi. c. ij.) Omnis aũt femina vt di. arist.
hꝫ ḡnaliter flexibiliorem capillum ⁊ molliorẽ
q̃ vir/vt ceruicẽ longiorem/color muliebris ge
neralit est magis candidus ⁊ vultus letus/mol
lis/serenus/blãdus/ab humeris vsq; ad vmbli
cum hñs corpus valde angustum. ab vmbli/
co vsq; ad genua ⁊ etiam ad pedũ infima ma/
gis ꝓlixum. manus ⁊ omnium membroꝝ ex/
tremitates hñs flexibiliores/vox tenuis. ser/
mo volubilis ⁊ facilis incessus breuis/passib⁹
breuibus ⁊ curtat/animus eius insollers/ad
iracundiam ꝓnus/tenax/odij misericors/inui
dus laboris/impaciẽs/docilis/subdolus/aua/
rus/in libidinẽ pceps. (vñ aristo. li. viij.) Fe/
mine inquit sunt oĩbus generibus aĩalium de
biliores maribus pterq; vrsam ⁊ leopardam q̃
ferociores maribus reputant ⁊ audaciores
In alijs aũt aĩalibus femine sunt leuiores ad
instruendũ ⁊ astutiores ⁊ molliores. ⁊ sũt ma
gis sollicite circa fetũ nutriendum. ⁊ mulier qꝛ
est maioris pietat q̃ vir/eijcit citi⁹ lacrymas ⁊
magis est inuida. ⁊ magis diligit. ⁊ malicia aĩe
magis est in muliere q̃ in viro. ⁊ est debilis spẽi
⁊ est magis mẽdax ⁊ inuerecũda ⁊ maioris segni/
ciei q̃ vir. ⁊ tardioris motus. vt di. aristo. li. viij.

De Matre.

Mater (fm Isi.) dr̃ eo q̃ fetui nutriẽdo
mammã porrigit. sollicita est mr̃ circa
fetum. Fetus. n. in vtero cũs sanguie
mr̃no nutrit. s eo nascente natura mãdat sang
uinem illum ad vbera vt mutet in lac ad pueꝝ
nutriendum. vñ infantulus mr̃no lacte nutrit
laudabilius q̃ alio. ꝯcipit aũt mat cũ volupta
tate/s cum angustia pturit ⁊ dolore. fetũ suum
tenerrime diligit/amplectit/osculatur/sollicite
fouet ⁊ nutrit. Item mat postquã impḡnata fu
erit sanguinẽ menstrualem nõ emittit. quia vt
dicit Aristo. in nutrimentũ transit creature. ex

conceptu masculi puer nimis grauat̃/mr̃ ipsa ⁊ ideo pulchrioris color̄ ⁊ rubicundior̄ ē ⁊ etiam motus leuior̄ q̄ ex ɔceptu femineo. vt dicit aristo. ⁊ etiā ɔstan. q̄to plus appropiquat ptui/tanto mat̃ plus affligit̃ ⁊ ex motu ipi⁹ fetus plus fatigat̃. Signū aūt impgnationis ē bm aristo. ⁊ etiā bm Galie. sup ampbo. postq̄ impgnate fuerint ipe mr̄es/res diuersimodas desiderāt/colores mutant/sub oculis liuescūt vbera turgescūt/virtus paulatī inturgescit/ex magnitudine fetus matricē extendent̄/nauseā ⁊ vomitū sepius patiunt̃/gues ⁊ labor̄ impacientes efficiunt̃ in pariendo/p̄ dolore clamare ɔpellunt̃/leuit̃ piclitant̃/p̄apue iuuenes q̄rum membra sunt exilia atq̄ stricta. Quanto aūt mat̃ p̄ puero dolores patit̃ grauiores/tāto plus natum puer̄ diligit ⁊ diligentius nutrit atq̄ instruit. Impedimenta v̄o matr̄ in ɔcipiendo/in fouendo quere. s. li. v. vbi tangit̃ de matrice ⁊ mammilla. ⁊ infra eodem li. vbi tangitur de aborsu ⁊ causis abortiendi.

De filia.

Filia sicut ⁊ filius a fouendo est dicta eo q̄ mat̃ eā foueat ⁊ ei materiam fouendi alios derelinquit. Nam eandē ɔcipiendi virtutem quam mater a pentib⁹ accepit sue filie quantum ad generationis semē derelinquit. tanto autem filia est matri carior/ quanto eidem in sexus discretōne est similior. Filie autem ɔueniūt eedem ppietates q̄ dicūtur de puella. s. in eo. li. ti. pxi.

De nutrice.

Nutrix a nutriēdo est dicta. eo q̄ ad fetus nutriendum sit accōmodata. Nutrix (vt dicit Isi.) supplet in nutriendo puulū vicem mr̄is. vn̄ nutrix ad modū matris ɔgaudet puero gaudēti/⁊ cōpatit̃ puero patienti subleuat puer̄ cadentē/lactat puuluꝫ plorantē/deosculat̃ puer̄ patientē/⁊ ligat. ⁊ colligat puulum se diffundentē. abluit ⁊ mundificat puulū se sordidantē. pascit puer̄ digito se renitentē. ad loquendū instruit puer̄ nescientē/balbutiat nutrix ⁊ q̄i frāgit linguam. vt sic instruat facilius nō loquentē/medicina vtit̃ vt ad idoneitatē pducat puer̄ egrotantē/nunc manib⁹/nūc humer̄/nūc genub⁹ releuat ⁊ subleuat puer̄ vagientē/cibū pmo masticat/⁊ masticādo puero edētulo ppat/vt facili⁹ transgluciat cibū ⁊ sic reficit puer̄ esurientē/sibilis ⁊ cātilenis demulcet puer̄ dormientē fascijs ⁊ lintheolis ɔstringit mēbra puerilia ⁊ rectificat ea ne aliquā ɔbat puulus curuitatē ipm deformātem/balneis ⁊ vnguent̄ refouet puuli carnem quere. s. eo. li. de infantulo.

De Obstetrice.

Obstetrix aūt dr̄ mulier que habet artē iuuandi mulierem parientē. vt facili⁹ pariat/⁊ infantulus ptus tempe periculum nō incurrat. h̄ quibusdam vnguentis ⁊ fomentis delinire solet vtrum parient̄/ vt minori difficultate ⁊ dolore fetus de vtero adducatur. hec etiam puulum nascentem de vtero suscipit/⁊ ipius vmblicum longitudinis quatuor digitor̄ circumnodat. sanguinem puuli aqua diluit/sale et melle ad desiccationem humoris ⁊ membrorum ɔfortationeꝫ delinit. mēbra panniculis inuoluit. quere supra libro. v. de vmblico.

De Ancilla.

Ancilla de famula vxoris obsequio deputa./hec laboriosis ⁊ vilioribus officijs deputat̃/grossioribus cibis reficitur/vilioribus pānis induit̃. seruitut̄ iugo p̄mitur/si filium ɔcepit/prius filius seru⁹ q̄ natus reddit̃. ⁊ ab vtero seruituti mancipat̃. Ancilla v̄o si seruilis conditionis est/p libito nubere nō pmittit̃. ⁊ si quis secum ɔbat/si prius liber fuerit seruus efficit̃ post ɔctum. Pecunia venditur ⁊ emit̃/sicut pecus. ancilla sicut ⁊ seruus ppt̃ ingratitudinis vitium reuocat̃/post manumissionem in onus p̄stine seruitut̄/iniurijs afficit̃/virgis ⁊ v̄beribus atterit̃/varijs ⁊ ɔnijs vexationibus ⁊ angarijs opprimitur. respirare inter miserias vix pmittit̃. vnde int̃ miserias miserabilior est conditio seruitut̄. (vt dicit Rabanus) exponendo illud v̄bum Iere. x Seruietis dijs alienis qui die ac nocte requiē non dabunt vobis ꝛc. Est aūt pprium ancillarum ⁊ seruiliū psonarum (vt dicit Raban⁹) ɔ̄ suas dominas vel dominos isolescere. ⁊ q̄n metus eos nō reprimit/contra ipor̄ imperiuꝫ tumido animo supbire. vt patet in agar egypciaca ancilla sare/que videns se concepisse cōtempsit dominam suam. Geñ. xvj. Nō ad cor reuersa est h̄ ancilla/nisi quando a domīa sua exposito fuit ad flagella. vnde consequitur ibi affligente eam sara domina sua. ꝛc. Seruiles enim personas ⁊ ancillares timor humiliat et deprimit/quas benignus maiorum amor in superbie ɔtemptum aliquotiens eleuat ⁊ extollit. vt dicitur ibidem. Scriptum est qui delicate nutrit seruum suum in fine inueniet eū ɔtūacem. quere. j. eo. li. de seruo nequā.

De Masculo

Masculus a mare diminutiue ē dictus/ qui in omni gn̄e animalium quo ad sexus dignitatē obtinet pncipatū/v dicit Isi. Maior. n. est masculus femina quot

ad completionem/quo ad opationem/ꝛ quo ad sensus discretionem/ꝛ quo ad potestatem ꝛ dominationem. quo ad completionez patet qꝛ vir masculus respectu femine calidus ꝛ siccus. ipsa vero ecōuerso. in masculo vigent virtutes formales ꝛ actiue. in femina vero materiales ꝛ etiam passiue. vñ di. aristo. li. xv. ꝙ vir se habet per modum forme mulier per modum patientis. Item preualet masculus quo ad natralem operationem qꝛ naturalis opatio plus viget in masculo generaliter ꝙ in femina in eo. n. ē maioꝛ ꝟtus. ꝛ ideo vir a viriū eminētia est dictus. vt di. Isi. Nerui. n. viroꝝ ꝛ lacerti maioꝛi roboꝛe sunt fundati. ꝛ ideo fortioꝛib⁹ actionibus erūt apti. ossa. n. masculoꝝ sūt fortiora/grossiora/ꝛ iniuncturꝭ solidiora. ꝛ iō ad oīa fortiora opa sunt naturalif fortiora. In masculis etiā ƀm ꝯstan. sunt corda ampliora ꝛ maiora. ꝛ ideo ad receptionem abūdantie maioris spūs ꝛ sanguis sunt babiliora. ꝛ iō ꝓpt abundātiam spirituum ꝛ calidi sanguinis audacioꝛ est naturalif mēs viri ꝙ mulierꝭ in q̄ causa est ꝯ̄ria. Nam ꝓpt caloꝛis fortitudinē ꝛ cōplexionis sicce vigoꝛem nulli viro accidit passio menstrualis/sicut mulieribus accidere consueuit. quicq̇d in masculoꝝ coꝛpib⁹ supfluitas gignif/aut per intensum caloꝛem ꝯsumif/aut in pilos resoluif/aut per exercitiū euacuaf.

Item distat ꝯditio viri ꝛ mulierꝭ in sensus discretione. in omni. n. gn̄e animalium masculus in p̄cauendis insidijs ꝛ in fugiendis nociuis sollertionem bꝫ animum feminis ꝛ prudētioꝛē vt di. aristo. li. v. vñ vir p̄cellit feminā ꝛ rōne ꝛ intellectus ꝑspicacitate (vt dicit augꝭ.) q̇ p̄fert viꝝ mulieri ƀm apl'm in imaginis diuine ꝛ similitudinis dignitate. ꝛ ex ista dignitate p̄excellit masculus ꝛ in auctoꝛitate ꝛ in ptāte p̄sidendi. Auctoꝛitas. n. docēdi ꝛ p̄sidendi viris ꝯcedif. feminis ꝟo ꝯsuetudinalif denegaf vt di. apl's (j. corꝭ. vj.) Mulierem docere in ecclesia nō permitto ꝛc. Scriptum. n. est sub viri potestate erꝭ ꝛ ip̄e dominabif tui. (Geñ. iij.) Sunt igif viri feminis calidioꝛes ꝛ sicciores. viribus fortiores/animosioꝛes/magꝭ ingeniosi/ꝯstātioꝛes/mulierum çelatoꝛes. vñ ꝛ animalia pugnātꝭ ꝓ vxoꝛibus suis. vt di. aristo. Sunt etiā coꝛpoꝛe durioꝛes ꝛ hispidioꝛes. voꝗ grossioꝛis/aspectus ferocioꝛis/in gn̄e animalium excepta vacca c⁹ vox grossioꝛ est. (vt di. aristo. li. iiij.) Sūt ꝛ om̄s masculi in omni gn̄e animaliuꝫ pluriū dentiū ꝙ femine/ꝛ maioꝛi indiget cibo ꝛ coꝛpoꝛis nutrimento ꝓpf abundantē fortitudinē caloꝛis dominantis/in masculis humiditatez cibi de facili consumentꝭ. vt di. aristo. li. iij.

De viro

Vir a ꝟtute virium est dictus. ƀm Isi. Nam in viribus vir mulierem p̄cellit. Caput. n. mulieris est vir. vt di. apl's. vñ tenef regere vxoꝛem suam sicut caput totius coꝛpis gerit curam. Dic maritus q̄i matrē tuēs vel mrīs tutoꝛ est dictus. nam vxoꝛis sue que maf est filioꝛum curam suscepit ꝛ tutelaꝫ. Dic a spondendo. i. obligando ꝛ ꝓmittendo sponsus dī. Nam in ꝯ̄ctu ꝯiugali fide inf media se obligat/vt indiuiduam cum vxoꝛe vite ꝯsuetudinem teneat vt debitum ei reddat/ꝛ fidē thoꝛi sibi custodiat/ꝛ eam ꝓ alia non dimittat/tātus autem ē amoꝛ viri ad vxoꝛem/vt ip̄ius cā quelibet ꝑicula subeat. amoꝛē eius amoꝛi matris p̄ferat/ꝛ ut ꝓ eius cohabitatione p̄rem ꝛ mr̄em ꝛ p̄riam derelinquat (sicut dicit domin⁹ ꝓpter h̄ relinquet hō patrem ꝛ matrem suam ꝛ adherebit vxoꝛi sue. Dic sponsus añ sponsalia muneribus ꝛ donis ꝛ ad sui amorꝭ āplexus spōsam allicit. litteris ꝛ nuncijs votum suū circa ip̄m exp̄mit. multa largif/ꝛ plurima repromittit/vt ei placeat. ludis/spectaculis se exponit/frequētat tyrocinia/robis/ꝛ mutatoꝛijs se oꝛnat ꝛ ꝯponit. Quicq̇d etiā cogitat dare vel facere ꝑ ip̄ius amoꝛem ꝓ viribus statim facit. nulli denegat aliq̇d/que sub nomie sponse rē aliquam sibi fieri petit. blande eam alloquif ꝛ blando vultu ac ardenti oculo eam facie ad faciem intuef. tandem in candeꝫ finalif ꝯsentiēs ꝯsensum suum coꝛam ꝑentibus ꝟbis exp̄mit/ꝛ anulo eam subarrāte in ꝯiugem eam ducit. ꝛ in signum ratificationis ꝯiugij iam ꝯ̄cti dona ꝛ dotalicia ei impendere/ꝛ sub carte vel chyrographi testimonio ꝯcedere ꝯsueuit festa ꝛ ꝯiugia nuptiala celebrat/munera aduenientibus donat. choꝛis/cantbilenis/ꝛ instr̄is musicalibus p̄ñtes letificat ꝛ exhilarat. Dis ꝯplef sponsaꝫ introducit/ꝛ ad secreta thalemi recipit ꝛ admittit. sociā mense ꝛ thoꝛi eam statuit. eam dñam pecunie sue ꝛ familie facit. deinde non minus vxoꝛis sue ꝙ sui ip̄ius cām vel curam gerit. ex amoꝛe ꝛ çelo ip̄am coꝛrigit/ꝛ custodiā circa eā adhibet ꝛ apponit gestus ꝛ affatus/parif ꝛ aspectus vxorꝭ ip̄e ꝯsiderat/ingressus ꝛ regress⁹ eius ruminat/atꝗ pensat. viro aūt bonā mulierem hn̄te nullus ē felicioꝛ. qui ꝟo bꝫ vxoꝛē clamosam/malā/rixosam/ebriosam/luxuriosaꝫ/multiuolam/sibi ꝯ̄riam/sumptuosam/curiosā inuidiosā/desidiosā/tediosā/ꝛ vagā/amarā/suspiciosā/odiosam/nullus tali viro miserabilioꝛ est ꝛ infelicioꝛ. hec oīa ꝛ supius posita tangit ꝭfulgē. in sermone quodā de nuptijs in chana galilee. vñ ꝯpat xp̄m sponso. eccl'iaꝫ spōse

bone/synagogam vo sponse male ꝛ adultere. In sposa aūt ꝛ vxore bona exigūt iste ɔditōes scꝫ vt sit frequēs ꝛ deuota quo ad dei ministerium. babilis ꝛ subdita quo ad obsequiū mariti. affabilis ꝛ benigna quo ad domesticos liberalis ꝛ larga q̄tum ad extraneos misericors ꝛ benigna quo ad miseros. mansueta ꝛ pacifica quo ad vicinos circumspecta ꝛ prudēs in p̄cauendis. fortis ꝛ patiēs in sustinendis. sedula ꝛ diligēs in agendis. modesta in habitu. ꝛ sobria in victu. cauta in affatu. pudica in aspectu/honesta in gestu/matura in incessu/verecūda in publico/iocunda cū marito/ɔtinēs in occulto. talis vxor est laude digna q̄ plus ɔposit moribus q̄ tortis crinibus. plus virtutibus quā pulchris vestibus studet placere viro suo. que plus causa ꝓlis q̄ causa libidinis in boīs matrimonijs ɔuersatur. q̄ ex ɔiugio potius h̄re filios grē q̄ nature delectat. Et h̄ de vxore bona sufficiant.

De Patre

Pater est p̄ncipiū generationis naturaliter. n. desiderat pr̄ suam spēꝫ multiplicare in filijs vt naturā quā non potest seruare in se/custodiat in sua ꝓle. vt dicit ɔstan. ꝛ ideo ad filioꝝ generationē de sua substantia p generationis officiū diuidit ꝛ trāsfundit. ꝛ tn̄ ꝓpter hanc diuisionem/nature sue diminutionem nō recipit. generat autem filiū sibi similem in specie ꝛ etiam in effigie maxime quando v̄tus in semine p̄ris vincit v̄tuteꝫ in semine mr̄is (vt dicit aristo. li. viij.) ꝛ ideo pater circa filioꝝ ꝓcreatronem sollicitus existit/ꝛ naturaliter fetum suum diligit intm̄/vt etiam nutrimentum sibi subtrahat vt nutriat fetum suum. ꝛ hoc generaliter est veꝝ in omni genere animalium. exceptis paucis in quibus natura degenerat. ꝛ ideo non multum sollicitantur circa fetos suos quos a se eijciunt. sicut dicit aristo. li. vj. de aquila que eijcit pullos ꝛ alis ꝛ rostro ꝛ vnguibus eos fugat. Homo autem pueꝝ suū sicut fetum diligit ꝛ nutrit/ablactatum/suū commensalem facit filium etiam in iuuentute verbis erudit ꝛ verberibus corrigere non desistit. sub custodia tutoꝝ ip̄m ɔstituit/ꝛ in ip̄m constituit/ꝛ ne p̄sumat vultum hylarem filio non ostendit/filium sibi similem magis diligit. ꝛ in ip̄m oculum ɔsueuit figere b̄m etatem ꝛ p̄mogeniture dignitatem. vestes ꝛ aboꝝ portiōes/filijs suis diuidit ꝓ filijs acquirere/ꝛ hereditatem augere non desistit/acquisitaꝫ excolit ꝛ excultam filijs heredibus derelinquit/pater vero q̄ a pascēdo est dictus/q̄ pascit filios in eorum iuuentute/tonec in senectute/ꝛ a filijs pascitur sicut est videre in auibus coruini generis. Nam iuuenes pascūt senes (sicut di. aristo.) qn̄ p̄ senio non pūt acq̄rere victum suum. ꝛ ideo vite longioris ꝓmissio honorantium parentes ꝛ sustentātium est remuneratio specialis. vt di. ambro. Scriptum est. n. Honora patrem ꝛ m̄reꝫ tuam vt sis longeuus sup terrā. Exo. xx. eccl. iij. Qui honorat p̄rem/vita viuet lōgiore. vn̄ dicit glo. Honorare pentes est p̄mum mandatum in ꝓmissione/ꝛ p ɔn̄s magnum est mandatū in remuneratione ꝛ eius trāsgressio maxima est in punitione. vn̄ p̄ris maledictio nocet filijs vt pꝫ in filijs chain/q̄ ꝓpter p̄rnam offensam penam meruerūt seruitutis. Gen̄. ix. Est ita q̄ pr̄ ex filijs honorandus/sustentandus/supportandus/letificandus/ꝛ defensandus/magnificandus/ꝛ laudandus/exaudiendus/ꝛ imitādus. vt dicit glo. ibi. Si filij abrahe estis opera abrahe facite. filius ex parentum substātia originem ducit/ꝛ ab eis fomentum recipit ꝛ sine parentum adiutorio neq̄ ꝓficit/neq̄ viuit/q̄to plus a p̄re diligitur/tanto diligenti⁹ ab eo instruitur/frequentius ceditur ꝛ sub disciplie custodia artius custoditur ꝛ cum a patre maxime diligatur/diligi non videtur. quia v̄bis ꝛ verberibus ne insolescat/sepius lacessitur. tanto affectu osius a p̄re diligitur/q̄to sua effigies in filio similior ꝛ exp̄ssior inuenitur. p̄na facies ɔfunditur/qn̄ aliq̄d turpe de filijs subauditur. p̄nus aim⁹ grauiter offendimus/qn̄ aliqua ɔtumax rebellio in filijs p̄nitur. circa filioꝝ educationē maxima pentum cura dirigitur ꝛ ob spem posteritatis filijs custoditur hereditas. ꝓpter patnam offēsam ꝛ ɔtemptum sepe b̄m leges exheredatōis pena filius pcutitur ꝛ punitur. nulla ꝓrsus maior est ingratitudo q̄ peruersoꝝ filiorum quando b̄m acceptum b̄n̄ficium a parentibus eis non succurritur. nec a filijs necessitatis tempe subuenitur. per honorificentia parentum filijs sepe impēditur honor ꝛ largitur. p̄mogenito filio deberi maior hereditatis portio a legibus diffinitur. sed ꝓpter p̄ris iniuriam ius p̄mogeniture aliquando a p̄mogenito tollitur. ꝛ alius qui dignior est p̄mogeniture titulo inuestitur. sicut dicit Hiero. in glo. Gen̄. xlix. Ruben p̄mogenitus meus. ꝛc. Tu inquit iux̄ ordinem natiuitatis tue hereditatem quā iure p̄mogeniture h̄re debuisti/regnū scꝫ ꝛ sacerdotiū pdidisti ꝛc. Filij igitur q̄ p naturā deberēt esse sicut pentes/nobiles/diuites/ꝛ liberi/p culpā efficiuntur viles/paupes/atq̄ serui. quere. s. de malo puero.

De Seruo.

Eruus (ƀm Jſido.) a ſeruādo ē dict⁹.
a Nam quondā quidā captiui ſeruabā
tur. vel vt capite plecterent/ vel vt p̄
cio redimerent. vel a ſeruiēdo ſūt dicti. eo ꝙ vi
lioribus officijs que dominis nō ↄueniūt nec
filijs mancipant. Seruoꝝ autem triplex eſt ge
nus. vt di. Jſi. Quidam. n. ſunt vernaculi ſiue
originarij. ſ. q̇ in ſeruitute ſunt nati. ꝛ tales mł
tis penis legalibus ſubijciunt. quia ſua vēde
re vel alienare non pūt/ nec ↄ̄bere/ nec dignita
tis officium aſſumere/ nec etiā teſtimoniū per
bibere niſi dn̄oꝝ ſuoꝝ voluntate. vn̄ ſine infa
mia exūtes/ ſepe pena infamie puniunt. Alij
ſunt ſerui empticij q̇ a barbaris vel hoſtib⁹ cap
ti vel empti iugo ſeruitutꝭ ſunt oppreſſi. Tertij
ↄducticij qui nō ex neceſſitate/ ƀ voluntate ſer
uiunt ob ſpem lucri. ꝛ hi ꝓprie famuli a famu
lando ſunt dicti. i. obſequēdo. vt dicit Jſido.
Sunt itaqꝫ multe viles ↄditiones ſeruoꝝ ma
loꝝ de q̇bꝰ ſupra dictum eſt in tractatu de an
cilla. Quere ibi.

De ſeruo nequam.

Jc de ſeruo neq̄ addendum eſt. qꝛ in
multꝭ ſibi ꝛ alijs ē nociuus. Solet. n.
eſſe ebrioſus. ꝛ tūc bona domi ſui vel
negligit/ vel furtiue ſubtrahit ꝛ expendit. Pro
uer. xxi. operarius ebrioſus nō locupletabit. Jtē
remiſſus eſt ꝛ ocioſus. ꝛ tunc tempus ↄceſſum
ad laborandum inutilit perdit. ſicut ſeruis dix
it pr̄familias. Quid ſtatꝭ hic tota die ocioſi. Et
eccꝗ. xxxij. Mitte ſeruum in operationem ne va
cet. Sic. n. dicit illum. Jtem de bonis dn̄i ſui
ꝓdigus oīa diſſipat ꝛ ↄſumit. Math. xviij.
Diffamatus eſt villicus ꝙ diſſipaſſet bona do
mini ſui. Jtem piger/ ſomnolētus/ ꝛ deſidioſ⁹
oīa negocia dn̄i ſui negligit ꝛ obmittit. Eccꝗ.
xxxvij. di. Cū ſeruo pigro tracta de ope. Et lu
ce. xix. di. Seruus piger abſcondit talentū dn̄i
ſui in terra ꝛ abijt. Jtem ↄteruus ꝛ ceruicoſus
etiā ſupra dn̄m ſe extollit. Eccꝗ. x. Uidi ſeruos
in equis. ꝛc. ꝛ ꝓuer. xix. ꝑ ſeruū cū regnauerit.
ꝛc. Jtem cupidus lucri/ auidus lucꝝ dn̄i ſui in
ꝓpriū ſuum ↄuertit. Exemplū de Gyeſi ſeruo
Heliſei/ q̄ ſub nomine dn̄i ſui pecuniam petijt
obtinuit/ detulit/ ꝛ abſcondit. iiij. Regꝭ. v. Jtē
ſupbus ꝛ p̄ſumptuoſus dn̄i ſui impium pui
pēdit. ſicut dixit miphiboſeth d ſiba ſeruo ſuo:
Seruus meus ↄtempſit me dn̄e mi rex/ ꝛ aſi
num ſternere noluit. ij. Regꝭ. xvj. ꝛ Job. xix.
Seruū meū ꝛc. Jtē cū ſit durus ꝛ malicioſus/
gr̄az ſibi fieri deſiderat ꝛ appetit/ ƀ obtentam
eandē alijs non impēdit. Math. xx. Serue ne
quā oīe de di. ti. q. ro. me. Jtem incircumſpe
ctus eſt ꝛ obliuioſus ignorās ꝙ de ſuis exceſ
ſibus ſit rōnem dn̄o ſuo redditurus ꝛ ad mē
riam non reducit. Lucꝗ. xij. Si dixerit domin⁹
meus morā faciet venire ꝛc. Jtem iracundus ꝛ
ſedicioſus totam ꝑturbat familiam ꝛ offendit
Luce. xiij. Si incepit ſeruus ille bibere ꝛ ine
briari ꝛ familiam ꝑcutere/ veniet dn̄s eius. ꝛc.
Jtem male dicēs ꝛ linguoſus de oībus ꝛ p̄ci
pue de dn̄o ſuo maledicit/ ſicut pꝫ de ſibo ſer
uo miphiboſeth/ qui eum apud regē accuſauit
ij. Regꝭ. xvj. Eccꝗ. vij. Ne audias ſeruum male
dicentem tibi. Jtem ſi fuerit delicatus ꝛ delici
oſe nutritus ↄ̄ dn̄m ſuum recalcitrat ꝛ reſiſtit/
ꝓuer. xxix. Qui delicate nutrit ſeruum ꝛc. ꝛ ite
rum. Nō decent ſeruū delicie. Jtem fraudulēt⁹
ꝛ doloſus inſidias dn̄o ſuo ponit/ ꝛ qn̄ꝫ ipm
interficit ſiue ꝓdit. iiij. Regꝭ. xxix. Tetenderunt ei
inſidias ſerui ſui ꝛ interfecerunt regem in domo
ſua. Jtem dn̄o ſuo exn̄s iniurioſus ab eo fugit
ꝛ ipm deſerens aduerſario ſuo ſe ↄiungit. iij.
Regꝭ. ij. Fugerūt ſerui ſemey in geth ꝛc. ꝛ. j. Re
gum. xxv. Increuerūt ſerui q̇ fugiūt dn̄os ſuos
Jtem cū ſit neq̄ ꝛ flagicioſus vix ꝑ v̄ba de ma
licia ſe ↄpeſcit. Eec. xxiij. ibi. Sicut ſeruus int
rogatus in tormentꝭ caſtigatus frequent a liuo
re. i. liuoris crimine nec minuit/ ƀ magis ad odiū
ꝓuocat. q. d. Seruus int tormenta non melio
ratur/ ƀ potius peiorat. Jtem cum ſit ingratus
gr̄az ſibi factam a dn̄o non recognoſcit/ ƀ de
iuſticia pluſq̄ de gr̄a ſibi fieri credit. Eccꝗ. xxxiij
Laxa manus ſeruo ꝛ queret libertatem. Jtem
ſi fuerit criminoſus inculpatus a dn̄o ſuo ſine
flagellis ab eo extorqueri veritatꝭ confeſſio vix
valebit. Ecc. xlij. Seruo peſſimo ſanguiare la
tus. ibi Glo. Seruus qui v̄bis non corrigit/
vulneribus corrigat. Jtem cum ſit aſtutus ꝛ
labor ei fuerit odioſus/ vocat⁹ ad labores dor
mire ſe fingit. ꝛ q̇ non audiens de vno latere
ad aliud ſe ↄuertit. Prouer. xxix. Seruus non
poteſt verbis erudiri. qꝛ quod dicꝗ/ intelligit/ ꝛ
reſpondere ↄtemnit. ꝛ Luce. xij. Seruus ſciēs
volun.

De Seruo bono.

Oni autem ſerui ↄditio conſiſtit in di
b uerſis. Nā bonus ſeruus eſt docilis/
ingenioſus ad intelligendum. ꝓuer.
xvij. Seruus ſapiens dn̄abit ſtultis filijs. ꝛ
Eccꝗ. vij. Seruus ſenſatus ꝛc. Jtem humilis ē
ꝛ obſequioſus ad q̇dlibet obſequium impen
dendum. p̄s. O dn̄e ego ſer. t. ꝛ. f. an. tue. Ad
phili. ij. Humiliauit ſe for. ſer. ac. Jtem hyla
ris ꝛ iocoſus ad ↄuiuendum. decet. n. ſeruū in
ſuo miniſterio eſſe hylarem ꝛ iocundum. totuꝫ
enim ſeruicium diſplicet qn̄ ſeruiens facie leta
caret. Gen̄. xlv. Et nos leti ſeruiemus regi. Et

Isa. lx. Serui mei letabuntur ⁊ laudabunt pre exultatōe ⁊c. Itē affabilis ⁊ grõsus ad alloquendum. q̄ multum diligunt serui qñ affabiles sūt ⁊ benigni. ⁊ ideo de dauid que seruiebat saul. dr̄. i. re. xviij. Accept⁹ erat dauid ĩ ocul' vniuersi populi ⁊ maximē in ꝯspectu seruorum saul. ⁊ ĩ eodē. Ecce places regi ⁊ vniuersi serui reg̃ diligūt te. Item virilis ⁊ animosus ac se ꝯ̄ aduersarium dñi sui opponens. i. Reg. xviij. Non ꝯcidat cor cuiusq̄ in eo. ego huius tuus vado ⁊ pugnabo cōtra philisteum ⁊c. Item fidelis est in cōmisso scʒ in negocio. ⁊ studiosus ad exequendum. luce. xix. Euge serue bone ⁊ fidelis ⁊c. ⁊ .xij. Seruus meus moises fidelis in omni domo mea. Item humilis est ⁊ artificiosus ad lucrum dñi sui ꝓcurandum. plus em̄ intendit bonus seruus augmentare ⁊ multiplicare domini sui peculium q̄ suum ꝓprium. q̄ in multiplicando lucrum dñi sui ꝓcurat ⁊ ip̄e suum luc. xix. Vocatis decem seruis suis tradidit illis decem mnas ⁊ ait. Negociamini dum venio ⁊c. Itē bon⁹ seruus caut⁹ est ⁊ multū curiosus ad rōeʒ ⁊ cū pt̄ reddit rōʒ dño suo de dat' ⁊ accept'. Nā de bene ꝯputat' remuneratiōē certus exspectat. de nō computatis vero semꝑ dubitat ⁊ formidat. vt patʒ luce. xix. vbi dr̄ Dñe ecce mna tua decem mnas fecit. Cui dixit dñs Esto dñs habens potestatem suꝑ decem ciuitates. Item sollicitus est bonus seruus ⁊ animo studiosus prius dño suo p̄pare cōmodum sicut prandium siue lectum / q̄ se disponere ad prandendū siue qualitercunq̄ alias quiescendum. nunq̄ em̄ bonus seruus commodū sibi fieri putat qñ videt q̄ dñs suus adhuc laborat luce. xij. Quis vestrum habens seruum si venerit de agro dicat ei / primo discumbe ⁊c. ideo ꝯmendatur qui dixit ad dauid. ij. Reg. xj. Dñs meus ioab ⁊ serui dñi mei suꝑ faciem terre manent. ⁊ ego ingrediar domum meā vt ego comedam ⁊ bibam ⁊c. Item seruus fidelis ⁊ timorosus sciens dñi sui aduentū nō se disponit vl' deponit anteq̄ veniat ad dormiendū / nec subintrat lectum ante aduentū suū. luce. xij Beatus seru⁹ ille quē cū venerit dñs / inuenerit eū vigilantem. Itē seruus qui circa dñm est sedulus ⁊ amorosus / alijs dormientibus vigilat ad dñm suū custodiendū. vñ merito reprehēdit dauid abner ⁊ alios seruos reg̃ saba dormientes. j. Reg. xxvj. Nō erat qui vigilarēt / s3 oēs dormiebāt. (⁊ sequit'.) Filij mortis estis vos qui nō custodit' xp̄m dñi. Item seruus qui ĩ obsequijs dñi sui est affectuosus / oculis ac manibus sp̄ circa dñm ē intentus ad suum bñplacitum ꝑagendum / ne aliquid. s. in commodum sustineat vel defectum / siue ad aliq̄d bñficium a dño bñfico recipiendū. ps. Sicut oculi an. in ma. i. ad manus dñe. s. j. ⁊c. Itē bonus seruus nunq̄ a labore est vacuus / nunq̄ ab vtilitate dñi ociosus. q̄ siue ꝯmedat / siue abstiñeat siue vigilet / siue dormiat oīa que facit / ad vtilitatem illius cui seruit ordinat ⁊ reducit. Job xlij. Sicut ceruus desiderat vmbrā ⁊ mercēnarius p̄stolatus ⁊c. Itē bon⁹ seruus nec in victu nec in vestitu est dño suo onerosus / imo veteri roba dñi sui aliqñ ꝑ anni circulum ē ꝯtentus sat q̄ ꝯpleto seruitio suo multo plura est a domino suo recepturus. Iero. In lege p̄ceptum est vt sine veste ⁊ viatico / ⁊. s̄. ꝓciū ꝯductiuuʒ seruus in anno. vij. nullatenus a dño dimittatur. Exo. xxj. ⁊ Deutro. xxv. Item seruus in moribus disciplinatus ⁊ v'tuosus solet esse coraʒ dñis gratiosus ⁊ in eoꝝ oculis est acceptus. ⁊ ideo seruus sensatus ad hoc diligentiam adhibet / vt vrbane ⁊ curialit'. s. dño suo administrat. q̄ aliqñ plus dñs diligit mundiciam seruient' / q̄ ip̄am exhibentiam seruitut'. ps. Ambulans in via immaculata hic mihi ministrabat. Ecc̃. vij. Si seruus sensatus est tibi. sit tibi q̄si aīa tua ⁊c. Item seruus bonus a dño correptus ꝯ̄ corripientem se nō est murmurās neq̄ q̄rulosus. sciēt. n. quomodo iustus dominus iuste arguit seruum suum. ⁊ talis argutio sibi accidit ad ꝓfectum. Ecc̃. x. Seruo sensato liberi seruient. ⁊ vir disciplinatus nō murmurabit correptus immo potius gaudebit. vnde ꝓuer. ix. Argue sapientem ⁊ diliget te. corripe ⁊c.

De Domino Bono.

Sicut aūt seruus est nomē subiectiōis / sicut dñs est nomē plationis ⁊ ptātis. vñ a dño a quo est oīs ptās iustū dominium est statutum. sine. n. dño nō posset stare salua respublica nec esset humana societas pacifica ⁊ quieta. Sublata namq̄ de medio iustoꝝ dominorum potentia libera esset malicia / ⁊ nunq̄ innocentia foret tuta (vt di. Isi.) Iusta itaq̄ dñatio ꝑ tyrannidem suos nō opprimit / s3 suos aduersarios reprimit ⁊ repellit dñoꝝ etiā ptās suos non deserit / immo ꝓ subdit' ꝯ̄ ptātem aduersariam se opponit. vt dicit Greg. vñ p3 q̄ dñs nomē est ptāt' ⁊ nomē eq̄tatis. iustus. n. ē dñs. ⁊ ius. di. eq̄. vi. vul. eius ⁊ ideo dñs qui iustus ē / ꝑ viā lit' causas / lites ⁊ ꝯtrouersias int' subditos dirimit ⁊ definit. vnicuiq̄ q̄d suū est tribuit / ꝯ̄ maliciā gladium exhibit ꝓ defendenda innocētia. clipeū iuste potētie ꝯ̄ maleficos obijcit ⁊ opponit. pupillos / vi

duas/orphanos de manu opprimētiū excutit/
pdones maleficos ⁊ fures psequit/atq punit
acceptam potestatem non sm voluntatē impe/
tum/sꝫ sm legū impiū ordinat ⁊ disponit. Ex
quo pꝫ ꝙ dn̄s est nomē equitatē/⁊ insup nomē
liberalitatē.nā boni ⁊ iusti dn̄i liberales sunt ⁊
pij. Et sicut dr̄ Hester.xiij. Cū inquit totū or
bem mee dn̄ationi subiugassē/nunꝙ volui po
tentie abuti magnitudine/sꝫ demētia ⁊ lenita/
te gubernare subditos ⁊c. ⁊ ideo verus dn̄s ad
oēs preterꝙ ad maleficos liberalem ⁊ affabilē
se ondit.plus amari ꝙ timeri diligi ⁊.non hoi/
bus sꝫ bestijs.i.bestialibus ⁊ malis dn̄ari se co
gnoscit.vt dr̄ Gen̄.ix. Sit terror vester sup cū/
cta aiantia ⁊c. Hō (inquit Grego.) nō rōnali/
bus sꝫ irrōnalibus aialibus ē plātus .vt non
ab hoibus/sꝫ aialibus timeat. Oīs.n.hoies
natura eq̄les genuit/sꝫ ꝑ varijs meritis alijs a/
lios iusta dei dispensatio pponit.vt humana
fortitudine peccare metuāt/qui diuinā iusticiā
non formidant. Ex h̄ g° dn̄i timore nō supbiāt
non suā gloriā/sꝫ subditoꝝ iusticiam querant/
non.n.hoibus/sꝫ bestijs dn̄ant. q' ex illa pte
qua bestiales sunt dn̄o ipoꝝ ꝓstemunt. Est
etiam dn̄s nomen nobilitatē.sicut dr̄ Deutero.
j. Tuli de tribubus vestris viros sapiētes ⁊ no
biles/⁊ ꝯstitui eos dn̄os ⁊ pncipes ⁊ tribu/
nos/⁊ centuriones. Nam dn̄i debēt esse nobi
les ⁊ generosi animo non tā carne ꝙ mente.iō
sm ambro. Natura in aialibus nobiliores ⁊
viribus fortiores pposuit alioꝝ reges ⁊ ducto
res.vt pꝫ in aialibus ⁊ in volatilibus/⁊ etiā
in apibus in qbus oibus illi alijs dn̄ant ⁊ p/
ficiunt.in qbus nobiliores ꝯditiones sm na/
ture bn̄ficium inueniunt. vt sic addiscat homo
nobilit pesse sm rōnem ⁊ grām.ex quo sic aia/
lia psunt aialibus nobiliter p naturam. Item
dn̄s nomē est honoris ⁊ dignitatē.sicut di.apl's
ad ephe.vj. Serui obedite dn̄is carnalib' cū
timore ⁊ terrore ⁊c. dn̄s.n.iuste a subditis reuerē
tiam ⁊ honorē accipit/⁊ officij sui merito sub
ditos honorificentia dignos facit.ppt vnum
enim bonum regē vel dn̄m tota patria hono/
ratur/timet/⁊ frequentat. Item dn̄s est nomē
pacis ⁊ securitatē.nam guerras ⁊ pugnas dn̄s
iustus sedat/⁊ discordes ad ꝯcordiam reuocat
vn̄ sub bono ac forti dn̄o ac pacifico coloni pa
trie sunt securi.q' nullus audet inuadere termi
nos suos ac infringere pacem suā.

De domino malo.

Sicut autē iusto ⁊ bono dn̄o nihil rei
publice vtilius ē/ita malo dn̄o nihil
peius. Nā mal' dn̄s subditos suos
quos iuuare deberet spoliat/opprimit/⁊ inde
bitis officijs angariat ⁊ angustat. Michee.ij.
Qui violenter tollitis pellem de supbis ⁊c. ꝓ/
pter munera iusticiam violat/⁊ paupi non iu
dicat. Mich.iij. Audite pncipes q ab hoīa
mini ad iudicium. Populum a quo recipit ve
ctigalia ⁊ tributum/ab inuasoribus non defē/
dit. Ecc.xiij. Non ass.malicie sue.ꝯsentientem
cruciat ⁊ crudelit flagellat. Isa.xix. Dabo egyp
tum in manus dominoꝝ crudeliū.⁊c. Jere.vj.
Crudelis est ⁊c. Aliena tanquā ꝓpria vendi/
car/⁊ oīa sua esse putat.j.Reg.viij. Filios
vestros tollet ⁊c. timeri potius ꝙ amari deside
rat. Baruch.vj. Ostendens metum gentibus
videte g° ⁊c. Honorari ab omnibus ⁊ reuereri
affectat. Dan.ij. Cadentes adorate statuā.⁊c.
leges ⁊ statuta antiquoꝝ destruit/⁊ suo ordi/
nat. Isaie.x. Ve qui ꝯdunt leges iniquas.sub
spē iusticie crudelitatem ⁊ maliciā palliat ⁊ oc
cultat. Isa.lij. Dn̄atores ei' ⁊c. Inique exactō
nibus ⁊ tallijs sepe vexat. Isa.iij. Populum
meū exactores spoliauerūt. Et Dan.ij.c. ⁊.ix.
d. Occasiones extorquendi aliqd rapiēdi op
tat. Isa.lij. Assur absq vlla cā calūniatus ē eū
mendaces ⁊ zelatores diligit/⁊ eoꝝ ꝯsilijs au
res accōmodat.puer. Principes q libent au/
diunt vba mendacij ⁊c. fidem ⁊ pactū nulli ser
uant.j.Mach.xvj. Iurauit illis rex ⁊ pnceps
eius (⁊ sequit) Vidit munitionē ⁊ rupit citius
iusiurandum. Epulas ⁊ delicias de alienis la
boribus sibi parat.ps. Deuorauerunt.p.m.s.
es.p. Exemplum de balthasar.Dan.v.⁊ ezech.
xix. Eos qui diutius ⁊ fidelius sibi seruierunt/
peius remunerat.sicut voluit laban remunera
re Jacob q dixit. Nisi deus pris mei affuisset/
mihi mō nudum forsitan dimisisses. Itē nulli
us seruitia grata reputat.ideo oīa que sibi fiunt
minora debito fore putat.sicut dr̄ Judith.iij.
nec ista facientes ferocitatem pectoris eius miti
gare poterunt. Item alijs laborantibus in lu/
dis ⁊ in potibus ipē vacat. Ecc.x. Ve terre/cu
rex puer est.cuius pncipes mane ꝯmedunt. Et
iij.Reg.xx. Rex bibebat temulent' de vmbra
culo suo.⁊c. Hec de ꝓprietatibus hominis
quo ad membroꝝ diuersitatem.⁊ quo ad eta/
tem.⁊ quo ad sex' discretionem ⁊ variam q̄lita
tem nūc sufficiant. Nunc de qbusdam acciden
tibus que ꝯtingunt circa hominem ⁊ sm natu
ram ⁊ pter naturam/aliqua christi adiutorio
sunt dicenda. Et pmo de cibo/deinde de po/
tu/Tertio de vigilia ⁊ somno/Deinde de exer
citio.

De hominis ꝓprietate ꝛ de cibo.

Jcto de ꝓprietatibus hoīs quo ad illa q̄ ip̄ꝫ ꝯstituūt naturalr̄/ dicē dum restat de illis ꝓprietatibus reꝝ/ q̄ ip̄m ꝺm naturā inesse custo diunt. ꝛ sunt ꝺm Joh. aer/ exercitatio/ quies/ cibus/ potus/ vigilia/ ꝛ somnus/ sine istis nō custodiẗ humanum corpus. Nos aūt istum ordinem h̄ nō sequimur. quia in loco suo de aere post dicemus. De cibo ḡ p̄mo dicamus q̄tum h̄ sufficit. qꝛ cibus (ꝺm ꝯstan.) est substantia ꝯuertibilis in essentiam corpis quo cibaẗ corpus augmentās/ nutriēs ꝛ sustentans. Calor. n. forẗ membroꝝ interiorum ꝛ exteriorum ꝯtinuus est actione ꝛ resolutione cui ꝯtinua debeẗ restauratio ad depditi bn̄ficium restaurandum. Cibus aūt sumptus in similitudinem corpis ꝯuẗ/ ꝛ in ip̄ius naturam transmutaẗ. vn̄ in cibo p̄cedit ip̄ius p̄paratio. deinde eius masticatio. tertio in locū digestionis receptio. q̄rto ip̄ius digestio/ ꝛ puri ab impuro sepatio. quinto ip̄ius attractio/ ꝛ p singula membra distributio. sexto nature mēbri assimilatio. Si. n. cibus nō assimilareẗ mēbꝛ/ nunq̄ in eoꝝ naturam incorpareẗ vel ꝯuertereẗ Ultimo post oīa ista fit istius cibi incorpatio/ ꝛ in naturā corpis ꝯuersio. Nam qđ calidum est ꝛ humidū/ transit in naturā sanguis ꝛ carnis. qđ ṽo frigidum est ꝛ siccum/ in naturā nerui ꝛ in naturā ossis. ꝛ sic de alijs. Cibus itaqꝫ assumptus ꝛ incorpat᷒. in corpibus adhuc iuuenibus corp᷒ nutrit ꝛ augmentat. Jn senib᷒ ṽo calorē naturalem tempat/ depdita aūt restaurat/ ꝛ custodit corp᷒ ne pereat. Ciboꝝ aūt multe sunt diuersitates. Quidā. n. cito in sanguinem ꝯuertunẗ ꝓpẗ suā substātialem humiditatem ꝛ caliditatē. ꝛ illā quam hn̄t cū sāguine vicinitatem. Quidā ṽo ecōuerso ꝓpẗ ꝯ̄riaꝫ cām tardius ꝯuertunẗ. Quidā ṽo cibi multū nutriunt/ qꝛ multū sanguis generāt. Quidū ṽo paꝝ/ immo potius onerant/ tn̄ aliq̄tulum refocillant. ꝛ generalr̄ omīs cibus laudabilis sanguis generatiuus/ magꝭ ē ꝯueniēs in regenda sanitate/ laborātib᷒ tn̄ est ꝯueniēs grossior cibus spissioꝛꝭ sanguinis generatiuus. Jtē oīs cibus de quo ḡnaẗ multus sanguis/ paucā hꝫ sup̄fluitatē ꝛ ecōuerso/ cib᷒ de quo ḡnaẗ pauc᷒ sanguis/ multas ḡnat sup̄fluitates. ꝛ ḡnaliter ꝺm diuersitates ciboꝝ disponunẗ ꝛ variaṅẗ cōplexiones mēbroꝝ ꝛ corpis q̄litates. vt di. cōstan. li. j. Circa cibum aūt ꝯsideranẗ ista sicut ꝛ circa dietam. vt dicit Galie. sup āmpho. s. cibi substātialitas/ q̄litas/ quātitas/ sumenꝺ necessitas/ tp̄is ꝯgruitas/ oportet. n. medicū cog̃scere substātiam ꝛ q̄litatē ciboꝝ ad custodiā ꝛ regimen corpoꝝ humanoꝝ. Est. n. q̄dam cibus nutrimentaẗ ꝛ facile ꝯuersiuus. ꝛ talis ē nature ꝯseruatiu᷒. Quidam est cib᷒ medi᷒. ꝛ h̄ ē facile alteratiuus ꝛ nature amatiu᷒. Quidā ṽo est cib᷒ pestilentialis ꝛ nature corruptiu᷒. sicut venenosus/ q̄ a tota sp̄ē imutat ꝛ destruit ip̄m corp᷒. ꝛ ideo oꝫ ciboꝝ cog̃scere substātiā ꝛ q̄litatem ne venenū assumaẗ loco cibi. Qualitas aūt cibi attendiẗ ꝛ ꝺm vltimā q̄litatū elementarium remissionē. ꝛ sic ē cib᷒ calidus vel frigid᷒ in p̄mo ḡdu. vel ꝺm earundē vltimā intensionem. ꝛ sic in q̄rto ḡdu. vel substātiaꝝ mediatōnem. ꝛ sic dr̄ esse in tertio vel in scđo ḡdu/ ꝺm maiorē excessum vel minorē. Hoc etiā attendēdum est/ q̄ tam ꝺm substantiā q̄ ꝺm q̄litatem. (vt dicit ꝯstan.) aliqꝭ cibus est subtilis/ qui. s. de facili digeriẗ. cuius q̄titas multa paꝝ nutrit. (qꝛ ꝺm Auic̄. subtilis ex eo generaẗ sāguis q̄ cito reuoluiẗ a membꝛ. ꝛ ideo paꝝ nutrit. vt dicit idem. Et ē cib᷒ grossus q̄. s. tard᷒ digeriẗ/ ꝛ ei᷒ pars modica multū nutrit/ ex quo sāguis grossus ḡnaẗ/ q̄ tardius reuoluiẗ ab ip̄is membris. Nam (vt dicit Jsaac) ex subtili cibo fit generatio subtilis sanguinis ꝛ ecōuerso. ꝛ est cibus in q̄litate ꝛ substantia tp̄atus. Cibus autem purus laudabilis est qn̄ est inẗ h̄ tp̄atus/ ꝛ ecōuerso. Scđm Auic̄. herbe crude ꝛ fructus nimis virētes/ minus sunt boni quo ad cibuꝫ ꝓpẗ humiditaẗ excessum. nā sanguinē replent aquositate/ ꝛ disponunt ad putrefactionem. ꝛ ideo poti᷒ sunt medicina q̄ cibus. Cibus oꝫ esse vniformis/ ne. s. in vna mensa diuersa nutrientia simul assumanẗ. (qꝛ ꝺm Auic̄.) dū vn᷒ cibus digeriẗ/ alter corrūpiẗ/ ꝛ stomachus nimis extendiẗ ꝛ repleẗ. Consideraẗ etiā in cibo q̄titas dimēsiue ꝛ effectiue. Nam attēdiẗ vel ꝺm nimium/ vel ꝺm minimū/ vel ꝺm inẗ h̄ medium. Si ṽo fuerit cib᷒ nimius/ naturā ḡuat/ stomachū distendit/ ꝛ inflat/ rugitum ꝛ torsiones ḡnat/ malos humores ꝛ cathochimas augmentat/ nauseā ꝛ vomitū ꝓuocat/ calorē naturalem sicut oleū lampadē extinguit ꝛ suffocat/ spasmū ꝛ ꝯ̄tionem neruoꝝ cāt/ vlcera/ scabiem/ ꝛ apostemata fieri pcurat/ senium ꝛ mortem accelerat/ ꝯ̄ quam p ciboꝝ multitudinē homo munire ꝛ defendere se credebat. Quando vero cibus est nimis paucus/ naturam debilitat/ visum ꝛ omnes sensus ebetat/ ꝯ̄fluxum capilloꝝ ꝛ caluiciē ḡnat/ ptisiꝫ ꝛ ethicā accelerat (corpus extenuat/

ꝛ peiores infirmitates ꝙ̄ repletio nimia gñat atq̧ causat. (vñ dr̄ in ampho.) in tenuibus di etis maxime peccāt egrotātes. Cibus vo̾ me/ diocris est laudabilis. qꝛ deꝑdita in corpe re/ staurat / virtutē ꝯseruat / sanguinē augmentat / colorē tempat / ingenium acuit / vires operandi tribuit / sanitatem corpis auget ꝛ custodit / sua uem sonnum ꝛ mulcebꝛem generat ꝛ inducit / vñ si fuerit maior p cibum restauratio ꝙ̄ fuerit p̄cedens p resoluentem calorem deꝑditio / cib⁹ corpus augmentat. vt pꝫ in adolescentia. Si vo̾ maior fuerit deꝑditio ꝙ̄ p cibum sequens restauratio / corpus minuitur ꝛ deficit. vt in se nectute. sed si fuerit eq̄lis restauratio. ꝯ̄ dissolu ta corpus ꝯseruat in ꝯsistentia ꝛ in statu / sicut est videre in iuuētute. Consideraṫ cibus vel ci bi effectus respectu comedenṫ. qꝛ alius conue/ nit sano / ꝛ alius egro / ali us iuueni / alius se/ ni / alius exercitanti / alius quiescenti. Multa enim salubria sanitatem hn̄ti que sunt morti/ fera infirmanti. ꝛ etiam in sanis differentia est qꝛ alliū vel pip qđ alicui flegmatico est remedi um / alicui colerico est venenum. Jusquiamus qui est mors hominis / gratissim⁹ cibus ē passe ri vel ꝯturnix. vt dicit Galie. Variādus etiā est cibus ꝺm varietatē morbi. Nā aliq̄s cibus est salubris in q̄rtana q̄ est mortiferus i acuta: ꝛ aliq̄s cibus qui est vtilis in ꝑncipio morbi / est nociuus qñ infirmitas est in summo. Nam tunc dꝫ dari cibus tenuis vt di. hypo. ꝛ galie. qꝛ tunc natura circa digestionē morbi est tota/ liter intenta. vñ tūc eius effectus diminuiṫ ꝛ i/ pediṫ / si circa occupata grossa cibaria tenereṫ. Alius etiā cibus ꝛ alio mō dand⁹ est ꝛ necessa rius in morbo cronico / ꝛ diuturnio. ꝛ alius in ꝯ̄rio. qꝛ in ꝑncipio timeṫ defectus v̾tuṫ. ꝛ iō ē necessarius maior cibus. Jn ꝯ̄rio aūt morbo timeṫ infirmitaṫ augmentū / ꝛ iō tunc dꝫ dari minor. Cibatio vo̾ faciēda est ꝺm diuersitateꝫ morbi / ꝺm v̾tutē infirmi / ꝛ ꝺm q̄litatē ꝛ substā tiam ipius cibi. ꝛ ꝺm ħ vtilitas cibi iudicatur. Jtē alio mō cibandꝰ est iuuenis / ꝛ alio mō adolescēs / ꝛ alio mō ipe senex. Nā abstinētia cibi q̄ senibus ē facilis / puerꝭ ꝛ minoribus est difficilis (iuxͣ illud hypocra.) Senes facillimū ferunt ieiunū scđo ꝯsistētes facilius / pueri vo̾ minus. nā in senibus debilis ē calor naturaṫ / in aliꝭs aūt est forṫ. ꝛ ideo maior cibus ad re/ ꝑssionem calorꝭ est necessarius iuuenibus ꝛ p/ uulis / minor vo̾ antiq̄s. Eadē est rō etiam q̄re minus cibandi sunt q̄escentes ꝙ̄ se exercitantes qꝛ in illis calor est debilior / in istis vo̾ fortior est vt post patebit. Consideraṫ aūt in cibando t̄pis ꝯ̄grũitas. nā grossiori dicta ꝛ largiori in/ digent hoīes in hyeme ꝙ̄ in estate. sicut di. hy pocras. Ventres in hyeme ꝛ in v̾e natura cali dissimi sunt ꝛ somni lōgissimi. Jn his igiṫ ho/ ris plures oblationes sunt dāde. qꝛ tūc innat⁹ calor est multus / multo igiṫ indiget nutrimen to ꝛc. Jn hyeme. n. viget appetitus / ꝛ fortior ē digestio calore exn̄te fortiore. Jn estate vo̾ ꝯ̄/ rium est. calor. n. in hyeme ingrediṫ ad interio ra ꝛ ibi coadunaṫ. in estate vo̾ suo simili. ꝯgau dens ꝛ exteriora petēs dissoluiṫ / ꝛ in corpe mi noraṫ. quia igiṫ in hyeme multū digeriṫ / mult⁹ excitaṫ appetitus. vt pꝫ in puerꝭ qui sunt mul/ ti caloris / ꝛ ideo multū appetūt ꝛ multo indi/ gent cibo. Siliter in athletis in q̄bus rōe exer citiꝭ augmentaṫ calor naturalis. ꝛ ideo multū indigent nutrimento. sicut ibi exemplificat ga lie. Est igiṫ cibus omni aiali necessari⁹ ꝛ maxi me ꝯueniēs est qñ vniformis est. ꝛ inṫ supfluū ꝛ diminutum ꝑatus. nimia. n. cibi repletio si ue saturitas mors aīe ꝛ corpis esse ꝯsueuit. Et potissime piculosa ē saturitas / post p̄cedenteꝫ sterilitateꝫ siue famē. vt dicit Auic. plus. n. na tura tūc appetit / ꝙ̄ digerere possit. ꝛ ideo rema nente appetitu citra saturitatē / cib⁹ assumēd⁹ ē.

De Potu.

Potus est substantia liq̄da ad nutrim̄ tum aialis necessaria. Potus siq̄deꝫ (vt dicit ꝯstan. li. v. c. xxvii.) multipli ci de cā necessarius est. Corpus. n. siccū hume/ ctat. ꝛ qđ humidū est in corpe resoluit ꝛ restau rat / cibus p ip̄m reficiṫ / ꝛ ferṫ ad loca remotio ra qui sua grossitie non pōt transire p strictos meatus ꝛ angustos. Potus etiā vt dicit ꝯstā. ꝛ etiam Auic. diuersificaṫ tripr. Est. n. potus qui est tm̄ pot⁹ / vt aq̄ q̄ nō est corpis nutritiua ꝛ ē potus q̄ est potus ꝛ cibus sicut vinū. qđ (vt dicit ꝯstan.) p oēs ptes corpis portat cibum / nutriens ꝛ calefaciens sp̄m ꝛ sanguinē / ꝛ calo rem ꝯfortās naturalem. Et ē potus medicinaṫ qui non exhibeṫ ꝺm viā potus / ꝭ poti⁹ ꝺm le/ gem ꝛ regulā medicine. sicut syruppus / oximel occiçacra / ꝛ hmōi. Sicut aūt dicit ꝯstā. in sani tate custodienda ꝛ infirmitate curāda. aq̄ ē ne cessaria. ideo oꝫ vt medicus aq̄ꝝ nō negligat ꝯditōes cogn̄scere / ꝛ naturas. laudādas imbu/ at / ꝛ caueat nō laudādas. Aquaꝝ aūt q̄dā est sapida / q̄dā nō sapida. aq̄ ḡ sapida in substā/ tia clara / fōtana orientaṫ, leuis / cito calefaciēs cito frigescēs. hmōi aūt (vt di. ꝯstā.) i sanitate custodiēda ē laudabiṫ nō ḡuās. cito. n. exitꝭ/ hū. p ħ. n. ꝙ ē clara / pꝫ ꝙ sordib⁹ nō ē infixta. p hoc aūt ꝙ est leuis / pꝫ ꝙ nō ē idigestibiṫ. p ħ vo̾ ꝙ ē cito calefaciēs ꝛ cito frigescēs / pꝫ ꝙ substātie ē subtilis. vñ si vis scire de duab⁹

aquis que sit subtilior in substantia ⁊ lauda-
bilior ad bibendū / intinge vnū pannum lineū
bn̄ mundum in vna / ⁊ alium bn̄ mundum in
alia ⁊ expone soli. q̄ plus erit succus / in aq̄ sub-
tiliori est intinctus. Scd̄o post hanc aquā com
mendabilis est aq̄ fontana septētrionalis / que
inf orientē ⁊ aqlonem est posita fluens versus
aqlonem. ꝑpꝛ hoc. n. q̄d libere exponiꝛ ventis
septentrionalibus motu extremoꝝ ventoꝝ sub
tiliaꝛ. ⁊ est in hyeme calide nature / ⁊ frigide in
estate. Frigus. n. septētrionale fugat calorē ad
interiora fontiū sibi obiectoꝝ / q̄ coadunatꝰ fri-
giditati obuiat ⁊ resistit. ⁊ aquam fonť aliquā
tulum calefacit. In estate v̄o ecōtrario. Calor
aerꝭ vincens fugat frigiditatem ad capita fon-
tium / q̄ ibi coadunata aquam frigescit. vt di.
Macro. ⁊ ꝯstan. Item aq̄ fluens fortiť de mō
tibus sup petrā vel harenā limpidissimā. sicut
aliꝰ magni fluminis scd̄m gradū obtinet sa-
nitatē (vt dicit ꝯstan.) Aqua v̄o pluuialis vt di
cit ꝯstan. melior ē alijs aq̄s ⁊ sapidior / leuior /
⁊ mūdior / sicut di. Hypo. Pluuia inquit est
fumus aquaꝝ a sole attractaꝝ. natura. n. solis
nō nisi q̄d subtilissimū est attrahit / ⁊ ideo cete
ris aquis melior est ⁊ digestibilior. tn̄ ꝑpꝛ sui
subtilitatem vicina est putrefactōni. tn̄ vt dicit
ꝯstan. ex putredine nō est vituperanda / ꝫ ex sub-
tilitate sua potius ē laudāda. Oīs. n. aq̄ cor-
ruptionem cito admittēs est subtilis. ledit igiť
qn̄ est putrida. q2 raucitatem gn̄at atq3 febres
ꝫ nō putrida optima est / ⁊ iō a putredine ē ca-
uenda. Item dicit ꝯstan. aq̄ que ex tenuissima
tolliť pluuia / melior esse vi. que v̄o descēdit cū
tonitru / melior est post hāc. nā tonitrus suo mo
tu pluuiā ipā3 subtiliat. Dicit etiā ꝯstan. ꝙ q̄-
cunq3 frequenť bibit aquā frigidā / nō euadat
frigidas egritudines / saltē in senectute. Aqua
v̄o calida vt dicit ꝯstan. ieiunū stomachum la
uat a ciboꝝ fecibus. purgat fleuma ⁊ oēm pu
tredinem / ventrē purgat ⁊ mūdifica. ventrem
soluit / naturā alleuiat ⁊ ꝯfortat. eiꝰ tn̄ frequēs
vsus nocet. stomachū. n. remollit / digestiuā v̄-
tutem turbat ⁊ impedit / ⁊ sanguinē de naribꝰ
manare facit. Item calida aq̄ laudabilior est ie
iunis mane. maxime his q̄ de nocte crapulati
sunt. dicit etiā Auic̄. Testificati sūt inq̄t antiq̄
sapientes ꝙ aq̄ cocta est minoris inflationis ⁊
facilioris penetrationis. q2 corpa ei pmixta a-
ctione ignis dissoluunť ⁊ descēdere ꝯpelluntť /
(⁊ subiūgit.) Torpidi inq̄t medici estimati sūt
ꝙ subtilius exalet p decoctionē. ⁊ q̄d grossius
est / remaneat. ꝫ h̄ falsum ē. Ex ptibus. n. simili
bus ꝯstat aquea substātia a q̄ tanta possꝫ fieri
decoctio ꝙ nihil remaneret nisi fex ⁊ ps terre-
stris. vt p3 in aq̄ ex qua fit sal p violentā decō-
ctionem. Aque aūt ex niue ⁊ grandine resolute
ceterꝭ sunt illaudabiliores p̄ter aq̄s lacuales ⁊
palustres. Iste aque oēs sunt cauēde. q2 vt di
cit ꝯstā. Splenē magnificāt / epar ⁊ stomachū
ꝯfundunt / cutē horridā faciūt ⁊ varias febres
faciūt / lapides gignūt. Si aūt penitus vitari
non pn̄t / auctoritate Auic̄. bulianť. Dicit autē
aristo. in li. metheo. ꝙ aq̄ niuis vel glaciei calorꝭ
solutione ad p̄orem subtilitatē non redibit / aq̄
v̄o insipida est q̄duplex ꝫm ꝯstan. Alia. n. est
salsa / alia sulphurea / alia limosa / alia alluuio
sa / alia metallina. Salsa v̄o vt dī / ventrem e-
mollit mordicādo intestina ⁊ laxat. sepe tn̄ bi-
bita desudādo ⁊ ꝯsumendo humorē ventrem
ligat ⁊ ꝯstipat / corpus desiccat / scabiē ⁊ pruri
ginem sanat / hydropicos iuuat si ꝯmedať seu
bibať. Aqua v̄o sulphurea ad frigidas facit in
firmitates / neruos calefacit / intercutaneos hūo
res ꝯsumit. vide. ĵ. de sulphure vbi v̄tutes eiꝰ
plenius poterꝭ intueri. Aq̄ aūt limosa vel allu
uiosa ⁊ bituminosa infrigidat ⁊ desiccat / san-
guinis fluxū strigit ⁊ sedat / ⁊ emoroidas curat
Aqua v̄o metallina naturā metalli sequitur ⁊
effectum. nā transiēs aq̄ p venā ferri / ventrem
ꝯstipat / membra ꝯfortat / splenē deopilat / apo
stema curat. aq̄ de metallo erꝭ humiditati sub-
uenit / stranguineā strigit. aq̄ de metallo argen
ti refrigerat / desiccat. Hec aūt aq̄ multiplex po
tui dari nō ꝯsueuit / ꝫ ꝯfert vsui medicine. Est
aūt potus q̄ simul ē cibus ⁊ potus / sc3 vinum
Diuersificať. n. vinum in substātia. Quedā. n.
sunt grossiora vina duriora alijs / ⁊ nutribilio
ra. Alia v̄o sunt subtilia / ⁊ paꝝ nutrientia / sto-
machum cito exeuntia / dolorē colericū de capi
te auferētia / vrinam ꝓuocātia. Alia sunt me-
diocria in suis actōibus tp̄ata. Pręť aūt ista3
vini ꝯsiderationē quo ad substātiā ꝯsideratur
vinū ꝫm ꝯstan. q̄tuor modis. s. quo ad dr̄iam
tp̄is / quo ad redolentiā odorꝭ / quo ad saporꝭ
suauitatē / ⁊ quo ad colorꝭ claritatē. Nā in tp̄e
diuersificanť vina. q2 quod nouiť est de torcu-
lari expssum / nō transit in caliditate ḡdum pri
mum. Sicut. n. dicit Gali. li. de simplici medi
cina. Vinū inquit ꝯstat ex quatuor substātijs
sc3 aq̄a / spumosa / seu aerea / vinea / siue ignea
vel terrea. Aquea p longam motam ꝯsumiť / ⁊
pars vinea confortatur / Vina itaq3 veteriora
sunt alijs calidiora. In odore autem diuer
sificantur vina. Quia quedam sunt odorifera
bene nutrientia Alia vero odore horribilia
malum sanguinem ⁊ capitis dolorem generā
tia. In sapore etiam maxime diuersificanť
(vina.

Quedam.n.sunt dulcia alijs nutribiliora /et ventrem humectantia /alia vero sunt pontica stomachum confortatiua /ventrem constipantia pectori et sue ptinentie nocentia. Alia sunt acerba que et diuretica. Alia vero amara ceteris minus calida. In colore insuper variant. Nam quoddam est album minus calidum. Quoddam citrinum magis calidum. quia vt dicit constan. omnium membrorum est penetratiuum. sanguinis colerici generatiuu. et doloris capitis commotiuum. aliud vero est nigrum quod ceteris est magis nutritiuum. aliud autem est rubeum siue rubicundum. et illud alius magis est calidum tamen quia terrestre et grossum respectu albi vel citrini. nec ita est perforatiuum nec lesiuum. Vinum aut quod in omnibus predictis est mediocre preceteris est laudabile. Nam naturalem calorem confortat per omnia membra /animum refocillat /gaudium et audaciam generat /virtutem corpi administrat /coleram rubeam cum sudore et vrina euacuat /coleram nigram tempat /membra ex humore desiccata tempat et humectat /vires repat /et corpa impinguat /appetitum prouocat /vim digestiuam adiuuat et procurat /intellectum acuit opilationem splenis et epatis aperit /supflua i corpore destruit et consumit /albugines oculorum et lippitudines tollit /eloquentes efficit /lapides in renibus soluit /et harenulas dissipat et educit sanadis vulneribus conuenit menstruis sabueit /sanis et infirmis conuenit si modo debito a quolibet assumatur. Si vero i qlitate et qntitate modu excesserit /abutenti non erit remedium vinu /sed mors erit potius et venenu. sicut patet. i. de ebrietate. Quere ibi. Tertiu genus potus est potus et medicina. sicut est oximel et syruppus. Nam talis potus confert sanitatem /quia humores i corpore digerit /diuidit /et expellit. quanque laxat. quanque constipat. quanque infrigidat et desiccat. quanque vero calefacit /remollit /et humectat. Sed horum potuum /differetias medicis dimittamus.

De Cibo.

Cibus itaque et potus ad prandiu et conuiuiu hnt ordinationem et respectum In prandijs ergo pmo cibaria ppant. conuiue parit conuocant. sedes et sedilia erigunt /in cenaculo ordinant /mese et mensalia disponut et ornant. hospites cu dno in mense capite collocant /no prius ad mesam residet nisi prius manus hospitu abluant /sursum filie /dne /et deorsum famuli piter ad mensam combinant /codearia /et cultelli /et salsaria pmitus i mensa ponut et panes cu poculis mox supadduntur. Fercula multa et varia subsequunt /clientes et ministri cum diligetia singulis obsequunt. se mutuo inuitantes iocunde pariter colloquunt /vialis etiam et cithar exhilarant. nunc vina et fercula renouant. sibiinuicem fercula apposita pdiuidunt et compartiunt. fructus tande et spes subinferunt. completo pradio mensalia cu reliquijs auferunt. et mese de medio remouent. manus abluunt. iteru et tergunt. graru actiones deo et hospiti psoluunt. exhilarationis gra pocula iteru et iteru offerunt. His in pradio completis vel ad lectulum quietis gra recipiunt /vel redire ad ppria pmittuntur.

De Cena.

Cena di a cenon qd est coe propter vescetium coitatem. apud veteres solitum fuit in ppatulo vesci et communiter epulari /ne singlaritas luxuria gnaret. Vel modo pot cena dici a cenos qd e vmbra. quia ia vescetes propter pcitate querut cenadi latibula (vt di. Papias) vel pot a ciuos qd e canis propter caretiam et defectu charitatis. vnusquisque.n. suam cena psumit ad maducandum. j. cor. ix. Oia aut q superius de conuiuio vel pradio dicta sut /cene conueniunt. Istam tamen cena multa magnificant /et exaltant /et h omnia occurrebat in conuiuio assueri. vt patet. Hester. j. Primum est tpis congruitas. decet.n. cenam fieri tpe cogruo. nec. s. nimis tepestiue nec etia nimis tarde. Secundum e loci importunitas qntum ad spaciositate vel amenitatem et etia securitatem. in locis.n. spaciosis /amenis /et securis solet nobiles facere festa sua et ideo de assuero di q fecit conuiuium suum in vestibulo orti et nemoris etc. Tertium est inuitatis liberalitas /quo ad vultus hylaritatem. nihil.n. valet cena vbi facies hospitis cernit turbulenta. Hester. j. Cu incaluisset. etc. Quartum e ferculorum multiplicitas. vt q non vult de vno /gustat salte de alio. Hester. j. in alijs et alijs Quintum est vinorum et poculorum diuersitas. vn in Hester. j. di. vinu etia inferebat. etc. Sextum est ministrorum vrbanitas siue honestas. Hester. j. pposuerat mesis de pncipibus suis. etc. Septimum e discumbentiu amicorum grata societas. Hester. j. fecit conuiuiu cunctis pncipibus. etc. Octauu est catorum et instrorum musicaliu iocuditas. na sine cithara et sine symphonia no solet cene nobiliu celebrari. Luce. xv. Cu audisset voce. etc. Nonu est luminariu et cereoru copiosa nuerositas. na in tenebris cenare dedecorosu e et etiam piculosum propter muscas. et io cerei cadelabris infigunt /lucerne /lapades /et candele necessario (accenduntur.

Decimum est omnium appositoꝶ deliciositas nã in cenis nõ solent grossa ꝛ ꝯmunia apponi cibaria sicut in prandio / ꝫ potius q̃dam spẽcialia ꝛ leuia ꝛ deliciosa cenãtibus apponuntur / maxime in curijs dñoꝶ. Undecimũ est cene diuturnitas. solẽt. n. homines qñ expediti sũt a labore ꝓtrahere cenam suã. cibus. n. nimis cito sumptus ꝯ noctem / nocet. ꝛ iõ morose est cenandũ. ideo ꝯuiuiũ Assueri diu durauit per dies. c. ꝛ. lxxx. Duodecimũ est indẽnitas. q2 sine damno cenanꝫ est quilibet ad cenã inuitãdus. Inhonestũ est. n. post cenã volũtarie oblatam ꝯpellere aliquem ad symbolum psoluẽdum. Tredecimũ ẽ quieꝫ ꝛ soporꝭ suauitas post cenã. n. est quiescendum. q2 tunc somnus ẽ valde dulcꝭ. ꝛ ideo erant lecti eburnei ꝛ aurei strati sup pauimentũ in palacio Assueri. vt pꝫ Hester. j. Nã vt dicit ꝯstan. cum ciboꝶ fumus cerebꝶ ingrediꝰ / facile dormimus.

De Somno.

Somnus (ꝫm aristo.) est quies aĩaliũ ꝟtutũ cũ intensione naturaliũ. Nam sensibilis ꝛ motiua ꝟtus in somno ligatur. ꝟtus vero naturalis tunc fortissime opaꝰ scꝫ digestiua que in somno intendiꝰ ꝛ ꝯfortaꝰ. Alio mõ dicit Augꝭ. in li. de quãtitate anime. Somnus (inquit) est q̃dam insensibilitas naturalis cõis corpis ꝛ aĩe passio. Sicut. n. sensus cõis est corpis ꝛ anime / ita ꝛ somnus. Nã (vt ipe dicit) somnus est q̃dã immobilitatio ꝛ ligamen sensuũ. qꝺ aũt dicit insensibilitas naturalis dicit ad drĩaꝫ eoꝶ que sunt ꝯ naturam. vñ dicit ꝙ somnus nõ est priuatio vigiliaꝶ sicut cecitas visus. q2 ꝓuatio id quod est ꝫm naturã diminuit ꝛ destruit. somnus aũt naturam ꝯfortat. ꝛ ẽ ꝫm naturã sicut vigilie. Preterea aĩa nõ delectaꝰ in ꝓuatione / ꝫ in somno delectaꝰ. vñ somnus ꝓuatio nõ est / ꝫ est dispõ naturalis. Alio mõ diffiniꝰ somnus sic. Sõnus est q̃daꝫ passio mulcebris meatꝰ cerebri ꝛ vias sensuũ opilãs / naturalẽ ꝟtutẽ ꝯfortãs / caloreꝫ naturalẽ ab exterioribus ad interiora reuocãs. In somno. n. interiora corpis calescũt / ꝛ exteriora refrigescunt / vñ ꝓfundato calore ligaꝰ in somno ꝛ opilaꝰ organũ sensus cõis qꝺ est centrum omniũ sensuũ pticularũ a quo omẽs alij sensus pticulares oriunꝰ ꝛ extẽdunꝰ queadmodum linee ad centꝶ ad circũferentiã ꝓtrahunꝰ Illo igiꝰ ligato ꝛ opilato potentie pticulares extendi non pñt ad organoꝶ sensuũ extremitates. hoc aũt facit natura / vt animal a motu voluntario quiesceret. cum sp moueri voluntarie sit impossibile. Somnus aũt vt dicit ꝯstan. in panteg. alius est naturalis / alius innaturalis de quo nihil ad pñs. Naturalis ꝟo fit ex humiditate cerebri tẽpata / ꝛ ex fumo humido ꝛ dalrosa toto corpe ad cerebꝶ ascendente. Fumus aũt ille ingrossat spũs ꝛ replet neruos ꝛ ita vinculat ꝛ ligat sensus. Augꝭ. aũt in ꝑdicto libro docet ꝙ somnus aut est ab intrantibus extrinsecus escis. aut ab humore intrinsecus tempato q̃ cũ resoluiꝰ in fumum / petit cerebꝶ. ꝛ ibi resolutus distillat frigidus inferius licet ascẽdat calidus. distillando aũt remittit calorẽ cordis / ꝛ impedit ꝓcessum opationum. Secundum augꝭ. n. ꝛ ꝫm aristo. cor est ꝑncipiũ opationum ꝛ omĩe bonum vel malum a corde ꝓcedit. In somno aũt q̃escatur ꝟtus animalis alijs manẽtibus sicut pus. s. spũali ꝛ naturali. quod pꝫ p pulsum ꝛ inspirationem / ꝛ p digestionẽ. in sõno. n. maxime digestio celebraꝰ. Augꝭ. n. sic diffinit somnum. Somnus (inquit) sermone vniuersali ẽ reditus spũs ab instrumenꝫ sensuuꝫ ꝛ motus ad ꝑncipium cum quo ꝑncipianꝰ instra ipoꝶ spũum. Et somnus quidẽ naturalis est spũs reditus cum pfundatione / vt digeraꝰ nutriens. vt pꝫ in somno exercitantiũ. fit. n. in eis somnus ꝓfundus ꝓpꝰ supfluitatem resolutionis spũs. natura. n. desiderans additionem in substãtia spũs ꝓfundat ipm in interioribus ꝛ facit ipm latere in interioribus. vñ fit somnus ꝓfundior ꝛ plixior in ipis. ꝛ hoc genere somni dormiunt quos euacuat medicina laxatiua resoluiꝰ. n. plurimum de substãtia spũs cũ supfluitatibus ꝛ hic somnus plurimum ꝯfert eis. reddit. n. eos suis ꝟtutibus (vt dicit Auic.)

Sicut aũt dicit arist. li. iij. somnus ꝯuenit cuilibet animali sanitatem habenti. licꝫ in q̃busdam somnus sit valde leuis ꝛ occultatus. Ex ꝑdicꝫ pꝫ ꝙ causa materialis somni est fumus digestionis a corpe resolutus. causa ꝟo formalis est in capite apud cõem sensum / ꝛ origineꝫ neruorum sensibilium que opilanꝰ ꝛ ligantur. ꝛ quiescit animal / ꝛ omnia membra recreanꝰ. Actio autem somni ꝫm ꝯstan. dupliciꝰ variaꝰ. ꝫm quantitatem / ꝛ ꝫm magnitudinem materie quã inuenit in corpore. Scꝺm quantitatẽ. q2 si sit nimis augmentata / deficit ꝟtus corpꝰ humectaꝰ / ꝛ refrigeratur. quia fit dissolutio humoris ꝛ p ꝯsequẽs fit extinctio calorꝭ / flegma maioraꝰ / calor naturaꝰ minoraꝰ. Si sit nimis pauca virtus digestiua deficit / corpus desiccatur.

Si vero sit moderatus / cibus bene digeritur / corpus impinguatur / animus confortatur / calor naturaꝰ augeꝰ / humores temperanꝰ mẽs (clarificatur.

Jtem ex materia quã inuenit eius actio varia tur: qꝛ si materia fuerit multa / caloꝛ naturalis debilis ꝑ somnum fit maioꝛ humoꝝ resolutio qua ꝓpt caloꝛ naturalis vincit ⁊ extinguitur / ⁊ ideo ꝑcipit potionati ne dormiant ⁊ minuti ne. s. ꝑ somnum tãta sit resolutio humoꝝ ꝙ nõ possint regi a natura. Sꝫ si fuerit cibus temperatus similit ⁊ humores caloꝛ ꝑ somnum interiꝰ reuocatus cibos digerit / humores tꝑatos reddit. coꝛ humectat ⁊ calefacit / ⁊ impinguat. Recollige igit breuiter ex ꝑdictis ꝙ somnus calorem naturalẽ ad interioꝛa reuocat / exterioꝛa frigidat / ⁊ a sanguine depaupat / interioꝛa vero calefacit / ⁊ nutrit / ac foꝛtificat / impura / ⁊ cruda decoquit / ⁊ maturat. motus aiales ⁊ sẽsibiles recreat ⁊ quietat. Si vero fuerit in q̃litate ⁊ q̃titate tꝑatꝰ / egrotũ alleuiat / futurã nature victoriam ꝯ̃ morbũ ⁊ bonã crisim denũciat. Si autem ecõuerso somnus se habuerit / merito ẽ suspectus. vt dicit ꝯstan.

De Somno.

N somno igit considerat dormiẽtis volũtas. qꝛ voluntarie ad dormiẽdũ se deponit. Nã (ꝫm Auic̃.) somnꝰ nihil aliud ẽ ꝙ in vi sensitiua quiete appetitꝰ. Jtẽ dormitionis breuitas. hõ. n. qñ ad dormiẽdũ se deponit / celerit a somno surgere ordinat ⁊ ꝓponit. Jtem virtutũ in dormitione vnitas. Naꝫ virtus dispsa in vigilãdo aggregat ⁊ coadunat in coꝛpe dormientis. vt di. Auic̃. Jtẽ dormientis insensibilitas. vt pꝫ ex iã dictis / frequent. n. ꝯtingit ꝙ aliq̇s ita foꝛtit dormit ⁊ tã ꝓfundi ẽ somni ꝙ vix sentit aliq̇d exterius etiã si verberat. Jtẽ quietis suauitas. nã dulcedo quã ꝯsequit q̇s in dormiendo facit ꝑteritoꝝ laboꝝ ⁊ etiã ꝑñtiuꝫ obliuisci. Jtẽ dormientis securitas. qꝛ cũ quis dormit / etiã hostis ꝑñtiã nõ pauescit. Jtem figure dormientis mutabilitas. qꝛ exterius videt mortuꝰ ⁊ interius viuus / foris pallidus / ⁊ intꝰ rubeus / foris frigidus / ⁊ intus calet / foris tota virtus efficiẽs q̃ in ꝯ̃ria se diffundit / sꝫ intus tota virtus se recolligit. Jtẽ in dormiẽdo attenditur diuersitas. Sũt. n. qui dormiũt palpebris clausis adinuicẽ ⁊ reductis. ⁊ oia talia aialia sunt acutioris visus ꝙ illa q̃ apertis dormiũt oculis ⁊ nõ tectis. sicut di. aristo. vnde ⁊ pisces sunt debilis visus. qꝛ dormiendo nõ claudũt oculos. Et sicut dicit li. iiij. Pisces q̇escũt in somno. sꝫ modicũ / qꝛ subito expgiscunt ⁊ fugiũt. quere. s̃ li. v. ⁊ de palpebra ⁊ de oculo. Jtẽ somnioꝝ ⁊ fantasmatũ imaginatio / nã in dormiẽdo ꝓpt ꝑmixtionem rõnis cum fantasmatibus multe aie occurrũt fantasie. quaꝝ q̇dem foꝛmas ⁊ similitudines aia imaginarie appꝛhendit / sꝫ de spũs imaginibus ⁊ fantasijs ad plenũ non discernit / ideo sepe cuꝫ euigilauerit / q̃ in somnis viderit nõ aduertit. Jtẽ in dormiendo ꝑcipue attendit vtilitas. nam qñ somnus ẽ naturalis ⁊ tꝑatus / multas ⁊ infinitas ꝯfert coꝛpi cõmoditates. sicut pꝫ. s̃. in verbis Auic̃. ⁊ etiã ꝯstan. ⁊ maxime / qꝛ tũc fit digestio ⁊ puri ab impuro sepatio. nã qd̃ puꝝ est ⁊ coꝛpi simile / tũc coꝛpori vnit. qd̃ vero impuꝝ est ⁊ dissile vi expulsiua a coꝛpe sepat. De malo vero somno ⁊ innaturali / quere infra li. vij. de litargia.

De Vigilia.

Vigilia est q̃dam animalis dispõ cum diffundit ⁊ effundit spũs ad instrumta sensus ⁊ motus vt eis vtat. vñ vigilia nihil aliud est ꝙ libera spũs ꝑ oꝛgana sẽsus ⁊ motus diffusio / aiate virtutis in coꝛpoꝛe ꝑagens actiones. Differt autem vigilia ab insõneitate / que est supfluitas in vigilijs ꝓueniẽs ex egressu animalis virtutis a natura siue a re naturali. ⁊ eius quidem cã quãdoqꝫ est caliditas ⁊ siccitas cõplexionis. quãdoqꝫ ꝓpt igneitatem spũs semꝑ mouet ad exterioꝛa. ⁊ sic animal nõ quiescit. qñqꝫ est ꝓpt malam materiã ledentem cerebꝛum. sicut accidit ex dispositis ad frenesim ⁊ ad maniam. qñqꝫ est ꝓpter vapoꝛem malum ꝑturbantem cerebꝛum ⁊ eius vicinitatem. sicut accidit in dispositis ad melancoliam. qñqꝫ etiam est ex viscositate humiditatis in cerebꝛo existis. vt patꝫ in decrepitis. qñqꝫ ex cã doloꝛis tam coꝛpalis ꝙ spũalis / ⁊ vtrunqꝫ nõ ꝑmittit spm̃ quiescere. qñqꝫ etiã est in causa malicia digestionis ⁊ multitudo repletionis / oppꝛimens spũm animalem ⁊ quiescere nõ ꝑmittens / vt pꝫ in nimis inebꝛiatis in quibus fumus vini acutus / pungens neruos sensibiles ⁊ ledens eos quiescere nõ ꝑmittit / ⁊ tales sepe ad moꝛtem vel furoꝛẽ disponunt / nisi ab arte vel natura / ad dormiendũ citius inducãt. Vigilie aũt naturales refrigerant intrinsecus. quia caloꝛ egreditur ad exterioꝛa / Et ideo calefaciunt ⁊ desiccant exterius. Si vero modum excesserint. caloꝛem augmentant coꝛpus attenuant / ⁊ desiccant / Oculos ⁊ palpebꝛas nimis grauant / visum ebetant ⁊ debilitant / doloꝛem capitis generant / ⁊ totum coꝛpus debilitant ⁊ eneruant. Moderate autem exterius calefaciunt ⁊ humectant. Quia caloꝛ ⁊ humiditas petunt exterioꝛa. quando vero immoderate sunt ex vehementi motu spirituum calefaciunt ⁊ desiccant / ⁊ intus ac extra ꝯsumũt / ⁊ naturam ledunt / vt dicit constantinus.

Conueniunt igit͛ vigilie moderate laborantibus/vt mercedē augeant ꝛ acquirāt. speculantibus vt insidias p̄caueāt expectātibus. vt dominum venientē gaudent͛ recipiāt. medicinaꝫ sumētibus ne se ledāt/egrotātibus ꝛ maxime litargicis vt citius ꝯualescāt. itinerantib⁹ ne die tam dormiendo negligāt. gregē pascentibus vt damnum a lupis ꝛ alijs hostibus nō incurrant/orantibus/vt coronā ꝓmissam vigilantibus nō amittant.

De somno

Omniū dormientiū quedā est dispō qua diuersaꝝ reꝝ forme ꝛ similitudines imaginarie dormientiū mētibus imp̄mun͛. Habent aūt fieri mult͛ modis (Ut dicit greg. ꝛ macro. de somnio scipionis.) Nā ꝓpt͛ colligantiā ꝛ vnionē quam hꝫ aīa cū carne aliqñ dispōes ꝛ passiones q̄ oriun͛ a corpe p quandā applicationē carnis ad aīaꝫ/resultant in ip̄a mente. ꝛ ideo mēs solet somniādo talium reꝝ imagines intueri q̄les solet vigilando aliquotiēs experiri. sicut etiā somniāt bruta aīalia. vt dicit aristo. li. iiij. qꝛ canis somniat/ qḋ pꝫ ex eius latratu. sim͛r ꝛ equus. qḋ pꝫ ex hinitu. ꝛ talia somnia causan͛ aliqñ ex nimia repletione/vel ex nimia inanitōe. qñqꝫ ex p̄cedēti forti imaginatione seu cogitatōe (vñ aug. super geñ. li. xij.) Sicut caro qñ spiritui oīo subditur spūalis dr̄. sic spūs qñ oīo carni innitit͛. carnalis ꝛ aīalis nuncupat͛. vñ mirandū non est si carni intēdens carnaliuꝫ reꝝ imagines in se rep̄ītet. Item idē ibidē. in somnijs sp̄eꝝ ꝛ corpoꝝ videmus reꝝ similitudines nō ip̄as res sp̄ēs tñ reꝝ quas somniando videmus/rerum noībus nuncupam⁹. ꝛ quod reꝝ est ꝓpt͛ solam si͛litudinem eis appropriamus. vigilādo itaqꝫ reꝝ formas sensu comp̄hendimus/ſ3 dormiendo spū reꝝ imagines intuemur. Sōnia aūt aliqñ sūt v͛a aliqñ falsa. aliqñ trāq̄lla. aliqñ pturbata. Que aūt v͛a sūt/aliqñ sūt nuda. aliqñ figurat͛ ꝛ obscur͛ sigtionibus inuoluta. vt pꝫ in somnio pharaonis. tales aūt imp̄ssiones fiūt aliqñ in aīo dormient͛ p diuinā inspirationē. aliqñ p angelicā admistrationem vt pꝫ in Jacob q̄ vidit in somnis v͛gas pupuleas ꝛ angelū dicentē sibi. tolle v͛gas. ꝛc. geñ. xxx. aliqñ p maloꝝ spūum illusionē. vt patꝫ in phanaticis ꝛ falsis ꝓphis ꝛ arreptitijs. vñ dicit aug. ibidē. Cū spūs bonus in h̄ visu spm̄ humanū assumit aut rapit/nō est dubitandum illas imagines visas esse reꝝ aliquaꝝ q̄s nosse vtile est/dei. n. mun⁹ est. Confiᵹes aūt imagines aliqñ opat͛ angelus sathane/q̄ se transfigurat in angelū luc. vt cū illi in manifestis bonis crediṫuꝫ sit/seducat ad sua. Sed qñ hmōi somnia fiāt p reuelationē/iudicat sobri⁹ intellectus qñ diuinitus p gr̄aꝫ est adiut⁹. Sōnijs itaqꝫ nō est passim fides adhibēda/nec omīo simp͛lr respuenda. tñ aliqñ certa h͛r de futur͛ diuinitus p somnia ꝯiectura. Somnia itaqꝫ in d̄r̄ia causan͛. aliqñ ex ꝯplexione. vt sanguine⁹ somniat leta/melācolicus tristia/coleric⁹ ignea flegmaticus pluuias/niues/ꝛ aq̄tica ꝛc. hmōi q̄ vnuiscuiusqꝫ ꝯueniūt ꝯplexoni serui ꝛ etati vt dicit ꝯstan. aliqñ ex appetitu ꝛ affectione vt famelicus somniat de cibo. ebrius sitiēs ḋ potu/ꝛ de eius ꝯ̄rio. ꝓpt͛ aūt talis plus somniat bibere vel ꝯmedere tāto expgefactus vehemētius esurire se reperit/vel sitire. aliqñ ex vehementi studio ꝛ mentis circa aliq̄d applicatōne vt auarus sp somniat auꝝ. sp vr̄ qꝫ ꝯputet pecuniā. vel qꝫ augeat vel diminuat argentū suū aliqñ ex cerebri pturbatione. vt pꝫ in disposit͛. ad frenesim ꝛ maniā q̄ mira sōmauit ꝛ inaudita. Scḋm aūt v a porē/cellulā fantasticā inficientem vel immutantē/ip̄a somnia immutan͛/ aliqñ ex sanguīs infectione. q̄. n. corruptū hñt sanguinē somniāt se ambulare p loca immūda corruptionē hñtia/ꝛ fetorē. aliqñ ex aer͛ imutatione. aer. n. ad immutationē disposit⁹/immutat corpus ad eandē imutatiōe. vñ fumi resoluti nouas faciūt in cerebro imp̄ssiones/q̄ sunt cā varioꝝ ꝛ dissimiliū somnioꝝ. Itē ex etat͛ alteratione. infantes. n. nihil somniāt. vñ aristo. li. iiij. Hō (inquit) int͛ oīa aīalia p̄cipue sōniat puer. n. nō somniat/añ q̄nqꝫ ānos. (ꝛ sequit͛) in antiquo tp̄e viri ꝛ mulieres q̄ nō somniauerunt. ꝛ post q̄dam eoꝝ somniauerūt postq̄ venerūt ad senectutē. ꝛ post modicum accedebat eis mors ꝛ infirmitas

De exercitio.

Exercitiū ad nature ꝯseruationē est necessariū (vt dr̄ in panteg.) Est aūt exercitiū duplex. aliud est aīale/aliud corporale. Aīale sicut studiū/vigilia/ira/tristicia/ sollicitudo ꝛ hmōi. si fuerit nature ꝓportionata/multū faciūt ad corpis ꝛ aīe sanitatē. sicut infra dicet͛ de aīe accidētibus in fine. vij. libri. Exercitiū v͛o corpale aliud ē eq̄le/aliud ineq̄le Eq̄le mediū ē int͛ debile ꝛ forte magnū ꝛ puū/ velox ꝛ tardū/qḋ. s. nō sp addit in caliditate. vel siccitate. Ineq̄le est qḋ istā q͛ntitā excedit ꝛ si multū excedit in suo p̄ncipio calefacit ꝛ desiccat. ꝛ si multū vlteriorar͛ p v͛tut͛ dissolutionem ꝛ spūs euaporationē infrigidat ꝛ desiccat Dicit aūt ꝯstan. qꝫ triplex est vtilitas exercitij. quia calorem naturalē excitat/superflua dissoluit/membra indurat/ꝛ eis soliditatē tribuit.

Inequale ꝟo exercitium aliud est vniuersale/ aliud ꝟo ꝑticulare. Uniuersale est quod omĩa membra mouet/ vt fodere/itinerare/ ⁊ hmõi. Particulare ꝟo est vbi quedã mẽbra quiescũt ⁊ q̃dam mouent̃. vt suere/scribere/ ⁊ sĩlia. Hec aũt varia exercitia corpus variãt ſm varia hominum officia ⁊ artificia. quoddam calefacit ⁊ desiccat sicut ars fabrilis. Nam aer a fornace ĩspiratus cũ sit calidus ⁊ siccus/eos desiccat ⁊ calefacit. ars vero piscatoria ecõuerso infrigidat ⁊ humectat. Exercitiũ vero ꝑticulare aliud est forte/aliud debile/aliud mediocre. In exercitatione igit̃ hec sunt ꝯsideranda. s. quantitas/q̃litas/tempus/locus/quãtitas vt nõ sit nimis intensa vel nimis remissa. in q̃litate/ne nimis velox/ne nimis tarda. ẜ mediocris vtilis est ⁊ laudãda. tempus/qđ maxime valet ad exercitium est ante prandium/vt supfluitates lubrice facte ⁊ resolute p exercitium euacuent̃/ne cibus superueniens corrumpat̃. post cibum ꝟo coopat̃ ꝟtuti digestiue ad ciborum decoctionẽ ita tñ si fuerit tempatũ. nimium ꝟo nõ est bonum. q2 potius ẽst cã calefactionis membroꝝ tam interioꝝ q̃ exteriorum. Attendendus ẽ locus. quia alius ẽ aquosus ⁊ infrigidãt ⁊ hũectat. vt locus piscatoꝝ. aliꝰ ꝟo siccus ⁊ vmbrosus. vt locus venatoꝝ. ⁊ talis q̃rum est de caliditat̃ rõne laboris ⁊ discursus actione desiccat. ⁊ sic de alijs. Uñ q̃dam sapiens interrogatus ad quid exercitatio laboris esset necessaria: respondit in hec ꝟba. Honestus (inquit) labor humane vite est fida custodia/dormientis ⁊ nature stimulus/sopiti caloris lima/supfluitatis ꝯsumptio/vitiorum fuga/morboꝝ mors languoꝝ medicina/lucrum tempis/iuuentutis debitum/adolescentie disciplina/senectutis gaudium/salutis adiutorium/nutrix omniũ maloꝝ est emula/ocij inimica. Ille nempe solus ab exercitio se abstrahat ⁊ labore/qui felicitatis gaudio vult carere. Uerba p̃missa ꝯtinent̃ ĩ sermone fulgentij ꝯ ociosos. vbi exponit̃ illud ꝟbum. panem ociosa nõ ꝯmedit. in quo sermone multum ꝯmendat pij laboris exercitiũ. In fine ſmoĩs tñ labori p̄ponit deuotũ ꝯtemplationis ocium dicẽs. mariã ꝓpt̃ ꝯtemplatõnis ocium minime fore intra ociosarum mulierum numerum ꝯputandam/q̃n potius in oĩbus p̄ponendam. Quomõ. n. panẽ illa ociosa comedit/q̃ pane vite plena alijs panem frangit. Panẽ siquidẽ frãgit qui orõnis p̄cinio/cõuersationis exemplo/pie eruditionis ꝟbo esurientes ⁊ sitiẽtes iustitia refouet atq3 pascit. maria g° que orõne subuenit/ꝯuersatõne ad bonũ alliat/p̄dicatõne instruit/panẽ frangit ⁊c.

De quiete.

q Uies aũt est cessatio ab exercitio ⁊ labore. Sicut. n. necessaria ẽ ad nature ꝯuersationem exercitatio/sic ⁊ quies. Nã quies finis ẽ ⁊ ꝯsummatio motus ⁊ laboris. sine. n. quiete nihil finalit̃ est durabile. q2 qđ caret alterna requie/durabile nõ est vñ celum qđ maxime ẽ mobile/suo motu tendit ad quietẽ. silr sol ⁊ luna/sydera/ignis/aer/aqua/ ⁊ oĩa alia que ſm naturã sunt mobilia/tẽdunt finalit̃ ad quietem. vt dicit Aug9. Quies autẽ naturalit̃ h3 inclinationem ad centꝝ. ⁊ iõ p̃ncipium est ⁊ dispõ aggregationis ⁊ adunatõis ꝑtium in loco sua. ⁊ ideo oĩa q̃ sunt ordinata ſm naturã ad quietẽ/nobiliora indicant̃ ⁊ digniora qñ sunt finalit̃ in quiete/q̃ qñ sũt ĩ motu. sicut ⁊ finis dignior est his/q̃ sunt ad finem Quies aũt ꝓut opponit̃ exercitio tot modis ꝯsiderat̃ quo ad effectũ quot ⁊ ipm exercitium. Alia. n. est spũalis/alia corꝑalis. quoꝝ vtraq3 si fuerit nature ꝯmensurata/erit salutifera aĩe/ ⁊ corpi ⁊ sanitatis hominis ꝯseruatiua. si autez nõ/ecõuerso. Itẽ quies aliq̃n est nimia. ⁊ hec est maloꝝ humoꝝ generatiua/nutritiua/multiplicatiua/corruptionis inductiua. Nã aque qñ nimis quiescũt/putrescũt. sic ferꝝ ⁊ quodlibet metallũ rubiginat̃ qñ nimis debito vsitat̃. Alia est nimis pua. ⁊ ẜ similit̃ est vitiosa. q2 naturam lassam nõ recreat/debilitatẽ nõ repat/ꝯsumptam nõ restaurat. Mediocris aũt inter ẜ est laudabilis. nam calorẽ naturalẽ ꝯfortat sensum recreat/digestionem emẽdat/corpus mediocriter purgat. Item quo ad q̃litatem quies alia est vera. ⁊ ẜ est laudabilis si nõ sit nimia/alia nõ vera. vt in febribus vel febricitantibus. ⁊ ẜ minus laudabilis est. sicut post dicetur.

Finit Liber Sextus.

Incipit Liber Septimus de infirmitatibus.

p Ostquã compleuimus auxiliante deo tractatũ de illorũ proprietatibus/que hominum naturã/perficiunt/et custodiunt/dicendum est de his que contra naturam sibi accidunt/eiusque naturam destruunt et corrumpunt. Tria.n. sunt que hominis naturam ledunt.scz causa morbi et ipse morbus/et accidens sequẽs morbum. Causa morbi est id vnde prouenit malum et innaturalis in corpore dispositio/sicut ẽ mala complexio/nimia repletio/vel inanitio/virtutis defectio/qualitatis alteratio/et continuitatis dissolutio/omnia.n.ista causa vel occasio morborum sunt. Morbus autem ſm Johannem est res ex quo accidit complexioni corporis lesionis nocumentum.sicut est febris apostema rc. Accidens est res sequẽs ad istã introductam in corpore passionem siue sit contraria nature.vt dolor capitis in cephalica.siue non sit contraria sicut in peripleumonia rubor accidit in maxilla. Bona autem corporis dispositio dr̃ sanitas per quam corpus hominis in sua complexione et compositione tale existit/vt suas libere et perfecte pagat actiões.ab hac temperantia si fuerit natura lapsa/incidit necessario in egritudinem et in morbum. Nam ex distemperantia et inequalitate humorũ accidit morbus consimilis.vt est febris/hydropisis/et huiusmodi. Ex mala võ dispositione mẽbrorum/incipit morbus dissimilis.vt in oculo obtalmia/vel in manu artetica. Ex mala võ dispositione vtriusque prouenit morbus vniuersalis/sicut est elephantia/siue lepra. Omnis.n. morbus vel est consimilis/humores et alia mẽbra consimilia inficiens.vt febris et cõsimilia: vel est officialis/qui membra officialia impedit vel est vniuersalis/qui naturã interius et exterius destruit et corrumpit.

De dolore capitis.

b Eistarũ itaque infirmitatũ proprietatibus.s.de earũ causis/effectibus/et signis/et remedijs aliq̃ sunt dicẽda.nõ q̃dem de omibus/ſ solum de his que in diuina scriptura generaliter exprimũtur.et ideo de ordine prosequẽdi nõ est hic curandum. Primo igit̃ de passionibus capitis ẽ inchoandum Ysaie.i. Omne caput languidũ rc. Dolor capitis (vt dicit constan.) cephalea dicit̃ et prouenit duobus modis.aut ab exterioribus vt ex percussione vel ex calido aere dissoluẽte.vel ex frigido aere constringente. Secundo mõ.s.ab interiori prouenit vel ex causa priuata vel ex remota. Ex priuata/que aliunde q̃ ex capite nõ prouenit/aut prouenit ex causa remota. vt a stomacho.et si sit dolor ex causa priuata/vel ex vitio solius qualitatis maxime frigiditat̃ vel caliditatis.aut ex vitio humorum vtpote sanguinis/flegmatis rc. que dolor si sit interpolatus/modo veniens mõ recedens/signũ est q̃ est a stomacho. Unde Galienus.si dolor ẽ in capite nulla certa cã extrinsecus veniente/acuti humores grauant stomachum. Si vero est sine intermissione/ex humoribus est si ex sanguine/calorem patit̃ in capite/grauitatem in fronte.quia anterior pars capitis sedes est sanguis. oculi rubescunt/faciei vene sunt plene. Si vero ex fumis colericis/calor sentit̃ in naribus siccitas/in lingua vigilie et sitis non desunt/maior in dextra sentitur dolor q̃ in sinistra. quia ibi colere sedes est.facies cum oculis est citrina.amaritudo sentit̃ in ore. Si vero fuerit ex melancolia/in sinistra pte erit dolor intensior cum frigore/vigilijs/grauitate/facies erit liuida quasi cerei coloris/oculi concaui/sollicitudo/oris acetositas. Si vero fuerit ex flegmate/sequit̃ dolor grauatiuus.per os et nares exit superfluitas et quandoque cum tussi et graui spiritus attractione et querela.facies pallida et subtimida/oculorum lippitudines/oris insipiditas/dolor a pte posteriori maior est.ibi.n.est sedes flegmatis.vnde Galienus in libro institutionũ. Noscere oportet caput diuidi in quatuor partes. Nam sanguis in fronte dominat̃/colera aũt in dextra/melancolia in sinistra/flegma vero i occipitio dominat̃. Istis et alijs mõis plurimis accidit dolor capitis/sicut ex acumine fortis vini cuius fumus pũgit pelliculas cerebri/et grauem infert capiti passionẽ. (huc usque constan.)

De passione capitis.

p Atitur aũt caput dolorem quendam interiorem/quem phisici (vt dicit cõstantinus) vocant emigraniam.et hic dolor (ſm constantinum) molestissimus est. Sentit.n.in capite quasi malleationem et percussionem/non potest pati sonum/nec vocem/nec lumen/nec splendorem/et hĩ dolor est ex fumo colerico et calido cum vento sitate. Et ideo sentit puncturam/arsuram/et tinnitum.

Patiť etiã caput specialiť in cute exterius pu/
stulas ⁊ scabiē. saniē ad modũ mellis emanã/
tem. ⁊ ideo talis scabies a ꝯstan. vocať fauus.
hñt.n. pustule modica foramia ex quib⁹ lues
egrediť q̃i fauus. ⁊ ꝓuenit ex humore vitioso.
⁊ viscoso vsq̃ ad cutẽ capitꝭ supficiem ptingen
te ⁊ vlcerãte. Itē patiť caput quãdã pueris
familiarē passionē/quã ꝯstan. vocat squamaꝫ
nos aũt eam dicimus tineã/eo q̃ ad modum
tinee supiorē cutẽ capitꝭ corrodit substantiam ⁊
q̃ insepabiliť tenet eam. talis.n. passio pruri/
tum in capite generat imoderatũ. de quo pruri
tu post ꝯfricationem quedam squame dilabũ
tur. Hec passio sepe euenit infantibus ꝓpter
abundanciam sanguinis ⁊ molliciē ipius cutẽ
⁊ abundantiã cibi amplioꝛ. His (vt dicit con
stan.) cibos subtrahimus. ⁊ tũc humore vicio
sublato/vnguēta ⁊ alia remedia adhibemus.
Summũ aũt lactantibus (vt dicit idem ꝯstan
tinus) esse remediũ/vt aptꝭ retrosum in auricu
lis venis sanguis extrahať/⁊ extus sup locũ do
loris calidus ponať/⁊ locus inungať. quia po
ros caliditate sua ⁊ subtilitate apit/⁊ subintrã
do materiam diuidit ⁊ cõsumit/⁊ qꝛ capilloꝝ
radicibus illa squamositas adhere consueuit.
sanari de facili nõ potest nisi radicit⁹ de capi/
te subtrahať. q̃ passio si inueterata fuerit/vlte/
rius vix sanať/vix etiã tinea sanitati sic restitui
tur/q̃n sp post in capite vestigiũ relinquať.
Item patiť caput exterius dispēdium in orna
tu/q̃n vel capilli capitꝭ defluũt/vel caluescunt
sicut. s̃. li. v. dictum est de capillis. q̃re ibi dili
genter. Item patiť caput in suis capillis quã/
dam corrosionem ⁊ indecentiam/quã medici
vocãt furfuriscam. Nã aliquotiēs quedã squa
me g̃nis furfuribus simillime oriunť iuť radi/
ces capilloꝝ in capite. ⁊ h̃ vel ex vitio cerebri/
vel ex vitio fumi egredientꝭ a capite ad nutritu
ram capillorum. Sed h̃ immunditia mũdifi/
catiuis ablutionibus ⁊ medicinis diligētius
est abluēda. sicut ⁊ pediculi ⁊ suriones ⁊ q̃i in
sensibiles v̓miculi quibusdam necessarijs me/
dicaminibus sunt de regimine capitꝭ ammonē
di. Capitꝭ passionibus suprã dictꝭ sic (s̃m con/
stantinum) breuiť subuenitur. Si acciderit do
lor ex humoris vitio sicut ex sanguinis vel al/
terius humoris repletione sanguinē de cepha
lica extrahimus debitꝭ ⁊ ꝯgruis medicinis cor
pus mũdificamus/p̃cipue si in stomacho ma/
teria fuerit/vomitum ꝓuocamus/⁊ ꝯuenienti
medicina educimus. mundificato corpe/caput
manus/pedes/aqua tepida pfũdimus vt po
ri aperianť/⁊ fumi facilius euaporent. Si do
let pars posterior venam latam in frõte aperi/
mus/⁊ sanguinem extrahimus. ⁊ ꝓdest (vt di
cit ꝯstantinus) vel tibias inferius scarificam⁹/
⁊ sic humores ⁊ fumus ⁊ spiritus qui cã sunt
doloris a capite ad inferiores ptes reuocantur
Si v̓o pars anterior dolet fluxum sanguinis/
a narib⁹ ꝓuocamus. ⁊ si fuerit humor calid⁹
⁊ colericus/frigidis occurrimus medicis/tym
pora/nares/⁊ venas pulsatiles/aqua rosacea
cum lacte mulieꝛ masculuꝫ nutrientꝭ inungim⁹
⁊ somnum ꝓuocamus. Si v̓o materia fuerit
frigida ⁊ viscosa in stomachi orificio posita di
gesta materia damus colaturam vomitus pa
triarche. sic de fundo stomachi conuenīēti eam
educemus medicina fouemus mediocriter vti
mur calidis/⁊ vnguentis dietam mediocriter
calidam adhibemus/⁊ sic cõtraria ꝯ̃rijs cura/
mus. Si vero fuerit dolor capitis siue humo
ris vitio excessu alicuius qualitatꝭ/tunc patiēs
non indiget purgatione/s̃ potius alteratione
qualitatibus ergo peccantibus/adhibem⁹ ꝯ̃/
rias qualitates. Si vero fuerit dolor ex nimia
cibi vel potus repletione/sicut accidit nimiuꝫ
crapulatis optimum remedium est aquam ca/
lidam bibere in maxima quantitate/⁊ tũc mo
dica mora interposita vomitum ꝓuocare. Forti
oribus si vis vti medicinis/recurre ad viaticũ
constãtini. Sapientis industrie h̃ sufficiãt.

De catarro ⁊ fluxu capitis.

Iudith. viij. Uenit estus super caput
manasse/⁊ mortuus est ⁊c. Causa ac
celerationis mortis manasse fuit im/
moderatus fluxus reumatis in capite ad inte/
riora defluentis/ex violentia estus ⁊ caloris/
humores capitis dissoluentis (vt tangit hieroñ.
talis.n. fluxus a medicis dr̃ catarrus. Et fit in
capite multis de causis. Quandoq̃ ex calidi
tate aeris humores fluxibiles dissoluentis. quã
doq̃ ex frigiditate eiusdem cerebrum ꝯstringē
tis/⁊ partes liquidiores educentis. quando/
q̃ ex abundantia humorum p incõtinentiam
effluentium ex interiori calore dissoluente vľ ex
frigiditate comp̃mente vel exp̃mente. aliquan
do ex humiditate lubrificante/quãdoq̃ ex hu
morum liquiditate ⁊ fluxibilitate se diffunden
te/quandoq̃ ex debilitate v̓tutis retentiue.
Fluxus autem ꝓueniens ex humorum nimia
abundantia/talia habet signa. habitudo cor/
poris plectorica est ⁊ repleta. facies eius sub/
tumida/oculorum eminētia supfluitatum oris
⁊ nariũ abundantia cum corporꝭ grauitate.
Caloris dissoluentis h̃ sunt signa. color in fa
cie rubeus cuꝫ rubore venaꝝ/maxie in oculis

fluxus lachrymarum calidaꝝ/mortificantium oculos/⁊ calefacientium ipaꝫ cutem calor sentitur in ꝓfundo. Frigiditas ꝯstringēs his cognoscitur signis. Color faciei est pallidus/lachryme frigide/frigus sentiť in ꝓfundo. Si ꝟo fiat ex liq̄ditate humoꝝ/ cog̃sciť p multitudinem supfluitatum ab ore ⁊ naribus ⁊ eoruꝫ fluidam sine coherentia distillationē. Si igiť supfluitas est in causa/curať superfluitatꝫ eductionem/maxime si ad spiritualia fiat fluxus/ ⁊ p humorꝫ fluidi constrictionem. Si.n.fuerit fluxus frigidus ⁊ humidus/maxime valēt in ꝯrium calida ⁊ sicca/Constrictiua humoris ⁊ ꝯsumptiua.sicut laudanuꝫ/thus/storax/castorium. Si autem fuerit calidus/ restringaťp frigidoꝝ fomentationem/p rosarum in aqua pluuiali decoctionem/⁊ subfumigationem/⁊ ipanum rosarum ad foramina nariū applicationē Attendendum est autem ꝙ quādiu catarrus ē in vehementia fluxus multū ephitimum ē apponendum/nullū fomentuꝫ adhibendum/qꝛ maior fieret dissolutio.vt dicit ꝯstan.nec aquā debes capiti infundere/nisi forte aquam rosaceam vel salias/vbi caliditas est in causa.

De frenesi.

Eutro.xxviij.Percutiet te furore/⁊ amentia/⁊ stupore ⁊c.furorē vocat frenesim/quā sic describit ꝯst an. Frenesis inquit est calidū apostema in q̄busdam cerebri pelliculis/quam sequunť vigilie ⁊ alienationes.vñ a frenibus/id est a pelliculis cerebrum obuoluentibus frenesis dꝛ. Accidit autē duobus modis.vel ex colera rubea ꝓprio colore ⁊ febrili leuiata/que furiosa effecta rapiť/supius per venas/neruos/⁊ arterias.⁊ colligitur ad apostema.⁊ fit ꝟa frenesis. Uel fit ex fumo a corpe ad cerebꝝ ascendente ⁊ pturbāte/⁊ fit parafrenesis.i.frenesis non vera. Patitur freneticus terribilia accidentia.s.sitim nimiam siccitatem/lingue nigredinem/⁊ aspitatem molestationem/⁊ angustiam nimiam/sincopim ꝓpť defectum spūum ⁊ mutationem caloris naturalis in non naturalem.fit.n.rubeꝰ.si sanguis citrinus si colera est in causa. Accidit autem h̄ passio calidis ⁊ siccis in tempore estiuo.⁊ hec omnia colore cooperanť.parafrenesis ꝟo que generať ex aliorum membrorum colligantia vt ex apostemate stomachi vel matricꝫ. His membris in statuꝫ p̄mum redeuntibus/redit cerebrum ⁊ pafrenesis tunc curatur Sed cū post apostema fit in substātia cerebri tunc frenesis pessima est/⁊ molestissima.⁊ ideo periculosissima. Signa vero frenesis sunt vrine discoloratio/mathimatice febris insania. vigiliaꝝ instantia/oculoꝝ nobilitas/⁊ extensio dissoluta.manuum ꝓiectio/capitꝫ commotio/dentiuꝫ frendor/⁊ collisio.semꝑ volūt surgere de lecto/modo cantant/modo rident/mō plorant se custodientem/⁊ medicantem libenť mordent atꝗ lacerent.raro silent.multum clamant.hij periculosissime egrotant ⁊ tamen se egrotare tunc ignorant. Cito igiť his subuenīēdum est ne pereant.⁊ hoc tam in dieta ꝙ medicina. Dieta enim debet esse tenuissima mica panis/que in aqua pluries est abluta. Medicina est.vt in principio caput infirmi abradať ⁊ cum tepido aceto abluatur. in loco obscuro bene teneatur vel ligetur. diuersi vultus ⁊ picture coram eo non ostendantur ne in sania fortificetur vel irritetur. silentium circumstantibꝰ indicatur.suis stultis verbis non respondeatur In principio de medicina/vena frontis minuatur/quantum potest testa oui capere sanguis extrahatur.ante omnia in principio/si virtus ⁊ etas permiserint de cephalica minuatur. medicina autem est digestio procuranda. ⁊ colera extinguenda.super omnia vnguentis ⁊ fomentis somnus prouocetur.cū pulmone porcino/vť pecorino caput rasū sepius cathaplasmetur.tympora ⁊ frons cū succo lactuce/⁊ papaueris liniantur.sic his communiter ex bibitis si adhuc perseuerat insania.per tres dies cum insomnietate ⁊ vrine discoloratione/ non est de conualescentia spes habenda. Si vero incipiat colorari ⁊ mala signa minui.sꝑerandū ē

De amentia.

Mentia idem est qꝺ inania. Est autem inania secundum pla. infectio anterioris cellule capitis cum priuatiōe imaginationis.sicut melancolia est infectio medie cellule capitis cum priuatione rationis (vel vt dicit constā.in li. de melancolia) Melancolia est inquit suspectio dominans anime quam timor est tristicia induxerunt. Et differunt passiones iste secundum diuersitatem lesionis operationum quia in inania principaliter leditur ymaginatio. in alia vero ratio. Et generātur he passiones aliquando ex cibis melancolicis. aliquando ex potatione fortis vini exurentis/⁊ incinerantis humores.aliquando ex anime passionibus.s. sollicitudie/tristitia/nimio studio ⁊ timore. aliquando ex morsu rabidi canis.siue alterius animalis venenosi. aliquando ex corruptione

aeris pestiferi ꝛ infecti. aliquando ex malitia humoris corrupti dominantis in corpore hominis ad talem infirmitatem ꝑparati. Secundum autem diuersas causas diuersa sūt signa Nam quidam clamant. saltant. se ꝛ alios vulnerant. ꝛ in latebris latitant. de quorum dispositione ꝛ differentia supra habitū est li. v. vbi agitur de cerebri passione. horum medicina est vt ligentur/vt a ꝓpria vel aliena cessant lesione. maxime sunt tales recreandi ꝛ a sollicitudinis ꝛ timoris causa ꝛ materia amouendi. ꝛ instrumentis musicis letificandi. mediocriter exercitandi. ꝛ tandem si purgationis ꝛ electuaria non sufficiant arte cirurgica sunt curandi.

De litargia.

Deutero. xxviij. percutiet te cecitate alia littera stupore. Et vocatur stupor mentis secunduꝫ constan. queꝫ dam cecitas rationis que est. q. sōnus /oculis clausis quando propter defectuꝫ spūum anima non iudicat de visis sensibiliꝰ nec discernit. sicut percussi fuerunt sodomite in foribus loth. sicut dicit glo. gen. xix. ꝛ supra vlti. Hic stupor secundum constan. fit duobus modis. quia vel accidit ex perturbatione rationis non aduertentꝭ. vel fit ex superfluitate humoris /vias spirituum in cerebro impedientis ut patet in ebriosis. vel ex nimia frigiditate aeris neruos sensibiles comprimentis/vt patet in his qui congelanꝰ in glacie vel in niue. Fit etiam ex totius cerebri opilatione. vt patet in apoplecticis ꝛ in litargicis hoc videmus. stupor etiam dicitur membrorum rigor ꝛ extremitatum corporis constrictio quando pre frigore membra videntur contrahi ꝛ dormire. Alio autem modo dicitur stupor secundum dam. qui dicit. admirandꝰ est stupor qui de re noua ꝛc. stupor autem prout hic accipitur est quedam somniculositas. que est quasi quedam dispositio sepe ad maximas infirmitatis ꝛ maxime ad litargiam que est apostema in posteriori cellula capitis generatum. ꝛ dicitur a lethos qꝺ est obliuio eo ꝙ obliuionem inducit. fit autem frequenter ex fleumate in senibus. ꝛ in hyeme per se autem nunꝙ prouenit/sed semper accidit ex precedenti aliqua egretudine. nā in quibusdam egritudinibus enutritum flegma actione febrilis caloris ebulliens rapitur ad cerebrum ꝛ in posteriori cellula recolligitur ratione conformitatis ꝛ generat apostema. cuius signa sunt febris continua /vrina discolorata /ꝛ spissa. oppressio oculorum /falsus somnus /eger vocatus vix respondet ꝛ si cōtingat respōdere/loquitur aliena. supinus iacet/ꝛ si super latus quo ad horam vertatur/proprio impetu iterum supinatur. in extremitatibus notabiliꝰ infrigidatur. Horum remedium est vt eger in loco lucido statuatur. loquentium ꝛ disputantium assit garrulitas. per pilos ꝛ barbam trahatur vehementius ꝛ etiam per capillos facies aqua frigida sepius perfundatur. pedes inferius confricentur. fumi fetidi inferius apponātur vt cornu capre exustum. ꝛ huiusmodi. clisterium super omnia adhibeatur ꝛ apponaꝰ. sternutatio prouocetur. caput abradatur/ fricetur/ ꝛ aperitiuis/vt de sinapi ꝛ similibus fomenteꝰ. Sternutatio in hac causa optimum signum est si vero dormitatio perseuerauerit/ꝛ tremor cū motu brachy/ꝛ frendor dentium superuenerit/mortale est. Et ē notandum/ ꝙ si de frenetico fiat litargicus/pessimum est. si vero ecōtrario/bonum si de litargico quis in frenesim moueatur. Hec omnia extrahunꝰ de plate. ꝛ cōstā.

De vertigine.

Sicut dominus in medio eius spiritum vertiginis Ysaie xix. Vertigo secundum constantinum idem est quod sententia visus scilicet ꝛ spiritus sensibilis corruptela/qua omnia subito videntur voluentia/ꝛ tenebrosa. Causa autem huius est nimia humorum habundantia cum ventositate mixta. Nam humores mouēꝰ in capite ventositate de corpore siue stomacho ascendente ad cerebꝝ. Si hec passio in solo sit cerebro sentit/patiens grauitatem in capite/sonitum in auditu/corruptionem in odoratu /ꝛ talis vertigo de facili non dimittit. Si vero ē ex stomacho/patiens sentit abhominationem in ore stomachi ꝛ dolorem/sed talis ꝟtigo recipit interpolatōnem /quia ascendente fumo tunc vertigo incipit. quando vero non ascendit tūc dimittit. Horum remedium est medicina purgatiua ꝛ flebotomia/si aliud non impediat. Pedes infirmi in aqua sunt ponendi a vino abstineat cum dissoluat. ꝛ etiam ab inflatiuis cibis ꝛ a grossis. vomitus etiam leuis ꝓuocetur/quia multum valet.

De vigilia.

Vigilia est insomneitas /que est quedam cerebri passio quasi opposita litargie. Prouenit enim hec passio ex nimio motu cerebri ꝛ siccitate colore rubee siue

nigre. ex intēperato calore/ ꝛ ex humoribus ni
mis salsis. Ex his omnibus nascuntur vigilie
inordinate /sequunt̄ angustie/ mutat̄ color /in
tenduntur sollicitudines /cogitationes /ꝛ alie
nationes mentis /irrōnabiles suspitiones /cor
pus subtiliatur ꝛ desiccatur / virtus digestiua
corrumpitur. tota hominis complexio immuta
tur/ Palpebre ꝛ facies intumescunt ꝛ pessime
passiones in corpore ꝓcitantur His cito ne pe
reant medicandum est/ horum facies ꝛ tympo
ra cum sopiferis inungant̄. lacte muliebri som
ni gratia perfundantur /corpora bonis cibis
reficiant̄. De vigilijs quere. s̄. li. vj.

De Epilentia.

b Ecidit in terram spumans ꝛc. Mor
bus caducus a ꝯstantino ꝛ alijs au
ctoribus epilētia nuncupat̄. ꝛ h̄ mor
bus ab antiquis ira dei vocabat̄. Est autem
epilentia (vt dicit ꝯstātinus) humor humidus
quo ventriculi cerebri non pfecte opilant̄ pro
hibens animam id est spiritum animalem ad
declarandum actionem suam quousqꝫ ab illo
humore exopilauerit cerebro viam suā. Dicit̄
autem h̄ infirmitas in passione yeranoxon /id
est sacra passio quia sacram ptem corporis occu
pat. s. caput. Dicitur etiam herculis .quia hec
passio fortis est vt hercules. Dicitur ꝛ morbus
caducus ab effectu. quia opilat̄ neruis mem
bra que sunt instrumenta virtutum a regimie
spirituum depauperantur ꝛ destruunt̄. ꝛ ideo
homines in hac passione compellunt̄ cadere
Est autem epilentia apoplexie vicina. Locus
enim idem est vtriusqꝫ. quia ꝛ materia vnde na
scitur frigida est ꝛ viscosa. In hoc autem diffe
runt. Quia apoplexia omnium ventriculorū
cerebri est opilatiua /cum ꝓuatione ratōnis ꝛ
diminutione sensus ꝛ motus. Epilentia vero
non omnium/ sed p̄ncipalium ventriculorum
cerebri est impeditiua. Dr̄ autem ab epi quod
est sup̄ ꝛ lensis quod est lesio /quia supiorꝫ p̄n
cipue est lesiua. Dicitur ꝛ morbus puerilis /eo
ꝙ pueris sepe accidat. Patiens autem morbū
istum subito cadit/ obturqueturos ꝛ facies cū
tremore ceruicis /ꝛ totius corporis/ cum ꝯstrictio
ne dentium ꝛ stridore oris spumat/ ꝛ plures su
perfluitates emittit. Uocant autem medici epi
lentiam apoplexiam paruam/ que est ex tribus
causis /vt dicit ꝯstan.)quia vel ex humoribus
flegmaticis vel ex melancolicis nascentibus in p
ra cerebri. vel ex ventositate frigida ꝛ grossa ce
rebro vel alicuius membro dominātē. sicut sto
macho. Est enim aliquis humor/ ꝛ nascit̄ in il
lo membro fumus qui ascendit ad cerebrum/
cuius grossitudine vie animalis spūs opilant̄
ꝛ inde morbus caducus ꝓcreatur. Hec passio
(vt dicit ꝯstantinus) superuenit tempore deter
minato. vnde dicit Galienus. Epilentia (inqt
que crescente luna venit sui materiā signat eē
humidam. omne enim humidum crescente lu
na hꝫ incrementum. que vero venit deficiente
luna frigidissima est/ sed tamen parum humi
da est. Epilentie autem tres sunt spēs /secun
dum triplicem locorum speciem vbi fiunt. /scꝫ
epilentia que fit in capite ex materia existente
tantum in cerebro. Analentia vero fit ex mate
ria existente in stomacho nō in cōcauitate /sed
in vijs eius ꝛ arterijs ipsius stomachi. p quorꝫ
mediocritatem materia ebulliens rapitur ad ce
rebrum. Cathalentia fit ex materia existente in
extremitatibus/ vt in manibus ꝛ pedibus que
ꝓprijs quidem signis dinoscitur. Nam catha
leci morbum suum p̄sentiunt. Sentiunt enim
receptionem quandam /quasi formicarum vel
motum cuiusdam aure ex materia superius as
cendente/ ꝛ sepe ꝑ constrictione extremitatum
p̄seruantur a casu. ꝛ vt testatur Galienus. Isti
sepe febriunt/ quia sine caloris ebulitione/ ma
teria vix ab inferioribus posset rapi ad superi
ora. Analenci autem ex repletōne stomachi
laborant ꝛ maxima indigestione/ ꝛ aborꝫ eru
ctuatione ꝛ abbominatione. ꝛ hi etiam casum
suum p̄sentiant. Epilentici autem non pre
sentiunt/ sed continua capit̄ grauedine labo
rant. Fiunt autem he passiones quandoqꝫ
ex sanguine/ sed potius ex flegmate/ Sepius
etiam ex melācolia. ꝛ cause iste p ꝓpria signa
cognoscuntur/ maxime p corporis habitudinem
sanguineā ꝛ flegmaticam vel melancolicam/
per faciem rubeam vel pallidam seu liuidā p
etatem /per regionem /p dietam. Si autem
fuerit ex melancolia in defectu lune/ ledit maxi
me ꝛ infestat. Si vero ex sanguine vel ex fleg
mate /in plenilunio maxime se ostendit. He
passiones sunt maxime adherentie/ ꝛ eas cura
re difficile est. confert tñ eis ꝛ medicina ꝛ dieta
oportet vt a nociuis abis abstineant /etiā coi
tu ꝛ a vi nimia ꝛ frequentia hominum. quia
in talibus locis solet eos citius accessio occu
pare. Bonis cibarijs ꝛ leuibus vtantur ꝛ tem
perate/ plus de mane/ minus aut nihil de ves
pere commedant/ vinum temprate bibant /se
cundum medicinam purgentur /secundum hu
moris peccant̄ exigentiam. Experimentū pla
te. contra epilentiam tres sanguinis guttas di
cit esse per scarificationem a scapulis extrahen
das ꝛ cum ouo corui in fine accessionis patienti

offerendas. Dicit etiam oua corui multum conferre. Similiter dicit pioniam portatam ꝛ portatam multum conferre. Idem ꝯfirmat ꝛ Galienus ꝛ ꝯstan. ꝛ dyasco. Dicit enim coagulum leporis bibitum iuuare epilenticum. quia prohibet ne humor dissoluatur/ que ascendēs opilat cerebrum. Dicit etiam ꝙ epar agninum assatum confert/ si comedatur. Caprinum vero si detur epilenticis / mouet epilentiam. Multa alia dicit ꝯstan. experimenta/ de quibus nihil ad pñs.

De sternutatione.

Ob. xlj. Sternutatio eius ꝛc. Sternutatio (vt dicit ꝯstantinus) est violenta cerebri commotio/ ad expellendas fumosas ipsius cerebri superfluitates. De diuersis autem causis nascitur. Aliquando. n. ipsa natura operatur/ cum fumos supfluos satagit a cerebro expellere/ qui vel causa sunt morbi/ vel causa vitij. Humanum enim cerebrum humidius est cerebro aliorum animalium. Unde ꝛ humores ibi adunantur/ qui cooperante natura inde cum sternutationibus expelluntur. Aliquando enim fit sternutatio potius vi morbi ꝙ̄ nature. sicut in corica accidit ꝛ in pleriplemonia. Aliquando autem habet fieri sternutatio si cannales narium humanarum curti sunt. vnde cito ad cerebrum/ nociua ab extrinsecus veniunt. sicut puluis /aer frigidus /calor solis /ꝛ huiusmodi/ que cum ad cerebrum veniant expelluntur a cerebro vigore/ ꝛ motu suo /ꝛ inde fit sternutatio/ que si fiat in acutis febribus sine reumate signum est laudabile. Signat. n. naturam ꝯfortatam in expellendo quod sibi ē nociuum. Si autem fiat cum reumate/ malum signum est. signat enim materie exuberantiam. Unde sint bonica est sternutatio ꝛ augmentum reumatis signat. ꝛ ideo in pleuresi ꝛ in ꝯsimilibus malum signum est ꝛ illaudabile. Sternutatio igitur cerebrum commouet ꝛ exonerat/ totum corpus concutit ꝛ alleuiat in suo exitu. Ex violenta commotione aeris in cannalibus narium strepitum facit. qui si plus debito post expulsionem supflui fumi permanserit/ ledit. quia nimis dissoluit. ꝛ aliquando graues passiones excitat/ ꝛ inducit. Restringatur igitur per medicinas. sicut p fumigationes ꝯstringentes /spiritus reparantes /ꝛ superfluitates ꝯsumentes sicut est camamilla /mētastrum /rosa /yreos /ꝛ vigella /ꝛ huiusmodi.

De Tremore.

Posuit dominus signum in chaym. s. tremorem capitis (secundum glo.) strabi. Omnis (inquit Strabus) qui inuenerit me p tremorem capitis ꝛ cogitationem furiose mentis /cognoscet me reum mortis esse. Tremor autem capitis qui ꝛ certicatio a constantino dicitur/ puenit ex defectu ꝛ debilitate v̄tutis regitiue in neruis spondilium ipsius colli ꝛ in lacertis membrorum. In hoc autem morbo duo sunt motus/ qui sibi sunt oppositi. alter enim mouetur sursum /ꝛ alter deorsum. superiorem vero natura opatur/ inferiorem autem morbus. Morbus autem innititur/ membrum depmere inferius/ sed natura que ipm a suo regimine nondum destituit/ nititur ipm regere ꝛ disponere in ꝓpria dispositione. ꝛ ita sursum eleuare. ꝛ ideo ex tali motuum cōtrarietate surgit tremor. Causa autem inceptionis tremoris /est defectus virtutis commouētis lacertos. (vt dicit ꝯstantinus) que v̄tus quādoque deficit causa male complexionis /vel accidētibus anime. sicut ex timo ꝓpter spiritus confluentes ad cor. Unde membra ponderositate sua tendunt inferius/ vnde quia natura non habet sufficientes spiritus ad membri regimē confluentes/ non ex toto potest membrum in sua consistentia detinere. ꝛ ideo sequitur statim tremor. talis autem tremor quedam dispositio est ad paralisim/ maxime si accident dormitio frequens cum tremore/ cuius causa est frigiditas substantiam neruorum coagulans ꝛ constipans/ ne virtus sensibilis eam penetrare possit. Omnis autem paralisis cum tremore leuior est ad curandum ꝙ̄ illa que est sine tremore quia in p̄ma non est omnino membrum destitutum a natura. sicut est destitutum penitus in secunda. Talis itaque tremor vna cum dormitione calefactiuis /ꝛ confortatiuis /ꝛ dissolutis ꝛ ꝯsumptiuis curabitur medicinis. sicut ē theodoricon /yeralogodum /ꝛ similia. valent ꝛ balneationes /fricationes /ꝛ cum calidis ꝛ apertiuis herbis subfumigationes /vt pori clausi aperiantur/ vt humores superflui ꝯsumantur vt spūs excitentur/ vt nerui ꝯfortentur.

De Spasmo.

Spasmus est neruorum violenta contractio motum voluntariū auferens vel retardans. Talis contractio ꝓuenit aliquando ex nimia repletione. quandoque ex inanitione. quandoque ex nimia infrigidatione. sicut est videre in manibus ꝛ labijs infrigidatorum/ ꝙ vix v̄ba formant/ vix etiā digitos

complicant aut recuruant. Contractio vero ex
tali extrinseca infrigidatione soluitur in calore
⁊ alia non indiget medicina. Caueat tamen
patiens ne nimis subito forti calori se expōat
quia ex subita repercussione frigiditatis ad ner
uorum extremitates dolorem non modicū pa
tietur. Contractionem vero causatam ex in
anitione hec scʒ signa declarant. precedit enim
aliquando fluxus immoderatus sanguinis/
vel ventris/vel matricis. Aliquando labor vł
abstinentia supra vires laborantis vel absti
nentis. Aliquando immoderatus calor in cor
pore hominis per acutas febres patientis.
Aliquando ꝓfunditas ⁊ dolor vulneris/acu
men/⁊ fortitudo assumpti medicaminis. In
his omnibus accidit spasmus ex nimia natu
re desiccatione ⁊ substantialis humiditatis cō
sumptione. Unde corrugatur neruus ⁊ ꝯbit/
sicut pergamenum positum in igne. ⁊ ideo via
spirituum per neruos intercipitur/⁊ virtus vi
te regitiua impeditur. Omnis talis spasmus
si diu durauerit/mortalis est. Unde dicitur in
amphoris. Spasmus ex celentico vel ex coleri
co mortalis est. Isti tamen spasmo in p̄ncipio
confert calidum lac mulieris si super musculos
faucium/super spinam ⁊ collum ⁊ radices ner
uorum ꝓfundatur vndiqꝫ. ad idem valet aqua
cum oleo si fuerit cum lana succida super locū
neruorum fomentata. Tertium vero genus
spasmi est scʒ ex repletione/qui solet accidere/
pinguibus ⁊ carnosis/⁊ ingurgitatis/qui ex
effusione neruorum ⁊ dilatatione facilius sol
uitur. quia cum vnguentis/calidis balneis/
sternutationibus/⁊ gargarismis curatur. (vt
docet constantinus) huic contractioni si febris
superuenerit/summum remedium erit. vnde di
citur in amphoris. Spasmo ⁊ thetano febris
superueniens/soluit egritudinem. Istius au
tem spasmi triplex est species. scʒ epitestanus/
scilicet quando nerui posteriores spasmantur.
⁊ eprocostenus scʒ quādo anteriores nerui cō
trahuntur ⁊ tethanus/quando scʒ anteriores
⁊ posteriores contractionem patiuntur. In his
tribus non est ꝑfecta cura quando accidunt ex
manitione. vt dictum est.

De Paralisi.

p Aralisis est lesio ptis humani corpis
cum diminutione vel p̄uatione mot⁹
vel sensus vel vtriusqꝫ. Fit. n. quādo
qꝫ ex frigiditate ꝯstringente. qñqꝫ ex humore o
pilante. aliquando ex calore consumente ⁊ ner
uos sensibiles corrugante. aliqñ ex vulnere ner
uos incidente vel diuidente. Ex istis enim cau
sis ⁊ alijs denegatur transitus spūs animalis
ad instrumenta sensus atqꝫ motus. vnde si ner
ui sensibiles ⁊ motiui ex toto sunt opilati vł in
cisi efficitur membrum pariter immobile ⁊ insen
sibile. si vero plena non fuerit opilatio vel trā
situs spirituum denegatio fit ibi ex materia de
p̄mente ⁊ ỽtute regitiua erigente tremor. sicut
dictum est. Habet fieri specialiter paralisis ex
superfluitate ciborum ⁊ maxime potuū/ex qui
bus fit nimia humorum generatio ⁊ dissolutō
⁊ inde neruorū consequitur necessario opilatio.
Fit etiam ex frigiditate neruos constringente/
quandoqꝫ est cirthonia alterius morbi/scʒ qñ
minor aploplexia in paralisi terminatur. Est
autem paralisis alia vniuersalis/alia pticula
ris. Uniuersalis est que recte mediam partem
occupat hominis infirmitatis. Particularis
est que occupat ptem vnam. vt manum vel pe
dem vel linguam. Item materia ipius opila
tionis inducentis paralisim. Quandoqꝫ est in
origine neruorum. quandoqꝫ in ipo membro
paralitico/si in origine neruorum sit cā stupor
⁊ insensibilitas est circa loca vicina. vt in facie
vel in p̄ncipio dorsi. si vero in ipo membro pa
ralitico/tunc ipm patitur tantum ⁊ non supiora
vt dicit Galie. qui dicit se amouisse emplastrū
quem sophista posuerat super malum ⁊ posu
isse super collum. Ex quo patet ꝙ secundū va
rietatem locorum morbi debet variari modus
medicine. Paralisis ex incisione nerui penit⁹
incurabilis ē. Similiter paralisis vniuersalis
in omnibus membris ⁊ maxime in senib⁹ vix
curatur. circa iuuenes tamen citius ⁊ efficaci⁹
operatur medicina. Primo ergo in paralisi mol
lificatiuis ⁊ relaxatiuis tam interius ꝙ exteri⁹
exhibitis insistendum est. deinde desiccatiuis
⁊ constrictiuis. Si vero p̄mo desiccatiua vehe
menter apponerentur liquidioribus partibus
ꝯsumptis/reliquum magis inspissaretur/Et sic
compactius effectui ad dissolutionem ⁊ ꝯsum
ptionem inobedientius redderetur. ⁊ ideo pre
dicto modo caute est ꝓcedendum. Congruis
igitur medicinis interius purgatiuis ꝯuenienti
bus etiam vnguentis exterius membra mollifi
centur/saluia ⁊ castorio in decoctione vini vtā
tur. Alias vero medicinas quere in plate. ⁊ in
viatico ꝯstan.

De dolore oculorum.

d Olet dolor accidere oculis aliquādo
ab exterioribus. sicut a vulnere ꝯtinui
tatem oculorū dissoluente/a puluere

teneram substantiam oculi perturbante/a fumo oculos obfuscante/vento frigido spiritum visibilem repcutiente/ab aere calido dissoluente a nimia solis vel alterius lucidi corpis claritate. spm disgregante. a nimia tenebrositate spirituum visibilem pculcante. ab inordinata dieta ꝛ ebrietate ptinua visum ebetante. a venerea voluptate psueta spiritum ꝛ humorem cristallinum corrumpente ꝛ dissoluente. aliquando ab interioribus vt ab humoribus calidis/vel frigidis/siccis/vel humidis. pmus autem dolor est papuus. causat ab interioribus calidum apostema nascens sup albuginem oculorum ex humoribus pfluentibus ad pupillam ꝛ apostema facientibus. ꝛ hoc accidit ex debilitate oculi recipientis/ꝛ ex abundantia seu acumine humoris pfluentis/ꝛ ex cerebro descendentis. In tali itaqz apostemate oculos intumescit ꝛ lachrymatur/rubescit/dolorem ꝛ puncturam/feruorum ꝛ arsuram sentit. Potissime quando colera est in causa. tunc. n. videt qp acubus pforetur. Si vero humor frigidus sit in causa vel ventositas/oculis distenditur/grauat de nocte inuiscatur. Humores nimij effluunt. ꝛ illi sunt viscosi/maxime affligitur in hor fleumatis. Si vo sanguis sit in causa/sentit pruritus multitudo lachrymarum/ꝛ calor in exitu earum/leuis punctio/maior tumor/ꝛ dolor in fronte maior/ꝛ maxime in hora sanguinis. Hec infirmitas si causat ab exteriori patiens quiescat. capite alto dormiat/ppt flutu lachrymarum luminis splendorem fugiat/ad vitandum disgregationem ꝛ dissolutione/maiorem vocem non emittat/ne ex conatu vocis in cerebro dissoluto fort fiat. cibus det frigid? ꝛ leuis digestiois ne reumat flux? augeat/aq clara/ꝛ calida potet. qr de na sui fumi/fumos psumit/neruos confortat/arsuram ꝛ puncturam mitigat/balneis aque dulcis temperat vtatur his obseruatis/non oportet alit medicinari siue medicari. Si vero sit dolor ab interioribus humoribus purgentur humores peccantes vt p subtractionem sanguinis vel p congrua medicine purgationem. collirua mitigatiua ꝛ sanatiua interius ponantur. sicut aqua rosacea/cum lacte femineo. vt dicit pstantinus. lachryme cum restrictorijs compescant. apponant ergo in pncipio leuiter repcussiua ꝛ mitigatiua/in statu ꝛ in augmento mediocriter dissolutiua in fine psumpta ꝛ semper cum istis confortatiua. Circa apostema vero oculi nunquam sunt maturatiua apponenda ne substantia oculi q est tenera destruatur si ad saniem ptrahatur Preterea si materia est multum calida ꝛ dolor fortis/non sunt apponenda fortia repercussiua. quia materia subito posset repercuti ad neruum obticum/ꝛ opilando eum posset perpetuam inducere cecitatem. Lippitudo est oculorum viscosa ꝛ glutinosa supfluitas oculorum palpebris adherens/ex flegmaticis ꝛ melancolicis humoribus in angulis oculorum incipiens/palpebras ingrossans/ꝛ inuertens. hec oculorum cilia corrumpit/ꝛ ipas palpebras quasi cameas crudas facit In lippis quippe oculis pupille sane sunt. sicut dicit glo. sup. xxj leuitic. 8 humore defluente palpebre grossescunt/cuius cerebruz infusione ꝛ pupille acies vitiantur. ꝛ illos signat quorum ingenium ad cognitionem veritatis emicatur/sed operatio carnalis vite obscurat.

De passione oculorum.

Lia est passio oculorum/quam nos maculam dicimus que albugo vel pannus di a pstan. ꝛ habet generari sic: Primo fit fluxus reumatis ad oculos/ex quo fit obtalmia dolor scz ꝛ apostema. ex qua male discussa remanet quedam leuis macula siue infectio que longo pcessu tempor excrescit/in telam ꝛ inspissatur ꝛ occupat maiorem locum scz totam pupillam. tela vero excrescit in pannum p maiorem inspissationem ꝛ maiorem loci occupationem. quia totum nigrum oculi occupat. ad vltimum fit vnguis magl spissus ꝛ durus. quodlibet istorum incurabile est si fuerit inueteratum. tn secundum loci collocatonez debet diuidi. Si vero collocatur circa cristallinum humorem in pfundum p dimidium annum fit incurabilis. in pncipio autem vix curatur. Si vero colligatur sub piunctiua vel etiaz supra p decem annos/potest curari. Quando igitur macula est recens ꝛ modica/succus papaueris ruffi sufficit ad medicandum. (vt dicit pstantinus) Papauer enim ruffum vel rubeu calidum est in pmo gdu. ꝛ siccum in secundo/ꝛ ideo habet virtutem extenuandi/consumendi/ꝛ desiccandi/ Dicunt etiam philosophi vt dicit pstantinus qp sanguis ex summitate dextre ale columbe vel irundinis vel vpupe extractus ꝛ sup maculam recentem positus/calid? maculam in pncipio potenter rumpit. sanguis enim istarum auium est valde ignitiuus ꝛ dissolutiuus ex natura auiu ex qbus pcedit.

De infectione oculi p sanguinem.

Lia etiam accidit oculis deformitas ꝛ passio. s. sanguinis infectio/qua cōstantinus custulam sanguis nominat.

quando scz sanguis aliquo casu ad oculos defluens in crustulam desiccatur. conuenit etiam ab arterijs et venis desudare ad oculum et venulas aliquas rumpi vel crepare. in tunica cõiunctiua et ex circumfluente sanguine talem deformitatem in oculo generari. hunc sanguinẽ sic coagulatum dissoluit sanguis turturis vel columbe. vt dicit constantinus. Idem facit lac mulieris cum thure. Idem facit recens caseus sine sale melli commixtus si superponat. multa alia experimenta dicit constan.

De lachrymis inuoluntarijs.

f Luxus lachrymarum inuoluntarius accidit oculis quandoque ab exterioribus/ sicut ex percussione / Ex calidi aeris dissolutione/ vel ex frigidi coartatõne/ ex fumi mordicatione/ et puluerum perturbatione ex ceparum et aliorum acuminum odoratione. Quandoque ab interioribus. vt ex calidis humoribus vel frigidis /vel ex superabundantia humorum per incontinentiam effluentium. ex debilitate contentiue virtutis cerebri / et fortitudine expulsiue. Si autem humores calidi fuerint in causa / oculi rubent / lachryme distillantes calefaciunt faciem et vrunt. calida obsunt/ frigida prosunt. Si vero sunt humores frigidi/ oculi sunt subalbidi/ vel liuidi / lachryme etiã frigide faciem non mordificant/ frigida obsũt calida prosunt. Ad lachrymationem factam ex percussione / et causis alijs exterioribus precipua cura est cera pura cum puluere cimini calefacta/ et frequenter cathaplasmata. dolorem enim simul remouet /ad lachrymarum et liuorem si sit cum vulnere/ cum cirurgia curetur ad alias causas exteriores sufficit fomentum cum aqua tepida ita quod tepor ad frigiditatem plus accedat. Si fiat autem ex fluxu et superabundantia humorum purgentur detur dyadibanum cum vino decoctionis thuris. hoc precipuum est in hac causa/ fiant restrictoria circa tympora et circa frontem. Hec omnia valent cõtra fluxum ex cã calida et frigida.

De defectu visus.

b Efectus visus accidit ocul' multiplici de causa. aliquando ex mala complexione. aliquãdo ex fumi ascendentis a stomacho corruptione. Aliquãdo ex nerui obticiopilatione. ex catheractis /ex panno /ex macula / et huiusmodi. Aliquãdo ex diete inordinatione / ex egritudine longa / ex ieiunio et coitu nimio. et ex multis alijs causis sicut ex senectute et huiusmodi. Distinguende igitur sũt cause per propria signa. Nam si defectus accidat ex fumositate stomachi/ defectus visus non est continuus / sed interpolatus. secundum n. ciborum assũptorum varietatem minuitur vel augetur. si autem est ex vitio cerebri/ continuus est defectus añ prandium. et post si ex opilatione nerui ipsius oculi substantia pura est et lucida atque clara. alia signa per se patent. Ad istum ergo defectum tollendum si est ex vitio humoris stomachi mũdificetur/ immo totum corpus precipue caput/ deinde apponant remedia localia/ que in viatico et alijs auctoribus inueniunt.

De cecitate.

c Ecitas est priuatio visus. Priuatur autem homo visu aliquando propter organorum defectum / et pupillarum improportionem ad spiritum visibilem. Ad hoc enim quod formetur visus exigitur debito proportiõ organi spiritum recipientis ad ipsum spiritum/ vt supra dictum est de visu libro. iij. Aliquando propter neruorum interiorum opilationem. Si enim fuerit neruus qui dicitur obticus / qui est visibilis spiritus vehiculum in suo principio vel medio vel alicuius carnositatis superexcrescentia. vel alicuius viscosi humoris abundãtia totaliter opilatus / virtutis visiue transitus non peruenit ad pupillam. et sic cecitas in oculo generatur. Aliquando fit propter humorũ et spirituum consumptionem. vt est videre in senibus quorum oculi primo caligant et defectũ visus patiuntur. tandem deficiente virtute vidẽdi/ potentia penitus destruitur. Aliquando fit ex cã exteriori. sicut per oculorum vulnerationem per nimiam etiam et continuam lachrymarum effusionem. per substantiam oculi dissolutionem. per tunicarum oculi inspissationem et indurationẽ et humorum in oculo compactionem. tũc enim non est pupilla spiritui visibili peruia. et ideo talis compactio est cecitatis in oculo inductiua per substantialis humoris subitam desiccationem vt in pupilla accidit. in quibusdam potõnatis et minutis qui ex nimia sanguinis subtractione quandoque incurrunt periculum cecitatis. Aliquando propter subitam cum desiccatione substantialis humiditatis spiritus visibilis disgregationem. vt patet in vrso / qui ad aspectum peluis ardentis quasi subito excecatur. cuius excecationis causa est aspectus peluis ardentis et lucentis / cuius ignea virtus tunicam oculi cum cristallino humore et destruit

⁊ ꝯsumit. et einsdem luciditas que spiritui est improportonabilis/ipsum disgregat ⁊ disper git. ⁊ sic necessario cecitatis perpetue viciũ in troducit. Inter omnes itaq; sensibiles passio/ nes. miserabilior est ipsa cecitas (vt di. ꝯstã.) Nam sine omni periculo cecitas ceco carcer ẽ de/ cipitur in apphendendo imaginatiua. qꝛ de albo imaginatur ꝙ sit nigrũ ⁊ ecõuerso. impe dit in iudicando vim deliberatiuam. iudicat enim penes se ⁊ deliberat ire ad orientem/ et deceptus in suo iudicio vadit ad occidẽtem peruertit ⁊ affectum. quia oblato sibi ad eligẽ dũ denario argenteo cũ cupreo/affectat elige/ re argenteum/ ⁊ eligit ipsum cupreũ. Tanta siquidem est ceci miseria vt non solum puero vel seruo se subiciat ꝓ regimine ⁊ ducatu/ve/ rum ⁊ sepius ipsi cani ⁊ sepe ad tantã deduci tur necessitatem/vt ad transeundũ pontis vel vadi periculum plus cogitur credere cani quã sibiipsi. Item sepe in periculis vbi om̃s du/ bitant. quia non videt periculum securus ẽ ce cus ⁊ econuerso. sepissime vbi nullum piculũ imminet/maxĩe cecus timet. sepe ĩ plano cespi tat pedibus ⁊ offẽdit. sepe vbi pes esset eleuã dus/deprimit pedem ⁊ ecõuerso vbi esset ter/ re figendus/ipsum eleuat ⁊ suspendit. vndiq; palpando/cõtrectãdo manus dirigit. vndiq; de itinere dubius/manu ⁊ baculo viam q̃rit. raro aliquid securus agit/semper fere dubius ⁊ timens erit. Item cecus quando nudus ia cet vel sedet/tectum se reputat. sepe etiam quã do videtur ab omnibus se latere putat. Itez faciem aliquando ⁊ oculos ad solem vel celuz cecus eleuat/sed ipsius oculos celestis claritas non immutat. ipsius ceci oculis sol presentem exibet suũ radium/sed tamẽ presentis solis vir tutem non pcipit secũdũ effectũ (vt d. grego.) Item cecus aliquando puerum ductorem suũ verberat/et percutit/et offendit. sed eadem ver bera cito per puerum luit. Nam puer verberꝫ nonimmemor/ĩ pontis medio siue a quocũq; alio periculo ipsum solum deserit. et ipsum fu giens sibi viam euadendi periculum non ostẽ dit. et ideo est miser cecus. quia in domo nihil agere fiducialiter audet. in itinere deseri a socio multum timet. In hoc tamen peior est condi tio habentiũ oculos quã cecoꝝ. quia ipsi oculi hostes sunt et predones animi humani quoꝝ concupiscentias dum sequimur/seuissimis ho stibus subiicimur. sicut dicit expositor super il lud treno. Oculus meus depredatus ẽ aĩaꝫ meam. Melius autem est homini oculis eru tis cecum fieri/quam habere oculos ⁊ eorumu blandiciis decipi ⁊ abduci. vt dicit gregorius super illud. Melius est tibi luscum ad vitam ingredi/quã duos oculos habẽtẽ in iehẽnam ignismitti. vt dicitur Math. vi.

De surditate.

Surditas ẽ priuatio siue ĩpedim ẽ/ tũ auditus/qui ꝯm constan. ianua mentis est. Contingit autem ali/ quando auditum totaliter auferri. ⁊ tunc pro prie dicitur surditas. Et habet fieri ex humori bus opilantibus neruos audibiles ⁊ buccas aurium replentibus ĩtantum ꝙ ĩ eis nulla põt fieri allisio. quandoq; non aufertur ex toto/ sed secundũ diminutionẽ humoris. et tunc di/ citur grauitas auditus quandoq; est ibi soni/ tus et tinnitus/ita ꝙ putat patiẽs ꝙ sit iuxta mollendinum siue iuxta organa. et hoc habet fieri ex grossa ventositate interclusa. et hoc ha/ bet fieri aliquando sine interpolatione. et tũc est ex causa priuata. quandoq; cum interpola tione. ⁊ tunc est ex causa remota. quãdoq; enĩ nihil exterius auditur propter opilationẽ. sed auditus ab interioribus ĩmutatur/ita ꝙ pati ens credit se audiri ab exterioribus hoc quod sentit ab interioribus ⁊ secundum hoc fallitur auditus. Multis aliis modis auditus ho minis impeditur. Accidit etiã auri dolor ali/ quando siue apostema. et hoc ex calore dissol/ uente vel ex frigiditate constringente. si sit ex ca lore/dolor est acutus. locus rubet/calida ob/ sũt/frigida prosunt. si sit ex frigiditate/dolor est ponderosus et grauatiuus. locus pallet/ calida obsunt/frigida prosunt. Aliquando est ex apostemate calido. tunc ad predicta sig/ na est vehemens febris/semper enim aposte/ ma aurium febris concomitatur. sed remissior et minori dolore in causa frigida quam in ca/ lida. Aliquando relinquuntur ĩ aure vulnus ex apostemate precedẽte. quod cognoscitur ex dolore/titillatione/et sanie effluente. aliquan do fiunt vermes in arboribus ex humoribus calidis inuiscatis per interceptionem spiritus viuificatiui. Signa autem vermium sũt pru ritus/et titillatio et aliquando videri possunt si auris soli exponatur. aliquando fit dolor a causa extrinseca. sicut ex aqua vel lapilli subin tratione. aliq̃ ex concussione. cuius signum est exitus sanguinis. aliquando tamẽ erit sãguis ex superabundantia in continentia eiusdẽ vn/ de constan. Si subito sanguis et sine dolore ab auribus exeat sine manifesta causa signũ ẽ aliquid esse in capite quod natura expellere la borat. oportet ergo ꝙ aures a principio mũdi ficentur Alias autem aurium passiones/q̃re supra li. iij. de auditu et. v. de aure. ibi enĩ sũt

multa in serta. Dolor igitur aurium si est ex calore et sine apostemate. frigidis et alteratiuis insistendum est. vngi enim debet locus doloris oleo rosaceo/vel violaceo et consimilibus talia enim olea tepida auribus instillentur. nō enim actu frigida aurib⁹ debent instillari. Si vero ex frigiditate siue apostemate cum calidis alteratiuis ad curaȝ procedendū est. sicut oleo laurino/rutaceo/et huiusmodi. Si vero fuerit cum calido apostemate frigidis maturatiuis primo insistendum est. deinde mundificatiuis et in contraria causa adhiberi debet medicina contraria. Rupto igit apostemate quod cognoscitur ex fluxu saniei primo mundificandū est vulnus/deinde consolidandum. Mundificandum autem cum vino et cum melle simul mixtis et immissis/consolidatur cum puluere thuris et masticis et hui⁹modi. Si vermes ibi fuerint succi amari sicut persici/absinthij porri infundentur. similiter oleum amaruȝ ex amigdalis amaris auri patienti instilletur talibus enim vermes occiduntur et putrefacti cum sanie educuntur. si enim lapillus intrauerit/caute extrahatur. quod si fieri non potest auribus calidum inungatur et sternutatio prouocetur vel cum ventosa suggatur et extrahatur. Ad surditatem remouendam vel saltem releuandam valent multa que dicit constan. hē inter omnia solet balsamum instillatum auribus perualere Surditas tamen si fuerit a natiuitate incurabilis est similiter que per triennium durauerat vix curatur. tinnitus qui ex ventositate causatur cum extenuatiuis ventositatis curetur sicut cū aneto/calamento/colato origano/et consimilibus/quorum subfumigatione tinnitus soluitur. Et hec de passionibus aurium et earum remedijs dicta sufficiant.

De fetore narium.

Polipus est superflua caro ex naribus excrescens ex superfluis humoribus ḡnata. hāc passionem fetor horribilis sp̄ cōmitatur/et tū fetor a poliposo non sentitur. ꝑpter opilatōnem. n. nerui odorabilis talis patitur odorū et fetoris differentias non discernit. Dȝ autem fieri tam fetor narium ꝙ polipus in hūc modum. humores grossi et viscosi fluunt ad carunculas narīū et ibidem diuturnitate tp̄is et actōne calorū ꝯdensantur. et quasi in substantiā carneam ꝯuertuntur. que corrupta cū fit inde fumositas resoluta et aeri immixta inspirādo et respirando fetorē facit infirmitas talis polipus dr̄. qūȝ etiā ad nares descendit humiditas/et eam cōbibit spongiosa narium porositas. et ibi putrescētes corruptionem generant et fetorē. qūq etiā calidi hūores acumine suo pustulas in naribus ḡnant/q̄ locū vlcerant et excoriant. vn̄ tā ex corruptione carnis et humorū ꝙ ex coartatione inspiratōnum cū non possit cerebꝝ deputari fetor necessario generatur Primū igitur remediū ꝯ hanc passionē ē vt caput forti et cōueniēti medicina purgetur/et post fluxus incipiatur. deinde patiēs aquā calidam naribus attrahat atq suggat/vt humores inuiscati dissoluantur et educantur. Ad nares purgādas valent pillule dyacastoree/vn̄ cum succo rutihe et vino tepido resolute si naribus sūt iniecte. Ad restringendum fluxum mirabiliter valent ḡna thurū albi si sepius assumantur. Si vō fuerit polipus ꝯfirmatus p̄cedentibus purgationibus et de opilantibus pulueribus et medicinis corrosiuis amoueatur vel ꝑ incisionem. sicut in chyrurgia plenius edocetur.

De passione narium.

Patiuntur etiam nares sepius fluxum sanguinis. et hē fit in masculis tribus de causis tm̄. fit. n. fluxus a cerebro et tūc fit cum sternutatione et cum dolore frontꝭ et punctione/vel ab epate. et tunc dolor sentitur in dextro latere/et fluit ꝑ dextram narē. vel a splene/et tunc a sinistro latere erit dolor et fluit ꝑ ptes sinistram. Preter hē in mulieribus etiam fit a matrice. tunc dolor est circa vmblicū. hē fluxus qūȝ est vtilis. qūq. n. in febribus etiam acutꝭ et in frenesi in die cretico solet fieri motu nature. Et tunc solet bonus esse. nā bonus est qn̄ aū dieȝ creticum fit ex nimia sanguinis interiorū ebulitione et feruore. vn̄ acumine suo venas aperit/et fluxum facit. his et multꝭ alijs de causis fluit sanguis. Siue auteȝ fuerit fluxus creticus siue synthomaticus non in p̄ncipio restringatur fluxus ne crisis īpediatur vt ne sanguis ad alias ptes fluat. et sinthōa pei⁹ faciat vt suffocatōȝ et hmōi. si aūt nis augeretur flux⁹ si patiēs eēt fortꝭ esset in parte patienti minuēdus. extremitates sunt ligande et fortius ꝯstringende. Medicine restrictiue sunt tymporibus et fronti adhibēde. aqua cum aceto in facie ꝑfundenda. Si ab epate fiat fluxus/ponatur ventosa sup epatꝭ regioneȝ. si a splene/sup splenē. si a matrice super matricē vel mammillas.

De fetore oris.

Fetor oris qūȝ causatur ex dentiū et gingiuaꝝ corruptione. qūq ex orū et palati vlceratione et putredīe. quādoq ex

thorac̄ mala habitudine ⁊ membroꝝ spūaliū vitiosa dispositione. quñq; ex putrefactione humorum stomachi. quñq; ex vniuersali corporis infectione. vt in leprosis/ quoꝝ anhelitus ē fetidus ⁊ infectiuus. quñq; ex fetidoꝝ commestione. vt pȝ in illis qui ꝯtinue comedunt allium/ cepas/ atq; porrum. Quando aūt fit ex corruptione membrorum spūaliuȝ ⁊ vniuersali corruptione humoꝝ infectoꝝ. palliari quidem potest/ ſ; non curari. talis autem fetor est ꝯtinuus interpolationem non accipiens. ille autem q̄ est ex vitio stomachi interpolatur/ quia añ prandiū est maior/ post prandium paruus vel nullus/ ⁊ h̄ bene curatur cum extersiuis aromatic̄ ⁊ ꝯfortatiuis. Primo igit̄ materia que est in stomacho/ que fetoris causa est digerat̄/ diuidat̄ expellatur. post commestionē vero sepe vomitus prouocetur vt villi stomachi mundificētur/ a putridis cibariis et putrefactioni disposit is caueatur. vir vino aromatico et aromatic̄ ad ꝯfortationē vtatur. Si cātur ab alijs vt' gingiuis ⁊ dentibus putridis dentes extrahantur/ q̄ sūt i cā vel sanentur. gingiue/ fricentur et mundificentur. cum decoctione rosarum in vino vl' aceto tepido abluantur. cum puluere thuris et masticis et melle gingiue et radices dentiuȝ fricentur. et mundificentur.

De dolore dentium.

Dolor dentium quādoq; fit vitio stomachi quandoq; vitio cerebri Ex vitio cerebri quando humores frigidi ⁊ calidi reumatizantes neruos dentiū inficiunt ⁊ dolorem inferunt. Vitio autē stomachi fit ex humoribus calidis in ipso existentibus a quibus fumositas resoluta. superiora petens neruos dentium ⁊ radices mordendo vel aggrauando. dolorem infert dētibus ⁊ fetorem. Si ex acutis ⁊ calidis est humorib⁹ dolor est acutus ⁊ pungitiuus cum rubore faciei cum asperitate ⁊ siccitate gutturis. cum siti ⁊ amaritudine oris. Si ex frigidis dolor est minor cum grauamine capitis cum sub tumiditate faciei ⁊ pallore cum acetosa eructatione ⁊ oris insipiditate. Dolor autem veniens ex cerebro diu durat sine aliqua interpolatione. qꝫ aliquando decem horis vel plus. Qui vero procedit ex stomacho/ quatuor vel tribus affligit horis ⁊ post quiescit. Cause ergo doloris dentium (vt dicit constan.) sunt putredines ⁊ fetores/ rupture ⁊ perforationes motiones/ ⁊ casus/ ⁊ limositates. perforantur enim dentes ⁊ quandoq; rumpuntur. aliquando in colorem citrinum/ viridem vel nigrum mutātur que omnia ex humiditate putrida nascuntur/ que a stomacho ad ligamenta dentium deflu it ⁊ ascendit. Eadem etiam causa est relaxationis ⁊ motus dentium atq; casus. Nam acuti humores i radicibus dentium dentes ꝑforāt consumunt sepius ⁊ relaxant. vnde sunt causa quare cadunt cum radices deficiant aut putrescunt. Vermes in dentibus maxillarum fiunt ex humoribus ⁊ eorum cōcauitatibus putrefactis. ⁊ cognoscitur ex pruritu ⁊ titillatōe/ ⁊ continua terebratione/ ⁊ dentis perforatōe ⁊ fetoris emissione. ⁊ multis alijs modis que re supra in li. v. in tractatu de dentibus. Iste dentium dolorose passiones si sūt ex vitio humorum in cerebro vel i stomacho debita purgatione purgentur. sepius dentes debitis dētifcriis mundentur. De quibus omnibus sufficienter tractat constantinus. Vermes dentiū mirra ⁊ opio interficiuntur. dētes relaxati hure ⁊ mastice confirmantur. Et hoc idem facit gargarismus de gallis ⁊ malogranati cortice ⁊ balaustie cum aceto preparatus.

De lingua.

Lingua etiā multipliciter patitur aliquando eni paraliticatur ⁊ tunc perdit voluntarium motum ⁊ sermonis vsū. vt dicit constan. cuius cā est defectus motiue virtutis/ que excitatur per spiritū venientem a cerebro. vel accidit ex neruo animalis virtutis vehiculo humore vel apostemate opilato. vel accidit ex proprio substātie lingue vitio. s. ex mala complexione lingue et distemperantia infrigidāte. vel calore ⁊ siccitate vel humore. aliquādo etiam lingua apostematur ⁊ tūc intumescit ⁊ sermo ipeditur. aliqñ ex humore liquido relaxatur ⁊ remollitur neruus lingue ⁊ nimis mollis efficitur/ ⁊ tunc debitus sermo ꝑ nimis remollitam linguam nō formatur. aliquando ex humore nimis calido ⁊ sicco contrahitur ⁊ corrugatur/ ⁊ tunc totaliter sermo impeditur. aliquando grauibus vlceribus ⁊ pustulis leditur ⁊ tunc tā i gustādo quā in loquendo impeditur. Si ergo lingue substantia sit sana nullas habēs maculas loquela tamē sit ablata/ a cerebro surgit vitium vel a neruo opilato. aliquando perditur loq̄la ex predita mente. vt in frenesi vbi homo nō vtitur imaginatione/ memoria ⁊ ratōe. ⁊ ideo non mirum si perit loquela que est istrumētuȝ rōnis q̄re sup̄ li. v. de ligua sana ⁊ ifirma.

De raucedine.

r Aucedo multis habet fieri de cau sis. quia ex siccitate vel humiditate ⁊ ex spirituum ⁊ virtutum debilitate. Ex siccitate dicitur. aut enim siccitas inequalitatem facit/aut constringit meatus. dum enim ex siccitate exasperatur arteria/ex asperitate sequitur inequalitas/⁊ ex inequalitate raucedo ⁊ vocis impedimentum. Itē ex siccitate fistulas ⁊ pulmonem coartante/sequitur vtrumqꝫ predictorū. Ex humiditate similiter duobus modis. aut ex humiditate ꝯtenta i vasis/⁊ maxime in sanguine. aut ex flegmate a superioribus distillante. Sanguis. n. supabundans venas distendit/vñ ⁊ meatus coartanť. ⁊ ꝯsequiť vocis impedimentū. similiť flegma distillans in tracheam arteriā ⁊ fistulas pulmonis pdicta operať. Ex defectu etiam spūs ⁊ virtutis impediť vox. quod pꝫ/quia eius fortitudo ex spū perficiť ⁊ virtute. Si ergo ex siccitate cognosciť ex sicca tussi que ē offendiculū spūs in trachea arteria vel p compassionem quādo est sithonia morbi. vel p ꝯpassionē qñ fit ex siccitate exasperante. vel ex frigiditate fistulas pulmonis coartante ⁊ spm̄ offendente vnde generať tussis. vel ex humiditate a cerebro distillante. Istis. n. modis hꝫ fieri tussis q̄ impedit ipsam vocem. Uel ꝯgnosciť raucedo ex punctura in spūalibus quasi ex spinis facta ex ḡcilitate colli. ex totius corporis macillentia. Sanguinē ꝟo in cā esse ꝯgnoscimus ex tussi aliq̄tulū humectata/rubore faciei venaꝝ eminētia/dulcedine oris flegma esse in causa cognoscimꝰ. Ex tussi aliquantulū humectata/ex oris isipidiate ⁊ saliuaꝝ abundantia defectum spūum esse cognoscimus in cā. Ex debilitate ⁊ ex tenuitate/totius corporis ex febre p̄cedente. vel ex nimio ieiunio ⁊ fluxu ⁊ oībus q̄ corpus extenuant. Si ḡ h̄ raucedo fit ex cā sicca ⁊ calida/abstineat a salsis calidis ⁊ siccis/frixis ⁊ assis. vtať temperate frigidis ⁊ etiam humidis/⁊ mediocriť calidis. Si ex sanguīe est passio/fiat minutio/si ex flegmate denť purgatōes ⁊ opilate q̄ in frigida cā sunt necesse. Si ꝟo ex defectu spūum/subueniendū est resumptiuis ⁊ ꝯfortatis. Eadem aūt est cura raucedinis ⁊ tussis. vide i plate. a ꝯstan.

De squinantia.

s Quinantia ē guttur suffocatio. ⁊ puenit ex apostemate in gutture/cuiꝰ tres sunt spēs. In p̄ma tota materia colligiť interius in quodā folliculo inť tracheā arteriā ⁊ ysophagum. ⁊ ꝯgnosciť ex vehemēti dolore nullo tumore exterius appente. apto etiam ore tumor interius non appet. ex febre acutissima/⁊ ex impedimento voc/⁊ ex iudicio patientꝭ. Nihil. n. pñt transglutire. ⁊ h̄ spēs incurabilis est. inficit. n. sepius p̄ma die. Scd̄a spēs est qñ in minori q̄titate recolligiť intra ⁊ ex in maiori ⁊ dr̄ squinātia. ⁊ hꝫ omnia signa que p̄ma/ꝫ remissiora/⁊ apparꝫ aliq̄s tumor ex. ⁊ h̄ species vix curať. Tertia ꝟo spēs est qñ tota materia recolligiť ex/⁊ dr̄ squinancia. cuiꝰ signa sunt vehemēs tumor. ex febris lenta/dolor modicus sine difficultate spirandi ⁊ respirandi/⁊ h̄ spēs non inficit/nisi tumor ad interiora se retraxerit. Fit autem h̄ passio p̄ncipaliter ex sanguine/secundario ex flegmate ⁊ melācolia/nunq̄ ex colera. ⁊ cognoscunť he cause p sua signa. Istius passionis p̄ma cura est sanguinis attractio/in q̄titate multa incidanť etiā vene sub lingua. fiunt scarificationes cum ventosis in collo ⁊ in scapulis. deinde apponanť lenificatiua/maturatiua/⁊ mundificatiua/q̄re. s̄. li. v. de gutture.

De difficultate anhelandi.

d Ifficultas inspirandi ⁊ respirandi vł vtriusqꝫ dr̄ asma vł dipsima. ⁊ accidit duplici de causa. s. ex siccitate coartāte. qui quando pulmo non pōt libere dilatari ⁊ ꝯstringi/inde sequiť asma. vel qñ ex humore impediť motus pulmonis. quando. n. superabundat humor exterius in supficie pulmonis/cuius mole oppssus/non pōt libere dilatari/⁊ tunc est spēs asmatꝭ que dr̄ sansugium a sanguisuga. q cum violentia attrahit aerē ad cor refrigerandum. aliquando abundat humor interius in fistulis pulmonis/cuius īpositōne pulmo non pōt libere ꝯstringi. ⁊ tunc dr̄ anhelitus/quia in hac specie laborat patiēs in explrando. aliquando autem abundat humor interius ⁊ exterius/ꝓpť quod non pōt pulmo libere dilatari nec constringi. ⁊ tunc est illa spēs que dr̄ orthonia. i. spūs rectitudinis quia paciens laborat equaliť in inspirando ⁊ respirando. ⁊ ita sunt tres species asmatꝭ ꝑm tres hūorum dispōnes. si fit ex siccitate ⁊ caliditate/vnguētꝭ/electuarijs/syropis frigidis ⁊ humidis cureť ⁊ econuerso vide in plate.

De sputo.

c Irca sputum etiā accidunt passiones. vt pꝫ in empticis/in quibus est sputum saniosum ⁊ virulentum ⁊ in emoptoicis/in quibus est sanguinolentum.

Emptina eñ dr̄ passio qñ sanies excreatur
⁊ hoc contingit in causis reumaticis ⁊ pleure
ticis ⁊ peripleumocis ⁊ in alijs apostematibus
stomachi pectoris vel pulmonis. Habet aūt
fieri hoc modo. dum humor superioribus di/
stillat in pulmonem/pulmo repercutitur/⁊ ex
repercussione conculcatur / ⁊ ex conculcatione
sanies nascitur/vel pulmo vlceratur. vel deflu
ens humor ad aliquem locum ad apostema re
colligitur/⁊ ibi in saniem cōmutatur/que vi na
ture vel sinthomatis resolutis per saniem siue
saniosum sputum euacuatur. non tamen qui/
libet spuens saniem debet empticus iudicari
pleretici enim saniem spuunt ⁊ multi alij. ⁊ ta
men non sunt emptici/ sed illi qui infectione
pulmonis ⁊ eius saniosa habitudine sunt cor/
rupti. quorum signa sunt ista. sputuum sanio/
sum /corporis macillētia /colli gracilitas ⁊ tus
sis cum difficultate anhelandi. facies subtumi
da. tument ⁊ dolent orbes oculorum. Emop/
toici sunt per hos sanguinem exspumantes. ꝙ
contigit per alicuius vene apertionem/ per hu
morum multitudinem ⁊ eorum fumositatem
per corrosionem vene per caloris excessum. Ca
lore enim poros aperiente sanguis emittitur
⁊ exsudat. ⁊ dicitur mitti per dyabrosim id est
per resudationem. ⁊ tunc sanguis emissus est
purus /clarus /⁊ paucus absq̧ dolore patien/
tis ⁊ anhelitus sentitur calidus. Ab alijs autē
membris frequēter redundat ad os sicut a cere
bro. ⁊ tunc est cū rubore faciei ⁊ venaꝝ ⁊ ocu/
loꝝ. quandoq̧ a pulmone/⁊ tunc est sanguis
spumosus cum tussi ⁊ dolore sinistre mammil
le. ⁊ sic de alijs membris in quibus sanguis co
lericus/qui vi nature synthomatice motꝰ nūc
per nares/nunc p̄ os emittitur ⁊ purgat̄. Pri
ma itaq̧ passio scʒ sputum saniosum sanetur
dissolutis /mundificatiuis /⁊ extersiuis. ⁊ ca/
ueatur ne in ptisim ꝯuertat̄. longum. n. empti
na post pleuresim. ı. xl. dies in ptisim ꝯmutat̄
vt dicit Hypo. Scd̄a ṽo passio scʒ emoptoi/
corum sanet̄ mundificatiuis /ꝯstrictiuis medi
cinis. sicut in viatico ꝯtinet̄. ⁊ in plate.

De ptisi.

Ptisis est ꝯsumptio naturalis humo
ris corpis ex vlcere pulmonis ꝓueni
ens. fit aliqñ ex reumate a capite di/
stillante in pulmonē quem rep̄cutit/⁊ repercu
tiēdo cauat/⁊ cauādo vlcerat. sicut gutta pau
latim distillando petram cauat. Fit autē ex ni/
mia substantie pulmonis siccitate/que arefa/
ctione de facili lacerat̄. sicut pampinus vitꝭ in
fine autumni desiccatus /leui vento dissipat̄.

Fit autem aliquādo ex sanguine qñ aliqua ve
na rumpit̄ in pulmone sanguis talis aliqñ in
saniem ꝯuertit̄. ⁊ sanies inficit ⁊ vlcerat pul/
monem. vnde Hypo. Ex sanguie ⁊ sputo pti
sis ⁊ fluxus ⁊c. ex vlceratione pulmonis sic ꝯsu
mitur totum corpus. p̄mo. n. per sui dilatatio
nem ab exterioribus trahit aerem qñ ministrat
cordi ad sui innati caloris mitigationem. q̄ duʒ
vlcerat̄ ꝓpter sensum ꝓprie lesionis cohibet
motum suum. nec ſm debitum dilatat̄. vñ i n/
sufficient̄ aerem cordi administrat/quare pau/
latim calor incenditur/⁊ paulatim corpus con
sumitur. Febris enim ethica concomitat̄ ptisim
que substantialem ꝯsumit corporis humiditatē
omnis. n. ptisicus /ethicus est. ſ non ꝯuertit̄. ta
lis. n. passio non de facili curat̄/ex quo inuale/
scit. ⁊ assignat ꝯstan. rōnem. Omne inquit vul
nus difficile sanat̄/nisi mundet̄. vlcus aūt pul
monis purgari non pōt nisi cum tussi. tussis. n.
vulnus ꝯsolidari nō p̄mittit. dilatat. n. ⁊ ape
rit/vñ putredines maiores in se recolligit. dū
enim partim colligit /p̄tim purgat/insanabile
reddit̄ apostema dum ita circueat. qui ḡ ptisiꝭ
vult sanare p̄mo vulnus pulmonis sanet /p̄us
ꝙ putrescat. Ista aūt ptisis ꝯfirmate sunt sig̃
calor ꝯtinuus /lentes in volis manuū ⁊ pedū
acutior rubor /in maxillis strictura inflata /sitꝭ
cum asp̄itate lingue /colli ḡcilitas /totꝰ corpo
ris ꝯsumptio /vnguium ⁊ extremitatū ꝯstrictō
ꝯcauitas ſm orbes oculoꝝ /dolor sinistre spa
tule vsq̧ ad humeꝝ /fluxus capilloꝝ/⁊ h̄ sig/
num est mortꝭ in ꝓximo comminent̄/sicut spu
tum fetidum ⁊ virulentum. ⁊ anhelitus plꝰ fe
tidus ꝯsueto/signat totalem substātie pulmo
nis corruptelam. talis est nutriendus dieta q̄
refrigerat ⁊ solidat ac restaurat. Dent̄ igit̄ me/
diocrit̄ frigida/caloris febrit̄ mitigatiua. me/
diocriter ventris mollificatiua/p̄cipue tamen ca
uendum est ne nimis soluat̄. q2 si fluxus acce
dit/mors intrat/vita recedit. vt dicit egidius
Valent eis humectantia ⁊ humoris ꝯsumpti
restauratiua.

De Tremore.

Tremor siue cardiaca ē passio cordis
sic dicta. q2 a defectu cordis orit̄ sepe
Duplex aūt ē cardiaca. s dyaforeaca/
id ē poroꝝ ap̄tiua. q2 poroꝝ ap̄tionē ꝯcomita
tur. alia dr̄ tremēs. q2 cū quodā tremore sentit̄
motꝰ cordis. Dyaforeaca ē ex cā calida ⁊ caloris
distemp̄antia circa sp̄ūalia. vñ ⁊ pori ap̄iunt̄.
hūores ⁊ fumi resoluūt̄/q̄ fumꝰ exiēs p̄ poros
in sudorem ꝯdensat̄. ⁊ ex tali frequenti sudo/
re hydropisis vl̄ ethica generat̄. ⁊ tales ex defe
ctu ṽtutꝭ sepiꝰ syncopisāt. Cardiaca ṽo tremēs

fit qñqꝫ ex frigida cã/qñqꝫ ex melancolica/qñz ex flegmatica. Nam talis humor abundans in pulmone opprimit oliquotiés cordis vtranqꝫ capsulã ipamqꝫ cordis substantiã. vñ impedit debitus mot⁹ cordis ⁊ obturant vene p quas discurrit spũs vitalis. ⁊ tales ꝓrumpũt in subitam suffocatõnem. ⁊ ideo dr̃ talis passio tremens. qꝛ si teneas manũ sup cor/non senties/cor debito mõ dilatari/ꝫ cum quodã tremore parꝫ ⁊ exiliť tantum moueri. Aliqñ est cum febre lenta. aliqñ cum febre forti. ⁊ tũc magis ẽ piculum. aliqñ est sine febre. Aliqñ melancolia ẽ in causa/⁊ tales incidunt in passionẽ que dr̃ incubus vel ephialtes. Aliqñ accidit ex vitio epatis a quo non mandať sufficiẽs nutrimentũ cordi vnde deficit ⁊ debilitať. vt dicit ꝯstan. Aliqñ accidit ex mala dispõe alioꝝ membroꝝ/ex quoꝝ colligantia cor patiť. Sicut qñ a cerebro vel stomacho transmittiť fumus vel humor nociuus vñ substantia cordis lediť/deficit/vel grauatur. ⁊ ideo talibus accidit tremor cordis ex acumine fumi vel materie que pungit ⁊ mordicat corpis substantiam vñ fit in eo tremor. accidit ⁊ sitis/ꝑpter cordis ꝯpssionem/⁊ caloris intensionem/vñ siccitas ⁊ sitis suspirium/⁊ artus anhelitus. qꝛ cor laborat ad aerem attrahẽdum cum nõ valeat dilatare se/accidit tremor ex fumo melancolico ⁊ ex siccitate spm̃ ꝯturbãte. accidit ⁊ pignedo/qꝛ deficit naturalis calor ⁊ inde torpor ⁊ pigritia generať. Ex defectu etiam cordis ⁊ debilitate spũum accidit syncopis/q̃ a vulgo spasmatio vocať. ⁊ hꝫ ꝯtigit aliquando ex accidentibus anime. vt ex timore cor nimis ꝯstringente. aliqñ ex nimio gaudio/vel ita cor dilatante ⁊ spm̃ exalante/vel exeuaporante ⁊ soluente. aliqñ accidit ex accidentib⁹ corpis/sicut ex mala ꝯplexione/vel repletõe/vel nimia inanitione/ex venaꝝ opilatõe ⁊ spirituum ꝯpssione. aliquando ex nimio sudore. Ex hac autem syncopi q̃dam incurrunt mortẽ subitaneam opilata vena ꝯcaua p quam sanguis ⁊ spũs vitalis/ad cor transferť. vel etiam opilato meatu p quem pulmo frigidum aerem solet recipe/⁊ a se fumositatem superfluam remouere. quandoqꝫ etiam ex matricis vel stomachi nimis repleti ꝯpssione. In omnibus ergo istis pcaueť si hũor est i causa purgeť debito mõ humor peccans. dent ꝯfortatiua/⁊ spũum reparatiua ⁊ resumptiua. si est ex nimio fluxu vel nimio sudore fluxus inćipiať/sudor repmať. Si ex nimia repletione stomachus euacuetur/ꝯ̃ tremorem cordis ꝯfortatiua ꝯferanť. sicut diamargariton/⁊ electuaria ⁊ medicine in q̃bus cum alijs ꝯfortatiuis imponunť in ꝯstum aurum aut margarite siue perule/vel pecule ossa de corde cerui/ambra/lignum aloes/spodiũ. hꝫ. n. omnia valent ꝯ̃ cardiacam ⁊ syncopim/⁊ alias ꝯsimiles cordis passiones maxime quãdo accidit sine febre. in febribus autem calida non sunt danda.

De febre.

Febris autẽ ex distemperantia cordis accidit ⁊ ꝓuenit. qꝛ vt dicit ꝯstan. Febris est calor non naturalis a corde exiens/raptus ad omnia membra corporis corruptioqꝫ nocens actõni. Dicit etiam hypo. in epidum. Febris est calor cursũ nature exiens in opibus eius nocẽs. Auić. autez sic dicit. Febris est calor extraneus in corde accensus ⁊ procedens ab eo mediantibus spiritibus ⁊ sanguine/p venas ⁊ arterias in totum corpus ⁊ inflãmatur in eo inflammatione que nocet opibus naturalibus. Febris etiam vt testať Hypo. est flamma a pectore ꝓcedens in totũ corpus. Diuersificať. n. febris tripliciť ꝫm tria ꝯponentia corpus humanũ. componiť. n. ex subtilibus. s. ex spiritibus ⁊ liquidis. s. ex humoribus/⁊ solidis corpibus. s. ex ipis membris. Est itaqꝫ prima spẽs febris. quoniam distemperať spũs in calore. ⁊ dr̃ effimera. Secunda in humoribus/⁊ dr̃ putrida. Tertia que accidit solidis membris/⁊ nominať ethica. ⁊ vt dicit ꝯstã. ⁊ galie. has febres hõis aptauit similitudib⁹. Effimera (inquit) febris vento calido videť similis esse quo vt impletus ex sui calore necesse est vt calefiat. Idem etiam facit spũs calefactus circa cor ⁊ totum corpus. Putrida ṽo febris aque calide est similis. aqua. n. calida cum frigiduz vas impleuerit/ipm̃ i calore suo calefacit. Similiter humores calefacti/calefaciunt corpus ⁊ alia membra. Ethica autem febris vasi calido aqua frigida pleno est comparabilis. aqua. n. frigida ex vase calido calefacit sic ⁊ febris ethica cum sit radicata in mẽbris calefacit cor ⁊ alios humores corporis distempat ⁊ immutat.

De Effimera.

Effimera autem febris dicitur (secundum Galienum) ab effimerõ quod est simplex. quia fit ex distemperantiã que fit in subtili substantia vt in spiritu. Vel vt dicit Isa. in libro febrium. Effimera ab effimeron belua marina dicitur/que in eodem die quo nascitur/moritur.

Vel (s'm magistros) dr quasi vni' diei fervor meron.n.dies dr apud grecos. raro.n.suus fervor vltra vnius diei terminum se extendit. semper.n.post diem vnum deficit cito. vel in febrē putridam vel ethicam se convertit. vt dicit cō stan. ꝛ Isaac. Accidit autem ista febris ex causa interiori ꝛ etiā ab exteriori. Ab exteriori autem fit dupliciter. s. a frigore ꝛ calore. a frigore vt ex subita frigiditate aeris scꝫ quādo ex clausis subito poris exterius fumi calidi interius ꝯcludunt'/ ꝛ ex eorum conculcatōne ꝛ multiplicatione calor intenditur/ ex quo cordis distemperantia gñatur. Aliquando accidit ex calore ꝛ distempantia aeris siue solis. Quandoqꝫ ex radiorum repercussione spiritus animalis distempatur. ꝛ ꝑpter colligantiam spirituum ꝛ humorum totus homo distempatur. A causa interiori effimera quandoqꝫ ex calore spirituū ꝛ humorum complexio hominis casu aliquo subito immutatur. sicut ex nimia exercitatione precedente. ex nimia calidorum frequentia. vt vinorum alborum ꝛ hmōi. ex quorum nimio vsu calor aliquotiens intendit' ꝛ febris effimera generatur. hec species febris inter alias citi' ꝛ facilius incurrit' sed facilius sanat'. multum tñ periculo est ꝛ grauis qñ in putridā vel ethicam commutat'. Accidit autem specialit' ex quibusdam apostematibus inguine nascentibus ꝛ sub ascellis/ que quidem a medicis bubones nominantur. vnde nō sine causa in amphoris. dr. In bubonibus quidem omnes febres male exceptis effimeris ꝛc. Signa autem h' sunt vrina non multum distans a sana aliquantulum intensa ꝛ aliquantulum subtilis. pulsus durus ꝛ velox/ ꝛ frequens. non multū a tpamēto recedens. relique vō virtutes/ vt appetitus/ ꝛ motus voluntarius par' immutant'. Hec de facili febris curat'/ si ꝯgrua dieta vtat' patiens/ ꝛ si a nociuis caueat'.

De ethica.

Ethica febris est q̄ ledit solida mēbra Et dr ab ethis qd' est habitudo quasi febris ꝯuersa in habitū. Aliqñ aūt ēst ethica febris ꝛ morbus ꝑ se. aliqñ ꝑpter alium morbū. ꝑ se fit morb' aliqñ ex cibis nimis calidis ꝛ potibus. aliqñ ꝑpter nimia exercitia/ sicut ꝑpter studium immoderatum/ vigilias/ ꝛ ꝯsimilia quibus calefit spiritus animalis/ ꝛ ꝑ ꝯsequens naturalis. ꝛ ita calefit ꝛ minorat'/ humiditas naturalis ꝛ inducitur ethica. Aliquando etiam causat' ex alio morbo. sicut effimera/ vel ex putrida interpolata/ vl' acuta etiā ꝑpter calidum apostema. Sepe enim contingit ꝙ effimera excedit tertium diem ꝯsistens in vna qualitate. ꝛ apparet in cute infirmi q̄dam obscuritas/ liuiditas/ citrinitas/ consumptio/ ꝛ tunc illa effimera in ethicam commutatur. Maxime autem accidit ex effimera/ que est ex angustia/ tristicia/ ira/ odio/ ꝛ vigilia immoderata/ ꝛ ꝯsimilibus anime exercitijs. ex febre interpolata. quia calor innaturalis calefacit mēbra ꝛ desiccat ꝑpter acutam/ quia calefacit sanguinem vel p̄dominans substantialem consumit humiditatem. Qñqꝫ enim extenuatur sanguis/ quia non est debitum nutrimentum mēbrorum vnde sequitur consumptio. Sicut.n. fit in arbore que desiccatur ex caliditate ꝛ siccitate aeris humiditatem consumente in estate. vel ex nutrimenti ablatione/ sicut accidit in hieme quando cadunt folia/ vel ex nutrimenti corruptione ꝛ permixtione ad malas commixtiones ꝛ q̄litates/ sicut ad vitrositatem/ sulphureitatem/ ꝛ huiusmodi. et sic contingit in humanis corporibus. Qñqꝫ enim fit nutrimenti ablatio ꝑpter impotentiam nature in digerendo cibo ꝛ in restaurando deperdita. sicut accidit ī senibus quando calor extraneus corpori dominatur/ ꝛ substantialem humiditatem membrorum desiccando destruit ꝛ consumit. quod solet accidere in ethica/ que prouenit ex acuta/ vel ex accidentibus anime quādo sanguis nutriturus membra radicalia mutatur a sua dulcedine ꝛ sapore. quod accidit ꝑpter apostemata prolixa corpus calefacientia ꝛ consumentia/ que sunt aliquando causa febris ethice/ siue habitualis. In generali autem ista sunt signa huius febris. Calor nociuus equalis in qualibet parte humani corporis. Secundum signū est ꝙ calor leuis ē ꝛ non pungitiuus. vnde infirmi pati febrem vix se putant. Tertium signum est ꝙ eorū calor ꝛ liuidus ꝛ plūbeus aut citrinus. Quartum est ꝙ eorum corpora sunt aspera/ oculi concaui/ siccam emittētes lippitudinem/ nutrimenta enim eorum humiditas ab eis ablata est. Particularia autem signa sunt diuersa secundum diuersas species huiusmodi febris. species autem diuersificantur secundum diuersas humiditates. Dicit.n. Auicenna. ꝙ quattuor sunt humiditates.

Prima est in extremitatibus paruarum venarum subintrantium essentiam membrorum cōsimilium. Quando autem superaccenditur hec humiditas/ fit febris putrida ꝛ non ethica. sed facile generat ethicam ꝛ inducit. Secunda humiditas est que est in porositate mēbrorum ꝯsimiliū. sicut ros

vnde etiam ⁊ ros ab auctoribus appellatur. ⁊ cum hec supera scenditur/ fit proprie prima species ethice. Tertia humiditas est que ꝯuersa est actione membroꝝ ꝯsimilium ex parte nature ⁊ complexionis ipoꝝ membroꝝ. ⁊ stat loco deperditorum vñ ⁊ ab auctorib⁹ can dium nuncupatur ⁊ quando hec supaccendit̃. secunda spẽs ethice ꝓcreatur. Est ⁊ quarta hu miditas colligans ⁊ ꝯtinuans omnia mēbra ⁊ est a spermatica humiditate. ⁊ hec dicit̃ glu tinum partium que cum ꝯsumit̃/non repatur. ⁊ hec inducit tertiam spẽȝ que est incurabilis. si enim posset h̃ humiditas repari/ posset fieri regressus a senectute ad iuuentutem. (vt dicit Auic.) Prima itaqȝ spẽs. (vt dicit Isaac in li bro de febribus) est facilis ad curã ⁊ difficilis ad ꝯgnitionem. ſ; si calor augmentet̃ ⁊ desicce tur humiditas viciua coagulationi fit secunda spẽs. ⁊ est facilior ad cognoscendum ⁊ difficili or ad curandum. qñ vero intãtum intendit̃ ca lor ꝙ desiccat humiditatem colligantem mem bra fit tertia spẽs/ꝗ̃ est facilis ad ꝯgnoscẽdum ſ; impossibilis ad curandum. In pma vo spe cie cum signis generalibus supra posit̃ calor augmẽtat̃ añ prãdiũ. In scda vero p⁹ prãdiũ plus sentit̃. ſ; in tertia maxime/cuius cãm assi gnat Isaac in li. febrium dicens. Humiditas cibi ꝯria est calori innaturali. Vñ qñqȝ illum suffocat ex toto. vt in prima spẽ ꝗ̃ debilis est. ⁊ ideo est ante prandium maior calor. Si autem ad suffocationem caloris non sufficiat/saltem calor internus sopitus excitatur p suum oppo situm. ⁊ fugiens ꝯrium exit ad membra exterio ra. sicut qñ ꝓijcitur aqua frigida sup calcem vi uam non extinctã. Tertia spẽs (vt di. Isaac). p; sensui. Nam facies mutat̃ in liuidũ colorẽ ꝓpter subtilem humiditatẽ desiccatã ⁊ ꝟtutis defectũ. nares sunt subtiles ⁊ acuti ⁊ oculi con caui/tympora aspa/qr ꝯsumpto humore/ap paret aspitas ossium ⁊ cõpago motus palpe braꝝ ⁊ supcilioꝝ fit grauis ꝓpt̃ oculoꝝ siccitatẽ vñ sine volũtate claudũt oculos q̃si grauati a sõ no ꝓpter ꝟtut̃ defectũ tactu sentiunt̃ frigidi ⁊ sicci. ſ; p moram sp ascendit calor maior. dete cti non vident̃ hr̃e viscera ⁊ tact⁹ eoꝝ q̃si tabu le si cut̃ eleuet̃/non descendit inferius ꝓpt̃ de fectum humiditat̃. pulsus debilis/ ⁊ spissus/ ⁊ durus/vrina silis ẽ oleo in liquore ⁊ fusa su p petram sonat sicut oleũ. Hec ĩfirmitas quo ad pmam spẽȝ cito curet̃ ne cadat in scdam/ꝗ̃ difficulter curari põt. curat̃ aũt p dietã medio criter tpatam ⁊ p medicinas calorꝭ repssiuas/ ⁊ ꝯfortatiuas/⁊ humorꝭ pditi restauratiuas ⁊ ad h̃ pcipue valet electrum pris. balnea aũt solet cũ rosis/violis/maluis/⁊ alijs ꝯfortati uis herbis ⁊ humectatis. balneum aũt nõ d; esse nimis calidum/ſ; quasi tepidum. ne nimia humorum consumptio consequat̃/⁊ non fiat in balneo longa mora. Inungi etiam solet vn guentis resumptiuis/infrigidatiuis/⁊ hume ctatiuis. sicut oleo violatio cum melle albo/⁊ lacte mulieris masculum nutrient̃. Specialit̃ dicit plate. ꝙ valet ethicis ⁊ ptisicis lac caprinuȝ in quo lapides fluuiales sũt extincti si ieiuno stomacho ⁊ inanito patientibus tribuat̃.

De febre putrida.

Febris putrida ex putridis humori bus ex q̃bus gignit̃/putrida est vo cata. Dicit autem Isaac ꝙ ista putre do sic h; fieri malis humoribus ⁊ superfluis in aliqua parte coadunatis/ex calore extraneo ⁊ innaturali quocũqȝ casu supueniente/que dam fit humorum perturbatio. mouentur enĩ humores p illum calorem ⁊ ebulliunt/ſ; tamẽ non digeruntur. neqȝ facta diuisione inter par tes laudabiles ⁊ non laudabiles mundifican tur/sed potius facta ebullitione pariter comi scenter/⁊ ideo necessario partes corrumpunt̃. Cum igitur materia grossa ⁊ viscosa in corpo re coadunata moueatur a calore/necesse ẽ vt re soluatur in vaporem qui vapor intrat humidũ grossum manens in se occultatur ⁊ non libere exalans ⁊ exiens ꝓpter grossitiem materie si bi resistentis/corrumpitur ⁊ putrescit. huic au tem putrefactioni maxime disposita est com plexio iuuenum ⁊ calida ⁊ humida quando ex cessus est in humiditate ⁊ calore. complexio fri gida ⁊ sicca non sic ad putredinem est parata. ⁊ ideo frigidi ⁊ sicci grandeui raro febres pu tridas patiunt̃. quia siccitas complexionis de siccat humorem ⁊ coadunat. ⁊ diuisioni mate rie ac dilatationi obuiat ⁊ repugnat/que sunt dispositiones medie ad putrefactionem. Fri giditas autem congelat ⁊ resistit calori facien ti ebullitionem. Palam igitur est intellige re/quoniam cause facientes putrefactionem/ sunt humiditas disponens/⁊ caliditas humo res mouens ⁊ ebullitionem faciens in humo ribus/quorum feces vt dicit Isaac non diui duntur nec mundificantur/immo mutuo per miscentur ⁊ ideo ad putredinem necessario dis ponuntur. Huic autem putrefactioni coopera tur maxime pororum corporis clausio ⁊ ꝯstri ctio. quia constrictis poris non põt fieri super fluitatis resolutio neqȝ euaporatio. ⁊ ideo est

ꝙ maior fiat humor ꝑ calorem cõmotio ⁊ corruptio ꝑsertim cum talis calor sit innaturalis. ⁊ non sit nature regitiuus/ ꝫ potius corrupti/uis. His autem causis putrefactionis coopantur etiam quedã extrinseca. vt inordinatio diete exercitij/ ⁊ etiã medicine ⁊ ꝯsimilia. q̃ omia interiori corruptioni vel putredini coopantur qñ modo indebito ⁊ ĩ ipe ꝯgruo corpi extrinsecus adhibent. Ex humiditate igit̃ in aliqua pte corpis sic putrefacta/ resoluit̃ fumus calid⁹ ⁊ corrupt⁹/ q̃ cor petit/ ipm distempat atq; ledit/ ac deinde ꝑ venas ⁊ arterias se diffundẽs febrem putridã corpi introducit. sicut dicit Isaac ⁊ ꝯstan. Materia igit̃ sic putrefacta q̃ putride febr̄ est cã aut ꝯtinet̃ i aliqua ꝯcauitate corporꝭ. sicut in stomacho ⁊ in epate vel in alia/ ⁊ tunc est cã febris que dĩ intpolata. Aut ꝯtinet̃ intra vasa. s. in venis ⁊ arterijs. ⁊ tũc est causa febr̄ q̃ est ꝯtinua. Cã autem ꝯtinuitatis febr̄ putredibilis est corruptio humorꝭ/ ⁊ coartatio vaporis inflammant̄ in arterijs ⁊ in venis/ ⁊ sic pꝫ cã ⁊ rõ omnium febriũ putridarum in gñali siue sint ꝯtinue/ siue discõtinue/ ⁊ intpolate.

De signis febris putride.

Starum aũt febriũ putridinaliũ quedam sunt sigñones gñales. Prima est/ q̃ materia talis febris diu pmanꝫ in corpe/ ꝫ supueniente cã ex̄nea calefit ⁊ putrefit in effectu. Scd̄a sigñio est/ q̃ talem febrem ꝑcedit rigor vel frigus maxime si materia fuerit intra vasa ⁊ vicina sensibilibus membrꝭ/ quia ex materia frigida resoluunt̃ q̃dã fumi q̃ ledũt neruos sensibiles ex q̃bus rigor vel frigus generat̃. Tertia sigñio est/ ꝙ talis febr̄ hꝫ intpolationem verã in interpolat̄. vel declinatõneꝫ manifestã quemadmodũ in ꝯtinuis. Quarta est/ q̃ talis febr̄ maximam gñat angustiam ꝑpter multitudinem ⁊ grossitudinẽ fumi de materia putrida gñati ꝑpter quã fit deordinatio calorꝭ ⁊ ṽtut̄ ad interiora donec natura expediat se a fumo illo. ⁊ hoc tp̄s diuersificatur ꝫm diuersitatẽ materie in subtilitate ⁊ in grossitie. q̃ si materia fuerit subtilis ⁊ ṽtus fort̄/ cũ velocitate dissoluit̃ ⁊ spergit̃ ꝑ corpus ⁊ redit ṽtus ad membra sicut prius. Si ṽo materia fuerit grossa ⁊ ṽtus debilis/ erit ecõuerso. Quinta sigñio est in statu febr̄/ q̃ tunc occurrũt accidentia signãtia ꝯpletionẽ putredinis. sicut dolor capit̄/ malicia anhelitus/ sit̄ ⁊ silia. Sexta est/ qñ corpa nõ plene mundificant̃ apud quietem febr̄/ ꝫ remanent adhuc in corpe male q̃litates ꝑpt̃ quas remanet debilitas in corpe/ ⁊ etiam redeũt ipe febres ⁊ accessiones. Septia est/ ꝙ nõ remanet in vniformitate quemadmodum ⁊ cetere febres apud solutionẽ/ ꝫ quiescit omnino interposit̄ diebus ⁊ declinat. sicut in ꝯtinuis int̃ paraxismos. Sunt ⁊ multe alie significationes/ que in febribus ꝑticularib⁹ denotant̃.

De febribus interpolat̄.

De febribus aũt interpolat̄ q̃daꝫ ꝑueniunt ex humore simplici putrefacto ex̄ vasa. vt ex fleumate naturali vera/ quotidiana/ ex colera rubea tertiana/ ex colera nigra q̃rtana. Quedã ṽo ex humore cõposito generant̃/ vt quotidiana aliqua est ex fleumate acetoso. aliq̃ ex vitreo/ aliq̃ ex dulci/ aliq̃ ex salso. Et iste febriũ diuersitates/ ꝑ ꝑpria sig̃ dinoscunt̃. In istis aũt febrib⁹ cõiter accidit dolor capit̄/ insipiditas oris/ g̃uitas corpis/ frigus ꝑcedens/ calor subsequens/ singulis diebus accessio renouat̃. ⁊ q̃d peius ẽ/ aliquotiẽs duplicat̃. Hmõi febris materia ꝯgrua medicina digerat̃/ diuidat̃/ ⁊ expellat̃/ dieta ꝯgrua regatur. ꝑcaueat etiã medicus/ ne in quartanã/ vel ethicam terminetur.

De tertiana.

Tertiana febr̄ fit ex colera putrefacta/ ex̄ vasa ⁊ nõ collecta ad apostema. Fit aũt tertiana/ alia ex colera naturali/ alia ex innaturali. vt ex colera citrina vel vitellina. Tertiane ex colera naturali facte ꝫ sũt sig̃. de tertia die in tertiã affligit̃/ ⁊ potissime circa horã tertiã. Primo frigore. deinde calore/ dolore front̄/ amaritudine oris/ siti/ tinnitu auriũ/ instantia vigiliarum/ vrina rubea/ subtilis ⁊ tenuis. xxiiij. horas ad plus põt habere in labore. ⁊ alias. xxiiij. horas in quiete. ꝫm variam ṽo materie dispõeꝫ variant̃ ⁊ sig̃. naꝫ si materia fuerit in ore stomachi/ dolor frontis ẽ maior. Silr̄ ⁊ sit̄ cũ aspitate sicci/ gutturꝭ ⁊ orꝭ adest volũtas vomẽdi. vrina ẽ nimis colerata Si fuerit in intestinis/ ꝑdicta sig̃ non sunt ita intensa/ ꝫ dolor est circa vmblicum ⁊ vrina est magꝭ intensa. Si vero fuerit in epate/ vel in cistis fellis coloratior erit vrina cum spuma crocea. Si autem fuerit febris ex colera citrina vl̄ vitellina/ variant̃ in parte signa. quia affligit ꝑmo frigore/ deinde lento calore/ inter horam colere ⁊ fleumatis mouetur. vrina est citrina/ mediocriter tenuis/ plus tñ accedens ad tenuitatem. horis incertis mouetur. quia modo anticipat/ modo subocupat. assunt ⁊ ꝑdicta sig̃. s. dolor frontis. ⁊c. sed sunt potibus remissiora.

Hec febris sicut et quotidiana aliquãdo ẽ simplex/aliquando cõposita. Simplex est que fit ex vna materia in vno tm̃ loco putrefacta. Cõposita vero siue duplex q̃ fit ex diuersis causis in diuersis locis putrefactis. sicut continua fit duplex qñ fleuma diuersum in diuersis locis est putrefactum. Signum autem talis tertiane est/qꝺ omni die affligit. pmo frigore/ deinde calore/ sꝫ de tertio in tertium grauius/et in diuersis horis. vrina mediocris est in substantia sub rubea vel ruffa/supius aliquantulum obumbrata. Causa itaqꝫ simplicis tertiane cognita/dicta pmitus ordinetur sm etatem/sm tempus et nature qualitatem/deinde medicina debita subsequatur Primo materia cum syropo acetoso digeratur/ digesta cum oximelle laxatiuo purgetur cum alia congrua medicina. Si fuerit materia in ore stomachi/vomitus puocetur/digesta tñ prius materia. quia digesta oportet medicari et mouere non cruda. vt dr̃ in amphor. Materia vero cognoscitur p anticipationem accessionis/p remissionem rigoris vel frigoris. et caloris augmentationem/p maiorem afflictionis plixitatem/p vrine inspissationem. quãdo g° apparent talia signa digestionis/purgetur materia ipsius febris siue sit composita siue simplex. Ista tamen semp adhibeatur ↄsideratio et cautela. vt si fuerit materia simplex/Medicina sit simplex. et vbi duplex materia/et ipa medicina duplex.

De Quartana.

Quartana fit ex melancolia putrefacta ex vasa et nõ collecta ad apostema Fit aũt ista febris aliqñ ex melãcolia naturali/aliqñ ex non naturali. Quartane ex melancolia naturali facte hec sunt signa. De quarto die in quartum affligit horripilatione. pmo deinde calore lento. xxiiij. horas haber in summo labore. ecõ. xlviij. in quiete. In horis Melancolie affligit scilicet a nona inferius et seruat certa tpa accessionis. vrina post accessionem citrina vel subcitrina in diebus interpolatis quasi cruda pallida. s. vel subalbida et tenuis apparet. Si in stomacho materia fuerit/adest oris acetositas cũ stocamia et vertigine et alijs signis pessimis et inordinatis. qr adest tristicia/timor/ anxietas/et alie aie grauissime passiones. ex pte corpis grauitas/pigritia/indigestio/inflatio latex/põderositas cruriũ et coxarum/vigiliarum inquetudo/timor in somnis/liuiditas in vnguibus et labijs/maxie in tpe accessionis. Dolor etiam accidit lumborum et sinistri hypocõdrij cũ tumore spleuis appetitus fortitudo. qr ex melancolico humore graui et ponderoso/cibus deprimitur ad fundũ stomachi. vñ ore stomachi remanẽte vacuo desideriũ excitatur. Alie spẽs quartane q̃ accidũt cũ admixtione alterius humoris. De dicuntur nothe. et in illis mutantur signa sm q̃litates humorum/q̃ cum humore melãcolico ↄmiscentur. sꝫ illarum febriũ differentias/nõ est pñtis negocij declarare. Cognita igitur q̃rtane cã et ppria dña a pncipio dentur fortia digestiua qr spissa ẽ materia et cõpacta/et ideo dentur ea que naturã digerant et mũdificãt. sicut oximel simplex et squilliticum. et hmõi materia digesta purgetur cum sibi appropriata medicina. cum calidis et aptiuis herbis ac mundificatiuis balneetur et subfumigetur. caueat a cibis melancolicis et nociuis/ vtatur electuarijs/et pulueribus calidis confortatiuis humoris melancolici ↄsumptiuis et alteratiuis/et letificatiuis. sicut est dyasene/dyaborago/letitia/gallinis/et hmõi. cum calidis vnguentis et ↄfortatiuis inungatur.

De Continua.

Febris ↄtinua puenit ex humore putrefacto intra venas cuius fumus petens ipm ledit et febrem que dr̃ continua corpi introducit. Hic humor aliquando est simplex/aliquando compositus. Simplex qñ putrescit sanguis in vasis/et ↄtinuam inducit q̃ synocha dr̃. Qñ vero non putrescit/sꝫ quantitate supabundans conculcatur. fumositates vero conculcate calefiunt et distemperãtur/que distemperate spiritum vitalem distemperant/et sequitur febris que dicitur synocha/ inflatiua. Quandoqꝫ etiam colera putrescit in subtilissimis venis oris stomachi/cordis/epatis/et pulmonis/que dicitur causon. quia mẽbra spiritualia vrit et incendit. Quandoqꝫ etiam in alijs venis putrefit/et dr̃ tertiana et cõtinua. Quandoqꝫ etiam colera et sanguis similiter putrefiunt in vasis. et siquidem maior pars sanguinis putrefiat/fit febris synodiches si vero maior pars colore putrescat/dicitur causonides. p varietate autem causarum variantur et signa. Synochi itaqꝫ hec sunt signa. Febris continua/dolor frontis et tymporum acutissimus/sitis vehemens/oris dulcedo/vrina rubea et spissa et quodammodo liueas. Eadem fere etiã sunt sig in synochia inflatia excepto sliuore vrine. apparet etiam oculorum eminentia cum venarum plenitudine et rubore faciei/ et totius corporis grauitate.

In causon ṽo ꝛ alijs appet vrina rubicunda/ subtilis ꝛ tenuis quadaꝫ nigredine obumbrata/ dolor front̄ ꝛ tympoꝝ cātus ꝙ oculi ꝛ tympora videnť clauis pforari. color in corpe mixtus cum citrino. sitꝭ indeficiens vigiliaꝝ instantia/ lingue aspitas ꝛ exustio cum ꝯstipatōe vētris si peccauerit colera in qualitate vel in quātitate accidit ventris fluxus ꝛ vomitus colericus. Eadem signa apparent in causonide ꝛ synochide. differentia tamen illaꝝ discernitť potissime p vrinam. In his febribus ꝯtinuis ex sanguine generatꝭ/ dꝫ fieri sanguinis subtractio ex vtroqꝫ brachio viribus pmittentibus ꝛ etate. Dieta taliū dꝫ eē tenuis ꝛ frigida sicut mica panis ī aqua lota/ vel poma/ pruna cocta ꝛ huiusmodi. Medicina debꝫ esse sanguinis repssiua ꝛ alteratiua. vt syropus acetosus/ violaceus/ ꝛ huiusmodi. contra synthomata. scꝫ contra vigilias ꝛ dolorem frontꝭ/ ꝛ huiusmōi maxime insistendum est. Iste infirmitates qñqꝫ sudore/ quandoqꝫ fluxu sanguinis p nares vel aliunde salubriter terminanť.

De fleumate.

F Leuma qñqꝫ putrescit in vasis ꝛ facit quotidianam ꝯtinuam. cuius signa sunt calor ꝯtinu⁹. ꝫ in nocte maior/ ꝛ sine aliquo typo g̃uedo capitꝭ/ orꝭ insipiditas vrina paꝝ colerata ꝛ spissa. horas hꝫ. xviij. in summo labore. ꝛ vi. in fleumate quiete. Aliqñ etiam melancolia putrescit in vasis ꝛ facit q̄rtanam ꝯtinuā. cuius sig̃ sunt calor ꝯtinu⁹. sed de quarto in quartū diē sp maior. ꝛ sic sine typo g̃uedo capitꝭ/ calor lentus non multum intensus. ꝛ iste due vltime febres nō discernunť de facili p vrinam. Qñqꝫ etiam putrescit fleuma extra ꝛ colera intra. ꝛ tunc febris inde generata dr̄ minor emitricheus/ cuius sig̃ sūt eadeꝫ que ꝛ ꝯtinue quotidiane. ꝛ tūc in sero illꝰ adest frigus/ ꝛ maxime frigescūt tūc extrema adest g̃uedo capitꝭ/ palpebraꝝ oppssio falso somno opprimitť. xviij. horas hꝫ in sūmo labore. ꝛ. vj in nō summo. ꝫ illō nō summū summ⁹ ē sūme quotidiane ꝯtinue. Qñqꝫ putrescit fleuma intra ꝛ colera extra. ꝛ sic fit medius emitricheus/ c⁹ signa sunt calor ꝯtinuus. ꝫ de tertio in tertiū g̃uius intenditť. ꝛ fit cū frigore pcedente cū dolore capitꝭ ꝛ siti. xxxvj. horas hꝫ ī summo labore. xij. in fleumate q̄ete/ vrina rubea mediocritꝭ tenuis/ vꝭ spissa/ vel liuida. Aliqñ putrefit melancolia ex ꝛ colera intra. ꝛ fit maior emitricheus/ in quo ē maior calor. ꝛ omnia synthomata peiora ꝙ in pōribus. Urina aliqñ est viridis/ aliquando nigra/ aliqñ liuida ꝛ discolorata/ que omnia sunt sig̃ mortificationis. xij. horas hꝫ a summo labore/ ꝛ. xij. in nō sūmo. Istaꝝ febriū ꝯpositaꝝ spēs ꝛ differentias vix perit⁹ medicus pōt discernere. qꝛ vt dicit hypo. ī amph. Acutoꝝ morboꝝ non sp sunt pnunciatōnes certe neqꝫ sanitatꝭ neqꝫ mortꝭ. vt dicit gali. q̄re in talibus morbis aliqñ pfectus medicus errat ppter velocitatem motus materie morbi ꝛ etiam ppter defectum vel ṽtutem patientꝭ ꝙ ignorat. ꝛ ideo ꝫ finem de istis febribus imponemus. Que. n. ꝫ posuimus ab Isaac/ a constan. ab Auicꝭ. ab alex. certissime tradita reperimus. ꝛ etiā a Gali. Hoc aūt non lateat ꝙ minor emitricheus curatť cum difficultate. medi⁹ ṽo vix/ tū aliqñ. ꝫ maior nunꝙ nisi diuina manu. vt testatť Galie.

De Horripilatione.

H Orripilatio est q̄dam p̄ua ꝛ pua dispositio ex febrili materia in corpe surgens accessiones febriles prenūcians ꝛ pcedens. Oritť aūt ex frigido fumo a frigida materia fleumatica vel melancolica resoluto/ q̄ subito p mēbra se corpis diffundēs/ neruos ꝛ musculos tangit. Ex sua frigiditate cutem constringit. vñ radices piloꝝ stringēs poros claudit/ ꝛ ipos pilos rectos ꝛ rigidos fumus frigidus facit. vñ horripilatio ꝫm Isido. Horrida dr̄ piloꝝ erectio qñ cū quodā horrore alicuius timorꝭ gr̄a pili capitꝭ subito eleuāť. timor enim subitus calorē ad interiora reuocat. ꝛ ideo corporis supficies a calore depaupata exterius se hꝫit ꝛ corrugat. ꝛ sic p ꝯñs pili in supficie cutꝭ inuoluntarie eriguntť. Eadem g̃ est rō ꝛ causa ī febricitātib⁹ horripilatōis ꝛ tremorꝭ/ frigorꝭ ꝛ rigorꝭ. vt dicit ꝯstan.

De Fastidio.

C Irca membra nutritiua diuerse accidunt passiones. sicut circa stomachuꝫ fastidium/ bolismus/ vomitus/ ꝛ huiusmodi. Fastidiū est immutatio appetit⁹. vt dicit ꝯstan. Est aūt fastidium ciboꝝ ꝛ potuum inuolūtaria abhoiatio ṽtuti nutritiue maximū inferēs nocumentū. vñ dr̄ fastidium/ q̄i faciēs tedium. vt di. Isi. qꝛ in illo inuenit hō fastidio sus tediū/ in quo alꝰ recipit solacium ꝛ nature oblectamentū. Fit aūt tribus modis/ ex spūūꝫ defectione/ ex neruoꝝ sensibiliū opilatōe/ ex humoꝝ calidoꝝ vel frigidoꝝ nimia repletōne. p̄mum pꝫ. qꝛ cū spūs sint instra ṽtutū vt eas excitēt ad suas pagendas opatōes/ ex eaꝝ defectu appetitiue ṽtutꝭ opatio impeditur. Scđm etiam pꝫ. appetitus. n. stomachi qui pprie dr̄ desiderium a duplici virtute perficitur scilicꝫ a

naturali appetitiua et ab influente sensitiua. Cum igitur neruis sensibilibus opilatis/spiritus animalis nõ possit descendere ad os stomachi vt pficiat appetitum nõ immerito altera cã pricipali deficiente deficit appetitus. Tertiũ p3. quia cum rõne vacuitatis fiat appetitus/repletione facta ex humore/appetitus non immerito impeditur. Signa autem quãdo deficit appetitus ppter defectum spũum sunt ista/ totius corporis macillentia ex febre pcedente/ex ieiunio nimio/ex vigilijs et fluxu ventris neruorum compilationem cognoscamus ex h' q patiens in assũptis nullam h3 vel patit delectationem. et tũc maximam patit stomachis indigestionem. stomacho ppter abũtiam spirituum infrigidato cibus etiam in transitu sentitur frigidus. ppt pdictam causam calidorum cognoscamus humorum abundantia3 ex amaritudine oris/ex siccitate lingue cum siti. et ex calidis fumositatib9 palatum excoriantibus. Adest etiam quando q vomitus croceus frigidos humores scimus esse in causa ex eructuationibus acidis vel insipidis siue fetidis/ ex indigestione et stomachi gruedine. Quãdo igit defectus spũum est in causa/opandũ est contra illa ppt que sunt spiritus in defectu. quia si ex febre/agendum ẽ cõtra febrem. si ex ieiunio et corporis ꝯsumptione perdita/sunt cibis et electuarijs ꝯfortantibus reparanda. et sic de aromaticis ceteris fiant salsamenta spiritus reparantia et orificium stomachi ꝯfortantia. ex aceto sc3 et menta et huiusmodi. aromatica sepius naribus apponant. Si fuerit opilatio in causa videlicet si nihil obstet ene q patiens de mediana dextri brachij minuat/ dentur calida diuisiua/calida etia3 ꝯfortatiua vt dyaciminum et ꝯsimilia. nisi nimia caliditas sit in causa. tunc. n. syropo acetoso est vtendum/et materia congrua medicina est euacuanda. Si humores frigidi sunt in causa/ Purget stomachus cum benedicta vel alia cõgrua medicina et calidis ꝯfortet/ diuersa cibaria sũt offerenda etiam si aliquantulum fuerint nociua. si ea desiderauerit/vt sic in eis excitetur appetitus. Juxta illud hypo. Parum deterior ab9 et potus melioub9 q̃dem/delectabilis ꝟo magis est apponendus.

De Bolismo.

b Olismus est immoderatus et q̃si caninus appetitus. Habet aũt fieri ex frigiditate oris stomachi dñante /aut exñte cũ humore/frigiditas igit intensa assumpta cibaria vi expulsionis trudit ad inferiora/et sic stomachus manitus rõne vacuitatis appetit. Stomachus aũt ex multis causis infrigidat/sicut ex nimis frigida dieta et huiusmodi. Dicit Galie. q bolismus nascit ex nimio calore membrorum quorum vene trahũt ab epate. epar vero p miseraicas venas extrahit a stomacho. a quo subito inanitur stomachus/et sequit appetitus quasi continuus et immoderatus. et dinoscit p intensionem vrine/quia cito aduenit. nec tamẽ p eum ꝟtus deficit. isti conuenit frigida medicina et grossa dieta. Bolismi autem hec sunt signa. s. q homo plus debito appetit et plus solito comedit. et tamen ex assumptis nihil corpi addit/sed attenuatur potius et marcescit. Adest frequenter fluxus ventris. Accidit autem appetitum immutari vt appetat quis nociua. vt carbones terram/et salem/et huiusmodi. et habet fieri ex humore melancolico vel colerico inficienti os stomachi. et quasi quandam lanuginem inducente. vnde stomachus infectus ratõne conformitatis appetit talia/vt in pgnantib9 patet. in emoroidarum et menstruorum retentõnem patientibus/in q̃bus fumus ab immundo sanguine resolutus. inficit neruos sensibiles stomachi et immutat appetitum. Contra bolismum ergo dentur calida stomachum confortantia. Dentur etiã cibaria vnctuosa et multa pinguedine addita/vt vnctuositas ori stomachi intrans/fastidium generet et inducat/et si humor frigidus ac fleumaticus fuerit in causa/vt frequentius accidit/stomachus purgetur tandem calidis electuarijs interius/vnguentis calidis exterius ꝯfortet. Consimili mõ curet inordinatus appetitus.

De singultu.

s Ingultus est sonus violẽte ꝯmotionis stomachi ex spasmosa dispõe ei9 ꝓueniẽs. Fit aũt duplici de cã pncipaliter. s. ex nimia repletione vel ex inanitione et q̃nq ex frigore. his. n. de causis nerui stomachi ꝯhuntur. quibus contractis/fundus stomachi superius eleuatur. virtus autem regitiua nititur ipm ad naturalem situm siue positõnem reducere. Ex tali. n. ascensu vel descensu (vt dicunt q̃dam) fit q̃dam sonus qui di singultus vel vt mihi videt dum fundus stomachi eleuatur aer in medio ꝯtentus vi expulsionis exiẽs dum alteri aeri obuians p angustum transit/ facit sonum qui di singultus. Quando accidit ex repletione/fit cum vomitu humorum vel aborum. Et accidunt eructuationes diuersi saporis secundum humorum abundantiam et diuersitatem/et plectorica est corporis habitudo. Dieta enim precessit nimis larga.

Quando aūt ꝯtingit ex inanitione cognoscit̃ p febrem/vel fluxum ventris vel sanguinis ⁊ p alia/que extenuant corpus. Sed quando accidit ex frigiditate/cognoscit̃ p frigiditatē aeris vel p dietam frigidam p̄cedentem ⁊ huiusmodi. Contra singultum ex repletione/vtendum est vomitu ⁊ alijs euacuatiuis calefacientibus ⁊ desiccatiuis. Contra singultum ex inanitōe si fuerit sine febre/vtendum est restauratiuis ⁊ humectatiuis. Si vo fuerit cum febre piculosior est. Contra singultum ex frigiditate actualiter calidis ⁊ potentialiter vtendum est. valet etiam sternutatio si ꝓuocet̃. valet etiam timor si ex improuiso incurrat̃. vel si aliquod valde verecundum subito obijciatur. Nam calor reuocatus ad interiora ꝓpter verecundiam vel timorem dissoluit fumū/q̄ materia est singultus

De vomitu.

V Omitus est cibo⁊ ⁊ humo⁊ a stomacho violenta reiectio. Et hꝫ fieri istis modis/aut vi nature / aut vi sinthomatis. Quandoq; .n. superabundāt in stomacho humores calidi/quandoq; frigidi. Unde quandoq; ex caliditate ebullitionem faciente / ⁊ humores dissoluente/fit eo⁊ p vomitum expulsio. Sicut .n. frigiditas intensa in ore stomachi vi compssionis repellit humores ⁊ cibaria inferius. ⁊ est causa solutionis p secessū. sic caliditas dominans mouet eos aliqñ sursum ⁊ est cā euacuationis p vomitum. Aliquando etiā fit ex cibo⁊ ⁊ potuum supabundātia. que cum natura non possit regere vel digerere /ea repellit a se tanquā sibi supflua ⁊ nociua. Aliquando etiam accidit ex q̄litate cibi vel potus ⁊ ex eius acumine. vnde mordicat neruos stomachi/⁊ ꝓuocat ad stomachum. Aliquando fit ex debilitate virtutis retentiue ⁊ fortitudine/expulsiue. vnde stomachus non valēs assumpta retinere/p incōtinentiam vomit ea. Aliqñ etiam fit vomitus cum inferiora ventris fuerint fortiora ⁊ expellunt suas supfluitates ad superiora/⁊ natura non valens retinere ea/immo abhominans ⁊ abhorrens p vomitum expellit. illa etiam fit aliquādo p compssionē ⁊ eleuationem stomachi ex vicinitate ⁊ colligantia alio⁊ membrorum quando casu aliquo patiūtur. vt ex matrice. vnde frequens vomit⁹ signū est impgnationis. vt dicit Galie. Uomitus itaq; laudabilis est quando fit vi ⁊ opatōe nature. vel quando fit sicut oꝫ/⁊ quando oportꝫ adiutorio medicine/ quando fit in die cretico ꝙ eger ex vomitu releuat̃. Uomitus. n. laudabilis stomachum mundificat/virtuti digestiue seruit ⁊ ministrat. totam naturam exonerat/ab infirmitatibus infinitis totum corpus hominis alleuiat. Si autem fuerit illaudabilis/ꝯria operatur. Omnem aūt vomitum naturaliter pcedit motus ⁊ tremor labio⁊ /conatus ⁊ angustia spūalium membro⁊ /nausea/⁊ abhominatio/oris aptio/lingue distensio/⁊ extensio venarum/arteriarum ⁊ neruo⁊ /lachrymatio in oculis /emissio sudoris immutatio gutturis. Uomitus igit̃ si fuerit necessarius ꝓuocet̃ amaricatiuis/⁊ infectio lingue palati atq; oris. Si supfluus ⁊ nociuus/restringatur. Circa vomitum aūt ex frigida causa valent calida ⁊ ꝯfortatiua/tam electuaria/q̄ vnguēta. valet etiā dyaceronitio calidum dyanisum / dyaciminum ⁊ hmōi. ꝯ calidam vo causam valent frigida ⁊ sicca. restrictiua ⁊ ꝯfricatiua. vt çucbara/rosacea/dyarodon/trisandali/⁊ huiusmodi. Et hec de vomitu dicta sufficiant.

De dolore stomachi.

D Olor stomachi multis de causis habꝫ fieri. s. ex calore dissoluente/ex frigore coartante/ex ventositate extendēte/ex apostemate compmente/ex humore calido vel frigido villos stomachi inuiscando. Ubi calor ē in causa/dolor est pungitiuus/eructatō calida/parum pallida vrina. Grossa cibaria bñ digerunt̃/subtilia adurunt̃/amaritudo oris/ secessus/colericus/vrina crocea. Ubi vo frigiditas cum humore est in causa /est dolor grauatiuus/dura male digerunt̃/leuia ⁊ subtilia melius/solet adesse vomitus fleumaticus/crud⁹ ventris ꝯstipatio/eructuationes acetose. Uentositas si est in culpa ꝯgnoscit̃ ex rugitu ⁊ gurgulatione/⁊ eructuationibus insipidis ex quorum emissione patiens alleuiat̃. Apostema si est in stomacho cognoscit̃ ex febre ꝯcomitante ex punctura ⁊ ardore/⁊ indigestione/⁊ orificij extensione. Si igit̃ calor cum humore sit in cā humor digeratur ⁊ cuꝫ medicinis ꝓprijs/purgetur stomachus /cum electuarijs frigidis ꝯfortetur /cum vnguentis frigidis exterius fomentet̃ Si aūt frigiditas cum humore sit in cā/ curet̃ modo ꝯrio. Si ventositas sit in causa curet̃ cū illis que extenuant ventositatem. vt dyamaratrum/dyaciminum /⁊ hmōi. Magna. n. ventositas in corpe ⁊ spāliter in ventre causat torsiones/qñ se inter humores interponit(vt dicit ꝯstan.) ⁊ ideo oꝫ vt sibi succurratur cū medicina ventositatis ventris dissolutiua. ⁊ ideo dicit ꝯstan. vt ventosa sine scarificatione circumdet

vmbilicum/ꝛ ventositas exbatur ab interiori/bus ad exteriora. quia sicut idem dicit. Plus ventositas ledit in multis causis ꝙ humores. vt pꝫ in hydropicis. de quibus idem in eodem capitulo dat exemplum. Quicunqꝫ igitur vult ꝯtinuam corpis custodiri sanitatem/custodiat stomachum ne nimium sumat cibum. summa enim ꝛ pfecta medicina est abstinentia. vt dicit ꝯstan. in. iiij. ca. de fastidio.

De dyarrhia.

Solet etiam vētri accidere dolor ꝛ tortura. vt dicit idem constan. ex humoribus in intestinis inuiscatis. sicut dolor yliacus/colericus/ꝛ ꝯsimiles passiones. Accidunt autem iste infirmitates quandoqꝫ ex interclusa ventositate viscerum obuolutões extendente. quandoqꝫ ex humorum multitudine viscerum substantiam aggrauante aliquñ ex aliquo apostemate lesionem intestinorum substantie inferente. aliquando ex lumbricoꝝ multitudine viscera interius corrodēte. aliquñ ex aliorum membrorum colligantia compassionem intestinis inducente. aliquñ ex humorū acumine intestinorum substantiaꝫ mordicante ꝛ vlcerante. ꝛ iste passiones proprias habent causas ꝛ proprias significationes. Ventositas ergo cruda ꝛ grossa ab humoribus resoluta quando cuꝫ fecibus includitur in intestinis multas generat torsiones. ꝛ si fuerit resoluta fumositas vel ventositas a materia sāguinea erit dolor infixiuus. vt dicit commētator. Si ex colerica/erit pungitiuus si ex fleumatica/dicetur extensiuus. sed ex melancolica. dicetur grauatiuus. si vero ex vitreo fleumate/dicetur cōgelatiuus. Quando autem ex sola ventositate est/tunc dicetur dolor deambulatiuus. Ita dicit de verbo ad verbum commentator sup Johannem. Et his verbis vtuntur sepe magistri ꝛ auctores. Ista igitur passio curatur cum dyaforeticis medicinis id ē euaporatiuis/extenuatiuis ventositatis/ꝛ cousumptiuis quādo vero replent intestina grossa ꝛ viscosa/grauissimas inferunt passiones. ligant̃ eniꝫ intestina ꝛ ꝯglutinantur viscosa supfluitate. vñ natura non se potest a supfluis expedire. vnde necessario sequit̃ interiorum torsio/inferiorum compssio/ex repercussione fumositatum supiorum summa pturbatio. quandoqꝫ mors ꝛ subiecti destructio. vt pꝫ in yliaca ꝛ colerica passione. In tali itaqꝫ casu solent pmo apponi mollificatiua ꝛ materie indurate humectatiua. deinde aliqñtulum mordificatiua/tandem necessaria purgatiua. ꝛ sic exonerat̃ interioribus ꝛ purgat̃/tota natura ad ꝯsistentiam debitam reuocet̃. Quando ṽo apostema occupat stomachum/vel intestina ex materia atqꝫ distensione apostemat̃ sentit̃ dolor ꝛ grauedo in stomacho ꝛ etiā in intestinis. ꝛ secundum quantitatem materie ꝛ qualitatem apostemat̃/intendit̃ ꝛ remittitur impetus angustie ꝛ doloris. dolor autem semp tanto est grauior/ꝛ piculosior/quanto i subtilioribus ꝛ gracilioribus comphendit̃ intestinis/quia minus pꝫ locus euacuatōnis ꝛ euentationis. Istis tamē interius ꝛ exterius confert medicina mediocriter refrigeratiua/rōne febris mitigatiua/rōne doloris maturatiua ꝛ inmundificatiua/rōne apostemat̃ ꝯsolidatiua ꝛ sanatiua rōne subsequent̃ vlceris ne locus remaneat vlcerosus. ꝛ ista omīa ꝛ multa alia patent in viatico ꝛ in plate. que h ponere essꝫ supfluum. Quando. n. lūbrici sunt in causa/maximus instat dolor. Sunt autem lumbrici vermes quidam longi/rotundi/ꝛ acuti/ex viscosis ꝛ crudis humoribus/in intestinoꝝ interioribus generati/qui cū fuerint in gracilib⁹ ꝛ longiorib⁹ intestīs gñati. dicunt̃ lumbrici qꝛ longi. vt dicit ꝯstan. Si ṽo in inferiorib⁹ ꝛ grossioribus sunt nutriti/ascalides dicunt̃ ꝛ cucurbitini Hi secundum diuersas materias ex quibus fiunt/diuersas habent spēs ꝛ figuras. Nam ex salso fleumate fiunt ṽmiculi longi/graciles/ꝛ acuti. Nam dolor istius fleumat̃ qui hꝫ motū a centro vsqꝫ ad circumferentiam ꝓtrahit materiam ṽmis in longum. Siccitas ṽo cum habeat motū ad centꝝ ꝛ possit materiā dilatare/ꝯstringit ꝛ coartat eandē in rotundum. ꝛ ideo vermiculi sic generati/longi sunt ꝛ rotundi. Ex fleumate vero dulci fiunt ṽmes longi/ꝛ lati/longi quidem rōne caloris. quia calor ꝓlōgat lati ṽo/quia se humor diuidit ꝛ dilatat. Ex fleumate vero acetoso quod frigidum est ꝛ siccum/curti ꝛ rotundi. quia vtraqꝫ qualitas cum habeat motum ad centrum/repugnat latitudini ꝛ longitudini. Ex fleumate ṽo naturali cum sit frigidum ꝛ humidum/fiunt breues ꝛ lati. breues quidem ex frigiditate/lati ṽo ex humore. isti dicunt̃ ascandes vel cucurbitini. quia se mini cucurbite assimilant̃. Ex vitreo fleumate ꝑ nimia frigiditate nihil viuificat̃. Hi vermes grauissimas inferunt corruptiones. febris adest pruritus narium/stridor dentium/abhominatio cibi/stupor ꝛ alienatio ment̃/clamor i sompno/tremor corporis/emissio lingue/ꝛ masticatio cum nihil habeant inter dentes. Et ista omnia accidunt ꝓpt̃ colligantiam intestinoꝝ ad instra sensuum ꝛ ad maxillas. oꝫ ergo vt di

cit ꝯstan. vt citius eijciantur/ alioquin corpus ab eis ꝯsumitur/ et membra remolliuntur/ nec expelluntur/ nisi quando moriuntur. Dum enim viui sunt cum intestinis inuiscati sunt et de facili non exeunt/ sed mortui abhorrente eos natura eijciuntur/ tamen aliquando exeunt/ sed quasi mortui et statim moriuntur. cum rebus etiam amaris occiduntur. sicut absinthio/ et huiusmodi. que omnia in eodem capitulo recitat ꝯstan. Debent autem omnia talia amara dari cum melle vel lacte/ vel cum aliquo dulci. dulcia. n. vermes diligunt que cum sibi incorporant/ recipiendo amaritudinem se occidunt. Ibi. n. latitat hamus sub esca quando matrix vel vesica patitur/ et intestina propter colligantiam patiuntur. Nam collo vesice opilato/ retenta vrina vesica distenditur/ que distensa intestinum quod sibi adiacet comprimitur/ et ad fecis expulsionem impeditur. et illa sa ventositate colerica passio generatur. Hec passio generatur (vt dicit ꝯstan.) in quinto intestino quod vocatur colon. i. concauum. et est in dextra parte ventris inferioris circumcingens. sicut zona parua vsque in partem sinistram. Causa autem huius passionis est septiformis. vt idem dicit. Prima est calor igneus et colericus febrilis inmixtus. desiccans fecis humiditatem et indurans/ exire non permittens. Secunda causa est cibi sicci et stiptici grossicies/ egestionem exire prohibens. Tertia est fleumatis viscositas vias egestionis ꝯcludens Quarta est grossa viscositas cum viscosis humoribus se immiscens et descendens. Quinta est causa cum apostema in intestino nascens substantiam feculentam exire libere cohibens. Sexta multitudo ascaridum et lumbricorum mortuorum et inuiscatorum/ in hoc intestino exire non valens. Septima est intestini insensibilitas nocumentum fecis non sentiens nec expellens. Hec passio quacunque de causa generata/ dira infert corpori tormenta. vnde generalia et propria habent accidentia. Adest. n. generaliter vomitus/ abhominatio/ tortura/ et dolor intollerabilis ex parte illa ventris ꝯstipatio. et si est ex calida causa/ venter videtur acubus pungi. Nam et patiens cito moritur si non habet remedium. si ex frigida est/ tunc nimia sentitur grauitas. lentus tamen est dolor et in vno loco. Si vero est ex ventositate/ dolor est extensiuus et immutat locum cum gurgulatione et inflatione. si est ex apostemate/ sentitur calor. dolor adest. febris cum siti et asperitate lingue. Si ex lumbricis tortura sequitur et dolor/ et abhominatio aliquando per os eos vomunt et breuiter morbus est pestifer et mortalis. cito interficiens/ nisi efficaciter succurratur. Primo igitur

sunt cause morbi mitigande/ dissoluende/ et destruende/ per balneationes/ calefactiones/ dissolutiuas/ et liquefactiuas vnctiones/ vt est anatison/ ylion/ et huiusmodi. Si vero per mitigatiuam non cessauerit dolor/ tunc ad fortiores procedendum est medicinas dissolutiuas/ purgatiuas. sicut in viatico continetur. Huic passioni est cognata yliaca/ ab ylion intestino dicta et est intestinum gracile et longum inuouens circumquaque alia intestina. et est a carne discoopertum vnde valde est sensibile. vnde et hec passio vocatur vna de peracutis secundum gali. quia vno die vel duobus interficit. et ideo periculosior est quam ipsa colerica. consimili tamen modo curatur. ex consimilibus enim causis generatur sed maxime ad apostemata vt dicit constanti.

De dissenteria.

Aliquando etiam patitur venter ex ciborum et humorum lubricitate et acumine. vt in dissenteria/ lienteria et diarria. et hec inter se differunt. Nam. (vt dicit constan. et plate.) dissenteria est fluxus ventris cum excoriatione intestini et sanguinolenta egestione. Et dicitur a descindendo. quia in ea scinduntur intestina. et fit ex colera naturali vel innaturali intestina corrodente et excoriante. quandoque etiam fit ex fleumate salso et quandoque ex melancolia adusta. quandoque ex vitio epatis/ et dicitur epatica quandoque ex debilitate ꝯtentiue virtutis sanguinem retinere non valentis. quandoque ex nimia sanguinis abundantia maxime in detruncatis sanguis consuetus transmitti ad nutrimentum membri quando abscisum est membrum/ cum non inuenit membrum quod nutriat superabundat in epate et per incontinentiam emittitur. et dicitur impropria dissenteria. Fit etiam sepe ex vitio intestinorum. et tunc sunt tres species. In prima resoluitur intestinorum vnctuositas. et apparet egestio sicut lotura carnis pinguis. In secunda villi stomachi abraduntur/ et apparent quasi rasure pergameni. In tertia per frustula emittuntur intestina. et tunc apparent quasi carnose et neruose et arteriose resolutiones. Prima igitur species bene curatur. secunda vix. tertia nunquam. similiter epatica vix curatur. Dissenterie igitur signa sunt sanguinolenta egestio/ torsio ventris/ dolor pungitiuus. quandoque etiam fit excoriatio intestinorum superiorum quandoque mediorum/ quandoque inferiorum. et secundum hoc variatur dolor tunc in ventre supremo/ nunc circa vmblicum/ nunc in infimo. Secundum igitur

causarum diuersa genera / diuersificari etiam so/ let medicina. pmo ꝙ solet mundificari humor peccans. deinde fluxus incipi. ⁊ h̄ tam syro/ pis ꝙ electuarijs. tā emplastris / ꝙ vnguent̄ stiptic̄ ⁊ ꝯstrictiuis. Interior vo medicina iu uat efficacius / qn̄ in supioribus intestinis est materia / exterior vo plus adiuuat inferiora. sti ptica igit̄ ⁊ ꝯstrictiua dz esse tam medicina ꝙ dieta.

De lienteria.

Lienteria est fluxus ventris cum indige sti cibi ⁊ potus emissiōe qn̄ nulla fit immutatio circa cibum. ß sicut accipi tur / sic emittit̄. que ꝯtingit aliqn̄ ex villorum sto/ machi abrasione / vn̄ stomachus nō valet cibū retinere. qn̄z fit ex viscosa ⁊ flegmatica hūoro sitate villis stomachi ⁊ intestinorum adherēte aliqn̄ ex apostemate. qr tunc ex cibis plus gra uat̄ stomachus / ⁊ ideo sensu nature mouet̄ sto machus ad expellenda cibaria anteꝙ digeran tur. Curet̄ h̄ infirmitas sicut sup̄ dicta.

De Diarria.

Diarria ē fluxus ventris simplex cū ci/ bi digesti emissione absq3 sanguinea egestione. Fit aūt aliqn̄ ex ciborum mul titudine ⁊ eorum liquiditate ⁊ acumine. aliqn̄ ex colera peccante in q̄titate potius ꝙ in q̄litate qr si qualificatiue peccaret potius dissenteriā induceret ꝙ diarria. qn̄q3 fit ex fluxu humoris ad intestina a capite defluentis ⁊ ea vel mor/ dicantis / vel lubricantis / ⁊ tunc emittit patiēs spumas ⁊ ampullas. iux̄ illud Hypod. q̄bus spumose egestiones in diarria apparēt. his a capite flegma defluit / fluxus curat̄ p diete tenu itatem / cū multitudo ciborum est in cā. si ex acu/ mine dent̄ refrigeratiua ⁊ humectia. si ex fluxu humorum a capite / dent̄ reumatis restrictiua. Et h̄ de passionibus ventris / dicta iam sufficiant.

De Hydroposi.

Hydropisis est error digestiue v̄tutis / e patis tumorem ⁊ membrorum generās vt dicit ꝯstan. Dum. n. v̄tus digestiua debilitat̄ in epate / superfluitates multe gn̄antur in corpe / que v̄tute vigoris expulsiue exterius transmisse / membrorum inflatōnem generāt. Fit aūt tribus ex causis / generalit̄ ex retentōne sup fluitatum p̄ter naturam. ex fluxu humiditatis p̄ter naturā. ex p̄ncipali distempantia q̄litatuʒ ipsius epatis. Dum. n. superfluitates p̄ter natu/ ram retinent̄ vt in menstruo ⁊ emoroide ⁊ hu/ iusmodi / ex earum retentione opprimunt̄ v̄tutes / superfluitates generant̄ / ex q̄bus membrorum in/ flatio sequit̄. Ex fluxu vero humiditatis p̄ter naturam dissoluunt̄ spūs / debilitant̄ v̄tutes / sup fluitates ex indigestione supueniētes infla tionem membrorum efficiunt. Ex qualitatum distempantia errat virtus digestiua in epate q̄druplicat̄ ɓm quatuor q̄litatum ꝯiunctioneʒ ⁊ sic fiunt q̄tuor spēs hydropisis ɓm excessum q̄tuor qualitatum. Prima est lentofleuma ex distempantia frigiditatis ⁊ humiditatis. ⁊ dr̄ ab albo fleumate. lentos autem album dr̄. Secunda ē hyposarca vel anasarca / ex distem perantia frigiditatis ⁊ siccitatis. Tertia spēs est achites ex distempantia caliditatis ⁊ humi ditatis. Quarta spēs est tympanites. ex distē perantia caliditatis ⁊ siccitatis. Fiunt autem hoc modo dum humiditas ⁊ frigiditas i epa te distempantur / v̄tus digestiua debilitat̄ / qua debilitatā superflua generat̄. que virtus expulsi ua transmittit ad supiora / vnde vehemens ac cidit inflatio frigiditate ⁊ siccitate distempata in epate. Silit̄ virtus digestiua distempatur ⁊ debilitatur / ⁊ aliquātulum fit expulsiua. ⁊ ido superflua non emittit vsq3 ad cutis exteriora. sed sub carne retinent̄ / ⁊ ideo hec spēs dr̄ hyposar cha. i. sub carne vel iux̄ carnem. Ex distemperā tia autem caloris ⁊ humiditatis per dissolutō nem spūum debilitatur vtraq3 v̄tus. s. digesti ua ⁊ expulsiua. vnde superflua per totum corp? non expellunt̄ / ß inter ventrem ⁊ sifas tm̄mo/ do retinent̄. ⁊ h̄ species dr̄ archites / quia vent̄ eorum percussus / resonat sicut vter. archis. n. vter dr̄. Caliditate ⁊ siccitate distemperatis spūs dissoluunt̄. ⁊ sic debilitata vtraq3 v̄tute superflua ex indigestione surgentia p calidum ⁊ siccum in grossam fumositatem resoluunt̄ / q̄ non expellunt̄ per totum corpus / ß circa ven/ trem retinent̄. ⁊ h̄ spēs dr̄ tympanides / qr ad modum tympani sonat venter. In p̄ma igit̄ spē est inflatio per totū corpus / superficies al/ ba ⁊ mollis / digitus carni impssus signum fo raminis facit / ⁊ paulatim postea in se redit. vrina est discolorata / alba ⁊ spissa. In secūda spē non est tanta ß fetet eorum caro. Urina est discolerata ⁊ tenuis. In tertia specie est vent̄ inflat? ⁊ sonat pcussus. sicut vt̄ / vrina rubea / ⁊ spissa. In quarta spē extēdit̄ vent̄ / ⁊ sonat sicut tympanum / vrina discolerata ⁊ tenuis. colluʒ ⁊ extrema efficiunt̄ gracilia. ⁊ nares acute. ⁊ o/ culi ꝯcaui ⁊ rotundi. due p̄me species possunt curari an̄ ꝯfirmationem. due scde an̄ ꝯfirmatō nem vix curantur. ß post ꝯfirmationem / nunꝙ

Hydropicus ergo est corpore tumidus /mol/ lis/gűis/ꝛ ponderosus /ꝛ sitibundus. q̄ quā to plus bibit/tanto plus sitit/ꝛ q̄to plus bi/ bit/tanto plus paulatim deficit. Et amplius inturgescit. Talibus diuersimode pati/ entibus/diuersimoda exhibetur medicina. eis tū valent ventositatis extenuatiua /humores intercutanei ꝯsumptiua/ꝛ ꝟtutis destructiue. in epate ꝯfortatiua. De quibus omnibus se ex pedit in viatico constan.

De hictericia.

b Ictericia siue aurigo est cutis defeda tio absq; ipsius ineq̄litate. ꝛ dī in pla te. ꝙ tres sūt species hictericie. crocea ex colera naturali. viridis /ex nigra. Prima vo catur aurigo/quia citrinū efficit hominem ad modū auri. alia vocatur pegamitis. i. viridis. ex colera. n. prasina vindicaꝫ. Tertia melācbi ton. i. nigra. quia ex colera nigra gigniꝫ ꝛ adu sta/ fit autem ex feruore ꝛ ebullitōne sanguis in coleram transeuntis ex calore supabundan te/ꝛ sanguinem inficiente. vn̄ deferꝫ cum san/ guine ad cutis supficiem/ꝛ ipam inficit ꝛ im/ mutat. aliquando fit ex opilatōne supioris vel inferioris pori cistis fellis. vnde colera redun/ dat ad epar ꝛ sanguinem inficit. aliquando fit ex apostemate vel febre ꝯtinua sanguinem immutante ꝛ adurente. aliquādo ex corruptio ne aeris vel cibi ꝛ potus corrupti. vel ex mor/ su ꝛ punctura reptilis venenosi. His modis sanguis inficiꝫ ꝛ ad nutrimentum membroꝝ transmissus/ea s̄m suam infectionem inficit ꝛ corrumpit. Hictericiā ḡ maxime calidam hec ꝯcomitanꝫ. totius corporis infectio /dextre partꝭ calefactio /sitis/oris /amaritudo / dolor frontꝭ tinnitus auriū/vrina colorata/cuius spuma est crocea vel viridis / vel nigra. omīa que de corpe emittunꝫ p̄dicto colore inficiunꝫ et opila tione supiori cūcta immutat oīa inferiora. itaq; oīa inferiora sunt valde tincta. ecōuerso autē est si ex inferiori sunt omīa supiora magꝭ tincta ꝛ inferiora minus. Si aūt fuerit ex febre ꝛ ex vi nature post septimum diē in aliquo die cre/ tico cum diminutione febris ꝛ alleuiatōne pa tientis ꝛ sinthomatis remissione bonū p̄tendit talis coleratio. ꝛ signat materiam febrꝭ tūc pur gari. Si aūt fuerit vi sinthomatꝭ. sicut solet ac cidere ante septimū diem piculum p̄tendit. Signat. n. materiam petere supiora. vel ꝓpꝫ sui multitudinem/vel ꝓpꝫ sui fumositatem ꝛ a cumen. sicut expsse dicit Galie. sup amphorisi/ mis. Solet itaq; talis passio curari p sangui/ nis minutōnem /per infrigidantiū ꝛ alteran/ tium appositōnem/maxime super regionem e patis. quia ibi potissime inficiꝫ ipe sanguis/ sicut in suo fonte. Danꝫ itaq; interius ꝛ in die/ ta ꝛ in medicina ea q̄ reprimūt calorē /mundi ficāt sanguinem ꝛ alterant ꝯpaꝫ malam sang/ uinis dispōnem. ꝛ si fuerit ex oblatione/ danꝫ ea que sunt diuretice ꝟtutꝭ ꝛ apertiue/ Non tū nimis calide. vt pꝫ in viatico ꝯstan.

De emoroidis.

e Emoroide sunt q̄nq; vene extītes in ano ex q̄bus diuerse passiōes fiūt. s. i flatio /retentio fluxus. Q̄nq; aūt sup fluitates vi nature transmittunꝫ ad ptes illas ꝛ ruptꝭ venis illis emittanꝫ/ꝛ corpus a diuer/ sis egritudinibus liberaꝫ. si fuerit fluxus im/ moderatus/varias efficiunt passiones. Q̄n vero ꝓpꝫ ꝯsuetudinem retinenꝫ/maxime egri/ tudines ꝯsequunꝫ. vt hydropisis. ptisis /ma/ nia/ꝛ melancolia. ꝛc. Inflantur autem h̄ mo do supfluitates spisse ꝛ feculente ad venarum ora descendentes ea inspissant ꝛ ingrossantꝫ vnde fit inflatio. Aliquando orificia venarū ex intensa siccitate coartanꝫ ꝛ inspissanꝫ. q̄nq; p̄ nimio fluxu vrunꝫ a cirurgicis ꝛ cicatrisanꝫ ꝛ tunc aut vix aut nunq̄ aperiunꝫ. Aliquando ex sanguinis spissitudine venarum capita opi lanꝫ. Aliquando ex nimio sanguinis acumine ꝛ liquiditate plus debito aperiunꝫ. Retentio/ nem nimiam hec sequunꝫ/grauedo capitꝭ/pal lor faciei /liuiditas /ponderositas renū ꝛ coxa rum/dispositio ad hydropisim ꝛ ad ptisim. Nimium fluxum sequiꝫ debilitas ꝛ extenuatio corporis /mutatio coloris /dolor ꝛ torsio inferio ris ptꝭ corporis. ꝛ si fuerit ꝯtinuꝰ nimis immode ratus /pessimas inde generat passiones. Si ꝟo nimis fluunt orificia venarum restringanꝫ restrictiuis medicinis paulatim tamen si fuerit maxime morbus inueteratus /ne sanguis sub ito repercussus ad aliquod membrum refūda tur ꝛ peior morbus generetur. Unde Hypo cras. Emoroidas sananti antiq̄s si nō vna re licta fuerit piculū erit. si ꝟo nimis claudunꝫ /a peratiuis ꝛ rarefactiuis apianꝫ.

De dolore renum.

Dolor renum a greꝗ nefresis dī. q̄ do

b lor affinitatē hꝫ cū colerica passione/ differunt tū. qꝛ dolor colericoꝝ muta bilis ē ꝛ instabilis. quotidie. n. mutaꝫ de vno latere ad aliud latus. nefreticoꝝ dolor stabilis ē. Patiunꝫ aūt lumbi siue renes aliq̄n ex tūore aliq̄n ex humoꝝ repletōne. aliq̄n ex vētositate. aliq̄n ex lapide. omīa ista ḡuissimum inferunt

dolorem /maxime si fuerit dolor in cã/cuius si
gnum ẽ vrina intensa dolor acutus ⁊ pungiti
uus. Si ṽo frigiditas fuerit in cã/cruda erit v
rina ⁊ lentus dolor. lapis ⁊ arenule ⁊ alie sup
fluitates diuerse in renibus generant̃ sepe. ⁊ h̃
p̃cipue ex potu aque limose ⁊ grossa dieta. Ex
his. n. fiunt opilatões in renibus vel vesica/
⁊ qñq; in essentiã lapidis vl' harenulaꝝ p intẽ
si caloris actõnem trãsmutant̃. hñtes lapides
ↄcomitant̃ multa incommoda. s. difficultas v
rinandi /colerica ⁊ hmõi. Opilatõne lapidũ
opilant̃ vie vrinales aliqñ in pte. ⁊ sic stran/
guiria qñ q̃s cum difficultate ⁊ guttatim migit
aliqñ ex toto. ⁊ tunc oĩo deneg at̃ ⁊ dissuria dĩ
Ex humoribus. n. viscosis in renibus in vesi/
ca coagulat̃ fit calculus. iuuenibus p̃cipue fit
in renibus. pueri aũt in vesica. q: vesice os stri
ctum ꝓhibet naturam exire. vnde lapis gene/
rat̃. vt dicit ↄstan. In pueris etiã est vrina ma
gis grossa ex viscosa dieta. Res autem viscosa
magi ẽ habilis ad coagulatõe; ⁊ ↄglutinatõe;
⁊ ideo sepe in paruulis generat̃. Cognoscit̃ au
tem qñ lapis est in renibus vel materia lapi/
dis p dormitatõnem pedis ⁊ coxe dextre parti
si in dextro rene sit causa. sinistre ṽo si in sini/
stro. Si ṽo fuerit in vesica dolor circa pectinẽ
⁊ periconeon sentit̃. Preterea arenule venien
tes a renibus sunt rubee. a vesica ṽo albe. La
pis aũt gñatus ab humoribus viscosis dissol
uitur facilius ⁊ educit̃. ex arenulis ṽo difficili⁹
soluit̃ ⁊ curatur. In mulieribus autem rarius
generat̃ lapis q̃ in masculis ꝓpt̃ meatus lar/
giores. ⁊ ꝓpt̃ debilitatem calori desiccant̃ hu
mores ⁊ putrificantis/ ⁊ ꝓpt̃ purgatões fre/
quentiores. multa. n. supflua ab eis p mẽstrua
educunt̃. Sic infirmi sunt purgãdi. in calidis /
⁊ apitiuis sepius balneandi. cibariis digesti/
bilibus reficiendi. potibus ⁊ medicinis diure
ticis aperitiuis ⁊ mundificatiuis refouendi. ⁊
assuefaciendi. ⁊ aliqñ arti cyrurgice dimittẽdi
maxime pueri. scd̃o adulescentes. In senectu/
te vero incisio piculosa ẽ. quia vltra q̃dragesi/
mum annum h̃ passio non curat̃. (vt dĩ in am
phoris.) Quicunq; nefretici iux̃ q̃dragesimu;
annum non sanant̃/accidit inuoluntaria vri
ne emissio/que dyãues vel dyabetica passio
vocat̃. ⁊ hoc accidit (s̃m ↄstan.) ꝓpt̃ defectum
ↄtentiue virtut̃. multa. n. ⁊ fortis fit attractio/
humoris ad renes. ⁊ multa fit emissio supflui
tatis ad vesicam/quam ferre non sustinẽs a se re
iicit p vrinam. Aliqñ etiã accidit ex emollitõe
neruoꝝ ⁊ relaxatõne lacertoꝝ in collo vesice.
qñq; accidit ꝓpt̃ g̃uitatem somni ⁊ multitudi
nem humori. vt pȝ in pueri ignorantibus ⁊ le

ctulo vrinantibus. ⁊ in bibulis ebriosis. Pro
prie. n. ꝓprium est sustinentibus hanc passio/
nem q̃ sp sitiunt ⁊ vix etiã aqua satiari possũt.
(vt dicit ↄstan.) vnde sicut eam bibunt/sic ea;
statim mingũt. Aliqñ fit ex humore subito me
atus vrinales ↄstringente / ⁊ ↄtentam ibi hu/
miditatem vi oppressionis educente. Istam
turpem infirmitatem patientibus necessaria sũt
repressiua caloris ⁊ stiptica confortatiua /calo
ris renum extinctiua / ⁊ neruorum remollitoꝝ
ad statum debitum reuocatiua. hoc fit p potio
nes ⁊ electuaria per cathaplasmationes ⁊ vn
guenta. cauere tamen debet prudens medic⁹
ne semper ponat in hoc casu nimis humida
q: plus remolliendo lederent. nec etiam nimis
sicca. q: calorem acuerent. sed modo ista mo/
do illa vt ex frigidis patiens humectetur / ⁊ in
frigidetur. ex siccis vero coartetur humiditas ⁊
membrum patiens confortetur. Super om/
nia dieta sit temperata/q: calida nimis nocẽt
renibus ⁊ lumbis. nimis etiam frigida dige/
stiuam ṽtutem retardant in substantia ⁊ con/
cauitate epatis Et consilium est dare talibus
temperata ⁊ composita. q: talis solet esse ma/
teria atq; causa. Herma dĩ pellicula ventri; scȝ
siphac crepatura. siphac enim quedam pellicu
la est que membroꝝ nutritiuorum a generati/
uis ẽ diuisiua. sicut dyafragma dĩ pellicula q̃
inter spiritualia membra ⁊ nutribilia est inter
posita. Quando igitur contingat siphac vel
per discontinuationem vel per distorsionem
rumpi/vel etiam per calorem dissoluentem vl'
humiditatem relaxantem remoliri etiã cõtin/
git intestina inferius labi/ ⁊ in osseum testicu/
lorum scȝ folliculum non sine dolore recolligi
atq; diffundi. Fit autẽ istius pellis diuisio vl'
relaxatio aliquando a causa extrinseca scȝ a ni
mia corporis exercitatione. vt in lucta ⁊ pale/
stra Aliqñ ex concussione, vel ex casu ⁊ hmõi.
Aliqñ ex nimia membroꝝ superioꝝ distensio
ne ⁊ conatu. sicut ex nimio cãtu /clamore ⁊ hu
iusmodi. Aliquando ex causa extrinseca. sicut
ex nimia caloris intensione/ ⁊ humoꝝ calidoꝝ
acumine ipsam pelliculam diuidente ⁊ incidẽ
te. quãdoq; ex nimia humiditate neruos ⁊ la
certos relaxante. Quocunq; aũt modo acci/
dat/in principio facilius curari potest/ ⁊ preci
pue in iuuene. Si vero magna fuerit ⁊ inuete
rata ⁊ cũ ruptura/nerui vix vel nunq̃ ↄsolidã
tur ⁊ difficile curat̃. vt dicit ↄstan. Solet aũt
curari herma p dietã ⁊ medicinã. ⁊ alqñ p inci
sionem ⁊ cyrurgiã. Talibus igit̃ dicunt aucto
res valere stiptica ⁊ ↄsolidatiua ⁊ in cibo ⁊ in
medicina. sicut electuaria int⁹ sumpta ⁊ etiam

fomentationes & balnea exterius addita pariter & vngueta. Sup omnia dr valere tenuitas diete & ptinentia maxime a coitu & etiam omni motu. Sup omnia etiam a ventosis & inflatiuis talibus e cauendum. qr (vt dicit pmentator) ventositas maxime nocet herniosis.

De arthetica.

a Rthetica est dolor & passio cum inflatione & dolore. que cum sit in articul' manuum cyrogra dr. in articulis vero pedum pedogra iuscia que dr sciatica. Habz autem fieri ex sanguine colerico & humore flegmatico. frequentius vero fit ex ca reumatica. sanguis cognoscit esse in causa ex rubore loci & calore ex eminentia venarum ptis pacient. & totius corpis ex dieta calida pcedete & humida ex etate & regione simili / ex eo q maxime mouetur in vere. Colericus humor cognoscit esse in causa ex dolore vehementissimo & neruorum tensione & ariditate ac calore & part inflatione ex colore rubeo cum croceo inmixto. & maxime mouet in estate / & mag ex dieta calida & sicca / & in regione psimili. Sepe etiam emittunt multe colerice supfluitates p vomitum & secessum. calida obsunt / frigida psunt / fleuma etiam cog scitur esse in causa ex fleumatica habitudine / regione / etate / psimili / ex inflatione loci / ex dolore vehementi / rubore modico vel nullo. De reumatica ca cognoscitur ex grauedine capitis & humorum motu. titillatio & fluxus p nucham & spatulam sentit. Pessima est h infirmitas / quia articulos & neruos digitorum / manuum / & pedum. pbit substantialem humorem in manibus detrahit & psumit. & aridas eas facies clausas reddit. impotentes ad opandum eas efficere psueuit. nodosis gibbositatibus digitorum iuncturas deformes facit. Hec infirmitas cito curat. qr si fuerit materia inueterata vix curat maxime quado in duram puertitur duriciem & nodosam. materia itaq peccans / dz pmo curari pgrua medicina. subtrahi debet sanguis & minui si sanguis est in ca. calor etiam debet repcuti frigidis. Quandoq e in ca humor frigid' tunc dz fomentari calidis & emplastris / vnguentis. a cibis grossis abstinendum est / & pcipue ab inflatiuis. na ventositas sepe aggrauat morbum istum.

De gutta sciatica.

Gutta sciatica dr dolor qui nascitur ex humoribus descendetibus in neruuz grossum qui est int lacertos grossos coxe siue hanche. vt dicit pstan. Sepe aut fit ex viscosis humoribus in concauitate hanche se coadunantibus. quq ex humoribus sanguinis cum colera rubea inmixtis. & hec omia sepius causa sunt doloris / qui dolor descendit in cruram. & vsq ad calcaneum / & etiam vsq ad puum digitum pedis. cuius ro est vt dicat commen. quia hasta p medium coxe & tibie dirigit pmis ad cauillam pedis exteriorem. & illa e ca quare in passionibus sciatice dolor extenditur vsq ad illum digitum. Inde est q illi qui hut calculum in renibus sentiut eodem loco pedum formicatonem & dormitatonem ppt nerui opilationem. vnde non pnt spus debito modo currere ad illum locuz. Dolor aut quq est i vna pte. quq in vtraq. h peior est in sinistra q qn est in dextra / cuius ro est. quia in dextra parte maior est calor q materiam ibi collectam facilius digerit & dissoluit q in sinistra / vbi est minor calor & materia mag est cposita. In hac passione minor est dolor / pulsatio / punctura / & ardor / maxime in iuuenibus calide pplexionis / maxime quado calor est in ca & valet in illo casu minutio sanguinis in sophena / vena. s que est sub cauilla. patiens itaq est purgadus & sanandus. sicut in arthetica. Cauere autem dz omnis sciaticus sicut & artheticus a nimia plenitudine cibi & potus. & pcipue a coitu / qr maxime acuit reuma & impedit digestionem. ppt spuum & puri sanguinis deperditionez (vt dicit pstan.) Purget itaq pmo corpus interius / & tunc localia ponant exterius. alit enim parum pdest medicina exterius / nisi materia que morbi est ca pus intrinsecus minuat. (vt dicit pstan. (Dyas.) multum pdest sciatic si formetatus fuerit locus doloris cum calido fimo bouis. potenter. n. desiccat. maxime si cum galbano & thure & aceto fuerit resolutus.

De Podagra.

p Odagra (sm pstan.) est dolor pedum & maxime calcanei atq plante cum distensione nerui & pulsatone. Nascitur enim ex malis humoribus ad calcaneum descedentibus. qui si fuerint frigidi & grossi / nimia fit extensio atq tumor. h non multum pugitiuus calor. nec pot tm magnus fieri tumor / quia pedes spoliati sunt & denudati a carne / & ideo non pnt multum tumescere. tumor eniz nasct in carnosis membris. Hec passio nasct in suauem vitam ducentibus & quietam q parum se exercitant / qui a superfluis humoribus corpa non emundat / maxime cum multu pmedant atq bibant. Ex talibus aut generantur

superflui humores qui reumatisant ad pedes 7 maxime qñ sunt debiles/superfluam mate/riam expellere non valentes. 7 maxime hoc accidit ex nimio coitu. totã. n. ɔcathenationē corpor̄ coitus ipe mouet (vt dicit ipe ɔstan.) 7 calefacit. 7 ideo mouet humores 7 laxat neruos 7 rumpit vñ accidit q eunuchi non podagrisant/ qꝛ non coeūt. Similit̄ nec pueri/nec mulieres nisi raro. 7 hᷦ quia menstruis expurgant̄ (vnde hypo.) mulieres non padagrisant ni/si forte defecerint menstrua. Hec infirmitas adueniens iuuenibus in vere/in. xl. diebus curatur. sed si autūno aduenerit 7 durauerit vsq ad hiemen/difficile erit eaꝫ curare. vt dꝛ in ampho. cuius rōem reddit cōem. ƀm iudicium a/strologie sic. Prima inquit etas lune calida ē 7 humida. secūda est calida 7 sicca. tertia frigida 7 sicca. qrta frigida 7 humida. In prima itaqꝫ etate ꝑ caliditatem dissoluitur materia 7 per humiditaetm diffunditur. in secunda eta/te 7 tertia conseruatur ipsa materia. In prima autem etate lunationis sequentis ꝑfecte digeritur. vñ in secunda etate lunationis calide 7 sicce ex toto materia consumitur. 7. ĩ. sex septi/manas que sunt. xl. dies plene fit curatio ma/xime in estate. In autūno enim 7 in hieme materia nimis est compacta 7 inobediens digestioni. Materia igit̄ hꝰ passionis primo purgetur/deinde frigidis exterius in pn̄cipio repcutiatur. Non. n. sunt calida 7 dissolutiua ponēda in pn̄cipio cum sit cā reumatica. 7 si mate/ria sit frigida ne reuma plus irritet̄. 7 ideo vtēdum ē in pn̄cipio repcussiuis/hᷦ fortioribus in causa calida 7 remissioribus in frigida/ne forte materia indurescat. deinde apponent̄ subfumigatōnes fomenta/7 vnctiones calide/vl' frigide ꝑut materia tūc requirit. leui dieta 7 tpata patiens vtat̄. a coitu sp caueat̄. leue 7 mediocre exerciciū iniungatur.

De Apostemate.

a Postema est supfluorum humorum in membro aliquo collectio/putrefa/ctionem faciens 7 tumorē. vt dicit cōstan. Contingit aūt membꝛ apostemari aliqñ ex cā exteriori. (vt dicit ɔstan.) sicut ex ꝑcussio/ne/vulnere casu/fractura/7 ɔcussione. ab om/nibus. n. talibus mouent̄ humores 7 ad locū sepe ɔfluunt pacientē/qui mutuo se ɔculcātes calefiunt 7 putrescunt. Aliqñ autem a cā inte/riori/scꝫ ex abundantia humorū corruptoruꝫ qui sepe ɔfluūt ad locum aliquē 7 ɔcurrūt. 7 hᷦ dupl'r fit. qꝛ aliqñ ex adunatione materie i ꝓprio mēbro. aliqñ ex fluxu materie de vno mēbro ad aliud. 7 talis ɔfluxus plures sunt cau/se. sicut dicit ɔstan. Prima ē fortitudo mēbri expellent̄. qꝛ q̄dam membra pn̄cipalia 7 nobilia exonerant se a supfluis. sicut cerebrum ab humore flegmatico se exonerat atqꝫ fumo. Secunda causa ē debilitas membri recipient̄/mēbra. n. debilia recipiūt supfluitates a supiori/bus fortioribus descēdētes. sicut cutis/caro ꝛc. Tertia cā est multitudo humorum. qui cum sint supflui/in maioribus venis refundunt̄ ad minores membrorum ɔsimilium essentiā subintrantes. 7 quod supfluit ad nutrimentū fluit ad membrum. 7 claudit̄ principalis via 7 fa/cit apostema. Quarta est largitas meatuuꝫ ꝑ quos facile fluunt humores de mēbro ad mē/brum. Quinta causa est liquiditas humorum 7 subtilitas/qui de facili motu facilius diffū/dit̄/7 diffusi in aliquo membro recolligunt̄/7 ibi artitudine membri coartati ɔculcant̄. 7 ad putredinem disponunt̄. Sexta causa est sup/positio membrorum. quia naturaliter inferio/ra membra recipiunt supfluitates superiorum membrorum/sicut membra capitis deponūt suas superfluitates qñqꝫ ad lacertos 7 venas gutturis 7 fit squinantia. qñqꝫ ad membra pectoris 7 fit paralisis 7 pleuresis. 7 sic de alijs Fit autem apostema hᷦ mo. dum humores q̄titatiue peccātes/7 a calore ɔsumi vel a virtu/te expelli nō valentes recepti in ɔcauitatibus membroꝝ ebulliunt 7 putrescunt. 7 sicut pasta in furno posita/ab igne desiccat̄/in superficie crustulam quandā recipit sub q̄ manet/ita humor collectus ꝑ calorem ebullitionis quandā crustulā facit. sub q̄ latet humor putridus atqꝫ tumet. 7 talis tumor dꝛ apostema. 7 aliquādo fit de ventositate. 7 dꝛ bubo. aliqñ ex humore simplici/sicut ex sanguine fit flegmon. cꝰ signa sunt rubor ex colore sanguinis diutius ꝑpter multitudinem materie 7 calorem aquosiora cōsumentem. pulsus. i. saltus ꝑpter ventositatē siue fumositatem impellentem. dolor ꝑpter extensionem. calor ꝑpt̄ calidam naturā. tumor/ ꝑpter materie multitudinem. Fit etiam sic a/postema ex simplici colera rubea. 7 dꝛ herisipila. id ē sacer ignis ꝑ antifrasim. Fit 7 aliud ex colera pura. 7 corrodit membrum cui insidet/ 7 dꝛ a medicis herpes effromenius quasi seipsum corrodens. Fit ɔsimili modo apostema de fleumate 7 dꝛ ɔimia siue palus. quia sicut ĩ palude est multum superfluitatis 7 limositat̄ ita in hoc apostemate. cui si impsseris digitum cedit impssioni. quia fluxibilitas digito imprimenti cedit/7 in medio foramē apparet quasi

signuz foraminis/ß postea remoto digito dũ materia redit ad medium totum illud iterũ ad/impletur. Istius apostematis sunt signa/albedo. quia materia est alba. mollicies/quia materia liquida/ꝛ dolor lentus. quia materia frigiditate sua minuit sensibilitatem. Contraria sunt signa in apostemate de colera rubea/qꝛ calor est multus cum materia sit valde calida. rubea cum citrinitate. quia colera nõ est rubea ß crocea. magnitudo adest doloris ꝛ puncture quia materia est acuta. Ex melancolia fit ꝛ a/postea ꝛ si materia tota fuerit extra/fit sclirosis si partim intra/ꝑtim extra fit apostema quod dr̃ cancer ad similitudinem cancri. Sicut. n. in cancro dorsum eminet ꝛ brachia sunt extẽsa lateribus/ita in hoc apostemate q̃dam tumor vice dorsi. ramusculi vero humorũ sunt hinc inde expansi vice brachiorũ. paulatim etiam serpit/corrodendo carnem ꝛ neruos insensibiliter ad modum cancri. vnde signa illius sunt ingens duricia. quia cum materia sit terrestris ꝛ melãcolica/multum est compacta. color est liuidus quia materia nõ ẽ ex toto nigra dolor est pau/cus aut nullus/ꝓpter eius insensibilitatem. quia materia duas habet mortificatiuas qualitates. s. frigiditatem ꝛ siccitatem. corradit autem semper carnem suam ꝛ corrumpit vsqꝫ ad radices neruorum ꝛ etiam inficit ipa ossa que attingit. ꝛ ideo morbus iste pestifer est ꝛ durissimus ad curandum. Inter ista autem corro/siua apostemata talis est ordo. quia noli me tãgere cancrosum est apostema i facie ꝛ corrodit paulatim/ß minus alijs. Cancer vero magis adhuc mag͡ lupus. maxime vero herisipila. fistula vero non corrodit/ß putrefacit interius/carnem. s. ꝛ neruos contrahit ad saniem. ꝛ qñqꝫ corrumpẽdo neruos dissoluit ossa. Accidit aũt frequenť ex vulnere male custodito quan/do suppositũ os sanie inficiť vñ nutrimentum adueniẽs in saniem ꝯmutať. sicqꝫ rumpiť sup/ficies ꝛ fluit. Aliqñ aũt ꝯsolidať. aliqñ iterum rumpiť. ꝛ si fuerit multum inueterata/vix cu/ratur. In circuitu aũt vulneris sepius multa orificia inueniunť ꝛ oriunť. habet. n. fistula interius vulnus ꝓfundum/in supficie vero an/gustum atqꝫ artum. cancer vero econuerso exterius vero multum pꝫ/interius angustať. ꝛ iõ difficilius est ad curandum. Aliquando nascitur fistula ex reumate siue vulnere p̃cedente. a/liquando ex apostemate male curato/ꝛ maxi/me qñ nimium humectať. ꝛ fiunt diuersa foramina aquam diuersi coloris emittentia modo albam modo citrinaꝫ. ꝛ si foramina in vno loco clauduntur/in alio nascunť. Sunt ꝛ alia apostemata que ex opposita materia generanť vt patet in antrace quam constan. vocat car/bunculum. quia vrit vt carbo. Fit autem de materia valde furiosa ꝛ venenosa ꝛ d̃ materia composita. quod patet per lineas diuersorũ colorum. habet enim virgulatam formam. et sunt ibi quedam rubee linee sanguinee quedã crocee colerice. ꝛ quedam subalbide ꝛ fleumatice. quedam liuide melancolice quedaꝫ flaue a salso fleumate. ꝛ sic de alijs humoribus in/naturalibus. Signa autẽ antracis est dolor intolerabilis/arsura ꝛ punctio in ꝓfũdo. in capite apostematis pustula quedam oritur si/ue vesica pretendens colorem attestantem hu/mori dominanti. In collatione autem virgulata forma diuersorum colorum lineis distincta videtur ꝛ quasi trahi ad fundum cum quodã filo adherente superficiei visice in medio. Ad curationem itaqꝫ apostematum solent appo/ni in principio repercussiua/nisi materia fue/rit furiosa ꝛ venenosa. vt in herisipila ꝛ antrace. nam in talibus non sunt apponenda repercussiua/sed potius mitigatiua/ne materia ve/nenosa repcutiatur ad iteriora mẽbra ꝛ maius inferat nocumentum. deinde quando aposte/ma est in statu/solent apponi solutiua/remol/litiua/ꝛ maturatiua. aperto vero apostemate siue rupto ꝛ educta sanie insistendum est mũdificatiuis/tandem consolidatiuis/ꝛ bõe carnis regeneratiuis. Ad alia autem apostemata quorum sint bonica sunt peiora/ad fortiora medicamina procedendum est. sicut contra cãcrum/ꝛ fistulam/ꝛ huiusmodi. Ibi eñ secun/dum materiam peccantem patiẽs primo inte/rius est purgandus. deinde localib⁹ remedijs insistendum est. Contra cancrum vero ꝯritiuis ꝛ carnis mortue corrosiuis/ est vtendũ Contra fistulam desiccatiuis ꝛ consumptiuis ac saniei mundificatiuis. que si non prosunt/cyrurgie committantur. Tutius enim est vt aliqua particula corporis iam corrupta vratur vel precidatur qꝫ reliqua pars imposterum corrũpatur. Contra apostemata vero venenosa sicut contra antracẽ/cito ꝛ caute est remedium apponendum qꝛ cito interficiunt/nisi sollertius succurratur. Consilium igitur est vt in principio si aliud non impediat/fiat flubotomia in eadem parte proximiori fronte loco collectõnis. minuere enim in parte opposita in tali casu non est tutum/ne materia trahatur ad corp⁹ vel ad membrum nobile cuꝫ sit venenosa. tũc necesse est vt tyriaca cum vino calido per os offerať. ꝛ super locum doloris liniatur qđ si ꝓbata fuerit tyriaca/ꝛ verum fuerit antrax/ma

teriam exsiccabit et venenum extrahet. et ita desiccabit quod poteris eam puluerisare ad modum cineris / et tunc recens est apponenda sepius donec rumpatur apostema. quo rupto / non est timendum periculum Idem facit vitellum oui cum sale pistatum et frequenter apostemati appositum. dolorem enim mitigat / et apostema rumpit. vt dicit commentatur.

De vlceribus.

V Lcera dicuntur quedam vesicule que ex intercutaneo humore sepius in corpore vndique oriuntur. et vocantur a constanti. in fine viati. vlcera. eo quod in superficie cutis acumine humoris faciunt solutionem continuitatis. quorum materia est subtilis humiditas sanguinis vel colere ab interioribus ad exteriora vi nature vel synthonicis vsque ad exteriorem corporis superficiem demandata / talia vlcera cutem defedant pruritum / et titillationem in carne generant. cutem a carne eleuant. et aliquando si continua sunt. lepre periculum pronosticant. qui ab eis liber esse desiderat. interius purgari a superfluis / calidis et infectiuis humoribus non omittat. Deinde balneis siccis et mediocriter consumptiuis secundum qualitatem et quantitatem humoris carnem et cutem vlcerantis se exponat. crapula et dieta nimis laxa se contineat labori et exercitio se non subtrahat.

De pustulis.

P Ustule siue pabule dicuntur quedam apostematice collectiones superfluitates in exteriori corporis superficie minutatim et particulariter generate natura sibi superflua et nociua ad exteriora corporis expellente. que sepe a superfluitate passibilis corporis et nutrimenti pullulant. et ideo merito sapientes pustulas siue pabulas eas vocant. (vt dicit Remi. et ideo dicuntur pustule / quia sunt quedam pue vesice vel vesicule putredinis virulente et vrentis intrinsecus contentiue. vt dicit Isi. et etiam constan. Dicuntur autem hec pustule variole in puulis / et etiam aliquando in adultis. In puulis autem tales pustule sunt salutifere et future sanitatis prenuncie. (vt dicit commen. ibi.) Varioli de sanguinis putridi nascuntur corruptione etc. Si enim in puulis vel adolescentibus non erumperent de futura lepra esset imposterum formidandum. Fiunt. n. in paruulis ex sanguine menstruali / quo in vtero alebantur / qui vi nature expellitur ad exteriora. et sic a futuro periculo liberantur. Similiter contingit in adultis et in senibus in febre circa crisim / tales pustulas erumpere vi nature / materiam febris ad exteriora expellente. et ideo nec in istis nec in illis debet fieri repercussio / ne materia transferatur intus. cum sit quodammodo furiosa / circa oculos tamen facienda est in hoc casu leuis repercussione sanies pustule aliquam ledat tunicam oculi vel pupillam. In omnibus etiam alijs locis cautus medicus trahit materiam ad exteriora quantum potest preter quam circa oculos. ibi. n. est materia repercutienda et alias deducenda / ne ex furiosa et violenta materia tenera ledatur substantia oculorum. Caueat etiam nutrix vel medicus tam in paruulo quam in adulto / ne talium pustularum vesicule vel propter pruritum vel propter aliud rumpantur seu aperiantur ante tempus / maxime circa faciem. ne perpetuo deformes remaneant in facie cicatrices. Alijs multis de causis pustule in corpore oriuntur. nunc ex materia fleumatica albe et molles et fluide. nunc ex materia colerica aspere / pungentes / et dure. Nam colericus humor inter carnem et cutem diffusus / suo calore et acumine cutem apit et mordicat. et infinitas pustulas in cutis superficie generat. sed pue sunt ac modice ad modum grani milij. et ideo talis passio sic vocatur ab auctoribus herpes milij vel granulosus. vbicunque autem proueniunt tales pustule si sunt frequentes et continue / primo expedit vt materia peccans debita purgetur medicina. deinde si corpus fuerit pletoricum fleubothometur siue ventosetur. debitis balneis / desiccatiuis / et consumptiuis / vnguentis / congruis patiens adiuuetur.

De Scabie.

S Cabies est corruptio cutis ex corruptis humoribus intercutaneis corpori cum deformatione lesionem inferens. Sepe. n. (vt dicit constan.) natura malos humores expellit ad superficiem corporis vt mundificet interiora / que si fuerint subtiles et liquide / de facili sudore et fumo dissoluuntur. Grossi vero sub cute permanent / et corpori scabiem introducunt. Humor vero sic inclusus inter cutem et carnem si colericus fuerit et intensus / scabiem inducit siccam non saniosam cum fissura / prurigine / et punctura. Si vero fuerit humor fleumaticus / albam et grossam et squamosam et sine pruritu magno scabiem facere consueuit. Scabies autem humida / saniosa / cum delectatione pruriginosa calidum sanguinem mixtum cum colera demonstrat. Frequenter autem accidit ex nimia corporis repletione. frequentur etiam ex egritudine precedente. vnde

virium sequitur depssio et supfluitatum incrementum. fit etiam quibusdam inueterata scabies ex splenis vitio et talis de facili recidiuat Scabies aut cum desiccatiuis/ psumptiuis/ et mundificatiuis intus et exterius e curanda.

De impetigine.

I Mpetigo est intercutanea humoris corruptio immutationem cum prurigine cuti inferens. Colerica. n. superfluitas quedam fumosa ab interioribus ad exteriorem carnis supficiem reiecta cutem inficit et eam minutissimis pustulis replendo scabiosam qsi furfure dispersam scissam et pruriginosam efficit/ et hec infectio de materia colerica vel melancolica nimis intensa aliqn ortum trahit vt dicit pstan. Et dicit hec passio impetigo. quia titillatione et pruritu maximo cutem et carnem ledendo impetit. Dicit et serpigo. quia ad modum serpentis serpit in cute vndiqz atqz repit et cute quam inficit/ in qbusdam squamis/ vel post scalpationem reddit fedam. Hec passio qnqz ad modum cinguli supficiem membri vndiqz circumcingit. Et talis impetigo vel serpigo herpes cingulus a medicis nuncupat. Impetigo tamen differt a serpigine. quia fit de magis impetuosa materia et ignita. quia de colera et ideo oblonga facit foramina et stricta/ et valde parua. et semper mouet sursum sicut ignis. Serpigo de minus ignita/ et ideo non mouetur sursum/ sed circumcingit membra et circuqua qz se diffundit. vnde dr quasi serpens p giruz. Hec passio est curanda subfumigatonibus/ et balneis aperitiuis/ et psumptiuis/ et mundificatiuis/ et extersiuis/ similit et vnguentis. Inungant cum succo ebuli/ sambuci/ lappacij/ fumi terre/ et huiusmodi. postea balneum aque dulcis assuescat (vt dicit pstan.) Dicit autemqz contra hanc passionem valet sputuz hominis quadiu est ieiunus. Huic passioni semp associatur prurigo seu pruritus quidam immoderatus fricatonis et scalpationis appetitus falsa quandam delectatonis ingerens qualitatem/ ex fumo calido et acuto mordicante. cute a materia calida resoluto. falsa antem est talis delectatio et nociua/ quia cutis inducit vlceratione et discontinuationem/ et semp in fine lesionem ingerit et dolorem.

De Lepra.

L Epra est vniuersalis membrou corruptio et humorum/ inicium habens a vasis et complementuz in fontibus siue extra vasa. Na corrupto humore nutrimentali de facili corripiuntur membra que ex huiusmodi humoribus nutriuntur. Omnis autem elephantia siue lepra (secundum Constantinum) habet pncipium principaliter a corruptione melancolie. (vnde dicit Constantinus.) Lepra est passio frigida et sicca nascens de colera nigra/ intensa/ et putrefacta/ apparens in supficie corporis. Nascitur quidem de quatuor humoribus putrefactis/ sed tamen intensis et corruptis et in coleram nigram commutatis (vt dicit idem ibidem). Putrefactio autem humorum quibus admiscetur melancolia ppter eius qlitatem frigidam et siccam putrefactioni repugnantem non potest compleri in vasis siue venis quoad vsqz incorporetur et moram faciat in membris in quibus completur putrefactio ex qua sequitur ipa lepra. Melancolicus eni humor ppter suam duriciem et compactonem longam moram expetit ad sui putrefactonem si autem in venis aliquo casu putresceret/ potius febrem qz lepram generaret. Diuersificat autem lepra qtuor modis secundum quatuor humorum mutuam infmixtionem. Est. n. vna species ex pura melancolia. et hec pprie dicitur elephantia/ ab elephante animali maxime sic vocata/ ppter morbi maximum nocumentum quo infestat patientem. vnde hec passio durior est ceteris tanqz compactior et difficilior ad curandum et repugnandum. Secunda fit ex melancolia et fleumate. et hec dr tyria vel serpentina a tyro serpente. quia sicut serpens talis de facili dimittit spolium et est squamosus. sic patiens talem lepram de facili excoriatur in cutis superficie et resoluit in quandam squamam. Tertia species fit ex melancolica sanguinis infectone. et dr allopicia et vulpina. Allopes enim grece/ vulpes dicitur latine. cuius pprietas est ppter calefactionem sanguinis in epate estiuo tempore depilari. sic patiens istam lepre speciem/ a supercilijs et alijs pilis corporis depilari et spoliari notabiliter psueuit. Quarta spes est ex colera rubea corrupta in membris cum melancolia. et dicitur leonina/ a leone tali animali calidissimo et fortissimo. Sed hec species lepre causatur ab humore feruentissimo/ et super modum malicioso. et ideo more leonino corrodit et destruit omnia membra. Est igitur ex melancolia corrupta pncipaliter elephancia/ ex corrupto fleumate tyria siue serpentina ex corrupto sanguine allopicia seu vulpina. ex colera vero rubea pessima leonina. De quatuor species lepre habent quedam signa communia/ et quedam specialia quibus ad inuice

distinguuntur. Uniuersaliter autem hec passio talia habet signa. caro in eis notabilier est corrupta ꝛ species immutatur. rotundanť oculi ꝛ palpebre corruganť. aspectum habent scintillantem maxime in leonina. angustiantur nares ꝛ contrahuntur vox rauca efficitur/ potissime in elephātia/ tuberositates crescunt/ in corpore multa minuta ꝛ dura ꝛ rotunda/ cutium fit quedam insensibilitas ꝛ etiam aliorum extremorum. vngues ingrossanť cum quadaꝫ inequalitate/ ꝛ quasi scabiosi efficiunť. contrahūtur digitorum articuli/ ꝛ manus quasi aride efficiuntur. corrumpitur eorum anhelitus / ꝛ eiꝰ fetore sepius sani corrumpuntur. carnis ꝛ cutis superficies redditur vnctuosā tantum. vt si aqua supfundatur/ non madescit cutis ꝫ elabitur quasi a corio madefacto. pruritum quādoqꝫ cum scabie/ quandoqꝫ sine scabie patiunť/ maculis varijs nunc liuidis/ nunc rufis/ nūc nigris/ nunc subalbis in corpore resperguntur tybie illorum maculis ꝛ pustulis precipue superabundant/ nunc apparent/ nunc disparēt. nunc exterius erumpuntur/ nunc interius se ꝑfundant. Si vero inter pustulas tybiaꝝ semper vnam maiorem ceteris inueneris/ signum est lepre confirmate. Signa autem lepre maxime apparent in extremitatibus. vt in pedibus cruribus/ ꝛ in facie. ꝛ precipue in musculoruꝫ corporis consumptione ꝛ minoratione.

Preter istas conditiones lepre communes/ quelibet species lepre habet suas proprias ꝛ speciales. Nam patientes leoninam habent colorem magis croceum ꝛ citrinum. ꝛ oculos magis scintillantes ꝛ eminentes/ ꝛ etiaꝫ multum mobiles. cutem habent alijs asperiorem scissam sepe ꝛ diuisam. pre alijs etiā sunt pruriginosi/ ꝛ in fine in omnibus membris plus corrosi. Patientes vero allopiciam/ ex toto depilantur eorum cilia ꝛ supercilia. valde tument ꝛ inflantur/ eorum oculi etiam valde rubent/ pustulas in facie rufas habent. ab eorum pustulis sanguis cum sanie sepe manat/ nasus in talibus ingrossatur/ ꝛ deficit odoratus. fetet valde eorum anhelitus/ ꝛ maximam corruptionem sustinent in gingiuis. Patiētes tyriam tuberositates ꝛ pustulas habent molles. mollem ꝛ subalbidam habent cutem ac tumidam ꝛ quoddammodo relucentē. squamositatem non modicam/ ꝛ pediculorum vermium multitudinem. Has ꝛ alias pessimas habent conditiones/ que ex fleumate corrupto originem sortiuntur. vt sputa/ immunda/ ꝛ viscosa/ ꝛ saniosa. ꝛ nares obturatas/ ꝛ huiusmodi. oculi eorum lachrymantur ꝛ fluunt/ ꝓpter humidam superfluitatis resolutionem. putrefactionem patiuntur. labiorum ꝛ gingiuarum ꝛ trachee arterie patiuntur asperitatem ꝛ efficiuntur rauci. Sanguis post fleubothomiam in liquidam defluit substantiam illud autem quod est solidum/ est album / vel subpallidum cum lauatur. cito coagulatur/ ꝛ in multa quantitate. Patientes vero elephantiam colorem habent emulum / faciem plumbeam / ciliorum patiuntur depilationem/ oculi eorum rotundantur/ nares cōstringuntur/ musculi consumuntur. ꝛ hoc est commune in omni lepra sicca plusquam in humida. insensibilitatem maiorum digitorum precipue patiuntur. tarde venit ad augmentum/ sed cum venerit/ inducit scissuras. sanguis extractus liuidi coloris vel subnigri/ cito coagulatur/ ꝛ quanto magis fricatur/ tanto magis denigratur ꝛ induratur. in medio sunt quasi vene albe vel quasi rami neruorum. ꝛ illud est commune in omni lepra. Nascitur autem lepra a causis varijs preterquam ab humoribus predictis. sicut ex cohabitatione ꝛ conuictu/ ꝛ frequenti confabulatione cum leprosis. contagiosus enim est morbus ꝛ aliorum infectiuus. Accidit etiam ex accessu ꝛ coitu mulieris statim a leproso precognite. Quandoqꝫ accidit a parentibus generantibus. vt ex corrupto sanguine leprosi generantis. vnde hec contagio quasi iure hereditario transit ad ipsam prolem. Aliquando etiam accidit quādo concipitur fetus tempore menstruorum. vť quando ex corrupto lacte mulieris leprose nutritur fetus. Aliquando autem accidunt ab extrinseco. sicut ex aere corrupto ꝛ infecto. ex mala dieta. vt ex cibis melancolicis nimis frigidis ꝛ siccis. vt ex carne bouina / asinina / vrsina / ꝛ huiusmodi. Aliquādo ex cibis nimis calidis. vt ex nimis diuturno vsu fortis alliate/ piperate ꝛ huiusmodi. Aliquando accidit ex cibis corruptis ꝛ corruptioni obedientibus vt ex carne porcina/ granulis infecta ꝛ sup seminata/ ꝛ vino impuro ꝛ corrupto. Aliquādo ex morsu alicuius reptilis humorum ꝛ mēbrorum substantiam corrumpens. Istis ꝛ alijs modis sepe vitiū lepre in humano corpore generantur. sed quocunqꝫ modo generatur vix est curabilis nisi diuina manu postquā perfecte confirmatur. palliari tamen potest ꝛ ꝑcaueri ne destruat ita cito.

Caueat itaq; patiens precipue a cibis melancolie generatiuis. ⁊ etiam a cibis incensiuis sanguinis. Subtili igitur dieta ⁊ conuenienti nutriatur non corruptibili neq; ꝯuertibili. Si autem sanguis sit i causa. vt in allopicia pmo debet fleubothomari. deinde purgari debita medicina. In alijs autem speciebus primo debet precedere fermacia/ ⁊ deide si necesse fuerit/ sequatur fleubothomia/ aliter non. quia aliter noceret. (vt dicit ꝯstantinus.) Debitis ergo ⁊ congruis debet vti medicinis interius/ ⁊ debitis emplastris ⁊ vnguentis exterius. Ut sijnthomatibus occurratur. Ad curationem vero lepre/ vel saltem palliationem valet maxime (vt dicit Plato) Serpens rufus habens ventrem album si euacuato veneno cauda scʒ precisa ⁊ capite ablato coctus cum porris in cibo frequenter assumatur. Eodem modo si vinum in quo diu putruerit patientibus sepe ꝓpinetur. Hec eniʒ medicina vtilis est multis morbis. vt patet in ceco de quo narrat idem/ ꝙ vxor eius dedit ei serpentem cum alijs comedere ꝓ anguilla vt eum interficeret. quem appositum comedit/ ⁊ multo sudore emisso visuʒ recuperauit. Et hec de diuersis speciebus lepre dicta sufficiant.

De Morphea.

m Orphea est macula in cute veniens ex nutrimenti corruptione/ qꝺ enim est lepra in carne/ hoc morphea est in cute. Morphea auteʒ alia est alba ex fleumate/ alia nigra ex melancolia/ alia rufa ex colere siue sanguine. Ista autem morphea que est ex melancolia ⁊ fleumate difficilis est ad curandum. Sed ista que est ex sanguine/ facilior est ad curandum. Tunc autem morphea est incurabilis/ quādo cutis faciei puncta acu/ sanguinem non emittit. Si vero sanguis fuerit subsecutus/ curabilis iudicatur. Morphea igitur tota in cute est sed lepra in carne ⁊ in cute. Hec eadem infectio parum differt a gutta rosea que inficit faciem quibusdam paruis ⁊ mollibus pustulis. que ex viscosis humoribus sanguineis ac colericis intercutaneis generantur Hec passio primo sanguinis subtractione minuatur/ ⁊ interiorum humorum mundificatione curetur. deinde subfumigatione ⁊ balneatione facies fomentetur/ ⁊ poris apertis materia intercutanea euaporetur. deinde mundificatiuis/ desiccatiuis/ locus patiens abluatur. vnguentis etiam debitis inungatur. Dicit etiam Constantinus ꝙ contra istam infectionem valet vnctio calidi sanguinis leporini. Nam sanguinem intercutaneum diuidit/ repercutit/ ⁊ consumit. Super omnia autem contra huiusmodi passionem humoris intercutanei valere dicitur fumus terre in balneis/ subfumigationibus/ in potionibus/ ⁊ syropis/ potui enim datus scabiem/ pustulas/ ⁊ prurigiuem mundat. humores superfluos inter carnem ⁊ cutem desiccat/ vel ad lepram depositos iuuat. Et hec de passione morphea nunc sufficiant.

De venenis.

p Reter passiones superius nominatas accidit homini grauissima ⁊ periculosissima mors ꝑ venenum ⁊ passio. Ueneнū autem cum ex tota sua specie cōplexioni hominis sit contrariuʒ subito interficit nisi remedium citius apponatur. Uenenum autem aliud accidit ex corruptione ciborum ⁊ potuum/ Aliud ex morsibus reptilium/ ⁊ serpentum/ ⁊ quorundam animalium/ quorum humores ⁊ dentes sunt humano corpori venenosi. Uenenum autem aliud est calidum ⁊ siccum. sicut venenum tyri/ vipere/ ⁊ huiusmodi. Quoddam autem frigidum ⁊ siccum. vt scorpionis. Quoddam frigidum ⁊ humidum. sicut aranee. Uenenum autem serpentis variatur in malicia. (vt dicit Auicenna in capitulo primo de venenosis.) Nam venenum masculinum acutius est ⁊ fortius quā femininum. tamen feminei serpentes plures habent dentes ꝙ̄ masculini/ ⁊ ideo putanť deteriores. (vt dicit Auicenna.) Item venenum senum peius est ꝙ̄ venenum iuuenum/ ⁊ magnorum ꝙ̄ curtorum in eodem genere. ⁊ peius ⁊ acutius est illorum qui habitant in montibus ⁊ in siluis/ ꝙ̄ illorum qui habitant iuxta littora ⁊ iuxta aquas. Item peius est venenum quod effunditur a vacuis ⁊ a ieiunis/ ꝙ̄ a repletis. Item deterius est ⁊ acutius in estate ꝙ̄ in hyeme. citius eniʒ ⁊ facilius pungunt serpentes in meridie/ ꝙ̄ in mane. ⁊ in die ꝙ̄ in nocte. quia calore resoluitur venenum vsq; ad extrema. quod in frigore ⁊ in frigido tempore ꝙ̄ si in vno loco congelatur. Uenenum vero tyri ⁊ vipere ⁊ alioꝝ quorundā serpentū ꝙ̄uis sit calidū accidit tamē morsis ab eis stupoꝝ/ ⁊

frigiditas propter mortificationem ⁊ extinctionem caloris innati per contrarietatem veneni. Calor enim naturalis sua spersione ⁊ inflammatione calefacit corpus/qui repressus ⁊ quasi extinctus vi veneni extremitates non calefacit/vnde venenum calidum non aggregat sanguinem cordis calidum/sed resoluendo calorem innatum mortificat ipsum. Venenum autem reguli ⁊ basilisci tante est violentie/quod adhuc existens in corpore adurit totum super quod incedit. vnde in circuitu caverne eius nihil virescit. aues volando ex opposito caverne sue subito interficit ⁊ omne animal sibi appropinquans stupefit nec mouetur. sed solo venenoso aspectu eius/vel flatu/vel sibilo cadit ⁊ moritur. ⁊ ille quem mordet liquefit ⁊ inflatur ⁊ emittit virus ⁊ subito moritur. Tante etiam fortitudinis est venenum reguli quod etiam si hasta eum tangeres/per haste longitudinem veneni sentires violentiam (sicut narrat Auicenna.) de quodam milite qui cum lancea tetigit hominem talem in nubia ⁊ statim cecidit mortuus cum animali suo. Signa autem lesionis basilisci/subita transmutatio est corporis in viridem colorem ⁊ mors inopinata. In loco vbi regulus commoratur/venenum aspidis perniciosissimum est. interficit. n. sepe infra duas horas vel tres. cuius morsus signa sunt ista. coloris cutis subita alteratio. singultus multiplicatio/membrorum repentina infrigidatio/dormitio ⁊ palpebrarum profunda clausio. sitim prouocat immoderatam. vnde videtur patienti quod moriatur sola siti. Venenum autem cuiusdam aspidis qui dicitur spuens (eo quod interficit per sputum suum) ita est violentum/quod interficit omne viuum. quod tangit illud sputum. interficit enim priusquam sentiatur. Sentit enim lesus dolorem in principio circa viscera/⁊ accidit venenato tenebrositas oculorum ⁊ clausio ⁊ profunditas somni cum spasmo ⁊ torsione colli ⁊ pulsu inordinato. nec valet contra illud venenum aliqua medicina nisi sola combustio membri in quo est vel passio membri. quia combustio exurit ⁊ constringit meatus ne venenum valeat ad cor penetrare. Venenum etiam draconis multum est venenosum ⁊ maliciosum/cuius venenositas maxime est in cauda ⁊ in felle. Illud venenum consequitur maxima grauitas corporis. inflantur labia/⁊ accidit vertigo ⁊ tenebrositas oculorum/⁊ destruitur ratio. motus fit inordinatus ⁊ debilitas virtutis subsequitur.

Venenum autem scorpionis est mortiferum/nisi citius occurratur. arsuram ⁊ puncturam generat circa membrum vbi est punctura. ⁊ cum peruenit ad cor/patiens syncopisat ⁊ resoluitur in sudorem. tandem constringit cor ⁊ sanguinem sua frigiditate congelat/ex quo sequitur mors/⁊ destructio animalis. Quere infra de scorpione libro vltimo.

De morsu rabidi canis.

m j Morsus etiam rabidi canis est mortifer ⁊ venenosus. (Nam vt dicit Constantinus) Canis frigidus est ⁊ siccus/qui colera nigra dominatur/que mutata ⁊ putrefacta ⁊ dominans corpori/canem efficit rabiosum/fumositas enim resoluta ex nigra colera iam incensa/inficit cerebrum. Unde cum discurrit ad diuersas partes eas inficit ⁊ efficit venenosas. vnde cum aliquid momorderit/⁊ eius saliua venenosa subintrante locum morsionis: inficiuntur humores ⁊ spiritus ⁊ contrahitur venenum infixum ad locum consimilem sue generationi scilicet ad cerebrum ⁊ efficitur homo rabiosus. qui si alium momorderit/eum inficit. ⁊ etiam illum rabidum facit. vnde tale venenum summe est periculosum. tum/quia diu latet. tum quia se multiplicat. Aliquando etiam latet vsque ad anni reuolutionem. ⁊ tunc eadem die ⁊ hora qua fuit infixum caput petit ⁊ frenesim facit. Hanc venenositatem sensu nature percipiunt alij canes ⁊ fugiunt rabiosum/⁊ latrant supra ipsum ad terrendum eum (vt dicit Constantinus.) quia sentiunt eum sibi contrarium ⁊ nociuum. Accidit autem hec venenosa rabies maxime in autumno. Quia tunc melancolia ratione similitudinis multiplicatur/que etiam in vere. quia per calorem temporis dissoluitur/⁊ non consumitur. ⁊ ita per conculcationem incenditur ⁊ egreditur preter naturam. tante etiam venenositatis est lingua canis rabidi. quod facit canem titubantem siue nutantem. sicut ebrium/⁊ aperto ore lingua dependente ⁊ saliuam continue emittente. que cadens in ipsas aquas inficit ⁊ bibentes ex eis hydrophobicos efficit ⁊ furiosos. Alias proprietates canis rabidi quere infra de cane.

Morsi autem a canibus vident in somnis terribilia. ⁊ sunt timorosi/stupidi. sine causa irascuntur. ab alijs videre timent/⁊ sicut canes latrant. ⁊ super omnia timent aquam (⁊ abhorrent.

⁊ tūc hec passio vix curaꝛ. (huc usq; constanti.)
Sunt autem multa alia venenosa ⁊ venenoꝝ
picula. ꝫ de istis mentio spāliter habetur in di
uina scriptura. ⁊ ideo de alijs supsedendū est
quo ad pn̄s opusculum ista vice. Hoc solum
arbitror h̄ aduertendum / ꝙ venenum multa ⁊
infinita incommoda in corpore operaꝛ. Cum
enim tota sua species nature ⁊ cōplexioni hu
mane sit contraria / quando p̄ualet in corpore
totam naturam distemperat spūs ⁊ humores
corrumpit ⁊ alterat sua malicia ⁊ acumine. qḋ
nobilius est in corpore scʒ regioneʒ cordis p̄
mo aggreditur ⁊ impugnat. animalem spiritū
suo acumine percutit in cerebro ⁊ perturbat /
sensuum organa ⁊ eorū opationes subito de
bilitat. neruos concutit ⁊ vulnerat. venas ⁊ ar
terias inficit / asperat / ⁊ corrugat / torturam / ar
suram / mordicationē in interioribus generat.
substantialem cordis ⁊ epatis humiditatē nūc
incendit / nunc congelat / nunc dissoluit ⁊ resol
uit / nunc penitus ꝯsumit ⁊ desiccat / dum inte
riora comburit exteriora infrigidat ⁊ econuer-
so. sepe cordis superficiē vehementi calore ex-
terius afficit. ⁊ tamen potentiali frigore sang-
uinem in venis cordis mortificat ⁊ cōstringit
sui diffusione. per membra corpus intumescit
nunc etiam pallet / nunc liuet / nunc viret subi
to / nunc nigrescit per macularum diuersitateʒ
corporis exterius inficientem superficiem / eiꝰ
interior malicia innotescitur / ⁊ abbominatio-
nem ⁊ nauseam horribilem stomacho ingerit.
⁊ ip̄a vitalia membra acumine suo penetrat ⁊
corrodit. ꝓpter quod natura eius impetum fer
re non sustinens deficit vltimo ⁊ sucumbit cor
pori p̄dominans. humores in sui similitudi-
nem conuertit / ⁊ venenosos ⁊ noxios eos effi
cit. ⁊ ideo piculosum est tangere corpora q̄ ve
neno sunt infecta. quia pꝫ euaporatōnem sepe
inficiunt ⁊ corrumpunt omnia que sibi sunt ꝓ
pinqua. Sepe autem ꝯtingit ꝙ venenosuʒ in
se cum nature sit horribile ⁊ inimicum appetiꝛ
a natura non ꝓpter se / ꝫ ꝓpter aliquod dulce
⁊ amicum nature cui est admixtum. quia sepe
sub specie dulcis ⁊ sapidi occultatur ⁊ latitat
vis veneni. Et ideo docet constantinus vt ho
mo qui timet venenum non solum caueat a fe
tidis ⁊ amaris / verum etiam a dulcibus ⁊ sa-
porosis ⁊ salsis ⁊ acetosis ⁊ consimilibus. qꝛ
sub talibus que appetit natura / sepe veneni
malicia palliaꝛ / Docet etiam ꝯstantinus p effe
ctum cognoscere quando venenum in cibis vł
potibus est assumptum. Si quis (inquit) in
cibo vel potu senserit arsuram ⁊ subsecutus fu
erit cito spasmus vel tumor in digito vel ī vn
gula venenosum est ⁊ mortale. ex quo etiaʒ ap
paret signum veneni in digitis ⁊ in vnguibus
qui fiunt ex fumositatibus cordis / signum est
ꝙ venenum preualuit circa interiora eo ꝙ iaʒ
se diffundit ad extrema (⁊ sequitur ibidem.) si
militer si oriauerint ⁊ saliuam effluere fecerint
⁊ labia formicauerint / ⁊ in lingua ardor fuerit
atq; sudauerint / precordia prestrinxerint ⁊ ob
tenebrauerint oculi oportet vt festinent ad me
dicinam alioquin cito morientur. Est igitur
generalis medicina contra venenum in corpo
re sumptum vt p̄mo vomitus prouocetur. ⁊ sic
superius vel per clisteriꝫ inferius venenosa ma
teria euacuetur. deinde tyriaca que veneni re-
pressiua est ⁊ consumptiua cum vino decoctio
nis rute offeratur. ⁊ hoc tribus diebus. dein-
de debet purgari ⁊ balneari secundum exigen
tiam veneni. ad vltimum debet fieri fleuboto
mia. dieta debet ordinari vt nutriatur vnctuo
sis opilatiuis meatum ad cor / ne vapor vene
nosus possit ad cor exalare. valent itaq; in hoc
casu nuces magne ⁊ auelane / ficus sicce. attra
hunt enim venenum ⁊ consumunt. ⁊ ideo va
lent ante prandium ⁊ post. (Dicit etiam con-
stantinus) ꝙ moltum valet balsamus cum la-
cte mulieris contra arsuram ⁊ dolorem ex re-
bus venenosis. Item ibidem sequitur. An
dromachus dicit nullam fuisse causam confi
ciendi tyriacam / nisi ad destruendum res ve-
nenosas. quod tribus modis fit. quia venenū
desiccat ⁊ consumit. multa enim recipit desic-
catiua. Item venenum virtute sua expel
lit / quia multa recipit que occulta proprietate
veneno contrariantur. Item membra con
fortat / ⁊ ideo eis contra violentiam veneni ad
resistendum vires tribuit. multa enim recipit
confortatiua. Si vero tyriaca haberi non
poterat / ⁊ periculum est in mora / allium (vt di
cit Constantinus) conquassetur / ⁊ vsq; ad dis
solutionem cum gallina crassa decoquetur. et
ius detur ad bibendum. veneno enim repug-
nat ⁊ miro modo interiorem arsuram mitigat
⁊ ideo tyriaca rusticorum allium nuncupatur.
sine allio dicitur valere ius galline secundum
constantinum. dicitur enim in libro de simpli
ci medicina. Quedam repugnant veneno
ip̄m attrahendo ab interioribus calore ⁊ sub-
tilitate substantie sue. sicut gallus ⁊ gallina fis
so superposita venenoso morsui. Quedam
enim repugnant similitudine ⁊ subtilitate sub
stantie sue contra substantiam veneni. Et iō
sua similitudine venenum ad se attrahunt /

vt caro tyri quadam ꝓprietate occulta repug
nat. q̃dam composita vel simplici efficacia ⁊ ṽ
tute. sicut calamentum / succus / caulis / orobi /
grana cytri / ypiron / nastortium / ruta / sal / por
rum / aristologia / nuces ꝯmeste cū ruta / radix
asparagi ⁊ semen eius / balsamū / acetum / san
guis leporis / lac asine / vrina puerorꝫ / hyrici⁊
testiculi ceruini ⁊ asinini siccati ⁊ bibiti / casto/
reum / allium / genciana / menta / dyptanum / ⁊
multa alia infinita. q2 enim multa sunt vene/
nosorum picula / ideo diuina bonitas multa
supaddit antidota ⁊ remedia. Sz ista exempli
grã nunc sufficiant.

De Morsu canis.

Contra morsum canis rabidi ⁊ aliorꝫ
venenosorꝫ animalium solent aperiri
vulnera cū igne vel ferro. vt cum san/
guine extro venenum affluat. Apponi solent
sanguissuge ⁊ ventose / vt venenum ab interio
ribus extrahatur. Interius solent dari ista queve
neno repugnant siue sint simplicia siue compo
sita. tyriaca exterius sup vulnera similia catha
plasmanř sicut nuces pistate cum allio / ruta / ⁊
sale. Ualent. n. nuces ꝯmeste ⁊ supra modum
posite cum p̃dicř dixit dyas. ꝙ cancri fluuiales
hñt occultam virtutem ꝯ hoc venenum. ⁊ ideo
docet ꝯstan. dare talibus tyriacam cum aqua
cācrorum fluuialium. cinis etiam cancrorꝫ cū
genciana pticulare est remedium ꝯ huiusmni
morsus. vt dicit idem. ⁊ etiam ꝯ hominis mor
sum rabidi. Specialiter valent ista. succus / ca
prifolij / cepe / ruta / nuces / allia / sal / frondes /
ficus / mento / orobum / hec oīa vel aliq̃ cū ace
to ⁊ melle talibus morsibus salubriř apponū
tur. (vt dicit ꝯstan.) hec. n. omnia venenum at
trahunt / ⁊ sua caliditate ⁊ siccitate dissoluunt
⁊ destruunt ac ꝯsumunt. Contra morsum ⁊ pū
cturam scorpionis oleū in quo submergiř vel
decoquiř scorpio sup puncturam appositū sū
mum remedium est. Item si accipiař idem scor
pio vel alius ⁊ ꝯtritus siue pistatus super vul
nus apponař / vtilissimum est. reuertiř. n. vene
num infixum ad corpus vnde exiuit. Item di
cit ꝯstan. ꝙ multū valet butirū hominū ꝯ vene
num scorpionis / nā butirum vnctuositate sua
opilat / caliditate dissoluit ⁊ ꝯsumit / viscosita
te ⁊ humiditate sua mundificat ⁊ abstergit
Butirum ĝ ꝯmestū opilat meatus / ne fumus
veneni ad cor ascendat. valent etiā cancri flu/
uiales si eorꝫ cinis vel ipi cocti / vel assati sub
cinere denř cum lacte asinino. vt dicit ꝯstanti.
Ad idem valet castoreum ⁊ sulphur vt di. idē.

vtrunq3. n. calidum est ⁊ siccum in quarto ĝdu
⁊ ideo valet ꝯ venenum frigidum. q2 soluūt ca
liditate ⁊ ꝯsumunt siccitate. Contra morsū co
lubri ⁊ serpenř ⁊ vipere venenum. Primo vē
tosis vel mō alio de vulnere vel punctura sub
ito extrahař. Tyriaca cum vino decoctōnis gē
tiane / vel rute / vel mente offeratur circa locum
supra vulnus tyriaca apponař. Idem fiat al/
lio sale contrito vel cum ruta si defuerit tyria/
ca constringatur fortiter in p̃ncipio membrum
in quo fit morsus vel punctura ne possit fum⁹
veneni libere erumpere ad interiora ⁊ interius
cum veneno repugnātibus occurrař. Dicit eti/
am ꝯstan. ꝙ ꝯ hmōi venenum valent cerebrū
galline ⁊ fimus agninus. succus de frondibus
malo ĝnatorꝫ. Dissoluunt. n. ista venenum ⁊ ꝑ
parāt ꝯsumptionem. vt dicit ꝯmen. Hec de ve
nenis ⁊ eorum remedijs nunc sufficiāt.

De exhibenda ꝯ varias infirmita/
tes ⁊ picula debita ⁊ ꝯgrua / indi
get prudens medicus circumspe/
ctione maxima ⁊ cautela. Nihil. n.
plus impedit salutem infirmorum ꝙ̃ ignoran
tia ⁊ negligentia medicinorum. quia igiř ex p/
te medici exigitur vt nihil omittat de ꝯtingen
tibus. necesse est vt in his que ad medendi per
tinent industriam diligens sit ⁊ in omnib⁹ cir
cumspectus. oportet itaq3 medicum ad hoc vt
efficaciř operetur cognoscere ꝯplexiones hominū
ꝯpositiōnes ⁊ ꝯmixtiones tam membrorū ꝙ̃
humorꝫ dispōes temporꝫ / ꝯditiones sexuum ⁊
etates. alia. n. medicīa exigiř in hyeme / alia in
estate / alia in morbi inchoatione / alia in statu
alia in declinatione / aliā exigit etas puerilis /
aliam decrepita / aliam senilis / aliam sexus vi
rilis / vel sexus muliebris. oportet etiam vt co/
gnoscat causas ⁊ occasiones egritudinum siĝ
⁊ accidentia singularum infirmitatum. Nun
quam enim secure poterit dari medicina si cau
sa morbi fuerit ignota. oportet etiam cognosce
re rerum medicinalium complexiones / ṽtutes
⁊ operationes / nisi enim cognosceret que me/
dicina simplex que composita / q̃ frigida / que
calida / que corporꝭ sit immutatiua / que sanita
tis ꝯseruatiua / que infirmitař curatiua / q̃ laxa
tiua / que ꝯstrictiua / nunquā secure posset ꝓce
dere in medicina. ⁊ ideo necesse est cognoscere
herbarum ⁊ aliarum rerum medicinalium q̃li
tatem ⁊ ĝduum diuersitatem que calida ⁊ sic/
ca / que frigida ⁊ humida in q̃rto ĝdu si vult in
suo officio non errare. Item oꝫ cognoscere mor
bi diuturnitatem / contrarietatem / simplicitatē
quantitatem / qualitatē / pacientisq3 ṽtutē ⁊ de
bilitatē. nā morbus cronic⁹ ⁊ diuturn⁹ fortiori

indiget medicina q̃ si recens esset siue nouus. Simplex etiam morb⁹ simplicibus ⁊ ex ꝯrijs ꝯposit⁹ ꝯrijs ⁊ composit⁹ est curandus. Simplex.n. medicina infirmitatem ꝯpositam raro curat. Contra calidam itaq̧ causaꝫ frigida medicina / ⁊ ꝯ frigidam calida / ⁊ ꝯ mixtam mixta generaliter sunt imponenda. vnde cautus medicus morbum cognoscens ſm qualitatem ⁊ q̄ntitatem morbi / ponat qualitatem ⁊ quantitatem antidoti. Item quando videt cām morbi esse ex repletione curat p̄ euacuatōnem materie ⁊ inanitōnem. quādo vero ex inanitōne sanat p̄ repletōnem. Officium itaq̧ boni medici ꝯsistit in cāram morbi ⁊ circumstantiarum cauta inuestigatione. p̄ aspectum enim ⁊ tactū p̄ vrinam ⁊ p̄ pulsum infirmitat⁹ natura / inuestigat. Cognita autem causa si materia latitat in ꝓfundo / tunc vtit̃ attractiuis. vt si materia est in remot⁹ partibus ⁊ extremis / nitit̃ naturā ad stomachum attrahere. vt inde facilius deducat̃. Si vero fuerit materia dura ⁊ compacta quibusdam vtit̃ digestiuis / diuisiuis / ⁊ incisiuis vt sic materia mollificet̃ ⁊ ad eductōeꝫ facilem p̄paret̃. Cōpleta itaq̧ digestione materie ⁊ attractione / vtit̃ tertio quibusdam laxatiuis / vt materia digesta ⁊ attracta p̄ conuenientem regionem educat̃. vel per vomituꝫ / vel per secessum. vel p̄ sudorem. Materia.n. ꝯuenienter euacuata vtit̃ quarto quibusdam ꝯfortatiuis. vt natura q̄ ex violentia a medicina fuit debilitata ⁊ laxata ꝯfortet̃. Cōfortata aūt natura vtit̃ q̄busdam resumptiuis ⁊ restauratiuis / vt illud quod vi morbi vel vi antidoti est deperditum / restauret̃. paulatim aūt ⁊ non subito est restauratio facienda / dieta ꝯgrua ⁊ tempata. Solet.n. natura in sic euacuatis multum appetere. ⁊ ideo sepius plus acciperet / q̃ digerere posset / nisi a cauto medico in diete regimine teneret̃. Tandem reparata natura ⁊ in statum p̄stinum restituta docet vtiq̧ quibusdam preseruatiuis ne sanatus / in peius recidiuet. Talia sunt ꝯuenientia balnea / minutiones / electuaria / ⁊ exercicia moderata. talia.n. calorem naturalem excitant / a' supfluis naturam exonerant / humoribus digestionem adiuuant ⁊ cōfortant. Si vero fuerit materia fluida aut nimis laxa / vtit̃ constrictiuis / desiccatiuis / ⁊ repussiuis. Materia vero restricta / cautus medicus solet dare conuenientem laxatiuam medicinam. que educat humores prius dissolutos ⁊ iam constrictos ne illi remanentes vel ad aliam partem defluentes putrefiant. ⁊ sic febrem vel aliam inferant passionem. Paulatim autem solet fieri restrictio ⁊ repercussio / ne materia subito repercussa / recurrat ad aliquod membrum nobile ⁊ maiorem generet lesionē. simılit̃ ⁊ purgatio solet fieri per interualla / ne fiat purgatio repentina. Tribus igitur modis solet fieri medicina. sc̄ȝ dissoluendo / constringendo / restaurando. aut enim repleta dissoluuntur. aut dissoluta constringuntur / aut deꝑdita in corpore restituuntur. Relaxamus itaq̧ medicinis laxatiuis vt scamoneatis. ꝯstringimus constrictiuis. vt acacia ⁊ opiatis. Restauramus cibis ⁊ potibus nutritiuis / ⁊ electuarijs ad hoc ꝑpat⁹. Recollige igitur ex predictis breuiter q̃ bonus medicus infirmorum domos ⁊ patrias visitat ⁊ frequent̃ infirmitatum causas ⁊ circumstantias inuestigat medicinas varias ⁊ ꝯrias ꝑparat ⁊ comparat ⁊ deportat / infirmorum abdita membra ⁊ occulta vulnera tangere ⁊ abstergere non recusat. ꝯualescentie spem ⁊ sanitat⁹ omnibus repromittit. suauiter ⁊ leuiter vrenda vrere / ⁊ incidenda incidere se asserit ⁊ ne pars sana corrumpat̃. ꝑtem vrit putridam ⁊ p̄scindit dolente parte dextra ⁊ sinistra percutere non parcit / a sectōne ⁊ arsura etiam ꝓ lachrymis patient⁹ bonus medicus non desistit. medicine amaritudinem dulcedine aliqua palliat ⁊ abscōdit / bibit ⁊ gustat de medicina quamuis sit amara ne infirmis abhorreat. a cibo ⁊ potu egruꝫ reprimit ⁊ refrenat. illum suo exponit desiderio de cuius salute diffidit penitus ⁊ desperat. amaris ⁊ corrosiuis carnem putridam ⁊ corruptioni dispositam amputat. ac desiccatiuis saniem fluidam mundificat ⁊ depurat. post mortificatiua ⁊ vrītiua q̄busdam lenificatiuis dolorem vulnerum mitigat ⁊ mundificato vulnere locū vulneri ꝯsolidat atq̧ sanat. ⁊ q2 plus ledūt intrinseca mala q̃ extrinseca. prudēs medicus de mitigādis / curādis / ⁊ expellēdis intraneis dolorib⁹ p̄mo curat materiā durā ⁊ corruptā interi⁹ digestiuis medicis. vt oximelle syropo acetoso. p⁹ diuidit ⁊ incidit. ⁊ digerēdo ad exitū ⁊ euacuatōeꝫ obedientē facit. q2 sicut in p̄ncipio aphoris. dī. Digesta medicari oꝫ ⁊ mouere cruda. digesta ṽo mā atq̧ habili reddita ad euacuatōneꝫ eā dissolutā medicīa attractiā ab interiorib⁹ ⁊ remotorib⁹ ptib⁹ ad exteriora attrahit. ⁊ ad h̄ valēt q̄dā amara / vt yerapigra / yeralogodiō ⁊ alia aloata. q2 amaraciti⁹ penetrāt ad remotas ꝑtes ⁊ extrēa magi purgāt q̃ alie medicīe. Tertio naturā sic digestā / sic attractā medicīa ꝯgrua euacuat ⁊ expellit. caute tamen ne nimia fiat euacuatio. nocet enim corpori / quia inde debilitatur. ⁊ quandoq̧ plus de bonis humoribus quam de

malis euacuaẛ. (Iuxͣ illud Hypo.) Multū repetere/euacuare/aut replere/calefacere/aut infrigidare fallax ē/ꝛ nature penitus inimicū. Considerat aūt bonus medicus naturam egritudinis ꝛ locum materie ꝛ etiam vires patientis/ꝛ ſm hoc variat medicinam. Si enim materia ſiue humor peccans euacuaẛ/ plurimum ꝓfert egro. ſi vero non/infirmus amplius molestatur. vt dicit Hypo.

Medicina attractiua opatur ꝑ ſubſtantie ſue ſubtilitatem ꝛ calorem ſubtilitate ſua facilꝰ penetrat/ꝛ calore ſuo attrahit ſiue ferrum ſiue aliquod intus fixum. ſiue humores qui latitant in ꝓfundo. Item medicina digeſtiua eſt neceſſaria quando materia eſt multum dura ꝛ compacta. Incidit.n. ꝛ diuidit materiam/ꝛ ſic ad expellendum aptam reddit. ꝛ ideo operaẛ ꝑ inciſiua ꝛ attenuatiua/que ſubtilitate ſue ſubſtantie cooperante calore ꝑtem materie ſeparat a parte. vt pꝫ in diureticꝭ. Itꝫ medicina laxatiua aliqñ purgat mãꝫ digeſtã. diſſoluẽdo ꝛ attrahẽdo vt ſcamonea retenta in ſtomacho fumū ſubtilē facile penetrantem a ſe emittit/ꝛ humores diſſolutos abhominabiles nature reddit. attrahitqꝫ eos adiuuante virtute expulſiua/ꝛ attractos eijcit ꝛ expellit. Quedam laxant ſua viſcoſitate lubrificãdo vt mercurialis malua ꝛ huiuſmodi. Quedam ꝟo acumine humores penetrando. vt euforbium. Quedam ſua conglutinoſitate compmendo. ſicut mirabolani. Quedam ſua ſalſugine inteſtina mordicando. vt ſemen attriplicis. Quedam ſua dulcedine ꝛ humiditate inteſtina infundendo. vt caſſia fiſtula. Item medicina conſtrictiua operatur ꝑ frigida groſſa in ſubſtantia. Nam frigidum ꝑtes coadunantur/ꝛ partium ſuarum groſſicie penetrare ꝓhibentur. vt galla. Quandoqꝫ groſſos generant humores/vnde ꝯſtringunt opilando/ꝛ ꝟtutem retentiuam confortando. vt eſcula. Quedam reſtringunt ſpecialiẛ ſanguinem. vt Corallus/bolus/emachites/plantago/ꝛ huiuſmodi. Quedam ventrem. vt ciconia/mora roſa/ꝛ huiuſmodi. Item medicina induratiua ē que vel materiam coagulat/ꝛ malagiat ꝛ hoc opaẛ per valde frigida/ſicca/vel humida. vt ꝑ ſillium ſemperuiua portulaca/ſolatꝫ ꝛ ſimilia. Item medicina mollitiua operaẛ per calida mediocriẛ ꝛ multum humida/ſimiliẛ ꝛ maturatiua. Item aperitiua vritiuam ꝛ attenuatiuam hꝫ ꝟtutem. aperit.n. meatus opilatos/ꝛ attenuat viſcoſos hūores atqꝫ ſpiſſos. ꝛ hꝫ facit ꝑ calidum atqꝫ ſiccum. Item mundificatiua operaẛ. vel diſſoluendo vt calamentum. vel mollificando vt caſſia/fiſtula/malua vel terreſtreitate ſua ꝛ ſiccitate ſordes abſtergẽdo. Sunt autem multe alie medicine ſpecies/ꝛ differentie. ſicut mortificantia/corroſiua/vriſiua/dyaforetica/repercuſſiua/mitigatiua/ꝛ huiuſmodi de quibus tractaẛ in libro de ſimplici medicina. Sed hec de ꝓprietatibus infirmitatum ꝛ medicinarum conditõibus prout ad preſens opuſculum pertinet/ſufficiant. vt ſic huic negocio finem imponemus.

Finit Liber Septimus.

Incipit Liber Octauus de Mundo et eius proprietatibus.

Ostquam auxiliante deo tractatum de diuinis nominibus/de angelorum proprietatibus/ necnon de homine et eius partibus/et accidentibus/et ipius conditionibus compleuimus/restat vt ad proprietates mundi sensibilis quantum nobis datur desuper/manus apponamus vt materiam diuine laudis ex proprietatibus operationum possumus elicere conditoris. Inuisibilia enim dei per ea que facta sunt/intellecta conspiciuntur. vt dicit apostolus. et ideo aliquis mundi huius et contentorum suorum proprietates huic opusculo sub breui compendio inserere proponimus/vt per similitudinem proprietatum corporalium intellectum spiritualem et mysticum facilius in diuinis scripturis intelligere valeamus/a proprietatibus itaque mundi inchoandum est

Mundus itaque vt dicit Mercurius dicitur tribus modis. nam mundus dicitur diuinus intellectus. mundus .s. archetipus/incorpeus/inuisibilis/et eternus. ad cuius exemplar mundus sensibilis est creatus. sicut dicit Boetius. Tu cuncta superno ducis ab exemplo/pulchrum pulcherrimus ipse mundum mente gerens similique imagine formans. etc. Secundo modo dicitur mundus omnia corporum que celi ambitu continentur. vt celum in quo sydera lucent. ignis quo omnia calent. aer quo omnia viuunt/aspirant/et vigent. aqua que terre latera circumcingit. terra que omnia interiora sustinet atque nutrit. de quo dicitur. Mundus per ipsum factus est. Tertio dicitur homo minor mundus/quia totius mundi imaginem in se representat. Est itaque primus mundus eternus in diuina mente eternaliter permanens. Secundus mundus perpetuus est/diuina voluntate esse perpetuum et originem ex nihilo habens. Tertius secundum quid est perpetuus/secundum quid est caducus omnium similitudinem in se gerens. De primo autem mundo et secundo in precedentibus dictum est. Nunc de mundo sensibili dicendum est. Mundus vt dicit marcianus. est vniuersitas creatorum conglobata in sperere modum. Nam mundana superficies sphericam et circularem habet speciem et figuram. nec fuit (vt dicit marcianus) alia figura mundo tam congrua forma sicut orbicularis/et rotunda. et hoc propter vniuersitatis perfectionem/et propter illam quam habet in esse perpetuo cum suo opifice qui fine caret et principio configurationem. Mundum autem philosophi totum in duas partes diuiserunt. quarum nobilior et simplicior est pars superior et actiua a circulo lune se extendens vsque ad planeticam regionem. Altera pars est inferior passiua/que a lunari globo incipit. et vsque ad centrum terre inferius se protendit. Istum particularem mundum inferiorem describit marcianus. Mundus (inquit) est circulus ex quatuor elementis eisdem totis in sphere modum conglobatis terram in medio vndique defixam eternis celi raptibus circungirans. Ad istius mundi compositionem creauit diuina virtus primordialem materiam/in qua velut in quadam massa erant potentialiter quatuor elementa non distincta sicut modo/sed erant permixta. et illa massa yle a platone in timeo est vocata/ex qua diuina sapientia omnia elementa et elementata composuit et produxit. et proprijs qualitatibus in regionibus ordinauit singula et distinxit. Nam quod in illa materia calidum fuit et siccum in summo cessit in naturam ignis. quod ratione sue leuitatis diuina sapientia supius collocauit. Quod vero frigidum et siccum in summo fuit/cessit in naturam terre quam sua ponderositas et compactio inferius posuit. Quod vero calidum fuit et humidum/in naturam aeris cessit. Quod vero frigidum et humidum/in materiam aque cessit. Et hec duo elementa secundum maiorem vel minorem leuitatem/et rarefactibilitatem et subtilitatem in medio ignis et terre collocauit. Unde istam materiam primam plato in thimeo prout potuit/sic descripsit. Fuit (inquit) yle. i. materia prima sine qualitate/sine quantitate/sine colore/sine specie/sine loco sine tempore inter aliquam substantiam et nullam etc. Hec verba multum sunt difficilia/tamen sic exponuntur. quia dicitur fuisse sine quantitate/non quia fuerit sine omni quanto/sed quia non fuerit determinate quantitatis quo ad nos. sicut gigas dicitur immensus/quia excedit aliorum hominum quantitatem. Ideo enim sine qualitate dicitur/quia non habuit a qualitate aliqua specialiter nominari. Non enim plus potuit calida quam frigida dia nec econuerso. et sic de alijs Sine colore dicitur/quia non habuit aliquem colorem innatum ab aliquo elemento. Sine tempore fuit/quia nondum fuerunt tempora et temporum vicissitudines quando hec materia est creata. Sine loco etiam fuit/quia non habuit determinatum locum plus sursum quam deorsum/nec plus in latum quam in longum. Inter aliquam substantiam est et nullam/quia nulla substantia materialis precessit illam/sed aliqua est secuta.

Materiale igitur principium mundi inferioris / aut fuit illa materia inuisa scz prima materia cō
munis que omnium formarum ⁊ q̄litatū fuit su
sceptibilis / que etiā sub diuersis speciebus ⁊
formis ꝯseruatur. ꝑmanet enī hec materia quo
ad substantiam incorꝑea / quāuis ꝯtinue quo
ad qualitates transmutabiles alteretur. quia ista
materia que modo ꝑ rarefactionem manz sub
forma ignis. ⁊ est sub igne statim ꝑ ꝯdensatio
nem induet formam aeris ⁊ erit sub spē aeris que
prius sub specie ignea fuit ignis. Ex quo pz
ꝙ prima materia ex qua mundus naturaliter con
stat / ingenerabilis ⁊ incorruptibilis est. a qua
omnia materialia incipiunt ⁊ in quam redeūt
tanq̄ ad matricem. Mundus itaqꝫ ex rebus
multis compositus ⁊ ꝯrijs est ꝯpositus / ⁊ tn̄ in
se est vnus. Mundus. n. vnus est numero ⁊ nō
plures mundi. ⁊ hoc ꝓpter materie vnitatem.
sicut dr̄ in libro de celo ⁊ mundo. Occupat. n.
totam materiam suam. sicut ibi dr̄ in. c. de mū
di eternitate. Mundus ergo de quo hic loqui/
mur non est diuersus in se / neqꝫ diuisus scd̄m
substantiā q̄uis in ipsius partibus inueniatur ꝯ
rietas quo ad aliquam q̄litatum repugnantiam.
summam. n. ⁊ necessariam hz mundus in suo
toto ꝯuenientiam ⁊ quasi quandā musicā har
moniam. q̄uis in aliquibus eius ꝑtibus ꝓpter
q̄litates repugnantes aliquā pati dissimilitu/
dinem videatur. sicut expsse dicit (sup gen̄. aug9.
Transibit aūt mundus iste quo ad istā passi
bilem quā mō hz speciem ⁊ figuram / sz ꝑmane
bit in esse ꝑpetuo quo ad substantiam ⁊ mate
riam sicut idem asserit aug9. ⁊ dicit glo. ibi. Ce
lum aūt ⁊ terra transibunt ⁊c. Luce. xxj. Ex quo
pz ꝙ mundus rōne sue mutationis est siqdem
admirandus. nihilominus tn̄ ꝓpter materie sue
nobilitatem ⁊ forme ṽtutē actualitatem et. Et
ꝑ ꝯūs ꝓductionis ⁊ gn̄ationis rerum tam facilē
potestatem. non tm̄ ipe mundus / q̄ntum mun/
di opifex deus sup omnia est laudādus. Nul
la. n. ē res tā vilis tā infima in tota mūdi ma/
china ps siue ꝑticula / in q̄ tam in materia q̄ i
ṽtute ⁊ in forma nō reluceat laus dīna. Nam
⁊ in materia ⁊ in forma mūdi ē q̄dam dn̄ia / sed
cum harmonia ē pars summa. Nam illa pars
mundi que secundum materiam purior ē ⁊ sim
plicior atqꝫ nobilior / vniformem hz inclinatō
nem ⁊ appetitum ad nobilioris forme suscep
tionem. ⁊ que spūalior est / magis est inclinabilior
ad formam spūaliorem. vnde materia celestis
simplicior ē ⁊ nobiliorem exigit formam q̄ ele
mentaris ⁊ etiam ipa materia celestis nobilior
est ⁊ simplicior in nobiliori corꝑe. vt in sole q̄
in luna vel in mercurio vel in marte. Materia

enim elementaris nobilior est in igne q̄ in aere
vel in ceteris. vnde grossior est materia in terra
q̄ in alijs. nam ibi sunt plures ꝑtes materie cō
gregate ſm aristo. vnde dicit ꝙ ex vno pugillo
terre fiunt decem aque. immo materia vnius
elementi purior est in vna parte q̄ in alia. sicut
dr̄ in. j. Methe. partes enim ignis supiores /
sunt nobiliores ⁊ simpliciores. ⁊ partes terre
centrales sunt grossiores ⁊ magis compacte ⁊ i/
puriores. cum enim ꝑtes mixtorum sunt ab ele
mentis secundum ꝙ partes elementares sūt pu
riores vel nobiliores / fiunt mixta simpliciora
vel puriora / ⁊ ſm hoc quod ecōuerso ē in elemē/
tis / ecōuerso ē ⁊ in mixtis. nobilior itaqꝫ materia
ꝯstitutiua / nobiliore indiget forma. ⁊ ideo so/
let disponi in materia ſm quod exigit ipa for/
ma / quia si de terra dz fieri ignis / oz vt mate
rialis terre grossicies subtilietur ⁊ depuretur / ⁊ spi
ritualior ⁊ simplicior efficiatur / vt sic simplicio
ri forma. s. ignea induatur. ⁊ vt breuiter dicam /
necesse ē vt ſm forme ꝓprietatem ipa materia
p̄paretur. Consideratur itaqꝫ mundi nobilitas ſm
sui ꝑtes digniores ⁊ etiaz effectus nobiliores
⁊ ideo pars mundi supior reputatur dignior. qz
ibi materia ē purior ⁊ forma ē pulchrior ⁊ vir
tus amplior in supioribus inuenitur. tanto enī
mundus in vniuerso pulchrior ē ⁊ decencior /
redditur quāto deformis ps mundi inferior su/
periorum partis mundi pulchritudine ⁊ decentō
ri gloria insignitur (sicut dicit aug9.) Quedam
ꝑfectio caritatis ⁊ ṽtutis in superioribus preex
cellit. qz ad perfectionem inferiorum ⁊ decoratio
nem ipsoruz ꝯtinue se diffundūt. quod etiam
videtur infima ps mundi in decore ⁊ luminosi/
tate amisisse / hoc recuperat in fecunditatis gratia
⁊ ṽtute. Non. n. minus est admiranda virtuo
sa fecunditas in ꝓductōne herbarum ⁊ arbo
rum / florum / ⁊ fructuum in generatōne varia
animalium ⁊ reptilium. In varia ꝓductōne
metallorum / gemmarum / ⁊ lapidum. q̄ sit ad
miranda celi claritas cum diuersitate suorum or/
bium ⁊ astrorum. Et quamuis mundus tot
laudabilibus rerum differentijs sit diuine vir
tutis potentia insignitus / nullis tamen defe/
ctibus ⁊ ꝯditōnibus miserabilibus quantum
ad eius partem inferiorem vndiqꝫ est subiectus
Nam mundus iste quamuis videatur esse geni
tor ⁊ nutritor corporum / carcer tn̄ est spūum ⁊ aia
rum durissimū ⁊ exiliū ac locus miseriarum innūe
rabiliū ⁊ penarum. Nā mūdus est locus reatus ⁊
trāsgressionis. incolatus ⁊ ꝑegrinatōis dolorum
⁊ lachrymatōis / laborum ⁊ fatigatōis. horrorum ⁊
ꝯfusiōis. motus ⁊ mutatōis fluxus ⁊ altatōis trā
situs ⁊ corruptōis. insolētie ⁊ ꝑtbatōis violētie

⁊ oppꝛessionis. fraudulentie ⁊ deceptionis. In mundo nihil aliud inuenitur ꝙ vanitas / malignitas / cupiditas. anxietas / defectibilitas / ⁊ vetustas. mũdus notos alliat ⁊ diligit / ignotos abijcit ⁊ contemnit / mundus multis obest / paucis prodest / amatores suos decipit ⁊ fallit. nã multa pmittit / sed ad vltimum pauca soluit. contemptores suos ad modum vmbre insequi ⁊ apprehendere non desistit / sed suos sequentes fugere satagit ⁊ contendit. ⁊ ideo illos quos maxime diuicijs ⁊ honoribus hic extollit. in fine maxime depauperare ⁊ deijcere consueuit. ⁊ (vt verbis Beati Grego. vtar) fugiendus est mũdus etiã si nos prosperis demulcet. qui ergo tot calamitatibus pulsat / quid aliud ꝙ vt deseratur clamat. ⁊ hec de proprietatibus mundi in gñali dicta iã sufficiant

Nunc ad describendas proprietates aliquas de celo ⁊ eius partibus xpo adiuuante manum apponamus.

Nam celum angeloꝝ ⁊ hominum beatorum ac bonorum locus est ⁊ habitaculũ vt dicit Beda. Celum autem secundum sanctorum traditiones aliud est visibile / aliud inuisibile. Celum autem visibile est multiplex sicut dicit glo. super Deutero. x. s. Ibi. n. celũ domini dei tui est ⁊ celum celi. Septem sunt celi scꝫ / aereum / ethereum / olimpum / igneum / firmamentum / aqueum / empyreum celum. s. angelorum. Celum itaqꝫ aereum vocatur medium aeris interstitium. quod a grossis vaporibus aque ⁊ terre non per omnia est infectum. vnde illa pars aeris purior ⁊ ab inferioribus qualitatibus impermixtior propter sui puritatem ⁊ dyaphoneitatem siue naturam transparentem celi nomine nuncupatur. sicut dicitur sup Mathe. xiij. Volucres celi comederunt illud ⁊c. Celum ethereum secundum quosdam vocatur supremum aeris interstitiuꝫ / quod immediatius spere ignis est coniũctum / ⁊ dicitur ethereuꝫ. quia illud mediũ inter ignẽ ⁊ aerem confinium ab igne est illuminationis ⁊ splendoris receptiuum. Etheros. n. grece splẽdor dicitur latine. vt di. Isido. Celum vero igneum secundum quosdam vocatur centrum spere ignis propter ipsius ignis puritatem / subtilitatẽ / ⁊ summaꝫ quam habet pre ceteris elementis actualitatem. ⁊ propter alias quasdam nobiles celestes que consequuntur ex vicinitate orbis ⁊ planetarum proprietates secundum Greg. autem sup locum illũ Job. Intuere celum. ⁊ contemplare ethera ⁊c. Noĩe etheris itelligitur tota regio a luna vsqꝫ ad stellas fixas in qua sunt orbes ⁊ circuli septem planetarum Quere infra primo de ethere quid sup hoc sentiat Marcianus. Alexan. sic ordinat septem celos dicens. Primum celum est luminis datiuũ vniforme ⁊ immotum. s. celum empyreũ. Secundum dicit donatiuum esse loci vniforme ⁊ motum. s. aqueum / siue cristallinum. Tertiuꝫ datiuum luminis non secundum omnem partem luminositatis multiforme ⁊ motum vt celum stellatum. Quartum est receptiuuꝫ luminis sine calore. s. olimpum. Quintum est receptiuum luminis cum calore scꝫ celum igneum. Sextum est receptiuum luminis coniunctum cum parte superiori ⁊ dicitur celum ethereum. Septimum est receptiuum luminis coniunctum cum parte inferiori scꝫ aereum ⁊ sic videtur vocare olimpum regionem orbium planetarum. quia illud spacium est cõtinue luminosum. Firmamentum autẽ vocat celum primum secundum philosophos ⁊ vltimum / in cuius concretione sita sunt corpora siderum ⁊ stellarum. Nam phi. non ponunt nisi solum celum vnum / immo vt di. Basilius in exameron. prius philosophi linguas suas corroderent ꝙ plures celos esse consentirent. Illud autem celum scꝫ firmamentum / sic describit aris. in libro de causis elementorum. celum (inquit est elementum quintum ab elementis inferioribus discretum naturali proprietate ac distinctum. Neqꝫ enim graue est quia tunc descendere posset. Neqꝫ leue / quia forsan tunc ascenderet. quia si esset vnum ex quatuor / vel essꝫ compositum ex quatuor ingrederetur in ipm corruptio vniuersaliter vel particulariter immo (sicut dicitur ibidem) Creator posuit eum causam ⁊ principium generatõis ⁊ corruptõis. ⁊ ideo necesse fuit ipm esse ingenerabile ⁊ incorruptibile / ne per querende generationis ⁊ corruptõis principio esset abire in infinitum. Est autem celũ illud inquietum ⁊ mobile naturaliter cuius motus est reuolubilis supra mediuꝫ scꝫ sup axem qui stat fixus immobiliter inter duos polos scꝫ meridionalem. ⁊ septentrionalem. ⁊ illud celum est finitum quo ad dimensionem ⁊ loci extensionem. sed sempiternum est quo ad motum. mouetur enim a motore infinite potentie / id est a deo qui est sublimis ⁊ gloriosus in secula (huc usqꝫ aristo. in libro de causis elementorum) Vocat enim polos duos stellas in summis celi extremitatibus in ipsius medio superius ⁊ inferius collocatas. quarum vna est superius posita i medio celi ad septentrionem. ⁊ dicitur polus articus. Alia est ex opposito ad meridiem. ⁊ dicitur polus antarticus / quasi contra polum articũ positus.

Inter istos duos polos quasi inter duas sui extremitates celum vbiqꝫ mouetur ab oriente vsqꝫ ad occidentem / ⁊ ab occidente vsqꝫ iterum ad orientem. Et hoc semper vniformi

(ter.

sicut rota mouetur circa axem. vnde axem vocat aristo. quandã lineã intellectualẽ porrectã a polo vsq ad polũ diametraliter et extẽsã circa cuius mediũ totius celi ambitus equaliter circũfert. sicut di. ibidẽ cõmen. De isti⁹ celi natura dr̃ in libro de celo et mundo ƀm nouã translationẽ. Celũ inquit ẽ vnũ cõpositum ex materia quoniã continet naturã ex qua ⁊ celũ nominatur. qd ẽ vltimus incessus totius scʒ vniuersi. (⁊ sequit in eodẽ) Nõ sunt neq fuerunt neq erunt celi multi. celũ eni ẽ vnũ pfectũ cõpletũ cui nõ ẽ simile neq est loc⁹ extra celũ neq corpus neq vacuitas neq plenitudo neq tẽpus qd ẽ numerus motus. vnde illic ẽ vita fixa scʒ extra vltimũ. ⁊ est sempiterna que non deficit neq finit. et illa ẽ vita eterna. (⁊ tũc idẽ ibidẽ) Celũ neq fabricatũ est neq generatũ sed simplex est cui⁹ motus ẽ equalis i quo nõ ẽ diuersitas. ⁊ ẽ mot⁹ ei⁹ singularis et circularis/ cui⁹ motor ẽ spũs qui mouet illud sua voluntate et cõtinuat radius celi cũ radio ignis ⁊ cõiunctus ẽ cũ illo ad vtilitatẽ hominũ propter permanẽtiã vite. Firmamẽtũ itaq vocat celũ qr solidũ est et firmũ. qr terminũ hʒ intrãsgressibilẽ. vnde ꝑ nimia firmitatis sue permanentia incorporabilis ẽ ⁊ imutabilis tam in substantia ꝙ in forma. Est aũt forma ei⁹ speríca et cõnexa ⁊ quasi cõcaua quo ad nos/ sed quasi cõuexa quo ad ea que sunt supra celum. cuius motus naturaliter circularis est et mouet oblique ⁊ circulariter ab oriente in occidentẽ. voluitq secũ et circũducit motu simplici ⁊ vniformi infra vni⁹ diei et noctis spaciũ totũ qd sub ipso ẽ vsq ad ignis regioneʒ vnde orbes septẽ planetaꝝ secũ rapit ⁊ circũducit. omne aũt qd sub ipso ẽ vt dicit raban⁹ virtuti eius motiue obedit ordine vniformi ⁊ impturbato virtus quoq eius motiua. sicut ipsemet dicit sup expositionẽ geñ. extendit se vsq in hec inferiora elementa. vnde et ignem superiorẽ credit secũ circũrotare. puenit quoq hmõi motiue virtutis actio vsq ad aerẽ ⁊ etiam vsq ad aquas in quibus quo ad fluxũ et refluxũ in pte maxima facit exuberationẽ Hec aũt tria elementa scʒ aer ignis ⁊ aqua obediunt cuidã motui celi sed non vno modo neq vno ordine ipsũ imitant. sed scdm magis ⁊ minus qr qd superius ẽ ⁊ leuius et puri⁹ obedit magis. et qd minus ẽ/ tale sequit tardi⁹ ⁊ obedit minus. terra huic celesti virtuti ⁊ motui nõ obedit vt ab eo suscipiat localẽ motionẽ quãuis ad pducendas ex se species diuersas suscipiat impressiones. Habet igit firmamẽtũ (sicut dicit idẽ raba.) quo ad motũ incessum vniformẽ ordinatũ ⁊ impturbatũ/ omniũ tamen motuũ velocissimũ. vñ ne ppter velocitatem motus ei⁹ mundi machina dissoluat/ retardatur ordinato motu planetaꝝ. et sic motus eius impeditus motu ꝯtrario moderat/ mouetur ⁊ quiescit. qr licet in ptibus mutet sitũ/ tñ i toto neq sitũ mutat neq variat locum. Turbatis igit inferioribus et quasi casualiter fluctuantibus celũ cũ suis orbibus ordinis sui tenorem saltẽ in puncto nullaten⁹ derelinquit. vñ motus celi ẽ totius tpis primũ subiectũ et mod⁹ et regula omniũ motuũ alioꝝ. Est eni firmamentũ mediante motu suo generatiõis ⁊ corruptionis in mũdo inferiori pricipiũ factiuũ cuius rõ ẽ vt dicit raba. qm firmamẽtũ sui luminis virtutẽ generationis effectiuã ad terrã tanꝙ ad ppriũ centꝝ dirigit et destinat/ et radios suos in terre sup̃ficie aggregat maxime ⁊ coadunat. sicut eni ostendit in scia pspectiua Omne eni corpus spericũ cõcauũ et luminosũ in quolibet puncto sui dirigit vnã lineam radiosã in centꝝ illius corporis luminosi scʒ ad supficiẽ illius cẽtri et quanto quelibet linea radiosa est vicior alteri linee exeunti ad supficiẽ centri. tanto ex vicinitate vni⁹ ad aliã ẽ fortior ad imprimendũ in centro effectũ suum. Ex quo manifestũ est ꝙ cũ corp⁹ celi sit spericũ/ cõuexũ et luminosũ ⁊ terra ista respectu magnitudinis celi obtineat virtutẽ puncti cũ sit centrũ/ in terra necessario fit maxia aggregatio celestiũ radioꝝ/ ex quoꝝ virtute et cõtactu fit maxima generatio ⁊ pductio reꝝ generabiliũ in terra que est centꝝ ipsi⁹ firmamenti. ⁊ ꝙuis celũ sit principiũ generatiõis. tñ nõ recipit generationẽ in se/ vel corruptionẽ/ nec diminutionem/ nec augmentũ. Nã celũ in sua subã hʒ sũmã simplicitatem vniformitateʒ/ et puritateʒ nullã hñs ptiũ ꝯponentiũ diuisionẽ nec ꝯtrarietatem ⁊ iõ nullã hʒ ex se potentiã ad corruptibilitateʒ. (vñ sicut arguit aris. in li. de ce. et mun.) Oĩs inquit corruptio est ex ꝯtrarijs. i celo aũt nihil inuenit ꝯtriũ quare celũ nõ corrumpit. celũ etiã quãuis in se ⁊ ex se sit vniforme. hʒ tñ necessario plures orbes et circulos i figura ⁊ in magnitudine longitudinis et latitudĩs differentes ppter diuersas mansiones quib⁹ indigent mortales. (vt. d. aris. in li. de causis elementoꝝ) Nã si scdm vnã dispõnem ⁊ mensurã recipet mũd⁹ inferioꝝ influentiam radioꝝ piret alimentũ mortaliũ et generatio oĩuʒ inferioꝝ. ⁊ iõ necessariũ fuit motũ celi eẽ obliquũ. vt ex eleuatione ⁊ depressione orbiũ nunc calor nũc frig⁹ i centro generaret. vñ si directe celũ moueret quo ad nr̃m emisperiuʒ/ sic

oīa vel calore vel frigore in nr̄o habitabili cō
sumerenł. vt. d. aris. nec solū attendit i celo pu
ritas ⁊ incorruptibilitas ex pte materie/ verū
etiā pulcritudo et claritas ex pte forme. (dicit
enī aris. in li. de sensu ⁊ sensa.) Celū ex sui na
tura splendidū ē sed in ptib⁹ ei⁹ est differētia.
nā in stellis ē maior aggregatio lumīs q̄ i ali
is ptibus ipsi⁹ celi. vn̄ ex pte forme h₃ rotūdi
tatē cū cōuexitate. cōuexitatē cū claritate. dya
phoneitatē siue transpentiā ⁊ pspicuitatē vni
formitatē in toto. sed in ptib⁹ diuersitatē. Ex
mutuo cōcursu orbiū et motu ꝯtrario planeta
rū dicunt sapientes generari ꝯcentū ⁊ harmo
niacā suauitatē. vn̄ macro. in li. ciceronis. in i
pulsu et motu ipsoꝝ orbiū efficił sonus ille q̄
acuta cū grauib⁹ tēpatis equalē sonū efficit ⁊
concētū ⁊c. Preter hec. (dr̄ in li. de ce. ⁊ mun.
in fine.) q̄ celū mot⁹ sui cōtinuitate inflāmat
illud sup qđ mouetur. vn̄ et ether ex motu celi
ignił. motus enī causat calorē. vnde ibidē dr̄
p se et sensibiliter inuenił q̄ ex motu fit calor ⁊
ex quiete frigiditas. ⁊ iō calor materias emol
lit et dissoluit. frigiditas vero aggregat ⁊ con
stringit. vn̄ ptes elemētares motui celi vicini⁹
existentes ceteris ptib⁹ mundi inferioris sunt
calidiores. vt p₃ in igne et in aere. In tertio
aūt elemento sc₃ i aqua ē motus debilitatus
⁊ iō in eo ē frigiditas. sed nō i vltio. In quar
to aūt sc₃ in terra ꝑpter nimiā elōgationem a
motu celi fit cōstrictio in vltio ꝑpter caloris
absentiā et dn̄ium frigiditatis. ⁊ iō terra per
manet quiescens ⁊ perhēnis vt nō moueał. si
cut dicit aris. ibidē. Nobilitas itaq̄ celi atten
ditur in subē sue simplicitate/ puritate/ perpe
tuitate/ in forme claritate/ diaphoneitate/ siue
perspicuitate/ et in sperica orbicularitate/ ⁊ i
mot⁹ vniformitate/ velocitate/ et in virtuosita
te. in situs sublimitate. q2 quo ad sitū a cētro
terre maxīe distat. i dimensiua quātitate/ q2 di
eius magnitudo imaginē. imo rōnis mēsurā
supat in ptāte. q2 oīa inferiora sibi subdita or
dinat ⁊ mensurat. et qđ sup oīa mirabileē oīa
inferiora celū ordinat et imutat. et tn̄ a nullo
inferiori se aliq̄ imutationē recipit. nec aliq̄d
sibi dissimile in natura in virtute aliqua ipi ce
lesti corpore conformat.

Extū celū ē aqueū siue cristallinū qn̄
ex aquis positis sup firmamentū di
uinitatis potētia est formatū. aquas
enī esse sup celos collocatas scripture diuine
auctoritas nobis tradit que ita sunt leuigate ⁊
subtilitate q̄ in naturā celestē sunt cōuerse. et
iō pmanēt ibi fixe. Beda tn̄ ostendit q̄ aque
ille celestes nō vaporali tenuitate. sed glaciali
soliditate virtute diuina sup firmamētū sūt su
spense. ⁊ hoc ad impet⁹ firmamēti moderatio
nē. vel ad caloris generati ex eius velocissimo
motu repressionē. Opīo enī fuit bede q̄ celū
ignee sit nature sicut platonici posuerunt. vn̄
dicit beda. celū ē subtilis et ignee nature rotū
dū a centro terre equalib⁹ spacijs collocatum
⁊ iō forte bede videbał q̄ iō fuit necesse ibi eē
aquas vt calor ille celestis ad tēpantiā duce
reł. et sic ex celi inflāmatione mūdus inferior
dispendiū nō patereł. Ex frigiditate enī natu
rali illaꝝ aquaꝝ sup firmamenti verticē posi
taꝝ. dicunt aliqui stellā saturni eē frigidā ꝓ
pter illā quā h₃ rōne sui situs cū firmamento
vicinitatē. Iō alio mō sentiunt et opinantur
moderni que interiora phie spectamina pfū
dius vt arbitror sunt scrutati. Dicit enī Alex.
q̄ aque ille q̄ sup celos sunt nō sūt ibi posite
sicut frigide/ fluxibiles/ et hūide. vel etiā sicut
solide/ cōgelate ⁊ ponderose. iste enī ꝓprieta
tes sūt etiā inter se habētes ꝯrietatē ⁊ sibi mu
tuo repugnantes. Sed poti⁹ p ordinationē₃
diuine sapientie aque ille sup firmamētū sūt
sub nobilissima nature sue cōditione diuinit⁹
collocate ꝓut nature celesti maxīe sunt ꝓpin
que. Et hec quidē est nature ꝓprietas pspicu
itatis ⁊ trāsparentie que pricipaliter ⁊ substā
tialiter inuenił in natura aque rōne cuius h₃
cōuenientiā ⁊ cū celo empireo et etiā cū firma
mento. ⁊ iō posuit dn̄s aquas inferi⁹ sub rōe
frigidi et humidi cū alijs cōditionib⁹ necessa
rijs ad generationē ⁊ corruptionē. sed easde₃
posuit supius in rōne pspicui ꝓut fuit neces
sariū ad vniuersitatis ꝯseruationē. ⁊ iō dicit
celū eē dictū aqueū ⁊ cristallinū rōne nobilita
tis et pspicuitatis. Est enī pspicuū ad modū
cristalli a supiori celo sc₃ empireo lucē vel lu
minositatis plenitudinē recipiēs ⁊ receptū ad
inferi⁹ celū effluens ⁊ effundēs. et iō dr̄ celu₃
q2 a nobis inuisibile est ⁊ occultū. Cristallinū
vero dr̄ q2 nō duꝝ in sūmo sicut cristallus/ s₃
q2 vniformiter ē luminosū ⁊ pspicuū. Aqueū
aūt dr̄ q2 ad modu₃ aque ex sua subtilitate et
mobilitate moueł. et illud vlteri⁹ mouet qđ si
bi maius ē ꝓpinquū. et iō illud celū qđ mo
uet inferiora inferioꝝ mobiliū ꝑapue est con
seruatiuū. (vt dicit alexander.

Elum empireū ē primū celū et sūmū
c talis locus est angeloꝝ regio et habi
taculū hoīu₃ beatoꝝ. ⁊ dr̄ empireum
a pir qđ ē ignis. q. totū igneū sic dictū n̄ ab ar
dore. sed poti⁹ a lumine et etiā a splendore vt
d. Isi. Istud enī celū sūme ē lucidū influens
lucē et splendorē sup celū cristallinū sibi pro

pinquū ⁊ primū. Est aūt de sua natura vniforme sine stellis ⁊ sperice forme vt d. damas. Ideo aūt ē spericū/ut rerū spūalium ⁊ corporaliū sit ɔtentiuū. Est eni naturaliter quietum ⁊ imobile scʒ ⁊ imotū. vñ illud celū nō est necessariū ꝓpter ɔtinuationē generatiōis inferiorū/ſꝫ poti⁹ (vt dicit alex.) ad cōplectionē vniuersi. In genere corporū scd̄m determinata extrema ad mediū extremū aut opacū/in infimo ē terra ⁊ luminosū/in sūmo ē celū empireum ⁊ vtrūqꝫ corp⁹ extremū scʒ supremū ⁊ infimū ē de se imobile ⁊ quietū. Isti⁹ celi ꝓprietates describit raba. vtens verbis basilij in exameron dicens sic. Celū empireū ē corp⁹ purū natura simplicissimū/de corpulentia habens minimū. qꝛ subtilissimū/primū mundi firmamentū/quantitate maximū qualitate lucidum figuratione spericū/locali situ supremū. qꝛ a centro remotū. amplitudine spūum ⁊ corporū visibiliū ⁊ inuisibiliū cōtentiuū dei sūmū habitaculū. licet eni deus sit vbiqꝫ tamē specialiter dr̄ esse i celo quia ibi relucet potissime sue virtutis operatio. et iō celū dr̄ specialiter sedes dei. qꝛ in corpore mundi spēs celi pulchrior ē vt dicit damas. ⁊ in celo diuina virtus manifestius operatꝰ.

Ether grece splendor dicitꝰ latine. et vocatꝰ ether scd̄m Isid. supior regio supmi interstitij aeris et ignis vbi ē ꝑpetu⁹ splendor luis siue lucis. Anaxa. aūt dixit nomē etheris eē nomē ignis. ⁊ hoc putauit vt d. aris. ꝓpter ipsi⁹ inflāmationē que causatur ex velocitate sui mot⁹. vñ scdʒ ipsū anaxa. oē inflāmans ⁊ inflāmabile vocatꝰ hoc noie. Martian⁹ aūt dixit ꝙ ether ē loc⁹ ab inferiori mundo sepatus inuisibilis respectu inferiorū que patiunꝰ multiplicē variationē. in ethere vero vbi ē dies ꝑpetuus nox diurno lumini nō succedit. nec nix. qꝛ tam ad altū locum vmbra terre qua noctis cā ē/in ethere nō accedit Scd̄m aris. vero in li. methe. ether nihil aliud ē ꝙ̄ vnū elementū. nec ē ex elementis quatuor quicquid eni supra lunarē globū ē/nature sepate est a natura inferiorū elemontorū. vñ ether neqꝫ est graue neqꝫ leue neqꝫ rarū neqꝫ densuʒ neqꝫ ꝑ alteri⁹ corpis penetrationē diuisibile. Naturā eni etherēā nulla ingrediꝰ corruptio vel alteratio vniuersaliꝰ vel pticulariꝰ. qđ ei accideret/si ex elementis eēt cōposita aut originem cōtraxisset. Anaxa. tñ dicit ꝙ ether ē aer inflāmatus. ⁊ dicit ꝙ qñqꝫ descendit infer⁹ et in terra oculta꞉. vnde ꝓpter sui subtilitatē nunc sursum nunc deorsū regnat. vñ terre mot⁹ giꝰ ex virtute etherea que est in terre viscerib⁹ occultata. Sed dicit aris. ꝙ iste sermo ē error qꝛ subtile nō descendit deorsū. ⁊ si descendit hanc opationē nō faceret. Scd̄m macro) aūt splendor etheris sub spera celi ꝑ ambitū totius mundi rutilat et refulget. Cōtinet aūt orbes septē planetarū/que mouenꝰ circa motū firmamenti. Inferior itaqꝫ pars etheris velocitate sui motus inflāmat supiorē ptem materie elementaris. et illa inflāmatione gigniꝰ spera ignis. sicut dr̄ in li. de ce. et mun. in fine ex materia eni sic ignita. nō igniꝰ nec inflāmatur ipse ether. qꝛ ab inferiorib⁹ nō recipit aliquē immutationē/quamuis inferiora ab ipso ad temp⁹ immutentur.

Spera celi (vt dicit Isi. ē spēs quedā in rotundū formata ab eodē in idem circa suū centrū equis spacijs circulariter reuoluta. hanc sperā neqꝫ finē neqꝫ principiū habere philophi asserunt. et hoc iō qꝛ ꝓpter sui circulationē vbi incipiat ⁊ vbi finiat nō facile apprehendiꝰ. nec fuit aliqua figura a celo cōuenientior ꝙ̄ sperica. tū ꝓpter suip̄sius simplicitatē. tū ꝓpter capacitatē. tū etiā ꝓpter vniformitatem. vt. d. Isi. Spera itaqꝫ scd̄m alfraganū est orbicularis supficies celestis corpis in quo stelle fixe cōtinenꝰ. ⁊ hec spera duobus polis circūuoluitur. quorū vnus ē septentrionalis qui nunꝙ̄ nobis occidit et dr̄ polus artic⁹ id ē borealis. alꝰ pol⁹ ē antartic⁹ seu australꝰ/q̄ nūꝙ̄ a nobis vr̄ vl. ꝓpꝰ nimiā a nobis elōgatōʒ vel forte ꝓpꝰ t̄re īpositionē Inter istos duos polos quasi inter duas mūdi extremitates spera celi voluiꝰ ⁊ moueꝰ ⁊ cū ipsi⁹ motu stelle in eo site ab oriente in occidētem et iterum ab occidente in orientē motu diurno ⁊ nocturno. xxiiij. horarū spacio circūferunꝰ. tanta eni celeritate spera celi circumferꝰ ꝙ nisi aduersū eius p̄cipitē cursū planete occurrerent et eius impetū moderarēt/mūdi machina solueretꝰ. et iō scd̄m alfraganū septeʒ orbes planetarū sunt sub spera se mutuo intersecantes per quos planete motu cōsono incedentes raptui firmamēti obuiant et eius velocitatē reprimunt et retardant. voluitur autem tota spere moles oblique circa mediū. s. circa axē. Est aūt axis quedā linea intellectualis q̄ recte ꝑ mediā pilā spere tendens inter duos polos se extendit circa quā celi ambitus quasi rota circa axem circulanter se reuoluit. Cardines aūt celi sunt extreme ptes axis que infiguntꝰ ipsis polis. et sunt cardines dicti. qꝛ sicut cardo ostij in polorū cōcauitatibus reuoluuntur. et sunt isti cardines cōueri/recurui. scʒ circūflexi. vt. d. Isi. Spere vero celestis medie

tās dī emiſperiū ſcʒ ꝑs que a nobis totaliter
videt̄.ſed ꝓpter defectum nr̄i viſus terre con/
iungi putat̄.vñ etiā circul⁹ ibi finit̄ orizon id
eſt viſus terminatio nuncupat̄.vt d. Jſi. Re/
collige igitur ex ꝑdictis ꝙ ſpera celi eſt lumio
ſa ſubā lumis vſqꝫ ad centꝝ ſuū.i.vſqꝫ ad terrā
diffuſiua cui⁹ circūferentia ē a centro terre re/
motiſſima.et iō que ī celo ſunt maxia nobis ꝓ
pter ſūmā diſtantiā vident̄ eē minima. oīum
inferioꝝ ē cōtentiua oīum inferioꝝ eſt ordina
tiua/informatia generationis/et vegetatiōis
effectiua.ſibi ꝯtrarioꝝ raptiua ⁊ attractiua.(
Nā ſicut dicit ariſ.in li.de ꝓprietatib⁹ elemē/
toꝝ) ex ordinato ſpere motu ⁊ ꝯtrario plane
taꝝ occurſu gignit̄ ī orbe ſtridor. i.harmonia
vñ macro.in pulſu ⁊ motu ipſoꝝ orbiū efficit̄
ſonus ille et acuta cū grauibus tēꝑatis efficit
cōcent⁹ varios ⁊ diuerſos.ſed ꝓpter nr̄i audit⁹
defectū ⁊ illi⁹ ſoni exceſſū harmonia illa a no
bis nō audit̄ ſicut moueri ſolē videre nō poſ/
ſum⁹ ꝗuis citiſſime moueatur.nam radioruꝫ
claritate acies viſus noſtri ſuperatur.

c Jrculi celi ſunt plures quoꝝ duo ſūt
viſibiles.ſ.galaxis/⁊ zodiacus.alij
ſunt inuiſibiles.ſ.circulus equino/
ctialis diuidens duo emiſperia tangēs zodi
cum in ariete et in libra. Alius ē circulus ſol/
ſticialis eſtiualis eo ꝙ ſole in eo exn̄te fit ſol/
ſtitiū eſtiuale. Jſte circul⁹ tangit zodiacum in
cancro ⁊ ē quaſi cōiunctio nr̄e habitabilis et
torride.alias ē ꝑalellus ſiue circulus ſeptētri/
onalis/ſiue arctic⁹ ē quaſi diuiſio nr̄e habita
bilis et frigide habitabilis. Circul⁹ vero q̄ ē
ex ꝑte torride zone qui ē quaſi ꝯiunctio toride
⁊ alterius habitabilis zodiacū tangit in capri
cornio. ⁊ dicit̄ iſte circulus ſolſtitialis hiemaliſ
eo ꝙ ſole exn̄te in eo fit ſolſtitiū hiemale. Ali⁹
eſt ꝑalellus ſiue circulus antarticus ſiue au/
ſtralis verſus auſtꝝ.et opponit̄ artico ꝑalello
Dicunt̄ aūt hi quinqꝫ circuli ꝑalelli quaſi cir/
culi equidiſtātes.a para qḋ ē iuxta ⁊ lele qḋ ē
diſtans.equaliter enī diſtāt ab inuicē ꝑalelli
Sunt ꝓter hec duo circuli q̄ dicunt̄ coluri.co/
lurus ſeptētrionalis qui incipit a polo ſeptē/
trionali ꝑ cancꝝ et capricornū circulariter pro
cedens iterꝝ redit ad ſui principiū. Alius ē co
lurus auſtralis ꝑ librā in arietē ſimiliter redit
ad ſuū punctū. ⁊ dicūt̄ coluri quaſi colli thau
ri a cauda bouis ſilueſtris que erigēs caudaꝫ
circulū facit imꝑfectū. Et ē circul⁹ meridian⁹
deſignās illā ꝑtē zodiaci in qua ſol vr̄ equali
ter diſtare inter oriētē ⁊ occidētē. ⁊ hi duo vlti
mi circuli nō ſunt in ſpera. qꝛ ſcḋm diuerſos
ſitus et aſpectus variantur. (huiuſqꝫ Jſido.

g Alaxias ē circulus celeſtis ceteris cir
culis celi ē pulchrior ⁊ cādidior inci
dens ꝑ mediū celi incipiēs ab oriēte
vſqꝫ ad ſeptētrionalē ꝑ cancꝝ et capricornum
ꝓcedēs iterꝝ ad punctum ſuū. Dicit̄ aūt lacte⁹
circulus.qꝛ inter oēs circulos celeſtes notabi
liorē hꝫ claritatē.vñ et de nocte nauigantes ⁊
itinerantes dirigit et deducit.quāto aūt aura
nocturna eſt ſerenior ⁊ frigidior tanto īceſſus
galaxie ē manifeſtior.ſcḋm opionē aūt vulgi
galaxias dī veſtigiū ſolis qḋ poſt ſe reliquit
ſol quando currit in illo circulo. Sed ariſ.hoc
dicit eē falſū.qꝛ ſi eēt galaxias ex impreſſione
tranſitus ſolis/oporteret ꝙ hec īpreſſio eēt in
ſignis in quibus currit ſol cū alijs ſtellis mo
bilib⁹ ⁊ hoc videm⁹ eē falſū.qꝛ trāſcendit ter
minos zodiaci vbi ſol nullaten⁹ appropinq̄t
ſicut dī in li.methe. Jō anax. ⁊ democri.dixe
runt galaxiā eē ex reflexiōe lumini ad aerē ſi/
cut in ſpeculo.ſed hoc ē falſū vt d.ariſ.ibidē.
qꝛ ſi hoc eēt ꝑmutaret̄ ſicut ē ꝑmutatio lumis
hoc aūt ē falſū.qꝛ videmus galaxiā ſemꝑ i eo
dē loco.nec recedit ab eodē.ſicut dī.ariſ. ſicut
ignis ꝓpinquus orbi ē inflāmat⁹ ⁊ liquid⁹ ſic
in locis vbi videt̄ galaxias ſunt ſtelle multe ꝑ
ue et luminoſe. ⁊ in illis relucet fulgor ille. ⁊ iō
apparet locus ille magiſ radioſus nec recedit
ab vno loco orbis. huiuſqꝫ ariſ.i.li.i.meth.ij
Odiac⁹ ē circul⁹ obliqu⁹ in.xij.ꝑtes
diſtinctus equales .que. xij. ſigna a
philoſophis ſūt vocata. nobis aūt
ſignāt in qua ꝑte celi ſol et planete īmorētur.
Sunt igit̄.xij.ſigna.xij. ſcʒ ſpacijs equaliter
diſtincta et ſtellis notabilibus ab aſtrologis
noīata. vnūqḋqꝫ aūt ſignū in.xxx. diuidit̄ gra
dus.et grad⁹ in.lx. diuidit̄ minuta ⁊ minutū
in.lx.ſcḋas.ita ꝙ.lx.ſcḋe faciūt minutū vnuꝫ
lx.minuta gradū vnū et.xxx.grad⁹ ſignū vnū
ſunt aūt ſigna iſta ꝓprijs noībus appellata.
ſicut aries thaurus ⁊ ſic de alijs ⁊ vocāt̄ aīa/
lia.nō qꝛ aīalia ſint in celo collocata/ ſed qꝛ
in ſuis effectib⁹ aīaliū talium ꝓprietates ali/
quas repꝛ̄ſentāt vt poſt dicet̄. Jnter aūt iſta.xij
quatuor ſūt ordinabilia ſm̄ Jſi. ſcʒ cācer ī ſū
mo. capricorn⁹ ī imo.aries ⁊ libra in medio.
pꝛia duo dr̄ ſigna ſolſticiaria.qꝛ ī cācro exn̄s
ſol vlteri⁹ ad nos nō accedit.ī capricorno re/
moti⁹ nō recedit.ī primo facit lōgiſſimos di/
es et breues noctes.in ſcḋo ecōuerſo. Jn alijſ
vero duobus fit equinocciū in ariete fit verna
le.in libra vero fit equinocciū autūnale. ⁊ tūc
vtroqꝫ tꝑe dies noctib⁹ ſūt equales. Jn iſtis
etiā ſignis tria ſunt ignea ſcʒ aries/leo/ſagit/
tari⁹.tria vero ſūt terrea. ſcʒ thaurꝰ/virgo/

capricornus. et tria sunt aerea scꝫ gemini/ li-
bra/aquariꝰ ⁊ tria aquatica scꝫ scorpio/ cācer
piscis. ⁊ inter ista que sunt ignea ⁊ aerea. sunt
calida ⁊ masculina ⁊ diurna. que vero sunt a
quatica et terrea/ sunt frigida et feminea ⁊ no
cturna. Inter ista aūt quatuor sunt mobilia.
scꝫ quatuor cardinalia scꝫ aries/ cācer/ libra/
capricornꝰ. qꝛ in eis mutaꝛ tp̄s. ⁊ quatuor sūt
fixa in quibꝰ figiꝛ ipsū tp̄s scꝫ thaurus /leo/
scorpius aquariꝰ. ⁊ quatuor sūt cōia in quibꝰ
ipsa cōmiscenꝛ scꝫ gemini /virgo/ sagittarius
piscis. ⁊ dicuntur ista signa domus/ qꝛ domi
cilia sunt et habitacula planetarꝫ. Et ex his
domibꝰ quedā dicunꝛ domꝰ triplicitatis que
dā exaltationis. Nam illa signa que ꝯcordāt
in vna natura/ faciūt triplicitatē ⁊ eodē noīe
nuncupanꝛ. et sic in quatuor ꝑtibꝰ celi ordi-
nanꝛ. nā in oriente sunt ignea aries/ leo sagit
tarius /terrea sunt thaurꝰ /virgo capricornus.
in austro aerea sūt libra/ gemini/ ⁊ aquarius.
in occidente aquea sūt cācer/ piscis/ scorpio ī
septētrione. Et inter istas triplicitates domus
fortiores sūt in suis effectibꝰ orientales occi-
dentibꝰ ⁊ septētrionales australibꝰ. qꝛ eis no
biliores planete dn̄anꝛ. Nā triplicitas orien
talis que ē p̄ria hꝫ solē de die et lunā de no-
cte. ⁊ saturnus ꝑncipaꝛ cū eis die ac nocte. tri
plicitas ergo occidentalis hꝫ saturnū /mercu
riū/ et iouē Triplicitas septētrionalis hꝫ ve-
nerē/ lunā /et martē. Australis vero hꝫ satur-
nū /mercuriū /et iouē. Dicunꝛ itaqꝫ signa do-
mus exaltationū. qꝛ planete ꝓut magis vel
minus exaltanꝛ in signoꝝ gradibus ꝑfectius
⁊ virtuosius opanꝛ. Nā sol hꝫ virtutē suā ⁊ ex
altationē in. xviij. gradibꝰ arietis et casum in
eodē gradu libre. venꝰ hꝫ gloriā suā in pisci-
bus. xxvij. gradibꝰ ⁊ casū siue tristitiā suam ī
ꝯsimili casu signi oppositi. s. virginis mercu-
rius exigiꝛ in virgine. xv. gradibꝰ et cadit ī pi
scibus gradibꝰ totidē. luna exigiꝛ ī thauro tri
bus gradibus et totidē cadit in scorpione. sa
turnus erigiꝛ ī thauro. xxi. gradu et cadit toti-
dē in ariete. mars erigiꝛ in capricorno gradu
xxviij. ⁊ totidē in cancro cadit. Iupiter erigitur
⁊ caput draconis in gemini gradibꝰ tribus ⁊
cadit in sagittario totidē erigiꝛ ī sagittario tri
bus gradibus et cadit in gemini. Preter ista
vnūquodqꝫ signū diuidiꝛ in tres ꝑtes que fa
cies nuncupanꝛ. quaꝝ initiū est a primo gra-
du arietis. et durat vsqꝫ ad. x. scd̄a durat vsqꝫ
ad. xx. tertia vsqꝫ ad. xxx. prima facies daꝛ mar
ti. scd̄a soli. tertia veneri. Prima facies thau-
ri ē mercurij. scd̄a lune. tertia saturni. Prima
geminorꝫ ē iouis. scd̄a mercurij. tertia solis.

Prima cancri ē veneris. scd̄a mercurij. tertia
lune. Prima facies leonis ē saturni. secunda
iouis tertia martis. Prima virginis ē solis.
secūda veneris. tertia mercurij. Prima libre ē
lune. scd̄a saturni. tertia iouis. Prima scorpi
onis ē martis. secūda solis. tertia veneris. pri
ma sagittarij ē mercurij secunda lune tertia sa
turni. prima capricorni est iouis. secunda mar
tis. tertia solis. Prima aquarij est veneris. se
cunda mercurij. tertia lune. Prima piscium ē
saturni. secūda iouis. tertia martis. Planeta
igiꝛ exn̄s in domo propria habet qnqꝫ fortitu
dines in gradu exaltationis. hꝫ quatuor ī do
mo triplicis. hꝫ tres in facie vnā aut duas. ⁊
qui magis habundat inter planetas numero
magis preualet in fortitudine. et quilibet pla
neta fortior ē in domo ꝓpria q̄ȝ in aliena. ⁊ ex
fortitudine signi in quo est fortificaꝛ. ⁊ ex de-
bilitate debilitatur. sicut fortis vir fortior est
in equo forti q̄ȝ in debili. et iō astrologi in iu-
dicijs suis vt dicit misa. considerant domos
ascendentes. i. ascensū signoꝝ et planetarum
dignitates vt scd̄m eoꝝ principatus et domi
niū in domibus angularibꝰ vel ascendentibꝰ
angulis vel ab angulis cadentibus coniciāt
⁊ iudicent de futuris. Dicuntur itaqꝫ quedaꝫ
signa domꝰ angulares. sicut signa cardinalia
de quibꝰ supra. s. cācer/ libra/ capricornꝰ ⁊ ari
es. quedā dicunꝛ domꝰ succedētes angulis. s.
thaurꝰ que succedit arieti/ ⁊ leo q̄ cācro/ ⁊ scor
piꝰ que libre/ ⁊ aquariꝰ qui capricorno. que-
dā vero dicunꝛ domꝰ cadētes ab angulis scꝫ
gemini /virgo /sagittariꝰ/ piscis. vt pꝫ in figu
ra misa. ꝟ ꝑm istoꝝ signoꝝ ortꝰ ⁊ occasus op-
positōe ꝯiunctōes aspectꝰ diuersa ⁊ ꝯ̄ria acci
dūt in h̄ mūdo. Nā sicut. d. idē auctor ista que
sūt vi nature ⁊ generāꝛ sub forti signo mascu
lio ascēdēte ⁊ forti planeta bono cū bono as-
pectu ī ip̄o ascēdēte exn̄te fortis ⁊ bōe sunt di
spōis ī suo genere ⁊ ꝯ̄trario domꝰ itaqꝫ āgu
li p̄ria domꝰ ē oriētalis. s. signū arietis. domꝰ
vero celi siue septētriōis ē cancer. angulꝰ vero
occidentalis ē libra. ⁊ āgulꝰ terre ē capricornꝰ
hec signa q̄drāgularia maxie sūt virtutis ⁊ o
riētale. plꝰ q̄ȝ occidētale ⁊ septētrionale. plꝰ q̄ȝ
australe. vn̄ āgulꝰ t̄re ē tribꝰ alijs minꝰ fortis
sicut idē. d. auctor. domꝰ succedētes sūt medi
ocris effectꝰ ⁊ ꝟtutis. s. signū ab ariete ꝑm. i.
taurꝰ ⁊ signū. iiij. vi. viij. x. ⁊ xij. ⁊ inꝛ hec signa
siue domos. viij. signū peioris ē opatōis ⁊ si
gnificatiōis. ⁊ iō vocaꝛ ab astrologis domus
mortis reliq̄ āt signa dn̄r domꝰ cadētes. s. iij.
v. vij. ix. xi. sūt ēt debilioris effectꝰ ⁊ peior sig
nificatōis ⁊ maxie. vi. ⁊ vij. ⁊ hꝰ rō ē vt. d. auc

toꝛ q꞉ ī.vi.domo vel ſigno dn̄atˀ mars.⁊ iō vo
catˀ domꝰ īfirmitatis ⁊ debilitatis oīm reꝝ ⁊ ī
illo ſigno ē gaudiū martis ⁊ ī vij.ē ſatᷠni gau
diū ⁊ iō vocatˀ domꝰ īimicitie.triſticie laboris
ſigna ēt ſiue domꝰ dn̄r mutuo ſe aſpicere.et
ſūt tres aſpectus pricipales.ſ.ſextilis.tertiꝰ ⁊
q̄rtꝰ.aſpectꝰ ſextilis dr̄ qn̄ aliq̄s planeta ī ali
quo ſigno aſcēdēte aſpiciat tertiū an̄ ſe ⁊ ētiūpꝰ
ſe ⁊ h̄ ē a.iij.ī.xi.ꝟbi gr̄a.ſi aliq̄s planeta fue
rit ī iītio arietis aſpiciat illū q̄ ē ī capite gemīoꝝ
an̄ ſe et eū q̄ ē ī initio aq̄rij pꝰ ſe ꝙ ē ſignū .xi.
⁊ h̄ vocatˀ ſextilˀ.eo ꝙ teneat q̄rtē ptē celi.ſ.gra
dꝰ.xl. ⁊ talˀ aſpectꝰ ē laudabilˀ bonꝰ ⁊ fortuna
tus.ē eni ſignū domꝰ dilectōis medie ꝭm a/
ſtrologos vt.d.auctoꝛ ſupꝛadictꝰ.tertiꝰ aſpe/
ctꝰ fit a.v.ſigno ⁊.ix.ꝟbi gr̄a.planeta q̄ fuerit
ī initio arietis aſpicit eū q̄ ē ī ſagittario pꝰ ſe.
ꝙ ē ſignū.ix.⁊ dr̄ tertiꝰ.q꞉ ꝯtinet tertiā ptē ce/
li.ſ.c.⁊.xx.gradꝰ ⁊ hic aſpectꝰ ē optimꝰ q꞉ ē in
ſigno ꝑfecte amicicie vt.d.auct.q̄rtuſ ē a q̄rto ſi
gno ⁊.x.ꝟbi gr̄a.planeta q̄ fuerit ī iītio arietiſ
aſpicit illū q̄ ē ī capite cācri ante ſe ⁊ eū q̄ ē ī ca
pite capcorni pꝰ ſe qđ ē ſignū.x. ⁊ hic aſpectꝰ
dr̄ q̄rtꝰ.q꞉ q̄rtā celi ptē ꝯtinet.ſ.xxx.gradus ⁊
hic aſpectꝰ ē malꝰ.q꞉ ī illo ſigno ire ſunt ⁊ inui/
die īimicicie ⁊ ut.d.autoꝛ p̄dictꝰ.ꝯiūctio ꝟo ⁊
oppoſitio nō ſūt aſpectꝰ/ qn̄q꜓ tn̄ dicūtˀ aſpe/
ctꝰ abuſiue.qn̄ ꝟo ſignū p̄mū reſpicit.vij vt a
ries librā dr̄ aſpectꝰ oppoſitꝰ.⁊ ē peſſimꝰ.q꞉
ſignū ē ꝑfcē īimicicie ⁊ peſſima p̄tendit.maxie
ſi aſpectꝰ fuerit martis ⁊ ſaturni ſicut ſoliſ.qn̄
ꝟo plāeta ꝯuenit cū planata ī eodē ſigno aſcē
dente vlˀ ī ſibi cōiūcto ſigno an̄ vlˀ retro tūc dr̄
ꝯiūctio et hec pōt eē bōa ſi planete fuerit bōi
⁊ ecōuerſo mala ſi planete fuerit mali ſicut.d
auctoꝛ.⁊ hec oīa patent in figura quā ponit
aucto.

Aturas aūt ſinguloꝝ ſignoꝝ ꝑ oꝛdi
nē recolligamꝰ ex ſigno arietis exoꝛ/
diū ſumētes.aries igitˀ ē oꝛiētale ſignū ſic di/
ctū.q꞉ ſicut aries ī iacēdo ſuꝑ latꝰ vnū equalr
mutat vices,ſic ſol exn̄s ī illa ꝑte zodiaci q̄ dr̄
aries facit eq̄noctiū ⁊ equales facit dies arti
ficiales atq꜓ noctes.⁊ ſicut.d.miſa. aries ē ſi/
gnū igneū maſculinū diurnū īſtabile domus
eiꝰ ſol de die đ nocte ꝟo iupitˀ.⁊ ſatᷠnꝰ ꝑticipat
cū eis. de pꝛīa triplicitate pꝛīa ē pꝛima facies
eiꝰ martis.ꝭa ſolˀ.tertia veneris.ī coꝛꝑe hoīs
dn̄atˀ capiti ⁊ faciei ⁊ multos facit in coꝛꝑe ca
pillos.coꝛpꝰ curuū.faciē obliq꜓. oculos gra/
ues.aures bꝛeues.collū longū.domꝰ ē vite ⁊
ntitatis hoīs q꞉ ſicut hoc ſignū ab īferioꝛi ꝑte
terre ad ſuꝑioꝛa aſcēdit ⁊ a tenebꝛis ad lucem
vadit,ſic natꝰ de tenebꝛis egrediˀ ⁊ vi illiꝰ ſi

gni abdita ꝓdeūt ad lucē ⁊ ſecreta ſapiētibꝰ ī
noſcūt.ſicut narrat albu.ī li.đ motibꝰ aſtroꝝ.
ī tertio inq̇t vlˀ ī quarto gra.arietis occūbente
oꝛitˀ ſignū libꝛe ⁊ mouet aerē ī.v.gra.oꝛitˀ ſtel/
la q̄ dr̄ almarech ⁊ alpheta ſereāt aerē.in.xxv
gra.occidūt pliades ⁊c.qn̄ āt ſol vlˀ lūa vlˀ ali
q̄s planetaꝝ intrauit.ī.vlˀ.ij.vlˀ.iij.gra.arietiſ
erit nubilū et vētꝰ a meridie frigꝰ ⁊ tēpeſtas.
in gradu āt.xxix.vlˀ.xxx.erit magnꝰ caloꝛ.thau/
rus ꝭm miſa.ē ſignū terreū frigidū/fixū / nocˀ
nū.domꝰ veneris exaltatio lune ī quarto gra.
eiꝰ domꝰ eiꝰ de die ē venꝰ/ī nocte lūa.⁊ marſ
ꝑticipat cū eis.de pꝛīa triplicitate ē ſcđa.p̄ma
facies eiꝰ ē mercurij.ꝭa lūe.tertia ſatᷠni.ex coꝛ/
ꝑ ea ꝑte hoīs dn̄atˀ collo ⁊ gutturi.datq꜓ faciē
āplā ⁊ curuā.naſū dat graue ⁊ longū/āplas
nares/oculos graues/capillos eleuatos ⁊ ni
gros/collū groſſū/verecūdū efficit hoīem/ho
neſte incedentē.⁊ tn̄ vanū domꝰ ē ſubſtantie
⁊ poſſeſſiōis/acceptiōis/et datiōis. Et iō dr̄
thaurꝰ.q꞉ thaurꝰ ſultando terrā fecūdat et lo
cupletat.tūc etiā qn̄ ſol eſt in thauro terra ē a/
rabilis et ꝯgrua agriculture.(ꝭm albu.)ī pꝛi
mo gradu thauri oꝛitˀ ſidus palaciˀ.in.vi. oꝛi
zon occidit ⁊ mutatˀ aer in.viij.oꝛiūtˀ pliadeſ
⁊ turbāt aerē ī.xvi.yades oꝛiūtˀ ⁊ turbāt aerē
Signū geminoꝝ ꝭm miſa.ē ſignū aereū/ma
ſculinū/mediocre/diurnū.domꝰ mercurij/ex/
altatio caude draconis in tertio gradu eiꝰ do
mus eiꝰ in die ē ſaturnꝰ.in nocte mercuriꝰ.iu/
piter ꝑticipat cū eis.de pꝛima triplicitate ē ter
tia.pꝛima facies eiꝰ ē iouis.ſcđa martis. ter/
tia ſolis.ī coꝛꝑe hoīs dn̄atˀ humeris bꝛachijs
⁊ manibus.mediocrē efficit ſtaturā ⁊ hoīem
pulchrū ⁊ cōuenientē.cui cōiunctꝰ mercuriꝰ ſi
fuerit/fortunatū diſponit hoīem ⁊ habilē fa/
cit ad litteraturā ⁊ ſcripturā.domꝰ ē cognatio
nis ⁊ ꝓpinq̄tatis/ꝯſilij/religiōis ⁊ fidelita/
tis.epulaꝝ/ſomnioꝝ ſcđm albu.p̄mo gradu
geminoꝝ occūbēte oꝛiūtˀ yades ⁊ mutāt aerē.
⁊ pꝰ archides ⁊ echides.aq̇la.xviij.gradu del
phin.xxvi.⁊c. Iſti gemini vt.d. Iſi.ſcđm poe
taꝝ fabulas fuerūt caſtoꝛ/pollux/frēs gemini ⁊
vterini viri fortiſſimi.quoꝝ gr̄a tūc dr̄ eē ſol in
geminis.q꞉ ſole ī illa ꝑte exn̄te ꝟtꝰ eiꝰ ad fecū
dādū inferioꝛa geminatˀ.tūc etiā bella īterˀ co/
gnatos aliquotieſ gemināt.aliā etiā aſſignat
ꝑgurꝰ rōem.ſ.dū caſtoꝛ ꝑ̄eſt inferis.tūc pollux
ꝑ̄eſt ſuperis ⁊ ecōuerſo.ꝙ iō ſcđm marcianum
illum fingitˀ.q꞉ in eſtate cū noctes ſunt bꝛeuiſ
ſime qn̄ vna ꝑs illiꝰ cōſtellatiōis occidit alia
pars interioꝛ oꝛitur ⁊ aſcendit. ⁊ pro tanto
dicitur vnꝰ fratrum celos alius inferos poſſe
diſſe. Cancer eſt ſignum aqueum/femineum.

instabile/nocturnū.domus lune. axaltatio io
uis in.xv.gradu eius.domus eius in die ve/
nus/in nocte mars/et luna ꝑticipat cū eis.de
triplicitate p̄ma est q̄rta.prima facies eius est
veneris/secūda martis/ tercia lune.in corꝑe
hoīs hꝫ dn̄iū sup̄ pectus/costas/et pulmo/
nē.et facit in corpore grossiciē.nā a medio eiꝰ
facit hoiem grossum/incōpositū atqꝫ rudē.su
perius vero subtilem.dentes curtos et tortos
et vocatur domus pr̄is et casarū et vinearū et
oīum que crescunt sup̄ terrā.castroꝝ/villaꝝ/ci
uitatū/thesauroꝝ/ sepulture/et hereditatū.ħ
dicit albu. Quinto gradu cancri occumbentē
oritur capricornus et mutatur aer. In.x.gra/
du oritur orizon et minuitur aer in caliditate.
in.xix.gradu oritur feruens canicula.⁊ canis
plenus apparet et fit magna ꝑturbatio aeris
Dicit͛ aūt cancer.vt dicit Isi. Nā cancer ē aīal
retrogradū sic sol ꝑagrans illā ꝑtem zodiaci
q̄ vocat͛ cancer/facit retrogradationē. In octa
uo gradu cancri tunc etiā sol extollit͛ ꝟsus su/
morē spere.versus nostrū habitabilē situm in
terra ꝙ nō potest plus extolli.et tunc retrogra
ditur descendēdo ꝑ signa vsqꝫ ad capricornū
Signū leonis ꝭm misaelem est signū igneum
masculinū.fixū.diurnū.domus solis et illius
axaltatio.domus eius sol in die iupiter de no
cte.et saturnus ꝑticipat cū eis.et de secūda tri
plicitate est prima.p̄ma facies est saturni.se/
cūda iouis/tertia martis. In hoīe coopat͛ sto
macho lacertis et lateri. cordi et dorso. Effi/
cit hoiem supius grossum/inferius subtilem/
magni animi et ferocis.crura hn̄tem subtilia
domus aūt vocat͛ filioꝝ et neruoꝝ vestimēto
rū liberoꝝ et honoꝝ. De ħ dicit albu.in q̄rto
gradu leonis.aquarius et ylion orit͛ et fit aeris
mutatio.in .xxx.gradu oritur cancer et occidit
capricornus. Dicit͛ autē illud signū leo.qꝛ leo
fortissimū aīal est et maxime caliditat̾ p̄cipue
ex parte pectoris et ꝑtis anterioris.sic sol in/
trans illam ꝑtem signi acrius radios imp̄mit
ꝙ in fine qn̄ ab illo signo exit.vt dicit Isido.
Virgo est signū terreū/frigidū mediocre no/
cturnū.domus mercurij prima.et est exaltatō
mercurij in.xv.gradu.domꝰ eius die est venꝰ.
in nocte luna/et mars ꝑticipat cū eis. de scd̄a
triplicitate est secūda.p̄ma facies eius est sol.
secūda veneris.tercia mercurij. ex parte hoīs
habet in ꝑtāte ventrē et intestina.ꝑsonā pul/
chram facit.pulchros oculos.faciēqꝫ decorā
et mitigat voluntatē.domus est infirmitatis.
seruoꝝ ancillaꝝ et bestiaꝝ iusticiam signat.et
mutationē de loco ad locū.⁊ ħ signū dꝛ virgo
qꝛ ꝟgo sterilis est et sine fructu. sic sol intrans
illam in ꝑtē zodiaci q̄ vocat͛ ꝟgo suo calore hūo
rem ꝯsumit ⁊ sic terā a fructu sterilem facit. Li
bra ꝭm misael est signū aqueū masculinū.insta
bile/diurnū. domꝰ veneris p̄ma exaltatio sa
turni in.xxi.gradu eiꝰ domꝰ eiꝰ venꝰ de die/sa
turnus de nocte mercuriꝰ ⁊ iupit͛ ꝑticipant cū
eis de scd̄a triplicitate est tercia p̄ma facies eiꝰ
est lune.secūda saturni. tercia iouis. De corꝑe
hoīs regit inferiora ventris intestina ⁊ vmbli
cū.domus est vxoris et nuptiaꝝ ⁊ ꝯtentionis
furti et rapine.de hoc albu.in quinto gradu li
bre leo oritur ⁊ alterat et calefacit aerem. xxij.
gradu corona oritur et fit maxia turbatio aeris
xxiij.oriūt͛ hedi vespertini.⁊ fit maior turbatō
aeris et post oritur virgo. Dicit͛ aūt ħ signum
libra ab instro ponderandi.qꝛ sol exn̄s in illa
ꝑte celi q̄ dꝛ libra dies cū noctibus siles efficit
et eq̄les.vt dicit Isi. Scorpius est scd̄m misa
el signū aqueū frigidū/fixum/et nocturnū.do
mus prima martis nullius exaltatio.domus
eius in die venus/in nocte mars/et luna ꝑtici
pat cū eis.de triplicitate secūda est q̄rta.p̄ma
facies eius est martis.scd̄a solis. tercia veneris
ex ꝑte hoīs mēbris deseruit gn̄atiuis renibus
et vesice.faciē dat rubicundā et ꝑuā/capillos
multos/oculos ꝑuos crura longa.pedes ma
gnos ⁊ leuē facit hoiem ⁊ instabilem.irascen
tem et mendacē.domus dꝛ mortis et timoris
debiti et laboris.dāni ⁊ ꝯtentiōs/belli/cali/
ditatis ingenij. Dꝛ aūt signū illud scorpius qꝛ
scorpio est aīal valde pungitiuū cū cauda.sili
ter sol exn̄s in illa ꝑte zodiaci q̄ dꝛ scorpius cā
est lesionis et punctionis corꝑis hūani.qꝛ tūc
declinās minus calefacit aera.vn̄ aer dissꝑa
tus in frigiditate cito ledit et pungit corpꝰ.vt
d. Isi. Sagittariꝰ scd̄m misael est signū igneū
masculinū/mediocre/diurnū.exaltatio caude
in tercio gradu eius.domus eius est in die sol
in nocte iupiter/saturnus ꝑticipat cum eis.de
tercia triplicitate est prima.prima facies eius
est mercurij.scd̄ūda lune.tercia saturni. ex ꝑte
hoīs dispōnit femora.lōgas facit coxas ⁊ cru
ra.faciē oblongā ⁊ mentū subtile.hoiem facit
pulchriorē retro ꝙ aū. capillos dat subtiles/
ventrē magnū.⁊ in motu facit hoiem delectari
vn̄ dꝛ domus itinēris/fidei sapie ⁊ magisterij
et honoris.ex magistratu sapie astroꝝ ⁊ diui
nationis et somnioꝝ. de hoc dicit albu.scd̄o
gradu sagittarij cū oriūtur pliades statim occi
dunt et oritur caput scorpij et fit valida turba
tiō aeris.viij.gradu yades occidunt et mutat͛
aer. Dicit͛ aūt sagittarius illud signū/ qꝛ sicut
sagittarius emittit sagittas/sic sol exn̄s in illa
ꝑte zodiaci ad nos emittit grādines/pluuias

atqꝫ niues. Capricornus ꝭm misael signū est
terreū/frigidū/instabile/nocturnū/saturni p̄/
mū domiciliū. exaltatio martis est in. xxviij. g̃
du eius. domus eius est de die venus. in no/
cte luna. et mars pticipat cū eis. de tercia tri/
plicitate est secūda. p̄ma facies est iouis. scḋa
martis. tercia solis. in corpe hoīs respicit ge/
nua. subtilia dat crura. corpus siccū/faciē hisf
pidā ⁊ hirsutā. dom⁹ vocaꝭ dn̄ij ⁊ honoris. re
gis et regni gl̃ie ⁊ impij ⁊ substātie furti subla
te. De hoc albu. in q̃rto g̃du capricorni oriunꝭ
cancri. in. xxx. gradu. occidit caput cancri ⁊ oriꝭ
caput capricorni. Dr̄ capricornus qꝛ capra est
aīal cornibus petens supiora/sic sol exn̄s in
illa pte zodiacı́ facit solsticiū hiemale ⁊ tūc in
cipit ascendere p signa versus arietē ⁊ versus
cancrū. Aquarius ꝭm misael signū est mascu/
linū fixū/diurnū/domiciliū saturni ꝭ nullius
est exaltatio. dmus eius est in die saturnus. in
nocte mercurius. et iupiter perticipat cum eis.
de tercia triplicitate est tercia. prima facies e/
ius est veneris. secunda mercurij. tercia lune.
dn̄ari dr̄ tybijs hoīs vsqꝫ ad cauillā pedis. fa
cit em̄ hoiem gloriantē et multa deuastantem
pulchrā faciē facit et coloratā et tibiam facit a
licuius altera longiorē. domus vocaꝭ amicitie
mercati et fortune. redditus tributi substantie
regis militis aut peditis. de h̄ albu. in q̃rto
gradu signi aquarij oriꝭ leo in. xi. gradu. stella
regia ⁊ lampades occidunt ⁊ mutāt aerē ⁊ p⁹
capricornus et oritur caput aquarij. Dr̄ signū
illḋ aquarius ꝭm fabulas pincerna deoꝝ ma
nibus eoꝝ aquā infundens. vn̄ tenet vrnam.
et iō tunc sol dicıꝭ esse in aquario/eo ꝙ tūc tem
pis aer ꝯdensaꝭ in aq̄s multas et emittit eas/
fiunt pluuie plus q̄ꝫ in alio tp̄e. vt d. Isi. Sig
num piscium ꝭm misael est signū aqueū frigi/
dum mediocre nocturnū. domiciliū iouis. se/
cunda exaltatio veneris in. xxvij. gradu eius.
domus eius in die est venus in nocte mars. ⁊
luna pticipat cū eis. de tercia triplicitate est q̃r
ta. prima facies eius est saturni. secūda iouis.
tercia martis. de corpe hoīs regit pedes. am
plum dat pectus puū caput. florentē barbam
et pulchrā albū facit hoiem. magni animi. ro/
tundisqꝫ oculis. vocaꝭ aūt illud signū domus
inimici/asini et equi/et oīs bestie que equitaꝭ
et signat labores/lamentationē. et tristiciam.
susurrationē et dolositatem. mali violentia et
carcerem. De hoc albu. in. x. gradu signi pisciū
ē ortus virginis in. xi. gradu thele. id est libra
oritur in. xix. gradu oritur cancer. et in. xxiiij. g̃
du orizon et aquarius oriunꝭ. Dicıꝭ aūt illud
signū piscıū/eo ꝙ tunc tp̄is fit generatio pisci

um ⁊ ꝯfricatio. qꝛ calore solis ascendente ⁊ hu
mores dissoluente/solent tunc pisces effunde
re senem suum (vt d. Isi.) Has itaqꝫ. xij. sig/
noꝝ celi ꝓprietates et occultas virtutes ꝭm
Astrologoꝝ iudiciū huic opusculo interserui
estimans vtile esse legentibus eoꝝ noīa in scri
ptura breuiter et pariter inuenire quid de eis
senserint antiqui. et quare eis talia noīa impo
suerunt astrologi syderū inspectoresqꝫ ꝭm isto
rum. xij. signoꝝ siue domoꝝ ortus et occasus
et aspectus varios et mirandas accidere dicūt
in istis inferioribus mutationes. supiora em̄
imutant et alterant hec inferiora/et in eis su/
as faciunt impressiones. Per ista aūt. xij. sig
na mouenꝭ et discurrūt planete q̄ dicunꝭ syde/
ra errātis a certꝭ (vt dbeda) spacijs discreta ab
inuicem et distincta. Et dicunꝭ errantia nō qꝛ
errent cū certissimū habeant motū et discursuꝫ
ꝭ ideo errare dicunꝭ qꝛ ꝯtra firmamentū cursū
suum agere dinoscunꝭ. et ideo de motu plane
taꝝ et ipsoꝝ situ et effectu aliqua breuiter sunt
dicenda tam in generali q̄ꝫ in speciali.

Mouentur aūt omēs planete duplici
m motu scꝫ naturali et ꝓprio scꝫ ab oc/
cidente in orientē ꝯtra motum firma
menti. et motu alieno scꝫ ab oriente in occidē
tem. et hoc raptu firmamenti cuius violentia
singulis diebus ab ortu ad occasum rapiunꝭ
In motu aūt naturali quo nitunꝭ ꝯtra firma/
mentū quidam celerius/quidā tardius pficı/
unt cursum suum. ⁊ h̄ ꝓpter circuloꝝ suoꝝ dis
parē q̄ꝫtitatem. Nam saturnus moratur in
quolibet signo p. xxx. menses et cōplet cursum
suum. in. xxx. annis. Jupiter moraꝭ in quoli/
bet signo p̄ vnū annū. et. xij. annis cōplet cur
sum suum. Mars moratur in quolibet signo
lx. diebus et pficit cursum suū in duobus an
nis. Sol aūt moraꝭ in quolibet. xxx. diebus ⁊
xx. horis. et semisse. et pficit cursum suū in tricē
tis. lxv. diebus ⁊ quadrante. Mercurius mo
raꝭ in quolibet signo. xxviij. diebus. ⁊. xi. horꝭ
⁊ cōplet cursū suū i. ccc. xxxviij. dieb⁹. Venus
moraꝭ in quolibet signo. xxix. diebus. ⁊ cōplet
cursum suum in. ccc. xlviij. diebus. Luna mo/
ratur in quolibet signo duobus diebus et di
midio et sex horis et bisse vnius. et cōplet cur/
sum suū a puncto vsqꝫ ad punctū in. xxvij. die
bus et. viij. horis. Et istaꝝ aūt. vij. stellaꝝ in
gressu et ꝓgressu p. xij. signa. et egressu ab eis/
dem variantur et disponunꝭ oīa que in h̄ mū
do inferiori generanꝭ et corrumpunꝭ. Vn̄ in li
bro mischalat phī legitur sic. c. i. Altissimus fe
cit mundū ad similitudinem spere et fecit cir/
culum altiorem in circuitu eius volubilem et

terram fixam in eius medio non declinantem
ad sinistrā vł ad dextrā ⁊ posuit alia elemēta
mobilia et fecit ea moueri ꝑ motū septem pla
netaꝝ. et oīs stelle alie cooꝑant̄ planetis in
suis oꝑationibus ⁊ naturis. vñ et opus pla-
netaꝝ simile est lapidi magneti ⁊ ferro. q꞉ sicut
trahit̄ ferrū ab eo ita omis creatura suꝑ terrā
a motu planetaꝝ afficit̄. aptatio ⁊ dstructio fit
motibus ⁊ oꝑationibus planetaꝝ. Diuersifi-
cant̄ aūt eoꝝ oꝑatio ꝭm diuersitatē climatuꝫ
aliud em̄ oꝑant̄ circa ethyopes / ⁊ aliud circa
sclauos. vñ sicut dicit idē. c. iiij. Attendenda
est planetaꝝ ꝯiunctio in ipsis signis. q꞉ si plu
res fuerint ꝯiūcti in signis aq̄ticis in reuoluti
one anni signat multitudinē pluuiaꝝ. Si in
igneis siccitatē ⁊ famē ex excessu caloris et sic-
citatis. si in aereis multitudinē ventoꝝ. si in si
gnis frigidis q̄ntitatē frigoris ⁊ tꝑamentū ca-
loris. Et iteꝝ in eodē. c. viij. dī φ effectus sig-
noꝝ intendunt̄ in oꝑationibus suis ex ꝯiun-
ctione planetaꝝ siue in bono siue in malo. q꞉
si fuerint boni planete / bonū p̄tendunt. si fue
rint mali / ꝯtrariū. Nam vt tradit idē. planeta-
rū q̇dam sunt masculini mali / diurni / ponde-
rosi / frigidi ⁊ sicci. scꝫ saturn⁹. q̇dam boni ma
sculini / diurni / tꝑate calidi ⁊ humidi. sicut iu-
piter. Mars v̄o masculinus nocturnus calo-
rem ⁊ siccitatē gñat. sol masculinus calorēꝫ et
siccitatē oꝑatur. venus vero femineus noctur
nus inter caliditatē ⁊ hūiditate mediocris. mer
curius vero tꝑate est nature diurnus / mō ma-
sculinus mō femininus. vñ cito vertit se ad na
turā illius cui ꝯiungit̄. vt cū bonis bonus / et
cū malis vel mediocribus silis efficit̄. Luna
insuꝑ est planeta femineus nocturnus / frigi-
dus et humidus cū excessu. et ideo ꝭm astrolo
gos planete aliqui in suis effectibus sunt bo-
ni. scꝫ iupiter et venus. nulli em̄ nocent. ꝭ tam
suos φ̄ nō suos adiuuant ⁊ defendunt q̄ntuꝫ
possunt. Alij sunt mali scꝫ mars ⁊ saturnus / q̄
nō suis semꝑ obsunt / suis tm̄ ꝓsunt. Alij vero
mediocres scꝫ sol et luna mercurius. nam suis
bona ingerunt / ceteris vero mō bonu mō ma
lum. et maxime scđm φ bonis planetis vel
malis in diuersis signoꝝ domibus ꝯiungit̄
nā cū bonis bona ⁊ cū malis mala vt sepius
oꝑant̄. Hi septē planete maximā hñt in gñā
tione tam hoīum φ̄ aīalium ꝑtātem. vnde ꝭm
astrologos et etiā scđm galie. et alios peritos
medicos saturnus materiā ꝯceptā in matrice
frigiditate sua ⁊ siccitatē coagulat ⁊ ꝯdensat.
Jupiter aūt secūdo mense spm̄ ⁊ mēbra tribu
it. tercio mense mars subtiliat sanguinē ⁊ hūo
res ꝯdensat / ordinat / ⁊ cōponit. Sol in q̄rto
mense vitalem calorē ⁊ spm̄ epati ⁊ cordi tri-
buit. Venus in quinto mense organa sensibi-
lia ⁊ officialia membra aures scꝫ ⁊ nasum. et
huiusmōdi ꝑficit ⁊ disponit. Mercuri⁹ sexto
mense oīa corꝑis foramina ⁊ porosa mēbra
vt lingua ⁊ nares ꝯponi. Luna em̄ mēse sep-
timo suis limitibus alias lineamentis mēbra
diuidit ⁊ distinguit. ⁊ ideo fetus si tunc nescit̄
vitalis erit ⁊ salubris. Si vero nasci distulerit
vsq꞉ ad octauū mensen fetus tunc morit̄. ⁊ hō
q꞉ virtus saturni tunc iteꝝ redit q̄ vtraq꞉ q̄li-
tate sua frigida ⁊ sicca fetū mortificat ⁊ astrin-
git. Nono aūt mense regnat iupiter iteꝝ q̇ fe-
tum calore suo tꝑato reuouet ⁊ custodit. vñ ꝑ
tus tunc nascens vitalis erit. Similit̄ nascens
in principio decie mesis pōt esse salubris ⁊ vi
talis. q꞉ tunc iteꝝ regnat mars cuius calore et
siccitate mēbra nascentꝭ rpborant̄. vñ fetus ca
loris ⁊ siccitatis bñficio egredit̄. nam tunc est
robustus. Jstas ⁊ multas alias hñt planete ī
corꝑibus inferioribus oꝑationes gñales ⁊ eti
am spāles in atꝭ q̄ñ in suis domicilijs dñant̄
Singuli em̄ planete hñt domos ꝓprias. vt
dicit albu. nam domus saturni p̄ma ⁊ ꝓpria
est capricornus. silr̄ ⁊ aquarius / domus iouis
piscis / sagittarius. dom⁹ martis aries / ⁊ scor
pius. domus veneris libra thaurus. domus
mercurij virgo et gemini. domus solis leo.
domus lune cancer. Jn hijs. xij. domibus si-
ue signis septē planete dñant̄ ⁊ ꝑ eas diuersis
motibus euagantes / nunc deprimunt̄ / nunc
exaltant̄. Jn his aūt signis mouent̄ planete
duplici motu / scꝫ occidentali ab oriente ad oc
cidentē raptu firmamenti ⁊ motu naturali. et
hic motus est duplex. primus scꝫ ⁊ secundus.
Primus motus est circulus quā facit planeta
in ꝓprio circulo cui⁹ metas ⁊ terminos nunq̄
exit. Secūdus motus est quē facit sub zodia-
co ⁊ habito respectu ad zodiacū semꝑ in equa
li tꝑe ⁊ ꝑ equale spaciū transit. Primus autē
motus planete ꝓprius fit in circulo qui dī ecē
tricus sic dictus / eo φ nō habeat terrā ꝓ cen-
tro sicut zodiacus habet terram ꝓ centro / vñ
circulus planete dī ecentricus / cuius suꝑficiēs
cū ꝑ centrū terre transeat terram in duas medi
etates diuidat. centrū tñ suū hꝫ ex̄ centrū terre
Et iste circulus ecentricus est duplex scꝫ de-
ferens ⁊ equalis. Nam planetis assignātur
tres circuli. vt dicit ꝓtholō. scꝫ equans deferēs
⁊ epiciclus. Circulus deferēs est circulus pla
nete ꝑ cuius circumferentiā semꝑ mouet̄ epi-
ciclus ipsius planete. dicitur ideo deferens q꞉
defert circulum epicicli. Circulus equans dī su
per cuius centrū mouet̄ centrū epicicli planete

vniformiter ꝛ dr̄ equans qꝛ in illo tenet equaliter planeta cursum suū. Epiciclus est quidaꝫ pnus circulus quē describit planeta motu corporis sui/p̄ cuius circūferentiā mouetur corpus planete. vn̄ in supiori pte sui epicicli mouetur ab occidente in orientē. in inferiori vero parte mouetur ab oriente versus occidentē. et ideo patet ꝙ sol et alij planete in ꝓprijs circulis mouentur. ꝛ prius vniformiter q̄uis in diuersis diuersimode moueantur. In istis itaqꝫ circulis diuersis triplex motus planetaꝝ est ab astrologis sapientissime deprehensus. motus scꝫ directus stationarius ꝛ retrogradus. Directus ē qn̄ mouetur directe a principio signi versus finē. Retrogradus vero dr̄ qn̄ ecōuerso tendit a fine signi versus principiū. Stationarius aūt est qn̄ stat quasi in medio ita ꝙ nec p̄ncipio signi videtur attendere neqꝫ fini. Fit aūt directio semp in pte epicicli supiori. retrogradatio sp in parte inferiori. statio vero fit in medio. cuius diuersitatis ratio a p̄hs diuersimode assignatur. Ista tn̄ retrogradatio solū in quinqꝫ planetis hꝫ locum. nō aūt in sole nec in luna. Non em̄ sol neqꝫ luna retrogradiuntur q̄uis in epicicło moueantur. ꝛ h̄ ideo (vt dicunt aliqui) qꝛ radij solaris sunt causa istius retrogradationis. Nam virtus radioꝝ solariū aliqn̄ illos repellit et facit retrogrados. q̄nqꝫ eos attrahit et sic eos quasi stare cogit. sicut dicit alphoragius. Alias aūt cās assignat ptholo. sed hec nunc sufficiant. Recollige igitur ex p̄dictis ꝙ plante sunt stelle erratice p septē orbes distincte/sicut situ sic virtute et effectu ab inuicē differentes. sicut dicit beda in libro de naturis reꝝ. Sunt aūt stelle iste elementoꝝ imutatiue. omniū gn̄abilium generatiue ꝛ corruptibiliū corruptiue. Sunt etiā ꝯtrarietate sui motus impetus celestis corporis retardatiue/serenitatis et tempestatis ꝯcitatiue/sterilitatis inductiue fluxus maris et refluxus causatiue. Sūt etiam suaꝝ qualitatū et virtutū ad inuicē ptıcipatiue. Nam vt dicit beda qn̄ aliquis planetaruꝫ alterius circulū ingreditur/illius p ticipat qualitate ꝛ virtutē p mutuū aspectū ꝛ ꝯiunctionē et sunt sua uın qualitatū ꝛ effectuuꝫ ꝑmutatiue. Naꝫ bonitas beniuole stelle p p̄n̄tiam male remittitur. et ecōuerso malignitas maliuole p p̄n̄tiam beniuole tpatur (vt dicit albu. ꝛ ptholo.) Sunt etiā insup ex eoꝝ ordinata eleuatione ꝛ depressione in orbibus ꝛ ex mutua circuloꝝ suoꝝ intersecatione/stridoris ꝛ harmonie gn̄atiue. sicut dr̄ in libro de q̄nqꝫ substantijs. Et vt dicit macro. inter sperā saturni ꝛ lune oīs ꝯsonantie musice inueniuntur cum sole micantes cū sue luminositatis occultatione et ꝛ a virtute solis imutationē receptiue. q̄nto hn̄t altiores circulos tanto tardius sunt sui cursus completiue.

Saturnus ē a saturando dictus. cuius vxor ops est dicta ab opulentia quā tribuit mortalibus. vt dicit Isido. et marcia. de quo dicunt fabule ꝙ ideo depingitur mestissimus. quia a filio suo fingitur castratus fuisse cuius virilia in mare proiecta. venerem creauerunt. Est autem secundum misę. saturnus planeta maliuolus. frigidus et siccus. nocturnus ponderosus. et ideo instabilis/senex depingitur. Iste circulus a terra est remotissimus/et tamen terre maxime est nociuus. vnde propter elongationem a terra ante. xxx. annos nō perficit cursum suum. plus nocet retrogradendo q̄ directe ꝓcedendo. vnde in fabulis fingitur habere falcem curuam. in colore pallidus aut liuidus sicut plumbum duas habet qualitates mortiferas scilicꝫ frigiditatem et siccitatem. et ideo fetus sub ipsius dn̄o natus ꝛ cōceptus/ vel moritur vel pessimas ꝯsequitur qualitates. Nam ɓm Ptholo. in li. de iudicijs astroꝝ dat hominē esse fuscū/turpē/iniqua operantē/pigrū/grauē/tristē/raro hilarē seu ridentē. vnde dicit idē Ptholomeus. subiecti saturno ragadias id est fissuras siccas ī calcaneis sepi⁹ patiuntur. glauci sunt coloris/et liuidi in capillis ꝛ in toto corpore asperi ꝛ inculti turpia ꝛ fetida nō abhorrent vestimēta. animalia diligūt fetida ꝛ imunda. res diligunt acidas ꝛ stipticas. qꝛ humor coleric⁹ dominatur. De hoc saturno dicit Ptholo. Sub saturno sūt capricornus ꝛ aquari⁹. ei⁹ dominiū ē in libra/sed in ariete regnū abstrahit. sub eo cōtinetur vita/edificiū/doctrina/et loc⁹ frigid⁹/et sicc⁹. In iudicijs signat merorē/tristiciā. color eius ē niger ꝛ plūbeus et falsidic⁹. tn̄ quādo ingreditur circulū iouis/minoratur malicia eius et mutat colorē ex vicinitate ipius. Cū eni naturaliter sit plūbe⁹ et claritate iouis cui cōiungitur efficitur candidus atqꝫ clarus. vt dicit Ptholomeus

Iupiter qui scd̄m errorē gentiliū ꝛ fictiones poetaꝝ summus deoꝝ fuit ꝛ pater. planeta ē beniuolus/calidus ꝛ humidus. diurn⁹/masculinus/in suis qualitatib⁹ tēpat⁹. i colore est argēte⁹/candidus/clarus ac blādus/et iō i circulo iouis cd̄m felicitatis antiq̄ philosophi posuerūt vt. d. mar. sti⁹ iouis circul⁹ saturni circulo imediate ē cō/

iunctus: ꝛ ideo ꝓpter altitudinem circuli sui. xij. annis pficit cursum suū. hic bonitate sua re primit maliciaꝫ saturni qn̄ iupiter in supiori p te circuli sui circulo saturni est cōiunct⁹. ꝛ ideo fingitur a poetis patrē suum a regno expulisse vt di. marcian⁹ ꝛ Isi.) qꝛ pñsentia sua reprimit saturni maliciā naturalem. hic adiūctus plane tis bonis / bōas ꝛ vtiles facit impressiōes istis inferioribus elementis. ꝛ ideo dicūt astrologi ꝙ in corpore hominis cooperaꝛ ad pulchritu dinem ꝛ honestatem. pulchrū eni dat colorem niueū ꝛ rubore pmixtum. pulchros dat oculos ꝛ dētes. pulchros crines barbāꝗ rotūdaꝫ. vt di cit plini. preest eni aeri / sanguini atqꝫ sangui nee complexioni. De hoc dicit ptholo. sub ioue sunt sagittarius ꝛ piscis. ꝛ domus eius regnat in cancro ꝛ capricorno discessus regni eius. Sub ioue cōtineꝛ honor diuitie / optimum in dumentū. In iudicijs astrologorū signat sapi entiam ꝛ rōnem ꝛ est vindicus. vnde qn̄ appa ret in ascendente / signat ƀm astrologos reuerē tiam honestatem / fidem ꝛ disciplinam. ꝛ erit fi nis ad saluationem sicomniū sinnorum con / fortat bonitatem. ꝛ signat in eis bonum qn̄ in eis inueniꝛ nisi in duodecimo vbi dicit iouem signare seruitutem / paupertatē ꝛ tristitiaꝫ. ex p te quadrupedū ꝛ merorem ex pte familie ꝛ ser / uorum. vt dicit ptholo. ꝛ misael.

Mars deus belli a gentib⁹ putabaꝛ Est eni planeta calidus ꝛ sic⁹. ma sculinus nocturnus. vnde preest co lere ꝛ colerice cōplexioni ꝛ disponit ad audaci am ꝛ animositatem ꝛ appetitum vindicte. pro pter qđ deus belloꝝ vocabatur. immediate se quiꝛ iouem ꝛ precedit venerē. ꝛ ideo ex vtriusꝗ stelle beniuole vicinitate eius nociuitas tē peratur in colore est fulgidus / ꝛ rutilans sicut ignis vt dicit marcia. vnde ꝛ maiorem vim ha bet calefaciendo / ꝙ alij planete (vt dicit idem) Hic planeta ƀm ptholomeum disponit in ho mine ex parte corporis ad longitudinem ꝛ gra ciitatem. ꝛ hoc ratione caloris ꝛ siccitatis. sed hoc est in iuuentute. Nam in senectute ex calore cōsumente ꝛ siccitate contrahente: disponit ad curuitatem. ex parte mētis disponit nobilitatē animi ꝛ leuitatē. ad irā ꝛ aīmositatē ꝛ alēs cole ricas passiones. dispoīt tē ꝛ habilitat ad igne as operatiōes. s. ad ferrarios ꝛ fumarios sicut saturn⁹ ad terrarū cultores ꝛ grauū ponderum portatores. ꝛ iupiter econuerso ad artes leuio res. facit enim habiles vt sint oratores trapize te. i. campsores / ꝛ argenti tractatores / scripto / res / ꝛ hmōi. vt dicit mise. Secundū ptholome um etiam sub marte sunt hec signa. scorpius et aries. ꝛ sunt domus eius. regnat in capricorno sed in thauro est discessus regni. sub ipso conti netur preliū / carcer / ꝛ inimicus. ꝛ signat iraꝫ ce leritatem / ꝛ furorem. ꝛ est rubeus / falacidus / ꝛ dolosus. moraꝛ in quolibet signo. lx. diebus ꝛ xxi. horis. ꝛ duobus annis cōplet cursum suū.

Venus qui ꝛ lucifer diciꝛ planeta ē ƀm mise. beniuolus / femineus / no cturnus. in suis qualitatibus. s. in calore ꝛ humore temperatus. hic planeta exce dit solus zodiacum in duab⁹ partibus. vt di / cit beda ꝛ est dictus venus. qꝛ sua qualitate ca lida ꝛ humida dr̄ veneri amori excitatiuus (vt dicit Isido.) semper ħ comitaꝛ solem vel prece dendo / ꝛ tunc dr̄ lucifer. vel sequendo / ꝛ tunc dr̄ vesper vt dicit beda. colorem habet canden tem ꝛ refulgentem / electro similem. vt dicit ma rus. Inter omnia enim sydera gaudentius ful get. vnde ꝛ iubar dr̄ eo ꝙ iubar radiosi luminis a se emittit. ꝓpter quod ꝛ vmbram facit quan do aura multū est serena. diem ꝛ solis ortum ī mediate annūciat ꝛ precedit quādo est in eodē signo cum sole. a claritate solis absorptus / se tunc tempis non ostendit. qn̄ venus est altior mercurio. tūc est illo tardior ꝛ ecōuerso cum est inferior / tūc est celerior. vt dicit macrobius. ī ri bus semitorijs sola succurrit vt dicit mar⁹. ma liciam martis deprimit vt dicit ptholo. ex par / te corporis disponit ad pulchritudinē / ꝛ ad vo luptates in tactu / in olfactu / in gustu / ꝛ in can tu. vnde facit esse cantores / ꝛ musicorum ama tores / ꝛ specierum confectores / aurifices / ꝛ ve stium muliebrium insutores (vt ait mise.) Et dicit ptholo. Sub venere (inquit) sūt libra ꝛ thaurus. ꝛ sunt eius domus. ꝛ regnat in pi / scibus / ꝛ in virgine deficit regnum eius ꝛ ab / scedit. sub ipso cōtinetur via / amor / ꝛ amicitia ꝛ peregrinus. ꝛ signat lucrum ꝛ gaudium. ꝛ est veridicus. ꝛ moratur in quolibet signo. xxix. di ebus. ꝛ ꝯplet cursum suū in. ccc. ꝛ. xlviij. dieb⁹.

Mercurius ƀm mise. est planeta tem peratus nocturnus / modo masculi nus / modo femininus. cito. n. se vertit ad naturam illius cui coniungiꝛ. vt cum bonis bonus / cum malis vel mediocribus me diocris vel maliuolus efficitur. vnde ꝛ in supio / ri parte sue obsidis miscet qualitates suas cū qualitatibus veneris. ꝛ ideo fingitur a poetis ꝙ cum ea fuerit fornicatus (vt dicit Isido.) Et dicitur mercurius quasi medius currēs: qꝛ qua si medius est ƀm bedam inter venerem ꝛ solem vnde in superiori parte sui circuli coniungitur cum venere. in inferiori vero conuenit cum sole circulus etiā suus in superiore parte sui intrat

circulum veneris. inferiori autem parte circulũ intrat solis quando est i superiori parte sui cir culus melius videtur/ ꝛ minus a sole obscura tur. aliquando etiam ante ortum solis. aliquã do post ocasum splendet. ꝛ ideo ab aliquibus vesperus nuncupatur. a quis dicitur dominari vnde lucanus loquẽs de mercurio dixit. Quã tum dominus percussit aquarum. Dicitur etiã a poetis deus sapientie et eloquentie. vnde se cundum ptholo. mercurius dat esse studiosus et scientie numerum amatores. disponit enim et habilitat ad scientiam et vsum calculi et com putationis. et ideo dicitᷣ fuisse deus mercatorꝫ qꝛ mercatoribꝰ ꝯputatõ sũme necessaria ẽ dicitᷣ etiam fuisse deus palestre vt dicit Jsido. eo ꝙ cum sole luctatur quasi volens eum superare. Semper enĩ iuxta solem graditur. nunquam plus distans ꝙ per. xxx. gradus. vnde raro vi/ detur. quia semper fere cum radijs solaribus occultatur et ideo propter calorem solis fulꝰ depingitur et propter suam celeritatem cursor deorum in fabulis nuncupatur. qꝛ nunc cum sole/ nunc ante/ nunc post graditur. quando so lem preuenit radijs solaribus proximus stare videtur. ꝛ dicitur stationarius. quando autem sequitur videtur retrogradus vt dicit macrobꝰ. Secundum ptholomeum autem sub mercurio sunt gemini et virgo et regnat in virgine. sed ĩ piscibus regnum abscedit. cum sole semper mo ratur. vno autẽ signo ante vel vno post. Sub mercurio continetur fortunium/ negotiatio fur tum. et signat rationem et sapientiam et est al/ bus. cum beniuolus beniuolis. et cum malis malus moratur in vnoquoqꝫ signo. xxviij die/ bus et vi. horis. et in. ccc. ꝛ. xxxviij. diebus com plet cursum suum. huiusqꝫ ptholo.

Sol secundum Jsidio. quasi solus lucens dicitur eo ꝙ sit fons totius luminis/ cuius radiatione superio ra et inferiora illustrantur. Est autem sol secun dum miselath. planeta fortunatus ex se. sed per coniunctionem aliquando fit malus/ mascul' diurnꝰ calidus et siccus. Sol enim omnia viui ficat et rebus omnibus vitam speciem et for/ mam administrat. Nam vt dicit idem. Sol omĩ bus luminaribus celi maior est in quantitate et in dignitate et claritate quia magis calcati ꝛ compressi est luminis. maior est etiam potesta/ te et effectuum multiplicitate maior etiã est in motus vniformitate. qꝛ semper mouetur dire/ cto motu in circulo proprio sub zodiaco medi um semper tenens locum. transit enim recte cir/ culus per mediam lineam zodiaci cuius metas et terminos non transcendit. et ideo eius motꝰ in circulo suo proprio est vniformis quãuis re spectu aliorum moueri dissimiliter aliquando videatur. Circulus quoqꝫ solis sicut et zodia/ cus distinguitur per. xij. spacia siue signa quo/ rum quodlibet continet. xxx. gradꝰ. ꝛ quilibet gradus. lx. minuta. et quodlibet minutum. lx. secunda. et quando sol recedit de vno puncto sui circuli ꝛ reuertitur in eundem. transit per vi ginti duo signa et iste transitus circulus ãni vo catur. nec in die naturali perfecte transit gradũ vnũ prout cõputat albumasar. sed trãsit lix. mi nuta. ꝛ. viij. secunda. ita ꝙ de illo lx. minuto rẽa nent lij. secunda imptransita. vnde tantũ defi/ cit ꝙ in vno die naturali nõ perficit gradũ vnũ Sol igitur motu suo ordinato et ĩperturbato cursu ordinat et perficit vniuersa. vnde am/ bro. in exame. sic nobis describit virtutes ipsi/ us solis dicens. Sol est oculus mundi iocunꝰ/ ditas diei/ pulchritudo celi. mensura temporũ virtus et vigor omnium nascentium/ domus planetarum/ decor et perfectio omnium stella rum. Jdem etiam dicit marcianus. Sol inqͭt est fons mentis/ idest memoria rationis/ prin cipium lucis rex nature/ mens mundi fulgor olimpi/ moderator firmamenti. ideo enim mo uetur contra firmamentum vt moderet et tem/ peret motum suum. Jdeo dicitur splendor oli pi. quia vt dicit macro. in libro ciceronis. diffi/ nitio fuit platonis omnium sperarum lumen esse a sole. dicit enim plato in thimeo. Jnge niauit decus rerum conditor lucem clarissimã quam solem vocamus. cuius splendore celum et infra omnia illustrantur. et numerus existeret omnium animalium et in libro de elementis dicit aristo. Sol inquam habet lumen propri um. stelle vero et luna lumen a sole acquisitum sicut quando a candela speculum ei appositũ illuminatur. Jdeo dicit marcia. ꝙ sol in medio signiferi incedens bisse radios nos emittit ex se quibus superiora et inferiora illustrantur. De his autem solis mirabilibus dicit beatus dionisius in libro de diui. nomi. capitulo quĩ to sic. Sensibilium existens et qualitates multas quidam et discretas existentes. ipse sol vnum ens et vniforme illuminans lux renouat nutrit custodit perficit et discernit/ vnit et refo/ uet fecunda facit auget mutat collocat plantat remouet et viuificat omnia. Unde ex his ver/ bis manifestatur proprietas solis in propria natura et in suo effectu. Jn substantia enim et essentia sua summam habet simplicitatem. nõ

enim habet ex dissimilibus vel ex contrarijs par tibus compositionem substantialem sicut infe riora elementa. vl' elemēta sed oīmodā h3 sipli citatem in sua natura ꝛ vniformitatem. et ido habet perpetuam in substantia permanentiā et incorruptibilitatem. quia compositio ex cō trarijs principium est corruptionis. vnde dicit aristo. et ex hac simplicitate summam habet se cundum substantiam leuitatem. Nam partiuꝫ materialium compactio est principium et cau sa grauitatis. et ex hac leuitate habet corpus solare ad motum habilitatem: leuia enim ad motum sunt facilia et maxime sunt agilitatis. ex substantie autē sue subtilitate et mobilitate summam habet actualitatem et virtutem. quia quanto res est simplicior tanto ad diuersos a ctus naturaliter est potentior. Et ideo conueni enter dicit dionis. ꝙ sol vniformis est lux illumi nans. ꝛc. Nam virtutem habet illuminatiuaꝫ quia in suo lumine nunquā deficit quāuis ei⁹ lumen vel per terre vel per lune nobis interpo sitionem aliquando auferri videatur. habet eti am virtutem renouatiuam. nam poros terre a perit et virtutem latentem in radicib⁹ ad actū perducit. et terre superficiem herbis frondibus et floribus renouat et reuestit. per substractio nem enim virtutis solis penetrantis ad interio ra terre hiemali intemperie quodammodo an tiquata annis singulis nitore et pulchritudine renouantur. Item virtutem habet nutritiuam quia ad interiora radicum et seminum solaris radius subintrans calore suo humiditatem ter re dissoluit et vi sua attractiua quia semini et radici est similis de illa humiditate attrahit ꝛ illud in nutrimentum terre nascentium conuer tit. Item virtutem habet inferiorꝫ conseruatiuā et saluatiuam. Nam elementa propter contrari etatem et mutuam repugnantiam quaꝫ hab ēt inter se ad inuicem se destruerent. nisi per virtut tis celestis influentiam conciliarentur. et sic in esse debito saluarentur vt dicit alex. Item virtutem habet perfectiuam quia quod calor elementaris incipit agare in generatione corpo rum calor solaris perficit et perducit ad debi tum complementum. alexander. Item habet virtutem discretiuam nam colores et rerum spe cies et figure que in tenebris sunt confuse per presentiam solaris luminis agnoscuntur ꝛ ab inuicem discernuntur. Item virtutem habet vnitiuam et hoc per se et per accidens. per se quia vnit et consiliat et concordat planetas in suis effectibus conciliat sibi inuicem contraria elementa. vnde secundum marcia: et macro. sol medius est inter planetas. quia ad harmo niam celestem perficiendaꝫ hoc facit sol in suo circulo quod facit media cordula in musico in strumento. Per accidens etiam vnit homoge nia sicut et dissoluit etrogenia. secundum enim naturam in quam agit nunc aggregat nunc dis soluit. Item virtutem habet fecundatiuaꝫ vim enim generandi et varies species produ cendi confert istis inferioribus. homo enim ge nerat hominem et sol. vt dicit philosophus. quia nihil fructificat neqꝫ crescit vbi solis radi us non attingit. Item virtutem habet con fortatiuam secundum enim solis ascensum su per nostrum orizontem virtutes animaliū for tiores efficiūtur et vsqꝫ ad medium celi augmē tantur/ et in eius declinatione vsqꝫ ad occasuꝫ propter eius elongantiam debilitantur corpo ra in suis virtutibus et quasi in somnum resol uuntur vt patet in floribus qui aperiuntur in ortu solis qui in occasu marcescunt et quodā modo claudunturr. vt dicit alexan.. Item virtutem habet temporum mutatiua ordi natiuam et distinctiuam quia descendens per signa australia in septentrionalia efficit dies breuiores ascendens vero per signa septentrio nalia efficit longiores. Immutat etiam ipsos dies. quia sol lucens super terram diem facit et secundum diuersam dispositionem solis dies diuersam immutationem recipit. Nam pri mo rubet in mane/ deinde lucet in tempore ho re tercie/ feruet in meridie et palet in vespere. vnde et quatuor equos fingitur habuisse/ quo rum primus fuit ericeus id est rubeus/ secund⁹ atricheus idest splendens. terans lampas. id est ardens. quartus philogeus idest amans ter ram vt dicit beda. Sol etiam vt dicit beda si fuerit maculosus vel sub nube latens pluuia lem diem presagit si rubeat. si vero palleat tem pestuosum. si vero canus in medio videatur/ ita vt in medio fulgens radios emittat versus austrum tempestatem designat humidam et vē tosam. si pallidus decidat in nubes nigras vē tum aquilonalē prenunciat vt dicit beda. Item virtutem habet inferiorum informatiuā Nam vt dicit Isidorus secundum eius elonga tionem et propinquationem facies hominum et animalium corpora vigore et calore dispo nuntur. vnde. dicit marcianus. In solis cōstel latione homines pulchros et agiles esse. et ido i fabulis cū pēnatis vestigijs depingit̄ ꝛ facie puerili ꝓpter qd̄ et pheb⁹. i. pulcher dictus est.

Dicit ptholomeus q sol facit hominē corpulē tum/facie pulchrum ⁊ coloratum ⁊ magnorū oculorum ⁊ habilitat ad omīa opera auri si fuerit in exaltatione sua. si vero in casu ad omnia opera eris habilitat ⁊ disponit. tūc habet virtutem purificatiuā. radiorum enim suorū dispsione subtiliat aerem ⁊ disgregat/⁊ ꝯsumit vaporem inficiētem aerem ac dispgit/⁊ fugat auram pestilētem. Item cū non sit subiectiue calidus/virtutem habet calefactiuā/inflāmatiuā ⁊ vstiuam. ⁊ hoc fit ex motu radiorum/⁊ eorū confractione ac concursu in supficie corpis maxime si obiectum corpus speculare fuerit ⁊ politum. vt dicit in perspectiua. Item virtutē habet attractiuam. calore enī suo attrahit a mari fumos ⁊ vapores ⁊ tandem eos cōdensat ī nubes. ⁊ sic cōdēsatos eos resoluit nūc ī grādies nunc in pluuias nunc in niues. vnde secundū marcianum dicitur fabulose q sol fuit iuxta mare occeanū ab ethiopibus cū alijs dijs ad epulas inuitatus. putauerunt enim antiqui calorem aquis occeani nutriri et attractos vapores in ipsius nutrimentum conuerti. et ideo dicunt ante impetuosam pluuiam calorem procedere vehementem. qd fit propter nimiam attractionem vaporis et forti impressione caloris radiorum inuentre siue in concauitate nubis vt dicit arist. Itē viuificatiuā hȝ virtutē qd patȝ p h q nihil pōt viuere vbi nō pōt attingere virtus solis et ideo dicit ptholo. in li. eo. Sub sole est leo et est domus eius. regnat in ariete et in libra discedit. sub ipso continentur species lucrum fortuna. et heres et signat spiritum et animam et ē color eius albus et rubeus et est veridicus. et complet cursum suum diebus. ccc. lxvi. et sex horis vnde inter omnes planetas maxime disponit animalia ad animationem et viuificationem. Item cum sit maxime quantitatis et velocissimi motus sue velocitatis et magnitudinis est occultatiuus. Cum enim sit occies maior tota terra vt dicit macro. propter altitudinem sui situs vix bipedalis videtur. Quod autem incōparabiliter maior sit q apparet patet ex hoc q maior videtur in suo ortu et occasu quando a nobis maxime elongatur q in pūcto meridiei qñ nobis maxime appropinquat. vnde patet q ī ipsius aspectu decipitur visus noster: et hoc apte declaratur in ipsius motu quia continue mouetur velocius q sagitta ⁊ tamē ab aliquo mouen non videtur. preminie enim claritatis intēsione et excessu sicut et eius quātitas sic et motus velocitas subterfugit visum nostrū. et ista de proprietatibus solis dicta sufficiant.

Una dicitur quasi luminum vna. L idē pricipalis et maxia qr corpori solari in magnitudine ⁊ pulchritudine ē simillima vt. d. Isido. Luna. n. vt. d. in exameron) est decor noctis mater tocius humoris et ministra. dominatrix maris / temporum mensura / emulatrix solis / mutatrix aeris / lumē a se non habens sed a plenitudine solis mutuans et acquirens que secundū appropinq̄tionem vel elongationem solis formam suscipit ⁊ figuram. carens itaq luna proprio lumine / est a fontali plenitudine solis luminis receptiua vnde dicitur in libro elementorum aristo. q luna semper immediate sui a sole illuminatur et lumen receptum reflectit in terram. naturam autem habet similem speculo qd proprio colore carens / lumen recipit ab alio. et quanto plus soli appropinquat tanto plus de suo lumine pdit ex parte terre. sed claritatem quam perdit ex parte inferiori nullomō perdit ex parte celi / immo tanto plus ex parte superiori illuminatur. vnde quando soli coniungitur nihil luminis ad terram dirigit sed ex parte celi in plena illumiatione permanet ⁊ persistit. ⁊ econuerso quando soli opponitur tota ad terram et nihil ad celū illuminatur. vt dicunt beda. et macrobius Itē luna est figure et forme sue mutatiua. diuersas enim facies sui luminis ostendit ad terram. qr nunc arcualem nunc circularem aspectibus hominum se ostendit. nunc monoydos / nunc dicrocomos nunc amphitricos nunc pausilenes Monoydos autem est quando est prima ⁊ apparet cornicularis. Dictocomos dicitur quasi p medium secta quando est octaua. Amphitricos est quando de sua plena rotunditate est dubia scilicet quando est xi. vel. xij. Pansilenes est qñ ex toto est plena. s. quando est. xiiij. Item luna triplicis status est ostensiua. qr aut est cum sole s. in coniunctione quando ascendit. aut a latere quando. s. recedit a sole vel quando ad solē reuertitur. aut in plena oppositione quando. s. totaliter soli opponitur. quando autem a sole primo recedit / apparet cornicalata ad modū arcus cornibus semper versis versus ortum. quando vero iterum appropinquat ad coniūctionem / recipit eandem formam sed versis sēper cornibus ad occasum. In parte autē auersa a sole semper apparet vacua. sed in parte ante ad solem versa lumine repleta. Item luna ē omnium humorum augmentatiua / quia per occulta nature spiramina fluxus et refluxus augmentatur. vnde in eis decremento in ossibus medulle cerebella in capitibus et humores in

coꝛdibus diminuuntur et in eius incremento
multiplicantur. vnde eius defectui omnia cō
patiuntur et eius decrementum inferioꝛum ē
detrimentum vt dicit. macro. Item aqua-
rum maris est attractiua. Sicut enim adamas
trahit ferrum. sic luna mouet et trahit post se
occeanum. vnde in suo oꝛtu intumescit mare
et crescit ex parte oꝛientali et decrescit ex parte
occidentali et econuerso quando est in occasu
crescit mare ex parte ocidētis atq; decrescit ex
parte oꝛientis secundum ꝙ luna plus vel mi-
nus proficit in lumine sic plus vel minus in
suo fluxu se extendit vel retrahit ipsum mare
vt dicit marcianus. macrobius. in libro cice-
ronis. occeanus in incremento lune retinet
modum istum. Primo enim die crescentis
lune fit copiosioꝛ solito et habundat in sum-
mo. sed secundo minuitur et sic vsq; ad diem
septimum. deinde iterum crescit per septem di-
es. ita ꝙ in decimoquarto die est iterum plenū
in summo. vnda in nouilunio semper est ma-
re plenissimum et etiam in plenilunio.

Item luna est roꝛis in aere generaciua. vim
enim sue humiditatis aeri imprimit. et aerem
insensibiliter immutans in ipsius superfi-
cie roꝛem gignit. manifeste enim videmus ꝙ
quanto luna est estiuali tempoꝛe serenioꝛ. tan
to habundantius ros super gramina se oñdit

Item luna inter planetas est breuissi-
mo tempoꝛe sui cursus completiua. breuissi-
mum enim habet circulum et ideo infra spaci
um xxviij. dierum per omnia signa zodiaci e-
uagatur. vt dicit ptholome. vnde de luna sic
dicit ptho. Sub luna est cancer / et est can
cer domus eius. regnat in cancro sicut in libra
discessus sui regni est. et est planeta frigidus
et humidus cum excessu femineus. nocturnus
moratur autem in quodlibet signo duobus
diebus et sex hoꝛis et bisse. et in xxviij. diebus
complet cursum suū. Item luna inter oēs stel-
las erraticas est magis in incerto et in vago
motu siue cursu ꝓcessiua. Nā ꝑpter breuitatē
sui cursus nunc sub sole nūc supra / nunc ante
nunc retro euagatur. et cum sol circuit per cir-
culos australes inferioꝛes et luna peragrat cir
culos boꝛeales superioꝛes. tunc luna supina
est veluti nauicula / sursum habens coꝛnua.
sed quando est sub sole tūc habet coꝛnua ver-
sus terram inclinata / quando vero decrescit / ē
erecta. vt dicit beda. Item quando luna recto
diametro inter nos et solem est interposita. so
let esse eclipsis. id est defectus solis. Iste autē
defectus nunq̄ potest accidere secundum na-
turam / nisi in coniunctione solis et lune quan
do denuo accenditur. ⁊ ipsa coniunctio in li-
nea ecliptica celebratur. hoc semper est quādo
sol est in capite draconis et luna in cauda vel
econuerso. vnde albuma. in libro de motibus
planetaꝝ si luna inter nos et solem obuiat de
fectum radioꝛuz solis nobis facit in capite vel
in cauda draconis. Quid autez sit cauda dra
conis / quid caput / post dicetur. Item lu-
na per interpositionem minoris terre inter se
et solem defectus sui luminis est passiua. vn-
de macro. in libro astrologoꝛum sic dicit. Lu-
na ascendens vel descendens in solarem line
am incidit si fuerit. xx. quando ex toto soli est
subiecta obscuritatem solis terre facit. sed istū
defectum singulis mensibus nō facit quia nō
semper est in eadez linea qua inter solem ⁊ ter
ram dyametraliter est opposita. nec semper so
lari coꝛpori se opponit. Idem vero defectus
fit lune cum linealiter soli totaliter sit opposi-
ta / scilicet quando est. xv. si enim tunc fuerit di
recte sol sub terra / emittit sol vmbram tumo-
ris terre in lineam sibi oppositam. quaz si coꝛ
pus lune intrauerit / propter vmbram terre in
terpositam inter se et solem a suo lumine tunc
priuatur. quia ergo singulis mensibus luna
plena non fit in linea ecliptica que est vmbre
interpositio. ideo singulis mensibus luna
suo lumine non priuatur.

Itē luna qñq; est cuiusdā obscuritatꝫ et ob nu
bilationis in se contentiua. et hoc ex proprij
coꝛpoꝛis qualitate. quia naturaliter est obscu
ra / cum lumen ex se non habeat / sed a sole.
Vel vt dicunt aliqui illa obscuritas est ex vm
bra terre / ex qua quedam macula resultat in
coꝛpoꝛe lunari / que ipsius lumen in parte ob
fuscat. et hoc fit maxime quando ad terraz ap
propinquat / ex cuius vicinitate et nebulosita
te contrahit quasdam soꝛdes. vt dicit marcia-
nus. quando vero ad altioꝛes ascendit circu-
los. claret munda et nullis maculis obnoxia
tunc videtur vt idem dicit marcianus.

Item luna est mutationis tempoꝝ significa-
tiua. Nam vt dicit beda. luna si in principio
rubeat vt aurum ventos ostendit. si in summo
eius coꝛniculo maculis quibusdam nigrescit.
pluuiosum mensis exoꝛdium p̄tendit. Si ve-

ro nigrescit in medio plenilunium serenū ptendit. cum vero nocturna nauigatione scintillat ad remos. in breui tempestas futura erit. vt dicit idem beda. Itē luna in celesti harmonia est soni grauissimi emissiua. vt dicit marcianus. In circulo em̄ lune fit grauis sonus. sicut in spera celesti est acutus. Ex ordinatissimo em̄ sono et ex stridore tactus orbium generato/dulcissimus. vt dicit est concentus. Itē luna est fecunditatis terre seminibus ministratiua. preest enim seminibus que pficiunt ex rore/qui de corpore lune cadit (vt dicit idem/et ideo scd̄m fabulas dicitur proserpina/eo q̄ semina que piiciuntur in terra dicatur esse dea a gentibus. sic etiam dicitur dyana. id est siluarum dea et nemorum. quia feris de nocte pascua querentibus in nemoribus et in siluis luminis beneficium administrat. et ideo gentiles vocauerūt lunam deam ventorum. quia venatio fit in siluis. pter quod et dyanam cum arcu depingebant eo q̄ venatores arcubus vtebantur. Item luna cum sit frigida et humida/est ex vicinitate solaris circuli caloris receptiua. Nam ex calore solis et siccitate/temperatur frigiditatis et humiditatis sue excessus cū in singulis mensibus in suo descensu ad terram hiems generetur. vt dicit macro. Item luna vt dicit albumasar est aeris mūdificatiua. motu enim suo continuo aerem rarificat et subtiliat vnde si nō esset motus spere lune aerem ex nocturna vaporum exalatione grossicies inficeret/quod corruptionē nō modicam generaret Itē luna f̄m astrologos inter planetas est super dispositione hominis corporis maxime purgatiua. Nam vt dicit ptholo. in libro de iudicijs astrorum. Sub luna otinetur egritudo/amissio. timor ⁊ damnū ⁊c̄. vnde circa humani corporis mutationem/lunaris virtus potissime operatur et hoc accidit. tum pter motus sui velocitatem. tum etiā pter ipsius ad nos vicinitatem/tum pter occultam sibi naturaliter insitam potestatem. vnde morborum mutationem medicus perfecte nō discernit. qui lunares effectus in corporibus nō cognouit. vnde hypocras in principio pnosticorum de luna loquens ait. Est quoddam celeste sydus in quo oportet medicum puidere/cuius puidentia est mirabilis ⁊ stupenda (Et galie. in commē. de diebus creticis dicit) rem certam que non fallit attendat medicus quā docuerunt astrologi egyptiorum q̄ p piunctionem corporis lunaris cum stellis fortunatis fiunt egritudines terminales ad bonū. cum contrarijs vero contrarie scz ad malum. et ideo cautus et perfect⁹ medicus f̄m doctrinam hypo. aspicere debet primam lunam et quando est plena luminis. quia tunc crescunt humores in hoibus et medulle. et fit incrementū in mari et in omnibus rebus mūdanis. Quando igitur infirmus in lectum cadit/necesse est videre vtrum luna tūc exeat de cōbustione. tunc enim crescat infirmitas quousq̄ veniat ad oppsitōis gradū scz in plenilunio. ⁊ tūc si fuerit cū malo planeta aut i malo signo et aspexerit dn̄um dom⁹ mortis qui est signum octauū. id est si aspexerit martem qui dicitur dominus signi scorpionis. tūc de morte timendū est. Si vero fuerit cum bono planeta et in bōa domo siue signo et aspexerit dn̄m domus vite scz martem/qui est domus arietis siue primi signi/de vita tunc sperandum est. et de alijs videndū est. vt pz in li. hypo. quem dicitur cōposuisse de iudicijs infirmitatis scd̄m lunam.

b Habet autem luna quasdam proprietates minus laudabiles tam scd̄m substantiam q̄ scd̄m effectū habet enim substantialem obscuritatem cum nō habeat sicut alij planete lumē a seipsa. habet enim maximam instabilitatem quia nullum sydus ita euagatur per omnes zodiaci sicut luna. contrahit etiam a maliuolis stellis et nociuis nocibilitatem. Nam vt dicit ptholo. Luna est planeta cum malis malivolis. luna insuper per suam oppositionem inter nos et solem aufert a nobis solaris luminis claritatem. luna etiam quando incidit in vmbram terre/perdit lumen suum et suā ostēdit deformitatem et defectibilitatem. Preterea propter vicinitatem quam habet cum crassu aere et terra ab vmbra terre vel ab infecto aere contrahit maculam et deformitatem. vt dicit marcianus. Luna etiam quanto plus recipit de lumine versus terram/tanto minorem versus celum obtinet claritatē. et quanto pl⁹ proficit et crescat versus terram/tanto plus decrescat et deficit in lumine versus celum. Multiplicem etiam habet effectum malum. Nam vt dicit ptholomeus. Luna efficit hominē instabilem et mutabilem de loco ad locum discurrentem. Efficit enim hominē in oculis male dispositum et inordinatū. Efficit etiam in homine vnū oculū alterum maiorē aut facit strabonē siue orbū vno oculorum ⁊ subdit. Homo iuxta cōplexionem in qua lunaris cōstellatio dn̄ium habuit vicio in oculo non carebit. ⁊ h̄ forsan accidit pter accessum lunaris humiditatis oculorum humores ad aliquā prauā q̄litatē disponētis. Dicit etiā in li. mischalach. c. v.

Eclipsis lune maxīe in hieme si fuerit ī signis frigidus excessuz significat frigiditatē et nimie ↄstrictionis in terra et in aere et in aquis. Si fuerit in signis aq̄ticis/nimiam ꝓsagit abūdātiam pluuiaꝝ. Si vero in signis aereis/periculum tempestatum pretendit/et ventoꝝ ruinam. Dicit ptholo. et albumasar ꝙ luna exñs in secundo signo post ascendens/merorem designat tristiciam et ablationem substantie ꝑ fures et predones. similiter in quarto/in q̊nto et in octauo rixam: anxietatem et fugam et mutabilitatem in ipso signat ꝙ qui tunc ceperit repugnare/cito deponetur. In duodecimo autem impedimentum rixam/duritiam et carcerem ex parte amicoꝝ. In omnibus autem alijs domibus siue signis bonum efficit et pretendit maxime si planetis fuerit sociata. Secundum variam etatem lune mouentur menstruales humores in mulieribus et cerebella in animalibus et diuerse passione vi lunari in corporibus excitantur. vt patet in lunaticis. ⁊ caducis Hec de ꝓprietatibus lune et aliorum planetarum dicta iam sufficiant.

ſ Unt aũt due stelle que non sunt planete/sed tamē naturā et effectum videntur habere planetarum scȝ caput draconis et cauda. q̄ mouenť cū firmamento et ↄsequunť cursum firmamenti. vnde a leone transeunt in cancrū et a cancro in geminos. et sic deinceps. Moratur autem in quolibet signo caput draconis. xviij. mensibus anno scȝ ⁊ dimidio. similiter et cauda. et in. xviij. annis complent cursum suū. et si caput est in aliquo signo/semper in signo opposito erit cauda/⁊ venter in quarto. vt si caput est in cancro/venter erit in ariete et cauda in capricorno. et si caput fuerit in leone venter erit in thauro et cauda in aquario. et sic de alijs. et ideo ꝓpter aspectum oppositum cauda totaliter est venenosa. Habet autem caput exaltationem suam in tribus gradibus geminoꝝ/casum vero in sagitario gradibus totidem. econuerso autē cauda habet exaltationem suam in tribus g̃dibus sagittarij/⁊ cadit ī tribus gradibus geminoꝝ. Est aũt hic aduertendum ꝙ quādo luna ↄiungitur soli capiti vel cauda existente ꝓpe gradum coniunctionis a. xij. gradibus vel infra semper est eclipsis futura maior vel minor ꝭm ꝙ caput vel cauda magis vel minus accedit ad gradum ↄiunctionis. et hoc potissime hȝ locum in eclipsi solis. Eodem mō de eclipsi lune hoc tenendū est. quia si luna conuenerit cū cauda in aliquo signo et sol fuerit cū capite in signo opposito/erit eclipsis lune. et econuerso si sol fuerit in aliquo signo cum cauda et luna in signo opposito cum capite/erit iterum eclipsis lune. et si in eodem gradu conuenit/erit eclipsis generalis. vnde semꝑ oportet ꝙ ↄueniant vel in capite vel in cauda in eodē gradu siue prope. xij. gradibus vel infra si debet esse eclipsis. vñ ↄiunctio debet fieri solis et lune quo ad idem signum. eundem graduȝ idem minutū. et idem secundum. In oppositione vero ↄtrarium signum semper erit ꝭm eundem gradum et idem minutū et idem secūdum. Et hoc apparet ꝙ quāuis luna iungať singulis mensibus soli et accendatur/non tñ semꝑ eclipsim facit. q² nō semper in linea ecliptica se ↄiungunt. quia non semper accedit luna in cōmunicatione in eodem gradu. nec etiam semper caput vel cauda in ↄiunctione vel oppositione solis et lune se ↄiungunt.

Ometa est stella quedā flammis circuita (vt dicit beda) repente nascens. regit permutationē que aut pestilentiam aut bella vel ventos/siue estus signat siue pretendit. Comatice stelle aliquando videntur moueri motu planetarum. aliqñ ꝑmanent immobiles sicut fixe. semper autem apparent (vt dicit beda) in parte determiata in celo. non enim vagantur per diuersas ꝑtes zodiaci sicut planete sed videntur esse in circulo lacteo siue galaxia et spergunt radios versus septentrionem nunq̄ versus occidentem vñ in ꝑte occidentali nō vidētur. breui spacio solent apparere scilicet per octo dies. aliquādo visa est. lxx. diebus sicut dicit beda. Ex q̄buscunqȝ autem stellis nascitur cometa siue ex planetis siue ex fixis semper in firmamēto apparet in parte septentrionali. vt dicit ideȝ. Ex quo patet ꝙ stella que apparuit in ortu christi nō fuit cometa quia mouebatur ab oriente ad meridiem versus occasum quem non solet facere motum cometa. vt dicit Crisostomus.

ſ Telle a stando sunt dicte. quāuis enim semper moueantur/semper tamen stare vidētur (vt dicit Isidorus) Dicuntur et sydera a considerando dicta. eo ꝙ in eis vie mathematicorum consideratione multa iudicantur et preuidentur. Dicuntur etiam astra ab austros vel a nastros nuncupata. eo ꝙ secundum opinionem aliquorum stellarum corpora in spera firmamenti sicut claui in rote circumferentia sūt confixa. et hoc quidem nomen est quo ad ali(qua et maxime quo ad maiora

vt dicit Isi. Secundum alfraganum stella est aggregatio luminis in orbe. vel stella est lux aggregata in suo orbe. vnde secundum quod maior est aggregatio luminis in substantia stellati corporis/ tanto maioris est quantitas/pulchrioris claritatis/et amplioris potentie et virtutis. Vocantur autem ab eodem stelle siue sydera lucis vehicula. eo quod sunt luminosa corpora/solacium in nocturnas tenebras mortalibus deferentia/mundi superficiem decorantia/solis lucem a quo recipiunt lumen prout possunt supplentia/emissione radiorum continua aerem depurantia/quorum virtute aufertur a mundo inferiori pestilentie corruptela. Stellarum etiam virtute conciliantur et ad concordiam reuocantur sibiinuicem contraria elementa/corpora sempiterno fulgore illustrant omnia/suo calore saluant et refouent vniuersa. Nam secundum platonicos. vt dicit beda/stelle albe ignee sunt nature. Celum enim cum suo ornatu esse natura igneum multi antiqui posuerunt. Aristo. autem et alij philosophi qui ponunt celum esse elementum vnum et natura et proprietate ab elementis quatuor discretum dicunt stellas non esse frigidas nec calidas substantialiter seu subiectiue. sicut nec ipsum celum sed tantummodo sunt calide effectiue. Motu enim suo continuo et sempiterno inflammant illud supra quod mouentur. et sic in istis inferioribus habent inducere calorem vel algorem. radiorum vero mobilitate et refractione in superficie obiecti corporis habent inducere vim caloris. Sed vnde sunt stelle/certum est quod sunt secundum naturam purissime et simplicis nature ac incorrupte/quo ad formam etiam sunt lucidissime/et quo ad figuram sperice et rotunde. quo ad substantiam solide non porose/quo ad superficiem plane/nullatenus aspere vel angulose. quo ad situm sunt altissime/quo ad motum velocissime/quo ad quantitatem sunt maxime quamuis propter situs distantiam videantur esse parue/quo ad numerositatem innumere. illi enim soli qui stellas numerat sunt finite/quo ad potestatem et effectum stelle sunt magis inter corpora virtuose. Nam stelle sunt inferiorum generatiue/immutatiue/conseruatiue/radiorum suorum emissione/tenebrarum noctis illuminatiue/secundum cursus in suis orbibus vniformiter completiue in solis presentia quo recipiunt lumen sui sunt occultatiue. in suo ortu et occasu sunt aeris multipliciter immutatiue. quia nunc tempestates concitant/nunc serenitates generant et procurant. vt dicit beda. coloris variatione/et radiorum scintillatione/nunc tristium. nunc letorum euentuum secundum mathematicos sunt pronunciatiue.

Sunt etiam nauigantibus prospere et ipsarum viarum in medio maris directiue vbi stelle vicinius sunt coniuncte/maioris luminis et pulchrioris sunt expressiue. vt patet in plyadibus et sydenbus galaxie. et quamuis tantam ostendant pulchritudinem ex quadam vicinitate/quia pariter sunt coniucte et lucidissime in communi appareant singulariter considerate/tamen per se non apparent singulariter ita pulchre. et huius ratio est vt dicit marcianus. quia excedens fulgur vnius per quandam refulgentiam alterius insufficientiam ex se reparat atque finit. Unde quod vni deest/ex quadam decentibilitate alia supplet que magis excellet in claritate. Item stelle propter situs sue distantiam sunt hominibus dispariter sue magnitudinis ostensiue. Nam vt dicit albumasar. quanto sunt cenith capitis nostri magis vicine/tanto semper videntur esse minoris quantitatis et offeruntur nostris aspectibus minus parue. et econuerso quanto plus elongatur in suo ortu a nostro habitabili seu in occasu/tanto nostris oculis videntur generaliter esse magis magne. et etiam maiores videntur esse in quantitate in occasu quam in ortu (vt dicit beda) Tunc autem aliquid dicitur sup esse cenith capitis nostri/quando directe videtur esse super caput nostrum. cenith autem dicitur recta positio super caput nostrum cuius forte ratio est vt idem dicit. quia vapores de terra ascendentes rectitudinem radiorum ad oculos perfecte venire non permittunt. et ideo oculus decipitur in huiusmodi aspectu. quia quod circumfusum est in aere a solari radio estimat oculus comprehendere in seipso. Sed sicut dicit agasel. talis visus decipitur/sicut quando fulgor candele a sano oculo sine obstaculo conspicitur. sed a lippiente sine arcus celestis imagine non videtur et putat deceptus oculus omnino in alio videre .s. in lumine viso quod tamen in altero non est/sed in ipso potius. Idem dicit auicen. in. c. de obscuritate visus/quere supra de visu. Item stelle sunt secundum marcianum in suis circulis armoniace processiue. Omnes enim toni musici concentus inter sydera moliuntur/sed grauitas inferiorum dissonam reddit melodiam superiorum siue mediorum et econuerso. superiorum acuitas destruit sonum grauiorum inferiorum sicut dicit martianus. Item secundum aristotelem in libro de celo et mundo. Stelle sunt ex materia corporis celi in quo posite sunt atque fixe/et ideo naturaliter sunt splendide. sicut et celum in quo reuoluuntur. vnde omnes stelle habent lumen proprium preter lunam. sed quamuis stelle sint ex se luminose/ad consumationem tamen sue luminositatis

ab ipso sole. Itē stelle sūt sue virtutis ⁊ lumi/
nositatis sibi inuicē ɔmunicatiue. vna enim
auget claritatem alterius. et bonitas vni⁹ for
tificat bonitatē alterius. sicut dr̄ i libro de cō/
iunctionibus planetaꝝ. Item stelle proprijs
circulis et sedibus sunt cōtente. et iō si circul⁹
vnius intersecando aliquando subintrat cir/
culū alterius. propter hoc proprias sedes stel
le non deserunt. nec sunt alijs per quas tran/
seunt impeditiue vel iniurie inuicem illatiue
Item stelle quedā vt di. Marcia. celerius or/
te/ celerius occidunt. quedam vero tardi⁹ or/
te/ citius occasum petunt. quedā autē pariter
oriūtur. ⁊ tamen non simul occūbere cogno/
scuntur. Hec aūt varietas ortus ⁊ occasus ac/
cidit ex dispari altitudine circuloꝝ in quibus
oriuntur. vel ex eleuatione siue depressione di
matū in quibus occūbere videnf. Nā secūdū
variā eleuationē vel depressionē corporis ce
lestis varijs temporibus. vel oriunf vel occū/
bunt. Item stelle sunt temporum annoꝝ scʒ
mensium et dierum distinctiue et permutati/
ue. Nam sicut dicitur in libro de proprietati/
bus elementorum aristo. permutatio tēporis
non est nisi propter permutationem stellarum
in signis diuersis super climata septem. aut
ex permutatione lune singulis mensibus. scʒ
xxviij. diebus. aut permutatione mercurij et
veneris. in omnibus decem mensib⁹ vel mi/
nus vno. aut ex permutatione solis in quoli/
bet anno. aut ex permutatione martis in duo
bus annis. aut iouis in duodecim aut satur/
ni in triginta. aut ex coniunctione ⁊ permuta/
tione triplicitatis in triplicitatem inducētis:
et quinquaginta annis aut propter permuta
tionem stellarum fixarum orbis. permutātur
autem in centum annis vno gradu. accidit au
tem magno permutatio omnibus in trigin/
ta sex milibus annis. ⁊ hic est annus magn⁹
quod est vltimum omnium rerum. (hucusqꝫ
Aristoteles in libro eodem.) In libro autem
ciceronis dicit Macro. Istius mundani an
ni finis est/ cum stelle omnes/ omniaqꝫ sidera
ac planete a certo loco siue creationis ad eun
dem remeauerint. hoc autem et phisici volūt
post annorum. xv. milia peracta cōtingere. ⁊c.
quicquid aūt sup hec dixerūt philosophi. hoc
certitudinaliter tenendū est. q̄r nostrū non est
diffinire q̄n vltimus finis erit hoc enim solus
nouit temporum conditor qui momenta ⁊ tē
pora continet in sua potestate.

POlus (vt dicit beda) ē stella paruis
sima a qua tota pars celi superior sic
est dicta. Duplex aūt ē polus scʒ arti
cus siue borealis qui nobis semper relucet et
pollet. nobis autem nunquā occidit. quia su
per nos existit. vnde polus a pollendo est di/
ctus/ quia cōtinuo mūdo pollet. Sed polus
secundus dicitur antarticus id ē australis/ po
lo artico oppositus/ qui nobis semper est in/
uisibilis. Inter istos duos polos quasi īter
duos mundi extremos vertices semꝑ voluif
firmamentū. hi duo poli nunq̄ mouenf circu
lariter de suo loco tn̄ in spere circulo circūferū
tur. Axis aūt a polo ad polū ꝑ mediū centrī
terre extenditur circa quam totius firmamenti
impetu rapitur ⁊ mouetur. Hic autem axis
non est materialis/ sed potius linea quedam
intellectualis/ que a polo vsqꝫ ad polum re
cto diametro sicut linea a puncto vsqꝫ ad pū
ctum est tracta circa quam tanq̄ circa mundi
medium sempiternis raptib⁹ voluitur firma
mentum. ¶ Polus igitur est stella quo ad si
tum altissima/ quo ad motū velocissima/ quo
ad aspectum nostrum minima/ quamuis sit ī
se valde magna/ quo ad effectum vtilima. q̄r
per ipsius situm discernuntur situs et termini
aliorum syderum ⁊ celestium circulorum. vn
de hec stella ab astrologo potissime intuetur.
Est ergo stella illa breuissimi circuli descripti
ua/ propter nimiam elongationem ⁊ distanti
am a nostro situ est sue magnitudinis occulta
tiua/ propter situs sui immobilitatem est ho
minum ipsam aspicientium maxime certifica
tiua/ et iō vocatur stella maris/ quia nauigan
tium ⁊ sciam nauigalē seu naturalē habētiū ī
mari ē directiua/ rōne sui situs medij toti⁹ celi
ē ostensiua ꝑ grꝫ arturi sibi ꝓpinqui ab alijs
stellis ē distinctiua/ a cui⁹ vicinitate polus ar
ticus est vocata. vt dicit Beda.

ARturus est signum a septem stellis
in axe in se reuolutis constitutuʒ (vt
dicit Isidorus.) Harum septem stel
laꝝ circulus q̄r in modum plaustri vertif/ lati
ni eū septētriōnē vocauerūt. Septētriones au
teʒ nō occidere axis vicinitas facit eo q̄ stelle
iste axi ⁊ polo stelle altissime sunt vicine. Dicif
autem idem circulus artofilax/ eo q̄ arcton id
est ꝑlecen vrsam sequitur. Eundem boetē an
tiqui dixerunt/ eo q̄ plaustro heret. quod est si
gnum spectabile multis stellis inter quas est
artur⁹ q̄ ē ꝓprie sid⁹ p⁹ caudā maioris vrse
positum. vnde ab hac stella tota constellatio
illa arturus est vocata vt dicit Isid. ⁊ merito
dr̄ artur⁹ ab artando dict⁹. q̄r ex ꝑma illa pte
surgit frig⁹ propter elōgationē a calore solis

frigore vero poli terre artuantur ꝛ constringũtur. Apparent autem septem stelle radiose rutilantis forme quarum quatuor anteriores ĩ modum quadranguli alterius lateribus ordinantur. tres vero sequentes in modum semicirculi disponuntur. Locantur autem sub polo circa axem vnde semper circũeunt polũ tanquam centrum. vt dicit Gregorius) semper ille stelle vertuntur circa axem sicut vrsa circa stipitem. ꝛ ideo ille circulus maior vrsa vocatur vt dicit Macro. semper vertitur et nunq̄ ad ima demergitur vt dicit Grego. quando tres stellas eleuat. quatuor ad ima declinat. ꝛ ecõuerso cum quatuor sursum erigit tres ad ima deprimit ꝛ demergit vt dicit Gregori. Inter omnes circulos soperiores circulus arturi est altior. quia polo vicinior. hominũ aspectibus maxime se offert. nunq̄ est hora noctis quin videri possit/ nisi forsan eius aspectus nebulis vel nubibus intercipiatur. Inter medias stellas arto draco admodum fulminis elabitur. vt dicit Martianus. Hiemali tempore in ortu suo maxime rutilat quadam scintillarum irradiatione fortem aque et terre congelationez prenunciat. vt dicit Martianus

Rion est astrum tempore hiemali exortum/ aquarum et tempestatum excitatiuum. Est autem orion nubilosus ventoꝝ ꝛ tempestatũ generatiuus. Et est orion ab ortu et mundatione aquarũ orion dictus. (vt dicit Isi.) In suo autem ortu tẽpestates generat et aerem immutat admoduz armati pedes et brachia extendentis disponi nitur/ et fere per latitudinem triũ signoꝝ eius extenditur longitudo vt dicit Marcianus maxime fulget in signo thauri. vt dicit idem. Est autem constellatio maxime notabilis et rõne magnitudinis ac pulcritudinis ꝛ etiam rõne dispositionis ꝛ virtutis. ab ariete enim vsq̄ ad geminos se extendit (vt dicit martianus). totam etiam illorũ triũ signoꝝ superficiem fulgoris sui pulchritudine clariorez reddit. vt dicit idem. gladiati militis et accincti in stillarũ ordine procedit. de quo dicit Marci. Armatus etiã flagrans splendebat ĩ armis. ꝛc. splẽdor tamen orionis vt dicit idem signuz est future serenitatis. sicut econuerso eius obscuritas future est presagium tempestatis sole existente in signis orionis in thauro et in gemis omnia germinant et oriuntur. que nutrimentum recipiunt ex aquis et aere et ex terra. vt dicit idem. Constellationem orionis sequitꝛ quedam stella que dicitur canicula que ab astrologis mali uola dicitur et nociua/ que secundum fabulas eius canis fingitur fuisse vt dicit idem. non tamen est hec canicula illa nociua que oritor in leone/ a qua dies caniculares a phisicis nuncupantur. sicut dicit Galienus Orion ergo in ortu suo primo tempestatem pronosticat/ sed post serenitatem solito operatur ad terre fecũditatez. Sole existente i thauro quasi se abscondit sub radijs solis/ nec tũc suam manifestat inferioribus claritatem. Oritur autem iterum in iulio quando sol ascendit de geminis ad circulos vlteriores/ quãdo terra maximam patitur distemperantiam aeris/ quo ad calidam qualitatem. (vt dicit Marcianus.

b yades que ꝛ sicule dicuntur/ sũt quedam stelle pluuiales/ in quorum ortu pluuie multiplicantur. vt dicit isidorus.) Nam tunc temporis vapores a mari ꝛ a terra per caloris solaris violentiam fortius ad superia attrahuntur/ qui motu hiadũ in pluuias resoluuntur. Et ideo ille stelle dicuntur hyades idest sicule/ quia attrahendo humores et resoluendo eos traxisse aquas a fabulis confinguntur. (vt dicit yginus.) Habent autem he stelle situm suum in frõte thauri. vt dicit Marcianus. et cum dies extenditur et sol feruentior ascenderit/ tũc hyades primo solent apparere vt dicit Gregorius super iob. xx. quando a saturno impelluntur. diuersas generant tempestates. (vt dicit Beda.) In hyadum ortu fruges vberius crescunt/ qꝛ tunc a pluuijs irrigantur. Plures habet hyadum constellatio stellas darissimas per girũ ordinatas. que oriuntur in. xvi. gradu thauri ꝛ turbant aerem in ortu suo. (vt dicit albumasar.

Lyades sunt septem stelle a pluralitate dicte que sibi sunt vicine ab inuicem tamen sunt distincte. vt di. Gregorius. hiemali tempore oriuntur. quanto autem aura serenior est et frigidior. tanto melius ab alijs discernuntur. vna enim inter septem latere videtur qui nec ex toto se mãifestat. nec ex toto se occultat. inter genua thauri habent situm. (vt dicit Isidorus.) Sol in mense iunio per plyades iter facit/ et tunc aeris caliditas vernalibus pluuijs tempatur. ꝛ terra tunc tpis floꝝ pulchritudine adornatur. (vt dicit marci.)hac de cã dicitur iuno amasse maiam. qꝛ fingitur fuisse vna de plyadibus et fuit mꝛ mercurij scđm figmentum poetarum vt dicit marcia. secũdũ albumasar aũt oriuntur plyades in. xvi. gradu thauri cum hiadibus ꝛ motu suo turbant aerem.

Anicula ē stella quedā feruentissima que oritur scd̃m Albumasar in .xix. gradu cancri. ī cuius ortu magna fit aeris perturbatio. ab hac stella dicuntur dies caniculares in quibus sanguinē minuere vel medicinam laxatiuam accipere est summe periculosum propter excessum distemperātie aeris in calore. (vnde hypo. in amphoris. ante canem et post canem ⁊ sub cane moleste sūt farmacie. ⁊ ibi dicitur in cōmento ꝙ ante ortū illius stelle et in ortu ⁊ post ortum statim periculosum est dare potionē laxatiuam. qꝛ tunc est aer calidus ⁊ siccus scȝ a calido signo ⁊ a calida stella ⁊ a sole tunc in leone cum canicula existente. vnde ex modica medicina corpus fieret nimis calidum ⁊ siccum/ ⁊ febris forsitā sequeretur. medicina etiam euaporaret et nimis operaret̃/ cū corporis pori tunc ex calore aeris sunt aperti. Dicit enim ibidem galienꝰ. Calor extraneus vires extrahit medicine. vnde aqua calida repugnat solutioni si calor aeris tunc est fortis. Preterea virtꝰ interior tūc est debilis ⁊ per potionē vel minutionē plus debilitatur. Durant autem dies caniculares a .xv. calendas augusti vsqꝫ ad nonas septēbris et sic sunt dies quinquaginta sicut ibi dicitur.

l Ux (vt dicit basilius) est species per omnia sibiipsi similis. De luce autē quid sit sm̃ rem vtrum scȝ sit substātia vel accidens diuersimode loquuntur auctores. Nam aris. dicit lumen non esse corpꝰ nec a corpore defluxum. Damas. etiā dicit lumen propriam hipostasim/ id ē substantiā nō habere. Scd̃m autem beatum augustinū sup gene. ad litteram. Lux est substantia corporea summe simplex ī genere corporum sūme multiplex/ in efficacia summe mobilis ⁊ absolute penetrationis/ ⁊ minime resistentie ⁊ summe disparia ⁊ cōtraria generans et cōcilians. sūme conuertibilis. omnis naturalis motionis principium ⁊ origo/ summe perfectibilis/ sūme iocunda/ summe cōmunicabilis. Vñ luce in corporibus nihil est vtilius/ nihil cōmunius/ nihil pulchrius/ nihil velocius/ nihil subtilius/ nihil impassibilius/ nihil virtuosius/ inuenitur. Est autem differentia inter lucem ⁊ lumen. Nam lumen est quidam defluxus a luce siue irradiatio defluens a substantia lucis. Lux autem dicit ipsam fontalem substantiā super quam lumen innititur. si enim lux considerata in se esset accidens/ necessario et per se esset alicui accidens/ et per se causaretur a forma subiecti sui. vnde si lux in aere esset accidens causaretur lux a vera forma aeris/ quod esse non potest. Preterea lux mutat subiectū suum. quod patet quia lux naturaliter est ī oriente. consequenter vero in occidente et lux orientalis generat proximam sibi. et ita deinceps vsqꝫ ad occidentē. accidens enim non permutat suum subiectū/ nec extra illud agit. ex quo videtur ꝙ lux non sit accidens. Preterea si esset accidēs aeris/ necessario moueretur aer subito ab oriente in occidentem secundū subitum motum lucis. si autē moueri subito nō contingit aeri nec alicui elemento. Preterea luce nihil ē nobilius accidens autē ē ignobilius substantia. ex quo videtur ꝙ lux nō sit accidens cum aer longe sit ignobilior ipsa luce. sed si lux est corpus/ difficile est intelligere qualiter lux sit in aere vel cum aliquo corpore diaphano. vt in cristallo/ cum duo corpora non possunt esse simul in eodem loco. Nec est tamen inconueniens nec impossibile ponere lucem esse substantiam corpoream et eē simul cum alio corpore. videmus enim aquam ⁊ cinerem pariter iungi et misceri salua vtriusqꝫ corporeitate et localitate vtriusqꝫ superficiem ab alio distinguente. ⁊ vtriusqꝫ partes infra propriam superficiem continuante. quantūcunqꝫ enim simul immisceantur cinis et aqua. permanet tamen aqua in sua corporeitate per partium suarum coherentiam et continuitatem ⁊ cinis in sua. nec propter istam cōmixtionem ⁊ vnionem simul sunt duo corpora in vno loco immo aqua habet suum locum proprium et cinis suum/ sic lux potest esse in aere vel ī quolibet alio corpore salua vtriusqꝫ corporeitate. et suarum partium substantialium continuitate. vnde et lux subintrans ad interiora aeris vel cristalli habet suum locum ipsius superficiem ambientē/ et a substantia adiuncti sibi corporis distinguentē/ quamuis non possit propter simplicitatem sue substantie sensu percipi vel videri immo quod mirabilius ē multe luces pariter concurrentes impermixte. ⁊ tamen vnite coniunguntur salua cuiuslibet substantiali forma qua ab alia differt. nec ē vlla illarum respectu alterius materialis vel formalis. sicut manifeste docet ⁊ dicit dionysius in libro de diui. no. cuius hec sunt verba. Lumina (inquit). lampadarum cum sint in domo vna tota inuicem totis sunt communia/ tamē habent a se inuicem discretionem vnica discretiōe ⁊ vnitate discreta. videmꝰ nāqꝫ vnū lumē multis accēsis lāpadibꝰ ⁊ iuxta oīuȝ lāpadaꝝ

lumina vnam claritatem indiscrete relucentē.
nec poterit q̄s (vt arbitror) aliq̄d eoꝝ ab alijs
et aere continente cetera dum simul ibi sunt
sequestrare aut alterū sine altero cernere. totis
inconfuse inuicem cōtēꝑati s. subducta autē
vna simul et ꝓꝑrium lumen recedet nihil se/
cum ceteroꝝ luminū auferens. aut de suo ali/
quid eis relinquens. Erat enim omniū vt di/
ctum est ꝑfecta vnitas vniuersaliter ꝑmixta.
⁊ nulla ꝑtē cōfusa. que si tanta est i hoc corpo
rali aere ⁊ materiali lumine. ⁊c. (hucusq̄ dio/
ny.) quib⁹ verbis manifeste docet luminaria
simul vniri. salua tamen cuiuslibet ꝓprietate
substantiali ⁊ accidentali/ quas deferunt se/
cum siue accedendo siue recedendo. Lux ita/
q̄ scd̄m dionysium. est substantia in se sistens
a quo ꝓcedit irradiatio quedā et illuminatio
corpoꝝ alioꝝ. semper enim lucet lux in se/ ⁊ ta
men non semꝑ illuminat/ sed solū quando in
uenit corpus habens materiā dispositā ⁊ ap
tam ad illuminationē. vt dicit augu. Substā
tia eni celoꝝ est vere lux/ que in corporib⁹ obti
net primū locum/ ⁊ tñ celū nō illuminat in te
nebris vel in nocte. semꝑ ergo lux lucet inuisi
biliter ⁊ in tenebris/ sed non semꝑ illuminat
visibiliter. vnde virtutē lucis sentit et percipit
omnis creatura. Inuisibiliter enim operatur
virtus lucis sensum et motum in animalibus
vt dī in lib. fontis vite. Dicit etiā albumasar
in li. de iudicijs astroꝝ hipocratē docuisse q̄
nisi stellaꝝ lux de nocte subtiliaret densitatē
aeris/ destrueret omne corp⁹ animatum. ⁊ ta
men certum est lucē stellaꝝ de nocte sepi⁹ non
videri. Impressio eni et oꝑatio lucis ē mani
festa in mari q̄d fluit ⁊ refluit ꝑ applicationē
lune ad aliquē situm siue illuminet aerē siue
non. in visceribus etiā terre vbi nō attingit lu
men virtus lucis oꝑatur: vt pꝫ in mineralib⁹
⁊ rebus alijs ibidem generatis. Et breuiter ꝑ
sentia lucis necessaria est in omni corpore mi/
xto. ꝑ quā ꝯtraria in elementatis vniunt. Lux
itaq̄ a summo celo empireo vsq̄ ad centrum
mundi est diffusa. que in sua substantia vna
est et radice simplex. variata tamē scd̄m diuer
sitatē recipientiū siue solis siue alioꝝ corpoꝝ
superioꝝ vel inferioꝝ. vbi est vera substantia
virtus et operatio lucis/ licet nō luminosita/
tis. hec est primogenita lux que creata fuit die
prima. vt dicit Basilius/ que solari corpori ⁊
ceteris celestibus quarta die factis supfertur.
vnde sol et cetera sidera sunt primeui lumīs
vehicula/ que propter susceptionē lucis incor
poralis sufficiunt sine sue substantie deperdi
tione ad illuminationē perpetuam et perhen

nem. vnde ista lux vbiq̄ attingit. et omnia cor
pora scd̄m magis ⁊ minus disponit ⁊ pficit
Lux igitur est radix ⁊ fundamentū. q̄ omnis
illuminationis vna est in substantia que non
continetur accidentaliter ab aliquo corpore ī
feriori. sed magis continet omnia corpora re/
spectu quorum penitus formalis est/ licet ī se
sit materialis et situalis. Et ideo lux cū sit ma
terialis/ habet potentialiter partem extra par
tem. quia vero formalis et habet actu partem
extra partem. quia quod habet materia in po
tentia/ hoc habet forma in effectu. Ex quo ma
nifestum est q̄ cum lux in genere corporuꝫ mī
nimum habet de materia et maximum de for
ma/ vicinior est forme q̄ꝫ materie. et ideo ratio
ne materie est in minimo scꝫ in puncto. ratiōe
vero forme est in omni loco. Naꝫ vnumquod
q̄ habet ita moueri ad locū sicut ad formam
suam. vt dicit Aris. quia forma quanto est no
bilior/ tanto materiam suam plus extendit vt
ait Augustinus. propter quod forma lucis q̄
est nobilissima in genere formarum corpora/
lium/ maxime materiam suam distendit. ⁊ iō
vnus punctus luminis siue lucis sufficeret ex
se ad illuminationem vniuersi orbis propter
materie sue nobilitatem/ et forme sūme actua
litatem. (vt dicit augustinus. Una igitur est
lux simplex ⁊ vniformis in sua essentia quā/
uis diuersa sint luminaria. que inter se sūt di/
stincta quamuis videantur in vno actu vni/
formiter aggregata. nec vnū lumen intrat sub
stantiam alterius. quamuis sensibiliter tanq̄
vnum lumen vniri videantur. Non est ergo ī
cōueniens ponere duo corpora simul eē quo
rum vnum est subtile ⁊ formale et quasi com/
plementum respectu alterius. reliquū autem
est materiale ⁊ imperfectum. Duo vero corpo
ra glorificata in eodem esse nō possunt. quia
neutrum respectu alterius materiale potest eē
in aliquo vel formale. sed glorificatum et nō
glorificatum simul esse possunt sine aliquo in
conuenienti. sicut expresse dicit Augustinus.
Lux enim vt dicit Basilius maxime est mobi
lis. incessanter enim mouet se et gignit linea/
liter et circumferentialiter in omnem partem
se mouendo et diffiniendo/ vnde quantum ē
de se subito mouetur. Lux enim est summe ac
tiua et sine resistentia ad intima cuiusq̄ rei pe
netratiua. diuersorum et disparium gene/
ratiua. et contrariorum in elementis et corpo
ribus mixtis in concordiam et vnitatem redu
ctiua. radiorum suorum proiectione/ directio
ne/ intersectiōe/ ꝯfractiōe/ ⁊ reflectione. omniū
in esse ꝓductiua. in esse cōseruatiua. vel ab eē

dissolutiua. (vt dicit Calcidius sup thimeū. vite et permanentie cuiuslibet rei regitiua est lux et directiua. suipsius naturaliter multiplicatiua. Lux enim multiplicat se gignendo. gignit nāq lux lucē/et lux genita simul gignit et generat lucē sibi succedentē. et sic in vno instanti vnus punct9 replet lumine totū orbē. Item lux est sui et alioꝝ manifestatiua. coloꝝ per sui incorporationē in supficie humidi perspicui effectiua (.sicut d. Augu.) Lux tenebras expellit/merores dissoluit/insidias prodit/securitatē parat/omnem speciē letam iocundāq inducit. rebus omnib9 formā et decorē tribuit et inducit. q2 sine luce oīa corpora occulta remanent et ignota. Aufer (inquit damas.) lucē et omnia incognita in tenebris pmanebūt. Lux igit secundū Ambro. et etiā scd̄m basilium ē pulchritudo omnis visibilis creature/cui9 gratia maxima ē in aspectu que cetera mūdi mēbra laudibus facit digna. Hec vt. d. basilius eadem est angeloꝝ et sanctoꝝ supra celum quietissima habitatio. hec summe trinitatis p exemplum est demonstratio manifesta. hec lux sine diminutione sui est luminositatis multiplicatiua et diffusiua. que in supficie vmbrosi corporis recepta/nō se profundat quātū ad visibilē speciē/sed quo ad virtutē. (vt d. Isi. Multas alias ꝓprietates hʒ lux laude dignas quo ad suā substantiā/virtutē et opationē. cuius substantia nihil inuenit purius. vnde transiens p sordes/nō sordescit/cuius virtute nihil est actualius. cuius opatione nihil vtilius in corporibus experitur.

S plendor est quidā defluxus exiens a substantia lucis que egredit a luce sine alterius nature cōmixtione. luci a quo exit/ē coeuus in duratione. vt. d. Augusti. q̄cito est ignis/tā cito est splendor. vnde si ignis esset eternus et splendor esset etern9. exit etiā splendor a luce sine lucis diminutione/sine puritatis lucis cōtamine siue discōtinuatione. cum sui et alioꝝ manifestatione. cū sui multiplicatione. vt dicit Basilius.

L umen differt a luce sicut spēs a genere. omne eni lumē lux est sed nō econuerso nō omnis lux est lumē. Nā lumen est defluxus quidā a substantia lucis in aere siue in alio diaphono corpore recept9 et vndiq circūfusus. Triplex aūt est lumē vt. d auctor pspectiue. scʒ reflexū/fractū/et directū Reflexum sicut a speculo et alijs politis corporibus/que reijciunt lumē a se receptum. aliud est lumen fractum/sicut quando lumen venit ad corpus densum aliquantulum qd̄ non est omnino densum vel durum. sed recipit lumen in se. sed ꝓpter materiam non oīno obedientem lumen illud nō tenet rectum incessuʒ sed distat et diuertit ab incessu recto. et vocat fractio radij. Tertium lumen est directum qd̄ nō repellit neq inuenit materiam aliquo modo inobedientem et transit libere. et facit operationes perfectas. Illud lumē est aeris et aliorum corpoꝝ transparentium perfectiuum/decoratiuum/formaꝝ et figurarum declaratiuuʒ ocoloꝝ letificatiuū/oculis lippis et infirmis est lumen odiosum et molestie illatiuum. hominum a somno corpore et ocio excitatiuum formarum et specieꝝ in superficie speculi vel politi corporis impressiuum. Nam lumen ad superficiem polite materie pertingens angulis equalibus se reflectit et omnium obiectoꝝ formas ibi imprimit. vnde quod extra est per substantiam/in superficie speculi collocat per imaginē et figurā. Lumen est etiam scd̄m dispositionem materie quā sub intrat inmutationis susceptiuum. Nam eius claritas intendit in materia perspicua/atq pura et remittit in feculenta materia et obscura. In materia eniʒ diaphana obstaculum non inuenit. ideo per eam irradians/proprios fulgores exprimit et ostendit. (vt dicit Dionysius.) et quanto perfectius illi perfunditur/tanto latius ex ea refusa ad alia deriuatur. accedens autē ad grossiorem materiam illis obscuriorem habet distributiuam apertionem. sicut enim cum materie crasse infunditur/capitur imperfecte/et totum se effundit extrinsecus apparetq obscure vnde materie crassicies impedit ne illuminatio recepta distribuatur. In purioribus igit substantijs perfectius apparet et augmentatur. in grossioribus minorat. Ex quo patet q̄ a purissimis et subtilissimis materijs lumen perfecte comprehenditur. a compactis vero et obtusis repulsam pati inuenitur.

R adius est quidam luminosus a corpore lucido defluxus/quo mediante lux vel lumen suam pficit actionem. (vt dicit basilius.) Radius autem alius est perpendicularis et rect9 qui a corpore luminoso emissus/recto et lineari motu sine disgressione aliqua petit centrū Alius est collateralis et confractus/qui a corpore luminoso exiens et aliquod diaphonuʒ inueniens/non recte ꝓcedit sed obliquat motuʒ suū. et obliquatio ista vocat radij ꝯfractio

Alius vero est refluxus qui quidem a suo pri/cipio recte vel oblique progreditur. sed a cor/pore obiecto repellitur et repercutitur. et talis repercussio radij flexio nuncupatur vt dicit au ctor perspectiue. Radius itaq luminosus est mobilis et agilis spericus/et orbicularis/ & se rectus. maxime si fuerit perpendicularis. Contingit autem radium frangi et obliquari et qñ q ad partem oppositam proijci scd'm disposi tionem materie quam inuenit. vel quam tãgit Hic radius in nube cõcaua et humida inter/ clusus. diuersas operatur in nube vel i aere for mas/colores/et figuras. vt pz in colorib' ar/cus celestis. qui nihil aliud est vel esse dicitur. nisi sub intratio radiorum in nubem cõcauam et aquosam. vt dicitur in libro metheororum. Ex subito semper motu radiorum et continuo cõtin git aerem circumfusum igniri et inflammari/ maxime cum concurrerint in loco cõfractionis Nam radij ibi coadunati mutuo cõculcantur Et ista est causa quare aer circumfusus sepius inflammatur. vt patet in cristallo et berillo ex cuius oppositione contra solares radios stup pa apposita accenditur et ignitur

Umbra est obiectio corporis tenebro si et opaci ad lucez vel lumen siue ad corpus luminosum. Et est vmbra tri plex scd'm phisicam considerationem cõtingit q corpus luminosum sit rotundum et aliquã do est maius q corpus obiectum/aliqñ equa le/aliquando minus. si equale/facit vmbram equalem et rotundam. et talis vmbra dr. cheli droides/idest equaliter rotundum. si min' sit obstaculo. facit vmbram tendentem in latum admodum callati. talis vmbra dicitur cataloi des. Si vero corpus luminosum mai' sit cor pore obiecto. facit vmbram tendentem i acu/tum et in conum. et talis vmbra dicitur conoi des. Ex quo pz q cum sol sit maior tota terra ipsa terra facit vmbram conoidem. Cõtingen te igitur q terra sit opposita soli que assigna/to modo ita alte dirigit vmbram q lunam at tingit et eam inficit/eclipsim lune facit. sed ex quo sol tumorem spere pterit iste conus tran/sit et declinat in partem oppositam. et tũc lu/na libere apparet et illuminatur. Cum vero luna directe sit opposita soli/lũa facit vmbrã cataloidem. et ideo vmbrã contra terram diri git et eclipsim particularem facit. quia talis vmbra nõ sufficit tegere totam terram cum a radijs solis in quibusdam partibus illuminet et ex tali vmbra accidit eclipsis in vno clima/te alio illuminato existente sicut dicit albuma. Umbra vero caloris solaris est repressiua splẽ doris radiorum solarium occultatiua. sterilita tis et fecunditatis terre inductiua. serpentum amica/et colubrorum nutritiua. estuantium et itinerantium refrigeratiua. maturitatis fructu um tardatiua. terroris vel timoris et horroris multiplicis incussiua. cum non sit corpus. spe ciei corpus est representiua. corporum in motu et inquiete est suupsius configuratiua. nã mo to corpore se mouet. et quiescente/requiescit. fugientiũ est insecutiua. et insequentium fugi tiua. quanto etiam dies est longior et sol in ce lo stat altior/tanto obiecti corporis vmbra vi detur minor et ecõuerso. et iõ sole oriente vide tur vmbra maior. similiter et in occasu q i me ridie.

Tenebra est lucis absentia. a tenen/do dicta. ligat eni et tenet oculos ne solem videant siue lucem. et sic nihil est nisi pura priuatio. Tenebra etiam dicitur aer obscurus vel vmbra opaci corporis. vt. d basilius.)et qualitate et situ luci contrariatur. ti morem incutit/colorum pulchritudinem tol/lit. verecundiaz dirimit vel minuit. somnolen tiam nutrit.

Finit liber Octauus

De ꝓprietatibus temꝑis ⁊ eius partibus.

Liber nonus.

Ostquam autem diximus de ꝓprietatibus celi ⁊ ei⁹ partibus de quib⁹ sacra pagina facit mentionem dicendum est sub breui cōpendio de eius effectu. s. de motu et mēsura motus. i. de ꝓprietatibus tēpis ⁊ ptibus eius. Causatur autē motus primo ⁊ principaliter a uolutione celi cuius mot⁹ primus est ⁊ sempiternus. vt dicit̃ in li. de ce. et mū. neq̧ similis est motui inferiorū corporali ⁊ visibili siue mutabili causa tamē est mot⁹ inferioris. qr motus rerū inferiorum generabilium ꝓcedit ex incorporali ⁊ uniformi motu orbium superioꝝ vt dicit Aristo. ibidē. Motus aūt est transitus a termino ad terminū cōtrarium. vt dicit̃ in fi. li. eiusdem. Omne eniz quod permutat̃. de contrario mutat̃ in contrarium. Et sunt sex species .s. generatio/ corruptio/ alteratio/ augmētum/ diminutio/ secundum locum mutatio. vt dicit idem. motus uero pmutationis ꝑm situm alius reuolubilis ⁊ spericus/ alius rectus/ alius compositus. Reuolubilis aūt non mutat locum secundum se totū sed ꝑm partes circulares. tamē quandoq̧ mutat locū vt patet in motu planetarū. Rectus autem semꝑ mutat locū q̄diu est in actu aut eni mouet̃ a cētro ad circūferentiā vt ignis et aer et hmōi leuia que ferūtur sursū aut ecōuerso mouet̃ deorsum. s. ad centrū. ut grauia sicut aqua et terra. hic aūt motus sex habet species. Est enim dexter/ sinister/ ante/ retro/ superior/ inferior. Cōpositus uero mot⁹ est duob⁹ motibus cōtrarius sicut motus ligni in quo accendit̃ ignis Motus in sup hoc habet ꝓprium qr ex vehemēti motu generat̃ calor vt patet ex motu primi orbis ex cuius cōfirmatōne ⁊ motu inflāmatur ether vt dicit Aristo. et ex motu liquefit plumbū quod est in motu ut dicit idem. motus. n. non pōt mensurari. nisi secūdum mensurā spacii in quo est motus. Omne aūt quod mouet̃ aut mouet̃ proprietate sue nature sicut adamas mouet ferrū ex virtute celesti. aut violentia sicut ex forti impulsu venti mouet̃ nauis. aut ex voluntate sicut mouet̃ corpus ꝓut vult animus. Motus vero mutationis est duplx vel mutationis de loco ad locū aut pmutationis dispositōis ad dispositionē de loco ad locum aut naturaliter/ aut per vim lapis eniz qū ab alto dimittit̃ quanto magis descendit. tanto est eius motus magis impetuosus. vnd̄ intendit̃ motus in fine ipsius. qd̄ vero mouet̃ per violentiā fortior motus est in principio motus ipsius et quanto remotior est a suo principio tanto debilior erit motus vt patet in sagitta ab arcu emissa. que tam a remotis pōt proijci. ꝙ in vltimo nihil penetrat neq̧ ledit. motus itaq̧ est generationis ⁊ omnis trāsmutationis inferiorū causatiuus. caloris et inflāmationis inductiuus. tam aque q̄ aeris subtilatiu⁹. caloris naturalis cōfortatiuus. appetit⁹ excitatiuus/ mediante laxatiue ad mūdificandū corpora alias corpus cooperatiuus. Unde dicit Hypo. si vis celebrū ducere moue corpus. Item si fuerit motus a centro ad circūferentiam erit materie extensiuus/ diffusiuus et dilatiuus. Si vero fuerit ecōuerso a circūferentia vsq̧ ad centrū erit aggregatiu⁹ partiū inspissatiuus et constrictiuus. Itē motus tēperatus est nature aīatorū corporū ꝯseruatiuus. imoderat⁹ vero est nature destructiu⁹

Empus est reꝝ mutabiliū mensura vt dicit Aristo. in li. de quinq̧ substā. vel tpus est numer⁹ numerans in omni eo quod numeratur vel sicut dicit Ra. tpus ē dimensio reꝝ mutabilium ꝑm motū ⁊ moram que coeua est in rebus mutabilib⁹. Et dicit Aug⁹. nihil est ꝑciosius tempe. qr d̄ omni possessione duo possūt simul haberi vel plura. sed duo momenta simul haberi nō possunt. Unde tempus recupationē nō recipit. amissio. n. temporis irreuocabilis est. breue ē tps mutabile ⁊ instabile irreuocabile. Cū enim motu mobili incipit/ quo penitus deficiēte tempus finit ⁊ ideo nō erit in futuro sed cessabit/ qū nihil nisi eternitas erit vt dicit Aug⁹. Tēpore nihil est cōis/ omnib⁹ enim equaliter est cōe. Tempore nihil labilius/ qr nunq̄ quiescit immo qū incipit deficet̃ incipit ⁊ decrescere ⁊ ecōuerso/ qr presens finis est preteriti ⁊ mox principiū est futuri. Omne enim tēpus tribus vicissitudinibus variat̃. s. in preteritū presens ⁊ futurū. Scdm rōnem tēporis ⁊ eius variā successionem semꝑ est dies ⁊ nox vt dicit Beda sed alibi dies alibi nox. tēpore nihil incertius nihil imperceptibilius. qr vt dicit Isi. tempus ꝑ se nō dinoscit̃/ sed solū ꝑ humanos actus. Item tpe nihil est alterabilius ⁊ ideo corpi nihil periculosius/ qr vt dicit Hypo. mutationes tēporū maxime generant morbos. subita eni mutatio frigiditatis in caliditatem corpa alterat ⁊ immutat ⁊ ideo

qr natura nõ patitur repentinas mutationes vt dicit Hypo. ideo subita mutatio temporis frequẽter est causa infirmitatis. Item moderato tẽpore ⁊ in suis qualitatibus temperato / corpori nihil est salubrius. vñ dicitur in ãpho. temporib⁹ moderatis si tempora temperaliter se habuerint / boni erũt status ⁊ maxime bone determinationis fiũt egretudines. Item ꝙuis tempus ita sit mutabile / tamen tempore nihil magis cõtinuũ / partes enim tpis sunt cõtinue. Unde dicit Mar. tempus qd in hyeme se necat statim in vere reuiuiscit ⁊ ecõuerso.

Annus vt dicit Isi. est solis reuolutio vel anfractus cũ pactis .ccclxv. diebus ⁊ quadrãte redit ad locũ suũ. Est autẽ annus dictus eo ꝙ mensibus in se remeantib⁹ voluit. Unde annus dicitur ab an ꝙ est circũ. qr quasi circulus in se redit ⁊ renouat. vnde apud egyptios ante litteras inuẽtas per pictũ draconem / caudã in suam incidentẽ ⁊ in se reuertẽtem signabat. vt dicit Isi. Sunt annorũ diuersa genera. nã est annus lunaris minor ano solari in .lx. diebus. ⁊ est ann⁹ solaris qui .xij. habet menses. Singuli aũt planete habent ãnos suos in q̃bus pficiũt cursum suũ vt Mars qui in duobus Jupiter in .xij. ⁊ saturnus in .xxx. Et ẽ annus magnus qui dicit mũdanus qñ oẽs stelle scđm Aristo. redibũt ad ꝓprium / ⁊ primum sue creatiõis pũctum / ⁊ hic ann⁹ scđm Aristo. in .xxxvi. milibus annorũ pficiet. sicut patet in li. de ꝓprietatibus elemẽtorũ. scđm platoicos aũt infra .xv. milia. pficit annus iste sicut dicit Macro. in li. Cironis. Est aũt annus vsuat. s. solaris quatuor tpm / que quatuor tpa sũt. s. tpus vernale estiuale autũnale ⁊ hyemale. ⁊ dicunt tpa eo ꝙ in suis qualitatibus mutuo se tẽpant vt dicit Isi. dicunt circuli eo ꝙ alterna assiduitate currũt ⁊ nunꝙ in eodem statu pseuerant vt dicit idẽ Isi. In his quatuor ãni tpib⁹ occidũt duo solstitia i hyeme ⁊ estate duo equenoctia in vere ⁊ autũno. Solsticiũ aũt est maxima equalitas diei ⁊ noctis / que accidit i gressu solis in cancrũ ⁊ capricornũ. in cancrum quantũ ad solsticium estiuale. in capricornum ꝙtum ad hyemale dicit solsticiũ quasi solis statio duplici de causa. vel qr sol in estate vel i hyeme ꝓpter longitudinẽ dierũ aut noctium videt stare in nostro emisperio vel inferiore vt qr in vtroꝗ solsticio. quasi stat / in estiuali non potens plus accedere ad nos. in hyemali nõ potens plus a nr̃o loco habitali elongari. Equinoctiũ est maxima equalitas diei artificialis ⁊ noctis que accidit in gressu solis in arietẽ siue libram. Primũ est vernale. Secũdum autumnale. In his quatuor tpibus fiũt quatuor ieiunia que dicunt tridualia. Primũ fit in pma septimana quadragesime. i. in vere. Secũdum est estatis in septimana pẽthecõstes. Tertium est autũni infra quartã feriã septẽbris. Quartũ est hyemis qđ fit septimana integra ãte natiuitatem dñi. Annus itaꝗ solaris est annus cõis / ⁊ incipit a ianuario ⁊ terminat in decembri. et est spaciũ quo voluit sol tricẽties sex agesies ⁊ quinquies in zodiaco ⁊ quadrante id est sex horis que sũt quarta pars diei naturalis Iste aũt sex hore nõ computant in anno cõi / sed colligunt in anno bissextili. Dicit aũt bissextus collectio .xviij. horarũ emissarum in trib⁹ annis cũ sex horis quarti ãni ad perficiendum vnũ diem ex .xxiiij. horis ex anus additione dicitur ãnus bissextilis vt dicit Beda. Et dicit bissextus qr semp eo anno quo accidit i februario bis .vi. kl. ꝓnũciamus. vel dicit bissextus ex bisse momentis collectis ex .xxij. momẽtis quibus sol morat in quolibet signo vltra .xxx. dies ⁊ ex .xxx. triẽtibus recolligunt singulis annis sex hore que collecte p tres annos faciunt in quarto anno diẽ bissextilem vt dicit Beda. sed hoc quere in computo.

Annus lunaris quandoꝗ dicitur spaciũ quo luna reoluitur ab vno pũcto zodiaci ad aliud punctum qđ continet secundũ quosdam .xxij dies ⁊ sex horas. Quãdoꝗ dicunt annus lunaris spacium quo voluit coniũctõne vsꝗ ad coniũctionem vel ab illuminatione vsꝗ ad illuminationem ⁊ tale spacium superat primum duobus diebus ⁊ .vi. horis. Dicitur aũt luna esse in coitu qñ ita directa est sub sole ꝙ nulla ps superficialiter nos respiciens apparet illuminata. tota vero ẽ illuminata qñ videtur plena post ꝯiunctionẽ / itaꝗ luna recedit a sole ⁊ relinquit eũ in aliquo pũcto zodiaci que reuertens ad idẽ pũctum / nõ inuenit eum ibi / quia iam pfecit in suo motu. Unde oportet eũ consumere p duos dies ⁊ sex horas anteꝙ illum cõsequat. ⁊ tale spaciũ dicitur lunatio. Quandoꝗ dicit annus lunaris spaciũ continens duodecim lunatiões / que diuidunt a computistis p sex pares ⁊ sex im pares / scđm ꝙ mẽses sunt pares siue impares ⁊ sex impares. Par enim lunatio respondet mẽsi pari. impar aũt impari Annus ergo lunaris ꝯtinens .xij. tales lunatões / ꝯtinet .ccc.liiij. dies / sexies aũt .xx.⁹ totidẽ .xxix. dies pficiũt tantã summã. Unde patet ꝙ annus solaris cõis supat hũc annũ lunarẽ in .xi. diebus / qui excessus facit etatem lune varia

ri singulis annis in kl. mensium. Ita q si in h
anno luna prima e in kl. alicuius mesis in se/
quenti anno erit duodecima. Quandoq aut
dicit mensis vel annus lunaris embolismalis.
et est embolissimus excrementum anni solaris ad
lunarem. Et dicit ille annus embolismalis i
quo cadit et recolligitur vna lunatio. xxx. dieru
recollecta ex illis. xi. diebus in quib superat a
nus solaris lunarem. et ideo tertius annus em
bolismalis est/ qz in illo recolligitur lunatio.
xxx. dierum tribus diebus de super remanenti/
bus. ter enim. xi. faciut. xxxiij. similiter in sex re/
manentibus alijs tribus diebus. similiter in.
viij. annis est embolismalis / additis illis. vi.
diebus ad illos. xxij. dies qui ex supercrescetia
vij. et viij. anni recolligunt/ sed ad hoc vt lu/
natio embolismalis. viij. anni sit. xxx. dierum/
oportet mutare duos dies ex embolismali sub
sequeti/ et ita pcedendum est vsq ad. xix. annu
qn ciclus embolismalis adimplet otinens an
nos. xij. comunes et. vij. embolismales. Em/
bolismales. n. sunt. iij. vi. viij. xi. xiiij. xvij. xix
Alij vero sunt comunes. Annus aut lunaris
maxime obseruationis e apud hebreos/ ppt
quod legalis dicit/ qz omnes festiuitates lega
les scdm lune cursum et etatem obseruant. et
ideo semp incipit a lunatione aprilis/ vt dicit
B. et in exo. xij. dicit/ mensis iste erit vobis pn
cipium mesium anni. &c. Preter annu aut vsua
lem seu coem et legalem/ est annus qui dicitur
emergens quado aliquo casu notabili emer/
gente tpus subsequens computat/ sicut greci
coputauerut tpus a prima olimpiade. et chri
stiani a prima dnica incarnatois/ et sic de alijs
Unde cotingit sepe q medium anni legalis
est principiu emergentis et ecouerso. et per hoc
multe otrarietates in byblia ad concordia re/
ducunt sed hec ad annorum diuersitate dicta
sufficiant.

V Er est principium anni cuius inici
um est qn sol in prima parte arietis
consistit et contra septetrionem per
rectam linea ascedere incipit vt di
cit constan. in pandec. li. v. c. iij. Recta autem
linea est que neq septentrioni attinet neq me
ridiei/ sz ab vtroq polo equaliter distat. Durat
aut tempus veris vsq in fine geminoru/ qua
tum. s. sol discurrit per tria signa. quoru vnum
quodq habet suu mensem/ ad tpus vernale per
tinente. Primus mesis est arietis incipiens a
xviij. die marcij vsq ad. xvij. aprilis. Secun/
dus est thauri incipies a. xviij. die aprilis vsq
ad. xviij. die maij. Tertius est geminoru inci
piens ab. viij. die Maij vsq ad. xvij. die iulij

Est aute vernu tpus/ inter frigidu et calidum
maxime tempatu. Inter hyemem et estate me/
dium qualitatu vtriusq participatiuu/ qm sa
guis tuc incipit multiplicari in corpore aialis
et humores qui in vernali frigore costricti fue/
rant et copacti/ calore vernali moueri incipiut
et dissolui. ver aut in suis qualitatibus tepera
tum sanissimu tpus est et minime mortiferum
ac infernu vt dicit consta. et G. Nam his dua/
bus qualitatibus natura delectat qz caliditas
est causa effectiua nutrimeti et augmenti. humi
ditas vero causa est materialis. et ideo in vere
maxime generat sanguis qui magis e necessa
rius nutrimento corporis. Si vero naturam
sua exierit diuersas inducit egritudines. vnde
dicit in emph. Si hyems sicca fuerit et borea/
lis. ver vero pluuiosum fuerit et autunus ne/
cesse est in estate febres acutas fieri et obcalidi
tas et dissenterias maxime in humidis. naz vt
dicit omentator in hyeme sicca humores p fri
giditate retenti acciunt. In vere aut nimia hu
ditate distempato/ multe supfluitates genera
tur et per calore resoluutur. In estate vero du
calor no est potens eas osumere/ putrefacit/ et
sic febres acutas generat et inducit et multas
alias passiones. Si vero hyems calida fuerit
ver aut frigidum et siccu/ necesse est homies in
estate egrotare et mulieres parturas leui occa/
sione abhortire. cuius rei assignat. G. ronem
in comento dicens qn corpa pregnantium in
hyeme sunt calida et humida. tenera sunt et ra
ra vnde frigiditas aeris vernalis subito pene
trans ad interiora ledit fetum. per frigiditate
enim et siccitate que sut caliditates mortifica/
torie/ mortificatur fetus. vnde fetus mortifica
tus aggrauat retinacula et ab rumpit et sic mu
lier necessario abhortit. Uernu insup temp
terra diu clausam et pre frigore ostrictam ape
rit et radices et herbas in terra latentes pducit
floribus et herbis terra renouat aues ad garri
tu et amorem solicitat et inducit. et miro decore
oem terre supficie induit et venustat. Unu ver
dicit a virone vel vigore/ qz tuc herbe et arbo/
res virescere incipiut et frondere. Temp veris
est tpus agriculture et laboris tpus leticie et a/
moris. Uernali. n. tepe oia videt letari. Naz
terra viret/ silua frondet/ prata floret/ celu sple
det/ mare quiescit/ volucres vociferat/ et nidifi
cant. et oia que in hyeme videbant mortua et
marcida vernali tpe renouant. Unde seremi/
tas vernalis aeris vocatur a mar. sinus iouis.
Aque vero vernalis tpis minus sane sunt ad
bibendum/ qz a vaporibus tunc resolutis in/
grossatur et a ranis et alijs vermibus tuc tpis

semen ꝓijcientibus inficiunt᷑. 7 ideo si necesse fuerit eas bibere ꝯtulit Constan. vt primo decoquant᷑ vel ꝑ ebulitionem subtilentur 7 purificentur.

e Estas calida est 7 sicca. cuius inicium est cū sol fuerit in prima pte cācri/ 7 tūc est sol in maxima eleuatōne quo ad nos et iam paulatim incipit descendere vsq; in finez virginis 7 habet estas tres mēses sicut 7 ver. vt dicit Constan. Primus mēsis est cancri a. xvij. die iunij vsq; ad. xviij. diē iulij. Secūdus est cū sol ē ī leone a. xviij. die iulij vsq; ad. xvij. diē augusti. Tertius est cū iam in virginē descendit. a. xvij. die augusti vsq; ad. xviij. diē septembris. vt dicit Cōstan. Est ergo estas calida 7 sicca colore generatiua/ eo ꝙ sol tpe estiuali summa graditur ascensione/ oppositusq; capitibus nostris directam 7 fortez in corporib⁹ nostris sicut 7 in alijs inferioribus fortissimā imprimit actionē Unde et superflua in hyeme coadunata dissoluit 7 cōsumit. Si vero estas suam tēperiem exierit infirmitates calidas 7 siccas generare 7 inducere cōsueuit. vt dicit Cōstan. dies longiores sol efficit et noctes breuiores. fructus 7 flores ad maturitatez ꝓducit. nam vi caliditatis sue. tunc intēse humores in fructibus tūc digerit/ 7 digestos eos in corpat 7 cōiūgit. Quod vero supfluum est desiccat penitus et ꝯsumit/ terram rimosaz 7 cauernosam reddit. nam calore suo humiditas ptes cōsumendo destruit. Siccitate vero sua ptes terrestres cōprimit et coniūgit/ et sic apent terrā atq; findit. Cōsumptis igitur ptibus aqueis que fuerūt causa coadunationis ptium 7 cōstrictionis/ necesse est vt pars a pte diuidat᷑ 7 sic fissura in ptibus terreis efficiatur. Unde et loca paludosa aquositatem ꝯsumendo desiccat 7 exasperat et indurat. porosas ptes aīalium caloris sui subtilitate subintrat 7 humorem subcuneū dissoluēdo sudorē ꝓuocat. et sic quod ē superfluū adnihilat et euacuat. ꝑ pororum etiam aperitionē fit spirituū exalatio et substantialis humiditatis euaporatio. et idō vires debilitat et eneruat. ex vtraq; caliditate sua colerā excitat 7 inflāmat. et ideo febrilē calorem generat 7 augmētat apes mellificantes suis floribus estas reficit et satiat nocturnis tpibus generat/ et herbarum supficiem ne diurno estu arescāt rigat 7 humectat. Estiuo tēpe aues maxime vociferāt 7 modulant᷑ ad pullificandum. siluestres volucres maxime animantur. omnium corporum vmbre in estate media abbreuiantur.

a Autumnus ab augendo est dictus eo ꝙ tunc tpis fruct⁹ et fruges potissime habūdant in horreis 2 augentur. omnes enim anni labores et fructus colligit in horrea et reponit. et ideo nutrici in fabulis iunonis cōparatur rōne fertilitatis. vt dicit Isido. Nam solicitos et negotiosos circa fructuū collectionē homies reddit. agros a frugibus et arbores a fructibus orbatas reddit/ siccitate et frigiditate sua frondes et folia mortificat et deicit/ terram sterilē efficit/ et vim germinatiuam āputat et prescindit Est itaq; autūnus frigidus et siccus humoris melancolici frigidi. s. et sicci generatiuus/ au⁹ inicium est cū sol primam ptē libre intrat cum sol est ī recta linea. s. in equinoctiali/ cū a septētrione et meridie eque distat. Habet tpus autumnale tres menses sibi ꝯseruientes, ut dicit Constan. Primus incipit quando sol est in libra a. xvij. die septembris vsq; ad. xviij. diem octobris. et tūc incipit sol declinare in meridie. Secundus mēsis est in quo sol est in scorpione a. xviij. die octobris vsq; ad. xvij. diem nouembris. Tertius est cū sol est in sagittario. s. a. xvij. die nouēbris vsq; ad. xviij. decembris vt dicit Constan. Autūnus in suis qualitatibus veri cōtrarius est. ideo multarū infirmitatum 7 pessimarū est generatiuus. Und᷒ Hipo. in amph. in autūno acute accidunt egritudines et mortifere super quē locum dicit Gal. Autumnus pestilentior ē ceteris tempibus et in multis illaudabilis. Primo ꝓpter mutabilitatē tpis. nunc. n. est calor nūc frigus. Secundo quia cū sit post estatez inuenit multos humores incēsos ex calore precedente quos repercuti frigus autūnale ad interiora / et nō pmittit eos exire qui putrefiunt et īducūt etiaz pessimas passiones / vt quartanas et febres vix curabiles. et hoc qꝛ autūnus frigidus est et siccus et in orduatus et ideo in autūno nimia siccitate sua cōsumitur substātialis humiditas corpa efficiunt᷑ debiliora. ꝓpter inequalitatem vero aeris pori subito nūc aperiūtur nūc subito cōstringuntur. vnde fit calidarū fumositatū retentio/ quas cum virtus nō possit expellere multitudine 7 acumine materie/ passiōes mortifere subsequūtur. Ptisicis aūt autumn⁹ maxime est nociuus / quia frigiditate et siccitate sua pulmonē desiccat et rumpit ad modū pampini. ideo ptisicos valde ledit.

b Hyems ab eūdo est dicta eo ꝙ tempore hyemali solet ire et solui sol ī breuiori circulo ꝙ̄ in estiuali. vnde breuiores efficit dies et noctes lon

giores. vt dicit Isi. Est aūt inicium hyemis se
cūdum Cōstan. cū sol est in prima parte capri/
corni ꝛ est finis defensionis solis in meridie/ ꝛ
iam paulatim incipit ascendere cōtra septentri
onem. Habet. n. hyems tres menses sibi deser
uiētes. Primus est in capricorno/ incipiens a
xviij. die ianuarij vsqꝫ ad. xvi. diem februarij.
Secundus est cum sol est in aquario a. xviij.
die ianuarij vsqꝫ ad. xvi. diem februarij.
Tertius mensis est qū sol est in piscibus et in
cipit a. xvi. die februarij vsqꝫ ad. xviij. diez mar
cij. vt dicit Constan. Est aūt hyems frigida ꝛ
humida flegmatis nutritiua. magis tñ dñatur
frigiditas ꝙ̄ humiditati/ qꝛ magna fit aeris ꝛ
aque constrictio ꝛ cōgelatio/ ꝑpter magnā so/
lis elongationē/ ex qua frigus nō modicū tūc
tempis generatur. Unde hyems estati penit⁹
est cōtraria. ꝛ ideo oīa viuentia ꝛ nascētia bene
ficio estatis/ rigore hyemali mortificant̄. ꝛ esta
tis preterite vestigia in hyeme penitus ānihi/
lantur. niues ꝛ aquarum inundatiōes in hye/
me multiplicant̄/ tam vie ꝙ̄ semite lubrice ꝛ lu
tose in hyeme efficiuntur/ nisi pori terre glacia
li frigore constringant̄. omniuz corporū vmbre
in hyeme plus ꝙ̄ in estate ꝓlongant̄/ poris ter
re clausis insuperficie exteriori corpora infrigi/
dant̄. Interius tamē partes calide fugientes
dominantē frigiditatem in aere aggregant̄. et
ideo aque puteales ꝛ fontanee in hyeme senti
untur magis calide ꝙ̄ in estate. qꝛ calor natura
lis fugiens contrariā sibi aeris frigiditatem in
teriora petit ꝛ in venis puteorū ꝛ fontium se i
cludit. et ideo ꝑpter caloris presētiam/ aque i
fōte vel in puteo ñ gelant̄. Itē hyemalis aspe
ritas/ hoīes efficit pigros ꝛ desides ad operā/
dum. verū etiam ex constringēte frigiditate cō
trahūtur et quādomodo coartāt̄/ ꝑpter quod
mēbra ad operandum ita de facili nō laxantur
Item ex frigore hyemali clauduntur pori/ ꝛ re/
uocato calore naturali ad iteriora virtutes aīa
les confortant̄/ ꝑpter quod excitat̄ appetitus
ꝛ plura cibaria ꝙ̄ in alijs tpibus necessario re
quirūtur. Unde Hipo. in amph. ventres in
hyeme natura sunt calidiores et somni longis/
simi. In his ergo horis plures oblatiōes dā/
de sunt. Calor enim est mult⁹ ꝛ multo indiget
nutrimento et cetera. Item qū hyems suas ex
cedit qualitates/ varie passiones in corpori/
bus generant̄. multi eni hūores poris clausis
in cōcauitatibus corporis aggregant̄/ qui nō
inuenientes viā euaporotionis calefiunt ꝛ pu/
trefiunt. ex quo necessario infirmitates varie ꝓ
creantur.

Ensis est nomen grecum de lune
m nomine tractum. Luna enim greco
sermone mene vocatur. Nam apd
hebreos menses legitimi nō ex cursu solis/ sed
ex motu lune nūcupantur. Egyptij autē primi
ꝑpter velociorem lune cursum/ nomen mēsis
primo ex solis cursu inuenerūt/ quoniam tardi
or motus solis/ facilius poterat cōprehendi.
Est autē triplex mensis. s. solaris ꝙ̄ diu sol mo
ratur in vno signo pagrando. Et est vsualis il
lud. s. spacium dierū/ quod in nostris horolo/
gijs cōtinetur. Et est mēsis lunaris. s. spacium
quo luna recedit ab vno pūcto firmamēti redi
ens ad idem pūctum et cōtinet in se. xxvij. dies
ꝛ. vij. horas. nam luna morat̄ per duos dies ī
quolibet signo ꝛ bisse hore. Ex eo vero ꝙ mo/
ratur in quolibet signo ꝑ duos dies cum sint
duodecim signa habent̄ vigintiquatuor dies.
Ex eo vero ꝙ morantur ꝑ sex horas exeūt tres
dies qui predictis vigintiquatuor diebus ad
iuncti faciūt vigintiseptē. sex vero bisse spaciū
suplent vnius hore integre. Ex quo patet ꝙ lu
na circuit zodiacum a pūcto ad pūctum per vi
gintiseptem dies ꝛ septem horas. Alio modo
sumitur mensis lunaris pro lunatione vt patz
supra de anno lunari. quere supra. Cōtinet ita
qꝫ mensis quatuor septimanas. Septimana
septem dies. naturalis dies quatuor quadran
tes. quadrans sex horas. hora quatuor pūcta
punctū decem momēta. momentum duodecī
vncias. vncia. xlvij. athomos. athomus vlteri
us nō diuidit̄ ꝑpter sui breuitatem. Sunt aūt
menses duodecim vsuales quorum vnus dici
tur Januarius a iano dictus cui fuit consecra/
tus. modo aūt dicit̄ ianuarius eo ꝙ sit limes a
ianua anni. vnde et bifrons ianus depingit̄
vt anni introitus ꝛ exitus demonstret̄ (vt dicit
Isi.) depingit̄ comedens et bibēs de cipho
qꝛ tunc aīalia abūdantiorem cibi copiam exi/
gunt ꝛ requirunt/ qꝛ tunc temporis ꝑpter sub
intrationē caloris ad interiora/ maxime viget
appetitus. Iste aūt mensis habet noctes lon/
gas horarum quatuordecim ꝛ dies breues ho
rarum octo.

Ecundus mensis est februarius a
ſ februo idest plutone dictus cui mē
sis ille fuit antiquitus consecratus
Nam ianuarium dijs superiorib⁹
februariuz vero dijs inferioribus antiquitus
error gentiliuz consecrauit. et ideo februarius
a februo idest plutone deo infernorum est no/
minatus. Est autem mensis pluuiosus valde
et aquosus propter vaporum eleuationem q̄
in pluuias resoluuntur. et ideo dicitur tunc sol

esse in aquario propter aquarum inundatio/nem. Depingitur autem februarius senex/ad ignem residens pedes calefaciens/ quia tunc temporis maxime viget frigus. ppter diutur/nam solis elongationem que pcessit. Inter autem omnes menses februarius mensis est mi/nimus qz nō habet nisi. xxviij. dies qñ non est bissextus. In bissexto habet. xxix. Dicitur autē februarius apud hebreos sebat. apud grecos xendicos/cuius nox habz. xiiij. horas. dies vero decem.

Ertius mensis est marcius a marte romane gentis auctore appellat⁹ vel ideo sic dictus est eo q̄ tūc ani/mantia ad marem et coitum moueantur (vt dicit Isi.) Dicitur aūt marcius apud hebreos mensis adar. Apud grecos vero vo/catur distam. ⁊ habet. xxxi. dies. Nox aūt eius habet horas. xij. ⁊ dies. xij. In mense aūt marcio est equinoctium vernale sole inter septentrionem ⁊ meridiē mediam lineam tunc tenente Et ideo in mense marcio aperiunt̄ pori terre atq̄ humores incipiūt ascendere tam in animalibus quam in herbis et arboribus/ vnde mar/cius depingitur tanq̄ vinitor vel ortulanus qz tunc est tp̄us vt superflua a vitibus ⁊ alijs arboribus amputent̄. In marcio aūt est tp̄us valde mutabile ⁊ instabile. Et ideo tūc tēpis corpora hominū facilime alterant̄. Aque autē marciales sunt minus sane ad bibendū qz tūc ex seminibus piscium ⁊ ranaꝝ potissime inficiuntur. sole in principio marcij. / in medio signi piscium existente.

Uartus mēsis est aprilis qui apd̄ hebreos dicitur yau. apud grecos vero dicit̄ sandicos. habens. xxx. dies cuius nox habet horas. x. di/es vero. xiiij. Dicit̄ autem aprilis quasi aperi/lis. qz tunc omnia apperiunt̄ ⁊ tunc gramina flores ⁊ folia de terra ⁊ arboribus egrediunt̄. ⁊ ideo aprilis depingit̄ gestans florem qz in illo mense incipit terra decorari floribus ac ve/stiri. vel aprilis dicitur quasi aphrodilis. vel a phris/ quod est semen quia tūc aptis poris terre sunt arua apta seminationi ⁊ agricultu/re/ sole circa medium marcij signū thauri subintrante.

Uintus mensis est madi⁹ siue maius a mayla matre mercurij dict⁹. vel dicitur a maioribus natu qui i republica sunt maiores. vel dicit̄ madius a madefactione pluuiarum/ quia tūc temporis oriuntur pliades ⁊ iades ⁊ alie stel/le pluuiales quarum virtute mittunt̄ pluuie ⁊ rores ad seminum iactorum madefactionem ⁊ irrigationē. Hic mensis apud hebreos dicitur Iar. Apd̄ grecos aūt dicit̄ aut moscos / habēs dies. xx. Nox vero eius habet horas. viij. ⁊ dies. xvi. Est aūt maius tp̄us amenitatis amo/ris ⁊ iocūditatis. Tunc enim maxime vocife/rant ⁊ gaudent aues. Tunc ad bella pcedūt reges. In maio silue virent prata rident ⁊ flo/rent/⁊ oīa fere animantia mouentur ad gaudium ⁊ amorem. ⁊ ideo sol dicitur in medio maij intrare signum geminorum quia ppter temperiem aeris et amenitatem tpis iocūditas in hominibus geminatur. vnde maius tempus est solatij ⁊ deductionis. ppter quod depingitur iuuenis equitans ⁊ gestans volucrē super manum.

Extus mensis dicitur iunius a iu/nioribus dictus/ eo q̄ populus ro/manus in centurias iunioꝝ ⁊ seniorum fuit diuisus/ vt dicit Isid⁹. Est aūt mensis iunius finis veris ⁊ principiū estatis. ⁊ dicit̄ apud hebreos thebach apud grecos vero desios habēs dies. xxx. Nox ha/bet horas. vi. dies vero. xviij. Est aūt mensis solsticialis. qz in eius medio intrat sol in can/crum. tunc aūt calore solis humorem in radicibus desiccante/ omnia tendunt ad maturitatē et ideo depingitur secans fena. quia fena tūc temporis in pratis sunt matura.

Eptimus dicitur iulius a iulio ce/sare sic vocatus. qz in illo mense fuit natus. vel vt dicitur tūc tempis fuit ad imperium sublimatus. Di/citur aūt apud hebreos camlis/apud grecos pauemos. habet dies. xxxi. cuius dies habet. xvi. horas. nox vero. viij. Est mensis iste feruētissimus. quia in medio istius sol incipit esse i leone. et incipiunt dies caniculares. et ideo tū ex sole/ tum etiam ex calido signo ⁊ calidissimo sidere fit excessus tūc temporis in calore. tunc etiam intendūtur omnes calide passiones ⁊ ē tempus maxime disconueniens medecine/ ex nimio calore ad interiora/ radiatus subintrante ⁊ humorem cōsumente/ segetes maturescūt. Unde iulius depingitur cum falce segetez resecante. qz tūc est tempus congruum messioni.

Ctauus mensis est augustus ab Augusto cesare nūcupatus q̄ apd̄ hebreos dicitur ebal apud grecos ior habēs dies. xxxi. nox habz ho/ras. x. et dies. xiiij. In hoc mense fruges in horrea recolligūt̄. et iō depingit̄ cū flagello siue flabello triturāte/ denudat terrā a frugibus ⁊ spoliat. et ideo dicitur sol in medio augusti signuz

virginis subintrare. Sicut enim virgo sterilis est et infecūda/ sic terra est quasi sterilis quādo a suis fructibus est orbata.

s Eptembris est mensis nonus sic dictus. quia est septimus ab imbre tēperanco. s. a marcio quā solent imbres inūdare. Et dicitur apud hebreos tursi apud grecos corros. hūs dies .xxx. cuius nox habet horas. xij. et dies. xij. In isto enim mense fit equinoctiū autumnale. nam in eius medio sol ingreditur signū libre. Est enī mensis iste finis estatis et principium autūni/ in quo vindemia fit matura. Et ideo depingitur quasi vindemiator. racemos colligens in corballo. Est autem iste mēsis mutabilis et instabilis/ cuius calor in principio est intensus. sed in fine remittitur et tempesciat iam frigiditatē sapiens autūnalem. Fuit autem mēsis iste apud hebreos valde celebris et solennis. Nā apud eos dies septimus/ mēsis septimus/ et annus septimus in summa veneratione habebantur.

d Ecimus mensis est october. quia ab imbre ē octauus. qui apud hebreos dicitur marizon. apud grecos yperbeos habens dies. xxxi. nox habet xiiij. horas. dies. x. qui in principio sui adhuc est calidus. sed in fine forti frigore corpus pūgit. et ideo in eius medio sol dicitur intrare signum scorpionis/ qui est vermis facie blandiens et cauda pungens. Hic mēsis quia naturaliter est frigidus et siccus/ terram desiccat et eam ad susceptionē seminū disponit et abilitat. vnde tunc temporis semina hyemalia glebe cōmendantur et ideo depingitur in similitudinē hominis seminātis

n Ndecimus mēsis est nouember sic dictus quia ab imbre nonus est. Apud hebreos dicitur casleu. apud grecos dicitur dyos. habens dies xxx. cuius nox habet horas. xvi. dies vero octo Hic mēsis frigiditate sua penetrat ad iteriora et grauiter ledit corpora. et ideo in ipsius medio dicitur sol signū sagittarij subintrare. et siccitate et frigiditate sua constringit et desiccat. et decidit arborū folia. poros etiam in aīalibus claudit/ et recollectis hūoribus intrinsicis eos cōgelat coagulat et cōpungit. et ideo tūc temporis animalia maxime porci multū impinguantur propter quod depingitur quasi rusticus quercus percutiens et glandibus reficiēs porcos suos.

d Ecembris. xij. mensis est sic dictus quia ab imbre marcij est. x. Marcius quidem est mensis pluuiosus. hic apud hebreos dicitur thureth. apud grecos epyleos habens dies. xxxi. cuius nox habet horas. xviij. dies vero. vi. Hic mensis est solsticialis quia in eius medio sol ingreditur signū capricorni/ quā ita est a remotis de nostro habitaculo quod nō pōt a nobis plus aliqualiter elongari/ sed tūc arcus meridionalis incipit paulatim reuerti et ascendere per circulos boreales. Est aūt finis autūni et principiū hyemis que se extendit vsque ad. xvij. diē marcij vbi incipit tēpus veris. In hoc mense propter asperitatem frigoris sūt altilia et alia animalia domestica multe quietis et parui motus et ideo plurimum impinguantur. vnde tunc temporis interficiūtur potissime et mactantur propter quod depingitur tanquam carnifex/ qui cū securi percutit et mactat porcum suū. Ex his enim duodecim mensibus efficiuntur annus tam solaris quam lunaris.

e Bdomada siue septimana a septē dierum numero est vocata cuius replicatione menses/ anni/ et secula peraguntur. Ab eodem enim die incipit/ et in eadem terminatur. cuius partes sunt dies artificiales et naturales. Sunt dies dicti a dijs quorum nōia cuiusdam sideribus sunt ab antiquis cōsecrata. Primū diem soli ascripserunt/ qui princeps est siderū et dominus planetarū. et ideo dies dn̄icus nuncupantur que priuilegiata est in multis. quia in die dominica mundus est creatus et in eadem dn̄s natus fuit et in eadem dominus resurrexit/ et in eadem etiā dn̄s misit spiritum sanctum. Secundū diem ascripserūt lune/ que soli in magnitudine et splendore proxima est. Tertium a marte et sic de alijs. Dierum aūt alius est egyptiacus. alijs nō egyptiacus. Egyptiacus est ille dies in qua misit deus plagam aliquam in egyptū. Unde cum sint. xxiiij. dies egyptiaci/ patet quod plures misit deus plagas sup egyptios quam decem que inter ceteras magis sunt famose. ponitur autem a kl. ecclesie/ nō quia aliud fit in illis plus quam in alijs omittendū. sed vt miracula dei ad memoriam reducantur. Dierū alius ē artificialis siue vsualis. alius naturalis. Artificialis est spaciū quo voluitur sol in nostro emisperio ab oriente ad occidentem. et dicitur artificialis quia quasi artificiū diuersificantur secundum diuersos situs climatū et regionū. Naturalis est spacium quo sol voluitur ab oriente per occidentem in orientem et talis dies continet. xxiiij. horas. Artificialis vero dies continet in equinoctio/ xij. horas. in alijs vero temporibus plus vel minus. secundum dierum incrementum vel decrementum. Dierum aūt alius denominatur a kl. alius ab idibus/ alius a nonis. Primus aūt dies mensis dicitur a nomine klarum/ a kalo quod est voco

quia tũc solebant mercatores ad nũdinas cõ
uocari. ⁊ erat festum solẽne quod vocaẽ festuꝫ
neomenie idest noue lune/qꝛ tũc luna videbaẽ
esse noua. None dicunẽ quasi nũdine/quia tũc
nundine inchoaban. Idus enim idẽ quod di
uisio/qꝛ tunc nũdine diuidebanẽ. Ex quo pa/
tet triplex dierũ differentia. s. kl'. dputate ad ce
lebrandum. nonas ac tributa ad negociandũ.
Idualis statuta ad recedendum a nundinis ⁊
ad ꝓpria reuertendũ. Dies aũt naturalis con
stat ex. xxiiij. horis quibus sol circa totam terrã
raptu firmamenti circũfertur. cuius partes sũt
quadrans/hora/punctũ/momentũ/vncia/et
athomus. Est aũt quadrans quarta pars diei
naturalis idest spacium sex horarum. hora enĩ
vi. pars quadrãtis. idest. xxiiij. pars diei natu
ralis/⁊ dicitur hora extrema ⁊ finalis pars tẽ/
poris/sicut ora dicaẽ extremitas fluuij siue ma
ris. (vt dicit Isi.) Punctũ est quarta pars ho
re/momẽtum. x. pars pũcti siue quadragesima
pars hore. ⁊ dicitur momentũ quasi minimuꝫ
atqꝫ angustissimũ tꝑus siderum a motu nũci/
patum vncia aũt dicitur. xij. pars momẽti.
Athomus est. xlvij. pars vncie. ⁊ dicitur atho/
mus quasi sine diuisione. qꝛ vltra athomũ nõ
recipit subdiuisionem. Dies itaqꝫ est illumina
tionis a sole receptiua/⁊ luminis recepti ad ali
os diffusiua. vnde dies a dyon grece deriuaẽ
Est aũt dyon idem quod claritas (vt dicit Isi
do.) Item dies ẽ mensium ⁊ annorũ descripti
ua ⁊ distinctiua omnia enim temporũ ⁊ secu/
lorũ curricula dierum numero computanẽ.
Item secũdum accessum solis ⁊ recessum ẽ di/
es breuitatis et magnitudinis receptiua. ⁊ ideo
ꝓpter solis elõgationeꝫ a nostro habitaculo ĩ
hyeme ẽ breuissima. ĩ estate aũt lõgissia qꝛ tũc
sol nobis vicini⁹ appropinq̃t. Itẽ sideꝝ ⁊ cor
porum superiorum est dies occultiua. qꝛ quã/
to dies est clarior/tanto stelle a nostris aspecti
bus occultantur. Item inter colores et rerum
visibiles forma est dies discretiua/ nam figu/
re ⁊ forme que de nocte latent/de die patent. (
vt dicit Beda.) Item diei presentia auium lu
cis est letificatiua. In ortu enim diei gaudent
⁊ cantãt aues. Item viatoribus est dies secu
ritatis ⁊ pacis tributiua/ que latronibus ini/
mica est et timoris incussiua. latrones enim de
die timent. Item diei claritas est tenebrositati/
tis nocti euacuatiua / et ipsi imediate successi
ua/et quanto nox precedens magis tempestu
osa est ⁊ turbulenta/tanto est succedentis diei
presentia magis grata. Item dies est status
sui mutatiua. crescit enim uel decrescit cõtinue
et quanto plus decrescit ⁊ abbreuiatur in hye
me/tanto plus in estate prolongatur. Item
dies est a torpore ⁊ somnolentia excitiua/nam
dies exercitio ⁊ labori hominum deputatur. ⁊
quanto plus dies declinat versus finem/tan/
to sapiens operarius ad perfectionem diurni
operis plus conatur (vt dicit Grego.

a Urora finis est noctis precedentis
⁊ diei sequentis principiuꝫ. Et di
citur aurora (vt dicit Isiderus.) q̃si
aurea hora eo ꝙ in utilitateꝫ ad mo
duꝫ auri diffundit colorem. vnde ⁊ sol in auro
ra a grecis crisostomos idest auri dom⁹ appel
latur. nam radij eius splendentes aureas co/
mas demonstrant. Uel dicaẽ aurora quasi au
ra rorans/eo ꝙ in aurora ros generatur. ex cu/
ius humectatione infunditur terra/ et aeris ca
liditas temperatur. aurora lumen a sole impe
trat. qꝛ clarior est ipsa nocte/sed obscurior cla/
ro die. aues mundas ⁊ diurnas ad volanduꝫ
⁊ cantandum excitat nocturnas autem fugat.
In ortu autem aurore flores primo clause
aperiunẽ/et herbe que estu precedente macre/
scunt/in aurora eriguntur. vires animales in
aurora confortantur/ ⁊ animaliũ egritudines
alleuiantur et diminuũtur. In aurora autem
humor sanguineus dominatur. Unde secun/
dum Constan. Aurora vsqꝫ ad tertiam imitaẽ
naturam veris. meridies estatis/hora vesperti
na/temporis autumnalis/nox vero hyemalis
qualitatibus. In aurora ꝓpter dominium sã
guinis somnus dulcis est et salubris. tunc etiã
temporis maxime galli ad vociferandum con
citantur. Oritur autem lucifer in aurora et oriẽ
tis solis presentia nunciatur esse ꝓxima ⁊ vici
na. Aurora a tenebris incipit/sed vsqꝫ ad per
fectionem luminis proficit ⁊ procedit. Uariat
autem in ortu solis colorem suum. vnde nunc
croceum nunc purpureum/nũc aureum protẽ
dit colorem. Accidit hec varietas ex diuersa q̃li
tate vaporum vel nubium in quibus modis
fit depressio solarium radiorum (vt dicit Be/
da.) Nimia autem serenitas in aurora cum ra
dijs solaribus directis contra austrum signuꝫ
est future tempestatis (vt dicit idem Beda.)
Idem est autem aurora ⁊ diluculum. Sic au/
tem dicitur/ quia est diei lucidum ⁊ luminosuꝫ
principium. Est enim diluculum. secundũ Isi
do. terminatio noctis et inchoatio plene lucis
alleuiatio infirmitatis/expeditio ab inimicis
In diluculo hostes fugiunt ⁊ latrones (vt idẽ
dicit) Idem est mane quod diluculum. nã ma
ne est lux plena ⁊ matura. ⁊ dicaẽ a mene quod
est bonum/eo ꝙ luce nihil est melius. (vt dicit
Isi.) Est autem mane principium laboris/et

finis dormitationis tempus sobrietatis/ et p̄fectio celebrate digestionis/ paulatim nocti finem imponit et cito transit. rerum qualitates/ species et figuras preostendit ꝛ producit.

Meridies est dicta quasi dies media Nam in meridie in medio celi videtur consistere sol in medio puncto inter ortum ꝛ occasum existens videtur equaliter ab vtroq; tunc distare. vel dicitur meridies quasi mera dies/ q2 tunc purior et clarior est sol/ quando de medio celi rutilat/ ꝛ totū orbem illuminat pari claritate (vt dicit Isi.) Hec hora calidior est ꝛ siccior/ et in suis qualitatibus est similior estati. Et accidit propter quatuor scilicet propter directam solis ad capita nostra oppositionem/ ꝑpter solarium radiorum reflexionem/ ꝛ directam duplicationem/ ꝛ ꝑpter radiorum spissitudinem/ ꝛ eorū cōfractionem/ ꝑpter linearum angustiam in q̄bus radij coartanť. Aer etiam tūc temporis ꝑpter multiplicationem ꝛ concursum radiorum maxime calefit. ꝛ ideo amplior calor in istis inferioribus generatur. In meridiana autē hora vmbra vniuscuiusq; corporis ē breuissima et a meridie versus septentrionē/ tunc temporis est extensa. et quanto sol plus recedit a meridiano circulo/ tanto obiecti corporis vmbra amplius perlongantur. (vt dicit Beda.) In meridie flores et herbe arescūt. sꝫ fruges et fructus potissime maturescunt. Animalia loca vmbrosa ꝑpter solis feruorem querunt/ ꝛ in suis latibulis requiescunt. In meridie animalia venenosa sicut colubre ꝛ serpentes plus ledunt/ quia venenum suū facilius tūc infundūt de mane etiam ꝑpter frigiditatem nocturnam precedentem rigescunt. et ideo in eis vis veneni cōsopitur. sed in meridie calefiunt/ vnde tūc ad pungendum ꝛ virus veneni infundendū fortius inardescunt. Unde in feruore meridiano cauernas exeunt/ ꝛ calefactionis gratia soli se exponunt (vt dicit Isi.)

Vespera a vespero stella occidentali est dicta. Uesperus enim est stella qui solem occidentem sequitur ꝛ tenebras sequentes comitať (vt dicit Isidorus.) Uocatur autem vesper serū a ianuis seratis sic dictum/ quia quādo venit vesper fores serantur/ vt omnia in domo maneant tutiora. Dicitur etiam crepusculum idest dubia lux/ quando inter lucem ꝛ tenebras discernere nō est certum (et dicit idē.) In vespere igitur dies finitur et solares radij a terre sup̄ficie subtrahunť. imminente vespera/ vmbre corporum maxime protenduntť. Flores qui contra solem aperti fuerant ꝑpter solis absentiā in se clauduntur. pori etiam corporum qui ex calore diurno aperti fuerant ꝑpter remissionem caloris in vespere constringunť exalationes et fumosi vapores que materia sunt nebule ꝛ nubis/ vespertino tempore resoluūtur homines ꝛ animalia ꝛ etiam volucres ꝑpter resolutiōē fumositatū in eorū corporib9 ad sōnū ꝛ dormitiōnē tūc disponūť. aues nocturne sicut bubōes ꝛ noctue de suis latibulis ad sua pascua parāda tēpore vespertino egrediuntur. greges a pastoribus ꝛ a pascuis reducti i caulis ꝛ alijs ouium receptaculis recolligunť. lupi a canibus in vespere vix discernūtur. vigiles ꝛ custodes propter latronum insidias ꝛ hostium insultus in muris ꝛ turribus statuūtur. in vespere etiā laborantes remuneranť ꝛ quieti exponūtur.

Nox a nocendo est dicta eo q̄ oculis nocet. nam oculū priuat a sua perfectione scilicet ab actu videndi. occultat enim rerum colores in quibus oculus delectatur. Causatur autē nox ab vmbra terre cuius interpositio intercipit a nobis solares radios ꝛ impedit ꝛ tollit a nostris aspectibus visum solis. Est autem nox frigida ꝛ humida qualitatibus hyemis similis ꝛ ideo quieti animalium est congrua/ virtutū ꝛ operationi naturalium effectuum necessaria Unde nox est tempus dormitionis ꝛ quietis vt uirtutes que per vigilias diurnas distracte ꝛ disperse fuerant debilitate/ beneficio noctis quiescant ꝛ coadunantur/ et sic coadunate confortentur. ne nox propter solis absentiam essꝫ penitus indecora/ stelle cum fulgoribus illustrant. Unde ex stellarū motu noctis tenebrositas minoratur/ ꝛ noctis cursus ꝛ processus discernitur. aeris etiam nocturna densitas temperatur (vt dicit Albu.) ꝛ ideo in nocturnis tenebris ambulantes vel nauigantes/ de facili deuiant. nisi eorum via per motum ꝛ siderum situm dirigatur. omnis infirmitas plus extenditur generaliter nocturno tempore q̄ diurno et patiens de nocte plus q̄ de die aggrauatur per cantum gallorum finis noctis predicatur. ꝛ aduentus future diei prenunciatur. Nox autem secundum excubias in quatuor vigilantium ordines distribuitur. (vt dicit Beda.) Nam primi vigilant in noctis principio. Secundi in conticinio. Tertij in media nocte/ siue ipsius noctis intempeste silentio. Quarti in gallicinio. Omni enim tempore in castris vigilant ꝛ excubant/ ne inueniant quod formidant (vt dicit idem super luce. xij.) Preter hec nox est ex se horroris ꝛ timoris incussiua fantas-

inatum & illusionum contentiua. plura enim fantasmata occurrunt de nocte quam de die. plures enim occurrunt dormientibus de nocte quam de die vigilantibus fantasie. (sicut dicitur ibi multa passa sum per visum propter ipsum) Math. xxvij. Nox etiam est condensationis & infectionis inductiua. Tanta enim fit de nocte ex fumis & vaporosis exalationibus aeris immutatio et infectio quod vix animantia viuerent/ nisi sidera et luna suo motu contra huiusmodi malitiam obuiaret. (vt dicit Albu.) Nox etiam est illorum que claritate diei occultantur manifestiua. vt patet quia sidera de die latent. de nocte vero apparent immundorum animalium est nutritiua. nam apri. et alie fere siluestres de die in suis foueis & antris latitant/ de nocte vero per vineas & agros euagari non cessant. audacie & securitatis maleficijs est sepius prestatiua. nam de die deprehendi timent latrones & fures qui nocturno tempore ad omne flagitium sunt audaces (vt dicit Grego.) hora tempestatis/ nocturna mora periclitantibus in mari est maxime nociua. quia quando nox naufragium patientibus superuenit/ euadendi locus aliquis vix occurrit (vt dicit Grego.) Totius medietatis vite humane est nox insensibiliter consumtiua. tantum enim temporis consumimus de nocte dormiendo/ quantum de die in vigilando vnde nox subtrahit quo ad laborem partem maximam vite nostre. (vt dicit Gre.)

Sabbatum est primum septimane festum/ quod ad celebrandum deo in die septima fuit a domino institutum/ quia in die septima requieuit dominus ab omni opere. (Gen. ij.) Unde apud hebreos ita preualuit hec solemnitas in tantum/ quod nullum opus in sabbatis fieri permittebatur immo in sabbatis seruis/ ancillis/ animalibus/ & iumentis/ requies fieri iubebatur ignis in domibus iudeorum in sabbatis non accendebatur. cibus in die sabbati necessarius/ in die precedenti preparabatur/ cultioribus indumentis populus in sabbatis ornabatur/ lautioribus cibis & epulis populus communiter in sabbatis vtebatur/ templum orationis gratia plus quam in alijs diebus frequentabatur/ altaria sacrificijs maioribus & oblationibus pinguioribus semper in sabbatis cumulabantur/ lex in sabbatis semper a populo a sacerdotibus exponebatur & declarabatur/ cantus cum psalmodia solemnius agebatur/ omnis discursus et euagatio populo prohibebatur. Unde inter sabbati spacium tantummodo. M. passuum vocabatur. plus enim ambulare in sabbatis illicitum putabatur (sicut dicit glo. super act. Apostolorum) arma sumere nisi solum pro defensione legis non concedebatur. (vt patet in libro Machabeorum. ij.) In quiete ergo sabbati/ quies animi figurabatur. Uiolator etiam sabbati sine misericordia interfici iubebatur. vt patet in illo qui colligens ligna in sabbato/ qui iubente domino lapidibus fuit a populo interfectus.

Neomenia apud hebreos idem est quod noua luna & erat solemnitas in kl. mensium ad honorem domini que renouat omnia instituta. Quod enim fecerunt gentiles in principijs mensium ad honorem diane & iunonis/ fecerunt hebrei in kl. mensium ad honorem creatoris. Et ideo principia mensium dicuntur kl. quasi colende (vt dicit Isi.) Dicuntur a calo grece quod est voco latine. quia tubis et buccinis hec solemnitas pronunciabatur/ a clangore buccine ad festum neomenie vocabatur populus. Hec festiuitas multum fuit celebris et insignis. & ideo spiritualibus hostijs honorabatur. & populus ad epulandum et conuiuandum in kl. tubis & buccinis specialiter inuitabatur.

Septuagesima est spacium. lxx. dierum que extenduntur a dominica que dicitur. lxx. vsque ad sabbatum pasce. et dicitur sabbatum in albis In his autem. lxx. diebus signantur. lxx. anni quibus filij israel captiui fuerunt in babilone per quos continue fuerunt in miseria & dolore sed accepta licentia a Ciro rege/ reuertebantur finitis. lxx. annis cum gaudio & honore. In his autem. lxx. annis captiuitatis babilonice prefigurabatur totum corpus/ quod diu culpe subditur atque pene. & culpa primi hominis cum pena sibi inflicta/ legitur in ecclesia in prima dominica quando. lxx. inchoatur. vnde in signum presentis miserie cantica leticie subticentur. nuptie et coniugia donec post pasca suspenduntur. In pasca autem alleluya cum alijs iocunditatis canticis resumitur. qui passionem christi seruitus humani generis relaxatur pena tamen adhuc remanet. Et ideo in septimana pascali cantatur gradale cum alleluya. quia adhuc cum spirituali leticia quam habet ecclesia pro remissione culpe remanet quedam tristicia/ pro remanente adhuc pena/ sicut populus israeliticus de sua reuersione libera in hierusalem multum exultabat. sed nihilominus propter dif

ficultate itineris multum vel plurium laborabat. Sic nos tendentes ad patriam gaudem⁹ per gratiam nostre redemptionis sed adhuc lugemus pro peccatis. cum autem vite presentis septuagena fuerit adimpleta / tunc fulgebimus in albis in agni presentia. et ideo i sabbato in albis cantatur duplex alleluya. quia finito labore vite presentis / cum peruenerim⁹ ad eterne quietis sabbatum gaudebim⁹ stola duplici nobis tunc temporis restituta. in signum miserie vite presentis cantantur in introitu misse. Circumdederunt me gemitus mor. pro spe reuersionis inuitamur in epistola ad currendũ in stadio. et ad laborãdum in vinea domini sabaoth docemur in euangelio. Hec omnia ex summa et scientia Jo. beleth sunt extracta. cuius auctoritas in ecclesia ẽ solemnis. maxime in officijs ecclesiasticis ordinandis.

Quinquagesima quasi quinquies decem est vocata. et signat tempus remissionis secundum expositionẽ ipsius Beleth. nam annus quinquagenus dicebatur ãnus iubileus / qui apd hebreos fuit summe celebris et festiuus. annus enim fuit reuersionis proscriptorum / remissionis debitorum restitutionis deperditorum. Incipit autẽ quinquagesima in dominica tertia a septuagesima / et finitur in dominica resurrectionis. Signat enim statum gratie ad quam restauramur mediante beneficio penitentie. Unde ieiunium ecclesie incipit in medio quadragesimalis septimane / et tunc frequentius quinquagesimum psalmum qui est penitẽtialis recitamus in diurno officio / in singulis fere horis psalmus ille penitentialis qui miserere mei deus intitulatur) repetitur. Obseruationem autem anni quinquagesimi qui dicebat᷑ i lege iubileus. incipit secundum hebreos ante legem a tempore scilicet abrahe / qui liberauit loth nepotem suum qui tunc temporis fuit annorum. l. et ideo ab illo tẽpore inter filios abrahe seruabatur quod precedẽte tempore sub lege propter misterium approbatur. vt patet in numeris.

Quadragesima est tempus. xl. dierum vt dicit Jo. incipiens a dominica prima quadragesime et se ꝓtendit vsqȝ ad domini cenam / in qua dominus noui testamenti sacrificiũ inchoans / pane angelico nos reficit / in quo nobis figuratur ꝙ qui. xl. penitentie vel presentis vite spiritualiter pegent diuine contemplat. omnis societate finali perfruetur. Est autem quadragesima tempus militie christiane in quo a crius contra vicia dimicamus. Hunc enim dierum numerum ad nostram assumimus militiã non solũ per exemplum moysi et helie / sed etiã per imitationem iesu christi qui tot diebus legitur ieiunasse. Bene autem sub hoc numero ieiunamus. nam pro eo constat ex denario q̃ter in se reuoluto decalogum sub denario / et euangelium sub quaternario representari / quibus annis spiritualibus noster aduersarius repugnatur / et terra viuentium iure hereditario possidet᷑ / sicut terra promissionis / finita. xl. annorum pugna in deserto filijs israel cõcedebat᷑ Fructus etiam nostre militie ostenditur sub h numero. nam quadragenarius collectis ptib⁹ ipsum diuidentibus / producit numerum / quĩquagenariũ / qui numerus remissionem debitorum et hereditatis amisse restitutionẽ signat Ex quo ostendit᷑ ꝙ dimicando contra vicia remissionẽ consequimur peccatorum / et heredes efficiamur bonorum. In hoc enim numero vite nostre decimas et primitias consecramus. nã ꝓ decima. ccc. lx. dierum ieiunamus. xxxvi. dies pro decima. vi. dierum et horarum qui residui sunt de anno integro vnum diem / vt in sũma soluantur deo pro decima anni. xxxvij. dies ieiunabiles / et tres dies de ieiunio quatuor temporum pro primitijs offeruntur. hoc aũt facimus vt offerentes deo primicias nostris tẽporis in fide trinitatis et decimas in completõne decalogi per fidem et bonos mores / primogenitorum dignitatẽ et eterne felicitatis denarium assequamur. Et quia quadragesima est tempus militie ideo in euangelio agitur de militia et victoria ipsius christi. In tractatu vero quatuor impugnationum et temptationum genera demonstrantur. Quarum prima est leuis et occulta scilicet timor nocturnus. Secunda ẽ leuis et manifesta scilicet sagitta in die volans. Tertia est grauis et manifesta scilicet occursus demonij meridiani. Quarta est grauis et occulta et hoc est negocium in tenebris ambulans. Contra istas itaqȝ impugnationes vtimur spirituali armatura / ad quam nos instruit apo. i epistola et inuitat / vbi dicit exhibeamus nos sicut dei ministros per arma iusticie et c. Inter omnia autem tempora anni tempus quadragesime est magis nobile et insigne. Est enim tẽpus reuiuificationis / quia terra que in hyeme videbatur quasi mortua tempore quadragesimali reuiuiscat et virescat. Item tp̃us est renouatõis. nã terra herbis florib⁹ et arbores frõdib⁹

renouantur et ornantur. Item tempus est im/
pregnationis et fecundationis. quia tūc virt⁹
generatiua in aīalibus ⁊ plantis marie viget
Unde tunc pullulant ⁊ germinant terre nascen
tia/vniuersa. Item tempus est nidificationis
et pullificationis. vnđ turtures ⁊ ciconie ⁊ alie
volucres qui iacuerunt tota hyeme/tēpore ver
nali adueniunt/et ad nidificandum sunt solli
citi. Item tempus est medicine ⁊ purgationis
qꝛ tunc maxime mouebūtur humores in corpe
ad exeūdum. et ideo est ꝯgruum tempus medi
cine. Item tꝑus est lucrationis ⁊ negociatōis
tunc. n. arabilis est terra ⁊ mare nauigabile. et
ideo solent hoīes vernali ⁊ quadragesimali tē
pore ob spem lucri/ad diuersa negocia se mo/
uere. Item tempus est resecationis superfluo
rum ⁊ amputatōnis. et ideo in quadragesima
amputant̄ vites et alie arbores que a superflu
is exonerant̄. Itē tempus ē lacrimationis vi
nearum incisarum ⁊ germinationis. Nam hu
mor qui erat in radice superfluus euaporat ⁊
distillando se euacuat incisa vite. virtus etiam
germinabilis tunc erumpit/ ⁊ per diuersas p/
tes in propagine se ostendit. Item tempus est
seminationis ⁊ sertionis quia circa quadrage
simam ⁊ semina terre committunt̄ et surculi in
arboribus inseruntur. Item tempus est roris ⁊
pluuialis irrigationis/tūc enim oriunt̄ hyades
⁊ alie stelle imbrifere que sūt causa roris ⁊ plu
uie ad iactorum seminum irrigationem ⁊ nutri
mentum. vt dicit Albu. et Beda. Item temp⁹
est deambulationis et peregrinationis. qꝛ tūc
ecclesie et sanctorū limina maxime frequētant̄.

p Asca grece passio dicitur latine a
pathin quod ē pati. Hebraice eni
idem est qđ transitus/eo ꝙ pasca
hebreorum agnus imolabat̄/ as/
sus comedebatur/ quod comedi non poterat/
igne cremebatur. ⁊ nihil ex eo/ vsqꝫ ad mane đ
relinquebatur. cum festinatiōe ⁊ lactucis agresti
bus et panibus azimis comedebatur. ab incir
cisis et immundis comedi ꝓhibebatur acci
cti fuerunt hebrei et pedibus calciati quādo ab
eis comedebatur/in manu manducātis agnū
baculus tenebatur/sanguine agni linitis do/
morum postibus virtus exterminantis an/
geli coercebatur/ quia non habuit potestatem
nocendi vbi domorū postes cum superlimi
naribus fuerant tunc liniti. In comestione eni
agni imolati transeunte domino per egyptum
egyptiorum populus peraticebatur. populus
vero hebreorum ab egyptiorum crudeli domi
no liberabatur. vnđ ex eo ꝙ primogenita egy
ptiorum interficiebantur hebreorū primoge
nita sanctificabantur. Post comestionem ve/
ro agni populus precedente columna ignis ⁊
nubis illesus per mare rubrum de egypto edu
cabatur. Phaaron autem ipsos persequens
cum toto suo exercitu preceps/ in medijs flu/
ctibus emergebatur. tandem in fine cum hym
nis et canticis pro sua liberatione ⁊ hostiū sub
mersione gratiarum actiōes domino soluebāt
Hec omnia in Exo. per ordinem continentur.
scilicet. xij. xiij. ⁊. xiiij. Et ideo in memoriam in
terfectionis egyptiorum ⁊ liberationis hebre
orum inoleuit consuetudo. vt semper de duo/
bus damnandis ad mortem/ vnus in pasca
iudeorum interficeretur et alter liber dimittere
tur. vt patet Mathi. xxvi. Istud autem pasca
iudeorū typus fuit et figura pasce christiano
rum/in quo mediante sanguine agni immacu
lati qui abstulit peccata mundi/ omnes electi
a seruitute demonum sunt et redempti p quē
verum faciunt transitum de carne ad spiritum
de veteri homine ad nouum. de vmbra ad lu/
cem/de mundo ad celum de figura ad verita/
tem/de seruitute ad glorie filiorum dei liberta
tem. Ideo dies pascalis est tempus leticie et
exultationis/tempus lenitatis et renouatiōis
tempus puritatis ⁊ iocunde refectionis. quia
resurrectionis filij epulantur/ non in fermento
veteri malignitatis sed potius in azimis since
ritatis et veritatis. nostrum autem pasca sēp
in die dominico celebramus verno tempore
luna adhuc plena. In dominica autem semp
celebramus/ propter reuerentiam dominice re
surrectionis. Non autem semper celebramus
in. xv. luna cū iudeis/ne iudaizare videamur
Nostrum insuper pasca large sumptum/ad mlt
ta se extendit. Et primo ad diem in ramis pal
marū/quod vulgariter pasca floridum dicit̄.
eo ꝙ in illo die florentes arborum et virentes
ramos in manibus gerimus. quia dominus
illo die processionaliter cum ramis arborum ē
receptus. Hec dies e. priuilegiata/ in hoc ꝙ
filij israel/illo sub Josue transito iordane sic/
co vestigio intrauerunt terminos terre promis
sionis(et ederunt de frugibus terre chanaan.
et statim defecit manna quo aliti fuerunt in đ
serto quadraginta annis. vt patet Josue. ij.
In eodem etiam die sicut erat tūc dies palma
rum eiecit dominus de templo ementes ⁊ ven
dentes postꝙ a turbis cum ramis palmarum
et oliuarum honorifice est susceptus. Ad pasca
etiam pertinet dies cene qui secundū Jo. be.
in quatuor est priuilegiata. in penitentium ad
ecclesiam redeuntium reconciliatione.

Qui enim in die cinerum ab ecclesia per

iusticiam educuntur/in die cene per misericor diam in sinū ecclesie recipiuntur. ⁊ ideo i quin ta feria fecit dominus ex aquis pisces ⁊ volu/ cres/partem enim dimisit gurgiti/partez leua uit in aera/qꝛ dominus malos in carnalibus delectantes seperat a bonis in celestibus glori ficatis. Secundū priuilegium consistit in vete ris sacrificij terminatione ⁊ mirifici sacramenti altaris institutione. quando carnalis ritus in celestem ⁊ spiritualem ritū est mutatus. Terti/ um priuilegium consistit in sacre vnctionis et crismatis ꝯsecratiōe. tūc enim ab episcopo ole um cathecuminorum et infirmorum quo par/ uuli baptizandi inunguntur in organis sensum morte iam appropinquante/cōsecrant. Eodez etiā die ꝯficitur crisma ex oleo ⁊ balsamo quo paruuli crismant a minore sacerdote in vertice a maiore. s. ab episcopo in frōte videlicz in ꝯfir matione. Quartū priuilegium est in mandati dominici representatione. ⁊ hoc fit in pedum ablutione. in pauperum refectione. in altariuz denudatione ⁊ eorum expiatione. Est igit dies cene dies reconciliationis. trāssubstantiatiōis. cōsecrationis siue vnctionis dies refectionis ⁊ ablutionis. Ad pasca nostrum in super ptinet dies parasceue. ⁊ dicitur bona sexta feria. qꝛ i ea dominus est passus cuius passione omnes sexte ferie habende sunt in reuerentia ⁊ honore Celebratur autem dies parasceue cum tristicia ⁊ merore quamuis aliorum sanctorum passio/ nes cum gaudio celebremus quia sancti post martirium euolant ad celum. Christus vero de scendit ad infernum. sed qꝛ fregit tartara ⁊ san ctos eduxit/⁊ tertia die viuū se ostendit. Ideo tunc maxime gaudemus. vt dicit idez Jo. be. Huius diei priuilegia fuerunt xp̄i immolatio ⁊ demonis qui mortis habebat imperium hu miliatio/p̄adisi aperitio/hoīs redemptio/scri pturarum reseratio siue manifestatio/omnium figurarum cōsummatio. Et ideo in cruce dixit. Cōsummatū est. Ad pasca quoqꝫ pertinet ipsi us vigilia/que anatomathice sabbatum san/ ctum appellatur/qꝛ in illo sabbato christus q̄ est sanctus sanctorum tota die in sepulchro re/ quieuit. In hac die ignis nouus acquirit/be/ nedicitur/⁊ ad accendēdum pascalem cereum custoditur. deinde cereus pascalis erigitur et a diacono bn̄dicitur ⁊ accendit/cui thus in for/ ma crucis imprimitur. deinde lectionib⁹ lectis ad consecrationē fontis ꝓcessionaliter acceditur ⁊ cōpleto baptismo/ad celebrationē misse re/ uertitur ⁊ redit. totum aūt diei officiuz sub bre uissimarū vesperaruz compendio terminant ne neophiti ad diuinū officium inconsueti/tedio

afficiant. Tota. n. septimana pascalis celebris est ⁊ solēnis/cuius finis in sabbato i albis ter minatur. qn̄ alleluya duplicatur. Signat enī futurā sanctorum gloriosam resurrectionez. in quadruplici stola electi decorabunt. de quib⁹ dicitur in Apo. Ambulabunt mecuz in albis/ quoniam digni sunt.

Penthecostes fuit festuz solēne apd hebreos sicut est moderno tempo re quo ad nos/⁊ est dies. l. a pasca. Sicut enim populus israhelitic⁹ quinquagesima die que a pasca quod celebra uerunt in raphadim venerūt ad montem. Sy na ⁊ legem susceperūt. vt patet Exo. xix. Ita quinquagesima die a passiōe xp̄i datus ē spiri tus sanctus apostolis in linguis igneis vt facti di essent in omni genere sermonis/ ⁊ feruidi in amore caritatis. Dicitur aūt penthecostes a pē tha quod est quinqꝫ ⁊ costes quod est decem q̄ si quinqꝫ decades dierum a pasca vsqꝫ ad pen thecosten. Intercurrunt et distinguitur p septez septimanas/ꝓpter septiformem gratiaz/ que in aduentu spiritus sancti credentib⁹ est colla ta. Tempus aūt circa penthecosten est tempus militie strenuitatis. tunc enim noui tirones mi litie cingulo seu gladio accigunt. Est etiam tē/ pus mundicie ⁊ siccitatis. Sole enim terre su perficiem tunc fortius calefaciente humorū cō sumit superfluitatem ⁊ lubricitatē ⁊ sic inducit mundiciam per supinductam siccitatem. Itez est tempus leticie ⁊ iocūditatis/qꝛ tunc aues ⁊ animalia in maximo amore viuunt. Item tē/ pus viroris ⁊ amenitatis/tunc enim precipue herbe virent ⁊ silue frondent. Item tp̄us odo ris ⁊ suauitatis. naz flores ortoruz nemorum ⁊ pratorum suā redolentiam vndiqꝫ tunc dif/ fundūt. Item tempus est dulcoris ⁊ saporisi tatis. nam calor celestis tūc temporis humidi/ tatem in floribus digerit/⁊ in dulcedinem alte rat et cōuertit. et ideo tempus est mellificationi congruū/ꝓpter quod apes precipue tūc frequē tāt herbas et arbores ꝓpter flores. vt dicat ari sto. ꝙ longe purius ⁊ dulcius est mel quod col ligitur tempore uernali ꝙ quod acquirit tēpe autūnali. Item tp̄us maturitatis. In calidis enim regionibus circa peothecosten instat mel lis tp̄us. ⁊ ideo vocat in libro numerorū tp̄us nouarij frugū. qꝛ in festo penthecostes panes ex nouis frugibus offerri precipiebant. Itē tē pus est pascue ⁊ sanietatis. nam tunc granis ⁊ herbis habundant loca oīa pascuosa. ⁊ ideo tam equi ꝙ alia animantia propter nouarum herbarum habundantiam impinguantur. Item tempus est audacie ⁊ animositatis.

Nam ex ferueti impressione caloris solaris colera tunc incenditur. ex cuius accensione circa cor/ira 7 audacia in animalibus cocitatur. vnde illud tempus regibus magis est consuetuz vt tunc iubeant moueri bella cotra hostes.

Cenophegia festiuitas est hebreorum que tabernaculorum fixio dicebatur que celebratur in memoriam expiationis qn recedentes de egypto in tabernacula morant vt dicit Isid. Unde scenophegia dicit a cenon grece qd latine dicitur tabernaculum. Hec solenitas semp in septembri celebratur. qr collectis frugibus/ de oibus decimas domino obtulerut/7 leticie ac gaudio specialiter tuc vacauerunt. frondibus 7 ramis domos suas ornauerunt. fruct9 arboris pulcherrime 7 suauis idest poa cedri in manibus portauerut In decima autez die eiusdem mensis triplex festum eodem die celebrauerunt. s. expiationis afflictionis 7 ppiciationis. nam eo die summus pontifex intrauit cu sanguine vitule ruffe 7 expiauit sancta sanctorum/ 7 ideo dicitur dies expiationis. Eodem die ieiunabat populus pro reatu vituli in deserto. 7 ideo vocabatur dies afflictois. Ideo vero vocabatur dies propiciationis quia tali die audiuerunt sibi dominum placatum fuisse 7 propicium super transgressione vituli i deserto.

Ncenia est noui templi dedicatio cenon enim grece nouuz dicitur latine. Hanc solemnitatem iudei diuersis temporibus celebrabant secundum q diuersis temporibus vel nouum templum edificabatur/ vel edificatum de nouo reparabatur. sicut Judas machabeus legitur templum dedicasse 2 renouasse. pmo Machabeorum. quarto. Dedicationis etiam festu tenet ecclesia. Cum enim episcopus ecclesiam circuit/ aqua benedicta ecclesiam aspergit. alphabetuz dupiex transuersaliter per pauimentuz scribit. parietes signat crismate 7 linit. th9 7 thimiama per quinq partes altaris combu rit. reliquias icludit. altaria ornat 7 vestit. emunitatem 7 priuilegia impendere consueuit.

Finit Liber Nonus.

De materia et forma.
et eius proprietatibus

Liber Decimus.

Ompleto tractatu de proprietatib9 temporis et partiu eius/ agedu est de inferioribus 7 materialibus creaturis de elemetis scilicet 7 eorum que ex elementis materialiter coponut. Sunt aute materia 7 forma omnis rei corporalis principia/ vt dicit in li. de vnitate. Materie autem 7 forme priuatio nihil aliud est q totius rei destructio. 7 est materia contraria vnitati 7 ei dissimilis vt dicitur ibidem. Materia aute quato est natura subtilior 7 sublimior tanto ad susceptionem forme est abilior. quanto vero e copactior et terrestrior 7 a natura celesti remotior tanto ad susceptionem impressionum formalium est debilior. vt dicitur in li. de quinq substatijs. et hoc habet propriu materia sicut ibidem dicitur scilicet suscipere formam 7 non suscipi/ retinere 7 non retineri. Principium aute distinctionis diuisionis et alienationis in reb9 generalibus 7 numerationis est materia/ vt dicitur. vij. metha. quia generans non differt a generato secundum materiam/ 7 ideo vbi est generans siue materia idem est substantialiter generans 7 generatum in substatia 7 materia vt in diuinis. materia enim est causa indiuiduationis rerum. vt dicit Aristo. iij. metha. q diffinitio speciei per indiuidua est secundum materiam 7 non secundum formam. Item materia propria appropriat sibi formam propriaz vt dicitur. x. metha. Unde secundum substantiam et esse/ sub vna forma est vna materia et sub pluribus plures. Item materia phisica est subiectum quantitatis continue que est diuisibilis in infinitum. 7 est materia subiectum diuisionum. propter quod accidens non potest diuidi nisi secundum diuisionem 7 quantitatem subiecti. Item materiam infinita dicitur. vel quia diuisibilis est in infinitum vel quia habet appetitu ad infinitas formas/ 7 ideo pter determinationem suorum appetitum 7 inclinationem ad formas infinitas dicitur infinita/ 7 non q eius virtus sit infinita/ non limitata scilicet neq coartata/ sicut virtus est diua.

et ideo dicit Plato ꝙ materia fluit in infini-
tū / nisi forma sistat fluxū. et ideo corpa que mł-
tum hñt de materia et parꝝ ꝺ forā crescūt mł'tū /
vt patet in arboribus. ⁊ ideo ossa parū habēt
sensibilitatis / qꝛ multū habent materie ⁊ ter-
restreitatis. vt dicit Auicen. Latet autē in ma-
teria potentia quedā actiua que est forma incō-
pleta / ⁊ hec potentia est cōis duobus cōtrarijs
Unde qñ illa potentia ducit᷑ ad actum vnius
forme / appetit statim esse sub forma cōtraria /
vt ista potentia que cōmuniter se habet ad fri-
gidum ⁊ calidū quando actualiter est sub frigi-
do statim appetit ēē sub contrario. Unde nul-
la forma corruptibiliū ⁊ generabilium pōt suf-
ficienter cōplere potentiā actiuam in materia
quin semper appetat impleri ꝑ aliā formā. Il-
la aūt forma cum sit dispartita nō pōt induci
nisi ꝑ corruptionem forme presentis / sꝫm ergo
ꝙ virtus agentis immissa corrūpit presentem
sic excitat formā actiuam ad formam ꝯtrariam
⁊ dat ei paulatim cōpletius esse donec fiat sub
esse cōpletissimo illius forme. Has ⁊ multas
alias ꝓprietates habet materia quas esset su-
perfluum hic recitare. quere tamē supra li. viij
de bonitate mundi.

e X iam recitatis ꝓprietatibus ma-
terie relucent ꝓprietates ipsius for-
me. Et scd̓m Aristo. in li. de quin-
qꝫ substantijs. Forma est quasi lu-
men vnicuiqꝫ pulchritudinem essentiam ⁊ si-
gnum tribuens. Forme autē lumē materie in-
fusum descendēdo fit debile ⁊ obscurum secun-
dum materie capacitatē. Est aūt forma differē-
tia que differt aliquid ab aliquo / vt dicit idem
Formarū aūt alia est essentialis ⁊ alia acciden-
talis. Essentialis forma est illa que adueniēs
materie perficit eam ⁊ scdm cōuenit ad rei ali-
cuius ꝑfectionem / qua. n. posita res ponitur ⁊
qua destructa nihil de rei substantia inuenit᷑.
Unde in ꝑhisica dicit᷑. forma cū materia est cā
omniū accidentium. Forma aūt accidentalis
nō perficit res neqꝫ facit eas esse sicut dicit᷑. viij
met. sed quelibet forma accidentalis indiget
forma suastantiali que est causa forme acciden-
talis. Forma enim omnis simplicior est ⁊ actu-
alior ac nobilior materia. ⁊ ideo scd̓m Aristo.
in li. de animalibus. forma se habet ꝑ moduꝫ
viri qꝛ pōt informare mł'tas materias sicut vir
potest fecundare mulatas feminas. vnde secū-
dum exigentiam forme que est imprimenda
materie / oportet materiam disponi ⁊ prepara-
ri qꝛ si de materia terre debeat fieri ignis opor-
tet ꝙ terra subtiletur ⁊ depuretur ⁊ simplicior

fiat. Si vero ecōuerso / et econuerso. Est auteꝫ
forma materie manifestatiua. nunꝙ enim pōt
sensu videri materia substantiali vel acciden-
tali forma. nisi per viā priuationis sicut vide-
tur tenebra videndo nihil / et sicut auditur silē-
tium non audiendo somnuꝫ vt dicit Calcidi9
super pla. ⁊ cōmenta. super primum metha. (
dicit materia est causa quare male videm9 res
creatas. vnde nihil est cōmunius ⁊ generalius
⁊ tamen nihil ignobilius ꝙ sit materia qꝛ nun-
ꝙ videtur sine forma. nec etiam pōt videri for-
ma nisi cū materie actu sit coniuncta. vbi vero
plus est de forma ibi minus est de materia si-
cut dicitur in. iiij. metha. ⁊ econuerso. vbi plus
est de materia ibi minus est de forma. ⁊ est res
magis grossa ⁊ impura. magis ignobilis et
obscura quanto a nobilitate forme amplius ē
remota. Formarum aūt alia spiritualis / alia
corporalis. corporalis vero alia celestis / alia
elementaris. Forma aūt celestis est ita actiua
ꝙ complet totū appetituꝫ materie sue. ideo ꝓ-
pter presentiam sue forme complentis totali-
ter ⁊ ꝑficientis celestam naturam substantia ce-
lestis non potest destrui vel corrumpi / sed ha-
bet potius per formam suam que in suo actu
perfectissima est in esse perpetuo conseruari.

Forma elementaris non potest complere to-
tam potentiam materie sue nec eius perficere
appetituꝫ. ⁊ ideo relinquit illius potentie ma-
terialis aliquid incompletum propter quod
semper appetit nouam formā / ⁊ ideo talia cor-
pora semper corruptibilia quo ad potentiam
⁊ sepius quo ad actum. quanto enim forma ē
nobilior ⁊ spūalior ⁊ a conditionibus mate-
rie separata magis ⁊ abstracta / tanto etiam ac-
tualior et virtuosior vt patet in intelligentijs.
quarum substantia non dependet a materia si-
cut dr̄ in tertio de aīa. In habentibus mate-
riam non est intellectus. verumtamen angelos
non habere in sua essentia materiam non affir-
mo / sed siue angelorum essentia sit ex spiritua-
li materia et forma composita siue non / hoc ꝓ
certo tenetur ꝙ eorum substantia respectu rerū
corporalium simplicissima est et actualissima
sicut forma spiritualis actualior est ꝙ corpora-
lis vt dicit Albu. vnde respectu materie nobili-
or est forma cuiuslibet mixti. nobilior vero for-
ma elementi. nobilissima autē est forma corpis
quinti siue celi / sed omnes istas formas incor-
poraliter in nobilitate et actualite spiritualis
forma siue sit in angelo siue in anima precxcel-
lit. et hec de proprietatibus forme et materie ꝓ-
ut ad hoc opusculum pertinent dicta nunc suf-
fiunt.

Elementū est ſm Constā. simplex et minima corporis compositi particula. minima aūt dicitur quo ad nos q2 sensu nō pcipitur. Est enī3 pticula minima 2 vltima in corporis resolutione sicut fuit prima in cōpositione. Dicit aūtē simpla. nō q2 simplex sit elementū sine cōpositione aliqua sed q2 non habet partes aliquas cōponētes specie ꝛ numero differētes sicut aliqua corpa que sunt mixta vt patet in metallis quoꝝ partes differūt. pars eni quedā est aer q̄dam terra ꝛ sic de alijs. ſꝫ quelibet pars ignis est ignis ꝛ sic de ceteris. Dicit autem elemētuꝫ quasi ilimentū ſcd̄m Isid. abil e eo ꝙ omniū corporum sit materia et quasi primitiuū fundamentū. et ſm alios dicit quasi elementuꝫ siue alimentū eo ꝙ omnia corpa alunt elementaribus qualitatibus ꝛ augmentant. Sūt aūt quatuor elementares qualitates quaruꝫ due sunt actiue. s. calditas ꝛ frigiditas ꝛ due passiue. s. siccitas ꝛ humiditas quarū cōuenientes differētie superius in. xiij. li. planius describūtur quere ibi. Inter qualitates aūt elemētares cōtrarietas est ꝛ repugnantia rōne quarū ad inuicem agūt ꝛ patiunt generant ꝛ corrūpuntur Quantūcumqꝫ. n. ad inuicem ꝯtrariant / p influētiam tñ celi ꝛ planetarū virtutē ꝯciliantur in suis effectibus ꝛ ad ꝯcordiam reducūtur. et ideo quodā mirando nature nexu cōiungunt nam ignis ꝛ aer conueniūt in caliditate q̄uis discrepent in siccitate ꝛ humiditate. Aer vero ꝛ aqua in humiditate cōueniūt sed discordant ī frigiditate. sed aqua ꝛ terra concordāt in frigiditate ꝛ discordant in humiditate ꝛ siccitate. ignis aūt ꝛ terra que sūt elemēta summe distātia ſm situm cōueniūt in siccitate disconueniūt tamē in frigiditate. q2 terra frigida est substantialiter ꝛ in vltimo. Ignis vero essentialiter calidus est ꝛ in sūmo. Ex istis aūt elemētis quatuor / duo sūt nobilioris ꝛ purioris substantie ꝛ leuioris. s. aer ꝛ ignis. et ideo a cētro vsqꝫ ad circūferentiam habent motū ꝛ naturaliter mouent sursum ꝛ ista duo ꝯtrahūt nobilitatē suā quo ad virtutem operationē ꝛ substantiaꝫ ex vicinitate orbis siue celestis corpis a quo recipiunt influentiā mobilitatis ꝛ virtutis. nā virtus celestis primo influit super sperā ignis et per ignē sup speram aeris. et ideo hec duo elementa sunt ceteris sublimiora quo ad situm agiliora quo ad motum puriora ꝛ subtiliora quo ad substantiā clariora ꝛ magis pspicua quo ad formā. virtuosiora quo ad actum. duo enim elementa sūt inferiora. s. aqua ꝛ terra ceteris duobus naturaliter grauiora motum a circūferentia ad centrū deorsum habentia per aggregationē partium ꝛ ꝯpactionē spissa ꝛ obtusa. ꝛ ideo predictis duob⁹ sunt grossiora ꝛ meliora plus habētia de materia ꝙ̄ d̾ forma. Unde ꝓpter summā elongationē a spera orbis virtuti motiue celi nō sunt ita obediētia sicut duo prima. Nunq̄ eni sunt elemēta ociosa / immo in agendo ꝛ paciendo sūt cōtinua. vnde nunq̄ quiescūt a generatione ꝛ a motu. terra eni et si quiescat a motu / nunq̄ tñ quietem aut cessatōnem recipit ab effectu / et sicut nō sūt ociosa ab actu / sic nō sunt vacua ab ornatu. nam quodlibet elementū habet ornatū suū. ignis sidera aer volatilia / aqua natabilia / terra gressibilia vt dicit Beda. de quibus aliqua auxiliāte domino breuiter sunt dicenda.

Ignis est corpus simplex in vltio calidum ꝛ siccū. vt dicit Constan. naturaliter eni sup aerem sedere q̄rit. per violentiam. n. in aere vel in terra detinet paulatim in mollē aereꝫ euanescit vt dicit Isi. ꝓprietates eni ignis tangit. Dioni. in hierarchia angelica. li. xij. Ignis inquit est corpus sensibile longe excellentius ꝛ subtilius omnib⁹ alijs rebus corpalibus ꝛ nature spirituali primū ac p hoc effectū suū dissimilius cūctis alijs demonstrat. Ignis. n. in oibus est ꝛ p oīa dare se consueuit et ab omnib⁹ non remouet. est tñ incognitus / occultus / immensurabilis / inuisibilis / quodāmodo incorporeus potens actionē ꝓpriam / mobilis / tradens se omnib⁹ quoquo modo approximantib⁹ / mouens vniuersa se se participantia / renouatiu⁹ omniū / nature custos / illuminatiuus cum circūuelatis splendoribus / clarus / discretus / distinguens ꝛ resiliens / deorsum pascens / ꝛ sursum mouens / acute means excelsus nō recipiens ignominiam minorationis / semp motiu⁹ cōprehensiuus / ꝛ mutatiuus in se reuertēs / potenter actiuus. ꝛc. Hec verba diuinissimi. Dyoni. pfundissima sūt. describit enim ignē quo ad eius substantiā / virtutem / ꝛ operationē. vnde declarationē predictorū verba cōmendatoris super predictū locum breuiter hic ponemus. Ignis eni inter omnia elemēta sitū habet sublimiorem / ꝛ hoc q2 naturam habet leuiorē. et ideo dicitur excelsus quia pondere carens sublime querit vł petit / supereminet vniuersis et quicquid corporeum preter ipsum naturaliter sub eo subsistit inter omnia elemēta naturam habet puriorem ꝛ subtiliorē ꝛ ideo dicit quodammodo incorporeus q2 ꝓpter subtilitatem

sue substātie pter subiectam materiaꝫ sensu nō videtur. ppter hoc etiam dicitur ꝙ multum videt nature spirituali pximū/ qꝛ quandomō videtur ignis esse medius inter visibilia ⁊ inuisibilia. in quantum aūt appropinquat inuisibilibus est incorporeus. sed in quantum approximat inferioribus corporeus est.

Item naturam habet ceteris elementis actualiorem ⁊ in agendo fortiorem. ⁊ ideo dicit immensurabilis/ qꝛ eius virtus ⁊ opatio crescit i infinitum/ si materia fuerit infinita. ꝙ diu enī materia subiecta sufficit ignis nō deficit. sed sēper potius crescit. Item naturā habet occultiorem. ⁊ ideo dicit occultus/ qꝛ in sua essentia sensibiliter nō videtur inuisibilis ⁊ incognit⁹ dicitur. qꝛ sine subiecta materia non percipitur/ quid etiam sit in sua essentia seu substātia vix cognoscitur intellectu. Item virtutem ⁊ naturam habet alijs mobiliorem. et ideo dicit mobilis et potens omniuꝫ. qꝛ in igne est principium virtutis motiue quia mouet se et alia/ ⁊ a nullo inferiori se mouetur. Item naturam habet ceteris inferioribus clariorē. Unde dicitur ꝙ ille est illuminatiuus/ qꝛ claritate sua omīa illuminat. sed cum circūuelatis splendoribus nam splendidi ignis radij foris emicant. sed circumuelantur. quia rursum ad secretum substantie sue sinum reducti a nostris sensibus occultantur. Item ex subtilitate sue substātie virtutem habet omnibus alijs acutiorem ⁊ penetrabiliorem ppter quod dicitur acute means. quia proprie virtutis motu subintrat sine resistentia ⁊ penetrat vniuersa. Item ignis habꝫ virtutem sui ⁊ aliorum manifestatiuam et distinctiuam/ nam sē manifestādo alia sibi obiecta manifestat/ et eorum colores ⁊ figuras oculis representat. ⁊ ideo dicitur clarus manifestus discretus distinguens. Item vim habet inferiorum ad superiora attractiuam. nam materiam in quam agit rarefaciendo dissoluit ⁊ caloris sui violentia sursuꝫ trahit propter quod dicitur deorsum pascens ⁊ sursum trahens. Itē virtutem habet renouatiuam. omnia enim veterascunt/ antiquantur/ et deficiunt que virtute ignea non seruantur. vt patet in senibus in quibus deficit calor naturalis. et ideo dicitur renouatiuus omnium et nature custos. Sine enim virtute ignis non potest subsistere virtus alicuius corporis naturalis. Item virtutē habet immutatiuam/ quia omnium naturam in quam agit/ superat/ conuertit in suam specieꝫ et transmutat. et propter h̄ dicit apprehensiu⁹ ⁊ immutatiuus. nam materiam in quam agit apprehendens illam nō deserit/ sed consumēdo in suā similitudinem ꝯuertit. apprehendēs aūt non apprehenditur/ qꝛ consumpto eo in quo agit/ in se resilit atqꝫ redit. et ideo dicitur silens ⁊c. Item virtutem ⁊ naturaꝫ suiipsius cōmunicatiuam et sine diminutione diffusiuā et ideo dicit non recipere ignominiam minorationis. qꝛ sicut cum effundit nō augetur/ sic cum recipitur non minoratur. neqꝫ in eo quod videtur augmentum recipere est capiens gloriam. neqꝫ in eo ꝙ putatur minor sustinet contumeliam. Item naturam habet purgatiuam. metalla enim que non potest ꝯsumere a scoria et rubigine mundificat/ expurgat/ ⁊ emundat Item virtutem habet saporum ⁊ humoruꝫ alteratiuam. Unde ⁊ humores in corpe excoq̄t ⁊ digerit/ et cibos crudos cōsumēdo in eis superflua sapidos et sanos reddere consueuit.

Item virtutem habet sue substantie per reruꝫ omniū ⁊ ꝯmixtorum corpum essentiā diffusiuam. qꝛ in rebus omibus inuisibiliter est iclusus. quanqꝫ indudi actualiter non videatur. q̄re inde est manifestum. quia ex forti corporum solidorum allisione ignis excutitur/ in quibus esse nullatenus putabatur. Item ignis subtilitate sua substantiali habet virtuteꝫ sui cū alio corpe in mediatissime mutatiuam. vt patet in ferro ignito/ et carbone inflāmato. et hmōi. in quibus ignis ita secundum omnes sui partes singulis ferri et carbonis partibus coniungit. ꝙ videt vnius substantia/ ⁊ alterius sensibiliter distantia penitus nō sentit. vnde et triplex ignis species a phis diffinitur. Est enim ignis lux/ ignis flāma/ ignis carbo. Ignis enim est in sua spera lux. sed flamma dicitur in materia aeris. carbo aūt in substantia terrea siue in feculentia materie grossioris. Has ⁊ multas alias habet ignis ppietates. de quibus supra li. ij. in tractatu de ordine seraphin. ⁊ libro. iiij in tractatu de qualitatibus elementaribus. s. c. de calore. quere ibi. nam ea que iaꝫ dicta sūt hic sufficiant.

f Lamma est materia ignea in substantia aerea accensa. nam aer propter sue substantie subtilitatem ⁊ immediatam quam habet cū spera ignis vicinitatē de facili ignit ⁊ in naturam igneam ꝯmutat. ⁊ scd'm ꝙ substātia aerea est purior tāto flāma erit lucidior ⁊ clarior ⁊ nature lucis similior videbit. mouet aūt flāma naturaliter sursū/ ⁊ ab oī pte rei accense linealiter in acutum tēdit ⁊ in conum. vnde in sua extremitate habet formā pineam ⁊ acutam. vnde in suo acumine ppter ꝯcursum radioꝝ in āgulo acuto fortius caloris sui imprimit actionem

et ideo qꝛ in ſummo piramidali angulo cali/
dioꝛ exiſtit materiam ſibi impoſitā inflāmat
facilius ⁊ accendit calorem ſcd̄m materiam in
quam agit ⁊ lucē recepit. Unde ſi materia eſt
turbida ⁊ fumoſa/ turbidā et obſcuraꝫ reddit
lucem ⁊ ecōuerſo. ſi materia fuerit tranſparens
et pura/ rutilat et radios luminoſos vndiqꝫ cir
cūfundit. tenebroſa illuminat/ et abdita ꝓdit.
viam ⁊ vie offendicula ambulātibꝰ oſtēdit. ꝓ
pter ſui leuitateꝫ ⁊ materie aeree mobilitatē in
quam agit/ in motu eſt ꝯtinuo ⁊ nunꝗ̄ penitꝰ
requieſcit. venti modicus impulſus flammaꝫ
excitat ⁊ accendit. ſed ſi fuerit nimis vehemēs
flāmam diſſipat et extinguit tortuoſe ⁊ anfra/
ctuoſe aerem impellit cōtinue. ⁊ ideo mouetur
circulariter et accendit. (vt dicit Mer.) Unde
Uulcanus a Junone in terra in proiectus ſe/
cūdum figmenta poetica/ claudus fuit. ex vio
lentia ſui motus ꝑtes materie in quas agit in
inuicem allidendo cōuertit/ et ex partium colliſio
ne mutua ſonum facit. locum ſuperiorē quere/
re ſatagit ⁊ materiam ſibi ꝑ incorporationem
adherentem ab inferis ad ſuperiora attrahere
non deſiſtit.

F Umus eſt vapor ex partibus ma/
terie ſubtilioribus ⁊ humidioribꝰ
vi calore reſolutus. Habꝫ aūt gra
ues partes mixtas cū leuibus ex q̄
bus obſcuritatem cōtrahit ⁊ fetorem. vnde ae
rem denigrat ⁊ in naturam fumigabūdam cō/
uertit. amaritudinē. n. ex materie groſſitie cōtra
hit ex cuius acumine oculos amaricat/ ac lacri
mas ꝓuocat/ ac ſenſibiliter viſuꝫ ledit. ſui acu
mine ⁊ ad cerebrū penetrat ſpiritum animaleꝫ
grauat ⁊ ꝑ cōſequens naturalem. Unde dicit
in libro animalium. ꝙ fumus candele extincte
ledit pregnantes in tantū ꝙ ſi equa pregnans
talem fumum ſenſerit/ faciet abortiuū. Fumꝰ
etiam apibus eſt inimicꝰ ⁊ ledit accipitres et
alias prede aues. (vt idem dicit.) Fumꝰ inſu
per cito moritur poſtꝙ̄ oritur. (vt dicit glo.) ibi
ſunt ſicut virgule fumi. cito enim in altū aſcen
dit/ ⁊ cito vel ſubito euaneſcit. ex igne oritur/ ⁊
anteꝙ̄ appareat ignis apparere videtur. a vē/
to mouetur ⁊ diſpergitur ⁊ multipliciter circūfer/
tur. Fumus etiam oſtendit ventuꝫ a qua parte
veniat. quia illuc fumus tendit quo vētus ip/
ſum agitat ⁊ impellit. (vt dicit Grego.) Do/
mos denigrat ⁊ inficit/ ⁊ in parietibus generat
fuligīnē atqꝫ nutrit. loca anguloſa petit/ ⁊ i eis
infectionis veſtigia imprimit ⁊ derelinquit.
Fumus etiam aromaticus a ſpeciebus aroma
ticis reſolutꝰ/ eſt ſenſui olfactus delectabilis ⁊
amicus. cerebri namqꝫ eſt confortatiuus/ ⁊ ſpi
rituuꝫ cordis ⁊ capitis reparatiuus. reumatis
nociui fluxus reſtrictiuus/ deſiccatiuus ⁊ con/
ſtrictiuus et pororum obſtructorū aperitiuus.
et ad confortationem neruoruꝫ ad interiora pe
netratiuus. ſerpentum ⁊ venenoſorum anima
lium ⁊ reptilium fugatiuus. omnem etiam fu
mum ⁊ maxime odoriferum odiunt tam colu/
bri ꝙ̄ ſerpentes. (vt dicit Grego.) Fumus in/
ſuper a cibo vel a potu reſolutus/ vim caloris
aſcendens ad cerebrum neruos ſenſibiles opi
lat/ ſomnuꝫ generat/ ⁊ ſenſus exteriores ligat/
et per conſequens calorem naturalem ad inte/
riora reuocat/ ⁊ virtutem in interioribus ad iu
uat ⁊ confortat. Si vero fuerit fumus melenco
licus aut nimis acutus vel venenoſus ex cibo
vel potu erit medicina nociua reſolutus ad ce/
rebrum aduolat virtutem animalem aggrauat
timorem generat/ vt in melancolicis freneſim.
et furorem concitat vt in freneticis ⁊ ebrioſis.
obliuionem ⁊ diſipientiaꝫ generat. vt in litar
gicis. ſenſu ⁊ rōnis vſu priuat vt in epilenticis
⁊ caducis. Has ⁊ multas alias infert corpori
fumoſitas peſſimas paſſiones ⁊ nociuas. Fu
mi etiam a terra ⁊ mari virtute caloris ad ſu/
periora attracti/ aerem inficiunt ⁊ condenſant
nubes et nubiles generant. Uentis ⁊ tempe/
ſtatibus ⁊ alijs aeris paſſionibus fomentum
⁊ materiam adminiſtrant. radios ſolares in/
tercipiunt et obumbrant/ et hec de fumo nunc
ſufficiant.

C Arbo eſt ignis actualiter incorpo/
ratus terreſtri materie et vnitus ac
ignitꝰ. (vt dicit Ray.) Unde ignis
per ſui incorporationem partibus
groſſioribus terreſtris materie admixtus/ per
quādā violentiaꝫ inferiꝰ detinetur. vnū ſicut ignis
et flamma mouetur ſurſum/ ſic carbo crepitan
do ſcintillando grauitate materie deorſum in
clinatur. Carbo itaqꝫ quando ignitur/ vertitur
in ruborem. ſed quando extinguitur/ in nigre/
dinem. ⁊ omnino perdit priſtinam ignis ſpeci
em ⁊ decorem. Unde quando fuerit pulchrior
ex ſui ad ignem prima vnitate ſiue vnione. tā/
to apparet deformior ⁊ vilior in ipſius ignis
extinctione. In carbone autem ſubſtantialis
humiditas totaliter conſumitur. et ideo de fa/
cili rumpitur ⁊ frangitur. quando humor qui
fuit cauſa coadherentie partium ignis totali/
ter violentia exauritur. ⁊ ideo in carbone extin
cto. pars a ꝑte de facili rumpitur. qꝛ nihil humi/
ditatis per quā partes coherēāt in ipſius ſub
ſtantia inuenitur. (vt dicit Grego.) partibus

terrestris solis remanentibus ꝓpter dominiū siccitatis de facili reignitur. sed postq̄ accen/sus fuerit ita faciliter vel facilius re extingui/tur. ita q̄ in eo nihil de ignis vestigio propter nigredinē reperitur. Nigredine enim sua pol luit et inficit quicquid tangit. Carbo etiā igni tus acutissimum habet ignem. ⁊ summe acti/uum ⁊ penetratiuum. vnde sui acumine ferrū coquit/ ⁊ partes eius resoluendo et relaxando remollit. suo etiam acumine caput ledit. sub cinere obuolutus in se ignem retinet et custo/dit. Detectus autem ⁊ frigido aeri expositus in fauillarum multitudinem redigitur. ⁊ subi to per se euanescit. (vt dicit Gre.) Carbo ve/ro si ignitus fuerit plantas conculcantis vrit et ledit. extinctus vero quamuis vrendo nō le/dat tangentem. stridorem tamen et strepitum magnum facit.

Scintilla est modica ignis particu la ex materia ignea virtute ⁊ im/petu caloris dissoluentis resoluta. Unde motus scintillaris est subi tus. vi enim ignea subito resoluitur et sursum mouetur. sed ex grauitate ptis terrestris ad cen trum tandē declinatur. Item mot⁹ eius claris simus est ad modum stelle. ⁊ luminosus. ⁊ per diffusionem sue igneitatis in aerem. apparet viripis ⁊ radiosus. Preterea motus eius ad modum ignis actiuus ⁊ virtuosus. naꝫ ex mo dica scintilla in fungo vel in stipula recollecta in ignem maximū subito augmentat̃/ aeris im mutatione subito euanescit. et extincta nihil ni si fauillam post se derelinquit. vento tempa/to seu flatu accendit̃. impetuoso aūt extinguit̃ aerem penetrat. ⁊ tū penetrando ipsum aereꝫ parum alterat ⁊ immutat. quāto est fortior. tā/to scintillaris motus siue impetus erit maior. ex materia viridi vł humida scintille grossiores ⁊ in suo effectu penetrabiliores generant̃. verū tamen pauciores.

Fauilla a fouēdo ē dicta. eo q̄ ignē foueat atq̄ tegat. Est enī cinis mo dicus de extinctiōe scintillaris ma terie derelictus. (vt dicit Isi.) Est autem fauilla tenuis/ mollis/ ⁊ sicca/ atq̄ le/uis/ in superficie carbonis igniti adherens/ ful gorē eius ebetat ⁊ furorē eius attenuat ⁊ mi/norat/ ad modicū venti flatū dispergitur. disp sa vero vix vel nunq̄ recollit̃. (vt dicit Greg.) de facili inflammat̃. sed ꝓpter defectum nutri menti subito extinguit̃. Fauilla etiam quādo est ignea/ venti raptu sursum tendit. extincto autem ꝓprio pōdere/ ima petit. (vt dicit Gre go.) vnde deorsum tēdit motu ꝓprio. sed sur sum extollitur. rapitur impetu alieno.

Cinis a cadendo est dict⁹. nam de substantia materie terrestris vi ca/loris resolutus generatur. (vt dicit Isido.) Est autem cinis mollis/ despecti coloris/ amari ⁊ stiptici est saporis/ partes habet tenuissimas ⁊ minutissimas. le/ui flatu sparsionis ⁊ diuisionis receptiuas. Ci nis habet virtutem colatiuā siue mundificati uam. Unđ valet ad vestium ablutionem. ha bet ⁊ vim corrosiuam ⁊ desiccatiuā. (vt dicit Constan.) Cinis insuper si fuerit calid⁹/ ignē ab eo tectum custodit. Si vero fuerit frigidus destruit et extinguit. Cinis etiam per multam ignis conflagrationem ⁊ violentiam suā for/mam vilem ⁊ obscuram aliquando commu/tat in speciam vitream atq̄ claram. nā ex ma/teria cinerum solet fieri vitrum. (vt dicit Gre/go.) Hoc autem habet cinis defectus ⁊ imp/fectionis. quia quamuis quotidie aque vł plu uie irrigationem suscipiat/ sterilis tamen ma/net. vnde terram quam tangit non fecundat. sedꝫ potius si sterilis fuerit/ reddit steriliorem ⁊ in omnibus viliorem.

Aer est dictus eo q̄ ferat ignem et ab aqua feratur. (vt dicit Isido/rus.) Aer autem partim pertinet ad materiam terrestrem/ parti ad materiam celestem. (vt dicit Beda.) Nam ps aeris superior pura/ clara/ et quieta/ vbi pro cellosi et ventosi motus non possunt attinge/re pertinet ad celestem. pars vero inferior spe/re aque ⁊ terre vicina/ turbulenta grossa ⁊ cō/pacta/ ex humidis ⁊ terreis vaporibus corpu lenta/ pertinet ad terrestrem et hec pars aerea diuersas ex se producit species. (Nam vt dicit Isido.) Aer vehementius conatatus facit vē tos/ choruscationes/ ⁊ tonitrua/ contractus/ nubila. conspissatus/ pluuias. congelatus/ ni uem et grandinem/ distentus/ vel temperatus serenitatem. (vt dicunt Isidorus et Beda.) Plus autem habet raritatis ⁊ inanitatis q̄ ce tera elementa. Est autem aer secundum Con/stan. simpliciter substantialiter humidus ⁊ ca lidus. Ex propria enim natura seu substantia est humidus et ex vicinitate orbis calidus. et ideo secundum vtriusq̄ qualitatis proprieta tem aer est sui naturaliter diffusiuus a superfi cie terre ⁊ aque vsq̄ ad speram ignis vndiq̄ extensiuus. ex substantie autem sue subtilita/te et raritate/ transparens est et perspicuus.

Unde rõne dyaphaneitatis sue ⁊ transparentie est influẽtie celestis virtutis/ ⁊ impressionis solaris luminis receptiuus. virtutis inspirãdi ⁊ respirandi est aer oĩbus animãtibus in ministratiuus. omniũ enĩ animãtium est respiraculum ⁊ volatiliũ celi ꝓpriũ habitaculuꝫ. Sine enim aere nõ põt viuere aliqua aĩata creatura. Aer. n. rõne leuitatis substantialis est naturaliter mobilis ⁊ alterabilis ac ṽtibilis ĩ oppositas qualitates. vnde ex vaporibus terre ⁊ maris sepe recipit immutationẽ nam si vapor fuerit fetidus ⁊ corruptꝰ ac venenosus aer corrumpit᷑. ⁊ inficit᷑/ cui talis vapor pestifer admiscet᷑. Si vero fumus ex pura ⁊ mũda substãtia fuerit resolutus ⁊ odorifera. aer odoriferam ex nature amicabilẽ ⁊ incorporatione fumi odoriferi recipit qualitatẽ. Item aer nos circũdãs summe nobis est vtilis ꝓpter anhelitus necessitatem ⁊ vitalis spiritus ꝯtinuũ nutrimentuꝫ Si enim clarus/ lucidus/ ⁊ purꝰ/ fuerit humores atqꝫ spũs erũt lucidi ⁊ puri. Si vero turbidus ⁊ nebulosus. humores erũt turbidi ⁊ spiritus grossi ac infecti (vt dicit cõstan. ⁊ philaretus) vnde aer ẽ elementũ ⁊ corporũ ⁊ spirituũ Euentatio eni aeris adueniẽs spiritibus est causa meliorationis eoꝝ ⁊ depurationis ⁊ mitigationis/ ꝓhibens spũs ⁊ humores ab inflãmatione. attractus. n. a pulmone cordi ⁊ ꝑ cor toti corꝑi prebet temꝑamentũ. vnde aer maxime imutat corpus/ qꝛ ingreditur ad interiora spirituũ/ et miscet᷑ cum eoꝝ substantia qui corpori prebẽt vitam. Unde si fuerit aer purus ⁊ mediocris in suis qualitatibus temperatꝰ/ ad cõseruationem vite maxime ꝓficit. Si vero fuerit corruptus distemꝑatus/ maxime ledit et corrũpit (vt dicit cõstan.) Quãto aũt est a terra remotior ⁊ celo vicinior/ tãto purior ⁊ similior etheree puritati. Quãto vero terre vicinior/ tãto frigidior ⁊ spissior ⁊ similior terre qualitati. vnde ex vaporibus terre ad interiora aeris attracti/ varia ⁊ cõtraria in aere generant᷑. ⁊ quanto aer est grossior ⁊ spissior/ tanto sol in eo fortius imprimit calorẽ radioruꝫ/ ꝓpter radiorum solariũ repercussionẽ/ conculcationeꝫ et confractionem. Ex ꝑcussione aũt solariũ radiorũ in aere humido ⁊ denso generant᷑ in eo varij colores (vt dicit᷑ in libro methe.) sicut pꝫ in assub et in iride ⁊ ꝯsimilibus. Fit aũt aeris cõdensatio triplici de causa. s. ex vapore ꝑtes terrestres suas ⁊ grossas cũ aere ꝑmiscente vel ex frigiditate partes humidas aeris cõgelãte vel ex generatione noui aeris secũdum in se recipiente/ per cuius ad primam additionẽ aer ingrossat᷑. (vt dicit philosophus.) Rarificat᷑ aũt et subtiliatur ex causa cõtraria. s. ꝓpter vaporis ascendentis ꝯsumptionem ꝓpter fortiorem calorem aerem extenuantem vel clarificantem vel ignearũ partium ex ꝑticulis aeris generationem/ ꝑ vltimam humiditatis sue rarefactionem et caliditatis intentiõem/ aer in naturam igneam transmutat᷑. Immutat᷑ aũt aer secundũ substantiam vel qualitatem multipliciter (vt dicit Auicena.) Et primo ex solis appropinquatiõe vel elongatione. calefit. n. aer qñ sol ad nostrũ habitabile appropinquat/ quemadmodũ frigesat qñ se elongat. Iteꝫ ex ortus et occasus stellarũ immutatiõe/ stelle. n. tam erratice ꝙ̃ fixe sunt cause quare aer in suis qualitatibus immutat᷑. sole namqꝫ cũ aliqua stella frigidi effectus/ sicut saturno in frigido signo ꝯueniente/ intendit᷑ frigus in aere. Si vero ꝯuenit cuꝫ calido planeta vt cum marte/ est causa quare in aere fit excessus in calore. et sic de aliis est intelligendũ. Item immutat᷑ ex varia dispositione terre situ et positione. Nam ĩ parte septentrionali fit siccus aer et frigidus. australis calidus et humidus. orientalis calidus et siccus aer. Occidẽtalis frigidus et humidus. Item ex terre eleuatione vel depressione/ qꝛ in montibus est aer frigidus. in vallibꝰ aũt calidus. cuius rõnem reddit Constan. in panthe. dicens. Boeras inquit ortum hꝫ ab eminenti zona. vnd̓ loca eminẽtia expetit mouet et subtiliat aera et sic ĩ frigidat qꝛ oẽ subtile cũ habeat exalationẽ ꝑ motũ infrigidatur Aer aũt in vallibus manet quietus et calidus Item immutat᷑ aer ex vicinitate maris/ qꝛ terra vicina mari septẽtrionali frigida est et sicca ex vapore in mari resoluto. Ibi. n. calor est debilis. et ideo mare aquilonare parũ calcesat. vnde ponticum mare est quasi dulce. In mari australi est ꝯtrariũ ex causa contraria. Iteꝫ immutatur aer ex cadauerũ et paluduꝫ ꝓpinquitate ex quorum corruptione aer contrahit corruptionem et efficitur putridus et quasi pestilens. et accidit ista aeris infectio in fine estatis vt in autũno. quia tunc aer ex sui natura ẽ subtilior. et ideo conuertibilior: propter quod accidit ei talis corruptio/ ex commixtione malarum fumositatum que ascendunt ex putredine cadauerum vel paludum vel alterius rei cuiꝰlibet corrupte. (vt dicit Johannes.) Dicta de aere in generali sufficiant.

Finit Liber Decimus.

De Aere et eius
proprietatibus.

Liber Undecimus.

Unc de
impressionibus que
fiunt in aere est dicẽ
duz. Primo de his
que fiunt ex vapo/
re calido ꝛ sicco / si/
cut est ignis perpen
diculans qui quan
doq̄ apparet in aere ꝛ tunc non est aliud nisi i
pressio generata ex vapore calido ꝛ sicco in p̄
ma aeris parte eleuato habente latitudinem i
ꝓfundo ꝛ longitudinem in supremo / secundū
figuram flamme piramidem per ignẽ ꝛ motuz
celi inflammato / Secūdus est ignis longus q̄
est impressio generata ex vapore calido ꝛ sicco
in suprema pte aeris carente latitudine mani/
festa respectu sue longitudinis / inflammato p
virtutem ignis ꝛ per motum firmamenti. ꝛ di
citur hec impressio draco euomens ignem.
Tertia impressio vocatur candela / ꝛ generatꝛ
ex vapore calido et sicco in suprema pte aeris
habente paruam longitudinem et latitudinez
equales tamẽ / ꝓpter quod apparent quasi ro
tunde figure inflammate p calorez ignis ꝛ mo
tum celi. Quarta enim impressio vocatꝛ assub
ab Aristo. et est duplex scilicet ascendens ꝛ de/
scendens. et generatur hec impressio ex vapo/
re calido et sicco subtili in suprema parte aeris
longitudinẽ ꝛ latitudinem magnā habente /
ꝓportionales tamẽ inflammatō vehemēter ꝛ
calefacto p ignem ꝛ motum firmamēti petens
superiora ꝓpter subtilitatem materie ꝛ vehe/
mentiam inflammationis. Alia est impssio et
dicitur assub ascendẽs. generatur aūt ex vapo
re calido / ꝛ sicco / grosso / longitudinis ꝛ latitu
dinis equalis existente / in parte superiore me/
dij intersticij aeris inflammato p ignem ꝛ mo
tum firmamenti. descendit aūt inferius ꝓpter
frigus circūstās ꝛ pondus materie grossioris
vt dicit Aristo.) Iste impressiones sunt quas
vulgus putat esse stellas de nocte cadentes de
celo vel ad celum ascendentes. Fiunt ꝛ alie im
pressiones ex vapore sicco / sicut vẽtus qui se/
cūdum Aristo. est motus vaporis sicci eleuati
a centro terre cum aere ꝛ in aere cum aliqua vir
tute celesti incorpati. Unde ventus secundum
Be. Nihil aliud est ꝙ aer motus ꝛ circūagita/
tus. ex fumositatibus enim a terra ascendētibꝰ
et aerem repellentibꝰ generatur ventus. hanc
tamen descriptionẽ arguit. Aristo in thopi. q2
descriptuz nō vniuersaliter predicatꝛ de sua d
scriptione. q2 nō omnis aer motus est ventus
oportet / enim ad hoc ꝙ aer motus sit ventus /
ꝙ ibi sit maximus impulsus / ꝛ ꝙ multum de
aere diutius impellatꝛ. ꝛ ideo diffinit sic Con/
stan. Uentus est vapor frigidus ꝛ siccus ex ter
ris ꝛ aquis p calorẽ resolutus aerez p incorpa
tionem sui fortiter cōmouens ꝛ impellens.
Alij ponūt causam ventorum esse nubes in ae
re existentes / sua mole aerem hincinde premen
tes ꝛ impellentes. ꝙ ex tali motu nubium ꝛ im
pulsu fit ventus. Alij aūt dicunt ventum ꝓcre
ari ex cōflictu brachiorum maris in quatuor p/
tibus terre. nam in aquilone brachium austra
le cōflictum facit in orientem / ꝛ cōmouetꝛ mare
ex cuius motu mouetur aer / ꝛ fit ventꝰ qui vo
catur subsolanus. Quando vero cōfligunt i
occidente / fit ventus qui dicitur fauonius siue
zephirus. Econuerso si brachiū orientale ꝛ oc
cidentale fecerint cōflictum in meridie / fit ven/
tus qui vocatur auster. Si in septētrionali fit
ventus qui vocatur boreas. Ex aliis reflectio/
nibus maris intermedijs / dicūt ventos colla/
terales generari. Alij adhuc dicunt (vt dicit be
da.) ꝙ ex cauernis terre fit ventus hoc modo.
q2 aer labilis ē nature. et iō subintrat cauernas
terre et exit. cum autem vna pars nititur exire ꝛ
alia subintrare fit cōflictus et mouetur aer ꝛ fit
inde ventus. ꝛ inde est eolia regio ventorum q̄
est regio cauernosa. Primam aūt generatiōis
rationem ventorum approbat Aristo. in li. me
theoro.) vbi dicit ꝙ duo sunt genera vaporū
qui per calorem a terra dissoluūtur. vnus est
humidus qui ē materia pluuiarū ꝛ aquarꝫ p
maiorem cōdensationem vel minorẽ. Alter va
por est siccus ꝛ est materia omniū ventorum.
vndiq̄ aūt ꝓuocatur ventus siue generatꝛ / hoc
est manifestum. q2 ventus summe mobilis est
ꝛ motus inquietus et agitationis in aere con/
citatiuus. est etiam tempestuosus in mari ꝛ in
aere tempestatum generatiuus. Item si ventꝰ
est moderatus ꝛ nauigantibus in mari non cō
trarius / itineris ipsorum est directiuus ꝛ ꝓmo
tiuus. econuerso autem si cōtrarius fuerit ꝛ im
moderatus / periculum et timorez ingerit / ꝛ fit
itineris retardatiuus. Item ventus subtilitate
sua et impetu penetrat et ad interiora maris ꝓ
cellarum ꝛ maris vndarum est eleuatiuꝰ / extẽ/
siuus / in partes oppositas et diuisiuus. Itez
ventus borealis cum sit frigidus ꝛ siccus ē ae
ris depuratiuus / pluuiarū nubium ac nebula
rum fugatiuus et serenitatis inductiuꝰ. Econ/

uerso autem australis cū sit calidus ⁊ humid⁹ cōtrarios habet effectus/ aerem enī cōdensat/ turbulentiam ⁊ obscuritatē generat(vt di. beda.) Item vētus quādo obstaculum inuenit/ sue virtutis siue fortitudinis est ostensiuus. Tunc enī maxime apparet fortis ⁊ violentus vnde ⁊ arbores et domos sibi resistentes/ diru it radicitus et subuertit. ⁊ ideo dictus ē ventus vt dicit Isi. eo φ vehemens sit violentus vir tus enī eius tāta est vt nō solū saxa ⁊ arbores uellat. ſ etiā celū ⁊ pturbet maria atq₃ pmoueat (vt. d. Isi.) Itē ventus est hūoris supflui psumptiuus et lubricatiuus/ ac immunditie abstersiuus. nam vie que p inūdationem pluuiarum effecti sunt lubrice et sordide/ p flatum venti fiūt mūde. Item tempatus venti flatus est ignis et flamme excitatiuus. Si uero fuerit nimis impetuosus et intensus / erit eiusdē extinctiuus. Item vent⁹ in suo ortu inuisibilis est et occultus. sed paulatim per aggregationem partium vaporaliū in aere est augmēti receptiuus et suipsius manifestatiuus. ⁊ ideo dicit i li. methe. φ venti quādo oriuntur de terra sūt debiles. sed post φ efficiūtur fortes/ pp̄ter mltitudinem vaporum qui post in aere multiplicant et aggregantur. Item vent⁹ mouet circulariter ⁊ tortuose. nam vapor qui ascendit primo sursum/ ſ ectitur postea in circuitu terre. et ideo eius mot⁹ est tortuosus et circulariter pcessiu⁹ Item venti impetus est palearum leuatiuus/ pulueris ⁊ cineris dispsiuus /viscie inflatiuus et extensiuus per sui subintrationem. Intrat cauernosas et spongiosas terre ptes. est vent⁹ terremotus generatiuus. ex vento enī₃ interclu so et agitato in ventre terre fit terremot⁹(vt dicit Aristo.) Nam pororum tam terre φ animalium est ventus aperitiu⁹/ et ad interiora terre subtilitate sue substantie penetratiuus. et p sui interclusionem intrat ptes aqueas /⁊ est vent⁹ in superficie aque eleuationis/ et spume causatiuus. Est etiam ventus in aquarum supeficie dissimilitudini partiū et inequalitatis inductiuus. Nam aqua esset equa superficialiter atq₃ plana/ si ventorum īpulsu nullaten⁹ moueret vt dicit Isi.) Item vapor ventuosus a cibis et potibus seu alijs humoribus vi calore resolutus/ multarum passionum est in corpore illatiuus. nam inclusus in stomacho vel in interioribus viscerū torsiones generat quasi intollerabiles et multas alias passiones sicut hydropisim/ artheticā et hmōi. In auribus etiā facit sibilū et tinnitum. vnde inficit et impedit audibilem spiritum siue auditum.

V Enti autem sūt duodecim quorum₃ quatuor dicunt esse cardinales. et octo collaterales. Primus autem cardinalium dicitur subsolanus q̄ oritur in oriente sub equinoctiali paralello. ibi enim quandoq₃ fit maximus aeris impulsus et transuerberatione terre/ vel aque in aera ex qua fit ventus. et dicit subsolanus quasi sub sole natus. quia nascit torrida zona sub qua semper mouetur sol. Iste ventus habet duos collaterales scilicet vulturnum versus septētrionalem. ⁊ eurum versus austrum. et possunt cōtineri in hoc versu. Sunt subsolanus vulturnus et eurus eoy. Hi venti sunt calidi et sicci. calidi quia sub sole diu morantur. sicci autem quia mare orientale est a nobis valde remotū vnde anteq̄ ventus orientalis ad nos veniat si quid habeat de humore humido/ totum calore solis est consumptum. ventus vero subsolanus est in calore temperatus. sed quando in vulturnū declinat omnia desiccat. quando autem in eurum generat nubes. Venti autē₃ orientales secūdum Constan. sunt salubres in ortu diei. quia ab aere veniūt temperato et subtiliato. nam vt dicit idem regionum orientaliu₃ est aer clarus ⁊ parum siccus. Inter calidum ⁊ humidum temperat⁹. vnde talis ventus aq̄s clarificat et eis saporem suauem administrat. vnde venti oriētales corpora in sanitate custodiunt. pp̄ter suarum temperiem qualitatum. partes etiam orientales maxime fructib⁹ ⁊ floribus habundant plus φ aquilonares vel occidentales. Item flumina contra orientem fluentia et mare orientales subintrantia sunt meliora ⁊ saniora ac clariora. quia ventorum orientalium concussione et solis orientis reuerberatione/ aque subtiliantur ⁊ depurantur. Secūdus ventus cardinalis ē fauonius ⁊ oritur in occidente sub paralello equinoctiali. ⁊ habet iste ventus duos collaterales scilicet circiū versus septentrionem. Zephirum versus austrū et continentur per hunc versum. Circius occasu zephirus fauonius afflant. Dicitur autē₃ fauonius eo φ foueat ea que nascuntur(vt dicit Isido.) Hyemem enim resoluit/ gramina et flores producit. Est autem fauonius temperate frigidus ⁊ humidus. Frigidus est quia p quam morem facit sol in occidēte/ ad nos venit anteq̄ a solaribus radijs incalescant. venti ita φ occidentales in fine diei sunt salubriores et temperatiores. quia sol in occidente subtiliat eos ⁊ depurat. quia ergo regiones occidentales/ aerem non habent perfecte temperatum in calore ⁊ humore ideo eorum aqua mutabilis

et turbida eo q in principio diei/radiis solari
bus non dirigatur. nam in principio diei ven/
tus ibi nimis est frigidus. in vespere vero cale/
fit(vt dicit Constan.) Tertius ventus cardi/
nalis est auster 7 orit sub polo antartico eadez
de causa qua 7 primi. 7 habet duos vētos col
laterales. s. nothum versus orientem. 7 affricū
versus occidentez. qui notant hoc versu. Atq
die medio nothus heret affricus austro. Auster
aūt ab hauriendo aqs est dict9. Est aūt calid9
7 humidus et fulmineus. densum facit aerem
atq spissum et nebulas nutrit suo calore. po/
ros apit 7 sua humiditate pluuias mltiplicat
7 adducit(vt dicit Isido.) Tempestatē i ma
ri generat. q2 ab imo flat(vt dicit Be.) Po
ros corporū aperit/virtutes aīales impedit
grauitatez in corpore facit(vt dicit Ypo.) Vē
ti inquit australes grauant auditū caliginosi
sunt/7 capita grauantes pigri dissoluentes.
Dissoluūt enim venti australes humores ab in
terioribus ad exteriora sensus 7 grauitatem fa
ciūt colorēq corrumpūt et egritudinē faciūt reci
diuationē podogram 7 pruritū comouēt. epi
lentiam 7 acutas febres. Ventus igit austra/
lis oritur in zona iuxta polum antarticū que
pre nimia eius frigiditate est inhabitabilis. vn/
de naturaliter est frigidus et siccus quantū est
de suo ortu/sicut 7 septentrio qui flat ab aere
opposito. sed dū transit per torridam zonam/
ibi calorē assumit et q2 versus meridiem venit
vbi est maior aquarum copia 7 loca vapore et
rore plena/humiditatem cōtrahit 7 acquirit.
Vnde et apud nos calidius et humidius inue
nitur/7 ipso flante aer predicto vapore replet9
in pluuias resoluit. q2 de ampla zona aerem i
pellit ad nostram angustiam. ideo ↄdensat ae
rem. vnde generant nubes quarum obiectu so
lares radij obscurant(vt dicit Isi.) Multas
itaq habet auster laudabiles ppetates.
Quia est vētus mollis 7 remollitiuus calid9
et humidus pluuie 7 roris ministratiuus/po/
rorum terre aperitiuus/geminū et seminū pro
ductiu9/nutritiuus 7 augmentatiuus/superfi
ciei terre renouatiuus pennarū veterum 7 plu/
marum in auibus mutatiuus. humorꝫ frigido
rum 7 ↄpactorum in corpe dissolutiu9. sudoris
7 euaporationis fumositatum et humorū sup
fluorum preuocatiuus. reptiliū 7 vermiū terre
strium de interioribus terre eductiu9. Quarte
ventus cardinalis dicitur boreas qui ortū ha/
bet sub polo artico/eadem de causa qua 7 pre
cedentes 7 habet istos collaterales scilicet aq/
lonem versus occidentem. 7 chorū versus oriē
tem. 7 notantur per hunc versum. Ac boreas a
quilo veniūt et chorus ab alto. Et dicitur bo/
reas ab hiperboreis mōtib9 a quibus flat(vt
dicit Isido.) Sicut auster dicitur affricus de
prouincia affrice aqua frequētius solet flare.
Dicitur 7 septentrionalis. q2 flat a pte aeris se
ptentrionis 7 oritur ex locis aquosis et conge/
latis 7 constrictis ppter nimiā remotionem a
circulo solis et ex montib9 excelsis ex quib9 ad
nos venit 7 cum ab illis locis nequeant vapo
res dissolui ppter nimiam ↄgelationem/aerē
serenum reddit/7 pestilētiam ab austro ortam
reprimit 7 repellit(vt dicit Isido.) Vehemen
tia sui frigoris terram 7 aquarum supficiem cō
stringit. et nunc in glaciei/nunc in cristalli speci
em secundum maiorez vel minorem induratō
nem alterat 7 conuertit. Hi quatuor ergo ven
ti cū sint frigidi 7 sicci corpora indurant/7 po
ros claudunt/humores putrificāt/spiritus 7
sensus subtiliant/vim digestiuam adiuuant/
virtutem retentiuam cōfortant/aerem pestilen
tem sanant. vim generatiuam augmentant(Vn
de dicit Ari. libro. xiiij.)q in cōceptione fetus
si ventus fuerit septentrionalis natus erit ma/
sculus/et ecōuerso si fuerit meridionalis(dicit
Constan. li. v. c. vij. q ventus aquilonaris hu
mores malos cōtrahit 7 impedit ne in alia mē
bra discurrant. verūtamen tussim facit/ppter
pectoris desiccationem. terre 7 corporum facit
asperitates frigiditate 7 siccitate sua. neruos p
cutit/contrahit/7 constringit. ideo ad motum
7 operationez membra impedit atq ledit. fru
ctus et flores teneros ledit 7 corrumpit/vine/
as germinantes 7 florentes exurit/herbarum
7 arborum virorem spoliat atq tollit/humo/
res desiccat exteriores 7 interiores. 7 ideo psiti
cis est nociuus. q2 pulmonem sitam siccitate di
lacerat 7 ulcerat(vt dicit Galie.) Ventus frigi
dus 7 siccus 7 de angusta zona veniēs ad am
plam aerem rarefaciens subtiliat 7 desiccat 7
gelando partes humidas tā terre q aque su
perficialiter coadunat. Vnde dicitur aquilo q
si aquas ligans(vt dicit Isido.)

n Ubes est impressio facta in aere ex
multis vaporibus in medio aeris
interstitio aggregatis in unum cor
pus/ex loci frigore condensatis.
Unde nubes est communis materia ad niuez
pluuiam/7 grandinem. Habet autem nubes
sic generari. nam calor celestis in sua partes aq
et terre vaporabiles ad se subtilissime attrahit.
et partes earum subtiliores cōsumens/et reli
duum condensatis in nubem conuertit. vnde
dicit Isidorus.) Nubes est aeris densitas et

vaporum ⁊ fumositatuȝ terre ⁊ maris attractō
ne conglobata/aeris leuitate ⁊ ventorū impul
su/a calore in concauitate ventris nubis inter
cluso. hincinde mouet͛ nubis substantia/⁊ ĩ cir
cuitu agitatur. Est autem nubes cōcaua natu
raliter ⁊ ad moduȝ spongie cauernosa. ⁊ ideo
impressionis superiorū corporum est de facili
receptiua. ⁊ ideo per radioꝝ solis subintratio/
nem et multiplicis forme et coloris representa
tiua. vt patet in arcu celesti. qui nihil aliud est
q̄ꝫ nubes rorida quedam/in cuius substantia
multiplex forma per solis radium generatur.
Est autem nubes interius concaua/⁊ ꝑ sui fi/
gurationem cū spera celi cui appropinquat ro
tunda est. Exterius est conuexa a latere autem
nō est ei aliqua forma siue figura determinata
Nam quādo nubes nubi lateraliter appropin
quat/altera alteri in figura se ꝯformat (vt dicit
Beda) Item nubes leuitate sue substātie sur/
sum est motiua. et secundum ꝙ a vēto plus vl͛
minus ꝓpellitur citius est uel tardius proces/
siua. Item secūdū ꝙ ex subtilioribus et purio
ribus vaporibus est cōposita magis est illumi
nationis et impressionis radiorum solarium re/
ceptiua. Diaphaneitate enim sua et transpa/
rentia/luci est puia nisi quando ex nimis gros
sis fumositatibus ipsius substantia est in aere
aggregata. tūc enim est obscura et ꝑ sui inter/
positionem inter nos et solem luminis solaris
est interceptiua et a nostris aspectibus ablati/
ua. Est etiaȝ caloris solaris ꝑ sui oppositionē
mitigatiua. ꝓpter quod nubis p̄sentia messo/
ribus et aliis in estu solaris laborantibus est
accepta. Itē nubes quādo calori solis in plu/
uiā resoluta/ꝓ imbriū effusionē est terre fecūda
tiua et germinū ac seminum de terra produ
ctiua. Itē cū omnium fere que generāt͛ in aere
sit quasi mater et cōmunis quedā materia/ di
uersarum rerum est ad terram de sua substātia
transmissiua. quod patȝ qꝛ nūc pluit. nūc gran
dinat/ nunc fluminat/ nunc mingit/ nūcqȝ to/
nat. Item nubes ex aquis marinis aggregata
et in altum ꝯtra solē suspēsa/ beneficio caloris
celestis est toti⁹ marine salsedinis/et amaritu/
dinis in dulcedinem conuersiua. nam de mari
originem cōtrahit/⁊ cum depurata a sole ma/
ris amaritudinem nō sapit neqȝ sentit. Itē nu/
bes in pluuiaȝ resoluta vtilis est terre ⁊ ꝓficua
sed qū resoluit͛ in ventū. plurimū est nociua.
qꝛ tūc est tempestatis non modice in mari vel
in terra generatiua Item nubes in alto aeris
interstitio suspensa videt͛ celo esse proxima et
coniuncta cuȝ tamen in veritate magis terre q̄ꝫ
celo siue ꝯparatione aliqua sit vicina. Iteȝ cir/
cumfluxus siue incursus collisio nubium est ae/
ris aliquotiēs inflammatiua ⁊ chorustatiōis
ac tonitrui causatiua. Item ex vento in ventre
vel concauitate nubium intercluso/fit aliquā/
do partium nubis subita disruptio ⁊ ex tali ꝑ/
tis a ꝑte subita attritione/est nubes strepit⁹ ⁊
tonitrui effectiua. Itē qū a paludib⁹ siue cada
uerib⁹ siue aliis corruptis reb⁹/fit vaporꝝ cor/
ruptorū attractio ex eorū corruptione in substā
nubium ꝓcedit ex ipsis nubibus corruptis/
corruptio maxima est pestilentia infectiua. Itē
quāto nubes terre est vicinior ⁊ a celo remotior
tanto est maioris q̄ꝫtitatis aspicientium oculis
ostensiua. Unde maxima nubes quādo est vi
cina celo videt͛ minima. q̄ vero ĩ se minima est
iudicatur maxima/que terre est vicina (vt dicit
Beda.) Item nubes ex solis vaporibus siccis
⁊ ventosis generata/solet esse deceptiua. nam
imbrem futurum p̄tendit. sed in fine p̄ter ven/
tum ⁊ turbinem nihil soluit. Item nubes plu
uiosa si subito ⁊ simul ad terram corruit/ terre
vbi cadit quia submergit eam est nociua. sed si
paulatim ⁊ guttatiȝ fuerit resoluta/magne vti
litatis est frugibus collatiua. Iteȝ nubes sepe
suis guttis terram rigat. sed irrigādo eam sui
ipsius est ꝯsumptiua. qꝛ dum alia irrigat ⁊ hu
mectat/ꝑ sui dissolutionem seipsam annihilat (
vt dicit Grego.) Item quādo vna nubes alte
ri nubi est cōtraria tempestatis ⁊ ꝯmotionis ē
in aere excitatiua. ꝯtrarietas enim ⁊ aduersus
concursus nubium ex contrariis impulsib⁹ vē/
torum/ex quorū collisione vel allisione nimia
fit commotio in aere ⁊ in terra.

Iris ē impressio generata ex nube
concaua ⁊ rorida ad pluuias p̄pa
rata in stillicidiis infinitis tanq̄ꝫ in
speculo relucens/habens figuram arcualē/
varios colores exprimens a radiis solaribus
vel lune generata. sed a radiis lune causat͛ ra/
ro. qꝛ nō nisi in .l. annis (vt dicit Aristo.) Arc⁹
itaqȝ celestis est nubes aquosa ꝑ omnes sui ꝑ/
tes solis radiis penetrata (vt dicit mar.) Et di
citur arcus a similitudine curuati arcus. nam
quandam conuexitatem in summitate nubiuȝ
pretendit ⁊ cornua quedam reprimit ad terraȝ
⁊ extendit (vt dicit Isido.) In hoc autem arcu
quedam sunt pertinentia ad eius generationē
quedam vero ad eius speciem siue formā ⁊ fi/
gurationem. et quedam ad eius virtutē ⁊ ope
rationem/quo ad generationem eius attendi/
tur ꝙ substantia eius ex refulgentia ⁊ reflexiōe
radiorum in nube rorida imbrifera generatur.
Item ꝙ plena facie semper respicit solem ex op
posito. ⁊ a sole respicitur. Item ꝙ a terra vsqȝ

ad celum circulariter eleuatur nam duob⁹ cor-
nibus terram partit ⁊ vertice celum tangit. qui
quanto cōtrahendo comprimit᷑/ tanto plus ī
conuexitate extendit᷑/⁊ in figuram circuli eleua
tur. Quantū autem ad figuram ⁊ speciem est
spericus et circularis et per spicuus ⁊ specula-
ris in colore multiplex est ⁊ singularis. nam in
iride ꝓpter eius transparentiaꝫ ⁊ diaphanei-
tatem/ refulgent species ⁊ forme sibi opposite
et obiecte. ⁊ ideo apparet coloratus. Naꝫ scđꝫ
dum Bedā colorem ꝯtrahit ex quatuor elemē
tis. nā in ipso velut in speculo forme ⁊ species
elementoꝝ relucent. vnde ex igne cōtrahit colo
rem rubeū in suppremo. ex terra virideꝫ in infi
mo. ex aere lactiūnū ⁊ ex aqua ceruleum ī me-
dio (vt dicit Beda) Et hi colores sunt ad inui
ceꝫ coadunati (scđm Aristo. in li. methe.) Pri
mo enim est color rubeus seu vinosus qui fit
ex radio tangente supficieꝫ rotūditatis nubis
Deinde sequit᷑ color mixtus. s. blaueus vel ceru
leus scđm qualitatem vincentē ⁊ dominanteꝫ
in vapore existente in medio nubis(. Deinde
apparet in infimo coloris viridis ⁊ in inferiore
parte nubis /vbi vapor magis est terrestris. et
hi colores sunt principaliores alijs. qꝛ secun-
dum philosophum multos alios habet colo-
res inter quos distinguere sensui est difficile.
Et ideo dicit philosoph⁹ ꝙ nullus pictor pos
sit depingere colores arcus sine fingere. Cau
sa aūt iridis scđm aristo. est repercussio radij re
deūtis ad vaporem ꝯtrarium nubibus sicut
splendor refulgens in aqua relucet in pariete
rediens ad ipsum ⁊ cū non videatur arcus/ ni
si per radium solis per diē. aut per radium lu-
ne p noctem impeditur ipsius visio vel ꝓpter
turbulentiam aeris vel debilitatem visus. aut
ꝓpter obscuritatem ⁊ densitatem nubis/ radi
orum illuminationi resistentis. Uidetur autē
tempore pluuiali qꝛ tunc resoluitur supfluitas
vaporis coartati in nubibus et fit ex eo rorātō
parua/ in qua relucet radius sibi oppositus ⁊
fit formatio iridis. vnde contrahit varios colo
res ex varietate vaporis in quo relucet radius
sicut dicit Aristo.) Quo ad virtutem eius ex
operatione sui interpositione feruorem solis
temperat ⁊ mitigat per sui resolutioneꝫ in plu
uiam vel in rorem inferiora vegetat ⁊ fecūdat
p sui figuram ⁊ multiformam colorū variatio
nem. superiora pulchrificat ⁊ decorat domini
um humiditatis in aere signat. Et ideo ante iu
dicium (vt dicit Beda ⁊ magister in histor̄is)
per ānos quadraginta nō apparebit. hoc erit
signum desiccationis ⁊ defectus elementorū(
vt dicit idem) Pacem et concordiaꝫ inter deū

et mundū designat ⁊ diuinum iudicium p di-
luuium p̄teritum fore denūciat ⁊ demonstrat si-
cut ⁊ solis. s. in qua pte celi sit sol sua presentia
indicat. qꝛ nunꝙ est in eadem parte celi cum so
le. sed semper ex aduerso. Sole enim existante
in oriente/ apparet arcus in occidente. ⁊ econ-
uerso. et sole existente in meridie/ apparet arc⁹
in septentrione. In parte autem australi siue
meridionali nūquaꝫ apparet (vt dicit Beda)
In hora autem recte meridiei nunquaꝫ appa
ret/ cuius rationem assignat philosophus. qꝛ
in meridie quando mediat sol orbem/ tunc re-
splendet radi⁹ ei⁹ ī vtroqꝫ orizōte scđm eq̄litatē
q̄re nō resplēdet tūc plus in vna parte quā in
alia. et ideo nō apparet arcus in aliqua parte
celi in pūcto meridie (vt dicit Ari.) Rarissime
autem videtur de nocte immo nūquam nisi in
plenilunio (vt dicit Beda) Et hoc non contin
git nisi bis in. l. annis secundum Aristo.)

R Os ē impressio generata ex vapa
re frigido ⁊ humido nō congrega-
to in corpus nubis in inferiori pte
medij interstitij aeris paruo frigore occurrente
dicit autem Aristo.) ꝙ non fit ros nisi quan
do auster flat scđm eum. Quoniaꝫ ros est plu
uia pauca / pluuia est ros multus. vnde ven-
tus australis sua humiditate rorem generat ⁊
nutrit/ quem aquilo sua siccitate lambit/ ⁊ in-
tensa frigiditate comprimit ⁊ constringit. luna
etiam humiditatem suam aeri imprimit/ ⁊ ge
nerationis roris in aere causa existit (vt di. Am
bro.) Uocans lunam matrem roris. Unde de
nocte virtute lunari in aere primo originem oc
culte contrahit/ et tandem insensibiliter descen
dens per herbarum supficiem suauiter se diffū
dit. In suo autem descensu herbis ⁊ plātis vi
gorem tribuit. et quod estus diurnus desiccan
do ⁊ consumendo inclinauerat/ ros nocturnus
reparat/ erigit ⁊ subtollit. Item in herbarum
summitatibus guttatim se recolligit/ et quasi
suam originem petens ad aera ascendendo/ sē
per in foliorum extremitatibus se suspendit.
Item ardorem solis non sustinens/ cito ad ta
ctum solarium radiorum dissoluitur ⁊ penitus
euanescit. virtutem tamen suam aeri impressā
non deserit. quia per sue diffusionis presentiā
per aera effectum suum in herbis ⁊ seminibus
manifestissime derelinquit. Item ros cum sit q̄
dam substantia aera ⁊ in se subtilissima in sup
ficie/ nihilominus tamen miro modo efficax in
virtute est. quia terram inebriat ⁊ fecundat. et
medullam in granis amplificat/ et augmentat
ostreas ⁊ alios pisces conchilium in mari im-
pinguat ⁊ impregnat/ et maxime ros vernalis

Nam verno tempore ostrea se de nocte contra rorem apit/quem descendentez intra se recipit atq; haurit/qui haustus ꝛ piscem reficit ꝛ impinguat. et per sui incorporationem cū interioribus piscis gemmā preciosissimā generat. s. margaritam/ que quāto est nobilior tanto albior atq; maior. sicut dicitur in li. gemmarū. Itē pullos coruinos adhuc in pluma albidos/ante ꝙ nigrescant reficit ꝛ sustentat(vt dicit Grego.) Item aerem diurno calore calefactum refrigerat ꝛ tempat. ꝛ si fuerit nimis per calorem precedētem rarefactus/ros per sui incorporationem ipsum inspissat mediocriter ꝛ condensat(vt dicit Albu.) Item ros vim veneni reprimit in animalib⁹ venenosis ꝛ coartat ne tantum de nocte quantum de die se diffundat. vnde de serpentes latitantes inter herbas parum solent transeuntes ledere quaz diu flores et grāmina sunt in rore. Item ros ꝙuis i se gustui videatur ad modum aque insipidus/ tū potestatiue ꝛ effectiue est dulcissimus. et mellis ac māne herbis ꝛ floribus causatiu⁹. Nam ex rore celesti in floribus mel ꝛ māna in qubusdā pte grecie generatur(vt dicitur in platone) Item ros in aere corrupto genitus ex corruptiōe loci fit corruptus ꝛ alijs corruptiu⁹. Unde talis ros inficit flores tenellos ꝛ corrumpit segetes nouellas qn̄ sunt adhuc in spica(vt dicit Grego.) Et talis corruptio vocatur aurugo seu rubigo(vt di. glo. Hiero. sup Johel. i. ibi) Residuum bruti comedit rubigo (Jheronim⁹ rubigo est quādo tenere fruges nocuo rore pariuntur ꝛ vertuntur tam spice ꝙ culmini ruborem vel nigredinē vilem. et hec pestis omīa vastat etiam stipulam ꝛ fenum in tantum ꝙ nec abo sunt vtilia nec fimo.

P Luuia est impssio ex multo vapore frigido ꝛ humido in nube aggregato habūdante in quantitate et substantia respectu roris ꝛ magis infrigidat ꝛ humectat ꝙ ille. fumi enim ex terra ꝛ aqua euaporentes vi caloris celestis ad infimā ptez medij interstitij aeris attrahuntur. ꝛ ibi frigitate loci cōdensatur. deinde calore humiditatem ei⁹ dissoluente/ et nō ex toto cōsumente/ guttatim resoluūtur in pluuiam ꝛ imbrem (vt dicit Be.) Et est pluuia a pluralitate guttaꝝ dicta(vt di. Isido.) Eo ꝙ interpollate ꝛ guttatim descendere cōsueuit. Et dicitur imber ab imbuēdo. qꝛ terram imbuit et fecūdam facit. terra eni sterilis manet sup cuius superficiem pluuia nō descendit. quāto aūt nubes ex q̄ generatur pluuia a terra est remotoir ꝛ celo vicinior/tanto suauius ꝛ cum guttis gratilioribus descendit. quāto vero terre est vicinior tanto impetuosius ꝛ cum stillis grossioribus descendere ꝯsueuit. venti etiaz super mare discurrentes multū humorē de aq superficie recolligūt/quē in materiam pluuie conuertūt(vt dicit Beda.) Fit etiam aliquando tanta caloris generatio/ et aggregatōne radiorum ꝛ eius confractione circa nubem ꝙ vapor quasi aduritur et ex vehementi adustione i colorem rubeum cōmutatur. et ex hoc credit vulgus ꝙ aliquando pluat sanguinem (vt dicit Aristo./ Est aqua pluuialis multū stiptica ꝛ cōstrictiua. et ideo restringit fluxū ventris (vt di. Constan.) Est tamē subtilis substantie ꝛ leuis plus habens aerietatis ꝛ aere leuitatis ꝙ alie aque. Et ideo multū est alterabilis ꝛ conuertibilis in oppositas qualitates ꝛ ideo de facili putrescit ꝛ recipit corruptionem(vt dicit constan./Dulcior est tamen ꝛ sapidior alijs aquis quādo in sua puritate permanet ꝛ virtute. pluuia ergo si fuerit in qualitate ꝛ quantitate temperata ꝛ tempori ꝯgrua vtilis est ad infinita. Nam terram fecundat/et ipsam si fuerit rimosa conglutinat/caloris temperiem mitigat aerem serenat/ vētos sedat/ pisces impinguat/ siccam complexionem adiuuat et cōfortat/vt di. Constan.) Si vero pluuia mala fuerit ac in suis qualitatibus distemperata/ac loco ac tēpore incongrua/in pluribus est nociua. Nam pfunditatis immūditie ꝛ lubricitatis est in vijs et in semitis effectiua/graminum et herbaruz inutiliū multiplicatiua/fructum ꝛ seminū corruptiua. et caloris natulis in seminibus extinctiua/densitatis ꝛ obscuritatis in aere inductiua ꝛ radiorum solarium interceptiua/ nubiuz ꝛ nebularum aggregatiua/operum ꝛ operantium impeditiua/maturitatis segetuz ꝛ fructuum tardatiua reumatis ꝛ fluxus prouocatiua/ morborum omnium humidorum augmentatiua/sterilitatis ꝛ famis creatiua corruptionis et pestilentie iniumentis ꝛ ouibus inductiua. Nam ymber corruptus corrumpit germina et inficit herbas pascuales. ex quarum pastu req̄tur necessario corruptela in animalibus(vt dicit Constan.)

G Utta siue stilla est vapor humid⁹ in minutissimas partes resolutus. magne autem fiunt gutte in dieb⁹ quando est calor. et resoluuntur ptes nubis que prius erant aggregate propter frigus (vt dicit Aristo.) Quando enim in aere est calor adueniente frigore/ velocior est congelatio vaporis siue aque. Unde dicit Aristo. i li. animalium) ꝙ piscatores aquam calidam fundunt sup sua instrumenta vt citius ꝯgelata

submergant. Gutta autem quādo est terre vicinior/tanto est grossior ⁊ econuerso. Paruitas enim ⁊ rotūditas eius causatur q̄ diu manet i aere remoto a terra/vt dicit Aristo.) Est autem humida/mollis/rotunda/puia/ ⁊ lucida/terre inebrietiua seminum ⁊ graminū humectatiua/estus ⁊ ardoris aeris mitigatiua. aeris purgatiua/et cum sit mollissima in substantia/tamen ex frequenti casu est lapidum penetratiua quere infra lib. xij.

p Ruina est vapor cōgelatus (vt dicit Aristo.) siue impressio generata ex vapore frigido et humido non cōgregato in corpus nubis in medio interstitio aeris congelato p frigiditatem loci ⁊ tēpis in quibus nō est aliqua pars caliditatis (vt dicit Aristo.) Unde pruine accidit duricies ex frigore loci et tempis in quo generaꝛ. quia frig⁹ vaporis partes aggregat ⁊ cōtrahit/et sic pruine substantiā duram reddit. ex nimia enim frigiditate albescit/et herbas et flores sup quos cadit marcidos efficit et exurit/ad modicū solis radium euanescit/et in rorem redit. et quia pruina nihil aliud est ꝙ ros congelatus (vt dicit beda. Nā ros descendēs ad terrā frigiditate noctis speciem albam duram et frigidam recipit. et sic in pruine substantiam superficialiter se conuertit (vt dicit idem.

g Rando est stillarum pluuie ⁊ frigoris ⁊ venti rigore in aere congelato vt dicit Aristo.) Est enī impressio generata ex vapore frigido ⁊ humido a frigore fugato ad interius nubis p dominiū calidi circūstans. Generatur autem grando in nubibus a terra longinquis (vt dicit idem.) ⁊ ideo causa generationis eius est vapor in cōcauitatibus nubis receptus qui ex frigiditate aeris condensaꝛ. Nam partes humide ⁊ frigide fugientes calorem aeris/se recipiunt in interiorib⁹ nubis ⁊ ibi inuenientes vaporem ptes ei⁹ aggregant et in substantiam grandinis coagulāt ⁊ congelant. et ideo in estate frequētius fiūt ꝙ in hyeme/vehemens enim calor generationē grandinis impedit. Nam dissoluēdo vaporē eius ptes aggregari pariter nō permittit. Similiter nimium frigus in hyeme. q̄ tunc nō est caliditas in aere ꝙ fugiens frigus se recipit intra nubem. grando autem rotunda ⁊ parua descēdit ex suppremis locis (vt dicit Aristo.) Causatur autem eius paruitas ⁊ rotunditas ex mora eius in aere longo tempore. Unde ex reuolutōne eius diuturna rotūdatur ⁊ ex aeris calore ptes eius aqueas resoluente minoraꝛ. In grandine in locis vicinis terre generata accidit contrarium ex causa contraria. Grando itaq̄ cum impetu magno vento ipsam impellentem/⁊ calore dissoluente terram petit ⁊ percutit/ ⁊ per eius superficiem ad modum salis se dispergit segetes flores ⁊ fructus multū ledit frequētius per diem ꝙ per noctem descendit. cuius ratio est quia calor diurnus fugat frigus ad interiora nubis. Item ventus septentrionalis frigid⁹ ⁊ siccus rorem ab aere descendētem congelat ⁊ constringit. ⁊ in substantiam nubis coagulat et conuertit (vt dicit Beda.)

n Ix est impressio generata ex vapore frigido ⁊ humido ⁊ infima parte medij interstitij congelato in corp⁹ nubis a mediocri frigido respectu pruine/propter admixtionem caliditatis in parte/ que caliditas inclusa in eius substantia/ ⁊ non statim deuicta a frigore circūstante ⁊ rarefacit eius substantiam ⁊ mollificat/recipiens albedinem in calore/ꝑpter victoriā frigoris in fine. atq̄ ꝑpter expansionem ⁊ dispersionem partium nubis. et ꝑpter frigus debilitatum a calore frangitur in partes latas/ ad similitudinem farcte teste a debili virtute frangentis (vt dicit Ari.) Nix igitur generatur in nube frigida. minus tamen frigida est ꝙ illa in qua grando congelaꝛ. et hoc attestatur mollities niuis. q̄ caliditas admixta nubibus ꝓhibet partes eius inspisari ⁊ vehementius aggregari. Nix ergo aqua ē durior ⁊ siccior ex frigore constringente/grandine tamen mollior est ex admixtione caloris in ventre nubis. dealbatur autem ex frigiditate in eius superficie dominante/ad modicum calorem nix in aqua resoluitur. ⁊ tam a duricia quā ab albedine de facili immutaꝛ. ex mora niuis super terram hum⁹ impinguaꝛ. sua enim frigiditate poros terre claudit. Unde reuocato calore ad interiora radicum ⁊ seminum/ fit humorum interiorum attractio ad radices ⁊ ipsorum inuiscatio ex qua terra impinguaꝛ. Unde nix herbas malas ⁊ supfluas mortificat ⁊ attenuat. bonas vero nutrit ⁊ impingat. Nix etiam sua ꝑsentia loca fetida ⁊ fimalia ⁊ sterquilinia tegit ⁊ occultat. vias ⁊ semitas ꝑpter sui diffusionem tegens/itinerantes impedit ⁊ retardat in alto mari niuem cadere raro (beda asserit et confirmat) cuius ratio est quia maris fumositas continue exalantis niues ānihilant. vel a ventis ibidem flantibus disperguntur. vel anteq̄ possint condensari in niuem in pluuiam ⁊ nebulam resoluūtur. Item feris ⁊ animalibus nocumentum prestat/q̄ eorum tegit pascua/⁊ vestigia manifestat. vnde tempore niuis fere a venatoribus de facili capiūtur. Item loca alta

et mõtuosa nix frequentat/ ⁊ diucius in monti bus ꝙ in vallibus perseuerat. qꝛ venti frigidi liberius in montibus ꝙ in vallibꝰ inualescũt. Insuper valles sunt montibus calidiores ꝓpter maiorem aggregationem ⁊ ꝯfractionẽ radiorum. ⁊ ideo niues in montibus plus habũdant. Item nix vi caloris resoluta terram imbuit/ remollit/ inebrita/ quam aũt resolutionẽ frigiditatis sue coartione in sua supficie fortiꝰ indurabat (vt dicit Grego.) Item nix propter sue substantie molliciem ⁊ leuitatem in suo descensu strepitum vel sonum nõ generat. immo insensibiliter de occulto aeris descẽdẽs intersticio/ suauiter supficiei terre se applicat ⁊ equaliter se coaptat. Itẽ nix candore suo ⁊ pulchritudine ad sui spectum oculos intuentiũ prouocat. sed si nimis diu aspiciatur/ speciem visibilem disgregat ⁊ immutat. Item aqua niuea potentiali ⁊ actuali frigiditate sua fluxum ventris reprimit et constringit/ neruos percutit/ cõtrahit/ ⁊ opilat. superfluitatem mẽstruosam vł strumosam eam continue bibentibus generat. membra stupida ⁊ quasi dormitantia cito reddit. lapidem in vesica gignit. ⁊ frigidaꝫ hydropisim prouocat ⁊ nutrit (vt dicit Constan.)

Nebula est impressio facta ex resolutione nubium resolutarum in aquam pluuialem (vt dicit Aristo.) Vapores enim sic resoluti dispersi per singulas aeris particulas ac diffusi nebulaꝫ gignũt ⁊ inducunt. ⁊ quanto terre est vicinior tanto est spissior ⁊ obscurior/ ⁊ frigidior inuenitur. a terra vero eleuata magis est solis puia. ⁊ ideo minus est frigida ⁊ obscura. quando aũt nebula a sole attracta totaliter sursum mouetᷣ/ in materiam redit nubis. ideo future pluuie est significatiua. quando vero totaliter a radijs solis repcussa deorsum cadit et in suam redit originem deficitꝰ ⁊ euanescit. vnde purgato aere futuraꝫ ꝓsagit serenitatem. Est aũt aliquando corrupta ex vaporibus ex quibus generatur/ ⁊ tunc multũ est nociua. florũ etiã germinantium vinearum est corruptiua et diuersarum infirmitatum animalibus inductiua. latronibus ⁊ peruersis est amica. qꝛ insidiarum ipsorũ est occultatiua/ itinerantium ⁊ pegrinantium impeditiua. quia in magna nebula ⁊ obscura via est incognita ⁊ incerta. radiorum solis ꝛ aliarũ stellarum est interceptiua. ⁊ ideo nauigantibus ẽ grauis ⁊ periculosa (vt dicit Beda.) quia duꝫ nebule obscuritas maris superficiem occupat quo debeat nauta recte vertere ãbigit ⁊ ignorat gubernaculum.

Impressionum quedam generantur in aere ex vapore duplici. Prima est tonitruum. Tonitrus igitᷣ est impressio generata ĩ aquea substantia nubis propter vaporis calidi et sicca agitationem huc ⁊ illuc fugientis suum contrarium/ ab omni parte coartati in se ⁊ ex hoc inflammati/ extinguentis se tandem in nube et rumpentis eam (vt dicit Aristo.) Vel generatur tonitrus ex collisione nubium (secundum philosophum) quando a ventis contrarijs agitate nubes ad inuicem colliduntur ex mutua concussione ad inuicem in violenta confractione fit ꝯcussio in aere ⁊ strepitus. qui tonitrus ẽ ab antiquis nominatus. Dicitur autem tonitrus vel tonitruum a terrore/ eo ꝙ sonus terreat audientes (vt dicit Isido.) Nam tonus idẽ est quod sonus. quia interdum tam grauiter cõcutit omnia/ ita ꝙ celum rupisse videatur. qꝛ cum procella vehentissimi venti nubibus repẽte se immiserit/ turbine inualescẽte exitumqꝫ q̃rente nubem excauat ⁊ constringit/ ⁊ ĩpetu magno exadit ⁊ diuidit partes nubis/ ac si cũ horrendo fragore ad aures venit. quod mirari nullus debet cum vesica quamuis sit parua tamen magnum sonum compressa efflat ⁊ emittit cũ tonitruo vero simul fulgur emittitur. sed celerius videtur fulgur qꝛ clarum est. tonitrus autẽ tardus peruenit ad aures. quia subtilior ẽ sensus visus ꝙ auditus. ⁊ ideo primo videt lucẽ siue fulgidum lumen quod precedit ꝙ audiat sonitum subsequentem. sicut homo prius videt ictum hominis arborem inuadentis quam audiat ipsum sonum (huiusqꝫ Isido.) Et ista ratio Isi. ⁊ de causa tonitrui concordat quasi cum philosopho dicente. Tonitrus inquit est spiritus ventorum in sinu nubium receptus qui virtute mobilitatis sue quaslibet ptes nubis interrumpit ⁊ strepitum ac fragorem tonitrui introducit (vnde subdit) tonitruum est spaciorum aeris sibi concurrentium sonus secundum Aristo. autem in lib. methe. Tonitruum nihil aliud est ꝙ extinctio ignis in nube. vapor enim siccus eleuatus in calore aeris inflammatus quando a nube aquosa intercipitur subito extinguitur ⁊ ex tali extinctione strepitum tonitrui generatur sicut quando in aqua extinguitᷣ ferrum ignitum fit sonitus atqꝫ stridor. Descendit autem tonitrus sepe cum flumine. ⁊ tũc magis ledit (vt dicit Beda.) Vnde obest fructibus cum aduenit cum coruscatione ⁊ fulmine sine pluuia. cum vero cum pluuia/ prodest. vt dicit idem. Tonitruum igitur motu suo omnia concutit cerebꝛuꝫ commouet/ animũ terret

vinum in doleis perturbat/cõmouet ⁊ corrum pit (vt dicit Aristo.) Si venerit in hora cubationis auium/ aues ledit/mulieres parientes sepe abbortire facit/turres altas concutit sepe impetu suo ⁊ deicit arbores altas destruit radicitus ⁊ euellit et supereminentius i locis altis q̃ in humilibus ⁊ dimissis ledere cõsueuit(vt dicit Beda.) Anfractuosum ⁊ quasi orbicularem sonitum facit/⁊ aerem quodam in equali susurrio per circuitum concutit. ita ꝙ strepitꝰ rote vehiculi exprimit quodãmodo ⁊ pretẽdit vt dicit Cas.) et talis circularis sonꝰ accidit forsan ex rotunditate nubium ex quibus vapor siue ventus qui causa est tonitrui dissimiliter agitatur/ qua nunc sursum/nũc deorsum nũc ante nũc retro per cõcauitatem nubium cõmouet.

C Horuscatio secundum Aristo.comprehendit fulgur ⁊ fulmẽ et ꝓprie dictam choruscationem. Nam ꝓprie dicta choruscatio est aparitio subita vaporis subtilis inflammati euanescẽtis in aere sine descensu ad terram. Fulgur vero siue fulguratio est ignis subtilis/grossior tamen choruscatione ad terram descẽdẽs/que penetrat herbas ⁊ res molles/sicut ponũt philosophi. vt recitat in.iij.phisice. Algazel.

F Ulmen est vapor ignitus compactus ⁊ solidus impetuose cadens maioris vis q̃ sit fulgur/ percutit enim quod tangit/penetrat ⁊ vrit siue liquefacit/diuidit/scindit/⁊ nihil corpale ei resistit.⁊ (secundum hoc dicit Isido.) ꝙ fulgure idem est quod ferire (quia sicut idem dicit ex subtilioribus partibus elementorũ componitur/ex quibus maior vis penetrandi relinquitur.⁊ ideo ictus celestis iaculi ab Isido.nuncupatur. Generatur autem ex vapore grosso cõposito ex cõtrarijs ⁊ diuersis eleuato ⁊ vehemẽti calore ignito ⁊ inflammato/ qui collisione ventorum ⁊ attritu nubium impellit/ ⁊ quasi lapis igneus de cõcauitate nubiũ deorsum p violentiam ad modum iaculi cõmouet. vnde fulmina collisa ad modum lampadum fulgida vi inflammatõnis discurrere per aera discernũtur/⁊ q̃uis ignee sint/tamen ꝓpter violentiam motus contra naturam ignis inferius descendere compelluntur(vt dicit Beda) In suo autem descensu incendit ⁊ vrit.⁊ ideo dicit fulgur(vt dicit Isido.) Penetrat ⁊ fundit ⁊ tunc dicitur fulmen. vt dicit idem vbi autem vrit secum fumũ ⁊ fetorem pessimũ gignit.super loca alta cadere frequẽtius consueuit.in forti estate ⁊ in forti hyeme nõ fiunt fulgura.sed in principio autumni/in fine veris. (Ut dicit philosophus libro.ij.caplo.liij.) In hyeme ⁊ estate raro fiunt fulmina.q̃ in hyeme ꝓpter frigus vapor in aere nõ ignitur. In estate vero ꝓpter siccitatem ⁊ subtilitatem aeris non fit aggregatio vaporis in nubibus.sed in autumno ⁊ i vere est aer mollis ⁊ nubilosus. ⁊ ideo tunc sepe fulgurat. Item idem caplo.liij. dicit idem. Fulminum plura genera tradunt. nam que sicca veniunt/nõ adurunt.sed dissipant. que humida nõ adurunt.sed infuscant. tertium est qd clarum vocant/quod mire est nature. Nam vinũ exhaurit in doleis/in tactis vasis aurum ⁊ argentũ liquet/sacculis non cõbustis. Quid autem sit choruscatio ⁊ vnde ꝓueniat/diuersi diuersimode tradiderunt. Dixit enim empedodes ꝙ choruscatio est ignis occultus in nubibus ex radijs solis. Sed hoc dicit Aristo.esse falsum.quia si hoc esset ex omni nube choruscatio accideret quia in omni nube radij occultant.Anaxa autem dixit ꝙ choruscatio est ex aere descendente in nubem vel ad nubem ⁊ se in ea occultante.cuius aperitio est choruscatio et quando ille ignis extinguit in nubibus aquosis/stridor illius extinctionis vocatur tonitruum.Alij dixerũt choruscationem causari ex ventis calidis ⁊ siccis in nubibus compressis qui inflammant ⁊ adurunt/et ignis ex eis egrediens est choruscatio/cuius splendor prius puenit ad visum q̃ sonitus ad auditũ. Alij dixerũt choruscationem nõ fieri per ignem.sed p aque splendentis imaginationem que p stellarum de nocte lucentium illustrationem in nubibus videtur (sed dicit Aristo.) ꝙ iste sermo error est q̃ choruscatio de die sub radijs solis vritur sicut de nocte.secũdum Aristo.autem vapor aggregatus in nubibus/et earum vehementi collisione attritus ignitur ⁊ fit materia corruscationis.⁊ quia habet aliquas partes terrestres/earuꝫ grauitate mouetur inferius.⁊ quia illa corruscatio est vehementis subtilitatis/et non vehementis inflammationis ⁊ adustionis.⁊ ideo apparet alba.⁊ ideo corpora ad que pertingit nec inficit nec corrumpit. Hucusq̧ Aristo.in.ij lib.methe.) Corruscationis itaq̧ motus subitus est et improuisus.subito enim apparet ab oriente in occidente.subito sui est ostensiuus/ et subito occultatiuus. De materia enim sua(vt dicit Grego.) In ictu oculi exit et in se subito reuertens/suam originem non relinquit. ex sua subita apparitione. aspectus intuentium est repercussiuus/timoris incussiuus/per totũ orbem secundum apparẽtiam ⁊ opinionem ⁊ iudicium visus/sui est diffusiuus/futuri toni

trui preambulus/ et sui aduentus anunciatiuus si pluuiam habet concomitantem vtilis est et proficuus. Si vero pluuia caruerit tenellis floribus et fructibus est nociuus. (vt dicit Beda.)

a Ura est aer leniter motus et agitatus estiuantibus refrigerium/ algentibus prebens calorem. que quanto est purior tanto delectabilior et sanior. que si fuerit temperata et debitas qualitates temporis non exierit. maxime vite hominis est congrua et sanitatis conseruatiua. Si vero econtrario modo se habuerit/ maxime est nociua. quia pestilentie et corruptionis non modice est inductiua. Est autem pestilentia aeris corruptio/ ex siccitatis et pluuiarum distemperantia ex meritis hominum contingens (vt dicit Isido.) Et dicitur pestilentia quasi pastulantia. quia totam naturam hominis preambulat et depascit. Nam corruptis aquis et pluuijs et aere/ quibus spirando et edendo pascimur/ statim corrumpimur et diuersis passionibus necessario lacessimur. vt patet supra in eodem libro. vbi de proprietatibus aeris dictum est. Sed hec dicta iam sufficiant.

Finit Liber Undecimus.

De Auibus et earum proprietatibus.

Liber duodecimus.

e Xpedito tractatu de proprietatibus aeris et eorum que in aere generantur restat dicere aliqua de his que pertinent ad eius decentiam et ornamentum vt in ipsis sicut in ceteris/ creatoris magnalia extollantur. Ad ornamentum enim aeris pertinent aues et volatilia (vt dicit Beda) Et ideo aliqua pauca adiuuante christi clementia sunt de his huic opusculo inserenda/ non quidam de omnibus sed solum de auibus et volatilibus de quibus specialiter fit mentio in textu biblie vel in glosa. et primo dicendum est in generali. deinde in speciali. et hoc per ordinem alphabeti. Aues ita quasi deuie idest sine via sunt dicte (vt dicit Isid.) Eo quod ipsarum vie non sunt in aere determinate et distincte. Aues enim motu et agitatione alarum diuidunt aerem et incidunt. sed statim post volatum aere se claudente nullum signum sui transitus derelinquunt. Dicuntur autem volucres/ quia volitant alis aues (vt dicit Isido.) propter quod et alites quasi alates idest alis se leuantes a pluribus nominantur. sine alis enim non volitat sine quarum beneficio de terris in aera se non leuat auis. vel ideo dicitur ales ab alendo. quia ab illo qui pascit volatilia celi et escam dat omni carni alitur idest nutritur (vt dicit Isido.) Attenduntur etiam auium proprietates et conditiones penes multa. quia penes earum substantiam et complexionem. Nam ex duobus elementis inter summe graue. et summe leue intermedijs auium substantia est creata. Nam in earum compositione aer et aqua maxime dominantur. et ideo quia minus habent terrestreitatis et plus aeree leuitatis quam gressibilia vel aquatilia/ leuitate sue substantie habent ferri super aera (vt dicit Isido.) Aer enim inclusus inter pennarum concauitatem auem leuiga/ et vt leuiter feratur sursum ipsam disponit et habilitat atque iuuat. vnde quanto volucres plus habent ventositatis et minus carnis/ tanto facilius se sursum leuant vt patet in auibus prede/ que exonerare a mole carnis altissimi sunt volatus/ et valde acuti visus/ et magne animositatis. (vt dicit Aristo.) Item consideratur conditio volu-

cris penes generationem. habẽt enim sibi insi/
tam a natura seminalẽ rõnez cuius virtute mo
uent᷑ naturaliter ad sui generis multiplicationẽ
⁊ sui speciei ꝑ generationis actum secũdum or
dinem ꝯseruationem (vt dicit᷑ ab Aristo. li. vi.
omẽs inquit aues cũ pullificant/ faciunt oua.
Quis in omibus nõ possit videri ꝓpter pauci
tatem. Est aũt principium generatõis pulli (
vt dicit᷑ ibidem) Ab albugine et cibus eius a
vitello et post dies decem generationis pulli
cõplebitur pullus secũduz omnes partes/ ita
ꝙ erũt partes distincte et manifeste. ⁊ habet tũc
caput maius toto corꝑe. ⁊ si tunc frangeret᷑ oui
testa inueniret᷑ caput inclinatũ ŝ crus dextrũ et
ei⁹ ale expãse ŝ caput ꝯpleta aũt gñatõe singu
loꝝ ꝑfecta mẽbroꝝ limitatione. rũpit᷑ testa ali
qñ in die. xviij. vel. xx. vt patet in gallinis. et ex
eũt pulli iam cõpleti ⁊ viuificati ⁊ aliquando
gemelli. sed inter gemellos vnus erit maior/ al
ter minor ⁊ multotiens monstruosior (sicut di/
citur ibidem li. vi.) Inter omnia aũt animan/
tia in generatiõis ordine volucres sequunt᷑ na
ture maximã honestatem. Nam secũdum ordi/
nem nature mares feminas cum sollicitudiue
querũt inuentas diligunt/ ꝓ ipsis pugnãt ⁊ ꝑ
iculo se exponunt/ ⁊ solũmodo eis quasi ꝯiu/
galis amoris federe se coniũgunt. ⁊ fet⁹ ab ip
sis ꝓcreatos solũmodo nutriũt ⁊ pascunt. vnď
naturaliter inter sexũ ⁊ sexum iudicant ⁊ discer/
nunt exceptis paucis in quibus degenerat na/
tura (vt dicit Aristo. de ꝑdicibus) que obliui/
scunt᷑ sexum dicit ꝙ masculus surgit in mascu/
lum. et femina in feminam. Et ex tali coitu
non fiunt oua pullificatiua inmo fiunt sicut
oua venti ⁊ sentitur ex tali coitu malus fetor. di
citur de colũbo masculo qñ senex ẽ nõ põt coi/
re sed osculatur ⁊ sedit supra masculum et hoc
facit qꝛ deosculat᷑. Obseruant aũt aues in ge/
nerando tꝑis cõgruitatem. Nam vernali tẽꝑe
quando intrat tꝑus generationis/ aues vocife
rant. mares feminis se associãt. nutibus ⁊ vo/
cibus ad amorẽ mutuũ se inuitant/ nidificant
ouant/ pullificãt pullos generatos nutriũt et
educãt. sed ꝯpleto generatõis officio/ a cantu
cessant ab inuicẽ se sepãt/ ⁊ vsqꝫ ad iteratũ tẽ
pus generatiõis inuicez nõ appropinquant.
Item attẽdunt᷑ aues quo ad habitationẽ.
Sũt enim quedã volatilia que humanã vidẽ
tur diligere frequẽtiã. sicut galline/ anseres/ pas
seres/ columbe (ciconie/ ⁊ hyrũdines. Quedã
vero omnino abhorrent/ fugiũt/ ⁊ timẽt hoim
cõuersationem. sicut aues siluestres/ montuo/
se ⁊ fluuiales/ seu palustres qꝛ scd'm variaz ea
rum cõplexionez varia querũt habitacula ⁊ si

bi diuersas vẽdicant mãsiones. Nã que natu/
re sunt magis frigide ⁊ humide paludes ⁊ flu
uiales frequẽtãt ꝓpter victus acquisitionẽ/ ni
dificationez/ pullificationẽ/ ac fetuũ educatio/
nem. vt mergili/ agnates/ cigni/ in quibus ge
minata est natura (vt dicit Aristo.) Ut pedes
haberent latos clausos ⁊ indiuisos ꝓpter natã
di necessitatẽ. vt. s. pedum latitudine aquas ꝓ
pensius pulsent ⁊ sic pulsis retro aquis quasi
remigãdo/ in anterius fortius se extendãt. cau
das etiam habent breues (ne innatãdo caude
madefacte põdere ĩpedimẽtũ faciãt. rostra autẽ
habẽt lata/ vt gramina ⁊ radices carpãt apti⁹
⁊ incidãt. colla longa. vt/ victũ de ꝓfundo fa
cilius. attrahãt ⁊ acquirãt. Uolatilia vero que
calidioris ⁊ siccidioris sũt nature. mõtuosa et
rupiũ cacumina in habitant ⁊ frequentant. vt
omẽs aues que de preda sũt viuẽtes/ sicut sũt
aquile/ ancipitres/ ⁊ cõsimiles. quibus dedit
natura (vt dicit Aristo.) Ungues curuos/ ⁊ pe
des fortes ⁊ neruosos/ ⁊ rostrum curuũ ⁊ acu/
tum/ vt fortius predam retinerẽt. ⁊ carnes faci
lius laniarent. habẽt hmõi aues modicuz car
nis. et multũ plume/ sunt magne aiositatis. vt
sic sint motus velocioris ⁊ volatus fortioris (
vt dicit Aristo.) Caudam insuꝑ habent longã
subtilem/ ⁊ tenuem/ qua in volando se regunt
sicut gubernaculum regit nauem. Omnes ta
les aues (scd'm Aristo. in li. i.) Solitudinez di
ligũt/ ⁊ cum aliquo sociorum habitare nõ pos
sunt. immo pullos proprios a se abijciunt. et
statim quando possunt volare rostro eos percu
tientes/ a nido exire compellũt et in suo cõsor
tio viuere nõ permittunt (vt dicit Aristo.) Hee
⁊ alie aues prede recipiunt in predando diuer
sificationem. Quedam capiunt predam in ae
re volando/ ⁊ nunquam predam inuadunt su/
per terram. Quedam vero econuerso in terra
capiunt aues/ ⁊ nũquam in aere ledunt. Unď
mansuete aues vt columbe/ istarum auium dif
ferentiam recognoscunt. ⁊ ideo quando predo
nes aeris vident/ ad terram confugiunt. quã
do vero predones terre conspiciunt/ in aera su
bito se extollunt. ⁊ que in terra erant in peri/
culo/ eleuate a terra in aere tute fiunt. vt dicit
idem. Item sunt quedam aues nemorose que
siluas frequentant/ et densas arborum inha/
bitant summitates. Et he quidem sunt ceteris
maioris mansuetudinis. sicut sunt aues mo/
dulantes/ ⁊ estiuo tempore dulcissimis vocib⁹
siluis ⁊ arborib⁹ resonãtes. sicut merule philo
mene/ ⁊ hmõi. que tꝑe amoris maxie cãtãt ĩ ru
bis ⁊ fructib⁹ nidificãt suꝑ oua sollicite cubãt

pullos suos diligũt ꝛ educãt. Sũt ꝛ alia q̃dã volatilia que campestria p̃cipue frequentant. ꝛ victum de terre fructibus acquirunt cõtinue ꝛ manducãt. quales sunt grues / ꝛ anseres taꝫ domestice q̃ silvestres / ꝛ huiusmodi aves simul vivere tam in aere q̃ in terra diligunt regẽ sibi faciunt ꝛ ei obediunt / ordinate volant. et quandoq; inter se vehementissime pugnant ꝛ rostris se dilacerant ꝛ deplumant. sed post pugnam quando reconciliate sunt simul volant. ꝛ societatem pristinam non declinant / tempestatem etiam futuram precognoscũt. ꝛ cum vident eam iminere vociferant atq; clamant. vigilias ordinant / ꝛ in vigilando vices mutant hec omnia continentur in exameron basilij. et etiam ambro. (similiter superaddit etiam Aristo. vt dicit) vigil lapideꝫ inter pedes tenet. vt si forsan subrepserit somnus / quasi lapidis excitet. ꝛ si qua societatem perdit altissime ascendit ꝛ vociferando socios suos querit / ꝛ quousq; inuenit / ad pascua vix descendit (dicit eni) q̃ rex huiusmodi avium semper primo se exponit / ꝛ primo de terra se erigit / caput etiam pre ceteris frequẽtius elevat. ꝛ circũspicit. sꝫ si quẽquam viderit venientem. vociferat ꝛ excitat alias ac premunit. Item sunt considerande quarũdam avium p̃prietates secundum variaꝫ cibationem. Sunt enim que non cibantur nisi carne vel sanguine sicut omnes aves prede q̃ sunt curui rostri ꝛ acuti vnguis. que comedunt omnia animalia que possunt venari. sed non venantur neq; comedunt aves sui generis sicut pisces (vt dicit Aristo. libro septimo.) Et tales nunq̃ potant aquam vt dicit ibidem. Alia vero sunt volatilia que solum vtuntur seminibus ꝛ fructibus ac herbis terre nascẽtib⁹ vt columbe turtures ꝛ anseres tam silvestres q̃ domestice. Alia vero sunt volatilium genera que vescuntur nunc carnibus nũc fructibus indifferenter sicut omnes aves corvini generis sicut monedule / cornices / ꝛ corui / ꝛ pice (de quibus dicit Aristo. ꝛ etiam Basilius) Pascunt aves corvini generis pullos suos in iuuentute. ꝛ iuuenes pascunt parentes in sua senectute. quando etiam debilitantur iuniores in suis humeris elevant ꝛ deferunt seniores (vt dicit idem) Et in omnibus huiusmodi volucribus naturalis pietas commendatur. vt homo pietatis obsequium denegare parentibus erubescat. quod ab avibus impendi sibi inuicem nõ ignorat (vt dicit Ambro.) Item secundum variam membrorum dispositionem considerantur alique avium proprietates (quia dicit Aristo. libro. xiiij.) Omnes aves in hoc conueniunt. q̃ omnes habent rostrum / quod in alijs animalibus non inuenitur. sed in dispositiõe est differentia. quia quedam habent rostrum breue ꝛ latum / quarum vita quieta est ꝛ mansueta. quia huiusmodi rostrum est aptum ad sumendum cibum de vicino. Quedam vero habent rostrum longum ꝛ acutum sicut ꝛ longum collum. quia acquirunt cibum de profundo. Quedam vero curuum ꝛ acutum. quia talis figura necessaria est ad comedenduꝫ ꝛ dilacerandum carnem crudam. Hoc autem habꝫ p̃prium omnis avis. quia bipes est sicut homo. sed in pedum ꝛ crurium dispositione / maxima differentia inuenitur. quia pedes avium vncorum vnguium / sunt fortes ꝛ acuti. quia conuenientes sunt predationi ꝛ venationi. pedes autem fluuialium sunt clausi ꝛ indiuisi et lati. quia conueniunt natationi. ꝛ omnes aves longorum pedum ꝛ crurium habent collum lõgum / ꝛ volant extenso collo. ꝛ si collum fuerit gracile ꝛ debile declinant ipsum in volando. Et est generale q̃ omne volatile habẽs longũ colum breuia habet crura. ꝛ econuerso. omne autem volatile habet vmbilicum quando nascitur. Sed cum crescit avis latet vmbilicus nec omnino apparet. quoniam continuat̃ cuꝫ intestino p̃ interiorem venam. Item considerari possunt quo ad citam vel tardam pullificationem. Quedam enim multotiens pullificãt vt columba que decies ouat in anno. Quedam vero multum ouant vt gallina. ꝛ quedaꝫ multotiens vt gallina ꝛ columbe. Galline autem multum ouantes cito moriuntur (vt dicit Aristo. libro. v.) Aves autem curuorum vnguium que comedunt carnes raro ouant. quia nõ nisi in anno semel. preter hyrundines que solent inter comedentes carnes pullificant bis. Infirmantur autem aves quando cubant super oua sua. vt patet in gallina ꝛ aquila. (de qua dicit̃ lib. vi.) q̃ aquila tunc valde grauatur ꝛ albescunt ale eius. ꝛ ebetantur vngues eius ꝛ debilitantur. Sunt ꝛ multe alie p̃prietates aviuꝫ quas prosequi esset longum. hic solum attendere oportet / q̃ aves inter cetera generalit̃ animantia. sunt substantie purioris / levioris / ꝛ nobilioris / motus fortioris / visus acutioris / carnis digestibilioris sapidioris / conuertibilioris / ꝛ sanioris etiaꝫ nidificando / ꝛ pullos educando solercie amplioris. Hec autem in generali dicta nunc sufficiãt.

Hnc de avibus partialiter dicenduꝫ est. ꝛ primo de aquila que velut regina. iter volucres

optinet principatum. Inter omnes auium diuersarũ species / aquila est maxime liberalis vt dicit plinius.) Nam predam quam capit / nisi nimia fame arceatur / sola non comedit. immo auibus eam sequentibus quasi communem exponit / sua tamen recepta primitus portione / ꝛ ideo semper aquilaꝫ alie aues solent insequi / sperantes ꝙ de ipsius preda eis debeat aliqua portio impartiri. sed quãdo preda prius capta sibi non sufficit / tanꝙ rex de re publica viuens auem sibi proximiore rapit. ꝛ in medio ponit illam / duos lapides preciosos noĩe ethedos. quorum vnus est masculinus. alter femininus in nido suo reponit. sine quibus vt dicitur parere nequit / gemmaꝫ que dicitur achates reponit in nido suo / vt pullos custodiat a morsu reptilium venenoso (vt dicit idem plinius (Est autem aquila ab acumine oculorũ dicta. (vt dicit Isido.) Tanti enim ꝛ tam limpidi dicitur visus esse / vt cum in aere super maria pẽna immobili deferatur ꝛ hoc pre nimia eleuatione a terra. vix humanis pateat obtutibꝰ. de tanta sublimitate / pisciculos videt in mari natare / ad instar lapidis descendens / piscem rapit. ꝛ sic captam predam ad littus trahit. Est autem auis naturaliter calida ꝛ sicca / ꝓ de auida. et supra aliaruꝫ auiũ vires / fortis ꝛ animosa / cuius fortitudo maxime viget in alis pedibus / ꝛ ĩ rostro. q2 al's h3 valde neruosas / ꝛ parum carnosas. ꝛ ideo in volando patiens est laboris. q2 respectu magnitudinis sui corporis parũ habet carnositatis ꝛ multum neruositatis propter quod multuꝫ habet fortitudinis ꝛ virtutis. ꝛ multum etiam habet pennositatis. ꝓpter quod etiam plurimũ continet leuitatis. Iter omẽs aũt volucres maxime viget in aquila vis visiua. Spiritum enĩ visibilem habet temperatissimũ / ꝛ actum videndi acutissimum. solem enim irreuerberatis oculis in sue rote ar cũferentia intuetur. ꝛ tamen visus sui acies nõ obtũditur / nec claritate solaris luminis disgregatur (vt dicit Ambro.) Dicit etiam ambro. sicut ꝛ aristo. li. ix.) ꝙ quedam spẽs aquile / quã vocat almachor / est acuti visus valde. ꝛ pullos suos vngue suspensos / radijs solis obijcit ꝛ solem aspicere compellit / ꝛ hoc ante ꝙ habeant alas ꝯpletas. ꝛ ad hoc eos pauit / ꝛ aduertit ad aspectũ solis. ꝛ si oculus alicuiꝰ lacrimetur ipsum tanꝙ degenerem / vel interficit / vel abicit a nido / vel contemnit. Si autem directa acie solis radium viderit / ipsum tanꝙ in natura sibi similem diligit atꝗ nutrit quanuis aũt ita irreuerberata solis acie claritatem videat / visum tamen ad prede aspectuꝫ dirigit ꝛ indicat (vt dicit Grego. ꝛ Aristo. lib. iij.) Aues in quit vncorum vnguiũ indigent necessario acuto visu. quoniam vident cibum suũ a loco remoto valde. ꝛ ꝓpter hoc leuat se aquila plus ꝙ alia volatilia hinc etiam in altissimus rupibus nidificat ubi loci sublimitate ab omnimodo cursu aduersario se tutificat ꝛ defendit. vbi secũdum Grego. in altissimis tuta residet. ꝛ tamen pastus gratia infima ista videt. ad altissima se eleuat ꝛ ascendit. ꝛ tñ viso cadeuere vł ꝑda quam desiderat subito ima petit. Et insuꝑ aquila est auis difficulter cubans / pullificans ꝛ pullos suos nutriens (dicit Aristo. libro sexto) ꝙ aquila ad plus ponit tria oua / sed tertiũ ꝓicit a nido. quoniam grauiter incubat super ea (ꝛ subdit / q2 illo tempore debilitatur in tantum. ꝙ non potest bene venari pullos aliaruꝫ auium. q2 tunc incuruantur vngues sui ꝛ albescunt ale sue. ꝛ tũc nimis grauatur / in dando cibum pullis suis. Et si contingit aquilam habere tres pullos / eicit vnum de nido suo propter difficultatem nutriendi. sed auis kimi que arabice dicitur cebar / nutrit pullos suos casualiter ab aquila sic reiectos vt dicit Idem. Item idẽ ꝙ aquilaruꝫ diuerse sunt species / ꝛ diuersimode cibant ꝛ nutriunt pullos suos. Nam que albas habent caudas / in earum cibatione plus laborant. Que vero habent nigras / minus ĩ huiusmodi negocio se fatigant. pullos autem suos iam adultos ꝛ de nido eicientes paulatim prouocant ad volandum / ꝛ faciũt eos esurire / vt auidius eas exequantur in aera propter pastum / ꝛ si forte pigritauerunt ad exeundum percutiunt eos cum rostro ꝛ subtrahunt eis cibum / vt sic cogant eos ad exeundũ ꝛ postquã fuerint completi in fortitudine ꝛ in pennis / fugant eos a se / ꝛ nõ sunt plus sollicite suꝑ eos Preterea est quedam alia species aquile quaꝫ Aristo. vocat achat. que cogitat de pullis suis magno tempore / ꝛ quando volant pulli volat cũ eis ꝛ dat eis ad comedẽdum. ꝛ quando volitat super eos curam illorum agens. parata ad resistendum alijs auibus si forte cõuenerint ad nocendum pullis suis in aliquo seu ledendum hec omnia tangit aristo. libro sexto. De aquilis vero dicitur (vt tangit Grego.) Super iob. ꝙ quando eius pulliculi recenter nati ad capiendum grossiorem cibum ꝛ digerendum sunt inualidi. sanguinem ꝛ liquidiorem humorem prede sue in os attrahit ꝛ sugit et attractum sanguinem in ora pulliculorũ vomit ꝛ ita reficit eos cibo leuiori / quousꝗ cõualscãt ad sumendũ cibũ fortiorẽ) ꝛ h̃ di. aug.

et plinius ꝙ aquila in senectute patit caligine in oculis ꝛ grauedine in alis suis. ꝯtra qd' ico/ mod' instruit a natura vt fontē aq̄ scaturientis q̄rat. deinde ascendit ꝙtū pōt p aera/ donec ex calore aeris ꝛ labore volatus fortius incalescat vnde tūc ex calore poris apertis/ ꝛ pēnis relaxatis/ subito descendēs in fontē ruit/ ibi mutatis plumis ꝛ purgata caligine/ in oculis vires recipit ꝛ resumit (plinius etiā dicit ibidem) ꝙ cū senuerit ita induratur ꝛ incuruat eius rostrū vt vix possit sumere cibum suū. ꝛ cōtra hoc incōmodum inuenit remediū. qꝛ petram sibi querit/ cōtra quam fortius rostrū percutit ꝛ allidit. ꝛ sic deponit onus rostri/ et cibū capiens resūptis viribus iuuenescit (vt sic dicit pli.) Aquila sedendo sup rupez vel arborem vel ad solis claritatem oculoꝝ aciem dirigit. vel post p̄daz hincinde circūspicit. vel vngues suos inspicere nō desistit. Fel aūt habet multū medicinale qꝛ positum in colliriis visum acuit/ ꝛ subuenit caligini ꝛ aliis incōmodis oculoꝝ (vt di. dia. et etiam Cōstan.) Habet aūt aliquas ꝓprietates minus laudabiles. Est enim auis excedens in calore ꝛ siccitate. ꝛ ideo est aīmosa et iracunda. qꝛ ira fortis non est nisi in corporib' magne siccitatis (vt dicit Aristo. libro. decimo sexto) Et auibus innocentib' inimica est aquila ꝛ infesta. vnguibus enim rapit/ ꝛ rostro pacit. caput auis. vocem habet roborantē/ ꝛ aues alias generaliter terrificantē. In aspectu enim aquile ꝛ auditu terrent oēs aues alterius speciei/ etiā aues p̄de (vnde dicit Plinius) ꝙ herodius ꝛ cōsimiles aues in die qū audiūt aquilam vix predant. et hoc forsitan accidit ex timore. aquilā enim in aere tm̄ rapientem/ timēt generaliter omēs aues. minus aūt istā que rapit in terra. minime aūt illam que rapit in aqua. qꝛ illam nō timent/ nisi volucres quarū victus ꝛ ꝯuersationes sunt in aqua tm̄/ talis tamē aq̄la multū degenerat a nobilitate illarū aquilarum que in aere vel in terra capiūt predam suā timet enim vulturē. / Unde dicit Aristo. lib. ix. ꝙ anaches manet ꝓpe mare. ꝛ iuxta magnos lacus/ ꝛ cibatur ex auibus ꝓp emare quando ascendūt ab aqua. ꝛ si viderit vulturem veniērem timebit. vnde fugit ad aquam. sed vultur qui acuti visus est/ semp volat circa locum illū et si exierit de aqua in aerem vel in terram. statim rapit eam vultur. Si vero diu fuerit in aq̄ suffocatur. Habet aūt aquila vnū pedem clausum ad modum pedis anserini cū quo se regit in aqua quādo solet descendere/ ꝓpter predā alium vero pedem habet diuisum cum acutissimis vnguibus cum quibus predam capit.

Habet autem pennam aquilinam quandam latantem corrosiuam virtutem habentem. (vt dicit Plinius.) Dicit enim ꝙ penna aquile posita inter aliarum auiuz plumas corrumpit ꝛ corrodit eas. sicut corde facte de intestinis luporum in viella vel cithara posite cū cordis factis de intestinis ouium eas destruūt ꝛ corrumpunt vt dicit idem. Aquila etiam societatez nō diligit/ immo fugit (vt dicit Aristo. li. i.) Aues que habent vncos vngues. non est possibile ꝙ sint cum aliquibus sociorum suorū ꝛc. Item vngues habet ꝓ mucronibus. ꝛ ideo quando sedet sup lapidem retrahit eos ꝛ quasi claudit intra carnem ne eos allidat vel cōterat circa petram (vnde dicit Aristo. li. xiiii.) Non insidet auis habens vncos vngues sup arbores vel lapides. quia natura vnguium eius est contra istas duas res ꝛc. Itē ipsa est ꝯtra filios suos quando eorum visus claudit contra solez. qm̄ eos reputat alienos. Item vt ad predam aliarum auium instruat eos ꝛ compellat. rostro eos percutit ꝛ vulnerat vt dicit plinius.

a Accipiter est auis regia qui plus animo ꝙ vngulis est armata. et ꝙ ei in quantitate corpus natura denegat. hoc enim in virtute ꝛ audacia animi recōpensat (vt dicit Isido.) Est enim auis vt dicit idem aliis auibus capiendis auida aquaꝝ acceptione ꝛ preda. accipiter idest raptore st vocata. Dicit enim Beda ꝛ Ambro. in exameron. ꝙ accipitres circa suo pullos sunt crudeles. qꝛ cum abiles ad volandum sint. cibos eis subtrahunt ꝛ percutiendo ad modum aquilarum de nidis exire compellunt ꝛ cogunt. quia eos cldere contrepidant ꝛ ad predam excitant/ ne adulti effecti tepescant ocio ꝛ magis querere cibum ꝙ vigorem animi consuescant/ vt dicit beda ꝛ Ambro.) Sunt enim quedam accipitres predones aeris tantum. Quidam vero tantū terre sicut et aquile (vt dicit Aristo. libro. vi.) Primi aues tantum volantes rapiunt. Secūdi vero sedentes in terra percutiunt ꝛ inuadūt et in hos columba discernit sicut de aquila dictum est. Est igitur accipiter auis calida ꝛ sicca molle carnis depauperata pennarum plumarumꝙ varietate decorata. structioni in pennarum decora similis est. sed in agilitate ꝛ animi magnanimitate omnino impar est. Summa enim celeritate/ nunc in aera se leuat ꝛ ascendit in tantum ꝙ ab hominum aspectib' se subtrahit/ nunc subito inferius in predam ruit. pectus vero accipitris est acutissimuz/ modica tamen carne munitū est (vnde dicit Ari. lib. xiiii.)

quanto pectus eius magis est acutũ / tãto me
lioris est volatus. q̃m si haberet pectus multũ
latũ. moueret multũ aeris / ⁊ esset grauis mot⁹
carnosum aũt non est. q: acutum ⁊ debile / nisi
habeat cooprorium ex multa carne (sicut dicit
ibidẽ) Maxima itaq; eius fortitudo est in pe/
ctore / ĩ vnguibus / ⁊ in rostro quo statim petit
cerebrum crebrat prede sue eius fel mediana/
le est ⁊ vtiliter si in oculorum collirijs admiscet
visum enim acuit / ⁊ oculorũ albugines destru
it / et consumit similiter ⁊ fimus eius. Habet
aũt hoc ꝓpriũ accipiter (vt dicit Grego.) ꝙ in
senectute / q̃n sentit se pennaꝝ pondere ꝑgra/
uari / expandit alas suas contra solis radios/
flante austro / et sic ex tepente aura ⁊ calore re/
soluente / aperiunt poꝛi. quibus aptis / excutit
alas / et sic veteres penne exiliunt / et noue re/
crescunt / ⁊ sic nouitas pennaruȝ / ipsum efficit
ad volanduȝ aptiorem. Duo enim sũt genera
accipitrum. quidã enim est domesticus / et qui
daȝ siluestris. qui domesticus est / siluestres ra
pit aues. et raptas eas domino suo derelinq̃t
Siluestris vero domesticas aues rapit. Indi
gnantis enĩ nature est accipiter. vnde si predã
quã impetu casu aliquo nõ arripit vix illa die
ad manũ domini sui redit. oportet aũt vt acci/
pitrum dieta ordinata. s. nec nimis tenuis nec
nimis lata. Ex habundanti enĩ cibo ĩpinguã
tur. ⁊ tunc insolescunt aut pigrescũt et ad reda
ratorium redire dedignantur. Si vero fuerit
nimis paucus / deficit accipiter virib⁹ ⁊ efficit
impotens ad predandum. solent et oculi taliũ
auium celari claudi siue tegi / ne nimis de ma
nu gestantis se offerant visis auibus ad quaꝝ
raptuȝ anhelant ⁊ aspirant. et ideo quibusdã
laqueolis illorum pedes illaqueant / ne libere
ad quãlibet auiculam efferant. gestatur in sini
stra vt de dextera aliquid accipiant vnde reficiã
tur. Seruãtur autem accipitres domestici vel
domiti in mutatorijs. vt a pennis veterib⁹ et ĩ
duratis exponerentur / et sic in iuuentute et de
core renouant. dantur autem eis cibus de aliq̃
aliquãtulum carne venenosa / vt sic facilt⁹ mu
tent. Accipitres vero maxime ledit fumus (vt
dicit Beda.) Et ideo eoꝝ mutatoria a locis fu
mosis debẽt esse remota / ne eorum corpora ex
fumi amaritudine ledantur. et ne plume ip/
sorum ex nigredine fumi inficiant / carnib⁹ re/
centibus ⁊ sanguinolentis cibant. et solẽt eis
dari corda auiũ quas predant quã diu viuunt
et potentes sunt ad predandũ a suis dominis
diligunt / in manibus gestant sup ꝑticas repo
nitur. in pectore et in cauda manibus replanã
tur. cũ diligentia nutriunt. sed quãdo moriunt

ab omnibus inutiles reputant. Non enim co
meduntur sed potius super sterquilinium pro
iciuntur.

Lietus scd̃m glo. sup Deutro. xiiij.
a idem est ꝙ falco. Auis. s. prede aui
da / et multũ animosa. inuadit enĩ
aues longe se maiores / eas pecto
re et pedibus pariens et inuadẽs. Secũdum
vero alios. Alietus est auis puula. capiẽs ali/
as minutas aues (vnde di. auctor aurore)
Opprimet exiguas alietus corpore vires. Sũt
et aues minime predacibus suus cibus. Expri
mit hic aliquem qui solos vexat egenos et se/
cundum hoc videtur ꝙ alietus idem sit ꝙ ni/
sus paruus / qui gallice dicitur muschetb / vel
etiam ipse nisus.

Pes scd̃m Isido. sunt dicte / eo ꝙ
a sine pedibus nascũtur vel ex eo ꝙ
pedibus alligent se inuicẽ et con
nectant. Hec secũdum Isido. solertes sũt in gi
gnendi mellis officio. assignatas et sibi ꝓpri/
as incolũt sedes / nõ vendicantes sibi alienas
domicilia sua inenarrabili arte cõponunt. et
ex varijs floribus mirabili officio fauũ faciũt
textisq; ceris cera nimia ꝓle castra replent exerci
tum et regẽ habent. et bella mouẽt. fumum fu
giunt et ventũ. et bella tumultu exasperantur.
has plerisq; experti sunt / de boum cadaueribus
nasci. ꝓ his creandis uitulorũ occisoꝝ carnes
verberant / vt ex putrefacto cruore vermes cre/
entur. et qui postea receptis alis apes efficiunt
sicut scrabrones de equorum carnibus generan
tur (vt dicit Isido.) secundũ Ambro. aũt in ex
ameron. mirabiles sunt apiũ ꝓprietates et in
signes ⁊ nobiles. Nam apes cõem habent so
bolem. vnã incolunt mansioneȝ. vnius porte
clauduntur limine. omnibus cõmunis est labor.
omnibus cõis cibus (communis operatio / cõis
vsus cõis fructus / cõis est omnibus volatus /
cõis est omnibus generatio. Integritas quoq;
corporis virginalis oĩbus est cõis sicut ⁊ ꝑtus/
q̃m nullo cõcubitu miscent / nec libidine resol/
uũtur. nec part⁹ quatiunt dolorib⁹ / ⁊ tñ maxi
mũ filiorũ examẽ ꝯstituũt. Nam cũ alie volu
cres vix in ãno singulos edant fetus / apes ge
minos creant / ⁊ duplici fecunditate ceteris pre
ponderant. Ipse apes regẽ sibi creãt. ipse po/
pulos sibi ordinant ⁊ tamen licet posite sint
sub rege ipse tamen sunt libere / ⁊ regem sibi
substituunt ⁊ subsistunt / naturali affectu dili/
gunt et summa defensione defendunt / ⁊ ꝓ co
perire pulchrũ putãt. regi suo tantã reuerẽtiaȝ
exhibent vt nulle de suis domib⁹ exire audeãt

nec ad aliquos ꝓdire pastꝰ nisi rex fuerit egres sus ⁊ volatus sibi vendicauerit principatum. Eligunt aūt apes sibi regē in magnitudine ⁊ specie magis insignē (et quod ī rege precipuū est) mansuetudine clariorē. Nam ⁊ si hēat aculeum eo tñ nō vtitur ad vincandū. Naturaliter aūt apes tanto sūt leuiores quanto ceteris maiores. sed ⁊ apes que nō obtemperant regi ꝓpria ꝯdemnatione se mulctant. vt aculei sui vulnere moriant̄. In apū vero examīe nulla ē occiosa. quedā enim certant quasi bello cāpestri cōtra alias apes alie vigilant circa fructum alie futuros explorant imbres. ⁊ speculant̄ cōcursus. alie ceras de floribus fingunt. alie cellulas nunc rotūdas/ nūc quadratas mira connexione ⁊ equalitate cōponunt. ⁊ tñ inter tam diuersa opera nulla alienis laboribus insidiant̄ nullo raptu victum querit. sed ꝓprio volatu ⁊ labore inter herbas ⁊ flores. que sibi sūt congrua recolligit et requirit. habent tñ apes spicula sua/ et inter mella fundūt venenū si ab aliquo fuerint lacessite. vitamq; suā ponūt a dore vindicte ꝓ domicilioꝝ suorum defensione. apis itaq; ⁊ si infirma est robore/ valida tñ est vigore sapientie ⁊ virtute. cuius fructus omnibus est suauis/ qui suauitate sua fauces obdulcat ⁊ vulnera curat. ac interioribus vlceribus īfundit medicamētum. hucusq; Ambro. Sunt et alie ꝓprietates (quas tāgit Aristo. li. x.) vbi ista interserūtur (dicit enim inter cetera) ꝙ apū oꝑationes inter se sunt diuersimode. quedam enī aducūt suis aluearibus quo indigent ad ꝑparationē mellis ex floribꝰ ⁊ frondibꝰ arborum et herbarū et precipue in quibꝰ est glutinositas et illinūt ex eo supficiē aluearis ⁊ h̄ faciūt ꝓpter nocentia aīalia ⁊ si introitꝰ aluearis fuerint nimis ampli/ strictificabūt ipsos. deinde cōgregant mel/ ⁊ prius incipiūt facere domos inquibꝰ habitāt reges deinde alias domos in quibꝰ babitant alie apes aluearia custodientes. ⁊ accipiūt ceram ex floribus ⁊ cōgregāt ipsam cum pedibus anterioribꝰ deinde mutant eam ad pedes medios/ deinde ad coxas pedum posterioꝝ ⁊ post volant cū ipsa/ et tūc manifestat̄ ponderositas in eis. ⁊ cum volat apis nō tangit flores diuersos. nec dimittit vnū florem ⁊ vadit aliū/ ꝙ diu ibi inuenit quod sibi necessarium est. sed colligit ex eo qđ indiget/ et tūc redit onusta ad locum suū. Qualiter autē mel recolligant ⁊ que sit mellis ꝓpria materia nō possumus leuiter distinguere sensu frequētant autem libenter folia ⁊ flores oliue/ ⁊ manent sup ipsum longo tēpe ꝓpter spissitudinē foliorum. Quando autem rex earū nequit volare tunc ferunt ipsum turba apum/ et si rector fuerit viuus/ mares erūt in vna parte. et femine in alia. Si vero fuerit mortuus/ mares erūt cum feminis in domibus. et femina rectoris ē dupla ad alias. ⁊ habet acutiorem aculeū ꝙ masculus/ ⁊ multi de maribus carent aculeis/ et volunt quasi pungere cū aculeo ⁊ nō possūt. Rectores aūt duorū sunt modoꝝ. vnus est niger/ ⁊ alter rubeus ⁊ hic melior est. et apis bōa parua/ rotūda/ in se densa/ cōstricta/ in medio quasi cincta/ mediocriter villosa/ Et differunt apes in pastu qꝛ quedam pascunt̄ floribꝰ ortulanis. et sunt diuerse ab illis que pascunt̄ floribus mōtanis. Nam ille que pascunt̄ in arboribus montanis/ minores sunt alijs/ ⁊ fortiores/ plus patientes laboris. Itē apes sedēt super alueana ⁊ suggūt quod est supfluū in fauis. ⁊ dicitur ꝙ si non facerent hoc generaretur et eis aranea/ et morerent̄ apes. quando autē modicum est de melle in domibus deserūt eas ⁊ pugnant cū illis qui volunt extrahere mel. et ꝓpter hoc videntur sepe sedere super foramina quasi parati ad resistendum ⁊ pūgnāt breuiores contra longiores/ pungna forti/ quando multum comedunt de melle ⁊ laborant eiicere eas de aluearibus/ que non mellificant nec laborant. Item reges nō apparent extra aluearia soli/ nisi magno stipatu apum/ ⁊ ipē in medio earum est/ ⁊ exitus eius est ante exitum pullorum apum tribus diebꝰ/ deinde exeūt apes pauce et volant circa aluearia/ ⁊ diuidunt se p cateruas/ et vadit cū quolibꝫ rege cateruа vna et si contingat ꝙ esset vna pars apum aduersus alias/ tunc iste pauce residue vadūt ad alium regem/ ⁊ dimittūt suum primum regem et vadunt ad regem possidentem plures. ⁊ si rex quem dimiserunt/ insequatur eas/ interficiunt eum. Item quando apes pungūt/ cito pꝰ moriuntur si totum infixerint ⁊ non retraxerint aculeum suū. qꝛ impossibile est totum aculeum extrahere/ nisi cum eo exeat intestinum. Rectores aūt apum raro pungunt. Et si qua apis moriatur in aluears/ extrahūt eam residue quia hoc animal valde est mūdum/ plus ꝙ alia animalia. et ꝓpter hoc eiciat stercus suum in volādo et nō in alueari suo quia fetidus odor grauat eas. similiter et ventus. vnde si fuerit fortis ventus/ custodes apum debent tegere orificium aluearis ne intret ventus ad eas. quando autem aluearia efficiunt̄ aliquo casu fetida/ delinquūt ea ⁊ si contingat eas ibi morari ex forte īfirmātur. quando etiam nimis quiescūt infirmant̄ ⁊ eiciunt ociosas a se. Et conuenit eis in hyeme locus calidus et in estate locus frigidus.

et si homo dimiserit eis multum de melle/ non
multi post opabunt. et si modicum segnescent
ad operandū mel. ⁊ ꝓpter hoc debꝫ custos di
mittere de melle secūdum multitudinem apuꝫ
⁊ si defecerit eis mel ad comedendū debet eas
pascere ficubus. et alijs dulcibus ne moriant.
Item qñ condunt inuicē intra aluearia/ signū
est ꝙ volunt discedere aluear. Et ideo custos
debet irrorare vinū dulce intra aluearia/ ⁊ tunc
manebūt (hucusqꝫ Aristo. li. viij. siue. ix.) Iteꝫ
idē li. iiij. apes nō faciūt strepitū nisi volādo ⁊
extendēdo et ꝯtrahendo alas suas per aerem
cadentē inter alas ⁊ corpus. Item posteriores
pedes apū sunt maiores ꝙ̄ anteriores/ ꝓpter
ambulationē et vt cito eleuent a terra cū volue
rint eleuare. sicut. d. idem li. iiij. Item accidit
apibus infirmitas que (ab Ari. li. viij.) dicitur
karbizoiz ex paruis vermiculis que generant
in aluearibus ex corruptis fauis ⁊ qñ crescunt
illi vermiculi faciunt texturam similē texture a-
ranearum/ ⁊ dominant sup totum alpheare. ⁊
ideo putrescit mel ⁊ egrotant apes vel moriun
tor. Item idē lib. xvi. apes nō generātur ex coi
tu neqꝫ ex diuersis generibus coeuntibus. neqꝫ
ex actibus p coitum. In annis aūt pluuialib⁹
multiplicant apes valde siue pulli apuꝫ. qꝛ ꝓ
pter humiditatem multiplicant sup fluitates i
corporibus. In ānis autē temperate cōplexio
nis. pulli apum minuūtur (vt dicit idem) Itē
in dictis ꝑticularibus dicitur apes flores amy
gdalinos pascentes faciūt mel magis tempe-
ratum ⁊ magis saporosum. minusqꝫ acutum.
sed spūalium mēbrorū maxime mūdificatiuū
apes vero absintum pascētes/ ⁊ alias herbas
amaras faciūt mel. sed minus dulce. est tamē
multum mūdificatiuum pulmonis splenis et
epatis aperitiuū. ⁊ hydropicorum iuuatiuum
et morsus rabidi canis curatiuum. quere infra
de melle tractatu de liquoribus. Querere ali-
as proprietates apum in littera a in tractatu ꝺ
animalibus scꝺm plini. ⁊ auicen.

Ubo a sono vocis nomen habet (
b vt dicit Isido. Est auteꝫ auis fera
lis onusta quidem plumis sed gra
ui semper detentat pigritia. debilis
est ad volenduꝫ in sepulchris die ac nocte ver
sat/ semp cōmorans in cauernis. deinde apud
augures malū pretēdere fertur. Nam in vrbe
visa solitudinem pretendere asserūt. vt di. ideꝫ
de bubone (dicit Ari. li. viij.) monedula inqt
pugnat cū bubone. qm̄ debilis ē visus bubo-
nis apud meridiē. clarius namqꝫ videt de no-
cte ꝙ̄ de die. et ꝓpter hoc capit monedula que
est auis coruini generis oua bubonis/ ⁊ come
dit ea de die/ et bubo comedit oua monedule
de nocte qꝛ bubo fortior est de nocte quam de
die et monedula fortior est de die. et alie aues
volant in circuitu bubonis/ et deplumant ip-
sum. ⁊ ꝓpter hoc aucupes cū eo deprehēdūt
alias aues. Pugna autem istarū auium sicut
et bestiarum/ nō est nisi ꝓpter cibum ⁊ mansio
nē. cuius frequēs vlulatus de nocte presagiuꝫ
est mortis secūdum augurū coniecturam. bu-
bo stercoribus ⁊ alijs immūdicijs pascit. ab
alijs volucribus hic odio habet. tēpla frequē-
tat nocturno tempe/ vt de oleo lampadū satie
tur. in plumis tantū ⁊ in rostro auibus prede
similis esse videt. sed in animositate penit⁹ est
de similis. ⁊ in virtute quando ab auibus im
pugnatur/ in supinū se vertit. ⁊ rostro cum pe-
dibus se defendit. mures ⁊ vespertiliones ve-
nat et comedit ⁊ de nocte euagat ⁊ circuiuolat
de die vero in parietum rimulis se abscondit.

Olumbe sunt dicte a colore colli
c eo ꝙ earum plume in collo colore
multiplici sūt resperse (vt dicit Isi
do. Sunt aūt columbe aues man
suete/ hoim frequentiā ⁊ ꝯsortiū diligētes. ⁊ i
earum multiplicatione cōuersantes quas anti
qui veneras nūcupabāt. eo ꝙ frequētēt nidos
et osculo et amore concipiant. et veneri multū
vacant. et ideo columba dicit quasi colens lū-
bos (vt dicit Isido.) Nam columbe ouāt om-
ni tempore. ⁊ faciunt pullos cum fuerit earum
mansio calida. et fuerit earum cibus paratus.
Meliores autem faciunt pullos in autumno
ꝙ̄ in vere vel in estate. ꝓpter copiam victus. (
vt dicit Isido. De natura vero columbarū (vt
dicit Aristo. li. v. columba auis est voluptuosa
vnde ⁊ se se osculant ante coitum. et masculus
senex non pōt coire tamen nō cessat osculari. ⁊
femina multotiens saltat super feminam/ cuꝫ
nō sit masculus. et facit hoc cum osculat/ et nō
eijcit semen. ex tali autem coitu faciunt oua ali
quādo nō pullificātia sicut sūt oua venti. ⁊ om
nes aues que similes sunt columbis. ouant in
vere bis vel ter/ et faciunt duo oua sed nō ouāt
tertio nisi quando corrumpit semen. Itē ideꝫ
lib. vi. columbe inquit ꝓ maiori parte pullifi-
cant marem et feminā. ⁊ primus pullus est ma
sculus. Et aliqñ erit vn⁹ pullus vno die ⁊ ali-
us alio die. et masculus cubat de die oua. ⁊ fe
mina de ⁊ primū ouum cōplet se ⁊ fundit in.
xx. diebus. ⁊ columba primo penetrat testam/
⁊ prius diuidit illam ⁊ masculus ⁊ femina ca-
lefaciunt pullos in vno tempore et femina est
magis sollicita circa pullos quam masculus.
et decies in āno ouāt ⁊ qñqꝫ vndecies vel duo

decies ſicut in egypto. ⁊ maſculus coit cum fe/
mina poſt annũ. Item idem lib. viij. cũ pulli/
ficat columba ſtatim maſculus regit pullos. ⁊
ſi femina tardet venire ad pullos propter do/
lorem partus /percutit eam maſculus/ ⁊ cogit eã
ponere ſuper pullos. ⁊ cum creſcũt pulli vadit
maſculus ⁊ ſuggit terram ſalſam /et illud quod
ſugit ponit in ore pullorum/ vt aſueſcat eos ci
bo. cum aũt mas vult eijcere pullos de nidis
coit cum ipſis. Item columbe habent hoc pro
prium ⁊ turtures/ quia caput ſuũ non erigunt
qñ potant/ quouſq; eis ſufficiat hauſtus pot⁹
Viuunt aũt columbe generaliter ⁊ cibant vſ
q; ad. xv. ãnos (dicit Ariſto.) proprietates
autem colũbarum vſuales ⁊ multum notatas
tangit glo. ſuper verbũ illud. Oculi tui colũ/
barum Cañ. i. Columba inquit felle caret/ ro/
ſtro non ledit/ niſi parem ſuũ forte in cauernis
petrarum nidificat/ alienos pullos nutrit/ co/
lumbas alias errantes aſſociat ⁊ colligit iuxta
fluenta manet meliora grana eligit gemitũ ꝓ
cantu reddit/ gregatim volat ſocietatẽ diligit
alis ⁊ roſtro ſe defendit cadauera ⁊ alia immũ
da nõ comedit geminos pullos nutrit. ſed ſuꝑ
fluenta reſidens vmbram accipitris de longe
veniẽtis inſpicit/ quem ſtatim videns ad inte/
riora foraminis fugiens ſe abſcondit. ſicut di.
gloſa. ibi oculi eius ſicut columbe ſuper riuos
aquarũ ⁊c. Cañ. v. e. ⁊ (vt dicit in viatico Cõ
ſtan.) Sanguinem habet medicinalem. Dicit
enim ꝗ ſanguis eius de ſub dextra ala extra/
ctus ⁊ calidus oculis impoſitus ⁊ inſtilatus/
dolorem mitigat et ſonat obcaliniam oculorũ
fimũ habet ardentẽ quẽ de nido abijcit/ ⁊ pul
los vt eijciant inſtruere cõſueuit. (vt dicit Cri/
ſo.) columba pacis eſt nũcia /ſimplicitatis for
ma/ natura mũda /ꝓle fecunda /pietatis emu
la/ ſocietatis amica/ iniurie immemor que quã
to eſt pennoſior/ tanto fecundior inuenit. Un
de columbe habẽtes pedes pẽnatos/ fere pul
lificant omni menſe. Eſt aũt columba natura
liter timida / raro ſecura/ niſi qñ eſt i foramine
petre/ vbi aliqualiter requieſcat. Eſt aũt obliui
oſa /et ideo ſublatis pullis / damni ſui imme/
mor nidificare ⁊ pullificare iterum in eodẽ lo
co nõ obmittit (vt dicit Hiero.) Item ſtulte ẽ
curioſa. nam ſedens ſuper arborem circũſpicit
⁊ ad quam ꝑtem velit ſedere quaſi deliberãs
collum vndiq; circũflectit. ſed ſepe dum de vo
latu deliberat/ anteq̃ arripiat volatum ſagit/
ta eam trãſuerberat. Et ideo ꝓpoſitum nõ ꝑ
ficit. quia quod diutius fieri ꝓpoſuit/ in tem/
pore congruo nõ perficit (vt dicit Grego.) Itẽ
vt dicitur in dietis ꝑticularib⁹. caro colũbina du
ra eſt dirigendũ ⁊ fiſcoſa. Unde groſſum dat
nutrimentum maxime caro pulliculorũ. ſed qñ
volare incipiunt ratiõe motus ⁊ laboris amit
tunt multũ de illa grauitate. et fit caro leuior ⁊
acceptabilior ad digerendum. quanto autẽ fit
vetuſtior /tanto durior ⁊ peior eſt ad dirigẽdũ
et illaudabilius prebet corꝑibus nutrimentũ.
Itẽ aliquãdo inuenit colũba domita que ad
deceptionẽ ſiluestrium eſt inſtructa. nã ſiluestri
bus ſe aſſocians ad rethe eas ducit/ et vt cau/
tius eas decipiat/ cũ illis intrat aucupis rethe
et inuolui ſe ꝑmittit ſub amicicie ſpẽ q̃ ad pa/
ſcua ipſas allicit/ ⁊ ſic paſcendo ad laqueũ ⁊ i
teritum eas trahit. Item in egypto ⁊ in ſyria (
vt dicit Ambro.) Inſtruit columba vt litterarꝫ
ſit gerula. et ꝓuintie ad ꝓuintiam internũcia.
naturaliter enim diligit locũ et manſionẽ vbi
primitus eſt nutrita. et quãtũcũq; deferat ad
longinquas ꝑtes ſemꝑ redit ad ꝓpria/ ſi liber
tati fuerit reſtituta. Tali aũt columbe cautius
ſolẽ aligari littera ſub aſcella que dimiſſa ſe ele
uat in aera. ⁊ nunq̃ ceſſat donec redeat ad ſue
natiuitatis prima loca ſed quãq; in via cogno/
ſcitur ab hoſtibus et ſagitta impedit ⁊ ꝓpter litte
ras quas defert/ interficit et verberat et ſic nõ ſi
ne periculo eſt baiula littere. quia frequẽter litte/
ra ſic portata ẽ cã vel occaſio ſue mortis.

C Oturnices ſunt quedã auicule a
ſono vocis dicte. q̃s greci ortygias
vocãt eo ꝗ in ortygia inſula ſũt ꝑ
mo viſe (vt dicit Iſi.) He aues cer
ta habent adueniendi tꝑa/ gregẽ faciunt ⁊ du
cem/ accipitrem timẽt. ⁊ q̃ diu accipitrẽ vident
tam diu de terra nõ ſurgũt. ideo etiã ortygome
tra dicunt. Habent aũt he aues duces ſicut ẽt
grues. et ideo quia timent accipitrẽ / cura eſt eis
ſollicitare duces /ꝑ quos cauẽt ꝓpria diſcrimi
na ne ab accipitre rapiant. Hec ſola auis mor
bũ caducum patit/ ſicut hõ ⁊ etiã paſſer mare
tranſiens cũ laſſat in aquã deſcendit/ ⁊ vnam
alã erigens velũ ſibi facit/ cibos groſſiſſimos
comedit ⁊ ſemina venenoſa. ꝓpter quas cau/
ſas veteres eis veſci ꝓhibuerũt. ellebor⁹ enĩ
eſt cibus coturni cũ. qui ſi ab aiali ſumat i mul
ta quãtitate ꝑniciosum ẽ. Nam cũ aialia latas
hẽant venas ꝑ quas defert fumus vi ellebori
cor ſubito infrigidat ⁊ mortificat. coturnices
aũt hẽnt venas ſtrictas circa cor. ⁊ ideo fumus
venenoſus nõ hꝫ liberũ trãſitum ſ; i ſtomacho
remanet ⁊ ibi digerit ⁊ ſubtiliat. vnde nõ le/
dunt. Coturnices aũt vulgari ſermõe curceros
vocamus a veloci curſu. citiſſime enim currunt
ſuꝑ terrã. Spẽm aũt ſuã diligunt aues. ⁊ ideo
vociferando ſe requirũt mutuo (vt di. ambro.)

Iconia vel ibis est auis fluuialis que seipsam purgat rostro suo. qr quando ex ciborum multitudine sentit se grauataz aquam marinã intra rostrum recolligit/ quam per anum ad interiora infundit/que remoliendo sibi compacti duritiam z mortificando intestina superflua eiicit τ expellit. hec etiam auis serpentum ouis vescitur ex eis gratissimam escam deferens pullis suis. (vt dicit Isido.) Et dicitur ciconia q̃si cicãnia. quia concutiente rostro quasi cum canna sonum facit. (vt dicit idem) Ueris etiam ẽ nuncia τ in suo aduentu predicat temporis nouitatem. serpentibus est inimica /rostro eni eos percutit et interficit. et quandoq; deuorat τ deglutit. humanam societatem τ frequentiã diligit. τ ideo nidificare super domos ab hominibus inhabitatas consueuit. τ nidũ suum primũ (nisi fuerit coacta) nõ dimittit de facili. sed in suo recessu contra hiemen terra replet nidũ suuz /τ cũ luto virgulas nidi τ spinas compaginat ne aliquis ventus tempestuosus ipm in hieme deiciat aut dissoluat. In reditu autẽ suo in vere eũdem locum obtinet vel occupat. et ab alijs nidum occupare volentibus protegit τ defendit. viuente femina /mas causa coitus cum alia se non sociat. sed quo ad nidum τ generationis officium /femine fidem seruat. quasi masculus aliquo casu adulterium concubitum senserit. vltra secum non cohabitat. sed rostro si potest eam trãsuerberat atq; necat vt dicit Aristo.) Alias quaz in nido mas feminam non calcat et in cubando super oua mas cum femina vices mutat. pullos suos miro affectu diligit et custodit/et ex assiduo cubitu super eos /plumas perdit/ pater quando est i pascuis mater in nido residet. τ econuerso. quando reuertitur mas euolat femina ad pascua. et masculus nidum fouet (vt dicit Ambro.) Ciconie maria transuolant/τ collecto agmine ad calidas regiones simul volãt. In suo autẽ descensu comites habent cornices que ipsas precedunt. et quasi ciconijs ducatum prebentes. contra aues infestas eis pro viribus se opponunt. (vt dicitur in exameron) Quamuis autẽ venenosa comedant/vt ranas τ serpẽtes τ huiusmodi venenum tamen naturam earum non superat nec immutat. ideo eis est refectio τ nutrimentum /quod hominibus z multis alijs animalibus est venenum. vis enim caloris i eorum interioribus dominatur. vnde virtus veneni extinguitur τ superatur a pullis suis in senectute pascũtur. Nam eximia illis circa filios est pietas. τ ideo quantum tempus expendũt in fetibus educandis tanto tempore a pullis suis vice reciproca nutriũtur (vt dicit Ambro. Quando vero pulli nascuntur cura pedes et rostra habent ad modum agni valde nigra. s; deposita paulatim nigredine /rubere tãto plus incipiunt/quanto quotidie plus senescũnt.

Cornix est auis annosa. qui apud latinos greco nomine appellatur q; aiunt augures hominũ curas agere insidiarum vias monstrare futura predicere. sed nephas est credere q; deus cornicibus consilia sua manifestet (vt dicit Isi.) His inter multa auspitia tribuunt. vnde etiaz pluuias pretendunt vocibus secundum illud nunc cornix pluuiam vocat improba voce. Est aũt auis garrula impia τ incolis vbi habitat nociua vt dicit idem. immũdis pascitur τ venenosis diutissime viuit /cõtra senectutez i pluma nõ albescat. sed in carne intrinsecus quanto viuit diutius plus denigrescit/vulpẽ pre ceteris odit animalibus /contra nisum τ accipitrem cõfligit. (vt dicit Isido.) Est enim auis improba /aquile τ alijs prede auib; importuna nam aquilã quam tangere formidat garritu τ volatu insequitur. z infestat. sed de sua iprobitate nõ semper lucrum portat /qr post longam aquile dissimulationem aliqñ rostro ab ea patitur /aut interficitur quando ei plus debito appropinquat. De cornice aũt dicitur exameron. q; cornices ciconias deducũt τ dirigunt/ τ velut quibusdã turmis eas stipãtib;/eis turmatim se adiungunt. τ ɔtra alias aues ipsis ciconijs infestas dimicantes/ ,pprijs piculis aliẽa bella suscipiunt. cuius indiciũ est qr illo tpis interuallo quo ciconie solent recedere nõ reperiũtur in locis cõsuetis residere τ qr cũ vulnere reuertentes /manifestant quadã sanguinis voce ceterisq; indicijs ostendũt/ graue se certaminũ cõflictum subijsse. Item ibidẽ dicitur q; admirãda est huius auis clementia. nam qñ cõtingit parentes p longeuã senectutẽ pluniarũ τ alaꝝ tegmine denudari τ tũc eos nutriri contingit p cornices minores τ ,pprijs pẽnis eas fouẽt τ collecto cibo pascũt. qñ etiam parentes eoꝝ senescũt eos fulcimẽto alarũ suarum subleuãt τ ad volandum exercẽt vt in pristino vsus mẽbra dissoluta reuocent τ reducant.

Coru; siue corax a sono gutturis nomen h; (vt dicit Isi.) coruus ,pullorũ suorũ ora hyantia respicit quibus p̃us cibos non administrat nisi prius per pẽnarum nigredinem similitudinez proprij coloris recognoscat. post quaz uero ingrescere incipit totis virib; deinde eos pascit (vt di. idẽ Isi.)

Dicuntur aūt pulli coruorum rore celesti vesci
ꝙ diu beneficio etatis non habent nigras plu
mas. Non enim prius escis ⁊ cadaueribus sci
licet fetidis sed roris celestis beneficio sustentā
tur. (ut dicit Aug⁹.) Petit enim coruus in ca/
daueribus mortuorū loca occulta (vt dicit Isi
do.) et est auis clamorosa/ et diuersas format
voces. Solus enim inter aues quadraginta q̄
tuor habet vocis mutationes (vt dicit fulgē)
Est etiam auis dolosa/ res furtiue subtrahēs
reponens in locis abditis ⁊ abscondens. Est
etiam immunda auis cadaueribus incidens
⁊ de venenosis ⁊ rebus immundis cibum que
rens ⁊ secundū augures quandā vim presagij
⁊ diuinationis habens ⁊ ideo apud gentiles
coruus inter volucres fuit appollini consecra/
tus (vt dicit marcius/ De coruo autē. d. Ari. li.
vi. ꝙ femine coruorū cubant super oua sole et
masculi ferunt eis cibum. pullificant eis plu/
res pullos. ⁊ cubat diebus. xx. ⁊ deicit aliquas
ꝓpter multitudinem. q̄r aues que multos pul
lificant eiciunt aliquos a se (idem. d. lib. viij.)
coruus niger pugnat cū azino ⁊ thauro et vo
lat super ipsos ⁊ nocet eis/ percutiendo cū ro/
stro ⁊ pungit oculos eorum. Idē ibidem cor
uus niger est amicus vulpis ⁊ propter hoc pu
gnat cum accelom ⁊ cū alijs bestiolis vt iuuet
vulpem. Item ibidē corui pugnant pugna
forti ⁊ percutiunt se ad inuicem cum armis id/
est cum rostris/ vnguibus/ et alis suis. victus
obedit victori victoria forti (huiusq̄ Ari.) Itē
solus coruus in medijs estiuis feruoribus con
tra naturam aliarum auiū ouat ⁊ pullificat fe
tus suos. vnde patronus coruus maturus fru
gibus oua refert.

Cignus latine olor dicitur grece eo
ꝙ totus sit albus in plumis suis.
nulli enim inueniunt cignū nigrū
olor autem grece totum dicitur (vt
dicit Isi.) Cign⁹ aūt a canendo est dictus. eo
ꝙ carminis dulcedinē modulantis vocib⁹ fun
git. ideo aūt canit dulciter. q̄r collum longū et
reflexum habet. ⁊ necesse est eluctantem vocē p
longū et reflexuosū iter varias reddere modu
lationes. fertur autem in hiperboreis ptibus cō
cinentibus citharedis/ cigni pullos euolare ꝯ
undis et apte ad modulantiā ꝯcurrere (vt dicit
Isi.) scdʒ aūt mar. ⁊ ābro. naute boūn p̄sagiū
euētū cigni reputāt q̄r cigni. s. naufragio obui
ant (sicut ait emilius) Cignis in auspicijs sē
per letissimus ales. Hunc optāt naute. q̄r non
se mergit in vndis. ⁊ ideo appollini fuit con se
cratus (vt dicit mar.) In alis autem maxima
est fortitudo. cignus quādo est i amore querit
feminā/ et ei p cōplexionem colli plaudit ⁊ q̄si
eam attrahit ad se et cōiungit collum suū collo
femine colligando post coitum vero femina p
cutit marem ⁊ fugat ipsum. balneat aūt se ma/
sculus post coitum/ similiter femina ante ꝙ ci/
bum sumat. Instante autem morte pennam infi
xa cerebro canit. ⁊ contra aliorum animantiū
cōsuetudinem p gemitu cantum reddit (vt dicit
Ambro.) plumā habet candidissimam/ omni
nigredine vel colore alio impmixtam. carnem
vero habet nigram ad dirigendum duram. ro
strum cū quadam tuberositate/ visum ab olfa/
ctum et gustu distinguētem habet intrinsecus
valde nigrum et interius densatum/ cum quo
collo in ꝓfundū merso cibum suū querit ⁊ inci
dit. cum inter pisces sit nutritus ipsos non co/
medit. ideo si panis vel esca sibi ꝓiecta fuerit
piscibus ipsum sequentibus ipē cedit. de her/
bis et radicibus victum suū querit. pedes ha/
bet nigros latos ⁊ clausos natatiōi valde ap
tos. quorum vno vtitur ꝓ remo in natando.
alio ꝓ gubernaculo se regendo stagna ⁊ lacus
inhabitat/ et secus aquas semp nidificat vbi
semp pauca ligna semel coniecta super oua cu
bat et pullificat/ Pullos sollicite nutrit et edu
cant/ et eos rostro/ alis/ et sibilo ꝓtegit ⁊ defē
sat. Et si quis aduersus eos appropinquaue
rit/ inter pullos et appropinquātes opponet
et interponet se nō cessat. auis est magne carno
sitatis/ et ponderositatis corporis. ⁊ ideo qui
etem diligit ⁊ raro volat. volant tamē cigni sil
uestres volatu forti collis extensis et pedib⁹ ad
posterius applicatis. sed nō sunt tā magni cor
poris nec tante pinguedinis sicut sunt domiti
qui iuxta hominum habitacula sunt nutriti. (
vt dicit Mar.)

Culex est musca modica ab aculeo
dicta eo ꝙ sanguinem suggit. ha/
bet autem in ore fistulaʒ ad modū
fistuli qua carneʒ crebrat vt sangui
nem bibat/ vt dicit Isido.) Reputatur auteʒ
inter volatilia sicut et apis/ cum tn̄ corpus ha
beat vermis plures habentis pedes eo ꝙ alas
habeat quibus volat. generatur aūt ex vapori
bus putridis de cadaueribus ac corruptis lo/
cis palustribus generatis. et continua alarum
replicata repercussione. in aere strepitum gene
rat/ et quasi sibilat. sup cadauera ⁊ vlcera libē
ter residet. equis ⁊ vlcerosis valde nocet/ strep
tu ⁊ morsu dormientes infestat/ ⁊ a requie eos
arcet/ de nocte maxime circumuolat/ et membra
quibus insidet crebrat atq̄ mordet. ꝯ nocte lu
cipeta est. q̄r lumen libenter videt. vnde minus
caute in candelaʒ vel ignē irruens/ se ob auidi

tatem luminis videndi cōburere. sepe solet hi
rundinibus pascendis summe valet. Culices
eniꝫ in aere volitantes ab hirundinibus que
venātur muscas in aere prede gratissime repu
tantur. Dicuntur autem culices idest cinipheſ
idest musce minutissime sed aculeis permole/
ste. cynos enim grece musca dicitur latine. vn/
de ⁊ cinomia dicitur idest musca canina. ⁊ hu
iusmodi muscis terra egyptiorum percussa est
(vt dicit Isido.) Est autem cynomia genus
pessimum muscarum/ magni corporis ⁊ lōgi
ventris/ respectu aliarum muscarum/ ⁊ parui
volatus. sed magne tenacitatis ⁊ adherentie
in membris animantiuꝫ quibus insidet. In
villis enim pilis animalium ⁊ maxime canuꝫ
se immergit. Et ibi se occultans suggens san
guinem atqꝫ bibit in tantuꝫ ꝙ carnem vlcerat
⁊ corrodit/ vt patet in antiquorum canū auri
bus/ quas corrodunt ⁊ vlcerant tales musce.
Unde non est mirum si tales musce sūt multū
fetide que ex tam fetidis ⁊ corruptis humori/
bus sunt nutrite.

c Icada a canendo est dicta. eo ꝙ
in exiguo gutture suo miram for/
mat cantilenam (vt dicitur in exa
me.) hec in medio estu qn̄ arbusta meridianis
caloribus rumpuntur tanto quantuꝫ resonat
clariorem/ quanto spiritum aereum tunc tp̄is
attrahit puriorem. Si quis cicadas perfūdat
oleo/ statim necanť/ eo ꝙ obstructis poris spi
ramen aereum haurire non valent. sed si quis
statim bis acetum superinfundat. illico reui/
uiscunt eo ꝙ vis aceti aperit poros qui ex olei
constrictione obstruebantur (vt. d. ambro.

f Enix vnica dicitur esse auis ⁊ i to
to orbe terrarum singularis vnde
⁊ laici mirantur. Unde ⁊ apd̓ ara
bes vbi nascitur fenix singularis nominatur.
(vt. d. Isi.) de hac aue dicit philosophus ꝙ
fenix est auis sine pari viuens. ccc. vel quigen
tis annis quibus completis cum suum sentit
defectum nidum facit ex lignis aromaticis ⁊
multuꝫ siccis que in estate ex feruore solis flan
te fauonio accenduntur/ quibus iaꝫ accensis
fenix sponte nidum ingreditur/ ⁊ ibidem inter
ligna ardentia incineratur. ex quo cinere infra
triduum quidam vermiculus nascitur/ q̊ pau
latim plumas recipiens in volucrem reforma
tur. (idem dicit ambro. in exameron) De feni/
cis humore siue cinere nouus surgit paulatiꝫ
quia adolescit ⁊ ꝓcessu temporis alarum idu/
it remigia/ atqꝫ in auis speciem reparatur. Est
autem pulcherrima auis pauoni in plumis si
milima/ solitudinē diligens/ granis ⁊ fructib⁹
mundis victuꝫ querens (de qua narrat ala. ꝙ
cum onias summus pontifex in helipoli ciui/
tate egypti templum ad similitudineꝫ templi
iherosolimorum edificasset/ primo die azimo
rum cum multa ligna aromatica super altare
congregasset/ ⁊ in ignem ad offerendum sacri
ficium succendisset/ subito omnibus videnti/
bus descendit in medium rogum talis auis/
que in igne sacrificij statim in cinerem est reda
cta remanente autem cinere/ ⁊ cum diligentia
de precepto sacerdotis reseruato/ infra triduū
quidam vermiculus de predicto cinere est cre
atus qui tandem recipiens formam auis ad
similitudinem euolauit.

g Rus de propria voce nomen ac/
cepit. tali enim voce sonat/ vt di/
cit Isido. Est autem auis idem
grus magnarum alarum ⁊ fortis volatus ae/
ris alta quidem petens vt videat quas velit
pergere regiones (vt dicitur in exameron) Est
enim auis diligens suam speciem ⁊ in societa
te viuens habēs regem in ordine litterato vo
lans (vt dicit Ambro.) Ductor autē agminis
quasi castigando ⁊ arguendo voce ad rectos
volatus cogit agmen. ⁊ si forte raucescat suc/
cedit alia grus que suplet idem officium. Gru
es autem voce preconia terram petunt vt quie
scant. ⁊ cum sederint ad custodiam sui/ vigili
as ordinant vt alie securius conquiescāt. Ui/
giles autem super vnuꝫ crus stant directe ⁊ la
pillum tenent in pede altero a terra suspenso
vel eleuato/ vt si casu aliquo dormierint/ per
casum lapilli excitentur (vt dicit ari.) Itē sūt
grues in iuuentute cinerei coloris. sed in sene/
ctute quando diutius viuunt tāto plus nigre
scunt. ⁊ si que illarum a societate oberrauerint
vociferando perditas socias aduocant ⁊ req̄
runt. Grues etiam quando supra se venientē
herodium vel accipitrem percipiunt rostra sua
superius erigunt acumina/ ⁊ ꝑut possunt cum
rostri acumine se defendunt.

g Allus a castratione ē vocatus. In
ter ceteras eniꝫ aues huic soli testi
culi adimunť. Ueteres enim ab/
scisos gallos vocauerunt (vt. d. Isi.) De gal/
lo dicit pli. xxix. lib. c. iiij. carnes gallorū crude
⁊ calide opposite sup̄ morsū serpētis demunt
venenum. ⁊ ad idem valet eius cerebrum i po
tu sumptū. Si q̊s eni eius pinguedine vel vi
tello inunctus fuerit a pantheris ⁊ leonib⁹ tu
tus erit. Si auro liquescente ossa gallorū vel
gallinarum cōmiscētur cōsūmūt illud i se. vn/
de ⁊ os gallinatiū auri venenū ē/ ⁊ hoc ē mirꝫ.
Gallus itaqꝫ ē auis calide ⁊ sicce cōplexionis

⁊ ideo multum habet audacie ⁊ animositatis ꝓpter quod contra aduersarios ꝓ suis vxori/bus audacter pugnat/⁊ rostro ac calcanbus aduersariū ipetit ⁊ lacerat/obtenta victoria/ stati cantat. anteꝙ autē cantet alis se verberat ⁊ seipm feriēs ad cantandū seipm reddit apti orē. In ꝓfundioribus horis noctis cantū so let emittere dariorē ⁊ valētiorē. s; circa tēpus matutinum vocē format leuiorē vt. d. ambro. cristā rubeā gestat in capite/ꝓ corona amissa pdit audaciā ⁊ ad aggrediendū aduersarium ip; efficit segniorē/zelat ⁊ diligit vxores suas ⁊ inuēto cibo voce quadam ipsas cōuocat ⁊ si bi subtrahit vt eas reficiat atqꝫ pascat/ pigui orē ⁊ teneriorē quā plus diligit secum quietis gratia vicinius collocat/⁊ ipsius p̄sentiā circa se plus aspectat. de mane cū ad pastū euolaue rit/latus suū lateri ipsius primo applicat/⁊ p quosdā nutus ipam ad sui copulā allicit ⁊ in uitat/⁊ ꝓ ipsa tanꝙ zelotipus specialiter pu gnat. ⁊ appropinquantes gallos/rostro ⁊ cal caribus a se fugat. rostro ipinguando terrā p cutit/⁊ plumas circa collū erigit/vt se audacē faciat. ⁊ pēnas caude quātū pōt sursū ac deor sum eleuat/ vt si aptius ad preliū se accingat. lapidē p̄ciosum noie allectriciū calcedonco si/milē gignit ⁊ portat quē rōne lapidis (vt cre dunt quida;) leo timet ⁊ abhorret/⁊ maxime si fuerit albus/albū enim gallū leo formidat vt dicit plinius. rostro ⁊ pedibus victum que runt. paleam ⁊ puluerē sulcat ⁊ reuersat/⁊ in/uento grano ad gallinas vociferat ⁊ eas vo/cat. timet etiā gallus aquilā ⁊ accipitrē predo nes terre/qꝛ tales prede aues volucribus i ter ra deābulantibus insidiantur. ⁊ ideo cu; gal lus sit valde acuti⁹ visus/vnū oculū ꝓ vicibus q̄ rēdo inferius deprimit/vt aduentū equale vel accipitris precaueat. qm̄ cū venētē a remotis viderit/statim ad gallinas vociferat/⁊ fugiēs in domibus rupibus ac sepibus se occultat/ vt dicit idem. decrepitus etia; gallus ouat in vltima senectute ⁊ facit quedam oua pua mul tum rotunda ⁊ quasi liuida vel crocea/Ex q̄/bus ouis si ab aliquo verme venenoso in die bus canicularibus foueantur basiliscus pro creatur (vt dicit Beda) de gallis dicit Cōstā. galli iuuenes duriores sunt ad digerendum/ minorisqꝫ humiditatis ꝙ gallina. Caro corū quidam enim (sicut. d. idē) fiscositatis habet sed quando coquitur soluitur. vnde si vet⁹ gal lus ꝓiectis interioribus de semine croci ortē/sis polipodio impleat/ ⁊ quasi quinqꝫ libris aque coquat/ donec aqua fere consumatur fit vtilimus colericam habentibus passionem/ viscosos ⁊ flegmaticos purgat humores/ me lancoliam pacientibus subuenit/ grossam sto machi ventositatem excludit/ ⁊ dolorem miti gat stomachi tumorem ⁊ dolorem anteriorū curat. valet contra erratice febris ꝓlixitatē. vt dicit idem.

G Allus gallinaceus est gallus qui ꝓpter abscisionem testiculoꝝ effe/minat. More aūt alioꝝ animaliū castratorū totus in cōplexione mutat. cristam eni; perdit audaciā deponit. vocē ⁊ cantū amittit. iter bo ras noctis non discernit alijs se non percutit nec ad pugnā se accingit. super oua aliena cu bat ac si esset gallina officiū femine assumens pullos alienos nutrit. voce; etiā galline simi lat ⁊ crocitando voce raucida pullos vocitat gallinis se associans/cū eis eaꝝ escā comedit ⁊ deuorat. sed eas non reficit nec ipinguat s; cū eis ipinguat. Est aūt gallinaceus timidio/ris animi ꝙ gallus. ⁊ carnis hūidioris ⁊ mol/lioris ⁊ pinguedinis maioris ac plume lario ris. cuius pedes quandoqꝫ franguntur/ vt cu bare super oua cogantur. cuius pedes colligā tur post ipiguationē/ ⁊ depresso capite ad ter rā/ad forū erectis pedibus deportat. De gal/lo tn̄ castrato (dicit cōstā.) carēs inquit castra/ti galli/omniū volatiliū carnibus sunt ꝓueti ores/laudabili⁹. n. generāt nutrimentū ⁊ san guinem meliorem/ crebella coꝝ crebellis aui/um aliarum sunt vtiliora.

G Allina est a gallo dicta. sicut a leo ne dicta est leena. cuius mēbra vt quidam dicunt si auro liquescen/te musceantur cōsumitur (vt d. Isi.) Est autē auis multe ouationis ⁊ multe pullificationis ⁊ multe ouant sine coitu (vt dicit aristo. libro vi.) ⁊ dicuntur oua venti. ⁊ sunt alijs ouis in sipidiora ⁊ illaudabiliora. ⁊ quedam galline faciunt sepe gemellos/ ⁊ vnus gemellorum ē paruus ⁊ quandoqꝫ monstruosus. postꝙ au/tem cubant super oua sua per tres dies stati; apparent signa pulli/ ⁊ erit hoc in maioribus post plures dies ⁊ in minoribus post paucio res/ ⁊ generatur pullus ex albumine ⁊ nutrit ex vitello/ vt dicit idem. Galline etia; que ni mis ouant non sunt longe vite. sed cito moriū tur/vt dicitur li. vi. alias vero galline propie tates omnib⁹ fere notas/ tāgit glo. sup Ma. xviij. vbi dicitur Gallina ē auis pia circa pul los. Nam pullos sub ala fouet. contra miluū tuetur/de dolore pullorum egrotat/⁊ plumā depōit/pius pullos ꝙ se pascat ⁊ satiat/⁊ ipos inuento cibo congregat atqꝫ vocat/ꝓ pulloꝝ defensione fortioꝝ se opponit/⁊ etiam hoie;

impugnat pullos dispersos congregat atq; vocat. et ne aniso vel miluo rapiātur/ eas sub alarum tegmine protegit et defensat plumarū hispiditate et vocis raucedine affectum circa pulliculos manifestat.

Griphes inter volatilia recitantur Leuiti. xi. vt dicit glo. ꝙ griphes ē quadrupes capite et alis aquile similis/ et reliquo corpore similis est leoni. et habitat in iperboreis montibus. equis et hominibus maxime est infestus in nido suo reponit lapidem smaragdū contra venenosa animalia montis.

Herodius est auis regia prede auida ⁊ manu gestantis assueta. Est autem auis animosa ad modum accipitris/ pauce quidem carnis respectu corporis sui. et est multe plumositatis/ ⁊ ideo leuissimi est volatus/ quia parum est in eo quod aggrauat et multum quod erigit atq; leuat (vt dicit Gregorius) Et ideo dissimilis est strutioni in audacia ⁊ virtute quanuis ei similis sit i penna varia ⁊ colore. Herodius autem magne est animositatis/ ⁊ accutissimi pectoris ⁊ fortis vnguibus/ ⁊ plus ledit predam super ipsam irruēdo pectore ꝙ rostro siue vnge. tāte aūt est animositatis ꝙ si primo vel secundo impetu predaȝ non arripiat ꝙ vindictam de se petit vnde si siluestris est illo die vix predam querit. Si vero domisticus quasi pre verecundia euagatur. per area ⁊ ad manū gestantis de facili tunc non redit. victum eniȝ quasi de generent si estimat quando deuolucre quam impetit non triunphat (vt d. Gre.) hec auis vulgo falco nūcupatur siue filica (vt dicit glo. super psal.) ⁊ ē auis que iter omnes prede volucres habet affectuȝ pium ⁊ animū circa pullos (sicut dicitur in examerou.) eodē inquit sedulitatis officio que proprios fetus pascit. p ari ministratione pullum ab aquila abiectum siue agnitum suscipit atq; nutrit. cadauer fugit/ nec in famis vehemētia putridas carnes tangit. sed laboris patiens abstinēdo expectat quousq; predam sibi congruaȝ inueniat quam acquirat. vt dicit gre.

Hirundo quasi ab erūdo ab aere est dicta eo ꝙ cibos non sumat residens sed ut edat in aere cibū capit (vt dicit isi.) Est eniȝ auis vocifera per tortuosos orbes ⁊ circuitus vaga et volifera. In nidis ꝙ ꝯstruendis est sūme sollicita. vix enim ad hoc faciendum sufficeret humana industria de quauis materia quod facit hirundo solo rostro de argilla. Hirundo itaq; est auis valde pennosa mire agilitatis et velocissimi volatus et ideo a ceteris auibus non impetitur nec nunq; alicui preda est maria transuolat ad regiones calidiores in quibus creditur per hiemem commorari. certa custodit tempora aduentus sui et recessus. cuius aduentus indicium est veris/ et testimonium instantis serenitatis estiualis (vt dicit Ambro.) De hirundine (.d. Ari.) auis agrestis non coit nec ouat in anno nisi semel. preter hirundineȝ que bis ouat sed prima oua aliquādo corrumpuntur propter hiemen. oua vero posteriora complētur ⁊ faciunt pullos. Item ibidem dicitur aues que comedunt carneȝ nō ouāt bis preter hirundineȝ que aliquādo bis pullificat. Iteȝ ibidē/ si quis cecauerit pullos hirūdinum reuertētur oculi eorum querit enī herbā que dicitur celidonia cuius succo linit ocolos filiorum / et sic oculi eoruȝ sanitati p̄stine restaurantur (vt dicit Macro.) Item i ventro hirūdinis inueniuntur duo lapilli quoruȝ vnus est albus et dicitur femineus. alter vero rubeus et dicitur masculus quia maioris est virtutis ꝙ albus. hi lapilli dicuntur celidonii et sunt preciosi maxime. quando extrahuntur de pullo ante ꝙ tangat terram. vt dicitur in lapidario vbi eorū virtutes describuntur (⁊ vt dicit constā.) sanguis de sub dextra ala extractus oculis medetur/ sicut sanguis columbe. fimus eius valde est calidus ⁊ vritiuus siue corrosiuus ⁊ ideo oculis est nociuus. Instruit autem hirūdo pullos suos eicere stercora extra nidum. Sunt autem hirūdinum duo genera quedam enim sunt maioris corporis dorsuȝ habentes nigrum pectus rubeū ⁊ ventrē albū ⁊ he diligūt humanā societatem. vnde in domibus hominum nidificant. Alie sunt minoris corporis nigrum habentes pectus ⁊ nidificant. in paruis foraminibus iuxta aquam. sȝ tam iste ꝙ ille in terra nidificant seu argilla. et vtriusq; cauda ad modum forpicis est bifurcata. Iter hirūdines vero dicitur esse vnū genus quod timēt alie aues etiam aquila ⁊ accipiter/ vt fugiunt illam hirundinē tanquam hostem/ nec audent super predam illa visa irruere. timent enim morsum eius. quia forsitā venenosus est. vt dicit pli. Pugnant autem hirūdines contra passeres nidos eorū sub intrantes ⁊ morsibus ac vnguibus fugant eos de nidis suis.

Caladrius secundum philosophū est albi coloris/ nullam habēs ꝑtem nigredinis cuius pars inferior femoris ipsi⁹ purgat caligineȝ

oculorum cuius natura est talis ꝙ quādo aliquis graui detinetur infirmitate si egritudo fuerit ad mortem kaladrius auertit faciē suā a sic egrotāte et sine dubio tūc moritur homo Si autem infirmus debet conualescere. kaladrius figit visum in ipsum et intendit in eum quasi applaudens ei. Differt autem kaladrius ab auicula que dicitur kalendra que est auis sonora et canora sicut merula sicut dicit glosa super deutro. xiiij. vbi dicitur differt kalandria a kalandra.

l Larus est auis quandoq; in terra quandoq; in aquis habitans vnde in aurora scribitur. Larus est fluminis habitator et incola terre. nūc natat vt piscis nūc volat instar auis.

l Locusta est dicta eo ꝙ pedibus sit longa vt hasta et ideo greci hastigion eam vocant vt dicit Isido. Locuste regem non habent et tamen ordinate egrediuntur per turmas suas. (vt dicitur prouerbio. xxx.) mutuo se deuorant. Nā maiores miores comedūt ac mādu cāt. in estate apparent. in hieme vero latent. longiora habēt crura posteriora ꝙ anteriora (et sicut dicit gl. sup Joel.) primo est achelabet et post crescentib⁹ alis fit locusta et plus ledit in iuuentute quando est achelabet quam in senectute quando ē locusta. os habet quadrangulum et pro cauda aculeum habet crura sunt replicata et in se reflexa/ germina arborum et herbas comedūt et corrodunt a vento australi generantur et ad volandum concitantur. In vento autem septemtrionali moriuntur. In saliando locusta se erigit et in erigendo cadit. a floribus amigdalinis impinguantur locuste. Locusta insup ꝑ maiori parte consistit in ventre et ideo insatiabilis est. vnicum habet intestinū quod fame et immunditia semper est repletum sed ꝙ diu viuit semper esurit. et si quid inuenerit vnde corrodere non desistit. modico frigore q̄si moritur et consopitur. sed calore solis reuiuiscit ex cuius stercore vermes nascuntur.

m Mergulus ab assiduitate mergenti nomen assumpsit. Sepe enim dimisso in profundo capite aurarum signa sub fluctibus et ante venientem equoris tempestatem cum clamore litus petit Nam in pelago grauissimaʒ tempestatem futuram esse certissimum est quando merguli fugiunt ad litt⁹ cum clamore (vt dicit Isido.) mergulus in harundinetis super ligna pauca nidificat. et miro quodam affectu nature pullicullos nutrit et educat. que mox nati matrem sequuntur et varias pellagi vndas ascendere vel descendere non verentur. vermes aquatiles et pisciculos ad suiventris satiandam ingluuien venantur in hieme propter paucitatē motus impinguantur. In estate autē ꝓpt volatus libertatem carnibus et pinguedine depauperantur. quando ab aue rapace persequuntur ad aquam refugientes mersionis beneficio liberantur.

m Miluus mollis est volatu et virib⁹ Unde miluus quasi molliter volans est dictus. nam leui penna ꝛ quasi immobili super aera fertur et vix leui tactu in volando aerem mouere videtur. Est aūt auis patiens laboris. et ideo oculos in scapulis suis recipit et ne per longa itineris spatia fatigari deficiant a partibus hispanie secum ducit (vt dicit Isido.) Est autem auis audax et rapax in minimis sed timidus est in magnis Nam volucres siluestres inuadere non audet domesticis insidiari non timet. pullis etiam insidiatur vt eos rapiat. et quos incautos reperit statim necat cadauenbus et immundis vescitur. et pro modico ventris pastu circa escā circumfertur a niso impeditur et a minore se ꝑpter ipsius pusillanimitatem et segnitiem superatur et miluus in iuuentute ab alijs auib⁹ prede non videtur differre sed quanto diuti⁹ viuit tanto suam naturam degenerem plus ostēdit. Quoddam enim genus est milui qui in principio aues rapit. Uiscera et cadauera animalium deinde comedit. tandem vix muscas et vermiculos arripit (vt dicit aristo.) vl timo fame perit. Est autem auis impia circa pullos suos sicut et vultur. dolet enim quando videt eos impinguari. et vt marcescant rostro eo percutit et subtrahit eis cibum vocem habet querulam famis nunciam. nam quando esurit voce querula cibum querit.

n Nicticorax est noctis coruus sic dictus eo ꝙ noctem amat. q̄ de nocte volans cibos querit et querendo clamitat cuius clamor est volucribus multum odiosus (vt dicit Isido.) Est autem auis lucifuga et solem videre non potest et sepulchra ꝛ loca mortuorum inhabitat et frequētat in parietibus et locis riosis nidificat. oua columbarum et monedularum frangit et deuorat et cum eis pugnat. hec dicitur noctua quasi de nocte acute tuens. de nocte aūt videt. et orto aūt splēdore solis ei⁹ visus hebetat hāc insula cretensis non habet et si venerit aliunde statim moritur vt. d. Isido.

o Nocrocalus est auis in aqua sonitum faciens. In faucibus autem habet quosdam felliculos in quibus primo recipit cibum et receptum in secūdum ventrem mittit. Duos enim habet vteros in vno tantum cibaria recipit in alio tantum decoquit et digerit. sed prius ꝑ vesicula gutturis reputatur. vnde dicit Isido. onocrocal⁹ grece dicitur auis cum longo rostro. ⁊ sūt duo genera. vnum aquatile et aliud solitudinis ꝙ autem in aquis manet est auis valde gulosa que rostrum in aqua mergens horridum sonū facit. precipue autem insidiatur anguillis et predam quam arripit subito deglutiens in alium mittit. deinde ruminat et fauces mouet ac si cibum receptum in ore teneret. hic in littore quiescens rostrum suū semper sursum erigit. et sic ipsius acumine contra insultum accipitris se premunit vt sic securius dormire possit. vt dicit Isido.

p Ellicanus est auis que in Leuitico. et Deutro. xiiij. porphirion nūcupatur. et est auis egipti a habitans in solitudine iuxta nilū. Inter volucres autem scd̄m legem immundas in leuitico numeratur. Sunt autē duo genera huius auis vnum in aquis habitans/ ⁊ eius esce sunt pisces. Alterum est in terra habitans/ solitudinem diligens/ cuius esce sunt animalia venenosa sicut sūt lacerte ⁊ huiusmodi. omnia que pellicanus comedit. primo in aqua pede tingit/ ⁊ intincta quasi cum manu cum pede ori applicat ⁊ apponit. Solus pellicanus preter psitacum inter aues/ pede vtitur loco manus De pellicano quoqꝫ (dicit glo. super psal. ⁊ ibidem dicit philosophus) per hec verba. Pellicanus inquit est nimis amator filiorum suorū. Cū ei gignit natos ⁊ incipiunt crescere parentes suos in faciem percutiunt. ꝑpter quod ipsos mater repercutit ⁊ occidit. tercio vero die mater se in costa vsqꝫ ad effusionē sanguinis percutit/ ⁊ calidum sanguinem super corpora filioꝝ mortuoꝝ post effundit. ex cuius virtute pullus prius mortuus reuiuiscat. gl. vero suꝑ locum illum psal. Factus sū sicut pellicanus ⁊c. pellicanus dicitur rostro occidere pullos. ⁊ in triduo lugere ⁊ tunc sanguinem suū super eos fundere. ⁊ sic illos viuificare. Aliam causam mortis pullorum pellicani. (assignat magister Jacobus de vitriaco in li. de mirabilibus orientalium regionum) Est inquit i egypto auis ꝙ vocatur pellicanus. auis magnaꝝ alaꝝ ⁊ maxime maciei q̄r quicquid comedit cito emittit per secessū. libraci. n. habet itestinū ⁊ ideo vsqꝫ ad plenā incorporationē neqꝫ tenet cibū. hanc aūt naturaliter odit serpens. ꝑpter quod dū ꝑ pastu mater exit nidū/ serpēs per arborē ascendens pungit ⁊ interficit pullos suos. super quos mater rediēs lugere per triduum fertur. deinde in pectore se vulnerat/ ⁊ sanguinem super eos respergēs/ eos a morte suscitat. ex sanguine vero copiosius sic effuso/ debilitatur mater. Unde ⁊ pulli cogantur exire ꝑ cibo/ quoꝝ quidā naturali effectu matrem debilitatam pascunt. quidā vero degeneres sunt/ ⁊ de matre nullā penitus curam gerunt. quod diligentius aduertens mater/ receptis viribus filios se pascentes refouet ⁊ diligit. alios vero tanꝙ ignobiles ⁊ ingratos a se reijcit ⁊ secū cōmanere aut viuere nō ꝑmittit.

p Erdix a voce nomen habet (vt dicit Isi.) est auis imūda. nam masculus in masculū cōsurgit ⁊ obliuiscit̄ sexū preceps libido (vt dicit Isi.) adeo autē est fraudulenta vt aliena oua diripiens/ foueat ea sic subtracta. sed hec fraus fructum nō equidē habet. Quia quando pulli vocem audierint ꝑprie genitricis naturali quodā effectu putatiuā matre que eos fouerat derelinquunt. ⁊ ad illā que eos genuit reuertunt̄. (vt d. Isi. pariter ⁊ Ambro.) Nō aūt laborat in cubādo vel ouādo sicut alie aues sicut d. Ari. Alique inquit aues generāt leuiter. sicut pdices. ⁊ mr̄ perdicis volat in circuitu venatoris/ quousqꝫ fugiant pulli sui. ⁊ post fugā pulloꝝ fugit ⁊ ipsa mr̄/ ⁊ clamat pullis suis/ cui⁹ pulli mox nati sequunt̄ mrēm/ ⁊ stati querūt cibū suū. Est aūt pdix pauce pennositatis ⁊ multe carnis. ideo debilis ē volatus in volādo eniꝫ paꝝ a terra se erigit. sed stati post paululū terrā petit. interim nisum timet ⁊ fugit/ ꝙdiu ipꝫ videt in aera/ a terra nō recedit. ad sonituꝫ vo cāpanule fugiens circa terrā/ anteꝙ sciat i rethe vel i laqueū se imittit (Pli. d. li. xxx. c. vi. Fel perdicū cū equo pōdere mellis multū clarificat visū. Unde ⁊ in pixide argētea debet reseruari. oua eoꝝ in vase ereo tecta valent cum melle vlceribus oculorum.

p Auo a sono vocis nomē habet cuius caro ē tā dura vt vix putredinē sentit. nec facile coquit̄ (vt d. Isi. Uiuit aūt pauo (scd̄m Ari.) xx. annis ⁊ pullificat in fine. iij. ānoꝝ. deinde colorant̄ ei⁹ ale cubat aūt oua sua. xxx. diebus ⁊ modicū plus deinde scindunt̄ teste ⁊ nō pullificat/ nisi semel in anno ⁊ ponit xij. oua aut paꝝ minus ⁊ deijcit plumas suas cū pria arbore eijciente folia sua. ⁊ tūc prio nascit̄ pluma cū arbores

incipiunt follificare (ut dicit Arist.) Est et auis non diligens fetum suũ persequitur enim masculus feminam. et oua femine inuestigat. vt frangat ea. vt sic luxurie sue magis vacet. qđ timens femina solliate abscōdit ea. ne ab eo valeant de facili inueniri. Habet autē pauo (vt ait idem) caput infirmuz et de forme quasi serpentinum. et tamē cristatū/incessum simplicem et occultū/collum modicum et erectuz/pectus saphireū/caudam eleuatam/mira pulchritudine distinctam et ornatam. hȝ pedes đ formissimos et rugos/pennarum suarum admirans pulchritudinem erigit eas. et ad modum rote sue circuli/p gyrū capitis circūponit. Videns autem pedū suorū deformitatē quasi erubescit et velut nō attendēs predictā pennarū pulchritudinē/eas subito deprimit ac submittit vocem habet terribilem (vt ait quidam) vocē habet demonis. caput serpentis/passum latronis/(pli. vero. li. xxix. c. vi.) dicit qđ pauo resorbet fimū suū. inuidēs hominum vtilitati. valde em̄ medicinale ē. sȝ raro inuenit

Asseres sunt minuta volatilia a puitate sic vocata (vt di. Isi do.) Est autem passer auis instabilis/et garrula/iuxta hominū habitacula edificans. Auis siquidem est multum calida et libidinosa. vñ caro eius frequenter in cibum sumpta/est libidinis excitatiua (vt dicit Constā) multe ē ouatiōis et pullificationis et magne solertie in educādo pullos suos et nutriendo. in feno et plumis indificat. et nidum suum a stercore mundū seruat. et ideo pullor̄ stercora extra niduȝ eijcit. et ad eijciendum eos cogit. araneis vermibus. et muscis eos pascit. femina venenosa sine lesione comedit. et lepram et morbuȝ caducū aliqādo sustinet. et mĩuit. et femina diuti⁹ viuit qȝ masculus. et masculus zelat pro vxore sua. et pro ea pugnare cōsueuit (vt dicit ari.) mustelam timet et odit/et damādo ac vociferando presentiam eius pdit. p nidis hirūdinū occupandis/eis rostro morsibus se opponit. suā speciē diligit. et pullos ab alijs derelictos casu aliquo recolligit/et tanqȝ proprios nutrit. et si cōtingat aliquē laqueo vel aliquo alio modo deprehēdi/damitat p adiutorio/et vociferat cui cōpatiens passerum multitudo mutuo se conuocant/et vt captuȝ liberent accelerant p viribus festinant.

Trutio a greco vocabulo nomen sumpsit (vt dicit Isi.) eo qđ corpus animalis habeāt pēnas habet vt auis. Et habet etiam duos pedes et rostrum sicut volucris sed ppter ponderositatē sui corporis cum auib⁹ in aera non leuatur. ouat etiā sicut auis. sed oua sua fouore negligit. que piecta in arena/fetu pulueris animantur vt dicit Isi.) De strutione aūt d. Ari.) strutio inquit in creatione assimilatur aui et quo ad quid quadrupedi. qȝ i aera non leuatur. ale em̄ eius non sunt cōuenientes volatui. sed creatio earum est tenuis. sicut creatio pili. et qȝ ē sicut auis multas plumas hȝ inferiore pte corpis et hȝ duos pedes sicut volucris et vngues scissos sicut vngule quadrupedis et causa illius est. qȝ magnitudo corporis eius assimilatur quadrupedi. et nō aui tante em̄ caliditatis est/qđ ferrum deglutit digerit et cōsumit (et secūdū. Auic.) natura que i omnibus est pvida. dedit eniȝ facere oua maxima/et durissime teste. vt circa eorū generationē occupatus calor temperaretur. et nō nimus intensus calor esset causa quare citius morerentur alias autem strutionis pprietates (tāgit beatus Grego. sup Job. xix.) vbi dicit penna strutionis similis est penne herodij in colore sed non in virtute penne em̄ similitudinem habet. sed volatus celeritate caret ad volatuȝ alas erigit. sed tamē a terra in altum nullatenus se suspendit. raris pennis induitur/et in magno corpore grauatur. Item quādo venit tempus vt oua pariat/ad stellas que vocātur virgilie siue pliades oculos leuat. Non eniȝ oua ponit/nisi quando ista cōstellatio orit vel ascendit. Cum em̄ viderit stellam illā circa mensez iunij harenā fodit/et ibi ponit oua sua/que sobolo coopit atqȝ tegit. Cū autē ea ibi reliquerit statim obliuiscit vbi ea posuit/et nunqȝ vlteri⁹ ad ea redit sed calefacta harena solis teruore abscōdita oua excoquit et in ipis pulliculos pcreat et producit. Cū autē fracta testa pulliculus eductus fuerit/tunc prio mater recolligit ipsū atqȝ nutrit. et quē in ouo contempserat/egressum de ouo recognoscit Et iō dicit ad beatū Job) Induratur ad filios suos quasi non sint sui. Item strutio naturalit equū odit/et in tantū ei cōtrariatur qđ equus si sine terrore eū videri nō pōt et si discurrerit equus contra eum/quasi cōtra hostem alas erigit/et alarum cōcussione ipm ad fugā cogit.

Urtur autē vocatur a voce. Auis simplex est vt colūba sed lōge dispiter est pudica. Turtur autē auis casta ex moribus appellatur/eo qđ comes sit castitatis. a misso eni pari suo/alterius copulam non requirit/solitaria incedit/memor societatis perdite/semp

gemit. loca solitaria diligit et eligit hominumque consortia valde fugit. ad ortulos tamen et agros hominum descendit vbi querit cibum vnde viuit. obtento autem cibo. iterum iuga montium et secreta nemorum petere consueuit. vernali tempore aduenit. et nouitatem instantis temporis querula voci prodit. In hyeme vero deplumatur. et tunc in truncis concauis se abscondit contra estatem vero et tempus veris resumptis plumis de locis abditis vbi latuerat eriens loca ad pullificandum congrua sibi querit. Inter densos arborum ramos de lignis duris et nodosis. nidum construit. in quo oua cubat pullificat. et pullos nutrit (vt dicit Ari.) Turtur ouat in vere bis. sed non tertio. nisi quando oua prima corrumpunt. et viuunt et cubant xv. annis. et non descendunt sup rem fetidam. neque super cadauer/ propter cibum. mortiscinio enim non vescitur. sed pro suo et pullorum victu/ paucula munda grana querit/ et in locis mundis recolligit vnde viuit. Aliis auib9 vociferantibus gemit. Sunt autem pulli eius calidi et humidi/ sicut pulli columbini. (vt dicit Constan.) quod testatur grauitas ad volandum. sed volare incipientes amittunt illam grauitatem. fitque caro eorum leuior et acceptabilior ad digerendum. Sanguis enim ale dextre eius est medicinalis. sicut sanguis hirudinis et columbe.

Ultur a tardo volatu nuncupatur (vt dicit Isidorus) magnitudine enim carnis sue/ precipites volatus non habet hos quidam concubitu dicunt non misceri et sine copula concipere et concipi. generare atque gigni. natosque eos dicunt viuere. c. annis (vt di. Isid.) hec auis est impia circa pullos suos/ sicut et miluus. Si enim videt pullos suos impinguari/ rostro et pedibus eos percutit vt sic fiant ex dolore morsuum macilenti (vt dicit plinius Dicit etiam idem quod maxime viget sensus olfactus in hac aue. vnde et senciunt odore cadauera a remotis. existentes enim vltra mare sentiunt cadauera ex ista parte et econuerso vnde exercitum vultur sequitur/ vt hominum et equorum cadaueribus sacietur. et ideo secundum augures/ quando conueniunt et circumuolant simul multi vultures/ est futuri prelii presagium/ quod aliquo sensu nature occulto/ presentiunt affuturum. De vulture autem (di. Ari.) Uultur inquit pugnat cum herodio/ et volat sup ipsum et quando deuincit ipsum/ moritur et comedit carnem crudam et ideo pugnat contra alias aues/ propter cibum vescitur autem a meridie vsque ad noctem. et ab ortu solis vsque ad tempus illud in silentio requiescit et quando senescit elongatur rostrum ei9 supi9 et recuruatur in fine. et moritur tandem fame. (vt di. Ari. ibidem. hoc ei accidere secundum errorem antiquorum quo putatur aliquando fuisse homo/ et erat impius peregrinis quibusdam. sed hoc supersticiosum est. Dicit etiam idem quod quando aliquid super est de cibis suis/ non relinquit illud auibus aliis. sicut facit aquila. sed reponit in nido ad cibandum pullos. quoniam non de facili acquirit cibum. nidificat autem in altis montibus et nemorosis. et si viderit aliquid volitans circa pullos suos rostro percutit et fugat illud et nutrit pullos suos quousque possint volare et tunc eicit eos a nido et vetat illos appropinquare illi loco. nec permittit vnum par vulturum aliud par subintrare locum suum Item idem li. almachar. quedam species salicet auis fluuialis timet vulturem. et ideo fugit ad aquam. sed circumuolat vultur a remotis et cum sit acuti visus inspicit quando illa auis exit aquam illam et tunc si potest capit eam. Est insup vultur auis multum fetida et immunda cuius caro est durissima et mali saporis et grauis odoris. et ideo ad esum est inutilis de facili pro cadauere petit terram. sed cum descenderit de terra iterum vix ascendit (vt. d. gre. in alto volans cadauer in infimis conspicit et pro amore cadaueris ad ima de sublimitate aeris se submittit. vt. d. idem. Quando autem ab aliquo impeditur contra ventum alas percutit et sic venti admiculo poti9 quam robore proprio ab infimis in aera se extollit. et ad hoc Plinius dicit li. xxix. c. iii. vultur inquit inter aues contrariatur serpentibus. nam si penne eius vrantur fugant serpentes odore suo. cor etiam ei9 reddit se portantes a serpentibus et a feris tutos. Cor eius ligatum in pelle leonis vel lupi fugat demones. penna eius ligata pedi sinistro parturientis velociter liberat eam. sed celerius soluene interiora sequuntur. vnguentum factum de adipe vulturis et oleo yrino et cera neruos curat/ iumenta sanat/ pes eius dexter alligat9 pedi sinistro dolenti sanat ipsum. similiter dexterum sanat sinister pes. lingua eius sine ferro euulsa et collo panno nouo suspensa/ dicitur efficere hominem gratiosum/ et ad impetrandum ab homine quidquid petit. Cinis ossium eius combustorum mixtus cum celidonia/ datus aialibus eorum sanat morbos bucusque Plinius Idem li. xxxvi. Sanguis vulturum cum herba cameleonce vel cauileonce et cedria sanat lepram.

V Lula auis est a plausu vel vlulatu nominata. eius. n. vox vlulatum

pretendit. Unde et apud augures vlulans p̄tendit aduersitatē. tacens vero/ ꝓsperitatē (vt d. Isi.) et scd̄m hoc idē vr̄ eē vlula qđ bubo siue noctua. cuius vox scd̄m augures ē infausta (glo. hierony. super Isa. xiiij. g. dicit sic) Ulula ē auis coruine magnitudinis respsa maculis que rostro in palude fixo/ horrendū sonuʒ facit. et scd̄m hoc vr̄ vlula idē qđ onocrocalus que auis ē palustris loca ihabitās paludosa. quere supra de onocrocalo.

Upupa (vt d. Isi.) a grecis est nūcupata eo ꝙ stercora humana comedat et frequenti fimo nutriatur Auis eni ē spurcissima et imūda/ cristis a capite exeūtibus galeata. semp in sepulchris ꝯmorens/ vel in fimo. cuius sanguie si quis se inūxerit/ dormitū ꝑgens/ demones in somnis se suffocātes videbit. cuius cor malefactoribus valet. nā eo vtunt̄ i suis maleficijs. De hac dicunt phisici/ ꝙ cū senserit eo ꝙ nec videre nec volare queat/ pulli eius euellūt ei pēnas inualidas. et liniunt ei oculos herbaꝝ succis/ et fouēt sub alis/ donec recrescāt plume eius. et sic renouata ꝑfecte volet/ et videat clare sicut et ipi (vt dicit ysidorus.)

Uespertilio a tp̄e nomē sumpsit. eo ꝙ lucē fugiens circūuolet in crepusculo vespertino/ precipiti motu attrito et tenuissimis brachioꝝ mēbranulis suspēsus. et ē aial simile muri/ nō tā resonās voce ꝙ̄ stridore spēm volantis/ et quadrupeduʒ hʒ qđ i alijs auibus solet rarius inueniri. huc usq3 Isi. (d. etiā gl. sup Isa. ij. f.) ꝙ vespertiliones lucē fugiunt/ ceca. n. sūt sicut et talpe/ puluerē lingūt oleū de lāpadibus suggūt/ i rimulis parietū se abscondūt. frigidissime sunt nature. vnde sanguis vespertilionis linitus super palpebras non sinit recrescere pilos (vt. d. Cōstan.) et hoc forsan est quia sua frigiditate opilat poros/ quibus opilatis/ non crescunt pili

Finit liber. xij.

De aquis et earum ꝓprietatibus liber tredecimus.

Escriptis

ꝓprietatibus ignis et aeris/ restat nūc de aquaꝝ effectus quātū spectat ad h̄ opusculuʒ dicere aliqua Dicitur aūt aqua q̄si equa. qr nūq̄ quiescat a motu/ donec superficies eius adequet̄ (vt d. Isi. li. xij.) Est itaq3 aqua elementū scd̄m Constā. frigidū et humidū/ respectu terre/ subtile et ꝑspicuū/ ꝓprio termino nō cōtentū. Deflueret eni aqua in nihilum nisi in alieno termino sisteretur. Aque vero ꝓprietatē describit in generali Basilius in exameī. dicens. Aqua iquit ē inter oīa elementa vtilissimū celū. n. tēperat/ terrā fecūdat/ aerem suis vaporibus icorporat et cōdensat/ scandit in sublime/ et celū sibi vendicat. Aque. n. sunt oium nascētiū cā. qr fruges gignunt/ arbores et plantas ꝓducunt/ sordes detergūt/ peccata abluūt/ potū cūctis sumētibus tribuūt. Est. n. aqua terre ꝯtinuatiua/ penetratiua/ repletiua caloris celestis nutritiua/ oium inferioꝝ tēpatiua/ nisi eni hec inferiora suis exalatioīb⁹ tēperaret/ oīa in nihilū p cōflagrationē vi caloris verterent̄. hec ab aialibus potata nutrimētuʒ transducit in carnis vegetationē. Hec piscib⁹ dat spiraculū/ sicut aer aiantib⁹ prebet vitam et aiationē. hec sui diffusione p interiores partes terre facit partiū ei⁹ vnionē. terra eni ꝓpter intentionē siccitatis dissolueret̄ i puluerē/ nisi ꝑs cū pte humoꝛositate aquea vniret̄. hec etiaʒ transiens p iteriores meat⁹ terre/ a locis p que trāsit i colore et sapore recipit imutationē et iō nūc salsa/ nūc dulcis apparet/ nūc clara/ nunc turbida/ nūc grossa/ nūc subtilis. Caret enim aqua determinata etate et calore et sapore/ vt sic eēt oium coloꝝ et sapoꝝ susceptiua facilius et iō quanto aqua ē in se purior/ tanto apparet obscurior qn̄ ad ipsius colorationē ipsā solaris radius nō subintrat/ hec moue t̄ a fundo siue a cētro ad circūferētiā nec sistit/ donec aq̄tur eius sup̄ficies scd̄m equi distantiā a cētro terre. hec insup lucē a radijs solis receptā/ reficit in celestia et refundit et iō qr sup̄ficiē hʒ specularē p actionē reflexi luminis reꝝ obiectaruʒ imagines in se repn̄tat/ et intuētium facies ad modū speculi manifestat. hec etiā radios ipsius subā et penetrātes diffundit et in ampliorē latitudinē extēdit. et iō res in se visas facit ap

parere maiores/ ꝙ sint in seipsis. has aque ꝓ
prietates generales ⁊ alias plures in exame/
rõ poteris inuenire. Aquaꝝ aũt multiplex est
dr̃ia (vt d. idẽ) aut eni i aere originẽ sumit/ si/
cut ẽ aqua pluuialis/ ⁊ hec q᷑ est celestis terre
nascẽtibꝰ maxime ẽ vtilis. aut de visceribꝰ ter/
re maxime scaturit et erũpit vt aqua fontana
et putealis. Aut terrã preterfluit. vt fluuialis
aut orbem terre naturaliter circuit. vt mare oc
ceanum et mediterraneũ/ quod omniũ aqua
rum mater est et origo generalis (scd̃m Con
stan.) Aqua igitur pluuialis ex se lucida est et
clara/ subtilis/ leuis/ et sapida cuius claritas
ostendit ꝙ ei nihil aliud admixtũ sit. leuitas
vero ⁊ sapiditas subtilem eius demonstrant
sbãm. Item omnes aũt aquas melior est ad
terre fecundationez. maxime qñ cadit sub to
nitruo. Suo enim motu tonitruus discutit va
porem. vñ fit ꝙ aquã subtiliat et depurat que
vero niui est admixta. vel ex niue resoluta pe
ior est. et ieiunis nõ cõuenit/ stomachũ. n. per
cutit et cõtrahit/ tussim gignit/ dẽtes stupefacit
vt. d. constan. De aquarum autem differentijs
ad earum qualitates diuersas et varias effica
tias. quere supra li. v. de potu aque. Ibi eniz
inuenies oĩa planius diffinita

Post aquã vo pluuialem melior
ẽ fõtana ꝓcipue q̃ d̃ petra viua ef/
fluit/ Aut ex fõte alto scaturit ⁊ de
scendit. Fons. n. caput est ⁊ origo aque viue
que manat ⁊ effluit ꝯtinue de occultis ⁊ abdi
tis terre venis. vnde fons quasi fouens aq̃s
dicꝰ est/ siue fundens (vt. d. Isi.) occultũ eni
bz de venis terre egressũ/ ⁊ de ꝓfũdis petrarũ
meatibꝰ cõsequit᷑ ortũ suũ. Est. n. fons aq̃ sue
multiplicatiuus/ suiqꝫ cõitatiuꝰ/ nulli. n. se oc
cultat/ ita peregrinis sicut ⁊ indigenis se com
municat. Item sui ⁊ aliorum est purgatiuus.
Nam fontalis aqua que effluit a solide pe/
tra limpida est ⁊ sordium maxime purgatiua
Item fons est renouatiuꝰ sui ⁊ alioꝝ imutati
uus. nã aquas suas cõtinue renouat. ⁊ reno/
uatiõis imutatiõis beneficiũ cũctis se i fõtibꝰ
imergẽtibꝰ admĩstrat (vt d. gl. sup psal.) Itẽ
sitis ẽ mitigatiuꝰ ⁊ refrigeratiuꝰ. estuãtes. n. ⁊
intrãtes refrigerat. ⁊ sitientibꝰ potũ ꝯtinuũ ad
mistrat. Itẽ locoꝝ sibi adiacẽtiũ ẽ fecũdatiuꝰ.
nã loca fõtibꝰ magis vicina/ solẽt eẽ magis gra
miosa/ florida ⁊ sepe etiã ãpliꝰ fructuosa. Itẽ
fons i medio sui ortꝰ vbi prĩo de terra erũpit
ẽ pulueꝝ ⁊ harenulaꝝ sibi obsistẽtiũ a se reie/
ctiuus. Nã vbi ebulit violẽtia sui motus par
tes terrestres penetrat ⁊ diuidit ptẽ a parte dis
gregat ⁊ disgꝑit. Itẽ fons rõne sue claritatꝭ ⁊
transparẽtie specularis est/ ⁊ formaꝝ sibi obie
ctaꝝ repñtatiuꝰ/ ⁊ iõ intuẽtiũ facies apparent
in fõtibꝰ ⁊ resultãt. ⁊ tã rugaꝝ ꝙ aliaꝝ macu/
laꝝ deformitates se i aq̃ fõtana trãsparentia/
manifestãt. Itez fons scd̃m qualitatem tpis/
hyemis. s. vel estatis est sue qualitatis imuta/
tiuꝰ. Nã scd̃m Macrobiũ in hieme fons ca
lescit. ⁊ in estuali tpe refrigescit. cuiꝰ rõ est q᷑ in
hieme calor fugiens dominiũ ꝯtrarij sui/ pe/
tit interiora fontiũ. ex cuiꝰ presentia ⁊ ꝯculca
tiõe ꝯtinua interiora fontiũ calefiũt. in estate
vero ꝯtingit ex cã ꝯtraria ecõtra. Nã ex domi/
nãte caliditate in aere/ fugit frigiditas ad iteri
ora meatuũ ⁊ venaꝝ fontiũ. Et iõ aque ema/
nãtes/ iueniũtur tũc tpis frigidiores. Itẽ fõs
est scd̃m sitũ sue originis aquaꝝ suaꝝ ad supi
ora emissiuus. Ita. n. alte in fistulis ducit᷑ sicut
orit᷑. Si. n. in mõtis vertice scaturit ad eãdem
altitudinis equalitatẽ in alio mõte ꝑ fistulas
cõduci cõsueuit nec altius nisi ꝑ violentiaz de
facili ducit᷑ ꝙ in suo ortu prĩo erũpere inuenit᷑.
Itẽ fons quãuis in suo ortu sit paruulus ta/
mẽ ꝓpter suã indeficiẽtẽ emanationẽ multoꝝ
⁊ magnoꝝ fluuioꝝ est originaliter cãtiuꝰ. nul
lus. n. est fluuiꝰ qñ ab aliquo fõte occulto vel
manifesto nõ oriat᷑ (vt. d. Isi.) Itẽ fõs ẽ aq̃ꝝ
lacualiũ ⁊ alias quiescẽtiũ melioratiuꝰ ⁊ qua
si viuificatiuꝰ. quãdo. n. fõs ẽ modicꝰ ⁊ trãsit
ꝑ magnũ stagnũ/ aq̃as ibi stãtes efficit sanio
res ⁊ etiã pisces ibi degẽtes reddit simpliciter
meliores. Itẽ fons ẽ a venis ⁊ meatibus ter/
re ꝑ quas trãsit caloris ⁊ virtutis ⁊ saporis rece
ptiuus (vt. d. Isi.) ⁊ iõ fõtes nũc sunt calidi/
nũc frigidi sulphurei ⁊ cetera scd̃z scꝫ diuersas
terre qualitates ꝑ quã trãsit (vt d. Isi. li. xij.)
Est fõs i italia cuius aqua sanare oculoꝝ vul
nera ꝯsueuit. Itẽ ẽ fons in affrica cuius aqua
canoras voces facit. Itẽ est fõs in boemia du
plex vnꝰ memoriã alter obliuionẽ ducit. Itẽ
i ethiopia est fõs rubei coloris. ex quo q̃ bibe
rit/ limphaticus stati erit. Itẽ i cicilia duo sũt
fõtes/ quoꝝ vnus sterilẽ facit alter sterilem fe/
cũdat. Fõs est i idumea quater i anno mutãs
colorẽ. Nã tribus mensibꝰ vĩ puluereꝰ ac si es
set cum puluere mixtus. Tribus sanguineus
⁊ tribus viridis ⁊ tribus limpidus/ hic fons
ab incolis fons iob nuncupatur. Item fons
est in silce ad radicem montis syon fluens.
quibus non vsibus aquis sed certis diebus ⁊
oris ebulit. Itẽ in sardonia sũt fõtes calidi q̃
oculis medent᷑/ fures arguũt. nã cecitate eorũ
facinꝰ detegit᷑. Itẽ in egypto dicũt esse fõtem
in quo faces accense extinguũtur. ⁊ extincte ac
cendũtur. Itẽ apud gramãtes dicũt fõtez esse

ita algentez de die q̄ nō bibat. ⁊ ita ardentez de nocte q̄ nō tangat. hucusq̄ Isi. Ex quo pz q̄ fons sapit naturā fundi sui. Nā si dulcez ⁊ purū habuerit fūdū/ ⁊ dulcis ⁊ pura erit aqua ⁊ ecōuerso. Si sulphureus erit fundus ē limo sus. Sulphur aūt limū sapit a quo ē aqua li/ mosa. vnde si fons in suo ortu sit corruptus ⁊ viciosus/ totū qd̄ inde effluxerit/ viciosum erit ⁊ corruptū.

Puteus ē lacus defossus a potu di ctus (vt d. Isi.) Ex sudorib⁹ eniz terre ⁊ cataractis aque orit̄. q2 ru / ptis terre venulis in inferioribus/ aqua quasi fumando euaporat/ ex cuius euaporatiōe aq̄ putealis generatur (vt d. idē) Aqua vero pu/ tealis scd̄m Constan. inter aquas est grossior ⁊ indigestibilior. tū ꝓpter terre salsuginē. tum etiā ꝓpter ipsius quietē. ⁊ ꝓpter nimiā elon/ gationē ab aere. Intra fluuios aūt aqua pu / tealis de facili īuenit̄. ⁊ naturaliter aque subā cōplexiōi aque fluuialis assimilat̄. Quādo ve ro puteus fit iuxta puteū/ ille qui situaliter est ꝓfundior/ aquā vicini putei minus ꝓfūdi at trahit/ ⁊ in se recolligere cōsueuit a terra autez circūstāte saporē attrahit. ⁊ iō nunc salsā nunc dulcē se ostēdit. Itē aqua putealis frequenter corruptionē ɔtrahit/ qn̄ nō mouet̄. ⁊ iō vt de / puret̄ ⁊ subtilietur necesse hz vt sepius mouea tur/ ⁊ hauriatur. quanto aūt terre vine est vici nior/ tanto aqua putealis frigidior ⁊ dulcior cōiter exꝑitur. Itē in hieme raro vel nunq̄ cō/ gelatur. Nā ꝑ ꝑn̄tiā aeris frigidi hiemali tēpe calor frigori ɔ̄ri⁹/ ad interiora putei repellit̄. ⁊ iō aqua ipsius ex vapore calido imutata ɔge lari nō ꝑmittit̄ imo calidior ī hieme q̄ ī estiuo tp̄e inuenit̄. Itē aqua putealis ꝓpter sitū eius in ꝓfundo cū difficultate acq̄rit̄ ⁊ sine labore ⁊ artificio vix hauritur.

Fluuius a fluendo ē dictus. scd̄m ysi. eni fluuius ē ꝑhennis fluxus/ q2 cōtinue fluit. ⁊ nisi eius interci piatur origo fluere nō desistit. Est igit̄ ɔside/ rari in fluuio quo ad fluxū ꝑhēnitatē/ quo ad sitū ꝓfunditatē. quo ad motū circularitatem. per lōgissima. n. terrarū spacia currere fluuius ɔsueuit. Itē quo ad ortū siue suū origīale pn cipiū ⁊ finalē terminū attractiōis qualitatem. oē eni flumen originaliter ꝑ occultos meatus in capitibus fontiū a mari exit ⁊ ꝑ manifestos transitus iterū in mare redit (vt d. glo. sup Ec/ cle. i.) vbi dr̄ flumina oīa intrāt mare (vt. di. Iero.) dicūt philosophi. aquas dulces q̄ ma ri influūt/ vel ardēte sole ɔsumi vel salsuginis pabula eē maris. sz nr̄ ecclesiastes (aquarū scz ɔditor) dicit eas ꝑ occultas terre venas ad fō tiū capita regredi. ⁊ de matrice abyssi ī sua pn cipia ebulire. Itē ē cōsiderare fluuiū quo ad mediū ꝓgressū inter suū finē ⁊ principiū dul/ cedinis saporositatē. Nā aqua fluuialis ī ve nis fontiū ꝑ quas transit colat̄ vbi a sua salsu gine spoliata cōtrahit saporē potabilē ⁊ ī dul cedinē cōmutat̄ (vt d. Isi.) Itē quo ad aspe/ ctus specularē ꝑspicuitatē. subām. n. hz puraz lucā ꝑuiā/ ⁊ ad modū speculi dyaphanā vn̄ re rū imagines obiectarū in fluminis supficie re/ presentant̄. Itē ē ɔsiderare quo ad fluminis subām mundiciā/ ⁊ puritatē. quo ad eius cur sum decliuē/ ⁊ precipitē velocitatē. quo ad im petū maximā virtuositatē. q2 obstacula ⁊ cun ctos obices diruit/ cuius rapiditati nihil fina liter resistit. Sua. n. impetuositate oīa in se ꝓ iecta vel secū rapit/ vel saltē ad ripā ducit/ na ues onustas suo īpulsu agitat ⁊ īpellit/ rotas etiā grauissimas celerrime ꝑ violētiā circūuol uit. sordes in se ꝓiectas recipit. sz motus sui ī petu receptas dissipat ⁊ dissoluit. Fluuius. n. ē sui ⁊ locorū ꝑ que trāsit mūdificatiu⁹ ⁊ aqua/ rū lacualiū ⁊ stagnorū per quas subintrat reno uatiuus/ ⁊ a corruptione ɔseruatiu⁹/ piscium diuersi generis nutritiu⁹ ⁊ fetoris ⁊ mali sapo ris in piscib⁹ lacualib⁹ ⁊ palustrib⁹ abstersiu⁹ ⁊ qualitatis eorum immutatiuus. Habet eti/ am flumen siue fluuius quo ad effectum mul/ tiplicē vtilitatem/ humanis vsibus congruen tem. nullus eni beneficiū suū denegat. sed oi/ bus quātū est de se/ se cōicat. vnde tā iumētis q̄ hoībus/ tā ꝑuis q̄ maioribus equaliter ad ministrat/ sordes ⁊ imūdicias tā corporū q̄ ve stiū mundificat/ estuantes refrigerat/ sitientes potu reficit ⁊ recreat/ loca sibi adiacentia irri/ gat ⁊ fecūdat hūoris sui effluētia/ radices ⁊ se mina humectat/ ingrossat/ ⁊ impinguat vt patet in egypto vbi iacto semine in ortorūz morē a nilo flumie/ oīa cāpestria irrigātur (vt d. Raba. sup xi. c. deu. ibi) Terra tua nō est si cut terra egypti. sua circūferentia ciuitates ⁊ a lia habitacula circuit ⁊ fortificat/ tā victualia q̄ mercimonia ad ciuitates deferentes hoīes locupletat/ harene accumulatiōe ⁊ terre limo/ se cōpositiōe insulā format/ ⁊ loca munitioni bus ɔgrua coaptat. De aqua vero fluuiali (d.

Constā.) ꝙ illa ē melior que tēdit ad ortuȝ solis/ ⁊ que ab altioribꝰ montibus ortuȝ sumit. Que vero tendit versus occidentē minꝰ laudabilis ē. Dicit etiā ꝙ flumina q̄to sūt a ciuitatibus remotiora/ tāto puriora sūt ⁊ nutriendis piscibus aptiora. fluminibꝰ etiā īferunt ciuitatū sordes/ ⁊ lauature balneoꝝ/ lutiq; infusiones ⁊ huiusmodi. ex quibus aqua fluuialis aliquando contrahit corruptelam (vt. d. idem) Aqua fluuialis est laudabilis/ cuius fluctus est velox/ fortis/ currēs super lapides paruos ⁊ fundum harenosum/ vel argillosum/ solidū sapidum ⁊ mundum. Nam per qualitateȝ terre per quam fluit/ colorem contrahit ⁊ saporē; ⁊ secundum hec variantur fluuiorum tam nomina ꝙ proprietates (vt d. glo. super Gen. ij) Quamuis enim flumina communem a mari sortiantur originem/ a locis tamen in quibus oriuntur/ ⁊ per que transeunt colorem contrahunt ⁊ saporem/ sic ⁊ nomen. quāuis eni multas aquas in se percipiat fluuius influentes/ q̄diu tamen cognoscitur ꝓprius ⁊ principalis alpheus/ nomen primum perdere de facili non consueuit. Aquas enim quas in fluendo recipit/ re ⁊ nomine sibi incorporat atque vnit. Unde fluuius quāuis sit paruus ⁊ modicus quando de fonte primo effluere incipit quanto tamen a suo principio plus elongatur per aquarum influentiam/ tanto plus crescit/ vt patet in damnubio germanie fluuio ꝺ quo dicit Isido. li. xiij. c. penultimo. ꝙ a germanicis montibus ex parte occidentis oritur ex fonte paruo/ ⁊ pergens versus orientem. lx. fluuios in se recipit/ ⁊ septem ostijs in ponticum mare fluit. Utilis autem est omnis fluuius q̄diu riparum suarum terminos non excedit. sed quandocumq; ymbrium inundatiōe/ seu niuiuȝ resolutione terminos aluei sui egreditur/ tūc vicine terre planitiem destruit ⁊ submergit sepius. Sunt autem fluminuȝ duo genera (vt dicit Isidorus libro xiij. c. penultio) vnde dicitur flumen viuum (de quo Uirgilius) donec me flumine viuo abluero. Aliud ē torrens aqua scilicet cum impetu veniens ⁊ recedens. Dicitur autem torrens/ quia pluuia crescit/ siccitate vero torrescit/ idest arescit. cui greci ab hieme nomen dederunt quando crescit. Nos ab estate quādo deficit ⁊ arescit. Est autem decursus torrentis impetuosus/ ⁊ fortis. ⁊ ideo quelibet sibi obuiantia diruit ⁊ cū impetu secum trahit. vbi autem fluit terram concauat ⁊ corrodit. ⁊ lapillos ac paleas coacervans post se vestigia derelinquit/ vias destruit/ vicina mergit/ in mare descendit.

a Amnis autem dicitur fluuius nemore. ⁊ frondibus redimitus siue circūseptus (vt dicit Isidorus ibidem) ex amenitate sic vocatus iuxta quam herbe medicinales habundant/ volucres siluestres nidificant. in cuius decursu fere potuȝ sumentes/ a furore estus refrigerantur/ ex cuius vicinitate ibi habundāt pascua/ ⁊ suum vigorem ⁊ virorem diutius retinent ⁊ reseruant. Sunt quedam flumina/ ꝺ quibus specialiter fit mentio in scriptura/ sicut Phison/ Gion/ Tigris/ Dorix/ Eufrates Iordanis ⁊c. Est autem phison ganges fluuius (vt dicit Isidorus libro xiii.) a gangarro rege dictus ganges sic exiens de paradiso circuit terram euilath indie scilicet regionis. ⁊ dicitur phison idest caterua. quia decem recipit in se flumina. Interpretatur enim mutatōoris quia mutatur a facie quam habet in paradiso. ⁊ hoc tribus modis (sicut dicit magister in historijs) in colore/ quia alibi clarus/ alibi obscurus/ alibi turbidꝰ. in quātitate/ q; alibi paruus/ alibi magnus ⁊ diffusus. ⁊ in sensu. quia alibi frigidus/ alibi calidus. hic fluuius habundat harenulis aureis/ ⁊ gēmis preciosis. in cuius etiam litoribus crescunt arbores ⁊ herbe aromatice ⁊ medicinales.

b Gion qui ⁊ nilus est fluuiꝰ mesopotanee de paradiso egrediens. ⁊ dicitur hyatus terre/ vel terreus. quia turbidus est ⁊ limosus. oritur autem non ꝓcul ab alante ⁊ circuit terram ethiopie/ ⁊ descendit per egyptuȝ ⁊ irrigat plana eius (vnde dicit Iero. super amos. viij.) vbi defluet quasi riuus egipti ⁊c. nilus dispositione dei/ semel in āno irrigat totam egyptum/ cumulis harenarum claudentibus hostia eius/ ne defluat in mare. post irrigationem autem solutis cumulis redit in alpheum suum ⁊ sic tandem in mare egrediens a mari absorbetur. Hic fluuius nutrit reptilia multum nociua ⁊ venenosa. ⁊ cocodrilllos ⁊ bestiam que vocatur embros (de quo. d. Isi. li. xij. c. ij.) embros inquit ē bestia ex eo nuncupata. q; ī aquis versat̄/ ⁊ maxie ī nilo/ q̄ si īuenit dormientem cocodrillum volutat se in

luto primo/ ⁊ intrat per os eius in ventrē ⁊ car
pit omnia iteriora eius/ ⁊ occidit eū/ ⁊ sic mo
ritur (dicit etiā glo.sup.xxiiij.c.eccle.ibi.q.gi
on) qui ⁊ nilus fluuius turbulētus ē.⁊ multū
ꝯbit limositatis. Unde limositatis rōne quā
secū ducit/ terrā per quā transit frugiferam ⁊
valde vertilē facit.

t Igris fluuius ē Mesopotanie de
paradiso exiens/ pergit cōtra assi-
rios (vt d. Isi.) qui post multos circuitus in-
trat mare rubrū. vocatur aūt hoc noīe ꝓpter i-
petum ⁊ velocitatē adinstar tigridis aīalis ni
mio īpetu percurrētis (dicit aūt Josephus) ꝙ
tigris oritur in armenia ex eo fōte quo oritur
eufrates. ⁊ vocatur tigrias qđ sonat acutū vel
angustū. currit.n. anguste ⁊ acute ad modū sa
gitte. ꝓpter qđ tigris lingua psica velox vł sa
gitta nuncupatur.

e Ufrates est fluuius mesopotanie
de paradiso exiēs/ copiosissimus
in gēmis. qui p mediā babiloniā
fluit. hic ab vbertate nomē accepit. Naꝫ ebrai
ce eufrates frugifer interpretatur. p mesopota
miā aūt fluit in quibusdā locis ⁊ rigat eā sicut
nilus egyptū. Salusti⁹ aūt auctor certissim⁹
asserit tigrim ⁊ eufratē ex vno fonte manare in
armenia. qui per diuersa loca exeūt spacio mł-
torum miliū in medio derelicto/ terra aūt que ab
ipsis ambitur mesopotania dr̄ (huiusqꝫ ysid.
li.xiiij.c.penultimo.)

d Orix ē fluuius scđm glo. sup ec-
clesia. qui alio noīe dr̄ araxis vł a-
rapses amnis armenie qui oritur
ex eodē fonte/ cū eufrate sic dictus/ eo ꝙ rapa
citate oīa ꝓsternit (vt dicit ysi.li.xiij.) vnde cū
alexan. vellet transgredi ponte fabricato/ tāta
violētia inundauit/ vt pontē dirueret. Js bre
uibus interuallis/ ab eufratis orto caput tol-
lit. ac deinde in caspiū mare fluit (vt d. ysi. ibi
dē) Dodrix aūt dr̄ a grecis a parte terre ipsorū
Nā illa patria vbi fluit/ illa lingua ipsorum do
rica vocaṫ/ vt d. gl. sup eccle. xxiiij. qui fluui⁹
q. quodā brachiū vr̄ eē tigris vel eufratis / vł
vtriusqꝫ/ cū ex eodē fōte in armenia oriaṫ. pro
pter qđ dr̄ habūdare gēmis ⁊ herbis aromati
cis. quarum vsus cōuenit medicine. Dodrix eniꝫ
medicamentū generatiōis iterpretaṫ. median
te itaqꝫ tigri vel eufrate/ exire de paradiso dici
tur ⁊ ꝓdire.

i Ordanis iudee fluui⁹ a duobus
fontib⁹/ quorum vn⁹ Jor alter Dan
vocatur/ iordanis noīatus ē (vt d. Jsi.li.xiij)
Nasciṫ aūt sub libano mōte/ diuidēs Arabiā
⁊ iudeā. qui p multos circuitus iuxta iericho
in mare mortuū influit/ qđ ipꝫ absorbet penī
tus ⁊ cōsumit. Hic fluuius tēpe messis triticee
que solet in palestina vernali tpe iā maturesce
re cōsueuit plus solito habūdare qđ accidit ex
imbris serotini inundatiōe/ ⁊ ex niuiū resoluti
one (sicut dr̄ in historijs ⁊ in gl. sup Josue.iij
vbi dr̄/ iordanis ripas alphei sui tpe messis i
pleuerat ⁊c. (in eccle.xxiiij. dr̄ fere ideꝫ) hic flu
ui⁹ est multis ꝓuilegiat⁹. Primo qꝛ regioneꝫ
fideliū.s. iudeorum a regiōe incredulorum.s. iudeā.s.
ab arabia separauit. Scđo qꝛ corā filijs israel se
apperuit. ⁊ eis ad terrā ꝓmissionis transitū ꝑ
bēs. arche dñi ⁊ populi pñtia se diuisit (vt.d.
Josue.iij.) Tertio qꝛ leprā naamā siri ablu-
it ⁊ mundauit. iiij.re.v. Quarto qꝛ p sui diffu
sionem sanctitati helye ⁊ helysei/ testimoniuꝫ
perhibuit/ qꝛ vtriusqꝫ iperio obediuit. vt. di.
iiij.re.ij. Quinto quia ferrum contra aliarum
naturam aquaruꝫ non abscondit in fūdo suo
imo vsqꝫ ad suam superficieꝫ illud remittens
ꝓphete/ qui pdiderat ipsuꝫ vt reciperet eleua
uit/ vt legitur iiij.re.vi. Sexto quia ex cōtactu
mundissime carnis domini sanctificari meru-
it/ quo mediante deus vim regeneratiuam a-
quas contulit ⁊ humane salutis sacramentuꝫ
in aqua fieri ordinauit. vt. d. luc.ij. Septimo
quia in iordane Jo. baptista ⁊ celos apertos
videre ⁊ vocem patris audire meruit/ quando
totius trinitatis misterium in baptisando do
minum intellexit.

f Unt ⁊ alia flumina que nominā-
tur in scriptura. sic sunt abana ⁊
pharphar que sunt fluuij sirie flu
entes iuxta damascū/ quorum subductiōe or
ti damasceni irrigant/ ⁊ multiplici genere her
barum ⁊ arborum ac fructuum multiplicatōe
fecundantur. De his dicitur. iiij. regum. vi

i Azan est fluuius medorum que a
lio nomine dicitur ydapses. que
a quodam rege medorum sic vo-
catus est. Oritur aūt in oriente ⁊ a rubro ma-
ri excipitur in vinculis autem siris super hunc
fluuium due tribus ⁊ dimidia/ que a salma-
nassar rege asseriorum captiue in assirios sunt
deducte permanere exules sunt coacte/ vt pa-
tet. iiij. reg. xviij. sicut due tribus in captiuita
te a nabuchodonosor super fluuium thobar/
in babiloniam fuerunt multis temporibus
collocate (vt di. in Eze. i. (Est autem thobar
fluuius babilonicus per paludes babilonie
se diffundens a tigri vel eufrate ortum ducēs
ac ivnū ipsorum iterum rediēs siue cadēs (vt d. hie
ro. sup eze.) Fluui⁹ aūt thobar pte sui littoris

habundet salicibus & carectis sicut dicitur sup locū illū ysa.xviij. Ultra corticē salicis ducet sibi torrentē vocat babilonie flumen/sup q̄d residens populus dei nō exultat/imo plorat (Sicut scriptū ē) Sup flumina babilonis il lic se. &c. Sunt & alia flumina multū famosa. & de his tacemus. q̄r de ipsis mētio in biblia non habetur.

Lacus ē aquarum latentiū receptaculū in quo aqua retinetur. hic fluctibus admiscetur. vt. d. Isi. lib. xiij. quē greci limnē.i. stagnū vocāt. Nā fontes labūtur in flumina. Flumina vero in freta discurrūt. lac⁹ autē stat in loco nec fluit. & ideo dictus est lac⁹ q̄si aque locus (vt d. Isi.) aquas. n. quas scaturiendo vel influendo recipit/alias nō transfūdit. pisces aūt lacuales (vt d. cōstā.) min⁹ sūt laudabiles q̄ fluuiales. Nā sua limositate pisces quos nutrit quasi limū sapientes reddit. herbas supfluas gignit/in quib⁹ ranas & vermiculos nutrit. aqua fluens lacū subintrās & īfluēs ipsius aquas recentiores efficit/& ip̄as a corruptiōe custodit. Ex nimia eni aquarum receptione frequēter ripa stagni rūpitur/& q̄cq̄d diutius ibi⁹ nutritū ē/subito inanit̄. Aqua autē lacualis ceteris ē grossior/& aquis fluuialibus ad potandū minus laudabilis experit̄. Nā talis potus sepe assūptus multas generat in corpore passiones (vt p3 supra lib. v. de aque potu) Cōtrahit aūt aqua lacualis diuersas v̄tutes ex fundo & situ. vbi recolligit̄ (sicut exēplificat Isi. li. xiij. iij. c. de diuersitate aquarū dicens) In ethiopia lacus ē quo pfusa corpora velut oleo nitescūt. Etiā lacus ē i affrica qui canoras facit voces. Itē in italia ē lacus qui bibētibus aquā ip̄ius/tedium vini facit. In reumis paludibus iumentorum vngulas indurari dicūtur. Item in alfalude lacu iudee nihil viuū habēs animā mergi pōt. In ymdis/sidē vero ē stagnū quo nihil natat. s3 oīa submergunt̄. In tradodiride lacus ē i die ter amarus/& totiens dulcis (hec oīa recitat Isi. i li. & c. supradictis (he aūt & alie cōsimiles aquarū putealiū & lacualiū diuersitates accidunt ex varia qualitate venarum terre p quas trāseūt tales aque. vel a natura & dispositione fundi/ vbi aque hmōi recolligūtur. Lacus assalti mare mortuū nuncupat̄. mare ppter magnitudinē eius & pfunditatē. mortuū/q̄r nihil gignit viuū. nihil eni recipit ex genere viuentiū vnde nec pisces habet nec volucres. sed quecūq̄ viuētia mergēda tēptaueris quacūq̄ arte dimersa stati resiliūt. & quāuis vehemēter illisa cōfestim excutiunt̄. s3 neq̄ a vētis mouet̄ bitumie turbinis vētis resistēte/quo oīs aqua stagnatur neq̄ nauigatiōis patiēs ē. q̄r oīa vita carētia in pfundū mergūtur neq̄ materiā aliquā sustinet. nisi que bitumine illustratur. extinctā lucernā dicūt in eo submergi. accensā vero supernatare. Hic locus assalti. i. bituminis vocatur. siue mare salinarum. & ē i iudea iter Jericho & zoarā. longitudo eius vsq̄ ad zoras arabie dirigitur stadijs septingētis. lxxx. latitudo stadijs. c. & xl. Uel vsq̄ ad viciniā sodomorum. Huicsq̄ Isi. li. xiij. in. c. de subuersione sodomorum in fine. Hic lacus nigras glebas bituminis euomit. & iō lacus alphanites d̄r. In cuius ripa poma arborib⁹ nata vsq̄ ad maturitatē coloris/sunt viridis que si matura icidas fauillas intus inuenies. (Unde ait Joseph⁹) Fauilla terre sodomorum in fidē h3. simile d̄r in gl. Sup. ij. pe. ij. c. super locū illū. ciuitates sodomorum in cinerē regidens &c. Seruare adhuc voluit dn̄s regionē nā p̄tra positā spēm p̄sce pene nasciitur ibi poma pulcherrima que ex se cupiditatē edēdi spectātib⁹ generāt. que si carpas fatiscūt & resoluūtur in cinerē/fumūq̄ excitant/quasi adhuc ardeant.

Lacus tyberiadis ab epido tyberiadis ē vocatus. q̄d quōdam herodes in honorē tiberij cesaris cōdidit. Est aūt stagnū magnū siue lacus lacis oībus in iudea salubrior & ad sanitatē corporū efficatior circuit aūt stadia. dx. vt. d. Isi. li. xiij Stagnum genesar vt dicitur ibidem est lacus amplissimus in iudea. qui lōgitudine. clx. stadijs extenditur/latitudine vero. xl. diffūditur aquis crispantibus/auram non ventis sed de ip̄o sibi creās. vnde & genesar dicitur greco vocabulo quasi generans sibi auram deniq̄ per diffusoria spacia lacus frequentibus auris spirantibus agitatur. vnde purior est haust⁹ eius & dulcior ac habilior ad potandum (huicsq̄ ysi.) ppter magnitudinem vero eius sepe in euangelio mare vocatur non quia sit mare. s3 potius quedam est magna iordanis refusio/ (vt dicit glo. super Jo. c. vi.) Consuetudo est autem hebreorum omnem talem aquarum congregationem vocare mare. & iō sepe maris nomine nuncupatur.

Piscina est aqua ad nutriendū pisces collecta. quāuis per antifrasim aquarum collectio non habēs pisces/piscina sepius nomietur (vt dicit Isi) Ad bonitatē aūt piscine exigit̄ fūdi soliditas aque influentis puritas & īfluentie cōtinuitas

vbi enim fundus est limosus ⁊ paludosus pisces saporosi nullatenus nutriuntur. vbi autē recens aqua non fluit aque stantes et nō mote de facili corrumpuntur. et ideo ad piscine renouationem per canales et fistulas. aque dulces et recentes inducūtur vallibus et aggenbꝰ ne effluentes aque effluant piscinarum termini muniuntur. De piscinis etiam riuuli ad ortorum irrigationem reducuntur herbe et arbores iuxta piscinas site magis virentes et fructifere inueniuntur.

r Iuus a rigando est dictus vt dicit Isido. Nam a fonte vel riuo fluuius dicitur vt inde ortus irrigetur. Naturam enim et effectum sue originis sapit riuus a fontali origine mediante riuo procedit fluuius siue lacus (vt dicit auic.) Est autem riuus in mundiciarum purgatiuus terre fecundatiuus potus animalibus et auibus ministratiuus. viroris et pulchritudinis in herbis ⁊ floribus conseruatiuus. lapillorum ⁊ arenularum attractiuus.

f Luctus a flatu est dictus ventorū enim impulsu aque agitate fluctuant quarum eminens liquor q̄ semper in motu est vnda vocatur. et est vnda ab eundo dicta eo ꝙ continua agitatione mota nunq̄ quiescit (vt. d. Isido. li. xiij) fluctus autem mutuo se collidūt vt nunc sursum nunc deorsum mutuo se agitent et impellunt. et ex frequente allisione mutuo spumā ex se gignūt harenulas et varias fundi particulas secū admiscendo sursum ferunt. pisces allidunt et ex motus sui impetu meliores reddunt ex ventosi aeris subintratione fluctus intumescunt et secundum venti impetum nunc ascendunt nunc descendunt ex concussione mutua aerem cōcitāt et vētū gignūt. naues eleuāt ⁊ ad ripas opprimūt et ad littora se cū strepitu cōstrigūt. sg' sunt in motu et quiescere non possunt. aut enim penitus deficiunt aut vndicumq; se agitant ⁊ diffundunt.

g Urges est in flumine locus altus siue profundus a gutture gurges est dictus. vt. d. Isi. eo ꝙ aquas influētes absorbeat et absorptas iterato renouat et remittat. Unde ꝓpter sui ꝓfunditatem motu circulari et reflexo circūfertur. ꝓpter qđ natantes de facili in gurgite periclitantur. In gurgite etiam pisces maxime se occultant. et vix ꝙ diu gurgitem non exeunt capiuntur.

t Rames est primus aque vel fluminis decursus et rectus. optimus a fonte exiens ac meatus sui alpheum non relinquens a fonte enim effluere incipit et quousq; mare intrauerit infra alphei sui limites continue fluere non desistit fundum suum concauat et consumit/ nauigio maxime conuenit/ pisces maiores nutrit. quia recentiorem aquam ēt fundum puriorem habere generaliter consueuit/ cum maiori impetu fluit ꝙ aliqua alia pars aque. et ideo naues atq; lignorum strues celerius secum trahit et ideo trames dicitur a traho trahis. vel trāsmitto trāsmittis quia omnia imposita trahit celerime ⁊ transmittit. Quanto enim aque cursus in suo tramite est recentior tanto est velocior et omnia velociꝰ secum ducit siue trahit.

a Lluuio alluuionis et hec alluuies dicitur latens et lenta aquarum inundantia ab aluendo vel abluendo dicta. Abluit enim terram per quam trāsit et abluando consumit. vnde subterranea riparum consumptio ex aqua facta alluuio dicitur. Job. xiiij elluuione paulatim terra consumitur quanto autem per absconditas riparum concauitates meliori fluxu se diffundit tanto periculosius littoris soliditatem dissipat et dissoluit. Nam ripe superficies exterius solida creditur. quia eius consūptio interior nō vr̄ sȝ iō pes calcātis ripā facilꝰ labitꝰ. q2 ꝯsūpta soliditate iteriori latēs vacuitas nō cauetꝰ vt. d. Ecc̄ñ:

a Byssus ē aquarū ꝓfūditas ipenetrabilis a qua fōtes et flumia oriuntur. omnes enim aque de abysso exeunt. et per occultas venas ad matricem reuertuntur. vt. d. Isido. libro. xiij. vnde dicitur abyssus quasi abuisus. quia eius profunditas videri non potest. vel dicitur abyssus quia sine bysso idest sine candore. quia propter nimiam distantiam a fonte luminis lucis pulchritudine caret et decore (vt dicit Jo. dam. Abyssus nihil aliud est ꝙ aqua cuius finis est incomprehensibilis. quia ad eius terminum lucis diffusio non attingit vel dicitur abyssus quasi sine base. quia eius fundamentum et sustentatio sensu non videtur et ideo primordialis materia. quia in principio non erat forma determinate distincta. Abyssus ab augustino est vocata propter quod dicitur in libro ꝯfes. xij.) Abyssus est corporale illud quod fecit deus vt esset materia corporearum rerum in formis sine ordine et sine luce. Unde abissus idem est ꝙ prima materia (vt dicit augusti. in li. de simbo. Terre inquit et abyssi nomine materiam nuncupauit que a nihilo facta est, vt ordinatissimo dei munere

primo capacitas formarum fieret ꝛ deinde formarentur quecunqꝫ sunt formata. Unde eadē materia a qua est dicta. tum quia fluida. tum etiam quia omnis forme est susceptiua. Unde dicebatur terra propter naturalem stabilitatem vel soliditatem secundum quam erat generationi vel corruptioni subiecta. Abyssus propter informitatem. quia nulla forma erat distincta. Dicebatur et aqua propter formationis possibilitatem secundum quam erat omnis forme et qualitatis potentialiter receptiua (vt dicit augustinus.) Abyssus itaqꝫ ex se habet obscuritatem et profunditatem omniū aquarum et fluidorum capacitatem/ insaciabilitatem. quia nunquam tot aquas recipit quin plures recipere possit. infructibilitatem inexhauribilitatem/ communicabilitatem.

Mare est aquarum collectio tam dulcium ꝙ salsarum (vt dicit Isido. li. xiij.) proprie autem dicitur mare eo ꝙ aque eius sunt amare. vt dicit ibidem et sequitur. Uocatur autem mare equor ab eqlitate/ eo ꝙ equaliter sursum est. Quamuis enim aque maris fluctuantes velud montes erigantur sedatis tamen tempestatibus iterūꝫ adequantur. (vt dicit idem.) Item dicitur autem pelagus quasi pellens vndas. quia in mari fit vndarum et procellarum motus continuus et impulsus. Mare autem vt dicit idē ibidem quamuis omnium fontium in se recipiat aquas et flumen. ex toto tamen aquarūꝫ concursu non suscipit incrementum quod accidit ex hoc vel quia eius magnitudo influentas vndas non sentiat. vel amara vnda fluentem consumat. vel quia ipse nubes multam aquositatem ad se attrahunt. siue ꝙ illas auferant partim venti partim sol excoquat. seu quia aque dulces per occulta quedam terre foramina pcolate redeant ad capita fluuiorum et fontiū reuolute (hucusqꝫ Isidorus. libro. xiij. secundū Ambrosium. et Basi. in examerō. Mare est aquarum aggregatio multiplicata per diuersa loca et nomina /sed tamen continuatione vna semper mota vagia/ sonora/ spumosa fluxu et refluxu lune naturam imitans. cuius virtute et influentia cohibetur. Est autem mare caput et hospicium fluminum /fons imbrium quo sibi discrepantes populi copulantur subsidium in necessitatibus refugium in periculis itineris compendium/ laborantis lucrū De mari etiam dicit Aristo. in libro metheorū omnium aquarum mare est principium et origo/ et est aquarum quies et diuiditur in reliqꝫ maria. Causa autem propter quam fit in mari salsedo et amaritudo est/ qꝛ vapores duo sunt humidus vapor et siccus/ subtilis et aquosus resoluitur ergo pars subtilior per motum solis et remanet grossior ꝛ calore solis cū calefacit efficitur salsum quod remanet et amarum vt sudor et vrina. Ex adustione enim fiunt res amara quando remanēt partes terrestres aduste aqueis et insipidis partibus consumptis ꝛ de amaritudine per adustionem intensionem fit salsedo vt patet in cinere in quo aqua collata sentitur salsa. Itēꝫ ap. in eodem aqua maris salsa est grauior aqua dulci. quia hec grauior /ista vero subtilior. cuius signum est. quia ouum natat in aqua salsa et non in dulci et profundius submergitur nauis cadens in aqua dulci ꝙ in salsa. ꝛ ideo in mari mortuo non mergitur animal nec generatur qꝛ vincit in eo siccitas. Item idem in libro de animalibus. in mari est aqua salsa ꝛ potest extrahi ab eo salsedo. quoniā si hō acceperit vas cereum nouum crudū ꝛ clauserit eius orificiū/ ꝛ eiecerit ipsum vacuum in mare p dies ꝛ per noctes intrabit in ipsum aqua dulcis. Item idem in li. methe. aque dulces eleuātur propter leuitatem suam sursum. ꝛ aque salse descendunt propter grauitatem suam deorsum/ quod ꝛ salsum est remanet in terra/ ꝛ dulce euaporat. Item idem li. de elementis. mare in actionibus suis imitatur naturā lune qꝺ patet. qꝛ quandocūqꝫ luna oritur i aliqua hora diei vel noctis/ tunc flumen ingrediēs mare in illa regione in qua oritur luna extēdit ipꝫ mare/ ita ꝙ aqua illius fluminis redit ad ptē loci a quo cucurrit/ ac si esset per violentiam repercussa ꝛc. ꝛ si est luna in cardine inferiori/ incipit aqua diminui. sed quando luna vult oriri/ aqua incipit augmentari. vnde sicut ferrū sequitur adamantem/ item mare cursu lune sequitur ꝛ virtuteꝫ. quere supra. li. viii. in. c. de luna. Itē inspissatur quoqꝫ mare post ascēsum stelle/ que vocatur canicula. ꝛ mutat colorem /ꝛ efficitur nunc viride/ nunc ceruleū/ nūc turbidū/ nunc clarum/ Item macro in li. Ciceronis. Occeanus in cremento lune ordinem istum tenet. Nam primo die crescentis lune fit copiosior solito qꝛ tunc mare est plenum in sūmo. deinde minuitur secundo. ꝛ sic descendēdo/ quotidie minuitur vsqꝫ ad diem septimū ꝛ tunc est mare in vltimo defectu. Incipit aūt crescere paulatim iterum vsqꝫ ad septem dies ita ꝙ luna xiiii. quādo totalit̄ ē plena. ē iterato mare i suo augmēto sūmo ꝛ iteꝝ incipit minui p dies. vii. alios. itaqꝫ ꝙ qñdo lūa ē. xxi. ē i teꝝ i suo minio. ꝛ iteꝝ crescēdo icipit ascēdere

per vij. alios dies. ita q quando luna e xviij tunc iterum mare est in suo summo. & sic semp mare quatuor recipit imutatões. quolibz mẽse duas scilicet in crescendo. & duas in decrescendo scdm augmentum vel decrementũ ipius lune. semper itaq3 est mare in summo augmento & vigore / quando luna plena est luminis vel versus solem vt in nouilunio. vel versus terram / vt in plenilunio fieri consueuit. & quanto luna in susceptione / siue in amissione sui luminis plus pficit vel deficit. tãto mare crescit ãpli9 ãt decrescit. Itẽ mare scdz arist. i li. vege. fundum & littus habet durum / solidũz & harenosum. & signum huius q mare sit sup harenas est. quia optinuerũt in eo partes terre sicce / quia sunt salse / & existentia aque diuidit lutum per partes suas. & ideo terra mari pinqua harenosa est. Inter partes vero ei9 harenosas / diuersi lapides & gẽme mire sepius virtutis / pcreantur / & harenarum attritu polite / per vndarum maris motum ad littora iactantur. Preter istas autez pprietates maris sunt quedã alie cõmunes & omnibus fere note / quas tamen pter simplices bonuz putaui hic apponere vt materiam habeant aliqua mistica per earum similitudinez simplicibus suadere. Est itaq3 mare suijpsius purgatiuũ. omnia enim cadauera & imunda a se reijcit. & omnia immunda & mortua discutit / & per motus violentiam expellit (vt dicit gregori.) Itẽ mare est sui per occultissimas venas abyssi diffusiuum. & tam fontibus q fluminib9 materiam sui fluxus cõtinue ministratiuuz (vt dicit Jero. super eccle.) Item mare est animantium & monstrorũ multiplicis forme pductiuuz. Mare enim longe producit monstra & mira q facit ipsa terra / sicut dicit (Raba. sup eccle. xliij.) ibi illic preclara & mirabilia opera & varia bestiarum &c. & in psal. Illic reptilia quorum non est numerus. Item quamuis mare substantialiter sit molle & liquiduz. durissimarum tamen rerum tam animatarum q inanimatarum generatiuum est / vt patet in conchilib9 & piscibus dure teste & i lapidibus & gemmis quas emittit. Item mare quãuis non sit potabile vel delectabile quantum ad gustum / ẽ tamen multum vtile quo ad effectum. Multarum enim infirmitatum est curatiuum. Sanat enim hydropicos / vlcerosos / & alios scabiosos (vt dicit Constan.) & multos alios curat. Item mare quãuis ex se sit salsũ & amarum. tamen per dulcedinem venarum terre / p quas transit sui saporis immutatiuũ est & dulcedinem contrahit ex colatione terre per quaz transit (vt h. Macro. & Ari.) Item mare quãtũcũq3 sit insipidum aut amarum piscium tñ dulcium est nutritiuum. latentem enim habet dulcedinem quam suggentes pisces / subtrahunt nutrimentum congruum & saporem (vt dicit ambro.) Itẽ mare mobile est & inquietũ & ex suo motu est sue substantie a corruptiõis periculo conseruatiuum. quia ex continuatione motus subtiliatur & sic ne putrescat a corruptibili vicio conseruatur. Item cũ sit liquidum & male terminabile per seipsum / sistitur tamen per alium pter quod vltra littorũ suorum terminos / non est de facili pcessiuũ / sicut dicitur prouer. viij. Job. xxxviij. Item salsedine sua & amaritudine & dulcedinis fontiuz & aliarum aquarum influentium absortiuuz. tãto enim reputatur aqua fluens dulcior / quanto plus a maris introitu elongatur. Item ex collisione & mutua reuerberatione suorum brachiorum / quibus cingit terram est ventorũ contrariorum generatiuum (vt dicit Beda.

Item inconsuetis mare maxime nociuum est. Est enim timoris incussiuum doloris capitis generatiuum / vomitus & nausee puocatiuum / ablatiuum appetitus cibi & potus. Itẽ ex euaporatione fumositatum quas emittit / ẽ nebule & nubium generatiuuz. caliginis & obscuritatis in aere iductiuum. & radiorum solis interceptiuum / caloris repressiuum. Itez calorem pprium non habens / pro qualitate vẽtorum est sui coloris mutatiuum. Nam modo flauum est / modo baculentum / modo atrũ (vt dicit Isido. libro xiij.) Item mare multorum est periculorum in se contentiuum modico enim flatu venti reddit tempestuosum & pcellosum & feruiduz & tumultuosum. Et ideo mare fretum dicitur (vt dicit Isidorus) scilicz feruidum habens motum vt patet in mari siculo / in quo pter maris feruorem fremitum facientem scilla & caribdis esse dicuntur / que sunt duo loca periculosa in quibus multe naues facilime periclitantur. Est autem scilla ingens saxum in mari eminens / multa habens promunctoria siue capita / ad que collisi fluctus horridum strepitum faciunt cui naues aliquo casu impinguentes a naufragio nõ euadunt. Caribdis vero est dicta eo q gurgitib9 occultis naues sorbeat. Est enim mare ibi voraginosum & quasi reflexum in se & tortuosum & ideo naues ibi transeuntes attrahit & in se deglutit ac inde mergit / ter in die fluctus erigit. & ter absorbet. Nam aquas recipit vt euomat / iterato vomit vt rursum accipiat (vt dicit Isido. li. xiij. c. de estibus maris & fretus)

Item aliud notabile periculuꝫ occurrit in mari scilicet inequalitas fundi. quādo in aliquo loco aqua est profundissima et statim iuxta eū locum fere est fedosa. et hoc periculum syrtis vocatur eo ꝙ ibi arene in cumulos contrahūtur. syrtis enim grece idem est ꝙ tractus (ꝛ dicit papias) ꝙ tales syrtes multe sunt in mari egyptiaco et ei admiscentur. Ex quo patet ꝙ periculosus est maris transitus tamen propter latentes scopulos. tum etiam propter harenarum cumulos sub aqua pariter adunatos. qꝛ in talibus locis naues citissime confringuntur. Iteꝫ aliud piculum dicitur bytalassum quando scilicet nauis onusta impingit in fundum multum bituminosum et limosum. quia propter limi tenacitatem non potest se eximere āt exire. (vnde dicit hugo.) ꝙ bytallassum est vestigium limo impressum. Glo. tamen super actu. xxviij. dicit/ ꝙ bitallassum est concursus duorum marium. (Magister vero in histori/is dicit.) ꝙ bitallassum dicitur lingua terre in mari protensa hinc et inde mari circundata/ ꝛ dicitur bitalassum quasi mare bissiduum terre interiectu diuisum. tallassum enim grece mare sonat. quando ergo in bitalassum venit nauis manet immobilis prora sed puppis frāgitur retro maris impetu superuenientis. sicut dicit magister ibidem. Item transferentes generaliter patiuntur periculum/ aut ratione maris/ aut ratione aeris/ aut ratione nauis. Nam si mare fuerit scopulosum vndiq; rupibus et saxis impeditum non sine periculo pertransitur aut si fundum habuerit inequalem nūc cumulus etiam arenosis eleuatum/ nunc vero ad modum voraginis depressum et profundatū de facili transitus impeditur. sed quando mare in sua superficie subintrantibus ventis efficitur nimis tumidum et vnde sese allidentibꝰ et mutuo se concutientibus fit nimium procellosum. nauis fluctibus ascendentibus et descendentibus periculose exponitur. quia sepe aut concutitur. aut a procellis contrarijs operitur. Item accidit periculum ex aura turbulēta. Nam tempore tempestuoso et obscuro ꝛ nebuloso mari se committere. solet esse plurimuꝫ periculosum potissime quando nauis preceps fertur in periculum et periculum non videtur maxime autem formidatur ventorum nimietas et maxime quando venti contrarij casu aliquo oriuntur. qꝛ certum naufragium tunc timetur. Quando autem nauis per vnius venti impulsum promouetur versus portum. tanto fortioris venti contrarij impetus abicitur ꝛ compellitur ad precipitium. aut saltem inter contrarios fluctus in periculo diutius retinetur. Item adducit periculum nauis deferentis debilitas et insufficientia. non enim est tutuꝫ se committere super mare nauicule nimis parue vel paruuli siue fragili et confracte. quia talis nauis non est secura inter seuientis procellas maris. quoniam vel propter paruitatem suam fluctibus opprimitur et subuertitur. aut propter fragilitatem ventorum et impetu aquarum confringitur. aut propter rimarum et foraminum multiplicitatem aquarum subintrātium pondere ad ima demergitur vel saltem ad portum in tali nauicula tardius peruenit et precipue quando in tali naui naute boni et gnari presentia non habetur. tunc enim summum in mari est periculum. Quando nauis habet imperitum gubernatorem siue etiaꝫ negligentem et incircumspectum. His et multis alijs incommodis periculosis subiacet mare tam mediterraneum ꝙ occeanum vt dicit Isido. Vocant autem tam greci ꝙ latini mare occeanum eo ꝙ in modum circuli ambit orbem totam enim speram nostri habitabilis circuit occeanus a celeritate sic dictus. eo ꝙ occeanus circueat. et discurrat. vel quia purpureo colore nitet. Dicitur etiam occeanus quasi ceanus idest celi circulus (vt dicit Isido. libro xiij.) hic occeanus oras terrarum amplectitur alternatis vicibus estibusq; accedit et recedit. respirantibus autem in profundum ventis aut renouit maria aut resorbet. et quamuis vnum sit mare quantum ad sui continuationē tamen propter multos portus eius de pximis regionibus diuersa vocabula sumpsit. vt mare gallicum a gallicis. et mare britanicum a britannis. sic et gadiacum mare a gadibus est dictum vbi primo ad occeanum maris magnitudo aperitur. vbi cum hercules peruenisset collumnas ibi posuit sperans ibi esse terre finem (hucusq; Isido. li. xiij.

Mare magnum siue mediterraneum est quod ab occasu ab occeano fluit et in meridiem vergit. deinde ad semptemtrionem tendit quod inde magnum appellatur. quia cetera maria in comparatione illius sunt minora. Dicitur autem mediterraneum quia per mediam terram vsq; ad orientem perfunditur asyam affricam terminans et europam cuius prime partis sinus que in hyspanis perfunditur hybericus et balearicus appellatur. deinde gallicus qui narbonēseꝫ pūnciā alluit post ligusticus qui iuxta vrbē ianuā ē pximus

et vicinus post est tirrenus qui italiam accin/git inde sicals. que a sicilia vsq in terrã vadit qui post in pamphiliam et egiptũ se extendit. deinde pelles pontum versus septemtrionem magnis anfractibus se retorquet. tandẽ iuxta greciam et illiricum in angustas vij. stadiorũ constringit seu coartat. deinde diffusus equore pauci cursus stringitur τ facit propontidez qui mox in .l. passus coartatur. sitq bosforus tractus qui locus dicitur pro pontide /eo q preuenit mare ponticum et precedit idem di/citur bossonis a transitu stricto τ angustiis meatibus bonis(vt.d. Isido.) Inde diffundit sinus ponticus anplissimus a tergo habens meotides paludes quo mare ex multitudine fluminum et aquarum dulcium influentium: dulcius est atq amplius nebulosum atq preter focas et delphinos. alias beluas marinas maiores non patitur. Sicut autem terra cum sit vna pro diuersis locis vocatur varijs vocabulis ita pro varijs regionibus. hoc mare magnum diuersis nominibus nũcupatur (hucus q Isido. li. xiij.) Sinus vero maris dicunt maiores recessus vt in mari mediterraneo yonicus ab yo rege grecie sic dictus. yones autẽ dicuntur athenienses. vnde yonicũ mare ab yonia vsq in ciciliam dilatatur. In occeano vero maximus sinus est caspius/indicus/ p/sicus/arabicus /qui et mare rubrum dicitur. Rubrum autem mare est vocatum eo q sit roseis vndis infectum. non tamen talem naturã habet qualem videtur ostendere. sed ex vici/nis littoribus viciatur gurges atq inficitur / quia omnis terra que circunstat pelago rubra est et sanguineo colori proxima et vicina inde enim nimium accutissimum sumitur et alij colores quibus pictura variatur. Unde cum terra talem naturam habet ex fluctibus littus dissoluentibus maris substantia rubrificatur. Ob hoc etiam in his littoribus gemme rubre inueniuntur. Nam huiusmodi lapilli humo inuoluti cum inter arenulas sint quasi attriti maris colorem retinent atq fundi. Hoc mare in duos sinus diuiditur. vnus est perspicius ab oriente quem perse inhabitant. Alius ab occidente arabicus quem arabes incolunt et frequentant (vt dicit Isi. li. xiij.)

Pelagus est latitudo maris sine littore et sine portu (vt dicit Isido, summam habens profunditatem/instabilitatem et motus continuitatem/ ceterorum et aliorum monstrorum nutriens / diuersitatem multorum vaporum et fumositatum generans densitatem. ex quibus contrabit obnubilationem et obscuritatem ex ventorum varietate recipiens coloris mutabilitatem. ex collisione vndarum spumosam congregans in superficie leuitatem et tumultualem/ emittens sonoritatem tumultuosum enim est pellagus et sonorum inquietum/et periculosum sicut de mari superius dictum est.

Gutta est minima maris vel aque siue pluuie particula a totalitate sua per aliquam violentiam separata (que quidem dicit Isido.) gutta dicitur quando stat vel quando pendet de tectis aut arboribus acsi esset glutinosa. stilla vero dicitur dum cadit. hinc et stillicidium dicitur. quasi stilla cadens. tam stilla vero q gutta a nube aquosa vi caloris siue venti impetu resoluta suo pondere inferiora petit. et dum in ca/dendo est nomen stille habet. in stillando au/tem vel pendendo optinet nomen gutte. stil/la autem siue gutta in substantia est humida et clara/et dyaphana/forma rotunda quantitate modica/ virtute magna. Nam terram super quam cadit humectat et fecundat. radices et semina nutrit et ingrossat. virorem in herbis arboribus et plantis vegetat et conseruat pisces in mari reficit et recreat. ostreas impingat et in eis margaritam generat (vt dicit Isido. maxima gutte roris et cum sit in se mollissi/ma ex frequenti tamen casu durissima pe/netrat. iuxta illud. Gutta cauat lapidem non vi sed sepe cadendo.

Spuma est dicta eo q spumatur. vt dicit Isido. Ex sordibus enim aque generatur. vnde et mustum et ea que coquuntur spuma purgãtur. Fit autez spuma per interclusionem venti interclusi in aque perficie motum aliquo agitan/te. vnde propter interclusi aeris leuitatem eua/gando aque superfertur et cito quippe ex vn/darum collisione gignitur. sed tamen cito di/spergitur et dissipatur. spuma maris quando q inter lapides recolligitur et per feruidaz caloris solaris actionem quandoq in pumi/cem. quandoq in spongiam induratur.

Pisces a pascendo sunt dicti vt. dicit Isido. li. xij. c. vlti. Terram et herbas aquaticas lambunt et sic sibi victum querunt. Dicuntur et reptilia eo q natando reptandi speciem habeant. In natãdo eni repũt quãuis et i pfũdũ se dimergãt (vñ Ambro. in exameron.) Magna iquit inter pisces τ aquas vicinitas τ cognatio est

Extra enim aquas diu viuere nõ possunt. nec
solo aeris spiraculo sine aq̃ attracta diu viuit.
Habent enim quandam reptandi speciem/ ⁊
naturam/ quia dũ piscis natat cõtractõe cor-
poris eminentiorez in se colligit longitudinẽ
⁊ iteruz se extendens aque innititur quo nisu
repellẽs aquã in anterius se ꝓpellit. vnde vti
tur quibusdam pinnulis in natãdo sicut auis
pẽnulis in volãdo. sed alio modo quia piscis
natans pinnulas mouet a pte posteriori i an
terius/ ⁊ quasi quibusdã brachijs aut remis
aquas amplectẽs ⁊ retinens se extendit. auis
vero mouet pẽnas sursum/ ⁊ collectũ aerẽ/ per
expẽsam alaꝝ amplitudinẽ/ compellit exire ꝑ
partẽ posteriorẽ. Unde per violentã aeris ꝓ-
pulsionem a parte posteriori mouetur corpus
in anterius. Species aũt pisciũ multipliciter
variantur. s. quo ad locũ vbi generãtur. ⁊ quo
ad escã qua cibãtur. ⁊ quo ad colorẽ ⁊ formã
variã qua ab inuicẽ discernunt/ quo ad subãz
q̃ ↄponuntur. ⁊ quo ad ꝟtutẽ q̃ diuersimode
opant/ quãtũ igit ad situ siue locũ vbi procre
antur/ magna diuersitas ẽ. quidã vero i solis
aquis. Quidã vero ptꝫ in terris/ pti i aquis
ↄuersantur. ⁊ talia pisciũ genera sunt antiphi
dia. i. dubia ab Isi. dicta eo ꝙ ãbulãdi in ter
ris vsum/ ⁊ natãdi in aquis offm̃ retinẽt a na
tura/ vt foce ⁊ cocodrilli/ castores/ ⁊ ipocami
i. fluuiales equi ⁊ hmõi. a noibus. n. aialium
terrestriũ/ pisces noia sunt sortiti/ vt canes ma
rini/ lupi. eo ꝙ mordeãt alios voracitate ipro
ba atq̃ ledãt (Isi.) in solis aq̃s viuẽtes. alij
sũt i solo mari degẽtes. alij ꝟo sũt i fluminibꝫ
⁊ in stagnis ⁊ alijs aquis dulcibꝫ cõmorãtes
alij ꝟo sũt iter hos medij/ nũc ad dulces/ nũc
ad salsas aq̃s pastus grã diuertẽtes. Pisces
vero a mari ad dulces aquas egredientes in ea
rũ dulcedine delectant ⁊ ipiguant ⁊ ecõuerso
⁊ hi nũc in mari nũc i aq̃ dulci ↄuersãt. Mul
ti aũt pisces fluuiales qui maris salsedinẽ nõ
ferentes/ gustata aqua salsa/ subito moriũtur
vñ sursũ ventrẽ eleuãt ⁊ sup aque supficiẽ na
tãt. qđ in oibus piscibꝫ maris ⁊ aque dulcis/ ẽ
signũ mortis. pisces ꝟo in mari natãtes squa
mas habẽt duras ⁊ grossas/ ꝓpter aque salse
siccitatẽ. pisces vero fluuiales squamas subti
les ⁊ spinas molles. spine ꝟo in piscibꝫ fuerũt
necesse/ ad sustãtãdũ carnis coꝝ fluidã mol-
liciẽ naturalẽ (docet aũt auicẽ) eligere bonos
pisces scđꝫ naturã loca vbi nutriũtur. d. sic li.
ij. c. uij. In locis inquit in quibꝫ vbi morant
pisces ẽ electio qm̃ illi q̃ morant i locis petro
sis sunt meliores ⁊ dulciores ⁊ i aquis dulci-
bus currẽtibus i quibꝫ nõ sũt sordes/ ⁊ nõ sũt
limose neq̃ lacuales neq̃ campestres/ ⁊ qui
nõ sunt de lacunis paruis que flumina im-
bibũt ⁊ i quibꝫ nõ sũt fontes. Itẽ idẽ ibidẽ.
⁊ pisces quidẽ marini sunt laudabiliores/ qr
sunt subtiliores/ ⁊ meliores sunt illi qui sunt
pelagini/ nõ alias ꝙ alto pelago nutriti. ⁊ q̃
morantur in aquis discoopertis/ flatu ventorũ
supra se meliores sunt illis qui sunt ecõtrario
⁊ illi q̃ in aquis multaꝝ agitationũ ⁊ vehemẽ
tis exercitij sunt meliores illis qui habitant i
aquis stantibus vnde pisces palagini sũt me
liores ꝙ fluuiales/ ⁊ ipsi meliores ꝙ lacu-
les/ maxime si lacuales sunt longe a flumine
⁊ a mari. habent. n. quietẽ nec eoꝝ putredo la
uatur a subintrante flumine siue mari. Unde
tales pisces male sapiunt/ ⁊ cito cõputrescunt
meliores etiã sunt pisces tã marini ꝙ fluuia-
les in pelago aquilõari ⁊ orientali ꝙ i austra-
li. qr ex ventoꝝ ipetuosi flatu aque plus mo-
uentur/ ⁊ amplius depurantur ⁊ subtiliantur
⁊ ideo illaꝝ aquaꝝ pisces plus mouentur ⁊ ex
ercitantur/ ⁊ a suis superfluis magis emũdã-
tur. Itez diuersificantur piscium species non
solum scđm sue generationis locum. verũ etiã
quantum ad generationis sue modũ quidam
enim generantur per ouationem. ⁊ quidã per
coitum ⁊ spermatis emissionem. (vnde dicit
Aristo. li. v.) accidit generibus piscium ouan
tium. quoniam quando femina ouat/ sequi-
tur masculus oua/ ⁊ lac suum eijcit super oua
⁊ illud quod tangit lac siue sperma masculi ex
ouis erit piscis. ⁊ ideo que non tanguntur ex
spermate non pullificabunt. femina autem est
multe ouationis sed maior pars ouorum trãs
glutitur a femina. ⁊ multa oua damnantur in
humido. ⁊ non saluantur ex eis nisi que ouan
tur in locis vbi sperma masculi eijcitur. quoni
am si omnia saluarentur nimis multiplicaren
tur. Seruant autem pisces in suo genere pari
entum (sicut dicit aristo. ibidem) Nunquid in
quit inueniebatur piscis qui faceret coituz cũ
genere alterius piscis/ fetus autem suos dili-
gunt ⁊ nutriunt longo tẽpore (vt dicit aristo.
in eodem) Omnes pisces nutriunt ⁊ custodi
unt pullos suos preter ranas. Item ibidẽ di-
citur ꝙ pisces fluuiales ⁊ palustres plus ouãt
⁊ citius ꝙ alij. quia maiori parte post. v. men
ses. alij autem omnes pullificant post vnũ an
num. parui autem pisces pullificant in locis
vbi parua est aqua iuxta radices arborum ⁊
cannarum. Item idem maxima pars ouoruz
dãnat piscis ouat vagãdo. qr cũ pñs n̄ sit ma
sculus ab ipsius semine oua non informãtur
ab auibus etiã ⁊ alijs piscibus deglutiuntur

Item ibidem dicitur q quidam pisces generantur sine ouis et sine coitu ex limo et harena. et ex putrefactione que est super aquam. Item ibidem tempore coitus vagantur mares et femine piscium sicut grex. et ambulat par cum pari et multi ex eis cum pullificant infirmantur/ et propter hoc tunc temporis maxime deprehenduntur. Item ibidem quidam pisces pariunt quando ad harenam fricant ventrem suum. In li. autem (orach de animalibus dicitur) q piscis esymeron sine coitu nascitur. et cum vixerit per tres horas diei/ tunc moritur. Piscis etiam murena non a suo simili capit. sed a serpente/ quam murenam serpens sibilo provocat ad amplexum vt. d. Isi. li. xij. c. vi.) Murenam inquit greci stirmam vocant/ eo q se complicet in circulos hanc feminei esse sexus tradunt/ et concipere a serpente. ob id a pastoribus sibilo vocatur/ et capitur. fuste percussa/ vix interimitur. ferula vero percussa/ statim moritur. hanc habere aiam in cauda certum est. Nam capite percusso vix dicunt eam interfici. cauda vero percussa et amputata dicitur statim mori. econtrario autem est de serpente. nam contrito capite vel absciso/ statim moritur. cauda vero idem abscisa diu viuit. Dicit etiam Jo. q serpens deponit venenum anteq coeat cum murena sed completo generationis actu resumit venenum suum. et ideo murena in concipiendo/ non contrahit venenum a serpente. nec generat aliquid serpentinum. sed sibi simile vt dicit idem. Item quidam pisces concipiunt ex solo rore/ sine ouis et sine spermate/ sicut ostree et alij quidam pisces in conchis degentes (vnde dicit Johan.) Pisces inquit elith/ per noctem egrediuntur aquam/ et in terris ex rore matutino concipiunt et pariunt. quorum conche in decremento lune semper manent vacue. Quidam enim pisces mouentur ad conceptum et ortum secundum ortum stellarum/ vel occasum (sicut dicunt Johannes et Isidorus vnde dicunt de pisce qui dicitur australis. tunc pisces illius generis oriuntur. quando pliades incipiunt tendere ad occasum. nec apparent quousq pliades iterum oriantur. quamuis autem pisces generentur. nullus tamen modus piscium habet testiculos. sicut nec aliquod genus serpentis. nec aliquod genus carens pedibus. habet mamillas nec lac preter delphinos qui habent lac et lactant fetus suos/ dum sunt parui (vt dicit aristo. li. sexto. (De quibus dicit Isido. li. xij. c. vi. Delphini qui et simones nominantur/ sic vocantur eo q voces hominum sequuntur. Et ad vocem symphonie gregatim conueniunt. et in armonia delectantur/ quibus in mari nihil est velocius. Nam plerunq per salientes nauem transuolant. quorum saltus et ludus in fluctibus/ futuram signat tempestatem. Est etiam delphini genus in nilo dorso serrato qui tenera ventrium secantes interimunt cocodrillos (Isidorus) Item diuersificantur genera piscium quo ad cibationis modum. (Nam dicit Auicenna li. secundo) Illi qui cibantur herbis bonis et radicibus plantarum sunt meliores eis qui comedunt sordes que de ciuitatibus proijciuntur ad loca infusionum. Et in exameron dicitur Diuersificantur etiam in pastu. Nam quidam mutuo se deuorant/ et sua carne vicissim pascuntur minor apud illos esca maioribus est. rursus ille maior fit esca alterius atq preda et cum alium deuorauerit/ tandem ab alio deuoratur. sicut dicit aristo. li. vi. Carabo inquit vincit pisces magnos. et comedit ipsos. multipes autem vincit carabonem et comedit ipsum. Item ibidem. Quidam pisces pascuntur in ceno et luto/ sicut carabo/ et propter hoc est ponderosus/ et multum de luto in ipso inuenitur. Pisces vero qui alios predantur dentes habent fortiores/ Sicut de pisce quem greci phagin vocant. Dicit Isido. q ita habet duros dentes/ vt in mari ostreis nutriatur. vnde et dentrix pre granditate et fortitudine dentium appellatur. alij vero pisces vt dicitur in exame. dentes habent minores/ sed plures et densiores/ ac etiam acutiores/ vt cito cibum acceptum incidant/ et facile sine mora deglutiant/ ne cibus in ore diutius detentus/ aque ipsius alluuione auferatur. aliqui etiam pisces cibum suum in harena fodiendo querunt (vt. d. Isi. li. xij.) de porco marino qui vulgo sirillus dicitur/ qui dum escam querit more suis sub aquis fodit terram. circa guttur enim habet orificium et nisi rostrum harenis infigat/ cibum non colligit. Item aristo. li. vij. pro maiori parte comedunt carnes et comedunt se tempore pullificationis excepto fuscaleon. et vniuersaliter pisces sunt gulosi et auidi ad cibum/ et precipue piscis que dicitur habatue. et propter hoc extenditur venter suus cum fuerit iuuenis et malus. et sepe inflat ventrem suum/ et eijcit a se alios pisces quoniam venter eius peruenit ad os et non habet stomachum. Item differunt pisces quo ad tempus et locum pastus. Nam quidam in aqua tantum querunt cibum suum. Et quedam de nocte super terram/ sicut ipothamus equus. s. fluuialis sic dictus/ eo q equo in dorso et in iuba sit similis (vt dicit Isidorus.) qui die in aquis commoratur/ de nocte segete depascitur. hunc nilus gignit (vt. d. Isidorus.) Generaliter autem

ſcꝫm Ari.li.vij.piſces plus laborāt in die/ꝙ
i nocte. ⁊ plus añ mediā noctē ꝙ poſt. ⁊ ideo
vt d. Ari. venātur ante aſcenſū ſolis/⁊ tūc po
nunt venatores rethe. q: piſces nō bñ vidēt
hora illa. ⁊ qñ augmētat lux vident odore ta/
mē querūt cibuꝫ nocturno tpe. Jn odoriferis
eni delectant. ⁊ iō dr̄ li.iiij.genera piſciū odo
rāt ⁊ audiūt. ⁊ iō ad vaſa noua qb⁹ venant ci
tius accedūt ꝙ ad antiqua. imo niſi fuerit no
uū de facili ad vaſculū nō accedūt.ſepe.n. de
cipiunt p odorē(vt d. Joba.)Eſt inquit be/
lua in mari que de faucib⁹ ſuis reſpirat aquā
cū vapore odorifero.piſces ſentiētes odorē ſe
quūtur ipſā/⁊ intrāt fauces eius poſt odorē/
que ipſos deglutiens/⁊ ab ipis ſic cibat(dicit
etiā idē)ꝙ eſt piſcis noie faſte i cui⁹ ore aqua
hauſta dulceſcit/quā piſces minores ſequen
tes intrāt i os eius/quos ſubito accipit ⁊ de/
glutit. Jtē d.idē ꝙ delphini p odorē ſentiunt
⁊ cognoſcūt ſi hō mortu⁹ in mari vnꝗ̄ come/
derit de delphio/ꝙ ſi comederit/comedūt ipꝫ
ſi vero nō comederit a morſibus alioꝝ ſaluāt
ipm. ⁊ ad littus pellūt eū cū roſtris ſuis(idem
d. Ariſto. ⁊ Pli.)Jtē ariſ.li.vij. Piſces cla/
ras aquas ⁊ currētes inhabitātes/nō cadunt
ſup res fetidas niſi habeāt bonū ſaporē ſicut
nec aues/⁊ in hieme fugiūt a fundo maris ꝓ/
pe terrā/qrendo calorē ⁊ ibi querūt paſtū ſuū
Jn eſtate vero ecōtrario a littorib⁹ fugiunt ca
lidū in ꝓfundū. ⁊ iō venantur in hieme iuxta
terrā. ſꝫ in eſtate in ꝓfūdo. Nā calor imodera
tus ledit piſces. Jtē dicit i eodē. ſūt plures pi
ſces qui apud aſcēſū canicule moriūtur ꝑ calo
re. Similiter nocet eiſ magnū frigus maxime
habētibus lapidē in capite ſicut habēt cācri ⁊
hmōi. Nā lapis i capite ↄgelat/coagulatur. ⁊
moritur de facili talis piſcis. Variātur etiā pi
ſciū ſpēs quo ad figurā ⁊ diſpoſitionē/taꝫ in
quātitate ꝙ i qualitate. Sūt.n.quedā igētia
beluaꝝ genera/quoꝝ corpora mōtib⁹ ſunt eq̄
lia. Vt dr̄ qualis fuit cetuſ q̄ excepit Jonā. cu
ius aluus tāte.n.fuit magnitudinis/vt inſtar
inferni obtineret(dicēte propheta)De vētre i/
ferni exaudiuit me. Sūt ⁊ alij piſces ita puuli
ꝙ vix hamo capiunt(vt d. Jſi.li.xij.)Affor⁹ ē
piſcis qui ꝓpter exiguitatē hamo capi nō pōt
⁊ ibidē dr̄. Eucbiri⁹ ē piſcis puus/vix ſemipe
dalis. ab herēdo ē dict⁹. quāuis.n.exigui cor
poris ſit. maxie tñ ē virtutis. Nauē.n.adherē
do retinet. Nā nauis cui adheret lꝫ ruāt venti
ſeuiāt ꝓcelle quaſi radicata. in mare ſtare vr̄.
nec moueri nō i retinēdo. ſꝫ tātūmō adherēdo
Hūc latini morō appellauerūt eo ꝙ nauigia
ſtare ↄpellat(vt d.ibidē) Jn examerō ēt dr̄ ꝺ

dr̄ de eodē piſce. ꝙ ventoꝝ ꝑſentiēs ꝓcellas
calculum arripit valid ⁊ tāꝗ̄ āchorā ne exci
tiat fluctib⁹ ↄbit ⁊ nō ſuis ſe liberat virib⁹. ſꝫ
alieno pōdere munit/⁊ ↄ futurā tēpeſtatē ſta
bilit/qꝺ vidētes naute/ſibi p̄cauēt ne turbo ꝑ
ueniat eos iprouiſos. ſicut d. Ambro. ⁊ Be/
da(d.etiā ariſto.li.iiij.)ꝙ feminei piſces ſunt
lōgiores maſculinis/⁊ ſūt durioris carnis/ ⁊
anteri⁹ caro maſculi durior ē/⁊ ſilr ſuperi⁹. in
femininis vero inferius ⁊ poſteri⁹ durior(d.aūt
Auicē.li.ij.)ꝙ meliores ſūt piſces illi qui nō
ſunt magni valde/neꝗ̄ habēt carnē nimis du
rā ⁊ ſiccā ⁊ i qb⁹ nō eſt nimia piguedo nec mu
ſcillago/in qb⁹ nō ē malus ſapor vel odor. ſu
auis aūt ſaporis ſūt ↄuenientes/nō nimis pi
gues/nō habētes ſupfluā pinguedineꝫ/neꝗ̄
groſſā/neꝗ̄ arcē/i qb⁹ nō accidit p⁹ morteꝫ ci
to fetor. ⁊ illi q̄ habent durā carnē ſaliti melio
res efficiūtur. ⁊ in illis q̄ ſunt dure carnis meli
or ē ille q̄ minus dur⁹ eſt. ⁊ in illis q̄ ſūt molliſ
carnis melior ē ille q̄ min⁹ eſt mollis. Ex quo
pꝫ diuerſitas i piſcib⁹ quo ad ſubām ⁊ quali
tatē. Ois.n.piſcis ſicut dicit ideꝫ generaliter
frigid⁹ eſt ⁊ humid⁹. quidā tamē ſūt in cōpa/
tiōe cōplexiōis piſciū ceteris calidiores/⁊ ma
xie quādo ſūt ſaliti. ⁊ iō quādo ſūt valde recē
tes generāt fleuma aquoſū ⁊ mollificant ner/
uos/⁊ nō ſūt cōuenietes niſi valde calido ſto
macho. Saliti ꝟo magis cōueniūt medicine
capita.n.ſalitoꝝ piſciū vſta/ſanāt morſū rabi
di canis. ⁊ pūcturaꝫ ſcorpiōis/⁊ eradicāt car/
nē adulterinā in vlceribus/⁊ cōferūt vlcerib⁹
putridis ⁊ ſanioſis. Similiter ius ois piſcis
cōfert venenis bibitis/⁊ pūcturis multos. n.
hꝫ alios effectus(ſicut ibidē dr̄)ſꝫ hec dicta ꝺ
eoꝝ qualitate ⁊ ſubā hic ſufficiāt. Jtē differūt
piſces in viuacitate ſenſus ⁊ igenij ſagacita/
te. multi.n.ſunt plurimū ingenioſi. aliq̄.n.mi
rā auſtutiaꝫ habēt euadēdi cū ſētiant inſidias
piſcatoꝝ(vt d. Jſi.li.xij.)mugil iq̄t ē gen⁹ pi
ſcis multū abilis. Naꝫ vbi diſpoſitas ſēſerit
piſcatoꝝ inſidias cōfeſtī retrorſū redit/⁊ ita ci
to rethe tranſilit/vt volaſſe ab aſtantib⁹ videa
tur. Jtē idē d.ibidē de euſcaro ꝙ euſcar⁹ eo ꝙ
ſolus inter piſces eſcā rumiare ꝑhibet/hūc di
cit p hoc plurimū eē igenioſū. Naꝫ dū ſēnt ſe
intraſſe ſportulaꝫ piſcatoris/nō ex frōte erum
pit nec ifeſtis viſib⁹ caput ifert. ſꝫ crebris cau
de ictib⁹ ex aduerſo fores laxare icipit atꝗ̄ re/
trorſū redit. quē luctantē ſi euſcarus ali⁹ forte
viderit/exteri⁹ vt erūpe ſatagētē adiuuet/cau
daꝫ ei⁹ in ore apprehēdens ꝓut pōt liberare ⁊
extrahere itēdit vel ↄtēdit. Adhuc d.idē cōgr⁹
quidem plures nexus habet. ingenioſus ē in

solertia escā acquirēdi. Nā cibū i hamo appe/tens. sz aculeū timēs nō morsu sed suis pinu lis hamū cōplectit/ ꝛ nō prius dimittit ipsuz ꝙ escā circūroserit. Cancri etiā ostreis inimicā tur/ coꝝ. n. carnibus viuūt/ miro ingenio. Nā qꝛ forte ꝛ validā eius testā aperire nō possūt/ explorāt quādo ostrea clausa suā testā aperit/ ꝛ tūc cācer qui latitat/ insidiose ꝛ laterēter lapil/lū inicit/ ne ostreū se claudere possit. ꝛ ita ipe/dita clausura/ carnes ostree deuorat ꝛ corro/dit. Ostrea autē a testa sunt dicta/ qꝛ interioꝛ carnis mollicies munit testa. greci etenī ostreā testā vocāt. ꝛ dr̄ totus ille piscis cum sua testa ostreū in neutro. sz ostrea in feminino dr̄ eē ca ro. Dicūtur etiā tales pisces conche ꝛ cōchilia qꝛ deficiente luna tales euacuātur. luna tamē cū in augmēto fuerit/ auget humorē diminuit vero humor/ cū luna fuerit in defectu. ꝛ iō pi sces clausi in cōchis/ in lune incremento turge scūt. ꝛ in defectu euacuātur. In his aūt cōchi bus preciose generātur margarite/ de qb⁹. d. pli. ꝛ alij qui de animātiū scripserūt naturis ꝙ quidē tempore nocturno littora petunt. Et tunc celesti roꝛe Margaritas concipiunt. vn de ꝛ tales cōchile margarite fere berelie sūt di/cte/ in quaꝝ carne p̄ciosus calculus solidat. ꝛ ē nobilissima gēma q̄ sic ex roꝛe vernalis tēpis generat. q̄ quāto albioꝛ ꝛ lucidioꝛ tāto effica/cioꝛ estimat. Sūt ꝛ quedā cōchile siue conche murice dicte/ ab aspitate ꝛ acumie q̄ alio noie cōchilia dicuntur/ que circūcise ferro lacrimas purpurei coloris emittūt. ex quib⁹ purpura co loꝛat. ꝛ inde ostreū ē appellatū/ qꝛ ex humore teste elicit hec tinctura (vt d. Isi.) Has ꝛ mul tas alias piscū ꝓprietates ꝛ naturas i li. pli. ꝛ Ari. ꝛ Isi. ꝛ in examerō. Ambro. ꝛ Basi. po teris inuenire. sz ne tediū inferam⁹ legentib⁹ ꝺ hac materia hec sufficiāt. Dicit etiā Pli. vt d. Isi. li. xij. ꝙ piscū sūt in aquis genera. cxliiij. ex quib⁹ multa/ quodā nature intellectu/ oꝛdi nē tēpoꝝ suoꝝ agnoscūt. quedaz in locis suis sine mutatōe vagant. quedā sine tēpis obser uatiōe viuūt. quedā vero cōmixtione masculi ꝛ femine cōcipiūt catulos/ vt cet⁹. Idē aūt ē ce tus ꝛ balena. ꝛ sūt balene imēse magnitudis belue ab emittēdo ꝛ fundēdo aquas sic voca te. oībus. n. alijs marinis beluis/ altius ia/ciūt vndas. balēa. n. emittere dr̄. cete. n. dicūt a coꝛpis imanitate (vt d. Isi. li. xij.) dr̄ aūt in p. cetus habūdat in spermate/ ꝛ post ei⁹ coituz cū femina/ qꝺ supfluit/ supnatat aque/ qꝺ col lectū ꝛ desiccatū/ in ambre subām cōmutatur quādo vero multū esurit/ vapoꝛē odoꝛiferum ad modū odoꝛis ambre/ ex oꝛe suo emittit. in quo pisces delectant. ꝛ ꝓpter vapoꝛis redolē tiaz/ ip̄ius oꝛificiū igrediunt/ ꝛ sic decepti ab eo deuorant. In hoc pisce vt d. idē materia ter restris dominat plus ꝙ aque. ꝛ iō multe ē coꝛ pulētie ꝛ piguedis vnde i senectute p̄ magni/tudine coꝛpis/ i eius doꝛso coadunat puluis ꝛ ꝯdensat in tm̄ ꝙ herbe ꝛ frutices ibi crescūt ita vt belua insule similis videat/ ad quam si naute incaute appropinquauerint/ sine pericu lo vix euadūt. Nam aquam i tanta quantitate ꝺ oꝛe eijcit sup nauē ꝛ diffūdit ꝙ ip̄az aliquā do obruit ꝛ submergit. Tante etiā pinguedi/nis ꝙ quādo cū piscatoꝝ ꝑcutit venabulis si ue telis vulnus nō sentit/ nisi prius piguedo pfoꝛet totaliter. sz quādo caro interioꝛ ledit/ tūc facilime capit/ qꝛ amaritudinez aque salse nō sufferēs/ littus petit. Tante aūt ē quantitatis ꝙ quādo capitur/ tota patria de eius captura emēdatur. Catulos suos miro amoꝛe diligit ꝛ eos i pelago lōgo tpe circūducit ꝙ si eos ab harenaꝝ cumulis ipediri cōtigerit. aque mul titudinē in oꝛe collectam/ sup eos fundit/ ꝛ sic eos a periculo liberās/ ad ꝓfundū pelagi re/uocat ꝛ reducit. ꝯtra oīs occursus ipsis noci uos ꝓ eaꝝ defensione se opponit ꝛ semp iter se ꝛ mare in parte tutioꝛi ipsos ponit/ ꝛ quan do inualescit tempestas fetus suos adhuc iu/uenes ꝛ teneros in ventrē suū contrahit/ quos serenitate facta viuos euomit ꝛ iterum emittit (vt. d. idem.) Item ioꝛa th cōtra cetū pugnat quidam piscis serpentinus ꝛ venenosus sicut cocodrillus. ꝛ fugiunt pisces ad caudam ceti/ qui si deuictus fuerit/ pisces predicti moriunt ꝙ si non poterit ille piscis pestifer deuicere ce/tum a faucibus suis fumosum odoꝛem feti/dissimum/ in aquam emittit. Cetus vero fu/mo odoꝛifero de oꝛe emisso/ fetidum odoꝛē re pellit/ ꝛ sic se ꝛ suos ꝓtegit ꝛ defendit.

Finit liber. xiij.

Incipit liber de terra ꝛ de eius proprietatibus.

Liber decimusquartus.

POstquã diuina cooperante gratia/ ꝯpletus est tractatus de ꝓprietatib⁹ corporis supremi luminosi scilicet celi ꝛ corporis intermedij lucidi ꝑspicui ꝛ dyaphani.s.ignei/aeri/ꝛ aquei. vltimo dicẽdũ ẽ de ꝓprietatibus corpis infimi ꝛ opaci hoc tã in generali ꝙ̃ i speciali. Corpus aũt infimũ ꝛ extremũ ẽ ipsa terra respectu celi de cuius ꝓprietatibus cõibus/ aliqua sũt huic opusculo inserẽda ꝛ hoc quo ad eius subãꝫ qualitatẽ/ꝛ cõtentũ siue ornatũ. Cõtinet autẽ in se interius ꝓ ornatu oĩa methe orica ꝛ mineralia sicut lapides ꝛ metalla. Exterius vero sensibilia sicut bestias ꝛ iumenta ꝛ vegetabilia. vt herbas ꝛ plantulas ꝛ arbusta. de quib⁹ oĩbus ponẽda sũt aliqua in hoc tractu, put de eis sacra scriptura videt̃ in sup̃ficie facere mẽtionẽ. simplicia aũt ꝛ fere oĩbus nota credim⁹ hic ꝓ simplicibus debere sufficere. ꝛ ideo d illis pauca hic recitantes maiora maioribus ꝛ subtiliora subtilioribus reseruamus. Hic aũt in pricipio huius opusculi volumus ꝓtestari ꝙ paꝝ aut nihil de nr̃o hic apponim⁹. sed auctoritate sanctoꝝ ꝛ etiã aliquoꝝ philosophorũ dicta queadmodũ i precedẽtib⁹ fecim⁹ mẽtionẽ interscalariter ꝑ ordinem inserimus.

TErra itaqꝫ (vt.d. Isi.li.xij.c.i.)ẽ i media indei regione posita ab oĩbus ptib⁹ celi in modũ cẽtri equaliter equali interuallo sepato q̃ singulari nũero totũ orbẽ signat in pl'i ꝟo singulas ei⁹ ꝑtes Est aũt terra dicta vt dr̃ ibidẽ a supiori pte q̃ terit̃ h. ꝛ hum⁹ dr̃ a mari humido cui ꝯiũgit̃. dr̃ ꝛ tell⁹ qꝛ fruct⁹ eius tollim⁹. dr̃ ꝛ ops qꝛ opeꝫ fert frugib⁹ eadẽ dr̃ arida vel qꝛ arature ꝛ culture ẽ apta vel qꝛ ab aliqua siccitate ꝓpria ẽ distincta/ꝙ eni humida sit hoc ab aque vicinitate nomẽ sortit̃ (vt d. Isi.) ꝓprietates auteꝫ terre describit basi.in erame. Terra inquit est corpus infimũ ꝛ mediũ equalib⁹ spacijs a celo remotũ. ꝛ ideo celi cẽtrũ a sapiẽtibus est vocatũ. Unde ꝛ oĩuꝫ corpoꝝ ẽ corpolentissimuꝫ d simplicitate ꝛ subtilitate habẽs minimũ/alteꝝ mũdi fundamẽtũ/ corpus natura frigidũ ꝛ siccũ quãtitate respectu celi minimum. quãuis i se maximũ qualitate obscurũ ꝛ ex se opacũ/figuratiõe sphericũ. ꝛ nõ nisi aque glutinio cõmansiuũ vel continuũ scd̃m totũ quietũ. licet in suis partib⁹ suscipiat sepe motũ/ omniũ corporaliũ viuẽtiũ habitaculũ/pedũ dei scabellũ dictũ. eo ꝙ in corpe mũdi nimia ẽ spẽs eius ꝛ elementũ minus/ꝛ i eo apparet minus diuine operatio ptãtis. ꝓpter qd̃ dr̃ suo q. in fimo pede tangere terrã/ qꝛ respectu magnitudinis ꝛ pulchritudinis celi/minime vr̃ in corpore terre diuine sapientie sublimitas relucere. Quãuis aũt terra respectu celestis corporis infima. tamẽ luminarũ celestiũ influentie ẽ potissime susceptiua. ꝛ ideo fecũdissima ẽ tãꝙ vir omniũ ꝛ multaꝝ ꝛ cõtrariaꝝ specieꝝ maxime ꝓductiua. Cũ eni sit celi centrũ in oĩ sui ꝑte ab ipso recipit influẽtiã ꝛ effectũ. Unde qd̃ minus nobilitatis videtur habere in sua subã recuperat effectuꝫ ꝛ in virtute sua. qꝛ nobiliores ꝓducit scd̃m quid species aliquas ꝙ̃ ipsũ celũ. quod ꝓ ornatu habꝫ solas sensibiles stellas. Terra vero ꝓ ornatu cõtinet ꝛ ꝓducit vegetabiles/ꝛ rationabiles creaturas/vt. d. basi. dicit et. idẽ terra (vt di. philosophus)ẽ ꝓprijs equi librata ponderibus quelibet enim suaꝝ partiũ suo põdere nititur ad mundi mediũ quo nisu ꝛ inclinatione singularũ partiuꝫ tota circa centrũ equilibrata suspẽdit̃/ ꝛ equaliter imobilis retinet̃. Sicut scriptũ ẽ. qui fundasti terrã sup sta. ꝛc.)ideo scd̃m Isi. li. xi. Dicitur solũ qꝛ elementũ est solidũ cuiuslibet corporis quantumcumqꝫ ponderosi sustinens totã molẽ. Unde quelibet grauia sursũ mota quousqꝫ terrã stabilẽ tangãt ꝑmanẽt inquieta sed cũ ꝑuenerint ad terrã quietãtur. ꝓpter insignes autẽ ipsius terre ꝓprietates nobiles ꝛ effectus error gentiliũ terrã deificauit/ꝛ eã diuinis honoribus antiquitus venerari ꝛ colere cõsueuit (sicut d. Isi. li. viij. i trac. de dijs gentiũ ꝛ demonib⁹ li. xij. Cererẽ deoꝝ mr̃em vocauerũt antiqui terrã a creãdis frugib⁹ sic dcã ẽ eo ꝙ oĩa cibat/ꝛ nutrit oĩa indigẽtia alimento. nã terra mr̃ ẽ fecũditatis. qꝛ nullũ vegetabile põt crescere nisi i terrestri subã radicet̃. ideo etiã ops ẽ dicta/qꝛ melior fit terra ope culture ꝛ ex ipsa etiã cõsequit̃ opẽ victus quelibet viuens creatura dicta est ꝛ honesta vel qꝛ stat vi sua vel qꝛ herbis/arboribus/ꝛ florib⁹ sit vestita (vt d. idẽ.) Terra. n. a seminib⁹ arescẽtib⁹ in hieme calorẽ concipit ab ethere in vere ꝛ in estate. Unde tũc herbis ꝛ florib⁹ ornat̃ ꝛ vestitur qb⁹ in autũno ꝛ hieme spoliat̃. In signuꝫ aũt tãte fecũditat̃ ꝛ virtutis facta ẽ ei magna

imago femina alma mater nūcupata. cum tur
ri corona posita super currum cui leones do/
miti subijciebātur in via manu portabat da/
uem in alia timpanum siue cimbalum/ cuius
aurige vibrabant gladios quos gestabant et
galli matronam sedentem in curru subsequi
fingebantur. Mater si quidem fuit dicta ter/
ra eo ꝙ plura pariat/ et omnibus mortalibus
cibum gignat. Dicitur autem ⁊ mater alma eo
ꝙ omnia animalia alat. Est enim elementorū
nutrix terra. (vt. d. Isi.) Coronam turritam ī
capite gestare dicitur quia cunctis ciuitati/
bus suppositis insignitur in curru rotato vehi
tor/ quia ipsa terra pendet in volubili aere in
quo sustinetur. Sedet autem in curru volubi
li/ qꝛ cum omnia moueantur illa sola dicitur
non moueri. ꝙ illi leones subiciuntur man/
suete/ ostendit nullū genus esse tam ferum ꝙ ī
morte non subici a terra possit aut superari. ꝙ
clauis in manu fingitur. Ostendit ꝙ terra hie
me clauditur/ et vt nascantur fruges in vere a/
peritur. ꝙ aūt terre dicātur galli seruire/ osten
ditur ꝙ volatilia indigent seminibus terre/ ⁊
ideo aues eam oportet sequi et ad eam descē
dere vt in ea possit semina victus gratiā reperi
re. Sonitus autem cimbalorum designat in/
colendis agris strepitos ferramentorum vo/
merum scilicet et ligonum et ideo eneorum.
qꝛ terram antiqui instrumentis eneis cole/
bant anteꝙ̄ ferrum esset inuentum (vt. d. Isi.
ꝙ ministri eius cum tractis gladijs finguntur
designat ꝙ pro terra defensanda vel acquiren
da sepe bella cōmittuntur/ in quibus gladij
extrahūtur. His et alijs multis modis descri
buntur ꝓprietates terre sub tegumento fabu/
larum. sicut et ibi dicitur vel recitatur ab Isi.
Quamuis autem terra sit summe fixa ⁊ stabi
lis secundum situm. summe tamē inter elemē/
ta est passibilis per effectum. Item ꝙ̄uis sit se
cundum substantiam frigida quosdam tamē
in se continet vapores igneos quos emittit vt
patet in ethna et vulcano (sicut ibidem. d. idē
Item ꝙ̄uis terra superficialiter exterius sit ni/
gra et indecora/ intrinsecus tamē cōtinet mul
ta preciosa. ex quadam enim celestis influen/
tie impressione in interioribus terre venis pre
ciose gemme et nobilia metalla generantur
Unde et terre virtuositas sub quadam extrin
seca deformitate occultatur. Item terra vndiqꝫ
mari cingitur/ ⁊ maris brachijs circundatur
et percutitur/ a cuius humiditate per occultos
meatus penetratur ne pre siccitatis naturalis
dominio resolutis partibus redigatur in pul
uerem (vt. d. beda.) Item terra quāuis in suo
toto sit solida sicut substantia eius. tamen que
libet pars eius ad centrum naturalem est mo/
tiua. et per commixtionē ignearum partium
et aerearum fit in aliquibus suis partibus ra
ra et porosa/ cauernosa et spongiosa. cuius cō
cauitatem vapor ventosus subintrans terre
partes cōmouet/ et agitat/ et generat terre mo/
tum (sicut. d. Aristo. li. me.) Uentus inquit fri
giditas in ventre terre agitatus facit illam agi
tationem que est terre motus. (et sequitur ibi
dem) sicut fit sonitus ex confricatione corporū
se allidentium in aere ita fit motus ex diuersi/
tate agitationis venti occultati in terra. ⁊ est si
gnatio super hoc quod non quiescit donec scī
datur terra et exeat ventus audita voce. Item
ibidē dicit aristo. in locis vbi fit ꝯcursus ma/
ris vehemens et agitatio vndarum eius in lo
cis multarum cauernarum fit vehemens terre
motus. sicut accidit tempore herculis in qui/
busdam insulis in quibus incepit eleuari ter/
ra ad similitudinē collis. deinde scissus est lo
cus ille. et exiuit ventus fortis qui destruxit ci
uitatem cuius impressio manifesta est vsqꝫ
nūc ⁊c. Itē idē ibidē terre motū ꝯsequitur vel
cōcomitatur tenebrositas tegens solem absqꝫ
nube vsqꝫ ad cōsūptiōē terre motus ꝓpter va
porem grossum et antecedit terre motū signū
signans eius esse ꝙ vʒ in celo nubes longa sicut
linea recta ante occasum solis (et sequitur ibidē
et accidit quandoqꝫ terre motus ꝓpter eclipsī
per lunā. qꝛ tunc calor solis non peruenit ad
aerem vt subtiliat et cōsumat vaporem qui est
causa terre motus. Itē in li. vegetabiliū Ari.
Terre motus in locis arenosis non fit sed in
locis interius cauernosis et exterius in super
ficie duris sicut sunt loca montium. qꝛ si locus
in superficie fuerit rarus exaltat vapor paula
tim et non fit tāta aggregatio vaporis vt pos
sit mouere terram. sed cum locus interius est
concauus et spongiosus. et exterius solidus
atqꝫ durus aggregatis partibus vaporis fit
agitatio fortis. ita ꝙ aliquando scindit terrā
In locis ergo omnino porosis non accidit de
facili terremotus ꝓpter vaporis continuā eue
tationem nec in locis valde duris et cōpactis
ꝓpter ptium ꝯpressionē. ꝓpter ꝙ illas vapor
plurimus non subintrat. sed accidit in locis ī
terius cauernosis sed duris exterius et cōpa/
ctis (hucusqꝫ Aristo.) Item terra cum sit ele/
mentum secundum substantiā similis est in to
to et in partibus. sed tū secundum qualitatē
non est in suis partibus vniformis immo ꝓpter
aliarum qualitatum elementorū admixtionē cō
plexionem ⁊ naturam mutat et iō vniformem

nõ hʒ dispositionẽ nũc colorẽ variat nũc sapo rem. Ista diuersitas multis accidit de causis et etiam multis modis. quĩq3 ex eleuatõe et de pressione. nã eleuata ẽ superior. depressior ṽo ⁊ dediuior esse consueuit q͛d vt. d. Macro. ac cidit propter radiorũ solis fortiorẽ ĩpressionẽ tã in locis depressis ꝙ in altis. Aer. n. grossior est i valib⁹ ꝙ i mõtanis / et iõ maior fit ibi ag gregatio radiorũ ⁊ etiã cõculcatõ ꝑpter reuer berationẽ ad aerẽ grossuʒ. In locis vero mon tuosis et altis. qꝛ aerẽ habẽt rariorẽ dispergũ tur radij et non ita coartãtur ⁊ iõ minor ibidẽ generatur calor. Item et directa vel indirecta solis oppositionẽ / qꝛ illa terra fertilior est que scd͛ʒ situm disposita est maxime ad susceptõeʒ concurrentiũ radiorũ solariũ. que ṽo magis elongatur a radijs. minus apta frugib⁹ et fru ctibus reperitur. Iteʒ ex ventorũ diuersificati one. Nam terra quã cõtinue perflat vẽtus ori entalis tempate calida ẽ. ⁊ inter humiditatẽ ⁊ siccitatẽ quasi media (vt. d. constan.) et ideo ẽ fecunda floribus et fructibus ⁊ magis ꝯgrua hominũ habitationi. Occidentalis aũt vẽt⁹ magis attinet frigiditati ⁊ humiditati ⁊ min⁹ efficit terrã tẽperatã ⁊ iõ occidentalis terra mi nus est fecunda. Uentus autẽ septẽtrionalis terrã d͛siccat et infrigidat. tũ rõe puri aeris ip sam subtiliat ⁊ depurat. vnde in terra aquilo nis homines sunt ꝑcere stature et elegãtis for me. frigiditate. n. exterioris aeris clauduntur pori / ⁊ calor naturalis retinetur intrĩsecus / ex cuius virtute et statura ãpliat̃ ⁊ figura corpo ris decoratur. Uentus autẽ australis qꝛ cali dus est ⁊ humidus / terrã quã ꝯtinue ꝑflat tur bat / calefacit inspissat et ingrossat ⁊ iõ hoĩes australis regionis sunt cõtrarie stature ⁊ figu re illis qui habitãt in aquilone. ⁊ iõ hoĩes ta liũ regionũ nõ sũt ita animosi ⁊ iracũdi ⁊ cla mosi sicut alij. vt. d. constã. Iteʒ variatur qua litas terre siue ꝓprietas ex elongatõe a mari siue appropiquatõe. nã terra vicina mari me ridionali calidior ⁊ humidior terra que est vi cina aquilenari. nam vapor calidus ⁊ humi dus a mari resolutus calefacit terram que ẽ si bi propinqua. mare ṽo septentrionale ecõuer so ⁊ iõ mare ponticũ dulcius ẽ ꝙ cetera maria siue minus salsum qꝛ plus in illo vincit frig⁹ ⁊ iõ vapor frigidus ab eo resolutus terrã in frigidat ꝓpinquã. Itẽ variat̃ hoĩm excercitio ⁊ opatione ꝙto ṽo pl⁹ fodit̃ ⁊ euertitur tanto ei virtus insita cũ singulis ptibus ãpli⁹ ꝑmi scetur ⁊ sic aptior redditur vt ex ipsa fructus multiplex generetur. quando ṽo diuciosa di mittit̃ ⁊ q̃eta ad ꝑductõʒ fructuũ reddit̃ min⁹ apta. Item bona terra si rore fuerit ꝑfusa aut cõpluta mollificat̃ / ĩpinguat̃ ⁊ meliorat̃. si ṽo arenosa fuerit aut nimis lapidosa peior effici tur. qꝛ ãplius indurat̃.

Mons est tumor terre in altũ se eri gens solo pede reliquã terrã tãgẽs Unde dicũt̃ mõtes eo ꝙ sunt sup terrã aliã emittẽtes (vt. d. Isi.) di. aũt aristo. in li. de ꝓprietatibus elementorũ qdã dixerũt ꝙ terra in principio sue cõpositionis fuit rotũ da ⁊ plana in qua non fuerũt mõtes neq3 val les qꝛ erat sperica in figura sicut corpa supio ra. vnde montiũ ⁊ valliũ cã nõ ẽ nisi cõmotio aquarũ que cauauerũt loca rara. facte sunt val les facti sunt montes ptes duriores que non poterant cõcauari. loca ṽo cõcauata facta sũt loca mariũ ⁊ fluuiorũ. Itẽ etiã. d. in li. metheo. mõtes inquit fiunt quandoq3 ex vehementi motu terre. vñ eleuat̃ terra ⁊ fit mons sicut ex aque ductu accidit cõcauatio ꝑfũda ⁊ fit val lis. Itẽ ibidem maris accessus ⁊ recessus qui dam loca cauat quidam extollit ⁊ fiunt mõtes Et qm̃ mare totã terrã cooperuit deinde mol lia quidã etiã abrasit et dura reliquit / ⁊ in q̃ busdã locis congessit mollia etiã quedã cõge stata cũ abscinderet desiccata sunt / ⁊ in mõtes conuersa ⁊c. Montes itaq3 sunt duri ⁊ solidi ⁊ cõpacti a terra ṽsus celũ erecti / ⁊ tamen cum terra radicitus sunt coniũcti. quandoq3 tamẽ interius sunt spongiosi cõcaui ⁊ cauernosi. et iõ ad se ratõe vacuitatis aquas attrahũt atq3 suggũt quas post eorũ concauitates fuerint replete / eas per capita fontiũ emittũt ⁊ cã sũt sempiterni fluxus ⁊ origo ⁊ principiũ fluuioꝝ. vt. d. Ari. Ex quo patet ꝙ montes cauernosi sunt aquarũ ⁊ humorũ attractiui / ⁊ attractoꝝ continue emissiui. Item montes sunt metallo rum nobiliũ contentiui a ꝓfundis. n. mõtiũ venis metalla nobilia extrahuntur. Itẽ mõtes sunt fructuũ et aromatũ ꝓductiui ꝑpter puri tatẽ. n. aeris sũmitatiuus mõtiũ dominantis puriores fructus ⁊ dulciores in montibus na scuntur ꝙ in vallibus licet pauciores. Itẽ mõ tes sunt cicius ꝙ valles radiorũ solariũ su sceptiui. ⁊ suscepte illuminationis diutius re tentiui. Itẽ montes sunt vaporum exaltatõ numq3 generatiui / ex quorũ aggregatõne nu bes in aere generant̃. In altissimis tamẽ mõ tibus vt in olimpo raro generantur pluuie. vt. d. Aristo. q͛d est aeris subtilitatem ⁊ vapo rum paucitatẽ. primo. n. vapor resoluit̃ et cõ sumitur anteq3 ad cacumen mõtiũ attingere videat̃. Itẽ montes ventis ⁊ turbinibus sũt expositi plus ꝙ valles. ⁊ iõ rõe frigidi aris

cōstringūtur. et ideo ibi diutius ꝙ in vallibus niues cōmorantur vt patet in caucaso monte et in libano ⁊ in alijs consimilibus montib⁹ qui sēper secundū Isi. dēsissimis niuib⁹ cādidāt. itē mōtes sepi⁹ patiūt ict⁹ fulmīs ⁊ fulguris ꝙ valles patiunt vt. d. Isi. vñ et ypirenei mōtes a crebris fluminū ignibus nūcupantur pir enim grece ignis dr̄ latine. Similiter et feranici mōtes a crebris fluminibus sunt dicti grece foraneos dr̄ flumē dei. (vt. d. Isi. ibidē Itē montes q2 ſm situ alti sunt et sublimes maxie cōgruūt speculationi. vnde et que aduētum hostiū preuidere ⁊ precauere cupiūt cacumina montiū ascendūt ⁊ eminētia pericula a remotis predicere consueuerunt. Item mōtes q2 quo ad naturam ⁊ cōpositionē ptiū solidi sunt ⁊ fortes. ⁊ iō potissime sunt apti castroꝝ edificio. vnde mansiones in mōtibus solent esse fortes / ceteris tutiores. maxie quādo propter interiorē duriciē nō possunt superfodi nec ꝑpter situs altitudinē adiri possunt faciliter seu ascendi. Itē mōtes q2 in herbis et pascuis fecundi sunt et vberes. iō conueniūt pasture ouiū ⁊ aialiū refectioni. Mōtuosa. n. pascua ⁊ gramina in mōtibus crescētia sunt salubria ⁊ nutritiua animantium ⁊ meliora ꝙ illa que crescunt in vallib⁹ quāuis sint generaliter pinguiora. humor. n. nutrimentalis quo nutriuntur herbe ⁊ gramina in mōtanis subtilior ē ⁊ purior ꝙ in campestris. ⁊ iō calor celestis facilius illā humiditatem digerit. ⁊ i substantiā graminū ⁊ fructuū inmutat ꝑfectius ⁊ cōuertit. tum ꝑpter humoris ipsius subtilitatē. tū etiā ꝑpter existentes radios aeris puritatem Itē in mōtibus habundāt altiores arbores ꝙ in vallibus et frutices densiores. iō mōtes congruūt aialiū agrestiū habitationi. et auiū siluestriū nidificationi ꝑpter ꝙ fere quando persequuntur a venatoribus in valle refugiūt ad montes ⁊ ibi fiunt tute.

a Rarat mons est armenie altissim⁹ in quo archa post diluuiū requieuit (vt. d. Isido.) ⁊ vsq3 hodie lignorum arche vestigia in eiusdem mōtis vertice adhuc apparent. vocatur autem idem mōs diuersis nominibus. De hoc. n. mōte (. d. Josephus sic) locus iquit vbi ē archa noe armeni egressionum vocant. illic. n. arche solute reliquias vsq3 nunc prouinciales adhuc ostendunt huius enim arche (vt. d. idem Josephus) ibidē meminit horosus caldeus narrās sic. dr̄ autē nauis que in armenia venit circa montē Cardunum aliqua pars eē ⁊ quoddam idebitum ē cadere quo maxie vtimur homines ad expiationem. De hoc etiā scribunt ⁊ Joseph⁹ egyptius / ⁊ manasses / damascenus in. xcvi. historiarum li. sic. Est mons excelsus in armenia qui baris appellatur. in quo multos confugiētes ferunt est diluuij tempore liberatos ⁊ simul quendā in archa deiectum in montis venisse summitatem / lignorum ꝙ reliquias ibi multo tpe esse reseruatas. Armenie etiā mōtes dicunt ceraunie ꝑpter altitudinem ⁊ fulminum crebrā ꝑcussionē / grece enim ceraunos fulmē latine dr̄ vt dicit Isido. Hi montes inter armeniā ⁊ hyberniā incipiunt a portis capsiis. vsq3 ad fontem vnde fluuius tigris ortū hʒ. (vt. d. Isi.)

m Ontes bethel sūt in iudea vicini iherusalem. vbi dom⁹ domini fuit sub salomone edificata. Sunt autē mōtes bethel nemorosi / arboribus cōsiti fertiles ⁊ fecundi / graminibus et herbis aromaticis pleni. ⁊ iō cerui / capre / ⁊ hinnuli frequētare illoꝝ mōtiū cacumina sunt assueti.

c Aucasus alias concasus est mons orientalis ab india vsq3 ad scithiā porrectus per gentium iuxta montes illos habitantium varietatem diuersis nominibus nuncupatus vt. d. Isido. vbi autē ad orientem in excellentiorem locum surgit sublimitatem ꝑpter nimium candorem / caucasus vel concasus nominatur. Nam lingua orientali caucasus vel concasus candor dicitur vel nix. vnde ⁊ scithe qui huic mōti sūt vicini carthasim nominauerunt. carthasim. n. apud eos candor vel nix appellatur. (vt dicit idem.)

m Ons ebal est mons transiordanem in quo steterunt sex tribus p⁹ iordanis transitum ad maledicendum illis qui preceptum decalogi non seruarent. (vt patet deutro. xxvi.) est mons vt dicit cauernosus et voraginosus patiens sepe terre motum cui concordat interpretatio eius (nā vetus vorago interpretatur.) fuit itaq3 mons maledictionis ⁊ increpationis in quo mala transgressoribus increpabātur. Reputabatur etiam mons vilitatis et abiectionis. Unde ⁊ sex tribus ignobiliores scilicet ancillarū filij fuerunt super montem ebal ad maledicendū populo deputati deutrono. xxvi.

h Ermon est mons modicus super iordanē situs qui in herbis et pascuis est fecundus. nam circa radicem eius siue circa pedem fluentis iordanis i buitur irrigatione circa verticem eius seu cacumen copioso rore ꝑfunditur. et iō virore erronis et aque influentis decoratur et insignitur.

ꝑpter q ibi nutriebantur pecora que in templo debuerunt immolari domino et offerri. ⁊ qz aialia ex roris influentia herbis eiusdem montis generis ipinguata in mõte syon.i. in atrio tẽpli offerebantur.iõ dr scdm hebreos per ꝓphetam q ros hermon descendit in montem syon.qd ad litteram fieri non potuit.qz mons syon monte hermõ altior exstitit.insuper ⁊ ab eo valde remotus fuit.ꝑ tanto igitur ros montis hermon dr descendisse in syon.qz pinguedines ⁊ adipes aialium que in illo monte pascebant ad pastũ ignis altaris in ierusalem in sacrificio offerrebant,ꝑpter q ⁊ hermon lumen exaltatum interpretatur(sicut.d. gl. sup ps)qz lumen in altari augebatur quãto ignis sacrificij tali pabulo fouebatur.

Mons ebron mons est in iudea vt.d.Jo.in qua est sita ciuitas famosissima ab eiusdem noie hebron dicta(vt.d.Be.)cuius vallis dr vallis mambre que ab aliquo tpe ab amicis auer ⁊ exhel est possessa (vt patet in gene.)hic mons locus est solennis rõne sanctoꝝ patriarcharũ quoꝝ corpora ibidem quasi a mundi principio reqescunt (vt dr gene.)ibi adam maximus. ⁊c. Item illum montem potentissimi viri iure hereditario possiderũt vt pz in Josue.xvi.c. vbi dr deleuit q et ea calef filios tres filios enach sesai ⁊ hayman ⁊ tholmai.⁊c. Item in hoc tã quã in loco tutiori.dominus principiũ regni dauid instituit ⁊ ei vt illũ ascenderet post mortẽ saul diuinitus imperauit vbi.vij.ãnoꝝ spatio regnãs tãdẽ ad totu⁹ regni israhelitici fastigiũ assũptus fuit. Iste mons ab antiquis cariatharbe fuit primitus nũcupatus.i.ciuitas quatuor qz corpora noiatissimorũ viroꝝ quatuor ibi requiescunt.vt.d.Jo.s.adaz abrahã Isaac ⁊ Jacob.

Montes ethiopie dicuntur eẽ.vij. inter quos primus mons athlas ẽ.Ethiopia ei(vt.d.Isi.li.xiiij.c.iiij.circa occiduũ alias accidentẽ montuosa ẽ ⁊ arenosa i medio ad oriẽtalẽ maris plagã dserta.cuius situs ab occiduo athlãtis mõtis vsq in egipti fines porrigitur.a meridie occeano a septentrione nilo fluie clauditur. Hui⁹ regionis mõtana sicut ⁊ eius plana plurimas habent gentes et multas ⁊ monstruosas species horribiles/ferarũ quoq ⁊ serpentũ referta sũt multitudine/illic rinocerota bestia.s. vnicornus /illic cameli pardi/illic basilici ⁊ dracones ingẽtissimi ex quorum cerebro gẽme extrahuntur. Jacintus quoq ⁊ crisopassus ibi inueniuntur/cynamomũ recolligit/illic gignũt sene fere. vt structiones drachones ⁊ somee ⁊ etiã elephantes. hucusq Isido.d.etiã ibidẽ q inter syrenẽ et ethiopiã ẽ fons que friget calore diei ⁊ calet frigore noctis contra naturaz aquarum et fontium aliorum.

Ethna mons est i cicilia insula et quo erũpit ignis cũ sulphure quẽadmodum in gehẽna(vt.d. Isi. li.xiiij.c.vij.)hic mõs ab illa parte qua flat eurus vel affricus habere speluncas plenas sulphuris dr/et vsq ad mare deductas que speluce in se recipientes fluctus ventũ creãt que agitatus ex sulphure ignẽ gignit vnde et incendiũ fumosũ ad terrã ad hoc mõte erũpere cõsueuit (vt ibidẽ.di Isi.)In hoc etiã mõte sepi⁹ dicitur apparere quidẽ figure.audiũtur sepe ab incolis terre circa montẽ ethne gemitus ⁊ voces querulose. vñ a plerisq creditur q ibi sint loca penalia.in quibus aie alique puniũtur (qd tñ non assero)sed beatus Gre.in dyalo. vr de hoc facere mentionẽ.

Mons esau idẽ ẽ qd et mõs seir/in hoc mõte ẽ ciuitas idumea ab eodem dicta.i.ab esau filio ysaac q ciuitatẽ illã primitus dr constituisse(vt.d. Jero.sup abdiã)nã esau seir ⁊ edom appellatus est/de hoc.d.gl.sup deutro.ij.Seir inquit est mõs in terra edom in qua habitauit esau i regione gebalena/vbi primo habitabat torrẽs quẽ iterfecit chodaloamor.geñ.xiiij.⁊ hic mõs dictus ab esau piloso ⁊ hispido seir.i.⁊ pilosus nomẽ accepit istũ montẽ habitauerũt primo horrei hoies stature gigantes enormitate corporis horribiles vt.d.gl.sup deutro,ij. qbus expulsis atq deletis habitauerũt ibi filij esau (vt dr deu.ij.) Mõtes itaq terre edom altissimi sunt ita q in aliquibus ptib⁹ nubes tangere videantur. Sunt aũt mõtes illi cauernosi ⁊ concaui ⁊ speluncis pleni (vt.d.gl.sup abdiã)in quibus habitant homines in estate.qz ibi minor est estus solis.

Mons effraym spẽaliter dicebatur mons in tribu effraim in quo Josue filius non recepit possessionẽ vt patet Josue xix.in qua edificauit ciuitatez habitauit q i ea.inter alios ꝑo regionis illius mõtes.vt.d.adamẽ.erat mõs iste herbis ⁊ arboribus insignior /⁊ fructib⁹ fecundior /situ sublimior/aspectu pulchrior/aere salubrior/ riuulis montiũ irrigãtiũ fertilior.⁊ iõ erat loc⁹ cõgruus vt in eo ihesus qui dictus ẽ iosue habitaret vt.d.idẽ damẽ.In eodẽ mõte a septẽtrionali parte montis iosue est sepultus vt dr iosue xxiiij.Erat etiã mõs iste vicinus sichẽ q

erat ciuitas refugij cũ suburbanis suis in mõte effraiz. vt patet iosue xx. vbi sepulta sũt ossa iosue vt dz iosue vl. In eodẽ etiã mõte repo suit iosue cultros seu macheras petrinas qui b⁹ filias israel i deserto circũcidit. vt. d. adam sup iosue. c. xx. i mõte effrain habitauit delbora pphetissa/ ⁊ sedebat sup palma q̃ erat inter bethel ⁊ rama vt patet iudi. iiij. c. multos. n. mõtes particulares siue colles habuit mõs effraiz. i. tribus effraim qz tota illius sors plurimũ fuit mõtuosa ⁊ in locis pluribus nemorosa vt patet iosue. xvij. c. Itẽ i eodẽ mõte interfecti sunt principes madiã oreb et zeb quorũ capita ad gedeon trans iordanis fluuiũ sunt allata. vt patet iudi. vij. g. in ramata sup mõtem effraym/ natus fuit Samuel propheta. i. re. i. ⁊ ibidẽ conuersatus. quia ab eo in eodez loco saul in regem primitus ẽ inunctus. vt pz i. Re. x. a. in eodem etiã monte Samuel mortuus ẽ ⁊ sepultus/ vt patet. i. Re. xxv. a.

p Pasga mons est maximus continens i se multos pticulares mõtes. nam in hoc monte sunt abarim ⁊ nebo qui sunt colles sup quos ascendit moyses vt videret terminos terre pmissiõis anteq̃ moreref. ⁊ in valle eiusdẽ montis in cãpestribus moab tumulo trađeref. vt pz Numeri. xxvij. ⁊ Deu. vl. hic mons fuit in finibus moabitaꝝ ⁊ amonitaꝝ diuidens terrã eorum a terra amorreoꝝ quã postea possiderunt rubem ⁊ gaad ⁊ dimidia tribus manasse/ vt pz Deu. iij. Radices autem istius montis tãgũt mare rubrũ qđ est mare salsissimum. sicut dicit Deu. iij. tam in tex. q̃ in glo. Unde isti mõtes diuidebãt terrã quã inhabitabant moabite. ⁊ amonite/ a terra quam in possessionẽ recceperant israhelite. Unde vsq̧ ad verticẽ eiusdem montis peruenit moyses/ ⁊ ex illo loco totam terrã pmissionis fuit cõtemplatus/ ibiq̧ mortuus est/ ⁊ in valle eiusdẽ montis/ vbi fuerũt campestria moab sepultus ẽ/ ⁊ vsq̧ hodie occultatus/ super istum montẽ phasga ascendit balaam ariolus cũ balath rege moabitarum/ vt malediceret populo israhelitico/ cuius maledictionem dominus cõuertit in benedictionem. vt dicit Numeri. xxiij. Ex quo pz q̃ mõs ille fuit mons diuisionis/ quia terminus maloꝝ bonorũ a terminis diuidebat/ quia inde dominus per balaam pphetam benedictionem populo israhelitico cõferebat. Itẽ mõs fuit speculationis ⁊ cõtemplationis/ quia inde moyses terre promissionis terminos preuidebat. de hoc monte dicit Hiero. in libro de nominibus locorum. Abarim inquit ẽ mons in quo mortuus ẽ moyses in terra moab contra ieo in supcilio montis phasga ⁊ ostendit ascendentibus de libidia de mesedon ⁊ idem est quod nebo.

g Gor est mons siue collis moabitarum ⁊ est pars montis phasge super quam balath duxit balaam vt malediceret israel. Numeri. xxiij. ita. d. Hierony. in libro supradicto.

g Galaad vt dicit hiero. est mons ad quez venit Jacob. vij. die de carram quando fugiebat labam. Est autem vt dicit idem ad tergũ phenicis ⁊ arabie collibus libani copulatus ⁊ extendit vsq̧ vltra iordanem in terram que quondam fuit seon regis amorreoꝝ postea vero cecidit i sortem rubẽ gad ⁊ dimidie tribus manasse i quo monte est ciuitas edificata ⁊ cõsimili nomine appellata a galaad filio machir filij manasse hic mons inter alios est nobilis. quia mons est pascue ⁊ refectionis. Est enim fertilissimus in frugibus ⁊ in pascuis ⁊ in fontibus. Item mons est medele ⁊ curationis. nam in galaad inuenitur resina qua curant vulnera ⁊ diuersi morbi persanantur. vt dicitur Jere. ix. nunq̃d resina est in galaad. ⁊c. Itẽ mons est federis ⁊ recõciliationis. quia in monte galaad cõfederatus est iacob cũ labã. ⁊ ei totaliter reconciliatus/ vt patet Geñ. xxxi. Itẽ mons ẽ testificationis/ vt patet ibidem. dicit eni q̃ appellatum est nomen eius galaad. i. cumulus testis Itẽ mõs ẽ lucri ⁊ negociatiõis. Nã montana galaad negociatores p speciebus aromaticis cõpandis sepius frequẽtabant/ vt pz Genes xxxvij. viderunt negociatores venire de galaad portantes aromatica in egyptũ.

g Garisim. vt d. hiero. ẽ mõs iuxta ieo cui vicin⁹ ẽ mõs ebal/ ex aduerso respiciens in his duobus montibus benedictiones ⁊ maledictiones populo intranti terrã pmissionis promulgabant vt p benedictiones puocarẽt ad bonũ legis amatores p maledictiões vero terrerent decalogi trãsgressores in garisim vero. vi. trib⁹ nobiliores cũ sacerdotib⁹ pclamabãt benedictiones ⁊ iõ inoleuit cõsuetudo/ vt mons ille haberet i veneratiõe a posteris ⁊ frequẽtaret cũ sacrificij ⁊ oroib. vñ inter iudeos ⁊ samaritanos fuit ɔtẽtio de loco ad oroĩs samaritanis pferentib⁹ mõtẽ garisim ɔuenĩetiorẽ ẽẽ ad orãdum ꝗ̃ tẽplũ i irlem/ iudeis ɔ̃rijs asserentibus. vt. patet in Jo. iiij. taz in textu q̃ in glo.

g Elboe vt d. hiero. sũt mõtes alienigenaꝝ. vij. miliaria a scitopoli i quib⁹ ẽ

vicus grandis que gelboes nūcupat᷑. In mō tibus istis perijt saul cum ionatha filio suo et corruit corā philisteis israel. vt pȝ .i. Reg. vl. cōtra quos indignatus dauid ꝓpter ruinam populi ipsis maledixit / ⁊ maledicēdo eos i sic citatē ⁊ sterilitatē cōmutauit. sicut dicit. gl. sup ij. li. Reg. c. i. mōtes inquit gelboe ⁊ rura vberes fuerunt ante maledictionē quos hactenus in tantū maledictioni subiacere fuerūt vt nec vnq̄ post ibi pluere testantur.

Golgata vt ait hiero. ē mōs caluarie in quo saluator nr̄ fuit ꝓ salute oim crucifix⁹. ⁊ vsq̄ hodie ostē dit᷑ in helia ad septētrionalē plagā mōtis syon. dr̄ aūt loc⁹ caluarie scd̄m Isi. q꞉ ibi capita hominū dānatoꝝ decollarentur.

Gaas ē collis in monte effraym i possessione iosue filij nun / vbi mortuus fuit iosue ⁊ sepultus in septētrionali pte eiusdem mōtis vt pȝ in li. iosue. c. vl. cui⁹ sepulcꝝ ostendit᷑ i monte p̄dicto vsq̄ i p̄sentē diem (vt dicit hiero. i p̄dicto li. de noibus

Mons ephyron ē monticulus i tribu iuda cōtra septētrionē in. xv. alias. x. ab helya miliario vbi ē villa pergrādis que effrata nūcupat᷑. (vt dicit hieronym⁹.

Montes israel mōtes dicunt᷑ generaliter totius terre ꝓmissionis siue fuerint vltra iordanē siue citra. sepe sumunt᷑ ꝑ terra. x. tribuū que fuit montuosa / precipue in tribu dan ⁊ effraym. nā ⁊ decē tribus nomē israhel sibi vendicauerunt sub ieroboā salomonis filio / que fuit d̄ effraim ⁊ regnauit primo in samaria sup. x. tribus (vt dicit hiero ⁊ patet in histo. li. iij. Regum. xij.) Ibi montes multū erāt pascuales / vberes / fructuosi / ⁊ frugiferi / oliuis ⁊ alijs arboribus fructiferis consiti. erāt etiā medicinales herbis ⁊ speciebus aromaticis pleni. (vnde dicit Isi. li. xiiij. c. iij samaria regio ē que palestine ab opido quondam nomē accepit / qd̄ quondā erat ciuitas regalis in israel / que nunc ab augusto sebastia nuncupatur. hec regio iudee vicina est / ⁊ ei similis in natura. nā variaꝝ opū diues ē / frugibus fertilis / aquis illustris optima balsamis vnde scd̄m grām electoꝝ iudei hanc terrā melle lacte fluentem iudicabāt. nam in eius montibus ꝓpter pascuaꝝ habūdātiā inumerabiliū eni ouiū ⁊ pecoꝝ greges ⁊ armenta pascebant᷑. apes etiā inumerabiles i eisdē mellificantes herbaꝝ ⁊ floꝝ suauitate dulciflua nutriebant᷑ fruct⁹ ⁊ fruges ꝓpter aeris tēperiē et roris habūdātiā citissime ad maturitatē i illis montib⁹ ducebant᷑ auꝝ ⁊ argentū ⁊ cetera metalloꝝ genera i illis montib⁹ fodiebant᷑ deniq̄ fontes ⁊ flumina de venis montiū superius ꝓgrediebāt᷑. loca munitissima i illis mōtibus edificabāt᷑. fere siluestres / sicut trigides ⁊ leones in illis montuosis nemoribus nutriebātur / yperborei mōtes dicūtur mōtes sichie eo φ vltra eos flat boreas (vt dicit Isi. li. xiiij Sunt aūt sm̄ eūdē Isi. c. iij. terre sichie partes locupletes / inhitabiles tn̄ plures. nā dū i plerisq̄ locis auro ⁊ gēmis mōtes sichie effluāt grifonū imanitate / accessus hominū ē rarus / in illis mōtib⁹ smaragdi optimi sūt ⁊ cristalli purissimi de sichie mōtibus trāsmittūtur. sūt aūt silue aspere ibi ⁊ maxime que in manibus feris. s. pardis tigribus ⁊ panthens sūt replete. ibi etiā canes tante magnitudinis ⁊ tam i mense feritatis vt thauꝝ premant / ⁊ leones ꝓ imāt ac occidāt / ⁊ maxime in albania ⁊ hyrcania que sichie sunt regiones que mōtuose sūt ⁊ plurimū nemorose.

Carmelus ē mons iudee in qua est ciuitas dicta carmela. ⁊ est duplex carmelus. vnus in supiori pte cōtra meridiē in quo nabal legit᷑ pauisse greges. i. Regum. xxi. Alius ē carmelus in inferiori pte terre / respiciens mare. vterq̄ mons fertilis est in pascuis fructibus ⁊ herbis.

Mons libani ē mōs fenicis altissim⁹ cuius meminerūt prophete. Dictus est aūt liban⁹ a thure. vt dicit. Isid. qd̄ ibi colligitur / cui⁹ ps anterior respiciēs ad orientē / libanus appellat᷑ (vt dicit Isi. Libanus etiā cādidatio vocatur. q꞉ ꝑpetuis niuibus semꝑ hieme. s. ⁊ estate candidatur. nullo eni tpe ita nix totaliter liquescit / quin i aliqua sui pte valeat inueniri. Est aūt liban⁹ fluuioꝝ ⁊ fontiū principiū ⁊ origo. ex cuius radice (vt dicit hiero.) oriūtur duo fontes. s. ior ⁊ dan que simul iūcti iordanē faciūt. Liban⁹ eni est mons redolēne ⁊ sūme aromatitatis nam ibi herbe odorifere crescūt. ibi etiā arbores thurifere cōualescūt / quarū gumi olibanū alias olibaꝝ a medicis nuncupantur (vt dicit hiero.) Itē mōs ē sufficientie ⁊ fecūditatis. nā ꝓpter roris habūdātiā / ⁊ pluuiaꝝ frequētiā herbis habūdat p̄cipuis pascuis vberrimis ac fructibus optimis ⁊ maturis. ⁊ iō i mōte libani nutriebātur aialia / q̄ offerebātur in tēplo ⁊ i ipsius pascuis fouebātur. Itē mōs erat eminentie ⁊ marie sublimitatis. nā (vt ait Raba. suꝑ regū) oēs alios mōtes illi⁹ regionis altitudinis situ / liban⁹ excedebat. ⁊ iō veniētib⁹ ciuiū / ꝑ remota valde maris nauigia se nauigātiū oculis offerebat / ⁊ quos deberent remigā

o p 5

tes petere portus/sua altitudine ostendebat. vt d. idem.) Itē mons erat indeficientis īfluētie et sempiterne humiditatis. nā quamuis siccitatē preferret in sua supficie. nobilissimis tñ habundabat intrinsecus venis aque vt pz in puteis aquaꝝ viuentiū qui iuxta salomōis sententiā in canticis/solent cōtinue cū impetu de libano emanare (vt dicitur Can. iiij.) quasi puteus aquaꝝ ꝛc. Itē mons confidentie et securitatis. Nam in libano quiescētes tuti sūt a venenosis et serpentibus quos sua aromatitate et virtute fugant taz herbe q̄ arbores ibidem cōtinue cōcrescentes. Nam cedri ibi crescentes suo odore fugant omnia venenosa et ibi reptilia viuere nō permittunt. (vt d. hiero Item mons est pulcritudinis et amenitatis. nam cedroꝝ et aliarū virentiū arborū mira ꝓceritas graminum et herbarū continua viriditas/auiū siluestriū canora suauitas/riuuloꝝ et fontiū multiplicitas/libanū amenū efficiūt et iocundū. Itē mōs est medicine et sanitatis ibi eni species aromatice crescunt/que sūt cōtra morbos innumerabiles remedia et medele. ibi cedri et palme/ibi cipressi et oliue quorum liquores et resine sunt cōtra diuersarū infirmitatū incomoda/p̄cipue medicine. Item mons ē letitie ꝛ iocūditatis. nā in collibus libani crescit habūdantia vini optimi ꝛ precipui/letitie ꝛ hilaritatis maxīe inductiui. Itē mons honorificētie ꝛ dignitatis. nā inter oēs mōtes arabie fenicis ꝛ sirie/mons libani in sublimitate/in fecunditate/ī amenitate/ꝛ aeris salubritate/obtinet principatū. (vt dicit Hieronymus ꝛ Josephus.

m Oria ē mons in irl'm in quo edificatū ē tēplū salomonis sicut dicitur. ij. Parali. huncenī montē emit dauid ab ornā iebuseo ducētis siclis auri iustissimi. vt in eo edificaret altare dn̄o qñ ꝓ numeratione quā fecit dauid popul⁹ ꝑcussus ē. i. palip. xxi. f. in hoc mōte imolauit dauid dn̄o ꝛ orauit ꝛ exaudiuit illū dn̄s de celo in igne sup altare holocausti. ī hoc mōte obtulit abrahā holocaustū ꝑ Isaac quē dn̄s p̄cepat ei imolari. Gen. xxij. vbi dicit glo. hiero. sup illud verbū Uade in terrā visionis ꝛ offer. f. t. sup vnum montiū. ꝛc. hunc mōtē dicūt hebrei eē illuz in quo postea tēplū cōditū ē in area ieornā iebusei in monte moria qui idcirca illū inans et lucens interp̄taꝛ qꝛ ibi ē dabyr/hoc ē oraculū dei ꝛ lex quo ꝛ sp̄us/que inspirat ꝓphetis et docet hoīes veritatē (hucusq3 hiero.) in eodē loco credit Jacob dormiuisse ꝛ angeloꝝ ascēdentium per scalā vidisse visionē (vt pz. Genes. xxviij. vbi dicit glo. sup illud verbū. Non ē hic aliud nisi dom⁹ dei ꝛc. hoc dī qꝛ preuidit tēplū ꝛ dei cultū ibidē futuꝝ. fuit aūt iste loc⁹ collis a latere montis sion vbi edificata ē postea turris dauid vnde pz ex p̄dictis q̄ mons moria fuit mons visionis ꝛ reuelatiōis mōs sacrificij ꝛ orōnis mōs ꝓphetie ꝛ instructiōis mons lumis siue illumiationis mōs angelice frequentationis/mons diuine apparitionis

n Ebo mons ē in terra moab in vertice phasga cōtra iericho de hoc monte vidit moises terrā ꝓmissiōis ꝛ ibidem mortuus ē postq̄ terraz ꝓmissionis fuit ꝯtēplat⁹ (vt dicit hiero. ꝛ pz ī histo. deu. xxxiiij

m Ons hor vacatur in numeris mōs in extremis finibus terre edon/ī quo monte mortuus ē aaron iubēte dn̄o in anno. xl. postq̄ egressus ē de egipto/cū eēt annoꝝ. c. xxiij. vt dī numeri. xxxiij. fuit autem xxx. mansio in qua remanserunt filij israel p⁹ q̄ egressi sunt de egipto sicut dī in li. iiij. c. xx. cū mouissent castra decades/venerūt ī mōtez hor qui ē in extremis finib⁹ terre edon in hoc monte suscepit heliazar filius aaron primo sacerdotij principatum

m Ons oliueti ē mons in iudea iuxta hierusalem sic dictus/propter copiā oliuarum que in monte illo maxime habūdant. ꝛ iō a beato Augustino super iob vocatur mons crismatis ꝛ vnctionis mōs pinguedinis ꝛ refectionis mons medicamīs et curationis. ꝛ hoc dicit propter oliuarum ibi crescentium habundātiā quare fructus ē vnctuosus humosus deliciosus (qꝛ vt dicit Isi. oleum oliue ex radicis amaritudine surgit in pabulum luminis in medicamentū vulneris ꝛ refectionē esuritatis. In huius montis oliuarum radice siue pede fluit riuulus qui diciꝛ torrens cedron inter cuius ripam ꝛ mōtē fuit ortus quē dominus orationis ꝛ quietis gratia sepius subintrauit vnde ꝛ ibi captus fuit primo in orto qui gethsemani dictus fuit. vt diciꝛ Joh. xix. ibi eni scz in pede montis iuxta torrentē fuerat quondā villula dicta gethsemani cuius orti adhuc tunc tēporis ibi erant vt dicit Augustinus. ꝛ illorum ortoꝝ locū dominus ex consuetudine frequētabat. hic autē mons fuit ad partē orientalē templi. ꝛ iō mane illuminabatur sole oriente de vespere vero ꝛ de nocte illustrabatur ex fulgore a luminaribus templi resplendente. ꝛ ideo merito mons luminis dicebatur. tum quia a celo ꝛ templo lumen recipiebat. tum etiam quia lucis mate

tia scz olei sui habūdantiā alijs impēdebat vt dicit Augustinus in hoc monte erat quidā viculus nomine bethphage qui sacerdotū erat in cuius montis latere erat ciuitas dicta bethania que fuit ciuitas marthe lazari ꝛ marie. vt dicit glo. super Mathei. xxi. a. De h mon te dominus od celos ascendit ꝛ supra eundē montem ad iudicium apparebit. vt pȝ Actuū i. tam in littera ꝙ glosa. in hoc monte edificauit salomon delubra ꝛ excelsa vt pȝ. iij. Regū x. et ideo vocatus est mons oliue et ꝓpiciationis mons offensionis. iiij. Re. xxiij. f. qꝛ i illis idolis offendit salomon deum suum.

O Limpus est mons macedonie excelsus nimis/ ita vt sub illo nubes esse dicanꝭ. vt dicit Uirgilius. nubes excessit olimpus. Dicꝰ aūt est olimpꝰ quasi ololāpus alias oleo lampas. i. quasi celum. hic mons macedoneā a thratia diuidit. tāte aūt sublimitatis est mons olimpi / ꝙ oēs excedit aeris turbines ꝛ alias passiones. vnde philosophi ibi ascendentes vt cursus ꝛ situs stellarum inspicerent. ibi viuere nō poterāt / nisi secu spongias cū aqua ferrēt/ ꝛ sic p aque attractionē/ aerē redderēt grauiorē sive spissiorem vt dicit magister in historia.

O Reb ē mons i regione madian. (vt d. hiero.) iuxta arabiā in deserto cui cōiungiꝭ desertum saracenoꝝ qꝺ vocatur pharan. ꝛ ē idem mons oreb. ꝛ vt dicit hiero. in hoc monte multas vidit moises visiones vt pȝ Exodi. iij. ibi vidit rubū ardentem ꝛ nō cōburentem /ibi audiuit deū sibi loquētem ꝛ multa precipientem/ sicut post de monte sinai dicetur.

M Ons pernasus ē in thessalia (vt d. Isi.) iuxta boetiā / qui mons duos habet vertices quasi in celum eleuatos/ in quibꝰ quondā appollo ꝛ liber bachus colebanꝭ forte ꝓpter locoꝝ amenitatem/ et vinoꝝ ac vinearū maximā vbertatem.

R Iphei montes sunt alpes in capite germanie (vt dicit Isid. qui a perpetuo ventorū flatu ꝛ tempestatum impetu sic dicuntur. nam riphens in greco impetus dicitur latine. dicūtur aūt alpes. i. alti mōtes ad quoꝝ cacumina nō nisi per altos pedes colliū ꝛ per aliorū inferiorū montium ꝑuenitur. in his alpibus sunt ꝑpetue niues frequētes nubes. fontiū ꝛ fluminū magnorū capita ꝛ origines bestie ꝛ fere siluestres/ aues multiplices ꝛ maxime illius generis volucres quorū ale de nocte sunt lucētes. vt dicit Isi.

R Upes sunt altissimi mōtes solidissimi ꝛ fortes supra altitudinē aliorum montium eminētes / tēpestatū impetus ꝛ imbrium fluxus cōtinue recipiētes. propter qꝺ terra superficialiter diluitur ꝛ duriores montis ptes ꝛ cōpactiores in petrā cōmutate rupes innumerabiles aliꝗ efficiunꝭ. quātūcūꝙ aūt exterius rupes multū habeāt soliditatis ꝛ asperitatis/ intus tamen habent aliquid spongiositatis ꝛ cōcauitatis. vnde humores attracti ibidē ꝛ collecti sepe p capita fontium scaturiunt ꝛ erumpunt. Uenti etiā ꝛ aque cauernas rupium intrant ꝛ sunt aliquando causa terremotus/ ex cuius violentia rupes quādoꝙ corruunt ꝛ rumpuntur solis auibꝰ ꝛ aquilis et vulturibus rupium cacumina peruia inueniunꝭ/ rupibus etiā maris littora sistuntur ꝛ ad duriciā rupis/ vndaꝝ ꝛ procellarū impetus eliduntur loca munitionibus apta/ in rupibus inueniunꝭ auium ꝛ animalium latibula. in rupibus construuntur nebulis et nubibus capita rupium obuoluuntur radijs solaribus in ortu solis summitates rupium perfūduntur/ rupes etiam dicuntur/ quia ad rumpendum sunt difficiles. sine enim ferri violentia rupes nullatenus perfodiunꝭ alias perforantur ꝛ de profundis etiam rupium venis ꝑciosi lapides ꝛ metallorū varie spēs sepius extrahuntur. partes autem in preruptis rupibus eminentes dicuntur scopuli a scobin/ qꝺ est intondere vel speculari. quia inde loca remotissima speculantur.

T Hharsa mons orientis est in iudea (vt dicit hiero.) iuxta quē habitauerunt filij iethan filij hebre quos dicit iosephus venisse deinde hierrosal'ad quem locum classis salomonis cum quibusdam cōmertijs infra tres annos venire consueuit. hic est tharsis terra scilicet ꝛ portus maris. vnde serui salomonis aurum ꝛ argentum simeas ꝛ pauos et dentes. elephantinos detulerunt. vt pȝ. iij. Regū. x.

S Egor est mons paruulus qui et bala dictus est iuxta zodoman. vt dicit hieronymus in quo edificata fuit vrbs que ad preces loth liberata est. vbi crescit vinea balsami / in signum pristine fertilitatis et poma palmarum. imminet autem mari mortuo. Et fuit in eo postea positum presidium romanorum (. De hac dicitur Isa. decimoquinto. vbi dicit glo.

vitula vocabatur/ pp̄ter lasciuiā cōstringens quia bis cōcussa. tertio corruit terremotu que robusta pmāsisset/ si post liberationē non peccasset.

S Inai ē mōs ꝯps ē oreb/ ⁊ ē i arabia i puīncia madiā. (de h̄ mōte d. iose pbus li. ij. ātiqtatū) sina mōs ē excelsus ⁊ ad pascua egregius/ optimas herbas ferēs/ erat q̄ opinio habitare ibi deū. ⁊ iō primitus ibi nemo pascebat oues. qꝛ pastores illuc mīme ambulare p̄sumebant. Huic monti appropinquans moises pdigiū vidit/ scꝫ igneū rubuꝫ nō ꝯburentē ⁊ eius viriditatē/ ⁊ florē nullatenus depascentē ⁊ eius ramos fructiferos nullo incendio deuastantē quāuis flāma velox ⁊ vehemēs nimis eēt. vnde de illo igne dn̄s ad moisen locutus ē. Item idē li. iij. ascendit moises in sina/ qui mons est excellentissimus in illis regionibus ⁊ propter altitudinē magnitudinis sue/ ⁊ scopuloꝝ pceritatē nō solū ē hominibus inaccessibilis/ verū etiā cū labore videri pōt. ⁊ qꝛ sermo erat deū circa cū habitare/ ⁊ erat terribilis ⁊ inadibilis vniuersis circa radices huius montis hebrei sua tabernacula locauerunt/ ⁊ ibi deū videre in igne ⁊ in nube ⁊ ipsū psonaliter loquentē audire meruerunt. Dicitur itaq̄ mons sinai mons diuine habitationis/ angelice frequētationis/ mons luminis ⁊ inflāmationis/ mons nubis ⁊ caliginis/ mons pluuie ⁊ roris/ mons pascue ⁊ refectionis/ mons sapientie ⁊ eruditionis quia de illo mōte dn̄s moisen ⁊ populū instruebat ⁊ ei legē ꝯferebat. mons misericordie ⁊ pmissionis. qꝛ inde bona inaudita populo pmittebat/ mons iusticie ⁊ cōminationis. quia timorē inspicientibus inferebat. vnde mōs fuit fulguris ⁊ coruscationis/ mons tube ⁊ clāgoris/ mons amicicie ⁊ ꝯfederationis. qꝛ mediante lege populū ibidē sibi sempiterno federe vniebat/ mons munditie et puritatis/ mons letitie ⁊ iocūditatis. qꝛ nulli ad mōtem accedere poterant nisi qui mēte ⁊ corpe mūdi erant. ibi etiā qui mundi erāt corā dn̄o/ cū leticia comedebant ⁊ bibebāt. mōs dementie ⁊ pietatis siue ppitiationis/ mons sacrificij et orationis. Nā ibi dn̄o imolabant/ ac precib' moisi ⁊ supplicationibus deum sibi placatū ⁊ ppicium audiebant.

S Ion mons erat in ierusalē sup cuius verticē erat arex siue turris dauid ibi posita p decore ⁊ defensione ciuitatis. In vno aūt latere montis sion erat tēpluꝫ quasi medium inter arcem ⁊ inferiorē ciuitatē vt scꝫ munitio arcis defenderet templū/ ⁊ templū cū arce ptegeret ciuitatē. ⁊ iō sepe scriptura vocat hierusalē filiā sion. qꝛ eni sicut filia ptegitur a mr̄e/ ⁊ subditur ipsi matri sic ciuitas inferior templo fuit subdita atq̄ arci. Tāte auctoritatis ⁊ nobilitatis inter ceteros mōtes fuit mons sion q̄ non solum ciuitas hierosolima/ nec etiā ipsa iudea/ verū etiam vniuersalis ecclesia tam ex iudeis q̄ ex gentilibus congregata sepius in pphetis a monte sion denominatur. sicut ibi. fundetur in exultatiōe vniuerse terre mons sion la. aqui. c. r. m. Naꝫ mons sion fuit mōs magne altitudinis et sublimitatis/ magne fortitudinis et firmitatis/ magne plenitudinis et vbertatis/ magne pulcritudinis et amenitatis/ maxime confidentie et securitatis/ maxime opulentie et locupletationis/ maxime leticie et exultationis/ perfecte iusticie et sanctificationis/ mons doctrine et eruditionis sicut scriptū est Isa. ij. de sion exibit lex. mons pphetie et reuelationis

S Elmon ē mons in tribu effraim iuxta confiniū tribus manasse in quē ascendit abimelech qn̄ dimicauit cōtra siccimitas (vt d. hiero.) et legitur iudi. ix. mons pre multitudine arboꝝ densus et vmbrosus. propter quod et selmon vmbra īterp̄tatur. Est etiam mons irriguus et aquis et niuibus pinguis et pascuosus (vt dicit̄ i psalmo dealbabuntur in selmon. mons dei/ mōs pinguis.

S Ophin est mons in tribu effraim in loco armethen/ vnde oriundus fuit Samuel (vt dicit hiero.) fuit autem locus in alto situs/ fertilis/ et graminosus/ aquis irriguus/ arboribus consitus et delitiosus.

S Aeon de quo Isa. xxxv. est mōs inter montem thabor et stagnum thiberiadis. vnde et tota illa regio sarona vsq̄ hodie est vocata. (vt dicit hieronym⁹.) Omnis etiam regio a cesaree et palestina vsq̄ ad oppiduꝫ ioppe sarona dicitur iuxta mōtem istum campi sunt fertilissimi (vt dicit glo. super psal. xxxij.) tam frugibus q̄ fructibus valde apti.

M Ons seon de quo dicitur Deutero. iij. g. dicitur pars montis galaad q̄ extenditur per desertum vsq̄ ad trāsiordanem vbi habitauit seon rex amorreoruꝫ et cecidit in sortem ruben et gad et dimidie tribus manasse (vt dicit hieronym⁹ super Iere. xlvi.) ibi. Ascendente galaad ⁊c. quere supra de monte galaad.

[s] Emeron ē mons de quo dicit. ij. Paralip. xiij. ca. mōs ī quo ē mō sebaste vel sebeste vbi reliquie iohānis requiescūt. vt. d. Hiero. In eodē qdem monte pri⁹ edificata ē samaria a qua tota regio postea samaria ē vocata. hec ciuitas rōne montis fuit fortissima/ ⁊ ad expugnandū difficilima. Vñ ⁊ reges assirio⁊ miris sumptib⁹ ⁊ bello⁊ maximis apparatibus eā trib⁹ ānis cōtinue obsederūt/ ⁊ vix per famis angustiam ꝯ ipsā ꝑualere viribus poterunt/ imo (vt dicit hiero. ⁊. Johā.) nunꝙ eā expugnassent/ si ipsi⁹ hitatores deū israhel ad iracūdiā ꝓuocātes plenā cōfidentiā habuissent in dño / et ipius legem nullatenus reliquissent. Isti⁹ mōtis proprietates quere. supra de montib⁹ israhel/ ⁊ ibi plene inuenies.

[m] Ons seir de quo sepi⁹ habet mentio in scriptura ē idem qui ⁊ mōs edon de quo supra sufficienter dictum est. quere de monte edon siue esau/ trinomius enim erat esau.

[t] Habor ē mōs ī medio cāpo gables (vt dicit hiero. sup Jere. c. xxvi ⁊ ē mōs mira rotūditate sublimis distans a diacesarea decē milib⁹ ad orientalē plagā ⁊ fuit in cōfinio zabulon isachar ⁊ neptalim. hic mons inter toti⁹ terre ꝓmissionis montes maxime est famosus rōne situtatis/ fertilitatis/ amenitatis/ fortitudinis ⁊ firmitatis. gleba eni illi⁹ montis ē fertilis vineis oliuis ⁊ alijs arborib⁹ fructiferis abilis. Aer ibi ē salubris ros frequens ⁊ dulcis/ imber tā tēpane⁹ ꝙ serotin⁹ mediocris. ibi arborū ꝓceritas/ que nō deponunt hyeme vel estate comā vel virorē suū. ibi auium multigena⁊ canor⁹ sonitus ⁊ canora suauitas/ quarū voce afficit auditus/ penna⁊ varia dispositione. ad cantū aspectū ꝓuocat visus/ in cantū suauitate delectat gustus. ⁊ iō multi sunt ibi aucupes/ auiculis locū istū frequētantibus/ retia ⁊ tendiculas imponētes sicut dicit hiero. sup illū locuz Osee. iiij. quasi rethe impansuz sup montem thabor. ⁊ cetera. Sup oīa montē istuz reddit cōmendabilē ꝑsentia saluatoris. In hoc mōte docuit. In hoc mōte grā orōnis ꝑnoctauit In hoc monte aliqñ pauit populū ⁊ tā spūali ꝙ corporali pabulo recreauit. In hui⁹ montis etiā supcilio corā discipulis suis se transfigurare voluit/ ⁊ future claritatis gloriam in suo corpore discipulis reuelauit.

[z] Iph mons ē squalidus ⁊ vmbrosus in quo latuit dauid qñ fugit a facie saul ⁊ ē iuxta carmelū ī mōte carmeli in quo nabal carmelites quondam bitabat qui fuit de stirpe caleph (vt d. hiero. Est aūt mons ille multū nemorosus dumis ⁊ arboribus infructuosis consitus ⁊ saltuosus/ feris ⁊ ibicibus pui⁹/ speluncis ⁊ antris plen⁹ ⁊ plurimū cauernosus. ⁊ iō fugitiuis ⁊ latere volentibus cōgruus est/ ⁊ ignotis transeuntibus periculosus.

[c] Ollis est tumor terre breuis terre planiciē trāscēdens/ ⁊ ad montis altitudinē non ptingens. Collis enim est monte inferior/ sed terra altior. ⁊ dicitur tumulus quasi tumēs tellus (vt di. Isid. Unde solent colles montiū eē pedes. nā de collibus ad montes /solemus ascendere altiores. ⁊ dicunt colles a colendo/ qr minori labore colunt ꝙ montes. ⁊ plus ꝙ montes ab hominibus incolunt ⁊ inhabitant. Plus acri ⁊ solari calori ꝙ inferior terra exponunt. ⁊ ideo fructus in collibus citius ad maturitatem perducuntur. imbre ⁊ rore celesti pl⁹ colles ꝙ valles ꝑfundunt. ⁊ iō fructus accrescētes in collibus alijs dulciores ⁊ sapidiores inueniūtur. Itē inter infimā terre supficiē ⁊ sūmā montis altitudinem tenent colles medium quo ad situm. ⁊ ideo aer crassior ⁊ spissior in colle ꝙ in monte/ purior vero ē ⁊ subtilior ꝙ ī valle / puriores eni ⁊ nobiliores recipiunt colles influentias ⁊ impressiones a supioribus ꝙ valles Ideo tam fructus ꝙ gramina sunt in collibus salubriora ꝙ in vallibus ⁊ alijs partibus meliora (vt d. Constantius.) Item colles citius recipiunt radiorē solis illuminationem ꝙ valles ⁊ velociorē a nubibus irrigationē. de mōtibus etiā descēdūt torrentes ⁊ riuuli sup colles ⁊ de collibus deriuantur ad cāpestria ad valles

[v] Allis ē terra decliuis ac depssa in mōtiū medio collocata vt. d. Isi. Est aūt vallis aqua⁊ a riuulis fontiū defluentium receptaculum ⁊ vehiculum. Unde patet ꝙ valles ⁊ riuulis ex montibus emanantibus irrigantur. et ex illorum circumcisione in floribus/ herbis/ ⁊ fructibus fecundant. frondiū et flo⁊ virore citius decorant. a montium et collium eleuatione obumbrantur. In vallibus etiam fit maior radiorum solarium concursus et confractio ac confluxus. et ideo calidiores impressiones in vallibus ꝙ in montibus generant/ ꝓpter qđ ī vallib⁹ citi⁹ ꝙ ī mōtibus resoluunt niues ex qua⁊ diffusiōe loca circa adiacentia humectant (vt dicit Macro) ⁊ ideo valles calide/ turbide/ grosse ac vapo/

rose/per experientiam iudicantur quarū habitatores calidis et humidis passionibus sepiꝰ molestantur (vt.d.cōstan.) domus ꝛ edificia in vallibus constituta minꝰ ventorū ꝛ tempestatum incomodis propelluntur ꝙ illa que i montibus collocantur. nam montium obiectu tuentur ꝛ a ꝓcellarū inundantiū ipetu defensantur/ terremotu incole valliū raro infestātur. cuius rō est qꝛ partes terre in valles residētes magis comprimuntur ꝛ sibi inuicē fortiꝰ adunantur. ꝛ ideo venti illas partes difficiliꝰ penetrant et subintrant ꝓpter qꝺ ptes ille qꝛ minime sint concaue ꝛ porose/ minime a ventorum subintrantium impetu agitantur. ꝓpter qꝺ non mouentur (vt.d. Aristo.) ad valles etiam confluunt sordes ꝛ ibi diutius reseruātur ꝓpter aeris corpulantiam valles citius ꝙ montes grossis ꝛ fumosis. vaporibus obnubilantur/ ꝛ densoribus tenebris obscurantur vnde partes vallium plusꝙ montiū ꝓfundātur a centrum et a celi circūferentia āplius elōgantur. Item ex aquarum multiplici concursu ꝛ limi ac luti obiectu paludes .q. inuadabiles in vallibus frequentissime coadunantur ꝛ loca ad transuadendum difficilia inueniūt Item ex humoris habūdantia carices ꝛ gramina in vallibus maxime nutriuntur. salices ꝛ alie infructuose arbores in vallibus plusꝙ in montibus crescere dinoscuntur.

C Ampus scḋm Isi. est terre planicies nec depressa vt valles/ nec etiā erecta vt montes. ꝛ iō qꝛ equalis est pedibus/ campus est a vocatus camis in greco quod breue vel equale dicitur in latino. ꝛ est campus locus planus et incultus nec vomere fulcatus nec stercore impinguatus. ſ3 potius deambulationi seu deductioni aut militari exercitationi iuxta ciuitatum habitacula deputatus locus. s. communis et publicus omnium aspectibus expositus vsibus reipublice asscriptus nulli proprius sed omnium vtilitati assignatus.

A Ger vt.d. Isido. li. xv. dr̄ eo ipso ꝙ in eo aliquid agatur omnis autem ager vt ait varro/ aut ē aruus i. stationalis/ aut consitus id est arboribꝰ aptꝰ aut pascue qꝛ herbis tm̄ ꝓ aialibus vacat/ aut florum ortus .s. floribus ꝛ apibus aptus. vnde secundum antiquos ager est terra culta/ rus vero terra inculta ut silua et pascua in qua tam pecus ꝙ lac haberi potest. Unde et rusticus nominatur. nam aggrestium hominū hec prima et ociosa felicitas est. vnde ꝛ ager dicitur quasi pascuus/ qꝛ a diuisoribꝰ agroꝝ vicinis pascēdi gratia est relictꝰ. sicut aluiꝰ dr̄ ager quem paulati fluuiꝰ in agrū reddit sic ꝛ arcifinius dr̄ grece qꝛ ceteris lineaꝝ mēsuris non continetur/ sed arcetur finis eius obiectu montiū ꝛ arriū ꝛ etiā fluuiorum sic ꝛ noualis ager dr̄ primū ꝓscissus siue qꝛ alterius annis vacat vt renouat suas vires. noualia. n. semel cū fructu erūt ꝛ simul vacua sine fructu ꝑmanebūt. aliqñ etiā dr̄ ager scalidus. i. excolidus sic dictus eo ꝙ a cultura iaꝫ exierit. sicut ex consul/ eo ꝙ a cōsolatu iā discesserit. aliqñ dr̄ ager vignosus. i. sp humidus. non humidus dr̄ qui qñqꝫ siccatur. Uligo aūt ē humor terre naturalis ab ea nūqꝫ recedens (hucusqꝫ Isi. li. xv. c. xiiij.) Ager igitur locus est exerciciī laboris. s. et sudoris. nā cū labore ager excolitur/ ligone pcutitur/ foditur/ euertitur/ vomere aperit/ semine seritur/ rastro tegitur/ rore ꝛ imbre ꝑfunditur/ spinosis cepibus circundatur et munitur/ hieme gelu ꝛ frigore cōstringitur estate estu et caumate vritur/ vere siue verno tpe colitur/ in autumno collectis fructibus iterato ꝑscinditur vomere ꝛ sic alternatis laboribus continue lacessitur.

P Redium scḋm Isi. dr̄ quasi preuidium eo ꝙ sibi a patre familias in oibus preuiditur. ꝛ est ꝓprie locus in quo a patrefamilias in medio agrorum suorum domiciliū preparatur. vel dr̄ predium eo ꝙ antiqui agros quos bello separēt prede noie possidebant.

P Ratū est cuius feni copia armenta tuentur/ cui veteres romani nomen dederunt eo ꝙ sit locus qui ꝓtinus est paratus/ qꝛ culture laborem nō requirit (vt.d. Isi.) Et ideo talia loca dicuntur prata qꝛ ad fenum et ad gramia sūt paia. prata siquidē fluibus et riuulis et fontibus irrigantur. ꝛ ꝓpter humoris habundantiā herbarū radicibus nutrimentū cō tinue ministrātem/ herbis ꝛ floribus diuersi generis decorātur. ꝛ iō ꝓpter vernātem ꝛ virentē quā pretēdunt pulchritudinem prata ridere dicuntur. prata etiā suo virore delectant visuꝫ/ suo odore afficiūt olofactū. gramiuū suorum saporere ficiūt gustum/ pratoꝝ herbe et flores mel apibus admistrant lactis copiā in armētis et gregibꝰ generāt ꝛ augmētāt. vulnera curant. ꝛ cōtra diuersos morbos remediū prestant.

D Esertū ē tre spaciū sic dictū qꝛ ab hoiꝫ habitatōe ꝛ frequētia deserit nec ab hoibꝰ colit nec inhabitat vt.d. Isi. ꝛ hoc contingit aliquotiens ꝓpter terre sterilitatē siue etiā ꝓpter aeris temperiē.

ſeu ꝑpter aquarū ⁊ fontium defectibilitatem
ſiue ꝑpter boſtium vaſtitatē. Unde deſertum
eſt incultū ſpinis ac ſentibus plenū reptilibus
⁊ venenoſis animalibus paruiū beſtiū ⁊ fera
rum ſilueſtriū/domiciliū fugitiuorū /⁊ latro/
nantiū babitaculū. terra vaſtitatis ⁊ borroris
terra deuij ⁊ erroris. Nam in deſerto vie ſunt
deuie /colles et ſemite non ſunt / tritemericis
et alijs fructibus infructuoſis conſite atq; pla
ne/barinoſe lapidoſe. puluerulente /fecnlen/
te ⁊ alijs incōmodis itinerentibus plurimum
oneroſe. ⁊ dicuntur deſerta (vt. d. Iſi.)q: nō
ſeruntur. vnde loca ſiluarum et montium que
a ſemine vacua deſerunt deſerta nuncupant.
Non minus tamen deſerta dicuntur loca pri⁹
ībabitata et p⁹ caſu aliquo deſolata vt. d. idē.

b Eremus aūt eſt inuia ſolitudo a
paucis. niſi a feris ⁊ beſtijs ībabi
tata. vnde beremite dicunt boīes
deſertas ſolitudines appetētes ſe ab aſpectu
boīm ſequeſtrantes. dicitur bic beremus bere
mi per contrarium ab bereo beres quia pauci
ibi berent atq; manent. vel dicit beremus qua
ſi berens bumus q: dura ⁊ cōpacta ſolet eſſe
terra que beremus vel ſolitudo vſualiter ē vo/
cata. In locis autē beremitatis ⁊ ſolitarijs fe
re ſilueſtres liberius q̄ in locis alijs euagant
ſecurius/cōmorantur ibidem etiam ꝑpter ne
morū ſpiſſitudinē ⁊ ſiluarū multitudinē volu
cres ſilueſtres dulcius modulantur. ibidē etiā
nidificant ⁊ conuerſantur . ⁊ iō ꝑpter feraruz
multitudinez ⁊ auiū frequētiā. loca talia q̄uis
ſolitaria a venetoribus aliquādo frequentāt
ibi etiā aucupum laquei et retia ſepius occul/
tantur talium etiam locorū babitatores pluri
bus laboribus exponūtur. nūc gelu / nūc eſtu
exuruntur nūc rore /nunc imbre(nunc pruina
nunc niue perfunduntur. raro niſi forſitan a
latronibus vel venatoribus inquietantur. et
iō locus beremiticus q̄uis multum babeat af
flictionis tedij ⁊ laboris plurimū tamen ob/
tinet commodi et quietis.

a Antrum ab atro eſt dictum eo q̄ a
tris tenebris et borridis eſt ſuffu/
ſum (vt. d. Iſido.) Eſt eniz ꝓpri
um beſtiarum in cauernis manentium latibu
lum/in quibus latitantes p̄de inſidiantur. et
ideo ſpelunca a ſpeculando antrum dī quia
inde poſt ſuas predas diligentius ſpeculant
vt. d. Iſido. Eſt autem antrū in eſtate frigidū
in bieme vero calidū ⁊ fetibus animalium nu
triendis ⁊ occultādis eſt aptū. et ſudorib⁹ aūt
⁊ vaporibus animaliū fetidum ē ⁊ corruptū.

f Foſſa a fodiēdo eſt dicta. eo q̄ ſit
terra viribus ⁊ ingenio fodientiuz
ꝓfundata/ que quāto plus i ſua
ſuperficie terra acumulata erigitur tāto iterius
amplius ꝓfundatur. et quanto altior eſt ⁊ ꝓ
fundior tanto eius tranſitus deficilior et peri
culoſior. inuenitur quantum quelibet caden/
do facilime ingreditur. ſed poſt caſum de ipſa
facili non exitur. (vt dicit Grego.) Ideo etiā
dicit biero. ſuper eze. xix. Leo in foueis capit
nam facta fouea ouis vel capra in eius fundo
ponitur. cuius odore alectus leo foueam pre
de gratia ingreditur. ſed poſtq̄ eam ingreſſus
fuerit ibi ne exeat detinetur. fouea etiam intra
foueam a latere ad modum ſpelunce foditur
in quo cauea quedam ponitur que ad modū
ciſtule preparatur. que de facili clauditur et
difficile aperitur. quando ergo leo videt ſe nō
poſſe de prima fouea egredi timens venatoꝝ
venabula latendi gratia ſecundam foueam i
greditur et ibi in cauea ad boc parata claudit
ac capitur ⁊ captiuus detinetur vt. d. biero. fo
uee etiam ſunt vtiles et neceſſarie/quia foſſa/
tis ciuitates ⁊ caſtra ne boſtibus pateant mu
niuntur. foſſatis inſuper terrarum ſpacia ⁊ ba
bitaculorum termini ab inuicem diuiduntur
replentur nibilominus fouee aquis in quib⁹
piſces ⁊ reptilia diuerſi generis nutriuntur.
Unde ⁊ fouea quaſi fouens viuas aquas ē
dicta. Nam in foueis fouentur ⁊ ſeruātur aq̄
nunc fluxibiles nunc ſtatiue/nunc eas ſubin/
trant torrentes et pluuie/nunc in eis erūpunt
capita fontium et ſcaturiunt riuuli aque viue
ſcilicet ſumma vero ⁊ precipua et omniū mu/
nitionum fortitudo et tutella ſolet eſſe fouea
quando in lato et in longo/in alto et in profū
do ordine congruo eſt parata. Nam in acceſſi
bus eſt locus ſic munitus/niſi aggere nauigio
vel ponte talis fouea tranſeatur. (vt dicit Ie
roni.)

ſ Spelunca eſt fouea ſubterranea a
ſpeculando dicta q: propter ſui la
titudinem ad circumſpiciendum
eſt apta. latum enim et a parte luci expoſitum
babet introitum/ſed in fine finem ſiue termi
num babet artum vnde ſpelunca loc⁹ ē ſubter
raneus. primo quidem euidens et lucidus in
ingreſſu deinde obſcurus et turbidus in pro
greſſu/tandem durus/ artus /et biſpidus in
egreſſu/ſi tamen egreſſus aliquando poterit
inueniri vt(dicit dama.) In locis autem mi/
neralibus vbi effodiuntur lapides et metalla
potiſſime ſunt ſpelunce que quidē ratōe extra
ctionis lapidum ſeu metalloꝝ remanēt vacue.

quibusdam tamen colūnis siue alijs appodiationibus ne corruāt sunt fulsite. sepe tamen vel nimia mole terre colūne ille desup aggrauate siue ꝓprie materie molitie resolute siue fundi inferioris humore relaxate corruūt et sic oīa in illis speluncis existentia obruūt et confundunt. vnde in speluncis manere periculosum est et difficile tum qꝛ frigide sunt et humide obscure instabiles et incerte. tum qꝛ hispide et dure in superficie graues et infimo concaue ꝛ ꝓfunde. Sunt etiā loca cōgrua occultatōi ferarū habitationi sordiū ꝛ imūdiciarū depositioni serpentium et aliorū reptiliū mansioni

c Auerna ē terra concauata a cauando dicta. eo ꝙ partes terre decauētur et perforentur a reptilibus ꝛ ab inuicē vel per partium cōpressionē siue euacuationē et erectionē diuidantur. In cauernis siquidem mures reptilia et hōmes suas faciunt mansiones/ad quas confugiunt quando timent vel vident sibi iminere aliquas ab extrinseco lesiones/ad cauernas etiam tam lapidū ꝙ arborū quandoqꝫ confugiunt volucres/columbe. s. ꝛ turtures qū timēt aquilas ꝛ accipitres in aere volantes. similiter eramāj cuniculi ꝛ lepores fugiūt ad cauernosos lapides qū audiunt canes vel ꝑsentiūt venatores. In cauernis etiam tam terre ꝙ arborū mellificant sepe apes/nidificant quidam volucres/latitāt etiam i cauernis colubri ꝛ serpentes que sepe ledunt ꝛ pungūt venenoso morsu hoīes ꝛ bestias ad tales cauernas appropinquantes terra insuper quando ex se ē cauernosa et spōgiosa patitur sepe motū ꝛ agitationem ex vento subintrante poros suos ꝛ replente ex cuius agitatione generatur terre motus. (vt dicit Aristotiles

Finit liber decimusquartus

Incipit liber quīdecimus de prouincijs

De terre autem partibus et diuersis ꝓuintijs per quas orbis generaliter ē diuisus pauca huic operi adiuuāte domino sunt breuiter inserēda. non tamen de singulis est dicendum. sed solum modo de his de quibus sacra scriptura sepius inuenitur facere mentionem.

o Rbis autem vt dicit Isido. li. xv. triphariē est diuisus. Nam vna pars Asia. alia Europa. tercia Affrica appellatur. quas tres partes orbis veteres non equaliter diuiserūt. Nam asia a meridie per orientem vsqꝫ ad septentrionē ꝑuenit Europa vero a septentrione vsqꝫ ad occidentem pertingit. Sed affrica ab occidēte per meridiem se extendit. Sola queqꝫ asia continet vnam partem scilicet habitabilis nostri medietatem. alie vero partes scilicet europa et affrica aliam medietatem sunt sortite. Inter has autem partes ab occeano mare magnū ꝓgreditur easqꝫ intersecat. quaꝓpter si in duas partes orientis ꝛ occidentis orbē diuidas in vna parte erit Asia. et in alia vero Affrica et europa. sic autem diuise sunt tunc post diluuium a filijs noe inter quos Sem cū posteritate sua asiam. Japhet europam. Cham affricā possiderunt(vt. d. glo. super. Gene. x. ꝛ super li. paralip. i. idem dicunt Crisosti. ꝛ Isido. ac Plini.

a Sia itaqꝫ que media creditur esse pars orbis ex noīe cuiusdam mulieris est appellata/que apud antiquos regnum tenuit orientis (vt. d. Isi. li. xv. hec in terra parte orbis disposita ab oriente. hꝫ ortum solis a meridie occeanū ab occasu nostro mare finitur a septentrione meotidi lacu ꝛ fluuio thanei terminatur. habꝫ autē multas ꝓuintias regiones ꝛ diuersas gentiū nationes in vita ꝛ moribus mirabiles/figuris corporū sicut et affectibus mentium mirabiliter differentes quarum noīa et situs breuiter hic ponemus sequendo ordinem alphabeti.

Assiria asie ē regio ꝛ ꝓuītia ab assur filio seir sic vocata que illā regionē ꝑmo pᵒ diluuiū īhabitauit ꝛ incoluit

hec ab oriente habet indiam/a meridie medi am tangit. ab occidente habet tigrim/a septē trione montē caucasum. vbi porte sunt caspie vt dicit Isiod. li. xiiij. In hac regione primo inuentus fuit vsus purpure. Inde etiam pri mo crinium et corporum vnguenta pcesserūt pariter et odores ex quibus affluxit romanorū luxuria et grecorum. (vt dicit Isido. et est ter ra in temperatis regionibus temperatissima. sed in multis extremitatibus propter distem/ peratas terre mansiones sicut in bestijs et ser pentibus sic etiam in hominum moribus est in pluribus inquieta. (vt dicit plinius in lib. tercio) vbi describit hominum feritates. In hac prouintia habitant assirij ab assur dicti. gens potentissima ab antiquo eufrate vsq ad medorum fines omnium in medio terre tenu it regionem. (vt dicit Isi. li. ix.)

Arabia asie est prouintia sacra et thurifera nuncupata (vt dicit Isi do. li. xv.) Ibi enim maxime ha/ bundant arbores thurifere et alie odorifere: propter quam sacram aromatum flagrantiaz greci eam eudemon. latini vero banni vocaue runt vt dicit idem ibidem. In eius enim salti bus mirra et cynamomuz crescūt et cetera me dicinalia potentissime inualescunt. ibi nascit auis fenix et aliarum rerum siluestrium tam be stiarum q etiam volucrum dissimilis et varia multitudo. In arabia etiam est diuersitas gē marum. (Nam vt dicunt Isi. Orosi. et Pli/ nius.) ibi triplex sardonius et materia gem/ me immo multiplex gemmarum numerus in uenitur. Ibi enim inueniuntur dracones et quidem aspides in quorum corporibus di/ uersarum gemmarum preciositas inuenitur. i ipsa est Sabba vel ipsa est sicca filio Chus cuius filius uocatus est sabba. (vt dicit Isi/ do.) chus nuncupata/et est pars terre arabie super sinum maris persici coangustata. et v/ sus sinum arabicum consumata. de sabba quere infra.

Armenia ab armeno iasonis the/ sali comite est vocata que amisso rege iastē collecta multitudine eu? que passiz vagabātur armeniā cepit et ex suo noie nominauit (vt. d. Isi. li. xv. hec est terra ararath in quā fugerunt filij sanacherib quā do ipsum in templo dei sui orantem interfice runt. vt narrat histori. li. Re. 7 dicit ararath mōs in quo post diluuium archa noe requie/ uit. sita est autem armenia inter mōtez thauri 7 chamasi a capadocia vsq ad capsium ma/ re protensa habens a septentrione montes ce ranneos a quibus fluuius tigris nascitur. vt dicunt Isi. plini. 7 Criso. Est autem duplex armenia superior et inferior. sicut et due pāno nie. in quarum vtraq mira 7 monstruosa quo ad nos sepius inueniunt. terra autez armenia ca vbi attingit littora tigris vel eufratis herbis et frugibus/nemoribus/ortis 7 fructibus ē iocundissima. multis tamen bestiarum crudeli um 7 serpentum generibus est repleta. vt. d. idem et de hac multa narrat Pli.

Aradia siue aradin est insula que tota est ciuitas sita in mari medi/ terraneo nō longe a tyro vt. d. gl. super illum locuz eze. xvij filij aradij in exerci tu tuo. 7c. viri sunt nautici et inpugnis nauali bus eruditi.

Albania asie maioris est prouītia a colore populi nuncupata eo q albo crine nascantur. frigida eniz regio est respectu aliarum regionum que asie ascribuntur. hec arbania habet ab oriente ma re capsium et surgit per ora septētrionalis oc/ ceani vsq ad meocides paludes per deserta loca et incultissima se extendens huic terre sūt ingentes canes aīo 7 corpore tā fero vt thau ros premant leones perimant 7 elephātes be luas fortissimas superant et prosternant vt de albanorū cane exēplificat Pli. qui missus ale xandro de leone apro et elephante in stadio triumphauit (vt. d. idem li. viij) in. c. d' canib? albanie. hec vero gens oculos habet pictos 7 glaucos in pupilla adeo vt melius de nocte vi deant q de die vt. d. idem 7 Isi. li. ix. Idem Solinus etiam pro miro narrat.

Attica pūintia eadem est que et grecia antiqua cuius pars vel ci uitas dicebatur ciuitas athenarū que quondaz fuit philosophoruz nutrix 7 ma ter liberalium litterarū qua nihil habuit gre/ cia darius nihil nobilius q diu amoris sapiē tie studio operam ipendebat (vt. d. pli. 7 Isi. libro. xv. totius attice prouintie plato athe/ narum doctor fuit. hanc demosceis eloquētia per multorum seculoruz ipsa publicauit. vt re fert salustius. sed super omnia eam cōmendat ariopagitta pauli discipulus cuius sapiētie p funditas totū fere partes decorauit (vt. d. epi. 7 Dio. ariopagitte ɔmēdatōe idē refert Isi.

Achaia grece i europa ē pūitia ab acheo quodā rege ātiquit? appel lata. h pūitia fere tota isula ē nā a septētriōe vbi macedonie iūgit udiq septa ē mari nā ab oriēte hz cyneū mare ab euro ɡcū

a meridie ionium ab affrico ⁊ occasu cassopias insulas a septētrionali parte macedonie ⁊ attice grecie sociaꝰ. huius ꝓuincie caput ē corinthꝰ locis munitissimus (vt Isido. li. xv.) Nā ad ipsā pꝫ vix accessus ꝓpter situs altitudinem/ multitudinē populi/ ⁊ ꝓpter munitiōis fortitudinē/ ⁊ maris vicinitatē. hanc cōdidit corinthus horestis filius/ quā greci corintheam vocant. i. reipublice administrationē (vt d. Isid. li. xvi.

a Rchadia est ꝓuincia inter ioniuꝫ mare ⁊ egeū (vt. d. Isi.) collocata quā archa iouis filius incole deuictus ex suo noīe archadiā noīauit. Nam etiam sitionia a quodam rege sisionio in posterū ē vocata (vt d. Isi. li. xv.

a Zauia prima ps est sitie/ que prima ⁊ maxima regio ē europe que s. europa incipit a flumine danai/ descēdēs ad occasū ꝑ septētrionalē occeanū ⁊ vsq; in fines hyspanie se extendit. cuiꝰ ps orietalis ⁊ meridionalis a ponto cōsurgēs tota mari magno cōiungiꝰ ⁊ ī flumine gades finiꝰ (vt d. Isi. li. xv.) pars itaq; sitie pria ē alauia que ad meotides paludes pertingit. ⁊ vsq; ad datiā se ꝓtendit. Est. n. regio latissima multas ⁊ seuas ꝯtinens barbaras nationes sub frigido climate constituta/ ab oriente declinās ad aquilonem.

a Mazonia est regio parti asia parti sita in europa que albanie ē vicina ⁊ ab amazonibus ē vocata. Fuerūt autem amazones gotorꝝ. q̄ exierunt de inferiori siria vxores (vt d. Isi. li. ix.) que maritus suis ī dolo interfectis. virorꝝ suorꝝ arma arripiētes hostes virili aīo egresse de maritorū suorum nece sūpserūt ꝯdignā vltionē. Nā oēꝫ masculū a sene vsq; ad paruulū ī ore gladij ꝑimerūt ⁊ feminas reseruātes hostiū spolia diripiētes ꝯiceps pariꝰ sine masculorū ꝯsortio viuere decreuerūt/ que duas reginas. s. marsepiā ⁊ lēpecā/ maritorꝝ exēplo/ qui semꝑ duos habere solebāt reges suꝑ se statuerūt quarū vna ꝓcedēs cū exercitu cōtra hostes dimicabat/ altera interī rē publicā gubernabat. Effecte sūt aūt tā fortes breui tꝑe bellatrices ꝙ magnā ꝑtē asie fere. c. annis dñio suo subiecerūt. Inter ipsas vero penitꝰ masculū viuere vel morari rōne aliqua ꝑmiserūt ex finitimis tā gentibꝰ maritos sobolis gratia elegerūt ad quos statutis tꝑibus accedentes/ ꝓlē cōceperūt. sed tꝑe cōpleto ad ꝯceptionis offm̄ instituto/ maritos a se recedere ⁊ alias māsiones querere coegerūt. masculos autem filios/ vel emactabāt/ vel recto tꝑe patribus transmittebāt. filias vero sibi reseruātes eas ad sagittādū ⁊ venādū informabāt ⁊ ne in sagittarū ictibus vel iactu māmillarū grossitie impedirentur/ eis in. vij. anno vt dicitur māmas exurebāt. et iō amazones sūt dicte. i. sine māma (vt. d. Isi. li. ix) has vnimāmas āti q̄tus multi vocauerūt. quarū feritatem domuit (ut diciꝰ) primo hercules/ deinde achilles. ꝫ hoc potius fuit ꝑ amicitiam ꝙ per vires. sic sicut in gestis grecorū et amazonū continetur (d. aūt Isido.) ꝙ ꝑ alexandruꝫ magnū amazones vsq; ad interemptionē alias interitionem penitus sunt delete. sed in historia alexādri hoc non diciꝰ. immo diciꝰ amazonū regia alexādro postulāti tributa ꝑ nūcios scripsisse de tua prouidentia est mirandum. ꝙ cū feminis ꝯfligere statuisti. quia si fauente nobis fortuna succūbere te ꝯtingat/ merito es confusus/ cū a mulieribꝰ sis deuictꝰ. ꝙ si iratis nobis dijs nos deuinceris/ parum tibi poterit cedere ad honorē. quia de mulieribus triumphasti suꝑ cuius responsio/ admiratione ductus rex generosus. dixit decens fore nō ꝑ gladiū et furorem mulieres vincere. sed potius ꝑ amorem. propter qꝺ libertatem eis. cōcessit. ⁊ ipsas non violētia. sed potius amicicia suo imperio subiugauit.

Lmania nobilis ⁊ generosa est re-
a gio in europa alemanno fluuio vltra dannubium secundum Isi. sic vocata. vbi illius terre incole prius habitauerunt qui a fluuio lemāno alamani dicti sūt hec etiam germania dicta est vt dicit Isido. li. xv. vbi dicit post. Datiam que finis est sitie inferioris occurrit germania ab oriente habens dannubium. a meridie renuꝫ fluuium. a septemtrione et occasu occeanum. Et est duplex germania scilicet superior que se extendit vsq; ad alpes et mare mediterraneum siue adriaticum vbi mare magnum sistit in aquileis partibus per paludes. Alia germania est circa renum. vtramq; germina diues est terra et inclita. et tam viribus ꝙ diuicijs. ac bellicosis populis numerosa. vnde a fecunditate gignēdorum populorum a germinando germania ē vocata vt. d. Isido. li. xv. generosos et imanes gignit pp̄los de q̄bꝰ diciꝰ ī li. ix. Isi. Germanie natōes sūt m̄lte imania corpa habētes viribus fortes audaces aīo ⁊ fortes indomiti

raptu canibus ꝛ venationibus occupati fa/cie decori ꝛ formosi / comati / ꝛ coma flaue / liberales aīo / hilares ꝛ iocūdi. ꝛ potissime sa/xones qui in predictis sunt ꝑcellentes de qui bus (d. Isi.) saxonū inquit gens in occeani fi nib⁹ ꝛ littoribus cōstituta virtute ꝛ agilitate a gilis. vnde ꝛ sic est appellata eo ꝙ valētissimū sit genus hominū prestātius ceteris piratis nō enī p terrā solū suis hostibus sūt infesti. veruꝫ ꝛ p mare illis qui se molestant ac si essēt saxei sunt iportabiles atq̧ duri. quoꝝ terra valde ē fructifera aquis ꝛ fluminib⁹ optimis irrigua i ipsoꝝ etiā mōtanis fodiūtur oīa fere metalla pter stannū. Sunt etiā alie ꝓuincie in vtraq̧ germania que nō sūt min⁹ laude digne / vt sūt austria / bauaria circa dannubiū / sueuia / Alsa tia circa renū. ꝛ mlte alie quas p singulos enu merare eēt tediosū. a saxonib⁹ aūt germanicis anglia ꝓcesserūt. quoruꝫ ꝓgenies ꝛ successio britanniā insulā possidet. quoꝝ ligua ꝛ mores angloꝝ gens / vsq̧ hodie in plurib⁹ imitatꝛ (vt d. Beda in li. de gestis anglorum) Quere in fra de littera. S. de saxonia.

a Nglia occeāi ē insula maria que circūfusa mari a toto orbe vndiq̧ est diuisa. q̄ quōdā Albion ab al bis rupibus a longe circa maris littora appa rētibus ē vocata quā succedente tpe quidaꝫ ꝓ ceres d̄ troie exadio discedētes facta classe pa ladis vt ferꝛ oraculo ad predicte insule littora ꝑuenerūt qui ꝯ gigantes qui tūc terrā posside rūt. diutius pugnaces pariter arte. ꝛ virtute i sulā sepatis gigantibus suo dn̄io subiacerūt ꝛ a bruto qui illius exercitus erat priceps. ter rā vocauerūt britāniā q. insulā a bruto tūc tē poris armis ꝛ potentia acquisitā a cuius bru ti ꝓsapia reges potētissimi ꝓcesserūt / quoruꝫ opera magnifica si quē audire delectat hysto/riā bruti legat. Illa aūt eadē insula post lon/ga tēpora a saxonibus germanicis / multis ꝛ varijs interuenientibus seuissimis prelijs ē ac/quisita / ꝛ a suis posteris ē possessa. qui brito/nibus vel mortuis vel exulatis insulā inter se diuiserūt. ꝛ singulis ꝓuincijs scd̄m lingue sue ꝓprietatē nōia imponētes lingue gentis sue memoriā reliquerunt vocantes insulā angliā ab angela regina clarissimi ducis saxonū filia que illam insulam post multa prelia possedit. (Isi) tn̄ dicit angliā ab anglo dictā quasi ter rā in fine / vel quasi mūdi angulo constitutam sed beatus Grego. videns angloꝝ pueros ro me venales / tpe paganorum: audiens ꝙ essēt anglici. alludēs patrie vocabulo (respondit) vere inquit sunt angli / q2 vultu nitēt / vt ange li. illis oportet verba annūciare salutis. Nam vt d. Beda. terre natiua alias natiuitatis no/bilitas adhuc in pueroꝝ vultibus resultabat De hac insula d. Plinius multa. Similiter ꝛ orosius scd̄m Isido. sūmatim tangit expressi us que alij obscurius retulere brittāniaꝫ scilꝫ que nūc dicitur anglia ꝛ ē insula que ꝯ aspe/ctū gallie ꝛ hispanie est sita / circuitus ei⁹ obti net quadragiesocties septuaginta v. milia. mlꝛ ta ꝛ magna flumina sunt in ea. fontes calidꝛ metallorum etiam larga copia / gagates / ibi lapis plurimus ꝛ margarita / gleba optima / ꝛ diuersis fructibus valde apta ibi oues lani gere in precipua habundātia / ibi feraꝝ ꝛ cer/uoꝝ multitudo nimia inuenitꝛ / pauci lupi vel nulli in insula repeniūtur. ꝛ iō oues q̄ ibi ma/xime habūdant tutius in caulis ꝛ in pascuis sine custodia relinquūtur (vt d. Be. vnde que dam describens insulam anglicam metrice sic dixit. Anglia terra ferox ꝛ fertilis angulus or/bis. Insul· prediues que toto vix eget orbe. Et cuius totus indiget orbis ope. Anglia ple na iocis / gens libera / apta iocari / libera gens cui libera mens ꝛ libera ligua. Sed igua me lior liberior q2 manus multas alias ꝓsequiꝛ gētis ꝛ insule dignitates / quales hic interpo nere esset longuꝫ. quere infra de britannia.

a Quitānia gallie est prouincia in europo (vt dicit Isidorus lib. xv. ꝛ est sic ab obliquis aquis ligeris fluminis ꝙ ex plurima parte terminus eius ē eamq̧ pene in orbem circūtingit appellata ter ra siquidem fertilis ꝛ amena opidis ciuitatib⁹ ꝛ castris preclara aquis ꝛ fluminibus irrigua siluis / cāpis / ortis / ꝛ pratis decora vineis ꝛ arboribus fructiferis diuersi generis consita. ꝛ magnis diuitijs opulenta / sub nomine ve/ro aquitānie multe particulares prouintie cō prehenduntur. (vt dicit Plinius (hec a circio habet occeanuꝫ (vt dicit orosius) qui aqueta nicus sinus appellatur. ab occasu hyspaniaꝫ habet / a septētrione ꝛ oriente galliam ludinē sem. ab euro ꝛ meridie cōtingit ꝓuinciā Nar/bonensem vt dicit Orosius.

a Ndegauia ē gallie prouintia que aquitānie est vicina ꝛ vsq̧ ad mi/norem britāniam se extendit. cui⁹ metropolis andigauis est nominata / a qua ī circuitu tota prouintia andegauia appellatur ꝛ de terra vinifera ꝛ fructifera / bonis omnib⁹ opulenta, similis aquitannie in vineis ꝛ i fru ge.

a Alumnia gallia lugdunensis ē ꝓuincia cuius ciuitas maior mons darꝰ nūcupaꝝ. hec ab euro habet germaniam ab austro italiā /ab occidente narbonensem ꝓuinciam/a septētrione galliā belgicam. Est autē terra siluestris /nemorosa mōtuosa/pascuosa feris pecudibus ꝛ armentis. referta/frugifera/ꝛ vinifera in multis locis

a Pulia est regio maritima i italia que est pars europe ab insula ceci lie per maris brachium separata/ terra est siquidem multum populosa /auro ꝛ argento referta. frumento vino ꝛ oleo opulenta. ciuitatibus nobilibus nobilis/indita castris ꝛ opidis premunita / frugibus ꝛ diuersi generis fructibus fertilis ꝛ fecunda. finis ē europe ꝯtra meridiem que solo mari a barbaria ē diuisa. fontes dr̄ habere calidos infirmis ꝑbentes medicinā. Metropolis autē illius regionis Brundusiū dr̄ /quā greci quondā edificauerūt ꝛ dr̄ a brūta grece qđ ē caput cerui latine. Ille eni ad modū ceruini capitis babentis cornua/dr̄ esse disposita(vt d. Isi.li.xvi. in.c.de noibus ciuitatū). Huic a latere adiacet terra que dicitur capiti nata mr̄ frugū. Nā eius gleba fertilissima ad frugū multitudinē ꝓducendā/ex cuius habundātia multe ꝓuintie sustentantur/ etiā transmarine.

a Ffrica vt quidā putāt dicta ē quasi aprica. eo ꝙ celo siue soli sit ꝑuia ꝛ apta ꝓpꝫ qđ horrori frigoris nullatenus est subiecta(vt d. Isido.lib.xv.) Alij putāt affricā esse dictā ab affer filio abrahe ex cethura/qui dr̄ duxisse versus librā exercitū/ꝛ ibi victis hostibꝰ ꝯsedisse/ eiusꝙ posteros affros nomiasse(vt.d. Isi.li.ix.) Incipit aūt affrica a finibꝰ egypti ꝑgens iuxta meridiem ꝑ ethiopiā/vsꝙ ad athlantē montem a septētrione vero mari mediterraneo claudiꝝ/ ꝛ in gaditano freto finiꝝ. hec mūdi tertia pars dr̄ esse diuisa ꝯ asiam ꝛ europā. hec hꝫ ꝓuintias multas/sicut libiā/cirōmēsem/tripoli/bisantiū/carthaginē/mauritaneā /ethiopiaꝫ /ꝛ multas alias. Est aūt illa ps mūdi i affrica. dr̄ mior spacio/ꝙ Asia vel europa. ꝫ ꝓ sua quātitate ditior ē. ꝛ mirabilior in qualitate. Nā in auro ꝛ gēmis ditissima ē. similiter in fructibus frugibus ꝛ oliuis. Mirabilissimas etiam ꝓducit bestiaꝝ ꝛ hominū spēs ꝛ figuras/ vt patebit. qn̄ regiones affrice ꝑ sua noia describentur. Solis ardoribus pre alijs terris exuritur varijs occeani finibus itercipitur. harenaꝝ cumulis sterilis i multis paribꝰ efficiꝝ/ ꝛ a satiris pilosis tigribꝰ ꝛ alijs horrēdis bestijs possidetur ꝛ hoc inferius plus patebit.

a Sturia prouincia est in citeriori hispania in confinio europe et affrice constituta. (vt dicit Isidorꝰ libro.xv.) vnde et asturees sunt dicti qui prope isturum flumen nunc inhabitant quorum terra est siluis et nemoribus quasi vndiqꝫ circumsepta vt dicit idem. illius soli incole sunt vt dicitur respectu aliorꝫ animo placidi liberales et benigni quorum ciuitas metropolis nominatur. Terra vero frumento ꝛ oleo nimis habundat. Nam terra est frigida et ad huius productionem frugum vel fructuum nimis etiam apta. habundat enim ibi milliuꝫ ꝛ castanee supra modum. dicuntur enim ibi multa crescere fructuum genera et pomorū de qbꝰ loco vini faciūt sibi potū. feris siluestribꝰ et etiā domesticis pecudibus sunt maxime opulenti. populus autem vt dicitur generaliter ex natura hilaris est et canore vocis in cursu agilis et in prelijs militaris eligantis nature siue stature et pulchre forme secundꝫ situm patrie et candi de regionis ad loquendum et forsan deridendum alios lingua leuis.

a Rogonia prouintia est in hispania. vinearum et frugum fecunda fontibus et fluuijs irrigua ab arragotis quandam occupata a quibus regio vsqꝫ hodie nuncupatur. Nam gotorum gens aliquando in illa prouintia habitabat. vnde et arrogonia quasi arrogotia est vocata (vt dicit Isidorus.) quam perfluit hiberus fluuius cuius metropolis appellatur.

b Abilonia asie est prouintia in caldea cuius caput est vrbs babilō a qua regio est nuncupata tam nobilis vt caldea et assiria ꝛ mesopotania in eiꝰ nomen aliquaudo transierunt vt dicit Isido. libro. xv. hanc preterfluunt flumina nobilissima inter que precipua sunt tigris et eufrates que de paradiso ortum habent. Est autem regio omnium frugum et fructuum fertilissima vinifera ꝛ aromaticis arboribus ꝛ herbis plena et gemmarum et metallorum copijs ditissima camelis/equis/asinis /et mulis et alijs iumentis habundantissima. feris et mirabilibꝰ bestijs ac monstruosis habundans maxime in desertis cuius metropolis quondam dicta est babilon. idest confusio. eo ꝙ ibi lingua edificantiū turrim babel ē ꝯfusa vt dr̄ gen.xi.

Cuius magnitudinem describit hieroni. super Isa. xi. Babilon inquit est metropolis caldeorum/ cuius muri. xvi. milia passuum erant per quadrū ab angulo in angulum quod est simul lxiiij. vnde duabus leucis et duabus vnius leuce partibus muri tendebant. ibiq3 erat turris trium milium passuum in altitudine id est duaꝝ leucaꝝ a lato in arctum coangustata/ cuius materia fuerunt lateres cocti et bitumine indissolubili. vnde nec igne nec aqua dissolui pōt. et quia ibi confusum est labiū ebraice dicta est babel/ grece aūt babilon. a qua regio tota in circuitu est vocata. Huic impabat rex potentissimus scilicet nabugo. qui inter ceteras mūdi nationes quas caldeoꝝ subiecit imperio iudeam captiuauit/ ꝓpter quod ⁊ babilon sub barsacar nepote suo ꝑ tirum et darium regem psarum et medoꝝ penitus destructa fuit/ necvnꝗ̄ iterato repata. sed de eius reliquijs due ciuitates scꝫ thesephon. ⁊c. fuerūt in psidis edificata (vt dicit hiero.) Locus aūt vbi quondā fuit babilon est desertus et nihil continet nisi bestias monstruosas. quere infra de caldea.

b Actria est regio in asia cui fluuius nomine bactrus nomen dedit (vt dicit. Isi. li. xv.) huius ptes q̄ sūt plane ꝑ pane rugis ambiuntur. q̄ autem aduerse sun tindij fluuij terminantur. reliqua includit cochus fluuius. mittit autem et nutrit bractea fortissimos camelos/ nunꝗ̄ pedes atterentes (vt. d. Isidorus.

b Raceana regio est in affrica/ ex duobus opidis nobilissimis vocabulum est sortita/ ex quibus vnū andromecus vocat alterū vocat bizatū. h fecūda ē glebis ⁊ oleis ⁊ hum⁹ ē ita pinguis vt iacta sibi semina in incremēto pene centesime fruges/ renascuntur vt dicit Isi. libro. xv.

b Rabancia germanie finalis est ꝓuincia que gallie belgice est contigua habens renū ab oriente et frisiā britanicum occeanum et flandricum sinum ab aquilone inferiorem galliā ab occidente superiorē vero frantiam a meridie. quā ancupissinosa ꝑterfluit multa habēs opida et famosa/ terra fertilis in fructibus populosa gens elegantis stature et venuste forme/ bellicosa/ animosa cōtra hostes. Int se aūt placita ⁊ q̄eta. i. gēs bn̄fica/ deuota ⁊ benigna

b Elgaca dicitur gallie ꝓuincia/ i europa que a belgis ciuitate ē dicta (vt. d. Isido. li. ix.) hec ab oriente (vt. d. orosius) habet germaniam ⁊ fluuiū reni/ ab euro habet alpes pēninas/ a meridie ꝓuinciā narbonensem in qua ciuitas arrelatensis sita est ab occasu ꝓuinciam lugdunensem a circio occeanū britanicū/ a septentrione britanicam insulam siue angliam. hec regio ī frugib⁹ ⁊ fructib⁹ fecūda et in mltis locis vinifera multum populosa ciuitatibus et opidis munita. gens eius feroꝝ naturaliter (vt. d. Isi. li. ix.) ⁊ animosa et fluuijs irrigua/ almis et fecundissimis nemoribus et pratis decora/ iumentis et pecudibus plena. pauca hn̄s monstruosa ꝑter ranas et colubros. pauca generans venenosa. terra siquidem generaliter solet esse pacifica et quieta. in plurimos populos lingua aliquantulū differentes est h belgica subdiuisa.

b Itinia vt. d. Isi. minoris asie est ꝓuintia in ponti exordio ad ptē solis orientis auersa tratie adiacꝫ multis antea nominibus appellata. Nam prius biritia est dicta deinde a bitinio rege fuit moꝝ bitinia nūcupata ipa ē maior frigida cuius metropolis dicitur nicomedia/ vbi fugiens hanibal princeps carthaginis/ veneno animā expirauit (vt. d. isi. li. xv.) Condita autem est bitinia primo a feniceque p̄us miramunda vocabatur. vt. d. isido.

b Ritannia occeani est insula in europa ꝑ longam inherentiam extēditur a meridie habet gallias vt. d. orosius. hec insula habet in longum passuum milia. lxxx. in latum. milia ducenta. a tergo autem occeani infinitas hꝫ oreades insulas quaꝝ. xx. deserte sunt. et. xiij. incoluntur. deinde occurrit insula tile nauigatione sex dierum vt. d. plini. li. iiij. et isido. xv. a britanica insula sepata. scd̄m orosium vero vers⁹ circiū in medio occeano sita est ꝓpter eius distantiam paucis nota. hec britānia. vt. d. pli. li. iiij. c. xvij. inter septentrionem et occidentem iacet opposita germanie gallie et hispanie maximo interuallo. huic primo albino fuit nomē forsan ꝓpter albos rupes insulam arcūdantes deinde a bruto britannia est dicta. sed tandem a germanicis ipsam obtinentibus āglia est vocata. quere. s̄. de littera anglia Est autem alia britānia minor super occeanū aquitānicū sita in ptibus galliarum/ que a britonibus relinquentibus britaniā maiorē/ ꝓpter importunitatem germanoꝝ est vsq3 hodie populata vbi vsq3 ad hoc genus britonū et nomen pseuerat. et quāuis hec britānia in multis laudibus digna sit/ non potest tamen filia matri minor britānia maiori cōpari. et ideo hn̄ mi

nor britānia debuit vocari/que sicut nec nūe/
ro populi/sic nec merito soli pōt maiori britā
nie adequari.

Boetia ꝓuīntia belladis est ptica
b la in grecia vt dicit isi.li.ix.abo
ue vt dr primitus nominata et h
hac de causa.dū eñ cadmus age
noris filius europam sororem filiam suam a
ioue raptam ex precepto patris quereret/pris
tram formidans confirmato animo elegit exi
lium et dum casu bouis sequeretur vestigia.
locum vbi ipsa recubuit adinuenit.et ideo no
mine bouis locum illum boetiam nominauit
vbi et thebas construxit vbi quondā filia bel
la dedicauerunt.et hic nati sunt apollo et her
cules maior ille thebanus.eadem est ennomia
vocata a quodam fonte.qui ibi est quondam
appollini consecrata.vt.d.isi.li.xv.In hac ter
ra est lacus quidā furialis vt qui de eo bibent
furore libidinis marcescāt vt dicit idem li.xii
ij.in.c.de aquis quere.s.de fontibus.

Boemia pars est messie ad plagā
orientalem iuxta germaniā posita
in europa que est montibus maxi
mis et siluis densissimis et altis vndiqꝫ circū
septa a germania et pannonia et nationibus
alijs per montes siluas et flumina est diuisa.
Est autem regio montium altitudine in pluri
mis sui partibus valde firma.cāpoꝝ et pra/
torum planicie conspicua.facie celi sal uberri/
ma.gleba vertilissima in vineis habundans
et ānona.in auro agento stanno et ceteris me
tallis ditissima fōtibus et fluuijs irriguua Nā
terram irrigat albea fluuius nobilissimusqui
in montibus oritur boemoꝝ.similiter et mul/
da qui pfluit bragam regiam ciuitatem.eius
montibus habundant pini et abietes/habū
dant et herbe innumerabiles/non solūmodo
pascuales/verum etiam aromatice et medici/
nales.ibi diuersoꝝ generꝝ habundant fere in
numerabiles scꝫ vrsi/apri/cerui/capreole/tra
gelaphi/bibali/seu bisontes.et inter has fe/
ras est quedam habens magnitudinem bouis
hec bestia ferox est et seua/et habet magna cor
nua et ampla cum quibus se defendit sed ha
bens sub mento amplum folliculum in ipso
aquas recolligit et currendo aquam miro mo
do in illo folliculo calefacit quam super vena
tores seu canes sibi nimis appropinquantes
ꝓicit et quicquid tetigerit depilat lingua hor/
ribiliter a septētrione hoc animal lingua bohe
mica boui nūcupatur.hec terra circuitur ex pte
orientis morauia ꝛ pannonia.ex pte euri aqui
lonaris polonia.ex parte vero meridiei austria
ex parte occidentis grauarica germanica ꝛ mis
senensi marchia circūdatur et ambitur.

Burgūdia pars est gallie senonen
b sis vsqꝫ ad alpes pennios se exten
dit.et est burgundia a burgis di/
cta.Isi.li.ix.eo ꝙ ostregori intraturi italiam
ibi fecerunt burgos plures.i.opida et munitō
nes.terra eñ est fortis/montuosa/ꝛ pascuosa
et in locis pluribus nemorosa/aquis et flumi
nibus ac riuulis irrigua/in multis locis ferti
lis et fecunda/et in multis sterilis et arida et
inaquosa/iuxta alpes maxime frigida ꝓpter
frequentes niuium et imbrium inundationes
plures sunt incole iuxta alpes/qui ex frequen
ti vsu aquaꝝ niuium efficiuntur sub mēto tur
gidi et strumosi.feris abundat scꝫ vrsis/apris
ceruis/et multis alijs.

Capadocia est ꝓuincia in maior
asia in capite sirie collocata.ab o/
c riente armeniam tangit/ab occa
su asiam minorem/ab aquilone.
tamen sciarios campos quos habuerunt quō
dam amasones et mare tumerium/a meridie
vero taurum montem/cui subiacet cecilia ꝛ isā
tia vsqꝫ ad siliciam sinum qui spectat ꝯtra insu
lam ciprum albis amnis ꝑ ea fluit qui quōdā
liddie regna disiunxit a syris.vt dicit Isido.li.
xv.et orosius li.i.hi ortum habuerunt primo
a mosoch iaphet.vnde et vrbs apud eos ma
net vsqꝫ hodie/que morera dicitur.vt.d.Isi.
li.ix.

Caldea q̄si cassidea a caleph filio
c nachor fratris abrahe fuit nomia/
ta.vt dicit isidorus li.ix.Unde di/
cti sunt chaldei a casseth quasi cas
sidei.ꝛ est regio maxima/sita iuxta eufraten/in
qua est campus duram/in quo conuenerūt gi
gantes post diluuium/et de consilio nemroth
edificauerunt turrim babel/a qua ciuitas ibi
edificata vocata est babilon.et tota regio ī po
sterum babilonia fuit nuncupata.vt patet su
pra in littera.b.querere ibi de babilonia.Sꝫ
hic dicendum est/quid Orosius dicat de ba/
bilone.libro secundo.Rex inquit primus apd
assirios qui eminere pre ceteris potuit.ninus
fuit.occiso autem nino semiramis vxor eius
totius asie regina babiloniam vrbem quā in
cepat nēroth et vt esset caput regni assiriorum
instituit stetit ꝙ regnuꝫ istud inconcussuꝫ.M
et centum septuaginta quattuor annis.vsqꝫ
ad sardanapallum quē interfecit arbates ꝑ/
fectus medorum et tunc incepit perire regnuꝫ
assiriorum.sed ex toto perijt quando a ciro et
dario babilonia est ita destructa ꝙ vix credi

poterat apud mortales ꝙ tam fortis ciuitas possit capi. fuit em̃ castroꝝ more menibus pa ribus per quadrum disposita et de murorum magnitudine et firmitate vix credi pōt. Nam in latitudine habuerunt muri cubitos quinq̃ gintaquatuor. tantum vero habuerunt in altitudine. ambitus eius in circuitu fuit. cccc. stadijs et. lxxx. mur⁹ de coctili latere fuso bitumine compactus. fossa extrinsecus late patens in quã annis circũfluxit a fronte murorum. centum erant porte. in murorum circuitu / erant & fensorum habitacula eque disposita mire magnitudinis et fortitudinis / quamuis esset ita fortis / tamen cito victa / capta / et subuersa est Nam in. ccc. et. lx. alueos flumen diuisit sicut et ante fecerat gangem fluuium quando irat⁹ contra fluuium eo ꝙ vnum de suis militibus submergisset. eundem diuisit in. ccc. lx. partes vnde subtracta aqua que fluebat per ciuitatẽ tanto facilius fuit capta (vt dicit idem orosi.) illo anno quo babilonia ab arbato incepit destrui / incepit roma fundari. Unde sub vna cõ venientia temporum / illa cepit / ista surrexit. ⁊ quando presenio defecit regnũ primũ orientis / incepit pubescere regnum occidentis.

Cedar nomen est regionis in qua habitant ismahelite qui fuerunt filij cedar primogeniti ismahel. nã ismahel fuit filius abrahe ex agar egyptia ancilla eius. vnde vetusti vocantur agareni qui modo sarraceni dicuntur quamuis vsurpato noīe frustra se ēē de sara genitos glorientur (vt di. isido. li. ix.) hi domos nõ edificãt sed tanq̃ ferales homines per vastas solitudines euagantes (in tabernaculis habitant / de predijs ⁊ venationibus victum acquirẽtes. ⁊ ideo onager fuit vocatus ismahel (vt di. glo. sup Geñ. xvi. (hic erit homo ferus ⁊c. qui) vt dicit) omnem bestiarum rabiẽ supergradietur ⁊ masueti ab eis conterentur. Nam vt di. methodius. futurum est vt ad huc semel pariter cõgregata exeant de desertis ⁊ obtinebunt orbem terre ꝑ octo ebdomadas annoꝝ. ⁊ vocabitur via illorum / via angustie. nam ciuitates ⁊ regna subuertent / in locis sacratis sacerdotes interficient / ibidem cum mulieribus dormient ⁊ de sacris vasis bibent / ⁊ ad sepulchra sanctorum iumenta ligabunt / pro nequitia christianorum que tunc erunt. hec ⁊ multa alia recitat que habitatores cedar id est ismahelite in orbe sunt facturi.

Cantia prouintia est in anglia iuxta britanicũ occeanum sita cuius metropolis dicitur cantuaria. Est autem frugifera / ⁊ nemorosa / fontibus ⁊ fluminibus irrigua / maris portubus īsignis diuitijs locuples / salubritate celi ꝑcipua

Cantabria est hispanie prouintia vocabulo vrbis ⁊ ãnis hiberi sic vocata. cuius gentis animus est pertinax ad latrocinandum ⁊ ad bellandum pronus ⁊ ad patienda verbera / semꝑ est paratus (vt dicit isido. li. ix.) huic vicina est celtiberia a gallis celticis ⁊ hiberis est sic vocata.

Chananea ē regio in siria que a filijs chanaan filij cham post diluuium est possessa. Et fuerunt ex eis decem nationes. vt dicit isido. li. ix ex quibus fuerunt septem nationes de semine chanaan in quibus maledictio chã fuit q̃si hereditario iure radicata. ⁊ ideo a filijs israhel domini precepto fuerunt deleti ⁊ earũ termini ab eisdem occupati. vt di. Isido.

Campania est italie prouintia inter romanum territorium ⁊ apuliam collocata. cuius metropolis quõdam fuit capua a siluio rege albanorum extracta a capacitate sic dicta. eo ꝙ eius terra omnem vite fructum capiat. vnde ⁊ caput est vrbium capanie / inter maximas ciuitates romam ⁊ carthaginem nominata / ex q̃ aliquando ꝓuintia italie cãpania fuerat nominata. multe sunt alie ciuitates famose locupletes ⁊ populose ad ꝓuintiam campanie ꝑtinentes sicut. neapolis et puteolis vbi balnea virgilij in honore habebantur. Est autem terra vinearum frugum oleorum ⁊ ferarum abundans fructibus generꝫ diuersorum. Est alia campania casaluina gallie senonensis ꝓuintia cuius caput ciuitas est cretis.

Cauda vocatur quedam insula in principio arta deinde paulatim dilatatur cuius ingressus est difficilis laboriosus vt patet in actibus apostolorum. xxvij. ca. Est autem hec insula inter siriam ⁊ italiam iuxta cretam ⁊ salniciam vel sardiniam.

Cilicia minoris asie est prouincia a quodam antiquiore iouis filio / vt asserunt nominata vt di. isi. li. xv. Hec ab occidente habet litteã a meridie mare siculum ab oriente ⁊ septemtrione habet montis tauri iuga. hanc cignus amnis intersecat. matrem habet orbium tharmaniam que ⁊ tharsis dicitur. fuit autẽ ibi paulus ⁊ chorisstos. Opidũ eius est vbi crocus plurimus est ⁊ optimus ⁊ spiramine flagrantissimus ⁊ colore plus q̃ aureus (vt dicit

Isido.li.xv.

Ypros est insula a cipro ciuitate. que in ea est denotata (vt dicit. Isidorus.li.xv.) ipsa est et pbaphon que quondã fuit veneri cõsecrata. multum autem fuit quondã famosa et maxime de metallis eris Ibi es dicitur fuisse repertum et eius vsus primo vt dicit idem. Terra est vinifera et fortia sunt valde illius loci vina. ciuitates habet modo multos et nobiles. Inter quas caput et metropolis dicitur nichosia. terra est vtiqꝫ mari vndiqꝫ clausa. sꝫ interius siluis /campis /pratis /vineis /et frugibus nimis plena. fontibus et amnib' irrigua et multis diuitijs pariter et delitijs opulenta. hec insula vocatur sepius cethim in scriptura. vt. d. Isi. li. nono. Et dicta est sic a quodam filio ionam nepote iaphet (vt di. Isid. De hac insula dicit orosius libro primo. Insula cipros a meridie mari cirico cingitur ab occidente mari panphilico /a septentrione aulone alitio / a meridie cite et phenicis pelago circumdatur/ cuius spacium in longo tenet. c. lxxv. milia passuũ. In lato vero mille passuũ cen tum et. xxv.

Reta grecia est insula a quodam rege crete dicto nominata. int' ortum et occasum longissimo tractu porrecta a septentrione grecie hõstibus /ab austro egyptijs vndis ꝑfusa. Fuit quondam centum vrbibus nobilibus decorata /vnde et centapolis dicta est. Primo autẽ fuit insula que remis et amnibus claruit ac sagittis. prima litteris iura dedit/ equestres turmas post tribuit, studium musicũ in ea primo repertũ ab ideis docilis mũdo tradidit et exercendo ampliauit. pecudes capras habet copiosas. ceruos autem et capreas valde paucas lupos et vulpes aliaqꝫ ferarum noxia genera nunqꝫ gignit. serpens ibi nullus /nulla noctua et si aliunde translata inueniatur /statim moritur. terra est vitibus ambita /arboribus consita /herbis medicinalibus referta /vt dip tomis et alnos et huiusmodi. gẽmas etiam generat preciosas. gignit etiam lapideꝫ qui iacedacta lus dicitur. vt dicit Isidorus libro. xv. et cuꝫ sit insula a maioribus venenis notabiliter libera /tamen spalangias id est quasdam araneas generat venenatas (hucusqꝫ isido. libro. xv Idem ꝑ omnia narrat plinius li. iiij. De eadẽ vero insula dicit orosius. creta ab oriente finit mari carpatio /ab occasu et septentrione mari cretico / a meridie mari libico quod adriaticũ vocant et habet in longo mille passuum centum et. lxxxvij. In latitudine vero mille. quinquaginta. Quere de dispositione domus dedali in grecia. Isidorum libro. xv. in. c. de ciuitatibus.

Iclades insule vt. d. isi. li. xv. quõdam grecie fuerunt quas inde ciclades autumant esse dictas. qꝛ licet spacijs longioribus a telo ꝑiecte in orbem. tamen circa telum site sunt. Naꝫ orbem greci ciclũ vocant. quidam tamen sic eas esse vocatas ꝑpter scopulos qui in circuitu earum sunt De insule in bellesponto inter egeũ mare et maleum sunt constitute. circũdãtur enim pelago in iudea et sunt in numero. liiij. tendentes a septentrione in meridiem. habent. l. milia passuum a septentrione in meridiem et. l. milia ab oriente in occasum secundum Isidorum Secundum orosium vero in. cc. prima vero intrahas insulas. vt dicit orosius. ab oriente est rodus /a septentrione cęnodo /a meridie capados /ab occasu ceceras. ab oriente finiuntur littoribus asie /ab occidente maritario /a septentrione mari egeo /a meridie mari carpatio.

Oba vel cobeo insula est adiacẽs prouincie attice in qua ypocras medicus natus est et hec insula ꝑma lanificũ arte claruit vt dicit id equos etiam dicitur nutrire laudabiles in quibus salomon antiquitus gloriari videbat' vt dicitur. iiij. Re. vbi dicitur de coba. adducebãtur ei equi.

Orsica est insula multis prouincijs corpore angulosa. hec habet ab oriente cinentũ mare et portũ vrbis romane a meridie sardiam ab occasu belleares. a septentrione ligustiacꝫ sinum et tenet in longũ. c. lxi. millia passuum. In latum. mille. xxvi.

Almacia grecie est prouincia secũ antiquã terre ptitionem a delum eiusdem ꝑuintie ciuitate maxima nominata. hec ꝑuintia ab oriẽte habet macedoniã a septentrione mesiã ab occasu bistriã a meridie sinu adrico terminat' vt dicit Isi. li. xv. (et orosius dicit idem) Gens illius terre est fortis robusta predis dedita et rapinis. piraticã etenim ex ipsis plurimũ ducunt vitam.

Acia regio est in europa a danis grecis vt dr' ꝑnitus occupata. mltis insulis et ꝑuincijs subdiuisa cum germania contigua cuius gens quondã fuit ferox et nimiũ bellicosa. ꝑpter qđ britanią

noricis et multis aliaru3 regionum insulis do
minabatur Isido. tñ dicit. li. x. dacij gotorum
fuerunt soboles et dictos putant dacos quasi
dagos de gotorum genere pcreatos. vnde cū/
q autem sint primitus procreati. H tñ certū ē
q ē multū populosa z elegantis stature come
pulchre decore facici generaliter z formose. gēs
z si animo seua/ ptra hostes tñ naturalit pia ē
z mente placida erga quoslibet innocentes.

Elos grecie insula in medio cicla/
dum est cōstituta. sic dic a eo q p⁹
diluuium cū nox vt fert multis mē
sib⁹ obumbrasset ante omnes ter/
ras illa insula radijs solis pri⁹ est illustrata. z
q: post est manifestata/ ideo nomē delos insu
la est sortita. Nam delon greci manifeste dicūt
Ipsa est z ortigia eo q ibi primo vise sunt co/
turnices aues. s. quas greci ortigias vocāt. In
hac insula iacona enixa est appollinē vt dicit
Isi. li. xv. Et est delos nomē insule z ciuitatis

Oda regio est in ethiopia in oc/
cidentali plaga vt dicit Isi. li. ix.
abundans in elephantib⁹ z ebo/
re z lignis ebeninis vt dicit glo.
super eze. xxvij.

Uropa tercia dr̄ esse ps orbis ab
europa filia agenoris regis libie
est vocata/ quā iupiter rapiens ab
affrica ad cretam adduxit et maxi/
mam ptem orbis terrar eius nomine appella
uit vt dicit Isidorus. li. xv. De europa autem
scribit orosius dicens. Europe regiones z gē
tes incipiūt a montibus ripheis meotidisq
paludibus que sunt ad orientē descendentes
ad occasum per littus septētrionalis occeani.
vsq ad galliam et belgicā et flumen renum qd
est ad occeanū. deinde ad danubiū quem hi/
strū vocant qui est a meridie et ad orientem di
rectus ponto accipitur. (Isidorus aūt li. xv.
dicit.) Incipit a flumine tanai descendēs ad
occasum p septentrionalem occeanū vsq ad
finem hyspanie cuius pars orientalis et meri
diana a ponto consurgens tota mari magno
piungitur et insulas gades finitur. pma regio
europe ē sicia inferior que a meocedis paludi
bus incipiens inter danubiū et occeanū septē
trionalem vsq ad germaniā porrigit (vt dicit
Isido. li. xv.) et hec terra pter barbaras gen
tes specialiter barbaria nuncupatur. Et sunt
gentes in vniuerso vt dicit orosius. li. iiij. In
quas prima est alania que ad meocedes pa/
ludes pertingit. post gothia. de inde dacia z
post germania. deinde gallia. z insula Brita/
nica. orcades z insule multe. tandem. hyspa/
nia minor in cuius finib⁹ finitur europa ex p
te occidentis a pte autem superiori vers⁹ meri/
diem habet multas z maximas regiones. s. pā
noniam messium traciam greciam cum finib⁹
suis s italiam cum insulis z terminis suis. Hec
mundi particula z si sit minor q sit asia (et tñ
par est in populorū numerosa generositate.
populus enim (vt di. plinius) alit corpe maio
res viribus fortiores. animo audaciores. for/
ma z specie pulchriores. q faciunt asie vel af/
frice regiones nam solaris estus adurens p/
pter eius pmanentia3 sup affros/ illos efficit p
sumendo humores corpe breuiores/ facie ni/
griores/ crine crispiores/ z ppter euaporatio
nem spirituum p apertos poros animo defe/
ctiores. Econtrario vero est apud septentrio/
nales. Nam ex frigiditate poros extrinsecos o
pilante generantur humores in corpe et effici
untur hoies corpulentiores et ex ipsa frigidi/
tate que mater est albedinis in exterioribus in
cute scz facie albiores et ex repercussione vapor
z spirituū ad interiora efficiunt calidiores in/
terius et p consequens plus audaces. hoies
vero asie quorū regio pma est ab oriente me/
diocriter in hoc se habent vt dicit pli.

Iulath puincia est in superiori in
dia ab oriente incipiens in lōgo
terrar tractu versus septentrionē
se diffundens ab euila filio habet patria chre
hebreorū vt. d. glo. sup. Geñ. l. z. x. vbi dr̄ q i
ter filios heber per iactā euilath nominat. hāc
regionem pfluit ganges fluuius qui alio no/
mie phison i li. geneseos nūcupat. quē plini⁹
mins extollit laudibus li. iij. c. xx. vbi dicit q
ganges indicus fluuius multos et q̄si infini/
tos in se recipit amnes z nauigabiles vt hy/
rapsem cantabriā. hysepin et multos alios
nec est vnq latior. l. stadijs vel p fundior. vel
altior. xv. passibus. hic fluuius circuit terrā eui
lath in qua abundat aurum species aromati
ce vt bedelliū z gēme p̄ciose. vt onicius carbū
culus et hmōi vt dicit idem et glo. sup genesiz
In hac terra multe sunt regiones ptiales in
quibus potissime elephantor abūdare dicit
multitudo.

Thiopia a colore ppli pmitus est
vocata quos solis vicinitas tenet
vt dicit Isido. li. xv. denicq vim si
deris pdit hominū color. est em̄ iugis estus.
Nam quicqd est submeridiano cardine z cir/
ca occasum est monstruosū. circa mediū est are
nosum ad orientalē vero plagā eius maxime
est deserta cuius situs ab occasu montis saltz
athlantis ad orientē vsq in fines egypti por/

rigitur a meridie ostia a septentrione nilo flu
mine clauditur/plurimas habens gentes di/
uerso vultu et monstruosa specie horribiles.
ferarum quoque et serpentum multitudine/est refer
ta. Illic quoque rinoceronta bestia.i.vnicornu/
camelon/et basilicus/dracones ingentes/ex
quorum cerebro gemme extrahuntur/iacinctus
crisopassus ac thopasius. alie gemme plurime
in illis partibus reperiuntur. Cinamomum ibi
colligitur. Due autem sunt. Una circa ortum so
lis. alia autem est in mauritania circa occasum
et illa hispanie magis est vicina. Deinde etiam
numedia. Tandem carthaginensis prouincia.
post est gerula. et vltimo contra occursum so
lis in meridie est ethiopia crusta vltra quam di
cunt fabule esse antipodes (vt dicit Isido.li/
bro.xv.) cuius sunt verba superius de ethio/
pia hic inserta. Dicit etiam idem libro nono. ethi
opes a filio iam sunt denominati/ex quo ori
ginem traxerunt chus ebraica lingua ethio/
pia dicitur. hi quondam a flumine nilo consurgentes
iuxta egyptum inter nilum et occeanum in me
ridie sub solis vicinitate insederunt/quorum mul
ti sunt populi sicut hesperius ex parte occiden
tis garamanti et trogodite et ceteri. de quibus
narrat Plinius libro.xv.capitulo decimo.

Ethiopum gentes a quodam nigra flumine sunt
vocate. quod flumen eiusdem nature est cum ni
lo. Nam consimiles gignit calamos et papiros
eodemque tempore augescit. In eius desertis mon
struosi videntur homines. Nam quidam solem
orientem et occidentem dira imprecatione id
est maledictione intuentur. quia continue maledi
cunt soli propter eius ardorem/eis valde grauem
Alij vt trogodite specus excauant/et illos loco
domorum inhabitant. serpentes comedunt et
omne quod mandi potest quibus stridor est po
tius quam vox. Alij velut pecudes matrimonij sunt
expertes passim sine lege cum mulieribus ha
bitantes/et tales dicuntur garamentes. Alij
incendunt nudi et nullo exercitio occupantur
et illi dicuntur graphasantes. Alij qui blenni
dicuntur/capita non habere dicuntur/et os et
oculos habent pectori insitos et infixos Sunt
et satiri qui figuram solum habent humanam
sunt tamen quo ad morem penitus inhuma/
ni/ Sunt etiam in ethiopia mira alia. vt
dicit idem libro sexto.c.xxxi. Sunt inquit mul
ti ethiopes apud quos omnes bestie quadru
pedes nascuntur sine auribus/etiam elephan
tes. Alij sunt qui canem pro rege habent/cuius
motu augurantes faciunt quod vident.
Sunt et alij qui ternos vel quaternos dicuntur
in fronte habere oculos/non quod ita sit in natu
ra. sed hoc fingitur quia precipua sagittarum
contemplatione vtuntur. Quidam etiam ex eis
leones et pantheras venantur/et eorum car/
nibus viuunt. quorum rex vnum solum oculum
in fronte habet. Alia gens ethiopum solis locu
stis viuunt. fumo et sale induratis et hi qua/
dragesimum annum non excedunt.

Egyptus qui prius erea ab egypto
danai fratre postea ibi regnante
nomen accepit hec ab oriente fine
sub rubro mari iuncta est/ab occasu libiam ha
bet/a septentrione mare magnum/a meridie.
vero introrsus recedit protendens se vsque ad e/
thiopes (vt dicit Isidorus li.xv.) Est autem re
gio celi/imbribus insueta. pluuiarum igna/
ra/nilus solus eam circumfluens irrigat/et sua
inundatione eam fertilem efficit et fecundat. vnde
sterilis ferax in fructibus multam partem ter/
rarum frumento alit. ceterorumque negotiorum adeo est co
piosa vt necessarijs mercibus impleat pene or
bem. finis egypti est canopia a canope mene
lai gubernatore ibi sepulto sic dicta (huiusque
Isidorus libro quindecimo) hec primitus mes
fayna a filia cham nominata est (vt dicit Isi.
libro nono) hec regio multas habet regiones
particulares et valde famosas ciuitates sicut
est memphis ab ephaso iouis filio edificata/
et taphnes metropolis egypti/eleopoleos/
et alexandria/et multe alie vt dicit Isidorus.
libro sexto. Secundum Orosium autem duplex est
egyptus scilicet superior et inferior que in oriente
et per longum se extendit cui est a septentrione
sinus arabicus/a meridie occeanus. Nam ex
occasu ex egypto inferiori incipit. ad orientem
rubro mari terminatur. xxiiij. continens natio
nes. habet autem deserta multa egyptus supe
rior in quibus sunt multa monstra et anima/
lia monstruosa. Ibi pardi/et tigrides. ibi etiam
satiri/basilisci, aspides horribiles/et serpen/
tes. nam in finibus egypti et ethiopie iuxta
fontem tigris vbi creditur esse caput nili qui
egyptum preterfluit/nascitur quedam fera nomi
ne caotephas. que quidem corpore est modi
ca et membris iners atque pigra caput habens
valde graue propter quod semper defert illud ad
terre superficiem inclinatum Quod a natura sa
luti mortalium est prouisum. tante enim est vene
nositatis et perniciei quod nullus eadem recte vi
dere posset quin statim sine remedio expiret ea
dem enim est ei vis et serpenti qui dicitur basili
cus dicit pli.li.viij.c.xxij. In egypto autem ma
xime abundat cocodrilli hipocatiri.i. fluuiales
equi et potissime circa fluenta nili.

Elas belladis puincia est grecie in europa regē bellena deucalonis pirre filio a qua et primo bellenes greci sunt vocati et in hac puincia est actha gens vbi quondam fuit athenarum ciuitas mater liberalium artium philosophorum nutrix/in qua quondam nihil habuerunt carius greci nihilqꝫ nobilius/cui in primo achaia prouincia est vicina (vt dicit Isido. li. xv) huius belladis duplex est puintia scꝫ boetia et polopensis. dicitur prima scilꝫ boetia supra dictum est. de alia post dicetur. huic belladi subiacet bellespontus (vbi multa sunt valde mira (vt dixit plinius li. vi. c. ij) Juxta inquit bellespontū dixit crates pganenꝰ esse genus hominum quos ophiages vocat. quorum contactu sonāt ictꝰ serpētū et sola manu apposita extrahūt q̄ mortifera sūt venena. Dicit et pharro ibi aliquos quorum siliue medētur contra ictꝰ anguium et serpentū. Est autem bellespotus maris mediterranei sinus vt di. Isid. li. xiij. In septentrione retorquens magnis anfractibus. iuxta greciaꝫ et illericum in angustias. vij. stadiorum constringitur vbi xerses rex fecit pontem de nauibus et sic in greciam dimicauit. dilatatur eadem aqua et facit propontidem. Denominatur autem sinus ille ab bellex sorore frixi fugiens nouercales insidias decidit in mare et mortua est cuius casꝰ bellespōti et mari et terre in circuitu nomen dedit.

Eola insula sicilie ab eolo ipote filio quem poete finxerunt regem fuisse ventorum est vt dr̄ appellata hoc aūt ideo dictū est. quia ipē fuit (vt d. varro (rector eolarū insularū. et quia earum nebulis et fumosis vaporibꝰ futuros pdicebat ventos ab inpitis visos ē vētos retinuisse in sua potestate (vt d. Isid. li. quindecimo Sunt aūt nouē insule eole dicte ab eodē que et miliane sunt dicte eo quod in eis ardeat ignis. sunt in monte ethne. vt. d. ibidem. et sūt singule insule proprijs noībꝰ nūcupate quarum prima dicitur lupara scđa grecia ab altissimis coll ibꝰ sic vocata. tercia strogile. q̄ita dedi et sic de alijs

Franconia germānie est puīcia i europa. a francis illius regionis incolis nōīata. cuius metropolis herpipolis est vocata. sita super amnem mogum. a septentrione habet turingiam et saxoniam ab oriente danubium et bauarcā a meridie sueuiā et alsaciā ab occasu puinciam renensem. cuiꝰ metropolis est moguncia sita sup renum quā mogus ibidem subintrat Est autem terra optima fecunda fructibus/vitifera/siluis decora/opidis et castris munita et plurimum populosa.

Francia que et gallia a francis primitus dr̄ nomiata. vel a frāco carnifice qui successit in regem parisius/de qua carnifices puilegiati sunt erga regem. et ab illo (vt dicitur) nominata. ab oriente habet limitē fluminis reni et germaniaꝫ/ab euro habet alpes pineos/a meridie puintiā narbonensem/a circio occeanum britanicū a septentrione insulam britanicaꝫ. et hec frantia quondā gallia belgica/a ciuitate que belgis dicitur sic est vocata (vt di. Isidorus et orosius libro. xv. Hec francia glebam habet vberem et arborum vinearum fructuum ac frugū fertilem/fluuiorum et fontium effluentiam insignem/quē duo nobilissima flumina pfūdūt in extremis eius. scꝫ renus et rodanus (vt. di. Isidorus libro quindecimo) Lapides et lapidicinas habet nobiles et ad construenda edificia singulares et potissime parisius/quod et in gipso siue vitreo ab incolis vulgariter plastro dicto maxime precexcellit. Nam terra ē vitrea et perspicua virtute minerali in lapide trāsmutata. qui lapis exustus et cum aqua tpatꝰ cōuertitur in sementū vnde fiunt parietes edificia testudines et multiplica pauimenta. et huiusmodi iementū positū i opere et plasmatum siue tritum. statī ad modū lapidis indurat. Et cū multas habeat francia nobiles et famosissimas ciuitates parisius inter oēs merito obtinet principatū. Nam sicut quōdā athenarū ciuitas mater liberaliū arciū et philosophorum litterarum nutrix. et fons omniū scienciarū greciam decorauit. sic parisiꝰ nostris temporibus non solum franciam imo tocius europe partem residuaꝫ insciencia et morībꝰ sublimauit. nam velut mater sapiētie de omnibus mūdi partibus aduenientes recolligit/omnibus in necessarijs subuenit/pacifice homines regit/et tamqua veritatis cultrix debitricem sapientibus et insipientibus se ostēdit/vrbs locuples opibus et diuitijs/prepotēs pace/gaudens aere et flumine popularibus/alias philosophantibus congruens. camporum/pratorum/et montiū pulchritudīe fessorum i studio occulos recreans et reficiens. vicorum et domorū aptudine studentibus maxime competentes et nihilominus ad refectionem et receptionem omnium aliorum ipsam frequentantiū ē sufficiens. vniuersas alias vrbes in his et consimilibus preexcellens.

Landria est puintia gallie belgi/ce iuxta littus occeani cōstituta habens germaniam ab oriente/insulam britanicam a septentrione/ab occidente mare gallicum/a meridie galliam senensem et burgundiam. Hec puintia quāuis situ terre sit puula/multis tamen bonis singularibus ē referta. Est eñ terra pascuis vberrima. et armentis et pecudibus plena/nobilissimis opidis et portubus maris indita amnibus famosis scʒ scadeleia vndiq3 irrigua et perfusa. gens eius elegans corpore/et robusta multiplex in sobole et in substantia/in omniuʒ mercium diuitijs locuples. Venusta facie generaliter et decora/affectu pia/affatu blanda/gestu matura/habitu honesta/erga domesticos pacifica/erga extraneos valde fida/arte et ingenio in opere lanifico valde preclara/per cuius industriam magne parti orbis in lanificijs subuenitur. nam preciosam lanam quam sibi anglia cōmunicat in pannos nobiles subtili artificio trāsmutans/per mare et terram multis administrat. Est autē terra plana et frugifera in multis/multas quidem habens arbores non tamen multas siluas. gaudet quibusdā locis palustribus/in quibus effodiuntur glebe que siluarū supplent defectum quo ad ignium incrementum. nam ex his calidus et fortis solet ignis fieri magis efficax q̄ ex lignis/licet inutilior et vilior quo ad cinereʒ/grauior quo ad redolentiam et odorem.

Enicia puintia a fenice fratre cadmi est vocata/quia fenix de glebis thebis egyptiorū in siriam piectus apud sidonē regnauit/et ex suo nomine feniciam appellauit. Ipsa est vbi est tirus contra quē loquitur Isa. (vt. d. isi. li. xv. et nono) Hec habet ab oriente Arabiam/a meridie mare rubrum/ab occidente mare mediterraneum a septentrione montem libanum. vnde terra optima ē/arborib9 p̄cipua i frugib9 et fructib9 terra fecundissima lactis/olei/et mellis. terra ē montuosa et campestris/irrigua fontibus et aquis. in cuius montibus metalla diuersi generis fodiuntur.

Rigia minoris asie est puintia sic dicta a frigia europe filia regine vicina galatie ex pte aquilonis/lithonie vero ex pte meridiei/lidie vero ex parte adheret in oriente/ab aquilone vero mari hellisponti terminatur vt. d. Isi. li. xv. Sunt aūt due frigie. maior q̄ hʒ smirnā mior q̄ hʒ biliū litbomā autē diuidit fluuius hemicis frigia. vt dicit idem. Frigia autem dardanica est appellata/a dardanio qui profectus de grecia cū dracio fratre suo frigiā obtinuit/et ibi regnās a suo nomine frigiam dardanicam nominauit dracius autem draciam occupauit. vt dicit is libro nono.

Risia est puintia in finibus inferioribus germanie sup littus occeani tractu longissimo constituta q̄ a fine reni incipit et mari danico terminatur. cuius incŭcole frisones a germanicis nuncupātur. In habitu aūt et in moribus plurimū differunt a germanis. nam viri fere omnes in coma circulariter sunt attonsi/q̄ quanto sūt nobiliores/tanto altius circūtonderi gloriosi9 arbitrantur. Est autem gens viribus fortis/pceri corporis/seueri animi et fortis/corpe agilis/lanceis vtentes ferreis pro sagittis terra plana/pascuosa/palustris/et graminosa lignis carens/pro ignium fomento terre bituminosis cespitibus aut boum desiccatis stercoribus sepe vtens/gens quidem est libera extra genteʒ suam alterius dominio non subiecta. morti se exponunt gratia libertatis. et potius mortem diligunt q̄ iugo opprimi seruitutis. ideo militares dignitates rennuūt/alias obnuunt. et aliquos inter se erigi in sublime non pmittunt sub militie titulo. subsunt tamen iudicibus quos annuatim de seipsis eligūt qui rempublicaʒ inter ipsos ordinant et disponūt p castitate multum zelant et omnem impudicitiam seuerius punientes. filios suos et filias vsq3 ad cōpletum fere adolescentie terminū castas seruant. ex quo contingit q̄ tunc temporis data nuptui ipsorum soboles plem cōpletaʒ generat et robustam.

Ortunarum insule in occeano sūt site contra leuam mauritanie occiduo proxime inter se interiecto mari discrete (vt dicit Isidorus libro. xv.) q̄ ab omnium bonoȝ et precipue messiū et fructuū fecunditate/fortunate insule sunt vocate q̄s gentiliū error et carmina poetarum pp̄ter soli fecunditatem paradisum esse putrauerunt. (vt dicit Isidorus li. xv. Idem di. plinius libro. v. capi. xxxij. et dicit ibi crescere arbores vsq3 ad centum. l. pedum proceritatem. in eis est copia pomorum auiū multitudo/ibi est mellis habundantia pariter et lactis et maxime in caprana insula a multitudine caprarum et arietum sic nominata. ibi canū mirabilis fortitudo et precipue in canaria insula que est a multitudine canum ingentis fortitudinis et magnitudinis/sic vocata.

g Alilea regio est palestine sic vocata. eo quod gignit candidiores homines quam palestina. Hec autem duplex est scilicet inferior et superior / et sunt contigue ad inuicem et connexe adherentes sirie et fenici. vtriusque gleba ferax est et optima. frugibus fructibus vineis / et oliuis vberrima et fecunda / aquis irrigua. nam iordane flumine profunditur in aliqua sui parte / lacus habet nobiles maximos vtiles et salubres qui pro sui magnitudine et piscium multitudine maria nuncupantur. Est autem vt dicit Isidorus. lacus tiberiadis sic vocatus ab opido tiberiadis. et est lacus cunctis salubrior / ad sanitatem corporis efficatior / habens stadia decem. Quere supra de lacu tiberiadis et de lacu genesar in tractatu de aquis et stagnis.

g Alatia regio est in europa / a priscis gallorum gentibus ex quibus extitit occupata (vt dicit Isi. libro nono et quindecimo (Nam galli a rege butinie in auxilium euocati regnum cum eo obtenta victoria diuiserunt / sic que dedit inceps grecis admixtis primo gallogreci nunc ex antiquo gallorum nomine galli dicuntur et eorum regio galatia nuncupatur Est autem regio latissima et fertilissima europe continens magnam partem que nunc rutenea a pluribus nominatur.

g Allitia prouintia est in hispania a candore populi regionis taliter nominata / pre ceteris enim partibus hispanorum dicuntur esse albiores. terra dicitur frugifera / occeano vicina / multis habundans bonis. Hi grecam originem sibi scribunt. vnde et naturali ingenio valent. vt dicit Isido. li. nono. Nam post finem troiani belli plures ex grecis ad galliciam sunt profecti. et ibi manent vsque ad presens tempus

g Allia europe est prouintia inter pirineos montes et occeanum britanicum constituta / que etiam a candore populi est sic nuncupata. gala enim grece lac dicitur et ideo sibilla eos gallos id candidos vocat. dicens. tunc lactea colla auro humectantur. secundum enim diuersitatem celi / et facies hominum et colorum et animorum diuersitates / existunt et corporum quantitates. Inde roma graues / generat grecia leues / affrica versipelles / gallia natura fortes / ingeniòque acres (vt dicit Isi. li. nono) hec regio ab oriente habet germaniam / ab occidente hispaniam / a meridie italiam / ab aquilone vero occeano britanico terminatur (vt dicit Isi. hec quondam fuit triphariа scilicet belgica celtica et togata. sed has prouintias franci nunc inhabitant a quibus francia appellatur Quere supra in littera. ff. de francis et de francia.

g Adis insula est in fine hispanie sita que diuisit affricam ab europa in qua hercules posuit colunas mirabiles et insignes. et inde cirenei maris fontibus occeani estus nutritur. Est autem a prima terra. c. xx. passibus separata / quam tirii de mari rubro profecti occupantes in lingua sua gadis id est separatam nominauerunt pro eo quod mari sit vndique circumsepta in qua crescit arbor palme siliis cuius gumi factum vitrum cereminiam reddit. vt. d. Isi. li. xv. Est autem insula fructibus et speciebus ditans multas partes orbis / et precipue occidentis.

g Recia a greco rege est vocata qui ipsam regionem incoluit et eam suo nomine nominauit. vt dicit Isi. li. xv. sunt eius prouintie septem. ab occidente dalmatia / deinde ephirus / inde hellades / inde thessalia / post macedonia / et postea achaia / et due in mari scilicet creta et ciclades. Est autem regio latissima multis nominibus nominata terrarum et mariu divitijs opulenta / multorum regnorum domina / militie nutrix / philosophie mater et inuentrix omnium bonarum artium et magistra. cuius gens fuit antiquitus bellicosissima. dono sapientie et scientie predita / sermone disertissima / legi subdita pia circa extraneos / pacifica circa incolas et domesticis quieta / contra hostium iniurias intollerabilis nimium infesta. sicut in libro de grecorum laudibus narrat varro.

g Etulia affrice est prouintia a getis que de grecorum siue gotorum processerunt reliquijs. vt dicitur nominata. vt dicit Isidorus li. nono. qui ingenti agmine congregato nauigio vsque ad libie partes peruenerunt et ibi sedes suas vsque hodie posuerunt. et qui ex getis venerunt / deriuato nomine getuli nuncupati sunt. et ideo est opinio apud getos mauros et illo gente sibi esse consanguineos et propinquos. vt dicit Isi. li. ix. Iuxta istos habitat gaulon gens a meridie vsque ad occeanum hespium puagans in desertis et discurrens. Hec nomen gaulon insula dedit que est iuxta ethiopiam / vbi nec serpens nascitur nec viuit vt. d. idem. Sunt etiam in fine affrice populi quasi bestiales qui gramantes dicuntur / a gramante rege appollinis filio nominati qui ibi ex suo nomine grama opidum condidit et construxit de quibus dicit pli. quod fere a consortio humanitatis sunt remoti.

g Gorgones sunt insule occeani ob uerse promunctuario qd vocatur ve sper aserus. quas incoluerunt gor gones femine aliti. i. veloci p vicinitatem hir suto aspso corpe. et ex his fuerunt insule nomi nate. vt. d. pli. li. xv.

g Gotia sitie inferioris e puintia in europa que vt creditur a magog filio iaphet est vocata. vt. d. Isi. li bro. ix. vnde di. q veteres illas nationes ma gis gestas q gotos no minauerut. Et fuit quo dam gens fortissima mole corpor inges / ar morum genere terribilissima. d quor sobole ma xima ps europe 7 asie credit populata. Na eo ru sobiles sunt daces et alie nationes ex pte oc cidentis / getuli in affrica / amozonas in azia ex gotorum psapia pcesseru t. vt dicit ide li bro nono et quindecimo. Est aut vsq bodie re gio latissima ab aquilone hns norwegia a da cia in alijs eius lateribus mari occeano circu datur. huic regioni adiacet insula quedam no minata gothlandia gothorum terra dicta qz a gotis fuit antiquitus habitata. et est insula frugifera / pascuosa plurimu et piscosa. et multi plici genere mercium maxime negotiosa. na pel les varie et ceteror copie de regionibus diuer sis ad illam insulam nauigio deferuntur / 7 in de in germaniam / galliam / britaniaz / 7 hispa niam per occeanum deducuntur.

g Gidum est regio in insula zitra asi am inter siriam et italiam respici ens versus panphiliam et etiam ciciliam ex opposito contra cretam. vt patet in glosa. sup actuu. xxvij.

h Hircania est regio in asia sub iugis caucasi constituta. regio quide e latissima hns multas gentes / mo ribus et lingua differentes (vt dicit. Isi. li. xv. Dicit etiam orosius q se extendit a caucaso vs q in sitiam / habens gentes. xliiij. que ppt ter re infecunditatem longe lateq euagantur / ex quibus quedam agros incolunt / quedam de venationibus viuunt / quedam vero truces ac bestiales pnitiose carnibus humanis viuut 7 sanguinem ipsor bibunt (vt dicit Isido. li. quindecimo) vbi subdit. Hircania est dicta a silua hircana que sirie subiacet habens ab ori ente mare capsum / a meridie armeniam maio rem / a septentrione albaniam / ab occasu sui hibemiam. Est autem siluis aspa copiosa im manibus feris pardis / tigribus / et pantheris gignit aues etiam que dicunt hircane / quaru penne nocte plucent. et tales etiam aues in germania inueniunt (vt. d. isi. ibidem) Isti9 hircanie populos deuicit iohannes hircanus filius simonis summi sacerdotis tpe machabeo rum quib9 deuictis iohannes hircanus noia tus est (. vt. d. magister in historijs in pncipio historie euangelice Idem etia dicit hieronim9

h Iberia est regio in asia iuxta pon tum armenie iuncta. In hac her be nascuntur que vtiles sunt tin cture. vt. d. Isi. li. xv.

Ispania prius ab iberio amne fu it hibrea nuncupata. postea ab hi spalo fluuio. vt dicitur hispania e vocata. et ipsa vere hesperia a stella vesptina occidentali si fuit antiquitus nucupata. Est aute sita inter affrica et europa a septentrione pirenèis montibus clausa a reliquis ptibus est vndiq mari conclusa salubritate celi equa lis / omnium frugu fecunda / gemmar 7 metal lorum copijs ditissima. Interfluunt autem ea flumina nobilissima scz betis / mineus / hibe rus / et tagus auru trahens / vt in asia pactol9 et hermus. Sex habet puintias. s. tara conen sem / carthaginensem / luctaniam / gallitiam / beticam / et affricam / in regione affrice e rigita neam. Est autem duplex hispania scz citerior et vlterior. hucusq. isi. li. xv (Dicit aut orosius hispania vniuerso terrar sicuti zona a circuf u sione citium currenti. qz pelagi pene insula ef ficitur. hmoi angulus e pprior qui spectat ad orientem / a dextris est ei aquitania puintia / a sinistris balgarito mari coartatur / et narbo nensium finibus interseritur Scds angulus citium intendit / vbi brigiantia ciuitas gallie sita est 7 ad spectaculum britanie se erigit. Tercius angul9 e quo gade insule intente ad affricu athlantem montem interiecto sinu oc ceani pspiciunt. hucusq orosius. Hispaniaz etiam comedat pli. de metallis Dicit em q fe re tota habundat auro et argento / ere / et ferro stanno / et plubo / tam albo q nigro. regiones habet plures / gentes multas / bellicosas 7 for tes / quor quidam grecor aliqui dicunt fuisse soboles / visegotor successores (Idem etiam dicit isidorus) Na multas hz puintias ptia les / nobis notas. vt gallitiam / qui greca sibi vendicant originem (vt dicit isi. li. nono) au sturiam sic dictam. eo q montibus cotra austu rium flumen sit vndiq circusepta. habet 7 cel tiberiam / a gallis celticis sup hiberum flumen residentibus / sic vocatam.

h Ibernia occeani est insula in euro pa britanice insule vicina. spacio terrar angustior. sed situ est fecun dior. hec ab affrico in boream porrigitur. vt

dicit isi. libro quindecimo. cuius ptes pores in hibernum cantabricum occeanū tendūt. vn̄ etiam ab hibero occeano hibernia est nominata. Est autem insula frumentarijs campis vberrima fontibus et fluuijs irrigua / pratis et siluis amena in metallis fecunda et gemmifera / nam ibi gignitur lapis sexagonus scʒ iris qui soli oppositus format in aere celestē arcū ibi etiam inuenitur lapis qui gagates dr̄. ibi margarita candida inuenit̄. Quātū ad salubritatem celi est hibernia regio valde tempata / modicus em̄ est ibi excessus vel nullus i frigore vel calore. Lacus habet mirabiles et fontes. Nā ibi est lacus in quo si p aliquod spacium longū / palus ligneus infigatur / pars q̄ est infixa terre conuertitur in ferrum pars vero que est in aqua in lapidem. sed que supra aquā manet lignum. Est et alius lacus i quē si picias virgas coruli / ꝯuertēt̄ i virgas fraxini et ꝯtrario si virgas fraxinias inmiseris in coruleas mutabuntur. Sunt ibi loca in quibus cadauera mortuorum nunquā putrescunt sʒ ibi semp pmanent incorrupta. Est etiā in hibernia quedam insula parua in qua homines nō moriuntur. sed quādo nimio senio afficiuntur vt moriantur / ipsi extra insulam deferuntur. In hibernia nullus serpens / nulla rana / nulla aranea venenosa. immo tota terra adeo est contraria venenosis vt terra inde delata et spsa / serpentes perimat et buffones. Lana etiā hibernica et animalium coria / fugant veneno sa. et si serpens vel buffones nauigio in hiberniam deferant̄ / statim moriuntur. multa alia sunt mirabilia in terra illa De hibernia dicit solinus hibernia inquit est insula que primat. britanie in magnitudine et humo. incolarū ritu aspera / ibi anguis nullus / ibi quidē rara gens in hospita et bellicosa sanguine interemptorū hausto p̄us victores vultus suos obliniunt phas atq₃ nephas eodem loco ducunt ibi nulla apis / et ad ventū in puluerē seu lapillos si quis sparserit inter aluearia examina fauos deserunt. Mare autem hiberium versus britanniā vndosum et inquietū / et toto anno vix est nauigabile nisi paucis diebus. Diffunditur autem p centum triginta milia passuū p latū (hucusq₃ solinus de mirabilibus mūdi) Gens hibernica est habitu singularis gens et inculta. victu parca / animo seua / vultu ferox et torua / affatu aspersa erga suos tn̄ liberalis et affabiles ac benigna et maxime illa gens que nemorosa et paludes inhabitant ac montana hec carnibus pomis et fructib9 pro esu et lacte p potu est contenta. gens dedita ludis et venationi potius q̄ labori.

India orientalis est regio in asia sic dicta ab indo flumie quo clauditur ex pte occidentis. hec a meridiano mari porrecta vsq₃ ad ortū solis / a septentrione vsq₃ ad montē caucasum puenit. hʒ gentes multas et opida insulam quoq₃ tabrobane. gemmis et elephantib9 refertā habʒ etiā gersam et argeram insulas auro et argento refertas et fecundes. Sunt etiam vtiles in arboribus / quibus folia nunquam cadunt. habet etiam india fluuios nobilissimos gangem / indum et hipanem / regiones indicas illustrātes. Est autem india fauonij vento saluberrima in anno bis fruges nutrit gignit quoq₃ ciceri coloris homines / elephātes ingentes / monoceron bestiam / sitacū auē / hebanū etiā lignum / cinnamomū / pip / calamū aromaticum mittit et nutrit et ebur. Lapides p̄ciosos berillos. crisopassos / carbūculos / adamantes margarita et vniones quibus nobilium ardet ambitio feminarum Ibi sunt montes aurei quos adiri pp̄ter dracones et griffones et diuersorū hominū monstra impossibile est (vt dicit Isi. cuius sunt ea verba omnia sup̄dicta. vt pʒ. li. xv. Est aūt india inter omnes regiones orbis maior opulētior potentior populosior. Unde mira de indorū multitudine et potentia recitat pli. in li. vi. c. xix (dicit ei) q̄ sūt reges multi in india / quorū aliqui hn̄t sub se. xl. milia armatorū. aliqui hn̄t quinq₃ milia equitū / et nouem milia elephantorū q̄ p oēs dies stipendiant̄. Un̄ multarū opū ē maxima ꝯiectura. Alij hn̄t peditū. lx. milia. et equitū mille et elephantorū. cc. et hi oēs ad p̄cinctū bello sūt parati. vnde pʒ q̄ terra est pot ens et opulenta. vnde vt dr̄ ibidem. Indorū quidā tellurē exercent. quidā militiā capessūt. alij merces suas euehūt respublicas alij poptime tēperāt et regūt alij regibus assid ent alij iudicia reddunt quidam potissime religioni vacant / et intendunt sapientie discipline. Et cū inter oēs regiones sit vastior atq₃ maior p̄ omnibus mirabilior est nam vt. d. pli. li. vij. c. ij.) India inquit in longo ptractu versus ethiopiam in miraculis habundat. In india ei gignūtur maxima animalia et etiam canes ceteris grandiores. arbores etiā tāte pceritatis ibi crescere dicant̄ / vt sagitt̄ superari nequeāt. H aūt faciunt vbertas soli et tempies celi et habūdantia aquarū ficus arbor ibi tantuʒ se ptendit vt sub vni9

latitudine multe turme possint discūbere. Arū dines etiā ibi sunt tante pceritatis vt singu/la internodia alueo nauigabili ternos homi/nes interdum ferunt sunt autem ibi homi nes magne stature altitudine. v. cubitoꝝ extendē/tes q̄ nec expuūt nec dolore capitꝭ nec dētiū nec oculoꝝ languorib⁹ afficiūt. nec ab imoderato calore solis eorum corpa leduntur. ꝰ potius in durantur. philosophi etiā eoꝝ quos gignoso phistas vocant ab ortu diei vsqꝫ ad occasum stando in calidissimis arenis solem imobilib⁹ oculis intuentur. In quibus etiam montibus sont homines qui habent auersas plantas ⁊ digiti in pedibus sunt octo. Sunt et ibi cani na capita habentes qui feraꝝ pellibus vestiū tur/ m̄ latrant vt canes et aliter nō loquuntur. Uenatu et aucupio viuūt/vnguibus et denti bus sunt armati. In magna sunt multitudie plus q̄. c. xx. milia (vt tradit idem) sunt etiam in quadam gente indie femine que nunquaꝫ pariunt/nisi semel ⁊ geniti confestim canescūt ibi satiri et ceteri homines monstruosi de qui bus in tractatu de animalibus monstruosis. dictum est. Sunt et quidā homīes in fine ori entalis indie circa ortū ganges hoīes sine ore vestiti frondiū lanuginū qui solo odore nariū viuunt nec aliquid comedūt vel bibunt. sꝫ so lum odorem florum et siluestriū maloꝝ nari/bus attrahunt/et inde viuunt. in malo odore cito moriuntur Sunt alij qui diutissime viuūt et nūquā senescūt. Sūt etiam qui in iuuentu te canescunt in senio nigrescunt. hec et multa alia recitat pli. ibi mirabilia.

Idumea regio est in arabia ab edō idest ab esau filio isaac nominata Nam filius esau qui edon cogno minatus est expulsis amorreis terram illā ha/bitauit et eam idumeā id est terrā filioꝝ edon deinceps vocauit. Est aūt idumea p quedam deserta a palestina sepata/cuius fines vsqꝫ ad mare rubrū se extendit. Est autē terra fortis et montuosa/sub forti calore solis constituta. et ideo incole terre contra solis ardorem faciunt sibi domos subterraneas/et spelūcas vt dicit glo. sup abdiam.

Iudea ē regio i palestina ex noīe iu de appellata/cuius mb⁹ reges habuit. hec p⁹ chanaan est dicta a filio cham siue a decē cha naneorum gentibus/quibus expulsis iudei il lam terram possiderunt. Inicium longitudis ei⁹ s a vico arsa. vsqꝫ adiuicā iuliatē porrigit/in quo iudeorum et tiroꝝ habitatio est cōmu/nis. latitudo aūt eius a monte libani vsqꝫ ad lacum tiberiadis se extendit, in medio autē iu dee est ciuitas hierosolimoꝝ quasi vmblicus tocius regionis terre variarū opum diues/fru gibus et fructibus valde fertilis/aquis illu/stris/habundans in metallis/cedris/palmis cipssis/et alijs nobilissimis arboribus insig/nis. plena vineis/malisgranatis/et oliuis. ter ra lactis et mellis. Unde secundū Gregoriū iudei eam patribus repromissam terram fluen tem lacte et mele putauerunt. Cum ibi illis re surrectionis p̄rogatiua polliceretur. vt. d. isi. li bro. xv. De hac. d. plini. li. v. c. xiiij. Judea ps est sirie quē longe late qꝫ diffunditur/que egy pto et arabie pxima est asperis dispersa mon tibus quā iordanis amnis pfluit et galileam a ceteris iudeis diuidit et distinguit. In iuda autem est hierosolima ciuitas clarissima vrbi um orientis. Habet aūt iudea fontes calidos et salubres/habet etiam in fine mare mortuū qđ lacus asphates dr̄. sic dictum eo qꝫ nihil gi gnit viuū/nisi bitumen in quo nihil viuit. sed si piectum fuerit aliquod viuū supnatat. ab h lacu iordanis amnis ebibitur et laudatas p/dit aquas pestilentibus intermixtas.

Italia regio est magna in europa a grecis populis nūcupata olim et ideo magna grecia nūcupata ē vt. d. isi. li. xv. Deinde a rege saturno saturnia est vocata. eo qꝫ ibi saturnus a ioue de suis se dibus pulsus ibi latuit. Postremo ab italo siculorum rege ibi regnante italia est vocata. cuius situs longitudine amplius q̄ latitudine a circio in eurū extenditur a mediterraneo ma/ri/ab aquilone adriatico clauditur/ab occasu alpiū iugis finitur. terra est in rebus omnibus pulcherrima soli fertilitate pabuli vbertate gra tissima nobiles habet lacus/sicut vennatum auernū atqꝫ lucernū et multos alios fluuios no biles scꝫ eridanū siue padum tiberum becta/num et huiusmodi. gignit gēmas. s. gagatē li/gurū margaritā et coralliū. vrcam q̄ serpentē ⁊ lincem feram et multas auiū species singula/res Hec regio dr̄ esse espera ab espo stella si/cut et hispania. eo qꝫ greci nauigando in italiā et in hispaniam considerant stellā illā. sꝫ hi/spania dr̄ hespa vltima qꝫ in loco vltio sub oc casu ē locata hucusqꝫ. isi. li. xv. Inf oēs aūt re/giones europe occidētales/italia optinet pn̄/cipatū. Insulas ei hꝫ nobiles et port⁹ maris insignes/puintias cūctis diuitijs locupletes ciuitates populosissimas/mur fossatis ⁊ alijs apparatib⁹ bellicosis nimis fortes/auri ⁊ ar gēti copiose habūdātes. duodeci ꝫm pli. li. iij famosas ⁊ potētissias p̄ter pticulares isulas ɔ tinet regiones / de quibus idem tractat.

Est autem contra orientē septentrionē et occi/dentem altissimis alpibus et montium iugis vndiq̧ circūcincta. ꝛ q̄bus oriunt̄ nobilissima flumina renus scȝ et danubius que germaniam ꝑterfluunt. et rodanus cum cancia. et multis alijs que galliā maxime lugdunensem et narbonensem et belgicā in locis pluribus circumfundunt.

i Caria est insula de cicladibus ab occidente que icario mari nomen dedit/ et iacet inter sauium cindonum ꝓsatis ꝓminentibus inhospitalis est et nullis finibus portuosa. Dicitur autem icaria ab icaro cretensi/ qui ibi submersus est. vt. d. Jsidorus. li. xv

i Insula autem dr̄ terra mari vel flumine circūdata. qꝛ in solo sita (vt dicit Jsi. li. xv.) Undiq̧ aquaruȝ fluctibus insula includitur/ attamen illesa sic non frangitur nec dissoluitur. quin potius ꝑ applicationem fructuū ad insularū ripā/ ꝑ cōpactionem ꝑtium terrestrium insula amplius solidatur. Jn extremis siquidem ripaꝝ ꝑtibus aquarum alluuione aliquantulum subcorroditur et consumitur. sed circa eius interiora/ ex eius consumptione extrinseca fortius adunat̄ Jnsule etiam quandoq̧ fluctibus et aquarū inundationibus cooperiuntur et per terre et limi cōpationem augmentatur/ ex aque vicine circūdatione et humoris ꝑ poros attractione. insule viresunt et fecundantur.

k Carthago nomē est ciuitatis et prouintie affrice in hispania. et ē duplex maior et minor/ et vtraq̧ cōdidit mardido ꝑficiscens de fenice. Jn littore affrice duplicē vrbē cōdidit. ꝛ eā ꝑmo carcadē lingua fenicea nominauit. que sermone v̄so karthago vocata est. et ab hac ciuitate tota ꝓuintia in posterum carthago est vocata Ciuitateȝ aūt hanc cū fuerat nominatissima et non inferior roma sapio al's scipio cū romanoꝝ exercitu destruxit penitus et deleuit. vt. d. Jsi. li. xvi. que aūt nunc est a romanis postea cōdita est. vt. d. idem. Est aūt karthago in vera affrica inter bizatiuȝ et numediā sita. a septentrione mari sicculo iuncta/ et a meridie vsq̧ ad getuloꝝ regionem porrecta/ cuius ps ꝓxima valde est fructifera. oleis et fructibus valde fecūda/ metallis plena. ps vero vlterior circa numediam serpentibus et bestijs est ꝑuia. atq̧ onagris magnis indeserto vagantibus. vt dicit Jsi. li xv. ibi etiam est triplex elephantoꝝ et aliaruȝ bestiarum multitudo. vt dicit Plinius. li. v. c. v.

k Carinthia ꝓuintia est modica germanie in europa. habens pannoniā ab oriente/ ab occidente italiā danubium a septentrione dalmatiam et salmoniam a meridie/ montibus in vna pte cingitur. et in alia mari adriatico terminatur. et ē terra fertilis in multis locis/ habundans feris pecudibus/ et iumentis gens bellicosa et fortis/ munita in opibus et in castris. Est aūt terra ꝓpter alpium vicinitatem frigida niuibus et pluuijs frequens. vbi ꝓpter frigiditatem aquaꝝ a niuibus solutarū circa mōtana plurimi (vt dicitur) sunt strumosi. ibi vrsi multi bisontes et alie bestie mirabiles et siluestres. Jbi etiam sunt glires comestibiles qui quāuis videntur esse de genere murium/ comedūtur tā/ qꝛ carnes habent sapidas atq̧ pingues

k Corsica est insula a quodā duce sic nominata. distans a sardina. xxx. miliū freto contracta contra aspectum italie. et est insula pascuis fertilissima/ cꝰ fertilitatem ꝑdidit quidam thaurus qui pabuli gratia de ꝑtibus ligurie ad illam insulam sepius trasnatauit. Nam cū q̄dam mulier karcisa nomine illum thauꝝ cum alijs iuxta littus maris regeret in armento/ videns illū thaurū mare intrare et quotidie melius refectū redire ad armentum/ cupiens scire incognita sibi pascua/ thauꝝ a ceteris egredientem est vsq̧ ad insulam nauigio ꝓsecuta. cuius regressu fertilitatem insule cognoscentes ligures nauibus ibi ꝑfecti sunt eamq̧ nomine mulieris auctoris et ducis insulam korcisam deinde vocauerūt. Est autem multis ꝓmūctorijs angulosa gignens letissima pabula et lapidē nobilem/ quē greci baccē vocant (vt. d. Jsi. li. xv.

l Lacedemonia que alio nomie dicit̄ spactania in finibus grecie iuxta tratiam ē ꝓuintia in europa. cꝰ habitatores dicuntur lacedemones a quodam lacedemone semole filio hi lacedemones i bello contra messenas timētes diminutate ꝑlīj spē ꝓlis amittere ꝑceperunt/ vt eorū virgines cuȝ iuuenibus domi relictis cōcuberent. sic ex promiscuo virginum cōcubitu iuuenes ex incertis parentibus nati ex nota matrū pudoris/ spartani vocati sunt. vt. d. isi. li. x.

l Lectonia sichie ē ꝓuintia. cꝰ pp̄li lectunij sūt vocati. homies robusti et fortes et bellicosi. Est autem lectonia regio cuius gleba ē fructifera palustris in multis locis et valde nemorosa. fluminibus et aquis irrigua/ feris et pecudibus valde plena. Nemoribus autem

et paludibus est munita. paucas habēs alias munitiones preter flumina / nemora et paludes. et ideo in estate vix potest illa regio expugnari. sed solum in hieme quando aque ꝛ flumine congelantur.

Inomia est eiusdem regionis et l ideomatis ꝓuintia spēalis / que longo maris occeani interiectu a finibus germanie est diuisa cuius incole linomes antiquitus vocabantur. quoꝝ ritus fuit mirabilis ante q̄ a cultura demonū ad vnius dei fidem et cultum per germanos cogerentur nam deos plures adorabant / prophanis et sacrilegis sacrificijs responsa a demonibus exquirebant / auguijs diuinationibus seruiebant / mortuorum cadauera tumulo non tradebant sed potius fcō rogo maximo vsq; ad cineres comburebant. post mortem suos amicos nouis vestibus vestiebant et eis pro viatico eius oues ꝛ boues ꝛ alia animātia exhibebant seruos etiā ꝛ ācillas cū alijs reb⁹ ipis assignātes vna cū mortuo ꝛ reb⁹ alys incendebant. credentes sic in censos ad quandam viuoꝝ regionem feliciter ptingere ꝛ ibidem. cū pecoꝝ et seruoꝝ sic ob grām dñi cōbustoꝝ multitudine felicitatis et vite temporalis palmam inuenire. hec patria tali errore demonū antiquissimo tempe fascinata / modo in parte magna cum multis regionibus subditis vel annexis diuina p̄cedente gr̄a et coopante germanorum potentia iam creditur a predictis. esse erroribus liberata.

Itia sinus est maris et portus ꝯ l ciuitas maior listra dicitur. a qua de siria panphilia in italiam nauigatur. vt patet Actuū. xxviij. Hec aūt regio vero nomine dr̄ licaonia / cuius ciuitates dicunt fuisse listra et derben / ad quas paulus et barnabas ab iconio fugerunt / vbi sanato viro in listris licaonice barnabā iouē et paulū mercurium vocauerunt / et eos adorare voluerunt / vt dicitur actuū. xiiij.

Idia sedes est antiqua regnoꝝ / l quā fluuius pacto extulit indiuijs torrentibus aureis. hec aurea moenia dicebatur. que dum pre breuitate duos reges fratres scʒ lidū et tirrenū ferre nō posset. hinc p sortem tirrenus est ingenti multitudie p̄fectus loca gallie occupauit et tirreneam nominauit. Lidia autem a lido fratre rege saliꝫ q̄ remanserat in ꝓuintia cognominata est. cōiungitur ab occidente minori frigie / habens smirniā vrbem ab oriente quā helles fluuius cingit / cuius campos pactesus herinus circū fluunt harenis aureis locupletes. vt. d. isi. li. xv.

Ibia regio est magna in affrica sic dicta. eo q libs. i. ventus affricus inde fiat. vt. d. isi. li. xv. Alij dicunt epafum filiū iouis qui etiam nephi in egypto condidit ex casoria vxore sua filiā nomine libiam ꝓcreasse que postea in affrica regnū possedit. ex cuius nomine / illa terra fuit deinceps libia appellata. Est autem libia in p̄ncipio affrice posita / cui ab oriente est egyptus / ab occidente sireos maiores et trogodite / a septentrione mare libicū a meridie ethiopiā et barbariā. varie nationes et solitudines inaccessibiles ꝓpter bestias feroces serpentes / dracones q̄ ꝓcreant basiliscus. hucusq; isido. li. xv. Est autē libia terra feruida et pusta / multā generās i diuersis locis monstruosa et venenosa et multa in diuersis ptibus p̄ciosa / vt puta gēmas p̄ciosas / aurum / et argentum / in magna copia frumentum / vinum / et oleū / et varia aromatum genera. p̄mū autē originem cōtraxerūt habitatores libie apud hericon filio chā vnde fluuius currens p libiam et mariūmam purh dicitur et omnis regio computensis nominatur. (vt. d. glo. sup gen̄. xi.

Othoringia germanie ē quasi vl l tima et finalis ꝓuintia a rege lotario nominata. hec ab oriente habet retiam siue brabantiam / a meridie renum et alsatiam ab occidente galliam senonensem / a septentrione galliā belgicā / hanc mosa fluuius p̄terfluit. in hac ciuitas metis consistit. Est autem regio in multis locis fructifera / vinifera / fontibus et amnibus irrigua / montuosa / siluestris / et nemorosa / feris / pecudibus / et armentis / fecunda. Gens est mixta / ex gallicis ꝛ germanis ffontes hʒ mirabiles et medicinales ex quorum potu languores varij sanātur.

Usitbamel hispanie ē ꝓuītia pal asum flumē ꝛ vagia opidū et ēregio metallis referta / hn̄s auꝝ ꝛ argentū ferꝝ ꝛ plūbū albū atq; nigrū. d. pli. li. iiij. c. lxij.

Auritanea a colore populoꝝ ē vo m cata quasi nigrū hominū patria. greci em̄ nigrū mauron vocant. Sicut ei galli a cādore ppl'i sūt dicti / ita mauri a nigro colore nomen sunt sortiti / cuius prima stiphensis est que stiphi habuit opidum a quo etiam vocabulum traxisse regio perhibetur. Alia vero prouintia mauritanea cesariensis que colonia cesarie Ciuitatis.

fuit et nomē ꝓuīcie dedit. vtraqꝫ igitur ꝓui
cia que sibiīuicem sunt cōiuncte/ ab oriente
numediam habent/ a septentrione mare mag
num/ab occasu flumē maluā/a meridie mon
tem astrixim/ q̄ discernit inter fecundā terram
⁊ harenas iacentes ad occeanuꝫ. alia est mau
ritanea tingitana que sic a tingi metropolita/
na ciuitate est vocata. hec vltima ps est affrice
et exurgit a montibus septem /habēs ab oriē
te flumen maluā /a septentrione fretum gadi
tanum /ab occasu occeanum athlanticū a meri
die glausasum gentes vsqꝫ ad occeanū hespe
rum penetrantes. et est regio gignens feras /
simeas /dracones/ et strutiones/et elephan/
tes. huiusqꝫ isido. li. xv. Pli. aūt. d. li. v. c. ij. i
mauritanea inquit est ancolungens que inha
bitant iuxta athlantē montē versus occeanuꝫ
in loco nemoroso /scabris fontiū irrigua. vbi
sponte nascuntur omnia genera fructuum nec
vnqꝫ sacietas desit voluptatibus incolarum.
Est aūt locus ille elatus sup nubila atqꝫ in vi
cina lunaris circuli. et dicunt eundē locū nocti
bus mutari crebris ignibus et egypanoꝝ sati
rorūqꝫ lasciuia in tybiarum ac fistule cantu ti
panoꝝ qꝫ cimbaloꝝ sonitum pstrepe. sicut ce/
lebres auctores ꝓdiderunt. Crescunt aūt ibi
arbores mire ꝓceritatis quarum folia sunt o/
dorifera et sunt similia apsso q̄ tenui lanugi/
ne sunt obducta de qua vestes cōficiuntur ad
dita arte sicut de bombace. ibiqꝫ crescit herba
que dr̄ euforbia a suo inuentore sic appellata
cuius lactan. succum miris laudibus extollit i
clantate visus et contra serpentū ictus et vene
na. vt. d. idem ibidem.

m Acedonia in exordio ab ematio re
ge ematia fuit dicta sed macedo
deucalionis. Nepos postqꝫ ibi ha
buit pncipatum mutauit vocabulum et eam
macedoniam a suo nomie nūcupauit. vt. d. isi
do. li. xv. Est autem cōfinis ab oriente egeo
mari /a meridie achaie/ab occasu dalmatice/a
septrione messie. vt. d. idem Fuit autem patria
Alexandri magni et regio in aureis venis et
argento optima /lapidē quē turem vocant gig
nit. In eadē ꝓuincia est mons olimpus q̄ ex
cellenti vertice tantum extollitur. vt in eius ca
cumine nec nubes nec venti nec imbres sentiū
tur. vt dicit idem. De macedonia autēꝫ. d. pli.
li. iiij. c. xi. Macedonia autem ematia dicta
terrarum imperio est posita. hec asiam /armeni
am /hiberniam /albaniam /capadotiam /siriā
egyptū /tauruꝫ /caucasum /est transgressa. hec
in bactris medis psis dñata est/et possedit to
taliter orientem hec scꝫ indie nutrix ꝑ vestigia
liberi patris et herculis euagatā. hec est illā
macedonia/cuius vno die paulus emilus im
pator. lxx. vrbes direptas vendidit. vt. d. idē.

m Agnesia grecie est ꝓuīcia iter thes
saliam et macedoniam interme/
dia multas continens gentes opi
da et ciuitates. vt dicit pli. li. iiij. c. x.

m Esia a messium ꝓuentu est voca/
ta. et est pma ꝓuinciaꝝ quā dan
nubius vsqꝫ ad mediterraneum
mare redudit. vt. d. isi. li. xv. hec ab oriente ho
stijs danubij iungit̄. ab euro autem tratie/a
meridie macedonie/ab occasu histrie copulat̄
vt. d. idem. Est autem regio cōtinens plures
gentes opida et ciuitates frugibus ferax/ha
bundans in venis mineralibus et in lapidi
bus et etiam metallis

m Esopotania grecam ethimologi
am possidet eo qꝫ duobus fluuijs
ambiatur. nam ab oriente tigrim
habet/ab occidente eufratem. Incipit aūt a
septentrione inter montem taurum et caucasū
cuius a meridie sequitur Babilonia et caldea
vt. d. Isido. li. xv. Est autem regio in asia mul
tum ampla tam in latū qꝫ longum habundās
in frugibus /pascuis /pecudibus/et armentis
locuples in diuitijs et metallis.

m Edia a medio rege est dicta q̄ ꝓui
tiam illam primitus est aggressus
Habet aūt media ab occasu pchia
regna. a septentrione armenia circūdat̄. ab or
tu caspios videlicet mōtes. a meridie hꝫ psiā
Hec regio sola medicā arborē pdunt quā alia
regio nusqꝫ gignit (vt. d. Isi. li. xv. Est aūt re
gio valde opulēta multis fluminib⁹ irrigua/
ciuitatibus et opidis pclara /multoꝝ pplorū
dña /cuius reges magnam babiloniā acchal
deorum impium antiquitus deuicerūt Istius
aūt regionis incole vna cū persis nauigio in
affricā transuecti cum libijs se miscuerūt. quos
libij corrupta lingua et barbara mauros vo
cauerunt. quamuis mauri a nigro colore sint
greco ideomate sic vocati. vt. d. Isi. li. ix.

m Elos est insula vna et cicladibus
que omnium insularum est rotun
dissima. et ideo melos. id est rotū
da est vocata (vt dicit. Isidorus
libro quindecimo. Est autem insula multis
bonis referta. (vt. dicit. Pli.) et spacij breui
oris quantitatem soli fertilitas recompen/
sat.

Idia est insula in hibernie ꝓuītia
m que in punctali medio est ꝓut dr̄
collocata sic dicta a quodā rege q̄
inter quinqꝫ filias totā insulā inq̄n
qꝫ ptes equales diuidens illam ptem insule.
q̄si patrie mediculliū ad vsus ꝓprios deputa
uit. ꝓpter quod et illa hibernice insula portio
midia q̄si aliaꝝ terrarū in circuitu media ho/
die nuncupatur. Est aūt illa patria quo ad gle
bā fertilis in frumētis/pascuis/⁊ armentis/
habundans in piscibus/carnibus/et alijs vi/
ctualibus/butiri/casei/atqꝫ lactis fluminib⁹
est irrigua/fontibus atqꝫ lacubus multiplicis
effectus (vt dr̄) (⁊ virtutis. sicut dicit habere a/
spectū delectabilē aerē salubrē quo ad siluas.
et paludes/in eius extremitatibus habꝫ adi/
tū valde fortē. et sic ꝓpter ppl'i multitudinē/
castroꝝ et opidoꝝ fortitudinem camera vocat
hibernie vulgariter ꝓpter pacem.

Issena germanie est ꝓuintia ab
m vrbe que missene dr̄ sic vocata. cū
boemia cōiūcta et polonia in sol
ortu/cū baioria in meridie/cū saxonibus ⁊ tu
ringis in occidente/cū retia et tiriam a septen/
trione. et est terra ampla et spaciosa nūc plana
nunc montuosa/fertilis multū et pascuosa/a
quis optimis irrigua. nā nobili fluuio albie
p maiori sui pte p eius longitudinē est pfusa:
ciuitates habet fortes/⁊ opida ⁊ castra fortia
et munita. Gens locuples est generaliter i di
uitijs frugibus scꝫ pecudibus ⁊ metallis. ⁊ cū
sit populus magne fortitudinis et pulchritu/
dinis et elegantis ꝓceritatis. est tn̄ gens beni
gna et pacifica ex natura minus germanicis
haben s in omnibus feritatis.

Itelene est insula in mari adriati/
m co p quā de siria et cipro in italiā
nauigatur. ad quā difficilis est ac
cessus ꝓpter bitalassum id est littus in mare ex
tensum. terre eī illius harene interiectu diuidi
tur mare. et fit quasi duplex. vn̄ naues impin/
gentes ad harenas de facili ꝯfringuntur. (vt
patet in actibus aploꝝ. c. xxviij. tam in textu.
q̄ in glo.) Et quāuis incole illius insule sint
barbari circa tn̄ piclitantes et ibi naufragium
patientes/sunt humani. vt patet ibidem. ad
hanc insulam puenit paulus quādo nauiga/
uit contra romam/vbi venenū vipere que ma
nui eius adheserat in sarmenta euasit bestia ex
cussa in ignem et exusta. In eadem etiam insu
la multa miracula perpetrauit. vt dicitur actu
um. xxviij.

n Abatea est arabie ꝓuintia a na/
baioth filio hysmaelis dicte et est
inter arabiam et iudeā intermedia. Surgit au
tē ab eufrate et porrigit vsqꝫ ad mare rubrū. vt
dicit Isi. li. xv. Est aūt terra pinguis fertilis i
frugib⁹ fructibus. pecudibus. p̄ciosis lapidi/
bus ⁊ metallis. de hac dicit plini⁹ li. vi. c. xxix
Nabadei inquit opidū incolūt petrā nomine
in conualle hn̄s fere duo milia passuū in lati/
tudine circūdatur montibus inaccessis amne
interfluente et distat ab opido gaza de passu
um a sinu persico. c. xxxij. passuum.

Orbegia latissima est europe ꝓui
n tia/mari fere vndiqꝫ circūcincta.
sub aquilone distēta gotoꝝ regio
nibus ꝯterminata. Nam a parte meridiana ⁊
orientali p quendam fluuiū qui albea dicitur
a gotia ē diuisa. Est aūt regio frigidissima et
asperrima/montuosa/siluestris et nemorosa.
cuius incole plus de venatione et piscatura vi
uunt/q̄ de pane. Nam rara est ibi annona ꝓ/
pter frigoris magnitudinē. ibi fere multe/vt a
libi vrsi. ibi sunt fibri qui et castores dicuntur
mira sunt ibi et multa monstruosa. Fontes eī
sunt ibi in quibus omne impositum corium si
ue lignū statim in lapidem ꝯmutatur. in eius
aquilonari pte nō videt sol occumbere in esti/
uali solstitio p plures dies. nec etiā videtur sol
ibidem p tondem dies in solstitio hiemali. vn̄
tunc tpis optet incolas terre operari cū cande
lis. frumenti vinei et olei expers est nisi aliun
de deferatur. gens aūt corpis ingentis est sta/
ture/et pulchre forme/et magne fortitudinis
ac robuste. validi sunt pirrate et virtutis ⁊ ani
mositatis magne. ab oriente hꝫ gallatiā. a sep
tentrione ifolandiā vbi mare ppetuo congela
tur. ab occidente mare hybernicū occeanū et
britanicam. a meridie dacie et carbie finibus
terminantur.

Ormania que nestria a noricis ꝓ
n prijs est dicta qui nauigio vemē
tes de norwegia littus occeani gal
licī obtinuerūt/qui tandē ꝓuintiā in circuitu
inhabitantes eā normaniā vocauerūt. hꝫ aūt
occeanū britānicū ad eurū/sinum aquitanicū
ad occidentē/galliā ad meridiem/et occeanū
ad aquilonē. Est aūt gleba eius frugifera ⁊ pi
guis campis/nemoribus/et pratis insignis.
portubus maris nobilis/feris et pecudib⁹ fer
tilis/nobilissimis ciuitatibus et opidis valde
fortib⁹/Cuius metropolis dr̄ rothomagū/ciuitas
nobilis sita sup fluuiū qui secana ab incolis
nominatur. cuius gens est fortis/populosa/⁊
bellicosa/vrbana in habitu modesta/pia in
affectu/pacifica in conuictu.

n Umedia ē regio in affrica carthagini ꝯtigua et ꝯuicina. Incipit autem a flumine aruifigam et desinit in limite cogitanorum. habēs ab ortu fines minores / a septentrione in mare tendit in sardiniā / respicit ab occasu mauritaniam stiphensem a meridie ethiopū gentes. est regio cāpis pinguis in m̄tis locis / vbi āt siluestris est / feras generat / vbi magis ē ardua equos et onagros ꝓcreat / cuius vlteriora serpentibus et bestijs sunt plena. marmor generat eximiū quod numedium dicitur (vt. d. isi. li. xv.

n Arbonensis ꝓuincia. vt dicit plinius. li. iij. c. v. appellatur ps galliarum que mediteraneo mari alluitur quondā gallia bracata dicta que amne narbo ab italia est discreta et alpium iugis. nulla ei est ꝓuintiarū ꝓferenda in cultu virorum indignatione nec in cōplementudine opum breuiter qꝛ italia potius ꝙ ꝓuintia est dicenda. flumina habet nobilissima inter que rodanus galliarū fluuius fertilissimus de alpibus se rapiens ꝑterfluit ꝓuintiam narbonensem. stagna habet multa / ⁊ portus plures et ꝓmunctoria multa inter que marsilia obtinet ꝑncipatum totius aūt narbonēsis ꝓuitie longitudo ꝯtinet. ccc. ⁊. lxx. milia passuū. latitudo vero. cc. xlviij. milia passuū vt tradit agrippa huiusqꝫ Plinius.

o Phri nomē est ꝓuintie in iudea ab ophir viro ꝺ posteris heber nominata / q̄ et terra antea antiquitꝰ appellabatur eo ꝙ mōtes aureos habeat que a leonibꝰ et seuissimis bestijs incolūtur ad q̄s nullus accedere audet aliter / nisi naue stante iuxta littus et iuxta terram quā vnguibus leonū ceterarūqꝫ ferarū fossam inuenit vt si bestie eū senserint facili in mari recipiatur (vt. d. rabba.) sup illū locū. cū venissent naues salomonis in ophir sumptū tamen aurū. ⁊c. iij. Re. nono. G (idem fere dicit pli.) mittit et nutrit olim h̄ ꝓuintia aurū / lapides ꝑciosos crisopassos ⁊ adamantes tim lignū et hebanū aues psitacos et pauos et dentes eburneos simeas et bestias alias mōstruosas (vt. d. pli. ⁊ isi.) ad hanc regionē de iudea ꝑ lōgos maris rubri circuitus ꝑuenitur et ꝑ insulā asion gaber quā postea alexander magnus terre adequit in ophir ꝑtrāsitur. incole aūt terre ophir venientes de stirpe hebrea fluuiū copue vsqꝫ ad regionem indie / que nunc iora nūcupatur habitauerūt (vt refert iosephꝰ (et ab ophir nepote heber ophir totam ꝓuintiā vocauerūt. vt. d. rabanus sup. ij. li. c. viij. G. Fuit aūt iste ophir filius iechtan filij heber. (vt pꝫ. Geñ. x.) F. Est aūt ista regio vicina terre eulath quā gion circuit. vt dr̄ Geñ. ij. et ei in mōtibus aureis et speciebus aromaticis est similis et in gemmis. vt dicit plini.

o Landia est q̄dam ꝓuintia modica sita iuxta hostia reni vbi intrat mare. ꝓbantie ꝯtigua. a meridie viciña frigie / ab oriente occeano. vel britanice ꝯiuncta ab aquilone interiori gallie belgice ē ꝓpinqua atqꝫ flandrie ab occidēte Est aūt terra palustris et aquosa fere ad modū insule vndiqꝫ maris brachijs / atqꝫ reni fluuio circūfusa habens lacus et stagna multa et pascua valde bona. et ideo armentis pecudibus et iumentis est referta. eius gleba in locis pluribꝰ est valde frugifera / et in pluribus etiā nemorosa ex qua formatur materia apta ad ignium nutrimēta et est terra diuitijs q̄ transeunt ꝑ mare et flumina plurimū opulēta. cꝰ ciuitas capitalis traiectū inferius nūcupatur in latino. hutrech vo dr̄ in ideomate germanorū. Nā ad germaniā ptinet quo ad sitū / quo ad mores / quo ad dñium et etiā quo ad linguā. cꝰ gens elegans ē corpe robusta viribus / audax aīo / venusta facie / honesta in moribꝰ / deuota deo / fida hoībꝰ ⁊ pacifica / minus ꝑdis intendens et raptibus ꝙ alie germanie nationes.

p Reada occeani ē insula iuxta mare britanicū in europa a q̄ ⁊ cetere insule multe eidem ꝯterminate et vicine orcades insule nominantur. ⁊ sunt in vniuerso xxxiij. q̄rū. xx. deserte sūt. xiij. incolūtur. vt. d. Isi. in li. xv. c. de insulis.

P Aradisus ē locus in ꝑtibꝰ orientis ꝯstitutus. cꝰ vocabulū ex greco in latinū vertitur ortꝰ porro in hebraico edē dr̄ qd apud nos delitie interꝑtatur. vt. d. Isi. li. xv. c. ij. Est ei ortꝰ delitiarū. vt. d. ibidē. qꝛ ex oi genere ligni / ⁊ pomi / ferarū arborū ē cōsitus / hñs in se lignū vite. nō ibi ē frigꝰ / nec estus. sꝫ ꝑpetua aeris temꝑies. ex cuius medio fons ꝓrūpens totū nemꝰ irrigat. diuiditqꝫ in q̄tuor nascentia flumia / cꝰ aditꝰ pꝰ pctm̄ ꝑmi hominis humano generi interclusꝰ fuit. qꝛ vndiqꝫ flāmea rūphea. i. muro igneo vndiqꝫ circūcincta. ita vt eius pene cū celo incendiū ꝯiūgatur. ꝑsidiūqꝫ angelorū arcēdis spiritibꝰ malis sup rūphee flagrantiā ē a dño ordinatū. vt homines flamme / angelos vero malos boni angeli submoueāt / ne alicui spūi vel carni peccatrici aditꝰ pateat paradisi (huiusqꝫ Isidorꝰ libro. xv. capl'o tercio.) vbi tractat de regionibus

Secundum autem magistrū in histo.c.ij.sup
genesis dr̄ sic.plantauit deus a pͥncipio crea/
tionis herbis et arboribus locum deliciaꝝ.ap
tauit et hoc in mundi principio.s.in oriente.⁊
ille locus est amenissimus longo terre et maris
tractu a nostro habitabili segregatus a deo e/
ditus.i.altus vt vsqꝫ ad lunarem globā attin
gat.vbi ꝓpter situs altitudinē aque diluuij nō
peruenerunt (vt dicit idem) De paradiso autē
dicit. Jo.dam̄.qꝛ vero ex visibili et inuisibili
creatura conditurus erat deus hominem secū
dum suā ꝓpriā imaginē et similitudinē sicut
quendā regē et principē omnis terre et omniū
que sunt in ipsa ꝯstruxit quasi quandā regio/
nem in qua cōuersatus beatam duceret vitā ⁊
iste locus diuinus est paradisus/dei manibus
in edō id est in delitijs et voluptate plantatus
Jn oriente quidem omni terra celsior penitus
tẽꝑato et tenuissimo aere circūfulgens/plantis
semꝑ et floribus comatus /et bono odore ple
nus /lumine repletus/ pulchritudinis vniuer
se/gaudij et exultationis ꝓmptuarium creatu
re sensibilis excedens intelligentiam / diuina
regio et digna ei/qui scd̄m imaginē erat i quo
nihil irrationabiliū habitabat.sed solus ho/
mo diuinarum manuū plasma. Jtem strabus
et beda dicunt qꝫ paradisus est locus in orien
te positus /interiecto occeano et montibus op
positis a regionibus quas incolunt homines
secretus et remotissimus est/ꝑtingensqꝫ altitu
dine vsqꝫ ad circulū ipsius lune.fuit autē loc⁹
sūme conueniens homini innocenti ꝓpter sū
mam eius temꝑiem.qꝛ non frigus ibi nec est⁹
sed ꝑpetua temꝑies.vt dicit Jsidorus Jtem
ꝓpter omniuꝫ bonoꝝ habundantiā.qꝛ.vt.d
Augusti.de ciuitate dei.li.xiiij.c.x.quid time/
re aut dolere poterant in loco in quo erat tan/
ta affluentia bonoꝝ . vbi non oberat quicqꝫ
quod bona voluntas adipisceret.nec inerat qꝫ
carne animū hominis feliciter viuentis offen/
deret vel in aliquo molestaret. Jtē ꝓpter sum
mam amenitatē: Nā vniuerse pulchritudinis
erat promptuariū .vt d. dama. qd̄ attestat̄ tam
arborū qꝫ floꝝ ⁊ frōdiū immarcessibilis pul/
chritudo. Nā arbores comā nō ꝑdunt/flores
non marcescunt. Jtē ꝓpter summā iocundita
tē quod atestat̄ fructuū dulcedo.qꝛ ibi est om
ne lignū pulcꝝ visu ⁊ suauissimū ad vescendū
Gen.ij. Jtē etiā attestat̄ lucis plenitudo.nam
puritati aeris claritas lucis ꝓportionatur.vt.
di.beda. Jtem ꝓpter soli fecunditatē.qd̄ atte
stat fōtiū irrigantiū.multitudo.Dicit̄ eñ Geñ
ij.fons ascēdebat ⁊ irrigabat ꝑadisum.q̄ in q̄
tuor flumina ē diuisus. Geñ.ij. Jtem ꝓpter
loci fecunditatē. qd̄ attestatur situationis ei⁹
altitudo.nā lunarem tangit circulum (vt d.
beda ⁊ isido.)id est ꝑtingit vsqꝫ ad aerē quie
tum post istum aerem turbulentum vbi finis ē
⁊ terminus exalationum ⁊ vapoꝝ humidoruꝫ
quorum fluxus ⁊ ꝓgressus lunari corpori ap/
ꝓpriatur.sicut exponit alexander non secun/
dum veritatē attingit in altitudine orbem lu/
ne.sed circulum lunarem videtur attingere iꝑ
bolice vt eius maxima altitudo ⁊ incōꝑabilis
respectu terre inferioris insinuaretur. Jtē ꝓpt̄
eius incorruptibilitatem quod attestatur exi/
stentium ibi vite longitudo.naꝫ ibi sūt enoch
⁊ helias viui vsqꝫ hodie ⁊ incorrupti.di.ma/
gister in histo. Nihil enim potest ibi mori qd̄
est viuum.nec hoc mirandum est de paradiso
cum in hibernia sciamus esse insulam in qua
mortuorum corpa non putrescunt.⁊ aliam in
qua homines.non mori possunt.sed oportet
vt vltimo senio vltra insulam deferant̄. Que
re supra de hibernia in littera. h.De paradi/
so autem ⁊ ei⁹ situ fuit opinio apud gentiles
vt refert plinius (ibi loquitur de insulis fortu
natis.de quibus etiam loquitur isido. libro
quindecimo.inter quas est vna que omnia fe/
re parturit bona.vbi humus sponte procreat
omnes fructus.vbi in iugis collium arbores
virore frondium et dulcore fructuum semper
vestiuntur.vbi ad herbarum vicem messis ⁊
olus crescit.vbi ⁊ gentiliū error et secularium
carmina poetarum propter soli fecunditatem
easdem insulas paradisum esse putauerunt qd̄
quidem ponere est erroneum/cum p̄dicte insu
le fortunate sint in occidente contra leuā mau
ritanee in occeano collate (vt.d) Jsido.li.xv.
Paradisus autem in oriente in altissimo mō
te in cuius cacumine cadentes aque maximū
faciunt lacum que in suo casu tantum facit stre
pitū et frangorem qꝫ omnes incole iuxta predi
ctum lacum surdescūt ex imoderato sonitu seu
frangore sensum auditus in paruulis corrum
pente (vt dicit basilius in exameron.similiter
et ambro.)ex illo autem laci et vno fonte pro
cedunt illa flumina quatuor phison qui et gā
ges/gion qui et nilus dicitur et tigris ac eufra
tes de quibus in Geñ.fit mentio specialis .
Quere supra in tractatu de fluminibus.

Archia regio est maxima in asia
ab indie finibus vsqꝫ ad meso/
potanie fines est porrecta propter
inuictam enim parchorum vir
tutem assiria et cetere regiones / Nomen

tius traxerunt Sunt autem in ea prouintie particulares scz aracussia/parchia/assiria/media/ et psia. que regiones sibiinuicē piuncte/initiū ab indo flumine sumunt/ et tigri fluuio clauduntur. loca aūt montuosa et aspa et flumina multa. Sunt autem prouintie finibus suis discrete nomina a ppriis auctoribus trahentes ita/ nam aracussia ab opido suo nuncupata ē parchiani autem a sichia venientes occupauerūt eam. quia ex suo nomine vocauerunt. huius a meridie est rubrū mare/a septentrione birtanicum solis/ab occidente media. regna in ea. xviij. porrecta a caspio mari vsqz ad gentē scitarum. Est parchia multis rebus pdigiosis et monstruosis miranda (vt. d. plinius libro quinto (nam ibi bestie sunt feroces pardi/tigrides/atqz lincea/et aspides. ibi et serpentes natura seuissimi et feroces. Gens etiam dura est et crudelis et victu pca/pro omni pulmēto et pdimēto ptēta sale et cardamomo vt dicit idē et dicitur ibidem in glo. sup dan. de persarum regione et parchorum. c. vij. et bestia que similis vrso erat.

P Alestina sirie est prouintia dcā quondam phi listea. cuius ciuitas metropolis que nunc ascalena dicitur antiquitus philisti vocabatur. ex qua ciuitate tota regio palestina vel philistea priscis temporibus vocabatur. vt. d. Isido. li xv. Item etiam dicit. li. ix. in. c. de vocabulis gentiū. philistei inquit sunt ipi qui et phalestini dicuntur. P. litteram sermo hebreus non habet. sed p eo greco vtitur scz. ph. inde philisteis p palestinis. dicuntur itaqz philidum a sua ciuitate/que quondam philistim est vocata. pmo autem dicebantur aliphili. i. alienigene eo qz semper fuerunt filijs israhel alieni et longe ab eorum societate et genere separati. vt dicit idē ibidem Hec regio (vt dicit Isidorus li. xv.) ab oriente habet mare rubrum/a meridiano latere iudea excipitur/a septentrionali plaga tiriorum finibus clauditur/ab occasu vero egyptio limite terminatur vt dī ibidem. Originem autem primā ptraxerunt philistei a filio chanaan nomine iebuseum/a quo primitus sunt egressi philistei et canthati. vt dī Gen. decimo. Gens vt narrat erodocus astuta et calida molesta semp regno israhelitico et infesta. tum quia prosperitati iudeorum inuidebat. tum etiam qr de soli sui felicitate. et de marinarum insularum suo domino subditarum fortitudine et ptāte nimiū psumebat. vt dicit idem.

P Anphilia que et Isantia dicitur. eo qz omni flatui aure est exposita. vt. d. Isidorus. li. xv. prouintia est in maiori asia/habet metropolim vrbem que solentia nūcupatur. vt dicit idem quam sauleneus antiochus qui antiochiam condidit et fundauit (vt dicit Isidorus libro quindecimo) Est autem regio maritima inter ciciliam et bituliam/a qua in italiam p cyprim insulam nauigatur vt patz actuū decimooctauo.

P Annonia europe ē prouincia que ab huius quondam occupata ab eodem populo vulgaria vulgaris est vocata. que duplex est scdm orosinm. maior. s et minor. Maior quidem est in vlteriori siria vltra meocides paludes constituta. a qua huni venationis gra pmitus exeuntes et p longissima paludis et terrarum spacia et ceruorum et bestiarum vestigia insequentes tandem solum pannonie inuenerūt. qui reuersi ad ppria/collecto agmine in pannoniam redierūt. et expulsis incolis a primeua sua origine. nomen genti et patrie indiderunt. vt narrat erodecus. Est autem hec prouintia pars mesie quam danubius fluuius preterfluit et pfundit vt dicit Isi. li. xv. et. xvi. habet autē gallatiam ab oriente greciam a meridie/dalmatiam et italiam ab occidente et germaniā a septentrione vt dicit idē Est autē terra spaciosissima et fertilissima montibus et siluis munitissima multis fluminibus et aquis irrigua. Uenis aureis et alijs metallis ditissima. habēs montes maximos in quibus diuersa marmorū genera inueniuntur. Sal etiā optimū in quibusdam mōtibus effoditur feris et pecudibus ppter pascua vberrima pānonia adimpletur. frugifera etiā est gleba eius valde et vinifera in multis locis et intra se plures ptinet gentes. nō solū lingua verū etiā moribus et vita in pluribus differentes. sicut idem dicit erodocus. dicit aūt. Isi. li. xv. pānonia a pānnius alpibus ē vocata. quibus ab italis se circuit regio fortis ē et sola leta. a tribusqz fluuijs durno. s. et sano ē vallata. hz aūt ab oriēte mesiā. ab euro bystriam. ab africo aūt pāninos habz alpes ab occasu galliā belgicam a septētrione danubiū limitē qui germaniā pterfluit. hic bister dr et bystriam vocant terrā quā iuxta pannoniam circūfundit.

P Aron insula est a parāto plātoris filio nomiata. q de suo nomine paron opidum et insulam nominauit. vt dicit Isido. li. xv. gignit pa uitem marmor candidissimū qd parum dicunt. nutrit etiā et sardonē lapidem marmoribus. quidem pstantiorem et inter gemmas vtilissimum. vt dicit Isidorus.

p Entapolis regio est in cōfinio arabie et palestine dicta a q̄nq3 ciuitatibus hominū impiorꝝ que celesti igne sunt consumpte. terra enim magis vberrima q̄ nunc hierosolima/nūc deserta est et exusta. nam pro scelere incolarū de celo ignis descendit qui regionem in cineres eternos dissoluit. cuius vmbra et species quedam in fauillis et arboribus adhuc videtur. Nam nascuntur ibi poma virentia sub tanta specie maturitatis vt edendi desiderium gignant/que si carpas fatiscescant ac resoluūtur i cinerē fumūq3 exalant quasi adhuc ardeant (huc usq3 Isi. li. xv.) hec ꝓuincia ante eius consumptionem ita fuit locuples q̄ inter eius lapides saphiri et alie gemme p̄ciose inueniebātur et inter eius glebas auruȝ (sicut tāgit iob) dicens locus saphiri lapides eius et gleba eius aurum. Job. xxviij. sed postea tota illa regio in mare mortuum est conuersa. sic vocatū est quia nec gignit vinū/nec in se accipit aliquid ex genere viuentium. nam neq3 pisces h3 neq3 aues neq3 nauigia patitur. q2 omnia vita carentia/in eo ad fundum demergunt. lucerna si fuerit accensa supernatat/extincto lumine demergitur (vt. d. Isidorus libro decio quarto (Quere supra de mari mortuo/in tractatu marium et aquarꝝ. In istius maris ripa circa intima sodome crescunt poma supradicta aspectu quidem pulchra/sed gustu fetida et amara. vt. d. glo. sup secūdam epistolā petri. capitulo secundo. Est autem alia pentapolis in affrica inprouincia libie a quinq3 ciuitatibus sic nominata scilicet bernice/centria. apolonia polo/ꝛ tholomais. ex quibus tholomais et bernices a regionibus sunt vocate. Est autem hec pentapolis libie irenensi adiūcta et eius finibus deputata (vt di. Isido. li. xv.

p Ersia siue persida regio est in asia inter ptho[rum] regna deputata/descendens ab ortu adindos/ab occasu rubrū mare habet ab aquilone vero medeam tangit ab austro germaniaȝ que ꝑside annectitur quibus est incussum opidum nobilissimum. In perside aūt primo orta est ars magica ad quam nemroth gigas p[ost] confusionem linguarum abijt. ibiq3 ꝑsas ignē incolere docuit. Nam homines in partibus illis solem colunt qui ipsorꝝ lingua vel dicitur (vt di. Isi. li. xv.) Est dicta persia a perseo rege qui de grecia in asiam transiens ibi barbaras gentes graui ac diuturno bello edomuit. nouissime autem victor existens nomen gēti sub secre dedit (vt. d. Isido. li. ix. de vocabulis gētium vbi ait. ante cui tempora ignobiles reputabantur ꝛ. q. nullius momēti in gētibus habebantur. medi autem semꝑ potentissimi fuerunt. vt dicit idem. Est autem persida latissima et valde populosa in qua ciuitas nobilis nomine elam sic dicta ab elam filio sem a quo p̄mo ꝓcessit gens persarum (vt. d. Isidorus: et ab elam perse p̄mitus elamite sunt vocati. Est autem in perside ciuitas nobilissima elemaida nomine/que nunc ꝑsipolis nuncupat. de qua dicitur. i. mach. vi. a. ij. mach. ix. a. erat aūt in perside ciuitas elemaida nobilissima ꝛ copiosissima in auro et argento. templū in ea locuples valde et illic velamina aurea et lorice scuta que reliquit alexander rex macedo ꝛc.

p Irenea ꝓuintia est in europa terra alta et montuosa cuius montes pirenei dicuntur et protendūtur a meridie versus occidentē diuidentes ab inuicem maximas regiones. Nā alpes pirenei diuidunt inter hispaniam ꝛ galliam tam narbonensem q̄ lugdunensem. Habent autem ab oriente germaniam/a meridie italiam/ab occidente hispaniam/ab aquilone galliam Dicuntur aūt pirenea a crebris fluminum ignibus. pir em̄ grece ignis est latine. crebris em̄ fluminibus montes pirenei concutiuntur. vt. d. Isido. li. xv. in. c. de montibus: Est pirenea multorꝝ et magnorꝝ fluuiorꝝ origo et principiuȝ. mater nemorꝝ maximorū/nutrix ferarum ꝛ iumentorum. multorꝝ venas continens metallorum/fontes habens/munitiones ciuitatum et castrorum multas et diuersas tam in moribus q̄ in lingua nutriens nationes populorum. vt narrat erodocus.

p Igmea regio est in india versus orientem in montanis cōtra oceanum sita/in qua habitant pigmei homines parui corporis vix bicubitales. vt. d. plini. et isi. qui in quarto anno generant in septimo senescunt. hi collecto exercitu equitant super arietes et pugnant cōtra grues/nidos et oua eorum confringentes ne contra eos hostes multiplicentur. vt. d. idē plini. li. v. c. de hominibus indie monstruosis Quere supra. vbi de eisdem tractatum est.

p Ictauia gallie narbonensis est ꝓuintia quam picti angli scoti nauigio impetentes antiquitus inhabitauerunt. et tandem regioni ꝛ genti ex sua antiqua ꝓsapia nomen in posterum reliquerunt. vt narrat historiographus erodocus. qui de britanicis finibus classem

faciētes oram oceani sinum aquitanicum in
uaserunt. tandem contra incolas non sine bel
lorum discrimine locum in patria obtinentes
pictauium opidum a pictis nominatū vt ab
eodem erodico dr̄ construxerunt. et longo pa/
trie confinia pictauiā vocauerunt. Hec ꝓuin
tia p̄ longum maris occeani ꝓiecta turoniam
quam p̄terfluit ligeris amnis habet ab oriēte
hispanos a meridie/occeanum ab aquilone
britanicum/et minorem britaniam in sinu a/
quitanico ab occidente. Hec patrie ꝓuincio/
la est p̄clara in multis. vt narrat idem. Nā gle/
bam dicitur habere multū fertilem. omniū fe
re frugum feracem et fructuum multiplicium
alatricem viniferam Est etiā frugifera et bonis
que gignit humus multipliciter opulenta ma
ris portubus insignis est ciuitatibus et opi/
dis inclita. amnibus et fontibus irrigua. cam
pis/pratis/et nemoribus/est amenissima et
circa ptes maritimas saxis et rupibus maxime
est munita. vt patet in opido rupellensi siue ca
stro./ad quod accessus ꝓpter situm loci et fre
ti augustias/vix habeatur vt dicit idem. Cuius gens
lingua et moribus galliarum ꝓuincijs est admi/
xta et ideo quamuis a primis pictis hoc habe
ant illius gentis nationes vt sint natura for/
tes corpore elegantes a gallicis tñ quib⁹ mix
ti sunt hoc iam ꝯtraxerunt. vt animo sint fero/
ces et ingenio p̄ alijs vicinis gentibus acutio
res vel acriores (nec mirum). Nam vt d. Isi.
li. nono. scd'm diuersitatem celi facies hominū
et colo res/corpm quātitates/animorum etiam
diuersitates existunt. Inde romanos graues
grecos leues/afros versipelles/gallos natu
ra feroces et ingenio acriores ꝓuidosq;. quod
vtiq; natura climatū facit. vt dicitur ibidem. et
ideo gens pictauitica robusta corpe/facie ve/
nusta audax animo est. vt dr̄ callida ingenio
et astuta. vt recitat erodocus.

p Icardia gallie belgice est ꝓuintia
a quodam opido/siue castro pon/
ticio sic vocata. vt dicit idem de re
gionum descriptione videlicet erodocus. Nā
opidum qd nūc pichē dr̄ in illo terre confinio
vsq; ad occeanum britanicum antiquitus op
tinuisse dominiū p̄hibetur a quo totus ppl'us
illius patrie sic fuisse creditur in posterum no/
minatis. Est autem eorum terra frugū et fructuū
valde ferax. irrigua fontibus et fluminib⁹ mul
tis habundans pplis/munita nobilibus ciui
tatibus castris et opidis fortissimis et famo/
sis. vt belges est seu beluacū inde ambianus
attrabatum et tornacum. vt refert idem. h3 ꝓ
uintia iam dicta renum fluuium germanicum
ab oriente. galliam supiorem a meridie/occea
num gallicum seu germanicum ab occidente/
britaniam maiorem siue angliam ab aquilo/
ne. Est autem duplex picardia scȝ supior que
gallie vtiq; magis est ꝓpinqua. Alia dicitur
terra inferior/que flandrie et renie finibus seu
brabantie ꝓpinquior est et cōiuncta. et ē ag/
nonia nuncupata. Utriusq; patrie gens ele/
gantis est stature/faciei decentis ac venuste/
audacis animi/leuis et docilis ingenij/intel/
lectus clari/affect⁹ pij ideomatis magis gros/
si aliarum gallie nationum.

r Amathea que et chanzoca regio
iuxta de calalen est sita. a rama/
than ciuitate est appellata/ i qua
samuel ꝓpheta est natus. et alio nomine ar/
mathia est vocata/a qua ioseph vir iustus
fuit/qui cum nicodemo corpus domini inun/
xit ac honorifice sepeliuit. vt. d. glo. sup lucā. c
xxiij. ff. Est aūt in tribu effraim in iudea sita/
et in altissimo montibus collocata/ꝓpter qd
et ramatha id est excelsa est vocata. Nam rama
excelsum sonat vt. d. hiero. Est aūt terra quam
uis montuosa fertilis in fructibus et in frugi/
bus in vineis et oliuis/fontibus irrigua/pu
ritate aeris saluberrima/situs altitudine val/
de firma. vt dicit hiero. et ad remotissime spe/
culandum multum apta.

r Enria renensis est ꝓuintia regio
scȝ quā renus circūfluit ac pfūdit
sic dicta. eo q est iuxta renū (vt. d.
Isi. li. xv) et est terra habens multas ciuita
tes et opida valde firma. cuius gleba est fru/
gifera et vinifera in multis locis. gens fortis
et animosa in vita et in moribus/cōuenienti/
am habens cum germanicis non tamen ita in
hiat spolijs et rapinis.

r Iuallia est ꝓuintia quondā bar
bara dicta. cuius ps vironia ē vo
cata. multum audax nūc aūt est sub
xp̄i fide regno datie subiecta. cuius ps est viro
nia vocata. a virore sic dicta. eo q sit gramino
sa et pascuosa/in locis pluribus nemorosa. Cuius
gleba mediocriter est frugifera aquis et stag/
nis irrigua/piscibus marinis et lacualibus ē
fecunda/plures habens greges pecudes et ar
menta. sitie vero partibus est coniuncta. solo
fluuio qui narua dicitur a noricorum et mogar/
dorum regionibus est discreta. vt di. erodoc⁹

r Incauia quedam est terra modica
a ciuitate moguntina sita sup ripā
reni inter montes ꝓtensa vsq; ad
opidum qd pinguia nominatur. vnde a reno qui
p eius medium defluit rincauia est vocata. et

et est terra q̃uis modica in vtroq; reni littore vsq; ad montium cacumina amena mirabilit̃ et fecunda. tante em̄ pulchritudinis est et tam incredibilis fertilitatis ꝙ tam ibi habitantes q̃ etiam p ripam transitū facientes delectat ⁊ reficit quasi ortus inestimabilis voluptatis/ tam dulcem em̄ habet glebā et tam pinguem ꝙ fructus et fruges mira fecunditate pariter ⁊ celeritate ꝓcreat et ꝓducit. ⁊ ꝓcreat in eodem agro arbores pomiferas/diuersi generis nu/ces gignit. et tamen ꝓpter tantam fructuū multiformitatem fruges parere non obmittit/ ar/borum etiam diuersitas vineta non impedit/ imo vnus et idē agellus pariter fruges ⁊ vīa nuces et poma/ corbas et pira/et multa alia fructuū genera ꝓducere ꝯsueuit. fontes calidi et medicane corporum necessarij ibi de terre visceribus oriuntur. multa alia habet cōmoda vi/te mortalium necessaria/ que recitare p singu/la esset longum.

Romanoꝝ prouītia (vt ait varro est fere totius orbis continentia vbi seculum habitabiles p̃sidet regiones. Nam singulas ptes orbis/romanoꝝ potentia domuit. nec fuit aliquis orbis angulus qui romani exercitus non ꝑsenserit gladium. vt. d. idem. Fuit tamen quondam pars italie romulea antiquitus nominata/a noīe romuli sic dicta qui vrbem romam condidit ciuitatiq; et populo nomen dedit (vt. d. Isido. li. nono (vbi dicitur hec p̄mo saturnia a saturno rege fuit dicta. qui incolas terrā colere primo informauit. ⁊ ip̄m ꝓpter saturitatem inopinatā saturnum vocauerunt/et tandem ip̄m tanq̄ deum in stellaꝝ numero coluerunt. a latino aūt rege latini postea sunt vocati. qui post hoc romam a romulo vrbem ampliante ⁊ muniente romani sunt dicti. et q̄rites postea sūt dicti/eo ꝙ quiritus romulus est vocatus / qr semp hasta vtebatur/que sabinoꝝ lingua quiris dicitur vt. d. Isi. li. ix. in. c. de gentium nominatione Istius aūt regni et regum laudes ad plenum calamus describere nō sufficit nec codex aliquis magnifica eoꝝ romanoꝝ opera plenarie cōphendit Romanorum actuum ꝓbitates si quē imitationis gracia legere de/lectat/legat in p̄mo libro machabeo. c. viij. vbi mira de eoꝝ virtutibus breuiter recitantur.

Romania dr̄ romanorum gens noua. nia em̄ grece noua vel nouū dicitur latine. ab eo em̄ tpe quo cōstantinus sedem romani imperij in ꝯstantinopolim tracie vrbem de roma transtulit omnis grecorum regio romania. i. noua roma vocata fuit (vt. d. raba.) ideo vsq; hodie greci non se vocant grecos vulgariter. sed potius romanisses. Quere supra de litera. G. vbi de grecis multa reperies.

Rodam insula est cicladū insulaꝝ p̄ma ab oriente. vbi rodo se capitolium dicitur esse inuentum/ dum ibi ciuitas p̄mitus cōderetur. In hac vrbe solus fuit colosus ereus. lxx. cubitoꝝ altitudīs alij fuerunt sez minores colossi in insula eadē vt dicit Isi. li. xv. Est aūt rodus insula eadem que et cyprus. vt dicit. Isi. li. xv. in. c. de vocabulis gentium ciuitatum.

Rutia siue rutentia que et messie ē ꝓuintia in minoris asie confinio constituta/romanoꝝ terminos habens ab oriente/gothiam a septentrione/ pānoniam ab occidente. greciā vero a meridie. terra quidem est maxime concordans cū boemis et sclauis in idiomate ⁊ lingua. hec quadam parte sui galatia est vocata et eius incole quondam galate vocabantur. quibus dr̄ paulus aposto. epistolā direxisse. Quere sup̄ de galatia.

Sabea regio in arabia a filio chus qui saba dictus est cognominata hec augusto terre tractu ad orientē versus ꝑsicum sinum non extenditur/a septentrione caldee appropinquat / ab occasu sinu arabico terminatur/a meridie vero ethiope ē vicina. Est autē regio thurifera odores dās Nam in eius saltibus mirra/cinamomū/th⁹ et alia aromata generantur. vt dicit Isidorus li. xv. regio siquidem locuples est in speciebus aromaticis in preciosis lapidibus et metallis et ibi fenix auis et alia mirabilia que in regione arabie ab auctoribus referuntur de quib⁹ supra de arabia. Istius ꝓuincie domina et regina fuit specialiter regina saba que totius terre affrice suis temporibus obtinuit principatum. vt dicit erodocus. Nam regina fuit ethiopie ac egypti. vt dicit glo. super. iij. Re. x. ⁊ p consequens creditur ꝙ ipsa alia regna tunc tēporis obtinuerit occidentis.

Samaria. vt dicit. Isido. li. xv. re/gio est pastine a metropoli ciuitate vel opido sic antiquitus vocata Nam samaria quondam fuit regalis ciuitas ī israhel que nunc ab augusti nomine sebastia nominatur. hec regio media inter iudeam et galileam iacens incipiens a vico/cui nomen est eleis cuius situs nature consimilis est iu/dee/ab ea non differens in virtute. vt dicit. Isi. a quodam monte nomine somē. p̄mitus

nomen suscepit vt patet in. iiij. Regū. ab ista tamen patria samaritanoꝝ gens in posterum est exorta / que transmigrata de assirijs / babitauit in samaria. que de incepso dicta est samaria id est custodia. eo ꝙ captiuato pplo israhel ipsi ꝑcustodia patrie fuerunt in eadem patria ꝓ custodia ab assiriorum regibus derelicti. vt dicit Jsidorus. li. ix. in. c. de vocabulis regionum quere supra in eodem de samaria monte in litera. s.

Sambia niesie est ꝓuintia in europa in inferiori sisia ibi locata. q. media inter prutenes estenes ofiliones linones et curones qui omnes antiquitus gothoꝝ erant subditi potestati. vt narrat varro similiter et erodo. inhabitant littora oceani facientes ꝓmūctoria et sinus contra latera aquilonis. vt dicit idem Est autem sambia terra fertilis et gleba frugum ferax. terra palustris et nemorosa multis fluminibus et lacub⁹ circumuallata. gens inter ceteras barbaras corpore elegans mente audax ingenio arte et artificio alias nationes in circuitu ꝑexcellens.

Sabadia dicitur scđm antiquos q̄si salua et audax via. eo ꝙ ab antiquis tempibus illa via bonitate principiū et gallicanis partibus ab italia per illius patrie deserta et montes fuit semp tuta Nam semp ibi fuit sūma iustitia. et ideo ꝓut clamat fama publica semp ibi fuerunt transeuntes in strata cōmuni securi ab omni spolio et rapina. Est aūt pars pirene cuius montib⁹ italia et gallia separatur. Quere supra in lr̄a P. et alio nomine ꝓuintia ꝓuintie nominat

Sardinia est insula in mediterraneo iuxta siciliam a quodā sardo hercule ꝓcreata nominata qui cū magna multitudine de libia ꝓfectus / sardiniam occupauit. et ex suo vocabulo insule nomē dedit. hec ab affrico mari ad similitudinē humani vestigij tam in orientem q̄ in occidentem latior ꝓminet ferme ptibus lateribus que in meridie et in septentrione vertunt. et ideo prius a nauigantibus grecoꝝ itus vocabatur. pȝ aūt terra in longitudine. M. c. xl. Jn latitudine. xl. Jn ea neqꝫ serpens gignitur neqꝫ lupus. sȝ solifuga tantum animal scȝ exiguū hominib⁹ ꝑniciosum venenū quoqꝫ ibi non nascitur. sed herba que dicitur apiū risus que ab hominibus risum trahit / et quasi ridentes interimit. fontes habet calidos / infirmis ꝑbentes sanitatem et medelam / furibus cecitatem si sacro dato / oculos tetigerunt. vt di. Jsido. li. xv.

Sarmata barbaroꝝ est terra q̄ sarmati sunt dicti a studio armorū. nam patentibus campis armati incedebant et multas ꝓuintias spoliabant / prius q̄ eos dentulus dannubio ꝓhiberet. vt. d. Jsi. li. nono. hi de gothis sicut et gipedes de occeano. et hi tam pedestri prelio q̄ equestri sunt vsi. et ideo sic sunt dicti. vt dicit Jsidorus ibidem.

Samo insula est in ageo mari vbi. nata est iuno ex qua fuit sibilla samia et pitagoras samius / a quo philosophie nomen ꝑmitus est inuentum vt. d. Jsi. li. xv. Jn hac insula tradunt prius vasa fictilia fuisse repta. vnde et vasa samea appellata sunt. ex quo patet ꝙ gleba illius insule ē tenax et glutino sa. et ideo ad talia magis dicitur apta. vt dicit Jsidorus.

Saxonia ꝓuintia est in germania. cuius incole a grecis dicuntur cōtraxisse originē. et partes vbi nūc habitant nauigio aduenisse / et expulsis thuringis qui tunc vsqꝫ ad littus occeanum habitabant / multis prelijs sedes obtinuisse / et in eadem ꝓuintia vsqꝫ hodie ꝑmansisse. Gens em̄ semp fuit bellicosissima / elegantis forme procere stature / robusta corpe / ⁊ audax mente. Est autem saxonia quo ad glebam terra fertilissima frugum omnium et fructuū valde ferax i montuosis nemorosis et in campestribus frugifera pascuosa / fecunda in gregibus et armētis / opulenta in argento / cupro / et alijs mineris ac metallis. Montes em̄ habet insignes de quibus effodiuntur lapides qui igne fortissimo resoluti / in aeris substantiam cōuertunt et flumina habet nobilissima famosa et fecundissima nouē scȝ feram / luinam / solam / atqꝫ nidam. et multa alia que terram ꝑterfluūt transalbinam. fontes habet salsos in multis locis ex quibus sal albissimū et optimū decoquitur ac parat ciuitates plurimas habet fortissimas et munitas fortia opida ⁊ castra fortissima / tā in campestribus q̄ in montanis. Juxta autē montem vbi cuprum effoditur inuenitur mōs magnus / cuius lapides redolent sicut viole. in aliquibus etiam montibus inuenitur marmor valde pulchrum ⁊ hoc potissime iuxta dānubium quod lapis sancti michaelis nūcupatur. Jn illis montanis maximus concursus ē ferarum et bestiarum aproꝝ et vrsoꝝ ceruorū et damularum. et ideo in illis montibus nemorosis multa venationum genera exercētur. hec ⁊ multa alia laude digna de saxonū regionib⁹

inuenitur. Quere supra de germania in littera. G. et in littera. A. de alemania. Habet etiã saxonia boemiam et bolomaz ab oriente / vestfaliam ab occidente / frisoniam lacũ ad occeanum a septentrione / turingorum vero gentem et franconum a meridie. cuius gens fortis inclita inuicta vsq; bodie pseuerat. vt dicit erodocus.

Sclauia est pars mesie multas cõtinens regiones. Nam sclaui sũt boemi poloni metani vandali / rutheni / dalmaci / et carinthi. qui oẽs mutuo se intelligunt et in multis sunt similes quo ad lĩguam et quo ad mores / dispes tamen sũt quo ad ritum. nam quidam adhuc tenent cultũ paganorum. quidam vero retinent ritum grecoꝝ. quidam aũt latinoꝝ. omnes aũt iste regiones sunt glebe optime et messifere et viniferę ĩ multis locis. omnes aũt isti ꝓ maiori pte in coma sunt attonsi / exceptis tirrencis et illis qui mixti sunt cum theutonicis et latinicis. et est duplex sclauia maior que sclauonia dicitur q̃ darmatiam sarmam manerchiam continet et multas alias regiones et incole istius quidã maritimam in occupant. quidam iuga montiũ ꝛ ꝓdensa nemorũ inhabitant. quidaz campestria excolunt et exarant. gens seuera et aspera ꝛ inculta circa diuinũ cultũ minus pia / piraticam ducens vitam exercens p̃dam per mare ꝑ terrã q; maxime illi qui habitant iuxta mare. alias sclauia minor que a finibus saxonie ꝑtenditur ad prutenas vandalos liugue sue multos babens contermos et boemos. et hec sclauia dicitur q̃ a poemitania siue que a prutenia diuersis amnibus clauditur et a gotis atq; danis quodam mari occeani ꝓmuctorio quod mare cum diuiditur ad eius littus terminatur mior sclauia et finitur. Est autem hec regio valde frugifera et fructifera fluminibus et stagnis irrigua nemorosa et pascuosa / melle habundans atq; lacte. Gens est fortis corpe / agricultureꝫ dedita et piscature. magis ad deũ pia et pacifica quo ad ꝓximũ / q̃ illi qui habitant in maiori sclauia. et hoc est ꝓpter mixtionem et sociatatem quã quotidie contrahunt cũ germanis vt. d. erodocus.

Sparciata est regio iuxta greciã que alio nomine lacedemonia nuncupatur a lacedemone filio semole. sic vocata. quere de lacedemonia in littera. L. eosdem eñ dicũt antiqui lacedemones ꝛ spartanos. vt. d. Isi. li. nono

Seres est ꝓuintia in oriente nomẽ sortita est a quodam opido quod seres etiam nominatur. ibi de arboribus lana colligitur / et inde sericum prepatur. vnde d' eis incolis dicit poeta. In gnari faciẽ sed voce seue mille seres.

Selandia est ꝓuintia terra maritima ad modũ insule flumine mari brachijs circũdata. habet aũt holandiam ad orientem / flandriam ad meridiẽ / occeanum ad occidentem / britanniam ad septentrionem. Sunt autẽ ibi plures insule parue et magne brachijs maris sepate ab inuicem ꝛ distincte et sunt ille insule in fortissimis aggeribus cincte in circuitu contra maris impetum ꝛ munite quarum gleba est valde ferax quo ad segetes. sed quo ad arbores est quasi nuda. ñ eñ possunt arbores ꝓpter maris salsuginem pfundere suas radices. et ideo post plantationem cito deficiunt et arescunt. Est autem selãdia valde populosa / diuitijs opulenta varijs Gens magne stature / fortis corpore / et audax mente / circa cultum dei deuota / inter se pacifica et quieta / multis benefica / nullis molesta / nisi qñ hostiũ insolentijs resistere est coacta.

Semigallia est ꝓuintia modica vltra mare balticum constituta iuxta asiam et linoniã sita in asia inferiori sic vocata quare a galathis ipam occupantibus cum incolis terre mixtis est inhabitata. vnde semigalli sunt dicti qui ex gallis siue gallathis et illis populis ꝓcesserunt. terra bona et fertilis in annona / in pascuis / et in pratis. sed gens barbara et inculta aspera / et seuera.

Senonensis gallia francoꝝ est prouintia habens ab oriente germaniam renensem a meridie burgundiam supiorẽ et pẽnios montes / ab occidente galliã lugdunensem / a septentrione galliã belgicam. terra frugũ et vinearũ et fructuũ diuersorum fontium et fluminũ et riuoꝝ. galli aũt senones quondam zenones dicebantur. eo q; liberum hospicio recepissent. postea. z. in. s. littera est mutata (vt. d. Isi. li. ix.) a senonensi ciuitate que ciuitas est eorum capitalis. Est autem terra populosa habens ciuitates multas et opida multa et fortia et est munita quã preterfluit amnis qui secana appellatur.

Siriam sirus uidam nepos vt dicitur abrahe ex cetbura perhibetᷣ a suo vocabulo nũcupasse (vt. d. Isi. li. ix.) et. xv. hec ab oriente fluuio eufrate / ab occasu vero mari magno et egypto terminatur. attingens a ptentrione armeniam et capadociam / a meridie vero sinum arabicum. vt. d. idem. situs aũt porrectus est in i mensaz

longitudinem. In lato autez angustior est, habet autem intra se multas ꝓuintias scȝ comaginē feniciam/cuius pars est iudea absq̧ saracenis et nabareis. Est autem regio populosissima fertilissima in frugibus et fructibus armentis et pecudibus equis /et asinis /et camelis ditissima in ceris in speciebus aromaticis et metallis. munitissima ciuitatibus et castris / irrigua nobilissimis fluminibus et lacub⁹ atq̧ stagnis. habens nobiles portus maris ⁊ hꝑcipue in palestinis maritimis et fenicis. gēs seua et bellicosa et in multis ꝑtibus diuersis. mercimonijs occupata. multas etiam habȝ gētes sicut faciebus sic lingua animo et moribus differentes. quidā habitant in desertis. vt nahadei et saraceni. quidam in montanis quidā in nemoribus et in siluis /q̄bus habundant illarum nationes regionum.

s Ichimia est terra in samaria inter iudeam et galileam a sichem filio emor q̄ eam edificauit/sic vocata. nam sichem dicta est vrbs q̄ nūc neopolis nūcupatur cuius ꝯfinium in circuitu sichimia appellatur. vt dicit. Isi. li. xvi. hec vt ait hiero. suꝑ. xviij. geñ. fuit portio terre quā dedit iacob filio suo supra sortem scȝ ioseph vnde et illa terra fuit in tribu effraim et sepultus ibidē est ioseph et eius mansoleum ibi ostenditur vsq̧ hodie. vt dicit hiero. quā terram pecunia graui aquisita labore iacob ꝯparauit emit em̄. c. agnis. vt patet geñ. xxxiij. et pro illo labore. di. hieroni. iacob dixisse q̧ eam in arcu et gladio de amorrei manibus abstulisset ibi erat prope terebinthus sub quo Jacob abscondit idola filioꝝ suorum et tunc de sichim ascendit in luzam cognomine betel vt dr̄ geñ. xxv. In hoc loco parauerunt fratres ioseph non in sichimis sed in dothaiȝ sunt inuenti vbi ipm̄ spoliantes egyptijs vendiderunt. sichimaȝ aūt p⁹ destruxit abimelec filius ieroboel et interfectis habitatoribus sal in eius confinio seminauit vt dicitur iudicum nono. In hoc territorio fuit fons iacob iuxta quē dominus fessus ex itinere requieuit. et vt mulier sibi de illius putei aqua daret ad bibendum postulauit. vt dicit Joh. iiij. Est autem locus magne fertilitatis / mire amenitatis et maxime firmitatis.

s Itia regio est maxima cuius pars interior est in asia inferior vero p̄or est in europa ⁊ hec inferior a meotidis paludibus incipiens inter danubium et occeanum septentrionalē vsq̧ ad germaniā ꝓtelatur. vt dicit Isi. li. xv. huius prima ps est alamania deinde meotides paludes deinde cochia datia retia. deinde germania/vbi plurimā ꝑtem sueui incoluerunt. vt dicit idem. habet itaq̧ sitia plures regiones /quaꝝ quedam sunt locupletes et quedam inhabitabiles. nā in pluribus locis auro et gemmis affluūt. sed griffoꝝ imanitate rarus hominum est accessus smaragdus aūt ibi optimus est et cristallus purissimus. Sitia vt. d. ibidem monstruosos in multis continet homines et feras immanes / vt lincens /tigrides /vrsos seuissimos /⁊ leones. maxime in regionibus et desertis hircanorum. quere. s̄. de hircanis.

s Itionia a sitione rege antiquitus est vocata a quo et regnū sitinioꝝ dictū est. quod regnū archas iouis et caliste filius pilacis in deditionem redactis ex suo nomine archadiam nūcupauit/ Est aūt archadia que etiam sitionia filius achaie vt ait plau. insula inter iouium et egeum mare exposita habens flumen magnum scȝ erimantum. gignit. q̧ albestino lapidem qui semel accensus nunquā extinguit ibi cādidissime merule generantur. vt. d. isi. li. xv.

s Icilia a sicano rege primo sicania fuit nominata. deinde a siculo itali fratre sicilia est dicta que antiquitus cimacera dicebatur ꝓpter tria aera id ē ꝓmūctoria scilicet peloꝝ /pachum/et libeum. cimacera enim grecum quod latine triquadrū dicitur. quia in tres quadras est diuisa. hec ab italia freto modico est discreta /affricam mare ꝓspectans terris frugifera /auro habundans cauernis et fistulis penetrabilis /ventis et sulphure plena. vnde et ibi ethne montis estuant incendia /in cuius freto scilla est et caribdis q̄bus aut nauigia absorbentur aut colliduntur Fuit autem quondam in patria ciclopuȝ ⁊postea nutrix cidanorum frugum fertilis /primo pre omnibus terris pro cōmittendis seminib⁹ aratro est ꝓscissa. ꝑncipalem vrbem habet siracusam et fontem arecusam et albeam fluuiū genitorem equoꝝ. in eo p̄mo est inuenta insula comedia. agatem lapidem ex agathe flumine sicilia primo dedit parturit et mare siculū corallum album gignit et sales agrigentinos qui igne sunt solubiles /in aquis autem crepitantes. omnis autem ambitus clauditur spacio triū millium stadioꝝ. Dicit autem salustius italie fuisse coniunctam siciliam sed medium spacium diuisum fuisse p maris impetum atq̧ scissum. hucusq̧ Isi. li. xv. in. c. de insulis. vbi recitantur omnia supradicta et eadem narrat. plini.

s Irtes vt. d. Isi. li. x. q̄rto sūt are/

nosa in mari loca a tractu sic vocata. vt. d. sa/lusti. eo q omnia ad se trahant. cumulos enim arenarum ad se trahunt. siren enim grece tractus dicitur latine. et talis attractio facit mare inequale vt in vno loco sit profundum in alio loco sit vadosum. et ideo periculosum est illac ire. et dicuntur hec sirtis Sunt autem tales sirtes periculum educentes iuxta mare egiptium et ei in locis pluribus admiscentur. vt di. Isi. ibidem.

Scotia a scotorum gentibus a quibus incolitur appellatur et est promunctoriuz in insula britanica vndique et fluminibus et maris brachijs ab anglia aquilonari separatur. ex parte vero opposita septa mari occeano quo ab hibernia scotia est diuisa eadem gens ab inicio que quondaz in hibernia est super omnia similis in ligua/ in moribus/ et natura. Nam gens est leuis aio ferox seuiens in hostes/ tantum fere mortem diligens. quantum seruire/ in lecto mori reputans segnitiem. in campo autem contra hostem asta/re vt interficiatur gloriam arbitrans et virtu/tem. gens parci victus/ famem diutius sustinens et raro ante occasum super cibum se effundens/ carnibus/ lacticinijs/ piscibus/ et fructibus magis vtens panis vsus britannicis minus habens. et cum sit populus satis elegantis figure et faciei pulchre generaliter a natura multuz tamen eos deformat proprius habitus siue scotica vestitura dicuntur autem scoti a propria lingua a picto corpore quasi sassi eo q aculeis ferreis cum attramento figurarum stigmate antiqui/tus adnotabantur vt di. Isi. li. ix. sup. c. de vocabulis gentium mores autem primeue gen/tis multi ex eis ex admixtione cum angelicis in maxima parte his temporibus in melius mutauerunt/ Siluestres tamen scoti sicut et hiber/nia in habitu et in ligua et in victu et in alijs moribus paternia sequi vestigia gloriam arbitrant immo aliorum consuetudines respectu suaruz quodammodo aspernantur. eorum regio quo ad humi fertilitatem nemorum amenitatem flu/uiorum et fontium irriguitatem gregum et iumentorum multiplicitatem vbi littus gaudet cultoribus/ pro sua quantitate multum fertilis est/ nec etiam impar ipso britannico solo est. vt di. erodocus situs orbis terrarum sagacissimus ex/polator. prout recitat plinius. Quere supra de hiberniam in littera. h. infra quere Eadem scotia dicit Isidorus que ibi de hibernia in pluribus referuntur.

Suecia regio est inferioris sicie in europa a qua tota gothia que inter danorum et noricorum aquilona/nium regna maxima est regio ho/die nominata. habens mare balticum ab oriente. occeanum britannicum ab occidente. nori/corum prerupta et populos a septentrione. a meridie vero dacorum continijs terminatur. Est autem suecia que et gothia est vocata. quo ad solum frugifera vinearum tamen expers sed in pascuis vberrimis alios defectus recupat et metallis. Nam preter diuitias quas ex mari illa regio multipliciter contrahit in feris pecudibus et iumentis in argentifodinis et alijs lucris in numeris multas regiones alias excellit gens valde robusta cuius militaris potentia quondam totius fere asie et europe partez maxima in multis temporibus edomauit. quos aggredi tempore allexandri magni grecorum audacia extimuit. Julij etiam cesaris inuicta potentia superatis gallicis almanicis et britannicis cum danis et gothis noricis et aquilonaribus populis alijs congredi formidauit secundum q tradunt scriptores historie. tam grecorum/ q etiam romanoruz quorum dictis potest et debet merito fides adhiberi in quibus nec religioni fidei nec etiam rationi potent in aliquo obuiari. vt dicit hiero. Illorum inquit poetarum et scriptorum scriptis et dictis fidem adhibere conuenit quorum relatio fidei moribus non preiudicat nec veritate agnite contra/dicit. ex istorum prosapia amazones processerunt. vt di. orosius et Isido. li. xv.

Sueuia germanie renensis est prouincia in europa cuius gens habere dominum maximum in germania consueuit. vt dicit Isido. li. quidecio Dicit autem idem in. c. de vocabulis gentium li. ix. sueui inquit sunt pars germanorum in fine septentrionis de quibus d. luca. Fudit ab extremo/ flauos aquilone sueuos. quorum fuisse quondam. c. pagos et populos multi crediderunt Dicti autem sunt sueui a sueuo monte qui ab ortu germanie ortum habet/ et illius montis loca et confinia primitus coluerunt. vt di. Idem. ab ortu habet danubium cum bauaria ab occasu habet renum cum alsatia/ a meridie habet iugera alpium cum italia/ a septentrione habet franconiam in inferiori protenditur con/tra renum. superior contra alpes et dannubium Utraque est terra optima et frugifera/ vnifera in multis locis/ habens ciuitates munitissimas opida et castella campestria et montana/ amnes et flumina nemora multa et gramina et pascua ouium greges et armenta. circa montana etiam ferrum habet et argentum preterea ac metalla. Gens populosa nimis fortis/ audax/ et belli/cosa/ procera corpore/ flaua crine/ venusta facie et decora

Anatos insula ē occeani paruula modico freti interiectu a britānia sepata. habens cāpos frumentarios et gleba in vberem. dicta est tanatos a morte serpentum quos dum ipsa nesciat asportata; inde terra quoquo gentium vecta fuerit angues illico pimit. vt di. Isi. li. xiiij

Rapobatane est insula indie iacens ad austrum ex quo occeanus indicus incipit patens in longitudine octingentis lxx. milibus et .l passuum In latitudine vero lxxv. milia stadiorum. Scindit autem amnis interfluuio. tota repleta margaritis et gemmis. pars ei⁹ bestijs et elephantibus est repleta. partem vero homines tenent. in hac dicunt in anno duas esse estates / et duas hiemes / et bis floribus vernari locum. vt vtilissima indie ē insula. virens omni tempore. foli eius semp sunt virentia et nunq̄ cadunt (vt di. Isi. li. xv.

Racia est puincia in grecia / ad q̄ veniens tir:s filius iaphet a suo nomine. vt dicit ipsam thraciā nominauit. vt dic. Isido. li. xiiij. Alij a seuitia incolarum traciam appellatam dixerunt. huic ab oriente ppositis et vrbs constāt inopolis opponta est. a septentrione vero hister obtendit / a meridie aūt egeo mari adheret ab occasu vero macedonia illi subiacet. cuius regionem olim diuersi populi .s. massagete / sarmate et scite. et alie plurime natios icoluerunt. ampla est enim et ideo multas nationes potuit ɔtinere ebrum fluuium tracia fundit / q̄ etiam barbaras multas tangit. vt. d. isi. li. xiiij

Raconitida regio est in iudea cui p̄fuit philipp⁹ frater herodis Nā totū regnum hebreorum fuit diuisum in quatuor tetrarchias. quarū prima fuit gallilea cui⁹ tetrarcha fuit herodes secunda et tertia ituria et traconitida regio cui prefuit philippus vtriusq; regionis exīstēs tetrarcha. quarta fuit abelina regio / cui prefuit lisanias sup herodem et philippū. In tot em̄ principatus pticulares fuit diuisa iudea a romanis ad domandam supbiaʒ iudeorū (vt d. glo. super lucam super illum locum. tetrarcha autem philippo ⁊c.

Hessalia (vt di. isi. li. xiiij.) grecie est prouīcia / a thessalo rege cognominata que ad meridianam plagam macedonie cōiuncta est. multa in thessalia flumina sūt et opida quorum caput thessalonicum est vocatum. ibi est mons pnasus quondam apolini cōsecratus. fui aūt thessalia patria achillis ⁊ origo extitit lapbitarum de quibus fertur q̄ hi primo equos frenis domuerunt sup dorsa eorū insidere vnū corpus esse videbantur. ppter quod milites thessalorum centauri ficti sunt vt di. isi. li. xi. in. c. de portentis. In thessalia autem primo solidi aurei inuenti sūt. domandorumq; equorū vs⁹ primitus est repertus. vt di. Isi. li. xv. ad hoc dicit idem li. iiij. q̄ moysi temporibus in thessalia accidit quoddam diluuium in quo aquarum illuuies maiorem ptem populorum thessalie submersit paucis per refugia montiū liberatis ⁊ maxime in monte pernaso in cuius circuitu deucaleon tunc temporis regno potiebatur. qui tunc ratibus ad se ɔfugientes suscepit. ⁊ sic in pnasi iugo eos aluit atq; vouit ppter quod dicunt grecorum fabule deucalionem hominum genus ad lapidibus repasse vt dicit ibidem.

Enedos est insula grecie vna de cicladibus sita ad septentrionem in qua ciuitas thene cōdita est. a qua ⁊ insula est vocata. Fuit autē thenes quidam iuuenis infamatus q̄ suā nouercam cognouisset qui fugiens insulam vacuam cultoribus obtinuit. qui ex nomine suo ciuitati quam ibi cōdidit ⁊ insule nomē dedit.

Hile vltima est insula occeani int̄ plagam septentrionalem ⁊ australem vltra britanniaʒ sita nauigatione sex dierum. a. sole nomen habens. quia in ea sol estiuum solsticium facit ⁊ nullus vltra eam dies est. ⁊ ideo eius mare tardum est. et congelatum. vt dicit. Isido. li. xv. secundum plinium autem locus inhabitabilis est. q2 in estate nihil ibi crescere potest ppter nimium calorem exurentē. In hieme etiā nihil potest propter frigiditatem ɔgelātē Nā ab equinoctio vernali. quādo sol est in ariete vsq; ad equinoctium autumnale quando est ī libra sol illi insule nunq̄ occidit. et ab illo tempore vsq; ad equinoctium vernale iterum ad insulam non accedit. vnde per dimidiū annu habet diem. ⁊ per dimidium habet noctem. ʒ vt di. idem in. c. de insulis li. quindecimo ⁊ d̄ solstitijs li. ij. idem etiam di. beda in li. de naturis rerum. Similiter et solinus.

Ripolitana regio est dicta dupliciter vna ē in fenice dicta a tripoli ciuitate famosissima que totius patrie in circuitu ppter nimiam sue fortitudinem est defensio ⁊ munimētū Alia vero est tripolitana in affrica inter pentapolim ⁊ bisantium. sita a tribus magnis vrbibus sic vocata. scilʒ orea sabine et leptis magna. hec

habȝ ab oriente sirtes maiores et trogoditas a septentrione mare adriaticum. ab occasu be satum / a meridie gerulas et garamandas vsq ad occeanum ethiopiam protendentes. vt d. Isi. li. xv.

Rogodea est regio in ethiopia cuius incole dicuntur trogodite sic vocati. quia tantu scelerītate pollent vt ferat pedum cursu assequātur. hȝ etiā hec regio quandā insulam vbi crescit optia mirre species et purissima eius gutta ibi inuenitur ⁊ dicitur mirra trogoditeȝ ab insula in qua crescit. vt. d. Isido. li. xvij. cum sit hec prouintia in ethiopia. tangit tamen fines arabie. vnde aliquādo dicitur esse in arabia. vt patet in li. ix.

Roiana prouincia in frigia primitus fuit dardania a dardano nomīata. Nam dardanus de grecia profectus peruenit. ad frigiaȝ ibidē pmitus regnauit. postea filius eius erictonius. deinde nepos eius tros a quo ciuitas troia ⁊ patria in circuitu est vocata. vt d. Isido. li. ix. multi autem de troianis pmo troie exitum facta classe per diuersas mūdi partes sibi sedes quesierunt multas nationes expellentes pro eis habitauerunt et ex ipsorum pgenie prodierunt in posterum potentissime iccult nationes sicut diuersarum regionum verissime historie attestantur.

Duscia italie est prouincia inter ligures et romanorum territorium collocata qua difficilibus montium iugis et accessibus locorum valde altis at arms fortissime est munita thuscia autem (vt d. Isido. li. xv. sacrificioꝝ thuris frequentia est vocata. nam in illis partib⁹ in mortuoꝝ exequijs antiqua thura cremare et offerre religionis et deuotionis gratia maxime assueti erant et suos mortuos affectu lacrimabili deplangebant thura etiam in aris deoꝝ potissime incendebant vt qȝ dicitur in thuscia ars aruspitia primitus est repta. vt d. Isido. hec ȝemulia fuit antiquitus noīata pres habens inclitas ⁊ nobiles ciuitates ab occidēte ɔtra liguriam habet pisanam ciuitatem / senas / lucanam florentinam. contra septentrionem vrbem veterem. contra orientem aretum ɔtra meridiem / curtbonem / perusiū / et assisiū que valli spolitane contigue sunt ⁊ vicine. ab oriente habens mare ardiaticum ⁊ marchiam de anchonia / a meridie tiberim ripaȝ ⁊ romā ab occidente mediolanēsem liguriam: a septētrione romaniolā ⁊ pꝛuītiā paduanā. et hͤ regio ē multū ptendēs in lōgū ab ortu versus occasū minus hñs latitudinis aquilonari termino ad austrelem. Est autem terra montuosa satis ⁊ fortissima quo ad situm: fertilissima quo ad solum / saluberrima quo ad celum. quā mare in duabus partibus locupletat. quā etiam fontium ⁊ lacuum multitudo irrigat ⁊ fecundat. amnis fluuius illam preterfluit et decorat croci aromatici ibi crescentis habundantia ipsam singulariter nobilitat atq ditat. fontium etiam calidorum in ea scaturientium affluētia ipsam gratificat ⁊ sublimat.

Duringia germanie est prouincia media inter gentem saxonum e francoꝝ et vestfalorum. habet eñ boemos saxones ab oriente / francones et bauaros a meridie. sueuos et balsaceos ab occidente. renenses vestfalos ab aquilone. Gens siquidem scđm nomen patrie thuringia id est dura ɔtra hostes maxime et seuera. Est enim populus numerosus. elegantis stature. fortis corpore. durus ⁊ ɔstans mente habens terram fere montibus vndiq circumdatam et munitam. interius vero planā. valde frugiferam ⁊ fructiferam a vineis etiam nō expertam. opida multa castra fortia non solū in montanis verum etiam per plana. amnib⁹ stagnis lacub us irrigua. aere saluberrima. pabuli vbertate gratissima. armentis et gregib⁹ valde plena. in eius montibus diuersa inueniuntur mineralia et metalla. vt dicit erodoc⁹ qui nullatenus pmisit secreta in germanie cōfinio inscrutata.

Dorona gallie supioris est prouincia pars aquitannie antiquitus cōputata a thoronis ciuitate indita sic vocata. in q̄ gēma sacerdotum martinus sanctissimus requieuit. Est autem sita super amnem ligurim qui eam pterfluit ⁊ irrigat multipliciter ⁊ locupletat. terra frugifera. fructuosa. vinifera. pascuosa. aere saluberrima. nemorosa. gens robusta corpore. elegantis forme. audax mente benefica in opere modesta in sermone.

Asconia est pꝛuincia ab atiquitānia antiquitus cōprehensa. sita iuxta pirenū a vascea opido noīata (vt d. Isido. li. ix.) habens mōtes pirenos in vno sui latere ⁊ i alio occeanū

mare. in alio vero planitiem prouincie tholosane. in alio vero pictauorum gentibus appropinquat terra siluestris nemorosa saltuosa et mōtuosa. in multis sui partibus vinearum ferax in tantum quod vicinis multis et maris insulis vini copiam administrat. gerbona fluuius a tholosana prouincia separat qui vasconiam per terfluens iuxta burdigalem metropolim vrbē vasconum occeanum mare intrat (vt d. Isido. li. ix. in capitulo de vocabulis gentium) vaccei a vacca opido cognominati. per amplam iugis pirenei montes solitudinem inhabitāt qui et vascones quasi vaccones dicuntur. c. in s. litteram demutata quos pompeius edomita hispania ad triumphum venire infestēs de pirei iugis deposuit. et in vnum opidum congregauit. vnde et cōuenarum nomen vrbs accepit (vt d. idem Isido. plini.) et erodocus q̄ recitat gentem vasconum fore corpore leuem et agilem. animo audacem. ad bella precipitem etferocem.

Enitia venatorum ab antiquo dicebatur prouincia. que a littore maris adriatici in cuius sinu vrbs venitiarum nunc est sita. vsque ad padū fluuiū qui diuidit inter ciuitates et fines superiorum ligurum et inferiorum. videlicet inter pergamenses et mediolanenses primitus extendebatur ut narrat hi. lumbardorum ac ligurum historie verissimus recitator. multas siquidem nobiles nunc obtinuit ciuitates. Nam vt dicit Isido. li. xvi) māma que a manto ciresie filia que post interitum thebanorum theba est dicta. in italia condita. sita in venicia. que galleatis alpina est vocata. venicia itaque in italia ē prouincia. que multarum terrarum et ciuitatum dominiū non habuit ab antiquo in mari vel in terra. cuius potestas per longissimos maris protractus vsque in greciam se extendit. germanorum fines vsque in aquileam tangit. dalmatum. et sclauorum piratarum predam tirānicam reprimit et cōpescit. insulas et portus promunctoria maris et sinus sub eius dominio existentes iustissime regit. subditos protegit ab hostibus potentissime ac defendit rempublicam iustis legibus subicit. nullam diuinis contrariam institutis infra suos terminos manere dissimilat aut permittit. huius gentis referre singulas probitates estimo superfluum. cum de gentis venetorum virtute potentia circumspectione et prouidentia. vnitate ciuium et concordia. amore totius iusticie cum clementia. omnibus fere natiōibus iam sit notum. vt dicit idem scriptor histoꝛie lumbardorum.

Estfalia germanie inferioris est prouincia. habens saxoniam od oriētem. thurigiam et hassiam ad meridiem. renū et coloniam ad occidentem. occeanum et frisiam ad aquilonem. nobilissimis fluminibus duobus in eius extremitatibus cingitur scilicet visconia atque cenona. renū tangit versus occidentem et septētrionem. visconiam vero versus orientē. Est enim terra multum nemorosa. et pascuosa. plus alendis gregibus quam ferendis frugibus apta. multis fontibus et amnis est irrigua lipia. s. atque rura et multis aliis. fontes habet salis et montes fertiles. in metallis abundat et etiam frugibus glandibus. nucibus. atque pomis. etiam feris porcis. et pecudibus et iumētis. populus cōmuniter. elegantis stature est et procere. venuste forme et fortis corpore. et audex mente. militiā habet copiosam ac mirabiliter animosā. promptam ad arma cōtinue et paratā. ciuitates habet fortes et munitas. castra fortissima. et opida. tam in montibus quam in planis.

Ironia prouincia est paruula vltra datiam versus orientem a viroꝛe dicta. eo quod sit graminosa et nemorosa. multis aquis et fontibus perfusa. cuius gleba est frugū ferax Gens quondam barbara. seua incōposita ac inclita. nunc vero danorum regibus pariter et legibus est subiecta terra vera tota est a germanis et danis pariter habitata. Quere supra in littera. R. deriualia. Hec terra a nogardorum gente et ratheorum per fluuium maximū q̄ naruere dicitur esse separata.

Ilandia est patria iuxta mōtana norbegie versus orientem sita. super littus occeani protenta. nō multum fertilis nisi in graminibus. et in siluis. Gens eius est barbara. agrestis et seua. magicis artibus occupata. vnde et nauigantibus per eorum littora. vel apud eos propter venti defectum moram cōtrahentibus. ventum venalem offerunt. atque vendunt. globum enim de filio faciunt et diuersos nodos in eo cōnectantes. vsque ad tres nodos. vel plures de globo extrahi precipiunt. secundum quod voluerint ventum habere fortiorem quibus propter eorum credulitatem. illudentes demones. aerem concitant. et ventum maiorem vel minorem excitāt secundum quod plures nodos de filo extrahunt vel pauciores. et quandoque in tantum cōmouent ventum quod tales fidem adhibentes iusto dei iudicio submerguntur.

Itrea est insula modica in mari

británico sita. distans a britannia maiori ꝛ ꝑ uo freto interposito separata. cuius gleba ad frumenta est optima. multas habēs siluas et nemora / feras multas / pecora et iumenta. fontes et amnes insulam irrigantes / quo ad temperiem est saluberrima et in fontib⁹ vberrima dicitur esse. hec ab anglicis hodie inhabitat.

Yselādia est regio vltima in eropa a septētrione vltra norwegiā sita glacie in ei⁹ finib⁹ ꝯdēnata ꝓtēditur autem sup littus occeani maris versus septentrionem. vbi mare pre nimio frigore congelatur. ab oriente habens sitiam superiorem / austro norbeiam. ab occidente occeanum hiberniam / ab aquilone mare cōgelatum. et est dicta iselandia quasi terra glaciei eo ꝙ ibi dicuntur esse montes niuei in glaciei duriciem congelati ibi cristalli inueniūtur. In illa etiam regione sunt albi vrsi, maximi / et ferocissimi qui vnguibus glaciem rumpunt et foramina multa faciūt. per que in mare se submergunt. ꝛ sub glacie pisces capiētes. eos extrahunt per foramina predicta. ꝛ ad littus deferentes. inde viuunt. terra est sterilis quo ad fruges exceptis paucis locis in quoꝝ vallib⁹ vix crescat auena gramina tantūmodo et arbores in locis vbi habitant homines ꝑunt ꝛ ꝓducit. ꝛ in illis ꝑtib⁹ feras gignit et iumēta nutrit. vñ de piscibus et carnib⁹ et venatiōib⁹ ꝓ maiori pte pupul⁹ terre viuit. oues ibi ꝑ frigore viuere non possunt. ꝛ ideo incole de ferarum et vrsoꝝ pellibus quos venatu capiunt. contra frigus se muniunt. et corpora sua tegut alia vestimenta habere non possunt. nisi aliunde deferantur. gēs multum corpulenta. robusta et valde alba. piscationi dedita ꝛ etiam venationi.

Zeugia siue zeugis est ꝓuītia vbi est maior kartago. minor affrica inter bizāniam ꝛ numediam sita: (vt d. Isido. li. xv) Decmari sicdo est iuncta. vt d. idem. ꝛ a meridie vsqꝫ ad regionem gotulorum porrecta. cuius ꝓma sunt frugifera. vlteriora vero bestijs et serpentibus plena. ibi onagri. ꝛ fere siluestres ibi mira ꝛ monstruosa inueniuntur. vt d. idem.

De lapidibus terre ꝛ metallis atqꝫ eorum ꝓprietatibus.

Liber Sedecimus.

Descriptis ꝓprietatibus terre ꝛ partiū eius in gñali. restat adiuuāte dño aliq̄ hic inferre de eius ornatu in speciali. Eoꝝ autem que ornent terram quedā sunt simpliciter inanimata ꝛ insensibilia. vt omnia metheorica. que in venis terre generantur. qualia sunt lapides. colores / et metalla. et de illis primo ꝑ ordinem ē agendum. Quedam vero vegetabilia / ut radices / herbe / et arbusta. Quedam autem sensibilia. vt homines et iumenta. de quibus vltimo est tractandum. Primo igitur de his que generantur in terra et in venis eius per ordinem alphabeti hic dicendum est.

Arena ab ariditate est dicta que si manu pressa fuerit. pre siccitate ꝛ duricia stridorem facit. que si in feste cādida aspersa fuerit nihil sordis post se relinqt. vt dicit Isido. li. xvi. capitulo quarto. arena siquidez in aquis marinis ab omni limositate ꝛ lutea viscositate abluit. vt d. Aristo. in libro de ꝓprietatibus elementorum. ꝛ ideo ꝓpter vincentem in ea siccitatē coagulari in lapidem perfecte non permittit terra enim pura (vt d. idem libro methe. iiij.) lapis non fit quia cōtinuationem non facit. sꝫ cōmunitionem. ꝛ ideo siccitas vincens omnē humiditatem nō permittit eam totaliter in lapidem consolidari. inde est ꝙ arena terra communi est substātialiter durior. sed lapide mollior ꝛ in partes inumerabiles diuisibilior. vnde arena frigida ꝛ sicca / minuta cōpressa / grauissima est in pondere ꝙuis sit minuta. sterilis ex se ꝓpter caloris et humoris defectum et dominiū frigide siccitatis imbre superueniente non dissoluitur. sed potius diluta aut consumpta lutea in puritate magis cōprimūtur. et ꝑte parti fortius deherente amplius solidatur. vt dicit Hiero. super Iere. c. v. qui posui harenam terminū mari ꝛc̄. habet etiam vniuersaliter naturam colatiuā. vnde aqua per harenā colata purior et dulcior inuenitur. vt d. Constan. Item virtutem habet metalloꝝ purgati

nam et sua confricatione rubiginis cōsumpti uam. aurum enī es et ferrum arene cōfricatiōe clarificantur. Item virtutem habet infrigida tiuam /repercussiuam / opilatiuam / tumoris sedatiuam. vt patet in chimalia .i. arena ex la/ pide fabrili resoluta. que valet ad omnia su/ pradicta. vt d. Constan. Item virtutem hab3 mineralem vel salarnici similem vel affinem. vnde inter arenulas tam fluuiales ꝙ marinas auree arenule sepius inueniuntur. lapides eti am polliti et gēme preciose in marino littore inueniunt inter arenulas. Item arene tam flu uiales ꝙ marine ex ventis contrarijs ipsas a/ renularꝫ ꝑticulas eleuantibus /sepius in ma ris hostijs ꝛ littoribus coaceruantur. ꝛ ex are/ nis sic accumulatis aq̄ fluuiales ne mare sub intrent aliquotiens retardantur. vt d. Hiero. super amos. viij. nisi defluet sicut riuus egyp ti ꝛc̄. vbi expresse dicitur ꝙ aqua nili ꝓpṫ ob stantes harenarꝫ cumulos contingit impedi/ ri. Nam circa fluminis descensum pariter ag gregate aqua nili descendere in mare nō per/ mittitur. sed potius refluere per plana egypti manifestissime coartatur. sed quanto illis cu/ mulis arenosis aqua redire compellitur tanto eisdem dissipatis cum maiori impetu in ma/ re descēdere ꝓfundius ꝓhibetur. vt dicit H e ro. ibidem. Item arenarꝫ obstaculis in mari sub aque superficie occultatis occurrere vel re/ sistere maxime est difficile et periculosum. vt patet supra vbi de maris ꝑiculis ꝑtractatur.

a Rgilla est terra tenax glutinosa ꝛ viscosa ad varia opera singulo/ rum disposita atq̄ apta et est sc̄d3 Isi. li. xvi. c. i. ab argis sic vocata apud quos primo ex tali materia vasa fictilia sunt effecta (vt ibidem dicitur) talis terra per actiouem caloris liquidiores partes cōsumē/ tis et terrestriores consolidantis in laterem cō mutatur. sepe etiam ꝯtingit ꝙ talis terra lutea et vnctuosa frigiditate aquam ꝯgelante i i la pidem cōmutatur. sepe etiam accidit talis trās mutatio sc3 luti vnctuosi in lapidem ex calore coagulante. sicut enī dicitur libro methe. iiij. lutum vnctuosum aptum est huic transmutati oni sc3 in lapidem ꝑ calidi coagulationē qua re vnctuosum est medium inter viscosū et va poratiuum habens humidū in se. vnde gra/ tia vaporatiui potest a calido coagulari. gra/ tia viscosi non potest ex toto educi. sed ampli us comprimi et ꝯsolidari. et sic in lapidē trās mutari. vt d. ibidem cōmenta. Argilla est fri giditate sua sanguinis restrictiua. vt d. Con/ stan. Argilla si cum forti aceto fuerit distempa ta apposita fronti et timporibus ꝓhibet san/ guinem de naribus profluentem.

a Labastrum. vt dicit Isido. li. xvi. c. v. est lapis candidus intercin/ ctus varijs coloribus ex quo leuā gelici illius vnguenti vasculum fa ctum fuit. ex hoc enim cauantur vasa vnguen taria quia vnguenta custodiunt peroptime in corrupta. nascitur autem circa thebas egypti as et damascum sirie ceteris candidior. sed ꝓ batissimus de india transportatur hic lapis a diasconde nicomar dicit. et dicit valere hūc ad victoriam obtinendam. ꝛ dicit etiam ꝙ ge nerat et conseruat amicitiam.

a Urum ab aura est dictum. vt di/ cit Isidorus libro. xvi. eo ꝙ re/ cusso aere plus refulget. naturale enim est vt metallorum splendor plus fulgeat luce alia repercussus. hinc et au/ rarij sunt dicti quorum fulgor splendidos red dit. aurum autem magis radians et fulgens dicitur obrisum eo ꝙ splēdore obradiat ac ful gore. Est autem coloris optimi quod hebrei operam. greci vero cayron vocant. lamina ve ro tenuissima ex qua inducuntur fila aurea bra ctea nuncupantur (hucusq̄. Isido. c. de me tallis. Sc̄dm Aristo. autem li. metheo. paru3 ante finem dicitur. ꝙ aurum sicut cetera metal la materialiter procreatur ex sulphure subtili et rubeo et de viuo argento subtili et albo. plus autē occurrit in eius compositione de sol licitudine siue soliditate sulphurea ꝙ de aereo aquoso viui argenti. et ideo aurum solidius ē et ponderosius ꝙ argentum in cuius cōpositi/ one plus de argento viuo ꝙ de sulphure al/ bo concurrere consueuit (sicut ibi d. Ri. rufus Auro igitur inter metalla quo ad substantiam nihil solidius est/ nichil cōpactius. et ideo in igne positum non euaporat nec etiam in pon dere minoratur. vnde in igne non consumitur sed sol quando vi caloris liquescit si quid ha bet annexe impuritatis et scorie deponitur ꝓ pter quod et amplius depuratur et fulgidius inuenitur. Nihil enim inter metalla est ductili us quia tante est ductilitatis ꝙ inter incudem et malleum sine ruptione siue distinctione ꝑ tum in brachtheas id est tenuissimas lamias

dilatatur. nec etiam inter metalla quo ad formam et speciē est pulchrius. ⁊ ideo inter omnes picturabiles formas siue species primū ⁊ precipuum locum auri optinet pulcritudo. vnde forma est et decor tam colorum ꝙ rerum vel metallorum. Item nihil inter metalla quo ad virtutem inuenitur efficacius (cuius virtutem describit platearius dicens) aurum inquit tpatius est omni metallo et purius. ⁊ ideo virtutem habet confortatiuam ⁊ superfluitatum coadunatarum in corpore extersiuam. ⁊ ideo valet contra lepram ⁊ elephantie passionem vtiliter emendendam. Limatura autem auri in cibo vel in potu vel in medicina valet ad p̄seruationē a lepra vel saltem ad eius occultationem. quia eius frequens vsus ab ea preseruat vel retardat aut saltem ipsam palliat ⁊ occultat (vt d. auicenna) Item eadem limatura cum succo boraginis ⁊ osse de corde cerui valet ꝯtra sincopi ⁊ cardiacam passionem. Item lamine auree candentes in vino extincte/ vinū faciunt vtile contra vicia splenis ⁊ alias passiones multas vel melancolicas. Item vstura facta cum instrumento aureo melior est ꝙ de alia materia vl' matello. locum enim vstionis custodit imunem a fetore. Item puluis cadume auree oculis impositus maculas oculorū purgat. Confortat autem aurum mēbra quāuis eis non incorporetur nec ea nutriat depurādo. ex asperitate sua supfluitates que mēbra ledebant extergendo (vt d. idem plate.) Itē aurum calefactum tollit pilos a mēbro quod inde exustum fuerit aut fricatum ⁊ iterum crescere non permittit (vt d. Constan.) Item aurū percussum non resonat sicut es vel argentum nec crepat nec funditur. sed potius extenditur ⁊ dilatatur. nisi ei fuerit aliud metallum adulterinū modo aliquo incorporatū. Nam ꝙdiu es vel auricalcum cum auri substantia est permixtum semper sub malleo scinditur. ⁊ semper ad susceptionem debite forme. sub mallei ictu inobediens inuenitur. ⁊ ideo necesse est ꝙ omne superfluū ab eo per excoctionem auferatur vt efficiatur ductile ⁊ aliquod vas cum optata forma exinde ꝑducatur (vt dicit Grego). quando autem lamina vel brathea aurea cū argentea subducta dēt malleando incorporari necesse est a tribus maxime p̄caueri scilicet a puluere/ vento/ ⁊ humore. quia si aliquod horum inter aurum ⁊ argentum ꝑmiscuerint/ nequaꝙ vnū cum altero se tenebit. ⁊ ideo oportet ꝙ in loco valde mundo ⁊ quieto hec duo metalla ad inuicem vniantur. quando autem modo debito sic iungunt insepabilis fit vnio ita ꝙ ab inuicem non possunt vlterius separi

Auricalcum (vt d. Isido) est dictū quia cum sit es siue cuprum resplēdet tamen superficialiter sicut aurum. es enim greco sermone calco vocatur. auricalcum itaq; habet duriciem eris siue cupri ex mixtione enim eris ⁊ stanni ⁊ auripigmenti ⁊ quibusdam alijs medicaminib⁹ perducitur in igne ad colorē auri. vt dicit Isidorus colorem itaq; habet auri ⁊ similitudinē sed non valorem. vasa etiam diuersi generis artificialia ⁊ pulcra in sui nouitate auri speciē precedentia ex auricalco preparant. sed paulatim a fulgore primo hebetant ur ⁊ quasi rubiginantur ⁊ sic tam colore ꝙ odore cupreo suā materialem originem protestantur. In istis vasis cibaria ⁊ vina diutius reseruata saporē horribiliorem contrahunt ex eris vicio ⁊ odore. Colliria tamen que oculorum sunt medicamina in eis vtiliter reseruantur ⁊ ex eris fortitudine acuuntur. vt dicit pla.

Auripigmentum est vena terre siue genus lapidis scissibilis ⁊ fragibilis auri speciem p̄tendens in colore. ⁊ vocatur alio noīe lapis arserascus. qui est duplex rubeus ⁊ citrinus. ⁊ habet scd'm dia. naturam sulphuris calefaciendi ⁊ desiccandi que si apponatur eri ipsum in album transmutat ⁊ omnia corpora metallina preter aurum exurit et deuastat. vt. d. t. et. d. Scd'm plautū autem auripigmentum calidū est et siccum in quarto gradu et est vena terre et dupla species rubeū scz et citrinū. Citrinū aūt cōpetit medicine. habet autem virtutē dissoluendi/ attrahendi et mūdificandi. vnde valet asmaticis et malum anhelitum habentib⁹ ex humiditate. si inclinato capite fumus eius recipiatur. Ex auripigmento fit philocrū id est vnguentum depilatorium vt pili faciliter amoueantur quando decoquitur cum calce viua. valet etiam contra serpiginem et impetiginem si locus cum sapone et auripigmento leniter inungatur. sed statim locus inunctus abluatur. quia si vnguentū tale ibi diu maneret bonam carnem sicut et malam corroderet ⁊ excoriaret. naturam enim habet inscissiuā et corrosiuam. vngues autem deturpatos et deformes cadere facit vt crescant meliores. vt dicit plau.

Argentum a greca appellatione vt d. Isido. est dictum. Nam greci argentum vocant. cui mirum in modum accidit quod cū sit candū

impressum corpori lineas nigras (vt d. Isi/ do.) reddat. I eius compositione sunt viuuz argentum et sulphur album. plus autem est ibi de aereo et aqueo et argenti viui q̄ sulphu ris. et ideo non est tanti ponderis sicut aurum vt d. rufus. Est autem argentum duplex scili/ cet simplex et compositum. Simplex autem liquidum est ⁊ vocatur argentum viuum. Cō positum autem argentum est solidum / com/ positum ex argento viuo puro ⁊ sulphure al/ bo non vrente (vt dicit Aristoteles). argentum autem viuū est substantia aquea/ mixta cum subtili terrena forti admixtione in/ dissolubili. ⁊ hoc habet ex magna siccitate ter rea que non liquescit in supficie plana. ⁊ ideo non adheret sicut id quod est aquosū. Est aūt eius substantia alba ex claritate aque subtilis et ex albedine terre bene subtilis et digeste ha bet etiam albedinem ex admixtione aeris cuz p̄dictis. habet etiam argentum viuū hoc sibi naturaliter ꝓprium q̄ nō coagulatur p se sine sulphure sed cum sulphure et cū plumbi sub/ stantia coagulatur. ideo dicitur ibidem q̄ ar/ gentum viuū ⁊ sulphur sunt elementuz id est materia et principium omnium liquidabili/ um scilicet metalloꝝ. hec omnia dicuntur in li. metheo. expsse. et etiam a richardo sic expo/ nūtur. argentū itaq̄ viuū omniū metalloꝝ di/ citur esse principium. et ideo respectu eorum est simplex elementū. De sua aūt virtute et natu/ ra / diuersi diuersa posuerunt. Quid aūt de h̄ sentiant medici patere potest per hec verba. Argentū inq̄t platearius) viuū calidum dici tur esse et humidū in gradu quarto. q̄uis a q̄/ busdam iudicetur frigidum et in eodē et q̄ sit calidum ostenditur p effectum eo q̄ dissoluit penetrat / et incidit. sed q̄ꝛ actualiter s entitur multum frigidum abusiue frigide iudicatur. Quod aūt aliq̄ dicant argentū viuū ex qua/ dam vena terre per excoctionē fieri falsum esse patet. eo q̄ p caloré ignis facilime in fumū ex tenuatur. sed a terra gignit̄ et quasi aqua pflu ens ꝓcreatur. diutissime etiā in vase frigido ⁊ solido conseruat̄. Tanta aūt ipsius est cohe/ rentia et fortitudo q̄ nulli rei potest admisceri nisi p̄mitus extinguat̄. extinguit̄ aūt cū saliua q̄n cū ea fricatur. et maxime q̄n cinis saliue ad ditur et maxime quando puluis ossis sepe so ciatur. Est autem argentum viuū de facili in fumū euaporatiuū et resolutiuū cuius fumus maxime obest astantibus. Inducit enim pali/ sim et tremoré relaxando neruos / et remollien do. Ore acceptum imissum occidit mēbra p/ fodiendo. Circa quod piculum maxime valet lac caprinū in quantitate maxima expotatum cū ꝯtinuo motu paucis. ad idem spāliter va let et decoctio vini cū absinthio et isopo (huc usq̄ plate) Dicitur aūt argentū viuū eo q̄ in/ cidat materias quibus inicitur (vt d. Isi. li. xvi. vbi etiā hoc subiūgit. hoc inquit est liqui dum quia pcurrit. Inuenit̄ aūt spāliter in me tallis seu in fornacibus argentarijs guttarum concretione tectis inherens. sepe enim in ve/ tustissimo stercore cloacarum et puteorum li/ mo inuenitur. fit enim ex minimo imposito cō cule ferree patena testea superposita. debet au tem fasculum esse circumlinitum et circumda/ tum carbonibus / et tunc argentum viuum ex minimo distillabit. sine hoc argento neq̄ es neq̄ aurum inaurari potest. Tante autem vir tutis est vt si super sextarium argenti viui cen tenarium saxum superponas oneri statim re/ sistit. Si vero auri scrupulum superposueris leuitatem eius in se statim rapit. Ex quo pa/ tet non pondus esse. sed naturam cui cedit. po tui datum interficit / ponderis causa. Serua/ tur autem melius in vasis vitreis. nam cete/ ras materias perforat ⁊ corrodit (huiusq̄ Isi do. xvi. c. de metallis) Argentum est igitur al/ bum / clarum / sonorum / purum / ductalitatis habens multum. minus tamen q̄ aurum / bal sami. potissime conseruatiuum / virtutis in ia spide iuuatiuum. Maiorem autem virtutem habet iaspis in argento q̄ in auro. vt dicitur in lapidario. liquabile et in igne resolutiuum et liquefactiuū / colorem habet igneum rubeū infrigidatum vero iterum efficitur candidum atq̄ durū. ⁊ quāuis sit grossum et materiale respectu auri / tamen post aurum in valore et precio obtinet inter metalla principatum. nā eius scoria siue spuma vulnera sanat et replet et carnes superfluas in eis crescere non permit tit cicatrices inducit / sordes corporis mundi/ ficat / cancrum a fetore custodit / confortat flu/ xibilia membra et constringit / ex contactu ter re rubiginem contrahit. sed ex arene et salis confricatione colorem pristinum recipit et re/ sumit.

a Damas est lapis indicus paruus ⁊ indecorus ferrugineum habēs et splendorem cristallinum. nun/ quam tamen vltra magnitudinez nuclei auelane est reptus. h̄ nulli cedit materie nec ferro quidem nec igni nec vnq̄ incalescit.

vnde a grecis vis indomita appellatur. sz cũ
sit inuictus ferri ignisq; contemptor rumpitur
sanguine hirci calido et recenti. cuius frag-
mentis sculptores in signandis gemmis et p-
forandis vtuntur hic differt in hoc a magnete
quia positus adamas iuxta ferrum non patit
illud attrahi a magnete immo retrahit p quã
daz violentiam ferruz a magnete lapide sic at
tractum. Dicitur hic lapis more electri venena
deprehendere/metus varios expellere/ et male
ficiis artibus obuiare (hucusq; Isi. li. xvi. c. de
cristallis) Hic lapis secundum dia. gemma re
conciliationis dr̃ et amoris. qz si mulier a viro
suo fuerit disgressa p virtutem adamantis in
viri gratiam facilius reuocatur. Adhuc di. idẽ
q si verus adamas capiti dormiẽtis mulieris
cautius supponatur. scire poterit maritus ei9
an sit casta. nam si fuerit casta dormiendo am
plecti cogitur vi lapidis maritum suum. Si ve
ro fuerit infidelis ab eo subito resilit. et velut
lapidis presentia iam indigna subito delecto
cadit. Virtus etiam huius lapidis est vt di.
dia. q si in lacerto sinistro gestatur. valet ꝯtra
hostes ꝯtra insaniem rixas et iurgia cõtra in
cubos et fantasmata ꝯtra vana sõnia et venena

Amatistus lapis ẽ indicus qui in
ter gẽmas purpureas obtinet pn-
cipatuz. vt di. Isi. Est autem ame
tistus colore purpureo et violatõ
pmixtus quasi rosa. nitens et leuiter fundens
quosdam flammulas et emittentes (Isido)
alterum eius genus descendit ad iacinctũ nõ
ex toto igneum. sed vini colorem habens. Et
sunt species eius quinq; secundum Isidorũ
Sed vt dicit dia. purpureus nobilior est et a-
lijs vtilior. Nam virtus eius ꝯtra ebrietatem
est et facit vigilem et malam repellit cogitatio
nem et bonum ꝯfert intellectuz. et inest ei mol
licies ad sculpandum.

Achades est gemma nigra habens
albas venas et dicit achades a flu
mine eiusdem nominis existentis
in sicilia. iuxta quem gemma pmi
tus est inuẽta (vt di. Isid.) modo autẽ in plu
ribus regionibus inuenitur. Est em̃ quoddaz
genus creticum (vt dicit dia.) cum venis ceru
leis aliud genus est indicum varium cuz gut-
tis sanguineis. primum enim genus vt dicit
Isi. credit valere magicis artibus. Nam cum
ipsa tẽpestates auertunt. sistunt flumina sicut
dicunt idem. Item genus etiam vtile est secũ-
dum dia. ad regum fortunas et simulacra mõ
stranda somniorum. Creticum autẽ genus mu
tat pericula. gratum facit et placentẽ et persua
sorem et facundum et vires ꝯfert. Tertiuz ge
nus scz indicum visum fouet ꝯtra sitim p-
dest contra venenum valet et accessio ei9 odo-
rifera est. vt di. dia.

Abeston archadie. est lapis ferrei
coloris ab igne nomẽ sortitus eo
q semel accensus nunq; extinguit
de quo fabricatum ẽ quid mecha-
nicum. de quo gentiles capti sacrilegio. mira
bãtur. In quodã tẽplo em̃ veneris erat factũ
candelabrum. in quo erat lucerna sic ardens.
vt nulla tempestate nullo imbre extingui po-
sset vt dicit. Isi. li. xvi. c. de lapidibus.

Absictos est gemma nigra põde-
rosa distincta venis rubentibus.
hec calefacta igni septem diebus
colorem tenet. vt dicit Isidorius.
de gemmis nigris.

Alabandina est gemma dicta ab
alabanda regione asie. cui9 color
similis est calcedonio sz rarior. vt
di. Isido. secundum dia. autẽ ala-
bandia est gemma clara et subrufa. vt cardi9
cuius virt9 est sanguinẽ ꝓuocare et augmẽtare

Argiritis ẽ gemma argento simi-
lis habens stigmata aurea cui si-
milis est in calore ãdromaia. Est
em̃ lapis cuius color est argente9
vt di. Isi. cuius est forma quadrangula sicut
thessi. et fortitudo sicut adamanti. hoc putant
magi nomen impositum ab eo q animorum
impetus vel iracundias credit refrenare. vt d.
Isido in. c. de gemmis aureis.

Astrion est gemma indica cristal
lo ꝓpinqua. in cui9 cẽtro lucet stel
la. fulgore lune plene. Sic autẽ dr̃
ab astris. eo q eis opposita fulgo
rem rapit. vt di. Isido. c. de cristallis

Alectorius est lapis qui inuenitur
in ventriculis gallinaceis cristallo
obscuro similis. cui9 vltima mag-
nitudo est ad fabe quantitatẽ. hic
in certamine secũdũ magis credit reddere ho-
mines insuperabiles et inuictos. vt dicit in la
pidario. De hac gemma dicit dia. alectorius
lapis excitat venerem gratum facit et ꝯstantez
ac victorem discretum et oratorem amicos re-
format et reprimit in ore sitim.

Asterides est gemma candida in-
clusam continens lucem sicut stel-
lam intus ambulantem. redditq;
solis radios candidantes.

Amatistes est lapis vł gēma a qua si vestis fuerit contacta cōtra ignē resistit. et si igni imponat nō ardebit. sed splendore accepto nitidior apparebit. ⁊ est similis allumini sassili omnib⁹ magorum maleficijs obuians et resistens. vt dicit. Isido. li. xv.

Bitumē terre est gleba limosa ⁊ viscosa in locis precipue palustribus generata. Est autem secūdū Isi. li. xvi. c. ij. quedaz terra glutinosa que iuxta locum alphalti in iudea reperitur/ cu⁹ natura est ardens et ignium cognata/ et est tante tenacitatis q̄ nec aqua nec ferro corrumpit sed solū sanguine menstruali. Est aūt vtił ad nauium cōpaginationem. de hoc bitumine dr̄ in plateareo asphacum id est bitumen iudaicum est calidum et siccū in tercio gradu ⁊ est terra nigri coloris et ponderosa et fetida. et ē terra (vt dicunt aliqui) de spuma maris mortui generata/ et ad modum terre indurata. Habz aūt virtutē attrahendi/ cōsolidandi et cōsumēdi. et multum valet ad vlcera et vulnera cōsolidanda. si puluerizetur et sicco vulneri apponatur/ et si vulnus fuerit multum longum ⁊ latum. Valet etiam ad passiones matricis spūalia opprimentis. si ponatur sup carbones/ et fumus eius qui est fetidus sup os et nares contrahatur. Valet insup fleumaticis/ sōnolenticis/ et litargicis q2 fleuma de capite multum purgat. vt. d. pla.

Berillus ē lapis īdic⁹ viriditate silis smaragdo. sed tū pallore pollit ab īndis in sex angulas formas/ vt coloris ebetudo repercussione angulorum excitetur. aliter aūt pollitus non habet fulgorem. Genera autem eius sunt decem. vt dicit Isido. in. c. de viridibus gēmis. vbi etiam statim subdit crisoberillus species. scz est berilli cuius pallida viriditas in aureū colorem resplendet. et hunc etiam india mittit nobis. Berilli virtutes describit dia. dicens. Inter berillos qui magis pallet melior ē virtus eius contra pericula hostium et contra lites inuictum reddit et mitem/ ingenuū bonū adhibet/ valet contra vicia epatis et contra suspiria/ et eructuationes/ humidos oculos sanat. manū gestantis exurit si solis oculis opponatur/ hominem magnificat/ et amorem diligit cōiugalem.

Calculus est lapillus terre admixt⁹ rotundus atq3 durissimus purus et ex omni pte leuissimus atq3 planus. Dictus aūt est calculus eo q̄ sine molestia sui breuitate et planitie a pedibus cōculcatur cui contrarius est scrupulus lapillus scz asprimus ⁊ minutus/ qui si inter pedem et calceū inciderit valde nocet. hinc et saxa dicūtur scrupea id est aspera atq3 dura vt dicit Isi. li. xvi. c. iij.) sepe aūt calculus in corpe animalis ex calidis et viscosis humorib⁹/ nūc in vesica nūc in renibus generatur (vt. d. Constan. Quere re supra li. vij. de passionibus renū. capitu. de calculo.

Cos ē lapis sic dictus. eo q̄ ferrū ad incidendū acuat. cotis em̄ greco sermone/ incisio dr̄ (vt. d. Isi.) et ex his alie aquarie sunt/ alie oleo indigent in acuendo. sed oleum leuē/ aqua vero aciem acerrimam reddit (vt di. Isido. li. eo. c. iij. hoc aūt cotis ppriūm est q̄ in hoc q̄ acuendo alteri seruit paulatim se cōsumit vt dicit. Gregorius (puluis vero eius ab ipsius substantia resolutus cōgruit mediāte virtutem habet desiccatiuam repcussiuam et sanguinis restrictiuā vt dicit Constanti.

Calcis siue calx est lapis adustus et cuius admixtione cū arena. ⁊ aq̄ fit cementum Est autem calcis dicta viua (vt. d. Isidorus (q2 dū sit actu frigida intus in occulto feruentem habet vel continet ignem. vn̄ pfusa aqua/ statim ignis erumpit latens. Eius natura aliquod mirū habet. postq̄ em̄ arserit/ aquis incenditur quibus solet ignis extingui. oleo vero extinguitur quo solet ignis accendi vsus enim eius est fabrice necessarius. nam lapis lapidi non pōt herere fortius/ nisi calce sit coniunctus. Calcis aūt que fit ex lapide albo et duro/ melior est structur⁹ ex molli vero vtilior est in tectis (hucusq3 Isi. li. xvi. c. iij. (Calx aūt (scd'm plate.) calida est et sicca in quarto gradu/ que mixta cū oleo pustulas et vulnera putrida iuuat et incisiones bene consolidat. carnē supfluā corrodit. nec i vulnere crescere pmittit. Calx viua cū auripigmēto et aqua admodum pultis decocta. pilos cadere facit quia suo acumine poros aperit. vt dicit constantinus et platearius.

Cementum est calcis et harene cuz aqua temperata cōiunctio et mixtura q̄ ad lapides cōiungendos et pietes liniēdos et dealbādos sūme ē necessaria. in picturis et coloribus parietum primū fundamentum et precipuum est cementuz melius autem adheret pieti humefacto et maxime si fuerit de plastro siue de gypso.

Nam vt dicit Isido. calcis est cognatum. optimū aūt omnium est de lapide specularī factum cementum qui lapis translucet velut vitrum et emultum scissilis in tenues crustas. vt dicit. Isi. et est idem quod plastrum quod in greco dicitur gipsum. in teutonico speratalo nūcupatur.

Carbunculus lapis est preciosissimus sic dictus. qz vt carbo ē ignitus cuius fulgor nec nocte vincitur. lucet em̄ in tenebris adeo vt flāmas ad oculos vibret. Genera eius sunt. xij. sed pstantiores sunt qui fulgent et emittūt radios sicut ignis vt. d. Isi. li. xvi. c. xiij. (ibidē subditur) carbūculus grece antrax dr̄. gignit̄ in libia apd̄ trogoditas. Inter has. xij. spēs pcellit auctoritate qui ignei est coloris sed candida vena precinctus. cuius est pprium. qd̄ piectus in ignē velut mortuus carbo extinguitur. sed aqua pfusus exardescit. Alia est spēs carbunculi noīe landasicus a loco indie vbi inuenit̄ sic dictus in eius specie. velut intra lucidos ignes apparent quedā gutte. qūuis auree et hec gēma est pcij incōpabilis respectu aliaꝝ. Alia est spēs que lichnis appellatur a lucernaꝝ fragrantia sic dicta. et hanc gēmam remissū carbunculum dicunt. et est duplex. Una que vt purpura radiat. altera velut cocanei coloris seu ruboris. hec a sole vel a tritu digitoꝝ calefacta. paleas et cartaꝝ folia a se rapere dicit̄ sculpturis resistit si vero aliqū sculpta fuerit dum signa incera imp̄mit quasi quodā animali morsu ptē cere secum tollit (vt dicit Isi. ibidem.) ad spēm carbunculi reducatur balagius qui rubeus et p lucidus est. vt. d. dia. et dr̄ qz hec spēs carbūculi in vena saphiri inuenitur et ideo ex vicinitate saphiri. quandā nebulam ad modū fauille circa ignē balagine ɔtrahit. que circa ei⁹ supficiem se diffundit. sed hoc patet sensibiliter si diligentius contemplet̄.

Crisopassius est lapis ethiopicus quē lux celat. et pdit obscuritas. de nocte em̄ est igneus de die vero aureus ut. d. Isi. ibidem. in die em̄ quasi euanescens et fulgorem amittens q̄si auꝝ expalescit. Est aūt spēs crisopassij quē india nutrit. h crisopassi⁹ similis est prassio in colore siue porro et respergitur quibusdam guttis aureis. vt. d. in lapida.

Calcedonius est lapis pallidus hebetem p̄tendens colorē quasi medium inter berillū et iacinctū. vt dr̄ in lapi. nascitur autem apud nasomanas vt ferunt. diuino imbre. et inuenitur ad regaissum lune plene. vt dicit Isi. li. xvi. non inuenitur nisi tricolor. vt. d. lapi. omnia eius genere sculture resistunt/ calefactus paleam attrahit (isi.) hic lapis pforatus et portatus facit vincere cās valet contra illusiones demonū et virtutes cōseruat vt dicit diascorus

Crisolitus est lapis ethiopicus vt aurum lucens et vt ignis scintillans mari in colore est similis declinans ad virorem. in auro positus et in sinistro lacerto gestatus dr̄ terrere demones et fugare. Juuat contra timores nocturnos/ et melancoliā minuit aut depellit/ et ɔfortat intellectum vt. d. dia.) Crisolita quedā spēs est crisolimpbis/ cuius color de die aureus. de nocte vero igneus iudicatur. Est et alia spēs crisoliti q̄ dr̄ crisellectrus colore aureus. eius aspectus de mane pulchrior est. deinde hebetat̄ eius color/ et est ignis capacissimus. q̄ si iuxta ignem fuerit citius inflammatur. vt dicit Isi. li. xvi. c. de gemmis aureis.

Celidonius lapis est modicus tamen p̄ciosus. h⁹ due sūt spēs. s. niger et rufus. De ventre hirundinis extrahuntur. parui quidem sunt et deformes. sed in virtutibus non sunt maioribus impares. imo multis alijs sunt maiores. valet enim rufus contra lunaticā passionē et contra insaniem et antiquū languorem. facundū facit et gratum et placentem. Niger vero valet cōtra nociuos humores et febres et lotus aqua sanat oculos. hec omnia dicuntur in lapidario.

Cristallus est lapis relucens clarus et colore aquosus. creditur ꝙ sit nix vel glacies p multoꝝ annorum spacia indurata. vn̄ et nomē greca dederunt. gignitur aūt in asia et in cipro maxime in septentrionalib⁹ alpibus/ vbi in estate sol feruentissimus inuenit̄. et ideo qz annosa et diuturna est ibi glacies/ ideo speciem reddit hanc/ que cristall⁹ nomiat̄. h oppositus solis radijs/ adeo rapit flammā vt aridis fungis ignē p̄beat. vs⁹ eius ad pocula destinatus. nihil aliud opatur ꝙ frigidū facere pōt huiusq; Isi. li. xvi. c. xiij De cristallo autem di. dia. Cristallus nō vi frigoris tantū sed vi magis terrestreitatis in lapidē induratur Color aūt illius glatici ē sīlis huius virtus est ɔtra sitim et ardorem qui tritus cū melle et potatus lacte replet vbera si ex causa calida lac prius sit amissū. et sumpt⁹ in potu valet ɔtra colericā et viscerū passionem. si nō assit ɔlhparō. lapis ē luci purius. vnde literas et alia que in ea ponuntur manifestat.

Quod autem ex aqua materialiter fiat cristall⁹ dicit Grego. sup. i. eze. habet inquit aq̃ ex se su pfluitatem. sed p frigoris vehementiam in cristalli ꝯuertitur firmitatem vnde eccle. scribitur flauit ventus aquilonis congelauit cristallum ꝛc. et huius assignat aristo. rationem in li. metheo. ibi lapidea de substantijs mineralibus materialiter sunt aqua. vt. d. Ri. rufus. lapides mineralium sunt de aqua. sed quia habent de terre siccitate plus q̃ liquabilia ideo nõ congelantur solo frigore aquosa. sed etiam a terre siccitate qua pmiscetur. et qꝫ aquosum terre vitreum / q̃ndoq; sup aquã dominatur / vincit frigiditas supdicta. Ex quo pꝫ q̃ vera est ratio. gregorij. et eccle. qui dicũt q̃ ex aqua põt cristallus generari.

c Eramus est lapis cristallo similis ceruleo colore infectus. ꝛ ẽ apud germaniã. alter est hispanicus rutilans vt flamma. hi cadunt de locis tonitrui et dicuntur ꝯtra vim fulguꝝ opitulari (vt. di. Isi. ibidem. Idem in lapidario vbi dr̃ Cum tonat horrendum non fulminat igneus ether. Nubibus illisum celo cadit iste lapill⁹. Qui caste gerit hunc a fulmine nõ ferietur. Nec domus aut ville quibus affuerit lapis ille. Virtus vtriusq; est ad plia et cãs vincendas. ꝛ valent ad dulces somnos. vt dr̃ ibidem.

c Corallus nascitur in mari rubeo. ꝛ q̃ diu tegitur aquis lignũ est. ꝫ statim quando extrahitur et tangitur aere in lapidem induratur. Sunt autem rami eius sub aqua candidi et molles / et extracti cũ retibus rubescunt et lapidificantur (vt dicit Isido. c. de gẽmis rubeis (et sequitur ibidem (quanto apud nos p̃ciosa est indica margarita / tanto p̃ciosior est corallus aqud indos hunc magi dicunt resistere contra fulmen (Isidorus) Idem dicitur in lapida. Ipsius ẽ ait zoroastes mira potestas. fulmina thiphonas tempestatesq; repellit a quocũq; geratur. Est aũt duplex albus et rufus. et nunq̃ vltra semipedẽ longior inuenitur. Rufus maxime valet contra omnem fluxũ sanguinis / contra epilentiam / et contra diabolica et varia monstra mltiplicat fructus / et expedit fines et pncipia negociorum.

c Corneolus lapis est rufus et obscurus vtilis tñ est et p̃ciosus. qui in collo suspensus vel digito portatus in disceptando surgentes mitigat. Sãguis ex menbro sistit quemcunq; feruorẽ Precipue talẽ patitur si femina fluxũ. vt. d. in lapi.

d Ionisia lapis est niger vel fuscus rubentibus venis spersus vocatur aũt ita quia si aqua mixta conteratur vinum flagrat et tamen q᷑ in illo mirũ est ebrietati resistit vt dicit Isi. li. xvi.

d Iadocus lapis est pallidus lucẽs vt berillus. est aptus ad responsa a demonibus optinenda. excitat em̃ demones / et fantasmata Et si defuncto q̃s forsan applicet illum. Protinus asseritur solitas amittere vires. Nam sacer hic lapis est et que mors ille mit abhorret. sicut dr̃ in lapidario

e Es a splendore aeris est vocatum vt dicit Isi. apud antiquos enĩ anteq̃ ferri cognitus fuit vsus ere quippe prim i persãdebant terram. et belli certamina ꝑagebant tunc auꝝ et argentum reiciebant. Nunc vero aurũ in sũmo honore est. Sic voluenda etas cõmutat tempora rerum. verba sunt isi. li. xvi. Idem aũt est es et cuprũ quia vtrũq; ex eodeꝫ lapide ꝑ decoctionẽ ignis resoluitur. lapis em̃ calore resolutus in es vertitur. Job. xxviij Cõponitur aũt es siue cuprũ sicut et alia metalla ex sulphure et argento viuo. sed hoc accidit quando plus est de sulphure q̃ de argento viuo / et sulphur est terreũ nõ purum rubeum habens colorem adurentem. argentum vero viuũ mediocre nec nimis grossum / nec nimis subtile. ex tali ꝯmixtione es generatur. sicut dicit aristo. Sicut aũt di. Isi. c. de ere. Es si fuerit admixtum cum alijs metallis / colorẽ mutat pariter et virtutem. vt patꝫ in auricalco et in ere cõchio q᷑ cũ diuersis metallis est ꝯiunctum. quoddã ẽ albũ ad morẽ argẽti accedens. aliud fuscum auri speciem exp̃mẽs tercium in quo cunctoꝝ est temperies Est ꝛ aliud genus q᷑ dr̃ coronariũ / quod scꝫ ex ductili in laminas attenuatur. et felle tauri tingitur speciem auri p̃tendit in coronis histrionũ. vnde et coronariũ ẽ vocatũ. Es aũt quod ductile est et malleo ꝑducitur regulare appellatur. sed contra fusile quod tantum funditur. sꝫ quod fusile est / sub malleo fragile est. Quãdo aũt es bene purgatur et ab oibus vicijs excoq̃tur ductile efficiatur et regulare. Omne aũt es in frigore magno melius funditur. Es celerius rubiginem ꝯtrahit. nisi oleo perungatur. Itẽ inẽ omnia metalla es vocalissimũ est et maxie potestatis (hususq; Isi. li. xvi.) maxime ꝯuenitur sui tubaꝝ et timpanaꝝ ꝑpter suã sonoritatem et durabilitatem. lapis quoque bene decoctus est. maxime duriciei et compactionis.

vnde nō facile frangitur. prius em̄ rupis igne fortissimo exurit. occies aūt vel nonies comburitur antequam perfecte extrahaẜ de lapide ⁊ purgeẜ. sicut multi sepius certissime asseruerunt in loco vbi fuerunt eris purgatores. Uasa enea rubiginosa sunt ⁊ erugiosa. nisi sepi⁹ arena aspersa cōfricentur olfactu etiā ⁊ gustu sunt abbominabilia nisi cū stāgno sint linita Es etiam si sine stangno fuerit de facili vritur ⁊ crematur (vt dicit. Isid. capitulo de stanno Es vero exustū ⁊ puluerisatum (vt dr̄ in platerio) habꝫ virtutem dissoluendi cōsumendi. extenuādi ⁊ tumores noxios expurgandi vulnera sanandi calginē oculoꝝ purgat sup̄fluas carnes corrodit et vlterius crescere non permittit. vt. d. platea. et etiam diasco.

Electrum est vocatū eo ꝙ ad solis radiū auro clarius luceat et argēto. Nā sol elector dicitur. efficaci⁹ em̄ est hoc metallum omnibus metallis ⁊ nobilius. huius tria sunt genera. vnū qđ ex vna arbore fluit qđ succū dr̄ qn̄ em̄ p̄mo fluit đ arbore est liquidū gumi/ sed post induratur calore vel frigore in duriciem lapidis pspicui/ vl' cristalli. Alteꝝ genus metallū dr̄ qđ inuenitur in grecia. Habetur terciū quod fit de tribus ꝑtibus auri et vna argenti. Electꝝ vero qđ naturale est illius est nature vt in conuiuio ad lumina clarius cunctis metallis fulgeat et venenum ꝓdat. Nam si infundas stridorē edit ⁊ in colores varios in modū arcus celestis se mutare subito consueuit (hucusqꝫ Isido. li. xvi. de metallis De electro autem artificiali dr̄ sup̄ eze. dum auꝝ inquit. grego. miscetur cum argento argentū ad claritatem cresciat/ auꝝ autē cum claritate argenti temperatam virtutem suam non ꝑdit. sed tantūmodo ad decorē coadmixti argenti aliquātulū expalescit Electrū etiam verū a quibusdam arpago dr̄ eo ꝙ attritu digitoꝝ accepta caloris anima folia et paleas et vestimentoꝝ fimbrias rapiat et attrahant/ sicut magnes ferrum (vt. d. Isi. li. xvi. ca. de rubris gemmis) De facili aūt quocūqꝫ modo homo voluerit recipit colorem et tincturā. vn̄ de radice curcume et cōchilio de facili inficitur. vt dicit. idem ibidem.

Ethites lapis est indicus et ꝑsicus qui in litoribus oceani infimi tā indici maris ꝙ ꝑsici inuenitur Est aūt lapis colore puniceus. sicut dr̄ in lapida. Et ē duplex. vt. d. Isi. scꝫ masculus et femia. vn̄ ⁊ bini semp in nidis aquilaꝝ inueniunẜ. necsine his parere potest aquila. ⁊ ideo aquila istos lapides seruat in nido suo. Hoꝝ mascul⁹ durus est similis galle et subrutilās. femine⁹ vero mollis ē Hi lapilli alligati cruribus parientis faciunt partus celeritatem et etiā faciūt aliquādo abbortire/ si nimis diu ibi dimittunẜ. et aliquid eradit vulue nisi cito a parientibus auferunẜ (vt. di. Isi. li. xvi. c. iiij) Hic etiā lapis more p̄gnantis aliū lapidē in se tenet clausum (vt. di. di.) et in lapi. dicitur. Continet h̄ aliū p̄gnantis more lapillū. eius virtus ē conferre sobrietatē/ auget diuitias et amorē/ ⁊ facit victorem et fauorabilē. et caducoꝝ ꝓhibet casum. Si de veneni fraude aliquis suspect⁹ fuerit/ si reus fuerit/ hic lapis sub cibo eius positus/ cibum deglutire nō p̄mittit. ꝙ si lapis subtractus fuerit/ cibum deglutire non tardabit.

Emathites ē lapis rufus ferrugineus affricus et indicus ac arabicus sic dictus. eo ꝙ cruore resolutus in colorē sanguineum mox erūpit (vt. di. Isido. Ualet contra vesice fluxum et oculorū dolores/ contra venenū/ et serpentis morsū ⁊ ventris fluxum. omnem sanguinē stringit/ et maxime muliebrē et gingiuarū. vt. d. diasco. In platea. autem dr̄ frigide esse et sicce cōplexionis. et habet virtutē ꝯstringendi fluxū sanguinis. ab emat qđ est sanguis et thites qđ ē sisto tis. vnde valet emoroicis et sanguinē vomentib⁹. ⁊ dissentericis singulare p̄sidiū est.

Elitropia gemma viridis est cum guttis puniceis venis sanguineis supsꝑsa. et sic dicta ab effectu. qꝛ si ponitur in aqua radijs solis opposita/ ebulire facit. aquā in vase positā resoluit in nebulam/ ⁊ post paululū resoluitur in guttulas pluuiales. Hec eadē etiā gemma videtur posse facere mira. Nam posita in pelui aqua clara radios solis mutat ⁊ ex aeris repercussione obumbrare videtur radiorum solarium claritatem ⁊ quendam inducere in aere sanguineum colorem ac si sol ex interpositione corporis lunaris ad solem eclipticas pati tenebras videatur. ⁊ ideo qꝛ ita videtur solis posse mutare claritatē elitropia. i. sol' auersio nūcupaẜ. ⁊ h̄ exp̄sse dicit Isido. et diasco. In lapida. dr̄. Ex re nomen habens/ est elitropia gēma Que solis radijs in aqua subiecta vaallo. Sanguineuꝫ reddit mutato lumine solem. Eclipsimqꝫ nouans terris effūdere tegit. ⁊c. Et dicit Isido. ꝙ ita manifestat incantatorum stultitiam et magorum qui in suis prodigijs gloriantur.

Illudūt eī̄ hominū aspectus in his que opā tur/sicut facit gemma supdicta de qua exēpli/ficando dicit ꝙ herba eiusdem nominis cū q̄/busdam ꝑcationibus ꝑadditis fallendo visū intuentium facit portantem hominem nō vi/deri. In multis alijs est gemma hec cōmenda bilis quia sanguinem stringit/venena tollit/nec poterit falli qui eum gesserit.

e Nidros paruus lapis est et modicus perpetuis distillat guttis nec tī̄ liquescit oīno/nec efficitur ali/quo modo minor. vñ dr̄ in lapida. Perpetui fletus lacrimis distillat enidros. Qui velut ex pleni fontis scaturigine manat. Et dr̄ ibidem. ꝙ difficile est huius reddere rationem. q2 si gut ta defluit de lapidis substātia quare nō mior efficitur vel omnino liquescit. Si vero res vel aliud ingreditur quid est ꝙ ingrediens nō re/pellit egredientem. potest tī̄ esse vt mihi vide/tur ꝙ virtus lapidis condensat in aquam ae/rem sibi vicinā ꝓpinquā etiam videtur exire de substantia lapidis quod egreditur de sub/stantia aeris circumstantis.

e Pistites est lapillus rutilans ⁊ ru bicundus q̄ ex ꝑte cordis gestat⁹ tutū seruat. cōpescit seditiones co hercet locustas et volucres steriles nebulas ac grādines a fructibus terre. et qñ opponit̄ soli ignem et radios emittit et si hunc lapidem in aquam feruentem proiecens cessat eius ebul/litio. et post modicum frigescit. vt. d. isi. ⁊ dias.

e Xcoliceros lapis est sic dictus eo ꝙ. lx. coloribus est distinctus et est puus valde. efficit oculos intu entis hominis tremulosos. et in libia apō tro goditas inuenitur talis lapis.

f Errum a feriendo est dictū. vt di/cit Isi. Sua eī̄ duritia ferit/do/mat/et cōtrit omnia genera me/tallorum. quod quidē quāuis de terra originē ꝯtrahat/durissimū tī̄ est et solidissimū. ⁊ ideo oīa alia feriendo ꝯꝑmit et dilatat. et h̄ vt. di. Isido. iuxta terre genus nomen assumpsit. et materialiter variatur. quia secundū hoc magis durum vel minus inuenitur Generatur autē ferrum (scd̄m aristo.) ex argento viuo grosso non mundo neque poroso terreo et sulphu re grosso cō ponitur/in cuius compositōe pl⁹ est de ꝑdicto sulphure q̄ de argento viuo. vñ ꝓpter dominiū frigidi et sicci et terrei ferrū fri gidum et siccū est/et valde durum est in suis ꝑ tibus et cōpactū. et q2 minus habet in se aerei aquei et humidi q̄ alia metalla. ideo ad resol uendum in igne difficile est et graue ad remol liendum. vt dicit Rich. ferramenta vero cum oleo tempare mos ē ne aque frigiditate nimi um indurentur (vt. di. Isi.) ferrū ex sagninis contactu citissime rubiginē contrahit/ et cū ei⁹ substantiam subintrauerit/vix recedit. vt. di. Isi. rubigo est ferri vicium rodens ferrū qd̄ ei accidit vel sue substantie in puritate siue ex ter re contractu et vicinitate. siue ex sanguinis si/ue cuiuslibet infecti aut humidi vaporis quali tate (et subdit idē) a ferro inquit sanguis hu manus effunditur/sed se vlciscitur ferro. q2 de nulla ita cito ꝑ rubiginem cōsumitur/sicut qñ sanguine humano mundatur. cū adamāte cō cordiam habet. vñ et adamas ipsum attrahit et ipsum attractum etiam mediante vase argē teo vel eneo ipm̄ sequit̄ q2 ei subicitur et obe/dit. si ferrū bene politum a lumine vel aceto li nitum fuerit similimū erit aeri/rubigine care/bit politum ferꝝ si cerusa vel medulla ceruina fuerit plinitum (Isido) ferrū candens si in vi no vel in lacte sepius extinctū fuerit ipm̄ vinū splenencis et alijs morbidis medicinale facit vt. d. Constan.) ferꝝ etiā vt. d. Isido. accen/sum igni nisi induretur ictibus corrumpit̄/ru bens in igne non est vtile ad medendū anteq̄ albescere incipiat vel albere. Usus ferri vtili/or est homini in pluribus q̄ vsus auri / q̄uis plus diligatur auri spēs ab auaris. sine ferro respublica tute non agitur. quia sine eius me/tu securitas ab hostibus nō habetur. ferro cō/munis iustiaa regit̄ tuetur. innocentia et imꝓ borum audacia ferri metu cohercetur. sine fer/ro nullū fere opus mechanicū vix ꝑficitur/nul lum edificium construitur/agricultura nulla/tenus exercetur. Et ideo secundum Isidorum est dictū ferrū. eo ꝙ farra id est semina ꝯdat. q2 sine ferro nec panis de terra acquirit̄ nec ēt iam parat̄. panis sine ferro congrue nō diuidi tur/vt in vsum cibi ab homine assumatur. Item ferum ferro acuitur vt dicit Salomon. Nam cōfricatione mutua hebetata ferri facies iterum attenuatur. ⁊ sic acuit̄ vt inde facilius quodlibet incidat̄. Scoria dr̄ ferri inmunditia qd̄ in igne excoquit̄ et ē sic dicta eo ꝙ de ferro violentia ignis sit excussa. vt dicit Isido.

f Errugo ē limatura ferri sicut sq̄ma Et ē illud qd̄ euolat ex ꝑcussione ferri ⁊ habet virtutem siccandi et attenuandi. et ideo valet contra opilationem splenis vomitum tamen potenter excitat in tā tū ꝙ aliqñ ducit ad mortē nisi puluerē adamāt̄ vel aq̄ in q̄ ꝑ noctē iacuerit eius violētia repri mat̄. ꝯ emoroidas dr̄ esse puluis eius optim⁹

dissenteriam et fluxum ventris stringit vt i pla tea. ferrugo etiam dicitur ferri rubigo et corrosio dicta a corrodendo dicitur tamen pprie erugo ab erodendo non ab eramento. vt. dicit Isido. manus siquidē tangentis inficit et maculam deformem post se relinquit. quanto ferrum magis purū et politum/tanto deformius et citius a rubigine defedatur et difficilius remouetur. nec de facili deponitur/nisi trib⁹ modis scȝ p ignis excoctionem vel serre/vel p lime corrosionem/vel p collisionem lapidis/et durioris arenule extersionem hoc aūt bȝ ppriū eruginis infectio ꝙ leui actione reuenitur ad locum in quo semel oritur.

g Leba est terra ex collectione pulueris in vno glomere adunata vt. d Isi. li. xvi. c. i. terra ei ligata gleba est. soluta vero puluis. indurata in glogū terra semen non recipit/et receptum erūpere i germē nō pmittit. confracta vero tegit semina atq nutrit p pluuiam remollita quandam pinguedinem in se recolligit quā ad seminū pductionem radicibus circūfundit. vt. d. Grego. Aliquādo etiā glebe naturam in se continent mineralem. et ideo ex glebis diuersarum rerū spēs pducuntur. sicut. d. Grego. sup illū locū Job. xxviij. lapides saphiri locus eius. et glebe illius aurum.

g Emma dr̄ eo ꝙ luceat ad instar gummi. vt dicit. Isi. gemme siquideȝ magnum decorem varietate colorum p̄bent auro. Ideo aūt. d. Isido. preciose quia rare sunt atq care. Omne em̄ rarū magnum et p̄ciosum vocatur sicut scriptum est. Erat sermo dei p̄ciosus id est rarus. vt dicit. Isido. nec alicui debet videri dubium aut falsum quin sua sit virtus diuinitus insita gemmis. qꝛ sicut dicitur in lapida. Ingens est herbis virtus sed maxima gemmis. quaꝝ quedā in venis terre inueniuntur/et cū metallis effodiuntur. quedā a pfundo maris euomentur. et generationis ipsaꝝ locus ignoratur. et tales gemme sepe in littoribus maris et in fluuiorū insulis repiuntur. Quedam in corporib⁹ auium et reptilium sepius pcreantur. vndecūq autem gemme venerint incredibili virtute repiuntur diuinitus insignes quando nobiles sunt et vere. Nam vt. d. Isido. c. de gēmis aureis. In quibusdam aūt gēmaꝝ generib⁹ veras a falsis discernere magna difficultas est. Nam sepe ille que sunt false et sophistice/veris videntur esse simillime ita vt vix possint vere a sophisticis depꝛehendi. qꝛ quidā (vt. d. Isi.) p smaragdo vitrum inficiunt arte et fallit oculos subdola quedam viriditatis similitudo. Sine em̄ fraude nulla mortalium vita est (isi. omnes autem non translucidas gēmas cecas solemus appellare. eo ꝙ densitate sui obscurētur (Isidorus) sepe falluntur sic iudicantes. qꝛ plus virtutis sepius latet in puulo adamāte ferrugineo et obscuro ꝙ in cristallo lucidissimo vel berillo.

g Agates est lapis rudis et tamen p̄ciosus qui p̄mo in cicilia et gagā/te flumine est repertus fluore fluminis ad ripam tractus. vnde et nominatus. quamuis in britania sit plurimus et eximius. vt. d. Isidorus. Est aūt duplex glaucus scȝ et inger niger autem ē planus leuis et facile cōbustibilis igni appositus fere sicut thus incensus aūt odore suo serpentes fugat. demoniacos pdit et demonibus contrarius esse putatur. virginitatem pdit. quia aqua eius bibita/si bibens est virgo non vrinabit. si non est virgo statim vrinam emittet etiam contra voluntatem. vt dicit dia. et sic virginitas p lapidē expitur. vt d. auctores. Item idem lapis tā niger ꝙ glaucus attrita digitoꝝ calefactus paleas leues. sibi appositas attrahere consueuit. potat⁹ autem confert hidropicis qꝛ nociuū cōsumit humorem. et dicitur cōfortare epar sua forsan siccitate et etiam occulta qualitate. Item puluis eius appositus/dentes roborat debiles et laxatos. Item multū dr̄ valere contra fantasmata et nocturnas demonū vexationes. Itē eius subfumigatio puocat menstrua quando casu aliquo sunt ablata. Item dr̄ sedare dolores ventris quando stomachus patitur casu aliquo subuersionem. Item iuuat p̄stigias ⁊ carmina dura resoluit. vt dr̄ in lapida. Item valde accelerat partum et adiuuat parientem. vt dicitur in lapi. vnde si lapis tam grossus ⁊ rudis tam mirabilia opatur. nullus ppter exteriorem faciem vilipendendus est ꝙ diu virtus latens interius ignoratur. De hoc aūt lapide. d. Isi. in aqua accenditur. in oleo vero extinguitur/quod est mirum.

g Alectides est lapis colore cineris gustu suauis. qui si attritus fuerit quoddam lacteum de se emittit (vt dicit Isido. hic lapis in ore clausus turbat mentem/circūdatus collo vbera lacte replet. alligatus femori dat faciles partus. mixtus aqua et sale si circūspergatur ouile/oues replēt lacte et scabies fugatur ab eis. vt dicit diascorus.

g Alatia gemma est candida/hn̄s speciem grandinis in figura et est

mire frigiditatis q̄ nunq̄ ab igne calefit. di/
cunt Isido. et Diasco.

b Exaciden lapis est niger. sed supe rat virtute colorem casu prius ab luto. siquis gestauerit ore dicere mox poterit quid de se cogitat al/ ter (sicut dicitur in lapida) dilectum reddit et amabilem eum super quem est. Sicq̄ p̄bat virtus eius. Nam si inunctum fuerit corpus alicuius melle et muscis expositum relinquūt eum musce si presens fuerit iste lapis. sed si la pidem subtraxerit suggent corpus eius et cor rumpent.

i Aspis gemma est viridis smarag do similis. sed grossioris simpli/ citer est coloris. Eius species sunt xvij. vt d. Isido.) Nam ias viri/ de /pinnalium gemma dicitur: quāuis autē eius color p̄cipuus sit viridis. tamen multos habet alios intermixtos. Eius virtus est rep merc febres ⁊ hidropisim in his qui gestāt ip/ sum caste. Juuat etiam parturientē. fugat fan tasmata et inter pericula facit hominem tutū interiorem refrigerat ardorem. fluentem cōpe scit sanguinem ⁊ sudorem. luxuriam cohibet ⁊ impedit conceptū. menstruū restringit et emo roides si puluerizetur datus cum lacte. vlcera inueterata sanat. sordes oculoꝝ purgat et vi/ sum acuit ⁊ confortat. maleficijs et incantatio nibus resistit. efficacior est in argento q̄ in au ro. In capite aspidis inuenitur lapillus ia/ spidi similis qui mire creditur esse efficacie et virtutis. ⁊ ideo quidam iaspidem quasi aspi/ dem dictum esse credunt. Tot aūt creditur ha bere virtutes quot habet diuersas venulas et colores. vt d. dia. in montibus sicie inuenitur optimus et a griffonibus custoditur. queād/ modum smaragdus. vt d. Isido.

i Jacinctus lapis est ceruleus. ⁊ sa/ phirei coloris. aliquantulum est p̄pinquus ex colore suo nomē ha bens (vt dicit Isido.) lapis iaci ctus quidem qui in ethiopia est inuentus op/ timus est qui nec nimis clarus nec etiam nimi um est obscurus vel obtusus. sed ex vtrusq̄ temperamento mediocriter est refulgens (Isi dorus) hic non rutilat equaliter. sereno enim gratus ⁊ perspicuus. in nubilo coram oculis est marcidus ⁊ obtusus (Isidorus) in os mis sus sentitur frigidus. ad sculpandum est du/ rissimus. non tamē est inuictus. quia enim ab adamante scribitur ⁊ signatur. vt dicit Isido. libro. xvi. scd̄m dia. Jacinctus lapis est nunc colore ceruleus /nunc rufus /nunc purpureus siue venetus. ⁊ sunt tres species. Nā sunt grā nati. citrini: ⁊ veneti. Sed inter istos granati. id est blauij sunt meliores. Item lapis mira/ bilis est. quia aeri maxime se conformat. vt in nubilo sit nubilus ⁊ in sereno sit serenus. Isti us lapidis est virtus singularis /scd̄m aucto/ res q̄ confert leticiam ⁊ ꝯtrariatur melancolice qualitati. confortatiue est virtutis. Sicut de eius speciebus dicitur. Cōfortatiue cuncti vir tutis habentur. tristiciamq̄ fugant/ ⁊ vanas suspiciones. resistit etiam diuersis pestilentijs que solent in aere sepius generari. vigorē eti am dat membris. vegetat neruos/ ⁊ dulcem ac salutiferum dat saporem (vt d. dia.) maxi me si similis est saphiro. quia scd̄m omēs qui de gemmis tractant/ tanto in suis effectibus est efficacior/ quanto plus in colore ⁊ substan tia saphiro appropinquat. ⁊ talis iacinctus veneno obuiat ⁊ coxito contrariatur. Diasco. ei etiam quedam assimilatur herba eiusdem no/ minis in colore et in multis est ei par quāuis non per omnia in colorē. sicut d. Isido.

Iris ē lapis exagonus. id est hixā gulus. vt di. Isid. qui p̄mo in ara bia iuxta mare rubrum est inuen/ tus. nunc autem in pluribus locis innenitur. s. in germania ⁊ in hibernia ⁊ in mul tis regionibus aquilonis. Est autem in colo/ re perspicuus cristallo similis. vt di. Isido. et dicitur iris per similitudinem arcbus celestis qui ꝑcusso sole sub tecto species ⁊ colores ar/ chus celestis in p̄ximos parietes oppositos representat. vt d. Isido. easdem creditur habe re virtutes quas et berillus. nisi quia tante nō inuenitur quantitatis. vt d. dia. Insup hic la pis. vt fertur. cooꝑatur parieti vel vt citius pa riat/ vel saltem vt dolorem partus facilius su stineat/ ⁊ non tantum de piculo p̄timescat.

i Ena est gemma que in oculis ie/ ne beste inuenitur. que si sub lin gua hominis fuerit subdita ipm̄ dicitur precedere plurima futura. vt dicit Isido. ⁊ lapida.

k Auma lapis est colore nunc alb⁹ nunc subniger / nunc subrubicun dus /nūc sub varijs coloribus di stinctus. Est aūt sic dictus a kau/ matis. quod est idem qd̄ incendiū. Nam in locis sulphureis ⁊ calidis inuenit̄. cuius vir/ tus ƀm dia. ē curare hidropisim. diuersis ima ginibus et figuris sculpitur et pollitur.

k Abiates est lapis trāslucidus cri/ stallo similis /qui creditur dare e/ loquentiā. honorē et gratiam. et

defendit a noxijs et venenosis. et curat tumorem epatis et splenis. vt dicit dia.

Alcophanus est niger lapillus co
k lore depictus. qui gestatus in ore dicitur clarificare vocem et defendere a raucedine fauces. vt dicitur in lapida.

Igurius lapis est in colore electro
l similis. dictus vt dicit Isidorus a lince bestia cuius vrina inter areuulas generatur. virtus eius est paleas attrahere. valet contra dolorem stomachi. et stringit fluxum ventris perturbati. valet ictericis et discoloratus. quia perditum colorem restituit. vt dicit diasco.

Ipparea est gemma de sitticis partibus veniens. cuius proprietas
l est quod omne genus ferarum ad ipsius presentiam properat et ipsum intuetur. vnde venatores feras quas canum cursu capere non possunt. solius lipparie aspectu ad se ducunt. sicut dicitur in lapida.

Margarita omnium gemmarum candi
m darum est precipua. vt d. Isi. que inde margarite nomine est vocata quia in conchis maris hoc genus lapidis inuenitur. Nascitur in carne conchee sicut in piscium cerebro lapilli aliquando inueniuntur. gignitur ex celesti rore quem certo tempore anni conchee hauriunt. ex quibus margaritis quedam vniones nuncupantur habentes aptum nomen. eo quod tantum vnus et nunquam duo vel plures simul reperiuntur. Sunt autem meliores margarite candide quam que flauescunt. Illas autem aut iuuentus aut matutini roris conceptio reddit obscuras (hucusque Isi. li. xvi.) Inueniuntur autem quedam perforate naturaliter. et ille sunt alijs meliores. quedam autem perforantur arte vt di. plate. Sunt autem eligende que albe: clare. speculares. et rotunde. habent autem virtutem confortatiuam vel a tota specie. vt dicunt quidam. vel quia specialitate quadam asperguntur. membra a superfluis humoribus purgant eo quod constringendo et coartanda confortant. valet contra cardiacam passionem et sincopim cordis et contra debilitatem que prouenit ex fluxu medicine. valent etiam contra fluxum sanguinis et fluxum ventris (vt dicit plate. Dicitur autem in lapida quod cum margarite generentur ex rore quod quanto rorantis plus fuerit aeris austri. tanto maiorem gignit roratio gemmam. nam vltra tamen semiuncem crescere nulla putatur. Dicitur etiam ibidem quod si illo tempore quo ex hausto roris incipit gemma generari si superueniet coruscatio vel tonitrus ex subita fortitudine clauditur concha. et sic pariter abhortiuum. Ab india autem et ab antiqua britannia nobiliores margarite transmittuntur. vt dicitur ibidem.

Agnes lapis est indicus ferrugi
m nei coloris. in india apud trogoditas inuenitur. ferrum trahit. adeo enim (vt dicit Isidodorus) vt cathenam faciat annulorum. inde eum vulgus ferrum viuum appellat. liquidum vitrum creditur trahere sicut ferrum. Cuius tanta vis est. vt refert aug.) quod si quis eundem magnetem tenuerit sub vase vel aureo vel eneo ferrumque desuper posuerit ex motu lapidis subtus ferrum desuper mouebitur (Et sequitur ibidem) vnde factum est in quodam templo simulacrum de de ferro quod in aere pendere videtur. Est enim alia species magnetis in ethiopia que ferrum respuit et a se fugat. idem etiam magnes aliquando vno angulo ferrum trahit. et in alio a se repellit. magnes autem tanto est melior quanto cerulior. hucusque Isido. Secundum diasco. vero et lapida. reconciliat maritos vxoribus auget gratiam et decorem in sermone. Item cum mulsa curat idropsim et splenem. allopitiam et arsuram. puluis eius aspersus per quatuor angulos domus super carbones existentibus in domo videbitur subito domus ruere ex vertigine cerebri et ex commotione. magnes etiam sicut et adamas capiti caste mulieris suppositus cogit eam subito amplecti virum suum. sed si adultera fuerit subito a lecto se mouebit timore fantasie. hoc lapide maxime vtuntur magi Secundum platea. lapis magnes calidus est et siccus in tercio gradu. virtutem habet attrahendi ferrum. montes enim sunt ex huiusmodi lapidibus. vnde naues ferro compactas attrahunt et dissoluunt. vnde precipue valet vulneratis puluis eius confectus cum appostolicon appositus vulneri. ferrum enim attrahit. puluis etiam magnetis in quantitate duorum dragmatum cum succo femi valet contra idroposim et splenem et allopiciam. vt dicit auicenna.

Electros est lapis dictus eo quod dul
m cem et melleum emittit succum. vt dicit Isido. et est bicolor scilicet viridis in vna parte et melli similis in alia.

Enophitis est lapis a loco egyp
m ti sic dictus. gemma talis est nature. vt dicit Isido. quod tritus ac super loca que vrenda sunt vel secanda positus vel cum aceto linitus. ita facit obstupescere corpus quod non sentiat cruciatum.

Irites est gemma sic dicta eo q̄ mir
m re in colore similis est qui op pres/
sus spirat odorem sicut nardus.

Edus est gemma vel lapis precio
m sus in medorum regione repertus.
qui quandoq̄ est viridis coloris
quandoq̄ nigri. vt dicit dia. virt⁹
huius est contra cecitatem oculorum. sanat po
dogram si cum lacte mulieris masculū pertu/
rientis temperetur simili modo valet cōtra do
lorem renum et freneticam passionē Si vero
lapis niger resoluitur per cotem ꝛ in aq̄ calida
et alicui de illa aq̄ ad bibēdū inficiat et vomi
tu et stomachi subuersione. Si vero frons inde
lauetur mirabiliter excoriatur et ledit visum ꝛ
aufert omnino. vt di. in lapi.

Elocites gemma est viridis smar/
m gdo simil. spissioris tamen et gros/
sioris est viroris q̄ smaragd⁹. vn̄
et a calore malue nomen accepit (
vt di. Isido.) Et nascitur in arabia. Est autē
substantia valde mollis et tamen valde vtilis
quia sicut di. diasco. virtute sua custodit a no/
ciuis casibus.

Armor greco sermone a viriditate
m vocatur (vt dicit. isido.) Sūt aūt
marmora. vt dicit idem. lapis exi/
mij que maculis et coloribus cō/
mendantur. Nam marmorum genera infinita
sunt. non tamē omnia a rupibus inciduntur. sꝫ
multa sub t̄ra sparsa sūt vt. marmor lacedemo
nium viride et preciosum. similiter et marmor
ophites quod maculis serpentum simile est.
vnde et vocabulum sumpsit. cui⁹ duo sunt ge
nera. molle ac candidum nigrum durū. Mar/
mor purpurites ex egypto est rubeum candi/
dis interuenientibus punctis. et vocatur pur/
purites eo q̄ rubeat vt purpura. Sunt et alia
multa genera vt alabastrum et per linum. de
qua infra dicetur. Est aliud genus scilicꝫ cora
liticum in asia repertum non habens vltra du
os cubitos in mensura. et est candidum fere
sicut ebur. tamen habens quasdam maculas
quadam proportione nigras Est et therebai/
cum tinctum aureis guttis et inuenitur in p̄te
egyptiorum naturaliter aptū. vt super illō col
lumna terantur Sunt et alia genera que in ostici
nis rupibus gignuntur. Et marmor corinthiō
gutte. aromatice similimū est ex quo columne i
gentes fiunt lamina atq̄ turres. Est et caristrū
viride et optimū nomen habens ab aspectu
eo q̄ gratū sit his qui gemmas sculpunt. hui⁹
enī viriditas reficiat oculos. Est ꝛ numidicū qd̄
numidia mittit quod fabricatum simile croco
sucum reddit. vn̄ et nomen accepit. Sunt et
alie multe marmorū diuersitates de quibus
exemplificat Isido. li. xvi. Sed hec ad p̄sēs
sufficiant. Marmor itaq̄ alijs lapidibus est
solidus fortius, pulchrius, et vtilius. in cuius
venis diuersarū gemmarū materia inuenitur.
propter soliditatem sui difficilime sculpitur et
politur. ꝑpter sui frigiditatem et soliditatem
ad species et vnguenta aromatica custodiēda
vtilimum inuenitur. Super omnia autem ad
mirari possumus q̄ marmorei lapides nec
calibe, nec ferro, nec etiam serra, vel malleo ꝑ
potentiam aliquā edomantur. sicut per lami
nam plumbeam asseribus mollissimis inter/
sertam. plumbo enim et nō ferro lapides mar/
morei diuiduntur et separantur. tanq̄ asseres et
equantur.

Itrum est secundū diasco. lapis su
balbidus scissilis et perspicuus
cuius virtus est dissolutiua, attra
ctiua, et abstersiua, et humoris su
perflui consumptiua. De nitro autem di. Is. li.
xvi. c. ij. nitrum a regione nitrea egypti est di/
ctū. ex quo medicine fiunt et sordes corporum
ac vestium abluuntur. Huius natura nō mul/
tum a sale distat. habet enim naturā salis et si
militer oritur canescentibus siccitate littorib⁹
cuius spuma affronitum nuncupatur et colli/
gitur distillans in partibus asie in speluncis
deinde solis calore dissiccatur. et optimum qd̄
sic siccatum est minime ponderosum est. vt di.
isi. Secundum pla. autem nitrum est vena ter
re et est calidum, siccum, leue, et rubeum vl' al
bum, vel citrinum. gustu est amarum acidum
et subsalsum, pinguedinē extenuat si ore sit ac
ceptum. humores viscosos consumit. puluis
eis in melle confectus faciem clarificat, mundi
ficat saniem stomachi et intestinorum ex apostē
mate procedentem. pediculos et saniem capi
tis detergit, vermes aurium interficiat, et corꝑ
insaniem mundissime extergit cum aceto, spu
ma eius corrosionibus subuenit hidropicas
opitulatis, cum melle mixta caliginem oculo/
rum detergit venenum mortificat et excludit,
paralisim etiam ligue potenter ꝓhibet. secūdū
pla. et dia. Est autem nitrum calidum et siccū
in fine tertij gradus laxatiuum collatiuum vt.
di. diascoris.

Osec. porapondine lapis est pre
ciosus subalbidus aut varius q̄
vt dicit in buffonis capite a quo
extrahitur. in forti vino et aqua
mundificatur (vt di. dia.) et in eo aliquando
apparet forma buffonis cum asperis pedibus

et diffusis. Hic lapis valet contra morsus rep tilium et venenum. nam presente veneno/la/ pis tangētis digitum adurit. ⁊ sunt simul am bo includendi. vt d. dia.

Nichinus lapis est indicus et ara
o bicus. permixtum habet in se colo
rem ad similitidinem humani vn/
guis vt d. Isido) Greci enim vn guem onicē dicūt. Indicus autem onix ignis colorem habet albis tingentibus venis siue sonis. Genera eius sunt quinqȝ scȝ sardonix q̄ et duoꝝ societate nomē sortit. s. ex candore onicis et rubore sardij. vt patet infra de sardo nice. Hec gemma scȝ onix plures habet effe/ ctus noxios. Nā vt d. dia. collo suspensus seu digito portatus excitat tristiciam et timores/ multiplicat lites. cōmouet animos ⁊ rixas. in pueris excitat saliuam supfluam et nocuā nō potest nocere in presentia sardij. specularē ha bet naturam et politam. et ideo ad modū spe culi repsentat imagines et figuras. sed obscu/ re. diascorus.

Ptalius siue oppalus scd̄m Isi.
o est lapis diuersarum gemmaꝝ co/
loribus distinctus. Est ei in eo car
bunculi genus /ignis amatisti. ful gens purpura smaragdi nitens viriditas. et singuli colores sub quadā varietate sunt lucē tes nomen habet a patria. Hunc lapidem in dia sola parit (vt d. Isido.) tot enim creditur habere virtutes. quot colores. De optalio di citur in lapidario ꝙ optalius lapis oculos se portantis seruat illesos et acutos. sed aliorū oculos circumstantium obducta nube recōdit vnde quadam cecitate percutit vt nō vide/ ant vel aduertunt. que fiunt coram eis. ⁊ ideo asseritur furtis tutissimus esse patronus. vt di citur in lapi.

Rites gemma est nigra et rotūda
o Alia est viridis maculas habens
Tercia est cuius altera ps est aspe
ra altera vero plana. et est sub/ stātia quasi ferri lamina. hic lapis gestatus. custodit a morsibus reptilium et ferarum et ali orum aīalium. appensus etiam mulieri pro/ hibet eam impregnari. et si pregnans est fa/ cit citius abortiri.

Erra grecum nomē ē. et sonat idē
p quod solida siue firma (vt d. Isi)
ex partibus enim terre solidis et
cōpactis. substantia petre siue la/ pidis generatur. vel petra a penetrando est di cta. penetrat enim lapidem quando fortius p mitur et calcatur. ab aquarū etiam stillicidijs et guttis penetratur. Idem aūt est petra et la/ pis qui quasi ledens pedem dicitur quia sua duritie et acumine pedem ledit vt dicit Isido. lapis tamen vsualiter planus mollis et sper/ sus. saxa vero adherent et a montibus exscidū tur. Silex vero dicitur durus lapis ab eo di/ ctus ꝙ percussus exiliat ignis (vt dicit Isido) quis enim petra ex se sit frigidissima ferro ta/ men percussa ex se mittit ignem. Nam ex forti et violenti aeris collisione inter superficieȝ fer ri et lapidis aer allisus subito ignitur et scin/ tillando de silice egreditur (scd̄m Aristo. in li. iiij. metheo) Ex sola terra non lapis fit. vin/ cens enim in ea siccitas non permittit eam coa gulari. Fiunt aūt lapides vel per congelatio/ nem vel per conglutinationem. ex commixti/ one enim aque et terre fit lutum quod inter la pidem et terram est medium quod paulatim per partium coadunationem et ptrition in fit lapis. Vñ tali transmutationi aptius est lutū vnctuosum. qr quod nō est tale no ē cōmutati num. sed potius cōminutiuū ex dñio siccitatis terre igitur per fortem cōglutinationē et cōmi xtionem humoris cōuertitur in naturam lapi/ dis qui ex diuersitate terre diuersoꝝ coloꝝ reci pit qualitatem aliquando etiaȝ pducunt lapi des ex aque cōgelatione. Inueniuntur enim quedam loca super que aqua infusa conuertit in lapides diuersoꝝ colorum. et hoc fit ex qua dam vi minerali /in locis illis existente et con gelante aquas que sunt principia lapidum. vt d. Aristo. fiunt aūt lapides vel ex luto vn/ ctuoso virtute solis occulte illud coagulantis et per partium coherentiā in substantiam la/ pidis cōstringentis. vel fiunt lapides ex aqua cōgelata ex virtute minerali lapidis forme in ductiua. secundū ipsam materiā lapidis effiā untur q̄dam rare substantie et debilis cōposi tionis et quidam fortioris et quidam generā tur tardius. et quidam citius. quidam fortius scd̄m fortiorem qualitatū actiuarum potenti/ am. et debiliorē resistentiā passiuaꝝ. scd̄m em̄ cōmixtionem istaꝝ qualitatū in substantia la pidis diuersificant lapides in natura ⁊ in vir tute. virtutis em̄ celestis influens ad loca mi/ neralia in eis imprimit actiones. et scd̄m ꝙ in uenit materiam aptiorem. ⁊ sue actioni obedi entiorem in eis impressionē relinquit nobilio rem. et ideo quidam lapides p̄ciosi naturam et vim planetarū in suis effectibus imitantur vt patet in topasio qui motum lune sentire p hibent (vt dicunt ambro. blasi. Isido. dia. et alij post patebit. Note igitur ,ppietates lapi dis siue petre sunt iste. quia lapis vniuersalit

est frigidus. et siccus. cōpactus. durus. grauis et ponderosus. suo pondore centum petens. terram cōprimens ꝛ eius ptes ne dilatant̄ ad inuicē vniens et cōiungens (vnde di. ambro. ꝙ lapides sunt ossa terre. quod em̄ faciūt ossa in corpe / hoc faciunt lapides. in diuersis pti / bus ipsius terre. ipsam ꝯsolidant et ne ptes eius nimia siccitate ab inuicē defluant. ipsam cōprimunt et adunant lapides ꝑ aquarū sup fusionem a sua duritia non remolliunt. ex stil / licidijs tamen guttati descendentibus exca / uantur. vt dicit Greg. lapides etiam si candē tes fuerint in uino extincti vinum corrumpūt et in acetum conuertunt (vt dicit Jsid. Jn la / pidibus generaliter requiritur materie puri / tas virtus ꝛ preciositas coloris / ꝛ figure di / uersitas / ꝛ multiplex vtilitas. nam vtiles sunt in edificijs ꝯtrahendis / in plateis sternendis pro pontibus faciendis / ꝑ hostibus expellē dis / ꝑ lupis ꝛ canibus effugandis / ꝑ metal lis et coꝝ substantia extrahendis / ꝑ metallis exornādis / ꝑ infirmitatibus varijs persanan dis / ꝑ turribus regum ampliandis / ꝑ castris et ciuitatibus muniendis / ꝑ feris et bestiolis defendendis / extracti quadrant̄ et polliuntur politi in edificio ordinate collocantur. ordi / nate maiores sub minoribus ponuntur / medi ante cemento inuicem coaptant̄ / adducuntur cemento et extrinsecus cōplanant̄.

p Arius lapis / est genus marmoris eximij ꝛ preciosi. vt dicit Jsido. h apud param insulam inuenitur ꝛ parius nuncupatur. magnitudo eius lances et traietas nō excedit. ꝛ est aptus aut vtilis ꝑ ꝯseruandis speciebus ꝛ vnguen tis (Jsidorus) Glosa autem super hester pri mo. dicit ꝙ parium est genus marmoris can / didissimi. ꝛ ideo signat castitatem. vt dicit idē

p Rassius est lapis ad modum por ri viridis (visum confortat debilē aliquando inuenit̄ cum guttis san guineis. quādoqꝫ cum guttis cā / didis est distinctus. de quo dicitur in lapida / rio. vtile nil affert / nisi ꝙ viret et decet aurum

p Jrites. (vt dicit Jsid. est lapis flu minis / aeris similans qualitatem cui plurimus ignis inest. de facili enim scintillas emittit. qui tenen / tis manum si vehementius ꝑmatur adurit. ꝑ pter quod ab igne nomen accepit / de quo di citur in lapida. Tangi vult leuiter blandaqꝫ manu teneri. Nam pressus nimium digitos tangentes adurit.

p Lonites est lapis qui dicitur esse feminei sexus. nam certo tempore concipit ꝛ parit cōsimilem lapidem et confert pregnantibus. vt d. dia.

p Ateron lapis est multoꝝ colorum ꝯspersorum et pariter distinctorum Nam niger ꝛ rubeus viridis pal / lensqꝫ videt̄. purpureus croceusqꝫ simul prassiniqꝫ coloris. Hic facit hominem audacem ꝛ inuictum illo die quando videtur mane oriente sole. vt dicitur in lapidario.

p Lumbum. vt dicit Jsido. c. de me tallis li. xv. est dictum eo ꝙ ex pilis de plumbo factis maris altitudo ꝑmitus est temptata. huius vt d. duo sunt genera candidum scilicet ꝛ nigrum Candidum autem melius est ꝛ primo in insu lis atlatici maris antiquitus est inuentum. in multis locis hodie inuenitur enim in gallicia ꝛ in lusicania que est quedam terra nigra are / nosa ꝛ etiam calculosa / que quidam abluitur et ex materia que subsidet per decoctionem in fornacibus plumbi substantia eliquatur. Jn aurifodinis etiam cum materia auri quedam lapilli nigri reperiunt̄. ꝛ dum aurum colligit̄ cum auro manent. sed postea idem calculi ab auro sepati per se ꝯfluuntur ꝛ in plumbum to taliter resoluuntur. et inde de eadem est graui / tas auri ꝛ plumbi. vt dicit Jsidorus. Nigruꝫ vero plumbū duplex est. aut enim ex sua vena procedit. aut cum argento nascitur. mixtisqꝫ ve nis conflatur. ꝛ in illa comflatione primo ꝑ / cedit stannū. deinde argentum. tercio quod re manet per ꝯflationē efficitur plumbum nigrū vt dicit Jsid. Jn india vero neqꝫ es neqꝫ plū bum inuenitur. sed gemmis et margaritis hec india recompensat (Jsido) plumbum autem nigrum in operibus laboriosis ꝛ in laminis ꝛ in fistulis vtilius fore tam hispani ꝙ britan nici sunt experti. hucusqꝫ Jsido. Secundū ari sto. li. meth. quarto. ex sulphure grosso non ni mis depurato ac feculento ꝛ argento viuo nō puro plumbi substantia in locis mineralibus generatur. vnde ex imunditia sulphris nō pu ri quandā contrahit liuiditatem. ex cuius con tactu manus tangentis coinquinat̄. ꝛ hec im mundicia ad horam per abstersionem aliquā tulum a plūbo remoueri potest. ſꝫ ex eo aufer ri nequaꝙ potest totaliter. possunt aūt hoīes imundiciam plumbi abstergere veruntamen semper erit plumbum et si videatur argentum sed obtinebunt in eo qualitates aliene vt er / rent in eo homines. sunt qui accipiunt sal ar / moniacū ꝛc. (vt dicit Aristo) ꝛ huius imun / ditie assignat causam dicens. materia plmubi nigri siue argentum viuū est malū. ponderosū

luteum. Sulphur etiam eius malum mali vaporis ⁊ fetidi/ vnde non bene gelatur. In li. v. alchimie hermes di. si suspenderis plumbū super acetum cōdemnat eum. nam acetum penetrabit eius substantiam ⁊ in puluerem con/uertit ac in colorem ceruse ipsum transmutat. sed si super ipsum acetum fuderis albescit ⁊ destruit vim aceti. Plumbū adustū/ colorez vermiliū obscurū gñat. & si fortior fuerit ignis cō/uertitur in citrinum ⁊ post calcinando ⁊ desic/cando ipsum cum aceto in album colorem ce/ruse transmutatur Igni vero fortiori adhibito totum hoc conuertitur in materiam primam plumbi et fit terra. vt dicitur ibidem. Item ib. plumbum quibus miscetur partes omogeni/as congregat et etherogenias separat et mundificat. et ideo ponitur cum argento in fornace/ vt argentum facilius mundificetur. quia ꝑtes argenteas a consumptione preconseruat ⁊ ipso plumbo consumpto ac combusto /argentum purgat. Idem d. hiero. in glo. super vi. c. iere. ibi consumptum est plumbum. Item di/cit hermes ꝙ plumbum in sua ebulitione omnium solidorum corporum duritiam soluit etiam adamantis. Item d. Aristo. in li. metheoro. plumbum inquit cum liquatur ꝓaldu/bio est argentum viuū. sed non liquatur/ nisi calefiat/ et tunc apparent rubea omnia lique/facta. Mirum autem est ꝙ plumbuz cum liuidi/vel subnigri sit coloris. tamen per exustio/nem siue aceti resudationem pulchrum colorē generare cōsueuit. s. minium scibium et huius/modi. Est autem plumbum ad vsum medici/ne bonum. Est autem frigidum et humidum in secundo gradu. vt dicit Constan. ꝯtra vsturam ignis et adusta calida valet miro modo fluxum sanguinis vulnerum bene constringit reuma oculorum sedat et compescit/ ictus scorpionum mitigat ⁊ draconum/ venerem ꝓhibet/ si plumbi lamina duobus lumbis apponatur. Alias habet rationes medicinales de quibus quere infra de coloribus. c. de sabio quod alio nomie cerusa. id est flos plumbi nominatur.

Puluis dicitur eo ꝙ a ventis pul/setur. vt d. Isi. leuitate enim sui a vento tollitur et dissipatur. venti contrarij puluerem subintrantes/ ipsum circumagitant et rubiginem generant. vt dicit beda. puluis cōminutus naturam rei a qua resoluitur ostendit /nunc per saporem / nunc per colorem /nunc etiam per odorem. et deo puluerizantur species aromatice/ vt earū intrinseca virtus se ostendat/ vt per partiū cōmixtionem ⁊ vnionem ampliorem virtutē re/cipiant. vt odoris sui flagrantiaz diffusius circumspergant. vt gustum suauius afficiant. et vt vulnera putride desiccēt efficacius ⁊ abstergant vt carnez mortuam corrodant et auferāt et vlterius crescere non permittant. /sicut puluis plumbi exusti purgat vulnera et desiccat corrodit superflua carnem viuam generat et conseruat (vt dicit Constan.) ⁊ ideo ex pulueribus conficiuntur emplastra et cōponunt thimiamata et varia efficiuntur antidota et vn/guenta. in puluerem resoluuntur thus et mir/ra et ex pulueris crematione deo offerūtur holocausta. Ex pulueribus etiam efficiuntur sa/lutifera electuaria quibus viua corpora sanitati restituuntur. Ex pulueribus insuper fiunt inunctiones et malagmata quibus mortuorū corpora inunguntur et custodiuntur integra/ ne in cinerem aut in puluerem redigantur. pulueris et humoris ad mixtione lutum gignitur et ex superuenienti desiccatione in glebam conuertitur. vt d. Isido. ex puluere facies polluit oculus leditur et multiplex reptile ex puluere ꝓducitur ⁊ de puluere pascitur ac nutritur. serpenti eñ puluis est panis eius. vt dicit Isa. lxv. ex puluere omne corpus animatum nascitur. et in puluerem a quo incipit reuertitur et finitur. ꝓut homini dictum est puluis es et in puluerem reuerteris. ⁊c. ex puluere aer inficit et ne claritatem solis oculus videat aliquoti/ens impeditur. nā ex puluere aeri humido admixto /sepe nebula gignitur. ex cuius interpo/sitione latet sol et limpide non videtur. Ex re/solutione etiam pulueris in athomos siue in athomis solis radius ꝑ fenestram intromis/sus nullatenus intuetur.

Quirin vt dicitur dia. est lapis que in vpuparum nidulis inuenitur. hic secretorū proditor est in somno Capiti enim dormientis suppo/situs hominem facit loqui omnia que som/niat dormiendo /et auget mirabiliter fantasias. Unde et magi diligunt lapidem illū quia per eum maleficia operantur.

Quamdros est lapis colore quidez vilis. sed eximie virtutis. vt d. dia. et inuenit in capite vulturis. et valet contra quaslibet cās nociuas ⁊ vbera lacte replet

Rabri qui alio noīe ⁊ cōmuni dicit bolus armenicus. qui est lapis siue vena terre. et est nature frigide et sic/ce subrufum habens colorem. et inuenitur in armenia. naturā hꝫ constringendi ventrem et sanguinem vndecūq₃ fluat.

Item siue reib' ẽ s̄m auicennã. est lapillus qui inuenit' in capite cancri. et est aliqñ albus. aliqñ vergens in flauum colorem. Est autẽ quo ad substantiam mollis parũ durior ꝙ pupilla oculi piscis quo ad formã vero est exterius rotundus et plan⁹ interius parꝝ cõcauus. quo ad virtutẽ autem naturaliter est frigidus et humidus. et valet ꝯtra morsus scorpionum. et mustele si ꝯtritus more emplastri superponat'. Dicitur etiam ꝙ valet ꝯtra morsus canis rabiosi si puluis ei⁹ in potu assumatur. si cõburatur puluis mũdificat dentes et desiccat vulnera. et confert scabiei et ꝓhibet lacrimas.

Saphirus est gemma cerulea celo sereno in colore similis. optima est inter gemmas et sũme preciosa. et regũ digitis magis apta. in locis multis inueniunt'. s; orientalis siue indicus melior iudicatur ⁊ maxime quando habet quosdam pulueres aureos intermixtos. et est hic saphirus densus nõ perlucidus (vt d. Isi. Hic lapis maxime commendat' in lapi. ita vt pre sui excellentia gemmarũ gemma vocat'. nam corpus vegetat ⁊ integra mẽbra preseruat stellam habet relucentem per cuius refulgentiam eius virtus indicatur. Alia est species saphiri q̃ sirtices nuncupatur que iuxta sirtes inter arenas maris libici inuenitur (vt dicit dia. Inuenitur autem aliquando in venis mineraꝝ vbi laxariũ etiam inuenitur et in eiusdem venis saphirus in medio vero sophiri velut in ventre quedã species carbunculi inuenit'. et ideo a m̃ltis saphirus mater carbunculi creditur. eo ꝙ in eius venis gigni a pluribus perhibetur. et ex natura sophiri carbunculus quasi quedam fauilla cerulea vt multi asserunt. creditur aliquantuluꝫ obumbrari. vt dicit dia. Saphirus itaq; s̄m dia. habet virtutem discordiarum recõciliatiuam. multũ eñ valet vt dicitur ad pacem reformandã. Item habet virtutem caloris innaturalis repssiuam. Unde de saphiro dicitur in lapi. Corporis ardorem refrigerat interiorem Nam in febribus multum caumaticis et incẽsiuis refrigerium prebet saphirus/ si iuxta venas cordis pulsatiles suspendatur. vnde dicit dia. ꝙ valet contra piodicas febres tempe accessionis. Item virtutem habet ꝯfortatiuam. et ideo dicitur valere contra cardiacam et quãliber passionem melancolicam. vnde et cardiacum et dia foreticũ fluorẽ reprimit et sudorem sicut scribitur in lapidario. Sudorem restringit nimio torrente fluentem. Idem dicit dia. Item virtutem habet fluxus sanguinis restrictiuam. vnde et saphirus orientalis si timporibus apponatur solet restringere sanguinem de naribus ꝓfluentem. Item virtutem habet singularem tumoris et inflature sedatiuam. Certũ est enim ꝙ apostematuꝫ reprimit inflaturam si in principio inflationis nociue citius apponatur. Item valet ꝯtra antracem. nã habet virtutem malitie et venositatis antracis expulsiuam. eius eñ furositatem reprimit et expellit ne eius malicia spiritus inficiatur. ipsi⁹ fumũ ad cor ascendere non pmittit. vt d. dia. Item vim habet veneno ꝯtrariã/ ⁊ ipsius penitus extinctiuam. vnde si araneã infra pixidem posueris/ ⁊ verum saphirum indicũ siue alium supra pixidis orificium aliquantulum diu tenueris aranea eius virtute victa. quasi subito morietur. vt d. dia. ⁊ hocidem vidi sepius ⁊ in diuersis ac pluribus experiri. Item habet vim visus ꝯseruatiuã et sordium oculorum sine grauamiẽ purgatiuam. vnde scriptũ est. Tollit ex oculis sordes de fronte doloreꝫ Item habet vim vulnerum curatiuã. nam vt dicit dia. pulueriẓatus et lacti admixtus vlcera sanat et hoc etiam in vulneribus est expertuꝫ Item tante auctoritatis fuit lapis iste apud veteres etiam apud deos non modicum putauerunt valere. vnde et appollini fuit singulariter consecratus. quia cum gentiles pro responsis appollinẽ sacrificiorum tempore cõsuluerunt/ certificari citius putauerũt si saphirum tunc in p̃ntia haberent. vt dicit dia. ⁊ hoc tangitur in lapidario vbi dicitur Et plus ꝙ reliquas amat has idromantiam gẽmas. Ut diuina queant per eam responsa mereri Itẽ hũc lapidem magi singulariter diligunt. quia s̄m coꝝ opinionẽ par ipsius virtutem/ quedã mirabilia operari possunt. ⁊ hoc tangitur simili' in lapidario/ vbi dicitur. Hic lapis vt perhibent educit de carcere vinctos. Obstrusasq; fores et vincula tacta resoluit. Hec et multa alia de singulari virtute saphiri ab auctoribus sũt conscripta/ ⁊ in hoc generaliter omnes ꝯsentiunt ꝙ saphirus est gemma amatrix castitatis. et ideo ne eius effectus per immundiciam portantis aliquo modo impediat' oportet vt ille qui eam portat caste viuat iuxta illud. Sed q̃ gestat eum castissimus esse iubet'. Item dicitur in lapidario ꝙ tollit inuidiaꝫ/ et expellit timorem et facit audacem ⁊ victorem firmat in bonis animum/ ⁊ mitem facit humilem et benignum. Que omnia puto esse dicta dispositiue potius ꝙ effectiue. s; nũc h̄ sufficiant

Smaragdus s̄m Isi. gẽmaꝝ omniũ nitentium obtinnet principatum cui

veteres post margaritas et vniones tribuunt terciam dignitatem. Smaragdus a nimia viriditate est dictus. vt dicit ibidem. Nam omne viride amarum dicitur. nullis aūt gēmis siue herbis maior inest viriditas q̄ smaragdo. nā herbas virentes et frondentes supat. inficiens circa se viriditate nimia aerem repcussum. Isido) nec eius viror in sole aliquo modo obumbrat. stupendū oculis / nulla gratiosior refectio est / cui⁹ corp⁹ si extersū fuerit et extersū siue politū ad modū speculi imagines reddit. Cesar quippe nero gladiatoꝝ pugnas smaragdo aspicere ꝯsueuit. vt d. Isi. Genera eius sunt. xij. Sꝫ nobiliores sunt sciti que scꝫ in gente scitica inueniunt. ⁊ eandē locū tenent bactriani colligunt eni in cōmissuris saxoꝝ / flante aquilone. tunc eni tellure discoopta intermicāt quia arene mouent maxime in his ventis. Terciū locum egypcij habēt reliqui in metallis erarijs inueniunt. sed viciosi. Nam aut eri aut plūbo aut sali similes notas habent. Smaragdi vero qui vino vel oleo sunt puncti pficiunt in virore / q̄uis viriditatis gratia naturaliter imbuantur. Est etiam quedā spēs smaragdina que degnat q̄uis sit viridis. eo q sit turbida exteris venis et est caleosmaragdus nuncupata. hucusqꝫ Isido. li. xvi. c. de viridibus gemmis. Hic lapis a griffonibus accipit et eripitur et vbi possint smaragdi in copia inueniri / griffonum immanitate hoium accessus impeditur. vt d. Isi. li. xiiij. c. iij. Habet itaqꝫ virorem sui multiplicatiuū. ex se eni generat radium quo virore tingit aerem circūfusum. Habet ⁊ corpus speculare ⁊ pspicuū / obiectaꝝ figuraꝝ et imaginum ostensiuū. Habet tercio ex nature dono virtutis bñficium diuersaꝝ infirmitatū curatiuū. nam ꝓm dia. ⁊ lapi. hic lapis auget opes ⁊ in causis dat psuasoria verba / collo suspensus curat emitriceū ⁊ morbū caducum visum ꝯseruat. debilem confortat / lasciuos motus cōpescit reddit memoriam. valet etiam cōtra illusiones et phantasmata demonū / tempestates sedat / sanguinē sistit. ⁊ dicitur his valere q̄ solēt diuinare de furtis. vt pꝫ in lapida.

Sardius est gēma rubei coloris ad modū terre rubee sic dicta eo q in sardis primitus est reperta (vt d. Isid. et glo. super apo. hec gēma q̄uis sit preciosa ⁊ pulchra / a multis tamē reputatur nouissima inter gemmas. quia vt dicunt preter fulgorem nil ferat vtilitatis / excepto q onix ipso sardio presente nequit nocere nam onichinus qui quasdam habet. vt dicit. nociuas ꝓprietates / non potest eas in presentia ꝑducere ad effectum. Dicit tamen dia. q p̄ter istam virtutem habet sardius longe plures Sunt eni eius species quinqꝫ inter quas ille est vtilior qui transmittitur de sardis. et valet quia incendit gaudium et expellit timorem / audaces reddit / et acuit mentem / ⁊ ipso pn̄te non nocet onix. Dicit etiā q sardius totaliter sanguinei coloris gestantem se ab incantationibus ⁊ maleficijs tueatur.

Sardonix est duoꝝ lapidū societate sardio scilicet et onice nomen sūpsit. vt dicit Isido. Constat autē ex tribus coloribus. nam niger est in imo / cādidus in medio / rubeus quasi nimiuꝫ in supremo. hec sola in signando de cere substantia nil euellit. Inuenitur aūt apud arabes et apud indos. Gn̄a eius sunt quinqꝫ ⁊ qui colores habet plus distinctos / et est densior / hic est laudabilior. luxuriaꝫ repellere dicitur ⁊ humilem efficit ac pudicum.

Selenitis gēma candida est et translucens et est sic dicta. eo q ad similitudinē solis in orbe fulgentis radios gerat. vt dicit Isido. c. de cādidis gemmis.

Silenites est lapis persicus vt herba virens cuius color iaspidi sīlis est. vt dicitur in lapidario. translucet autem candida quedam macula que fulgore ꝯtinens lune imaginē. Illa autem candida macula in corpore silenitis crescente luna crescit ⁊ decrescente minuitur ⁊ decrescit. vt dicat Isido. et dia. potens est autem in amorem recōciliandum. languantes ⁊ ptisicos iuuare putatur.

Stannum ꝓm Isido. est metalluꝫ a greca etimologia sic dictum. separans. s. et discernens. mixta eni et adulterata metalla p ignem dissociat ab auro ⁊ argento plumbum diuidit ac secernit alia etiam metalla ab igne d̄fendit. et cum sit natura eris et ferri durissima / si absqꝫ stanno fuerit vritur et crematur. stannū autem illatum vasis eneis cōpescit virus eruginis et saporem facit gratiosiorem. specula autem ex eo temperantur cerusa etiam ex eo conficitur ex stanno quēadmodū ex plūbo (hucusqꝫ Isi. li. xvi. c. de metallis) Scd̄m aūt aristo. li. meth. stannū cōponit ex argento viuo bono ⁊ sulphure malo. et hec duo nō sunt bene mixta. sed tā q̄ p parua cōposita. ⁊ ideo colorē imitat argēti / sꝫ nō eius soliditatē. In li. aūt alchimie hermes dicit stannū oīa metalla ⁊ corpa frangit quibus admiscet. ⁊ hoc ꝓpter nimiā siccitatē

eius et ductilem naturã in eis destruit. Et si mi sceatur cum eo argentũ viuũ/ stridorem eius aufert et albescit. sed postmodũ denigrat ipm et pdemnat. In eodem etiam dicit q stannũ adustum generat colorẽ mineũ siue vermiliũ sicut plumbũ/ et si ignis fuerit nimis fortis stã ni materia pma redit. Item cũ stannũ sit argẽ to mollius et plũbo durius nõ pot plumbum plumbo/ nec eri nec ferro de facili psolidari si ne stãno nec etiã ista pariter psolidant sine pi guedine aliqua siue sepo.

Sulphur est vena terre areitatis mi tum hñs in sua cõpositione et ig neitatis. et iõ vocatur sulphur sm Isido. solum vrens. vt eñ ignis dicit. nam eius virtus ignea ab aquis ferven tibus sentitur. nam aquarum cursus p venas sul phureas transitum faciens/ ex vi ignea ipsius sulphris candorem vel calorem ptrahit sapo rem efficaciã et odorem. hinc fontes calidi de terre visceribus sepe scaturiũt et qualitates ve ne sulphuree secum ferunt. nulla eñ res ita ci to accendit sicut sulphur. in insulis nasci cole is inter ciciliam et italiam quas ardere dicit. In alijs locis effossum inuenit. vt d. Isi. Hu ius genera sunt quatuor. vnũ viuũ qd foditur translucet atq viret. quo solo inter omnia ge nera medici vtunt. vt d. Isi. alterum qd appellãt glebã qd tantũ familiare vsibus est fullonũ. Tercium liquorẽ cuius vsus est ad lanas vti lis subfundendas/ qm pstat molliciem et can dorem. Quartũ valet ad licinia lucernarum cõ ficienda. vt d. Isi. et subdit ibidem) sulphu ris tanta est vis vt morbos comiciales cõpre hendat nitore suo/ cui9 flãma si directe ad vul tum hois pcutiat dirum et horribilem pallorem in oculis aspicientiũ generat ad similitudinẽ defunctorum. vt d. Isi. li. xvi. c. i. Scdm auicen. vero et pla. sulphur est calidũ et siccũ in quar to gradu. et est terra ptibus aqueis et terrestri bus in igneas transeuntibus in naturam sul phuris trãsmutata. Et illud sulphur aliqñ ẽ grossum feculentũ et rude. aliqñ est purũ albũ clarũ et subtile. aliqñ inter hec mediocre. et sm istam differentiã ex sulphure et argento viuo diuersa metalla generant. vt patz in li. meth. iiij. vbi ostendit q sulphur et argentũ viuum sunt materia metallorum. Sulphur aũt aliud ẽ viuũ. s. quale est qñ de terra est eductũ. Aliud est mortuũ vel extinctũ. s. qd solet fieri artificia liter. s. qd in calamos fundit vel in alia vasa. Eligendũ est aũt p medicina viuũ calore et re splendens perlucidum et sine lapide albũ vel viride qd missum in igne colorẽ facit viridem atq pinguem. virtutez habet dissoluendi/ cõ sumendi/ attrahendi/ subtiliandi/ attenuandi et corrodendi/ et tussim phibet/ epilenticos iu uat/ scabiem purgat/ venenis obuiat/ litargi cos excitat/ artheticos podagricos paraliti cos iuuat si modo debito et medicinaliter ipsi us remedio quis vtatur. vt dicit auicẽ. et dia. et pla. et alij auctores.

Sal a saliendo dicit eo q de igne exiliat fugit eñ ignez. vt dicit Isi do. Alij sal a sole. vel a salo voca tum putant. nam ex aquis mari nis sponte gignit spuma in extremis littorib9 derelicta et a sole desiccata. aliqñ ex puteis sal sis hauritur et aqua decoquitur/ donec in sal sis duritiem aqua prius fluida p calorẽ ipsam inspissantẽ puertat. Aliqñ de ptractis harenis colligitur/ crescente luna p noctem. nam in ci rena sal sub harenis sepius inuenit. Aliqñ eti am rupes et montes salis inueniunt/ ex quib9 ferro incidunt lapides qui post in salis mate riam pstringunt et comminuunt. sicut est in ara bia et panonia. Tante duriciei etiam sunt illi lapides vt ex eis fiant domus. Cõe vero sal in igne crepitat et de igne salit. sed sal agrigen tinũ sicilie ignem patit et ptra naturã in igne fluit et in aqua exilit. Variat aũt sal in colore. qr ethnicũ est rufũ in qdam pte sicilie vbi est mons ethne. Sal purpureũ in eadẽ sicilia in pathmo adeo est splendidũ et lucidũ vt ima gines reddere videat. In capadocia sal croce um effodit. vt d. Isi. Itẽ variat in sapore. vt d. idem. qr alicubi suaue/ alicui salsissimũ est alicui amarissimũ. et quanto est amarius/ tan to est calidius siue calidius iudicat (vt d. aui cen.) Sal aũt sũme est necessariũ qr sine salẽ omnis fere cibus est insipidus et insalsus pul mentis eñ saporem dat et excitat in oibus ci barijs appetitũ. ex eo ois victus delectatio et sũma hilaritas fit. hinc et solis nomẽ accepis se creditur quia sole nihil est vtilius atq sale. vnde videmus pecudes et armenta q sale ad pastum maxime puocant et salis beneficio in lacte et caseo plus abundat. Sal etiam corpa stringit et desiccat et etiã defuncta corpa a pu trescendi labe religat et pseruat (hucusq Isi. li. xvi. c. ij.) Scdm auicen. et plate. sal genera liter habet virtutẽ dissoluendi/ mundificandi et putridos hũores psumendi. Itẽ virtutẽ hz ventositatẽ extenuãdi et diuidendi maxime si puluerisatũ et coctũ calidũ sup stomachi orifi ciũ cãcellet. Itẽ vim hz hũiditatis naturalis in corpore coadunãdi et pseruandi et innatura lis resoluẽdi et abstergendi. et iõ aq salinaria

tumores et inflationes etiã hidropicas soluit ut dicit idem. Itẽ virtutẽ hꝫ carnes putridas corrodendi/ ꝛ maxie qñ est exustũ qꝛ tũc maxie resistit putrefactioni et maiorẽ hꝫ vim in desiccando ꝛ in mũdando et etiã ad interiora penetrando. vt d. idẽ. Itẽ potentiã hꝫ ventrem remolliendi et supflua educendi/ ꝛ maxie sal gemma qd sic dr̃ qꝛ daꝝ est sicut gẽma. in mortificando em̃ intestina mirabilit̃ coopatur/ vt resoluant̃ indurata/ ꝛ supflua expellant̃. ꝛ hoc idem facit tã armoniacũ ꝙ cõe. Itẽ virtutẽ hꝫ venenosis hũoribus resistendi. et ideo cũ melle/ vino/ ꝛ pane sal ꝯiunctũ sanat carbunculum seu antracem. vt d. auicen. Item virtutẽ hꝫ remouendi maculas faciei si cũ aqua rosacea ꝛ cãphora distemperetur. ꝛ facies inde liniatur. Item vim hꝫ prurigĩẽ et serpiginem de corpore abstergendi ꝛ remouendi/ potissime si cũ sapone misceatur. Itẽ sal virtutẽ hꝫ sanãdi venenosos morsus et puncturas reptilium et etiã scorpionũ/ si cum melle et nucibus ꝛ alijs quibusdã cõponat̃ (vt d. aui. Has et multas alias habet virtutes quas enumerare longum esset. sed exempli gratia hec sufficiant.

t Opasius vel topasion indecinabile est. vt ait Isid. li. xvi. Est em̃ ex virenti genere omniqꝫ colore re splendens. Inuenta primo in arabie insula i qua trogodite fame ꝛ tempestate fessi cũ herbaꝝ radices effoderent gemmã istã eruerunt quã testam nebulis postea naute q̃sierunt et inuenientes topazim trogoditaꝝ ideo mate vocauerũt. Inde lapis sic quesitus ꝛ inuentus deinde topazius ab insula est vocatus Topazim em̃ idẽ qd querere in ipsoꝝ lingua sonat. Est aũt gẽmaꝝ maxima ꝛ amplissima. Scripsit em̃ plinius hanc gemma tante magnitudinis repertam/ vt ex ea philedech faceret statuã quattuor cubitoꝝ. In glo. vero sup finem apoca. dicitur sic. Topazius quo est rarior eo est p̃ciosior. et habet duos colores ex auro et ethera claritate. lucens maxime qñ tangitur radio solis/ et oĩum aliaꝝ gẽmaꝝ supans claritatem in aspectũ suũ ꝓuocans respicientes. quã si polis obscuras. si sue nature reliquis clarior est. ꝛ nihil eo clarius in thesauris regũ siue p̃ciosius inuenitur. ꝓpter sui pspicuitatem/ gemmaꝝ sibi obiectaꝝ in se recipit claritatem. Dicit̃ etiã ꝙ sentit motũ et cursuꝫ lune ꝛ ꝯtra lunaticam dicit̃ valere passionem. vnde dicitur maiorem vel minorẽ habere effectũ secundũ qd luna magis vel minus recipit incrementũ. vt dicit̃ in lapi. fluxum sanguinis restringit et emoroidas patientibus subuenit. feruẽtes vndas cõpescit. ꝛ bullire eas non pmittit. vñ dicit̃ in lapidario. Scdm dias. iram sedat et tristiciam. ꝛ valet ꝯtra noxios motus ꝛ ꝯtra frenesim ac contra mortem subitaneã. formaꝫ hꝫ specularẽ. dolũ. n. in eo receptum in versuꝫ in speculo concauo representat.

t Urgotis siue turidis est lapis flauus. in albidum colorem vergens dictus a regione trucho꞉ã q̃ nascitur ꝯseruat visũ ꝛ ꝯfortat ꝛ hilaritatẽ gñat.

t Erra sigillata dicit̃ specialiter quedã vena terre frigida singulariter et sicca que dicit̃ ƀm pla. terra saracenica siue terra argentea. que q̃dem est subalbida aromatica atqꝫ clara potissima virtus eius est ꝯstringere. Nam puluis eius cã albumine oui distempatus fluxũ sanguinis de naribus sistit. valet etiã ꝯtra inflationem pedũ ꝛ ꝯtra artheticã/ si sup locũ paciẽtem catheplasmet̃. vt dicit̃ in platea.

t Artaꝝ est vini feculentia in modum crete vl̃ mollis lapidis circa ptes dolei indurata/ cuius natura calida est et sicca in tercio gradu. valet ꝯtra scabiem serpiginẽ impetiginem. ꝯtra capitis imundicias. virtutem em̃ hꝫ extenuandi. ꝯsumendi. mũdificandi. et laxandi. vt patet in pla.

v Itrũ vt dicit auicen. est inter lapides sicut stultus inter hoĩes. Declinat em̃ ad oẽm tincturam. Est aũt dictũ vitrũ (vt dicit Isi.) eo ꝙ visui transluceat. pspicuitate em̃ et substantie sue transparentia vitrũ luci puiũ ẽ in alijs metallis et terre venis quicq̃d intrinsecus ꝯtinet̃ abscondit̃. in vitro aũt cuiuslibet liquoris spẽs qualis est interius/ talis exterius declarat̃. ꝛ quasi clausus oculis intuentiũ notificatur (vt d. Isi.) fuit aũt vitrũ p̃mo inuẽtũ iux̃ tholomaidã in littore iuxta bellũ fluuiũ/ q̃ orit̃ de radice montis carmeli. dũ naute ibidẽ applicarent. nam dũ naute sup arenã eiusdeꝫ amnis/ ignem de glebis vini facerẽt/ ex vitro et arenis lucidis pmixtis noui liquoris riuuli effluxerunt q̃ vitro (vt d. Isi.) originẽ p̃buerunt. Modo vero fit vitrũ ex cineribus arborũ et herbaꝝ p fortissimã ignis ꝯflagrationeꝫ quibus cineribus nũc vitrꝫ/ nunc es/ nũc vtrũqꝫ admiscet̃. ꝛ sic in massam vitream cõmutat̃ Massa aũt vitrea cũ fuerit in fornace liquefacta ꝛ pfecte depurata/ sũmam ꝯtrahit puritatem substantie ꝛ transparentiã siue pspicuitatem. et ideo habet potentiam cuiuslibet coloris susceptibilẽ. quodlibet ei colore tingit̃/ ita vt iacinctos/ smaragdos/ et alios lapides p̃ciosos in splendore et colore imitat̃. Tantam em̃ recipit in substantiam ductibilitatẽ/ vt facilime ad flatũ artificis in varias ꝛ ꝯtrarias for

mas ac figuras q̃si subito transformet. aliq̃n tenor teritur. aliq̃n argenti modo sculpit̃ ꝛ colorat̃ (vt d. Isi.) neq; em̃ alia speculis aptior est materia. neq; picture accomodatior inuenitur. Maximus tamẽ honor est in candido vitro qḋ in colore ꝓximũ cristallo est. vnḋ ad potandũ auri et argẽti metalla depellere ꝯsueuit vt d. Isi.) Item ibidem d. idem φ in genere vitri lapis obscanus numeratur. Est aũt virẽs interdum et niger. aliq̃n etiã transluciduſ crassiore visu et vocat̃ specular͛. ꝛ ḃ lapide multi gẽmas faciũt (vt d. isi.) Docat aũt bꝫ ꝓpriũ oẽ vitꝝ cũ sit liq̃factũ φ̃diu est valde liq̃dũ/ sũme ẽ ductile. In frigidatũ vo ꝛ induratũ sũme est fragile. ꝛ facile frãgibile ꝛ cũ fuerit fractũ nõ p̃t nisi iterata calefactiõe repari. q̃dã tñ fecerat vitꝝ flexibile et malleo repabile (vt d. isi.) vñ et phialã corã tiberio cesare de tali vitrofactã vl̃ fractã in terrã ꝓiecit. quã nõ ruptã/ ḃ plicatã cũ malleo repauit vel emẽdauit quẽ iussit cesar decollari nedũ ḃ agnitũ fieret/ auꝝ ꝓ luto hret̃ ꝛ oĩe metalloꝝ p̃ciũ vile crederet̃. qꝛ reuera si vasa vitrea nõ frãgerent̃ meliora φ̃ aurea putarent̃ (vt d. Isi. est igit̃ vitꝝ specialit̃ puꝝ perspicuũ luci ꝑuiuꝫ imaginũ ꝛ vmbraꝝ repñtatiuũ/ ductile q̃n est liquidũ/ fragile q̃n est frigidũ ꝛ induratũ oĩum coloꝝ susceptiuũ/ colore potius φ̃ valore/ gẽmaꝝ nobiliũ imitatiuũ ꝛ imunditiaꝝ abstersiuũ (vt d. auicẽ.) puluis eius mũdificat dentes ꝛ in oculis delet albugines ꝯuenit etiã valde lapidi vesice ꝛ renũ q̃n bibitur cũ vino (vt d. auicen.

y Dachites ẽ lapis p̃ciosus ꝛ colore fuluus. figura rotũdus intra sese hñs aliũ lapidẽ. cuius crepitu sonorus ẽ φuis finitũ illũ nõ interiorẽ lapillũ/ ḃ spm̃ q̃ndã interiorẽ sapientes dicãt (vt d. dias. ḃ lepis exsudat aquã ita vt videat̃ intra se fontanã scaturiginẽ ꝯtinere. vñ q̃dam dicũt hũc esse lapidẽ q̃ dicit̃ enidros. quere supra/ vbi tractatũ est de eodẽ.

y Rachiten est lapis q̃ gestat⁹ ab hoĩe nõ mordet̃ a muscis nec ab apibus infestat̃ (vt d. dia.) ꝛ credit̃ valere cõtra veuenum.

z Imietb est idẽ qḋ lapis lazuli ꝛ ẽ lapis vel vena terre inde fit lazuriũ. vt dr in lapi. Est aũt lapis ille tanto melior q̃nto colori celesti est similior. ꝛ hꝫ q̃dã corpuscula q̃si aurea interserta. Ille aũt q̃ est subalbidus pl⁹ hꝫ terrestreitat̃. ꝛ iõ nõ est ita p̃ciosus. diutissime p̃t ꝓuari sine corruptione. valet ꝯ̃ multas passiones ꝛ ꝯ̃ sincopim ex fumis melacolias. si debito mõ det̃ patienti. Nunφ̃ dꝫ dari nisi pri⁹ subtilissime ꝯterat̃/ ꝛ multotiens abluat̃ ꝛ est signũ ꝑfecte ablutionis/ q̃n aq̃ qua abluit̃ paꝝ aut nihil colorat̃. miro aũt mõ purgat et soluit q̃rtanã. nec dꝫ dari cũ decoctione qꝛ descenderet vsq; ad fundũ. ḃ aũ vel post det̃/ et ḃ cũ sero. vt hẽtur in plateaꝝ. ꝛ sicut ex lãminis ferreis fit cerusa/ sic fit lazuriũ ex argenteis cũ aceto. Lapis aũt lazuli sepe iuenit̃ in minerijs argentinis ꝛ aurifodinis. ꝛ in suis venis sepe saphiri ꝛ iacincti ꝛ ꝯsiles lapides blauij inueniuntur. vt dicit dia.

z Inguttes lapis ẽ vitrei color͛ q̃ gestat⁹ in collo valet ꝯ̃ victipolã ꝛ sanguinẽ strigit/ ꝛ mẽtꝭ alienationẽ repellit. et si tenet̃ ad lignũ accensũ extinguit̃ flãma ei⁹ vt d. dia.

De plantis ꝛ caꝝ ꝓprietatibus. Liber. xvi.

Ostquã adiuuãte deo ꝯpletus est liber vel tractatus de ꝓprietatibus reꝝ q̃ in terra intrinsecus gñant̃. scꝫ de lapidibus et gẽmis ac metallis et alijs que nescunt̃ in terre venis. Nũc est dicendũ breuit̃ de arboribus et fructib⁹ ac semibus q̃ ex eis mediãtibus radicibus ꝓcreant̃. solũmõ aũt de illis arboribus ꝛ herbis/ aliq̃ sunt dicenda. de quoꝝ noĩbus fit mentio in sacra pãgina in textu vl̃ in glo. ꝛ ḃ ꝓut poterimus/ facimus ꝑ ordinẽ alphabeti.

De Arbore.

a Rbor. vt d. Isi. li. xvij. c. ij. ab aruis nomẽ sũpsit. eo φ adherere terre fixis radicibus ꝯsueuit. sicut herba. vtraq; em̃ sibi sunt quo ad ortũ. qꝛ ex vno gignitur alterum. Nam dũ sementũ in terrã ieceris/ q̃si herba p̃us pullulat ꝛ erũpat/ de hĩc ꝯfecta surgit in arborem ꝛ qḋ infra breue tp̄is spaciũ in herbam indurat̃/ in arbustam. id est in arborẽ nouellã ꝛ tenerã ꝯualescit. Et ẽ dcã arbusta. q. arboris hasta. nã arbustũ dr locus vbi arbores ꝯcrescunt. vbi salices salictũ. carectũ vbi carices (vt d. Isi. li. xvij.) De vegetabilibus ponũtur iste arborũ ꝛ plantarũ ꝓprietates. Dicit cm̃ φ in arboribus ꝛ plantis est vita. i. vegetabilis virtus/ quẽadmodũ in aĩalibus ḃ different̃. qꝛ in plãtis est occulta in aĩalibus manifesta/ ꝑfecta. s. et cõpleta. arbores enim nõ mouentur motu volũtario nec ꝓ gressiuo sicut aĩalia. nec mouentur ꝑm appetitũ delectationũ ꝛ tristiciarũ sicut aĩalia/ φuis aliter senserit aliq̃ philosophi. vt anaxa. et alij quos redarguit Aristoteles. vitaq; vegetatiua est in plantis per quã fit attractio hũoris ad ipius arboris vel plãte nutimentũ vel ꝯseruationẽ

Sed nullatenus habet sensitiuam animã vn de non dolet quãdo anima inscinditur nec de lectatur quando nutritur vel cibatur. nec vigi lat nec dormit. nec spirat vel expirat. nec sub/ iacet alijs conditionibus / que sunt ꝓprie sen sitiue. nec generat arbor nec veneratur p seruũ cõmixtionem. Sed in se habet rationem semi nalem per quam habet ex se producendi po/ tentiam simile sibi et suam speciem conseruan di. sed hanc potentiam non potest producere ad actum / nisi ab extrinseco adiuuetur. scilicꝫ a temporibus anni. Indiget enim hieme ad humoris seminalis aggregationem. indiget et vere tẽperato / ad eiusdẽ emissionem / qꝛ tũc nec est vehemens frigus congelans vel con/ primens nec calor vehementer adurens semẽ ac corrumpens cor. Indiget etiam sole resol/ uente partes ipsius constricta a ꝑcedente fri/ gore vt calor ingrediens segreget humorem seminarium a nutritiuo. Indiget etiam terra plus ꝙ aliud generans / quia ex terra est mate riale principium sui nutrimenti / sicut princi/ pium generationis sui est a sole sicut a causa efficiente. Et ideo vt ait Aristo. in libro de plã tis. Nunquid terra mater est ⁊ sol est pater plã taꝝ. quia terra nutrit more matris / et sol effi/ cit more patris. Quidam vero considerantes in arboribus et plantis generationem cibati/ onem augmentationem durationem et ex ra/ dice annuã reuocationem et nullam penitus per vrinam vel secessum eiectionem / putaue/ runt plantam animali perfectiorem. Sed hoc reprobat Aristote. dicens ꝙ arbor est allegata terre ⁊ non habet motum ex se / nec ex suo toto nec ex suis partibus / ita ꝙ diuerse partes de/ terminentur diuersis operibus per formas di uersas / vt oculus in animali ad videndum et auris ad audiendum. nec habet animã perfe/ ctam imo nõ habet nisi partem partis anime id est animã vegetatiuã. Sed animal habet operationes plures ⁊ nobiliores ꝙ planta. q̄ re animal nobilius est omni planta. Diuersi/ ficatur autem arbor quo ad substantiam vir/ tutem et operationem. Nam vt dicit Aristote les libro. i. de vegetabilibus. c. ij. quedam ar bores habent gramen et resinam. cuius ratio est. quia humor superabundans a calore tota liter non digeritur. nec etiam totaliter a regi/ mine nature dimittitur. ⁊ ideo depellitur ad exteriora / nisi a frigido aere circumstante infri gidatur. Itẽ quedam habent nodos quia il/ lis mediãtibus partes successiue generate ad inuicem colligantur. Item habent venas. id ẽ rimulas in quibus naturalis humiditas custo ditur ⁊ a terra ad partes singulas deriuatur. Item habet ventrem. id est medullam in quo fit humoris decoctio anteꝙ trãsferatur in sub stantiam foliorum fructuum vel ramorum. vt dicit idem. Item habet corticem ad interiorẽ ligni defensionem. quia quod facit corium vel cutis in corporis animalis superficie. hoc fa/ cit cortex in arbore. (vt dicit Isidorus) Item generaliter habet lignum siue truncum. vt di/ cit Aristoteles. Et sic est dictum ꝺm Isidorũ: eo ꝙ incensum de facili in lucem fit conuersũ vnde et lichinus dicitur eo ꝙ presentibus p̄/ stat lumen. lignum itaqꝫ est pars arboris for/ tior et solidior et substãtialior que a radice exi ens vsqꝫ ad sũmitatem ipsius arboris se extẽ/ dit et habet quedam intrinseca vt medullam: ad quam est recursus nature cum subtrahitur humor ab alijs extrinsecis. sicut in cibatione animalis quando deficit nutrimentũ in mem bris ad sanguinem in venis existentem conti/ nue fit recursus (vt di. albu. et expresse auicẽ. ⁊ constan.) Habet insuper quedam extrinse/ cus sibi annexa arbor vt corticem. ramos. fo/ lia. flores. fructus. et sũmitatem. ⁊ dicit ibidẽ Aristoteles. corticem ad omnium interiorum defensionem. ramos et virgas ad sui dilatio/ nem. folia ad fructuum nouellorum protecti oneꝫ ab extrinsecis corruptelis. fructus ad sui speciei conseruationem. rotunditatem siue ro/ tundam sũmitatem habet arbor in suo cõple/ mento quasi figuram columnalẽ que vtiqꝫ. vt d. albu. accidit propter vniformem extensio/ nem humoris ad partes laterales ⁊ vniformẽ caloris digerentis humorem in tota sui sub/ stantia actionem. Habet adhuc omnis plan/ ta radicem et in radice multiplicem nodum. radicem quippe loco oris. qua mediante tra/ hitur humor ad totam substãtiam arboris nu triendam. Nodi vero similes sunt neruis in corpore animalis quia per illos partes conti/ nuabiles ad inuicem colligantur. Item arbo/ res habent quasdam partes superfluas que non sunt parteꝭ determinate a natura nec sũt necessarie ad esse plante et habent esse in arbo re. et ideo cadunt folia. et fructus ab arbori/ bus scilicet propter subtractionem humoris / sicut cadunt pili de corpore aĩalis. ⁊ hoc acci/ dit quia quando humor nutrimẽtalis minus est sufficiens subtrahit ipsum natura ab huius modi partibus non necessarijs / ne deficiat in necessarijs. et ideo cadunt generaliter ab arbo ribus tempe hiemali. remanent tamen in aliꝫ

quibus vt in buxo et consimilibus vel ꝓpter
sufficientiam humoris/vł ꝓpter humoris vi
scositatem et ligni cōpactionem et soliditatē
Nam arbores que raram substantiam et poro
sam sunt habentes citius de suis folijs depau
perantur et maxime quando humor nutritiuꝰ
liquidus est atq̃ paucus. Differunt autem ar
bores in multitudine suarum partium et pau
citate/in magnitudine et paruitate/in fortitu
dine et debilitate. cuius causa est humor qui
in aliquibus magnis arboribus est lacteus vt
in ficubus et humor talis habilis est ad se di-
latandum in latum et in longum. In quibus-
dam vero est piceus viscosus et insufficiens ad
extensionem/eo q̄ partes adherent ad inuicē
ad modum picis et ista est causa paruitatis et
paucitatis in partibus arborum et plantarū
talis autem viscositas non est causa debilita-
tis in plantis ⁊ arboribus nisi fuerit diminu
tus calor vel insufficiens et imperfectus. In
quibusdam etiam arboribus est humor acu-
tus calide et sicce complexionis. hic in quibus
dam est causa fortitudinis ⁊ vigoris. calidum
est leue et subtile et penetratiuum. et ideo ta-
lis humor se extendit et crescit. arbor in mag-
na quantitate. Item in partibus arborum at
tenditur equalitas et similitudo. quia equali-
tas in quantitate et similitudo in figura. ista
equalitas causatur ex abundantia materie cū
equalitate caloris agentis et oppositū a cau
sa opposita causatur. Eodem modo attendi-
tur in eis raritas siue spissitudo. quia raritas
accidit propter insufficientiam caloris ad ter-
minationem humoris. spissitudo autem acci-
dit propter sufficientiam caloris ad condensa
tionem humoris et eius terminationem. Itē
differunt arbores et plante in modo fructifi-
candi. Nam quedam (vt ibidem dicit aristo-
teles) producunt fructum super folia sua et h̄
accidit propter fortitudinem fructus et indi-
gentiam caloris solis digerentis humorem
ipsius. quedam vero sub folijs et hoc accidit
propter debilitatem fructus ne ab excellēti ca-
lore vel frigore corrumpatur. Et quorundam
fructus est suspensus a stipite suo. i. prope sti-
pitem et hoc accidit propter insufficientē hu
morem et insufficientem calorem ipsum ad ex
tremitates expellere non potentem. Item om
nis arbor generaliter habet radicem que ē me
diatrix inter corpus plante et terre qua ciba-
tur. vnde et radix vita plante dicitur secundū
grecos. quia causā vite plantis adducit. Itē
habet stipitem a radice immediate proceden-
tem et hoc fuit necesse. vt dicit Aristoteles pro

pter corporis plante vel arboris sustentatiō-
nem vnde assimilatur stature corporis susten-
tantis. vnde est stabile fundamentum arboris
sustinens ramos et fructus eius. Item in du-
ro stipite habet medullam mollem quam (vt
dicit Aristoteles) quidam vocant arboris ma
tricem. quia in ipsa seminarius humor plante
nutritur/vt fetus in matrice. quidam vero vo
cant eam arboris viscera quia in ipsa separat̄
purū ab īpuro sicut fit in animaliū intestinis
quidam etiam vocant eam cor. quia ex ea ꝓ-
cedit motus vite vegetabilis. sicut vita sensibi
lis procedit de corde cuiuslibet animalis. Itē
corticem habet omnis arbor ad suam termina
tionem interiorum et defensionem ex humore
subtili extracto ad exterius/per calorem aeris
desiccato sicut lignū interius ex humore gros
so sicco essentialiter et accidentaliter humido
procreatur (vt dicit Aristoteles et albuma.)
Item arborum sicut et plantarum quedā sunt
domestice et ortenses. quedam vero sunt silue
stres. Arbores vero ortenses/sicut sunt plan-
te si non fuerint culte/erunt siluestres (vt di-
cit aristoteles) et harum quedam faciunt fru-
ctum et oleum propter humorem vnctuosum
et aereum sufficientem. ⁊ quedam non/prop-
ter talis humoris defectum et in quibusdam
cito folia cadunt/propter humorem rarum nō
vnctuosum cito siccabilem. et in quibusdam
non/propter causam contrariam. Itē sicut ē
diuersitas arborum et plantarum in magnitu
dine et paruitate sic est diuersitas in pulchritu
dine et deformitate. nam eis accidit pulchri-
tudo propter equalitatem materie et elegan-
tem partium ordinationem et calorem sufficiē
ter agentem et extendentem materiam in rectā
et debitam nature dispositionem. deformitas
vero causatur ex contrario tam in arboribus/
q̄ in plantis. Item differunt in bonitate fru-
ctuum et in malicia. et hoc accidit propter ma
iorem humoris materialis dulcedinem vł mi
norem/vel propter caloris magis vel minus
correspondentis materie vel humori materia
li debitam ꝓportionem. Item dicit ibi aristo
teles q̄ arbores et plante siluestres magis fru
ctificant q̄ ortenses. et hoc (vt dicit albuma)
accidit propter maiorē abundantiam humo
ris parum vnctuosi et nodosi de facili cedētis
diuisioni ⁊ in substantiam fructus conuersio-
ni. nihilominus tamen fructus ortenses sunt
meliores simpliciter q̄ siluestres (vt dicit ibi-
dem aristo) cuius ratio est. vt d. albu. maioris
humoris vnctuosi aerei vel dulcis abundantia
q̄ in materia fructuū ortensiū ꝑfectius inuenit̄

Item consideratur arborum diuersitas sicut et plantarum ex loci diuersitate in quo crescũt Nam quedam in locis aridis crescunt ꝛ siccis et ille sunt minoris quantitatis propter defectum humoris. Quedam vero in locis humidis fluuialibus et maritimis ac stagnosis/ et tales solent esse maioris quantitatis. tamen illæ que crescunt iuxta ripas mariũ salsarum salsa nõ multũ crescũt ꝑpter abundantiã harenaꝝ ꝛ humoris attractiuã nimiã siccitaté. Iuxta tamen mare rubrum fallit hoc. vt dicit Aristote. vbi arbores fiunt magne. ꝛ hoc vt dicit Albu. ꝑpter abundantiam humoris et caloris. Item attenditur diuersitas in foliorum et florum variatione. nam quedam habent folia aspera scilicet ꝑpter dominiũ terrestreitatis ꝛ siccitatis et quedam lenia/ ꝑpter equalitatẽ aquee humiditatis/ ꝛ proportionem debitã caliditatis. folia etiã habent quedam scissa et tamen lata vt vitis. hoc accidit ꝑpter dominium terrestreitatis et priuationem viscositatis et inequalitatem caloris materiam inequalit᷑ extendentis. quia in talibus humor scilicet vnctuosus et viscosus transit in materiam fructuum. aquosus vero et terrestris in materiam transit foliorum (vt dicit albu. Item variant᷑ arbores et plante in extremitatum partium suarum varia figuratione. Nam quarundã extremitates sunt piramidales et acute. vt patʒ in spinosis/ in quibus calor subtiliorem hũorem velocius attrahit ad exteriora/ et illum desiccando conuertit in acutũ. grossiorem vero partem cõiungit cum stipite et radice (vt dicit albuma.) cõtrarie autem figure ex causa ꝯtraria generantur. Et hoc idem patet in fructib⁹ qui (vt dicit Aristo.) sunt diuersorum modorum. non enim sunt omnes angulosi. id est figure angularis. neq͡ omnes super rectam lineam sunt protensi/ imo quidam sunt circulares propter equalem materiam humoris/ et equalem actionem virtutis agentis et caloris/ per quam materie partes equaliter extendunt᷑. et a medio vsq͡ ad circũferentiã vniformiter ꝑtenduntur. angulares vero ex causa contraria simpliciter oriuntur. Item variantur in coloratione diuersa. nam tam fructus ꝙ flores/ tam rami ꝙ stipites in arboribus variantur (vt dicit Aristo.) ex humore eñ frigido terre siue melãcolico nigrescunt et vilescũt/ ex humido ꝛ frigido albescunt. ex calido rubescũt/ ꝛ sic de alijs. (d. albu. sub tali eñ differentia dñantis hũoris et agentis caloris sustantiam digerentis/ in predictis omnibus sapoꝝ differentie generantur. Item differunt tam arbores ꝙ plãte in fructuum maturatione. nam quedam maturescunt citius. vt dicit Aristo. sicut mora/ cerusa/ ꝛ ꝯsimilia. et hoc accidit ꝑpter sufficientiam caloris potentis super humidis maturãdis et digerendis et obedientiam humoris actioni caloris nullatenus resistentis. quedam maturos habent fructus tardius ꝑpter grossitiem humoris aquosi inobedientis et insufficientiam caloris digerentis. et hoc accidit potissime in arboribus que sunt siluestres. Eadẽ est ratio quare quedam arbores citius frondescunt. quadam tardius. cito eñ emittunt folia ꝑpter abundantiam humoris aquei indigesti nõ vnctuosi sed fluuidi. et de facili se extendentis ad arboris siue plante extremitates et ex contraria causa contrariũ accidere ꝯsueuit.

Arbor aromatica aliquando habet aroma in cortice. aliquando in flore. aliqñ in fructu suo. vt patet in cinamomo qđ est cortex. in mace. qđ ẽ flos. ꝛ in muscata quod est fructus. Est autem causa aromatis (vt dicit albu.) siccum terre non subtile cõmixtum subtili aqueo ꝛ secundũ eius dominiũ magis in vna parte arboris ꝙ in alia est vna pars magis aromatica ꝙ alia. Alia vero arbor est tota aromatica scđm omnes partes sui vt arbores balsami cuius singule partes sunt odoris flagrantiam respirantes. vt post dicetur. Inter aromaticas vero plantas et arbores quedam grana in quibus est ratio seminalis ꝓcreantur. quedã per se ex cõpetenti cõmixtione elementoꝝ ꝓducantur. quedam ex radicis et stipitis plantatione multiplicantur et qeudam per incisionem surculi in trunco esse debitum sortiuntur (vt dicit albuma) Inter omnes arborum insertiones ille sunt magis laudabiles/ quando similia similib⁹ inserunt᷑. vt dicit Aristoteles. ꝙ duplex est intellectus. vel sic dupliciter intelligitur vel plantis consimilis speciei vt insertio fiat in ficum. et vitis in vitem. vel de illis qui habent humorem proportionalem inter surculum et truncum/ cui inseritur/ ita ꝙ humor vnius sit aptus ad alium nutriendum sicut quando surculus piri in mali trunco inseritur vel econuerso. Item notabile est ꝙ surculus insertus alicui trunco totam virtutem trunci in suam virtutem conuertit et transmutat qualitatem. si enim fiet insertio oliue super radicem siue trũcum bete. virtus oliue descendit in virtutem bete. et indurat eam et facit eam indurare ad aliquod tempus et tandem humiditatem sibi exeuntẽ ad se attrahit ꝛ trãsmutat in suam similitudinẽ aut ꝯuertit. vt d. alb. sup finẽ pmi libri

Item dicit idem nõ pueniũt de facili ex semine malo plante bone. nec ex bono semine vel radice arbores male q̃uis in animalibus contrarium sepius videatur. cuius ratio est. vt dicit albu. quia plãta est terre affixa ꝛ vniforme recipit a terra nutrimentũ. animalia vero non sic ppter varietatem cõplexionũ/ ꝛ etiã ppter cõtrarietatem appetitus siue appetibilis voluntatis. ꝛ ideo aliud est in animalibus aliud in arboribus. Item in omni genere arborũ sic est q per culturam debitam siluestres cõuertunt in ortenses. Et ponit Aristo. ibi exemplum q amigdali amari per culturam efficiuntur dulces. similit et malagranati acidi mediocres. Dicunt etiã q arbor habens grossum corticem cito fit subtilis/ ꝛ hoc accidit/ vel ppter defectũ vnctuosi humoris qui est materia fructuum vel ppter duritiem corticis phibentis euaporationẽ grossi quod in arbore est nociuum. sed dicit idem q si scindat radix eius et illi scissure lapis imitatur rursum fecunda fiet cuius ratio est (vt dicit albertus) qꝛ per istam scissuram fit nociui grossi euaporatio/ ꝛ caloris solis vel aeris circũstantis introductio cuius virtute fit ipsius humoris corruptiui consumptio. Itez dicitur ibidem amigdala ꝛ malagranata mutantur a malicia per culturam. nam malagranata stercore porcino fimata et aqua dulci rigata meliorant. cuius ratio est. vt dicit albu. quia per caliditatem ꝛ sicatatem huius fimi superfluitas aquosa reprimitur in granatis. sed ne per excessum caliditatis et siccitatis fimi/ cõuertantur fructus in amaritudinem/ cõpetit apponere aquam dulcem caloris et sicatatis dñium tpantem. Similiter amigdali (vt dicitur ibidem. clauis confixe gummi per multũ tempus emittũt ꝛ aquosaꝫ supfluitatẽ impedientẽ generationẽ humoris vnctuosi/ qui est materia fructuum eiciunt. ꝛ ita p hoc a sua malicia alterantur (vt dicit albu.) Itez ibidem arbores et plante siluestres per artificium et culturam fiunt ortenses fructificatiue et fertiles. ad hoc autem vt siluestris planta fiet fructifera vel alteretur in bonitatem a malicia/ multum confert locus et labor in colendo ꝛ maxime tempus anni in quo plantant. sicut ibi dicit Aristo. ꝛ ponit exemplum de boleno. id est iusquiamo. quia quod est natũ in persia est pernitiosum. sed transmutatũ et transplantatum in egyptum et hierusalem fit comestibile. ꝛ hoc accidit. vt dicit albu. quia per tpamẽtum loci a distempantia ad medium reuocatur. Item tpus tali transmutationi maxime cooperatur. Nam vt dicit aristo. arbores que indigent plantatiõe plantant pluries in vere. ꝛ hoc ppter tempantiam caloris ꝛ humiditatis confortantium caliditatem ꝛ humiditatem arborum et plantaꝝ. In hieme vero pauce ppter superabundantiã frigiditatis ꝛ humiditatis sed in autumno ppter frigiditatem ꝛ siccitatẽ paucissime vero in estate post ortum stelle canicule ꝛ hoc ppter dominiũ caloris ꝛ siccitatis cõsumentiũ humidũ naturale in planta et pcipue in radice. in egypto vero semel in anno fit plantatio quãdo scilicet terre illius siccitas temperatur ex fluxu nili. vt d. Aristote. ꝛ albu. Item ibidem dicitur q arbores diuersimode pducunt frondes suas. Nam quedam ex radice/ quedam ex stipite/ quedam iuxta terram quedam in ramis ꝛ virgis iuxta sũmitatem/ q̃dam in medio causa huius diuersitatis in pducendo est diuersitas humoris aquosi subtilis/ leuis et non vnctuosi que est materia filiorum et equaliter non abundant in omnibus. ꝛ operatio caloris est dissimilis in diuersis. ꝛ ideo dissimiliter ex illo humore pducunt frondes. Similiter quedã fructificant semel in anno/ et quedam pluries. ꝛ non maturantur fructus vltimi/ sed crudi remanẽt et indigesti/ qꝛ ppter viciniitatem hiemis calor nõ sufficit ad maturandũ. semel autem fructificare perfecte magis est consuetum. quia semel in anno semen colligunt. et semel sufficit calor ad extensionem humoris ꝛ ad extremitates arboris et ad conuersionem eius in substantiam fructus ꝛ eius completam maturationẽ. Item quedã arbores sunt fertiles per multa tempora/ propter abundantiam caliditatis ꝛ humoris vnctiuosi sicut ficus. et quedam vno anno fructificant ꝛ alio requiescunt vt oliue. cuius ratio est quia in sequenti anno reficiuntur restaurando sibi humorem. tantum em̃ emittunt in vno anno ad substantiam fructus/ quantũ requirit secundus annus ad humoris restaurationem licet multos producunt ramos tempore refectionis. modicum tamen temporis producũt fructum. Item quedam arbores sunt fertiliores in iuuentute quam senectute. quia in iuuẽtute plus abundant in calore et humore. quedam vero econuerso plus fructificant in senectute q̃ in iuuentute. cuius ratio est (vt di. albu.) quia in iuuentute plus abũdant de humiditate q̃ naturalis calor possit digerere/ ꝛ ita fit inobediens calori in senectute vero minoratur humor et fit obediens digestioni caloris ꝛ hoc patet in amigdalis ꝛ piris. sicut exemplifica ibi Aristo. Item dicit Aristo. q tam

arborum q̄ plantarum siluestrium ⁊ ortensiū diuersitas discernitur per masculos et femias quia arborum masculus est spissior durior dē sior et ramosior q̄ femina et siccior et fructus eius est breuior ⁊ maturior ⁊ folia diuersa et surculi/quorum omniū ratio est (vt dicit al.) quia mascule arbores plus abundant in calore et siccitate q̄ femine. que partes mascule vehementer cōstringuntur ad inuicem ⁊ faciunt arborem spissiorem. Intensio enī caloris multiplicantis hūorem et extendentis in plures partes facit ramosiorē. sicut ⁊ intensio siccitatis consumentis humorē efficit sicciorem. soliditas enim etiam et strictura venarum arboris mascule ꝓhibent humorē multum emitti ad vnum locum arboris siue plante/vt ꝯuertatur in substantiam fructus. ⁊ ideo fructū habet breuiorem. Folia similiter habet diuersa a femina/quia asperiora et minora ac strictiora propter dominiū siccitatis. Similiter ⁊ surculos duriores habet q̄ femina ⁊ hoc propter maiorem humiditatem extendentem in femina q̄ in mascula. Item dicit Aristo. q̄ si folia vel puluis foliorum vel cortex mascule palme foliis femine componantur vt cohereant citiꝰ maturabuntur fructus. femine prohibebunt casum foliorum et fructus donec completa fuerit digestio. et huius ratio est (vt dicit albu.) quia mascula palam mediante aere deferente auget calorem femine quo mediāte excitat calorem ad operandum digestionis quaʒ aristote. pepennis vocat in. x. li. metheo. Item dicit aristo. q̄ discernitur mascula a femina per pululationem velotiorem. prius eniʒ pululat q̄ femina propter calorem fortiorem. et etiam per odorem. quia mascula plus odorat q̄ femina propter maiorem subtilitatem fumi sicci resoluti a mascula et non a femina. Item dicit aristote. q̄ ventus deffert odorem mascule ad feminam ⁊ maturabuntur citius fructus eius quia coherebunt partes scilicet fructu simul. um femine ad maturationem quando folia mascule in illa scilicet in femina sunt apprehensa (dicit etiam albuma.) q̄ folia mascule palme coniuncta cum folijs femine ita ad inuicem coherebunt q̄ vix poterunt sine mensura ab inuicem separari. Item dicit ibidem aristo. q̄ ficus siluestres conferunt ficubus ortensibus quando ex opposito cōplantantur. qꝛ siluestres sunt calidiores ⁊ sicciores. ⁊ ideo excitant calorem ortensium ⁊ confortant. Item humor ficus siluestris resolutus ⁊ delatus et ꝓiectus ad radicem ficus ortensis ipsum nutrit ⁊ confortat. Similiter dicit ibi aristo. q̄ balaustia est flos malagranati. sʒ hic ponitur ꝑ arbore scʒ malagranata. oliuis con ferunt/ si cum eis plantētur. eo q̄ balaustie abundant in calore conueniente nature oliuaꝝ. Hec de ꝓprietatibus arborum ⁊ plantarum contraximus de verbis Aristo. li. i. vegetabilium. et glo. albuma. qui transtulit et exponit eundeʒ. In libro autem animalium. xviij. dicit aristo. omnes arbores que fructificant omni anno fiunt segnes arbores inquit que nimium faciunt fructum cito desiccantur/ qm̄ albus transit in semen. id est humoreʒ nutritus qui deberet nutrire/transit in materiam seminalē. Alias ꝓprietates nobiles et insignes tam arborum et herbarum q̄ plantaꝝ possumus elicere ex verbis Aristo. et albu. in li. ij. vegetabiliū vbi dicitur. Planta habʒ plures vires. Nam a terra habet fixionem ab aqua coadunationē. ab igne vero habet consolidationē et partum terminationem. ex aere et igne habet raritatem ⁊ dilationem ac extensionem. fructuuʒ cōpletionem ac maturationem. sine enim calore et humido aquosū nō terminaꝛ ⁊ finiꝛ. vt patet ibi in exemplo Aristo. non latum/non coagulatum nec terminatum in esse latericeo sine igne partes aqueas consumente/et terreas pariter cōmergente. Et ex aere et aq̄ pariter et ex igne habet arbor raritatem ⁊ porositatem ex aqua hʒ augmentandi possibilitatem. qꝛ qđ oīno solidum est/augeri non potest. vt ibidem dicit Aristo. ⁊ ideo ligmiʒ maximum et ponderosum non habet mergi in aqua/vbi modica particula auri submergitur aut lapilli. et hoc accidit quando lignum est porosum et ideo ꝑ aeris subintrationeʒ intra porros et aque supficiem hʒ ferri. ligna ṽo que sunt vltime soliditatis et cōpactionis sicut habemus et cōsimilia/in aqua subito petunt fundum (vt dicit Aristo. ibidem et octauo metheoro.) vbi dicitur q̄ ex hebeno nigro expilauit aer/et ideo submergitur. porosa autem vnctuosa supernatant. quia multum habent aeritatis materiaʒ contra aque superficiem eleuantis. vt patet in folijs et pilis et omnibus vnctuosis. Nam ut dicit Aristo. ꝓpriū est aq̄ substantiā aereā subleuare. ⁊ cōpacta depmere. ⁊ iō rara et porosa aeris susceptibilia supnatāt/ cōpacta vero et cōpressa inferiora petunt et ad infima se ꝓfundunt. Item vapores terrestres et aquei ꝑ calorem coagulati sunt materia herbaꝝ et plantarū/qui cōmitti ꝑ calidum igneum et per virtutem stellarum recipiunt formas completiuas herbaꝝ et plantaꝝ. et hoc quo ad semē et quo ad fructum. calor itaq̄ inclusus in coagulato

humore fit ad plante nutrimentum qr attrahit aquam dulcem cui etiam cooperatur extrinsecus calor solis. actio autem caloris exterioris cum propria caliditate naturale digerit naturalem humorem in eodem loco ꝛ conuertit in substantiam plante. vnde scdm Aristote. terra montuosa quia est dulcis dulcem scilicet continens humorē. ideo in illa citius nascuntur plāte ꝛ maturantur fructus. Nam montes attrahunt humorem dulcem ꝛ subtilem quibus cooperatur claritas aeris tam in attrahēdo ꝙ in digerendo. ꝛ fit cito conuersio illius humoris in substantiam plante (vt dicit Aristo.) Item dicitur ibidem ꝙ quando frigus scilicet aer frigidus fugat calorem ad interius terre. ꝛ aggregantur partes eius cum aqueo humido et per calorem depressum a comprimente frigido ad interiora decoquitur vapor sic coagulatus et in substantiam plante conuertitur/ ꝛ fieri dicitur locus per intentionem caloris/et sic egreditur ex eo planta. Item quandoqꝫ aer mixtus cum terra et cum aqua in fundo aque coagulatur ꝛ per actionem caloris terminantis ꝛ digerentis illud mixtum confusum generatur planta. vt patet in nemphar ꝛ in alijs herbis minutis. que solent crescere in aquis ꝛ꙼ꝙ folia tegunt aquam ꝛ hee nascūtur sursum nō expanse. tum ꝓpter subtilitatem aeris ꝛ aque dulcis sursum eleuatis/tum ꝓpter soliditatē terre radices inferius sustentantis aqua plāta recipit rigorem radicis ꝛ stipitis ꝛ sustentationem in sua erectione. Item aristo. ibi ꝛ in locis essentialiter frigidis ꝛ accidentaliter calidis vt in quibus aqua calida fluit multotiēs nascitur planta. quia calor aque cōtrahit frigidum humorem ad superficiem terre ꝛ locū mixtionis. vnde ex aere ꝛ vapore terreo cum humore aque in bibito per calorem aque ꝛ stellarum in plante substantiam coagulantur. ꝫ hoc non fit nisi per multum tempus (vt d. Aristo. ꝓpt calorē accidētalē nō ꝯuenietē gñationi talis plante. Item ibidem dicit Aristo. ꝙ plante cōmestibiles melius crescunt in locis leuibus. ꝛ altis et calidis ꝙ in his cōtrarijs. quia in locis planis ꝛ equalibus abundat humiditas/ ꝛ maxime quando dulcedo adest ꝛ aeris temperies. Similiter in locis bene altis/quia ibi est puritas aeris ꝛ abundantia humoris dulcis. ꝛ hoc ꝓpter spongiositatem ꝛ vaporē dulcem attrahentem. ꝛ ideo in montibus frequenter melior est fertilitas ꝛ meliores crescunt fructus. in valle enim difficile mouetur aer. vnde ex conculcatione ibi cito putrescit aer ꝛ vapor grossus. vnde sequitur praua digestio. hinc est ꝙ ibi inuenitur humor salsus (vt dicit albu.) aqua enim salsa grauior est ꝙ dulcis. vt patet in exemplo Aristo. ibidem vt dicit ouum positum in aqua dulci. statim petit fundum. in salsa vero natabit. terrestreitate enim sua ꝛ grossitie. poterit pondus oui sustinere. ꝛ ideo aqua dulcis facilius attrahitur ad loca alta ꝙ salsa scilicet ꝓpter suam depurationem. subtilitatē ꝛ leuitatem. Item Aristo. lutum ignitum. id ē firmum et tenax cito ꝓducit plantam vnctuosam ꝓpter facilem trāsmutationē talis luti in vnctuositatem. vt dicit ibi albu. Et ad hoc vt durabilis sit planta. oportet vt habeat bene digestū humorē et vnctuosum. vnde ille plāte ꝙ hñt humorē in digestū supueniēte frigiditate cito accrescit. vnde ꝛ caulis vltra triēniū nō durat. temen si ei inseratur ex natura plante insite in stipite fiet decoctio ꝛ conuertitur in naturam insite. ꝛ durabit diu. Item vt dicit aristo. planta crescit quandoqꝫ ex lapide solido ꝛ duro. nam aer inclusus in lapide nititur ascendere. sed cum non inueniat exitum liberum propter lapidis soliditatem inflectitur ꝛ mouetur ad lapidis partes et ex sua agitatione calefit. calefactus autem aer attrahit sursum humorē residuum qui est in lapide. et exit vapor cū humore illo cum parua resolutione partium lapidum ex illo vapore et humore de lapide educto. quandoqꝫ planta generatur adiutorio caloris solaris et aerem prius calefactum vigorantis ac digerentis humorē a lapide iam attractum et in substantiam plante transmutantis. sed non diu durat planta talis nisi terra circumstante ꝛ dulci aqua irrigante et temperato aere foueat̃. ꝛ hoc ꝓpter humoris paucitatem Item Ariste. planta si fuerit ꝓpe solē id est versus orientem citius nascetur. ꝛ hoc ꝓpter calorꝭ sufficientiā. tardi⁹ vero si fuerit ad occidentem. propter caloris elongationem. Item ibidem dicit albu. ex tēperie seruatur cuiuslibet plante nutrimentum. Si enim nimia fuerit humiditas opilātur vie et pori ꝑ quos deberet nutrimentum ascendere ad arboris extensionem. eodem modo si nimia fuerit siccitas. constringuntur pori et sic planta non nutritur. Item aristoteles. quelibet planta indiget quatuor. s. semine terminato et in sua specie perfecto et maturo/ ꝛ etiam a putrefactione conseruato. et conuenienti loco. id est territorio generationi plante congruo et aqua moderata humore scilicet temperato et aere consimile scilicet mediocriter temperato. (quia

vt dicit albuma.) si aer fuerit nimis calidus. calor naturalis euaporabit apertis poris. si nimis frigidus suffocabit plantam. prima duo sūt necessaria ad plante generationē. secunda duo necessaria ad eius nutrimentū ⁊ cōseruationem. Item species et plante indebiles que crescunt in montibus ad vescendum sunt minus delectabiles. ⁊ ad digerendū fructus habent duriores. ⁊ hoc ꝓpter vehementem coagulationem per calorem agentem in humiditatem. ⁊ ideo tales fructus non multum sunt nutribiles. vt dicit Aristo. quia vt dicit Alb[ertus]. quanto planta est magis medicinalis. tanto minus nutrit. Item loca a sole remota nō erūt plantarum multarum. sicut nec animal fecunditatis multe est in talibus locis (vt di. Aristo) cuius ratio est. vt dicit album. quia illi q̊ sunt directe sub septentrione. habent diem continue per dimidium annum. per reliquū autē noctē. ibi ḡ raro crescit planta vel animal. in estate non potest ꝓpter continuationem caliditatis. in hieme vero non potest / ꝓpter continuationem frigoris. ⁊ ideo vt dicit Aristoteles. planta ibi generata non habet vires foliorum neq̄ fructuū ꝓpter defectum caloris agētis in vno tempore anni et ꝓpter superfluitatem in alio. Item arbor multarum sapientiarum multum habet de humore vnctuoso / ⁊ cū se mouent ille vapor vnctuosus per calorē proprium. cooperante calore stellarum digeritur. ⁊ conuertitur in substantiam plante que ei inseritur. vnde illam digestionem operatur calor vitalis implendo cum calore extrinseco cōpetente ⁊ crescit planta insita gracilis ⁊ extēsa sursum. vnde ꝓprium est plante multum spinose. vt in ea fiat insertio alterius speciei. ⁊ hoc d. albuma. quia habet multum humorem attractum ab exteriori calore inunctuosū ⁊ ita cōglutinationem expulsibilem a calore interiori in pluribus locis. ita ꝙ pars eius superior cum expellit' ē subtilior ⁊ penetrabilior per quā potest aperire multos poros plante ⁊ ipos ingredi ⁊ ipsam incorporare ⁊ cōsolidare plante inferiori. Item planta que inseritur plantam siue truncum cui inseritur transmutat in suā speciem. ⁊ non econuerso. cuius ratio est (vt alniredus dicit) quia inferior planta mouet superiorem per humorem ⁊ calorem quem ei transmittit. sed superior humorē attractum vlterius digerit et decoquit ⁊ in naturam suam conuertit ⁊ postea virtutem suā in inferiorem transmittit ⁊ alterat illam cui inserta fuerit ⁊ conuertit eam in suam naturam ⁊ speciem. Item quinq̄ species sunt generationis plante (vt dicit Aristo.) scilicet ex semine ex putredine / ex humore aque. ex plantatione. ⁊ ex vnius in aliam insertione. Item sunt arbores ⁊ plante que producunt fructum ante folia (vt dicit Aristo.) sicut ille que habent multū humorem vnctuosū materialem ad fructum. quem vt digesserit calor naturalis simul cum calore solari cito maturabit fructum. ⁊ ille humor vnctuosus abundans ꝓhibet humorem inunctuosum scilicet aquosum materialē ad folia ne ascendat aut in folia prorumpat ante fructū in tali planta. Item quedam citius ꝓducunt folia ꝙ fructū ⁊ hoc ꝓpter defectum ⁊ paucitatem humoris vnctuosi ⁊ abundantiam humoris aquei materialis ad folia. quem calor solaris citius attrahit ad locum ꝓductionis foliorū ꝙ vnctuosum humorem ad ꝓductionem fructuū. ⁊ iō tardatur maturatio humoris vnctuosi materialis ad fructum ⁊ fit ꝓcessio foliorum. Item q̄dam simul ꝓducunt folia cum fructu. vt sūt ille que habent predictos humores multos ⁊ ꝓportionales et calorem interiorem ex exteriori calore solis in aere equaliter operantem in vtroq̄ ⁊ vtrūq̄ scilicet aquosum in folia. ⁊ vnctuosum in fructus equaliter expellentem. Itē Aristoteles dicit. Antiqui asserebant fructus ⁊ folia esse idem ⁊ folia non esse nisi ꝓpter fructū nec differre ab inuicem materia. nisi secundum maiorem vel minorem digestionem aquosi ⁊ crudi humoris humor enim aquosus ⁊ subtilis cito attrahitur a calore solis ⁊ cedit in folia que vero magis est vnctuosus ⁊ digestus cedit in materiam ipsius fructus. Item dicit Aristo. alique arbores sunt spinose. hoc non est de intentione nature plante substantiam generantis / sed accidit ex raritate arboris siue plāte per quā attrahitur humor frigidus parum coctus et exiens per illam arboris raritatem a calore solis in spinam coagulatur. ⁊ fit ī forma piramidalis incipiens iuxta stipitē a grosso ⁊ lato ⁊ in parte anteriori terminatur in acuto. Nam humor subtilis que ad spinā est causa materialis elongatur paulatim a plāta ⁊ in longum et acutum se diffundit. eodē mō faciunt omnes arbores quarū partes piramidalis sunt figure. Item arbores generaliter exterius sunt virides. et interius albe. pars cuius interior habet materiam appropinquantem ad albedinem. et pars exterior ad virorem. nā materia que attrahitur ab interiori expellitur et ad exteriora. in cortice aliquantulum digeritur. et in virorem transmutatur. q: viror medius ē color inter ruborē q̄ ꝓuenit ex ꝑfecti caloris actiōe. et inter albedinē q̄ ꝓuenit ex īꝑfecta

Item Aristo. arbores variant' in figura. nam
quedam sursum. quedam deorsum. quedam
inter hec tenent medium. Ille enim in quarū
medulla viget humor subtilis quem mouet et
attrahit calor ad supiora piramidant' id ē for/
mam piramidalem et modum flamme q̄ ascen
dit in cōmuni virtute ignea eleuantur. Ille ve
ro in quarum medulla viget humor grossus ⁊
aquosus inferius deprimūtur et angustantur
vnde et ille partes sua grauitate inferius mo
uentur et in grossum in parte infima coartant'
In quibus vero erit humor medius inter gros
sum et subtile et tempata ps ascendit sursum.
⁊ erit causa eleuationis. ⁊ pars deorsum. que
erit causa ingrossationis. vnde scd'm maiorē
vel minorem digestionem illius humoris in
radice vel medulla. solet magna apparere ar/
bor in figura. Nam necessaria est prima dige/
stio in radice ad eius incrementū. Secūda ve
ro necessaria est in medulla ꝓpter cōpletionē
maturationē/dilationē/et conseruationem. ⁊
sufficit ista duplex digestio ad plantarum cō/
pletionem. Tercia vero in solis animalibus
reperitur (vt dicit Aristo. ⁊ exponit albu.) Itē
diuersificant' arbores in folijs ⁊ in armis ꝫm
multitudinē humoris vel paucitatem. ⁊ calo
ris fortitudinē vel remissibilitatem. Nam si ca
lor fuerit fortis ⁊ humor multus, multa in exi
tu erunt folia atq̄ rami ⁊ ecōuerso. ⁊ ꝫm rari/
tatem humoris habilis ad desiccationem ⁊ cō
sumptionem desiccātur ipsi rami cadent folia
⁊ remanebit arbor vacua atq̄ nuda. ⁊ in con
trarijs modo contrario se habebunt. Item vt
dicit Aristoteles non solum piramidantur spi
ne in arboribus. verum etiam eadem figura
inuenitur in folijs ⁊ fructibus. quia si meatus
plante fuerint ampli ⁊ valde rari in principio
humoris. et post sicitate vel friditate constrin
gantur. folia et fructus inferius ingrossabunt'
et in superioribus gracillabuntur ⁊ piramidā
tur. et hoc ꝓpter attractionem leuioris partis
humoralis ad superiora vi coloris et repulsa
onem humoris grauioris ad supiora et densi
oris. Conuenit tamen folium quam fructum
sepius accui in extremitatibus et piramidari
scilicet quando virtute et raritate humoris su
perior pticula laniatur in parte inferiori. cau/
da etiam existente humor in medio distendit'.
⁊ sic substantia fructus vel folij in medio dila
tatur ⁊ vtraq̄ extremitas propter dominium
ignee virtutis in cōi quodāmodo ducit' ⁊ sub
tiliat' ⁊ sic in piramidē transformat'. Item ibi
dem dicit Aristo. q̄ arbores ⁊ plante quedā
faciunt flores ex humore valde subtili ⁊ etiā
potentia existente in eius medalla non tamen
per omnia temperata nec digesta secūdum vl
timā fructus cōpletionem. disposita tamē ad
fructus ꝓductionem. Quedam autem arbo/
res propter nimiam humoris viscositatē non
habent flores. quia ille humor nō potest sub/
tiliari et ꝓpter suam vnctuositatem in subtili/
tatem floridam dilatari. vt patet in ficu. que
non habet flores ex causa iam dicta. Quedā
etiam non habent flores propter humoris li/
quiditatem quia non potest inferioris substā
tiam coagulare. vt patet in palma. et simili/
bus. vt dicit Aristoteles. et ideo secūdum di/
uersitatem materie in qua diuersimode agit
calor diuersi colores in floribus tam herbarū
q̄ arborum generantur. Sed ista prosequi nō
est presentis negocij. ⁊ ideo de eis ad presens
ꝓpter tedium fore arbitror quiescendum. Ta
men alias superaddit ari. ꝓprietas in fine li/
bri quas non reputo cōtemnendas. Dicit enī
circa finem. Planta inquit habens grossum
corticem multum extenditur in altitudinem. ⁊
hoc ꝓpter extensionem humoris ⁊ impulsum
caloris. Nam grossitudo corticis humorē re
cipiens. non sinit illum defluere nec etiam ꝓ/
pter suam densitatem permittit calorem p po
ros euaporare. ex qua necesse habet se diffun/
dere ⁊ dilatare. vt patet in pino. in palma et
similibus. vt dicit Aristoteles. Idem ibidem
Arbores habentes lacteū humorem magnā
habent vnctuositatem ⁊ calorem fortem in ra
dice ⁊ ideo resoluūtur humores vsq̄ ad exteri
ora arboris. ⁊ generantur gūme aliquando li
quide. aliquādo ex exteriori aere frigido con/
gelante aliquando etiam in modum lapidis
vel concule indurante. ⁊ hoc accidit aliquan/
do ex frigiditate cōstringente/aliquādo ex ca
liditate liquidiores partes educente et con/
sumente. et grossiores cōpingente. sicut ibidē
dicit alniredus. Item idem ibidem. Arbores
quedam alterantur scd'm tempis alterationē
quia in estate virescunt. in hieme pallescunt.
⁊ tamen folia sua non perdunt nec ꝓiciunt.
fortem enim habent calorem incorporatum. ⁊
ideo calor fugit ad interiora arboris ⁊ etiam
foliorum a facie frigidi aeris hiemalis. ⁊ ideo
exteriora pallida ⁊ glauca fiunt. ⁊ nō cadunt
folia propter viscositatem humoris et incen/
sam fortitudinem caloris. Item ibidem. Ar/
bores facientes fructum in principio faciunt
fructus amaros. quando scilicet nouiter sunt
plantate. et in earum fructu tunc dominatur
amaritudo vel ponticitas sapor scilicet ac/
cedens ad amaritudinem/cuius causa est:

quando prima digestio acida est et ponticita ꝓpter humoris attracti grossitiem ⁊ terrestreitatem. ⁊ propter caloris digerentis paucitatem ⁊ debilitatem. ⁊ ideo generatio talium fructuū est pter dulcedinē. quia ipsoꝝ humor crudus remanet ⁊ indigestus. Sed p⁹ ꝯfirmato calore ⁊ augmentato. humore depurato. calor digerens humorē ipsum efficit sapidū atq̧ dulcem q̄r. vt ibi subdit aristoteles etiam amarum in ignem missum dulcescit et hoc accidit. vt dicit al. ꝓpter illam quam recipit a virtute ignis digerentis imutationē. Item ibidem. In locis acidis frigidis. s. atq̧ siccis aliquando ꝓducuntur fructus dulces quia calor innatus intra acetosum humorem inclusus per calorem solis ad intus digerit illam acetositatē ⁊ conuertit in dulcorem. et erit fructus dulcis quāuis acida sint folia. ⁊ etiam extremitates in quibus nō est tanta digestio et caloris opaticō quemadmodū est in fructu. Contingit tñ aliquādo ꝙ ꝓpter superuenientē nimiam adustionem. ille fructus prius factus dulcis conuertitur i amaritudinem ꝓpter superfluū calorem et humoris residui paucitatē. Item ibidē dicitur. In locis spatii aeris ante dies vernales fructus celerius maturescunt. ꝓpter caloris sufficiantiā et aeris exterioris dispositionē temperatam. Item ibidem. Quedam sunt arbores que primo faciunt fructus dulces deinde pontiā efficiunt et amari. sicut arbores mirabolanorum. Cuius causa est (vt ibidem dicitur) quia arbor talis habet fructus magne raritatis. etiam in hora digestionis. cum enim meatus earum sint magni et ampli sequitur calor sufficiens perducere humorem materialez ad fructum et maturabit fructum. et ideo hui⁹ fructus in digestionis principio erit dulcis sz post calor existens in meatibus cōsumentib⁹ humorez inducit siccitatē quia constringit meatus et poros. ita ꝙ nec calor nec humor pōt ad locum fructus peruenire. mutatisq̧ frigiditas et siccitas calorem et humorem ꝓpter qd alteratur fructus in ponticitatem. eo ꝙ prohibetur omnis ascensus siue accessus caliditatis innati ⁊ humoris per constrictionem inductam a siccitate et sic erit frigiditas vincens in fructu ꝓpt defectū caloris et erit fortis ponticitatis ꝓpter iuncturā siccitatis. Sed tandē calor innatus eleuatur ad locum fructus et figuratur per calorem solis. ꝓpter quod vincit iterum frigiditatem et inducit incensam raritatē et siccitatem et sic erit fructus amarus. In arboribus plantandis etas lune maxie cosideranda est Nam q̄ plantantur in plenilunio recto vel in recto nouilunio min⁹ ꝓualescūt. ⁊ si ꝓua luerint fructum faciunt vermiculosum. ⁊ fruct⁹ tunc plantate arboris citius putrescunt. Similiter et arbores que tunc de terra ꝓsciндunt minus durant et citius a vermibus corroduntur. vt d. Constan. Rationem quere supra. li. viij de effectibus lune. Item inter arborem et eius fructum est quoddam retinaculum quo fruct⁹ adheret arbori sicut fetus per vmbilicum adheret matrici (vt d. Constan.) ⁊ illud retinaculū primo est debile ⁊ laxum et attractiuū humori adhuc vicinum. et ideo fructus de facili tunc excutitur si cum fortioris venti impulsu tunc temporis arbor moueatur. sed post paulatim calore humorem indurante fortius adheret et fructus ita de facili non tunc cadit. sed in fine fructu maturato et debitam quantitatem perducto arescit illud retinaculum vel putrescit ⁊ ideo fructus de facili mouetur tūc ad casum. Et quanto arbor ꝓfundius figit radicē tanto maior attrahit plus humoris. et fructifera est. plus abundat in folijs. fructibus. et ramis. Item arbor superfluis abscisis melius fructificat. nam talis humor transit in fructuz que alias transiret in nutrimentum supfluoꝝ. Hec de natura et proprietate arborum in generali dicta nūc sufficiant.

De amigdalo.

Amigdalus est arbor mature florens. Et dicitur hic amigdalus ꝓ arbore et hoc amigdalum ꝓ fructu. vnde quidam ait. Sunt matura mora pira ficus amigdala mora. tamen amigdala le. iueniūt ꝓ fructu i sacra pagia. Numeri xvij. sacra enim scriptura (vt di. Hiero.) non vult se semper subijcere legi gramatice nec vult illius arte regi (Isido. autē li. xvij. sic d.) amigdala greca dictio est que latine nux lga vocatur. hanc nuculam. multi vocāt quasi minorē nucē. de qua virgili. Cum se nux longa silvis induit in florem. Cunctis enim arborib⁹ prior se floribus cōuestit. et ad inferenda poma arbusta sequentia preuenit (hucusq̧ Isi) de amigdalis d. Aristo. in li. de plantis. ꝙ indigent cultura. maxime quando sunt antique vnde si clauis perforentur. emittunt quoddā gūmi. et depurabitur humor in medulla. qui materia est ipsius fructus. et ideo plus fructificant amigdali bene culte quādo sunt antique ꝙ nouelle. Duplicem aūt fructum fert amigdalus scilicet dulcem et amarū (ut dicitur in platea.) et dulcia amigdala vtilia sunt ad cibum amara vero ad medicinā. sūt eñ calida ⁊ sicca

De dulci amigdalo dicit dia. ꝙ si recens cū suo folliculo comedatur ꝓdest stomacho. ſꝫ caput grauat caliginem nutrit venerem accendit somnum facit ebrietati resistit. Item dicit idem ꝙ si vulpis comederit amigdalam morietur. Sepe enim qđ medicinale est homini / venenosuꝫ ꝛ mortiferum est alteri animali ꝛ ecōuerso. Itē idem ferre tota arbor amigdalorum amarorū est medicinalis. Nam radix eius elixata siue cocta ꝛ trita / maculas vultus tollit. ꝛ purgat faciem quādo inde est linita / dolorem capitis maxime mitigat / ꝛ etiam vulnera putrida mixto melle mundificat ac sanat cortex etiam ꝛ folia sunt mūdificatiua exterminatiua / ꝛ sanatiua. oleum aūt de amigdalis extractum / vermes et lumbricos in ventre necat / mēstrua ꝓuocat / et purgat cōtra surditatem efficaciter iuuat ꝛ aurium saniem mūdat ꝛ desiccat si tepidum auri i stilletur. (vt dicit diascor⁹.) Item flores eius decocti in oleo caducos ꝛ litargicos excitant / cum melle triti morsibus canis obuiant / vlcera sanant. gummi quod de amigdalis exsudat mixtum potioni sanguinem reicientes iuuat. ꝛ sic patet ꝙ paruꝫ vel nihil est in amigdalo qđ nō ꝯueniat medicinis. vt ostendit diascorus.

De Abiete.

Abies nomē est arboris sic dicte ab a eundo / eo ꝙ pre ceteris arboribus longe abeat ꝛ in altum altius se extendat. cuius natura est (vt dicit Isido. li. xvij ꝙ est expers tenerī humoris. ꝛ ideo terribilis est atq₃ leuis. Ex abiete aūt dicunt abiena ligna vel alia que de abiete cōponunt. ꝛ abietarius dicitur qui aliquid de abite opatur. (vt di. Isido.) Secūdum aristo. autem abies est arbor i altum se extendens plurimū habens raritatis in substantia ꝛ subtilis humiditatis. ꝛ ideo calor eius naturalis a solis calore fortificatur q̄ illam humiditatem de facili eleuat / ꝛ ꝑ sursum mittit ꝛ sic ipsam in arboris substantiam conuertens / arborem altam facit. Est etiaꝫ arbor mire rectitudinis parum vel nihil habens tortuositatis / ꝛ hoc ꝓpter virtuteu caloris ꝛ eq̄litatem humoris operationi caliditatis obediētis. ꝛ ideo directe sine aliqua tortuositate sursum eleuatur. Quamuis enim abies generet ex humore leui ꝛ subtili / illius tamen humoris superfluitatem reicit natura ad eius superficiem. s. inter lignum ꝛ corticem / ꝛ ibidem a calore exteriori inuiscat / ꝛ in naturam resine cuiusdā odorifere transmutat propter eandem etiam viscositatem vnctuosam ligno abieno incorporatā abies igni apposita facilime inflammat. varijs insuper edificiorum structuris abies accomodatur / ꝛ maxime propter suam rectam altitudinem / ꝛ formam piramidalem / vel ad edificationem nauium vtiliter adaptat.

De aloa.

Aloa arbor est aromatica que in india generatur (vt d. pap.) ꝛ ē arbor odoris suauissimi atq₃ fragrātissimi cuius ꝑticula vice timiamatis altarib⁹ adolet. vn̄ nomen traxisse dr̄. De ligno aūt aloes dicit in plāte. aloes est lignum calidum ꝛ siccuꝫ qđ reperitur in magno flumine babilonis cui tigris cōiungitur fluuius paradisi. vnde a pluribus creditur ꝙ predictum lignū inter paradisi arbores oriatur. ꝛ casu aliquo vel impulsu de paradiso illuc deducatur. habitantes aūt iuxta fluuium / missis retibus in flumen / lignum intercipiunt ꝛ reseruant vsui medicine. Multum medicinale est. Est enī lignum aloe triplex vt dicit constan. in lib. graduū. primum est valde ponderosum ꝛ qđ est nodosuꝫ est valde aromaticum ꝛ est sub amari saporis / sub nigri coloris ꝛ subrufi. ꝛ cōtritioni dentiū non omnino resistens. Dicit etiam ꝙ cuꝫ masticat / statim odor aromaticus uidetur attingere cerebrum / ꝛ quodāmodo replere. Secundū genus est minus ponderosum nec adeo aromaticum nec amarum. Tertium gen⁹ est subalbidum valde leue / nec est alicuius saporis ꝛ ꝑui odoris nisi sit aliunde coaptatum. Sophisticat aūt lignū aloes cum quodam ligno sibi simili in ponderositate ꝛ nodositate / ꝛ modico aromate. Et a quibusdam lignum aloes siluestris nuncupat hoc lignum cōficiatur cum plumbo vt color immutetur. ꝛ addita superfluitate aurium / vt fiat aliquātulum amarum ꝛ subrufum ꝛ ponit in decoctione optimi aloes eum mixto / vt fiat valde aromaticuꝫ. ꝛ sic fit vt vix ab optimo discernatur. cognoscitur tamen q₂ durissimum est et masticationi dentium omnino resistit. ꝛ dum masticatur sapor amarus interius vero nō sentitur. lignum aloes stomachum confortat digestionem ꝑparat / debilitatem cordis ac cerebri confortat / circa sincopim ꝛ cardiacam maxime passionem iuuat. nam cōtra omnes cordis passiones ꝛ debilitates ex frigiditate ꝓuenientes valet vinum decoctionis aloes. Sed q₂ vinū inde fit amarum / modicum apponatur. ꝛ pro delicatis cum aqua rosacea vinū tempatur / ꝛ tale vinū poterit diu reseruari. q₂ a ligno multū imutatur. eius fumus ꝑ nares receptus / in frigiditatum cerebrum calefacit / debilitatū cōfortat. Et vt laudes eius concludam / in oib⁹

corporis debilitatibus subuenit ꝛ adiuuat/ si quis modo debito vti sciat (huiusq; platea.

De Aloe.

a Loe etiam dicit̃ cuiusdã herbe succus/ que herba aloem appellatur. hec herba in india ꝛ persis ꝛ locis plurimis reperit̃. cuius succus exprimitur ꝛ ad ignem decoquit̃/ ꝛ post soli exponitur ꝛ exsiccatur (vt dicit platea.) aloe etiam tria sũt genera. s. citrinum /epaticum/ ꝛ caballinum. (vt di. platearius.) ꝛ differũt iste tres spẽs in bonitate. nam bonum est caballinũ/ melius ẽ epaticũ sed optimũ est citrinum ꝛ discernit̃ ex colore citrino ꝛ rufo ꝛ precipue cum frangit̃ puluis apparet ac si esset puluis croci. ꝛ est eius substãtia clara maxime quãdo cõfringitur ꝑ minuta frusta ꝛ quod frangitur ex eo minus fetiduꝫ est et minus amarũ. Epaticum vero aloe assimilat̃ epati in colore/ colorem enim habet epaticum idẽ nigrum ꝛ foramina quedã velut ora venarum. obscuram etiã habet substantiã ꝛ nõ claram/ ꝛ est amarius ꝙ citrinuꝫ. Caballinũ autẽ aloe nigrũ est ꝛ obscurum ꝛ feculentam habet substantiã ꝛ amarissimum saporẽ ꝛ horribilissimuꝫ odorem. Sophisticatur aũt caballinuꝫ ita vt videatur epaticum vel citrinũ cum puluere croci ꝛ aceto/ si decies in illo intingatur ꝛ desiccetur/ ꝛ tũc innouatur eius color ꝛ odor ꝛ citrinum vel epaticum videtur. discernit̃ tamẽ qꝛ dum frangitur ꝛ digitis cõfricatur/ statim fetidissimũ sentitur ꝛ amarissimũ inuenitur. qꝺ nõ est in epatico ꝛ citrino. omne aũt aloe quanto de sui natura est minus amarũ ꝛ minus fetidum/ tanto est magis laudabile. aloe aũt quãuis ex natura sit amarum/ tamẽ mirabiliter est vtile ꝛ salutiferum. nam flegma coleram ꝛ melancoliam mũdificat atq; purgat/ membra neruosa cõfortat/ stomachum a viscosis humoribus ꝛ nociuis euacuat/ caput a dolore releuat/ quãdo fumositas stomachi caput grauat visum clarificat/ splenem ꝛ epar deopilat menstrua ꝓuocat in corꝑe discolerato bonũ coloreꝫ generat/ ab hidrope corp⁹ preseruat/ ꝛ ĩ principio curat/ puluis eius cum melle datus lumbricos idest vermes ventris necat/ fluxuꝫ capillorũ ꝓhibet ꝛ a canicie preseruat/ arthеticos iuuat/ pruriginem oculorũ placat/ membroꝝ genitalium vlcera sanat/ putredinem oris ꝛ gingiuarum mundat recentia vulnera sanat/ consolidat/ mundificat/ ꝛ desiccat/ amaruꝫ est ori sed dulce stomacho/ stomachum enim infrigidatum ꝛ debilitatum confortat/ ꝛ digestioneꝫ adiuuat ꝛ procurat. Hec omnia de diascoro plateario ꝛ auicenna extracta sunt.

De arundine.

a Rundo est media inter herbam et arborem. herba quidem robustior ꝛ durior. sed arbore est fragilior. exteri⁹ plana/ ꝛ interi⁹ vacua ꝛ caua/ nodosa/ ꝛ lenis/ in paludib⁹ enutrita/ vẽtis cedens/ de facili manum ledens. De arundine dicit Isido. lib. xvij. Arundo est dicta eo ꝙ cito arescat. in indicibus autem stagnis crescunt arundines ex quarum radice expressum suauissimum succum bibunt. vnde ꝛ varro dicit. Indica non magna in arbore crescit arundo. Illius ꝛ lentis premitur radicibus humor. Dulcia cui nequeunt succo contendere mulla

De Armonio.

a Rmonium. vt dicit Isido. li. xvij. est vocatum. eo qꝺ habeat odoreꝫ veluti cinamomum. Nascit̃ in siria ꝛ armenia. cuius frutex botros siue semen reddit sibi cõnexuꝫ habens florem albũ similem viole ꝛ folia similia brionie odore etiã suo prebono somnuꝫ suauificat. Armoniũ siue aromen est herba odorifera. vt dicit dia. ꝛ ẽ coloris subrufi/ folia habens cõiuncta ꝛ semia copiosa habens ad modum viole florem albũ Est ꝛ armonij triplex spẽs. quoddaꝫ enĩ est armenicum/ ꝛ illud ceteris est nobilius fului quidem coloris/ sed odoris optimi/ ꝛ virtutis maxime ac valoris. Aliud est qꝺ crescit in locis humectatis ꝛ aquosis ꝛ est leue/ tactu saporẽ exprimens atq; gerens. Tertium vocatur ponticuꝫ rufum non longũ. Est aũt eligendũ quod est recens ꝛ albũ semine plenũ. super virgas purpureas expãsum maxime odoriferum ꝛ ponderosum quod masticatũ/ quodã acumine mordet linguã. Unum habens colorem/ non varium/ nõ diuersum (vt dicunt auicen. ꝛ dia.) omẽ armoniũ habet secundũ eosdem auctores virtutẽ calefaciendi ꝛ etiam desiccandi. ictibus scorpionum occurrendi. sua decoctione in aqua oculos fouendi ꝛ a suis doloribus releuandi. habet etiam virtutem dolorem viscerum sedandi ventositatem extenuãdi/ ꝛ menstrua ꝓuocãdi. cuius dictatura siue decoctio sumpta habꝫ virtutem freneticas subueniendi/ epateticos adiuuandi/ ꝛ etiam podagris succurrendi. in omnibus siquidem antidotis nobilibus receptõib⁹ ꝛ medicinis solet armonium sepius adhiberi ꝙuis loco ipsius multi aliam herbam armonidem. s. ei quidem in colore similẽ sed in odore ꝛ virtute penitus disparem apponere sunt consueti. vt dicit auicenna.

De Aneto.

Anetum est herba cuius semen cōsimili nomīe est vocatū cuius semē primo conuenit medicine/ radix secundario/ sed tertio ipsa herba. cuius semē pōt seruari ad trienniū in magna efficacia. (vt dicit dia.) melius tamen est vt singulis annis renouet᷑. cui⁹ radix adhuc viridis alicuius est valoris/ sed desiccata nullius. vt dicit idem. habet virtutem diureticam calidā ꝛ appetitiuam ꝛ cōpactorum diuisiuam/ venenositatis ꝛ inflationis extenuatiuā ꝛ torsionis vētris ꝛ viscerū mitigatiuā. Item virtutē hab3 calculi cōfractiuam/ mēstruorum ꝓuocatiuam ꝛ meatuū vrinalium aperitiuam/ singultus et plenitudine amputatiuā/ somni ꝓuocatiuam durarū collectionū in corpore resolutiuā si coctum cum oleo per emplastri modū apostemati apponatur. Item flos eius cū vino coctus dolorem capitis aufert si inde caput fomentetur. Item cinis eius vulue stillanti appositus ipsam reprimit ꝛ desiccat. Item decoctum anetū oleo rigorem neruorū laxat ꝛ multis alijs subuenit passionibus. vt idem dicit.

Anisum easdem habet virtutes q̄s ꝛ anetum. sed saporem habet dulciorem ꝛ eius semen magis minutū ꝛ rotundum ꝛ a multis vocat᷑ dulcinium. vt dicitur in platea. virtutem habet dissoluendi/ cōsumendi/ ꝛ ventositates destruendi/ digestionem confortandi/ opilationes epatis ꝛ splenis aperiendi/ calculum confringēdi menstrua ꝓuocādi/ ꝛ omēs meatus interiores aperiendi ꝛ emendandi. ꝛ ideo quāuis sit in quantitate semen minutissimum/ est tamē multum vtile in virtute ꝛ plurimū salutiferum.

De Allio.

Allium ab olendo est dictum. eo ꝙ olet (vt dicit Isido. lib. xvij.) cui⁹ odor est tam fortis ꝙ omnes alios odores reprimit/ superat ꝛ fetores ꝛ ideo per loca corrupta necessario transituri/ siue loca putrida purgaturi/ fortissimis se muniunt alleis. Secūdum diascorum allium multas habet virtutes ꝛ tam bonas ꝙ malas proprietates/ q2 ex diuersis componit᷑ virtutibus (vt dicit idem) ventrem siquidem ꝛ stomachum turbat/ siccat/ sitim mouet/ ꝛ corpori appositū corpus vlcerat ꝛ vulnerat. ꝛ si nimis a colericis sumatur in vsum/ corpus inflammet desiccat/ lepram generat/ maniam ꝛ frenesim excitat/ visum ledit ꝛ etiam ebetat ꝛ ideo colerico naturaliter nocet. nam coleram rubeam cito generat ꝛ adustam multiplicat ꝛ augmentat/ flegmaticis ꝛ frigidis multū confert. Est autem duplex eius genus scʒ domesticum ꝛ siluestre quod scordion a medicis appellatur/ cui⁹ flos debet recolligi ꝛ in medicinis apponi vel admisceri. non enim operatur cum impetu sicut solet domesticum operari. Alij domestica capitibus maxime vtuntur/ in cuius natura multiplex efficacia reperitur. nam precipue habet virtutem dissoluēdi ꝛ consumendi ꝛ expellendi venenum ꝛ omē venenosum. vnde non sine causa vocatur ab antiquis doctoribus tiriaca rusticorum. vt dicit diasco. maxime autem valet contra morsū ꝛ venenum canis rabidi si cum sale ꝛ nucibus interius accipiatur addita herba ruta. hec enī quatuor ad inuicem conterantur. ꝛ ad quantitatē magne nucis patienti sepius offerantur ꝛ hoc cum vino. eadem enim confectio super morsū exterius apponat᷑. vulnus enim sanat ꝛ venenum attrahit ꝛ cōsumit/ ꝛ a periculo liberat ac preseruat ita efficaciter sicut tiriaca. Item alliū virtutem habet appetendi inadendi humores grossos ꝛ consumendi. Et ita valet calculosis ꝛ stranguriam patientib⁹ idest difficultatē vrinandi. menstrua aūt ꝓuocat ꝛ emūdat ventrem. lumbricos ꝛ alios vermes in ventre interficit/ si cum pipere ꝛ succo mēte ꝛ aceto ad modum salse offeratur. dolorem illorū ꝛ lumborū allium mitigat/ si mūdatū ac tritū ꝛ cū oleo coctum super doloris locū ad modum emplastri apponatur. valet etiam ꝯtra morphea idest lepram cutis si vbi est morphea locus scarificatur. ꝛ post cum allio trito fricetur ꝛ cataplasmet᷑ cōtra serpentum morsus valet/ si tritum cū laurino oleo apponatur vt dicit dia. Item hydropicis prodest q2 humorem inter cutaneum consumit ꝛ desiccat/ et tumorem sedat grandia/ et crumenta vulnera ꝛ sordida purgat ꝛ cōglutinat ꝛ sanat/ si puluis alij cōbusti superponatur. coctum etiam alliū cum aqua fontana omnem dolorem loci ꝛ tumor tollit. cauendū tamē est ne cōtinue in cibis assumatur q2 multum noceret oculis. vnde versus. Allia vina venus puluis vent⁹ faba fumus. Ista nocēt oculis sed vigilare magis. Secūdum aristo. autē lib. de plantis. allium habet similitudinem cū lilio a cōmunicat cum illo in dispositione capitis ꝛ in tunicellis ꝛ habet virtutem sementinā in tunicellis radicis sue ꝛ in granis suis natis in summitate haste sue. ꝛ ideo cepula allij posita in terrā ꝓducit plantā. Similiter ꝛ eius semen. ꝛ habet tunicas multas ꝛ folia piramidalia ꝛ hastam cauernosam ꝛ porosam. Allium etiam sicut ꝛ lilium primū facit semen stipidis

Contra morphea

sui in tenui folliculo in grana coniungi tur. cepa vero non cõtingit grana sua/ sed in pediculis siue pedibus paruis nutrit ea / et emittit. facit eciam radices capillares sicut lilium et sicut crocus et huiusmodi. Sed in hoc differũt radices allij a lilio quia nõ ramificãtur in allio sicut ramificantur in lilio. et sicut allium renouat folia ita renouat radices et semel tantum emittit semen scilicet in scd'o anno postquã seminatur et ideo habet alliũ tunicas plures et ramosas vt ille tunice sint cibus et nutrimẽtũ secũdis radicibus et secundis folijs et stipiti eius. quapropter crescentibus secũdis folijs et stipite attenuantur et euanescũt tunice eius in terra. et simile huius in cepis inuenitur. In hoc aũt differt allium a cepa. quia quelibet allij tunica carnosa si plantetur crescit ex ea planta sicut ⁊ liliũ quod de tunica sua plantata i terra emittit plãtam ⁊ hoc accidit quia in suis tunicellis est virtus semmatiua sicut in carnosis partibus alliorum. non sic aũt fit ex cepa. non enim ex qualibet parte eius plantata emittit plantam. quia virtus semiatiua non ẽ in qualibet parte cepe sed in toto. In hoc eciã differt alliũ a lilio qm̃ eius partes carnose quãdo plãtantur emittũt gramina sua et folium per medium carnis sue sed tunicelle lilij emittunt ab vno latere sui iuxta / et non a medio. huiusq; aristo. li. de plãtis et secũdũ nouam trãslationem.

De absinthio.

Absinthium ẽ herba accerrima calida et sicca vehementer et stiptica ⁊ amara. vt dicit diascorides cuius duo sũt genera. vnum est ponticum habẽs colorem viridem / et amarum et saporem põticũ et amarũ. aliud est subalbiduz et minus amarum et est minoris effectus quã primum. in fine veris colligitur. in umbra desiccatur. per annũ in magna efficacia conseruatur. Dicitur autem cõtrarias habere virtutes sicut dicit pla. s. laxatiuam ⁊ cõstrictiuam. cõstrictiua i ẽ ei ex grossitie substantie / ⁊ ponticitate. laxatiua in est ei ex caliditate ⁊ amaritudine. vnde quando recipitur interius si inuenit materiam compactam propter ponticitatem sue substancie ⁊ grossitiẽ reddit materiam compactiorem. et sic est causa maioris constrictionis. materia vero existente habili et digesta caliditate dissoluit eam et põticitate sua comprimente expellit eam. Sirupus de absinthio factus epati subuenit et stomachũ confortat / appetitum inuitat / ebrietati obuiat et repugnat / ictericiam curat et colorem eius alterat et immutat. succus eius cum puluere coctus splenem deopilat. dolorem stomachi et intestinorũ ex ventositatẽ proueniente dissoluit et mingat. succus eius auribus instillat⁹ humiditates ab eis distillãtes desiccat. cũ felle tauri tritum absinthiũ et auribus iniectũ dissoluit sonitũ et auditum roborat et emendat. dolorem capitis ex fumositate stomachi procedẽtem succus eius sedat. liuorem et dolorem ex percussione cũ puluere cimini ⁊ melle amputat si per modum amplastri apponatur. lũbricos et vermes aurium succus eius necat si instillet̃ succus eius potatus visum clarificat et oculis impositus ruborem curat si sepius infundatur libros et pannos a vermibus et muribus tutos seruat si eum eis insistula reponatur vt. d. macro. Item morsibus migale et draconibus obuiat et sanat si bibatur. Itez eius decoctio ventositatem ventris et inflationẽ sedat cũ potat. vt. d. diasco. p̃ter has virtutes quasdã hz condictiones et proprietates minus laudabiles. nã saporis amaritudine ⁊ ponticitate infi cit et contristat gustũ. odoris horibilitate ledit ol factum. in amartudinẽ redigit lac ⁊ vinũ et omne dulce cui admixtum fuerit seu adiunctuz et ideo apes que frequentant flores absinthij faciunt mel amarũ vt. d. dia. De absinthio. d. pli. li. xvij. non est inquit dandum febricitanti nauseã nanbus arcet si fuerit prius potatuz sõnum prouocat dormienti iscio sub capite positum. capillos denigrat quãdo munguntur vnguento facto de eius succo et oleo rosaceo.

De apio.

Apium est cõmunis herba omnibus fere nota et eo sic vocata. vt. d. Isi. li. xvij. q; apicis. i. capitis triũ phantium apiũ quõdam fuit ornamentũ. hercules. n. hanc herbam primo capiti circũposuit. cuius radices efficaciter pugnãt contra insidias veneni. vt. d. Isi. cuius multe sunt species vt. d. idem. s. petrosum sic dictum eo q; apie est simillimũ in folijs. silenũ. n. grece apiuz dicitur crescit autem in locis petrosis montibus q; p̃ ruptis. ⁊ iõ latini petrosilium petrapium vocauit vt. d. Isi. Sũt ⁊ alie manerieꝭ apij vt. d. dia. s. apium ranarum. apium risus. et apium emoroidarum. Apium ranarum dicitur quia i locis aquosis vbi sunt rane sepius inuenitur quod decoctum cum vino et oleo ei ventri ac renibus cataplasmatum eorũ dolori mirifice opitulatur. Apium risus dicitur ab effectu qz purgat melancoliam humorem ex cuius superhabundantia fit tristicia. Dicunt autem q; interi⁹ receptum in magna quantitate hominem ridẽdo interficit ⁊ occidit. valet autem contra calculum ⁊ stranguiriam ⁊ ad menstrua prouocãda

si decoctum fuerit in aqua vel vino ꝛ inde infe riora fomententur. Apium emoroidarū est dictū eo ꝙ eius puluis vel cinis superpositus fluxū sanguinis desiccat. Apiū aūt cōmune splenis ꝛ epatis opilationē apit / calculū frāgit / icterinā soluit / hidropicis subuenit / freneticis ꝯuenit si eius succo ꝛ oleo rosaceo mixto cum aceto caput patiens sepius inungatur. radix eius ꝛ semen morsib⁹ venenatis succurrit et veneno resistit (vt dicit dia.) epilenticis autē nocet omne apium quia dissoluit ꝛ mouet omnem materiā ad superiora. nocet etiā pueris. illa etas propter humiditatis institutionē ꝛ virtutis debilitatem et mēbrorū et meatuū strictitudinem / parata est ad morbū caducū. ꝛ ideo lactātes nutrices abstineāt ab apio ne puer epilēticus efficiatur. vt d. dia. ꝛ pla.

De aristologia.

a Ristologia est herba multū medicinalis quāuis amara. cuius due sūt species. scʒ longa et rotunda. et vtraqꝫ est calida ꝛ sicca. et est radix magis medicinalis quā folia. In autumno debet colligi ꝛ seruatur per bienniū. virtutem habet dissoluendi et expellendi venenū et ꝯsumēdi. bonū anhelitū facit / splenem durum remollit ꝛ ei⁹ opilationes aperit: ventris dolorē ꝛ lateris amputat ac sedat / podagricis ꝛ caducis subuenit ꝛ cōtractis. contra morsus venenosos cōfert / puluis eius carnem mortuā leuiter corrodit in fistula ꝛ in plaga. fetum mortuū de vtero expellit radix eius si cum vino decoquatur (hucusqꝫ diascori.) de aristo. dicit plini. ꝛ Isi. li. xvij ꝙ mulieribus fetis optima sit. nā potata cū pipere ꝛ vino / sordities parturiētiū mūdificat. ꝛ matricē expurgat et mēstruā ꝓuocat atqꝫ purgat /

De agno casto.

a Gnus castus dicitur quedā herba calida et sicca. cuius virtus ē vt d. plini. conseruare in hominib⁹ castitatem. vnde et mulieres ratōe illius herbe frutices secū deferre cōsueuerūt i mortuoꝝ exequiis quādo propter honestatē publicā oportuit necessario cōtinētiā obseruare. hec herba scd͂m dia. ꝛ platea. semper viret / ꝛ eius flos potissime agnus castus nuncupatur. quia odore / visu ac visu / reddit hoīes castos sicut agnos. Scd͂m dia. et platea. dicitur aperiendo poros / ꝛ spiritus euaporando / ꝛ humiditatē seminalē cōsumēdo / inducere castitatē. Dicit etiā ibidē auctor ꝙ eius decoctio valet cōtra leucoflegmantiam id est frigidam hidropisim siue albam / si in semine feniculi et modica esula decoquatur. Item ibidem fomentum decoctionis agni casti / matricis exsiccat supfluitates ꝛ ipsius orificium coāgulat / mēstrua aūt ꝓuocat / ꝛ litargiam sanat atqꝫ soluit / si cū saluia et apio decoqtur in aqua salsa / ꝛ inde posterior pars capitis fortiter abluatur. vt d. dia.

De artemesia

a Rtemesia ē mater herbarum dicta que quondā fuit a gentilibus diane que grece dicitur artemis consecrata (vt d. Isidorus li. xvij.) Est autem herba calida ꝛ sicca cuius radices ꝛ folia cōpetunt medicine valet autem maxime contra sterilitatem que ex causa humida procreatur. in causis aūt calidis et siccis non vʒ (vt d. dia.) mēstrua prouocat / matricem mūdificat ꝛ cōfortat / dolores capitis decocta in vino vel aqua mitigat ꝛ sedat / secūdinas ꝛ eius mortuos euacuat / calculos renum atqꝫ vesice frangit. demonia secūdū plinū fugat / ꝛ malis medicamētis obuiat / trita cū axibia dolorē pedum ex itinere mitigat. cuius sunt species plures. quarū virtutes dicitur diana adinuenisse ꝛ mortalibus tradidisse. (vt d. pli. ꝛ dia.) alias ei⁹ virtutes refert auicenna.

De Auena

a Uena est herba cuius semen ē hominū ꝛ equoꝝ vsibus aptum que scd͂m Isi. est sic dicta eo ꝙ postquā seminatur cito adueniat atqꝫ crescat. Habet autem secūdū platea. vires leuiter relaxantes / et contra omēs tumores fastiditates ꝛ duricias relaxantes. ꝛ faciei immūdicias depurantes. vt di. in platea.

De balsamo

b Alsamum (vt di. Isido. li. decimo septio.) est arbor siue frutex terre nūquam crescens vltra altitudinem duorum cubitorum et est viti similis. in folijs autem similis rute. sed albioribus semperqꝫ manentibus cuius arbor dicitur balsamum / lignum vero silobalsamum fructus siue semen carpobalsamū ꝛ succus opobalsamū nūcupatur eo ꝙ ferreis vngulis cortex ligni percutitur. ꝛ ꝑ corticis vulnera quasi per cauernas gutte opobalsami eximij effluūt et distillant. cauerna enim greco sermone opo dicitur. cuius gutte adulterantur admixto cyprio oleo cum melle. Sed cognoscitur sophisticum cum melle si gutta lacti distillata fuerit coagulata. cum oleo vero si aque admixta facile fuerit resoluta / quia ut oleū enatat super aquam. Si vero non fuerit sophisticū / statim in aqua recenti petit fundum. vestem mūdam quam tangit non maculat neqꝫ polluit. Balsama aūt si pura fuerint tantā vim habent

Et si sol excanduerit/sustineri in matu nō pos sunt (hucusq; Isido.) Plini. autem. li. xij. ca. xviij. sic dicit omibus odoribus pfertur balsamum vni terrarū. s. concessum quondam. nec inueniebatur nisi in duobus regijs ortis/ quorū maior viginti iugerum erat. sed post dominantibus romanis vitea balsami per multos colles ꝓpagata est. viti quippe similior est ꝙ mirto. modo vinearum sicut 7 vitis implet colles sine adminiculis. ramis eius se sustentant. ꝓcerior eni altitudo eis inter binos cubit 8 subsistit. cauendū est aūt ne cum ferro ad interiora ligni ledatur. 7 ideo cauendū est ne vltra corticē violetur. qꝛ leso ligno interiori/totum perit. Est aūt arbor totaliter medicinalis/ cuius precipua prima gratia sit in succo. secūda in semie tertia in cortice. minima est in ligno. ex his ē optimuz quod est odoriferum/ 7 semine maximū 7 ponderosissimum/mordens gustu 7 feruenēs in ore/in colore rufum (hucusq; pli. lib. xij. c. xxvij.) Diasco. autem dicit ꝙ quedam est species balsami que crescat circa babiloniam /vbi sunt septem fontes. si autem alias transferatꝰ nec flores/nec fructus facit. in tempe estiuo leuiter incidunt rami eius cū cultello osseo vel alio nō nimis acuto ne lignū intrinsecus ledatꝰ/ qꝛ tunc periret. sub cortice autem inscisso ponūtur vitree ampule/in quibus gutte stillantes colligunꝰ. Si vero vna gutta ponatꝰ in palato /cerebrum ita calefacit/ꝙ videtꝰ succēdi/7 corpa mortua incorrupta cōseruandi. qꝛ quantum dissoluit/ tātum cōsumit. vt dicatꝰ in platea. menstrua ꝓuocat/7 educit fetuz mortuū/7 molā de ventre eicit 7 excludit/lapidem in renibus 7 vesica frāgit/iliacam passionem soluit/omnes inueteratas capitis passiones tollit si modo debito assumatꝰ/quotidianis febribus 7 quartanis subuenit/morsibus venenatis occurrit. Has 7 multas alias nobiles virtutes hꝫ/ quas enumerare esset longum. sed hec de multis nūc sufficiant.

De bdellio.

Bdellum. vt dicit plinius lib. xij. c. x est nominatissima arbor nigra/similis oliue in folijs 7 in robore. cuiꝰ gūmi maxime reperitur in vsibus medicine. nā eius lacrima siue gutta est transluccida/gustui amara/bene odorifera / sed magis aromatica/ quando vino est infusa. Idem tangit glo. sup Gene. ij. vbi dicitur. ibi inuenitꝰ bdellium 7 lapis onichinus. 7 tamen nascatꝰ vt dicat plini. in partibus orientis vt in arabia india 7 caldea 7 cetera. bdellia autem (vt dicat Isido. li. xvij. est indie 7 arabie arbor. cuiꝰ lacrima arabica melior est. aromatica enim est lucida/subalbida/leuis/piuguis/equalitꝰ cerea/7 que facile remollitur. 7 est amara/boni odoris/ ligno vel terre nō mixta. Indica vero sordida atq; nigra 7 adulteratꝰ cum gūmi qui nō amarificat gustum vndecūq; autem veniat/glutinosam valde habet substautiam 7 constrictiuam. 7 etiam attractiuam. 7 ideo dicit dia. 7 platea. repugnat dissenterie facte ex acuta materia. 7 valet patientibus fluxum ex fortissima farmacia idest medicina fortiter laxatiua. valet etiam ꝯtra apstemata interiora/7 exteriora/si inde fuerint inuncta. calculum rumpit/tussim compescit/ morsibꝰ repticulum occurrit/intestinorum dolorem lenit vt dicit pla.) herniosis 7 i inferioribꝰ partibus ruptis maxime ꝓficit ad interiorum consolidationem/cum gummi bdellico ꝯcordat/ꝙ vernix siue bernix quod dicitꝰ gūmi arboris habens virtutem conglutinandi/clarificandi/7 conseruandi. 7 ideo pictores eo maxime vtuntꝰ. multum siquidem stringit sicut 7 bdellium. alterius tamen est nature. quia frigida 7 sicca in secundo grado/bdellium vero calidum 7 humiduz vt 7 dicitur in paltea.

De buxo.

Buxus. (vt dicit Isido. lib. xvij.) grecum nomen est. sed ex parte a latinis est corruptum. Nam piros apud eos appellatur arbor semp virens que leuitate materie litterarum formandis apicibus est apta. nam tabula buxia bene polita colorem recipit album/ in quo de facili figure 7 litterarū caracteres inscribunꝰ. 7 etiam de facili post delentꝰ. 7 dicitur ſm Isido. hec buxus pro tota arbore. 7 hoc buxum ꝓ interiori ligno. vnde dixit quidam. Hec buxus crescat hoc buxum crescere nescit. Est autem arbor multuz solide materie 7 compacte/cuius humor nutrimentalis multum est viscosus 7 compactus (vt dicit aluredus) vel vegetabilis. 7 ideo lignuz habet grossum 7 ponderosum/quod missum in aqua petit fundum / sicut habemus. 7 hoc ꝓpter compactionem ligni non habentis poros apertos vbi possit intrare aer. p cuius subintrationem posset super aque supficiem eleuari (vt dicit idem alui.) folia etiam ideo habet diu virentia que de facili non cadunt/ nisi paulatim. 7 vno cadente. aliꝰ mox succedit. multa quidem habet folia minutiua 7 spissa. sed modicum habet fructum siue nullum. Arboris buxi rasura cum sit frigida 7 sicca decocta in aqua pluuiali constrigit fluxum (vt dicit dia.) tingit

etiam crines si de eius decoctione sepius ablu
antur. sapor si quidem eius est amarus. vt. d.
plini. li. xvij. c. xvij. et odor grauis. tamen quã
uis grauet odore gustum. nihilominus tamen
virore continuo delectat visum omni tempore
conseruat virorem suum et maxime in estate q2
in hieme eius folia aliquantulum expalescant
sed non cadunt. (vt dicit alui.) Cuius ratio
est quia habet viscum humorem in se / in radi-
ce vero multam humiditatem liquidaꝫ et ideo
non cadunt folia. vnde adueniente caliditate
prouocatur humor ad exteriora qui tactus ca-
lore fit viridis. sed adueniente frigiditate rep
cutitur ⁊ habundat siccatas et fit color pallidus
siue glaucus. Crescit autem buxus in locis pe
trosis et calidis. et ideo non multum habet du
riciei. ⁊ etiam nodose soliditatis lignum tamẽ
interius leue est. et ad plantandum summe ap
tum. incisuras ⁊ figuras in eo factas diu te-
net. ⁊ ideo imagines pulchre ⁊ durabiles inde
fiunt / et ex buxo pixides habiles fiunt ad mu
sci. et aliorum aromatum obseruationẽ. ad mul
tos etiam alios vsus valet buxus quos enume
rare esset longum. Sed hec sufficiant.

De balaustia.

b Alaustia est flos caduc⁹ mali gra
nati. cum enim arbor fructus debꝫ
producere in quadaꝫ rubositate cõ
glutinantur et ab arbore quandoqꝫ cadunt q̃
a medicis reseruantur vsui medicine. possunt
seruari per hiemem in magna efficatia. vt d. dia
Est autẽ balaustia frigida et sicca. et habet vir-
tutem cõstringendi et desiccandi humorem. idõ
habet virtutem ⁊ valorem contra dissenteriam
et sanguineum fluxum ventris / et contra men
struum. Itẽ ỽtutẽ hꝫ restringendi vomitũ cole
ricum / si decocta in aceto cum spongia sup fur
culam pectoris apponatur. Item puluis vul
nera consolidat ⁊ confirmat. gingiuas sanat ⁊
earũ putredinẽ amputat ⁊ emendat / radices
dentiũ cõsolidat ⁊ confirmat / vlcera eni sanat
labiorũ. Hec omnia facit presidia scilicet cor-
tex arboris eiusdem. ⁊ precipue fruct⁹ siue po-
mi. et debet accipi quãdo pomũ est maturum.

De Beta.

b Eta est herba cõmunis ⁊ ortulana
secundũ dia. duplex eius ẽ species
scilicet alba ⁊ nigra ⁊ vtriusqꝫ succ⁹
naribus instillatus purgat caput. aurium etiã
dolorẽ mitigat lendes ⁊ alias imundicias ca
pitis ⁊ faciei maculas emundat capillos repa
rat ⁊ cõseruat. folium eius tonsum ⁊ appositũ
ignem saluaticum extingit. nascentia etiaꝫ vul
nera compescit. malos hũores nutrit / si nimis
sepe in vsu habeatur (vt dicit dia.) de beta di-
cit aristotiles super eius radicem sicut ⁊ super
caulem potest plantari surculus. qui tandẽ cor
roborante radice in arborem transmutatur. vt
supra patet de natura plantarum.

De Cedro.

c Edrus est arbor quã greci cedros
vocant quasi ceomenes drioczidõ
idest arboris humor ardentis cui⁹
folia ad cipressi similitudinem respondent. (vt
dicit Isido. lib. xvij.) vbi subdit. cedrus est li-
gnum iocũdi odoris ⁊ diu durans / ⁊ nunquã
a tinea vel teredine idest lignorum verme exte
natur. vnde ꝓpter eius ꝑpetuam durabilitatẽ
ex cedris fiunt laquearia in regum palatijs ⁊ in
templis. Huius arboris gũmi siue lacrima di
citur cedria que ad conseruationem librorũ sum
me est necessaria. nam libri de hac lacrima lini
ti nec a tineis corroduntur nec tempore senescunt
Nascitur aũt in terra affrica ⁊ in siria ⁊ maxime
in monte libani. Est igitur cedrus arbor altissi
ma / omnium arborũ domina ⁊ regina (vt dicit
raba. super psalmi.) Est etiaꝫ aspectu pulchra
semp retinens virorem suũ. est insuper olfactu
odorifera / cuius odor fugat serpentes ⁊ omia
venenosa (vt dicit idem.) Est igitur fructu sua
uissima / poma enim cedrina sunt magna / ob
longa / citrini siue glauci coloris / miri odoris /
gratissimi saporis. saporem eni habent tripli-
cem. nam in medio circa grana sunt poma citri
na acetosa / in superficie iuxta corticem sunt dul
cia / in carne siue medulla interiori inter dulce
⁊ acetosum sunt media. Est etiam cedrus mul-
te efficacie ⁊ virtutis ⁊ valde medicinalis. nam
eius lacrima que est gũmosa in substãtia ⁊ ali-
quantulum piramidalis siue pinnea in figura
acram virtutem habet ⁊ feruentem. vnde vrit
⁊ siccat (vt dicit dia.) caliginẽ oculorum deter
git / vermes aurium occidit / contra dolorẽ den
tium subuenit / morsibus serpentum succurrit.
cum isopi succo / sonitum aurium tollit / tumorẽ
faucium sedat / vulnera pulmonis curat / mol-
les carnes a putredine seruat / corpa etiaꝫ mor
tua reposita in ligno cedrino ⁊ eius lacrima in
uncta virtus cedrina a tabe ⁊ putredine defen
sat. Semen etiam cedri tussim sedat / menstrua
ꝓuocat / ⁊ secundinas excludit / matricem pur-
gat / neruos spasmosos ⁊ contractos relaxat ⁊
remollit. vrinam mouet / ⁊ harenulas in vesica
⁊ renibus mũdat. Has ⁊ multas alias ỽtutes

ponit diasco. de cedro 7 eius succo semine atq3 fructu. Plinius autē de quadā specie cedri sic dicit. Est inquit arbor quedam noīe modica a medorū terra primitus asportata/ que a grecis agedia vel cedronilla est dicta/ eo q3 eius pomū odorem 7 virtutem cedri sequi videatur 7 eius saporem imitat (vt dicit Isido. lib. xvij.) Eiusdem enī arboris pomum (vt dicit plini' contrariū est venenis. 7 est arbor. vt dicit idē que in omni tempore fere est plena pomis que in ea partim sunt matura/ partim acerba/ partim in flore sunt posita. quod in alijs arborib' rarū est. Hanc arborē multi assiriam vocant. vt dicit idem.

De Cipresso.

c Ipressus grece dicitur cipariſtus (vt dicit Isido. lib. xvij.) q2 caput eius a rotunditate in acumen engitur. vnde 7 conon altera rotūditas nūcupatur. cuius fructus talis est dispositiōis 7 ideo conus appellatur/ eo q3 conum imitetur vnde 7 cipressi conifere dicunt. huius lignum habet virtutem ꝓximā pene cedro aptumq3 ē turribus templorum. sua enim imputribili soliditate oneri nunquā cedit/ sed semper in prima remanet firmitate/ suauissimi est odoris. et ideo antiqui solabant facere rogum de ramis eius/ vt odoris sui iocunditate exprimerent fetorem mortuorū (hucusq3 Isido.) Est autē cipressus arbor calida in primo gradu/ 7 sicca in secundo/ cuius pomū lignum/ 7 folia competunt medicine (vt dicit platea.) sunt stiptica 7 consolidatiua/ 7 ideo valent cōtra fluxum ventris ex debilitate virtutis retentiue/ si ipsoꝝ puluis in cibis vel in potibus assumatur. valet cōtra iliacam passionē 7 dolorem lūborum si cū aqua pluuiali decoquatur 7 deinde vinum limphetur. Cipressi folia recentia vulnera sanant acrum ignem fugant/ nares poliposas mūdāt 7 fetorem amputant/ fluxum sanguinis sedant Semen igitur eius mixtum cum caricis. i. ficubus siccis soluit duricias. spermatis reumatis fluxum stringit. contra antracē idest apostema venenosum/ 7 mortiferum subuenit/ 7 eius maliciam ne se diffundat/ reprimit 7 ꝯpescit. morsibus venenatis occurrit. Has autem virtutes cipressi recitat diascorides 7 multo plures.

Plinius autem. lib. xvij. c. xxxiij. sic dicit. Cipressus est arbor ramosa a fructu habens vacuas brancas ꝓ fructu folia amara odore violentia umbra gratiosa. cuius duplex dicit esse species. Masculus 7 femina. Femina sterilis est verūtamen aspectu pulchra cuius rami in fastigio sunt densi 7 inuicem conuoluti. Masculi vero rami sunt magis sparsi qui si precisi fuerint/ magis geminabunt.

De Cipro.

c Iprius de quo dicitur Canti. quarto. cipri cum nardo 7c. secundum plini. li. xij. c. xxvi. est arbor in egipto similis oliue in folijs. sed folia eius viridiora sunt 7 crassiora cum flore nigro/ et semine candido et odorato. quod si cum oleo coctum fuerit aut confectum exprimitur inde vnguentum regum quod odoriferum est et summe deliciosum. et cipressus dicitur. Idem dicit Isido. li. xvij. 7 gl. super canti. Secundum plinium autem dicitur q3 optima huius generis arbor crescat in egipto super nilum in canopeal regione. Secunda vero in ascalone. Tercia in cipro cuius est mira odoris suauitas. arbori huic est alia arbor similis (vt dicit idem) que dicitur aspolaros/ habens similitudinem in flore cū flore rose/ ex cuius radice et flore nobile fit vnguētum. Dicit etiam idem q3 in omni frutice vbi directe refulgit arcus celestis eadem sit suauitas odoris q̄ diu ibi refulget arcus. Sed si super eandem arborem fulsent inenarrabiliter eius odorem ampliat et decorem/ et est similis spine candide colorem habens igneum siue rufū et in parte redolet vt castoreum et a multis vocatur sceptrum belisei. vt dicit idem. Dicit ad hoc diascorides. q3 cipressus est arbor medicinalis conuenientis. et conglutinatiue virtutis cuius folium masticatum tumorē oris compescit. eius lixatura siue decoctio vermes capitis interficit et inficit capillos si inde capilli fomentantur. flos eius cum aceto decoctus dolorem capitis soluit vt dicit idem. cuius lentiscus dicitur esse alicuius virtutis. Quere infra in littera. L.

De cinamomo.

c Inamomum de quo dicitur eccle. .i. 7 Exo. xx. sicut ibi dicit glo. est virgultum quod nascitur in india et ethiopia duorum tantummodo cubitorum 7 dicitur cinamomum. quia subtiles et replicatos habet culmos cerei vel nigri coloris. que fracti reddunt visibile spiramentū. cinamomū vero quanto gracilius et subtilius tanto carius est. et quāto grossius tanto despectius reputat. Secundum Isidorum autem libro xvij. cinamomum eo est dictum q3 cortex eius in modū canne gracilis sit et rotund' et crescit stipite breui. vngas tenues habens quod cum frangitur ad modum nebule suauissimum emittit spiramen. Super eccle. capi. xxiij. dicit glosa. cina

momum est brevis arbo. odorifera et dulcis ci
nerei coloris prestatior duplo ad medicine vsū
ꝙ fistula. Plini. quoqꝫ li. xij. c. xxi. de cinamo
mo inquit ꝛ cassia fabulose narrauit antiqꝛus
quod inuenitur in nidis auium ꝛ specialiter fe
nicis / nec haberi potest / nisi qꝺ cadit proprio
pōdere vel quod excutitur cū plūbatis sagittis
sed ista fingunt homines vt rerum precia auge
ant. Scd͞m aūt veritatē cinamomū crescit apꝺ
trogoditas in ethiopia qui per vasta maria in
ratibus deducunt illud ad portum gellenitarū
ꝛ est frutex duorum cubitorū ad maximum vel
vnius palmi ad minimum. truncum habens ī
grossitie quatuor vel sex digitorū. nec olet nisi
quando arescit. siccitate enim gaudet. ꝛ in hie
me subtilior efficitur contra naturam arborum
aliarū. Inter vepres ꝛ rupes dēsissimas gignī
git et. ideo non sine magna difficultate recolli
tur. ante ortum solis vel post occasum nulli li
centia colligendi ꝯcedit. quod cū collectum fue
rit sarmenta hasta diuidit sacerdos / deoqꝫ par
tem ponit reliquuꝫ mercator emit. precipua au
tem eius bonitas est in den sissimis virgultoꝝ
partibus ad longitudinē palmi / ꝛ quod est in
trunci medio quod est ꝓximū radici paꝝ vel ni
hil valet / qꝛ ibi nimis paruꝫ corticis est in qua
est summa bonitas cinamomi. ꝛ ideo cacumina
ꝛ supiores partes preferunt / qꝛ ibi cortex plus
habundat. lignum vero interius respectu corti
cis / nullius vel modici est valoris (hucusqꝫ pli
ni. lib. xij. Secūduꝫ dia. vero ꝛ platea. cinamo
mum calidum est in tertio gradu / ꝛ siccum in se
cundo gradu / cuius duo sunt genera. grossuꝫ.
s. ꝛ subtile. ꝛ grossuꝫ ē min⁹ laudabile ꝛ ponit
in vomitiuis medicinis. quod vero gracile est
laudabile est ꝛ subtile / ꝛ in alijs antidotis ma
gis vtile. Est autem eligendum quod est subti
le acutum habens saporem dulcedini immixtū
cum multa aromaticitate ꝛ subrufum in colore
qꝺ autem subalbidum est minus valet. ex aro
maticitate habens virtuem cōfortandi cerebrū
ex cōglutinositate habet virtutem cōsolidandi
Habet autem cinamomū multiplicē virtutē (
vt di. dia.) Nam tussim ex grossa humiditate
sedat / tritum ꝛ cum aceto mixtum / impetiginē
extirpat / collirijs admixtum humiditatē oculo
rum desiccat / renum dolorem mitigat / hydro
pisium curat / morsus reptilium sanat / appeti
tum cōfortat / menstrua ꝓuocat / opilationem
aperit / cibum digerit / flegma dissoluit ꝛ consu
mit / potatum cum vino secundinas excludit /
caliginem oculorum detergit / sincopi ꝛ cardia
ce passioni subuenit ac succurrit.

De Cassia.

Cassia de qua dicitur Exo. xxx. spēs
est aromatica / ꝛ nascit scd͞m Isid.
lib. xvij. in arabia ꝛ est virga robu
sti corticis ꝛ purpureis folijs vt cor
ticis pipis ꝛ est similis cinamomo in virtute / ꝫ
tamen potentia inferior. vnde in loco cinamo
mi duplex est pondus eius. in medicinis sepi⁹
admiscetur (vt di. Isido.) Glosa autem dicit
super exo. xxx. Cassia in aquosis locis nascitur
ꝛ in immensum crescit ac bonum odorem red
dit. De cassia di. pli. lib. xij. ca. xxi. frutex inquit
cassie iuxta cinamomuꝫ campo nascitur / cuius
amplitudo est trium cubitorum. cuius sarmen
tum est grossius sarmento cinamomi. cuius est
triplex color. primo enim candescit. deinde ru
bescit. tandem nigrescit / ꝛ illa pars maxime est
laudabilis. post nigram autem laudabilior est
rubea. minus vero laudabilis est candida.
Nam citius a vermibus corroditur ꝛ cauatur.
ꝛ hoc accidit ꝓpter sue substan tie mollitiem. ꝛ
minorem amaritudinem corticis ꝛ virtutem. ꝓ
batur enim cassia cum est recens per odorem / ꝑ
saporem / ꝛ colorem. Naꝫ cassia volubilis sub
dulcis pauci ꝛ acuti est saporis / suauis ꝛ iocū
di est odoris / subnigri in sup vel purpurei ē co
loris. ꝛ pōderis est grauioris. ꝛ maxime lauda
tur illa cassia que de facili nō frangitur / sed re
flectitur potius ꝛ plicatur. Alia autem est spēs
cassie que balsamo de saba similis est in odore
sed amara est. ꝛ ideo prima. s. nigra que est sub
dulcis ꝛ feruentis saporis ꝛ boni odoris. que
a medicis plus laudatur (hucusqꝫ pli.) Secū
dum platea. autem ꝛ diasco. cassia est duplex.
s. cassia fistula ꝛ cassia lignea que est fructus cu
iusdam corticis nascentis iuxta confinia babi
lonis cuius diuerse sunt species. vna ē similis
cinamomo que subrufa est ꝛ rotunda solidam
qꝫ habet substantiam ꝛ cum frangitur vel terit
nō plicatur sed resistit. acuta est in sapore ꝛ pa
rum dulcis. ꝛ ista medici vix vtuntur. Alia spe
cies que est subamara / partim habens colores
distinctos ꝛ hac vtuntur medici ꝛ est eligenda
que non facile frangitur sed plicatur. ꝛ que ha
bet acutum saporem mixtum dulcedini cum a
romaticitate. cum autem frangitur colores ha
bet subalbidos interius ꝛ distinctos ꝛ rufos ī
termixtos. sophisticatur quandoqꝫ cum admi
xtione corticis caparis sed cognoscitur qꝛ sub
amari est saporis. virtutem habet diureticam
idest diuisiuam ex subtilitate sue substantie. ha
bet etiam virtutem consumendi ex qualitatib⁹
suis. Insuper habet vim confortādi ex aroma
ticitate. reumaticas ꝛ frigidas passiones curat
epilenticos ꝛ caducos iuuat. cerebrū ꝯfortat.

renes ꝛ vesicam purgat. apostemata maturat ꝛ sanat. renes ꝛ epar ꝛ splenem deopilat. fetorem oris masticata palliat aut amputat. menstrua ꝓuocat ꝛ matricem confortat. cõtra sincopim ꝛ defectum cordis iuuat/ si eius puluere ꝛ rosis ꝛ osse ceruii simul fiat (huiusq; diasco. ꝛ platea.

De Cassia fistula.

Cassia fistula est fructus cuiusdam arboris que longa ꝓducit semina sed succedente tempore elongatur ꝛ ingrossatur ꝛ caloris actione exterius cõdensatur. medulla interius existẽte nigra ꝛ humida atq; dulci. que mixta est cum albis granis ꝛ quibusdam cellulis ad modum faui mellis interius est distincta. est autem eligenda quẽ grossa ꝛ ponderosa. qr multam signat inesse humiditatem. reicienda est leuis ꝛ sonora/ qr signat siccitatem ꝛ vacuitatem. virtutem habet liniandi/ mollificandi/ ꝛ mũdificandi. ꝛ fetorem sanguinis mirabiliter mitigandi/ ac coleram ꝛ sanguinem depurẽdi. apostemata gule dissoluit. visceribus vtilis est ꝛ vicijs pectoris subuenit. menstrua recentia ex pigri hũore educit. tumorem viscerum ꝛ intestinorum dolorez potata tollit. huiusq; dia. Quis autem vsualiter in cassia duplex. S. sonet cum simplici tamẽ scribi ꝛ ꝓnuntiari debet vt casia dicat. vt dicunt auctores. vnde oui. xv. metha. Quo simul ac casias ꝛ nardi leues aristas ꝛc. et sic vbiq; dicit pli. ꝛ platea.

De Calamo.

Calamus aromaticus de quo dicit exo. xxx. a similitudine calami vsualis est vocatus. vt dicit Isido. lib. xvij. ꝛ gignit in india multis nodis geniculatus. odore suauis ꝛ mira fragrãs odoris suauitate qui si frangit. in multas ptes scinditur ꝛ diuidit. ꝛ in gustu similis est cassie cum leui acrimonia remordente (vt dicit Isido.) Secũdum papiam vero feruẽtis est virtutis. In glo. sup exo. xxx. dicit ꝙ calamus aromaticus est spẽs que crescit iuxta montẽ libani. vbicumq; autem crescit di. dia. pla. ꝛ pli. species ẽ calida ꝛ sicca in secũdo gradu ꝛ est radix cuiusdam fruticis calamo valde silis ꝛ magni odoris/ habet autem ad modũ canne cõcauitatem in qua lignum inuenitur. quod quidez extrahi debet cum nullius sit valoris. tamen aliquando intus dimittitur vt maioris ponderis videatur. Est autem secũdum eosdem auctores calamus duplex. s. persicus qui colore est citrinus alius est indicus colore subalbidus. qui cum frangitur facile nõ puluerisatur. ꝛ habet virtutẽ mirabilem cõfortandi. vnde stomachũ confortat ꝛ digestionem adiuuat/ maxime si cum absinthio temperetur. cardiacis ꝛ cõtra cordis defectum quẽ greci sincopim vocant/ cum aqua rosacea multũ valet. Secundũ plini. autem calamus odorans est indic⁹ qui maxime valet qñ est subrufus nodis plenus ꝛ spissus/ ꝛ quãdo nõ frangitur in partes plurimas valde siccas/ ꝛ est valde medicinalis fere sicut cassia. vel etiã cinamomũ/ quarum virtutes quere supra. naz menstrua prouocat ꝛc.

De calamo vsuali.

Calamus vsualis ẽm Isid. dicitur canna stipule vel segetis. ꝛ sic dicit a caleo cales/ eo ꝙ immisso flatu aliqualiter calescit. ꝛ est ꝓprie stipes medius in segete inter radicem ꝛ fructum siue spicam in qua fructus cõtinetur. alio etiam nomine vocatur culmus (vt di. Isido. et est interius ꝯcauus. exterius planus ꝛ rotũdus nodis aliquibus munit⁹. multis tuniculis circumuestitus quo mediãte spica ꝓficit ꝛ nutritur. quo deficiente/ deficit spica ꝛ penitus destruit. modico venti impulsu hinc inde agitatur ꝛ mouet. facilime frãgitur ꝛ incuruatur. ꝛ vix erigitur vel reparatur.

De calamo scriptuali.

Calamus scriptualis de quo i psal. dicitur lingua mea cala. scri. idez ẽ quod arundo. qr antiqui arundine vtebantur in scribendo antequam vsus pennarũ haberet. nam arundo (vt di/ pli ni. lib. xvi. c. xxxiij. vtilis est ad multos vsus. arũdines inquit inter aquaticos frutices obtinent principatũ. suntq; necesse in bello ꝛ in pace. nam arũdinibus septentriones populi domos suas potissime tegunt ꝛ eas in suis cauernis ꝓ delicijs ꝛ ornatu suspendere ꝯsueuerũt. calamis. ꝛ orientes populi bella agũt ꝛ de eis spicula faciunt. tante enim longitudinis sunt i multis ptibus ꝙ bastarũ vicem prebẽt. radicẽ habent viuacez. vnde si earum frutices rescindant/ secũdius resurgunt. Sunt aũt aliqui calami quadaz medulla repleti. quidam ex toto concaui qui ad fistulas faciendas sunt multuz apti. calami autẽ medullati habentes lignum spissum ꝛ nodosum pugnantib⁹ plus conueniunt. Sunt ꝛ minores arundines in locis min⁹ aquosis crescentes substantiam habẽtes tenuẽ ꝛ valde duram. ꝛ medullã quasi nullam ꝛ ear

superficies est plana et relucens ac polita non nodosa/ et tales calami sunt abiles ad scribendū pars cuius interior acuit. et ad scribendū adaptatur et vt perfectius attramētum administret parum scinditur et in parte dextra plus ꝙ in sinistra aliquantulum prolongatur. Sunt et alij calami dulci medulla pleni qui per iunctura frustra incisi pistantur et ad lentum ignem in lebete decoquūtur vsqꝫ ad spissitudinē. et primo videtur totū transire in spumam sed post facta residentia spissius et melius fundum petit spumosum autē et vanum semper manet et per aliud sophisticatur. sed deseruitur qꝛ bonum crepitat in ore et est valde dulce. malum vero non sed in ore euanescit. vt dicit platea.

De cappari.

Capparis de qua ecclesiastes vlti. secundum plini. li. xiij. c. xxiiij. et secū dum Isi. est frutex in oriente nascēs cuius cortex folia et flores conueniunt medicine et precipue cortices que sunt in radice. vt dicit Isido. li. xvij. capparis a grecis nomen sumpsit eo ꝙ habet rotunda in summitatibus capitella. De cappari autem. d. diasco. ꝙ est herba siue fructex spinosus expansus super terrā vnctione plenus. cuius virtus duriciam splenis super omnia medicamina iuuat. nascitur in locis aridis et siccis ac duris et maxime in antiqꝭ muris. ventrem remollit/ comestum vrinam ꝓuocat et menstruis competit/ dolorem dentiū mitigat/ succus eius auribus instillatus vermes necat/ multas hꝫ radices et magnas quarū cortices sūt vtiles ad ꝑdicta. In pla. dꝛ̄ capparis vt volunt quidā est herba que in principio veris est colligenda et desiccanda et per septē annos in magna efficatia cōseruanda et est bene laudabilis que cū frangitur puluerisat et aliquantulū est subamara in sapore et subrufa in colore. flores eius sunt calidi quādo adhuc sunt clausi. quia nihil valent cum fuerint dilatati. cum sale condiuntur et sic vsui reseruantur virtutem habent appetitum excitandi et digerē di humorem in ore stomachi existentem sicut. n. cibus in medicina subuenit contra surditatem sic confert puluis eius auribus fistulatis si in oleo decoquatur et auri patienti infundatur. (hucusqꝫ plate.)

De Cardimonio.

Cardimonium de quo dicitur super eze. vt. d. dia est semen cuiusdam arboris tempore veris semen producentis/ facit etiam quasdam tuberositates similes botro vinearum quibus semen continetur. Et est duplex. s. maius quod dicitur domesticum et minus quod dicitur siluestre/ primū est melius quia magis est aromaticū et est laudabili⁹ quia est subrufum aliquantulum et acutum dulcedini intermixtum. virtutem habet confortandi et consumendi et ideo valet contra cardiacam passionem/ contra stomachi indigestionem/ ad appetitus prouocationem/ ad vomitus repressionem/ ad cerebri debilitati ꝯfortationem vt. d. dia. et platea.

De calamento.

Calamentū est herba quedam mēte similis de qua sancti in glo. aliquando faciunt mentionem. Et est duplex secundum dia. et pla. s. montanum et illud simpliciter melius. alius est domesticum non ita siccum sicut primum. virtutē habet consolidandi et consumendi cum calidum sit et siccum in tercio gradu. vt. d. idem valet contra tussim et infirmitatem pectoris ex causa frigida sicut diacalamentum quod est electuariū qd̄ ex illius herbe floribus et puluerib⁹ et alijs ē cōfectum. stomachi et intestinorum dolorē sanat cōtra reumaticas et frigidas passiones iuuat. morsus reptilium curat. et venenum ad exteriora reuocat. succus eius auribus instillatus/ aurium et vulnerum vermes necat. libidinem domat. contra lepram adiuuat et retardat. humiditatem et superfluitatem matricis annihilat et desiccat. vt di. idem multas alias virtutes habet sicut artemesia. sed hec iam sufficiant.

De Carice.

Carex vt dicit Isido. est herba durissima et acuta/ cuius stipes siue virgula est triangula/ manum secans ipsam violentius cōtractantis. folia habet in vtraqꝫ parte secantia et acuta, piramidalem formā ad modū gladij representantia. nūquam tamen caricis acumen aliquando ledit nisi primitus contingat. in loco palustri et molli crescit. et tū non modicā duriciē pariter et acumē habere in sua substātia se ostendit. Secundū pli. aūt inter genera cipri cōputatur. vñ et caricem ciprū noiat triangularē. de quo subdit ꝙ radix cipri trianguli est odoris boni et virtutis sicut calami aromatici. Sꝫ hoc intelligo nō in generali. sꝫ multū in spēali. sicut ipse memorat li. xvij. c. Ac cariete aūt dicit carectum/ locus. s. vbi crescunt carices. sicut et a salice salicetum vbi salices sunt. vt dicit Isidorus.

De Carduo.

Arduū secūdum Isido. grecum est
c ⁊ est gen⁹ herbe vel fructicis spino
si. cuius natura mordax est ⁊ auste
ra. ⁊ ideo succus ei⁹ allopicias idest capillorū
fluxus curat. De carduo di. dia. ꝙ radix eius in
aqua decocta cupiditatē potatoribus admini
strat matricī vtilissimū est. ⁊ ideo nō est mirū si
a mulierib⁹ desideretur. qꝛ iuuat vt masculos ꝓ
creat. vt di. idem. Est aūt cardu⁹ herba vilis/
aculentas habēs hastas ⁊ in summitate spino
sa habens capitella/in quib⁹ semen cardui cō
tinetur. quod itaqꝫ exterius nigrum ē hoc albū
est interius valet cōtra calculū in renibus ⁊ ve
sica/crescit in locis incultis. depascitur ab asinis
⁊ a bestiis cōculcatur/sicut dicitur quarto Regū
xiiij. b. Transierūt bestie saltus ⁊ cōculcauerūt
carduū ⁊c. De carduo aūt. d. pli. li. xx. c. sedecio
cardui folia ⁊ caulis spinosas lanugines ha
bent cuius semen ⁊ radix vesci possunt ⁊ ē qd
dam gen⁹ cardui qd sine interuallo tota estate
floret/⁊ vno flore cadēte ↄcipit aliū cuius acu
lei arescente folio desinūt pūgere. sunt ⁊ alij car
dui spinosi/frugib⁹ inimici. vt dicit ⁊ habun/
dant in semie. ⁊ iō vix pñt extirpari/vbi semel
crescūt/nisi affluent cultoris diligentia carduos
extirpantis. in ipsoꝝ aūt extirpatione sepe lesio
nem patitur ⁊ puncturam.

De Carica.

Carica est ficus sicca ⁊ a copia sic vo
c cata. Nam singulis annis vt dicit
Isido. lib. xvij. ter quaterue fructū
gignit atqꝫ altero maturescente alter orit̄ ⁊ suc/
cedit. carice aūt a senibus sūpte in cibo sepe fe
runtur defendere ipsoꝝ ruga (vt di. idē) ſm dia
sco. vero inter fructus carica est dulcior ⁊ est vti
lis in cibo ⁊ in medicina. multū enī nutrit ⁊ im
pinguat sanguinē grossum ⁊ multū generat et
debiles ↄfortat. secūdum medicinā vero pect⁹
mūdificat. tussim ꝟo sedat. vocē clarificat. fau/
cium dolorē mitigat. renes/vesicam/⁊ matricē
purgat. cocte i vino cū absinthio hydropicos
curāt. trite cum sinapi pruriginē auriū purgant
tñ in cibis nimiū vsitate inflationē ⁊ ventosi/
tatem generāt. pediculos creant. vt di. dia. alias
aūt ꝓprietates quere infra de ficu.

De Cimino.

Ciminū ſm dia. ⁊ macro. ⁊ persicū
c est semen aromaticū colore pallidū
vnde pli. Rugosum piper est pallē
tis grana cimini. calidū ⁊ siccum in scđo gra/
du. virtutem hꝫ diureticam ⁊ fumositatis sub
tiliatiuam ⁊ digestionis ↄfortatiuā ⁊ ventosi
tatis mitigatiuam ⁊ doloris stomachi ⁊ infla/
tionis repressiuaꝫ. solutiōis ventris restrictiuā
cum aceto infusuꝫ ⁊ insufflatū in naribus ster
nutationē ꝓuocat. sanguinem de narib⁹ ꝓflu
entem sedat. tumorē faucium ⁊ dolorē mitigat
atqꝫ sedat. cū baccis lauri reuma frigiduꝫ ↄpe
scit. sanguinē coagulatum in oleo mixtum cuꝫ
cera mūda dissoluit ⁊ discutit. liuorē ex ꝑcussi
one siue alio modo factū/puluis eius cum cera
bene cōmixtus/sepius appositus totaliter tol
lit. ⁊ frequenti vsu faciei discolorationē mani/
rū (hucusqꝫ pla. ⁊ dia.) Item fere di. pli. li. xx.
c. xvi. vt dicit idē ciminū aliud ē domesticū aliud
siluestre. ⁊ dicit ꝙ mltos ꝓuenit remedijs maxi/
me stomachi. cuius dissoluit inflationes ⁊ inte
stinoꝝ discutit dolores atqꝫ viscerꝫ torsiones.

De Coriandro.

Coriandrū de quo dicitur Numeri.
c xvi. Scđm Isido. lib. xvij. est semē
quoddā odoriferū a grecis corion
dictum cuius semē in vino dulci datuꝫ hoies (
vt dicitur) reddit ad venerē ꝓniores. cauendū tñ
est ne nimis detur. qꝛ absqꝫ dubio amentiā ad
duceret ⁊ furorē. camb⁹ aūt herba est cū semie
venenosa. nā interficit eos si ab eis aliquotiēs
assumatur (vt dicūt Isido. ⁊ pla.) ⁊ supaddit ⁊ i
quit. coriandrū in cibo sumptū calefactiuū est ⁊
astrictiuū/necnō ⁊ sōni ꝓuocatiuū. scđm autē
auctores dicitur esse ↄposite virtutis. Dicit etiam
sic macrobi. in libro suo. Frigida vis herbe co/
riandruꝫ dicitur esse. Austerqꝫ simul quidaꝫ vir
tutis habere. Hanc galienus herbā ait p quā
depelli ventris lumbricos tineasqꝫ solēt si trita
bibatur cum vino/vel si mixto sumatur aceto. Co/
riandrum est herba in se odorifera ꝙ diu est in/
tegra. sed manibus fricata fetet. semen eius est
candidum ⁊ minutum.

De coloquintida.

Coloquintida de qua dicitur quarto
c Regū. iiij. est genus herbe amaris
sime. s. cucurbita agrestis qꝛ more
cucurbite flagella tendit iuxta terram. fructu ro
tundo ⁊ similis cucumeri vsuali. Hec herba q̄i
vitis se diffundit i sepib⁹ fructu modico ⁊ rotū
do (vt di. Isid. li. xvij.) ſm dia. ꝟo coloqntida
que dicitur turbida alexandrina aliquando in
uenitur sola ⁊ tūc est mortifera ⁊ venenosa. si/
cut herba que dicitur squilla idest cepa marina.
Sed quādo cum multis inuenitur. nō ita p om
nia est nociua. habet autē medullam/corticeꝫ
atqꝫ semen. Medulla optima est in medicina
Semen secundario. sed cortex nullius vel mo
dice est virtutis. vnde illa medullā est laudabi
lis que est alba ⁊ cui semina bene sunt inserta.
illa autem parum attendēda que cū concutitur
multū sonat. similiter quando de facili puluerī

zatur. virtutē habet dissoluendi/ ꝛ consumendi ex amaritudine ꝛ diuidēdi ꝛ penetrandi. ex sue substantie subtilitate flegma purgat ꝛ melancoliam. vnde dicitur valere contra quotidianam febrē ꝛ quartanam/ si modo debito patientibus offerat. dolori dentiū subuenit. lumbricos idest longos ꝛ lumbricos vermes ventris excludit. vermes aurium puluis eius interficit splenis ꝛ epatis duriciam aperit/ si succus eius cum feniculo ꝓpinetur. eius decoctio emoroidas idest sanguinis venas aperit ꝛ mēstrua ꝓuocat ꝛ educit. has ꝛ alias multas virtutes hꝫ vt dicit diasco. ꝛ platea. ꝛ etiam pli.

De Croco.

Crocus de quo dī eccla. iiij. ꝛ treñ. vltio. hec herba ab vrbe corinthio sic est dicta vbi maxime abundat (vt dicit Isido. li. xvij.) et herba cū flore suo sic est dicta. Sed flos in quo est potissima virtus crocum dicit. ꝛ est optimum quando est recens odoris/ boni/ longum/ parū/ album/ integrum/ neqꝫ in fragmenta cōminutū/ in spiratione bonū. ꝛ cum carpitur inficiat/ ꝛ tingit manum ꝛ leniter est acutum. si huiusmodi nō fuerit vetus cognoscit quādo adulteratur. aut admixto croco/magmati causa agendi ponderis: aut cū spuma argenti trita additur. sed ꝓditur si puluerulentū inuenitur/ ꝛ si decoctum ab odore ꝓprio immutat. ꝛ dicitur crocomagina superfluitas que relinquit ex aromatibus ex quibꝰ croceū fit vnguentū (huc usqꝫ Isi. Secūdum diasco. vero due sunt species croci. ortensis dictus ab orto in quo nascitur ꝛ orientalis a loco vbi crescit sic vocatur. ꝛ est iste nobilior ꝙ ortensis nec apponitur in vomitiuis medicinis. ꝓducit autem florem purpureū. caput habens ad modū viole. in cuius medio tres vel quatuor flores ꝓducit. eligendi sunt subrufi/ vel omnino rufi. subalbidi vero sunt abiciendi per decē annos possunt seruari. Est crocū calidum ꝛ siccum in primo gradu. ꝛ in suis qualitatibus temperatū ꝛ ideo est confortatiuum. vnde contra debilitatē stomachi ꝛ defectum cordis multū valet ruborem oculorū ex sanguine vel macula tollit/ si tritū cū rosis ꝛ vitello oui oculis apponat. huc usqꝫ dia. ꝛ platea. Vnam. n. ꝓprietatē hꝫ crocus qr in folijs p totum hyemē retinet virorē nec deponit illū quātumcūqꝫ frigus intendat. In estate vero deficiunt eius folia penitꝰ ꝛ marcescūt. ꝛ post mediū autumnū iterꝫ crescūt/ ꝛ tūc flores eius in tenui stipite exeūt ꝛ ꝓrumpūt. Sicut aūt di. ari. lib. vegetabiliū. crocus hꝫ magnā ꝯuenientiā ꝛ similitudinē cū cepa ꝛ ascolonia in radice/ differt tñ ab utraqꝫ qm̄ cepa siue radix croci est continue rarius ꝛ nō facit semen sicut ascolonia sꝫ etiā est tota rō eius sementina in radice ꝛ oms tunice croci sunt macre. ꝛ nō recipiūt tunice eius orti ab vna pte cepe sue sicut accidit i ascolōia ꝛ domestica cepa. sed incipiūt tunice croci a locis germinationū venarꝫ cepularꝫ ꝛ hoc est ꝓprio croci (vt di. ari. Habet aūt cepa croci radices capillares qbus adheret terre ꝛ attrahit sibi nutrimentū. vt liliū ꝛ alliū ꝛ hmōi. ꝛ qñ cepa croci est grossa ꝛ iam matura incipit diuidi ꝛ multiplicari in capita multa ꝓprias tunicas ꝛ radices habentia ꝛ ex singulis crescit planta. Ex quo pꝫ ꝙ in eius capite seu radice est eius virtus seminatiua/ que est sui multiplicatiua/ ꝛ sue speciei ꝯseruatiua. Quod crocū pli. siquidē li. xx. c. xx. cōmendat. crocū inquit cum melle nō soluit. nec cum aliquo dulci/ facilime aūt cū vino aut cū aqua vtilissimū est in medicina. destruit. n. oēs inflationes ꝛ dolores oculorum maxime si cū vino fuerit mixtū/ pectori stomacho ꝛ epati summe vtile ē. que crocū prius biberit/ ebrietatē ꝛ crapulam nō incurrit. corone aūt ex eo facte resistūt ebrietati nec pmittūt hoiem inebriari. somnū facit. ꝛ stimulat venerē. flos eius illitus igni sacro subuenit. de croco fit vnguentū cīnnū ꝛ croceū quod greci crocomagē vocant ꝛ valet ꝯtra suffusiones oculorꝫ. ꝛ est optimū qđ gustatū dentes inficit ꝛ saliuā. vlcera capitis purgat. foramina ꝛ inflationes sedat. serpētum ꝛ aranearū morsus ꝛ scorpionū puncturas curat. huc usqꝫ plinius.

De Cepa.

Cepa vel cepe est herba cuiꝰ vis tota est in radice ꝛ in semine. ꝛ ideo sic cepe vocatur (vt di. Isido.) qr nō hꝫ nisi caput. De cepe di. ari. li. de plan. cepe inquit ꝛ ascolonia faciūt bis folia. ꝛ hꝫ cepe stipitem in quo facit semen. ꝛ hꝫ radicē pluribꝰ tunicas vestitā ꝛ sub radice hꝫ alias radices q̄si capillares/ quibꝰ nutrit grossa radix. ad totam herbā humor transmittit radicalis. primo aūt anno nō ꝓficit in radicē/ sed in secūdo ꝓpꝰ ꝙ seminat. Similiter nec semen aū scđm annū facere cōsueuit nec facit semē in folliculo sicut allium ꝛ quedem alia/ sed in summitate stipitis semen super quosdā pediculos. i. pedes puos se dilatat. Spēs aūt cepe est duplex. s. domestica ꝛ siluestris que canina ab aristo. nūcupat. canina aūt cepa flores hꝫ albos versus celū ꝛ virides quodāmodo versus terrā ꝛ talis cepa vꝫ ꝯtra apostema. Habet aūt cepa domestica stipite ꝯcauū ꝛ sine nodo ꝛ sicut renouat folia ita ꝛ radices (vt di. ari. in predic. li.) Scđm dia.

cepe domesticum vtile est ad medicinaz et ad cibuz. Est aũt viscose et frigide nature et maxime illud quod est oblongũ etiam magis quam rotundum. et magis rufum quam album et magis siccuz quam recens. et magis crudũ quam coctum. comestum fastidiũ tollit. oris fetorem diminuit. ventrem mollit. cibos condit. succus eius cũ melle caliginem oculorũ detergit. succus eius litargicis subuenit. auribus cũ lacte mulieris instillatus eius dolorem sedare cõsueuit. comestum temperate, prout cõuenit viscosos humores incidit. ora venarum apit. vrinam et mẽstrua prouocat. venenuz educit. morsus rabidi canis extinguit. et alijs venenosis morsibus succurrit et resistit. cutẽ calefacit et poros aperit. et ideo sudorem prouocat et educit. et comestũ crudum nihil nutrimẽtum corpi tribuit. colericis obest. flegmaticis conuenit. sitim facit. inflationem gignit. et acumine suo caput pcutit atque ledit. et nimis comestũ aliquando inaniam idest insaniaz inducit et terribilia somnia videre facit/ precipue si ab exeũtibus egritudinem comestũ fuerit. lacrimas solo odore prouocat. et visum ledit (hucusque dia.) De cepa aũt dicit pli. li. xx. c. xvij. cepe apud grecos multa sunt genera. et eis omibus est odor lacrimosus. et est optimum qđ est rotundissimuz. et acrius est rufum quam candidum et crudũ quam coctũ. seritur et plantatur. sed quãdo seminatur ante ãnũ sequẽtem nõ facit semen/ et quãdo facit corrũpitur ipsum caput. vnde ex corruptione iacti seminis gignitur ipsum caput et pductio seminis capitis est corruptio. vult aũt seri semen cepe in solo terre fosso herbarum aliaruz radicibus extirpatis. semen eius nigrescere incipiens metitur anteque totaliter maturescat. radices optime in paleis cõseruantur. et licet cõtingat capita inueterari aqua salsa et tepida sunt capita intingenda et ita efficiuntur diuturnia et esui meliora. h in siccis ad seminandũ vel ad plantandum sunt vtiliora. multi etiam capita ceparum sicut et aliorum suspendũt in fumo supra ignem/ et sic ne germinent cõseruantur qđ sepe extra terram facere certum est. sicut et alliũ nisi p artificiũ caueatur. Idem lib. xx. c. vij. Cepe siluestres nõ sunt sapide neque multum cõmestibiles/ sunt tamen multi medicinales. ipso enim olfactu caliginidentur. magis aũt vnctione prouocant oris vlcera sanant. morsus caninos cũ melle et vino curãt morsibus etiam serpentum obuiant. auricularum sonitũ et grauitatem emũdant. cum adipe ansernio aut cum melle lumborum dolores iuuant. hucusque Plinius.

De Cepe canino.

Cepe caninum dicitur squilla et inuenitur iuxta mare. vnde a platea. cepa marina appellatur. reperitur autẽ quandoque sola et tunc mortifera ac venenosa ẽ si succus recipiatur/ nisi eius venenositas reprimatur. Solent aũt solernitani eam diuidere in plures partes/ et plantare in ortis sigillatim et ita reprimũt venenum eius. reprimitur autem malicia si in vino et oleo aliquantulũ dimittatur et sic in medicinis apponatur. Debet aũt scindi ista cepa et interiora et exteriora abici/ quia exteriora sunt mortifera pre nimia caliditate/ et interiora pre nimia siccitate/ sed media sunt tempata. multum conuenit medicinis.

De Cucumere.

Cucumer. ris. quedam est herba de qua dicit Isido. li. xvij. Cucumeres sunt dicti/ eo quod interdum sunt amari qui dulces nasci perhibentur si lacti mellico eorũ semen infundatur. Diasco. aũt dicit cucumeris natura frigida reperitur ventrem soluit. stomacho accomodatur quibus animus deficit succurrit etiã odore. folia eius trita vulneribus medentur que impssserit canin⁹ morsus. semen eius tritum cum vino dulci/ et potui datum/ vesicam iuuat laborantem. Scđm plini. autem. lib. xx. c. ij. et iij. cucumer est ortensis et siluestris cuius radix est magis grossa et alba/ ex cuius succo fit electuarium quod ẽ necessarium in pluribus medicinis.

De Cucurbita.

Cucurbita scđm Isido. nomen est grecum/ cuius origo latinis ẽ incerta. Eius genera sunt multa (vt tangit Isido. li. xij. / Et di. idem plini. Est aũt cucurbita alia domestica et ortensis/ alia uero siluestris. Domestica vero in ramos et folia pariter et flagella ad modum vinee se diffundit et quibusdam ligamentis se cõuertit sicut vitis/ et hz quosdã flores albidos quos emittit potissime cõtra noctez sine appodiatione florere põt. sed fructus eius vix proficit/ immo deficit vel putrescat/ quando ad modũ vinee a terra nõ erigitur et lignis et virgulis non sustentatur. Est autem cucurbita secundum platea. frigide et humide complexionis et in qualitatibus tempate. in calidis regionib⁹ pcipue inuenitur. cuius semina in terrã piecta herbã pcreant ex qua producũtur flores et tandẽ fruct⁹ plenissime et medulla

cuius cortex primo est mollis/sed quando pue nit ad maturitatem ad modũ ligni indurescit fructus eius quãdo noua sunt cõueniunt cibis τ semina medicinis. Sunt aũt semia eius diu retica τ diuisiua ꝓpter sue substantie subtilita tem. τ ideo valent contra opilatonẽ epatis τ re num ac vesice acutũ patientib⁹ cucurbita elixa assata cibus est in mediana. Nam materiam i firmitatis purgat ꝑ vrinam τ aliquãtulum co lorem reprimit alterat τ cõfortat. semina eius post maturitatem colligunt/abluũtur/τ ad so lem desiccant/ne ꝓpter humiditatem supfluã corrumpant in loco sicco ꝑ triennium reseruan tur (hucusq platea.) Scdm plini. aũt succ⁹ cu curbite valet cõtra sacrum ignem τ tumorẽ ocu lorum/mitigat dolorem aurium si tepidum i- mittatur/semen eius tritum in puluerẽ vel insꝑ sum replet cauata vulnera/cinis corticis valet cõtra cõbusturam. Dicit autem adhuc pli. lib. xx.c.iij. Est cucurbita siluestris digitalis gros situdinis nascens in saxosis locis/cuius succ⁹ stomacho τ visceribus multum ꝓdest. renum τ lumboꝝ paralisi subuenit/medulla eius cum absinthio τ sale dolorẽ dẽtium tollit. succ⁹ eius cum aceto calefac⁹ mobiles dentes sistit. caro eius sine semine clauis pedum. i. apostemati- bus succurrit. vinum cũ eo feruefactum oculo- rum impetus tollit. folia eius trita τ cocta vul neribus subueniũt. semen ei⁹ potatum cum vi no venenũ vincit. comedi nõ debet q2 inflatio nes facit. Est aũt cucurbita agrestis ẽm Isid. lib. xvij. idem qđ coloquintida herba multum amara queadmodum cucurbite. versus terram tendit habens folia grauis odoris/vt cucurbi ta. τ fructũ rotundnm facit sicut cucumer vsua lis (vt dicit Isido. ibidem. Quere supra đ na tura coloquintide.

De Celidonia.

C Elidonia est herba croceos habẽs flores atq fructum croceũ tangen- tis man⁹ intingens/sic dicta leo ꝗ in aduentu hyrundinũ videt erũpere vel flore re (vt dicit Isido. li. xvij. celidon eni grece hyrũ do dicit latine (τ subdit Isido.) vel dicit celi- donia q2 pullis hyrũdinum si oculi ledent/ma tres illis ex hac herba medicant. Item etiã reci tat Plinius. ꝗ succo celidonie oculi hyrundi- num eruti siue lesi ad statum pristinũ reuertunt Alias siquidem hꝫ notabiles virtutes. hꝫ eni virtutem dissoluendi. attrahendi. ꝯsumendi. vt di. dia. dolorem dentiũ mitigat. caput pur- gat/menstrua ꝓuocat/τ matricem mũdat/fistu lã oris τ cancrũ curat. ẽm pli. dia. τ platea.

De Centaurea.

C Entaurea est herba amarissima/ca lida/τ sicca in tertio gradu. τ ideo fel terre est vocata vt dicit Isid. q2 a chirone centaurea eius virtus primitus est in uenta. vt dicit idem li. xviij. Est aũt duplex. s. maior τ minor. Prima quedẽ maiores habet ramusculos τ flores τ est maioris efficacie quã minor (vt dicit i platea.) Et ibidẽ dicit ꝯstan. ꝙ radix maioris calida est τ sicca in secũdo gra du/τ habet quandam amaritudinem cum dul cedine. et ideo habet virtutem conglutinandi. τ ex amaritudine habꝫ vim diureticam τ diui- siuam: plus valent flores τ folia in medicina/ ꝙ alia que sunt in ea. dolorem eni vẽtris sedat visum clarificat/τ renes τ splenẽ deopilat/pa ralisim curat/vermes ventris cum melle necat. vulnera radix eius consolidat. vt dicit diasco. plini. τ platea.

De Daphiro.

D Aphirus grece laurus dicit latine vt dicit Isido. lib. xvij. τ est laurus a verbo laudis dicta. lauri enim ra mis τ folijs cum laudibus victoꝝ capita coronabant. τ ideo aput antiquos lau dea vocabatur. sed post sublata. d. τ subroga ta. r. laurus est dicta sicut quõdam dicebant me- di dies/que nunc meridies solet dici (vt dicit Isido.) hanc arborẽ vocant greci daphirẽ/eo ꝙ nunꝙ deponat viriditatem. hyeme enim vi ret τ estate. τ ideo inde victores potissime co- ronant (vt dicit Isido.) τ subdit. Hec sola ar- bor a vulgo creditur minime sublimari. vnde fuit appollini primit⁹ ꝯsecrata. de q̃ dicit ma- gister in historia sup illud verbũ ꝯsuluit isaac dñm. Gene. xxv. Rebecca ex timore gentiũ q̃s viderat in peuntib⁹ spẽm lauri quã tripodẽ di cunt capiti supposuit τ ramis herbe que agn⁹ castus dicit incubuit. vt visiones veras viderꝫ τ fantasticas nõ sentiret. De lauro siquidem di cit pli. li. xvi. c. xxx. laurus triũphis ꝓprie dedi catur que gratissima est domibus cesarũ atq pontificũ q2 domos adornat. Et sunt duo ge nera eius. s. delphica τ cipria. Lauro dephica delphis primo coronati sunt triũphantes. Ci pria vero romani primo suos coronabãt. mo- do aũt multe sunt lauroꝝ spẽs/sed differunt in virore τ magnitudine filioꝝ τ similitudie bac carũ. Est aũt arbor multiplici speciei τ enume rat pli. xiij. spẽs arboris eiusdẽ/inter q̃s ponit qͣdam spẽm lauri ꝙ dicit fuisse magno ioui τ appollini delphico dedicatã. τ iõ tell⁹ laurife ra i domib⁹ τ i satis a fulmie mãet tuta. sine ãt lauri pñtia nõ solebat apopllo dare rñsa sua.

et ideo quia diuinis credebatur cōuenire honoribus honorem triūphis obtinuit. nec licebat laurum pollui in vsibus illicitis et prophanis quia propter propitianda numina super altare poni debuit ⁊ offerri. Cesar autem tiberius celo tonante laurum in capite solitus erat ferre sicut ferunt contra fulminū metus. Narrat etiā pli. mirā rem / ꝙ cum augustus sederet in quodam orto iuxta drusillā augustā deiecit aquila de alto gallinam miri candoris illesam ingremium cesaris. tenuitq; gallina laurium ramū in rostro suo onustum baccis multis. gallinā ⁊ sobolē iusserūt auruspices obseruari / ⁊ baccas laureas seminari ⁊ cum diligētia custodiri / ex quibus prouenit silua triumphans cuius postea cesar laurum in manu tenuit ⁊ coronam in capite gessit. ac deinde alij cesares eodem modo ex eadē silua post obtentum triūphū / oportuit coronari (hucusq; plinius) De lauro siqdē addit diasco. ꝙ est arbor elegātis forme et magne aromaticitatis ac mire efficatie ⁊ virtutis. Nam folia eius viridia que multum odorifera sunt si contundantur mitigant ⁊ sanant pūcturam apuz vesparum / ⁊ omnē tumorē spergūt libros ⁊ vestes cū quibus ponuntur a tineis ⁊ vermibus custodiunt ⁊ a corrosione tutos reddunt / fructus lauri dicuntur bacce lauri / ⁊ sūt grana exteri⁹ nigra vel subrufa / interius alba ⁊ vnctuosa / in figura sperica / in complexione calida ⁊ sicca in secūdo gradu subtilē haben substantiam. ⁊ habent virtutem depurandi / cōfortandi. ⁊ in multis ponuntur vtiliter medicinis ex quib⁹ fit oleū preciosum quod valet contra multas ⁊ p̄cipue frigidas passiōes.

De diptano.

d

Iptanus est herba medicinalis cuius radix maxime conuenit medicinis. ⁊ debet eius substantia esse solida nō perforata / que cum frangit̄ nō puluerizatur virtutē hꝫ dissoluēdi / attrahēdi venenum / ⁊ cōsumendi. vnde valet cōtra venenosos morsus / ⁊ supposita vulnera ⁊ potata (vt dicūt dia. ⁊ platea.) cuꝫ paucis additis dicit̄ in multis habere virtutem tiriace / mēstruum ꝓuocat / ⁊ educit secūdinas / ⁊ fetum mortuum excludit / epilenticis ⁊ paraliticis cuꝫ succo rute subuenit (vt di. dia.) De hac herba di. plini. li. xxv. c. viij. ceruе inquit diptanum prio ministrauere. nam eius herbā comedunt / vt facilius pariant / ⁊ si sagittis fuerint lese diptanū querunt. quē comedentes ferrū excutiūt in vulnere derelictum. Ideꝫ dicit basilius in exame. ⁊ ambro. ⁊ expositor vbi loquit̄ de hinulis ceruorum. hec herba secundum plini. crescit i pluribus locis. sed illa minus est laudabilis que crescit in agris pinguiorib⁹ siue crassis. que autem crescit in locis asperis vel siccis melior est cuius minima portio gustata accendit os. (vt dicit Isi. li. xvij.) sicut dicit diptanus est mons crete ex quo diptanus nomē accepit. vnde virgili. Cerua vulnerata saltus pagrat diptanum querit. Tante enim virtus est vt ferrū a corpore excutiat. vnde ⁊ eius pabulo fere percusse eiciunt sagittas corpi inherentes. hanc quidā pulegium maris vocant / q̄r habet tela eiciēdi bellica potestatem. vt dicit Isido.

De draguntia.

d

Raguntia est herba sic dicta eo ꝙ hasta eius in modum colubri maculis sit respsa similitudinem imitatur vipere vel draconis. vel quia herbam ipsam vipere timent (vt di. Isido. li. xvij.) hec a multis serpentaria vel colubrina nūcupatur. Nam florem habet purpureuꝫ / diuisum / ⁊ aptum sicut os serpentis / de cui⁹ medio ꝓcedit quasi lingua serpētea acuta / nigra ⁊ rotunda. ⁊ in medio floris ipsius surgit quasi caput / semine grosso ⁊ rotundo / prius viride deinde rufum efficitur quando incipit maturescere. herba ista ſm dia. magne est efficacie ⁊ virtutis. nam radix eius exsiccata ⁊ puluerisata cū aqua rosacea faciem clarificat ⁊ colorat cum sapone gallico fistulam sanat mundat / ⁊ desiccat ⁊ os eius ita dilatat vt os fractum vel putrefactum extrahi queat. cum aceto ⁊ calce viua cancrum curat. folium eius in vino decoctum apostemata maturat / succus eius auditum ex frigida causa lesum sanat / visum clarificat / mēstrua ꝓuocat / emoroides idest inferiores venas sanguine fluentes consumit ⁊ desiccat / succus eius interius sumptus aborsuꝫ ꝓuocat / odore suo serpentes fugat / non enim leditur corpus a serpentibus / si cum eiusdem herbe succo iunctuꝫ fuerit aut linitum. hucusq; dia. ⁊ pla.

De draganto.

d

Ragantum secundum platearius ⁊ auicen. est gummi cuiusdaꝫ arboris cuius humor vel actiōe caloris vel constrictione frigiditatis naturalis indurescit / cuius species est triplex. nam est album purum ⁊ clarum. et illud melius est.

est etiã subrufum ⁊ citrinũ quod nõ ẽ adeo bonum sicut albũ/ cui nihil terre admixtũ est. qđ albũ est ꝯuenit frigidis medicinis subrufuꝫ ⁊ citrinũ debet ꝯponi in calidis. p. xl. annos seruari põt virtutẽ habet infrigidandi/ humectandi ⁊ mũdificandi ex frigiditate ⁊ humiditate conglutinãdi ex sua gummositate. valet ꝯtra vicia pectoris in electuarijs ⁊ sirupis. nam pect⁹ sic cũ humectat humorẽ perditũ restaurat/ tussim sedat/ scissuram labiorũ ⁊ oris vlcerationẽ conglutinat atq; sanat/ faciẽ mũdificat ⁊ dealbat. arthericos iuuat/ contra dissenteriam prodest. vt dicitur in pla.

De ebeno.

Ebenus est lignũ ethiopicũ colorẽ habẽs nigrũ tactum lenẽ/ durum/ planũ ⁊ ponderosum. vnde ꝓpter poroꝝ compactionẽꝫ positũ in aq̃ statim submergit᷑ atq; petit fundũ. vt dicit᷑ in libro vegetabiliũ. Est aũt gustu stipticuꝫ ⁊ mordax/ qđ igni appositum citius rapit ignẽ ⁊ suauem fumũ emittit/ ⁊ odorẽ. in coticula ꝯfricatũ rufum oñdit colorẽꝫ. virtutẽ habet purgatiuaꝫ ⁊ ꝯfortatiuam. ideo collirijs vtiliter abibet᷑ (sicut di. pli. ⁊ diasco.) De ebeno etiã ait Isido. lib. xvij. eben⁹ inquit in india crescit ⁊ in ethiopia qui cesus diu indurescit in lapidẽ. cuius lignũ nigrũ ⁊ cortex lenis vt lauri. indicũ maculosum est ⁊ vanũ. sed melius qđ in nullo maculosum. sed nigrũ est ⁊ lene. Solet aũt poni iuxta crepundia vt infantẽ visu nigra nõ terrerant vt dicit Isido. ⁊ virgilius. ebenũ ꝯmendat plini. lib. xij. c. v. dicens ebenũ esse arborem auro ꝯpabilem. ideo ethiopes solebant ebenũ cum auro ⁊ ebore offerre impatorib⁹ ꝓ tributo. vñ ⁊ regina saba legit᷑ talia ligna dedisse salomoni. quarto Regum. iiij.

De edera.

Edera ab herẽdo est dicta. vt di. Isido. eo ꝙ arboribus adhereat vel dicitur ab hedo/ q: sumpta in cibũ a capris lac multiplicat vnđ nutrimentu r hedi. radix eius durissima ꝑforat. frigiđ est nature ⁊ frigidã indicat esse terrã vbi crescit virorem diu seruat ⁊ nõ ꝑdit folia que diu viret amari ⁊ stipici est saporis. hedere aũt ꝭm pli. libro. xvi. c. xxxiij. sunt due spẽs. s. alba ⁊ nigra s. masculus ⁊ femina. Masculus est maior ⁊ i folijs durior ⁊ pinguior. hedera vero alba fructum habet albuꝫ. ⁊ nigra nigrũ. Solent autẽ poete coronari folijs hedere in signũ viuacis ingenij ⁊ subtilis. q: hedera semꝑ viret. similiter hedera coronati incedebant illi qui sacris liberi patris. i. bachi ministrabãt. vnde hec arbor deo vini sacrata fuit. silr ⁊ marti. vñ ⁊ allexander magnus suos milites decorauit hedera qñ de india triũphauit. vt dicit idẽ plini. exemplo liberi patris qui galeas suorũ tirso hedere adornauit. Est aũt arbor vt dicit idem. multuꝫ in altum se extendẽs/ ꝙ diu inuenit arborẽ vel murꝫ per quẽ serpat. radicosa seu ramosa habẽs brachia ⁊ baccas quasdã sed amaras. cuius vmbra est nociua ⁊ satis inimica frigori/ serpentũ gratissima rumpẽs muros ⁊ sepulchra. vñ mirꝫ est ꝙ haberi in honore a veteribus fuerit ꝯsueta. folia habet intercisa ⁊ angulosa. grauis odoris ⁊ plana/ sed amara/ sub quorũ vmbra latent vermes. Item caplo tricesimoquarto. mira ꝑditur facere natura herede ad explanda vina. nam si fiat vas ex ligno eius vina transfluere ⁊ aquã si qua mixta fuerit remanere certuꝫ ẽ huiusq; plinius.) Secundũ diascoridem autẽ hedera quãuis sit amara/ vtilis tamen est medicine. nam virt⁹ ei inest stiptica ⁊ constrictiua ⁊ ideo dissenterijs medet᷑. succus eius in narib⁹ instillatus/ caput purgat ⁊ dolorem eius mitigat. succus eius cum oleo tepidus/ aurib⁹ immissus/ cõtra surditatẽ iuuat. Item idẽ hedera ex cõtrarijs est composita. ⁊ ideo in causis contrarijs operatur. ꝓpter quod virtuteꝫ habꝫ maturatiuam/ attractiuam/ mũdificatiuam/ ⁊ mitigatiuam. ⁊ apponi sepius solẽt eius folia ad cocturas. eius gummi diuerticum est ⁊ dissolutiuum. valet contra calculum. eius folijs nutritus hircus sanguinem habet acutiorem. ⁊ ad frangendum calculum in renibus ⁊ uesica fortiorem. Est autem quedam species herede sup cuius folia cadit ros ⁊ inuiscatur ac in ladonum commutatur. cuius virtus magna a medicis experitur. nam fumus eius menstrua prouocat ⁊ educit/ secundinas expellit/ reuma compescit/ caput ⁊ sensus confortat/ tussientes iuuat/ ⁊ fluxum ventris sedat. ⁊ in multis medicinis adhibet᷑ vtiliter. vt di. dia.

De elitropio.

Elitropium est herba sic dicta eo ꝙ solstitio estiuo floreat. vł quia solis mõtibus folia circumacta cõuertat Unde a latinis solsequium appellatur (vt di. Isido. lib. xvij.) nam sole oriente flores suos aperit/ ⁊ cum sol occubuerit/ iterum se reducit ⁊ hec verrucaria dicitur/ eo ꝙ extingat verrucas ⁊ abstergat/ siue potet᷑ siue cataplasmetur. (vt

dicit Isido.) secũdum aũt platea. solsequium solis sponsa dicitur. ⁊ est herba frigida ⁊ humida in secũdo gradu/ cuius succus bibit⁹/ valet cõtra venenum sumptũ interius. valet etiaȝ cõtra morsum caninum ⁊ venenosum/ si trita supra vulnus ponatur/ cõtra calefactionem epatis ⁊ opilationem multũ iuuat ⁊ valet.

De Eleboro.

Leborus (vt dicit Isido.) ab eleboro fumo sic dicitur vbi plurimũ gignitur. hunc romani veratruȝ dicunt. eo ꝙ sumptum mẽtem motaȝ in sanitatem reducat/ cuius duo sunt genera. s. album ⁊ nigrum alb⁹ dicitur eleborus/ q: radices habȝ albas/ ⁊ albos ⁊ flegmaticos humores purgat. niger vero nigras radices habet/ ⁊ nigros humores. s. melancolicos purgat siue mundat. Est aũt secundum dia. ⁊ alios auctores herba multũ violenta in virtute ⁊ recipienda medicinaliter cuȝ cautela. multũ enim ledit ⁊ cito interficit quãdo indiscrete aliquib⁹ adhibetur. valet tamen ꝯtra multos morbos/ si debito exhibetur modo (vt di. dia. q: quartanas febres soluit/ vermes in auribus ⁊ alias interficit/ epilẽticis ⁊ litargicis subuenit/ eius puluis si cum pane misceat/ ⁊ a muribus comedat mures interficit (vt dicit dia. et etiam plateari) Inter omẽs aũt huius herbe duas spẽs melior est eleborus albus ⁊ est calide ⁊ sicce cõplexionis in tertio gradu ⁊ crescit in locis montanis ⁊ humidis ⁊ habet folia similia plãtagini sed longiora ⁊ in fine acutiora ⁊ stipitem vni⁹ cubiti siue magis. cuius radix laxat multum superius ⁊ inferius. ⁊ nunquam debemus eleboro vti/ nisi materia fuerit digesta prius ⁊ preparata. ⁊ tunc etiã cũ cautela. ⁊ ideo Ipocras di. si uelis eleborum ducere moue corpus/ ne. s. sumens eleborum semp dormiat. ⁊ habet virtutem resoluendi humidũ in ventositatem. vnde sequit suffocatio spirituũ ⁊ mors (vt di. dia sco. ⁊ pla. (Eleborus aũt niger multum periculosior est.

De Esula.

Esula quedam arbor est que a medicis calida dicitur in tertio gradu atꝗ sicca (vt di. dia.) cuius radix maxime valet in medicinis/ cuius multe sunt species. ⁊ illarũ virtus nũc est in lacte ⁊ in humore/ nunc in semine nunc in radice vnde dicitur. Lacanabula parat caputia semine gaudet. Esula radicis cortice prestat opem. Est enim esula herba plana habens folia ⁊ rupta emittit lacteum humorem qui quidem est vlceratiuus ⁊ carnis siue cutis corrosiuus. flegmaticos purgat humores. etiam valȝ hidropicis ⁊ alijs patientibus ex humore flegmatico varias passiones

De Eruca.

Ruca est herba alba domestica aliquando siluestris calida ⁊ humida diuretica ⁊ aperitiua. renes confortat/ paralisim curat/ vrinam prouocat/ vesicaȝ ⁊ renes purgat/ vtilis est in cibo ⁊ in medicina/ flores eius apes diligunt ⁊ frequentant. vt dicit plinius.

De Enula.

Enula est herba cuius maneries est duplex. scilicet ortulana ⁊ cãpana que maioris est efficacie in radice. Nã radix debet colligi i principio estatis ⁊ in sole exsiccari/ ne ex humiditate corrumpat. virtutem habet leniendi/ mũdificandi/ ⁊ neruos cõfortandi/ ⁊ viscosam humiditatem cõsumendi valet mirabiliter in frigida tam cõtra tussim ⁊ spũalium membrorũ frigidos passiones. vnde scriptum est in marco. Enula campana reddit precordia sana.

De epithimo.

Epithimum est flos thimi que ẽ herba cui⁹ tota virt⁹ in flore est. naȝ solus flos ponit in medicinis (vt di. dia. pli. ⁊ pla.) virtutem hȝ purgandi flegmaticas vel melancolicas passiones. vnde valet cõtra quartanas ⁊ etiaȝ quotidianas accessiones. valet etiam ẜm constan. cõtra stranguriaȝ ⁊ difficultatem vrinãdi ⁊ etiam cõtra splenis ⁊ epatis opilationem.

De ebulo.

Ebulus est fruct⁹ siue herba i folijs ⁊ in stipite sambuco quidẽ arbori simillima. cui⁹ radicis cortices frondes ⁊ flores sunt vtiles in medicina. hȝ etiam ẜm dia. ⁊ pli. virtutem dissoluẽdi ⁊ cõsumendi grossum flegma ⁊ viscosũ. Vñ succ⁹ ebuli valet cõtra arteticã ⁊ ꝯtractõeȝ neruoꝝ manuũ atꝗ pedũ. vȝ etiã ꝯtra leucoflegmantiã. i. hidropisiȝ ex flegmatica cã atꝗ frigida siue alba. vȝ etiã ꝯtra tumores ⁊ collectiões intercutaneas vbicũꝗ in corpe colligant. Item vȝ maxime ꝯ ꝯcussiones corpis atꝗ casus/ si patiẽs in eius decoctiõe frequẽtius foueat. nam dolorẽ mitigat/ tumorẽ sedat/ virtutẽ ⁊ robur neruis ⁊ iunturis ossium administrat. odore quidẽ est ebul⁹ herba fetida ⁊ sapore min⁹ grata/ sed in virtute ⁊ efficacia ab antiqs medicis optima ad medicandũ est apud veteres iudicata. vt dicit plinius diascorides ⁊ platea.

De fico.

F Icus est arbor a fecunditate dicta alijs enim arboribus fecūdior est nam ter quaterq; p singulos ānos fructum gignit atq; altero maturescente oritur alter statim. Ficus autem egyptia fecundior fertur. cuius lignū in aqua missuz ilico mergit͛ ⁊ cum in limo aliquādiu iacuerit/ deinde in supficiez sursum eleuat͛. versa vice maturē. qm̄ madefactum debuit humoris pōdere residere. Tempore vero pictagore/ alebant͛ ficubus galate anteq̄ idem ad eos carnis vsū que fortior est abus transtulisset. a senibus aūt in cibo sumpte ficus rugas eorum distendere ferunt͛/ tauros quoq; ferocissimos ad fici arboris colligatos dicunt repente mā suescere. ficus aūt cuiusdam arboris remedio que dicitur caprificus (vt asserunt) fecundat͛ (hucusq; Isido. li. xvij. c. vij.) Secūdum aristo. lib. vegetabilium humor corticis arboris qui est quasi sanguis ī aīalibus/ in quibusdā est lacteus. vt in ficu ⁊ in moro. sed fici lac habet vim coaguli ad faciendos caseos sicut flos cardi casealis. Est autem eius humor multū vnctuosus. ⁊ ideo ficus est multe fecunditatis. quod enim est vnctuosū transit in fructū/ ⁊ quod subtile ⁊ aquosuz in folia transmutat͛. que quidem sūt lata ⁊ scissa. ⁊ ī extremitatibus pinca ⁊ acuta/ quorū lacte siue succo membra genitalia pluuita dicunt͛ moueri ad pruritum ⁊ libidinis incendiū. Simile enim est sup Genesis tertio. s. ibi. fecerūt sibi d' folijs ficuū perizomata. cōtingit aūt ficum arborem (vt dicit aristo.) sterilescere aliquādo ꝓpter humoris defectum/ aliquādo ꝓpter superfluam humiditatis habūdantiam. ⁊ in vtroq; casu indiget medicina. vnde agricole ei subueniūt in defectu humoris p fimum cōuenientez ⁊ aquam dulcem. quando vero superhabundat humor arborem clauis pforant/ ⁊ superfluum humorem euacuant. sicut supra de arborū medicina est ostesum. De fico autem arbore siue ficu dicit plini. lib. xiij. c. viij. omnia que supra sunt de Isido. introducta. ficus inquit egyptia est arbor fecūdissima moro similis in magnitudine ⁊ in folijs ⁊ in aspectu. quater ī estate profert fructum. sed primum generat immaturum cui similis est ficus cipria que quater germinat ⁊ fructus quaternos facit siue parit. sed grossus eius non maturescit/ nisi prius incidatur/ ⁊ lactis superfluitas emittet͛. ⁊ emittit germina sua sine folijs in extremitate ramorum. ⁊ habet similitudinem in radice cum populo et in folijs in extremitate cum vlmo ⁊ est in quantitate fabe fructus magnitudo. Est autem ficus tenera arbor ⁊ debilitata. ⁊ ideo a forti frigore de facili leditur ⁊ potissime quādo incipit geminare. Item idem plini. lib. xij. c. vi. est ficus indica exilia quedam ferens poma vastis ramis transfusa/ qui rami in terra adeo incuruātur pondere suo q̄ terre infiguntur. ⁊ sic nouaz progeniem faciunt in circuitu circa parentem vel circa stipitem ⁊ tandem faciunt vmbram ⁊ densitatem q̄ pastores sub eius ramis ab estu ⁊ a vento se abscondunt. Superiores autem rami matris in altum valde se extendunt. collaterales vero vasto circuitu iuxta matrem se extēdunt. ⁊ quasi siluosa multitudine vmbraz magnam faciunt. folia autem sūt latissima ad modum pelte amonite disposita. poma autem facit multa sed modica que fabe magnitudinem vix excedunt sed inter folia calore solis ita decoquuntur q̄ pre dulci sapore ad comedendū digna miraculo reputantur. ad hoc dicit plini. lib. xv. c. xix. q̄ est quedam arbor que dicitur silvestris ficus que in alio nomine dicitur caprificus nunquam maturescens sed quod ipsa ex se non habet alijs tribuit. nam cultores solēt aperire ora radicum vel corticis arboris ficus. ⁊ ibi intus īfigere surculos ⁊ ramos caprifici ex quorum insertōne aperta radice attracto aere nouo ⁊ humore ei congruo vigorem recipit ⁊ virtutē vnde ⁊ humor lacteus qui est materia fructus in ipsius transit pastum. sicut supra patet in dictis almuri. in tractatu de causa fructificatiōis arborum ⁊ herbaruz. ⁊ ideo dicit q̄ tales arbores debent taliter iuxta fructiferas ordinari vt venti flatus euolantis in ipsam ficum ferant͛. ad hoc vtilior est ventus australis q̄ aquilonaris. quia simpliciter plus nocet ille ventus borealis ficui q̄ australis. quare in aquilonari pte minus proficiunt fici ⁊ plus arescunt. quia eorum humor lacteus facilime consumitur. et etiam congelatur vbi habet dominiuz talis vētus. De effectu autem fici vel ficorum quo ad radicem/ folium/ corticem/ ⁊ fructum. quere supra in tractatu de caruca in littera. C. vbi expssius continetur

De Fraxino.

F Raxinus est arbor. (vt dicit Isi.) crescens in locis asperis ⁊ montāis ex qua fiunt haste que franguntur Unde ouid ⁊ fraxinus vtilis hastis De fraxino aūt dicit plini. li. xvij. c. xiij. Inter arbores quas materie causa natura genuit vtilis fraxinus que est recta arbor alta seu procera ⁊ rotunda atque recta siue pineata folio.

que hominuz preconio achillis hasta vocata est cedro in aliquibus partibus ita similis est vt cortice ablata emetes fallit. cuius folia contra venenū sūt vtilia. naz succo expresso et potui dato contra serpentes summe opiferū est. tātaqꝫ ei vis est vt serpentes eius vmbram matutinam vel vespertinam nō attingant. qꝫ si inter ignem et folia fraxini ponatur serpens/ in ignē potius qꝫ in fraxinum fugiet. Sunt tamē folia eius iumentis mortifera in grecia/ ceteris autē ruminantibus sunt innocua. In italia vero iumentis nō obsunt. prius aūt floret qꝫ frondeat nec ante flores cōditos folia dimittit. Sūt autem duo genera vt dicunt greci. quedam est longa nō nodosa alia breuior est in folijs ac durior lauro silis. Alij vero diuidunt ſm fraxinū scitum. s. in campestrā et in mōtanam. campestris folia sunt magis crispa / sed montane magis spissa. et folia illa alijs sūt meliora (hucusqꝫ plinius.) Secūdum pla. autē fraxinus est arbor calida et sicca in secūdo gradu. cuius cortices et folia cum aniso et fungis qui crescūt super eam cōpetunt medicine. nam fluxum ventris stringunt. vomitum ex de fectu virtutis retentiue cobibent si cum aqua fluuiali et aceto decoquantur et super stomachum apponant.

De fago.

Fagus est arbor cui materia in multis ē necessaria. sed ut dicit Isido. lib. xvij. et pli. lib. xvi. fagus est arbor glandifera sic dicta. qr fagorum fructibus quōdam vixerunt homies. et ex eis sumpserūt cibum. Nam fagin grece comedere dicit latine vt dicit Isido. lib. xvij.) Plinius li. xvi. dicit sic. fagi glans exterius triangula cute leui includitur similis nucleo. sed cortice molliori cuius medulla muribus est accepta. et glires impinguat tardis etiam colūbis puenit et eas nutrit eius cortex multum est utilis/ maxime apud aquilonares pictos qui inde faciūt vasa diuersis vsibus valde apta. vt di. idem. c. x. Idem dicitur in eodem qꝫ glādes siue fruct⁹ fagi multum sunt dulces et nutribiles et carnes aialiū que inde nutriūtur facit coctibiles subito vtiles atqꝫ lenes. nam est arbor multū solida/ sed rara potius et porosa. et ideo nō multum durat (dicit idem) verūtamen eius substantia multis est apta ad asseres et multa fabricanda. cu⁹ substantia pura a vermibus nō corrosa arti vitree summe est necessaria. qr ex eius cinere vitrū cuz aliorum quorūdam appositione p ignis cōflagrationez artificialiter preparatur et pauca ligna inueniūtur que operi tam mirabili sint p omia ita apta. lignum quidem leue est ac porosum (vt dicit pli. et aliquantulum gūmosum in multis locis. et ideo de facili insandit et de facili corroditur a vermibus aut cōputrescit. flores etiā quosdam emittit ad modum tilie sed non ita odoriferos et tamē illos frequentant apes mel siluestre in concauitatib⁹ arborū colligentes.

De Faba.

Faba vt di. Isido. lib. xvij. dicitur a greca ethimologia. q. faga. nam fagin comedere dicit. Est enim genus leguminis quo antiqui in comedendo solebant vti. Huius spēs due sunt quarū altera est egyptia. altera est cōis et illa quādo dicitur fresa/. o qꝫ hoīes fredant molendo sepius ac cōfringant. vt dicit idem. Est aūt faba ſm dia. ſba in ortis et agris seminata/ cuius hasta surgit angulosa /grossa/ et nodosa/ folium vel folia in singulis nodis pducens lata /plana/ et aliquantulū obacuta. florem pducit albuz in summitate purpureum siue nigrum /odoriferū et multū ab apibus frequentatum. In hasta autem pducit diuersas hastas carnosas et oblongas que interius quasi sub diuersis domicilijs ab inuicem sunt distincte in quibus fabe p ordinem sūt locate. et ille tecte primo sunt virides exterius /interius vero albe atqꝫ molles/ et paulatim calore desiccante indurescūt/ et tandē pariter cōnigrescunt. et hoc maturitatis indiciū est. Est autem faba secūdum dia. et pla. frigida et sicca/ nisi sit viredis. et tunc est humida in primo gradu que viridis comesta parū nutrit humores grossos generat. inflationem in superiori parte ventris facit. et ideo stomacho est nociua. sanguinē grossum et melancolicū creat/ et fumum grossum qui cerebrum offendit. somnia vana et terribilia inducit. p decoctionem et assaturam eius ventositas inflatiua diminuit/ sed totaliter nō aufertur. fabis siquidē assidue vtētes dolorem intestinorum patiunt. splenē opilant. ventrem stringunt cum cortice comeste ad dirigendum sunt dure/ sed multum inflatiue. Est tamen fabe medulla mūdificatiua. Unde eius colatura faciem purgat. et potata pulmōnē mūdificat. apostemata mamillarū curat cuz rosis mixta. dolorem et liuorem oculorum lippitudinem abstergit masticata et timporib⁹ apposita humores ad oculos reumatizātes compescit. scissa et super venam insassaz posita sanguinem restringit. lac effluēs de mamillis sistit et effluere non permittit podagricis et arteticis cuz adipe ouis decocta subuenit si sup dolorisi locum cataplasmetur. tumores et collectiones

ă postematŭ repercutit si in principio decocta in aceto tumori apponatur. De fabe aût matura d. pli. li. xviij. c. xij. Inter legumina faba dicitur optima quã multi miscẽt cũ pane siue cum materia panis/ vt sic panis põderosior eẽ videatur pictagorica tñ snĩa dãnata ẽ. quare eius frequens vsus ebetare dr̃ sensus ⁊ somnia etiam facere estimatur. vel vt alij tradiderũt quoniã mortuorũ aĩe sunt in ea/ qua de cã varro tradidit flãmẽ. s. pontificẽ faba vesci nõ debere. sola aũt inter fruges etiã excisa crescẽte lũa crescit ⁊ replet̃. ⁊ ĩ aqua marina siue alias salsa nõ decoquit̃ serit̃ siue seminat̃ ĩ occasu pliadũ ⁊ ante hiemẽ. qñ est in flore aquas maxie cõcupiscit. cũ vero effloruerit diligit siccitatem ⁊ solũ siue terrã in qua seminata ẽ fecundat stercoris vice. ⁊ iõ in tessalia vertunt̃ agri in q̃bus fabe seminate fuerãt quãdo primitꝰ sunt in flore. Crescit aũt faba p se in multis locis ⁊ maxime in mauritanea ⁊ in insulis occeani septẽtrionalis. sed ita dura ẽ ꝙ vix decoq̃ potest. Nascitur etiã in egipto sed spinosa. ⁊ iõo cocodrilli eã refugiunt/ timẽtes ne oculi eorũ ledant̃ spinis eius cuius longitudo ẽ. x. cubitorũ habens caput admodũ papaueris/ coloris rosei in quo fabe includunt̃ nõ supra tricenas. ⁊ ẽ eius culmus siue calamꝰ geniculatus habẽs folia ampla ⁊ fructũ aliquantulũ subamarũ. radix eius ẽ comestibilis cruda ⁊ cocta ĩ magnitudine arundinũ similis radicibꝰ (hucusq; pli. li. xviij. c. xij.) sed in. c. xviij. d. idẽ virgilius inquit nitro ⁊ amurca fabã pscindentibus. ⁊ sic eã grandescere permittit. quidã etiã dicunt fabas citius crescere ⁊ adolescere si triduo anteꝙ seminant̃ in vrine aqua maturent hucusq; plinius.

De frumento.

Frumentũ a fruendo est dictum id ẽ a vescendo sicut ⁊ fruges (vt d. Isi. vnde frumẽ superior ps gule dicitur vnde potissime cibi sapor p̄sentat̃. Est autem propriũ frumẽti habere aristas in summitate spicarũ crescẽtes ⁊ grana iacentia in folliculis imminẽtes. Nã in omni specie frumẽti de radice erumpit culmꝰ ⁊ de culmo ꝓcedit spica. quibusdã folliculis siue testis cõtecta in quibus grana reducunt̃. In extremo autẽ spice ariste tenues ⁊ acute imminẽt in modũ spiculi a quibus spica nominat̃. q2 illis aristis quasi spiculis muniunt̃ ne auiũ minorũ morsibus spica a suis fructibus exuat̃. aut a bestijs teratur. cuiꝰ folia siue vagine quibꝰ fulcit̃ culmus ⁊ ambit̃ ne pondere frugis incuruet̃ dr̃ stipula quasi vsta ab vsto sic dicta. q2 collecta messe exuritur stipula ꝓpter agri culturam. cuiꝰ ps ad pastũ animalium reseruata/ palea dr̃ eo ꝙ primũ sola pascendis animalibus p̄beatur. cuius natura in tantum est frigida ꝙ obrutas niues fluere nõ sinat ⁊ adeo calida vt poma maturescere compellat (hucusq; Isi. li. xvij.) Sunt aũt frumẽti multi genera vt. d. idẽ Isi. ⁊ etiã pli. li. xviij. vtputa triticũ/ far/ ordeũ/ siligo/ panitũ/ ⁊ miliũ/ ⁊ huiusmodi. de quibꝰ post dicetur/ sed hoc ẽ generale. Circa hec frumenta etiã attẽdenda est soli siue terre qualitas vbi hec serant̃. nã quedã in vna terra proficiunt/ que in alia deficiunt ⁊ penitus marescunt nã ordeũ in noualibꝰ proficit vbi triticum deficit ⁊ arescit (vt dicit pli.) ⁊ sic de alijs ẽ intelligendũ. Itẽ attendit̃ seminatiõis qualitas. q2 quedã citius/ quedã tardius sunt seminanda. Nã citius semina hiemalia/ tardiꝰ estiualia. quedã etiã in terra profundius. quedam supficialibus sunt terre finibus cõmittẽda. vnde alio modo ẽ seminãdũ triticũ. ⁊ alio modo far sicut ⁊ alio tpe gith milum ⁊ luminũ sicut expsse dicit Hiero. sup Isa. xxviij. Item maxime attendit̃ cõgruitas tẽporis tam in seminando ꝙ in colligendo. q2 ẽm pli. li. xviij. hoc vtilius fit interlunio ꝙ tpe alio q2 tunc semina, sic collecta potissime a vicijs cõseruant̃ Itẽ attenditur tẽporis serenitas. vt dicit Isi. serere enim a sereno celo dicit̃. q2 tunc serendũ est ⁊ nõ per imbris. vnde virgilius. mundꝰ serendus meorũ. Et q2 (vt d. pli. ibidẽ. c. xvij.) accidit frumẽto viciũ. q2 si tẽpus fuerit nimis ventosum ⁊ hoc tribus vicibꝰ seu temporibus scz quando est in flore. ⁊ quando incipit deflorere ⁊ quando incipit maturescere. ex flato enim noxio spica euanescit ⁊ exinanit̃ ⁊ d̃ fructu suo patitur abortiuum. Itẽ nocet tempus pluuiosũ nimis. q2 tunc totũ vel extinguit̃ ex frigiditate humoris. vel in herbam ⁊ foliũ superfluũ luxuriat̃. Itẽ nocet calor subitꝰ ⁊ immoderatus sub nube clausus. q2 dum humor ad interiora radicis rapit̃ vi caloris tũc ex humore calido ⁊ viscoso nascunt̃ quidã fermiculi circa radicẽ ex quorũ corrositate fruges herbe viciat̃. Itẽ in grano circa folliculos nascũtur vermiculi corrũpentes frumẽti granũ quãdo spice in pluuiali tpe post calorẽ immoderatũ corrũpunt̃. Itẽ in tpe nimis sicco depauperatur frumẽtũ ex humore/ ⁊ sic perit ꝓpter defectum nutrimẽti. vel crescunt in eo quedam musce virides que vocãtur cãtarides/ virorem frumenti penitus corrodentes. quandoq; etiam multiplicantur locuste et bruci/ quorũ dente omnia deuastantur. Itẽ exigitur in ipo semine frumẽtali puritas. nã vt dicit pli. idẽ. c.

xvij. si femina de opite aut adipe tangerentur vtriqꝫ femina corrūperent. ꝛ iō cauendū est sū moope ne talibus misceāt. qꝛ oīa seminatiua que ab illis sunt infecta corrūpunt. Jtē reqritur in crescente frumento culture studiositas. oportet eni vt a supfluis cautius ꝛ diligenti⁹ expurget. nā vt dꝛ ibidē. Jnter oīa frumenta aliqū herba mortifera inueniꝛ vt lotiū lappatiū ꝛ huiusmodi. qꝺ accidit ex vicio ꝛ malicia attracti humoris vel ex defectu virtutis seu caloris sufficienter singula nō mutantis. Jtem ibidē dꝛ ex rore corrupto adherente folliculis in granis accidit corruptio frugis que dꝛ rubigo/ qꝛ spica inde corrūpitur ꝛ inanitur et in colorē rubigineū transmutat. Jnter oīa autē frumenti genera triticū obtinet principatū. qꝛ humane nature nihil ē amicabilius. nihil nutribilius. nihil etiā salubrius inuenitur. sed ꝺ hoc quere infra sub littera. S. quere etiam de messe ꝛ segete.

De farre.

Far autē est genus frumenti sic dictū eo ꝙ ab initio missum in pila frangeretur anteqꝫ vsus mole haberet. a farre aūt dicitur varrago (vt dicit Jsid.) Est eni herba ordeacea adhuc viridis in qua grana ad maturitatē non turgescunt.

De farina.

Farina que panis ē materia a farre ē dicta. Nam far siue frumentū iter molas fractū farinā facit. vel dꝛ a fartiendo/ qꝛ in panē redacta fartit vētrē. vel dicitur farina ꝓprie quando frumētū inter molas optime est cōfractū furfure nōdū a medulle substantia separato. nā quando flos medulle separatur a furfure siue cortice/ tunc simula vel simulago nuncupat. Dicit alio noīe polen siue polis vnde deriuat hec polēta ꝛ hoc pulmētū a pulte dictū (vt dicit Jsid. li. xx. c. vij.) quidā tamē dicunt polentā esse pultes de farina purgatissima factas. ꝛ dictam polentā a polline qꝺ est farina delicata que volat a mola in molendino ꝛ alio nomine a molū dicitur. qꝛ pre sui leuitate a mola eijcitur sicut ꝛ simila id est sine mola. Polenta tamē alias hꝫ significatiōes vt dicitur in glo. sup iosue. v. comedunt polentam eiusdē anni. grana scꝫ cocta ꝛ manib⁹ cōfricata ꝛ a folliculis sepata admodū grani et pilo tunsi. ꝛ scd̄m hoc dꝛ polenta quasi pilenta. Sed quocūqꝫ noīe vocetur farina vtilis ē cibo ꝛ in medicina. Jnde eni fit panis ꝑ aq̄ admixtionē ꝛ ignis decoctionē aliquādo cibarius. i. seruis i cibū datus nō delicatus. quandoqꝫ vero panis fermētatus fermēto mixtus quandoqꝫ etiā azimus sine fermēto/ cinereus siue sincerus. quandoqꝫ subcinerici⁹ in cinere coctus ꝛ reuersatus qui ꝛ focarius dꝛ. quādoqꝫ clibanari⁹ in clibano coctus siue in furno. his ꝛ multis alijs modis de farina arte pistoria fiunt panes (vt dicit Jsi. lib. xx.) qui oēs cor hoīs cōfortant ꝛ cor nutriunt ac delectant deperdita reparant ꝛ restaurant. vires laborantibus administrant. sed pre omnib⁹ panis recens ꝛ mundus. de farina triticea preparatus (vt dicit Constan. in die.) magis amicabilis ꝛ cōueniēs est nature. Farina itaqꝫ mola terit ꝛ frangitur crebro a furfure diuiditur. calida aqua aspergitur fermētatur ꝛ sapidior redditur. ꝛ pistata in formā panis redigitur. ꝛ tādē decoqtur. ꝛ sic vltimo post multos labores vita hoīs inde reficitur ꝛ nutritur. Utilis ē insuper farina in medicina qū cū alijs cōuenienti bus debito modo admiscetur. nā farina cum melle mixta faciei pustulas sanat ꝛ emendat. vt dicit diasco.) mamille ex coagulatione lactis indurate apposita farina triticea vel siliginea cū adipe ꝛ vino decocta duriciē spergit et locum mollificat vt d. idē. collectiōes ꝛ apostemata maturat. neruos induratos et quasi spasmaticos aut ꝯtractos relaxat (vt. d. idem

De fermento.

Fermentū a feruore ē dictū. qꝛ feruere ꝛ crescere facit pastam (vt d. Jsido. li. xx. ca. i. Est autē fermentū cōpositum ex diuersis virtutibus similē habēs substantiam ꝛ virtutē. ꝛ ideo virtutē habet panis eleuatiuā ꝛ sui acetositate saporis ipsius paste siue panis munitiuā. ꝛ in ipsius similitudinē totius masse cui admiscetur cōuertiuā. hꝫ etiā scd̄m diasco. virtutē humorꝫ extractiuam ꝛ qū admiscetur cū sale hꝫ vim apostematum maturatiuā ꝛ apertiuā. nā poros corpis aperit subtilitate sue substantie ꝛ humores dissoluit. fermentū aut latine zima dꝛ grece. vnde farina pura cōspersione aque cōglutinata dꝛ azima quasi sine zima/ ꝛ est zima inflatiua/ corruptiua/ perforatiua/ ꝛ diuisiua ptiuꝫ panis siue paste/ cui cōmiscetur. vt dicitur super epistolā. primo Corin. quinto.

De fumo terre.

Fumus terre ē quedā herba calida ī primo gradu ꝛ sic appellata. qꝛ vt fumus in multa quātitate emittitur de terra vel sic dꝛ qꝛ generatur a quadā fumositate grossa a terra resoluta ꝛ circa terre superficiē adherente (vt dꝛ in platea) que quāto viridior tanto melior. exsiccata vero nulli⁹ ē efficacie ꝛ est grauis odoris ꝛ horribilis saporis magis tū ē virtutis/ purgat eni melancoliam

fleuma & coleram valet cōtra scabiē & ꝯtra hidropisim et frigida cā. iuuat podagricos. et valet ꝯtra splenis & epatis opilationē. vnum tū viciū hꝫ ista herba qꝛ inflatiua ē & ventositatis generatiua. & iō eius ventositas debet reprimi cū aniso & cum feniculo ne generet corrosiones. (vt dicit platea.

De feniculo.

F Eniculus ē herba cōis multe tamen efficacie & virtutis. Est eni herba calida & sicca in secūdo gradu. virtuteꝫ habet diureticā & aperitiuā scꝫ & incissiuam. ex subtili substantia & qualitatibus suis. vt d platea) cuius semina radix & folia cōpetunt medicine. vnde Isi. li. xvij. c. vltimo. feniculū latini vocant eo ꝙ eius tirsi siue radicis succ⁹ acuat visum oculorum. Cuius virtus eē traditur vt serpentes annuā senectutē eius gustu deponāt. hanc etiā herbā greci maratrum vocant. Istud aūt sumit Isi. ex certis dictis pli. li. xx. c. xxiij. feniculū inquit nobilitauerūt serpentes qui gustu eius senectutē exuunt/ oculorūꝙ aciē ipsius succo reparant. vnde etiam intellectū dant homini/ caliginē eo ꝓpue reuelari/ vnde ex eius succo fit collirium contra caliginē oculoꝝ valde aptum. Huius duplex ē species. s. ortensis & siluestris. cuius semē cuꝫ vino potatū cōtra morsus serpentū & ict⁹ scorpionū valet. succus eius auribus instillatus vermes necat ac stomachū stringit & corroborat. nauseā sedat/ calculum frangit & vrinā excitat. lac in māmillis multiplicat. radix ei⁹ renes purgat cū vino cocta idropicos curat. canis morsum sanat. Hec oīa facit feniculus ortensis. sed fortius opaꝛ hec eadē ipomaratrū scꝫ feniculus aggrestis. vt dicit dia.

De ferula

F Erula est herba cuius succus dꝛ galbanū. vt d. Isid. li. xvij.) de quo fit mentio. Eccle. xxiiij. vbi dicitꝛ ꝙ scorax & galbanū &c. vbi dicit glo. galbanū scd̄m pli. dat siria in monte quodā vbi habūdat ferula a qua fluit resine modo. Dicit aūt plini⁹ li. xx. ca. xxiij. ferule semen ē aneto simile/ cui⁹ folia & rami coctilā oleo & comesti cū melle stomacho cōueniunt. sed si nimis comeduntꝛ/ dolorē capitis faciunt. cuius radix bibita ad pōdus denarij in duob⁹ ciatis vini. valet ꝯtra serpentū morsiones. succus eius magnitudie fabe deuoratus aluū soluit. cuius medulla viridis imundicias faciei tollit. semen ei⁹ in vino bibitū sanguinē sistit. patientib⁹ caducuꝫ morbū subuenit. Omnis aūt species ferulatum murenis infestissima est. nā eius lacte statim moriuntur. succus eius confert claritati oculorum (hucusꝙ plinius.

De feno.

F Enum est dictum ex hoc ꝙ ex eo flāma nutritur. flos enim flamma ē. (vt dicit Isi. li. xvij.) oīs eni herba mollis precisa sicca fenum dici pōt/ & maxime que feribus animaliū apta est nutriendis. Naꝫ fenum cibus est ꝓprie iumentoꝝ. De feno aūt dicit glo. sup Isa. xl. fenū nascendo hꝫ virorē & crescendo decorem. deinde florem/ tandem calore solis siccatū redigitꝛ in puluerem. sicut & homo per etatū successionē decorem amittit ac cadit in puluerem & in mortē. fenū itaꝙ ꝗ diu viret et frondet montes & prata vestit & ornat. et tam floꝝ diuersitatem/ ꝗ etiam viroris venustate ad sui aspectum intuentiū oculos allicit/ reficit/ & delectat/ propter substātie sue raritatē feruente sole eius humiditas de facili cōsumitur. & herba que primo florendo quasi ridere videbatꝛ tanꝗ a sua gloria spoliata penitus inuenitur. Nam fenū qd hodie oritur & virescit/ cras moritur & in clibanū mittitꝛ/ quia quasi subito deficit & arescit. sicut de imperio p similitudinē dꝛ in psal. Fiant sicut fenuꝫ tectorū quod pri. &c. vbi di. glo. quanto fenum altius stat et minus profunde inferius deprimit radicē/ tanto minus crescit imo citius deficit & arescat. fenū itaꝙ falcastro postꝗ contaminatū fuerit/ & vt melius exsiccetꝛ soli exponitꝛ & ne ex humoris supfluitate circa terrā cōputrescat/ furcis & rastris sepius reuelatur. tandē in cumulos & in aceruos plurimos recolligitꝛ & in vltimo in plaustris & vehiculis ad horrea deportatꝛ. & ibi ad diuersos vsus necessarios reseruatꝛ. Fena aūt nascētia in locis aliquātulum montuosis medіocriter siccis magis sūt odorifera & animalibus magis sapida ꝗ illa que crescunt in pratis palustrib⁹ et aquosis. vt d. pli.) qꝛ in illis humor nutrimētalis magis est digestus in illis vero minus.

De flagella.

F Lagella dicuntꝛ sūme arborū & vitiū ptes ab eo ꝙ sustinēt ventoꝝ flatus vt d. Isi. li. xvij.) quoꝝ comas aliꝗ crines vocāt. aliqui folia & dicūtꝛ folia quasi fila. Nam foliū grece filum dꝛ latine. & iō ꝙ i folijs sunt quedā venule in coꝝ substantia ad modū filorū protense. & iō translatiue dicuntꝛ folia apud nos quasi fila. nodi aūt ex quibus exeunt frondes siue folia de virgulis et flagellis oculi nuncupantꝛ. Nā humor aquosus subtilis parū hn̄s vnctuositatis ad ramos a radice attractus vi caloris eleuatꝛ i diuersis locis

⁊ acumine suo penetrat ad exteriꝰ / ac ibi quasi ꝑ oculos exiens vi interioris caloris ⁊ aeris exterioris transmutatur in substātiā folioꝝ. (vt d. cōmenta. sup li. vegetabiliū aris. et secundū qualitatē hūoris dominātis et fortitudinem vel debilitatē caloris hūorē digerentis folia in qualitate et figura multiformiter variantur vt pꝫ supra eodē. vbi agit̄ de diuersitate arborū quo ad figurā variā foliorū. quere supra ī eodē. A. Folia itaqꝫ ornāt arborē et muniunt tenellos flores ⁊ fructus ne a ventis caumatibus aut pluuijs iniuriā patiant̄. grādinū impetus ⁊ ventoꝝ impulsus ⁊ imbriū ictus intercipit et repellit foliū sicut scutū. ꝓpter substantie sue raritatē et tenuitatē / modico vento mouent̄. sed de facili tamen nō cadunt ꝓpter adherentē habūdantiā hūoris donec fructus latitantes sub folijs maturescāt. vñ in vere ⁊ in estate vireut ⁊ in autūno pallent. ⁊ sic ꝯtra biemē paulatim cōcidūt / ⁊ tādē in terra cadentia ꝯputrescūt. multū insuꝑ ꝯueniūt folia medicine. multis etiā aminantibꝰ sunt in cibum sicut folia hedere que ab hedis maxime diliguntur. vt d. Isi. Alias ꝓprietates foliorum quere supra in littera eodem li. xvi.

Flores vt. d. Isi. li. xvij. dicunt̄ quasi fluores eo ꝙ cito defluūt ⁊ soluūt̄. in his tamē multiplex ē dr̄ia scꝫ odoris / saporis / coloris / ⁊ leuitatis / ⁊ virtutis. nā odore recreāt ⁊ delectāt spiritū. sapore immutāt gustū colore alliciūt visum. leuitate demulcent tactū. virtutē habēt multiplicē sanant morbū. zephiro generant̄ austro dissoluūtur. vt ibidē. d. Isi.) arbores ⁊ herbas cāpos ortos ⁊ siluā pulcritudine sua decorāt ⁊ ornant dulcedine quā cōcipiūt ex celesti rore mel administrant. ⁊ iō apes flores mellificādi grā visitant quādo ⁊ spē de fructu generāt. nam flores semꝑ fructū p̄cedunt ⁊ spē de subsequenti fructu relinquere ꝯsueuerunt. de puro ⁊ vnctuoso medulle arboris hūore originē ꝯtrahunt ⁊ erumpētes de stipite virge virgā nō violant nec deflorant. sed potiꝰ ipsā ꝑficiūt mirabiliter ⁊ decorāt. Itē flores in ortu solis se apiūt sicut in occasu sepius sese claudunt. multi sūt qui ex paucitate hūoris ⁊ liquiditate incalescente calore ⁊ humiditatē cōsumēte deficiunt ⁊ arescunt aliquā dolētiā flores ad solis faciē se ꝯuertunt. scd̄m ortū eius se aperiunt et processū se diffundunt. vt pꝫ in elitropia que alio noīe dr̄ solsequiū ⁊ dr̄ a multis cicorea. vt pꝫ supra. Intēpestiuus ortus floris signū ē defectus ⁊ carentie fructus vlterius cōsequentis. Nā tales flores subito frigore vel etiā corru‑pto aere facilime corrūpunt̄. vel si sunt nimis hiemales vel autūnales ad maturitatē debitam ꝓpter caloris defectū nullatenꝰ ꝓducuntur. vt. d. pli. li. xx. c. v.) Inter alios flores prepone lilioꝝ flores rosas ⁊ violas precipue ad coronas nobiliū adornādas. de quibꝰ postea est dicēdū. Est flos cāpi flos specialis sic dictus. qꝛ per se crescit in locis incultis nec fulcatis vomere / nec stercore impingnatis. vt. d. idē. Est itaqꝫ flosculus stipite quidē gracilis ⁊ modicus flore rubicundo / ⁊ quasi colore sāguineo insignitus / cuius flores nec plus nec minus ꝙ per quinqꝫ folia cōiter distinguūtur cuius virtus centauree similis est. nō tamē ex ꝯplexione sua tante ē amaritudinis. Quis minori centauree in folijs ⁊ in stipite multū similis videat̄. ⁊ etiā in multis medicinaliter non inferior ab antiquis sapientibus iudicet̄. Centaurea ē herba amarissima. vnde ⁊ fel terre dicitur. cuius spēs ē duplex maior ⁊ minor. hꝫ ita cū quadā amaritudine dulcedinē in radice cuiꝰ succꝰ melle mixtus visum clarificat inflationes sedat. morsus venenosos curat. ⁊ ꝯ antracē apostema mortifeꝝ iuuat. ⁊ venositatis sue maliciā reprimit ⁊ refrenat. ⁊ impedit. ne materie furiositas ad nobilioꝝ mēbrorū intrinseca se diffundat. hucusqꝫ pli. vt supra.

De fructu

Fructus a frumine nomē accepit. (vt d. Isi. qꝛ frumine id ē eminētiori parte gutturis vescimur. (vt dicit Isid. li. xvij) inde fruges dicimus. Fructꝰ aūt proprie dicunt̄ arboꝝ ⁊ agroꝝ quibus vtēdo fruimur quāuis abusiue ferū aīaliū fructū nūcupemꝰ aliquando. Est itaqꝫ generaliter attēdendum ꝙ ꝑs arboris siue plante nobilior ⁊ vnctuosior tam in medulla ꝙ in radice solet attrahi naturaliter a calore. vt suo tp̄e p̄cedente flore et fructus originē disponēte inde fructus materia generet̄ hūoris ⁊ caloris beneficio nutriat̄ folioꝝ cooꝑculo defendat̄. solis ⁊ virtutis celestis influentia ad perfectū deducat̄. ⁊ tādē maturato fructu ⁊ collecto / ad vsum et esū debitū assumat̄. fructus aūt crudi ⁊ indigesti corporibus maxie pueroꝝ ⁊ debiliū sunt nociui ⁊ inflatiui. lūbricoꝝ ⁊ alioꝝ vermium generatiui hūorū malorū nutritiui gustus naturalis corruptiui. vt pꝫ in mulieribus īpregnatis que maxie desiderant fructus imaturatos. vt dicit pli. sed fructus ꝯgrui ⁊ maturi / tam medicine ꝙ esui erunt apti / ita tñ ꝙ quilibet fructꝰ quolibet mō debito vtat̄ ⁊ potꝰ congruꝰ pꝰ fructꝰ vsum ordine subsequat̄. vt in li. dieta. planiꝰ edocetur. fructus generaliter primo sunt crudi

bum indigesti/stiptici/pōtici/vel amari. sed ca
lore exteriori interiorē cōfortante ⁊ humorem
ponticū ⁊ terrestrem dissoluente ac digerēte tā
to dulciorē ⁊ cōuenientiorē saporē accipiunt
quanto ad maturitatē perfectā plus accedunt
Citius aūt accedunt ad maturitatē/qui alti⁹
in ramoꝝ summitatib⁹ crescunt ⁊ calori radio
rū solariū indirectius se exponunt. Maturita
tis signū mutatio ē coloris viridis et terrestris
in colorē palidū ⁊ rubentē et mutatio saporis
insipidi/pontici/aut acidi/in saporē suauem
gustui atq; dulcē. primo eni nascunt̄ fruct⁹ vi
rides. sed quando tendunt ad maturitatē vin
cente calore in substantia fructuū colorē mu/
tant pariter et saporē. tanto etiā sunt meliores
⁊ in substantia laxiores/quāto relaxata vi ca
loris terrestri duritia ⁊ dominante hūiditate a
quea vel aerea maturitati sunt ꝓpinquiores
⁊ iō ꝓbat̄ fructuū maturitas nō solū p visum
quo ad colorē. nec solū p gustū quo ad sapo/
rem. verū etiā p tactū/quando cōpressi digito
tactui cedunt/⁊ sensui offerunt substātiā mol/
liorē. vt d. Jsa. in die.) Fructus aūt arboruꝫ
crescentiū in montib⁹ puriores/sapidiores/
⁊ etiā saniores sunt/ꝙ illarū que in vallibus
crescunt. ⁊ hoc accidit ꝓpter dulcius/puri⁹/et
tēperatius qd ibi scꝫ in montibus inueniunt
nutrimentū (vt d. aris.) vt pꝫ supra eo. quere
de diuersitate arboꝝ quo ad fructus circa finē
Sunt aūt quidā fructus primo dulces ⁊ sapi
di sed post efficiunt̄ pontici ac amari scꝫ mira
bolani (vt d. aris. tales fructus ⁊ si nō fuerint
de se comestibiles sunt tñ cū alijs medicina/
les. fructus aūt dulces (vt d. Jsa. in quatuor
qualitatibus sunt tēperatiores/humidiores/
calidiores/⁊ ceteris nutribiliores. fruct⁹ vero
frigidi ⁊ pontici duri sunt ⁊ stiptici ac opilati/
ui siue cōstrictiui stomachi tñ ꝯfortatiui ⁊ ap/
petitus excitatiui/maxime si comesti fuerint a
ieiunis. sed post prandiū sūpti cōfortant sto/
machi orificiū. in vsū sumpti/cōprimūt cibuꝫ
sumptū ad inferiora. ⁊ sunt cā solutiōis / et si
fuerint acceto si fruct⁹ ex aquoso modico ⁊ ter/
restri cōpositi acumē colere extinguūt. siti miti
gant stomachū cōfortant. hūores grossos et
frigidos dissoluunt. diuidūt nō deponūt. dul
ces vero acuunt. eis vimconferentes penetrā
di totū corpus. Fructus insipidi in quib⁹ do
minat̄ aquosa humiditas ceteris minus sunt
laudabiles qꝛ stomachū nō iuuant. sed ab ho
minatione et fastidiū generant. fruct⁹ itaq; si
bene maturati fuerint/erunt saporis boni o/
doris iocundi. si nō fuerunt putrid/nō vermi
culo si humore vel corrupto aere non infecti.
⁊ tales fructus in loco sicco ⁊ mundo melius
⁊ diutius custodiunt̄/⁊ maxime si in feno vel
palea cōtegant̄ (vt d. pli.) Nā iuxta terrā ⁊ in
loco hūido citius corrūpunt̄. Itē fruct⁹ matu
ri citius cadunt de arbore ꝙ nō maturi/⁊ fa/
cilius de nocte ꝙ de die/qꝛ nocturno rore per
fusi efficiunt̄ ponderosi/⁊ iō ad casum magis
pni. Hec de fructibus dicta sufficiant. qꝛ mul
ta de fructibus supra eo. in tractatu de arbo/
ribus in generali sunt dicta

De Germine

Germen (vt d. Jsi.) est pregnans sur
culus a gerendo dictus. vnde ⁊ ger/
minatio. nā in germine gignit̄ hūor
nutrimentalis ⁊ ratio seminalis/etiā in eo vi
get ⁊ operat̄ calor naturalis ⁊ ꝗuis sit modi
ce quantitatis in substantia maxime tñ ē vir/
tutis ⁊ potentie in efficacia. Nā virtus radi/
cis trahit̄ et transit in substantiā germinis. et
iō herbe quādiu sunt in germine et viget ī eis
humor trāsfusus a radice maxie cōueniūt vsui
medicine. Itaq; germē dr̄ ꝙ primo erūpit de
radice arboris siue herbe. Nā cōfortato calo/
re naturali qui in radicis medulla ē inclusus.
radix humorē sibi necessariū attrahit vi calo/
ris/⁊ ꝙ sibi nō est necessariū a se exteri⁹ reicit.
⁊ id calore incluso sursū eleuante et aere intrin
secus desiccante/in naturā germinis transmu
tatur. ⁊ qꝛ nō cessat attractionis cōtinuatio in
radice/iō nō cessat augmēti dilatatio in germi
ne quousq; ad debitū ueniat cōplementū ca
lor itaq; celestis penetrans ad medullā radi/
cis ptes eius liquidiores ⁊ vnctuosiores ac
puriores ad se attrahit et coagulat ac ꝯiūgit/
⁊ coadunatas p poros terre insensibiliter in
ducendo eas in substantiā germinis cōuerte/
re nō desistit (vt dicit cōmen. sup li. vegetabi/
liū) cōtrahit aūt calorē viridē medium scꝫ inter
rubentē et nigrū scđm dominiū equaliū ptiū
terrestriū ⁊ ignearū. Nā generatio germis hꝫ
fieri ex terreo hūore nigro opaco. sed ꝓpter ae
reaꝝ ptiū et ignearū admixtionē fit color eius
viridis qui color medi⁹ dr̄ ēe inter rubeū ⁊ ni
grū. Est etiā germē principiū culmi siue stipi
tis ac floris atq; fruct⁹ emittēs primo plures
frondes mutuo se nectentes quos facit natu/
ra ad innati caloris in substantia germinis cō
seruationē tenera eni eius subā frigido aere
de facili lederet̄ nisi ab extrinseco nocumēto tu
tela frondiū tueret̄. de facili eni ledit̄ ex aere fri
gido ex grandine ⁊ ex vento ⁊ etiā ex rore no/
xio ⁊ infectiuo. ⁊ ita ꝯtra hmōi nocumēta plu
rib⁹ folijs cōnexis quasi plurib⁹ tunicalis te/
git et munit. Ortus itaq; germinuꝫ ornatus

terre est principium. nā oīa terre virētia a ger/minib⁹ oriunt̄ mutatiōis tp̄is ē indiciū ⁊ si/gnum vernalis nouitatis. finē꜊ annunciat hiemis ⁊ p̄coniū ē estiualis nouitatis ⁊ ve/nustatis a brucis locustis ⁊ erucis corrodunt̄ q̄n꜊ germina/ ⁊ tunc spes vlterius de fructu nō habetur.

De gramine

Gramē ē aggrestis herba ab eo ꝙ ger minet̄ sic vocata (vt d. Isi.) beneficiō siquidē caloris ex humore terre oīs herba generat̄. nā celestis calor terre supficiē penetrans ptes eius subtiliores aggregat ⁊ i radicis spēm trāsfigurat/ qui terre infix⁹ calo/rē in se claudit. cui⁹ virtute humorē circumia centis terre ad sui icrementū ⁊ nutrimentum attrahit. ⁊ qd̄ simile est i sui naturā alterat et cōmutat vel ꝯuertit. ⁊ qd̄ sibi quo ad substan ē supfluū ad generationē folioꝝ germīs trans mittit. q̄r vero multe ꝑpter hūiditatē materie ex attracto hūore generant̄ radices/ multe ⁊ di uerse fiūt graminū et herbaꝝ ꝓductiones mu tuo se colligentes. et toti⁹ fere supficiē viroris gr̄a ⁊ floꝝ decentia vestientes. ⁊ quanto radi/ces graminū inferi⁹ ampli⁹ se ꝓfundūt/ tanto diffusius gramia culmos suos ⁊ folia in terre supficie se dilatāt. pullulātia aūt gramina in principio sue germinatiōis se multiplicant/ si ꝯpressa fuerunt aut mediocriter cōculcata. q̄n eni in principio nimis luxuriare pmittunt̄ a/to ꝓrūpūt in semē ⁊ de facili indurant̄ ⁊ suam perdunt pulcritudinē ⁊ virorē. vt. d. pli.) ex si tu aūt terre vbi crescūt ⁊ qualitate hūoris quo nutriunt̄/ diuersas qualitates generaliter sor tiunt̄. (vt. d. idē ⁊ etiā cōmen. supra li. vege. vnde ex hūorib⁹ ꝯplexiones ꝯtrarias haben tibus q̄n꜊ herbe ⁊ gramina imo oīa in terra nescentia diuersas ac diuersas cōsequunt̄ effi cacias ⁊ virtutes. (vt. d. pli. ⁊ Isa. ⁊ alij. pro pter qd̄ scd̄m p̄dictos auctores gramina mon tiū siue locoꝝ mōtuosoꝝ sunt rariora ⁊ breui ora ꝙ̄ gramina valliū siue pratoꝝ. Illa tam̄ sunt oīb⁹ cōueniētiora q̄r dulciora ⁊ salubri ora ⁊ mediocriter sicciora. In palustrib⁹ q̄dē crescentia sunt pinguiora ⁊ diffusiora/ sed me liora sunt simpliciter que in montib⁹ et locis altiorib⁹ oriunt̄. nā vt. d. Isa. ⁊ etiā cōstan. herbe palustres peioris sunt nutrimēti/ nā a/quosū generāt sanguinē ⁊ cito se a mēbris dis soluentē inflationē ⁊ rugitū in visceribus ge/nerant ⁊ in ꝯnijs ꝯtraria. Est aūt regula vt. d. Isa. sic mysticū ad cemētū dixit. Cuius radix inter herbas nutrit̄/ ei⁹ semē nō est nutrimētum nec ecōuerso/ cui⁹ semē nutrit̄/ ei⁹ radix nō nū trit. gramē ita꜊ vt. d. paladius gratū facit so lū in aspectu. gratū etiā est aīalibus i pastu. gratū etiā fit languentib⁹ in effectu. nā sicut i radicib⁹ sic in graminib⁹ latet virt⁹ multiplex medicine gramē etiā austriū tēpus pluuiosū scȝ ⁊ calidū diligit. nā virorē ex imbris habū/dantia etiā in locis desertissimis/ ex se diffun/dit/ sed p̄ualente vento boreali ⁊ frigido defi cit extrinsecus ⁊ marcescit. vt. d. beda. Scd̄m diasco. aūt gramē dr̄ quedā herba sp̄ealis ha bens virgas nodosas spersas sup terrā et fo lia lata aliquantulū ⁊ acuta. cui⁹ radix nodo/sa ē ⁊ dulcis. ⁊ hāc herbā boues ⁊ alia aīamā tia libenter comedunt ⁊ depascūt. Cui⁹ virt⁹ ē stiptica et vulneꝝ cōglutinatiua. vētris con/strictiua vulneꝝ renū ⁊ vesice sanatiua. dolo/ris splenis mitigatiua. Hanc herbā noscūt ca nes et illā comedūt q̄n se purgare volūt. vt. d plinius. ⁊ hoc faciunt caute ꝙ vix pōt hoc ad humanā peritiem peruenire.

De galbano

Galbanus ē herba cui⁹ succ⁹ galbanū dr̄. ⁊ ē herba in ramis ferule similis vt. d. varro. galbanū succ⁹ ferule est. vt. d. Isi. li. xvij. Incidit̄ autē herba in estate effluit inde lacbryma que recolligit̄ ⁊ desiccat̄ Idē aūt galbanū ē optimū qd̄ ē mūdissimū ⁊ hȝ plures guttas sicut armoniacū ⁊ est simi/lis turi in colore/ habens grana limpida cui⁹ granū nō est nimis siccū. vt. d. pli. et diasco. i estate circa fruticē desiccat̄. Inest aūt ei virtus ignea calida scȝ i tertio gradu/ humida i pri mo. vt d. idē. sophisticat̄ aūt cū puluere colo/phonie ⁊ cū fabis fractis corticibus abiectis que cū optimo galbano et resoluto admiscent̄ Galbanū aūt puꝝ diu pōt seruari. virtutē hȝ attrahendi/ dissoluendi/ lemendi /relaxandi/ ⁊ mitigandi. ⁊ fumus eius litargicos excitat. dolorē splenis ⁊ opilationes cū aceto sanat. fetū mortuū de matrice educit ⁊ matricē pur/gat. cū melle puluis galbani lumbricos necat fum⁹ ei⁹ mēstruis ipat. serpentes ⁊ venenosa eius fum⁹ fugat. ⁊ dolorē dentiū mitigat. vt. d pli. et plate. vbi subdit̄ ꝙ si galbanus dȝ po/ni in medicina/ pri⁹ dȝ a supfluis emundari. primo igit̄ sup ignē testa debȝ liquefieri ⁊ i a qua p⁹ infūdi ⁊ qd̄ puꝝ ē supenatabit. quod vero i vtile ē vt cortices ⁊ lapilli inferius resi/debit. Diasco. tm̄. d. ꝙ i aqua feruētē galban⁹ dȝ poni/ ⁊ qd̄ petit fūdū colligi dȝ qd̄ aūt sup enatat vt cortices ⁊ hmōi debet amoueri.

De Gutta.

Gutta admodū galbani ē cuiusdam herbe vel arboris lacbryma que alio noīe armoniacū appellat̄. Isti⁹ autē

arboris vel berbe ramusculi dieb⁹ festiuis ab
incolis inciduntꝛ/ ꝛ gutta que inde distillat./
gutta siue armoniacū a medicis nuncupatur
vt dicūt Isi. pli. ꝛ alij. Istius gutte spēs no/
bilior ē que mundior ꝛ purior ꝛ terre feculen/
tie est impermixtior, que quidē debet esse can/
dida et pinguis sicut thus ꝛ quando frangitꝛ
apparet splendidū interius ꝛ gumosū. vt di/
cunt diasco. ꝛ pli. ꝛ babet odorē similē casto/
reo ꝛ saporē subamarꝫ aliquantulū siue acutꝫ
Est aūt gutta calida in tertio gradu ꝛ sicca in
secundo babens virtutē dissoluendi ꝛ relaxan
di. (vt dicitꝛ in platea) cui⁹ scrupul⁹ potatus
cū oximelle spleneticos curat. aspitates siue ī
mundicias oculoꝝ mitigat ꝛ curat. cum succo
absinthij lūbricos necat. cōtra artheticā ꝛ sci/
aticā passionē cū pice dura multū iuuat. vri/
nam ꝓuocat. menstrua purgat oēs tūores et
inflationes sedat (vt d. glo. sup illū locū mir/
rha ꝛ gutta ꝛc.

De Gariophilo

Ariophili (vt. d. dia) quidā sunt per
fecti ꝛ saporis acuti coloris subni/
gri calidi ꝛ sicci in effectu. būidi vero
interius actu quidē in suis qualitatib⁹ magis
sunt remissi. Sunt aūt fruct⁹ cuiusdā arboris
in india qui in estiuo tpe colligūtꝛ qn̄ sūt ma
turi p quinqꝫ annos in multa efficacia reseruā
tur. In loco etiā nō nimis sicco nec nimis bu
mido debēt seruari. qꝛ in multū būido putre/
scūt. ꝛ multū sicco arescunt. Eligendi sunt aūt
qui in superficie aliquantulū babent planitiē
qui acutū babēt saporē ꝛ suauē odorē/ ꝛ qui
expressione vnguis aliquid emittunt būidita
tis. Sophisticantꝛ aūt cū puluere gariophilo/
rū mixto cū aceto ꝛ vino odorifero ex quo con
trabunt bumiditatē et vix discernuntꝛ qꝛ in ex/
teriori supficie magis sunt acuti ꝙ alij. et ideo
acutū magis ē in exteriorib⁹ ꝙ in interiorib⁹.
sed sophisticati nō possunt vltra viginti dies
obseruari. Habent aūt boni gariophili virtu
tem cōfortandi. ꝛ ex aromaticitate sua dissol/
uendi/ ꝛ cōsumēdi ex qualitatibus suis. con/
fortat eni cerebꝝ et virtutē animalē. valēt eti/
am cōtra defectum cordis/ quare cōfortat vir
tutē spūalē. valent etiā cōtra indigestionē sto/
machi et dolorē ex frigiditate ꝛ ventositate.
virtutē iuuant naturalē (buiusqꝫ diascorides.

De Genesta.

Enesta que etiā ab amaritudine dꝛ/
qꝛ eius gustus nimis amarus est bo
minibus/ arbustū ē/ crescēs in locis
desertis incultis ꝛ saxosis. cui⁹ ꝑsentia sterili/
tatis ꝛ ariditatis terre vbi crescit testis est. ba/
bet multos ramos graciles/ duros/ et nodo/
sos/ virentes bieme ꝛ estate. flores glaucos/
spissos/ ꝛ inuolutos. grauis odoris/ amari sa
poris. sed tn̄ marie sunt virtutis. vt d. diasco.
Nā floꝝ et folioꝝ ei⁹ elixatura splenis tūorē
cōpescit. dolori dentiū subuenit. mēstrua strin
git. fluxū dissenterie sistit. pediculos et lendes
succus eius perimit. semē facit in quibusdam
amarꝝ et nigꝝ tecis longis ꝛ nigris admodū
folioꝝ vitis vel pise cōuolutū. ꝛ valet ad pre
dicta omnia.

De Grano

Ranū ē minima tā seminis ꝙ arbo
ris pticula distincta substantialiter ꝛ
diuisa. In quolibet aūt grano ē cor
tex et medulla in a qua relinquitꝛ rō seminalis
vt ex grano terre cōmisso possit ꝓduci planta
vt in quolibet grano ē relicta potentia a natu
ra vt ex ea possit fieri planta quā mediāte spe/
cies ei⁹ multiplicetꝛ ꝛ in esse specifico cōseruetꝛ
vnde granum quāuis sit modicū in substātia
corticis et medulle/ magnum tn̄ est in ratiōis
seminalis efficacia ꝛ virtute ꝛ sicut grana dif/
ferunt in specie sic differunt in figura/ situ/ aut
dispositione: vnde. d. aris. in. i. li. de plan. gra
na inquit ꝛ semina/ alia nascuntꝛ i plātis sine
siliqua/ vt semen aneti ꝛ feniculi ꝛ hmōi. ꝛ a/
lia nascuntꝛ in siliquis ꝛ in folliculis/ vt faba ꝛ
alia legumina. ꝛ alia in substātia callosa emit
tuntꝛ vt semina piroꝝ ꝛ pomoꝝ. et quedā ba/
bent granū in testa et callū extra testā. vt nux
et oliua. Grana autem ordinata in siliquis et
folliculis variantꝛ multipliciter in situ. qꝛ que
dam babēt grana sua multiplicata in siliqua
sua/ sicut accidit in celidonia quedā berba va
lens ad oculos. quedā faciunt grana in folli
culo clauso. vt faba/ pisa/ ꝛc. quedā i nō clau
so vt triticū et spelta et similia. quedā aūt non
faciunt sua grana in aliquo folliculo vt grana
ordei/ sed paleā suā quasi ꝯtinuāt cū grano
suo. Et quedā grana sūt dupla p ordinē abs
qꝫ pariete in siliqua sua vt grana celidonie. et
quedā sūt duplata piete mediāte. vt pꝫ. et in
granis nasturtij. et quedā triplicāt in diuersis
p ordinē in cellulis eiusdē folliculi. vt pꝫ i mir
to in cuius fructu sūt tres celle/ et in qualibet
cella tria grana vel quatuor sine piete aliquo
sunt ꝯiuncta in quibus ē inter grana et grana
paries ligneus/ sicut in cassia fistula. aliquan
do paries carnosus/ vt pꝫ i cucumere et cucur
bita. et quādoqꝫ inter grana sunt pietes diuer
si generis et diuerse substantie. vt accidit i ma
logranatis in quib⁹ sunt quidam parietes car
nosi inter grana et grana similiter et quedam
tele tenues nō carnose sunt inter grana et gra
na. Sed sicut differunt grana et grana iterse

in substātia/ita etiam in figura.habent enim quedam formam rotundā.quedā piramidalem et oblongā.quedā triangulā vel multilaterem/vt pȝ in ciceribus.grana etiā que sunt oblonga in vno latere videnť esse quasi scissa vt pȝ in grano tritici et consimilib⁹.Corticib⁹ aūt siue telis muniunť grana propter interioris medulle et caloris naturalis conseruationem.hucusq̧ Aristo.

De Gith

Gith genus est leguminis similis cimino in quātitate sed nigri coloris. et in pane spergitur dulcorādo.vt.d glo.sup Isa.xxvij.Scd̄m Aris. platea.et diagith est herba calida et sicca in secūdo gradu. que inter frumenta nascitur habens semē paruum/nigrū/et quasi triangulū/diureticū/et subamarū.habens virtutē dissoluendi et consumendi.opilatiōes etiam splenis et epatis habet dissoluendi virtutē et aperiendi et ventositates extenuādi/et emoroidas inflatas sedandi et eorꝝ fluxus restringēdi et lumbricos vermes cū melle interficiendi.hāc herbam dicunt esse vigellā/cuius decoctio in aceto occidit vermes auriū si auribus tepida instilletur. apostemata rumpit si cū furfure et semine lini et fimo columbarꝝ in vino decocta cathaplasmetur.ꝯtra leprā etiā valere dicit/si cū raphano et modico sale apponatur. menstrua ꝓuocat et aborsum ꝓcurat si mulier inde subfumigeť contra stranguriā ꝛ iliacā passionē vinum in quo per noctē vigella fuerit infusa propinetur.nec debet decoqui ne nimis violēta efficiatur.nā vt dicit cōstan.vigella in multa quātitate sumpta occidit.

De Ilice.

Ilex cis.ē spēs querc⁹ arbor scȝ glandifera.ꝛ dr̄ ab eligo.gis.qꝛ vt dicit Isi.li.xvij.huius arboris fruct⁹ homines sibi primo ad victū inuenerūt ꝛ elegerunt.priusq̄ eni frumēti esset vsus antiqui vixerunt glande.Inter arbores aūt glandiferas honorabilior iudicaťilex cui⁹ fruct⁹.(vt dicit pli.li.xvi.)multas reficit natiōes.Est siqdeȝ ilex arbor grosse ꝛ ꝓfunde radicis solidissimi ligni ꝛ corticis durissimi et etiā rugosi ramositatis ꝛ rōne foliorum vmbrositatis iocūde ꝛ quo ad fructus glandiferos nō modice fecunditatis.lignū siquidē eius forte ē ꝛ durabile imo fere iputribile.nā ei⁹ trunci in lapidū soliditatē couertunť.et quāto per lōgiora secula in talibus locis hūidis defigunť.tāto amplius indurantť.ꝛ iō talia ligna deorꝝ tēplis ꝛ regaliū edificiorꝝ structuris erāt apta.iō propter indissolubilē ligni naturā et ilice deorūȝ simulachra sepius sculpebanť.vt.d.plinius.

De Junipero.

Iuniper⁹ ē arbor sic dicta apud grecos/eo q̧ ab amplo in angustū finiť sicut ignis vel qꝛ cōceptū diuti⁹ ignē cōseruet/adeo q̧ si prune ex eius cinere fuerit coopte vsq̧ ad annū (vt dicit)nullaten⁹ extinguenť pir siquidē apud grecos ignis dicitur. Juniperus aūt alia est magna alia pua(vt.d Isi.li.xvij.ꝛ vtraq̧ arbor ē aspera ꝛ quasi aculeata/ꝛ folia habens multa gracilia ꝛ acuta/ꝛ vtraq̧ est fructifera sed pua magis.multa cui sunt grana pua ꝛ rotunda/primo viridia ꝛ post efficiunť quasi purpurea vel quasi subrubea quando plenarie sunt matura virorem fructus ꝛ folia vix deponit.Est autem arbor calida ꝛ sicca in tertio gradu.(vt d.dias. cuius fruct⁹ cōgruunt medicine que i vere colliguntť ꝛ p bienniū reseruanť.virtuteȝ habent dissoluendi/cōsumendi/ꝛ cōfortandi contra fluxum ventris ex acumine medicine valet decoctio baccarꝝ eius in aqua pluuiali/si inde patiens balneeť.Ex iunipero etiā fit oleū iunipcrinuȝ efficacissimū cōtra quartanā.si quotidie pondus dragma in cibo vel alio modo offerať.valet etiā cōtra iliacā passionē si partes dolentes inde perungāť.epilenticis et caducis subuenit lapidē frangit si per siringaȝ mittať.Siringa est fistula subtilis cū qua medicina mittiť in vesicā.vinū decoctiōis iuniperi cū ficubus siccis pect⁹ purgat.tussim tollit(hucusq̧ diasco.ꝛ platea.)in locis saxosis ꝛ incultis crescit ꝛ in desertis.eius vmbrā fugiunt serpētes.vt d.pli.ꝛ iō fruct⁹ eius crediť valere ꝯ venenū.

De Isopo

Isopus ē herba breuis et modica ꝛ inter petrosa crescēs ꝛ in radicibus petre solide se infigens.(vt d.cassi. sup psal.)hanc herbā.d.dia.esse calidā ꝛ siccā in tertio gradu.Huius virt⁹ cōsistit in floribus ꝛ folijs plus q̄ in stipite vel in radice. in estate aūt ꝓducit flores ꝛ tunc dȝ colligi.i loco vmbroso mundo ꝛ nō fumoso dȝ desiccari virtutē hȝ dissoluendi/ꝯsumendi/ꝛ attrahēdi/ac mundificandi.pulmonē ꝛ oīa vicia pectoris ex frigida cā purgat ꝛ mundificat/si cū ficub⁹ siccis in vino decoquať ꝛ patienti prebeať dolorē stomachi ꝛ intestinorꝝ tollit.fomētū ex aqua decoctionis ei⁹ a supfluis humorib⁹ matricē mundificat ꝛ abstergit.herba isopi in testa calefacta ꝛ capiti supposita/catarrum frigidū cōpescit.guttulā cadētē reprimit. dolorē ex ventositate tollit.Dicitur autem hic

Isopus hoc isopū. ⁊ a quibusdā auctorib⁹ ei⁹ media corripit̃ ⁊ a quibusdā ꝓducit̃. Dicit̃ enī in aurora. Est humilis petre que suis radici/bus herens. Et vicijs isopus herba pectoris medens. Jn claudiano vero ꝓducit̃. (vt di. alanus li.x.) Se celū terre confortat cedr⁹ iso po. Et iterū alius quidā dicit. Pectoris her/ba canos rupes incedit isopus. Et iterꝫ alius Ad pulmonis opus cōfert medicamē isopus Tante etiā auctoritatis fuit hec herba q̄uis modica apud veteres. vt di. pli. ꝙ sine ipsius aspersione se purificari nō posse in delubris re putarent. vnde etiā apud hebreos fasciculo isopi mundandi solebant purificari. vt patet Exo.xij. et leui.xij. ⁊ numeri.xv. Jnsuper eius puluis valet cōtra hidropisim vt di. dias. li/uorem a corpore mundat et colorē vultibus optimū administrat. dolorē dentiū mitigat. ti nitus aurium sedat. et etiam lumbricos necat vt dicit idem.

De Jacincto.

Jacinctus ē herba habens florē pur/pureū/ trarit aūt nomē a puero quo dā nobili qui in saltibus inter flores purpureos mortu⁹ ē repertus. deditqꝫ nomen herbe casus funeris puerilis. Est etiā similis viole in radice. vt d. pli. li.xvij. eius noīs pari ter et coloris est quidā lapis preciosus qui in ter duodecim lapides preciosus in apoc. nu/merat̃. Jacinctus itaqꝫ est nomē hominis la/pidis atqꝫ floris propri⁹ itaqꝫ color eius ē ae reus siue celestis purpureū hꝫ colorē sāguinis siue ignis vel hissenimis. Jstis duodecim co/loribus colorata fuerūt sacerdotalia vestimē ta in veteri testamento.

De Jusquiamo

Jusquiamus grece a latinis dicit̃ ca/nicularis eo ꝙ in hasta eius ex vtro/qꝫ latere quedā crescūt capitella for/mata in figura cancroꝝ. sicut est videre ī ma/lis punicis seu granatis. vt d. Jsi. li.xvij. quo rum ora separata sunt diuersa habentia int⁹ se/mina similia papaueri. hec herba insana vo/cat̃. q: vsus eius ꝑiculosus ē. nam si edat̃ vel bibat̃ insaniā facit vel somni imaginē turpi/dam. ⁊ iō hanc vocat vulgus milimdrū ꝓpter alienationē mentis quā inducit. Jsi. hec aūt cū sit herba venenosa habet semē nigꝝ./ rube um ⁊ acerbū. vt di. dia. ⁊ pli. Nigrū pessimuꝫ est et mortifeꝝ. rubeū ē minus malū sed albū adhuc minus. vnde huius vsus magis cōue nit medicine. virtutē hꝫ cōstringendi/ mortifi candi/ et somnū ꝓuocandi. habens semen ni grum hꝫ folia nigra/ aspera/ et dura. et floreꝫ purpureos ⁊ folliculos duros ⁊ solidos ⁊ spis sos. habens vero semen obrusū flores habet mellinos ⁊ folliculos meliores sed hūs semē albū flores habet albos/ et folia pinguia et mollia succo plena. ⁊ hec herba frigida est in tertio gradu/ ⁊ sicca in secundo. et iō tūores re pauit ventrē stringit. fluxū ventris sistit. dolo rem dentiū de calida causa tollit. reuma cali/dū cōpescit. (huiusqꝫ dias. ⁊ pli. De semie siq dē iusquiami dicit aris. in libro vegetabilium semen hebeni id est iusquiami qđ ē mortiferū apud ꝑtes in hierusalē ē comestibile. ex quo pꝫ ꝙ eius malicia ⁊ venenositas ꝑ bonitateꝫ terre vbi crescit/ vel malicia diminuit̃ vel auge tur. De iusquiamo dicit magister in historijs. sup Exo.xxiij. ꝙ in tiara siue summi pontifi/cis corona stabat flos erectus similis herbe quā greci. iusquiamos vocant. digiti vnius magnitudine. Sub illo aūt in extremitate tia re circa frontē ⁊ occiput erat circulus aure⁹ tri plici distinctus ordine sup quā stabant flores aurei similes plantagini a tympore ad tymp⁹ ⁊c. vnde in hoc fuerūt priuilegiate iste herbe. ꝙ earum similitudo incidari sacerdotis sūmi figurari meruit.

De Castanea.

Castanea est arbor magna et ꝓcera a grecis sic vocata. (vt dicit Jsido. li. xvij.) eo ꝙ fructus eius gemi in mo/dum testiculoꝝ inter folliculū rescinditi sunt qui dū eijciunt̃ castrant̃. et iō tales arbores a castrando. castanee greco vocabulo nuncupā tur. hec arbor cū excisa fuerit tanq̄ silua pullu lare cōsueuit (vt d. Jsi.) hec arbor est multuꝫ vtilis. nā eius lignum valet ad edificioꝝ stru cturā. ad igniū nutrimentū. eius fructus valēt ad cibū et folia et cortices ad medicinā. Fru/ctus siquidē eius q̄uis sub vili cortice aspero ⁊ duro in arbore abscondat̃/ tamen qū matu rus extrahitur dulcis inuenit̃. potissime autē qū decoquitur vel assatur. sicut autem subdit Jsa. in die. Castanee sunt calide ī medio pri mi gradus et sicce in secundo. et iō rōne colo ris habēt dulcedinē. rōne vero siccitatis hūt ponticitatē. Castanee crude comeste sūt infla tiue et doloris capitis ꝓpter inclusum fumū generatiue. Sed vt ab eis nocumentum aufe rat̃/ oportet vel ꝙ assentur/ vt corpulentia co rū terrestris rarificet̃. vel vt in dulci aqua deco quant̃. vt ex aque hūiditate et mollicie tēpent̃ ⁊ tūc bn̄ nutriunt ⁊ laudabiles hūores gene/rant ⁊ corpis ac pectoris siccitatem tēpant. ⁊ marie si cū zucara comedant̃ a coleriās aut fle gmaticis cū puro melle. valent etiā scđm me dicinam/ q: abbominationis ⁊ vomitus sunt

cõstrictiue ꝛ ieiuni stomachi cõfortatiue. Jtez castanee cū modico sale trite et cū melle tēpa/te/rabidi canis vel hoīs morsus sunt optime sanatiue. Jtē cū farina ordei ꝛ cū aceto cathaplasmate/tumoris mamillaꝝ sunt efficaciter repressiue. Jtē eaꝝ cortices ac folia vsta ꝛ puluerisata ac cū vino tēpata adolescentis capiti admodū cathaplasmatis apposita augmentant capillos ꝛ ꝓhibent eoꝝ casuz. (huiusq3 Jsaac in die.

De Lauro

Laur9 ē arbor victorialis digna multis laude ꝑconijs ꝓpter singularez grē sue excellentiā et virtutum. ꝓpter qđ ꝛ victores quondā obtenta victoria. sertis laureis coronati laureati dicebant. quam greci damnē vocāt/cuius virtutes ꝛ singulares ꝓprietates supra posuimus in hoc eodem li. in littera. A. quere ibi ꝛ inuenies.

De lentisco.

Lentiscus est arbor similis humilis ꝛ medicinalis que a grecis ꝛ hebreis cinus alio noīe appellaꝛ vt. d. glo. sup danie. xiij) cuius folioꝝ suc9 sanat et conglutinat fissa labia siue alia vlcerata. vt dicit ibidē. ꝛ dr̄ lentiscus eo ꝙ eius cuspis mollis sit et lentus. nā qđ molle ē ꝛ flexibile lentum dicere ꝯsueuimus. (vt d. Jsi. li. xvij.) Jstius arboris fruc9 oleū desudat/ꝛ cortex resina q̄ mastix appellaꝛ. et ē melior que in chio insula generaꝛ. (vt dicunt Jsid. et pli. li. xvi.) Folia istius arboris scđm diasco. pli. ꝛ platea. sicut ꝛ tota arbor calida sunt valde ꝛ sicca. ꝛ habent virtutē ꝯstringendi/cōsolidandi/ꝛ ꝯfortādi. ꝛ valēt ꝯ vomitū ꝛ oēm fluxū tā sanguinis ꝙ humoꝝ alioꝝ. similes virtutes h3 gūmi eius sc3 mastix que a masticādo sic dr̄. eo ꝙ masticata sic efficiꝛ glutinosa ꝛ dura ad modū cere. circa dentes/ꝛ sic masticata gingiuas a putridis hūoribus purgat. dentes mobiles cōfirmat ꝛ dealbat/ꝛ eoꝝ radices roborat ꝛ cōfirmat. anhelitū maluz amputat ꝛ emundat. Hec mastix sic colligiꝛ in fine veris cortices cini seu lentisci infindunꝛ et mundificata terra vestes mūde supponunꝛ ne liquor cadens in terrā cadat. vnde que clara est et mūda ꝛ alba ē eligenda. que vero h3 terrā admixtā ꝛ que obscura est abijcienda. cerebꝝ emundat ꝛ depurat/ꝛ multū excreare facit. virtutē digestiuā cōfortat. ventositatē attenuat. liquefactū sup tegulā calidā oīa fracta gēmas sc3 ꝛ alia miro modo cōsolidat. Dicit enā pli. sic et diasco. lentisc9 ē arbor multū spinosa cū radice alta i plurimas ptes diuisa/fructū habens similem mirto sed minorē/rubeū interius qñ est maturis habēs asperā lanā intus/cuius suc9 maxime sanat fluxum mulierum.

De Lilio.

Liliū vt. d. Jsi. ē lactei coloris herba cui9 candor cū sit in folijs. auri tamē spēs intus fulget. De lilio aūt dicunt diasco. ꝛ platea. liliū calidū ē ꝛ humidū. ꝛ aliud ē siluestre ꝛ aliud domesticū ꝛ aliud gerit purpureū florē. ꝛ aliud albū qđ est meli9 ꝛ efficacius. et aliud croceū vel purpureū. Est aūt virtus lilij maturatiua. vnde valet ꝯ apostemata si cū axungia cōteraꝛ. Jtē ei inest virt9 remollitiua. vnde valet cōtra duriciā splenis si ei9 succo oleo veteri admixto ꝛ bene incorporato splenis regio mungaꝛ. Jtē ei inest vis mundificatiua. vnde valet ad faciē colorādā si puluis eius cum aqua rosacea admisceatur ꝛ facies cū eadem mixtura abluaꝛ. Jtem mitigatiua. ꝛ iō folia ei9 decocta et imposita. val3 ad loca que sūt cōbusta. Jdē facit radix ei9 trita cū oleo apponaꝛ. Jtē virtus ei9 est aperitiua ꝛ cōpactoꝝ dissolutiua. iō educit mēstruositatē. Jtē virtus inest ei tumoris repressiua ꝛ iō valet ꝯtra apostemata et ventositate inflatiua si radix eius trita cū oleo sepius apponatur. (huiusq3 diasco.) De lilio aūt sic dicit pli. lilia multis modis nobilitāt florē suū. Nam potate cū vino serpentū ic9 sanāt. ꝛ valent ꝯ frigidoꝝ maliciā ꝛ venenū ꝺcocte i vino oleo admixto clauos pedū et nodos soluūt. pilos quoq3 locis adustis reddūt. in vino etiā decocte addito melle venis ꝑcisis subueniūt folia eius decocta in vino vulnera sanāt. semē eius cōtritū igni apponiꝛ sacro. flos ꝛ folia subueniunt vlceꝝ necessitati. huiusq3 pli. li. xx. c. xix. Jtē in eodē li. c. v. rose nobilitati ꝓximū est ꝛ quadā vnguenti cognitione. Jnde enī fit nobile vnguentū siue oleū qđ lilioꝝ appellatur sicut ꝛ de rosis oleū rosaceū fieri cōsueuit. De radice ei9 ꝓcedit hasta interdū triū cubitoꝝ3 deinde dependet ab eius sūmitate flos declinij ab angustijs in latitudinē se relaxās ꝛ dilatans/admodū cāpanelle resupinus/ꝛ i circuitu laboris intus habēs quasi tenue filū cōtinens in se semē stantibus i medio crocis vnde nihil lilio grossius ē ad decentiā coloris. odoris redolētiā et efficaciā corporis et virtutis. cui9 color est triplex. albus rubeus ꝛ purpureus. (huiusq3 pli. li. xx. c. v.) Habet aūt lilium radicē ex multis bullis ꝯsistentē/sicut allium vt di. arist. li. vegeta.) ꝛ in singulis bullis est virtus seminatiua. ꝛ iō ex quocūq3 crescat plāta qñ p se plantatur. de hoc quere supra et de allio i lr̄a. A. dicit ad pdicta arist. ꝙ hasta lilij

ꝛ que nodosa ē si incuruaꝛ in terrā ꝛ coopiatur
anteꝙ̄ aperiaꝛ semē eius ꝛ radix eius siue ce-
pa nō eradiceꝛ statim infra paucos dies ꝙ in
uenies ꝙ a quolibet nodo stipitis sui emittet
paruā cepulā quasi eēt illa de tunicis suis si-
ue de bullis cepulis.s.radicis ꝛ hoc est miruꝫ
valde. Jtē ibidē sequiꝛ flores lilij prius sunt
virides post albescunt. ꝛ si stipes siue hasta a
radice totaliter abscindaꝛ. qꝛ totus humor sti-
pitis ē inclusus/naturalis calor ī medullis se
cōuertit ad supiorē ptē stipitis et digerit ipaꝫ
materiā ipsiꝰ floris ꝛ tunc expandit flosculos
ꝛ albescit humore primitus tunc digesto. ꝛ iō
vt dī ibidē versificatores cōpauerunt liliū in
tellectui humano qui in fine sollicitaꝛ de eter-
nis. Jtē dī ꝙ liliū nō habeat rōem seminati-
uam in semine ꝛ radice et in hoc differt a por-
ro et allio ꝛ alijs que habent rōnem seminis i
multis locis. De hoc quere supra de allijs ꝛ ce
pis in lra. A. et. C. Lilij insup hasta nouiter
cū flore abscisa glebe argillose infixa in viro-
re seruat diutius florē suū. flos lilij qū iteger
est intactus pmanet. multū suauiter redolet.
cōfractus vero manibꝰ ꝛ cōfricatus multū fe
tet. ipsū quoqꝫ florē cū semie solū p fructu hꝫ
totā etiā virtutē quā liliū hꝫ in stipite et in ra-
dice totū ostendit in capite.s.in flore ꝛ in semi
ne. ꝛ quanto flos ipsiꝰ altius in hastili erigiꝛ/
tanto caput submissius inclinaꝛ. Flos insuper
eius est exterius platus/suauis tactu/et for-
ma rotundus/aspectu delectabilis ꝛ iocūdꝰ.
Interius aūt granis aureis in sua cōcauitate
ē respersus que tingunt plus ꝙ̄ crocus et hec
tingentia grana septē hastulis sustentanꝛ. vñ
ex sex folijs candidissimis simul cōtiguis cō-
ponitur/ex septē granis aureis intrinsecꝰ de-
coratur/in quo medio semen eius loco fructꝰ
miro decore collocaꝛ/et circūexpansi floris be
neficio teneritudo seminis a lesione frigidi ae-
ris custodiꝛ.

De lactuca.

Lactuca (vt d. Isi.) ex lactei humoris
substantia est vocata/vel quia nutri
entes mulieres lacte implet. hec ī vi-
ris venereis motū arcet. cuiꝰ duplex ē species
scꝫ domestica et agrestis. quā seraliā vocamꝰ/
eo ꝙ in dorso eiꝰ aculeos hꝫ duros ad modū
serre vt dicit. Isi.li.xvij.ca.vl. de qua.d. Isa.
in die. lactuca agrestis domestice in forma est
similis. sed longiores hꝫ frondes subtiliores
aspiores ꝛ minus virides pter sue hūidita-
tis puitatē. et iō multe est amaritudinis ꝛ pō-
ticitatis respectu illius que ē domestica. quia
maioris est caloris ꝛ siccitatis. ꝛ iō multi di-
cunt ꝙ mēstrua puocat ꝛ humores crudos ex-
pellit. vt.d. dia. lactuca vero domestica frigi-
da ē ꝛ humida. sed tēpate/ita ꝙ neutra quali
tate excedit modū. et iō eius vsus cōgruit esui
ꝛ nō medicine. ꝛ subtilē hꝫ substantiā ꝛ maxi
me qū erit recens. ꝛ iō cito digerit ꝛ stomachi
arsurā ꝛ morsurā ex colera rubea sedat. sāguis
ebulitionē refrigerat. ꝛ insōneitatē placat. ca-
pitis dolorē ex fumo colerico sanat. lac ī mu-
lieribus multiplicat ꝛ semē in viris generat ꝛ
augmētat ꝛ hoc accidit pter bonitatem san
guinis quē gignit in pfecta quātitate ꝛ ī pfe-
cta etiā qualitate sed qū antiquaꝛ ꝛ induratur
minuiꝛ eius hūiditas ꝛ amaricaꝛ. et ex vsu eiꝰ
sanguis pessimꝰ generaꝛ. virtus visiua iū de-
ficit ꝛ debilitaꝛ. cuius cā est sensus animalis
mortificatio. qꝛ cū sua ponticitate sensū suffo-
cat naturalē. et iō talis lactuca generare volē-
tibus maxime est nociua. Nā materiā cōgelat
ꝛ coagulat seminalē ꝛ pcipue semē eius/si ī ci
bo aut in potu sepius assumaꝛ (hucusqꝫ Isa
in die.) Pli. aūt lib. xx. c. viij. de lactuca dicit ē
spēs lactuce sponte nascentis quā caprinā vo
cant/qua piecta in mare/ptinus necantur pi
sces qui sūt in vicino. cuiꝰ lac cū aceto ꝛ aqua
ꝛ vino hidropicis medeꝛ. cuius caule ꝛ folijs
cōtusis asperso sale nerui incisi sananꝛ. Alia
est spēs lactuce que nasciꝛ in aruis cuius folia
trita cū polenta illita vlceribꝰ sanāt. et hāc gre
ci isopon vocant. Tertia spēs crescit in siluis
quā statio vocāt. cuiꝰ folia trita cum polenta
vulneribus psūt sanguinē sistūt. ꝛ putrescen
tia vulnera sanant. radice et folijs mitigāt sa-
crū ignē. Est etiā alia spēs lactuce habens ro
tunda folia ꝛ breuia quā multi heraciā vocāt
cuiꝰ succū accipitres scalpendo herbam extra
hunt. ꝛ inde tangentes oculos discutiunt ob
scuritatē et caliginē cū senescūt. cuiꝰ herbe suc
cus sanat oia vicia oculoꝝ. et maxie qū ei lac
mulieris admisceꝛ. serpentū morsibus ꝛ scor-
pionū ictibus medeꝛ/si succꝰ eiꝰ cū vino pote
tur. et folia trita sup vulnus emplastreꝛ. oēm
etiā inflationē discutit ꝛ cōpescit. Semē etiā
lactucis tam siluestris ꝙ̄ domestice libidinis
imaginatiōes in somnis cōpescit ꝛ corpꝰ pol-
lui nō pmittit si in cibo freqūter assumaꝛ. fre-
quēs tū vsus eiꝰ ꝛ nimius esus oculoꝝ officit
claritatem. Multas alias laudes attribuit ei
plinius in eodē capitulo. sed hec sufficiant

De Lappa.

Lappa ē herba hūs folia lata ꝛ spissa
circa terrā hūs in sūmitatibꝰ hastu-
laꝝ quedā capitella spinosa ꝛ aculea
ta sed recurua/que vestibꝰ trāseuntiū solēt ad
herere. (vñ.d. Isi.li.xvij.) lappa ē dicta/eo ꝙ

habeat caulē ingentē p terrā dispersā q̄ a grecis philātrophos dr̄. eo q vestib⁹ hominum adhereat ob aspitatē sui et nascatur iuxta muros ⁊ dr̄ philātrophos. i. amās hoīes q: quasi quadā affectione videtur hoīs adherere vestibus. Cui⁹ species est duplex acuta et rotunda ad similitudinem pedū caballi. vnde et a multis vocatur virgula cabellina. et vtriusq; folia grauis et horribilis odoris sunt pariter et saporis. (vt d. dias.) Sed: pli. d. li. xx. c. xxij lappe multe sunt species et oēs sūt medicinales. nā ictib⁹ scorpionū medentur nec feriunt hoīem si iunct⁹ fuerit. succo eius. decoctio radicis eius dentes ꝯfirmat. si tepida in ore teneatur. Semen ei⁹ execrabilia vicia stomachi curat. reijcientibus sanguinem ꝓdest. dissenterijs subuenit. nā radix ei⁹ cū vino sistit aluū sed folia cū sale adiecto. soluūt. semen ei⁹ potui datū calculosos adiuuat. tota herba trita cū arundia valet cōtra strumū. (huc usq; pli.) Sed scd̄m platea. lappa siue lappatiū: est herba calida ⁊ sicca habēs virtutē dissoluendi/ relaxandi/aperiendi/accedendi. ⁊ iō valet cōtra scabiē pruritū/serpentū/⁊ impetiginē. et i tercutaneū cōsumit humorē. apostematū ꝑdissoluit duriciē ⁊ tumorē. valet cōtra frigidā hidropisim et splenis opilationē. succ⁹ eius cū succo rute admixtus cerebꝝ purgat a flegmatica sup̄fluitate. si in modica quātitate naribus in balneo vel in aere calido instilletur.

De lappate.

Lappates cibus ē ex quibusdam herbis domesticis recentibus lappatijs similibus cōpositus aut cōfect⁹. vt d. glo. super iudi. xv. vnde alexan. nequā ait. Lappates cibus est olus cōponit eundē. Scd̄m alios lappates est genus caulis habēs folia lata vt lappa/sed folia lappatis sunt mollia/ crassa/subalbida/palma inuoluta/inter se mirabiliter cōnexa/habēs stipitē breuē et grossū nodosū exterius/sed mollē interius ⁊ carnosum. Hec herba cōuenit esui et medicine/⁊ inde fit cibus bonus qui diu seruari pōt si decoctio cū aceto sinapi ⁊ melle diligentius cōponatur. et talis cibus vulgariter cōpositū nuncupat/cui virtus est singularis sc; resistere ebrietati. (vt d. pli. li. xx. c. x. nam ante cibū comesta cauet ne ebrietas supueniat post crapulam sumpta/cōpellit crapulā vt recedat. ⁊ vt clamat scola rasis crinibus fractis. hac herba nihil ē vtilius stomacho atq; neruis. et iō paraliticis ⁊ tremulis iubet eā dari et sanguinē reijcientibus. lactis vbertatē p̄bet pueris. valet etiā succ⁹ eius aduersus venenū ⁊ serpētū ictibus occurrit/et maxime semē ei⁹. similiter ⁊ valet cōtra morsum canis. vt. d. Isid. li. xvij.

De Leguminibus

Legumina ab eligendo sunt dcā quasi electa. veteres eni meliora eligebant ⁊ inde sibi cibaria cōponebant ⁊ dicunt proprie quedā grana tritico ⁊ ordeo maiora et grossiora que nō in folliculis/ſ potius i quibusdā siliquis grossis spissis ⁊ clausis oriunt. vt p; in pisis cicerib⁹ atq; fabis. differunt aūt legumina in magnitudine/colore/figura/et sapore. Nam inter legumina maiora sunt grana fabaꝝ ⁊ lupinoꝝ. medicra ciceꝝ ⁊ pisaꝝ. minima lenticulaꝝ ⁊ visciaꝝ. In colore differūt q: quedā alba. quedam nigra/quedā rufa. ⁊ quedā mixta. In figura q: quedā rotunda. quedā oblonga. quedā triangula. quedā plana. Differunt etiā in sapore/ q: quedam sunt stiptica ⁊ dura. sed per decoctionē fiunt mollia et ad esu; meliora. quedā in sunt amara. vt lupini. sed per adiectionē in aqua ⁊ madefactionē efficiunt dulciora. Et vt d. pli. legumina quādo incipiunt maturescere rapienda sunt q̄ cito exiliunt lateq; cum deciderint vt lupini. (sicut d. pli. li. xviij.) Est aūt legumē substantialiter frigidū et siccū ad digerendū durꝝ ⁊ cōpactū. vnde ꝓpter suā cōpactionē difficile ē ad coquendū necciā post sunt bene decoqui in aqua puteali imo ad ꝑfectā decoctionē indigent aqua fontana siue fluuiali. cibus itaq; rudis ⁊ grossis de leguminibus fit/cuius vsus cōueniens fit hominibus fortioris nature ⁊ cōplexionis. Nam: leguminosa ex se ad digerendū sunt dura/ſ digesta multū nutriunt ⁊ cōfortant. sed naturaliter sunt inflatiua et ventositatis generatiua. sed coꝝ vētositas diminuit per corticis depositionē vel decoctionē ⁊ assationē ⁊ p coꝝque ventositatis sunt exterminatiua appositionē vel assationū. vt ciminū anetū et similia. (vt dicit diasco.

De Lente.

Lens tis. ge⁹ ē leguminis vt. d. Isi. li. xviij. sic dicta. q: humida est ⁊ lenta potissime qn̄ ē in sua herba a qua diminutiue dr̄ lenticula. ⁊ d; scribi p. t. ad differentiā vermis capitis qui dicitur lens lendis. et scribit per. d. vnde dixit quidam. Leus lendis capiti lens lentis cōuenit ori. Est itaq; lens vel lenticula. (vt d. Isa). frigida ⁊ sicca ex cōtrarijs naturis cōposita. Nam vnā virtutē h; in cortice ⁊ aliā in medulla. nā in cortice h; quoddā acumē rōne cu⁹ mouet ventrē ad solutionē. sed medulla stiptica ē ⁊ stomachi cōfortatiua ⁊ opatur ad cōstrictionē. gros-

sum ꝛ melancolicam gignit sanguinem et cerebꝝ replet fumo grosso. vnde est causa timidoꝝ et horribiliū somnioꝝ. vētositate stomachum grauat. ꝛ inflationē generat oēs meat⁹ corporis et transitus opilat ꝛ neruoꝝ ac pellicularꝝ cerebri substantiā desiccat ꝛ maxime nocet pelliculis oculoꝝ qꝛ eaꝝ humiditatem distemperat ac desiccat vt.d.idez. Sanis nocet oculis quanto magis infirmis desiccationis sue cause. et eius frequēs vsus pessimas i corpore generat passiones potissime si cū cortice comedaꝛ/ et corpus sicce fuerit cōplexiōis humidis tñ et calidis quādoqꝫ ꝓdest. vnde valet hidropicis si sine cortice comedaꝛ. sed cum cortice nocet. qꝛ multā generat inflationem ꝛ pelliculaꝝ extensionē. Lens aūt est eligenda que ē grossior et recētior ꝛ ad coquendū facilior. ꝛ hec tam ad escā ꝙ etiā ad medicinā lētis malicia tēpatur si deponiꝛ cortex et eius medulla in dulci aqua decoquaꝛ ꝛ post abiecta cū oleo pipere ꝛ cimino ꝛ cū simib⁹ cōdiatur. hucusqꝫ Jsa.in die.) Dicit aūt pli.li.xviij.ca. xij. lens amat terrā tenuē ꝛ subtilē vel sterilem magis ꝙ pinguē. ꝛ celū id est aerē magis siccū. omnis enī legumina dilīgūt aquam ante florē sed postꝙ defloruerint diligunt siccitatē

De Lino.

l Jnū diciꝛ tam herba ꝙ semen. et est sic vocatum eo ꝙ molle sit atqꝫ lene ꝛ plurimū delicatū. vt d. Jsid.li.xix. Linū aūt scdm pli.li.xij.c.ij. seriꝛ in locis planis et scrupulosis et hoc in vere. ꝛ colligitur i estate. erūpit aūt in stipitē siue culmū rectum ꝓducens flores flauos quibus succedūt quedā capitella loco seminis ac fruct⁹. ꝛ cum incipiunt capitella palescere culmi integri euellūꝛ ꝛ auulsi a suis capitellis. semē cōtinentibus carpinanꝛ. deinde colligantes ptes lini in fasciculos colliguntꝛ et longo tēpore i aqua maturanꝛ. et extracti de aqua ad solē desiccantur ꝛ post multis tonsionib⁹ ꝛ carpinationibus a suis supfluis expurganꝛ. et sic partes defecate in fila cōtorquenꝛ. et post multiplicē decoctionē ad albedinem deducanꝛ. Non enī linū a suo virore terrestri pōt spoliari ꝛ pfecto candori decorari. nisi multotiens contundunꝛ et decoquaꝛ. ꝛ soli appositū aqua iteꝝ aspergaꝛ Et cū sint multa genera lini, illud ꝑualet i decore quod solet crescere in egipto. Nā inde fit bissus lini incōpabilis in candore. vt d. pli. li.xix.ca.ij.) minus tamē habet firmitatis hoc genus lini ꝛ plus lucri quia inde fiunt vestes gratissime sacerdotū. Est aūt linū necessarium ad vsus multos, nā ex lino fiūt vestimēta ad induendum. vela ad nauigandum. ꝛ retia ad venandum et piscandum. filum ad consuendum. funes ad ligandum. et cordule ad sagittandum ligamina ad connectenduz. linee ad mensurandum. lintheamina ad quiescendum cortine ad ornandum. saccule et bursule/ ad quodlibet necessariam reponendum. vñ nulla herba tam diuersis vsibus est hominū ita necessaria sicut linum. cuius semen calidū est et humidum. vel inter humidum et siccū temperatum vnctuosum. vnde inde fit oleum qd alijs vsibus magis est necessarium ꝙ ad esuz Nam vt dicit Jsaac semen lini parum nutrit ꝛ durum est digeri. nociuum est stomacho et plurimum inflatiuum diureticum. tamen assum cum melle acceptum melius est ꝛ valz cōtra tussim comestum. etiam cum melle et pipere venerem excitat ꝛ stimulat ad amorem. valet ad apostemata quia maturat ea. habz enī vim mitigatiuam subtiliatiuam siue ratificatiuam maturatiuam. vnde soluit apostemata matricis si patiens in eius decoctione sepius foueatur. vt dicit Jsaac in dietis.

De Malo

m Alus est arbor pomifera in se quidem magna. sed respectu lignoruz quidem nemoris modica et submissa. ligno solida. rugosa cortice ꝛ nodosa frondiū densitate vmbrosa. florum varietate decora. fructuū suauitate iocunda. visui et gustui gratiosa. in diuersis medicinis efficax ꝛ virtuosa. Diciꝛ autē malus ipsum pomū siue fructus/ sed hec malus dr̄ ipsa arbor siue pomus. ꝛ est sic dicta eo ꝙ eius fruct⁹ sit rotundus. vnde et illa sunt vere mala que maxime sunt rotunda.(vt d. Jsi.li.xvij. nam malū in greco rotundū dr̄ in latino. Differt autez malus ab alijs arboribus silue vel nemoris quia malus maxime est domestica. duplicis ē nature/ nā truncū hz a terra rotundū. surculum autem aliunde venientem ipsi trunco insertum et vnitum. que duo quando per insertionē pariter sunt vnita vnam arborem cōstituunt. surculus autem insertus trunco totam virtutē truoci in suā transmutat qualitatē. vt d. Alfredus super.i.li. vegetabilium. Quere supra.eo. in tractatu de arboꝝ insertione circa principiū. Malus autem nisi puteꝛ et a supfluis nimis exoneretꝛ sterilescit vt.d.idē. qꝛ humor attract⁹ a radice nō sufficit ad ꝓductionē fructuum. quia transit in ramorum sterilium nutrimentum. Quere supra de causa fructificationis arborum. Maloruz diuersa sūt

genera. nam quedam ferunt fructum ponticū atq̄ durū. quedā acetosū. quedā dulcē ⁊ iocūdū: et hoꝝ fructuū diuersitas ex diuersa qualitate hūoris procedit ⁊ debiliori vel fortiori opatione coloris exītis in radice. sicut supra in principio tactum est.

De malogranato.

m Alusgranata arbor ferens malogranata arbor siquidē ē femini generis fructus vero neutri. ⁊ dr̄ malūgranatū eo q̄ inter corticē ⁊ rotunditatē ꝯtineat multitudinē granatoꝝ (vt d. Isido. li. xvij) cuius cortex dr̄ psidia flos vero balaustia nūcupat̄. Floꝝ aūt alij sunt albi. alij purpurei. alij rosei reperiunt̄. hec poma mala punica sunt dicta/ qꝛ de regione punica primitus sūt delata (vt d. Isi. Est aūt arbor multū dura ramosa ⁊ nodosa plus in latū q̄ in altū se diffundens/ et frigoris impatiēs. vnde in pruina cito pereūt flores eius. Dicit autē aris. q̄ malusgranata mutat̄ a malitia sua p culturaꝫ. Quere supra eo. de arboꝝ cultura Istius aūt arboris multe sunt species/ sed de duobꝰ iam loqui sufficiat. Nā scdm diasco. ⁊ Isa. in die. Maloruꝫ granatoꝝ duo sunt genera. Alia eni ferunt poma dulcia calida et humida alia accetosa que frigida sunt et sicca/ et diutius ceteris possunt obseruari. dulcia vero magis cōueniunt vsui ⁊ medicine. Nā tota arbor medicinalis ē ⁊ parū cōuenit ab alijs fructꝰ eiꝰ (vnde d. Isid. li. xvij.) negant eni medici corpora nostra mali punici cibo nutriri/ sed putant q̄ plus ꝯgruat medicamēto q̄ corporis alimento. hꝫ siquidem tota arbor (sed potissime fructus eius.) virtutē cōstringendi. cōfortandi. cōsolidandi ⁊ humores fluidos desiccādi. et fluxum sanguinis intercipiendi et vomitū colericū compescendi vt expresse docent Isa. dias. ⁊ pli. si tm̄ more cōgruo et ordine debito exhibeantur valēt cōtra singulas intrinsecas et extrīsecas corporis passiones. dulcia tm̄ magis sūt ventosa et inflatiua alijs et etiā sitis minus febricitātibus sedatiua. et iō minus conueniūt febricitantibꝰ q̄ acetosa. et quoꝝ succo fit potꝰ qui dr̄ oxizacara qui calorē febrilē mitigat ⁊ alterat. appetitū ꝓuocat ⁊ naturā ex calore deficientē repat mirabiliter ⁊ cōfortat ⁊ valet contra epatis calefactionē ⁊ cordis defectum siue cardiacam passionē. flores eius etiā fructꝰ ac cortices si puluerizent̄ et in potu assumantur vermes veteres necant. dentes et gingiuas purgant optime et cōfirmant ⁊ cōtra multas alias subueniunt passiōes. vt. d. dias. ⁊ Isa. mala punica in oibus ꝓdictis sunt efficacissima q̄uis eni sunt crocea exteriꝰ in cortice ⁊ discolorata stiptica/ et desiccata Interius tamē sunt rubea humida et mollia iocunda et sapida ⁊ miro ac incredibili nature artificio p granuloꝝ cellulas ordinata. vt dicit hem.

De Moro.

m Orus est arbor cuiꝰ fructex dr̄ moruꝫ vt d. Isi. lib. xvij. Morus a grecis ē vocata quā latini rubū vocāt. eo q̄ fructꝰ eius ⁊ virgula rubēt. Est autem duplex morus domestica. s. ⁊ siluestris cuiꝰ fructus ī deserto pastoꝝ reuelant famē cuius folia sup iacta serpenti ipsū interimūt. Itē dicit amb. sup matth. xvij. fructus mori in flore albus. deinde viret. tertio rutilat siue rubet. vltimo nigrescit atq̄ liuet. nā quanto ē maturior tanto nigrior est. cuiꝰ fructꝰ tingit manꝰ et dentes comedentis. Scdm pli. aūt ⁊ dias. morus ē arbor habens semē ventrifluū id ē solutiuū. cuius succus expressus et ad ignē siue solē desiccatus fit stipticus ⁊ cōstrictiuus vlcera oris et vulnera sanat. fauciū tumorē reprimit atq̄ sedat. corīū radicis coctū et potatū ventrem laxat. et lumbricos latos necat. folia eius cōcussa et imposita oleo cōbustiones sanāt. decocta cū aqua pluuiali capillos denigrant morsus phalangionis ⁊ puncturas araneaꝝ curant dolorē dentiū placant et putredinē mundificant gingiuaꝝ. mora imatura frigida sūt ⁊ stiptica et cōfortatiua stomachi ⁊ cōstrictiua sed quāto plus maturant̄. tanto efficiunt̄ calidiora et etiā dulciora et humidiora. comesta multū post prandiū in corruptionē cōuertunt̄ et stomacho et capiti multū nocent. a ieiunis vero accepta/ bene et de facili digerunt̄ sed nutriunt vale paꝝ. Folia mori celsi sunt magna et lata que erucis et brucis sunt obnoxia et a vermibus libentissime comedunt̄ et vermes sericū egerentes mori folijs optime nutriūtur tota arbor medicinalis est ꝓpue quo ad cortices. fructus folia et radices. nā si radix eius incisa fuerit gūmi emanabit qđ valet ad varias passiones. nā ventrē emollit. dolorē dentiū tollit. huiusq̄ dias. ⁊ pla. Ex moris fit potus optimus siue nobilis quem moretū vulgariter appellamꝰ. quē elephātes cū potant animosiores efficiūtur. vt. dicit rabanꝰ supra Matth. v. c. fit inde electuariū dyamoron dictū. qđ valet ꝯtra squinnatiā et gutturis aut fauciū passiones. vt. d. pla.

De Mirto.

m Irtus scdm Isid. est dicta eo q̄ ī litoribus maris solet sepiꝰ oriri. vn̄ virgiliꝰ. Littora mirhetis latissima et

adamātis littora mire ⁊c. hinc est q̄ a grecis mirricie dr̄. medicoꝝ aūt libri hāc arborē aptā scribunt et multaꝝ necessitatib⁹ mulierum deputatā. (hucusq̄ Isi.) Scd̄m pli. aūt vel dia sco. mirt⁹ ē arbustū admodū fruticis crescens potissime iuxta mare cui⁹ fruct⁹ flores ⁊ frondes ꝯueniunt medicine. Meliores autē sunt fruct⁹ q̄ flores et habent diutius cōseruari. ꝫ melius in solis calore q̄ in aura vmbrosa habent alia ꝯseruari. ⁊ quāto simplicī sūt fruct⁹ recētiores tanto sūt meliores. ⁊ habēt oīa illi⁹ fruticis substātialia virtutē pōticā ⁊ ꝯstrictiuā ⁊ ex aromaticitate cōfortatiuā. ⁊ etiā d̄ natura ꝓpria flux⁹ supflui restrictiuā ⁊ virtutis retentiue in corpe coopatiuā. vn̄ valet ꝯ fluxū ventris ad spūalia mēbra defluentis. si decoquaꝛ in aqua pluuiali ⁊ inde pect⁹ fomenteꝛ vomitū etiā restringit si decocti ramusculi ei⁹ cū aceto sup stomachū apponāꝛ. de ea puluis factus vlcera ⁊ vulnera suauiter cōsolidat. itē di. pli. mirtus alia est alba alia nigra / ⁊ vtraq̄ stiptica sed nigra magis. vn̄ cōtra fluxū sanguinis vtiliter exhibeꝛ vrinā cōmouet. ꝓdest ꝯtra venenū ⁊ puncturā scorpiōis si poteꝛ ei⁹ decoctio valet cōtra allopiciā ⁊ fluxū similiter capilloꝝ cū farina tritici mixta. valet cōtra tumores oculoꝝ. ffit aūt oleū mirticū de folijs ⁊ baccis ei⁹ q̄d ē lenitiuū / cōsolidatiuū / ⁊ mundificatiuū / et valet ad oīa supradicta. aures aūt mundificat saniosas si tepefactū instillaꝛ. hucusq̄ pli.) Sup Isa. c. xli. dicit hierony. Mirtus ē aromatica arbor et ipurribilis / ⁊ fessa mēbra cōsolidat ⁊ reparat. ⁊ iō cōsolatores sancte ecclesie signat. Est etiā tempatiue ⁊ mitigatiue virtutis ac refrigeratiue. vt d. idē sup Isa. lx. ca.

De mirrha

Mirrha ē arbor i arabia altitudis quīq̄ cubitoꝝ similis spine q̄ aromaticū dicunt. cui⁹ gutta viridis ē ⁊ multū aromatica ⁊ amara vn̄ ⁊ nomē accepit mirta vt d. Isi. li. xvi. cui⁹ gutta p se manās p̄ciosior ē. que vero facto vulnere inciso cortice elicitur. vilior iudicaꝛ. cui⁹ sarmēta arabes igne fouent. quoꝝ fumus ē valde noxius / nisi odore storacis occurraꝛ. aliter eni cōtrahūt homies morbos insanabiles tali fumo. Purior autē mirta ⁊ melior colligitur apud trogoditas in arabia vt d. Isid. ⁊ pli. li. xij. c. xvij. vbi dr̄ q̄ mirta est arbor quinq̄ cubitoꝝ crescēs i siluis arabie / cuius folia sunt similia folijs oliue. ꝫ magis crispa et spinosa ac aculeata. Ramos habens similes iunipero. inciduntur autē binis temporibus rami eius. sed p̄us sponte sudant antequā incidantur. ⁊ gutta que sudādo effluit / stacten dicitur. et hoc omnibus generibus mirte preferꝛ. ⁊ mirta electa a pluribus appellaꝛ. Sunt autē septē genera vt dr̄ idē. c. xviij. scꝫ trogodita. ⁊ illa magis ē electa. scd̄a gelbonitica. tertia diātrides. quarta collatica. quinta empratena idest salbana. ⁊ illa est alijs mirtibus magis tenuis. sexta quādiuratim ⁊ odorariā vocant. ⁊ hec ceteris magis est candida. ⁊ hec adulteraꝛ gūmi et glebis lēticꝫ. septima est indica / et illa ceteris peior est ⁊ cū illa alie species mirte adulteranꝛ. (hucusq̄ pli.) Mirta vt d. diasco. est gutta arboris circa ramos calore solis indurata. ⁊ ē eligēda citrina et rufa interius aliquantulū lucida et huius alia est minuta alia ē grossa que trogodita appellaꝛ. ab insula vbi crescit sic calida ē ⁊ sicca et habet virtutē cōfortandi et ex aromaticitate sua cōducendo ptes in vnū habet vim dissoluendi et cōsumendi mediocriter et equaliter ex qualitatibus suis vnde cōseruat corpora mortuoꝝ quando lex mirrhe cōfectionibus condiunꝛ. Reseruatur aūt in optīa efficacia mirta fere centū annis. valet cōtra omnes causas reumaticas ⁊ fluxus inordinatos digestionē etiā confortat ⁊ viscosos humores maxime a spūalibus mēbris purgat odoris fetorē emūdat. ⁊ omnia gīgiuaꝝ vicia sanat et desiccat vlcera labioꝝ putrida cōsolidat cōsumit ⁊ conglutinat. cerebꝝ confortat. et matricem multū roborat ⁊ confortat ⁊ omnē ei⁹ superfluitatem consumit ⁊ desiccat et cōceptū iuuat. vermes aurīū necat. carnē superfluā corrodit / ⁊ bonam ac viuam generat ac ꝯseruat.

De Mirto.

Mirtum est vnguentum de mirra ⁊ aliis speciebus aromaticis compositū ⁊ confectuꝫ cuius virtute nerui ⁊ alia sensibilia mēbra confortanꝛ. et humores i iūcturis ac articulis existentes consumunꝛ. eius aromaticitate spiritus animales reparanꝛ. Interficiuntur vermes ac pediculi eius amanitudine et prohibet ne nascantur. sudores fetidi mirto cōpescuntur. cōseruantur corpora in delicatione nec putredine dissoluuntur

De mandragora.

Mandragora est dicta eo q̄ habeat mala suauiter olentia in magnitudine mali maciani. vnde et latini malum terre vocant. Hanc poete antropomeros vocant eo q̄ habeat radiceꝫ formam hoīs quodāmodo simulātē cui⁹ cortex vino mixt⁹ porrigitur ad bibēdū his quoꝝ

corp⁹ ē secādū vt dolorē nō sentiant soporati Huius spēs sunt due. vna ē femiea que ē i fo lijs similis lactuce/ mala generās alia ē ma/ scul⁹ cui⁹ folia sūt similia folijs bethe. (vt di. Isi. li. xvij) Diasco. aūt dicit mandragorā esse herbā somniferā cuius folia sunt sup terram spersa. radices hꝫ duas aut tres sibi inuicem coherentes de foris nigras int⁹ vero albas/ cū corio grosso. masculus hꝫ folia alba et te/ nua. ꝛ radicē similē alteri poma nascūtꝛ sup fo/ lia sicut galla sup folia quercus. ꝛ sunt colore crocea odore suauia/ tñ cū quadā grauitate i sapore. qꝛ sunt insipida ꝛ iō nō cōuenīūt esui sed tm̄ medicine. nā cortices eius decocti in vi no dormire faciunt ꝛ oēs dolores ꝯpescūt vñ ꝛ vix tunc ēpis ferre sentiuntꝛ passiones. Cau te tñ mandragora ē vtendū. qꝛ si in nimia ꝙ/ titate accipitꝛ infert mortē (vt d. idē) nam vt di citꝛ in platea. virtutē habet infrigidandi ꝛ ali quantulū mortificandi ꝛ somnū ꝓuocandi. ꝛ iō succus eius cū lacte mulieris tympoꝛib⁹ ap positus. somnū ꝓuocat in pacitis. et quia est herba substantialiter frigida/ dr̄ ꝙ fruct⁹ eius extinguit ignē sacꝝ cōpescit etiā colere ipetuꝫ ꝛ ventris fluxū (hucusꝗ platea.) idē tñ ꝓpo/ nitur ꝙ scd̄m naturā similitudo hoīs vel mu/ lieris in radice eius nullaten⁹ inuenitꝛ/ sed po tius a rusticis vel maleficis sophistice sic for/ matur. Dicitꝛ aūt habere virtutē prebitiuā mu lieribus cōcipiendi. qd̄ similiter obnuere vide tur augu. sup li. geñ. c. xxx. ꝛ hoc dicit augusti. occasione rachelis que mandragoras deside rauerat. Dicit tñ ꝙ vidit philosophoꝝ libros qui de virtutib⁹ herbaꝝ tractant ꝛ de eis di/ cit se nihil taliū in eoꝝ scriptis tunc temporis repperisse: Salua tñ auctoritate beati augusti/ ni. multi auctores dicunt mandragorā multo tiens hanc habere virtutē. Unde dicūt cōstā. diasco. pli. ꝛ platea. ꝙ mandragora sumpta mod o debito matrices disponit ad conceptio nē quā primitus calor nimius ꝛ siccus conce ptionis materiā impediuit. Mulieres itaꝗ calidas ꝛ humidas disponit ad cōceptioneꝫ cū sit frigida et sicca. vt dr̄ in plateario / et hoc dispositiue. sed mulieres frigidas et naturali/ ter siccas. impedit potius ab huiusmodi di/ spositione. Multas alias hꝫ mādragora vir tutes/ que vt d. diasco. tumores corporis re/ percutit atꝗ tollit. morsibus venenosis occur rit. omnēꝗ fluxū corporis inferius ꝛ superius restringit. Dia supius posita dicuntꝛ in libro plinij. xxxv. c. x. vbi dr̄ ꝙ mandragore duo sūt genera. ꝛc. (ꝛ sequitꝛ post multa): cauent fosso res mandragore in eius fossura cōtrariū ven/ tum et tres circulos gladio circūscribunt/ ꝛ p⁹ expectant effodere ad occasum/ ꝛ ita credunt esse precipuas vires. succus eius colligitꝛ/ ꝛ in sole desiccatꝛ. mala eius matura in vmbra de/ siccatꝛ. odor maloꝝ est grauis et infert somnuꝫ ꝛ ex odore suo vis somnifica est vt dicit. idem

De Milio.

Milium ē herba habens bastā longā ꝛ nodosam ad modū canne/ cui⁹ se/ men est valde minutū frigidū et siccū vt dr̄ in dietis. Ex hoc attestatꝛ eius leuitas et cōcauitas ꝛ absentia viscositatis ꝛ vnctuosi/ tatis ꝛ modici nutrimenti cōfortat eni stoma/ chum gratie sue siccitatis ꝛ constipat ventrem Est aūt ƀm diasco. diureticū/ ꝛ assatum sedat ventris torsionē/ sanguinē laudabilē non ge/ nerat infrigidat stomachum et desiccat vt di/ citur in dietis.

De menta.

Menta est herba odorifera calida ꝛ sic ca stomachi cōfortatiua. Et ē duplex ei⁹ spēs. s. ortēsis seu domestica ꝛ ista hꝫ maiorē vim calefeaendi ꝙ prima. ꝛ dicitꝛ grece colocosia quā latini neptā siue colamen tū vocant. vt di. Isi. li. xvij. c. vlti. ꝛ est herba multū medicinalis. Alie sunt spēs mente que crescunt in palustribus et in pratis. / sed non sunt tante efficacie in virtute vel calore sūt etī am grauioris odoris pariter et saporis ꝙ mē ta domestica seu ortensis que ē herba se multi plicans et cito de terra pullulans ꝛ ascendēs cui⁹ bastula in terra reflexa et ab humo tecta cōuertitur in radicē ꝛ cito ex se nouā ꝓturit ꝓ/ lem. Est aūt menta ortensis magne efficacie si ue sit sicca siue viridis. hꝫ eni virtutē dissoluē di et cōsumendi ex qualitatibus suis. ex aro/ maticitate cōfortandi ꝛ ꝓuocandi appetituꝫ et suo acumine decocta in aceto fetorē oris am putat ꝛ gingiuas putridas et corruptas pur/ gat. vomitū ex debilitate virtutis retentiue ve nientē cū aceto sedat. odore suo et sapore cō/ tra sincopim ꝛ debilitatē spirituū iuuat/ matri cē mundificat a supfluis ꝛ cōfortat. decocta i vino dolorē visceꝝ et renū placat. cuꝫ vino et oleo decocta māmillas ex coagulatiōe lactis induratas supposita sanat. succ⁹ ei⁹ venenis obuiat. et potat⁹ lumbricos necat/ et vermes auris in vino et oleo decocta frigida aposte/ mata dissoluit ꝛ curat/ tussim mitigat. hucus/ ꝙ diasco. et platea. Similiter Isa. li. ij. in die tis dicit idem addens ꝙ abhominationē am putat et singultū sedat linguā lenit asperam si ex ea fricetꝛ. assuefacta i cibo venerem excitat.

De malua.

m Alua est mollis herba a molliendo alvum dicta. vt dicit Isi. li. xvij. et sicut dicit idem vna cū plinio. si succo eius admixto oleo aliquis se inunxerit a punctura apum ledi nō poterit. mēbra etiā linita succo malue nō patiunt̄ puncturā neqȝ morsū ab aranea vel a scorpione vt d. pli. Est autē eius duplex species/ minor scȝ ⁊ maior que altea dicit̄. ⁊ vtraqȝ est herba humida inter frigidū ⁊ calidū tēpata (vt dicitur in dietis.) et hoc pȝ per eius virtutē ⁊ actionē. quia digerit apostemata et maturat/ maxime eius radix ⁊ semen. cuius decoctio valet cōtra fluxū sanguinis. Quedā enī habet viscositatis ꝙ si cū vino potui det̄ dissoluit grossos humores renum ⁊ frangit lapidē ⁊ duritiē splenis mollificat atqȝ laxat. decoctio eius ꝓuocat somnum si facies et extrema corporis inde abluant̄. seminis sui decoctio valet ptisicis ⁊ ꝯ tussiśm ei⁹ in oleo decoctū. duritiē soluit. mollificat mūdificat/ ⁊ maturat vt dr̄ i pla. Deinde

n Ux est arbor/ cuius fruct⁹ simili nomine nuncupatur. ⁊ ē sic vocata. eo ꝙ vmbra eius vel stillicidia foliorū arboribus vicinis noceant quā multi latini alio nomine iovi laudem vocāt/ quasi iouis laudem. Fuit enī hec arbor quondam ioui cōsecrata/ cuius fructus totā habet vim. vt missus inter fungos ⁊ cibos venenosos/ quicqd in eis virulentū ē exfundat/ rapiat/ et extinguat vt d. Isi. li. xvij) cuius fructus habet durū et amarū corticem/ sed nudeum valde dulcē. vnde omne pomū corio vel cortice duriore tectū dicitur nux. (vt dicit idē) vt pince/ castanee/ auellane/ et huiusmodi. Est itaqȝ nux arbor alta ⁊ procera habēs ramos et nodos diffusos et folia lata/ neruosa/ piramidalia ⁊ acuta grauis odoris ⁊ saporis/ cui⁹ vmbra dormienti sub ea est nociua ⁊ diuersarum infirmitatum generatiua. cuius tamen radix/ cortex fructus/ et folia cōueniunt medicine. nam vt dicit dias. succus radicis ⁊ corticis nucis maioris extractus ⁊ potui datus ad quantitatē vnius oragij subuenit difficultati vrinādi potatus etiā cū aceto repugnat febribus venientibus cū frigore ⁊ rigore. crines tingit ⁊ mundat/ ⁊ prohibet casus capillorū. Est aūt multiplicis virtutis ⁊ efficacie. fructus ei⁹ ꝯuenit etiā vsui medicine. et cum multiplex nux inueniatur. tamen de maioribus siue gallicanis ⁊ minoribus siue auellanis pl⁹ loquimur quo ad cibum ⁊ medicinā. Nux autē vsualis ⁊ domestica que a multis dr̄ gallica variat̄ in substantia et virtute et in figura. Nā in substātia vt dicit Isaac in dietis. Consideratur vt viridis aut vt recens aut ut matura. In prima dispositione scȝ viridi habet exterius coriū siue corticē colorē quidē viridē/ sed saporē ponticum et amarū ⁊ manus cōstringentis inficientem/ interius aūt testam paulatim obtinet corio extrinseco duriorē infra eius ambitum nudeum continet vnctuosum/ saporosum/ ⁊ multum dulcē/ nudei tū medulla que infra testā ē cōtenta/ quadā pellicula velut quadā tunicula est vndiqȝ circūtecta/ ne tenera nuclei scȝ substantia a teste frigiditate seu duricia lederetur. et illa quidē pellicula testa mollior ⁊ medulla nuclei durior ⁊ amarior ab experientib⁹ inuenit̄. et quanto nux plus ad maturitatem producitur tanto plus separatur illa corticula a substantia teste. et medulle nuclei icorporat̄ forti⁹ et vnitur/ ita ꝙ nux ab ea vlteri⁹ nō diuiditur nisi quandoqȝ p aque calide vel alterius humidi infusionē casu aliquo artificialiter emollitur. Nux itaqȝ viridis minus ē calida et sicca naturaliter ꝙ̄ antiqua et min⁹ stomacho nociua. que si cum ruta comesta fuerit ieiuno stomacho erit penitus veneno inimica. Nuces vero mature vt dicit Isa. quedā antique/ quedā inter has mediocres. Recētes sūt magis humorose/ mediocres vero sunt magis sicce/ sed antique consumpta humiditate p caloris intensionē humdrositatē digerentē magis sunt generaliter vnctuose/ ⁊ iō multū comeste in humores colericos de facili cōuertuntur. et maxime quando a calidis cōplexionibus sepius assumunt̄. qꝛ in talibus generāt adustiones ⁊ capiti vertiginē inferunt et dolorē. qui vero eas tempate comedunt et temperate sunt complexionis/ bene eas digerunt. et eis congrue nutriuntur. Uirtus aūt earū attenditur penes effectū medicine. Nā generaliter ꝯtra rem venenosam corpora cōseruant. quia sua ventositate meatus corporis oplant. et vim veneni ad vitalia intrare nō permittunt. Item nuces cum sale ⁊ rutha ⁊ alijs mixta ēqualiter addito melle morsui rabidi canis subueniunt si interius sumantur/ ⁊ exterius sup locum mulieris apponantur. venenū enī ad exteriora trahunt potentialiter et consumunt. Item contrite cum melle melancolica apostemata et fleumatica mire dissoluunt. contrite insuper et cathaplasmate super vmblicū interiora apostemata interius in corpore nascentia destruunt (vt dicit Isa. in dietis. Figura aūt nucis ē varia qꝛ alia ē rotūda. alia ē piramidal̄ ⁊ oblōga. alia iteri⁹ plana ⁊ ꝯtinua vt pȝ i auellanis muscatis alia lateralit̄ diuisa ⁊ i

summitatib⁹ ꝛ extremitatib⁹ admodū crucis tecta geometraliter. id est ꝑ formaꝫ trianguli est distincta vt pꝫ in nucib⁹ maioribus gallicanis in quibus generaliter forma crucis interi⁹ est impressa. vt pꝫ sensibiliter intuenti.

De Nuce.

Nux auellana respectu nucis gallicane aggrestis ē ꝛ saluatica. nam sine cultura crescit in corulis/que sūt arbores crescentes in nemore siue silua vt dicit Isi. ꝛ ideo qꝛ in loco publico crescit/a transeuntibus auelliř et colligiř/merito auellana nūcupař. Auellane aūt vt dicit Isa. alijs nucib⁹ sunt minus calide ꝛ in substantia magis pontice atq; grosse. rare in substantia et vnctuose. ꝛ iō ad digerendū sunt dure ꝛ ad exeundū de corpore magis tarde. tū qn̄ digeruntř multum sunt corporis nutritiue. sed tū cū interiori pellicula multū sunt inflatiōis generatiue. vt ideo carꝫ nocumentū auferař vtile ē vt in aqua calida ꝓfundanř/ꝛ exteriores pelliculeauferanř. ꝛ sic erunt cōtra multas passiones vtiliter iuuatiue. quarꝫ cutis melli admixtus/valet contra allopiciā/id ē fluxū capillorꝫ et facit pilos in corpore germinare. vt di. Isa. et Constan. Sunt et alie nucū diuersitates que cōueniūt medicine sicut nux muscata/ꝛ nux idica/ꝛ nux vomita et hmōi. Et est muscata fructus arboris in india nascentis crescēs infra testaꝫ durā quodā corio siue folliculo tectā admodū auellane/cuius cortex macis vocař. et ē multū medicinalis. maxime eni cōfortat cor et depurat in cerebro spiritū animalē. stomachum infrigidatū calefacit et cōfortat appetitū. et est cortex ille subrusus habēs saporē acutū ꝛ aliquantulū subamarꝫ. qui aūt niger est vel terre⁹ nō habens acumē in sapore abijciend⁹ ē. Nux autē muscata a cortice ꝛ theca extracta circūdatur quadā pellicula tenuissima et plana. que quāto ē ponderosior et in odore suauior/ꝛ sapore acutior/tanto melior. vnde eligenda ē que ē grauis et solida interius que lcū frangiř/non pulueriſař et subrubicundū colorē pretendit cū odore forti ꝛ suaui. virtutē hꝫ confortandi et stomachū calefaciendi et excedendi ventositatē. auferendi dolorē capitis ex frigida causa applicata eni naribus cōfortat cerebꝛꝫ ꝛ membra spūalia. vt dicit pli. diasco. ꝛ platea.

De Nardo.

Nardus ē herba modica ꝛ spinosa/calida/et odorifera. vñ ꝛ a grecis nardi spica nardostates appellař vt. d. Isi. li. xvij. ꝛ est ei⁹ spēs triplex. scꝫ indica/sirica/ꝛ celtica. nō tū crescit in siria/sed in quadam terra montosa que in vno latere tāgit siriam ꝛ in alio indiā. melior aūt est illa que est leuis et fusca/comosa/ꝛ sperica/pua odoratissima/cipꝛū simulans que masticata linguam desiccat. Nard⁹ aūt celtica a regione gallie vbi crescit ē dicta. et ē similis nardo siue spice nardi viridi sed est magis alba. hꝫ aūt vt dicunt diasco. ꝛ platea. virtutē cōfortandi ex aromaticitate sua valet contra sincopim ꝛ defectum cordis. ꝛ ꝯ stomachi debilitatē. narib⁹ applicata cerebꝛꝫ cōfortat/frigiduꝫ reuma ꝯpescit. ꝯtra surditatē valet ꝛ auriuꝫ apostemata. malum odorem oris amputat. et gingiuas putridas mūdat. opilationes splenis et epatis soluit. prouocat menstrua et matricē mundificat ꝛ adiuuat cōceptionē. lapidem frangit in renibus ꝛ in vesica. Est eni herba diuretica et incisiua et diuisiua ꝛ vsq; ad intima penetratiua. Itē valet cōtra lingue paralisim et cōfortat neruos et cōsumit humorē lingue organa occupantē. valere etiā dr̄ contra morbum epilenticū si debito mō patientibus ministreř ad multa alia multum valet ex qua fit oleum nardinū qđ ad omnia prius dicta et ad alia multa est maxime necessarium.

De olea.

Olea est arbor scđm Isi. cuius fruct⁹ dicitur oliua. succus eius oleū nūcupatur. vt di. Isi. li. xvij. sepe tamē arbor oliua appellatur. Est autem arbor pacis ꝛ insignis vt di. Isi. Nam vt dicit romanorū historia/sine oliuarum ramis nō mittebātur legati pro pace aliqua obtinenda. siue alijs offerenda. vnde secundū Remigiū pꝫ huius arboris excellentia. quia in signū reconciliationis et federis dei cum noe columba nō ē cuꝫ alterius arboris ramusculo. sed solum cū oliue intersigno ad arche fenestram reuersa. immo secundū plinium libro. xv. Victores apđ athenas quondam olea coronabantur. greci vero tandeꝫ oleastro suos coronari iudicabāt vt dicit idem. Est itaq; olea arbor coma ꝛ virore ramorum ꝛ multitudine speciosa. frondes habens subalbidos et molles/virotis pulchritudinem in estate ꝛ in hieme retinentes. flores etiam habet minutos et multos suauiter redolentes/durum corticem ꝛ radicem amaram/fructum pinguem/sapidū atq; dulcem. Nam vt dicit Isidorus ex amaritudine radicis surgit oliua in pabulum lumīs ꝛ medelam vulneris/ac in refectionē esurientis. in lucernis enim ponitur ad ignem nutriendum mēbris lāguidis poniř ad medēdū i cibū ponitř ad reficiendū ꝛ ad condiendū. vt dicit ideꝫ

Est eni oleũ igniũ ⁊ luminariũ nutritiuũ/mor boꝝ remediũ/⁊ cibarioꝝ suauissimũ ꝯdimen tũ (vt dicit Isi. Est ergo oliua siue olea arbor fructifera ⁊ medicinalis/cui⁹ cortices/folia/⁊ fruct⁹ cõueniũt medicine. cui⁹ lignũ marie est soliditatis ⁊ ꝯpactiõis ⁊ quasi imputribilis puritatis. sed ꝙuis sit multe duriciei in exteri ori substantia/multũ tñ hꝫ humorositatis et vnctuositatis interius ĩ medulla. De oleis au tẽ ⁊ de oliuis d. pli. li. xv. arbores oleaꝝ fru/ctiferaꝝ quaꝝ multa sunt genera in regionib⁹ multũ calidis. sed nec in nimis frigidis/ꝫ po tius in tẽpatis magis tñ habentib⁹ se ad ca/lorẽ ꝙ ad frigiditatẽ. ⁊ iõ iubet cato vt. d. idẽ pli. oliuas seri ĩ solo calido nõ nimis pingui nec nimis macro radijs solis opposito. Nam celũ eis maxime cõfert ⁊ multũ diligunt roreꝫ celi ⁊ aeris serenitatem. vnde si fuerint copiosi imbres qñ oliue maturescunt. vitiat̃ oleum ⁊ cõsumit̃ nisi sequat̃ serenitas/que extenuet li/quorem. d. pli. c. iij. nec indiget olea falce vel rastro vt putet̃/sicut putant̃ vites/sed soli ⁊ ro ri celesti cõmittitur. verno gaudet tpe et icipit tunc florere/cui⁹ fruct⁹ primo circa hiemẽ col liguntur. collectis fructib⁹ solent oliuãtes ter rã apire circa radices ⁊ quasdã tuberositates ⁊ adulterinos ramusculos circa veras radices crescentes caute prescindere/⁊ hmõi sup̃flui/tates circa radicẽ solẽt aliqui italici podogrã olee appellare. vnde p̃scisis illis radicib⁹ fal cis melius fructificat olea ⁊ mirabiliter emen dat̃. nec vult olea pcuti grauiter cũ ptícis pro fructu suo colligendo. sicut faciũt aliqui min⁹ cauti. qꝛ talis pcussio cedit ad iniuriã ipsi⁹ ar boris ⁊ damnũ anni subsequẽtis. min⁹ enim fructificat sic pcussa. vt. d. pli. Multe etiã sũt hmõi arboris spẽs que p diuersitatẽ fructuuꝫ discernunt̃. Oliua itaqꝫ ꝭm Isi. arboris olee designat fructũ/cuius multiplex differentia ĩ uenitur. vt d. Isa. Oliue aũt alie sũt domesti ce ⁊ alie sunt siluestres. domestice fructus faci unt quandoqꝫ maturos/quãdoqꝫ ĩmaturos: quãdoqꝫ ĩter hos mediocres. Inter istos au tẽ fructus oliuares primi sunt terrestres pon/tici ⁊ virides. secũdi sũt subrubrei. vel secũdũ diasco. iacinctini vltimi vero videntur esse ni/gri. ⁊ quanto sunt nigriores exterius. tãto sũt maturiores et interius vnctuosiores/⁊ ad ex/primendum oleum aptiores. ⁊ sicut d. aristo. nunꝙ pfecte maturescũt in arbore etiã si per multos annos ibi essent. sed vt veram ⁊ com pletam consequantur maturitatẽ/oportet vt bacce collecte de arbore per plures dies ĩ vna congerie coaceruentur/Et sic per compressio/nẽ mutuã confortato calore et reuocato ad in teriora ad plenã maturitatẽ pducent̃. Scdm vero Isa. in dietis. oliue cũ fuerint rubee non dum bene mature/necdum plurimũ vnctuo/se/stomacho sunt valde cõfortatiue ⁊ cõstricti ue ⁊ appetitus excitatiue/maxime si cũ aceto vel aqua salsa fuerint preparate. tamen dure sunt ⁊ difficiles ad digerendũ ⁊ minus alijs nutritiue. Nigre vero que sunt iam quasi ma/turate calide sunt ⁊ inter siccum ⁊ humidũ tẽ/pate multum quidem nutritiue sed stomachi mollificatiue ⁊ ad digerendum magis dure. quia vnctuositate sua in stomacho sup̃natãt ⁊ ad decoctionis locum inferius non descen/dunt. et ideo in hũoꝝ corruptionẽ citius trã︦s ducuntur. ⁊ min⁹ laudabiles sũt alijs ad edẽ dum. vtiles tñ sunt in medicina. qꝛ et trite et posite sup loca que igne vel aquã calida sunt exusta vesicã reprimunt ibi nasciturã. poros enim aperiunt et exalare faciunt fumositates que incluse sub cute sunt cã vesice et tumoris huiusqꝫ Isa. in die. Dicit aũt pli. li. xv. c. iij. ꝙ bacce siue grana oliue quãdiu sunt in arbore non pereunt. et quanto diutius in arbore per mittuntur. tanto meliores fiunt. semper enim nouas vires resumunt et difficilius cadunt. Constant autem oliue vt dicit idem ex nucleo carne oleo ⁊ amurcha/que sanies ẽ siue fex oli ue est amara. vtilis tñ in medicina sed nuclei cũ folliculis oleo elicato vtiles sunt ad igneꝫ nutriendũ porci inde dicũtur impinguari.

De oleo.

Oleum succus ẽ oliue (vt d. Isi.) ⁊ ẽ tanto nobilius/quanto recẽti⁹ et fa cilius a suis folliculis eliquatur. vt dicit pli. li. xvij. c. ij. vbi dꝛ ꝙ oleũ p vetustatẽ vitiatur. Et dicitur ibidẽ ꝙ oleũ in torculari/bus extorquendũ melius eliquatur/si oliue siue olee bacce prius cũ molari lapide vehe/mentius cõtrite feruentissima aqua pfuse fue runt et resperse. Nã p talẽ aquã calidã vnctuo sitas ab amurcha et nucleis sepatur. que sup̃e natans tandẽ ab ipsa aqua artificialiter sepa tur. (⁊ vt dicit idẽ) quanto oleũ citius de tor/culari exit/tanto oleum laudabilius iudicat̃. Nã pingui⁹ ẽ ⁊ suauius qd̃ minus cum terre stri substãtia admiscetur. Preter hoc dicit pa pias ꝙ si quis in aquas mersus oleum in ore prius inclusum in aquã emerserit/clariora fa cit omnia que in fundo aque continentur. et patent oculis ipsi⁹ facilius oĩa que ĩ aq̃ ĩferio rib⁹ abscõdũt̃. O natura ẽ vt cibos ꝯdiat ⁊ fo mentum luminũ administret ⁊ corpa fessa re/creat et cõfortat. neruos cõtractos et ĩduratos

ac spasmatos remollit ꝛ relaxat apostemata dura mollificat ꝛ maturat et maxime oleū lini. Multiplex enī ē oleū ꝛ ex multis rerum generibꝰ ē expressū. Aliud aūt est simplex vt oleū oliuarū/oleū nucū/oleū papauerū/oleū amigdalarū/oleū raphani/oleū lini/oleū canapi ꝛ huiusmodi. Aliud ē compositū/et aliud ē frigidum aliud ē calidū/aliud stipticū ꝛ cōstrictiuū/aliud laxatiuū. Nā ex appositione calidorum efficitur calidū et ex frigidis frigidum/ꝛ ex stipticis stipticū/et ex laxatiuis laxatiuū. ꝛ iō scdm diuersas cās morborū sunt adhibenda diuersa genera oleorū ut oleū laurinū/nardinū/pulleginū in causis frigidis. oleū vero rosaceū siue violaceū in calidis cāis apponatur. pōt aūt oleum ita fieri calidū vt febrē inducat/si inde vene pulsatiles ꝛ mares et vole manuū ac plāte pedū inungantur. vt oleū in quo decoquitur caro leonina vt dr in cōpendio salernitani. pōt tñ fieri ita frigidū ꝙ inducet mēbro inde puncto stuporē ꝛ insensibilitatē. vt pꝫ in oleo mādragorino/qđ fit ex oleo in quo poma mādragore sunt decocta vel diutius reseruata. sed inter olea sic cōposita magis laudabilia et magis in medicina vtilia sunt ꝓbata. Simpliciter autē oleū quo ad medicinā etiā quo ad cibum primū locū obtinet oleū oliuarū. deinde nucū et amigdalarū. tertio papaueris ꝙ tñ alijs oleis predictis est magis frigidū atqꝫ siccū. maxime qđ fit de semine eiꝰ nigro et hꝫ virtutē inducendi sōnū valet ꝯ calida apostemata in principio, et ꝯ epatis calefactionē vt. d. plate. Alia autē olea minus cōueniūt cibo, ꝓpter odoris grauitatē et saporis horribilitatē. ꝯgruūt tñ vtiliter medicine. sicut. d. Isaac in dietis. Habet aūt oē oleū generaliter multū aeritatis et aeree leuitatis. et iō oī liquori supfertur/ꝛ alijs liquoribꝰ subesse dedignatur. penetratiue est virtutis sui diffusione. et iō in vasis vitreis vel vitreatis melius ꝙ in ligneis seu porosis vasculis alijs custoditur. vestes quas tangit inficit/ꝛ in eis odoris sui vestigiū quasi insepabiliter derelinquit diffusū in aqua supficie i guttulas orbiculares se recolligit ꝛ vt totaliter quo ad pinguedinem et saporē saporet ab ipsiꝰ supficie vix permittit. oleū aūt sapore asꝑū ꝛ odore horridū cū amurcha siue fece mixtū ad cibū nō ē aptum. nauseā enī et vomitū ꝓuocat. ꝛ stomachi orificiū corrūpit ꝛ inmutat. oleū etiā apes ꝛ aialia anulosi corporis interficit ꝛ extinguit si inde ꝓfundantur (vt. d. aris.) sed aceto post infusa reuiuiscunt. Itē oleū purū/ferrū politū a rubigine seruat/qñ ferrū inde inungitur sed si fuerit corruptū vel aquosū ꝛ cū fece mixtum destruit ferrū et corrūpit. vt d. plinius li. xv.

De oleastro.

Oleaster est siluestris olea sic dicta eo ꝙ in folijs similis sit oliue. sed eiꝰ folia sunt latiora. et ē arbor inculta sterilis ꝛ amara/cui insertus oliue ramꝰ vim mutat radicis et conuertit in ꝓpriā qualitatē. vt d. Isi. li. xvij. cuiꝰ lachryma ē duplex. Alia est similis gūmi sine vllo qualitatis morsu. alia ē mordax similis gutte armoniaci. vt d. Isid. Et quamuis oleaster sit arbor siluestris/tamē eius cortices/gūmi/ꝛ frondes ꝯueniunt medicine. Nā eiꝰ folia cū sint stiptica et amara/melle addito sanant vlcera capitis atqꝫ oris. vt d. diasco. succꝰ corticis ꝛ frōdiū stipticus ē ꝛ ꝯstrictiuus. vñ valet ad intercipiendū humorum ꝛ sanguinis oēm fluxū. vt d. idē. Gummi eiꝰ valet ad multa et illud qđ est mordax maxime. nā vulnera mundificat et sanat. gingiuas corrosas ꝛ corruptas adiuuat. et dētes motos roborat ꝛ cōfortat. Erisipilam. i. sacrū ignem et colera furiosa carnē et ossa corrodentem reprimit atqꝫ sanat. valet cōtra allopiciā ꝛ fluxum capillorum. et tingit crines ꝛ caniciem vel palleat vel retardat vt dicit idem.

De olo.

Olus ab olendo ē dictus/eo ꝙ scdm Isi. hoīes primo oleribꝰ alerentur antequā fruges ꝛ carnes ad esū hoibꝰ ꝓberentur. pomis enī ꝛ oleribꝰ nutriebantur homines ante diluuium sicut aīalia graminibꝰ atqꝫ herbis vt. d. Isid. li. xiij. ꝛ ꝙuis oīa graminosa in terra nascentia que sunt coquinabilia ꝛ esui hoīm apta generaliter olera dicātur tñ vulgariter caules dicuntur olera/quorum frutices et tirsi amplius crescere ceteris oleribꝰ arbitrantur. vt dicit idē. quorum summitates dicuntur cime quasi come/in quibꝰ maxime est ingēs virtus naturalis. ꝛ iō in cimis huius herbe quā maxime ꝯsistit efficacia medicine. vt. d. idem Est aūt herba frigida ꝛ sicca/turbidū et melācolicū generans sanguinē horribilē odorē faciens. vt. d. Isa. in dietis. Et sunt quidā caules estiuales et quidā hiemales/quorū herbe sunt ꝯposite ex ꝯrijs. Nā substātia ē grossa et dura ad digerendū. ius vero siue succꝰ est colatiuus ꝛ inde desiccatiuus ꝛ ventris humectatiuus ꝛ laxatiuus/sed substātia sine iure ē cōstipatiua. tollitur aūt eorū nocumentū si i aqua elixentur et aqua ꝓiecta in alia decoquantur/ꝛ cū pinguedie optie cōdiātur. vt. d. idē i dietis Est autē herba que proficit per translationem. Nā quando in vno loco fuerit seminatum si postquā creuerit i plātā/ad humum meliorē

transferatur multum crescit et tam in quantitate quam in qualitate seu virtute melioratur. In estate folia eius tenera ab erucis et aliis vermib⁹ corroduntur. In hieme vero gelu et pruina constringuntur. et sic efficiuntur magis tenera et ad decoquendum et comedendum meliora. Nam reuocato calore ad interiora foliorum / melius digeritur substantia eorum et sic efficiuntur magis sapida et sunt molliora. Plinius vero li. xx. c. x. multis laudibus extollit caulem quo ad vsum medicine et dicit quod eius triplex est species. Quedam est crispa vtilis stomacho aluum modice molliens. alia lata habens folia et spissa et ista minus valet in medicina tertia tenua habens folia et simplicia. et est ceteris amarior / sed vtilior medicine. folia eius trita et apposita bis in die sanant. canum vulnera recentia et inueterata mire sanant caulis parum coctus soluit / multum coctus stringit vino et ebrietati resistit. neruos confortat et ideo vtilis est paraliticis tremulosis. lactis vbertatem prebet pueris. succus eius valet contra venenum. Dicit etiam idem ibidem. quod valet contra morsum rabidi canis. odorem seminis eius cocti fugiunt serpentes multas numerat alias eius virtutes quas pre tedio hic omitto. dicit quod bractia siluestris scilicet caulis per se nascens habet effectus fortiores.

De ordeo.

Ordeum est dictum eo quod cito fit aridum. (vt di. Isi. vel ab ordine eo quod eius spica quandoque sex ordines continens inuenitur. et illud genus ordei melius pascit aialia. quam triticum et salubrius hoies quam malum triticum vel siligo. vt. d. Isi. Aliud est genus ordei habens duos ordines spica sua. tertium dicitur trimense eo quod iactum in terra verno tempore celeriter recolligitur. vt d. idem. De ordeo dicit pli. li. xviij. c. vij. primum inter frumenta seritur ordeum. apud enim multas nationes panis inde fit precipu⁹ et polenta fit ex ordeo apud grecos et illi primo ordeum aqua perfundunt quod postea desiccant et sic mole confringunt et a cortice farinam purgant. Alij vt italici ordeum siccum in subtilem farinam molunt sine perfusione aque precedente ordeum frugum omnium nobilissimum est in medulla et seri non vult nisi in sicca et solida terra. Unde propter sue substantie molliciem multum cito rapitur ad maturitatem nec videtur aliud semen minus calamitosum quo ad corruptionem quia citius crescit et colligitur antequam triticum inuadat corruptio vel rubigo. Inter oia vero crescentia frumenta meliorem quidem habet paleam et humiliorem stipulam. sed multum habet laudabilem medullam quando modo debito paratur et farinam acuratissimam seu polentam. vt dicit pli. Est autem vt di. Isa. in dietis ordeum est granum frigidum et siccum virtutem habens colatiuam et mundificatiuam et exsiccatiuam et parum habet ventositatis respectu fabe minus tamen nutrit faba quam ordeum quamuis sit magis naturaliter inflatiua. nec enim bene semper corpus nutriunt que per ventris folliculos siue corporis se extendunt vt d. idem. multi autem sunt vt dicit plinius qui plus vtuntur ordeo in medicina quam in cibo inde tamen fit cibus potius mundificans corp⁹ nutriens et restaurans. spiritualia membra recreans et mundificans. De ordeo etiam contuso de cortice mundata et cum aqua munda decocto fit medicinalis potus quam philosophi tysanam vocant. cuius virtus est sitis extinctiua. sanitatis custoditiua. febrilis caloris alteratiua. sed de tisana quere in littera. T.

De Palma.

Palma est arbor victorialis sic dicta. vt. d. Isi. li. xvij. eo quod manus victricis siue optinentis victoriam est ornat⁹ vel quia est ad modum palme hoiis habens ramos Est autem arbor nobilis et insignis sempiterne pulcritudinis et viroris diuturnis vestita frondibus sine vlla successione conseruans folia sua tempore hiemis et estatis. et quia est arbor annosa durans in virtute et virore per multa tempora. ideo ad similitudinem auis fenicis que multis viuit annis / palma a grecis fenix est vocata. et cum sit arbor fructifera fructus ferens delectabiles et suaues / non tamen in oibus locis vbi crescit percipit fructus maturitatem. frequenter tamen in siria et in egipto fruct⁹ eius dactuli similitudine digitorum sunt vocati quorum noia variantur. Nam alij vocantur palmule similes mirabolanis in forme distinctione. differunt tamen penitus in sapore cum isti sint saporis dulcissimi et iocundi. Mirabolani vero saporis sunt horribilis et amari. alij vocantur thebaici quod et nicholai. alij murales. quos greci canathos uocant (hucusque Isi. Est autem palma vt tangit gl. super psal. arbor proceritatis magne et altitudinis sed tamen ad cedri altitudinem non pertingit. cui⁹ radix est aspera et rotunda in profundo terre valde fixa. trunc⁹ autem ei⁹ solid⁹ est; et compact⁹ et inputribilis firmitatis. cortex eius super truncum dur⁹ et rugosus et quodammodo pungens et maxime versus terram et ideo difficile est ad scandendum. et cum difficultate pertingitur ad eius fructum. folia eius piramidalem habent formam ad modum gladij quamuis autem palma dura sit circa stipitem et aspera in superiorib⁹ tamen iocundi est aspect⁹ in ramorum pulcritudine et in coma in summitate ramorum portat fructus suos et non in medio foliorum vt. dicit plinius libro. xiij. cuius

fructus ē tanto vnctuosior dulcior ⁊ sapidior quāto imediatius solis radijs appropiquat i multis siquidē regionib⁹ crescit sed non ita fructificat sicut in regione feruida solis spiculis ꝯtinue repcussa in terra leni sabulosa ⁊ vitrosa. ⁊ iō palmis iudea est indita vt. d. pli. li. xiij. c. v. Itē idē ibidē palmaꝝ duplex est spēs masculus ⁊ femina. masculus primo floret femina post in germē ꝓrūpit nec fructificat feia nisi ita sit ꝓpinqua masculo vt saltē mediāte vento odore masculi femina ꝑfundaꝶ. Idem etiā dicit aris. li. vegeta. ⁊ qū seminanꝶ oportꝫ vt masculi ⁊ femine semina piter seminenꝶ. et debēt seminari bina ⁊ bina ꝑ posita. ⁊ ex singulis erūpit plāta. vnde quaterne plantule ex eis calescūt que ad inuicē tandē coadherent ⁊ admodū retbis mutuo miro nature artificiose cōnectūt nec bene crescit nec etiā fructificat femina sine masculo. imo si arbor abscindatur mascula femina post biduū sterilescit. sed aspsis folijs floribus masculi circa radices femie feia ex vicinitate masculi quasi ex coitu iterū vires recipit et resumit. Nec diligūt hmōi plātaria locū humidū pinguē et fumosū imo potius locū salsū et arenosū. ⁊ iō vbi nō ē tale solū oportet aspgi salē/ nō iuxta radicē sed aliquātulū in vicino vt salis siccitate humorosa terre supfluitas cōsumaꝶ. Et dicit pli. quedā spēs palme ē in meridiano orbe que crediꝶ eē vna ⁊ nō multiplicaꝶ alia ex ipsa sed quādo ꝑ vetustate oīo perit ⁊ deficit iterū ex se renasciꝶ et reuiuiscit. ⁊ iō putaꝶ fenix auis arabie ex hui⁹ plante siue palme arbusto nomē accepisse. q͛ cū moriꝶ renasciꝶ ex se ipsa sicut facit palma iā dicta vt d. pli. ibidē. Itē ibidē dicit idem. In ethiopia sunt diuerse palmaꝝ spēs tā viriditate magis ꝙ suauitate mirabiles inter quas sunt ille que dicunꝶ cariace meliores et succo ⁊ cibo. Nā earū fructus succo sūt vberrimi. vnde ⁊ ex eis vina ꝑcipua exprimunꝶ. (hucusqꝫ pli. li. xviij. c. v.) Est igiꝶ palma arbor singularis gracilis in stipite ⁊ hirsuta respectu folij a quo exit. pulcra aūt ⁊ delicata in ramis ⁊ comis respectu celi ad ꝙ supius in cacumie se extendit cuius folia sunt lōga in supficie quedā pua ⁊ spissa ⁊ flexibilia diuersis cōnexionib⁹ vt puta sportulis valde apta vt. d. hiero. nihilominus in angulis lateralibus sunt incidentia et peracuta cuius rami dicunꝶ elate se. s. eleuantes sursū seruantes virorē cōtinuū. ⁊ se nunꝙ ad infima inclinantes. ⁊ scd̄m hoc media h⁹ dictiōis elate i penultima ꝓduci hꝫ vt can. v a. dr̄ come tue elate palmarū elate tū siue elates grece dr̄ abies latine. ⁊ scd̄m hoc penultia corripitur. ⁊ sic videꝶ ponere alia līa que dicit can. v. a. crines eius sicut abies. vt. d. arist. et ⁊ sic media corripi hꝫ nō ꝓduci. Variaꝶ autē fructus palme tā in forma ꝙ in virtute. ẜm diuersitatē ligni a quo exit. ⁊ scd̄m diuersitatem soli in quo palma crescit. ⁊ scd̄m variā receptionē caloris celestis que diuersimode ẜm diuersos situs ad palmarū cacumia se diffundit vt. d. pli. li. xiij.) primū pꝫ nā i multis palmis raro vel nunꝙ inueniꝶ fruct⁹ ꝓpter malā vel min⁹ sufficientē dispositionē ipius arboris. vt pꝫ in palmis italicis in quib⁹ raro vel nūꝙ fructus aliq̇s inueniꝶ. et si crescat/ nunꝙ tū ptingere ad maturitatē et cōpletionē debitaꝫ repeniꝶ. vt d. pli. Scd̄m pꝫ ex p̄dictis quare i solo siue humo nimis frigido ⁊ hūido pigui uel fumoso de facili nō ꝓficiūt. imo sine remedio nullatenus cōualescunt. vt. d. ibidē. Tertiū etiā pꝫ q͛ in locis vmbrosis a radioꝝ solariū ꝑsentia absolutis nec crescere possūt palme ⁊ si forte alicubi creuerint/ nullatenus tū poterūt fructificādo ad palmaꝝ gloriā ꝑuenire. ⁊ hoc ē qḋ tangit Ysa. in die. dactili inquit fructus scꝫ palmiferi calidi sūt ⁊ hūidi in scd̄o gradu. Et diuersas habent actiōes scd̄m regionū varias qualitates nā quidā nascunꝶ i regiōe frigida. i. remisse calida/ q̇dā i feruida. q̄dā vero iter hec tpata. q̇ vero i regiōe feruida vbi sol ē ꝯtinu⁹ fruct⁹ sūt dulcissimi sapidi et ꝑ viscositate quadā aliquātulū vnctuosi ⁊ tū cū sint dulces valde si q̇s eis nimis vtaꝶ aliquādo poterūt sic vtētib⁹ inferre corpis lesiones. Nā tūores ⁊ inflatiōes generāt. dolorē oris stomachi ⁊ etiā capitis ꝑstāt splenis et epatis meat⁹ obstruūt ⁊ opilant. Ex quo pꝫ ꝙ oibus dulcibus vti cōtinue nō ē bonū. imo se pius aīe ⁊ corpi ē nociuū. fruct⁹ vero crescētes in terra frigida seu remisse calida ad maturitatē nō ꝑueniunt. ⁊ iō in sua ponticitate ⁊ siccitate ꝑmanētes velut crudi corp⁹ non multū nutriunt. quin potius multū obsunt. q͛ sūt ad digerendū duri. ꝙuis aliquātulū stomachū cōfortent tam̄ de stomacho de facili nō recedunt vnde diuti⁹ ibi faciētes morā torsiōes ibi generant sepi⁹ ac inducunt. vt dicit idē. crescentibus vero i regiōe mediocriter calida ꝙuis sit mature tam̄ tanta inest eis aquosa hūiditas. supflua ꝙ nō possūt i maturitate ꝯseruari. vnde ⁊ corpa replēt crudis hūoribus qui sūt materia diuturne febris vt. d. Ysa. in dietis. Est etiā fruct⁹ palme ꝯposit⁹ ex molli subā ⁊ carnosa ⁊ nucleo duro et quasi lapidoso in cuius medio semen cōtineꝶ. nam aliqui dactili i ueniūtur i siria ⁊ i egipto omnino sine nucleo

τ tales spadones nuncupantur. quare in eoꝝ substantia nō ē ratio seminatiua. vt d. plini⁹. quanto aūt palma natura τ generosa ē anno sior/ tāto fruct⁹ ei⁹ melior ē. nō eni fructificat ante centū annos τ tūc primo hꝫ ꝯpletas vi/ res τ pfectas. valēt etiā fruct⁹ palme scđm dia sco. vtiliter. in medicina habēt eni virtutē le/ niendi asperitatē arteriaꝝ τ clarificandi voceꝫ τ maxie qn̄ bene sunt mature. nā virides sunt stiptici vt. d. pli. quosdā milites alexandri fu/ isse palmis viridib⁹ strangulatos. vn̄ qn̄ oīo sunt virides nō cōueniunt cibo sed solūmodo medicine. valent τ ꝯ dissenteriā τ alios flux⁹. quando more debito apponuntur.

De palmite.

Palmes tis. ꝓprie dī ram⁹ vitis. vn/ de. Isi. li. xvij. palmes ē vitis mate/ ria mollis q̄ p nouella brachia emis/ sus fructus affert cui⁹ foliū pāpin⁹ dī. Eius subsidio palmes ab ardore τ frigore defendi tur atq; aduersus oēm iniuriā ꝓmuuitur. qui iō alicubi intercisus ē/ vt solē ad maturandū fruct⁹ admittat τ vmbrā faciat (vt. d. Isi. to/ tā virtutē suā τ nutrimētū attrahit a radice et q₂ ꝓpter inclusū calorē in substantie sue poro sitatē fortis ē attractiōis/ iō plus attrahit hu/ moris ꝙ trāsmittat i substātiā ipi⁹ palmitis. τ qđ residuū ē ꝯuertitur in materiā germinis/ frōdis/ fruct⁹/ atq; floris. vt. d. pli. li. xiiij. qua lis aūt fuerit hūor nutrimētalis i radice/ talis ostēditur in palmite. vnde docet ꝯpendium sa lomonis facere vuas diuersi coloris in eadeꝫ vite/ si ei dū vitis inseritur viti in marcio fiat insertio in tribus ramis ꝓcedētib⁹ ex vno sti/ pite ipius vitis/ si cū vno surculo isertiōis ap posueris colorē rubeū. τ in alio colorē blauiū τ in tertio colorē croceū. singuli palmites ex ꝑdictis ramis ꝓcedētes tales proferēt vuas quales in inserendo appositi sunt colores. Sꝫ q₂ in his ptibus raro vitis viti inseritur/ ꝙuis aliquotiēs palmes vitis alijs arborib⁹ inse/ ratur. iō solet fieri fructus mutatio isto mō. in marcio qn̄ incipit humor ascēdere de radice a peritur cortex vitis caute circa radicē/ quo ap/ to fit coloris intermissio in circuitu inter lignū τ corticē/ τ tunc diligenti⁹ custoditur ne hūor ascēdens de radice exeat in fissuram. vn̄ hūor quē paulati attrahit palmes a radice imutat̄ trāsiens p calorē. cui⁹ ps vnctuosior trāsiens in fructū in fructu ipo coloris vestigiū dereli/ quit. Eodē artificio imutari pōt q̄libet plan/ tula in sapore et colore. τ sic fiūt arbores que naturaliter sūt cōstrictiue. naturaliter laxatiue τ ecōuerso. vt. d. idē. Docidē etiā. d. alfre. sup v. li. planta scđm ꝙ spēs varie eaꝝ corticibus τ insertionis seu plantionis tp̄e artificiosius supponuntur. palmes aūt vitis (vt. d. Isi.) quedā ex se emitit vimia siue vincula quib⁹ arboribus se vinciunt τ cōnectunt quoꝝ ad/ miniculo freti ventis et turbinibus resistuut. ne laxati palmites ventoꝝ flatibus dissipētur τ vt sine lapsus piculo suos fructus sustineāt ad vaga procentate se diffundunt. multū eni in principio sunt fragiles/ τ iō talib⁹ indigēt tenaculis quousq; efficiuntur successiue solis beneficio fortiores. singulis annis indigent palmites resecatione a sup̄fluoꝝ debita expur gatione: Sic eni plus fructificant et diffusius se dilatant. nō putati aūt degenerāt τ i labru ce speciē se transmutāt. dinoscitur aūt palmes generosus per nodoꝝ τ geminū uicinitatem nā vt. d. pli. li. xx. c. xxv. palmes raros habēs nodos τ distantes/ signū est infecūditatis. dē sitas vero geminaꝝ fertilitatis indiciū ē. que re infra de natura vitis

De Propagine.

Propago nis. est nouellis vitis ra/ musculus prorumpens et surgens ex flagello prius terre infixo τ immerso vt dicit Isi. Dicuntur autē flagella vitiū sum/ mitates siue extremitates/ eo ꝙ ventorū flati bus agitentur. que vel ꝓpter vitis dilationē vel ꝓpter renouationē terre imergūtur ex qui bus noue plantule egrediūtur/ τ vitis ꝓpagi nes appellātur. ꝓpaginare eni idē est qđ fla/ gellis vitis terre imersū sternere τ inde nouas ꝓducere. τ sic vineā dilatare. nam ꝓpagare/ extendere/ ꝓducere est idem vt dicit Isi. pal/ mites itaq; vsnee siue rami ad terre cōcauitatē incuruati τ in quibusdam foueis a terra coop ti/ quandā cōcipiunt vim germinandi τ gene randi τ nouas propagines ꝓducendi. vnde virtus germinatiua existens in flagellis sursū vi caloris erumpens paulatim transmutatur exterius in proagines pars vero eiusdē virtu tis depressa finerius admiscetur terre et cōuer titur in radices a quibus nouelle ꝓpagines attrahunt nutrimentum τ tandem radices to/ taliter efficiuntur a quibus ꝓpagate vites ve lut filie a matre cōtinuo nutriuntur. et sic fit ꝙ primo a radice nutriebatur conuersum per ꝓ paginationis artificium in radicem / habꝫ vt versa vice nutricis officio perfungatur. quia palmes siue flagellum quod primo nutrimen tum a radice hausit/ nunc per conuersionem i radicem omnes alios a se crescētes veluti ma ter nutrit vt dicit Gregorius.

De platano.

p Latanus est arbor a latitudine foliorũ sic dicta/ eo ꝙ patula sit ⁊ ampla nã platos greci planũ vocãt (vt dicit Isi. li. xvij.) cui⁹ pulchritudinẽ exprimit scriptura dicẽs. Quasi platanus exaltata sũ. ⁊c. Eccle. xxiiij. mollia quidẽ habet folia ⁊ tenera vitis folijs similata. vt d. idẽ. Diascorides addit ad ista ꝙ platanus ẽ arbor frigida ⁊ sicca. cuius folia in causis calidis ⁊ humidis sunt vtilia. nam vt dicit reuma cõpescit ⁊ tumores calidũ oculorũ. decoctio corticũ eius ⁊ foliorũ reprimit dolorẽ dentiũ/ ⁊ vt dicitur ossium aliorũ virtutẽ habere leniendi ⁊ acutos dolores mitigandi. vnde valere dr̃ cõtra cõbustiones si cũ alijs lenitiuis apponatur. eius etiã decoctio in vino dr̃ valere contra venenum. Hanc arborem cõmendat pli. li. xij. ca. tertio.

De Populo

p Opulus est arbor a multitudine dicta/ eo ꝙ ex eius calce id est fine vel radice multiplex ramorũ dẽsitas oritur. (vt d. Isi. li. xvij.) cuius gen⁹ duplex est. nã altera est alba. altera nigra. Alba siquidẽ habet folia ex vna pte alba ⁊ ex alia viridia. et hec est bicolor habens quasi diei ⁊ noctis notas. nam alio modo variat colorem in solis ortu/ ⁊ alio modo in occasu. vt d. idem. ab hac aũt arbore. vt d. idem effluit resina iuxta eridanum fluuium in italia ⁊ in siria. ⁊ hec resina a dia ⁊ alijs iudicatur medicinalis. nã sanguinẽ stringit. sudores ⁊ alios fluxus varios cõpescit. Et eius siquidem sũmitatibus ⁊ comis siue comis solet fieri vnguentũ frigidũ/ opilatiuũ/ ⁊ caloris mitigatiuũ/ tumoris repressiuũ/ ⁊ somni ꝓuocatiuũ. ⁊ hoc vnguentũ populeon a medicis nuncupatur. ⁊ ĩ multis causis necessariũ iudicatur. Dicit etiã Isid. ꝙ populus/ ⁊ platanus/ ⁊ salix mollis sũt materie ad sculpturã apte ⁊ tales arbores prescisis ramis plus crescunt ⁊ in latum ⁊ in longũ amplius se extendunt

De pino.

p Inus est arbor picea a foliorũ acumine sic vocata. pinũ enĩ antiqui acutũ appellabant. Hec arbor dr̃ picea eo ꝙ desudat picem vt dicit Isi. li. xvij. Ex pino primo in insulis germanie gignitur lachrima siue gutta/ que defluens frigore vel calore indurescit et gemmã facit. et dr̃ electrũ (vt dicit Isid. ibidem) Hoc aũt electrũ alio nomĩe dicimus succũ/ eo ꝙ arboris sit succus. Dicit etiã pinus prodesse cunctis que sub ea seruantur/ sicut oĩbus dr̃ nocere ficus. Est aũt pin⁹ arbor procera et valde recta/ leuis et porosa/ ⁊ tamen fortis cũ sit nodosa. ⁊ iõ ex primo optimi in nauibus fiunt mali. pini etiã edificijs sunt valde apti. de facili tamen inflãmantur. et incendũtur quãdo igni casu aliquo applicantur. ⁊ hoc accidit qr multũ h3 pinguedinis ⁊ vnctuositatis. qr picem desudat. Hec arbor corticem h3 durũ extrinsecus et rugosũ/ sed interius h3 humorẽ pinguẽ ⁊ viscosũ qui calore solis attractus ad exterius in estate cõuertitur in resinã/ que quidẽ primo ex se est subalbida sed p decoctionem qñ pix efficitur/ reddit valde nigra. Est aũt valde odorifera ⁊ odoriferũ facit fumũ/ sed per multam decoctionẽ diminuitur odor eius. folia h3 multa/ sed gracilia ⁊ acuta ⁊ viret hieme et estate. ⁊ cum sit arbor pinguissima/ in locis tamen crescit montuosis valde aridis ⁊ lapidosis. ⁊ cum sit arbor multe pullulationis tanto plus in altum crescit. quanto inferius plures ramos perdit. vñ ramis precisis versus terrã plus se dilatat ĩ coma versus celũ. lente crescit ꝓpter viscositatẽ humoris ⁊ grossiciẽ/ qui cito se digeri nõ permittit. a suis corticibus spoliatur et nudatur vt plus duret. Nã inter corticẽ et lignũ generantur vermes qñ incipit desiccari/ et illi vermiculi corrodunt lignũ ⁊ ideo corticẽ extrahunt ne ex corrupto generẽtur humore vermes. ad ligni conseruationẽ dr̃ eẽ pcipua medicina. Dicit aũt li. xvi. ꝙ pinus sicut ⁊ alnus sub terra ꝓfunde coopertus diu durat. ⁊ iõ si cauetur pinus ad aquarũ ductus ⁊ obruatur ꝓfunde in terra multis durat annis. et tamẽ sup terrã iacẽs ⁊ ĩ loco humido ac pluuioso corrũpitur citius et senescitur/ que totaliter in aqua occulta sub terra ex aque fluxu indurescit. diu itaq3 durat sub tecto nec de facili admittit cariẽ nec putredinẽ/ nisi p stillantẽ pluuiã corrũpatur/ sed sub terra profunda diutissime ab oĩ putredine cõseruatur. econuerso aũt abies sub terra in aqua cito putrescit/ firmissima vero infra tectum vt dicit plinius li. xxi. capitulo. x.

De pinea

p Inea dr̃ pini fruct⁹ vt d. plini⁹/ imo iuxta stipitẽ grossus et rotundus/ in summo vero piramidalis et acutus. in principio ẽ viridis/ sed qñ bene maturus ẽ fertilis efficitur/ ⁊ quasi colore castanee coloratur. Et ẽ pinea nux maxia cõtinẽs in se ꝓ fructu grana multa/ que in testis durissimis sunt inclusa. que quidem p ordinẽ sibi inuicẽ sunt cõiuncta et tñ ne vnũ tangat aliud/ testarum suarũ folliculis quasi quibusdã parietib⁹ miro nature artificio sunt distincta. sic autem sũt

ordinata grana vt maiora maiorez et grossiorē partē ocupēt et minora minorem teneant ordinatissime et ad graciliorem locū et acutiorez sub maiorum pondere se inclinent. nā pars grossior superior per quandam caudulam adherens arbori depresse ad terram acumine inferius aliquantulum se inclinant. Et est pinea fortis adherentie et magne glutinositatis quam diu recens est et a sua pigui humorositate nondum vetustate aliqua desiccatur. consumpta pinguedine siue hūore viscoso desiccato pinea dissoluitur. et sic pars a parte / et nucleus a nucleo separatur (est iō ꝫm dia. et pla.) qñ est vtendū nucleo pinee. oportet vt integra pinea ponat̄ sup carbones et leuiter exuratur et sic duplex cortex ei⁹ interior. s. et exterior auferatur et tūc valde medicinalia sunt grana ista. habent. n. virtutem leniendi et humectandi et aliquantulū aperiendi et mūdificandi membra spūalia et tussim mitigandi. ethicis et consumptiuis subueniendi et sanguinem augmentandi. corticeς etiam eius sūt medicinales / habent etiā sua stipticitate virtutem sistendi sanguinem maxime menstrualez et etiam dissenteriā fluxū ventris restringēdi. vt dr̄ in pla. et in pli. li. xv.

De pice

Pix picis lachryma est per decoctionē ignis cū nigredine indurata. vt di Isi. Picis aūt est duplex spēs. s. naualis qr naues inde liniunt̄ et earū rime ne subintret aqua picis beneficio obstruunt̄. et liqda et atraq3 calida est atq3 sicca. alio tñ mō componitur dura et aliomō liquida / et a multis colophonia / vel pix greca dr̄ qr in grecia in quantitate maxima inuenit̄ vtraq3 est medicinalis. virtutem eni habet dissoluēdi et cōsumēdi. vnde valet cōtra vitia splenis et ei⁹ opilationem. et in multis alijs ponit̄ in matib⁹ et emplastris. Dicit etiam dia. ꝙ valet contra venenū et morsibus venenatis succurrit cū sale trita. pix autē ignem inflāmat / manuz tangentis inquinat / maxime calefacta. vestes mundas et candidas sordidat et maculat. cuius macula quo ad colorem et odorē a vestibus vix deletur.

De piro.

Pirus est arbor fructifera sic dicta / qr in spēm ignis est formata. Naz eius fruct⁹ a lato incipit et ad modum ignis in angustū finit. vt di. Isido. libro xvij. Pirus dicit̄ arbor / sed pirū fructus eius. et est fruct⁹ ceteris fructibus pōderosior. vt di. idem. vnd̄ pauca pira vident̄ ponderosiora eē ꝙ multa poma vt dicit idem etiam si dorso iumenti apponant̄. De piris aūt sic loquit̄ Isa. i dietis. Piroꝝ due sunt spēs alia est siluatica seu agrestis. alia domestica seu ortensis. vtriusq3 aūt piri frondes / et rami sunt stiptici et constrictiui / sed fruct⁹ inter se multū differūt. Nā pira agrestia magis sunt pōtica et terrestia. et magis frigida et sicca ꝙ domestica et magis insipida et dura gustui / qr plus generaliter indigesta / et iō cibo nō cōueniunt / ꝫ solūmodo medicine. qr vehementer constringunt ventris fluxum et reprimūt vomitū colericū si decocta in aqua fluuiali sup stomachū apponant̄. Domestica vero pira immatura sunt pōtica / grossa et dura. ad esū insipida atq3 mala. tamē p elixationem et decoctionē in aqua dulci / et mellis seu alterius dulcis appositionez / eoꝝ pōtest terrestreitas aliqꝫtulum digeri / et asperitas tempari. nec sic tamē multū cōueniunt cibo / sed potius medicine. Pira vero domestica matura frigida sunt et sicca / quorū stiptica substantia cū aquosa dulcedine est admixta / et ideo cōueniunt cibo et medicine melius tamen conueniūt vtroq3 modo post cibum ꝙ ante. Nam p⁹ cibum laxant et cōprimendo cibaria depellunt ad locū decoctionis et neruos orificij stomachi confortant. ante prandiū vero sumpta cōstipant. et si i multa quātitate a ieiunis sepius assumantur / vermes in ventre generant et colericam / durā / et incurabilē puocant passionem. Et illa pira que sunt dulcia / temperatioris sunt complexionis et minus sunt frigida alijs / ideo frigidis et siccis plus cōueniunt. Hoc aūt habent pira pprium ꝙ cocta cū fungis maliciosis omnez ab eis auferunt lesionem. et maxime siluestria ppter sue pōticitatis intentionē. vt di. Isa. in dietis puluis siue cinis piri siluestris valet bibitus contra fungos. vt dicit idem semp aūt p⁹ esum piri debet subsequi vsus vini. Nam vt dicit quidam. sine vino sunt pira virus.

De pruno.

Prunus est arbor quā latini prunū vocant. et cū illius arboris multa sint genera / melior est damascena a damasco opido primit⁹ asportata. (vt dicit Isido.) cuius fruct⁹ stomacho cōuenit et medetur. Hec sola arbor gūmi glutinosum et spacatū destillat / quo vtunt̄ medici et scriptores. vt di. Isido. lib. xvij. Fructus aūt pruni dicunt̄ pruna / quoꝝ quedā sunt alba / quedā rubea / quedam nigra. que nigra sunt aliquantulū dura et acida / illa sunt stomacho vtiliora qualia sunt damascena. frigida eniz sūt et hūida. qñ bene sunt matura humectant aut infrigidant / et dantur cōtra febrilem calorē et siccam ventris cōstipationem. Papias tamē dicit ꝙ prunus idez est quod lentiscus sed glo. scd̄m damascenum

dicit ꝙ prun⁹ et lentiscus sunt eadem arbor et supponunt ꝓ eadem. sed cum lentisco non fiat prunus/ nō erit eadē arbor prun⁹ ⁊ lentiscus.

De papiro.

Papirus dicitur quidam iuncus/ que desiccatus ad nutrimentū ignium interius lucernis ⁊ lampadib⁹ est valde apt⁹. ⁊ dicitur quasi pabulū ignis. pir. n. ignis dicitur/ q2 in cereis ponitur ad ardendū. et est herba viridis ⁊ rotūda ⁊ exterius valde plana interius habens mollē medullā albā/ siccam/ bibulam/ ⁊ porosam. Decorticatur autē papirus vsq ad medullam ⁊ sic desiccatur. parum tñ derelinquitur de cortice in vno latere/ vnde medulla tenera sustētatur. ⁊ quanto minus hꝫ de cortice/ tanto clarius ardet in lampade ⁊ facilius inflamatur. Locus aūt vbi crescit i palustribus ⁊ pratis ⁊ aquarū ripis hec papirio nis. nūcupatur. ut dicit Isido. De papiro aūt fiunt vasa papirea. Nam papirū est quicquid pōt fieri de papiro. tante aūt sunt magnitudinis papiri circa nimpbim ⁊ in india vt ex eis fiant naues. sicut dicit glo. super. xviij. c. Isa. ⁊ hoc testatur pli. Et idem testatur hystoria alexan. de papiris etiā fiūt carte in q̄b⁹ scribebantur epistole que per legatos mittebantur. olim fiebant sportule/ pirides/ capse. de papiris in q̄bus littere ⁊ alia reponebantur. sicut ibi di/ glo. Scd'm pliniū aūt multum valet medulla papiri ad aquā de aure extrahendā. illam eni naturaliter imbibit ⁊ ad se trahit. ⁊ ideo aqua extrahitur a vino cū papiro. De papiris dicit plini. li. xiij. Papiri inquit crescūt in palustrib⁹ egypti ⁊ alijs quiescentibus nili aquis vbi aqua in altitudine duos cubitos nō transcendit. habent etiā radices papirorū in illis stanguis circa spissitudinem vnius brachij. ⁊ sunt triangulares in lateribus ex quib⁹ crescūt iunci nō amplius in altitudine decē cubitorum. ⁊ illis radicibus incole ꝓ lignis vtuntur ad cōburendū. ⁊ ex ipso papiro fiunt varia vtensilia et ex eis nauigia texunt. ⁊ nauium vela/ funes ⁊ etiam vestimenta ⁊ inde faciūt vsum carte. hucusq pli.

De paliuro.

Paliurus est carduus asperrimus ⁊ spinosus crescens in terra aspera ⁊ inculta. vt dicit Isido. habēs quedam capitella spinosa ⁊ ad tāgendū difficilia nam manū ledunt cōtingētis. ⁊ in illis capitellis cōtinetur diureticū semen valens vt di. diasco. morsibus venenatis ⁊ ad calculum ꝯstringendū. Paliurus itaq est herba aculeata pedes vulnerās transeūtis/ cuius hastule ita sūt spinose ꝙ etiam pre asperitate contigi se vel comedi ab asinis non permittunt.

De papauere.

Papauer est herba somnifera. soporem eni languētibus facit. Et ē duplex. s. vsuale/ ⁊ agreste ex quo fluit succus quē ꝑhisici opium dicūt. Usuale aūt aliud est albū quod ē frigidum ⁊ humidū/. aliud est nigrum/ quod est frigidum ⁊ siccū. aliud est rubeum. ⁊ agnoscūtur he spēs per flores albos purpureos siue roseos ⁊ subalbidos. capita habent magna ad modū malogranati in q̄bus recolligitur semen suū. semen aūt est vnctuosum. vnde ex eo fit oleum ad vsus multos. ex succo foliorum ⁊ capitellorū fit opium vnd' sōnus in febricitātibus ꝓuocatur. debet autē dari cum cautela q2 multū opilat/ infrigidat/ ⁊ mortificat. ⁊ maxime papauer nigrū in multis antidotis ⁊ medicinis salubriter adhibetur. vt dicit plutea. pli. ⁊ dia. ⁊ macro.

De plantagine.

Plantago est herba frigida ⁊ sicca/ que a grecis dicta est arnoglossa. i. agni lingua (vt dicit Isid. li. xvij.) Eius enim folia sūt plana ⁊ aliquātulum neruosa sūt sicut lingua. ⁊ cū rotūditate sunt oblōga. in quorū medio surgit vna hastula fortis ⁊ angulosa in cuius sūmitate recolligitur eius semē in modū claue. ⁊ ad huius herbe similitudinē formatus erat ornatus in infula summi sacerdotis (sicut dicit magister super exo. in hystoria) ⁊ est herba maxime conueniēs medicine. Nam vulnera sanat etiam canis rabidi ⁊ eius tumores sedat ydropicos iuuat. veneno repugnat/ ⁊ maxime aranearū. eius succus lūbricos necat. ⁊ vehemētem dolorem ventris mitigat. vulnera saniosa mundat ⁊ desiccat sanguinis fluxum ⁊ mēstruorum amputat. tumores apostematū in principio repercutit ⁊ dissipat. masticata gingiuas tumidas ⁊ sanguifluas reprimit atq mundat (vt dicit dia.) qui multiformiter laudat virtutes magnificas arnoglosse.

De petrosolio.

Petrosiliū est herba ortēsis odorata sic dicta eo ꝙ in petris ⁊ in locis petrosis sepe oriatur. cuius spēs sūt plures/ sed optimū est macedonicū/ suaue gustu ⁊ odore aromaticū. vt di. Isido. cui⁹ vsus ꝯuenit esui ⁊ etiam medicine. Est. n. herba calida ⁊ sicca ⁊ multū diuretica ⁊ aperitiua/ diuisiua/ ⁊ ꝯsumptiua/ ac humorū grossorū subtiliatiua ⁊ stomachi ꝯfortatiua/ ⁊ appetitus excitatiua. ⁊ ideo lapidem frangit/ mēstrua educit hydropicis subuenit/ opilationes splenis et epatis aperit/ ⁊ multas alias passiones. vt di.

plinius/diasco. ⁊ platea.

De pipere.

Piper est semē vel fructꝰ arboris vł fruticis in meridionali parte cāca si mōtis crescentis cōtra feruidum estū solis. vt di. Jsido. li. xvij. cuius folia iuniꝑo sunt similia/ cuius siluas serpētes custodiūt. sed incole regionis illiꝰ cū silue mature fuerint/ eas incendūt ⁊ serpētes ignis violētia effugātur. ⁊ ex huius cōbustione grana piperis que naturaliter erant alba/ efficiunt᷑ nigra accidentaliter ⁊ rugosa. Cuius triplex est spēs vt dicit idē. Nam est piper longū. s. quod est imaturum ⁊ piper album. s. qđ ab igne est incorruptum. ⁊ piper nigrū quod torrido calore ignis nigrum est in sup̄ficie ⁊ rugosum. Piper autem nigrū efficacius est ⁊ lōgiori tp̄e ꝙ aliud. potest in magna efficacia custodiri. ⁊ quāto est ponderosius/ tanto ē recētius ⁊ meliꝰ vt dicit idē. Sophisticatur tñ mercatorū fraude. naꝫ vetustissimo piperi humefacto/ semꝑ aspergūt spumam argenti vel plūbi vt sic videt᷑ rōne ponderis esse recēs (hucusq; Jsido. Plini. aūt li. xij. c. viij. dicit ꝙ piper ꝑ longā adustionem solis nigrū reddit᷑ ⁊ rugosum. ⁊ hoc nō sine piperis iniuria cū deberet esse albū/ sed ex celi intemperie sic nigrescit. hoc etiā ꝑmittūt incole vt possit melius ⁊ diutiꝰ cōseruari. Sed dia. dicit ꝙ sarraceni qñ de nouo colligit᷑ illud ponūt in clibano ⁊ sic torrent᷑/ vt virtus generatiua a pipere auferatur/ ne in alijs ꝑtibus valeat fructificare ⁊ iterū pullulare. Est aūt piper calidum ⁊ siccum in quarto gradu vt dr̄ in pla. Habet aūt virtutem dissoluēdi ⁊ ꝯsumendi ⁊ attrahēdi/ cuius puluis hꝫ vim sternutationē ꝓuocandi/ et cerebrū a sup̄fluitate fleumatica expurgandi/ ⁊ carnem sup̄fluā corrodendi ⁊ pannū in oculo cōsumendi/ ⁊ spūalia membra frigidis ⁊ viscōsis sup̄fluitatibus emūdandi/ maxime si cuꝫ ficubus siccis assumat᷑. habet etiam vim calefaciendi stomachū/ ⁊ cōfortandi/ ⁊ appetitū prouocandi. sanguineis tñ ⁊ colericis nō est vtilis vsus piperis. nā sanguinē dissoluit/ desiccat/ ⁊ exurit. ⁊ tādem leprā ⁊ al's passiones pessimas generat ⁊ inducit. vt dr̄ in pla. Piper itaq; granum est vile in aspectu exteriꝰ atq; nigrū. interiꝰ albū/ saporē acutū/ odorē aromaticū/ in quantitate modicū/ in virtute maximū/ actu frigidū potentia calidissimū/ cuius virtꝰ nō sentitur ꝙ diu ē integrū. sed cū masticatū fuerit vel ꝯtritū cuius virtutes dicere ad pleniū esset longū. ⁊ ꝙuis sit multū preciosum apud nos ꝓpter eius raritatem ⁊ efficaciā. apud indos tñ ꝓpter eiꝰ copiam pulegio vilius reputat᷑. vt dicit hieronymo. ⁊ etiam Jsido.

De pulegio.

Pulegiū est herba multū aromatica a pullulando dicta. q̄ vt di. Jsi. apud indos pipe preciosior ē. Est aūt ꝺm pla. pulegiū herba calida ⁊ sicca in tertio gradu. cuius v̾tus ꝯsistit in folijs ⁊ in flore. ⁊ dꝫ colligi qñ est in flore. Et est duplex. s. domesticū qđ vocat᷑ sisimbriū. ⁊ aggreste. ⁊ vtrūq; est multū vtile ⁊ medicinale. virtutem. n. habet dissoluēdi/ ꝯsumendi ⁊ ꝯfortādi. ⁊ reuma frigidum restringendi ⁊ desiccandi ⁊ tussim frigidam amputādi. ⁊ matricē mūdificandi ⁊ coartādi vētris vuluam menstrua educendi/ ⁊ confortādi stomachū ⁊ appetitum excitandi. vētositatem extenuādi/ ⁊ dolorem interiorꝫ ⁊ intestinorꝫ ex frigiditate mirabiliter mitigandi ⁊ frangendi calculū ⁊ ꝯceptum adiuuandi vt di. pli.

De porro.

Porro nomen est etroclitū. quod in singulari dr̄ hoc porrū. ⁊ in plurali li porri porrorꝫ. vnde versus. Dat rastrū rastros/ porrū facit tibi porros. Et etiaꝫ in li. nūerorū. xj. c. dr̄. Jn memoria nobis veniunt porri/ cepe/ et alia ⁊c. Porrorū aūt duo sunt genera. scꝫ capitatū ⁊ sectile. Sectile aūt dicitur paruulum non dū transplantatum. capitatum vero maiꝰ qđ de loco ad locum translatum est vt d. Jsi. li. xviij Porrum sectile plꝰ conuenit medicine ꝙ esui. capitatū vero econuerso. Est aūt caput albū carnosuꝫ pelliculis siue tuniculis circumuestitū. hñs in fine plures radices loco capillorꝫ quibꝰ terre adheret ⁊ suscipit nutrimētuꝫ. De medio aūt capitis erumpit plāta vt dr̄ in li. vege. hñs in stipitis superficie caput i quo semina recolliguntur. ⁊ hūt singula grana singulos pediculos ꝑ quos adheret plāte. nō facit semē primo āno sed scđo. Sicut aūt dicunt dias. ⁊ macro. hypochras in multis medicaminibꝰ porro vtebat᷑. nā illius succū dedit solū ille bibendū ꝯtra vomitū sanguinis. vnđ vꝫ etiā ꝯtra sterilitateꝫ si a puellis sepius comedatur. Succꝰ eiꝰ cū vino bibitꝰ valet ꝯ̄ morsuꝫ serpētis ⁊ cuiuslibet venenosi aīalis ꝯtritū cuꝫ melle sanat vulnera si sup ea emplastret᷑. succus eiꝰ cū lacte mixtꝰ vetustā sedat tussim ⁊ sanat vitia pulmōis. succꝰ eius cū in felle capre mixtus addita tertia ꝑte mellis auri infusus tepidꝰ eiꝰ sanat dolorē. ⁊ iuuat ꝯtra surditateꝫ. cum vino bibitꝰ lumborꝫ soluit dolorē. vulnera recentia cum sale mixtū porruꝫ cito claudit ⁊ sanat duricias relaxat/ ⁊ fracturas cito ꝯsolidat. porrum etiā cruduꝫ comestū vꝫ ꝯ̄ ebrietatē. stimulat venerem/ ⁊ mollit ventrē duꝫ. Hec oīa dicit pli.

lib. xx. c. vij. vbi multis iam dictis supaddit. Dicit ēt ꝙ odore solo scorpiones abijcit ⁊ serpentes. sanat morsuz canis cū melle. valet ēt ꝯ dentium dolorē ⁊ eoꝝ vermes interficit. somnū ꝓuocat / morbuz regiū curat ⁊ hydropisim. Habet tñ quedā vitia qꝛ aciez oculoꝝ ebetat ⁊ inflāmationē generat. stomachū grauat sitim ꝓuocat / sanguinē incendit ⁊ inflāmat si frequenter ⁊ nimiū comedat. hucusqꝫ pli.

De quercu.

Quercus. cus. cui. est arbor glandifera / ānosa / solida / ⁊ cōpacta duri corticis ⁊ medullā modicam hñs interius siue nullā. semꝑ folia generās quādā stipticā ⁊ insipidam quā medici vocāt gallam. portās fruc⁹ que vocant glandes qbus porci ⁊ ēt aperoli in nemorib⁹ saginātur. radicē hꝫ fortez ⁊ tortuosam in terra multū se ꝓfundatā ⁊ ei fixione fortissima adherentē. cuius corticeꝭ fruct⁹ ⁊ frōdes cū sint stiptici frigidi ⁊ sicci sunt vtiles medicine. Dr̄ quoqꝫ querc⁹ a querendo / eo ꝙ i ea solebāt dij gentiū respōsa dare vt. d. Isi. li. xvij. vł iō qꝛ i ea solebāt antiq̄ querere glandes ad edendū. sicut. d. poeta. Mortales primi ructabāt gutture glādes. Fuit aūt hec arbor ioui antiquus cōsecrata. vñ oui. Et q̄ desiderāt patula iouis arbore glādes. Crescūt aūt quercus in locis montosis ⁊ saltuosis. ⁊ maxime in terra basam. vñ querc⁹ glādifere in magnitudine / duricia / ⁊ fortitudine al's arbores ꝑexcellebāt. vt di. glo. biero. sup amos. c. ij. Est aūt querc⁹ idē qđ ilex. quere supra eo. i lr̄a J. Quercuū fruct⁹ glandes dicunt / que crescūt inter folia nullo flore penit⁹ ꝑcedente. ⁊ sūt glādes rotūde exterius ⁊ obloge ⁊ multū plane ⁊ speculares aliquātulū ⁊ sublucide sicut vnguis ⁊ sicut dr̄ in die. glandes frigide sūt ⁊ sicce / ⁊ iō difficiles sūt digestioni ⁊ inobedientes ⁊ ventrē ꝯstipātes ⁊ tarde de stomacho descēdentes ⁊ dolorez capitis generātes ꝓpter fumos grossos ex glādibus resolutos ad cerebrū đ stomacho ascēdētes. Sūt aūt in ꝑncipio virides / ꝫ efficiūtur q̄i fulue ad maturitatē ꝑtingētes. crescentes i quibusdā capulis rotūdissimis. planis interi⁹ / sed caliosis exteri⁹ aliquātulum et hirsutis. Hñt aūt interi⁹ medullā spissaz ⁊ plenam quadā pellicula circūdatā. que diuidit inter corticem ⁊ medullā. ⁊ est cortex cū medulla ⁊ capula sua magne stipticitatis ⁊ siccitatis et nō boni saporis maxime adhuc viridis. sed qñ bene maturant ⁊ assant in igne vel in dulci aq̄ elixant melioratur in sapore ex aque dulcedine ⁊ calore. Ualent aūt ꝯ venenū. qꝛ opilant poros ne ad cor venenositatis se diffūdat. humores putridos desiccāt / ⁊ fluxū menstrualem valde ꝓhibēt atqꝫ sedāt. vt di. Isa. in die.

De quisquilijs.

Quisquilie dicūtur purgamenta frumēti. sicut dr̄ amos. c. viij. q̄ cadūt qñ frumētuz purgat. que quidē inutiles sūt hoib⁹ ad comedendū. porcis tñ ⁊ altilibus ꝑbent cibū. admixte tñ frumento ipsum inficiūt ⁊ ei nihil ꝯferūt nisi pōdus. q̄squiliaꝝ tñ grana leuia sūt ⁊ vacua cauata a vermibus ⁊ corrosa. quorū medulla interi⁹ ꝯsumit / ⁊ iō ipsoꝝ theca vacua inuenit ꝓpter qđ ⁊ tm̄ ventrem satiant quē aggrauant atqꝫ inflant.

De Rosa.

Rosa vt di. pli. est arbor spinosa ⁊ ꝑua cui⁹ virt⁹ maxima ē i flore secūdario ꝟo in folijs ⁊ in semine nā arbor est medicinalis quo ad florē. quo ad folia / quo ad semē. Est aūt rosa duplex qꝛ quedā domestica vel ortensis / ⁊ quedā siluestris. ortēsis plantat ⁊ colitur sicut vitis q̄ si remāserit inculta ⁊ a supfluis nō purgata / degenerat in siluestrē. Agrestis vero rosa ꝑ frequētem mutatōꝫ ⁊ culturā efficit vera rosa. Differt aūt ortēsis a siluestri in floꝝ multitudine / i odore / i colore. ⁊ ēt i ꝟtute. qꝛ folia siluestris sūt pauca / lata subalbida / pauco rubori admixta. minus odorifera ⁊ min⁹ operantia i medicina. Folia aūt ortensis rose sūt multa mutuo coherētia ⁊ ꝯnexa. oīno rubea vel oīno albissima. mire redolentia. i sapore stiptica / ⁊ quodāmō mordicātia ⁊ magne efficacie in medicina q̄to magis cōtinent ⁊ ꝯstringunt / tāto magis efficacia ⁊ aromatica sētiunt. De spina quadā dura ⁊ aspera oriūtur / ꝫ tñ spineā naturā nullaten⁹ imitāt. decore ⁊ odore nobilitat spinā suā. qñ aūt primo germinat includit ingnoso cortice viridi seu virēte. quo tumescēte / erūpunt quedā folia dura ⁊ acuta / i quoꝝ medio erūpunt alia folia mollia ⁊ se mutuo cōplectētia / ⁊ paulatī rubentia. q̄ ꝯpleta ꝯ solis ortum se expādūt. ⁊ qꝛ tenera sunt ⁊ adherentie debilis in principio / iō illis ꝑuis folijs virentib⁹ interius rubea / folia tenera ⁊ mollia in circuitu innitūtur. in quoꝝ medio apparꝫ semen minutū / croceū ⁊ valde odoriferuz. qđ adheret sup rose fructū. Primo autez format rose fruct⁹ anteꝙ folia ad plenū se expādant. ⁊ cui⁹ fruct⁹ sunt quedā noduli / rotūdi / ꝑui / duri atqꝫ quadā villositate quibusdā granulis pleni / q̄ primo sūt virides / ꝫ p⁹ casum seminis ⁊ foliorū i autūno rubescūt. qñ plene sūt maturi / mollescunt circa hyemē ⁊ nigrescūt. ⁊ eoꝝ sapor stiptic⁹ est ⁊ aliquātulū acetosus. sicut sapor mespiloꝝ. sed vtiles sūt ad manducāduz propter

vilaginem interi⁹ latitantē/⁊ comedentis gust
interius offendentē. Nascit aūt arbor rose q̄nq̄
ꝑ seminationē/q̄nq̄ ꝑ plantationez q̄nq̄ per
insertionē. ⁊ ꝓficiūt rose ꝑ translatiōez ⁊ ꝑ in/
sasionē. buiusq̄ plini. li. xx. c. iiij. flos rose inter
flores obtinet principatū ⁊ iō solet principalis
ꝑs hoīs. s. caput rosaꝝ florib⁹ coronari. vt di.
pli. ⁊ hoc rōne decoris /odoris /suauitatis /⁊ v
tutis. naz sua pulchritudine aspectū reficit. suo
odore olfactū afficit. suauitatis mollicie tactū
delinit. sua virtute multis lāguorib⁹ ⁊ morbis
obuiat ⁊ succurrit. vt di. idē. viridis eni ⁊ sicca
cōpetit medicine. De viridib⁹ aūt folijs rosarū
fiunt multa vt dr̄ in pla. nā rose minutatī insci
se decocte in despūato melle mel reddunt aro/
maticū ⁊ medicinale. Istud. n. mel cōfortat ⁊
mūdificat ⁊ mūdificādo dissoluit ⁊ digerit hu
mores viscosos /flematicos atq̄ grossos. cum
frigida aqua stringit ⁊ cōstipat/cū calida laxat
De rosis aūt bn̄ cōtritis ⁊ cū zuchara bene icor
poratis /fit zuchara rosacea que hz virtutē cō
fortādi ⁊ ꝯstringendi. valet ēt ꝯtra fluxū dissen
terie ⁊ cōtra vomitū colericū ⁊ cōtra sincopim
⁊ cardiacā passionē. De rosis etiā in oleo mace
ratis fit oleū rosaceū/ qd̄ vz cōtra dolorē capi/
tis ⁊ in multis cāis ē necessariū. valet ēt ꝯtra ca
lefactionē epatis si inde epatis regio inungat.
⁊ in multis cāis est necessariū. valet ꝯtra dolo
rem capitis ex calida cā si inde frons ⁊ typora
liniant. valz ꝯtra caloris distemꝑantiā. in acu
tis ēt somnū ꝓuocat ⁊ inducit. Ex rosis ēt viri/
dibus fit aqua rosacea ꝑ decoctionē ignis siue
solis. ⁊ hec aq̄ valet ad supradicta oīa. valet ēt
in colirijs oculoꝝ ⁊ in vnguētis dn̄aꝝ. qz pan/
nū sup̄fluū ⁊ maculas faciei abstergit ⁊ cutem
subtiliat. Ex rosis ēt siccis fiūt plurime medici
ne. nā odor siccaꝝ rosaꝝ cerebꝝ reꝑat ⁊ ꝯfortat
eius decoctio in aqua celesti oīum fluxum ex ca
lida cā sedat. puluis eaꝝ sāguinē sistit d̄ narib⁹
ꝓfluentē desiccat ⁊ ꝯsumit putridū humorē gi
giuas ⁊ radices dentiū corrūpentē. ꝯfirmat dē
tem mobilē casuz cōminātez. puluis ei⁹ cū cro
co cōtrit⁹ ⁊ albumine oui mixt⁹ sanat efficaciter
dolorez oculoꝝ ⁊ restringit humorē ⁊ sangui/
nem ad oculoꝝ venenas defluētez reprimit tu/
morē vulue ⁊ ipām releuat descēdentē. Has ⁊
multas alias virtutes rose tangit pli. li. xx. c. xix

De radice.

Radix a radio dr̄. qz q̄ꝛ quibusdā ra
r dijs fixa terre demergit in ꝓfundū
vel dr̄ a radio dis. qz si radat nō re
pullulat. Est igr̄ radix tam principiuz herbe q̄
arboris. ⁊ est mollis in substātia porosa/ villo
tortuosa/mollis siquidē ⁊ pinguis est substan
tie ⁊ ꝓpter faciliorē humiditatis attracte icor/
porationez. porosa est ꝓpter faciliorez ⁊ copio
siorē hūoris ad nutrimentū folioꝝ ⁊ frondium
trāsmissionē. villosa est ꝓpter abundantiā nu
trimēti attractiōez. qd̄. n. facit os in corꝑe aīal
h̄ facit radix in corꝑe arboris siue herbe. ꝑ vil/
los. n. adherēs terre qd̄ est sibi conueniens attra
hit de humore ⁊ attractū ꝑ poros q̄si ꝑ venas
transmittit ad nutrimentū plāte. tortuosa est ꝓ
pt̄ fortiorē adherentiā ⁊ terre infixiōez. Variat
aūt radix in figura ⁊ dispositione ꝑm diuersam
actiōez caloris oꝑantis in subāli materia radi
cis que alq̄n est subtilis aliq̄n grossa /aliq̄n me
diocris. sicut di. cōment. al. sup li. de plantis.
nam si fuerit materia aquosa/aerea /subtilis ⁊
calor fortis/erit radix oblonga ⁊ recta in figu/
ra ⁊ acuta. ⁊ si humiditas nutrimentalis fuerit
grossa ⁊ terrestris/erit radix dura ⁊ sicca. qz talis
humor vi caloris forti⁹ coagulat. Si vero fue
rit materia mediocris ⁊ calor fortis/ equaliter
ab oībus ꝑtib⁹ a calore attrahit ⁊ ꝓpter ꝑtiuz
equaliū coadunationē rotūdatur. ⁊ sic fit radix
rotūda in figura. Si vero fuerit calor debilis ⁊
materia viscosa nō pōt multū materiaz eleua
re nec dilatare nisi eleuet ꝑtes ei⁹ leuiores. nam
grauiores ꝓprio pōdere hinc inde diffūdunt.
⁊ sic in eis relinquit forma inequalis cum qua
dā nodositate ⁊ asꝑitate. Radix ab hūore ter/
re actōe caloris generat a calore celesti penetra
tur. cuius v̄tute nutrimētuz sibi conueniēs attra
hitur ⁊ incorꝑat. Ex situ ⁊ dispositiōe terre ra
dix dispositionē cōsequit ⁊ cōplexionē. nā que
in terra dulci ⁊ mediocriter sicca nascūtur ⁊ aq̄
nutriunt pluuiali sunt meliores ⁊ ceteris lauda
biliores. que v̄o nutriunt in terra molli ⁊ palu/
stri vbi aqua stans est ⁊ putrida d̄ qua hauriūt
nutrimentū/ꝓpter malignitatem ⁊ corruptiōz
aque ceteris sūt deteriores ⁊ min⁹ salubres taz
in cibo q̄ in medicina (vt di. Isi.) radix occulta
tur sub terra ⁊ latitat ab aspectu ⁊ suā virtutez
⁊ efficaciā manifestat in flore/in fronde/⁊ i fru
ctu. in terra occulta viuit/ꝓficit ⁊ melioꝛat. que
abstracta a terra morit/deficit/⁊ desiccat. tot⁹
arboris siue plante ꝑs despectior est ipsa radix
⁊ tn̄ sicut vterus mr̄ est ⁊ principiū/ sic radix nu
trix est ⁊ maxime necessariū sustentamētū/ ⁊ q̄/
to ꝓfundius terre viscerib⁹ se infigit/ tanto effi
citur solidius ⁊ firmi⁹ arboris fundamentū. ra
dix cū sua substantia sit valde mollis / v̄tute tn̄
⁊ subtilitate innati caloris lapides duros pene
trat/⁊ vsq̄ ad eoꝝ intima se ꝓfundat. Tēꝑe
hyemali calor naturalis fugiens frigiditatem
aeris ad interiora radicis se recolligit ⁊ ibi mul
tiplicatus ad sui tēꝑeramentū ⁊ nutrimentū a

ramis exteriorib⁹ ad se trahit hũorẽ. ⁊ tũc in hie
me ex attracto humore radix materiã accipit/ꝙ
putriẽdo frõdes ⁊ flores verno tpe p⁹ emittit. vñ
herbe que pri⁹ erãt aride ⁊ q̃si mortue in hye
me hũore euaporante ad supiorẽ in vere reui/
uiscũt. Itẽ qualitas.s. bõitas vel malignitas
radicis ad ramos deriuat̃. ⁊ sepe oñdit̃ in fru/
ctu ⁊ i flore qđ ꝟtutis vel vitij lateat in radice.
sepi⁹ tñ põticitas siue amaritudo hũoris radi/
cis digerit̃ ⁊ dulcoratur bñficio aeris ⁊ caloris
celestis materiã subtiliãtis ⁊ depurãtis. vñ fre
quent̃ accidit ꝙ radix amara dulcẽ fructũ ꝓcre
at ⁊ ꝓducit. vt pꝫ in radice vitis ⁊ oliue (hucusꝙ
Isa. in dic. vniuersalib⁹.) Dicit ẽt ari. ꝙ ar/
bores qñ infirmãtur ⁊ fructificãt solet eis medꝫ
ri a radice. qꝛ incidit̃ radix ⁊ lapis põitur in scis
sura ⁊ sic effluit grossus humor ⁊ corrupt⁹ velu
ti de coctura. vt sic primo humore attracto ⁊ ae
renouo radicẽ inter⁹ subitrãte renouat̃ arbor ⁊
sanatur. Itẽ Isa. gal'. ⁊ misticũ athenięse dixe
rũt. Omis herba cui⁹ radix est mlti nutrimẽti
eius semẽ nõ est nutrimẽtũ vt pꝫ in pastinata ⁊
rapa ⁊ hmõi. ⁊ ecõuerso quoꝝ semẽ nutrit radi
ces ei⁹ nõ sũt nutritiue. Est aũt quedam herba
cui nomẽ radicis appropriat̃ que cali. est ⁊ sic.
et est silis raphano in virtute. hꝫ aũt virtutẽ in
cidendi ⁊ dissoluẽdi ⁊ ꝯsumendi ⁊ aperiendi.
poros. vnde vꝫ ꝯ̃ febres q̃ ex cã frigida ꝓcreã
tur. splenis opilatiõeꝫ apit ⁊ eius duriciẽ sol/
uit hydropicis subuenit ⁊ succurrit. redarguen
teꝫ ⁊ acrũ hꝫ saporẽ. ⁊ iõ plus ꝯuenit medicine
ꝙ̃ cibo. sicut rapa ecõuerso plus cõuenit cibo ꝙ̃
medicine. Est. n. cali. ⁊ hu. ⁊ ceteris herbis ⁊ ra
dicib⁹ pl⁹ nutrit. vt di. Isa. in dic. mollẽ ac dul
cẽ ⁊ inflatã carnẽ facit ꝓpter sui vẽtositatẽ ⁊ in
flatiõeꝫ. vnde cocta meli⁹ nutrit. cruda vel ma
le cocta difficile digerit̃ ⁊ in venis ⁊ in poris fa
cit opilatiõeꝫ. valet ẽt i medicina. nã in iure ei⁹
pedes podagricoꝝ ⁊ artericoꝝ loti/doloris re
cipiũt mitigatõꝫ. de semie. n. rape sicut rapha
ni fit oleũ multis vsib⁹ necessariũ ⁊ maxime in
lucernis. nõ tñ licitũ fuit tale oleũ apponere in
lucernis cãdelabri in domo dñi vt pꝫ sup exo.
xxvij. vbi dr̃. cũ distinctione videtur ⁊ iubetur
offerri oleũ non raphanũ nõ mirtũ vel mirtinũ
ꝫ purissimũ de lignis oliuaꝝ. qꝛ aliud offerre
nõ erat licitũ. sicut nec accendere ignẽ alienũ/ꝙ̃
qui de celo descẽdit ⁊c. De ramno.

Amn⁹ ẽ arbor multũ dura ⁊ nodo
r sa/ramosa/⁊ spinosa. naꝫ folia hꝫ
aculeata spinis acutissimis cõsita i
laterib⁹ ⁊ munita. ⁊ iõ suis aculeis solet manũ
ledere tãgentis ⁊ pedes pũgere ipa folia ꝯcul
cãtis. In principio qñ nascit̃ folia hꝫ mollia ⁊
leuia. ꝫ quãto pl⁹ crescit/tanto aspior efficit̃ ⁊ i
acutiorẽ aculeũ induresc it. Dicit mgr̃ in hysto.
sup iudi. xx. ꝙ testante iosepho rãn⁹ hꝫ singula
riter hãc ꝟtuteꝫ ignẽ ex ꝓferendi. nam ei⁹ folia
qñ cadũt ⁊ desiccant̃ mlte dicũtur eẽ siccitatis
cuiusdã lente vnctuositatis. ⁊ iõ qñ adest ignis
vel fortis in calidis regionib⁹ impssio caloris
solaris folia illa disposita inflãmatiõi ad mo
dicũ calidi ⁊ sicci venti flatũ incẽdunt̃. cui⁹ incẽ
sionis occasiõe aliquãdo vicina nemora mira
biliter exurũtur. De rãno aũt di. pli. li. xxiiij. ca.
xiiij. Inter genera arboꝝ frutex spinosus ẽ rãn⁹
habẽs ramos ⁊ folia in q̊b⁹ sũt aculei recti nõ
adũci. ⁊ hñt rami quosdã folliculos rubentes
siue fruct⁹ in q̊b⁹ est semẽ hñs ꝟtutem attracti/
uã. nã ⁊ scũdinas ab vtero trahit. Est aũt ar/
bor magne amaritudinis tã in radice ꝙ̃ in fo/
lijs ⁊ in ramis. est tñ vtilis medicine. nã ex suc
co radicis ⁊ tirsoꝝ p decoctionẽ fit medicamen
tũ. qđ medici liciũ vocant. ⁊ in q̊busdã acule/
is lucid⁹ dr̃. qꝛ oculos reddit claros nã maculã
oculi delet. ⁊ valet ꝯ lippitudinem ⁊ alia vitia
palpebraꝝ. ⁊ ad aurea prurulentes/gingiuas
putridas/⁊ sanguinis execrationes ⁊ ꝯtra mul
ierũ ꝓfluxũ qñ abũdãt hũores supflui in mr̃ice
quã optime purgat ⁊ iuuat. Et di. pli. sanat vl
cera labioꝝ ⁊ valet ad scissuras lingue. vt dicit
idem. De resina.

Esina (vt d. Isi. li. xxvij.) ẽ lachri/
r ma sudore lignoꝝ exalata vt balsa
mi/ferule/pini/⁊ lẽtici ⁊ arborũ ⁊
ꝟgultoꝝ que sudare perhibẽtur. resin. n. grece
emanere dicit̃ vel sudare. sicut lingua odorifera
oriẽtis. sicut guttis a balsami aut ferulaꝝ q̃ruꝫ
gutta durescit in gẽmã. s. in electrũ. Prima au
tẽ resina dr̃ terebintina ⁊ est ꝑstantissima ꝑ ali
is. ⁊ defert̃ de arabia/india/⁊ siria. cipro ⁊ afri
ca ⁊ ab insulis maris. Secũda ẽ lẽtiscina que
mastix vocat̃. hec đ chio insula de portat̃. Ter
tia ẽ pinealis. ⁊ hec nũc liquida nũc dura inue
nit̃ (hucusꝙ Isa.) Resina igit̃ dr̃ qđlibet gum
mi liquidũ vel aridũ. liq̊da resina vt balsami
⁊ terebintina. dura vt mastix/th⁹ ⁊ mirra ⁊ hu
iusmõi. Omis aũt resina primo ẽ mollis ⁊ liq̃
da vel viscosa. s. in prima sui emanatiõe. ⁊ alia
remanet liq̊da et alia calore vel frigore indura
tur. Ois aũt resina vtilis ẽ in medicina ⁊ ideo
ponit̃ i nobilib⁹ antidotis ⁊ vnguẽtis varijs.
naturas aũt ⁊ ꝟtutes singulorum quere in lo/
cis suis. De rubo.

Ubus est dẽsitas spinaꝝ/vepriuꝫ
r ⁊ alioꝝ fruticũ aculeos hñtiũ/que i
loco aliquo crescũt simul vt d. Isi.
Et est rubetũ siue rub⁹ nomẽ appropriatũ spi
noso frutici ferenti mora agrestia quib⁹ pasto/
res releuãt famẽ suã. cuius fruct⁹ primo est ru/

be⁹/ꝛ iō a rubore fructuū ē dict⁹ rub⁹. i ramos longos/graciles/ꝛ rotūdos spinosos ꝛ densatos subrubeos ꝛ i se reflexos se diffūdit. cui⁹ folia sūt breuia ꝛ in laterib⁹ sūt scissa aliquātulū ꝛ acuta hñtia extēri⁹ quasdā aculeos puulos paꝝ curuos ꝛ adūcos valde pūgitiuos. vñ rubus a radice vsqꝫ ad sūmitatē aculeat⁹ est ꝛ spinosus. cui⁹ aculei versus terrā paꝝ recurui ad similitudinē dentiū sūt formati. cui⁹ fruct⁹ primo ē viridis dur⁹/ꝛ valde stiptic⁹. deiñ fit rube⁹ paꝝ acetosus. vltio efficit niger ꝛ dulcis qñ penit⁹ ē maturus. cui⁹ succus ē rube⁹ ꝛ inficit sicut sanguis. ꝛ ē fruct⁹ exterius tenuissima pellicula ꝛ molli circūdat⁹ vallicul is qbusdā distinctus. ꝛ cū qdā rotūditate paꝝ eleuat⁹. ꝭ plen⁹ est qdā carnositate hūida interi⁹ ꝛ granosus. ꝛ est arbor medicinalis cū fructu suo. Est. n. rub⁹ fri. ꝛ sic. ꝭm pla. di. ēt ꝯstan. sūmitates eius esse stipticas ꝛ valere ꝯtra calida apostēata ꝛ vstu ras. ꝛ ꝯtra rubores oculoꝝ si cū ei⁹ cū albumine oui cōterant ꝛ apponātur. succ⁹ ēt turionū ei⁹ ꝛ cimarū vꝫ cōtra dissenteriā cū aq̄ ordei hucusqꝫ platea. De fruct⁹ aūt eius vtilitate q̄re ꝭ in lrā m. de moris agrestib⁹. In terra sterili crescit ꝛ est optimū circa ortos ꝛ vineas munimentū. nā sua spissitudine ꝛ aculeoꝝ multitudine bestias ꝛ trāseūtes hoīes arcet ab igressu lepoꝝ ꝛ hmōi minutoꝝ aīaliū est receptaculum auiū i eo nidificantiū defensaculū ꝛ latibulum nā ad ꝭ dati sūt ei aculei a natura vt eis quasi cū mucronib⁹ se defendāt. ꝛ iō man⁹ inuadentiū fruct⁹ suos vulnerat ꝛ pūgit. ꝛ ad sua interiora aduersarios ingredi nō pmittit. rub⁹ ēt vmbrosus ē ꝛ obscur⁹. sua dēsitate soli nō pui⁹. ꝛ iō colubris ꝛ aliis venenosis reptilib⁹ ē amic⁹ Et a rubo dr̄ rubeta qdā rana venenosa q̄ rubos inhitat ꝛ frequētat. vñ iuxta rubos dormire ꝛ reqescere nō est tutū ꝑpt ei⁹ venenosa. vt di. mgr̄ i hysto. sup exo.

De rutha.

R Utha ē medicinalis herba dicta eo ꝙ sit feruētissima. cuius duplex ē spēs. s. agrestis ꝛ domestica. ꝛ vtraqꝫ est feruida/sed agrestis magis. vt d. Isi. li. xvij. c. vlti. hāc venenis ꝯtrariari ꝛ repugnare mustele docent q̄ pmo ruthā comedūt ꝛ ei⁹ odore se muniūt ꝛ virtute antequā dimicēt cū serpēte vt d. idē. imo mustela viꝫ ruthe noscēs p⁹ ipsius esū inuadit secure ꝛ interficit basiliscū. vt d. pli. Dicit cōstant. multis siquidē laudib⁹ extollit eaꝫ pli. li. xx. c. xvij. fere pre cūctis herbis. dicit. n. virtutēꝫ hr̄e calisticā calidā. s. ꝛ siccā stomachi confortatiuā si sepe potet. Itē vim hꝫ ptus mortui expulsiuā ꝛ imundiciaꝝ mēſtruaꝝ eductiuā et cōsumptiuā ꝛ ꝑ ꝯñs cōfortatiuā. Itē hꝫ virtuteꝫ hūoris venerei cōsumptiuā ꝛ ipsi⁹ veneris appetit⁹ i masculis repressiuā. qꝛ i eis incēdit siccitateꝫ ꝛ calorē ꝯplexionalē i masculis dñanteꝫ. ex quaꝝ q̄litatū itensiōe desiccat humor et cōsumit/q̄ solet eē viris cā venerei appetit⁹. in mulierib⁹ āt fri. ꝛ hu. opat ex cā ꝯtraria cōtrarium supradictis. decoctio aūt ruthe sedat dura tormenta ventris si potetur et herba calida super ventris regionem cathaplasmet mūdat ꝛ iuuat. pulmones ꝛ pectora ab oī hūida ꝛ frigida mēbroꝝ spūaliū infectiua. decocta cū oleo vermes vētris necat. cruda comesta visuꝫ acuit oculoꝝ caliginē dissipat atqꝫ curat. fluxum sanguinis p nares ei⁹ succ⁹ narib⁹ instillatus desiccat atqꝫ sedat. comesta vel potata venis oīb⁹ potent obuiat ꝛ oīm venenatoꝝ morsus cū alliis/sale/ꝛ nucib⁹ ꝯtritis pīter curat mire. succus ei⁹ narib⁹ instillatus a fleumate caput purgat ꝛ epilēticos multū iuuat. dolorē dentiū eius decoctio releuat. mēbra plitica ad sensuꝫ reuocat ꝛ poros prius clausos deopilat. vētositatē intestinoꝝ potent extenuat/ꝛ oēm interioreꝫ dolo reꝫ sedat. lippitudinē oculoꝝ ꝛ ruborē cōtinuo in aq̄ rosacea ruta mixta mūdat mirbiliter atqꝫ sanat. eius odor oīa venenosa de ortis fugat. ꝛ iō plantat circa saluiā quā serpētes diligunt ꝛ bufones vt eos fuget. De ruta ꝙ di. pli. li. xx c. ix. Ruta vult seri in eq̄noctio autūnali. odit hyemē/fumū ꝛ hūoreꝫ. siccis gaudet tꝑibus ꝛ ra latericia ac cinere vult nutiri. ꝛ cinis eius semini dꝫ misceri vt careat erucis. Mustū rutatuꝫ bibebāt antiq̄ romani ꝯtra venenū ꝛ alias passiōes. vim semētinā hꝫ in semie/i stiptite/siue in surculo/i radice. nā in curuato rami alicuius cacumie stati fixa i terra radicat ꝛ difficilime arescit amicitia ē ei cū ficu in tm̄ vt nusq̄ letior conualescat ꝙ sub ficu vel iuxta ficū. Itē di. idem li. xx. Errauit pitagoras q̄ putauit oculis noxi am eē rutā. qꝛ sculptores ꝛ pictores comedunt rutā cā oculoꝝ ꝛ acuit eoꝝ visus. ꝑcaueāt aūt grauide ne comedāt rutaꝫ/qꝛ ptus interficitur cibo tali. cōtra ꝑfluuiū genitale dat ꝛ venerem crebro ꝑ sōnia imaginātib⁹. succo rute muniti a scorpiōibus ꝛ araneis/ab apibus ꝛ vespis nō pūgunt. nec a succo cicute q̄ ēt est venenum venenorū inficiuntur. hucusqꝫ pli. li. xx. c. xiij.

De salto.

S Altus ē vastus ꝛ siluestris loc⁹ vbi arbores in altū exiliūt ꝛ crescūt. vt d. Isido. li. xiiij. Dicit ēt idē li. xvij. Salt⁹ ē densitas arboꝝ alta vocata ꝭ noīe eo ꝙ exiliat in altū ꝛ cūsurgat ꝛ differt a silua. nā in silua crescūt arbores plures ꝛ breuiores ꝛ spissius ꝛ vicini⁹ sibiinuicē ꝑpinquātes. In saltu vero ar

bores sũt pauciores sed altiores sũt ⁊ maiores
vnde silua ẽ spissũ nem⁹ ⁊ breue ⁊ dr̃ a silẽ qḋ ẽ
lignũ q2 multa ligna ibi ceduntur ⁊ vastant̃. ⁊ ẽ
idez silua nem⁹ ⁊ lucus. ⁊ silua dr̃ a silen qḋ est
vastitas vel silentiũ. q2 silua est vbi loca sũt va
sta ⁊ deserta ⁊ silentio plena. nem⁹ ṽo a numie
nũcupat̃. q2 ibi. s. in siluis idolũ statuebatur ⁊
ꝓ numie adorabat̃. Sũt aũt nemora arbores
maiores vmbrose frõdibus. lucus aũt dr̃ dẽsi
tas arboꝝ solo luie detrahens. ⁊ dr̃ ꝑ antifrasi
a luceo ces. q̃i mime lucẽs. sicut piscana mime
pisces hñs. vt d. Isi. li. xvij. Saltus igr̃ ⁊ silue
siue nẽora st̃ loca vasta ⁊ d̃serta vbi crescũt lig̃
ĩfructuosa mlt̃a ⁊ fructuosa pauca. ⁊ st̃ ĩfructu
osa ꝑmaiora et altiora gñalr̃ q̃ fructuosa. pauc̃
except̃. s. quercub⁹ atq3 fagis. ⁊ a feris ⁊ auib⁹
siluestribus frequẽtãtur. gramia ⁊ pascua in sil
uis ⁊ saltib⁹ generãtur. herbe medicinales in
nẽoribus ⁊ siluis ꝑcipue mõtosis repiũtur. in
estate virore frõdiũ ⁊ graminũ decorãtur. in sil
uis ẽ locus deductiõis ⁊ venatiõis. nã venan
tur ĩ eis fere ⁊ ĩ eis multiplices ĩsidie a canib⁹
⁊ venatoribus ꝑparãtur. Itẽ ẽ locus occultatõ
nis. nã ĩ siluis sepius ꝑdones ⁊ latrũculi ocul
tãtur. in quoꝝ iacentes insidias transeuntes
spoliant̃ sepi⁹ aut iugulãtur. Itẽ in siluis ꝑꝑ
viaꝝ multitudinẽ ⁊ semitaꝝ incertitudinẽ sepe
deuiãt ignoti / et viã incertaz et ignotaz pre co
gnita eligẽtes sepe ad latronũ latibula nõ sine
ꝑiculo deducũtur. et iõ fiunt signa et nodi ĩ ar
bustis siue arboꝝ ramis vt vie tute ⁊ certe via
torib⁹ ostẽdant̃. a latronib⁹ aũt in biuijs aliq̃n
ĩmutãtur hmõi siue signe. ⁊ sic ꝑ signoꝝ falsita
tẽ multi deuiant ⁊ a rectitudine vie obducunt̃.
Itẽ ad siluas aues ↄfugiũt ⁊ apes. ille vt nidi
ficẽt / iste vt mellificẽt. aues vt ab aucupe tueã
tur / apes vt mellis fauos in arboꝝ ↄcauitatib⁹
cõponẽtes secreti⁹ abscõdant̃. Itẽ cũ silue ꝓpt̃
eaꝝ densitatẽ sunt frigide / cõsite ⁊ ũbrose / via
tores estu solis fatigati in ũbroꝝ vacare refrige
rio delectãt̃. Ex siluaꝝ aũt multitudie regionũ
termini ab inuicẽ distingunt̃ ⁊ ꝑ arboꝝ mutuas
cõpressiones ⁊ ingagines ab hostibus deffen
sant̃.

De salice.

Salix quedã arbor ẽ sic dicta eo q̃ ce
lenter saliat postq̃ in aliquo loco fi
git̃ vel plãtat̃ vt. d. Isi. li. xvij. ar
bor q̃dẽ lẽta ẽ ⁊ mollis vitibus. i. vineaꝝ pal
mitibus vinciendis apta ⁊ colligandis (vt. d.
idẽ. Hec arbor fructũ nõ h3 ſ solũ semẽ siue flo
rẽ. cui⁹ semis dicũt eẽ hãc virtutẽ. vt si q̇s ea in
poculo hauserit filios nõ generet imo filias effi
ciat infecundas hucusq3 Isido. li. xvij. De salice
aũt. d. pli. li. xvi. c. xxxvij. salicũ diuersa sũt ge
nera. nã q̇dã ĩ magnã ꝓceritatẽ virgas emittũt
crescũt quoq3 in altũ ⁊ pariũt perticas vineaꝝ
q̃rũ cortices lõgi sunt ⁊ spissi ac fortes interi⁹ al
bi ⁊ exteri⁹ virides ex q̇b⁹ vincula cõponũtur ⁊
tales salices q̃uis sint fortes nõ tñ sunt ita fle
xibiles vt minores. ⁊ iõ citi⁹ cõfringunt̃ q̃si ad
ligandũ circũtorquent̃. Sũt ⁊ salices minores
⁊ ceteris graciliores ductiles supra modũ ac fle
xibiles. ita q̃ ꝑ circũflectionẽ nõ rũpũt̃ imo ad
instar fili torti fortificant̃ ⁊ inde fiũt vimia ad vi
tes ⁊ ad dolia colligãda. Et est tercia spẽs sali
cis inter duas primas ĩ quãtitate ⁊ in flexibili
tate mediocris. nã maior ẽ flexibilior ⁊ rigidior
est miore. ⁊ illi⁹ rami cortice detracto sunt colo
re cãdidi ⁊ ↄtactu leues atq3 plani nõ nodosi
ex q̇b⁹ fiũt varia supellectilia vl sedes / sportule
⁊ canistra ꝑ plexionẽ aũt ⁊ tonsurã densior fit ĩ
ramis. Dis. n. salix q̃uis sit quo ad fructũ ste
rilis tñ in frõdib⁹ ⁊ in ramis sterilis nõ ẽ. ⁊ ma
xime si tpe debito. s. in marcio vel in aprili tõde
at̃ vt. d. idez. In li. aũt. xvij. c. xx. d. idẽ inter ali
as arbores que plãtant̃ ꝓprie salices obtinent
principatũ que si binis pedibus a terra putent̃
cohercent̃ ne in altũ crescãt ſ in latitudine se dif
fundãt vt vlteri⁹ sine scala tõdeãtur. Dis ṽo sa
lix tanto ĩ ramis ẽ fecũdior q̃to terre est ꝓpinq̃
or ꝓcessu tpis q̃n multũ antiq̃tur salix deficit
paulatĩ ⁊ putrescit. ⁊ ei⁹ putredo ⁊ corruptio ĩ
cipit interi⁹ a medulla ⁊ iõ remanet interi⁹ sepe
tota cõcaua et vacua ⁊ tñ vr̃ exteri⁹ viridis atq3
pulchrã. in cui⁹ cõcauitate sepi⁹ latẽt venenosi
ṽmes vt colubri ⁊ serpentes. ⁊ iõ dormire sub
aliqua salice nõ ẽ tutũ. hucusq3 pli. q̃uis aũt ĩ
utilis arbor sit salix quo ad fructũ. multũ tñ est
vtilis medicine. Est aũt frigida ⁊ sicca vt dr̃ in
pla. ⁊ h3 vĩ cõstringẽdi et cõsolidãdi ⁊ febrilem
calorẽ mitigãdi si det̃ in potu succus folioꝝ e⁹
Valet etiã contra dissenteriã puluis corticis cõ
busti ĩ potu sũpt⁹. Idẽ etiã puluis consolidat
vulnera vlcerosa. Idẽ etiã puluis sanat verru
cas interi⁹ in potu sũptus: et exteri⁹ cathaplas
matus rami ⁊ folia aqua asꝑsa aerẽ infrigidãt
circa febricitãtes ⁊ eos recreãt ⁊ cõfortãt ⁊ som
nu3 prouocãt. hucusq3 plate.

De sãbuco

Sambucus vel sãbuca ĩ arbor mol
lis ⁊ parua ex qua ↄponit̃ qudeã
spẽs siphonie que dr̃ tibia vel sam
buca. vt. d. Isi. li. xij. ĩ tractatu de musicis ĩstru
mẽtis. arbor. n. ẽ hñs lõgos ramos rotũdos ⁊
planos exterius valde solidos ⁊ cõpactus inte
rius ṽo valde cõcauos quadaz molli medulla
plenos. cuius folia sũt plana ⁊ crassa ac grauis
odoris. flores aũt h3 multũ candidos ⁊ valde
aromaticos ⁊ munitos. corticẽ h3 duplicẽ exte
riorẽ fuluũ ⁊ interiorẽ viridẽ. ⁊ ille cortex valde
hũidus ẽ actualiter. ⁊ eius succus conuenit me

dicine pluries in āno flores ⁊ fructū facit. ⁊ ille fruct⁹ nigri ē coloris ⁊ odoris horribilis ac saporis ⁊ iō inutilis ē ad cōmedendū. ē aūt sābucus arbor calida ⁊ sicca cui⁹ cortices flores ⁊ folia ꝯueniūt medicine. vt dr̄ in plate. diureticaꝫ hꝫ virtutē ⁊ diuisiuā ⁊ attractiuā. ⁊ fleugmatis purgatiuā. ⁊ iō valꝫ ꝯtra quotidianā febrē ex fleumate ꝓcedentē. succ⁹ ei⁹ p se vel cū melle lūbricos interficit. decoctio corticis media cū vino duriciā splenis soluit. idē faciūt folia in oleo decocta ⁊ cataplasmata folia eius ⁊ cortices ac fruct⁹ decocti in equa salsa tumorē pedū dissoluūt si pedes inde fomententur. vꝫ contra hydropisim ex frigida cā. decoctio ēt folioꝝ ⁊ fructuū in vino fortissimo multū cōfert contra leprā ex fleumate si frequēter fiat. nā fleumaticos humores corruptos vel corruptioni dispositos purgat mire. Mirū aūt ē videre i sābuco. nā si cortex median⁹ stipitis vel radicis radaṫ versus supenus ꝑ regionē supiorē purgabit. ⁊ si inferi⁹ per partes inferiores soluet vt. d. pli. diasco. ⁊ plate.

De saliunca.

Saliunca ē herba spinosa ⁊ modica scdꝫ hug. a saliēdo dicta eo ꝙ facit saltare se calcātes. ⁊ iō dr̄ gallᷓ chauchetrape. qꝛ capit ⁊ ledit pedē se calcantē. ⁊ hoc vr̄ dicere virgili⁹ dicēs. P uniceis ꝙ saliūca rosetis. ⁊ scdꝫ hoc ē herba cui⁹ radix ē magna et lōga pinguis mollis ⁊ carnosa sicut pastinata ⁊ solet poni i electuarijs. ⁊ dr̄ alio noie pringus ⁊ emittit qͣsdā hastulas duras ⁊ angulosas in quaꝝ sūmitatib⁹ crescūt qͣdā capitella circūqꝫ aculeata sicut calcaria ⁊ crescūt in terra sicca sterili ⁊ arenosa ⁊ ab aliquib⁹ scorpio vocaṫ qꝛ ad modū scorpionis pūgit sese tāgentē. Scdꝫ pli. āt li. xx. c. vij. saliūca ē breuis ⁊ modica foliosa ⁊ ramosa ⁊ dēsa quasi manu ꝓssa. multū aromatica fere vt nardispica ⁊ quibusdā radicib⁹ minutis adheret terre in pānonia regione nascit i locis duris ⁊ lapidosis ⁊ est herba calida ⁊ sicca subtilis in substātia ⁊ multū diuretica cui⁹ radix decocta i vino sistit vomitū ⁊ stomachū multū cōfortat vt. d. pli. li. xxi. c. xx.

De stacte.

Stacte dr̄ gutta mirre arboris. ⁊ ē idē ꝙ ipsa mirra vt. d. gl. sup geñ. xxxvij. ⁊ declinaṫ hᷓ stacte h⁹ stactes inueniṫ aūt stacten indeclinabile. vū. Isi. li. ij. vbi loquiṫ de odoribus. d. stacten ē incensum qꝛ ex ꝓssura manat ⁊ ē grecū nomē. quere supra in lr̄a m. de mirra.

De storace.

Storax vt. d. Isi. li. xvij. est arbor arabie silis malo catonio cui⁹ virgule circa caniculę ortū cauernati lachrimā fluūt. cui⁹ distillatio in terrā cadēs munda nō est ꝫ cū cortice proprio seruaṫ. Illa aūt q̄ virgis ⁊ calamis inheserit / albida est atqꝫ munda / ꝫ primo efficitur fulua calore solis. quedā aūt ei⁹ spēs dr̄ calamites q̄ ⁊ pinguis ⁊ resinosa humectat ⁊ velut mellosuꝫ liquorem iocūdi odoris emittens. cui⁹ gutta pfluēs ⁊ coagulata sili noie appellaṫ. nā greci fariā dicūt guttā grece ꝟo stirax / latine storax appellatur. vt dicit Isi. Idē d. glo. sup eccle. c. xxiiij. Storax itaqꝫ arboris stiracis est gutta. ⁊ ē multū efficax i medicina. nā ꝭm dia. ⁊ pla. calida est ⁊ sicca substantiā hn̄s glutinosaꝫ / ⁊ ꝟtutē hꝫ attractiuam Eius triplex ē mãeries. s. calamita. i. bona gutta ⁊ prima q̄ pri⁹ ab arbore effluit ⁊ emanat. Alia est storax rubea que fluit p⁹ primā q̄ purior est. Tertia ē storax liquida in colore rufa / in odore suauis / in sapore pōtica / ⁊ substātia magña. ⁊ manib⁹ malaxari pōt. que aūt dulcē hꝫ saporē / sopb isticata est. discerniṫ aūt sophisticata qꝛ si vet⁹ est dū malaxaṫ puluerisatur ⁊ in frusta cadit. si recens ē humectatur. nimiū inde man⁹ ⁊ nō satis inuiscatur. ⁊ plus hꝫ dulcedinis ꝙ deberet. liqͣda nō sophisticaṫ. Inter has tres spēs calamita ē marie virtutis / cerebꝝ mire cōfortat. fum⁹ eius oēm reumaticū fluxuꝫ sedat. caphala ex ea facta gingiuas ⁊ dētes motos roborat ⁊ cōfirmat. mēstruis impat. contra tussim ⁊ raucedineꝫ bene iuuat. vtiliter ꝟo ponitur storax in ēplestris ꝯtra tineaꝫ ⁊ pustulas capitis ⁊ multas alias passiōes. hucusqꝫ dia. ⁊ platea. Fum⁹ storacis di. Isi. purgat aerem corruptū ⁊ fugat oēm vaporeꝫ ⁊ fumum pestillentem.

De sicomoro.

Sicomorus ē fic⁹ fatua in folij moro similis. in alijs fic⁹ spēm tenet. vt d. magister in hystoria li. xxvij. Siocomor⁹ ⁊ morus greca noia sūt. ⁊ dicta est sicomorus qꝛ in folijs moro est silis. hāc latini celsam vocāt. moro eni lōge ꝓcerior ⁊ maior est. vel ꝭm alios dr̄ a sile qḋ est fic⁹ ⁊ moros qḋ ē fatuitas q̄si fatua. fic⁹. sicut di. glo. sup lud. xix. Et ē ꝭm dia. sicomorus fic⁹ siluestris fruct⁹ quosdā perferēs sub dulces / sed nūquā ꝓueniūt ad maturitatē. sicut de caprifico. d. pli. li. xv. c. xix. Siluestris fic⁹ nūquā maturescit / aliqui tn̄ comedūt tales fruct⁹. Dicit ēt dia. ꝙ sicomor⁹ lapidē ꝓcussus emittit lachrimā ad modū gūmi. ⁊ idē est medicinale nā succurrit morsib⁹ venenatis si bibatur tumores ꝙ splenis compescit dolorem stomathi tollit.

De spina.

Spina est arbor aculeata sic dicta qꝛ spinaꝝ acumine velut quibusdaꝫ spiculis ꝯtra tāgentiū iniurias est armata vt di. Isi. a cui⁹ similitudine dr̄ spina dorsi

ppter radiolos ossiū que sūt acuta sicut spine. Spina aūt pprie dicit ipse aculeꝰ qui a stipite exiēs spissus ꝛ grossus in sua extremitate piramidalis efficit ꝛ acutꝰ. cuiꝰ rōem potes inuenire sup. c. li. vbi dr̄ de arbore in generali ꝛ dispositiōe arboꝝ. vbi dr̄ ꝙ nō est de intētiōe nature ꝙ arbores sūt spinose. sed accidit ex raritate plante p quā attrahit humor frigidus parū coctꝰ/ qui p poros ad exteriora attractꝰ a calore solis ad spinā coagulatur. ꝛ ppter paucitatem materie que attrahit in fine acuit ꝛ piramidaliter figurat. ꝛ hoc aliqñ cū quadā inclinatione. vt est videre i rubis ꝛ in rosetis. Aliquando in erecto acumie ad modū spiculi siue teli. Spinaꝝ aūt frequentia signū est terre sterilis vel in culte. et ē quasi generale ꝙ oēs frutices ꝛ arbores que multū sūt spinose/ mutuo se ꝯuertūt ꝛ alterutrum se muniūt ꝛ defendunt. ꝛ ꝯtra manꝰ sibi resistentiū pugnāt ꝛ vulnerant/ nūꝙ tn̄ inuicem sese ledūt. ppter suā densitatem radios solares intercipiūt ꝛ rorifluas celi guttas ad eos que sub eis sūt descendere nō pmittūt. ꝛ iō que iuxta spinas vel intra seminātur/ nō de facili cōualescūt. Spinaꝝ pūctura manꝰ vel pedes sepius vulnerātur/ ꝛ nō cessat dolor nisi de locis lesis totaliter extrahant ppter sui acuitatez ꝛ pūcturā vix sine falce vl̄ sarculo ferro euellūtur. ꝛ cū sunt auulse/ alligate p fasciculos in clibano exurūtur. Sepe etiā inter spinas apparēt flores ꝛ etiā fructꝰ multi/ sed ppt̄ florū mollicitem nō mollificant spine imo deficiētibus folijs remanent spine ꝛ āplius indurantur/ ppter coꝝ naturalē siccitatē de facili i igne accēdunt/ ꝛ vehemēter inflāmātur. ꝛ scītillantes accrepitātes sonitū nō modicū faciūt/ ꝫ statim postea annihilātur. sicut di. glo/ sup. vij. c. eccle. nō tn̄ spine penitꝰ inutiles sūt/ imo multis vsibꝰ cōgruētes. nā ex spinis fiūt sepes quibus hoīes se ꝛ sua muniūt. multiplices etiā generant fructꝰ vtiles/ quos defendūt quere sup. de rubo sub littera. R.

De ligno sethim.

Ligna sethim eē dicūtur quedā arbores spinose/ leues/ imputribiles/ similes albe spine/ que grece acharitis dr̄. sicut dr̄ sup exo. xxv. vbi dr̄. Sethim nomē est mōtis/ regionis/ ꝛ arboris/ que albe spine i folijs est similis. ꝛ est leuissimū lignū imputribile ꝛ incremabile. vñ dicit in aurora. Ligna sethim torpent/ nulla putredine iustos. Signat in celis que sine fine nitent. Spina sethim vocant/ qꝛ vi qꝛ penis. Et qꝛ tormentis itur ad astra dei. Scd̄m dia. ꝛ pli. virtus est illi stiptica ꝛ cōstrictiua/ ꝛ fluxus sanguinis sedatiua. folia aūt aspera/ spinosa/ ꝛ albida. florē habet pureū ꝛ virgulas longas ad grossitudinē manus digiti. in quaꝝ summitatibꝰ habꝫ capitella spinosa semine rotūdo plena. ꝛ valet contra venenū ꝛ fugiūt serpentes odore eius potatū qꝛ putrida membra fouet ꝛ iuuat.

De sentice.

Sentix. cis. genꝰ est herbe vel fructꝰ habētis aspa folia pinguia/ ꝛ diuisa vt eruca. virgas hanet duoꝝ cubitorū. Et dr̄ sentix a situ vbi crescit. qꝛ inter dura ꝛ inculta crescūt sentices sicut spine. vt dicit Isido. capitella habet vt carduus/ cuiꝰ radix ē rufa/ longua pinguis ꝛ est medicinalis. subuenit combustuns. vt di. dia. ꝛ valet cōtra venarum intrinsecam compacturam.

De sepe.

Sepes sepis ē genꝰ munitiōis facte ex sentibꝰ/ spinis/ atꝙ lignis. nā sudes siue pali in terra figuntur/ circa quos spine ꝛ virgule circūnectūtur. ꝛ sic domꝰ vel ēt segetes sepis beneficio muniūtur. Et dr̄ hec sepes huiꝰ sepis. vnd̄ eccle. xxxvi. g. vbi nō est sepes diripictur possessio. Circa sepes ēt latitāt venenosi vermes vt rane/ colubri/ ꝛ serpentes/ vñ a sepi dr̄ seps serpēs. cuius venenū non solū corpꝰ. veꝝ etiā ossa destruit ꝛ ꝯsumit. vnde luca. Ossaꝙ dissoluēs cum pectore tabificus seps ꝛc. ꝛ ideo iuxta sepē dormire piculosuz est ppter latentia venenosa. sepes imbribꝰ ꝛ caumatibus exponūtur. cito deficiūt/ nisi renouentur. ꝛ dum res alienas custodiunt soli exposite paulatim se ꝯsumūt. ꝛ tandē exsiccatate ꝛ putrefacte nisi incendiū pmouerent. A sepi aūt siue a sepio sepis dr̄ septū septi. i. ābitus loci. s. circūclusus. dr̄ enim intra septū tēpli. i. intra ābitū seu clausurā.

De sude.

Sudes sudis ē palus vtraꝙ extremitate exacutus a suo suis dictꝰ. qꝛ sepes quasi ꝯsuta sudibus videt ex eo ꝙ sudes p eam extrāsuerso figunt. vt di. Isi. Scd̄z hug. sudes dr̄ a sudo sudis. vel a sudꝰ suda sudū qd̄ est mūdus ꝛ purꝰ/ eo ꝙ sudes mūdātur ꝛ purificant priusꝙ terre infigātur. q̄ tanto fortiorez faciūt sepē/ quāto plus in terra ꝓfundātur. ꝛ virgis eas ꝯsuētibꝰ fortius ꝯstringunt. Et est sudes feminini generis. ꝛ dr̄ hec sudes huius sudis. vt di. hug. Et ouidius i metha. dicit eis qua ꝯiuncta est humeris ceruix sude figis combusta ꝛc.

De siliqua.

Siliqua est genꝰ leguminis sonori follibꝰ ꝛ vacuis qd̄ magis onerat ꝙ reficiat. vt di. glo. sup luc. xv. Scd̄m hu. siliqua dr̄ folliculus cuiusꝙ leguminis ꝛ purmentū ex quo porci nutriūtur. Isaac aūt li. xvij.

dicit siliquon, quã latini corrupte siliquaz vocant. ideo tale nomẽ a grecis accipit. q2 est arbor cui⁹ fruct⁹ est dulcis. xilon quippe lignum dicũt liquon dulce. Et huic sententie ꝯcordat plinius li. xxvi. c. xxiiij. vbi dicit ꝙ fruct⁹ silique sũt predulces ⁊ habẽt longitudinem vni⁹ digiti. ⁊ pollicarez latitudinẽ quoqꝫ cortex manducatur. Et di. ibidem li. xiij. c. ix. ꝙ aliqui dixerũt eam eẽ ficũ egyptiã. sed hic est error manifest⁹ q2 in egypto non crescit / sed in siria ⁊c.

De sinapo.

Sinapis dicitur a sin. qđ est similis et napus eo ꝙ in folijs napo sit similis vt. di Isido. li. xvij. De sinapi dicit plini. li. xx. c. xxiij. Inter has quas pitagorica laudauerat herbas asseritur primaz laudem tribuisse sinapi et dicit eam inter herbas obtinere principatum. calida est ⁊ sicca in quarto gradu humores grossos et viscosos extenuat atqꝫ purgat. serpentum ⁊ scorpionum ictus addito aceto sanat. fungorum venena superat dentium dolorem mitigat. ad cerebrum penetrat et ipsum mirabiliter purgat. confringit lapidem et menstruis imperat / appetitum ꝓuocat / et stomachum confortat epilenticos iuuat et hydropicos curat. litargicos excitat et eos multum iuuat capillos mundat et eorum casũ compescit. incongruos autem sonos aurium ⁊ tinnitus tollit. oculorum caliginem detergit / et asperitatem palpebrarum lenit paraliticis subuenit / q2 poros aperit ⁊ humorem infundantem neruos et laxantem / et insensibilitatem inducentem dissoluit ⁊ consumit. Has et multas alias ipsius laudes predicat plinius et virtutes. ⁊ dicit ꝙ maior est virtus in semine. semẽ tamen minimum in quantitate. sed maximũ in potestate. multum enim est calefactiuum / aperitiuum et consumptiuum / et sui multiplicatiuũ ex vno enim grano minimo maxima planta ꝓducit̃ que fronde flore et geminẽ in immensum dilatatur. Semen eius in quibusdaz folliculis seu thecis oblongis ⁊ rotundis crescit ⁊ illarũ thecarum beneficio vsqꝫ ad maturitatem conseruatur. flores eius sunt multum crocei et odoriferi et cum tota herbe substantia feruida sit ⁊ austera. flores eius maxime ab apibus diligũtur et frequentantur vt dicit plinius. ⁊ tamẽ nũquã contingunt flores oliuarum vt dicit plini. li. xx. c. xij. Ita etiã se multiplicat vt vbi semẽ seminatur vix locus inđ vlterius liberatur et vbi semel cadit ꝓtinus viret vt dicit idẽ li. xix. c. ix.

De semine.

Semen est qđ in agro spergitur ad gignendum fructuz ꝙuis per quãdam appropriationez dicatur semẽ aĩalium qđ emittitur ad procreandum fetum. vt. d. Isi. Sementis vero est semen frugũ quãdo est tempus seminandi. s. actus seminationis a multis etiam dicebatur quondã dea vel domina seminationum. seminarum vero est vniuscuiusqꝫ rei exordiũ vel vas in quo sem̃ ponit̃ seminandum sed sementum dicitur qđ a semie est lucratũ. ita dicit hugu. et ponuntur versus differentiales in grecismo. Est aiatorũ semen cãpiqꝫ satorũ. Sementis ꝓprie sementinũ qđ in arctha. Claudit̃ atqꝫ suo sperget̃ tẽpe i agro Seminũ cuiusqꝫ rei dicatur origo. Secunduz aũt vt di. pli. li. xviij. c. xxiiij. semen bonũ ẽ anniculuz binũ vel trinũ / sed vlterius parũ valet ⁊ illud granũ qđ in area subsedit semine seruãdũ est illud. Est eni optimũ quod est grauissimum: ⁊ est illud semen optimuz / qđ est magis ponderosũ ⁊ interi⁹ magis albũ. Scđm qualitatem aũt terre est semẽ densius vel rarius seminandũ. silr citius vel tardi⁹. nã in locis humidis celerius ne semẽ imbre putrescat. in siccis vero tardius vt pluuie sequãtur / ne diu iacẽs semen vltro euanescat. Est aũt serendũ minus de semie in terra pingui ⁊ hũida ꝙ in macra. q2 in terra pingui in principio min⁹ crescit. ⁊ p sui multiplicationem nimiam in fine mutuo se destruit opprimit / et confundit. Semen quod celerius ei citius seminatur debet eẽ densius ꝙ qđ tardius solo cõmendatur. Semen. n. serotinum debet eẽ rarum ne nimia densitate necetur Artis quoqꝫ est semen equaliter spergere. nam manus cõgruere debent cũ gressu sp q2 cum dextro pede. nec est transferendum semen de locis frigidis ad calidiora nec econtrario. nihilqꝫ in contrario precipitandum est. semen seminatũ in macro solo raro facit culmũ / spicam minutã generat et inanẽ. pinguia vero arua ex vna seminis radice fundant segetam numerosam. in autunno vero circa equinoctium est tempus cõtrariũ seminationi similiter in vere. sed in recta pruina serẽduz nõ est. qđ pꝫ q2 hiberne semia cũ ante pruinã semiant̃ septima die erũpũt / sꝫ post pruinã vix infra. xl. (huiusqꝫ pli. c. x.) Semẽ itaqꝫ est granũ modicũ ⁊ rotũduz hñs i se virtutẽ sue spẽi multiplicatiuã ⁊ cõseruatiuã vnde cũ semẽ terre ꝯmittit̃ / ex hũore terre turgescit / ⁊ ex calore terre incluso ptes rarificante et humores circũstãtis terre ad sui tempamẽtũ attrahente mollescit ⁊ grandescit. ⁊ sic cuticula seminis scissa germẽ paulatim emittit / ⁊ radices interius in terra figit / quib⁹ cõtinue nutrimẽtũ

sibi haurit. ⁊ sic tandem vi caloris terrā insensi biliter apit ⁊ erūpit ex se ꝓducens culmū/ frondē/ florē atqꝫ semen ⁊ fructū. ⁊ q̄uis modicū sit qđ semiat/ maximū tñ est qđ ex semie generat. a stultis putat pdi semen qđ seritur/ ⁊ tñ melio ri mō quā p seminatiōez nullaten⁹ custodit. in semine eī viget rō seminalis in q̄ opatur calor naturalis/ ⁊ ad eius augmentū piter ⁊ nutrimtū humor nutrimētalis attrahit vi caloris. De semie aūt mediāte culmo surgit spica/ que ſm Isido. lib. xvij. a spiculo est dicta eo ꝙ in spica ꝓducat. aristaꝝ culmina queadmodū spiculoꝝ sunt acuta. ad doceni fecit natura aculeos i ip sis spicis cōtra subitos auiū minutaꝝ ⁊ vermi culoꝝ morsus in spicarū sūmitatib⁹ essēt arma vt dicit idez.) Spica aūt ſm diuersoꝝ seminū naturā se diuersificat in figura. nā qñqꝫ est lata vt in ordeo. qñqꝫ triangula vt i spelta. qñqꝫ te tragona seu quadrangula vt ē in tritico. aliqñ est rotūda vt di. pli. ⁊ etiā aristo. Est aūt spica in culmi sūmitate multis folliculis circūdata/ i quib⁹ velut in matrice grana semialia nutriunt ⁊ vsqꝫ ad maturitatis tpa ꝯseruant. qui quidē folliculi erūpentes cū grano primitus manent clausi. de inde paulatim turgescēti⁹ granis ma xime in tritico fiūt scissi. vt dī sup lib. aristo. de plātis. Spicaꝝ capita generaliter in pncipio calore eleuate sursuz eleuant/ sꝫ qñ tendūt ad maturitate ex granoꝝ pōdere infen⁹ aliquantu lū inclinant. Preterea qñ sīt spice i virore ex cor rupto aere ⁊ rore pfuse in corruptelā ⁊ aurugi nez ꝯuertunt. Imbre vō ⁊ rore cōgruo pfuse ⁊ calore celesti mō debito circūfote citius mature scūt/ ⁊ pp roris humectatiōez sua grana de fol liculis cadere nō pmittūt. vt di. pli. li. xvij. Itē di. ꝯstan. ⁊ Isa. Ex bonitate aūt terre cognosci tur bonitas spice. qꝛ in terra bona ⁊ pingui ge nerat spica bona q̄titate magna ⁊ granoꝝ nu merositate multiplex ac referta. in terra vō sicca ⁊ macra ecōuerso. vt di. pli. li. e. De stipula.

Tipula ab vsto est dicta/ q̄si vstipula collecta. n. messe stipula virit ꝓpt cul turā agri. vt di. Isi. li. xvij. Vel dī sti pula a stipo stipas/ qꝛ stipula facit culmū quez stipat. vt di. hug. Est ꝓprie stipula idē qđ stra men vel palea q̄ in folijs ⁊ vaginis relinquit i agro spicaꝝ multitudine p̄scisa a falcibus/ ⁊ a messorib⁹ recollecta. ⁊ hec stipula a multis re colligit ad diuersos vsus. Nā quidaz inde do mos cōtegunt. quidā loco straminis stipulam sibi sternūt. alij paleaꝝ vice aialia inde reficiūt alij vō stipula ignes nutriūt ⁊ reficiūt. panes ⁊ cibaria inde coquū. vt di. pli. li. xviij. c. xx. que re supra de palea in lra. p. Stipula quidem est res leuis ⁊ concaua/ ⁊ sicca/ ⁊ hispida ⁊ vento subdita ⁊ ab igne facilime inflāmata/ vt dicit idem. De simila.

Imila tritici est medulla. farina ē pu rissima ⁊ delicata vnde fit panis nobi liū/ qui similago ꝓprie nūcupat. ⁊ est flos tenuissime farine/ mūdissime/ ac albissime ⁊ nobilissime/ ac diuersis cibis apte ⁊ etiā me dicinis. Quere supra de farina sub lra. f. ⁊ de polenta sub lra. p. De scopa.

Copa est arbor a scopādo dicta. naz scopo scopis vł scopo scopas idē ē qđ purgo purgas eo dicta ꝙ ex eo scopā tur tecta. vt di. Isi. li. xvij. hec a multis dicitur brich/ ⁊ hꝫ folia leuia sicut tremulus eo ꝙ folia cū sint tenuissima/ leuissimo flatu ventoꝝ agita ta tremere vident. multas hꝫ virgulas duras/ nodosas/ quib⁹ pueris dorsis denudatis sepi us castigant ⁊ corrigūtur. ex eius ēt ramusculis fiūt scope q̄bus purgātur dom⁹/ ⁊ a puluere ⁊ alijs sordib⁹ euacuātur. semia facit quedā va cua ad modū quisq̄laꝝ siue siliquarū quibus vtūtur hoīes siluestres loco panis. Habet aūt hec arbor multū de succo acido aliquātulū pū gendo. vnde solēt hoīes in autūno ⁊ i vere cor tices incidere ⁊ humorē effluentē recolliger quē bibūt loco vini. Talis siquidē potus sitim se dat ⁊ cōpescit. ⁊ multū inflat vt dicūt/ sed non reficit nec inebriat neqꝫ nutrit. Idez etiā succus in aliquo vase sub fimo diu a calore solis deco ctus/ corrūpitur ⁊ putrescit ⁊ ꝯuertitur i pingue dinē ⁊ efficit vt vnguentū. multi etiā detrahūt per ignis decoctionē ad modū picis. ⁊ quāuis sit horribile/ nigrum ⁊ fetidum/ tamen multis vsibus est necessariū. ⁊ ideo siluam homies in desertis semine ⁊ succo istius arboris vtūtur ꝓ annona/ ꝓ vinea ⁊ etiam ꝓ oliua. vt tāgit pli nius vbi agit de arboꝝ succis lib. xv.

De stupa.

Tupa est purgamtū canapi siue lini ⁊ dī scđm antiquos stipa ex eo ꝙ ex ea rime nauiū stipētur. vn̄ ⁊ stipatores di cuntur q̄ eā p̄parent in vallibus ⁊ cōponūt. vt. d. Isi. li. xix. vbi agit de lanis. per multas autē carpinatiōes ⁊ pectinatōnes stupa a lini siue canapi substātia sepatur sepata grossior/ nodo sior ⁊ hispidior ⁊ breuior inuenit. ⁊ iō ad ven dendū ⁊ fila cōponendū nō est multū apta. fi unt tñ fila inde multū grossa ⁊ inequalia ⁊ no dis plena. ex quib⁹ fiūt ligamina necessaria vsi bus candelaꝝ. nā cū sit magne siccitatis/ de fa cili inflāmat. vnde subito accēditur ⁊ citissime reddit in cinerē ⁊ fauillam. ⁊ qñ extinguitur/ amarū reddit fumū tetrū naribus ⁊ oculis noci uū. vtilis tñ ē stupa medicie qñ a suis hastulis est bene purgata. valet. n. ad vulnera desiccan

da et sahanda ad mitigādū arsurā ꝛ reprimē dum tumorē oculoꝝ vt. d. pli. li. xix. c. x.

De taxo.

t Axus est arboꝛ venenata ex cuiꝰ succo venena toxica exprimunt. arboꝛ ē fortis et ꝓcera hñs ramas grossos flexibiles et longos. ex q̄bus faciūt parthi arcubus sicut. d. Isi. li. xvij. vnde poeta. Taxi torquētur in arcus. cuiꝰ vmbra est nociua ꝛ dormientibꝰ sub ea mortifera cuiꝰ succus nimis laxat. cuius raro ignē grecū seruat in extinguibilē. vt. d. dia.

De tabula

t Abula a teneo tenes ē dicta. ꝛ ē i vna significatione mensa diuitū quasi tenabla eo ꝙ bolos teneat ꝛ vasa ꝛ mēsalia que de super apponūtur. super pedes erigitur ꝛ quodā libo circūducitur ꝛ ābitur. Alio modo dr̄ tabula alea in qua luditur. ꝛ hec duplicatur ꝛ diuersis coloribus insignitur. Tercio modo dr̄ lignū planū ꝛ tenue i quo posito colore littere inscribuntur. q̄nq̧ ꝯplanātur breues asseruli ꝛ attenuātur ac concauātur i vtraq̧ parte parū ꝛ artificialiter ꝯpaginētur ꝛ replentur cera nigra viridi vel rubea ad scribēdū. Et dicuntur tales ꝓessres tabule eo ꝙ teneāt litteras que in eisdē tabulis sunt cōscripte. tabule aūt tanto sunt meliores quanto ex ligno planiori ꝛ duriori ꝛ leuiori ꝯponunt. Aliomō dr̄ tabula tegēdo q̄i tegula / asser / longus / latus / serris diuisus / et sectus cū securibus vel dolatus nā hmōi ligna ad domoꝝ tecta sunt necessaria qꝛ ex eis fiunt tabulata. s. laquearea ꝛ alia edificia ex talibꝰ tabulis artificialiter ꝯposita ꝛ cōpacta. arte mira ꝛ multiplici incastratura dispo nuntur. post multiplicē supfluoꝝ refectionē vt tales tabule equaliter inuicem cōiungātur domus ornant. ꝛ tn̄ posite in solarijs cum oibus deseruiant ab eisdem quibus seruiunt cōtinue conculcantur. trabes quidē p latum sibi inuicē habent quasi eq̄li distantia suppositas quaruꝫ sustentaculo se deffendant vt minus incuruent q̄n a pauimento vel alijs rebus superpositis ipsa tabulata nimium onerantur. nauibus cōponendis pōtibus cōstruendis. istis ꝛ alijs vtēsilibus fabricandis tabule neccessario reparantur. dauicul' et alijs artificijs pariter cōpaginātur. ad tabulas etiā ꝯfugiunt naufragātes et a periculo sepiꝰ liberātur.

De trabe.

t Rabs est lignuꝫ trāuersale q̄d poitur p latitudinē domus in vtraq̧ extremitate parietes tangens ꝛ tenens ne lapsum vel incuruationē ꝓpter suā altitudinē paciantur. hec trabs vel trabes a trabo. bis. qꝛ ab vno pariete ad alium trahitur cui īfigitur ꝛ vniatur vt. d. hug. oportet autē vt trabs sit longa / fortis / et spissa / ꝛ maxime circa medium. ne forte si fuerit nimis gracilis in medio incuruetur. vn̄ ꝓpter incuruatōis piculuꝫ sepe oportet vt columna vel stotua sustentetur. nā lignuꝫ si ponitur p trāsuersū sustētaculo īdiget cuiꝰ auxilio alia sibi supposita faciliꝰ substineat.

De therebinto.

t Herebintus vt. d. Isi. li. xvij. arboꝛ ē resinā sudās oibus alijs p̄stātioꝛ ē cuius resina dr̄ thereb intina ꝛ ē multuꝫ medicinalis. nā scd̄ꝫ dia. eiꝰ folia fructus cortices ꝛ seia stiptica sunt. ꝛ sili diligētia colligunt sicut cini. ꝛ sūt ꝯtraria morsibus venenosis. eiꝰ resina est bona q̄ est mūda ꝛ lipida ꝛ aromatica in colore rufa ꝛ hꝫ virtutē dissoluēdi / laxādi ꝛ maturādi. ꝛ iō ꝓdest ꝯtra apostēata dura et alias collectiōes tā in capite ꝙ̄ in mēbris. De therebinto aūt di. pli. li. xij. c. vij. Siria inquit therebintū hꝫ. Et ē eius spēs duplex. s. mascula. ꝛ illa est sine fructu. secūda femia. ꝛ hec ē duplex. vna hꝫ fructū rufū magnitudine lēticule. alia pallidū magnitudine fabe. ꝛ est fructꝰ odore iocūdꝰ ꝛ tactu pinguis ꝛ resinosus. ꝛ est in siria arboꝛ magna et ē ei materies lenta ad mod ꝛ durabilis q̄n vetustate nigrescit ꝛ splēdescit. Eius folia sūt dēsa ꝛ hꝫ quosdā folliculos que dā aialia (vt culices) emittētes / q̄ corticē terebrāt. ꝛ sic cortice ꝑforato gutte resinose effluūt ꝛ emanāt. Itē pli. li. xxiij. c. vi. therebintina radix ꝛ folia in vino decocta stomachū ꝯfortent. ꝯtra dolorē capitis iuuāt. placet threrebītina odoratissima tā siriaca ꝙ̄ cipria pura / plucida ꝛ subalbida cū alquo rubore. ꝛ illa que ē montana potius quam campestris. vulnera sanat ꝛ purgat.

De thima.

t Hima sūt ligna quedā preciosissima ad modū hebeni ex q̄bꝰ salomō fecit gradꝰ ꝛ fulcra in domo dn̄i. vn̄ di. gl. iij. R. x. c. sup̄ illū locū. Attulit aūt mulier ex efir ligna thima / ꝛ ligna thima sūt iputribilia ꝛ spinosa in similitudine albe spine. rotūda / candida / ꝛ valde fulgētia ꝛ polita ad instar speculi siue vnguis. vn̄ in eis resultāt imagīes sicut in vngue. ꝛ i igne nō ꝯburūtur neq̧ in aq̄. resoluūtur. sicut nec ligna sethim ꝛ multi crediderūt eadē esse ligna.

De tirso.

t Irsus ē tam arboꝛ ꝙ̄ oleꝝ ꝛ herbaruꝫ frutex medius sic dictꝰ / ꝙ de terra sursū est erectꝰ, vt di. papi. Est itaq̧ pars plante superioꝛ tenerioꝛ / viridioꝛ / ꝛ mollioꝛ ac pulchrioꝛ celo vicinioꝛ a terra remotioꝛ / rore celi ꝑfusioꝛ. folijs ꝛ ramusculis tenerimus pleniꝛ. ꝛ est melioꝛ in medicina. nam in tirsis maxime viget virtus herbe.

De thina.

t Igna sūt ligna que a parietib⁹ vł muris vsq͡ʒ ad cacumen edificij sūt erecta supportātia totū in tectū ad modū coni vel piramidis sursum tendūt ꝛ paulatim se inclinantia ad alterutrū in cacumie mutuo se ꝯtingunt. ꝛ dicunł tigna a tegendo vel a tegula. qꝛ tegulis ad sustentationē tecti supponūtur. tegule aūt dicunł ligna quedaʒ lōga valde ꝛ aliquātulum lata / plana / ꝛ tenua. que ex transuerso tignis multis daticalis affigunł ꝛ in eis asseres vel lateres suspendūtur. Sūt aūt tigna fortia / dolata ꝛ quadrata ꝛ cōplanata. sunt aūt fortiora ꝛ grossiora versus domuʒ ꝛ exiliora ꝛ min⁹ fortia versus tectum exterius lateribus ꝛ asserib⁹ vel straminib⁹ onerantur interius vero pulchris laquearib⁹ decorantur / ꝛ in ipsis laqueantur ꝛ figunł. ꝛ dicunł laquearia asseres que interius ad decorem camere tignis ꝯiungūtur. Et a tignis dicił tignarius q̄ tectoria tignis inducit. vt dicit papias.

De tritico.

t Riticū a tritura est dictū vt purissimum in horreo seu grauario recondał. vel qꝛ granum eius cōmollił vel teritur vt edatur. vt dicit Jsido. li. xvij. Est aūt duplex triticū. s. rubeum exterius in vtraq͡ʒ extremitate acutum / in latere scissum interi⁹ albissimum / graue ꝛ ponderosum. ꝛ illud gen⁹ est optimum. vt dicit pli. Aliud est colore croceum exterius. interius s vero albū / in supficie lucidum ꝛ leue ꝛ frangił difficile. De ꝓprietatib⁹ aūt ꝛ generibus eius q̄re supra de frumento i littera. f. sicut dicit Jsa. in die. Diuersificał aūt triticum ex diuersitate soli in quo seminał. nam qd̓ crescit in terra pingui atq͡ʒ pumbili crassius est ꝛ pinguius atq͡ʒ ponderosus ꝛ nutribilius q̄ id quod crescit in terra macra siue sicca. vnde bonitas tritici intēditur ex bonitate soli ꝛ econuerso. Triticū autem ex diuersitate tempis variatur. nam qd̓ nascitur tempe moderato in q̄titate ꝛ qualitate erit perfectū ac medulle multe ꝛ cortias valde pauci ꝛ optimi nutrimenti. immoderato vo tempe exortū. erit impfectum Jtem differt ƀm vetustateʒ / ꝛ nouitatē / ꝛ mediocritatē. nam qū est vetustum longo tempore cōseruatum nimis efficił siccum ꝛ durum ad digerendum ꝛ modice nutritiuū. qꝛ tunc eius humiditas substātialis a calore aeris minuił ꝛ nimiū desiccatur. nouū vero pu o tpe reseruatum p humiditate superflua ꝛ viscositate terre humidum est ac viscosum. densum ad digerendum / durū ꝛ inflatiuū. ventositatis ꝛ rugitus ventris generatiuū. medium vero inter nimis nouū ꝛ vetustum est inter multā humiditatem ꝛ paucam temperatum. ꝛ ideo magis laudabile est ꝛ amplius nutritiuū. nam exhausta humiditate accidentali substantialem humiditateʒ in parte calor aeris temperat. ꝛ ideo tale triticū magis laudabile est ꝛ melius nutrit ꝛ bene digeritur. perditq͡ʒ viscositateʒ terre ꝛ densitateʒ Est auteʒ triticū vt dicit idē Jsa. calidum. ꝛ inter humidū ꝛ siccum temperatū. sed panis ex eo factus est calidior ꝓpter caloreʒ ignis ꝛ coctionem. intēditur eni ex eo calor naturalis p calorem ignis actualē. Jtem hanc proprietatē habet triticū pre cunctis granis q͡ʒ nutribilius est ceteris. ꝛ hoc ꝓpter similitudinē humane complexionis. vt dicit idem. Jteʒ triticū est colatiuū ꝛ mundificatiuū ꝛ lauatiuum. ꝛ ideo ius de eius farina factū purgatiuū est pectoris ꝛ pulmonis. idem facit tisanū de eo factum sicut de ordeo. qꝛ mūdificat ꝛ plus q̄ de ordeo. valet etiā contra tussim ꝛ sanguinis fluxum. Jtem triticū coctum cū oleo positum sup durū apostema dissoluit illud. Jteʒ triticū coctū in succo rute dissoluit coagulationē lactis si mam mille inde lenianł. Jtem tēperatū cuʒ succo iusquiami ꝛ positum sup neruos ꝓhibet humores nocios ne descendant. Jteʒ granū masticatum valet cōtra morsū rabidi canis. nam venenū extrahit vt dicit idē. De tritico fit oleū quod valet ad multū. sed maxime ꝯtra pruritū ꝛ serpiginē ꝛ impetiginē si cum panno aspero bene cōfricetur / vt virtus olei possit melius subintrare. Jteʒ cortex tritici siue furfur habet virtutem colatiuā ꝛ mūdificatiuam pl⁹ quā farina eius sed modicū vel nullū exhibet nutrimentū. Jteʒ vt dicit idē triticū recens ꝛ nouū parui est nutrimenti. ꝛ qū comedił crudū fleumaticū est ꝛ inflatiuū. ꝛ in lateribus dolorē cōmouet ꝛ rugituʒ. cito etiā ꝯuertił in putredinem. ꝛ ideo lumbrici ꝛ alij vermes nociui ex tali cibo sepius generanł. assatum aūt magis nutrit ꝛ min⁹ ventositateʒ facit multum ꝯstipat ꝛ constringit. in aqua coctū grauissimū est ꝛ multū inflatiuū et viscosi humoris generatiuū. hucusq͡ʒ Jsaac in dietis.

De tisana.

t Jsana (sicut dicit glo. sup. ij. Re. i. ordeū dꝛ siccatū / pila tonsū / ꝛ decorticatū. ꝛ fit inde cib⁹ aptꝰ illis q̄ carēt dentib⁹. Et tisanis fit ēt pot⁹ vtilis patiētib⁹ febres ꝛ alias calidas passiones. q̄re sup de ordeo in littera. o. caloreʒ mitigat ꝛ alterat sitim sedat ꝛ declinał. hec tisana hui⁹ ne. penł tima est ꝓducta. vū alexander neq͡ʒ sic ait. Cortice nudato tisanas ordea dicas. Et dꝛ a tipeo qd̓ ē pario. qꝛ parił in pila cū decorticał. pot⁹ aūt inde fact⁹ tisanū dꝛ ab Jsa. in dietis.

De tribulo.

Tribulus est fructus spinosus qui mollior est q̄ sit arbor ꝛ durior q̄ sit herba. cui⁹ due sūt species maior q̄ crescit iuxta sepes vt di. pli. li. xxi. c. xvi. Tribulus dura res est septa villaꝝ obtinet in altū crescit. sed cum non habeat vires vt directe se extollat incuruat. ꝛ versus terram se reflectit. dētes habet acutissimos aculeos acutos ꝛ dentatos. ꝛ singule eius virgule a summo vsq₃ deorsum ad radicem aculeis sunt munite. Alia est species tribuli minor et crescit in locis palustribus ꝛ in campis. et est minor in longitudine ꝛ grossitudine q̄ sit maior. folia habet minuta ꝛ rotunda bastulas proijcit longas/teneras/rubeas/spersas per terram diffusas/aculeatas ꝑ totum et spinosas. florem faciunt album et fructum primo viridem. deinde rubeum tandem nigrum et hunc fructum diligunt serpentes/colubri ꝛ buffones. ꝛ ideo talem fructum commedere hominibus non est tutum. ꝛ quem ipsum comedere libuerit eligere debet illu₃ que a terra magis est aleuatus et non nimis maturus qui integer est ꝛ in tactus a muscis vel a vermibus non corrosus. Tribulus autem campestris vt dicit pli. aratro ꝛ frugibus est inimicus. viuax enim est ꝛ multum se multiplicat et vix eradicari potest quando in aliquo radicatur agro. ꝛ iō messem comprimit ꝛ confundit pedes et crura transeuntium ꝛ manus se tangentium multum ledit/ꝛ transeuntes sepe cadere vel cespitare facit vestes hominum dilaniat et discerpit/et omnium iuxta se pascue querentium lanam rapit. et ideo dicitur tribulus a tribulando q₂ tribulat et ledit sibi appropinquātes.

De thimo.

Thimus est herba valde aromatica. vnde virgilius. Redolent thimo fragrantia mella. cuius flos dī epithimum. et est flos medicinalis. habet .n. virtutem melancoliam purgandi ꝛ fleuma et ideo valet contra quartanam et alias melancolicas passiones.

De thimiama

Thimiama est quedam confectio ꝑciosissima ex onice ꝛ stacte galbano ꝛ thure preparata sicut dī exodi xxx. g. Et est dicta a thimo flore odorifero. q₂ olet suauiter sicut thim⁹. sicut. d. Isi. li. iiij. vbi tractat de odoribus. talis aūt confectio in vsus hominum non debuit fieri. q₂ dominus offerri in templo super altare thimiamatis hanc ꝑcepit ꝛ iō in ecclesia non debet sponsus et spōsa thurificari odore thuris. inde etiam est q̄ alias lalo thure benedicto sup altare si descēdat thuribulum ad chorum aliud thus sine benedictione apponendum est ꝛ offerendum hominib⁹

De thure.

Thus est nomen arboris et gummi inde emanātis. vn̄ pli. li. xij. Th⁹ est arbor arabie immensa atq₃ ramosa leuissimi corticis ad aceris quantitatem succum aromaticum et album ad modu₃ amigdale generans ꝛ effundens masticatione. in puluerem resolutum est intus pingue ꝛ igni appositum facile ardens ꝛ appellatur apud nos masculus eo q̄ natura sit rotundum admodum testiculoꝝ. relquū vero est planum et plene scabiosum ꝛ est masculo minus bonum. adulterat autem admixtum resine albe siue gummi. sed sua cognoscitur propria qualitas. nā thus igni appositū ardescit resina vero humescit gummi autem calefactu₃ resoluit et liquescit. Arbor autem vnde fluit thus dī libanus. ꝛ eius a naturalibus ac medicis olibanum nuncupat/a mōre arabie sic vocato. sed a libano arbore fluēs olibanū libanus nuncupatur. vt. d. Isi. ꝛ. d. glo. super eccle. xxiiij. sup illū locum. Ego quasi libanus non incisus ꝛc. Libanus vt aiunt arbor ē i arabia cortice ꝛ folio lauro similis fructū emittens bis in anno scilicet in vere et in autumno sed quod per se fluit scilicet in principio estatis melius est quod vero in estate cortice inciso paulatim exire. cogitur in autumno vero nec ita cādidum est nec ita purum/sed hoc quod primo adheret ramis ꝛ corticibus ꝛ in estate induratur ꝛ a ramis ferro recolligitur thus optimum est. quod est album/solidum/ꝛ mundu₃/odoriferum ꝛ rotūdum ad modum testiculi ac oblongum dicitur masculinum. thus vero quod apertis corticibus in autūno vel hyemis principio effluit non est alteri simile in virtute/nec etiam in colore. q₂ illud album est ꝛ trāslucidū odoriferum valde atq₃ mundum. thus vero secundarium est tenue ꝛ scabiosum. vt supra dicit Isido. Regio autem vbi crescunt thura est montosa ꝛ pre altitudine rupium ꝛ scopuloru₃ quasi inuia ꝛ inaccessa vt dicit glo. eccle. supra dicta. De omnia dicit plinius libro. xv. c. x. vt dicit glo. q̄ arabia est regio thura gignens sabea vel saba eiusdem regionis prouincia maxime thurifera. ꝛ ē terra ex vna ꝑte maris ꝛ scopulis/ex altera ꝑo mōtib⁹ ꝛ rupib⁹ vix accessa vnde thuris arbor sine cultore crescit/ ꝛ terram

argillosam diligit. Dicunt autem arabes q̄ thꝰ
non debet recolligi, nec eius arbor incidi nisi a
sacris ⁊ religiosis tempore collectionis conta-
ctu mulierum non pollutis. ⁊ sic putatur per re
ligionis obseruantiam merces augeri
Itē idēꝫ ibidē. c. xvi. Prima naturalis eiꝰ vi
demia ē circa canis ortū in fortissimo estu. naꝫ
tūc eius cortex tenuissimꝰ laxatur. ⁊ ꝓsilit inde
spuma pinguis q̄ ꝯtexta densat̃ vbi loci natu-
ra poscit hoc purissimū ⁊ ē cādidū. Sc̄da vide
mia verſꝰ hiemē corticibꝰ īscisis rufū h̄ exit. nec
cōparabile ē priori. Credit̃ autē nouelle arboris
gūmi eē cādidius / sꝫ veteris efficaciꝰ. ⁊ quidā
putāt in insulis meliꝰ gūmi cū alij negēt in insu
lis nasci. Collectū thus ī camelis defert̃ in ciui
tatēꝫ que sabothria dī porta adhuc patente.
nec ꝑ aliā viā ingredi licet. vbiqꝫ decimat̃ deo
quē inuocāt. vbiqꝫ sine mēsura nō ī pōdere ac-
cipiūt sacerdotes. nec aūt inde lꝫ mercari nisi ꝑ̄
us deo debita portio offerat̃. candore ꝓbat̃ et
carbone si stati ardeat ⁊ inflāmetur. si dentē nō
recipit / sed stati frangit̃ in puluerē vl̃ in micāꝫ
hucusqꝫ pli.) Scd̄ꝫ dia. vo ⁊ pla. thus ē cuiusd
daꝫ arboris gūmi in alexandria. ⁊ dī olibanū
alexandrinū qđ est puriꝰ ⁊ melius. Aliud inue
nit̃ iuxta damascū ⁊ dī damascenum. ⁊ nō ē ita
bonū nec ita puꝝ sicut primū. Est aūt calidūꝫ
⁊ siccū multū aromaticū / mltū pingue ⁊ gluti-
nosūꝫ. virtutē hꝫ ꝯfortādi ex aromaticitate sua
ꝯsolidādi / ⁊ ꝯstringendi ⁊ cōglutinādi ex gum
mositate sua potent̃ stringit lachrymas ⁊ fluxū
humorꝝ descēdētiū de capite ꝑ̄cipue qū fluūt
ꝑ venas exteriores faciei si circa tēpora eiꝰ pul
uis cū vino albo ⁊ cū albugine oui ēplastretur
Sic ēt sedat dolorē dentiū ⁊ gingiuarꝝ masti-
catū. thus ꝓhibet fluxū humorꝝ a capite ad mē
bra spūalia ad pectꝰ videlꝫ ⁊ pulmonē cōtra ī
digestionē ⁊ acidā eructuationē mltū vꝫ vinū
in quo fuerit thꝰ decoctū. matricē ꝯfortat ⁊ mū
dificat ⁊ cōceptū iuuat fumꝰ eius. puluis eius
mixtꝰ cū aceto graciliat ⁊ attenuat mām̄as tur
bidas. puellarꝝ crassatiōibꝰ cuꝫ pice subuenit.
dolorē auriū mitigat. mixtū cū vino tumoribꝰ
intestinorꝝ subuenit si cū vino bibatur. hucusqꝫ
dia. ⁊ pla. Dicit̃ aūt thus ſm Isid. a theos qđ
deus qꝛ in deorꝝ sacrificijs adoletur. ⁊ ſm hoc
hꝫ aspirationē. Vel dī a tūdo dis. qꝛ habile ē
ad tūdendū ⁊ sepe tūditur. ⁊ quāto plus tūdi
tur / plus redolet ⁊ facilius inflāmatur. ⁊ tūc ca
ret aspiratione. Ex thure incēso ꝓcedit aromati
cus fumꝰ modū virgule. ⁊ ē inferiꝰ gracilis / mlt
tū mobilis / multis circūuolutiōibꝰ āfractuosꝰ
⁊ se ad ptes oppositas motu leuissimo circum-
uoluēs versus sūꝑiora se dilatens / īmutās ae-
ra ⁊ obūbrans odoris sui fragrātia. fetorem ca

dauerꝝ auferēs / ad cerebrū directe penetrans /
spm̄ aīalem ꝯfortat ⁊ recreat / ꝑ cerebri ventricu
los se diffundens.

De vimine.

Vimen nis. dī virga mollis. ⁊ dī vi-
men eo q̄ hēat vim multaꝫ viroris.
nā eius natura ē talis vt ēt arefactū si in aqua
abluat̃ / iterꝝ reuirescat. Et d. Isi. lib. xvij. ex vi
minibꝰ fiūt vitibꝰ vinciendis ⁊ dolijs religan
dis necessaria ligamīta vt pꝫ. s̄. e. in lr̃a. s. que
re de salice ibi.

De virga.

Virga ꝓprie est q̄ de ramis nascit̃ ⁊ dī
a ṽtute / eo q̄ in se vim multā hēat. vl̃
dī a virore. nā ṽtus q̄ latitat in radi-
ce se ꝓdit in virore virge. Dicit̃ virga q̄si vi re
gens. virga .n. vtitur magi ad placādas ſpē
tes. ⁊ idcirco in virga sustinēt hos alligatos. ṽ
ga enī vtitur pħi / reges ⁊ magistri vt d. Isi. li
bro. xvij. virga ēt vtitur viatores agrorꝝ ⁊ area
rū seu pratorꝝ defensores / legati ⁊ nūcij ac pa-
stores. Virga siquidē ex triplici cōponit̃ substā
tia. s. ex cortice / ligno / ⁊ medulla. mediante me
dulla nutrit̃ ⁊ vegetatur mediāte ligno erigit̃ ⁊
sustentatur. corticis vero bn̄ficio tegitur ⁊ ab ex
terioris aeris iniuria defensatur. nā vt d. ꝯmē.
sup li. de plātis. corticē hꝫ ꝓ pelle arbor / lignū
ꝓ osse / medullā ṽo loco vene. nā calor natura
lis existens potissime in medulla virge mediā
te ramo a quo pullulet / hūorēꝫ attrahit a stipi
te ⁊ radice. ⁊ qđ grossius ē ⁊ terrestriꝰ / in attra-
cto humore trāsmutat in lignū ⁊ in corticē / qđ
vero aquosius ē ꝯuertit ī frōdium multitudi-
neꝫ. ⁊ qđ vnctuosiꝰ est ⁊ puriꝰ trāsmittit ad vir
ge sūꝑficiē vt inde ꝓducat florē ⁊ tandē fructū
generet atqꝫ semen. nā scit̃ aūt taꝫ flos q̄ fructꝰ
de substātia virge sine ipsius corruptiōe ⁊ alia
violatiōe. nā flos insensibiliter de virga egre-
diens ⁊ erūpens virgā nō violat nec deflorat
sꝫ fecūdat eā potiꝰ ac ꝑficit ⁊ decorat. virga ita
qꝫ nō ꝑcipit fecūdationis grām nec potentiam
generādi ex cōmixtione seminis sicut aīantia / sꝫ
ex rore celesti pariter ⁊ calore solis. virga aūt ex
quo ascendit sursū semꝑ tendit ⁊ suā sūmitatē
ṽsus celū erigit quousqꝫ ꝑueniat ad ꝑfectū icre
mentū. ⁊ est media inter ramū ⁊ stipitē seu radi
ceꝫ / a qua cōcipit fructū quē ꝓducit ex substan
tie sue teneritudine flexibilis est valde ⁊ de fa-
cili inclinabilis in quālibꝫ ptem. Item virga
extrinsecꝰ arida est ⁊ sicca aspera ⁊ nodosa / sed
interius mollis est in medulla ⁊ sub cortice hu
morosa. quanto autem virga plus crescit / tan
to a terra plus recedit. ⁊ quanto sursum altius
sustollitur tāto in eius acumine gracilior ⁊ acu
tior inuenitur. Item virga ex se debet esse ere-
cta / sed quando est nouella si casu aliquo ad
terram incuruetur / difficile est vt indurata in

illa curuitate ad rectitudinem reuocetur immo sepe facilius frāgitur quā rectificetur. qñ vero virga īuenitur curua ī ignē ponitur et ꝑ calorē eius rigorē et duriciā resoluētē ⁊ remollientē / ad formā rectitudinis facilius reducitur. Itē ṽga canibus est odiosa et ꝑuulis. q꞉ virga eoꝝ insolentia cobercetur.

De virgulto.

v Irgultū a virga ē dictū ſm hug. Est eni loc⁹ vbi multitudo crescit virgarū. Scd̃m aūt Isi. li. xvij. virgultū est ramus q̄ de robore ipius arboris pullulat. ſꝫ virga dr̄ q̄ de ramis orit̃ ⁊ ꝓcedit. virgultū autē sine ꝯmixtiōe seminū ꝓcedit. in hyeme vilescit / ī vere ṽo placet. q꞉ tūc virescit ⁊ floresat. ꝑ cisum rursū pullulat ⁊ reuiuiscit. a terra in suo ortu elongat̃. ⁊ q̄to plus crescit / tāto plus versus celū eleuat̃ aliqñ aūt dr̄ virgultū viridariū vel viretū loc⁹. s. viridis ⁊ amen⁹ plātis ⁊ herbis virentib⁹ ꝯsitus sicut supra de ortu patet. quere in littera. o.

De vite.

v Itis dr̄ a vincēdo / q꞉ ꝯvincit̃ ⁊ ligat̃. Scd̃m Isi. aūt vitis est dicta eo ꝙ vim hꝫ citi⁹ radicandi. vel iō dicūtur vites eo ꝙ vim hēant vt inuicē vites se innectāt vicinisq꞉ arborib⁹ reportādo religent̃. Est. n. eorū natura flexibilis. s. quasi brachijs q̄busdā vt q̄cquid ꝯprehēdennt teneāt ⁊ ꝯstringāt. ⁊ illa ligamia q̄bus arbores vel palos capiūt capreoli dicūtur sic dicti eo ꝙ arbores capiūt vl̃ mutuo se ꝯnectūt quoꝝ adminiculo freti palmites vētos sustinēt ⁊ turbines ne frāgant̃. Dicūtur ēt cornubi. q꞉ sūt sicut anuli q̄bus ꝓxima queq꞉ ligāt ne lōgius laxati palmites ventoꝝ flatibus dissipētur / ⁊ sine ꝑiculo fruct⁹ suos sustineāt. Vitib⁹ aūt ista maxime ꝯueniūt. s. oblaqueatio. oblaqueari aūt est terrā circa radicem apꝑire / ⁊ velut lac⁹ efficere vt radix hūore diligētius humectet̃ / ⁊ caloris solaris radio facilius penetret̃. Itē ꝯuenit eis putatio. ⁊ est putare virgā ex vite suꝑuacuā resecare cui⁹ flagellū luxuriat. Itē eis ꝯuenit ꝓpaginatio. ⁊ est ꝓpaginare flagellū vitis suꝑsternere ⁊ q̄si porro porrigere. ⁊ hinc ꝓpagines dicuntur prime. s. vitis extēsiōes. Itē eis ꝯuenit fossio ⁊ est fodere terrā mouere fossorio vel ligone / vt radices ⁊ herbe suꝑflue āmoueātur ⁊ sic vites melius foueant̃. Itē eis ꝯuenit pastinatio. pastinare aūt est paxillare. i. palos figere circa vites vt sustentur vt di. papi. Et dr̄ a pāgo gis. xi. qd̓ idē est qd̓ palos figere vl̃ plātare. vt di. idē. Scd̓ꝫ Isi. aūt pastinare ē fimo vel terra pingui vitē pascere vel nutrire vt āplius fructificet. Itē eis ꝯuenit pāpinatio. Est aūt pāpinare pampinos. i. folia suꝑflua de vite amouere / vt vue liberius aerē puꝝ capiant / ⁊ folijs nō obūbrate citius maturescāt. Papini aūt vt d. Isi. sūt folia quoꝝ subsidio fruct⁹ vitis ab ardore ⁊ frigore defensat̃. ⁊ aduersus oēm iniuriā ꝓmunit̃ q̄ pampini vt d. Isi. ideo sūt incisi vt solaris radius ad maturitatē fruct⁹ facilius admittat̃ ⁊ sūt dicti pāpini eo ꝙ de palmite depēdeant. vt di. idē lib. xvij. Itē eis ꝯuenit vindemiatio ⁊ est vidēmiare de vite vuas demere. qd̓ fit qñ fruct⁹ vinee ꝑscindūt̃ ⁊ recolligūtur. De vitibus aūt di. pli. li. xviij. c. xxij. vitis qñ ꝑscinditur tēpore cōgruo ⁊ mō debito / ex ꝑscisione vires accipit ⁊ cōcipit materiā ex q̄ flores ⁊ fructus ī posteꝝ pariūtur. nisi eni ꝑscisione castigaret̃ superfluoꝝ tota infecūda ⁊ sterilis redderet̃ nihil eni auidius nascit̃ / ⁊ iō nisi vires ad pariendū hūeātur nō est fruct⁹ paritura. In vite aūt ē natura vt malit parere q̄ viuere. ⁊ iō quicq̄d de materia suꝑflua a vite demitur fructui accedit. vites ṽo putatiōis tꝑe quāto citius putantur / tanto plus effūdūt de materia. ⁊ quāto serius / tanto ferūt fructū vberiorē. ita tñ ꝙ putatio debitū tꝑus nō excedat. vñ vites graciles ⁊ tenues citius oꝫ putare. validas aūt nouissime. Debet aūt ꝑscisio fieri oblique iter duas gēmas ita vt in ꝑte gēme opposita ꝑscisionis fiat vuln⁹ iō aūt dꝫ fieri obliqua ⁊ indirecte vt cito descēdāt ⁊ defluāt guttule pluuiales ꝑ quaꝝ frequētiā ⁊ ꝑmanētiam suꝑ planā incisurā vitis sūmitas lederet̃. ⁊ quāto vitis ē gracilior ⁊ macior tanto de ea plus ē putādū. qñ aūt pampinatōne indiget / nō dꝫ remoueri foliū qd̓ est cū vua / nisi vinea sit nouella ſꝫ potius alia que magis sūt remota. Hꝫ eni vuā suꝑplātaret. quicq̄d ṽo erūpit ⁊ pullulat alias q̄ ab oculis siue gēmis spuriū ⁊ inutile iudicatur ⁊ stati est rūpendum. Itē idē. c. xxiiij. vitib⁹ accidit morb⁹ specialis. s. qñ gemina nimis tempestiue auferūtur / aut qñ in supinū inscidātur / aut qñ noxio rore vel imbre floratiōis tꝑe ꝑfundūtur. aut qñ nouella germina pruina aut frigore decoquūtur. aut qñ ab imꝑitis cultorib⁹ aut circūfessoribus radices vulnere iniurioso ledūtur. ⁊ qñ desquamātur. i. a suo cortice totalit̃ spoliātur. Int̃ oīa maxime leditur qñ fortis imber ꝑcutit palmitē florescentē. q꞉ defluit ipse fruct⁹. ex aere ṽo corrupto ⁊ rore vel imbre noxio crescūt quidā vermes vt eruce ⁊ testudines vitis folia ⁊ ēt germina depascētes / ⁊ eā sic depastā facile derelinquūt. Nascitur aūt hyemalis in tēpe nimis humido atq꞉ lento. accidit etiam eis al⁹ morbus qd̓ araneū vocant vinitores. q꞉ ex flatu vēti noxio ⁊ imbre corrupto generantur q̄dam tele q̄si araneaꝝ q̄bus obuoluūtur fruct⁹ ⁊ ꝯsumūtur ⁊ adurūtur. ledit ēt vitē raphanus odit ⁊ caulem. et omne olus odit etiam ⁊ corolum.

vnde qñ talia vitibꝰ sunt vicina / tristes ⁊ egre
efficiũtur. vitrũ quidẽ ⁊ alumen ⁊ aq̃ marina ⁊
fabe acwiscie putatiua vltima ⁊ marie iterimẽ
tia vitiũ sũt venena (hucusq̃ pli.li.xiiij.c.ij.)
Dicit̃ apud priscos vites int̃ magnas arbores
numerabãtur. In aliquibꝰ enĩ ꝑtibꝰ sũt vites
ita magne vt ex eaꝝ trũcis statue fiant ⁊ colũne
vt pꝫ in simulachro iouis in vrbe populonia.
Supꝛ tectũ etiã tẽpli ephesie diane vna vite ã
tiquitꝰ scandebat̃. colũne q̃ꝫ de talibꝰ vitibꝰ fa
cte diutissime remanẽt icorrupte. in paucis.n.
lignis natura eternior ẽ q̃ꝫ in vite nullo fine cre
scũt. ⁊ circa domos ⁊ villas circũcidi possunt
Scãdunt̃ ẽt in mltis ꝑtibus vsq̃ ad vlmi vel
populi arboris sũmitates ⁊ ẽt coꝝ rami quasi
maritali affectu suis brachijs se connectunt. Ar
bor est vtilis ⁊ medicinalis tam ĩ fructibꝰ q̃ꝫ in
fructu. ⁊ emittit ac reddit liquorẽ succis oĩuꝫ ar
boꝝ meliorẽ. qñ ꝑscidit̃ / lachrimaꝫ emittit puris
simã. ⁊ illa lacrimã vtiliter colirijs adhibet̃. ꝑ il
lius lachrime euulsionẽ depurat̃ eius substan
tialis humor ĩ radice vñ fructꝰ surgit pꝰ ca dul
cior ⁊ purior ex ipsa vite. Folia vitis superlata
sũt interiꝰ plana / viridia / ⁊ mollia. exteriꝰ autẽ
valliculata ⁊ villosa in extremitatibꝰ. laterib
intercisa ⁊ acuta multũ obũbrãtia / quoꝝ vm
bra estuantibꝰ ⁊ q̇escere cupientibꝰ ẽ iocũda ⁊
sũt multũ medicinalia. Nã vulnera mũdant et
mũda sanãt. ĩ aqua decocta refrigerãt. caloreꝫ
febrilẽ mitigãt. estuationẽ ⁊ tumorẽ stomachi
cathaplasmata mire sedãt. ꝑgnãteꝫ adiuuãt /
somnũ ꝓuocãt ⁊ cerebrũ recreãt ⁊ ꝯfortant. eiꝰ
lachrima potata sepe calculos frangit (vt dicit
dia. visũ acuit / lipitudinẽ oculoꝝ tollit morsi
bus venenatis ⁊ vexatiõibꝰ succurrit / ventrẽ si
stit. Cinis ẽt eiꝰ valet ad ꝑdicta q̃ succo rube ⁊
oleo admixtꝰ tumorẽ splenis spergit (vt di. idẽ
pli.li.xxiij.c.i. dicit folia vitiũ dolores capitis ã
putant / inflatiões sedãt / cum farina ordei cali
dã arthericã curãt / dissenterios valde iuuant si
eoꝝ succũ bibãt patiẽtes. lachrima eius cũ oleo
supꝛ locũ pilosũ illita mõ psiletri pilos ãputãt.
⁊ hoc maxime facit lachrima quã ramiꝰ vitis vi
ridis emittit ⁊ resudat. verrucas tollit. cortex vi
tiũ ⁊ folia arida vulnerũ sanguinẽ sedãt. ipsũq̃
vulnꝰ cõglutinãt atq̃ sanãt cinis vitiũ mox fi
stulã purgat atq̃ curat. neruoꝝ dolores ⁊ ꝯtra
ctiões mitigant. scorpionũ ⁊ canũ plagas cuꝫ
oleo sanãt. cinis corticis ꝑ se pilos ablatos re
staurant ⁊ multiplicat (hucusq̃ pli.)

De vite.

Itis siluestris siue agrestis ẽ labru
v sca sic dicta. q2 in terre marginibꝰ
crescit. a labro.n. dr̃ labrusca. s. ab
extremitatibꝰ terre vbi nascit̃. sicut di. Isi. lib.
xiiij. Est aũt similis viti vinifere in folijs / ß nõ
fructu. nã fructũ facit modicũ aut nullum. ⁊ si
quẽ fecerit / ille durꝰ est ⁊ stipticꝰ ⁊ amarꝰ. vitis
vinifera degenerat sepe in labruscã qñ nõ coli
tur nec putat̃. ⁊ ecõuerso ꝺ labrusca fit vitis vi
nifera ꝑ culturã debitã ⁊ tonsurã (vt di. pli.) ⁊
quãuis labrusca nõ sit quo ad cibũ vtilis ẽ tñ
vtilis quo ad medicinã. nã eius radix elixa in
aqua pluuiali ⁊ mixta vino hydropicos curat /
oẽs maculas tollit / tussim ꝯpescit / puluis radi
cis eiꝰ ꝯtra defectũ stomachi mire subuenit vt
di. dia. Pli. aũt (li.xxiij.c.ij.) dicit sic. Labru
sca grece ãpeloe sargia appellat̃ spissis folijs
vno cortice / vuas fert rubẽtes mõ cocti. quarũ
succo mulieres cutẽ faciei purgãt ⁊ ille vue cuꝫ
folijs ⁊ succo trite vtiliter apponunt̃ vitijs co
xaꝝ ⁊ lũboꝝ trite cũ aceto scabiẽ hoĩs ⁊ q̃drũ
pedũ curãt. hucusq̃ pli. De vitulamine.

Itulamen a vite dr̃ illa planta ba
v starda siue spuria ⁊ ĩfructuosa que
nascit̃ a radice vitis siue alias non
ꝓcedẽs ex ipsis gẽmis. ⁊ tales plãte degeneres
sũt ⁊ innaturales. ⁊ iõ nõ fructificãt sed vitem
onerãt ⁊ grauãt ⁊ fructũ impediũt ac retardant
nã humorẽ attrahũt a radice q̃ deberet trãsfer
ri ad fructũ nutriendũ. ⁊ augmẽtandũ ⁊ iõ dñt
citius extirpari ne diutiꝰ crescentes diminuant
frutũ vitis. ⁊ iõ tales plãte adulterine dicũtur.
spuria vitulamina. i. degenerãtia ⁊ nõ natura
lia. vt hr̃ in li. sapien. c. iiij. ⁊ hec est lr̃a rabani
⁊ antiquoꝝ quãuis augꝰ. in li. de doctri. chri.
dicit. q̃ꝫ meliꝰ diceret̃ adulterine plantagines.
qꝺ veꝝ est quo ad simpliciũ intellectũ. vera tñ
lr̃a est ⁊ bõa quo ad intelligentes. s. spuria vi
tulamina ⁊c. De vinea.

Inea (vt di. papi.) ẽ locꝰ vbi plã
v tant̃ vites. vñ ⁊ vinetũ vocamꝰ lo
cũ vbi ꝯsita est vitiũ multitudo. vi
nea diligẽter excolit̃ ⁊ ab oĩbꝰ supfluis expur
gat̃. a cultoribꝰ sepiꝰ visitat̃. ⁊ ne ledat̃ a bestijs
macerijs ⁊ sepibꝰ circũdat̃. ⁊ ne deripiant̃ fru
ctus eiꝰ custodes ĩ ea supꝛ speluncã ordinant̃. ĩ
hyeme sine custodia relinq̇tur / ß ĩ autũno a mlt
tis frequẽtat̃. in hyeme valde pallet in vere ⁊ ĩ
estate viret / floret ac redolet. ß in autũno fructu
gaudet. odor florentis vinee oĩ venenoso ꝯtra
riat̃. ⁊ iõ ipsa florẽte fugiũt colubri ⁊ bufones
sustinere eiꝰ fragrantia nõ valentes / virore ⁊ a
menitate delectat visũ fragrãtia ⁊ aromaticitate
afficit olfactũ saporis suauitate reficit gustũ fo
lioꝝ lenitate demulcet tactũ. aerẽ diligit purũ /
serenũ (vt di. pli.) ⁊ minꝰ diligit tꝑus nubilo
sum terrã diligit calidam ⁊ siccam / mediocriter
pinguecam atq̃ dulcem. nam quando terra est
nimis pinguis vel nimis humida / luxuriat in

ramos ⁊ ī folia ⁊ paucos hꝫ fructꝰ /qñ ṽo est in
terra arenosa ⁊ nimis macra cito defficit ⁊ are/
scit cū ibi nō inueiat sufficiēs nutrimētū. silr̄ si
fuerit in terra amara vl̄ salsuginosa corrūpitˀ ra
dix eiꝰ malicioso hūore radicis sbām subintrā
te. ⁊ iō diligit terrā dulcē ⁊ in suis qualitatibus
tēperatā. ⁊ iō mōtes alti soli bene expositi sunt
optima loca ad vineta. qꝛ in eis humor est dul
cis ⁊ calor fortis. ⁊ q̄nto vinea soli est magis ex
posita. tāto fructꝰ reddit dulciores. Primo aūt
ē fructꝰ viridis durꝰ stipticꝰ /⁊ acetosꝰ. deiñ ꝑ de
coctionē solis dulcis efficiˀ ⁊ deliciosus. sub fo/
liis ipsius vinee latitāt vulpes vuas vinee cor
rodentes auide ⁊ deuastātes. ⁊ maxime vbi cu
stodes sunt negligentes. nec ꝓdest qd̄ aliqui mi
nus sapientes ponūt ⁊ claudūt vulpiū aduer/
sarios. i. canes intra vitiū macerias siue sepes
nā plꝰ demolliūtur ⁊ destruūt vuas vinee sic in
clusi pauci canes ꝙ furtiue facerēt plures vul/
pes vt. d. Isido. ⁊ iō sapientes vinitores sum
ma indigent diligētia ne subintrēt porci seu ca
nes domestici seu vulpes. A muscarū aūt ⁊ ver
miū corrosione nō pōt seruari vinea nisi ꝑ ipsiꝰ
mauū q̇ oīa continet ī sua ptāte vt. d. Isi. ⁊ sal
uat magnifice vniuersa.

De vua

V Ua ab humeo humes est dicta q̄si
humida eo ꝙ intrinsecus humori/
bus plena est. vt. d. Isi. li. xvij. Ex
tribꝰ aūt cōponiˀ vua. s. ex folliculis/ glarea et
arillis. Folliculi dicunˀ vinaria siue thece in q̄
bus glarea continetur. Et est glarea succus siue
humor pinguis ipsius vue. Arilli aūt dicūtur
paruula grana que sūt ī racemo ⁊ dicunˀ alio
nomie acini ab aceo aces. ⁊ dꝫ dici hic acinus
cini sicut patꝫ in maiori volumine prisciani vbi
dr̄ illd̄ ṽbū paulini. Exprimit humētes acinos
succūq̄ꝫ liquētē. Aliqui tñ dicūt hoc acinū vua
⁊ est generale nomē ad botros et ad racemos
nā vua ꝓprie est multoꝝ granoꝝ coadunatio.
racemus aūt dr̄ vnū granū. botrus autē vuarū
congeries vel ꝯgregatio. qꝛ gallice dr̄ moissinie
Scd̄m papiā aūt ⁊ Isi. racamus est botrionis
pars. s. ramisculus cū vuis prescisus. nā a ramo
dr̄ racemus. Scd̄m Isido. vue a multis dicūtˀ
suburbane eo ꝙ in vrbibus vdēunˀ ad cōceden
dū. Cōmendat. n. eas ⁊ species ⁊ iocūditas sa
poris quaꝝ multe sunt spēs sicut sunt ꝑcoce sic
vocate. qꝛ cito maturescūt ⁊ añ omēs calore so
lari decoquūtur q̄s greci lageos dicūt. qꝛ festi/
nant ad maturitatē sicut lepus. Item sunt pur
puree a calore purpureo sic vocate. Itē sunt ꝯ
darie sic dicte a magnitudine sicut dactuli a lon
gitudine. Itēꝫ sunt stephente a rotunditate nū
cupate. Item sunt cretanee sic dicte eo ꝙ rube/
ant velut ignis. Sunt aūt ⁊ amīnee vue. s. albe
mineo. s. colore rubeo non ꝑmixto. Item sunt
apiane faciētes vinū dulce quas nisi cito colli
gas pluuiis et ventis et maxime apibus infe/
stanˀ ꝓ quaꝝ ꝯpredatione apiane sunt vocate
Itē sunt ⁊ bicibite a regione nomē sortite. tur/
bines /pluuias ⁊ calores optime substinent et
in terra macra non deficiunt. hmōi dr̄ eē basili
ca. Item sunt argite q̄s nisi primo tp̄e colligas
aut ī terrā cadūt āt hūore cōputrescūt. Itē sūt
et elbolie idest varie que neq̄ꝫ purpuree sunt ne
q̄ꝫ nigre ab elbo colore sic dicte. elbū. n. inter al
bū ⁊ nigrū ē mediū. Sūt aūt ⁊ multe alie diffe
rentie vuaꝝq̄ꝫ differūt ab inuicē ⁊ in colore ⁊ ī
sapore/ in magnitudine ⁊ virtute. ꝭ he sūt ma/
gis famose vt. d. Isi. li. xiiij. Scd̄m Isaac ṽo
in die. color vuarū quadruplicitˀ variaˀ. Sūt
eni vue oīno albe clare ⁊ aquose modicū carnis
hñtes cortices subtilles ossa exigua. Sūt etiaꝫ
vue oīno nigre /grosse carnis ⁊ corticis. parui
hūoris /⁊ ossium magnoꝝ. Sūt ⁊ citrine que
magis ꝑticipāt cū albedine quā cū nigredine.
Sūt insup rufe que magis accedūt ad nigredi
neꝫ quā ad alboreꝫ. Albe leuiter nutriūt/ faci/
le digerunˀ. venas penetrāt ⁊ vrinā ꝓuocant.
Nigre sūt dure digestionis tñ stomachū plꝰ con
fortant ⁊ ēt plus nutriūt qñ bene digerunˀ. Ci
trine aūt ⁊ rufe sūt medie in virtute. Et sicut di
cit idē Isa. quāto vue sūt maturiores/ tāto sūt
laudabiliores ad nutriendū ⁊ gñandū bonū
sāguinē meliores vue q̄ minꝰ hñt carnis ꝙ hūo
ris/ laudabiliores humores generant quā ille
que sūt pluris carnis quam humoris/ non tñ
sūt tanti nutrimēti.

De vua imatura.

V Ua immatura ē frigida ⁊ sicca ⁊
multū acerba. ꝑcutit neruos sua fri
giditate. dentiū etiaꝫ radices in tā
tū/ ꝙ obstupescūt ⁊ videnˀ quodāmō cōgela
ri. virtutē eni hꝫ cōstringendi /⁊ colericuꝫ vomi
tum reprimendi /⁊ calorē epatis extinguēdi /si
tim auferēdi /acutū calorē mitigandi /humores
grossos in oculis ⁊ in palpebris desiccandi/ ⁊
pruritū oculoꝝ ⁊ aspitatem abstergendi(vt di
cit Isaac.)

De vua passa.

V Ua passa multis mōis fit. aliqñ. n.
torquetˀ illud ꝑ qd̄ vua depēdet a vite
ita ꝙ nō possit hūor vlteriꝰ ad vuam
ascēdere ⁊ sic ꝑmittiˀ a sole ꝑ dies aliquos ꝯsic
cari. Et hec diciˀ vua passa ꝓpter caloreꝫ solis
quā patiˀ. ⁊ est optima ad comedendū. aliquā
do racemi inuoluūtur in pannis vitis ⁊ colli/
ganˀ folia filis ne racemi dispergantur. ⁊ post
quam panis est extractos de clibano quando
calor est temꝑatus imponuntur ibidem racem

inuoluti ꝛ exsiccātur. simili modo dicūtur iste vue passe. qꝛ quādam violentiam a calore di/bani patiūtur. simili modo quādoqꝫ in fumario fit vua passa. vnde dixit alexander nequam Dāt vuas passas diban⁹ fumaria phebus. de vua passa. d. Ysa. in die. Uua passa pfectā in dulcedine est calidior maxime si nigra est. nec nimis mollificatiua. nec nimis etiā ↄstipatiua. ẜ media malos humores tēperat ꝛ mitigat mor/sionē maxime qñ pinguis ē ꝛ carnosa ꝛ corticis est tenuis. et ei⁹ ossa siue granula sunt exigua atqꝫ pauca. hmōi. vua passa ↄ̄ dolorem pectoris adiuuat / pulmonē mūdificat / tussim sedat / vesicā ꝛ renes purgat. spleni tñ ꝛ epati. nō ↄuenit si habuerit duritiā ꝛ grossitatem. vua aūt passa hñs acerbitatē cū quadā pōticitate min⁹ est calida qꝫ sit dulcis ꝛ min⁹ humida maxime si sit alba. ꝛ iō parꝝ nutrit / colorē extinguit / ventrē constipat ꝛ ↄstringit.

De vino

Vinū dr̄ quasi invite natū vl' a vena eo qꝫ potus ei⁹ vena sanguine cito replet. vt. d. Ysi. li. xx. vbi tractat ꝺ potu. Temetū aūt dr̄ forte vinū eo qꝫ tētat mētem ꝛ temerarie agere sepe facit. dr̄ ꝛ merū qñ est purū et aque non admixtū. ꝛ dr̄ bach⁹ a libero p̄re qui vocabaẜ bach⁹ ꝛ dr̄ fuisse primus repertor vitis. vel bach⁹ dr̄ ab effectu qꝛ fortitudine sua facit bibentes furere ꝛ in alios debachare. laudes aūt vini nō pōt ad plenū describere etiam si viueret bachus ipse. Inter aūt omēs liquores ꝛ succos arborū vinū optinet principatū: nā pre oībus liquoribus vinū moderate sūptū corpa pl⁹ ↄfortat / corda letificat morbos ꝛ vulnera euacuat atqꝫ sanat. vñ Ysi. d. in vlti. dietarū. Uinū dat bonū nutrimētū corpori sa/nitatem reddit pditam ac custodit calorē natu/ralē pre omnibus cibis ꝛ potib⁹ ↄfortat ꝛ augmentat ꝑpter familiaritatis ↄsortiū qꝺ hꝫ cuꝫ natura. vñ sanguinē purissimū generat et turbidum purificat ꝛ clarificat. venaꝝ ora aperit et ad interiora cā mūdificandi sua subtilitate pe/netrat ꝛ tenebrosam fumositatē tristitie inductiuam illuminat atqꝫ fugat' toti⁹ corporis mēbra corroborat ꝛ vigorē singulis administrat. vini n. bonitatē actio aīe manifestat. facit in ea tri/stitie ꝛ doloris obliuionē. nec pmittit eā senti/re angustiā et dolorē acuit intellectū ꝛ facit euꝫ docilem ad inuestigandā rē difficilem et subtilē animosam etiā ipsā efficit ꝛ audacem. vñ patꝫ vini excellentia cui⁹ vsus cōuenit omnibus hominibus / etatibus tpib⁹ ꝛ regionib⁹ si debito mō ẜm vires bibētis a singulis assumaẜ. senib⁹ etiā ↄuēnit qꝛ calor vini eoꝝ repugnat frigiditati. Iuuenibus ↄueīt ẜcꝺm cibū. qꝛ natura silis est natrue ꝛ etati iuuenili ꝛ adolescētibus ꝛ pueris est cibus ꝛ medicina. qꝛ eoꝝ calori adhuc impfecto nutrimentū exibet ꝛ. ipsoꝝ humiditatem superfluā puerilē consumit ꝛ desiccat in frigida regione ꝛ in hieme vinū forte ꝛ multū purū ↄuenit. in estate vo ꝛ calida regione vinū parū ꝛ multū mixtū vtile est. corpus. n. humectat ꝛ refrigerat propter mixturam aque subtilitate vini ad remotiora mēbra ꝺducit valde cito. iō antiqui vocauerunt vinū tyriacā magnā. qꝛ inuenerūt illꝺ duaꝝ reꝝ eē iuuatiuū. calefacit. n. corpora frigida et sinfrigidat calida / humectat sicca / ꝛ humida extenuat ꝛ desiccat. sed ei⁹ calefactiō ꝛ siccatio est naturalis. humectatio vero vel infrigidatio est accidentalis. qꝛ subtilitate sua portat aquā ad mēbra que necesse hñt infrigidari et humectari ipsa aqua. vt. d. idē. In vino aūt ↄsideranẜ ista / substantia siue liquor / color / sapor atqꝫ odor. Nā ẜcꝺm ẜbāmvini attēditur subtilitas et terresteitas siue grossities atqꝫ mediocritas. Uinū substantialiter tenue et subtile / album est et clarū ꝛ cōuenit stomacho qꝛ cito digeritur ꝛ venas pforat / mentē nō perturbat neqꝫ ledit / neruis nec cerebro aliqꝺ infert nocumentū. vinū aūt terrestre atqꝫ grossū est huic oppositū. stomachū. n. grauat ꝛ difficile penetrat. Color aūt vini est quadruplex. s. albus niger glaucus / citrinus et roseus siue rufus. albū vero ꝛ nigrum vinum ceteris est min⁹ calidum ꝛ album est magis humidum quā nigrum ꝑpter subtilitatem ꝛ aquositatem sibi dominantem. nigrū vero magis siccū est ꝑpter grossitieꝫ ꝛ terrestreitatem ei magis substātialiter dominātem. Uina vero mediocres colores habētia sūt alijs calidiora. s. vinū citrinum / seu aureum ꝛ vinū rufum. ꝛ hoc ẜcꝺm qꝫ magis ab illis ex/tremitatib⁹ sunt remota / sunt minus calida / ꝛ quāto illis sunt viciniora / tāto sūt mag calida

De vino rubeo.

Vinum rubeū valde intensum ī rubore / sicut sanguis fortissimū est ꝛ multū ledit caput ꝛ pcutit mentem ꝛ fortē facit ebrietatem. ꝛ ideo optime indiget aqua immisceri. vnꝺ si cōmisceaẜ quādo oꝫ ꝛ bibatur ꝑ etatibus / ꝛ tpibus / ꝛ regionib⁹ / ac cōsuetudini cōuenit atqꝫ decet multū est laudabile qꝛ grossos dissoluit humores. vias venaꝝ a putredine mūdificat ꝛ sanguinē purificat maxime si vicinū fuerit puritati. ꝛ ideo cōuenit se/nibus. qꝛ eoꝝ colorē cōfortat ꝛ frigidorum humoꝝ dissoluit abūdantiā in senīuꝫ corpibus collectoꝝ. vinū rubeū necesse est habere saporeꝫ ponticū siue dulcē ꝛ liquorē inter grossū ꝛ subtilē mediocrē. ꝛ odor ei⁹ inẜ aromaticū ꝛ grauē.

et tale vinū ceteris eſt tēpatiuſ ad nutriendū
⁊ facilius mutatur in ſanguinē ꝓpter ſimilitu
dinem quā hꝫ cū eo in liquore ⁊ ſapore ⁊ colo
re. Vinū dulce ⁊ multū rubeum iuuat ad mun
dificandū vitia pectoris ⁊ pulmōis. valde. n.
eſt salutiferū viſcoſi humoris ⁊ lenitiuū / ⁊ im/
mūdicie abſterſiuū. Vini aūt cōſideratur odor
nam vinū aromaticum ſignat ſuuꝫ liquorem
ſubtilē eſſe ⁊ tempant omiqꝫ ſordicie emunda
tum ⁊ optime digeſtiuuꝫ. ⁊ ideo clarum gene
rat ſanguinē atqꝫ mundū. et eſt cordis conforta
tiuū / letificatiuū / ⁊ fumi groſſi ⁊ obſcuri ⁊ tur/
bidi expulſiuū. vñ hypocraſ. Vinū inquit odo
riferum ſubtili⁹ ceteris eſt ⁊ leui⁹ ⁊ digeſtibili⁹
ac nutribili⁹. qꝛ natura in eo ſuā ꝯpleuiſſe ſigt
actiōeꝫ. vinū vo qđ nulli⁹ eſt odoris ſue vento
ſitatis groſſitiem inſinuat. ⁊ iō illaudabilis eſt
nutrimēti. nec clarificat ſanguinē nec etiam cō
fortat ⁊ generat humores groſſos. ⁊ fumū tur/
bidū et obſcurū. vñ horribiliſſimū habens odo
rem ⁊ ſaporē pōciū peſſimū eſt. qꝛ infert corpi
maximū nocumentū / peſſimū generat ſāguinē
et noxiuꝫ. confert corpori nutrimentū maxime
ſi vinū fuerit valde nigrū. ad quod ptinet groſ
ſities liquoris et grauitus odoris et ponticitaſ
ſaporis. vinū itaqꝫ predictis qualitatib⁹ tēpa
tū ſi temperate et modo debito bibaꝛ naturam
adiuuat laudabilem ſanguinem generat / ſapo
rem cibis et potibus adminiſtrat / deſideriū et
appetitū excitat / vitalē virtutē ⁊ naturalē ꝯfor/
tat / ſtomachū ad cibū appetendū ⁊ recipiendū
ac digerendū iuuat. virtutē expulſiuā ad expel
lendū feces excitat. ſitim ſedat / paſſiones aie ꝺ
malo in bonū alterat et immutat. Naꝫ animaꝫ
vertit ab impietate ad pietatē / ab auaricia in
largitatem / a ſupbia in humilitatē / de timore i
animoſitatem. ⁊ vt breuiter dicam vinū mode
rate potatū corpiſ ⁊ aie ſanitas ē (hucuſqꝫ Iſa.
in die. ⁊ pli. li. xiiij. c. ix) vbi dꝛ. vini natura eſt
ipſo hauſto accendere viſcera intus. foris vo
ipſo fuſo infrigidare membra que ab ipo pfun
dunꝛ. viribus aūt corpis nihil vino vtili⁹ ſi ad
ſit mod⁹. nihilqꝫ pniciosus ſi modus in ſumen
do non teneaꝛ. vñ andronides ſapientia clar⁹
ſcripſit ad alexandrum magnū cohibens intē
perantiā vini in bibendo. Rex inquit memēto
te bibere ſanguinē terre. nā bibere intēperate vi
nū cicuta eſt homini ſeu venenū. quib⁹ pceptiſ
ſi ille temperaſſet pfecto amicos in temulentia
non interimiſſet vt. d. pli. Idem mala aūt que
facit vinū intemperate ⁊ immoderate ſumptuꝫ
tangit ibidem in eodē li. c. vi. Mentem inquit
mutat in furorem. in mali impetū et obliuionē
boni. ebrioſo ſi quidem ineſt pallor in facie et
gene. pendule oculoꝝ aſſunt vlcera et lipitudo
manus tremula lingua qꝫ ligata. poſtera die
euacuationes alicuius fedi velud de ſepulchro
et grauiſſime ſentiuntur in capite punctiones.
amaricat fumen. ſ. palati ſummitatem. amica/
bilis id eſt colera que intenditur a calido fumo
vini et eſtualis ſitis torquet guttur. nam hec ne
ceſſitas vinū ſequitur vt bibendi ꝯſuetudo aui
ditatem pariat rebibendi. vñ more ſanguiſſu/
ge vinolenti quanto plus bibunt tanto plus ſi
tiunt. Ad hec verba pli. addit Iſa. dicens ſic.
Si vinū vſqꝫ ad ebrietatem ſepe aſſumptū fue
rit rōnis lumen extinguit et vim brutalem con
fortat. vnde pmanet corpus velut nauis in ma
ri non habens gubernaculū aut rectorē. et ſicut
militia non habēs principē neqꝫ ducē ꝓpter
qđ fauet ebrius rei nō annuande et laudat qđ
in ſe eſt illaudabile de ſapientibus facit ſtultoſ
de beniuolis peruerſoſ efficit ⁊ malignos. Nā
ebrietas eſt oīm viciorū fomes atqꝫ cā. incidūt
. n. ebrioſi in homicidio adulteria ⁊ furta. ⁊ iō
volētes cuſtodire familiā oportet eoſ a vino cu
ſtodire ne vinū pl⁹ bibant quā corꝑ virtuti expe
dit et nature.

De vino nouo.

v Inū nouū qđ de lacu id eſt de cup
pa nouiter eſt ſublatum vocaꝛ mu/
ſtum qñ. ſ. de torculari primo eſt ex
pſſum. ⁊ eſt ſic dictū quaſi tenēs mus. i. terram
ſiue lutū. mus. n. grece / terra dꝛ latine. vnde et
hum⁹ terra dꝛ humefacta. In muſto autē ptes
terree ⁊ feculente que ptibus aqueis ⁊ aeris ſūt
admixte in aquas agēs virtuſ ignea fortiſſimā
faciūt ebullitionē. naꝫ ptes ignee ⁊ aeree mouē
tur ſurſum ptes vero terree deorſum. ⁊ ex tali p
turbatione ⁊ repugnantia fortis fit ebullitio /
donec vincente calore puri ab impuro fit ſepa
ratio / ⁊ cōpleta digeſtio. Ineſt aūt muſto tāta
vis feruoris / vt vaſa fortia ex eo plēa abſqꝫ ſpi
ramine mox dirūpat. vt dicit ꝯſtan. ⁊ grego. ſu
per iob. vnde p ſpiraculi aperturā ſpumoſi vi/
ni immūdicia ad vaſis ſupficiē vi caloris eru
cta cōtinue euaporat donec puriſſimū vinuꝫ fi
at. In principio aūt quādo muſtuꝫ eliquatur /
valde eſt turbiduꝫ atqꝫ ſpiſſum. ⁊ ideo vt dicit
Iſa. bibitū groſſum generat fumū terribilium
ſomnioꝝ inductiuum. malos generat humo/
res. rugitum facit ⁊ inflationē. in inteſtinis mu
ſtum nouum valde ventoſum eſt ⁊ ſpumoſum
propter reſolutionem partium vi caloris. vn/
de galie. Vinum quodcumqꝫ eſt recens non
habet vim ducendi cibum per corpus vnđ vē
toſitatem ⁊ inflationem ac faſtidium generat

quãto plꝰ aũt durat post expressionẽ a torcula ri tanto plꝰ clarificatur et depurat/ ꝛ ãpliꝰ intẽditur calor eiꝰ/ qñ .n. adhuc ẽ mustũ ab ebulitõne nõ ꝗescit. nec terrestria ad suũ locũ descẽdũt nec aerea ꝛ ignea sursũ locũ suũ petunt ꝛ remanet adhuc indigestũ. ꝛ iõ qñ vinũ est bene defecatũ/ lucidũ atqꝫ claruꝫ laudabile est et amicũ nature. qꝛ tunc confortat calor eius quotidie et tã in odore ꝛ sapore ꝙ in virtute meliorat nisi forsitã ex corrupto aere vł ab aliquo corrupto vase corrũpat. Nam si vas ipsum ꝯtinens corruptũ fuerit ꝛ ipsum vinũ corruptũ erit. Ex aere aũt corrupto ꝛ calore vel humiditate nimis distẽperato vinũ sepe corrũpit. ꝛ iõ nũc acescit/ nunc pinguescit vel totaliter ꝯputrescit et tunc nature boĩs est pessimũ ꝛ maxime inimicũ ꝛ est fugiendũ simpliciter vt venenũ. Uinũ etiã vetustissimũ in calore excedit tẽperamentũ. ꝛ iõ saporẽ mutat ꝛ colorem. et tale vinũ suo acumine ledit cerebrũ ꝛ peutit mentẽ. ꝛ sua siccitate ꝛ caliditate inflammat ꝛ sbãlem humiditatẽ extinguit calorem naturalẽ. ꝛ iõ nec nimis recẽs nec nimis antiquũ est laudabile sed potiꝰ inter duo extrema est mediocre. ẜm ꝙ ab extremitate noui et veteris magis est remotũ. qꝛ illud maxime est temperatum. hucusqꝫ Jsa. in dietis.

De vino condito.

Vinũ cõditum fit artificialiter ex admixtione aromaticum tam specierꝫ ꝙ herbaruꝫ. vt patet in vino saluiato/ in vino rosato ꝛ garophilato/ et est illud vinum cõueniẽs taꝫ in potu ꝙ in medicina. virtꝰ eni tam specierꝫ ꝙ herbarum immutat vinum ꝛ sibi cõfert virtutem singularẽ. ꝛ ideo talia vina sunt salubriora ꝛ delicatiora quãdo eis salubres species debito modo incorpantur. virtus enim specierꝫ cõseruat vina ne de facili corrumpant. vnde talia vina suo sapore delectãt gustum/ excitant appetituꝫ. sua aromaticitate cõfortant tam cerebrum quã stomachũ. mũdificant etiam sanguinẽ ꝛ penetrant ad interiora tam venarꝫ quã membrorꝫ (vt di. Jsaac.)

De vino primo dulce.

Vinum primo dulce ꝛ tempatuꝫ in sapore ꝑ solis vel aeris decoctionẽ ꝛ longam ebullitionẽ corrumpit/ ꝛ in acetositatem cõuertit/ qñ nõ habet ꝓvim q̃ custodiatur. vt di. Jsaac. in dietis. in. c. de aceto. Nam ꝑ accidentalem calorem virtutem caloris naturalis excedentẽ ꝛ vincentem subtiliatur substãtia liquoris per caloris accidentalis ebullitionẽ ꝛ extinguit calor naturalis. vnde vinũ qđ primo erat substantialiter vel naturaliẽ calidum/ ꝑ corrũpentem calorẽ efficitur essentialiter frigidum ꝛ ꝯuertitur in acetũ. magis autem siccũ est quã sit frigidũ. moderate eni infrigidat saltem i primo gradu/ sed fortiter desiccat. quia in tertio gradu. vt dicit ibidem. vnđ ꝓpter subtilitatem sue substantie ꝛ frigiditatis debilitatem ꝑforat de facili corpus ꝛ penetrat ad loca que valde sunt remota. vnde nullꝰ alius liquor acetosus vt maligranati ꝛ similiuꝫ habet vim penetrandi ad loca tã ꝓfunda. qꝛ talis liquor in locis vicinis opatur efficacius quã in remotis. vnde qui vult infrigidare calorẽ stomachi aut alia sibi vicina mẽbra vtilius vtitur granatorũ succo quã aceto. sed ad loca remota infrigidanda vtilius est acetum quã succꝰ granatorum vel agresta. habet enim vim viuacem qua dirigitur ad longinqua. idcirco est dissolutiuuꝫ ꝛ extenuatiuũ ꝛ incisiuum. ꝛ ideo sanguinẽ et lac coagulatuꝫ calefactũ in stomacho dissoluit si bibatur. Est etiã acetũ (vt dicit ibidem) stomachi cõfortatiuũ/ appetitus excitatiuum. ꝛ augmẽtatiuũ ꝛ malorum oĩum ad stomachum descendẽtium potenter repressiuũ. Est etiã contra venena ꝛ venenosa mortem inferentia. vt ẽ ipsum apium/ iusquiamũ et euforbium iuuatiuum (hucusqꝫ Jsaac.) Secũdum pliniũ vero ꝛ dia. acetũ forte positum sup ferrũ vel frigidũ humũ/ mox ebullit. fluxum ventris ꝛ sanguis sistit si inuenit ventrem plenũ soluit si vacuum ipsum stringit. litargicis ꝛ freneticis subuenit. vulnera recentia mũdificat ꝛ abluit/ ꝛ ipsa intumescere nõ ꝑmittit. fetorem oris ꝛ gingiuarꝫ abluit ꝛ abstergit. nemos dentium peutit/ ꝛ ipsos hebetes ꝛ stupidos cito facit vomitũ ꝛ nauseam reprimit ꝛ compescit. gargarisatũ auribꝰ surdis subuenit/ ꝛ vias auditus aperit. oculorum aciẽ exacuit/ corrodit metalla ꝛ ex eis diuersi colores gignũtur. vt cerusa ex plumbo. es viride ex cupro. lasurũ ex argento. ouũ in aceto dimersum ꝑ plures dies mollificat in testa ꝛ cuꝫ ad modũ pellicule molle facit. fex aceti valꝫ cõtra morsus serpẽtis cornuti/ qui dicit cerastes. similiter cõtra morsus rabidi canis ꝛ cocodrilli hucusqꝫ plinius lib. xxiij. c. x.

De vinacio.

Vinaciũ ꝛ vinarꝫ dicunt posterius vinũ/ qđ cõpressis vluis vltimo eliquat. et est q̃si fex totius vini. Uinacia dicunt pellicule ꝛ acini/ que remanent expresso vino. ꝛ pꝰ collectionẽ vini extra ꝓijciuntur. vñ dr in grecismo. Pelles vuarꝫ vinacia dic fore tm̃. Et dicas acinum/ qđ in vua cernis acutũ. Uinacia vero libẽter comedũt sues quãuis modicum aut nullum prebeãt eis nutrimẽtum. nam plus inflant quam nutriant.

De vinaria.

Ec vinaria vinarie dicit̃ celariũ vl
b locus vbi vinũ occultatur ꝛ reponi
tur. vnde quãto locus ille frigidior
ē ꝛ siccior/tanto est aptior ad vina in dolijs re
posita conseruãda. ꝛ ideo excauant̃ loca lapi/
dosa. ꝛ sub terranea vt in eis vina melius con
seruētur a corruptione calidi aeris ne arescant
vel alio modo corrumpantur.

De viola.

Jola ꝑpter violentiã odoris sic ē
v nominata (vt dicit Jsi/) cuius tres
sunt spẽs. s. purpurea/alba ꝛ melli
na. sed oīum folia nature frigide sunt ꝛ aquose
ꝛ etiam solutiue. vnde viole cũ melle ꝛ aqua d
cocte soluũt ventrem. similiter si cum zucchara
macerent̃ ꝛ in vase vitreo diu soli exponantur/
aluum laxant/inflationem mitigant calorez fe
brilem alterant sitim sedant. semen eaꝝ partuꝫ
mulierum eijcit ꝛ excludit. lumbricos occidit.
calefactioni epatis subuenit. herba quidē mo/
dica est viola in substantia que recens melior
est ꝙ antiqua. cui⁹ flos maximi est odoris. vn/
de odor eius cerebri calorē mitigat ꝛ spũs aīa
les recreat ꝛ confortat. somnum ꝓuocat q꞉ cere
brum refrigerat/tempat humectat. quãto flos
eius est virtuosior/tãto plus inferius caput de
primit ꝛ inclinat. Jtem flores vernales prius
oriunt̃ ꝛ se citius manifestant. paruitatez eius
in substantia magnitudo odoris pariter ꝛ vir/
tis nobiliter recõpensat. vt dicit dia.

De vlmo.

Lmus nomen accepit eo ꝙ in locis
v vliginosis ꝛ humidis melius ꝓfi
cit. nam in mõtanis ꝛ asperis mi/
nus leta est vt dicit Jsido. li. xvij. radices in ter
ra ꝓfunde figit ꝛ de ꝓfundis terre visceribus
ad nutrimentum ramorũ ꝛ frondiũ humorem
sugit. ramos multos ꝛ nodosos ex se mittit. et
foliorum suorũ densitate vmbraꝫ viatoribus
gratam facit. Est aũt arbor sterilis ꝛ tamē inter
glandiferas a plinio cõputatur. flores hꝫ sub
albidos ꝛ odoriferos ad modũ tilie. ꝛ quedã
sunt grana vt cubebe. sed eius fruct⁹ est inutilis
eius flores frequẽtant apes ex eis mellis dulce
dinem colligentes. ꝛ ꝙuis quasi sterilis sit in se
tamē vtilis ē viti fructifere. cuius fruct⁹ ꝛ palmi
tes sursum erigit ꝛ sustentat. corticem hꝫ duruꝫ
ꝛ rugosum/sed est lignũ molle interius ꝛ leniſ
simum ꝛ ad sculpendum valde aptum. sicut ti
lie. vt dicit Jsido.

De vrtica.

Rtica ex eo est vocata ꝙ tactus ei⁹
v corp⁹ adurat. Est eni ignee nature
vt dicit macro.) fecũda nõ modica
vis illius dicit̃ esse. vnde nec immerito nomen
sumpsisse videt̃. Tactaqꝫ exurat digitos vrtica
tenentis. Vrtica aũt est duplex. s. vrens ꝛ mor
dens/pustulas ꝛ pruriginem gignens. aspera
hꝫ folia ꝛ acuta ꝛ subrubea. bastulas hꝫ ãgu
losas ꝛ villosas ꝛ manus tangentis vrītiuas.
ꝛ est grauis odoris subamari saporis. Alia est
vrtica que dicit̃ mortua folia habẽs albiora ꝛ
molliora ꝛ magis rotunda ꝛ tangẽtes nõ exu
rit. florem hꝫ nũc rubeum/nunc album/ꝛ val/
de grauis odoris pariter ꝛ saporis. vtraqꝫ vrti
ca est medicinalis. nam succus eius cum vino
bibitus/ valet contra dictenciam ꝛ cõtra coleri
cam passionem cum melle curat antiquã tussim
ꝛ mundat pulmonē. ꝛ ventris inflationē sedat
ꝛ tumorem. folia eius cũ sale contrita vulnera
sordida mũdant ꝛ curant. similiter morsum ca
nis sanant etiã cancros. radix eius cõtrita cuꝫ
vino ꝛ cocta in oleo valet cõtra tumorem sple
nis. succ⁹ ei⁹ fluxus sanguinis de narib⁹ sistit.
cum mirra mẽstrua stringit. semen eius cũ vino
bibitum precipue mixtũ melli ꝛ piperi mouet
venerem ꝛ ꝓuocat vrinam. herba recens cocta
ventrē mollit si comedat̃. vnde dicit plini. ꝛ p̃/
cipit vrticam recentez quando primo crescit in
marcio decoquere ꝑ modum oleris ꝛ comede/
re contra multas corpis passiones. vtilior ta/
men est in medicina ꝙ in esca.

De zizania.

Jzania herba quedam est de qua
z Jsido. li. xiiij. quã poete infelix loli
um dicũt/eo ꝙ sit inutile ꝛ infecun
dum. ꝛ est femini generis in singulari ꝛ neutri
in pluarali. vt dicit idem. Nascitur autem inter
triticum temporibus corruptis atqꝫ siccis. quã
diu est in herba similis ē tritico/ ꝛ ab eo poterit
vix discerni. suffocat autem ipsum triticum atqꝫ
ledit/nisi ab eo cautius separet̃ cũ cautela ma
gna. Nõ est zizania qñ adhuc recens est eradi/
canda/ne ꝑpter similitudinem quã hꝫ cum tri
tico vel zizania colligatur vel triticum sub zi/
zanie specie euellatur. Cautius igitur est ut qñ
triticũ a zizanijs nõ discernitur/vsqꝫ ad messez
vtrũqꝫ crescere pmittatur. ꝛ tũc zizanijs ꝑ semē
cognitis a tritico ꝛ discretis ꝑ fasciculos colli/
gantur. ꝛ tritico in horreis recollecto zizania ꝑ
fasciculos cõburantur. Habꝫ aũt zizania vim
acutã ꝛ quodãmodo venenosam/inflatiuam
ꝛ ventosam. ꝛ ideo inebriat ꝛ mentē pcutit ꝛ ca
put ledit. immutat saporem panis cui admisce
tur ꝛ inficit. ꝛ si in multa quãtitate comedatur
valde ledit. immo quãdoqꝫ interimit ꝛ occidit
ꝙuis aũt sit noxia interius in corpe ad edendũ
vtilis tamen extrinsecus est ad comedendum.

nam si cũ farina ordei ꝛ puluere thuris ac cro
ci misceatur/ conceptũ adiuuat in mulieribus
atqꝫ partum. mixta cum sulphure ꝛ aceto. valet
cõtra impetiginem /serpiginem ꝛ pruritũ. mi/
xta cum semie lini ꝛ in vino cocta dissoluit apo
stemata. sclirotic um siue durum decoctum cum
semine cortice ꝛ radice sanat vulnus ꝛ mundi
ficat putrefactũ. valet etiam cõtra fistulam ꝛ cõ
tra cancrum. mire ꝓuocat menstrua ꝛ mundifi/
cat matricem ꝛ disponit ac preparat ad conce/
ptum. vt di. plini. ꝛ dia.

De zinzibere.

Inziber est radix herbe ꝛ est calidũ
3 ꝛ humidum. vt dicit in platea. Et
est aliud domesticũ aliud siluestre.
acutiorem habet saporem siluestre
domestico. ꝛ est solidius colore nõ adeo albuꝫ
sed facilius frangitur. valet cõtra frigidas cau
sas pectoris ꝛ pulmonis. stomachi dolorem ꝛ
intestinorum ex inclusa ventositate venientem
mitigat ꝛ dissoluit. si vinũ decoctionis eius cũ
cimino calidum assumat/stomachum cõfortat
ꝛ digestionem ꝓcurat. visum acuit/ꝛ pãnuꝫ si
ue telam in oculis extenuat ꝛ consumit. ꝛ hoc
melius facit domesticum ꝙ̃ siluestre. quãto al
bius est ꝛ recentius/tanto est acutius ꝛ melius
ꝑ duos annos vel tres seruatur in bona effica
cia. sed post arescit ꝛ a vermibus pforat. ꝓpter
humiditatem enim suaꝫ putredini est appro/
priatum vt dicit Ysa. vnde qui vult id diutius
reseruare / oportet vt ponatur inter piper/ vt
piperis siccitate humor zinziberis temperetur
vt dicit idem.

De zedoario.

Edoarium calidum est ꝛ siccum. ꝛ
3 est domesticum magis eligendum.
ꝛ id quod ẽ magis citrinum. tenue
ꝛ longum. in sapore acutuꝫ non ꝑ
foratum. siluestre ẽ subalbidum ꝛ stipticum cuꝫ
acumine modico. valet ad illa que zinziber. ꝫ
stomachum ꝛ corpus confortat ꝛ appetituꝫ ꝓ
uocat. vt dicit platea

De zuchara.

Ucharum vel zuchara fit de qui/
3 busdam cannis ꝛ arundinibus q̃
crescunt in stagnis iuxta nilum. ꝛ il
larum cannarum succus dicitur canna de qua
fit zuchara ꝑ decoctionem. sicut solet fieri sal de
aqua. canne vero pistate ponũtur in lebete ꝛ ꝫ
coquũtur ad lentum ignem vsqꝫ ad spissitudi/
nem. Et primo videtur ex toto transire in spu/
mam/sed post facta residentia spissius ꝛ meli⁹
petit fundum. superius autẽ manet quod ẽ va
num ꝛ spumosum. ꝛ ẽ minus dulcꝫ ꝛ forami/
nosum ꝛ inter dentes nõ crepitat quando ma/
sticatur/sed euanescit subito ꝛ liquescit. bonuꝫ
autem econuerso. bonum enim positum in va
sis rotundis ad solem durum efficitur atqꝫ al/
bum. Aliud autem est citrinuꝫ ꝛ ẽ calidius alio
ꝛ ideo non debet in acutis febribus exhiberi.
zuchara autem bona ẽ temperata in qualitati/
bus suis. ꝛ ideo vt dicit Ysa. in dietis habꝫ vir
tutem colatiuam/dissolutiuam extenuatiuam/
ꝛ ventris absqꝫ vlla morsura humectatiuam/
ꝛ stomachi mũdificatiuã. asperitatis pectoris
ꝛ pulmonis lenificatiuam. vocis clarificatiuã
tussis ꝛ raucedinis ablatiuam humiditatis cõ/
sumpte restauratiuam. ponticitatis ꝛ amaritu/
dinis specierum aromaticarum temperatiuam
ꝛ ideo summe vtilis est in medicinis vt in ele/
ctuarijs /in pulueribꝰ/in siropis (vt dicit Ysa.)
tamen aliquantulum ventrem inflat precipue
post cibum sumpta. quia omne dulce est infla
tiuum de natura sua. de facili etiam in coleraꝫ
rubeam transmutatur si colericis tribuatur. si/
cut enim acetositas acumẽ colere reprimit ꝛ ex
tingit/sic dulcedo quasi ei contraria coleram ex
citat atqꝫ nutrit. vt dicit Ysaac in eodem ca.

Finit Liber decimusseptimus.

De animalibus liber. xviij.

Ompleto tractatu đ re orna
tu quo ad minera
liū ⁊ vegetabiliuꝫ
ꝓprietates quarū
fit mētio in scriptu
ra diuina. vltimo
de proprietatibus rerum et precipue anima/
lium est tractandum. ⁊ primo in generali. de
inde in speciali. de singulis animalibus be/
stijs. s. iumentis reptilibus quoꝝ nomina in
textu ⁊ in glosa inseruntur. Dicitur autem ani
mal omne qđ consistit ex carne ⁊ spiritu vite
animatum/ siue sit aereum vt volatilia/ siue a
quaticum vt natatilia/ siue terreum sicut sunt
agrestia ⁊ gressibilia. s. homies reptibilia be/
stie ⁊ iumenta. Ponit autē moy. tria animā
tium genera. s. iumenta. bestias ⁊ reptilia. vt
patet in geñ. i. (vnde dicit basilius i exame.)
Jumenta sunt animalia in vsum ⁊ adiutoriū
hoim mācipata. ⁊ quedam sunt deputata ad
laboranduꝫ vt equi ⁊ homines boues came
li ⁊ huiusmodi/ quedā ad lanificiuꝫ vt oues
⁊ huiusmodi. quedam ad vescendum vt sues
⁊ porci. Reptilia autem sunt illa que corpori
contractione ⁊ extensione incuruantur ⁊ mo/
uentur in anterius vt vermes ⁊ serpētes ⁊ co
lubri. Et sunt tria genera. s. trahentia ore vt
vermiculi qui se ore trahunt. ⁊ sunt serpentia
vt colubri qui vi costarum se se rapiunt. Sūt
etiam ⁊ repentia que pedibus repūt/ vt la/
certe ⁊ botrace ⁊ huiusmodi. Bestie autē di
cuntur quasi vastie que naturam habent feri
tatis. nunc autem seuiunt vngue nunc cornu
nunc dente/ vt apri leones tigrides atqꝫ lupi
Cōmuniter autem dicuntur bestie animalia
indomestica que iumentis sunt fortiores na
turaliter. sed sunt seuientibus bestijs mitio/
res vt cerui ⁊ huiusmodi. Jnest autem cūctis
animalibus virtus motiua ⁊ sensitiua. s; scđꝫ
magis ⁊ minus. nam scđm puriorem sangui
nem ⁊ subtiliorē quedam sunt viuacioris sen
sus ⁊ fortioris estimationis ⁊ pluris sagaci/
tatis. hinc est qꝫ bos est piger ⁊ stabilis. asi/
nus stolidus. equus feruens in concupiscen/
tia feminarum. lupus indomitus. leo audax.
vulpis astuta ⁊ dolosa. canis gratific⁹ ⁊ me/
mor amicitie ⁊ sic de alijs. vnde bonitas vel
malitia moris in animalibus bonitatem vel
malitiam sequitur cōplexionis. vt dicit basi/
lius. Jdem etiam dicit aristo. in libro de ani
malibus. Dicit etiā qꝫ differunt animalia sm̄
mores quia quedam sunt magne mansuetu/
dinis vt vacca ouis. ⁊ quedam indomite fe/
ritatis/ vt tigris ⁊ aper agrestis. ⁊ quedā ma
gne magnanimitatis vt leo. ⁊ quedā magne
fortitudinis vt astutie ⁊ malaruꝫ operationū
vt lupus vulpes ⁊ huiusmodi. ⁊ ista diuer/
sitas accidit ex diuersitate virtutis dissimili/
ter in diuersis. Nam vt dicit idem in libro. i.
Animalia quedam habent sanguinem ⁊ que
dam non/ vt apes ⁊ omne animal rugosi cor
poris/ sed alium habent humorem loco san/
guinis. habentia autem sanguinem sunt ma
ioris corporis ⁊ virtutis. hinc est qꝫ quedam
animalia diligunt societatem/ ⁊ gregatim in
cedunt vt cerui onagri ⁊ cameli. ⁊ quedam so
cietatē fugiunt ⁊ simul socialiter habitare nō
possunt. vt aues vncoꝝ vnguiuꝫ ⁊ bestie que
de preda viuunt. (ad hoc dicit idem in li. i.)
animalia quedam sunt vrbana quedā aggre
stia. ⁊ inter omnia animalia homo nō potest
viuere solus. vt grues ⁊ apes ⁊ formice cōmu
nicant bonum. Discrepant etiā animalia plu
rimū in nutrimento (vt dicit idem) quedā ve
scuntur solis carnibus/ sicut leo tigris lupus
⁊ huiusmodi. quedam vescuntur indifferenter
carnibus ⁊ ossibus vt canis/ ⁊ huiusmodi. q̄
dam graminibus ⁊ frugibus nutriūtur vt equi
cerui ⁊ huiusmodi (⁊ vt dicit aristo. li. i.) que
dam animalia habent ꝓprium gustabile si/
cut apes quarum gustabile est mel ⁊ planta,
quedam de numero dulcium sicut aranee gu
stabile est musca. viuit enim de venatiōe mu
scarum. ⁊ quedam sunt venantia alia anima
lia vt leo lupus ⁊ similia. ⁊ quedam sunt ac/
cumulātia suum nutrimentum sicut herinaus
⁊ formica. Causa autem quare omne animal
indiget nutrimento (vt dicit auice.) est humi
ditas substantie ⁊ calor dissoluens humidita
tem. ⁊ aer calidus circūstans. vnde quia con
tinua fit per caloreꝫ humidi deperditio. neces
saria est beneficio nutrimenti deperditi resti/
tutio. ⁊ quedam querunt victum suum de no
cte vt aues lucifuge. ⁊ quedam de die. Dicit
etiam aristo. sicut ⁊ auicen. qꝫ quedaꝫ anima
lia omni tempore sunt siluestria. ⁊ quedā sem
per domestica vt homo mulus ⁊ capra. ⁊ que
dam cito domesticātur vt elephas. De omni
autem genere animalium domesticorum in/
ueniuntur aggrestia sicut siluestris homo/ sil
uestris bos/ siluestris equus/ siluestris canis
agrestis porcus. ⁊ quedaꝫ animalia sunt ma
gne impetuositatis ⁊ bellicatatis/ ⁊ maxime
tempore coitus ⁊ amoris. Jn omnibus autē

animatibus est appetitus delectatõis et tūc masculi zelant et pugnant pro feminis et que dam animalia ingemant vt sint illo tempore coꝝ cornua dura vt porci agrastes qui confri cantes se arboribus intrant lutum et ideo tūc pugnant (vt dicit aristo) et quedam anima/lia sunt magne refrenationis. et quedam ma gne ire et tenacis memorie sicut canis came/lus et asinus et quedam sunt debilis memo/rie. vt struccio et colūba. et solus homo memo rat oblita. (vt dicit auicen.) multa tñ anima lia retinent memoriam coꝝ que vident et ad/discunt. vt dicit aristo. li. i. In solis autez ho minibus est memoria ꝓut memoria subiacet rõni. et ideo dicit aug⁹. de ciui. dei li. xi. Est inquit admiranda quedam in brutis pruden tia in quibus tñ nulla sit ꝓprie loquendo sci entia. quedam tamen in eis similitudo scie re peritur euidentem em̄ habent solertiam i edu catione fetuū. in edificatione latibuloꝝ et ma sionum. in inquisitione nutrimentoꝝ. in me/dicatõne vulneꝝ. in fuga nociuoꝝ in p̄sagio mutationis tempoꝝ futuroꝝ. in cognitione et amore partū suoꝝ. nam ceruus ceruā diligit/ et leo leenam/ et vrsus vrsam et sic de alijs. (dicit etiā aristo.) ꝙ in omni animali est radi/cale mēbrum quod principiū est oīm virtutū naturalium spūalium et animalium. et hoc ē cor vel aliquid loco eius. a cuius radice (dicit auicen.) incipit oīm animalium creatio for/matio et figuratio. formatio animali bruto et fecto faciem habet reflexam ad suum materi ale et originale principium scz ad ipsam terrā Sola em̄ statura erecta est a nature principio hōi reseruata/ in quo natura hominis super cuncta aīantia est nobilitata et mirabilr̄ sub limata (vt dicit poeta) Os hoī sublime de/dit celūq3 tueri ꝛc. (ꝓpter quod dicit basi.) si homo corpis voluptate fedatur obediendo ventris luxurijs cõparatus est iumentis insipi. et si. f. est illis. Item dicit basi. omnia fere terre aīantia genitali stimulante ad ꝓpagationez sui generis et successionem ꝓlis aīanť. et h̄ po tissime accidit tp̄e vernali qñ virtus caloris. celestis incipit in aīantium corpibus quodā mō dñari. Simile dicit aꝛ. et etiam auicen. omne inquit animal habens semen generat animal sibi sile. et ideo animali non valenti seruare spēm suam in se dedit natura membꝛ vt semen expelleret et aliud membrū vt semen recipiat. sicut in femina est matrix et hoc ē ge nerale omnibus animalibus in quibus ē di/scretio sexus. qꝛ masculus se habet p modu3 forme femina p modū materie. et ideo omne

femininū habet matricem vel aliud loco ma tricis in quo suscipiat fetum suū. et hoc a cci/dit diuersimōe in diuersis. quia alio mō ino/uantibus et alio modo in alijs animalib⁹ in terius pfecta animalia concipientibus. sicut de multis exemplificat auicen. p̄fert aūt auic. (sequens aꝛ.) oia animalia habentia sang/uinem non habentibus. et dicit ꝙ ista simplr̄ sunt nobiliora et maiora in quantitate et vir tute exceptis paucis beluis aquaticis et ma/rinis. et (subdit). ꝙ omne animal habēs san guinem nobilem quattuor mouetur instru/mentis quia quattuor pedibus vt in brutis. aut duabus manibus et duobus pedib⁹ p3 in hominibus. similr̄ in duabus alis et duo bus pedibus. vt patet in auibus et pennatis multa tamen inueniuntur aīantia plures pe/des habentia vt patet in cancris et in erucis et in alijs. similiter etiam et plures alas vt p3 in papilionibus apibus et locustis. et in istis nimis viget sanguis/ qui nature est thesaur⁹ ꝓpter quod plus et efficatius opatur. iiij. or gana in primis ꝙ̄ multiplicia in secundis et habiliora sunt membra et efficatiora anima/lium ad operandum in pte anteriori. ꝙ̄ in po steriori qꝛ caloris sanguinis cordis pl⁹ pticī/pant vt eis vicinius apppinquant. Genera les autem animaliū ꝓprietates tangit auicē. (sic dicens) Cōmunicant autem quedam aīi malia in membris/ vt homo et equus/ in car ne et in neruo. Discrepant autem inter se i mľ tis. primo in qualitate et habitudine membro rum tam simplicium ꝙ̄ composi toꝝ vt testu/do habet conchas et hericius spinas et homo non. et habet equus caudam et homo non. Item discrepant in quantitate/ vt apertura oculi noctue est magna/ et aptura oculi aqu i le est parua. Item discrepant in numero quia quedam sunt bipedalia/ et quedam quadru/pedalia/ et quedam multipedalia. vt patet in araneis/ quaꝝ qdām pedes habent octo et q̄ dam habent decem. Item in qualitate et i co lore et in figura/ aut in mollicie et duricie/ vt pes bouis est valde durus. pes vero homis est valde mollis. Item discrepant in situita/te. vt patet in mamillis equi et elephantis. nam mamille elephantis sub pectore et equi sub inguine situm habent. Item discrepant i actione vt patet in auribus elephantis cū qui bus pugnat et in naribus suis quibus pug/nat. Item differunt in passione. vt patet in oculis vespertilionis qui sunt valde debiles/ et hirūdinis econuerso sunt valde fortes. vt dicit auic. Itez dnt̄ in animi appetitu. nā quedā

sunt fortis appetitus ad coitum/ et quedam debilis vt elephas et turtur. et quedam appetunt cum omni spē. et quedam tantum cū sua et quedam sunt semp continentia vt apes. Item q̄dam sunt magne auiditatis et voratō nis in edendo. et ideo quedam venantur de nocte vt lupi qui dicunt̄ babala. et quedam d̄ die vt acapiter et aquila. et quedā vtroq̄ tpe scʒ de die et de nocte scʒ cacti. Item in omni animali necessaria sunt diuersa membra sibi inuicem subministantia/ ꝑpter diuersitatem opationū. vnde et ossa sunt necessaria vt sint tocius corpis sustentamentum. cartilagines. necessarie sunt ad defensionem carnis ab ossium lesione. nerui etiam necessarij sunt ad mēbroꝝ coniunctionem et sensus ac motus p mēbra deportationem. et sunt duri ad infasionem/ et flexibiles ꝑpter incuruationem. caro fuit necessaria ꝑpter vacui impletionem/ et caloris vitalis conseruationem. cor necessarium est ꝑpter vite spūum generationem. pulmo ꝑpter necessitatem respirandi/ et frigidi aeris attrahendi ad caloris cordis mitigatōʒ stomachus ꝑpter ciboꝝ p̄mā digestionē. epatis substantia est necessaria ad sanguinis generationem. vene sunt necessarie ad sanguinis per mēbra deportationem. intestina fuerunt necessaria ad fecis depurationem et euacuationem. renes et genitalia ad spēi conseruationem. fel necessarium est ꝑpter digestionis cō fortationem. splen ꝑpter supfluam humoris melancolici recollectōe in caput cum suis contentis fuit necessarium ad tocius corpis ⁊ capitis ꝯiunctionem/ vocis formationem/ ⁊ ad cibi ac potus ad stomachum transductionem pectus necessarium est ad cordis et spūalium mēbroꝝ defensionem brachia et manus ad opationem. latera ⁊ coste ad naturalium mēbroꝝ ꝯseruationem. crura et pedes ad corpis supportationem et voluntariam de loco ad locum corpis motionem. cutis est necessaria ad oīm interiorum ab extrinseco nocumento munimen et pili sunt necessarij ad cutis ꝯseruationem vngule fuerunt necessarie ad extremitatum custoditionem / et etiam in multis animalibus ad defensionem. Ingeminata ē enim natura in singulis animalib⁹ / ut aliquid habeant munimenti contra lesionem et ideo cerui habent cornua/ apri culmos/ et leones vtuntur vnguibus p mucrone. et sic patʒ q̄ in animalibus nihil est supfluū vel diminutum Minora aūt animalia que carent dentibus acutis et vnguibus et cornibus agilitate mēbroꝝ et habilitate ad fugam muniuntur

ut patet in leporibus et damulis et huiusmodi. Itē omne animal generans aliud aīal hʒ oculos p̄ter talpā que habet oculos clausos tela et hec tela data est ei ꝑpter debilitatē visus. Et omne animal habens aures mouet eas p̄ter hominē. Et omne animal spirat. s quedam p vias manifestas vt p os et p nares et quedam p vias occultas scʒ per occultos poros. vt apes et musce/ et animalia corporis anulosi. Et omne animal q̄drupes habens sanguinem habet medullā. et maxime homo multum haber de medulla respectu sui corporis. et hoc fuit necessarium ꝑpter multiplices eius opationes. Et omne animal habēs cornua habet soleas pedis scissas excepto animali vnicorni quod vnum cornu habet in fronte et vnam soleam in pede sicut equus ⁊ omne aīl cornutū cornu habet vacuū p̄ter ceruū et vnicornem. et omne animal cornutū est quadrupes habens scʒ cornua naturaliter/ excepto serpente quodam in egypto qui cornutus inuenitur/ et cerastes a multis nūcupatur. et dico de animalibus cornua habentib⁹ que sunt de natura ossis. nam testudines habent cornua quedam mollia et viscosa tñ cornua non sunt/ sed potius quedam additamēta cum quibus testudines quia debilis sunt visus uias sibi querūt et si qua occurrerint eis dura statim cornua retrahunt/ et inter suas cō chas se recondunt. nam suis conchis vtūtur pro domibus et p castris. Item quedam animalia habent dentes in vtraq̄ mādibula et quedam inferius tantum. et que nō habēt dentes in supiori mandibula/ sunt cornuta. nullū animal hn̄s dentes recurnos/ siue culmos. culmus enim et cornua simul non cōueniunt. et animalia deputata prede hn̄t dētes diuisos/ et acutos/ vt melius possint intrare p̄dam/ et euellere frustum vt lupi et leones. animalia vero domestica vt vacca/ et domesticabilia vt elephas et camelus dentes habēt equales et ꝯtinuos. q. sint vnū/ vt melius comedant herbam/ et equaliꝰ p̄scindunt eam circa terram. nec habet aliquod animal plures ordines dentium in ore q̄ duos exceptis piscibus/ qui p̄ter dentes maiores quos hn̄t serratos/ et distātes in mādibulis/ hn̄t interius dentes quodāmodo insitos/ quibus (vt dicit ar.) recolligunt cibos/ ne aque liquiditate de ore citius diluerentur. vt patet in lupis aquaticis/ lucijs et etiam in multis alijs. In india tamen dr̄ animal esse mōstruosum simile in corpe vrse in crine/ homini in facie/ ⁊ hʒ caput rubeum. sicut miniū / os maximū ⁊ hor

ridum. et in utraqꝫ mandibula tres ordines dentium inuicem distinctorum. cuius extremitates sunt et leonis. et cauda ei⁹ ē similis caude scorpionis agrestis hñtis aculeū. ⁊ pcutit pil suis sicut porc⁹ aggrestis suis setis. et hʒ vocē horribilē sicut vox est tube. et ē veloꝗ curs⁹ et comedit homines/ et inter omnes bestias terre nulla crudelior et monstruosior inuenitur. (ut dicit auicen.) et hec bestia grece uocatur baricus. vt dicit pli. li. viij. c. xxij. Apud medos inquit. (vt scribit belias) est bestia pniciosissima ꝙ mancoram vocant. habēs triplicē dentium ordinem pectinatim sibi alterutruʒ coeuntem. auriculis et facie hominū similis est. glaucos habet oculos et coloreʒ sanguineū/ leoni similis/ cauda scorpionis. modo spiculu ingerens/ et infigens et vocem habet voci hominis similem. vt si misceatur voci hominis fistule et tube. videtur in concentibus cōuenire. ⁊c. vnde idem est aial de quo auic. loqꝉ et pli. Idem omne animal/ gerās animal. hʒ duos renes/ et uesicam. sed animalia ouātia nō habent renes vel vesicā. supfluitas enim humidi in auibus transit in vngues et in pēnas. in natatilibus trāsit in cōchas ⁊ in squamas. et ideo nō indigent membro supflui humidi receptiuo. Itē omne animal habēs cornu et nō habēs dentes supius ruminat ⁊ hʒ plures ventres. vnū valde magnū ⁊ aliū minorē. vnū longum et aliū amplū. ⁊ cā quare habeat multos vētres est multiplex digestio. quia suus cibus est siccus et nō bene masticatus in principio/ ꝑpter auiditateʒ comedēdi. ⁊ ideo oportet iterum masticari. de maiori aūt ventre attrahitur cibus ad os. vt iterꝫ masticetur. ⁊ sic masticatus trāsmittitur ad secundum ventrē vt ibi digeratꝛ. et sic masticare vocatur ruminare (vt dicit auicen.) Itē dicit auicen. li. ij. c. j. ego dico ꝙ omē animal habens sepū. hʒ cerebꝝ pingue. et qd̄ nō habet sepū non hʒ medullā vnctuosā ⁊ omē spirās hʒ pulmonem vel aliquid loco pulmōis. sicut piscis branchos p quos aquā cū aere attrahit ⁊ post emittit. ⁊ omne animal habēs sāguinē habet cor ⁊ epar. quod vero caret sanguine/ caret corde. habet tamē aliquid loco cordis/ in quo est sedes vite. Item omnia animalia gemināntia habēt fel. quedā occulte. vt ceru⁹ equus mulus. et quedaʒ manifeste. solus delphinus caret felle licet generet ⁊ spiret. animalia autē ouantia habēt fel magnū vel paruū. sicut pisces ⁊ serpentes. Item dicit idem ꝙ omne animal habēs sanguinē/ habet semen ⁊ omne sanguinosū generās aliud hʒ quinqꝫ sensus/ nisi quoddā genus muris cuius oculi sunt coopti. ⁊ habet pupillā sub corio. Et vie sensuū in aliquibus sunt occulte. vt aures et nares in piscibus qui audiūt/ vt patet qꝛ fugiunt strepituʒ/ ⁊ olfaciunt. aliter non venirent ad rethe ꝑpter lac ⁊ carnes assas. ꝑpter quas cancri intrāt sportulas piscatoꝝ. (et id dicit arist. vt dicit auicen.) (ꝙ delphini et vnū aliud genus piscium/ ad tonitruuʒ et aliū motum magnū et sonitum repentinum cadūt ad fundum sicut in eis esset epilētia. ⁊ tunc capiuntur ac si essent ebrij. et fugiunt a loco ablutionis alterius piscis interfecti. et fugiunt a sanguine alterius piscis. et fugiūt sordida retia et sportulas immundas. et libenter subintrant nouas. et animalia anulosi copis hñt acutos sensus q̄uis occultos/ ut apes et formice. vnde audiunt a remotis ⁊ olfaciunt/ ⁊ in quibusdam odoribus delectantur/ in quibusdā interficiuntꝛ/ vt odore sulphuris/ ⁊ cōbuste pellis/ et cōbusti cornu cerui. vt apes. nec manēt in loco mali odoris/ ꝫ q̄escūt i loco odorifero/ et etiā vbi est dulcedo. ut dicit idē. Itē vt dicit idē differūt animalia in modo vociferādi/ qꝛ quedaʒ habent vocē forteʒ ⁊ acutā. quedam debilem ⁊ remissam. quedam autē valde modicam siue nullā. et sola animalia hñtia tracheā arteriā ⁊ pulmonē/ et respirātia dant vocem. sed que nō respirāt aliqn̄ faciūt sonitū aliquādo sibilum. ⁊ alia faciētia vocē tonos ⁊ alia maxime vociferant. et garriūt tpe coitus ⁊ amoris. et p ꝑprias voces se cognoscūt ⁊ ad amplexus se inuitant. Item omne animal habens sanguinem qd̄ ambulat/ vigilat ⁊ dormit et omne habens palpebras claudit eas cū dormit. Et oē aial ouās facit somnū tenuem Itē omne animal indiget nutrimēto sibi cōueniente/ et sue cōplexioni respondente. et hoc est necessariū/ vel ꝑpter indiuidui sustentamētum/ vel ꝑpter eius augmētationē/ vel ꝑpter deperditoꝝ p calorem restauratioeʒ. Sed in modo sumendi cibum est magna differētia/ similiter in sumēdo potū. nā animalia gressibilia que sunt cōpleti ⁊ equalis labij suggendo bibunt. vt homo/ equus/ vacca/ ⁊ mulus ⁊c. animalia vero que sunt inequalis labij in quibus scꝫ labiū inferius nō respondet equaliter supiori sed est breuius lambēdo bibunt vt canis/ cattus/ ⁊ huiusmodi. vnde secundū dispositionē labioꝝ p equalitatē quedā suggunt ⁊ quedā lambūt. geminata est natura/ vt canis/ ⁊ cetera lābentia tenuiorē ⁊ lōgioreʒ habeāt linguam ac flexibiliorē/ ut sint habiliora ad aque cōprehēsionē/ et ipi⁹ ad os depor

rationē. multa tamē sūt animalia et quadru/
pedalia que nō bibūt nisi raro/ vt lepores/ cu
niculi ꝛ huiusmodi. quia talium animaliū ci/
bus est valde humid⁹. ꝛ ei⁹ humiditas est ei
loco potus/ et sufficit ad cibi deportationem
ꝑ mēbra et ad caloris phisici mitigationem.
cetera vero aīantia que sunt multe caliditatis
et sicce complexionis vel accidentalis/ vtunt
cibo sicco aut calido/ potu indigent ad predi
cta. et hec est cā ob quā columbe et cetere vo/
lucres que non sunt capaces prede bibūt. q
comedunt grana et huiusmodi/. et ear͞ cibus
est grossus et calidus atq; siccus. aues em̄ ꝑ/
de vtuntur cibo humido actualiter. et ideo n̄
bibunt nisi raro/ et quando bibunt signum ē
infirmitatis/ ꝛ ꝙ in eis est excessus caloris in
naturalis (vt dicit aristo. et etiam auicen.)
Item dicit auicen. ꝙ animalia parui corpis
magis sunt ingeniosa q̄ illa que sunt magni
corporis vt patet in araneis apibus et for/
micis quorum opa sunt ita subtilia ꝙ ad si/
milia facienda sensus hominis non attingit
Supplet enim in eis natura in sensu et inge
nio. qđ illis videtur deficere/ in fortitudine ꝛ
virtute. (vt dicit idem. Item vt dicit solinus
in libro de mirabilibus mūdi circa finem.
Omne animal habens dentes serratos ē gu
losum/ et bellicosum. vt patet in cane/ panthe
ra/ leone. et vrso. ꝛ femine talium animaliū fi
lios generant incōpletos vt canis cecos/ ꝛ vr
sa generat frustra carnea ꝑ lineamenta nō di
stincta que cubat illa sub ascellis suis sicut gal
lina supra oua/ et lambendo paulatī formet
ea/ donec formā recipiant debitam et figuram
panthera siłr et leena filios ꝑereant/ sed non
ꝑfecte effigiatos/ nec completos. Itē om/
ne animal faciens multos filios/ primo nescē
tem magis diligit/ et magis sibi reputat natu
ralem. ideo quedam animalia deuorant fetus
suū ꝑter primū/ sicut porce quedam facere sūt
consuete. vt dicit idem. Item idem in om/
nibus animalibus facientibus filios incom
pletos/ causa incōpletionis gulositas est. q
si expectaret natura vsq; ad cōplementum/ su
gendo interficeret matrem ꝑpter immoderā
tiam appetitus. et ideo celer in talibus ē na/
tura vt citius nascantur et vt citius oriantur/
ne parentes nimis grauentur. Item q ꝛ a/
nimalia talia generata sunt bellicosa./ ꝛ ꝑpt
victum vt dicit auicen. sibi inuicem odiosa/ in
geminata est natura remedium ad spēi salua/
tionem ꝛ multi filij pariter pereantur/ ut si for
san multi pereant in bello/ saltem in paucis.
spēs conseruetur/ et saluetur. et ideo lupa pa/
rit multos filios sicut et canicula. similr̄ vt vi
pera dr̄. xx. filios parere simul (vt dicit idem)
et ideo cum filij vipere multi simul uiuant in
ventre ex auiditate nutrimenti multū suggunt
et attrahūt de humore. vnde mater tot nutri/
re nō sufficiēs/ deficit ꝛ moritur/ anteq̄ possit
ad plenū filios suos parturire. Item dicit
aristo. ꝛ auicen. ꝙ aīalia habētia dentes con
iunctos ꝛ solulares sūt paucorū filiorum. ha
bentia vero dētes diuisos ꝛ acutos ꝛ pedes
multe fissure. sunt multorū filior͞ ꝛ multi sper
matis. Et aīalia habentia puum corpus plu
ris generationis sūt/ q̄ animalia magni cor/
poris. ꝛ aīalia que paucioris sūt generatiōis
pauciora habēt vbera ꝛ dn̄a quo ad situm. ꝛ
ideo canicula habet multas mamillas/ simili
ter et porca que sunt multor͞ filior͞. Item
animalia supflui coitus et cōtinui sunt breui
ores vite/ q̄ illa que raro coeūt/ et tpate. et ꝑ
pter hoc eunuchi diutius viuūt. q neruus ei ꝑ
scinditur/ ꝑ quē descendit semen. Item di
cit galie. libro de spermate. et huiusmodi rōem
assignat auicen. in libro de animalibus/ (vbi
dicit) sperma inquit đ semine bono et pleno
digesto quod iam est conuertibile in mēbror͞
nutrimentum. et ideo quando homo eijcit il/
lum humorem seminalem multum discolorat
et debilitatur corpus eius/ magisq̄ si quadra
gesies exiret tantus sanguis de corpe. q sper
ma est res abilitata ad transeundum in mem
bra. et ideo quando exit aufertur mēbror͞ nu
trimentum naturale/ et fit magna deperditio.
spūm et virtutum in corpore animalis vnde
frequens coitus et immoderatus est causa q̄/
re corpus dissoluitur/ et sic vita ꝑ consequens
breuiatur. et ideo elephas diutissime viuit/ q
castitatem amat et libidini raro vacat. (vt di
cit idem. et hucusque aristo. et auicen. et soli
nus. (. Ista autem in dictis vniuersalib⁹ tra/
ctat de animalibus ꝑut sunt humani corpis
nutritiua. nam quedam animalia cōueniunt
humane complexioni vt agni/ edi/ et porci in
ter domestica/ cerui ac capreoli inter siluestria
et quedam omnino ꝯtrariantur et hoc in ni/
mio calore/ vt tyri et serpentes. vel in nimia
frigiditate vt aranee et scorpiones quedā vero
nature hominis dissimilia sunt/ sed tn̄ nō om
nino repugnantia nec mortifera/ sicut sunt he
ricij/ lepores atq; vulpes/ et cetera animalia.
habentia grauis odoris carnes. talia em̄ aīa
lia pessima ꝑbent humano corpi nutrimenta
Siluestria autem animalia sunt calidiora et
sicciora et macillentiora q̄ domestica. tum ꝑ
pter propter motus continuitatem et propter

inhabitati aeris caliditatem. tū etiam ppter nutrimēti sui siccitatem. et ideo carnes habēt duriores et in digestibiliores. quod patet qr earum carnes occise non ita cito putrescunt/ sicut domestice. vnde omnia siluestria min⁹ sūt sapida/ minus nutribilia/ ꝙ domestica. excep tis capriolis siluaticis/ que ceteris saporosiores sunt et laudabiliores/ et nutribiliores cor pora enim eorum ex motu rarificantur/ et humores subtiliantur/ et pori aperiuntur. et humores qui sunt causa grauitatis odoris dissoluuntur. et sic saporosiores ratione motus/ et laboris accidentaliter efficiuntur. nam per huiusmodi discursus tempatur eoꝝ naturalis frigiditas. et ideo in animalibus siluaticis magni exercitij et multi motus grauitas saporis et odoris amputatur et tenerior efficitur caro apertis poris/ et resolutis humoribus/ earum caro facilius et citius digeritur ⁊ membris in corpator. et rōne sue siccitatis naturalis/ tardius a membris dissoluitur. Inter ista autē animalia quedam nutriuntur etiā in locis humidis et aquosis. et eoꝝ carnes multum sunt nutritiue/ et velociter digerunť/ sed cito a mēbris dissoluuntur. quedam vero pascuntur in locis siccis et montuosis. et ideo eorū carnes sunt laudabiliores/ et in custodienda ⁊ regenda sanitate communiores/ et confortatiue/ et duratione in mēbris pfectiores. animalia autem que domesticantur/ et pascuntur in domibus carnes habent viscosiores ⁊ grossiores ppter multas comestiones/ et cibi sui corruptiones. et durioris sunt nutrimenti. et ad digerēdum in stomacho et epate tardiores. (naꝫ vt dicit hypo.) ad cognitionem bonitatis nature animalium/ quo ad corpus nutriendū cōfert scire loca ⁊ pascua vbi nutriuntur. aerem humidum vel siccuꝫ in quo conuersantur/ ꝙtitatem motus et quietis qualiter scilicet in exercitio vel ocio naturaliter vel accidentaliter disponuntur. animalia autē que naturaliter sūt domestica/ minoris caloris sunt/ et maioris humiditatis/ quā siluatica. et ideo eorum carnes sunt molliores/ et ad digerendum faciliores. ex multa enim quiete pori clauduntur ⁊ per inclusum calorem humores grossi dissoluūtur. vnde carnes molescunt et attenuātur. ⁊ quia nimium comedunt et bibunt/ augmentantur eoruꝫ supfluitates/ et piguedines multiplicantur. et ideo talium animalinm corpora sunt multum nutritiua et sapida et p corp⁹ ⁊ venas facile penetratiua ex multitudie. n. viscositatis ⁊ hūiditatis/ corruptiōi ⁊ putrefactiōi sūt uicina ⁊ humoris supflui generatiua. ⁊ ꝙuis naturaliter nutriant tū propter excessū hūiditatis cito a mēbris dissoluūť et sic accidētaliter min⁹ ꝙ siluatica nutrimēti corpi administrant. quia siluatica et si paꝝ nutriant/ veruntamen quia dura sunt et ad dissoluendum tarda in mēbris quibus assimilantur. diutius pseuerant/ et ideo accidentaliter anti qui ea nutrire asserebant. In omni etiam genere animalium/ masculina sunt calidiora feminis/ et minoris humiditatis. et ideo subtilioris et laudabilioris nutrimenti sunt carnes masculoꝝ ꝙ feminaꝝ. excepta carne capri᷑ q̄ in femina laudabilior est naturaliter/ ꝙ i mare. nam in femina eius humiditas tempat siccitatem complexionalem. sed masculina caliditas intendit siccitatem masculi naturalē. et ideo laudabilior est caro feminina in hac spē ꝙ masculina. quia magis est tempata et a siccitatis excessu elongata amplius. et hoc siue sit recens siue antique. et maxime qū lacti est adhuc vicina. quia tunc eius naturalem siccitatem tempat/ et laus lactis/ et laus feminei tatis. Animalia uero castrata/ inter cōplexionem maris/ et femine sunt mediocria. naꝫ carnes castratoꝝ minus calefaciunt masculis pl⁹ feminis. et tardius maribus citius feminis digeruntur et ideo minoris sunt nutrimenti/ et deterioris masculis/ et maioris feminis bonitatis. Et est regula/ ꝙ inter animalia naturaliter humida meliora sunt/ etate pfecta. ꝙ i pfecta. Item naturaliter femine sunt meliores masculis. et hoc in etate impfecta poti⁹ ꝙ pfecta. vt dicit idem Item variatur bonitas animalium ex diuersitate etatum. nam animalia valde lacti. uicina. sunt magna humiditatis. et viscositatis et lubricitatis. et ideo eorum carnes flegmaticas supfluitates generantes sunt. vbi sicce sunt naturaliter sicut bouine et caprine/ et talium animalium carnes in tali etate sunt laudabiliores. maxime si nutrita fuerint bono lacte Meliores sunt autem carnes animalium a lacte sepatoꝝ quia minoris sunt humiditatis/ et viscositatis/ et tempate soliditatis. In etate vero iuuencula. quando animalia sunt in statu. tunc sunt eorum carnes duriores et sicciores et maxime si animalia sicce fuerint complexionis. et ideo ad digerendum sunt eoꝝ carnes duriores. membroꝝ tamen confortatione sunt. laudabiliores et in duratione plusꝙ in regenda sanitate. vt dicit idem in. iiii. etate vero decrepita. quo ad esum plus sunt inutilia. duplici de causa. qr uicina sunt caloris naturalis extinctioni et. humiditatis substantialis consumptioni et

⁊ iō eoꝝ carnes sunt durissime. et ideo omnī
no indigestibiles maxime si sicce fuerint cō /
plexionis. Et ideo est generale inter omnia a
nimalia volatilia ⁊ gressibilia/dum sunt cre/
scentia/ꝙ sunt quo ad nutrimentum laudabi/
liora ꝙ̄ post declinationem ad senium/ ⁊ ma
gis sunt annosa (vt dicit idem.) Jtē est diuer
sitas ex parte nutrimēti. nam que pascuntur
in montibus sunt melioris sanguinis /⁊ sub
tilioris/⁊ acutioris/propter paucitatē cibi.
que vero nutriunt̄ in palustribus/sunt sāgui/
nis grossioris/⁊ maioris pinguedinis/⁊ mi/
noris caloris/⁊ āplioris opilationis. Aīalia
aūt pascētia maiores herbas vt boues macil
lentiora sunt ī hyeme ꝙ̄ ī vere /vel estate/qm̄
eis deficiūt nutrimēta. ⁊ ideo post mediū ve/
ris/vel antea/ingrassantur/⁊ augmētantur/
⁊ eoꝝ carnes sunt saporosiores/ ⁊ laudabili
ores. ꝓpter habundantiā congrui alimenti.
Animalia vero minutas herbas pascētia/ab
initio veris/vsqꝫ ad mediū estatis sunt grassi
ora ⁊ teneriora ⁊ bonitate carnis laudabilio
ra/qꝛ tūc competentia inueniunt nutrimenta.
Sunt ⁊ alia aīalia/pascētia ramoꝝ ⁊ virgu /
laꝝ extremitates. ⁊ ista sunt bōa ab initio esta
tis vsqꝫ ad hyemē/qꝛ tūc sūt rami teneriores.
vñ aīalia que minutis vtūtur herbis ⁊ siccis/
meliora sunt ꝙ̄ illa que humidis herbis nutri
untur. ⁊ illa que teneros ramos comederunt/
atqꝫ frondes/meliora sūt ꝙ̄ illa que domi fru
ctibus alūtur/sunt multū comedentibus ⁊ bi
bentibus meliora/nā tā montuosa ꝙ̄ campe
stria animantia ex frequentia sui exercitij atqꝫ
motus quē domi nutrita sūt meliora. nā sub
tilioꝛ aer ⁊ siccioꝛ a talibus attrahitur ratione
discursus. vñ minuuntur humoꝝ superfluita
tes ⁊ desiccantur/⁊ sic sue cōplexiones tēperā
tur. Econuerso aīalia q̄ domi nutriunt̄ ex par/
uitate puri aeris/⁊ defectione motus/ ⁊ mul
titudine cibi ⁊ potus ⁊ in cibi cōplexione mi/
nus laudabilia inueniuntur. Diuersificantur
iterum animalia scḋm pinguedinem ⁊ maciē
⁊ mediocritatem/ nam que sunt crassissima /
sunt pessima quo ad esum/nocent enim dige
stioni quia super cibum natant/⁊ cibum in /
flant/⁊ vires stomachi emolliunt/⁊ lubricita
tem ⁊ viscositatem tribuunt stomacho ⁊ indu
cunt. ⁊ ideo nimia pinguedo/humidum sto /
machum dissoluit/deficiente contentiua ⁊ cō
fortatiua ⁊ expulsiua virtute. stomachum ve/
ro calidum nimis incendit/sicut ignis exteri/
us accendere pinguedinem consueuit. ⁊ ideo
preceperunt antiqui/vt ꝺ crassissimis anima/
libus sola caro rubea denudata/cōiter cōme
datur. Animalia vero macilenta/sunt neruo
sa ⁊ parum sanguinis habentia/⁊ parū hu/
mida. ⁊ ideo parum nutrimenti/corpori hu /
mano ministratiua/sed inter animalia que in
ter maciem ⁊ crassiciem sunt media/sunt tem/
perantiora ⁊ laudabiliora/cum nō tantū pin
guedinis habeant vt calorē incendant/⁊ vi
res stomachi lubricent. nec tantum macie/ vt
naturam infrigident/ ⁊ a sanguine eā depau
perent/siue priuent. Jtem inuenitur diuersi
tas in animalibus ſm tempoꝝ mutationem
nam quedam animalia in vno tempore a me
dulla ⁊ sanguine depauperantur/qui ī tem/
pore opposita plena inueniuntur. ⁊ hoc sensi
biliter patet in conchilibus maris/⁊ in cere /
bro hominis. ⁊ forsan cuiuslibet aīalis (vt ex
presse dicit aristo. li. de proprietatibus elemē
toꝝ) ⁊ ideo multi in vna parte mēsis vel anni
infirmātur/qui in tꝑe opposito tuti ab oī ifir/
mitatis īpetu cognoscūtur/vt pꝫ in lunaticis
melancolicis/⁊ caducis/ de hoc quere supra
in. c. de luna. sic̄ dicit auiceñ. de symia. ꝙ ſm
īmutationē tēpoꝝ/ ⁊ maxīe scḋm lune cursum
letat̄/vel tristat̄. sic ⁊ quedā aīalia in vno tꝑe
macerātur/quātū cūqꝫ victualia tūc habūdāt.
⁊ eadē in tꝑe opposito dormiēdo īpinguātur
sicut dicit auice. glires inquit tꝑe hyemali nō
mouent̄. sꝫ iacēt sicut mortue ⁊ nihil comeden
tes/dormiēdo impinguāt̄. repūt vero in tꝑe
estatis ⁊ se mouēt in estate ꝯ estū solis. Simi
le narrat de hyrūdinibus ⁊ quibusdā alijs a/
uibus/que q̄i mortue inueniūtur in arboꝝ cō
cauitatibus tꝑe hyemali/que postea vires re
sumunt/⁊ quasi dormiēdo fortiores effecte/
agiles se oñdūt tꝑe estiuali. Est sic vrse/scḋm
auicē. ⁊ aristo. ⁊ solinū/post cōceptū multo tē
pore in locis abditis se abscōdūt/ ⁊ tūc tēpis
penitus cibū nō assumūt. quere infra. c. de vr
so. Sic ⁊ pisces vno mense impinguāt̄/ ⁊ sta
tim in sequēti tꝑe macerātur. ⁊ quedē īpiguā
tur vēto septētrionali/vt pisces lōgi. ⁊ q̄dam
meridionali/vt pisces āpli. ⁊ q̄dā tꝑe pluuia
li (sicut ibidē dicit aristo.) aqua inquit pluuie
ꝯducit omnib⁹ testei corei ꝑter piscē qui dr̄ roi
tear/q̄ si gustauerit ꝺ aqua pluuiali/ipso die
morit̄. in quibusdā nocet pluuia qm̄ excecat
eos si fuerit multa. Siłr quedā aīalia vno tē
pore se renouāt/⁊ sua supflua deponūt ⁊ im
mutāt/vt cācri suas testes/cerui cornua. ⁊ ac/
cipitres plumas suas. sicut et̄ dicit ysa. carnes
animaliū in quib⁹ dñat̄ siccitas ⁊ caliditas /
vt cameline in estate sunt illaudabiles/ sed in
hyeme sūt cōueniētes/⁊ carnes animaliū que
sunt calide ⁊ hūide/vt arietine vel ouine/vel

minuta animalia vt porcine in vere sũt bone ꝛ in autũno competentes. frigide autem ꝛ sic ce sunt illaudabiles vt caprine frigide ꝛ humi de/ vt porcine a medio estatis vsq; in finem sunt optime. in hyeme pessime. In vere vero ꝛ autũno sũt mediocres. vnde dicit hypo. ca ro inquit porcina in estate est bona in vere ꝛ autũno minus bona/ sed in hyeme maxime il laudanda. caprina in estate bona. pecorina ĩ vere. bouina in fine veris ꝛ in principio esta/ tis est laudabilis. Carnes autem animalium prout sunt ordinate ad humanum esum vari/ antur scd̃m diuersam preparationem. naꝫ vt dicit ysa. animalium carnes aliquando assã/ tur/ aliqñ etiam frixantur. aliqñ cum sale ꝛ aq̃ elixantur. Assate ꝛ frixe sunt grossiores in nu/ triendo/ ꝛ sicciores/ ꝛ ad digerendum durio/ res/ qꝛ humiditate eaꝝ cõsumpta ab igne con trahunt siccitatẽ. vnde non sunt carnes multũ pingues comedẽde nisi asse/ vt humiditas il/ laudabilis ab eaꝝ subã extrahatur. carnes au tẽ elixe sunt humidiores ꝛ ad digerendum fa ciliores/ quia aqua tẽperat eas ꝛ humectat. aliqñ aũt in aqua in qua elixantur/ apponũ tur species ꝛ fiunt diuersa condimenta/ q̃ car nes custodiãt in natura ꝛ bonitate sua/ ꝛ eas reddãt tam in odore q̃ in sapore meliores / ꝛ ad diuersos morbos expellẽdos amplius ef/ ficaces. Decet aũt carnes animalium siccoruꝫ ꝛ macroꝝ elixari. humidoꝝ vero ꝛ pinguium assari. mediocriũ autem inter istas diuersis cõ dimentis preparari. Sic autẽ ista preparatio materialiter fit/ qꝛ alique inueniuntur carnes animalium que sunt salubres ꝛ conueniẽtes assature. ꝛ sũt illaudabiles elixate. melior. n. est caro caprina ꝛ bouina elixa/ q̃ assa. porci/ na ꝛ pecorina assa est melior/ q̃ elixa. naꝫ per elixationem sicce carnes humectãtur. ꝛ p assa tionem humide desiccantur. ꝛ ideo porcinam ꝑpter suam humiditatem bonum est assare/ ꝛ caprinã seu bouinã ꝑpter siccitatis excessum elixare eorũdem etiam animaliũ carnes scd̃ꝫ hm̃oi accidentia variantur. naꝫ caro porcina assa per assationem melioratur ꝛ minus bo/ na efficitur per elixationem. caprina vero meli or est elixa/ ꝛ peior qñ ẽ assata. similiter ꝛ bo uina. ꝛ sic de alijs est iudicandum. (hucusq; ysa. in die.) Item ordinãtur animalia non solum quo ad corporis nutrimentum/ imo et quo ad remedium morboꝝ/ ꝛ multiplicẽꝫ me dicinam. Omniũ animaliũ/ tam iumentorũ q̃ reptiliũ ꝛ bestiaꝝ genera. creata sunt ꝑpter optimũ hominis vsum. vt dicit phũs ꝛ Io. damã. sed hoꝝ quedam ꝑpter esum vt pecu/ des/ cerui/ ꝛ huiusmodi ꝛc. quedam propter hominis ministerium/ vt equi/ asini/ boues ꝛ cameli ꝛ hm̃oi. alia ad hominis iocunditatẽ vt syrene/ simie/ atq; paui. Animalia etiã cre ata sunt ad hominis exercitationẽ/ vt suaꝫ co gnoscat homo infirmitatem/ ꝛ dei timeat po testatem. adeo enim creati sunt pulices/ ꝛ pe/ diculi/ sicut leones/ tigrides/ atq; vrsi. vt in p̃ mis recurrat homo ad ꝓprie infirmitatis reco gnitionẽ/ ꝛ territus a secũdis. s. a reptibilib9/ ꝛ a feris/ refugium habeat ad dei nominis in uocationẽ. Sunt insup creata aĩalia/ ad sub/ leuandã multiplicis infirmitatis humane ne cessitatẽ. vt carnes vipe ad tyriacã. ꝛ fel thau ri/ ꝛ alioꝝ animalium ꝛ auium/ ad oculorum caliginem amouendaꝫ. pellis serpentis deco cta in oleo/ doloreꝫ auriuꝫ mitigat miro mõ vt dicit dyas. i libro ascalapij. de occultis mẽ broꝝ virtutibus dĩ. patiens emoroidas/ si se derit super pelles leonis recedẽt ab eo. ꝛ qui linit corpus suũ cũ sepo renũ leonis / aut qui inungitur eius fimo fugiunt ab eo lupi. Itẽ ibidẽ dicit idem si quis suspẽdit caudã fems lupi/ ad presepe vaccaꝝ nõ appropinquãt ei lupi. Item dicit as. Oculi vrsi eruti/ ꝛ super dextrũ brachiũ hoĩs ligati/ mitigant quarta/ nam eius. Itẽ dentes canini lupi curant il/ los qui lunaticã sustinent passionem. vt dicit idem. Simile dicit pic. ꝛ pli. ꝛ dicũt q̃ si ocu lum lupi erutum viderint quadrupedia dome stica fugiunt/ atq; timent. In libro macro. di cit constan. pili canis albi nullã maculam ni gredinis in se habentis si fuerint suspensi cir ca collũ patientis iuuant epilenticũ ꝛ ꝓhibet eius casum. Simile dicit pic. in li. romanorũ fiat inquit anulus ex vngula asini nigredineꝫ non hñtis ꝛ induat eũ epilenticus/ iuuat ꝛ ꝓ hibet eius casuꝫ. Et dicit q̃ fel taurinũ sub vm bilico inunctũ soluit ventrem. Dicit etiã ideꝫ dens serpentis eradicatus dum vixerit/ suspẽ sus super quartanariũ soluit quartanaꝫ eius ꝛ si fumigaueris domũ cum pulmone asini/ mundas eã ab omni reptili ꝛ serpente. Has ꝛ multas alias virtutes admirãdas. dicit pli. in mẽbris animaliuꝫ latitare. sicut in naturis animaliuꝫ particulariũ post dicetur/ qꝛ nihil est in corpore animalis/ qd̃ careat manifesta/ vel occulta medicina. nam pellis ꝛ pilus/ cor/ nu/ ꝛ vnguis/ caro ꝛ sanguis/ non sunt sine re medio/ nec ipse fimus. Sꝫ hec ad presens di cta generaliter hic sufficiant.

d Escriptis animaliũ ꝓprietatibus ꝛ naturis in generali/ restat descri bere dei gratia quorũdã aĩalium

et reptilium proprietates in singulari/ ⁊ hoc ꝑ ordinem alphabeti.

Aries est pecus laniferum animo placidum/ naturaliter mansuetum (vt dicit Isidorus libro.xij.capitulo.i.) Est autem dux ⁊ princeps ouium/ ⁊ ideo dedit ei natura fortitudinem. Decuit.n. arietem ducem ceterarum ouium ⁊ tutorem/ alijs eē viribus fortiorem. ⁊ ideo vt dicit Isidorus aries veruex a viribus est dictus eo ꝙ tanꝙ vir ouium/ cum sit masculus ceteris videntibus sit amplius virtuosus vel vt dicit idem Isi. veruex est a verme dictus/ eo ꝙ vermem habeat in capite/ cuius pruritu excitatꝰ caput concutit fortissime/ ⁊ quicquid sibi obuiat dure ferit/ ⁊ iō aries ab ares grece quod dicitur virtus latine/ est vocatus. quia in gregibus masculi dicuntur arietes/ quia ad fecūdandas oues virtuosi sunt atꝗ fortes. nam corporis magnitudine ⁊ virium fortitudine/ ⁊ cum virtute oues alias precellunt. dicitꝰ autē aries ab aris. quia vt dicit Isidorus. hoc pecus primum fuit in aris a gentibus immolatum. vnde dicitur ideo aries/ quia mactatur ad aram. vnde ſm legem mosaicam aries fuit animal potissime mundum/ ⁊ ad sacrificium ⁊ ad esum. nam pro peccato populi conuenienter offerebatur. ⁊ quia findebat vngulam pariter ⁊ ruminabat/ a populo cōmedebatur. ⁊ vt dicit Isidorus libro.xij. bidentes quondam dicebantur/ eo ꝙ inter octo dentes quos habent/ duos habent altiores ⁊ ideo eos gentiles maxime in sacrificium offerebant. vt dicit idem. De ariete autem singulariter dicit plinius libro. viij. ca. xlvij. arietis naturale est agnos fastidire/ ⁊ oues antiquas sibi obuias consectari. nam ipse melior est ⁊ vtilior in senecta. Et cum respectu ouium ferox sit animo eius ferocitas cohibetur/ si cornu eius iuxta auriculam perforetur. ⁊ dextro testiculo preligato feminas/ sinistro vero stricto mares gignit. in vento aquilonari mares procreat. in flatu austri femias generat/ ⁊ quales venas aries sub lingua gestat/ tales fetus in vellere generat. naꝫ si nigras habet venas fetus in vellere niger erit. ⁊ si albas/ albus. ⁊ si varias/ varius in vellere apparebit. Idem dicit aristo. ⁊ etiam auicenna. (quere infra de oue) frontem habet aries durissimam/ corneam duriciem fere prestantem. sed timpora habet debilia/ ⁊ quodammodo cartilaginosa/ ⁊ ideo ad munimentum partis debilioris dedit natura cornua magna/ circa timporum loca ad modum scuti rotundi reuoluta/ que tamen in extremitate aliquantulum sunt acuta. vt eorum duricie ⁊ fortitudine/ caput defenset/ ⁊ eorūdem acumine aduersarios impetat ⁊ impugnet. vt dicit idem. sine enim armis defensionis/ non decebat naturam gregis relinquere defensorem. ⁊ ideo duo dedit natura sibi cornua/ ad modum circuli replicata/ vt caput proprium quod ex se est infirmum protegat. ⁊ contra aduersarios armis munitus se audaciorem ex armorum confidentia exhiberet. ⁊ ideo securius precedit gregem. ⁊ erecto capite/ ⁊ fixo pede vngula diuisa vestigio firmius terram premit. vellus habet pinguius. ⁊ in vellere prolixius pilos diffundit. fortiori etiam corio/ siue spissiori cute/ contra extrinsecas aeris calidi vel frigidi iniurias se defendit. ⁊ ideo sue cutis superficies/ ratiōe sue fortitudinis coriariorum violentas arces preceteris ouium pellibus sustinet. ⁊ ad diuersorū telorum recipiendam impressionem habiliorem se prebet. (vt dicit idem) tempore amoris pugnat pro vxoribus suis. ⁊ aduersarios cornibus impetit. ⁊ vt melius ipugnet ⁊ fortius contra resistentem retrocedit resiliendo/ ⁊ cum impetu hominem ferit. De arietibus etiam dicit auicēna libro. viij. arietes inquit ⁊ capri vadunt multum inuanum/ in hyeme nō se abscondunt propter frigus. ⁊ aliquando exeunt de loco calido ad locū frigidum. ⁊ quādo pluit non fugiunt a pluuia quousꝗ moriantur. ⁊ arietes naturaliter sequuntur capros ⁊ quiescunt omnes quousꝗ pastor vnum accipit ex eis/ ⁊ facit ipsum antecedere/ ⁊ sequūtur alij. ⁊ timēt naturaliter tonitrua/ sicut oues que si impregnate fuerint/ ⁊ audierint tonitruū/ abortiunt pre timore. ⁊ ante mediā noctem stant simul cum ouibus ⁊ dormiunt. ⁊ post sparsim in dormiendo super latus alternant vices. nam a vere vsꝗ ad autūnuꝫ/ dormiunt in vno latere/ ⁊ deinde vsꝗ ad ver dormiunt in altero latere ⁊ dormiunt erecto capite/ nisi quando infirmantur. ⁊ rumināt cibos ⁊ masticant dormiendo sicut ⁊ vigilando. ⁊ si contingat eos errare non redeunt nisi a pastore reuocentur. (Dicit ad hoc ysa. in die.) ꝙ arietes in iuuentute manentes/ minoris sunt humiditatis ⁊ viscositatis/ ꝙ agni lactantes ⁊ hoc propter etatem eorum complexioni dominantem. ⁊ ideo ipsorum carnes sunt carnibus agnorum ⁊ ouium meliores. ⁊ meliorem sanguinem generantes/ maxime si sunt

castrati. quia eorum caliditas humiditate accidentali temperata est. vnde sunt boni saporis. sed quando sunt decrepiti in caloris sunt defectu si non sunt castrati ex etate. si vero sūt castrati τ decrepiti/ duplici carent causa caloris scilicet testiculorum τ etatis. τ ideo eorum corpora sunt frigida τ sicca ad modum ligni et duriora et insipidiora. tamen respectu caprarum et boum et huiusmodi que in decrepita etate sunt pessima/ corpora arietum que naturaliter calida sunt et humida ceteris decrepitis naturaliter frigidis et siccis simpliciter sunt meliora. hucusq ysa. in die. Item dicit aristo. et auicēna libro vi. q arietes et capri sicut τ cetera animalia/ habent propriam vocem per quam se clamant τ vocant feminas tempore coitus τ amoris. potantes aquā salsam/ anticipant coitum τ citius mouentur ad amorem. τ quando arietes senes mouentur citius ad amorem τ coitum q iuuenes in tempore determinato/ signum est bonitatis temporis in anno illo. τ si in illo tempore excitentur iuuenes citius ad amorem/ signum est pestis future super oues in anno illo. (vt dicit idem.

Agnus vt dicit Isidorus a greco vocabulo dicitur quasi pius/ nā inter omnia terre animantia/ maxime inuenitur innocens τ mansuetus. nullū enim ledit dente/ nec cornu nec vngue. τ quicquid in eo reperitur totū vtile est/ qꝛ caro ad cibum/ pellis ad varium vsum/ pilus ad indumentum/ fimus ad terre impinguationē/ vngula τ cornu ad medicationem τc. vel vt dicit Isi. libro .xij. latini agnū ab agnoscendo putant dictum. eo q pre ceteris animalibus matrem suā noscat/ adeo vt si in magno grege errauerit. statim balatu vocem noscat parentis tempore autumnali. vernales autē sūt corpore maiores robustiores viribus τ pinguiores/ q sint autumnales vel hyemales. In aliquibus tamen regionibus/ multi hybernos agnos preferunt vernis. τ dicunt hoc solū animal vtiliter nasci pruina (vt dicit plinius libro. viij. c. xlvij.) τ dicitur ibidem q agni concepti flante vento aquilonari sunt meliores/ q concepti flāte vento australi. tūc enī mares generantur. talem enī colorem habēt agni in lanificio seu in vellere/ qualem habēt parentes in lingue venis. nam si vene fuerint albe/ τ agni erūt albi. τ si nigre/ nigri. τ si varie varij (vt dicit idē) in suggendo poplices anteriores flectunt. τ vt mater ei plus lactis tribuat/ capite matris vbera premit. balatu querit matrem. qua inuenta/ cauda mani blādiendo/ erecto capite mammas querit. τ nisi caput prius erigat/ nunquam suggit. pilum habet subtilem τ crispum multipliciter in se reflexum. multum nocet agnis frigus/ τ maxime tempore fluuioso. de societate gregis gaudet/ quando solitarius est dolet plurimum atq timet. ante gregem salit/ τ saliendo ludit. quando videt lupum timet vehementer/ τ subito fugam arripit. sed post pre timore stupidus/ subito gradū figit. τ fugere vlterius nō audens/ sibi non balatu/ sed potius simplici vultu parci petit. captus ab hoste/ ligatus a carnifice/ nec cornu nec dente se defendit τ siue spolietur vellere siue cute sicut animal innocuum obmutescit. siue enim ducatur ad pascua/ siue deferatur ad victimā nec gemit/ nec remurmurat/ nec calcitrat sed obedit (vt dicit plinius.) agnos dimittere solitarios est periculosum. quia si superuenerit forte tonitruum de facili moriuntur. Nam agnus naturaliter debile habet caput. τ ideo remedium est eos simul aggregare/ vt ex cōiunctione mutua animentur/ τ presentia plurium confortentur.

Agnus anniculus etate vnius anni est completus. qui infra vnius anni spacium / tanto est melior / quanto a lacte remotior est. nam a lacte eius humiditas complexionalis augmentatur/ sꝫ per separationem a lacte intenditur eius calor τ superflua humiditas temperatur. maxime si manserit adhuc non castratus. (vt dicitur apertissime in dieta.) agnus enim anniculus corpore integer. τ carne mundus aptus ē ad sacrificium τ ad esum/ etiam si fuerit vellere maculosus. non enim reprobat agnū a sacrificio macula velleris. nisi sit feditas vel corruptio in carne interi⁹/ vel in cute. vt dicit gl. super exo. xij.) τ super malachiam dicit hieronymus. τ super leuiti. non impedit inquit sacrificium varietas maculosi velleris/ si corp⁹ fuerit integrum τ non subfuerit scabies in superficie ipsius cutis. agnus igitur anniculus vt dicit plinius libro viij. c. xlvij. deorum aris fuerat aptus. τ tam in vsu vellerum q in vsu carnium/ vsibus hominum est necessarius τ ideo sicut propter sumptus hominum excolūtur τ custodiuntur corpora boum. sic oportet vt habeatur diligentia circa custodiam omiū τ agnorum. (dicit etiā dias.) q agnus fimū habet nigrum qui si cum aceto dissoluatur τ cathaplasmetur/ nigras emēdat maculas/ fla

nos corporis tollit/ ignem sacrum curat. mi⸗xtus cum cera et oleo combusturas sanat.

gna est arietis filia que minoris est corporis ⁊ maioris humiditatis q̄ sit agnus ratiōe feminee cōplexionis (vt dicitur in die.) cuius ratione dū est lactans maioris est viscositatis ꝓpt̄ hūiditatis sup̄fluitatē. tam ex etate/ q̄ ex ꝯplexione/ cui⁹ corpori dn̄atōnem. ⁊ ideo qđ ex eius carne generatur flegmaticum est ⁊ viscosum. ac difficulter digeritur. ⁊ digestū a membris vix dissoluitur ratione viscosi ⁊ glutinosi humoris qui inde generatur. a stomacho tamen facile descendit/ ratione sue lubricitatis ⁊ humoris (vt dicit ysa.) ⁊ eius carnes meliores sunt assate q̄ elixe/ quia consumitur superflua carnis humiditas vi caloris. maioris tamen simplicitatis/ ⁊ timiditatis est agna q̄ agnus. quia minus habet caloris naturalis femina q̄ masculus/ ⁊ ideo minus est animosa. propter qđ etiam caret cornibus/ quia essent ei superflua cum propter defectum audacie eis nesciret vti (vt dicit auice.) Dicit etiam aristo. libro. vij. agnis accidit egritudo/ quando nimis impinguantur circa renes/ quia si operiantur sepo renes moriuntur. ⁊ multiplicatur sepum propter bona pascua. ⁊ ideo arceantur a pascuis/ ne nimis impinguentur. quere infra de oue.

a Per est porcus siluestris vel agrestis quia seuissimus est ⁊ immitis (vt dicit Jsid. libro. xij. c. i.) ⁊ dicitur aper quasi a fera feritate quia secundum quantitatem sui corporis ferus est ⁊ crudelis vnde ⁊ apud grecos aper kiagros idest ferus vulgariter nuncupatur. dicitur autem a latinis verres eo q̄ grandes hz vires (sicut idem dicit ibidem) secundum autem pli. ⁊ auicen. etiam aper est animal valde seuum. quia vix castratus se exhibet mansuetum. cum tamen cetera animalia ablatis testiculis āplius mansuescunt. Est itaq̄ aper tante feritatis q̄ etiā mortem paruipendens contra viatoris ferrū occurrens intrepide se infigit ei. ⁊ etiam iam transfixus contra sibi resistentem vires recolligit/ vt culmis vindicet se de aduersario. etiam in mortis periculum contra hostis venabulū mira audacia se opponit culmos duos habet in ore aduncos ⁊ fortes ⁊ acutos. cum quibus omne sibi resistens secat crudeliter ⁊ dilaniat. culmus autē vtitur ꝓ gladio ad pugnandū. Jn latere dextro habz os durissimū latū ⁊ spissū/ qđ semper opponit venabulo ꝑsequētis. nā osse illo vtit̄ ꝓ clipeo ad se protegendū. sentiens sibi imminere bellū acuēdo culmos circa arbores eos fricat. ⁊ si hebetatum acumen habeāt/ confricando ad arborē ipos probat. quos si senserit hebetatos/ origanum querit/ ⁊ masticat. cuius virtute culmorū radices mundificat ⁊ confortat (vt dicit auicen.) Plinius in libro. xxviij. c. x. dicit q̄ vrina apri medetur vicijs aurium si cum oleo rosaceo misceatur. similiter ⁊ eius fel valet contra calculum (vt dicitur libro. xxviij. c. lx. ⁊ est ei ita grauis sua vrina vt vbi egesta fuerit surgere non possit/ imo opponitur vt defunctus/ nam exuritur dum curuatur ex vrina. Jtem idem ad coitum stimulat fel caprinum. (dicit etiam libro. v.) porcus agrestis multum diligit radices ⁊ culmis inuadit terram ⁊ fodit ⁊ scindit radicem culmo ⁊ impinguatur/ quando quiescit per septem dies ⁊ maxime quando parum potat. Et preliatur cum lupo quia ipsum odit naturaliter. Nam lupus insidiatur filijs suis ⁊ sepe rapit eos. (⁊ ideo vt dicit idem libro. xiij.) dedit natura apro culmos ad defendendum feminas ⁊ filios suos. quia femine sunt debiliores in se/ ⁊ peioris cōplexiōis. Unde mares sunt audaciores ⁊ vires habent feminis fortiores. Femina tamen seuit irata ⁊ fodiendo ledit dentibus mordendo ⁊ dilamāndo. Aper vero ledit culmis sursum ferendo/ ⁊ ideo parum potest ledere prostratum/ ⁊ iacentem. ⁊ femina parum ledit stantem. Et dum aper irascit̄ ⁊ pugnat ore spumat. similiter dū luxuriatur cum vxore. Omnia supradicta recitat plinius ⁊ addit ad iam dicta in libro. viij c. ij. vbi. d. apros ⁊ alios porcos dētatos nasci enigidiup tradit. Jnest autē marib⁹ apris maxima asperitas/ ⁊ feritas animi/ quando sunt in amore. quia tunc pro vxoribus atrociter pugnant/ vngulis terram scalpunt/ setas erigunt/ culmos vibrant/ ⁊ quatiunt. ⁊ horrēdo gemitu/ furiam pectoris tunc ostendūt. parum etiam tunc cōmedunt. discurrunt post feminas. ⁊ ideo attenuantur plurimū ⁊ macrescunt. in horrendis ⁊ vmbrosis vallibus ⁊ nemoribus mansiones querunt vbi custodiunt fetus suos. de radicibus ⁊ arborum fructib⁹ viuūt. qn̄ venatorū insultus vel luporū ip et⁹ ꝑsentiū/ suos filios p̄cedūt. ⁊ cū eis nō pz loc⁹ fuge/ ꝓ filiorū defēsiōe piculo se exponūt. qn̄ debēt dimicare attritu arborū idurāt costas suas ⁊ se inuoluūt i luto ⁊ desiccāt ad solē ⁊ iter pilos lutū ꝯglutināt ⁊ inuiscāt vt sic securius aduersariorū ictus sustineāt i ꝯflictu. (ans. li. vi.) Femie aprorū post ptū sūt aspe ⁊ crudeles ⁊ crudeli morsu filiorū suorū dilaniant inuasores. hucusq̄ plinius. (Est autem caro aprina

(vt dicit ysa.) magis sicca ꝛ minus frigida ꝙ porcina domestica ꝛ hoc est ꝓpter motus sui continuitatez ꝛ victus siccitatem / ꝛ aeris cui continue exponitur caliditatez ideo eius pinguedo est durior / ꝛ caro delicatior ad edẽdũ. ꝛ ꝓpter hoc verres domestici vehementer agitantur / ꝛ eoꝝ carnes verberantur anteꝗ̃ occidãtur / vt eorum carnes teneriores ꝛ sapidiores ex motus violentia efficiantur. (De apro etiam dicit dyas.) ꝙ eius fimus desiccatus ꝛ cum vino ꝛ aqua bibitus eicientibus sanguinem singulare ẽ remedium lateris dolores cũ aceto curat. fracta ossa consolidat / ꝛ cõfirmat. quere infra de porco.

Asinus a sedendo est dictus quasi a sedus quia homines super asinos sedebant antequam vsum equoruz haberẽt. (vt dicit Isido. libro .xij.) animal quippe est simplex ꝛ tardum. ꝛ ideo fuit ꝺ facili subiectum humanis viribus ꝛ ꝓstratum. ꝛ dicitur ab a quod ẽ sine ꝛ sinos qꝺ est sensus quasi animal sine sensu. inde dicit asellus idest iuuenis asinus qui pulchrioris est forme ac dispositionis quando etate est tenellus ꝙ quando senex efficitur ꝛ antiquus. Nam tanto magis fit annosus quanto plus quotidie fit deformis hyspidus ꝛ villosus. Est autem animal melancolicum frigidũ scilicet ꝛ siccum. ꝛ ideo naturaliter ponderosũ tardum atꝗ pigrum stolidum atꝗ obliuiosum / tamen o dorem fert / ꝛ patiens laboris. vili ꝛ modico vtens cibo. Inter tribulos enim ꝛ spinas ac carduos carpũt cibum suũ ꝛ ideo dicit auice. lib. viij. similiter aristo. ꝙ asinus minutis auibus inter spineta / ꝛ cardineta / nidificantibus est erosus. ꝛ ideo minuti passeres pugnant contra eũ / quia comedit spinas in quibus nidificant passeres illi / ꝛ confricãt se ad spinas illas. Vñ cadunt pulli eoꝝ passerum siue oua. ꝛ quando asinus rudit ex eleuatiõe capitis ꝛ forti flatu mouentur spine ꝛ ex horrendo sonitu seu rugitu terrentur auicule / ꝛ fugiunt de nido suo. ꝛ ꝓpter ista saltant matres super ipsius faciem ꝛ impetunt eius oculos atꝗ percutiunt rostro suo. ꝛ si habet asinus vulnus in dorso vel in latere ex spinarum punctura vel quacũꝗ alia de causa / pungũt eum cum rostro suo in vulnere vt recedat a loco sui nidi. ꝛ cum talis passerulus habeat corpus minutissimũ vix potest asinus se defendere contra eius impetum atꝗ morsum. (Dicit etiam aristo. sicut ꝛ auicẽna) ꝙ coruus valde odit asinuz ꝛ ideo coruus volat super ipsum ꝛ temptat tangere oculos suos rostro suo / sed iuuat asinum profunditas oculorum ꝛ spissitudo corij superciliorum quibus cõtra morsus auium clausis tegit visum suum. ꝛ etiam cooperatur proceritas auriũ ꝛ mobilitas cum quibus tenet auiculas quando infestãt suum visum. Item aristo. libro viij. vrsus pugnat cum asino ꝛ tauro quoniaz comedit crudas carnes. ꝛ hec est causa quare pugnat contra eos / quoniam eoꝝ carnibus appetit satiari. De asinis autez (dicit pli. libro .xxviij. c. vltimo) vngule asini fumigate. partuz adiuuãt in tantũ / vt etiam abortus euocetur / nec aliter debet addi quia viuum partũ necat / si diu ꝛ frequenter apponatur. eiusdem animalis fimus recens / sanguinis fluuium currere sedat eius iecur valet contra caducos morbos paruulorum. Plinius libro .xxviij. c. x. lac asine est sicut sanguis ꝛ valet contra morsum scorpionis. si quis autem lac asine miserit in aurẽ percussum a scorpione / transire ꝓtinus malũ dicunt. a facie etiam suffumigationis pulmonis asini / fugiunt omnia venenata. Dicit etiam in eo. c. ix. lac asininum valet cõtra gipsũ contra cerusam vel argentum viuum. Item libro decimo. ossa asini contrita ꝛ decocta valent contra venenum si eorum decoctio bibat.

Item vrina maris asini cũ nardo capillos multiplicat ꝛ conseruat. De asinis autez dicit plinius libro viij. capitulo .xiij. Asinus ẽ animal magni frigoris impatiens. ꝛ ideo i frigidis regionibus vt in ponto non generatur. Item dicit aristo. cum asinus sit multe frigiditatis ꝛ siccitatis / multe tamen est luxurie / sꝫ non mouetur ad coitũ anteꝗ̃ sit triginta mensium. non generat anteꝗ̃ sint tres anni cõpleti / aut duo ꝛ dimidius. Unde dicit ibidẽ pli. partus asini a trigesimo mense est ociosissim⁹ sed a trimatu legitimus. Idem dicit aristo. libro. v. Et subdit plinius. raro geminos parit ꝛ quando femina est paritura / lucem fugit ꝛ tenebras querit / ne ab homĩe videatur. partum suum amore diligit in tantum ꝙ etiã per ignes ad fetum vadit. aquas trãsire / ꝛ pedes in eis figere multum horret. ꝛ quãdo cogitur aquam vel riuum euadare in ipso mingit. nec transeunt asini voluntarie per pontes / vbi ꝑ planicies pontis possunt videre aquaz defluentem. debile enim habent cerebrum / ꝛ patiuntur de facili vertiginem. propter quod timẽt ꝑ rimas põtis cadere in aquã / quã ꝯspiciũt sub põte trãseũtẽ nec bibũt ꝺ facili nisi ad suetos fõtes / qui sũt i pecuarijs ad quos pũt

fre sicco pede. τ quod mirum est dictum quã/
uis multũ sitiant/ si mutentur aque eius vix
potant nisi sint illis similes quas frequentãt
Item plinius libro. xxviij. capitulo vi. si asi
na comederit ordeum mãnctũ sanguie men
struali/ tot annis nõ concipiet quot grana co
medit sic intincta. τ ex asina τ equa mulus gi
gnitur. sed ad tales partus eligunt eque/ que
neq̃ quadrennis sint minores neq̃ decenni/
bus maiores nec cõmiscentur passim ad inui
cem. Horum animalium duo sunt genera/ sci
licet equus cum asina/ τ asinus cum ipa equa
imo vnum genus altero se coherceret/ nisi in in
fantia lacte hausto mutuo nutriantur. τ pro/
pter hoc pastores mulos vel burdones ex di
spartibus animalibus gigni cupientes dicun
tur vti illa arte. Nam iuuenes equarum pul/
los in tenebris subijciunt vberibus asinarũ/
τ nutriũt eos lacte asinino. τ tales pulli equo
rum adulti iam effecti/ ad asinarum commixti
onem tempore coitus cõmouentur. similiter
pullos asinarum in tenebris subijciunt mã/
mis equarum. τ aselli tali lacte iumentino nu
triti/ equas inuadunt quãdo adolescunt. τ ta
li asini τ equi commixtione generatur animal
quoddam quod antiqui vocabant hynnulũ
nos autem dicimus eum burdum. genitũ ve
ro ex asino τ equa dicunt mulum. Aristo. au/
tem libro. xvi. dicit. Si asinus coeat cũ equa
impregnata/ eque corrumpitur conceptus/ p
pter frigus spermatis sui. sperma enim asino
rum est frigidissimũ naturaliter. τ materia si/
militer. Materia enim eque est calida. τ ideo
quando miscetur calidum cum frigido fit tem
peramentum/ tunc ex eis potest fieri ɔceptus
τ saluari fetus quando scilicet equi asinorũ
feminis ɔmiscentur. similiter quando eque a
sinis maribus supponuntur. sed filius aselli
τ eque/ scilicet mulus non cõuenit generatiõi
Nam vtriusq̃ parentis frigiditas scz natura
lis/ τ ɔplexionalis in ipso dominatur/ τ ideo
ex mulis aliud nõ generatur aial. vt dicit idẽ.
Item ibidẽ dicit idẽ si asina cõcipit ab equo
subsequens asini coitus cũ eadẽ facit eã abor
tire. cuius ratio est (vt dicit auice.) q2 frigidi/
tas seminis asinini superuenientis/ corrũpit τ
destruit temperantiam seminis equini prece/
dentis. τ semen asine frigidum est ex comple/
xione. τ ex sexu. Semen vero equi calidam tẽ
perantiam facit. vnde quando superuenit su/
bito semen asini naturaliter siue ɔplexionali/
ter frigidũ cum frigiditate sexuali/ intensa fri
giditate corrũpitur precedens tẽperantia. ex
calido equi semine τ frigido asine introducta

τ ista est ratio quare omnis mula ẽ sterilis (vt
dicit auice.) q2 intemperata est mula. i asino
enim est excessus frigiditatis ɔplexionis. τ in
matre scilicet in equa remissus est calor ratiõe
sexus/ τ ideo quãuis calor seminis matris. s.
eque temperet semẽ frigidum asini/ vt animal
generet. in genito tamen remanet generantiũ
predominans frigiditas/ que naturaliter di/
sponit ad sterilitatem. Est autem quedã spe/
cies asini que dicitur indicus asinus habens
in capite in medio frontis cornu vnum τ non
habet nisi vnam vngulam in quolibet pede.
omne enim animal habens duo cornua ha/
bet in pedibus vngulam scissam. τ ideo asi/
nus indicus non habet nisi vnũ cornu. quia
vngulam non findit (vt dicit aris. libro. ij.) nõ
tamen omne animal findens vngulam habet
cornua/ sed potius ecõuerso. si habet cornua
findit vngulas vt patet in tauro ceruo oue τ
huiusmodi. (vt ibidem dicit aristo.) Item di
cit aristo. libro vij. asinus τ mulus sicut τ equus
comedunt fructus τ pascuntur herbis τ ipin/
guantur ab aqua. τ diligunt plus aquã tur/
bidam q̃ claram. vacca autẽ econuerso plus
diligit claram q̃ turbidam. Item aristo. lib
eo. asini in maiori parte infirmantur vna in/
firmitate/ τ dicitur milide/ τ est hec infirmi/
tas prius i capite/ τ currit a naribus flauma
multum calidum. τ si descenderit ad pulmo/
nem asinus morietur. τ hoc animal sentit fri/
gus plus omni animali/ τ propter hoc nõ in
uenitur in terra septentrionis. Sunt autẽ vt
dicit idẽ spondilia dorsi asini fortiora/ τ ner
uis fortioribus compaginata a parte posteri
ori circa clunes. i. renes/ q̃ a parte anteriori.
τ ideo in ipius dorso potius circa renes q̃ cir
ca humeros grauiora onera imponũtur. post
equinoctium vernale mouetur ad libidinem/
τ post ruit horribiliter τ terribili sonitu femi/
nam excitat ad amorem. Uentum autem odo
rem femine eius naribus deferentem/ attra/
hit. τ eius attractu ad libidinis desideriũ in/
ardescit. (vt dicit pli.) alias siquidem habz a
sinus cõditiones miseras omnibus fere no
tas. Nam supra vires laboribus exponitur fu
ste ceditur/ stimulo pungitur chamoos ɔstrin
gitur eius. hincinde circunducitur. τ eiusdem
chami refrenaculo ab illis pascuis/ p que trã
sit sepius cohercet. post labores cassos in fine mo
ritur/ neq̃ p̃cedẽtis laboris seruitio/ post mor
tẽ saltẽ ei cutis dimittit/ sed aufert. τ cadauer
sine sepultura aeri expõit nisi iquantũ i canũ
τ lupoꝝ ventribus deuorationis grã aliquo/
tiens sepelitur.

Anguis vocatur omne serpentinum genus quod torqueri et plicari potest ex hoc anguis est dictus / eo quod est angulosus / et numquam incedit rectus. (vt dicit Isi. li. xij.) et dicitur anguis serpens / eo quod occultis accessibus serpit Non. n. apertis passibus sed minutissimis squamarum nisibus siue protractibus repit. et computatur inter reptilia / eo quod pectore et ventre repat. (vt dicit Isi. lib. xij.) dicitur etiam coluber eo quod colat vmbras / vel quia in lubricos tractus et flexuosos labitur nam anguis labitur dum tenetur. Sunt autem anguium siue serpentium multa genera. et quot sunt genera / tot sunt venena. tot pernicies / quot species. tot dolores / quot colores. vt dicit Isido. li. xij. et sicut differunt angues in quantitate. ita in veneni malignitate. Sunt. n. quidam angues maximi. (vt dicit pli. li. viij. c. xvi. scribit inquit magestenes in india serpentes in tanta magnitudine adolescere / vt integros deuorent ceruos atque thauros. Unde et in punico bello iuxta flumen belgistam / a regio imperatore est interfectus cum balistis et tormentis vnus anguis centum et viginti pedes habens longitudinis cuius pellis et maxille fuerunt suspense ad quoddam templum rome et durauerunt vsque ad bellum minatum sub claudio cesare. In italia fuit quidam serpens interfectus / in cuius aluo quidam puer integer est repertus et tales serpentes maxime ledunt / nunc morsu / nunc flatu / nunc caude ictu / nunc tortura nunc punctura / nunc aspectu. Sunt et alij serpentes ita exigui quidem corpore. sed maxime sunt nocendi potestate. dipsas. n. serpens est (vt dicit Isido.) tante exiguitatis vt cum calcatur vix videtur. cuius venenum extinguit / antequam sentiatur / nec inducit tristitiam morituro. vnde poeta. Signifex in uenem tirreni sanguinis album. Torta caput retro dipsas calcata momordit vix dolor aut sensus dentis fuit etc. ita dicit Isi. similiter tylus minutus est serpentulus. et tamen (vt dicit Ari. li. vij.) contra eius morsum vix inuenitur remedium et differunt et in figura / et in dispositione. Nam alij habent duo capita vt anphibena. de quo Isi. li. xij. dicit. anphibena est dicta eo quod duo habeat capita vnum in principio et aliud in cauda currens ex vtroque capite tractu corporis circulato hec sola serpentum frigori se committit / prima omnium procedens. Idem etiam dicit pli. li. viij. c. xxiiij. habens inquit anphibena duplex caput / tamquam parum esset vno ore venenum fundi. Sunt aliqui serpentes habentes plura capita que sunt duplicata vel triplicata vel quadruplicata. sicut idem dicit Isido. idra est serpens multorum capitum / qualis apparuit in prouincia archadie in palude. et dicitur quod vno ceso tria capita excrescebant / sed hoc fabulosum est. Nam constat idram locum euomentem aquas vastantes / vicinam ciuitatem in qua vno meatu clauso multi erumpebant / quod hercules videns loca ipsa exussit et sic claudit meatus aque / et pro tanto dicitur hercules idram serpentem quinque capitum occidisse. (vt dicit Isido. libro xij.) Item differunt serpentes in coloris varietate. nam quidam sunt nigri / et quidam sunt ruffi / vt tyrus / et illi sunt pessimi / et quidam sunt maculosi / sicut scitalis serpens. (qui vt dicit Isi.) tanta prefulget tergi varietate / vt notarum gratia in sui admirationem inducat intuentes / et quia reptando est pigrior et quos assequi non valet miraculo sui stupentes capit et quanto magis est discolor / tanto est deterior / quia eius venenum acutissimum et calidissimum esse dicitur. Nam ille idem anguis tanti est feruoris vt etiam hyemis tempore exuuie eius de corpore deposite / sint feruentes. Unde luca. Et scitalis spersis etiam nunc sosa pruinis exutas posituras suas. / vt dicit Isido.) etc. similiter opbites est serpens maculis depictus qui tot habet nocendi modos quot habet colores varios et distinctos. (vnde luca.) quam purus maculis cebanus opbites concolor exustis etc. Item differunt in loci et situs diuersitate. nam quidam latitant in cauernis terre et lingunt puluerem / et suggunt terre humorositatem. (vt dicit pli.) alij sunt aquatiles / quia in aquis et aquarum ripis commorantur vt eiudris serpens aquatilis. a quo percussi obturgescunt et in ydroposim cadunt quam multi bouam vocant quia fimo bouis remedetur. (vt dicit Isido. libro xij.) similiter est rinatrix serpens dictus veneno aquas inficiens omnem enim fontem in quo fuerit veneno inficit. (vt dicit lul. rinatrix aqua etc. et Isidorus lib. xij. Alij morantur in siluis et specubus vmbrosis / quorum venationes sunt vt volucres et bestiole minores quarum suggunt humiditatem. (vt dicit aristo. libro. xiiij. et tales serpentes insidiantur dormientibus. et si aliquorum hominum vel aliorum animalium orificia inuenerint aperta illa subintrant diligentes calorem quem inueniunt ibi pariter et humorem. sed contra tales angues pugnat saura bestia / scilicet modica idest lacertula. Nam sentiens saura serpentis presentiam saltat super faciem dormientis scalpens pedibus vt eum excitet et premuniat contra anguem vt dicit auice. et est saura. (vt dicit Isi. lib. xij.) lacertus quando quando senescit eius oculi excecantur. et tunc intrat foramen

parietis aperiens oculos contra orientē ꝛ orto sole incendit ꝛ illuminatur. Dicunt autem quidam anguium species habitare in igne. vt patet in salamandra. que nominatur ab Isi. ꝛ pli. inter venenosa. Salamandra enim vt dicit Isi. li. xij. est nominata . eo ꝙ valens sit ꝛ potens contra incendia/ cuius inter venenosa omnia vis maxima est. Cetera. n. venenosa singulos feriunt hec plurimos simul iterimit. nam si arbori insiderit omnia poma inficit/ ꝛ eos qui ederint perimit ꝛ occidit. si etiam in puteo cadat potantes inficit vis veneni. Ista quidem contra incendia repugnans sola inter animalia extinguit ignes. viuit etiam medijs flammis sine consumptione pariter ꝛ dolore nec adustionem ab igne recipit/ sed ipm incendium mitigat vel extinguit (vt dicit ibidē Isido.) Item p omnia dicit Plinius. li. x. c. xlvij. Salamandra inquit est similis lacerte in figura. nunquā apparet nisi quando multum pluit/ in serenitate deficit. huic est tantus frigiditatis rigor vt ignem extinguat sicut glacies lacteam de ore saniem euomit. ex cuius cōtactu corpus hominis pilos pdit. ꝛ quod inde contactum est in colorem vergit turpissimum. Item differunt in incessus qualitate. nā quidam serpunt flexuose semper siue tortuose. ꝛ quidam semper recte. (sicut dicit Isid. li. xij.) Centris inquit est serpens inflexuosus qui sp efficit rectum iter. (sicut dicit luca.) Est semp recto lapsurus limite centris. Similiter aliqs incedit curuus super pectus/ ꝛ aliquis incedit a pectore sursum rectus. sicut quidam serpens aquatilis ꝛ terrenus nomine chelidros qui p locum per quem labit̄ expirat virus/ ꝛ fumare facit. sicut dicit lucanus. tactus a fumante chelidri hic semper ambulat directus/ ꝛ erect⁹ capite. nam si se torserit dum currerit/ stati crepat. vt dicit Isi. li. xij. Et differunt in velocitate ꝛ in tardiate. nam quidaꝫ sunt valde tarde motus vt scitalis. de quo supra dictum ē. Et quidam sunt ita velocis incessus ꝛ leui mot⁹ ꝙ volare videntur/ vt serpens qui dicitur iaculus volat vt iaculum. exilit. n. in arboribus ꝛ dum aliquod aaimal obuium fuerit iactat se super eum perimitqꝫ eum. vnde ꝛ iaculi sūt dicti. vt dicit Isido. Similiter in arabia sūt serpentes cum alijs qui a multis syrene vocātur qui plus currunt ꝙ equi. ꝛ ideo volare dicuntur/ quorum tantum est virus vt morsū ante mors sequatur ꝙ dolor. vt dicit idem. Itē differunt in maligna sagacitate vt patet in ceraste serpente cornuto qui se abscondit sub harena ꝛ ostendit cornua sua/ vt ex eorum ostentatione alliciat velut ad escam bestias siue aues. cornua enim habet ad modum arietis/ oue nuda super arenam ꝛ directa dimittit. ad que dum volucr vel animal accesserit nō ipm arietem/ sed virulentum anguem per experientiam cōprobabit. Similiter bouas anguis. vt dicit Isido. immenso mole in italia persequitur greges armentorum. vt bubalos ꝛ callide vberibus irriguis lacte/ se innectit ꝛ sugens interimit/ atqꝫ inde a boue depp̄latione nomen accepit bouas. vt dicit Isi. Multa sunt alia nomina serpentum ꝛ genera / vt aspides vipere ꝛ dracones/ de quibus postea dicetur. Sed vt dicit Isido. li. xij. tantus est numerus morsum/ quantus est nominum.

Generaliter omnes angues pro maiori parte frigide sunt nature nec de facili percuciunt nisi cum calescunt. nam quādo sunt frigidi/ nullum tangunt. ꝛ ideo eorum venena plus nocent de die ꝙ de nocte. torpent enim noct̄ algore ꝛ quia frigidi sunt nocturno rore. in hyeme in nodos se conuoluunt/ ꝛ torpent/ in estate se dissoluunt/ ꝛ in malicia multum vigent. vnde est ꝙ quicunqꝫ veneno serpentis percutitur/ primo obstupescit ꝛ postea vbi in eo calefactum virus exarsit statim interficit ꝛ extinguit. Et ideo dictum est venenum/ quia p venas vadit cuius pestis diffusa per corpus animam exigit de corpore ꝛ expellit. nec pōt ledere nisi quando sanguinem tangit. (vnde lu.) noxia serpentum ē a mixto sanguine pestis (vt dicit Isi.) ꝛ subdit omne venenum frigidum est. ꝛ ideo anima est que est ignea fugit venenum frigidum. Inter dona autem nature que hominibus ꝛ brutis sunt communia viuacitate quadam sensus anguis precellit. nā legitur in gene. serpens erat callidior omnibus animantibus terre. (dicit autem plinius.) vt idem recitat Isido. ꝙ caput si cum duobus digitis euaserit nihilominus viuit. vnde ꝛ totum corpus obijcit ferienti p capite defensando. Item idem Isido. anguib⁹ vniuersis hebes est visus ꝛ raro ex diuerso continentur. (nec mirum) cum oculos non in fronte habeāt sed in timporibus adeo vt citius audiant ꝙ aspiciant. Item ibidem. nullum animal cum tanta sceleritate linguam agitat sicut anguis

Ita enim cito mouet eam/ vt triplicem videatur habere linguam cum tamen non habeat nisi vnam. Item idem. serpentum humida sunt corpa adeo vt vbicūqꝫ ierint / viaꝫ quodā viscoso ꝛ liOso hūore ificiāt ꝛ designēt nam vestigia serpentum talia sunt/ vt cuꝫ pedibus carere videantur/ costis tamen et squa

marum repant nisibus quas a summo guttu
ris vsqꝫ ad ymum aluuꝫ dispositas paruli mo
do habent. nam squamis quasi vnguibus re/
pant/ costis quasi cruribus innituntur. vnde v
bicumqꝫ leditur in corpe ab aluo vsqꝫ ad ca/
put/ debilior redditur ad suuꝫ cursum/ ⁊ mo
tus circuitum pagendū. quia vbicūqꝫ ille ict⁹
inaderit spinam soluit. per costas vero quasi
per pedes/ motus corpis agebātur. (vt dicit
idem Isi. ibidem.) Item ibidem diu serpen/
tes viuunt etiam sine cibo. (vt. d. aristo.) et tā
te efficiuntur longitudinis dieꝝ vt deposita
veteri tunica senectam deponere et in iuuentu
tem redire ꝓhibeantur. vnde et serpentum tu
nice nuncupantur exuuie/ eo ꝙ quando sene/
scunt eas exuunt / quibus exuti/ in pristinam
redeunt iuuentutem. et ideo 'coꝝ pellicule sic
exute/ dicuntur exuuie et induuie/ eo ꝙ exuūt
et loco ipsaꝝ alie iterū induuntur(vt dicit Isi
li. xij.) Modus autē reuocationis ipsi⁹ ang/
uis satis videtur mirabilis. (naꝫ vt dicit phi
siologus. (anguis se sentiens morbo vel se/
nio aggrauatum pluribus diebus abstinet a
cibo/ et ieiunat/ vt sic pellis eius a carne faci
lius relaxetur. Deinde gustata herba quadam
amara. vi erbe ꝓuocatur ad vomitum et sic e/
uomit hūmorem virulentū qui fuit causa sue
infirmitatis / et defectus. tandem ut cutem ri/
gidaꝫ temperet ⁊ mollificet in aqua se balneat
et sic angustam rimaꝫ petre alicuius seu cauer
nam querens/ per rime angustiam intrat. ⁊ cū
quadam violentia transiens/ ab exuuia peni
tus se decorticat/ ac denudat/ et tandem soli
expositus se desiccat ⁊ in carnis supficie nouā
cutem recuperat. sumptis viribus videt dari⁹
incedit ⁊ repit fortius / ac comedit auidius/ ꝙ
ante depositionem exuuie faciebat. istaꝫ reuo
cationis formam exprimit plinius et etiam a/
uicen. qui dicit cuꝫ aristo. ꝙ totus serpens de
deponit senectutem id est senectam pellē. pri/
mo vsqꝫ ad oculos deinde vsqꝫ ad collum/ ⁊
sic paulatim se expoliat totaliter infra vnum
dieꝫ. (vt dicit li. xiiij.) Iteꝫ Isi. li. xij. c. iiij. pi
ctag. inquit asserebat de medulla hominis mor
tui/ que est in spina dorsi/ anguē ꝓcreari / qđ
⁊ Oui. tangit dicens. sunt qui cum clauso pu
trefacti spina sepulchro. mutari credant hūa/
nas angue medullas ⁊c. quod si creditur me/
rito euenit. vt sicut per serpentem mors homi
ni accidit/ ita ⁊ per hominis mortem moritu/
rus serpens ꝓcreetur. vt dicit Isidorus. Iteꝫ
dicit Plinius libro. x. c. xlvi. Anguem inquit
ex medulla spine hominis gigni accipimus.
multa enim occulta ⁊ ceca origine ꝓueniunt
etiam in quadrupeduꝫ generatione ⁊c.

Item dicit Isidorus ibidem. fertur autem ꝙ
serpens timeat hominem denudatum/ nec eū
audet contingere quamuis insiliat in vestitū.

Item secundum Plinium. Ieiuni homi/
nis sputum serpentibus est venenum. ꝙ si in
de gustauerit moriuntur. Sunt ⁊ alie pro/
prietates anguis / mirabiles ⁊ insignes / que
ab alijs auctoribus assignantur specialiter a
dyas. ari. ⁊ Auicen. ⁊ aliquas ex eis hic interse/
rere vtile iudicaui. Dicit itaqꝫ dyas. ꝙ hyema
li tempore latitant serpentes in tenebris ⁊ ca
uernis. vbi ex diuturna obscuritate loci eoruꝫ
visus hebitetur. Vernali igitur tempore quā
do incipiunt exire de cauernis sentiunt caligi
nem/ sed ꝓ remedio querunt herbam feniculi
vel radicem cuius pastu confractam excuciunt
cecitatem. nec fraudatur a remedio testitudo vi
sceribus pasta anguis vel touuca. cum enim
aduertet venenum serpere/ querit origanū cu/
ius gustu/ contra virus anguis inuenit medi
cinam. (Idem dicit plinius.) Auicē. vero de
serpente ait sic. li. ij. serpens vero quando ē vo
rax parum bibit/ odit odorem rute. ⁊ ideo fu/
git mustelam / quando sentit eam ruta fore pa
stam. ⁊ quando olfacit rutam non potest fuge
re. comedit auteꝫ serpens libenter carnē ⁊ sug
git eius humiditatem sicut aranea suggit mu
scas. ⁊ transglutit oua auium/ ⁊ pullos viuos
⁊ quando transglutit ea/ reducit ad posterio/
ra sua. ⁊ expellit ipa ⁊ nō pmittit vt in ventre
morentur. Item dicit Aristo. li. ij. interiora
⁊ intestina serpentum/ sunt similia intestinis
animalium ouātium quadrupedum nō tamē
habent testiculos sed habent vias/ sicut sunt
vie piscium ⁊ matrices habent longas / ⁊ di/
uisaꝫ. ⁊ sunt eius interiora longa secundū lon
gitudinem corporis sui ⁊ lingue serpentū/ sūt
nigre lōge/ subtiles ⁊ in duo fisse ⁊ ante acu/
te ⁊ ꝓpter hoc multum exeunt / ⁊ sunt faciles
ad mouendū. ⁊ venter serpentis longus ⁊ stri
ctus ⁊ similis intestino amplo ⁊ illud intesti/
num assimulatur intestino canis. ⁊ habꝫ post
ventrem/ paruū intestinum ꝑueniens vsqꝫ ad
exitum superfluitatis. ⁊ habet cor paruum ꝓ/
pe collum/ simile reni in aspectu ⁊ post cor est
pulmo in quo sūt ptes neruose/ subtiles ⁊ vo
lute/ dependentes a corde. ⁊ post pulmonem
est epar longum/ ⁊ extensum/ ⁊ super illud fel
sicut in piscibus / in maioribus. Sed in mino
ribus fel sup intestina/ ⁊ splen in serpentibus
paruus est ⁊ rotundus. dentes aūt serpentuꝫ
sūt acuti recurui aliq̄ntulū ⁊ ꝯiuncti. diuersi tū
secundū superficiem ⁊ hn̄t serpētes costas. xxx

secudum numerum dierū mensis et dicitur ꝙ accidre sipentibus / idem quod accidit pullis birundinum. vt si aliquis pforauerit eis oculos ⁊ eruerit eos/ vt visus etiam reuertetur ⁊ caude serpentum sicut ⁊ lacertorum crescūt. postꝙ sunt amputate. Itē omēs serpentes ouāt pꝛio interius. ⁊ deinde non simul/ Sed paulatim eijciunt oua /ex quibus generantur animalia exterius excepto tyro scȝ vipera. Tyrus.n.est serpens vt dicit Aristo.li.iij. ⁊ generat animalia interius sed pꝛimo ouat interius ⁊ ex illis ouis animalia interius generantur. ⁊ ideo dicit̃ ibidem ꝙ matrix alioꝝ serpentiū est longa secundum extensionē corporis ⁊ incipit matrix eoꝝ a parte inferiori. ⁊ ꝓcedit superius ex vtraqꝫ parte spine. ⁊ diuidit̃ in duas partes quasi parietem babens inter illas. ⁊ ideo sunt oua secundum acies in matrice. ⁊ non ouat serpens omnia simul sed successiue. Item aristo.li.v.serpētes tempore coitus ita ad inuicem se applicant ⁊ inuoluunt. vt patȝ aspicienti ꝙ sint vnum corpus babēs duo capita. Item Aristo.li.vij.serpens ⁊ maxime tyrus quando transglutit auem vel aliq̄d primo se erigit ⁊ postea se restringit/ quousqꝫ perueniat interius quod transglutit. ⁊ boc est/ qꝛ eius stomachus ꝑuus est/ ⁊ subtilis. ⁊ possūt serpentes diu viuere sine cibo .quod patet ex serpentibus quos custodiunt venditores. Item aristo.li.viij.gallis .i. mustela pugnat contra serpentes ⁊ munit se pastu rute/ ⁊ maxime pugnat contra comedentes mures quia ipsa venatur mures/ ⁊ manducat eas. Item li.vij.dicit ꝙ serpentes multum diligūt vinū. ⁊ ideo venatur cum eo similiter diligūt lac valde ⁊ secun̄ odorem eius. ⁊ ideo si alicui⁹ ventrem serpens subintrauit/ extrahi potest lactis odore. vt dicit idem. ⁊ etiam dyas. Item Aristo.li.xiiij.serpentes babent ꝓpriū ꝙ pūt mouere caput ad posterius corpore quiescente. causa buius est ꝙ annille spondilium serpentum causant̃ ex cartulagine. Et ꝓpter boc sunt bone flexionis ⁊ fuit boc necessarium aspiciendū retro vt possit vertere caput ad aspiciendum corpus suum longum atqꝫ strictum. aliter enim non possent regere corpus suū. nisi iuuarentur elenatione capitis ad toti corpori ꝓcauendum. Item idem in eodem serpētes natant in aqua per corporis inflexionem. sicut repunt in terra. Non enim dedit natura serpentibus pedes ad gradiendum /nec pennulas ad natanduȝ. cuius causa est nimia corporis longitudo. quoniam si babuissent multos pedes/ essent mali motus quoniam essent super pinnulas. Similiter si plures alas valde ꝓpinquas essent grauis motus. ⁊ si ab inuicem essent remote/ ad sustentandum residuū corpus longum ⁊ fl xibile non sufficerent/ ⁊ ideo quod faciūt pisces babentes pinnulas ipsarum contractione/ ⁊ aues alarum extensione/ boc faciunt serpentes sola corporis flexione. Sunt ⁊ quedam pisces similes serpentibus in longitudine qui eadem de causa pinnulas paucas vel nullas. ⁊ natant corpis sola inflexione sicut murene/ ⁊ pisces fastaros/ qui a nobis dicuntur cong ri qui maxime sūt anguille/ ⁊ buiusmodi. ⁊ ideo quia tales pisces similes sunt serpentibus in creatione vel in extensione/ babent tantūmodo duas alas vel pinnulas ante/ ⁊ vtunt̃ corpis flexibilitate loco pinnularum ⁊ alarum ⁊ ꝓpter h̄ repūt in terra ⁊ viuunt longo tempore/ etiā sine aq̄ sicut viuunt serpentes sine cibo. Item idē in eodem. serpentes autem babent vias ⁊ intestina/ a quibus aliquando exit superfluitas sicut babent alia animalia genenerantia. sed non babent viam exitus vrine quia vesica carent. Item idem in eodem serpentes inuoluunt̃ ad inuicē/ quando ꝯueniunt ad coitum ⁊ amorem. quia non babent virgam neqꝫ testiculos. carent virga/ quia non babent crura ⁊ carent testiculis/ quia ꝓpter longitudinē corporis. ⁊ si baberent eos infrigidaret̃ sperma/ ꝓpter tardationem sui exitus. ⁊ sic esset min⁹ conueniens generationi. Item ideȝ.xviij.nō accidit generationi serpentū errore ⁊ mōstruositas nisi raro/ ⁊ boc accidit ꝓpter figurā matricis que longa est/ recta atqꝫ stricta. vnde ⁊ oua serpentum sunt disposita ꝭm aciē/ ꝓpter longitudinē in matrice. Has ⁊ multas alias ꝓprietates anguiū ⁊ naturas recitat aristot̃. quas ꝓsequi p ordinē esset longū. ꝭ hec dicta nūc in generali sufficiant. De vsualibus eius ꝓprietatibus ⁊ omnibus fere nouis infra dicetur in littera. S.

Spis est anguis morsu ⁊ veneno ꝑniciosissimus/ ab aspgendo aspis dictus/ eo ꝙ morsibus venena mittat. mortifera atqꝫ spgat. yos.n.greci venenū dicunt. vt dicit Isido.li.xij.c.iiij. (⁊ sequit̃)aspidis diuerse sūt spēs/ ⁊ būt dispes effectus. ad nocendū.s. dipsas qui situla dr̄ latie. quia quē momordent/ siti interimit ⁊ occidit. ypnalis ē gen⁹ aspidis q̄ sōno necat. būc cleopatra sibi apposuit/ ⁊ ita morte q̄i sōno resoluta est.

Item emorois est aspis sic dictus eo q illius sugit sanguinem. quem percutit. et qui ab eo morsus est/ dissolutis venis fluxu sanguinis vitam finit. grece. n. emach sanguis dicitur. Item prister est aspis horribilis/ semper ore patente et virus euaporante incedens (De quo luca.) Oraq diffundens auidus fumantia prister. quicunq ab eo percussus fuerit distenditur/ et enormi infectione corporis enecatur. (sicut dicit idem ibidem.) Item sepis est mortiferus aspis et tabificus. qui cum hominem momorderit/ statim eum destruit et consumit/ ita vt in ore serpentis totaliter lique fiat. nec solum corpus/ sed etiam ossa veneno dissipat et eneruat. (cuius poeta sic meminit) Ossaq dissoluens cum corpore tabificus seps vt dicit idem. Sunt et alia genera aspidis multa quorum tanta est virulentia/ q etiam mediante lancea veneno sitate sua perimunt se tangentem. vt dicit Auicen. in libro de venis. Quere supra li. v. c. de venis. De aspide in genere (dicit Isidorus li. xij.) Fertur inquit q aspis cum ceperit pati incantatorem/ qui eam quibusdam carminibus proprijs euocat. vt eam de cauerna producat. illa cum exire noluerit/ vnam aurem in terra premit. alteram vero cauda obturat et operit. et sic illas voces magicas non audiens/ ad incantantem non exit/ et eius imperio non obedit/ (hucusq Isi.) De aspide vero dicit pli. li. viij. c. xxiij. percussa membra ab aspide intumescunt/ et vix sine partium amputatione/ que sunt contacte aliquo remedio conualescunt. Unus autem huic pestifero angui est sensus vel affectus. Nam compares suos coniugali affectu diligunt nec sine comparis consortio bene viuunt. Unde altera interfecta credibilis vltionis laura/ alter persequitur interfectorem/ et illum solum in quantolibet populi agmine agnoscens infestat. et nititur interrumpere omnes difficultates/ perneat spacia nec nisi veloci fuga/ aut amnibus et fluuijs coherceatur/ quin vltio de morte comparis assumatur. Sed contra eius maliciam/ dedit natura remedium et medelam hebetem/ dedit ei natura visum. nam oculos habet in temporibus/ et non in fronte et ideo non potest videre aduersarium directe/ sed oblique propter quod non potest bene persequi hostem visu. sed potius auditu prosequitur vel olfactu. nam in his duobus sensibus magis viget. vt dicit idem.

Item dicit Marcianus q aspis non nocet indigenis afris et matricis. nam et illi pueros suos quos de se natos habent suspectos aspidi obijciunt. et si de eorum semine fuerint nihil ipsis penitus nocet aspis. sed statim moriuntur ab aspide si fuerint adulterini. et hoc expresse dicit pli. li. viij. c. vltimo. (Dicit. n. sic) quedam animalia indigenis sunt innoxia que interficiunt alienos. sicut serpentes parciunt. mirifice illis qui de terra oriuntur. sicut angues circa eufraten/ terre incolas non ledunt nec infestant dormientes. alios autem cuiuscunq gentis homines cruciant/ eos auide occidentes dicit etiam ibidem pli. q aristo. tradit. in quodam monte a scorpionibus hospites non ledi. sed indigenas interimi et occidi.

Aranea vt dicit Isido. libro. xij. vermis est/ ab aeris nutrimento nominata/ que exiguo corpore longa fila deducit/ et tele semper intenta nunq desinit a labore/ perpetuumq sustinet in suo opere dispendium. quia sepe ad modicum flatum venti aut per pluuie stillicidium rumpitur tela sua et tunc totaliter perdit laborem suum (dicit etiam auicen. q aranea est modicum animal reptile multipes. vj. vel. viij. habens pedes quos semper habet pares et nunq impares. et hoc fuit necesse/ vt semper esset eius incessus equus/ sicut et ipsum onus/ et hoc est generale in habentibus duos vel plures pedes. habet autem aliquos pedes longiores/ et quosdam breuiores/ propter diuersas quas facit operationes/ nam cum quibusdam fila subtiliat/ et in longum protrahit. cum quibusdam vero pariter fila nectit. cum quibusdam per fila repit. et quando vult in tele superficie immobiliter se suspendit. maxime autem inter animalia anulosi corporis viget in aranea sensus tactus. vnde residens in tele sue medio/ subito sentit muscam telam in parte remotissima contingentem quam subito inuadit/ Et aggreditur tanq hostem. de qua si triumphare potuerit/ eam ne euadat inter tele sua fila multipliciter circumuoluit. et primo capiti insidens/ eius humiditatem sugit. et de tali muscarum venatione viuit. nam eius gustabile est talis humor sicut gustabile apis est mel. (sicut dicit idem et aristo.) Item in genere aranearum est diuersitas sexus (vt dicit aristo. li. v). et est femina maioris corporis q masculus. et pedes habet longiores/ et flexibiliores et abiliores. ad motum et etiam ad texturam. et sicut dicit idem libro quinto tempore coitus et amoris femina attrahit marem/ per fila tele. et post masculus feminam/ et non cessabit attractio donec coniungantur/ et masculus ponitur super ventrem femine. et iste modus est eis necessarius/ propter ventris rotunditatem. et ista coniunctio maxime est in fine veris et in principio estatis. et aliqui in fine

autūni ꝛ in principio hyemis ꝛ tunc maxime sunt nociue ꝛ earū pūcture amplius venenose Item aristo.li.viij.genera araneaꝝ sunt multa. Nam quedam sunt parua ꝛ diuersi color̄ ꝛ sunt acuta/ ꝛ velocis motus. Alia sunt maiora/ ꝛ colore nigra ꝛ earum crura anteriora sunt longiora/ ꝛ sunt tardioris motus nisi qn̄ coitu stimulantur. ꝛ nigre solent texere iux̄ terram inter foramina ꝛ manent in textura sua: quousq; alia inciderit bestiola sicut musca quā dep̄hendunt. ꝛ si habent famem suggūt eius humiditatem. ꝛ tunc deferūt ad locum suum vbi deponunt ꝛ reseruant eū/ donec iteꝝ esuriam patianꝭ. ꝛ quando totā hausit humiditatem deicit residuum ꝛ reuertiꝭ ad venandū ꝛ non venatur quousq; reparet quod ruptum est de textura. ꝛ si quis ruperit texturam incipiet ipā reparare circa occasum solis. vel circa eius ortum. ꝛ maxime tunc laborat/ qꝛ tūc plures bestiole incidunt in texturam. ꝛ femina parit ꝛ venatur/ ꝛ masculus iuuat eam. abscōdit autem se in textura vel sub tela ne a bestiolis videatur. ꝛ maxime quando est magna/ quia ꝓpter eius magnitudinem non de facili operiꝭ. facit etiam femina oua/ primo ex q̄bus modice aranee post formanꝭ/ ꝛ stati quādo pariuntur/ ponit eas in textura/ ꝛ statiꝫ se mouent ꝛ disponunt ad texendum. ac si i vtero materno sint instructe ad venandum. vnde statim aptant retia conuenientia p̄de sue.

Et est species quedam aranearum/ que venatur lacertum paruum ꝛ incipit texere sup ipm quousq; liget eius orificium ligatione forti. ꝛ tunc saltat sup eum ꝛ pungit quousq; moriatur. Item in eodem etiam dicit idem. q; sepe inueniuntur quedam aranee in aluearibus apum/ ꝛ ille corrumpunt mel ꝛ suggūt liquorem. ꝛ sic circa fauos faciunt texturas/ ꝛ corrūpunt eos. idem dicit Auicen. Et pli. de generatione aranearum. li.xj.c.xxv. sic dicit. Aranearum natura p̄cipua admiratione est digna cuius plura sunt genera/ inter que est quedam que dr̄ spalangio/ cuius corpus est exiguum. varium acuminatum/ velox ad saltum noxiū habens morsum. Alia est species maior̄ corporis ꝛ nigri coloris ꝛ cruris longioris cauernas sibi texens in angulis iuxta terram. Tertia est species que erudita compositione conspicuas texunt telas. Admirandum est tamē qualiter tanto opere sufficiat materia lanigera/ que de aranee vtero/ ad tante tele texturaꝫ paulati (vt creditur) extrahiꝭ. ꝛ tā eius vterus vix tali materia vacuus inueniꝭ. nec videꝭ eē veꝝ qd̄ dixit democritus/ q; tanta esset ventris arānee corruptela/ vt ex eius egestione tāta fertilitas lanifera generetur. vn̄ ꝛ democritum reprobat (aristo.li.viij) q; dicat eū in hoc veritatem non dixisse cuius videtur esse ratio quia aranee ꝛ alia huiusmodi anulosa modici sunt nutrimenti/ ꝛ parui cibi ꝓpter defectū sanguinis ꝛ caloris. vnde cum aranea nō tantum cibi capiat/ quin incoꝛꝑabiliter ad ꝑparationem tele sue continue plus emittat/ maior esset superflui emissio/ q̄ꝫ cibi sumptio. Et maior egestio superflua q̄ꝫ digestio necessaria ad conseruationem debitam animalis. vt dicit aristo. vel al. Item pli. idem dicit. moderato vngue rotundum tele educit filum. ꝛ miro artificiō deducit stamina ab ymo ad sup̄mum ꝛ iterum deducit transuersaliter de puncto ad punctum lineari distantia filum suum ꝛ omnes lineares tractus/ quasi in punctuali medio/ in equali distantia a centro copulat ꝛ cōnectit. deducto autem stamine (vt ibidem dicit pli.) texere incipit a medio circuito orbe/ adnectens subtegmina ꝛ maculas adnectens semꝑ. ꝛ quasi reticulariter per parua interualla/ que inter valliculata foramina miro artificio sunt nunc quadrata/ nunc oblonga/ nunc rotunda. tanto sunt strictiora/ q̄ꝫta sunt viciniora medio. ꝛ tanto latiora/ q̄ꝫto ꝓpinquiora sunt extremo. quo autem medio filum filo. tā indissolubiliter iungat/ ꝛ nodum nodo applicet ꝛ connectet/ visus non iudicat/ ꝛ rationis iudicium vix affirmat. Mira autem leuitate per fila sua que humanis visibus vix sunt ꝑuia se eleuat/ ꝛ quasi volat. hinc inde se transferens locum mutat. Item dicit idem q; quādiu extrema tele fila durant si casu aliquo rūpatur/ ipā tela semper a medio incipit resartire quod ruptum est quasi nihil iudicans i corpore tele esse integrum/ q̄ꝫdiu medium nō est firmum. Itē dicit idem. q; in eis sūt auguria nam scd̄m q; tempora sunt futura/ altius vel submissius solent componere fila sua. Item ibidem dr̄ q; multitudo aranearum signum ē inundationis pluuiarum. Idem libro. xiiij. c.iij. de lesione vitium dicit q; aranee quedaꝫ circa germina vinearum ꝛ etiam circa flosculos arborum faciunt texturas/ ex quarum circumuolutione pereunt arbores ꝛ vinee quando sunt in germine vel in flore/ morsus spalāgionis est mortiferus ꝛ venenosus/ nisi ei citius succurratur. sed eius venenum extinguit. vis plantaginis si debito modo apponatur. ꝛ ideo vermes alij/ vt lacerte ꝛ boctates puncturā aranee formidantes succo plantagīs se tueꝭ (vt di. pli. dyas. ꝛ auic. i. c. d̄ veñ ꝛ mac.)

Araneaꝝ autē tela (vt dicit aristo.) ⁊ etiaꝫ pli. ex eaꝝ visceribus quodā miro nature artificio generatur/ subtilissima cōpositione cōtexitur/ more rethis cōponitur ⁊ paratur. filis subtilissimis cōnectit. ⁊ hoc ne a muscis ⁊ aliis bestiolis/ quibus tenditur ꝓpter grossitiē videatur. cū labore quidē cōponitur/ ꝫ miro modo faciliter dissipatur. ignē non sustinent ventū timent cuius impetu tela rūpitur/ ⁊ subito ipa denudatur. ⁊ quāuis venenosa sit aranea/ de cuius egreditur visceribus/ tela venenosa non est. sed potius ꝙ multis vsibus medicine vtilis deputatur (naꝫ vt dicit dias) tela araneaꝝ alba ⁊ mūda/ puluerulentis sordibus non admixta/ vires habet constringentes cōglutinātes ⁊ refrigerātes. ideo sanguinē restringit a vulnere defluentē. superposita vulneri/ ꝓhibet fieri sanieꝫ ⁊ sanat plagaꝫ recentē ⁊ ꝓhibet inflaturā sanitatē vulneris retardantē. Est aūt genus aranee quā spalanā vocant vt dicit pli. libro. xix. c. iiij. ⁊ est hec aranea similis formice/ sed longe maior corpore rufum habēs caput/ reliquū corporis nigri est coloris respersum albis guttulis acerbior est eius ictus ꝙ vipere. viuit aūt maxime iuxta furnos ⁊ molas. cuius contra ictum est remediū aliā eiusdē generis ostendere sic paruiso ⁊ ad hoc conseruantur cū mortue inueniūtur. quaꝝ cortices contriti ⁊ potati medentur morsui mustele. Est ⁊ aliud genus lanuginosum cū grosso capite ⁊ dolor puncture eius sicut scorpionis. ⁊ ex eius morsu genua labefactantur ⁊ accidit caligo ⁊ vomitus. Est ⁊ aliud genus aranee noīe mirmicaleon siue mirmiccon qd alio nomine dicitur formicaleon formice similis capite albo habens nigrum corpus distictū maculis albis cuius morsus viperaꝝ dolore torquet. ⁊ dicitur formicaleō qꝛ formicas venatur vt leo. ⁊ eaꝝ suggit humiditatē. sed a passeribus deuoratur. ⁊ ab alijs auibus vt formica. Remediū autē contra morsus omniū araneaꝝ ē cerebrū gallinaciū cū exiguo piperis bibitū cū vino dulci Item coagulū agni potatū cuꝫ vino sanat morsus araneaꝝ. Item ideꝫ facit cinis vngule arietine cū melle. Itē musce contrite ⁊ posite super morsum extrahunt venenū ⁊ mitigant dolorem. Sunt ⁊ alia remedia que enumerat pli. sed hec sufficiant. Dicit enim li. c. c. vi. aranea longa ⁊ candida tenues habens pedes cōtrita i veteri oleo dicit soluere albuginē oculoꝝ

a

Apis est animal multipes. ⁊ breue inter omnia animantia anulosi ⁊ insecti corporis in multis optinet principatum. vt dicit pli. li. xi. c. vj. paruitatem autē sui corporis recōpēsat ingenij magnitudo quāuis aūt possit inter volatilia cōputari. tn̄ qꝛ pedibus vtitur in quibus ē vis progressiua merito potest inter gressibilia numerari. Preter vero ꝓprietates superius li. xii. positas sub lr̄a. a. alie sunt hic ponende. quas recitat pli. libro. xi. c. vj. sic dicens. Inter omnia ē admiranda apum sollertia. que mella contrahunt. succūqꝫ dulcissimū subtilissimū ⁊ saluberrimū in fauos cōponūt ⁊ ceram ad vsus humane vite perutilē operando conficiūt. hyeme latent ⁊ recōdūtur quia vires non habent. vt niuibus pruinisqꝫ resistāt ac flatibus aquilonis. In vere vero cum sentiunt fabas florentes ad opera exeunt ⁊ labores. nulliqꝫ licet vacare ocio per hos dies. ꝑmo fauos cōstituūt ceramqꝫ fingūt. domosqꝫ ac cellulas faciunt. deinde sobolem ⁊ postea mella conficiunt ⁊ cōponunt. tectū autē aluearis sui lacrimis ⁊ succis arboꝝ gūmosā viꝫ habentiū per totū liniunt. ⁊ contra aliaꝝ bestiaꝝ auiditates se muniunt ꝓut possunt. fauces si fuerint nimis late constringūt. ⁊ eas succis predictis liniunt. primo autem ꝓ fundamento sui operis crustulam quandam ponūt amari saporis quā multi cōmosiꝫ vocant. deinde faciunt aliā dulciorem que cere est initium quā multi dulices vocant. tertio ponunt materiaꝫ grossiorem que fauoꝝ est stabilimētum ⁊ illam materiā ꝓpolim multi vocant. ⁊ ista triplici tela a frigore ⁊ alijs iniurijs muniunt fauos suos. non insident fructibus sed a floribus non marcidis sed recentibus recolligunt materiā ex qua mel ⁊ ceram cōponunt. quādo autem flores vicini sunt cōsumpti mittunt speculatores ad vlteriora pabula acquirenda. ⁊ si apprehenderit eas nox in expeditione excubant supppine vt alas suas ꝓtegant a pluuia ⁊ a rore vt facto mane expeditius volant ad opus suuꝫ habentes alas suas siccas ⁊ expeditas ad volatū ordinant excubias suas more castroꝝ. de nocte quiescunt vsqꝫ mane donec vna omnes excitet gemio aut tripli ci bombo vt buccino aliquo tunc vniuerse ꝑuolāt si dies fuerit mitis futurus. prediuināt enim ymbres ⁊ ventos ⁊ tunc se continent infra tecta quando presciunt celi temperiem futuram cum agmine ꝓcedunt ad opera. ⁊ tūc alie flores aggregant pedibus. alie aquā ore guttasqꝫ lanuginē totius corporis simul portant. adolescentiores vero ad opera exeunt ⁊ conueniunt ⁊ afferunt supradicta. Seniores vero intus operantur que flores cōportant.

primo onerant pedes anteriores/ ꝛ post ali/
os/ donec rostro pleno remeent totaliter one/
rate. Excipiunt autem onustas trine vel qua/
terne eas que exone aūt scđm quod intus sūt
ordinate. earū enim officia sunt diuersa. Alie
enim domus construunt. alie polliunt. alie ci/
bum parant/ ex eo qđ allatū est. non enim se/
paratim vescuntur/ ne inequalitas cibi tēpo/
ris ꝛ operis fiat. inter eas fauos linealiter ꝛ
ordinate ꝯponunt/ ꝛ in superiori parte suspē
dunt. ceras cadentes fulciunt. primas lineas
parum replent de melle/ nouissimas autē ma
xime solent adimplere. apes autem gerule/ q̄
necessaria conuebunt/ timēt venti flatus. ꝛ iō
volant circa terram. ꝛ quando sunt onuste re
deunt/ ne flatu aliquo īpediantur. ꝛ quando
ꝗ lapillis se onerant vt lapillorum grauitate
sint contra venti impetū magis fixe. Mira i/
ter eas est obseruantia discipline. nam inerti/
am cessantium ab opere notant/ ꝛ eas mox ca
stigant/ imo morte puniunt operari non curā
tes. Mira inter eas est mundicia. nulleꝗ in
ter sua opera spurcitie permittunꝭ. egestiones
apum que operantur intus ne lōgius recedāt
alie congerunt in locum vnum/ ꝛ eijciunt de/
alueari. quando aduesperascit/ intrant in do/
mos suas. ꝛ strepunt/ donec illa eadem q̄ eas
excitauit circūuolet. ꝛ eadeꝫ quo excitauit bō/
bo/ eas inuitet ad quietem ꝛ tunc omnes re/
pente conticescunt. Item in eodē. c. xiij.) Itē
per apes summa equitas exercitur. feriūt eniꝫ
oēs eaꝝ pacem dissoluentes/ ꝛ eaꝝ mella di/
rūpere cupiētes. regem siquidem babēt apes
qui non aculeo armatus est/ sed potius maie
state (ꝛ vt dicit idem. c. xviij.) vel si babet a cu
leum/ vsum feriendi natura ibi negat. noluit
enim natura ipsum seuum esse/ nec concito pe
tere vltionem. ꝛ ideo ei telum detraxit. ꝛ iner
mē dereliquit. vnde cōstat apū īperatorē acu/
leo non vti. Miranda aūt ē circa regē plebis
obedientia. nā cū ꝓcedit/ totū examen cōglo
batur. ꝛ ab ipso agmine velut acie militū cin
gitur ꝛ vallatur. ꝛ pre multitudine obsequen
tium/ tunc temporis vix videtur. cū populus
apum in labore est/ ipse intus ē/ ꝛ circuit sibis
excitāti/ solus a labore ē imunis circa queꝫ ꝛ
assunt apes quendā babentes aculeū/ tāꝗ li
ctores/ q̄ auctoritate assidua/ regis sūt custo/
des. ꝛ raro ꝓcedit foras/ nisi qñ examē totum
dꝫ exire. cuius exitus itelligiꝭ ante diebus a/
liquot exercitu murmurāte/ ꝛ quasi ad exitum
se preparante. vñ si quis tūc regi apū precide
ret alā totū examem tunc tpis nō exiret. ꝛ qñ
ꝓcedunt singule regis obsequio se offerunt

ꝛ ei proxime esse volunt. regem fessū humeris
subleuant ꝛ fatigatum portant. si qua lassata
defecerit vel ab acie errauerit. odore ꝓsequiꝭ
vbicūꝗ rex precedit. et vbicunꝗ rex precedit
ibi cetere castra figūt. rege viso totus aīaꝭ ex/
ercitus/ ipsoꝗ amisso totū agmen dilabiꝭ ad
aliū. qꝛ sine rege esse nō possunt. ad aluearia
subintrant quedā false apes/ que fuci nuncu/
pātur/ babētes magnū ventrē furtimꝗ deuo
rant mella. ꝛ bas apes interficiūt qñ eas de/
prebendūt. quādo ver est bumidū/ fetus apū
multiplicaꝭ ꝛ mella depauperanꝭ. ꝛ ecōuer/
so quādo ver est siccū/ deficiūt in ꝓle ꝛ ī mel/
le multiplicātur. Si aūt defecerit ī aluearibꝰ
cibus/ īpetū faciunt in ꝓximas/ ꝓposito ra/
piendi ꝛ ꝯtra eas alie aciē dirigunt/ si rectorē
babēt. ꝛ si que fuerint apes fauētes inuadēti
bus parcūt eis inuasores nec eas īpetūt/ sed
post eas sibi associant ꝛ defendūt. Etiā mul/
tis alijs de causis acies contrarias cōstruunt
duo īperatores cū multa rixa/ que dimicatio
in iactu pulueris/ aut fimo totaliter dissipaꝭ.
Itē idē. c. xix. apes quedā sunt rustice ac silue
stres borrido aspectu ꝛ ceteris iracūdiores. sꝫ
labore ꝛ opere sunt prestātiores. alie sunt vr/
bane quaꝝ quedā sunt breues ꝛ varie ac rotū
de. alie sunt longe sicut vespe/ ꝛ ille sunt alijs
deteriores/ ꝛ sunt pilose. ꝛ quedā ex bis sunt
albe que in messe mella faciūt. siluestres vero
in arboꝝ cōcauitatibꝰ mellificāt aliquādo in
aliquo terre speců. quibus natura dedit acule
um ventri consertum ad vnū ictū. quedā autē
ex vindicandi ardore ita ꝓfunde figunt teluꝫ
ꝗ sequiꝭ subito intestinū ꝛ tales cito moriunꝭ
alie quidem aculeū perdunt. ꝛ viuentes vlte/
rius mellificare nō possunt. sed castratis viri/
bus nocere pariter ꝛ prodesse desistunt. odo/
res fedos ꝛ ceteros fumos maxime odiunt.
ꝛ fugiunt. in rebus autem odoriferis iocūdā/
tur. cācroꝝ odore si quis eos iuxta decoquat
exanimātur. qñ rex eaꝝ moriꝭ tristicia torpent
funerātiūꝗ more cōcomitantur exequias/ ꝛ
meret plebs magno dolore rege peste cōsum
pto. nam abos tunc conuebunt ꝛ nō ꝓcedūt
tristi tū murmure glomerātur circa corpꝰ eius
luctū nō minuūt/ imo nisi subtrabaꝭ mortuꝰ
fame ꝛ dolore moriunꝭ. bylaritate igiꝭ apū ꝛ
nitore sanitas estimatur. Dicit etiam ibidem
apes multas incurrere infirmitates. nam vt
dicit. c. xx. egrotāt qñ nō pficiūt fetū suū. īimi
caꝭ etiā eis resultās sonus echo/ nimis. n. fa/
cit eas timidas/ inopinato sonitu terrēs eas.
inimicaꝭ etiā eis corrupta nebula/ corrūpēs
flores quos decascūt. aduersanꝭ ꝛ eis aranee

quando se sociant eis ꝛ in aluearibus faciũt intexturas. pestifera est etiã eis musca quedã similis papilioni/ qui insilit in cãdelas. nam papilio depascit ceras/ ꝛ relinquit stercora/ ex quibus generãtur cerredones/ qui ceras precipue appetunt. nocet etiã eis auiditas pastꝰ qñ nimia florũ satietate replentur/ ꝛ maxime hoc accidit in vere. oleo quidẽ examinãtur sicut ꝛ omnia anulosa ꝛ insecta/ precipue si capite vncto in sole ponãtur sed asperse aceto reuiuiscunt. aliquando etiã cõtrahunt sibi mortis ꝛ morbi causas quãdo sentiũt sibi subtrahi mella nimis auide deuorãtes (hucusqꝫ pli. Insignes etiã ꝓprietates ꝛ notabiles recitat (auice. libro. viij. c. iij.) apes inquit cibantur ex melle ꝛ comedũt inde parꝝ. sed quãdo infirmãtur/ tunc comedũt mel ꝛ nõ exeunt ď domibus suis. ꝛ quãdo inueniunt domos mũdas siue aluearia faciunt in eis domos sextales ceras. ꝛ quãdo orificia aluearis sũt nimis ampla diminuunt amplitudinẽ cũ quadã viscositate nigra/ que in odore est acuta. etiã edificãt primo domũ regis / ꝛ illa domus similis est foramini ꝛ post alias domos secundũ diuersitatẽ maiorꝝ vel minorꝝ. masculi aũt tãtũmodo operãtur domos suas / ꝛ post non est operatio/ nisi ad comedẽdũ mel/ ꝛ mellificãdũ ꝛ apes primo morantur in fauis suis ꝛ quando est tẽpus exeũdi/ ascendunt in altũ secũdũ foramina piramidis. ꝛ postea redeũt ꝛ comedunt mel. ꝛ rex nunq̃ exit/ nisi cum exercitu/ ꝛ masculi non habent acum nisi forte pauci. tamen appetunt pungere/ sed non possunt. Et reges apuꝫ sunt duorꝫ modorꝫ. vnus rubeus ꝛ alter niger fere sicut carbo. ꝛ est in duplo maior q̃ apis que mellificat. ꝛ sunt apes masculẽ magis pigre q̃ femine. ꝛ meliores sũt apes minores ꝛ rotundiores habentes varios colores. ꝛ apes q̃ pascuntur in montibus pratis ꝛ ortis sunt minores ꝛ meliores ꝛ faciunt mel consimile in partibus ꝛ leue. apes autẽ que nõ sunt bone non faciunt mel equale nec consimile sed apis que semꝑ adheret foramini mellis efficit mel melius. aliter. n. corrũpit᷑ de facili/ ꝛ generantur in eo aranee que corrũpunt mel. Duplici autẽ de causa vtunt᷑ apes mellificãtes aculeo. s. ad defensionẽ/ ꝛ ad humiditatis sup̃flue cõsumptionẽ/ vis. n. ignea est in acu. ꝛ iõ cooꝑatur valde ad ꝯsumptõeꝫ sup̃flui humidi ꝛ mellis immutationẽ. Item subintrant sepe aluearia q̃dã musce male que faciunt alias muscas prauas / q̃s multi vocant gusanes pforãt alas aliaꝝ/ sꝫ vere apes psequunt᷑ illas muscas ꝛ pungunt eas. nec ꝑmittunt eas cadere suꝑ domos suas. ꝛ apes mellificãtes interficiunt masculos nocẽtes eis/ ꝛ reges malos quãdo eas nõ bene regunt/ sed tm̃modo de melle nimis comedunt/ ꝛ p̃cipue hoc faciunt quando mel erit paucuꝫ. ꝛ apes ꝓpe pugnant cum longioribus quãdo ñ operantur nec laborãt ꝛ nituntur eas eijcere de aluearibus/ ꝛ ꝑ talem eiectionẽ melioratur mel ꝛ augetur. Est autẽ vnuꝫ genus apum qđ ď labion. ꝛ interficit apes mellificãtes. ꝛ destruit eaꝝ domos. ꝛ hoc est/ q2 sunt vigiles ꝛ bõe custodie. ꝛ qñ intrant aluearia/ in melle subito se infigunt cã deuorãdi in tãtum q̃ nõ p̃nt euadere. ꝛ tũc statim a veris apibus huiusmodi interficiuntur. Et anteq̃ rex exeat rõnaliter ꝑ duos dies ante sciunt alie q̃ rex sit facturꝰ vt obedire illi parate sint. ꝛ quãdo reges creãtur quilibet hꝫ cateruam vnaꝫ. ꝛ illa caterua non vult habere alium regẽ nisi quẽ primitus acceperunt/ ꝛ si alius rex voluerit illius comitatus ipsum interficiunt. ꝛ postq̃ exierint pulli ꝛ fuerint pauci/ expectabunt societatem alterius examinis. ꝛ sic simul securius ꝓficiscũtur. vel postq̃ ceperit volare pulli ꝛ fuerint eq̃les magnis/ festinant opus suuꝫ. ꝛ senioribꝰ plurimi cooperãtur. Nulla aũt creatura ardẽtior ẽ ad vindictã q̃ sit apis quãdo ad iracundiã ꝓuocatur. ꝛ iõ sepe grãdes ꝓsternit exercitus multitudo apũ/ qñ ꝯtra diripiẽtes mella resistere ꝯpellunt᷑. ꝓfimũ ꝛ fumũ suꝑ omnia abhorrẽt apes. ꝛ ideo laborant feces eijcere ꝛ squibala sua quãdo volꝛt/ q2 eaꝝ feces fetẽt valde. ꝛ iõ ab eis domos suas valde purgãt virgines apes ꝛ iuuenes/ melius opantur ꝛ faciunt melius mel q̃ seniores ꝛ nõ tãtũ patiuntur nec tantum ledit eaꝝ ꝑcutio sicut senuꝫ potant autẽ apes ꝛ bibunt/ sꝫ aquã tantũ clarã/ siue ꝓpe siue a remotis hauriatur/ nec potant vbi ꝑus proijcerint fecẽ suam. ꝛ maxime in autũno et in vere/ et mel veris melius est ꝓpter florum nouitatem et ampliorem puritatem. Et apibus placet armonia. s. sonitus cãtus percussio palmarum. et ideo cum cantu et peluim aut cimbalorum sonitu ad alueare reuocantur. et quando dimittitur apibus multum de melle pigrescunt/ et minus operantur et ideo oportet vt in aluearibus eis mediocriter dimittatur (hucusqꝫ auicenna. vij. libro.) Multa alia ponit in quibus concordat cuꝫ aristo. libro. viij. plinius in. xi. quere supra libro. xij. in littera. a. vbi inuenies multa que ab aristo. et a seneca et alijs auctoribus sunt accepta. sed hec sufficiant.

b Os grece boetes nuncupatᷓ/ quē latini toronē vocant/ eo ꝙ terram terit. cuius latitudo pellis a men to ⁊ gutture vsq̄ ad crura pellearia dicitur/ a pelle ipsa sic dicta. quasi pellearia que gene rositatis in boue est signū (vt dicit Isido. li. xij.) (boū aūt vt dicit idē. circa socios eximia pietas est. nā alter alterꝝ inquirit. cū quo ꝑ col lū aratra ducere cōsueuit. ⁊ frequenti mugitu piū testatur effectum/ quando ipsuꝫ citius in uenire nō contingit. De bobus vero dicit pli. li. viij. c. xlv. bobus indicis cameloꝝ traditur esse altitudo/ quoꝝ cornua sunt in latitudine quatuor pedū (⁊ sequitur ibidē) soli boues i ter aīalia retro ambulantes pascūtur. aque ca lide ablutiōe/ dicūtur pinguescere. quādo cor nibus capitis cōiunguntᷓ/ plus laboris pos sunt sustinere/ ꝙ̄ quādo ceruice inuicē copulā tur. In syria sunt boues/ qui nō hñt pallearia sub gutture sed gibbos in dorso. boues quo q̄ lassata habentes cornua dicūtur eē in ope excellentes. boues nigri coloris parua habē tes cornua/ minus reputātur vtiles ad operā dū. Maiora cornua ⁊ spissiora habēt boues ꝙ̄ tauri. ⁊ post castrationē bos i corpe ⁊ in cor nibus augmentū recipit/ pariter etiā ꝓficit in robore ⁊ virtute. nō tamen tante ē animosita tis nec audacie/ sicut ante. magis autē efficitᷓ domitus maturus ⁊ quietus/ patiēs laboris ⁊ motus tardioris/ ⁊ incessus grauioris. Itē pli. ibidē. Natura boū i inmatu optima/ post inmatū aūt nimis ē fera sed ante prematura. optima vero cū boue iuuēcus inuenitur. soci um. n. laboris agriculture habemus hoc ani mal. Tāta etiā fuit cura apud priores boues non ledere/ vt qui ꝓcaci aīo motus bouē occi deret sine causa/ puniretur grauiter tāꝙ̄ colo nū suū interemisset (vt dicit idē) Est. n. aīal mi te ⁊ mundum nō solū vsibus hoīuꝫ necessari um/ veꝝ etiā ad imolādum in aris deoꝝ ē cō gruum ⁊ aptū. nā ex bobus optime fiunt vi ctime. ⁊ lautissima fit ex eis placatio deorum. bos aperit terrā vomere ⁊ incidit ꝛ colit arua ⁊ eā gignēdis fructibus aptā reddit. bos car nibus suis reficit ⁊ nutrit. pellis eius multis vsibus cōuenit. eius etiā fimo terra ipingue scit. eius cornua calefacta remolliuntᷓ ⁊ rectifi cantᷓ/ ex quibus diuersa vascula ⁊ varia vten silia ꝑparātur. Ex cornibus. n. bouinis fiūt arcus baliste quibus tela ꝯtra hostes iactantᷓ fiunt ⁊ toraces/ ⁊ arma quibus īfirmiora ho minis contra hostium iacula defensantur. fi unt ⁊ lucerne quibus fugantᷓ tenebre. fiunt ⁊ pectines quibus capita a sordibus emundā tur. bouinis etiā cornibus vtuntᷓ venatores. nā eis terrēt feras ⁊ incitant canes venaticos vt fugiētia aīalia insequātur. cornibus etiam vtuntur scriptores/ ⁊ pictores. in quibus va rij colores optime conseruantur. vtuntur etiā cornuū vsu bellatores quibus buccinādo so cij animantᷓ/ tā pugnantes ꝙ̄ fugiētes ad aciē reuocātur. cornibus etiā vtūtur custodes tau roꝝ ⁊ castroꝝ siue speculatores/ qui ipsoꝝ so nitu advigilandū mutuo se hortantur. ad mlᷓ ta alia cornua bouina sunt necessaria. vñ ni hil ē in boue quod diuersis vsibus nō sit vti le. ⁊ etiā eius fimus (vt dicit pli. li. xxviij. c. xi) fimus inquit bouis cū aceto/ iuuat contra do lorē articuloꝝ. ydropicis etiam remediuꝫ sin gulare ē/ si inde ad solem pungantur. Inter cutaneum. n. ꝯsumit humorē ⁊ sedat ac repri mit inflaturā ydropicā ⁊ tumorē (dicit ꝑterea pli. li. xxx. c. iij.) Est inquit animal paruulū si mile scarabeo/ nomine burestis. hic inter her bas fallit bouē. ⁊ iō sic est dictuꝫ. qꝛ premit eū nā inter herbas quas bos diligit/ illud aīal se abscondit. quod animal bos deuorat/ duꝫ herbas incaute carpit. borestio autem deuo ratus/ iecur bouis sic inflāmat/ vt ipsum cum cruciatu maximo tandem rumpat. vnde ꝑter onus iugi quo bouis ceruix premitur/ ⁊ pre ter dolorem stimuli quo bos pungitur/ bure stis dum eius ventrem subintrat inter cibos/ cum interitu cruciatur veneno.

b Ubulcus dicitur boū custos qui ipsorum est custodie ex officio de putat⁹. hic boues pascit ⁊ nutrit. ⁊ ad pascua eos ducit ⁊ reducit ⁊ dum sunt in pascuis per pedes eos colligat ⁊ cōuertit. eo rum ceruices iugo premit/ ⁊ aratro eos iūgit cum stimulo pigritantes cōpellit ad labores. ⁊ vt vniformiter aratrum trahant/ stimulādo eos cogit sibilo/ ⁊ cantilena eos demulcet. ⁊ vt libentius iugum ferant vocis melodia alli cit ipsos ⁊ inducit. naturaliter enim boues si cut ⁊ cerui diligūt melodiaꝫ (vt dicit auicē.) cum virga eos dirigit. ⁊ ut rectum faciant sul cum ipsos instruit. nec solum cogit ad arādū verum etiam ad triturandum compellit/ ⁊ ad confringendas fruges in area circunducit. fi nito labore a iugo eos soluit. ⁊ ad presepe vt reficiantur eos ducit.

b Ubalus est a boue diminutiue dictus. eo ꝙ similis sit ipsis bo bus. Est autem animal ita in domitum ꝙ pre feritate iugum non recipit in ceruice. bubalos affrica procreat. in germa nia autē sunt boues aggrestes/ hñtes cornua

sint tantum ꝓtensa/ vt in regis mensa ꝓpter in signem eoꝝ capacitatē/ ⁊ eis pocula fiant (vt dicit Isi. Est autem animal magne fortitudinis vnde domari nō potest/ nisi circulo ferreo naribus eius infixo quo circunducitur. nigri autem vel vului ē coloris/ paucos ⁊ raros hñs pilos/ corneā habet frontē/ cornibus validissimis circūspectam cuius caro nō solū est vtilis ad escam/ verū etiā ad medicinā (nam vt dicit pli. li. xxviij. c. x.) caro bubali cocta vel assa/ hominis morsum sanat. cuius medulla cū dextro crure assumpta aufert pilos palbebrarū. ⁊ medetur vicijs oculoꝝ. sanguis eius cū aceto sumptus/ reijcientē sanguinem mire sanat. cuius vngule vel solie bubaline cum mirra confirmant dentes motos. lac bubalinum valet contra visceꝝ torsiones. nam sua pinguedine delinit ea. vnde cōtra dissenteriam multū ꝓdest. valet cōtra ictus serpentum ⁊ scorpionū. ⁊ cōtra venenū salamandre ⁊ cicute. vulnera recentia sanat. fimus bubali calefactus sanat dura apostemata. ⁊ coꝝ duricias spargit fel eius valet cōtra caliginem oculoꝝ. Sunt ⁊ quidam boues agrestes mire magnitudinis/ ⁊ tamen summe sunt agilitatis. In tātū enim sunt agiles/ vt fimū quē ꝓijciunt citius eleuent sup cornu/ ꝙ possit decidere sup terrā hi boues odiunt ⁊ psequuntur oē rubeū siue rufum. ⁊ ideo venatores rubeis se induūt vt eos ꝓuocent ad eos insequēduz. venator iam videns bestiā appropinquantē/ retro magnaz arborem ⁊ fortem se abscondit/ bos vero cornibus ita fortiter ipingit in arborē/ ꝙ ꝓprijs cornibus ab arbore detinetur. ⁊ sic detentus venatoꝝ iaculis cōfoditur ⁊ psternitur ⁊ necatur. Est ⁊ aliud animal simile boui agresti/ sed non est tante magnitudinis. maxima tamen habet cornua multū acuta ⁊ alta/ cum quibus deijcit arbores ⁊ arbusta sed ⁊ cōcauam quercum robore suo deponit vsqꝫ ad terram. qui grā pastus tādē caput submittit inter frutices ⁊ subtilia ⁊ plixa virgulta siue vimina/ quaꝝ copulatione ⁊ adherētia cornua beshe circūligantur. vnde diu luctans ꝯtra illos ꝓlixas virgultoꝝ obuolutiōes/ magis ac magis se intricat atqꝫ ligat. cūqꝫ diu luctans ab illis ligaminibus se nō expedit imo se inuoluit/ ꝓ indignatiōe alte mugit. cuius vocē horridaz audiens venator scit bestiā illaqueatā fore ⁊ detentā. vñ ipsā secure venabulis impetit/ ⁊ occidit bestiā acerrimā in virgultis/ quā in nemorib⁹ magnis/ inuadere nullatenus ausus fuit. ⁊ hāc bestiā vocat phisologus aptolonē cuius dictis si fides adhibēda ē mirꝫ vr̄/ qualitteram fera bestia de virgultis ⁊ nemoribus modicis cornua nō eximit que eisdez cornib⁹ ingentes arbores deijcit ⁊ ꝓsternit. Est preterea quedā spēs bouis siluestris quā aristo. in li. viij. circa finē vocat borriam. ⁊ dicit ꝙ magnus ē scd̄m quātitatē tauri/ ⁊ est similis tauro/ ⁊ hꝫ crines descendentes ad duas partes spatulaꝝ/ sicut in equo est videre. ⁊ eius pili sunt magis molles pilis equi ⁊ breuiores. ⁊ crines eius continui vsqꝫ ad oculos. ⁊ ē color eius vergens ad rubeum colorem vel citrinū. ⁊ vox eius assimilatur voci tauri. ⁊ hꝫ cornua aliquātulum incuruatas/ ⁊ in vnoquoqꝫ cornuum suoꝝ capere pōt medietatem mensure/ que dr̄ boz. ⁊ non habet dentes superiores sicut taurus nec crura eoꝝ sunt multorum pilorum. ⁊ assimilātur lane ⁊ findit vngulas. habens in pedibus duos sotulares. ⁊ cauda eius ē breuis respectu corpis. ⁊ ipse cauat terrā ⁊ erigitur in cauando sicut taurus. ⁊ hꝫ durā cutē multos ictus patiētē. ⁊ carnē hꝫ valde dulcem. ⁊ ꝓpter hoc venatur ⁊ pcutitur. ⁊ qū venator fugit ac quiescit. ⁊ cum debilitatur pugnans ꝓijcit stercus p quatuor passus. ⁊ hoc facit qū timet. canes autē venatici odorāt super stercus. ⁊ dum circa talē odorē occupātur bestia fugiendo elongatur. Itē dicit aristo. de vacca agresti libro. x. ⁊ qū appropinquat partus adunabuntur ex eis multi. et prius cōgregabunt stercus circa ipsū/ et ponunt sicut murum et hoc est animal multi stercoris vt dicit aristo. ibidem et etiam auicen.

b Basiliscus grece latine dicitur regulus eo ꝙ sit (vt dicit Isidor⁹) rex serpentum. ipsum enim videntes fugiunt/ et timent etiam serpentes ipi. olfactu enim suo ipsos necat flatu / et etiam aspectu interemit omne viuum. ad eius siquidē aspectum nulla auis illesa transit. et quāuis ꝓcul fuerit eius ore cōbusta deuoratur. a mustelis tamen vincitur/ quas homines ad cauernas deferūt/ in quib⁹ reguli delitescunt. nihil enī sine remedio ille parens omnium dereliquit vnde visa mustela basilicus fugit/ quem ipsa persequitur et occidit. Est autem in longitudine semipedalis albis maculis lineatis/ reguli enim sicut scorpiones arentia queqꝫ sectantes. et postꝙ ad aquas perueniunt/ idrophobos et linphaticos faciunt. intoxicant. n. ipsas aquas/ et mortiferas reddunt eas. vocatur quoqꝫ regulus a multis sibilus. nam sibilo occidit anteꝙ mordeat siue pugnat. huc vsqꝫ Isid. lib. xij. c. iiij. pli. autem libro viij. c. xxi.) dicit sic. apd̄ inquit hesperios ethiopes

fons est qui a multis estimatᷣ caput nili. iuxta quem est quedam fera que cacoblephas ap/pellatur/ corpore quidez modica omnibusqꝫ membris iners. pregraue caput gerens/ et sē/per habet deiectum super terram/ alias inter/fectio esset humani generis. quia omnes qui eius viderent oculos expirarent. Eadem ba/silisci serpentis vis est/ quez corones prouincia gignit. corpus habens in longitudine et magnitudine. xij. digitorꝫ candida in capite/ macula velut dyademate insignitᷣ sibilo oīs fugat serpentes. nec flexu multiplici reliquuz corp⁹ ipellit. sed celsus ⁊ erectus ĩ medio graditur ⁊ incedit. desiccat frutices/ ⁊ herbas ex/urit. non solũ tactu/ verꝫ etiaz sibilo ⁊ afflatu circūadiacētia oīa destruit ⁊ corrūpit. tāte. n. ē venenositatis ⁊ pniciei ꝙ tangētes se cū hasta longissima sine mora interficiat ⁊ cōsumit. hūc mustela domat ⁊ cōuincit. qꝛ deo nature nihil placuit esse sine pari. mors itaqꝫ basili/sci. morsus ē mustele. ⁊ tādē mors mustele dr̄ esse fetor basilici. ⁊ hoc quidē verꝫ ē nisi mustela/ pastu ⁊ fricatōe ruthe/ herbe ɔtra talē mortiferū primitus muniatᷣ (vt dicit aris. ⁊ etiam auice) primo igitᷣ mustela rutā herbā/ quāuis amarā comedit ⁊ sic virtute succi herbe ama/re/ nature hostē intrepida aggreditᷣ ⁊ deuincit ⁊ quāuis basiliscus irremediabiliter sit vene/nosus quādiu viuit. in cinerez tū ɔbustus veneni malitiā perdit. cuius cinis opatiōib⁹ alchimie vtilis creditur ⁊ maxime in transmutationibus metallorum.

b Otrax que rubeta dicitur/ genus est rane venenose habitans in terra/ pariter ⁊ in humore (vt dicit plini. li. xviij. c. xxxij) senectutem autem idest ve/tustam ⁊ senem pellem/ dicunt eas deponere assiduo pastu quarūdam herbarum venenuz tamen sibi semper reseruantes/ pugnat cōtra araneam. ⁊ spalangionem. ⁊ beneficio plātaginis earꝫ venenū superat ⁊ puncturā. cui⁹ venenū creditur esse frigidissimū. ⁊ iō omne mēbrū qđ tangit reddit insensibile/ ⁊ stupidū ac si esset congelatū. aīal siquidē est virulentū. ⁊ iō ad irā se animat ad omnem tactū. vñ quanto plus tangitur/ tāto turgescit āplius ⁊ inflatur. quot maculis sub ventre respergitᷣ/ tot nocumentis venenū eius obnoxiū fore phibetᷣ. oculos hz quasi igneos ⁊ lucentes. ⁊ est tāto pniciosior/ quāto ⁊ eius aspectus ardentior ĩuenitur. ⁊ quāuis claros habeat oculos/ odit tū solis aspectuz/ ⁊ querit latebras ⁊ fugit ad cauernas qñ sol oritᷣ/ ⁊ ipsius radijs terre supficies refouetᷣ. ⁊ herbas dulces diligit/ ⁊ earꝫ radices comedit. sed comedendo eas inficit ⁊ corrūpit. ⁊ iō in ortis ruta que bufonibus ⁊ ceteris venenosis est inimica. plātari ɔsueuit cuius virtute arcentᷣ. ne accedant ad illas herbas ⁊ radices que ibi crescūt/ ⁊ ibi terre cōmēdātur. loca fetida muscida ⁊ fimosa bufo diligit. loca aūt odorifera multū odit. vñ dicunt ꝙ vineis incipientib⁹ florere fugiūt. qꝛ odorē ipsarꝫ nō possunt sustinere. de bufone aūt (dicit pli. li. xxx. c. iiij.) sūt rane multū venenose/ q̄ dicūtur rubete/ que viuūt in vepribus ⁊ rubetis. qꝛ sicut sunt candidiores sic ⁊ ceteris sunt pniciosiores. ⁊ sunt alteri coloris subnigri/ alteri subrussi vel pallidi ⁊ subcinerini. Istas autē rubetas dicūt habere duplex iecur. vnū est sūme venenosū/ ⁊ aliud est remediū. ⁊ datᷣ p antidoto cōtra toxicū seu venenū. oꝫ aūt ipsa sic experiri. pijcitᷣ aūt iecur in nido formicarū partem venenosā formice fugiūt. aliā partem appetūt. ⁊ illam oꝫ retinere ⁊ vsui reseruare. Mira de his certa tradūt auctores (vt dicit pli.) dicūt. n. in eius latere dextro esse os oc/cultū qđ piectū in aquā feruentem facit eā subito frigerari/ nec vas feruere postea/ nisi os primitus eximatᷣ ⁊ illo officulo vtuntᷣ magi ad amorez ⁊ odiū cōcitādū. dicūt etiā inde quartanas posse sanari. quātūcūqꝫ aūt vermis il/le sit venenosus/ p incinerationem tū ⁊ cōbustionem amittit vim veneni/ ⁊ recipit maxiaz virtutem medicine. valet. n. miro mō ad car/nis ⁊ cutis aliquo casu pdite recupationem ⁊ neruorum consolidationem/ ⁊ vulnerꝫ desic/cationem ⁊ curā si debito mō illo cinere quis vtatur/ quere infra de rana in littera. r.

b Omber est vermis qdā nascens in frōdibus cipressi/ fraxini/ mori et terebinthi. vt d. pli. libro. xi. c. xxiij. Isi. aūt dicit sic. bōbex bōbicis est frondens vermis/ ex cuius textura bōbicinū cōficitur. Appellatᷣ aūt hoc noīe/ eo ꝙ euacuetur dū fila egerat/ et in eo remaneat solus aer. vt dicit idem. mirā aūt recipit hic vermis imutationem. nā primo nascitur sicut vermis similᷣ eruce/ que rodit folia olerū/ et pāpinos vine/arū. hic vermis frigoris impaciens bōbices telas araneaꝝ mō texit. et pmo pparat sibi corticem siue domū in qua habitet. et cōtra horrorem hyemis se defenset. Texturā aūt suaz facit peduz suorꝫ ministerio/ quibus subtiliat filū suuz et pectinat. et sic id in telam ordinat et componit.

c Ameli vt dicit Isi. li. xij. a greco noīe sūt sortiti/ eo ꝙ quando onerantur indignantes et accubentes

coram onerantibus humiliantur. greci enim
come humile et breui dicunt. vel dicũtur a ca
mur quod grece curuum sonat. quia in tem/
pore quando recipiunt super se pondera/ sup
anteriores puplices incuruantur. Cameli ita
ꝙ aialia sunt onerifera et mansueta/ ad por/
tanda onera et pondera deputata/ et inueni/
untur in multis regionibus/ sed potissime in
arabia. et differunt cameli arabici a camelis
aliarum regionum. naʒ arabici duos habent
in dorso gibbos. sed reliquaꝝ regionum ca/
meli in dorso habent vnum tantum (vt dicit
Jsido. in eodem) Plinius vero libro octa/
uo cap. xix. dicit sic. Camelus inquit inter ar
menta pascit oriens quoꝝ duo sunt genera/
bactricie. s. et arabice. Arabici cameli bina ha
bent tubera in dorso. batrici tantum habent
vnum in dorso/ in quo portant ⁊ alium in pe
ctore cui incubãt. cameli superiori ordine dẽ
tium vt boues carent ⁊ ruminant/ sicut bos ⁊
ouis. vt dicit Jsido. li. xij. vngulam tamẽ nõ
diuidunt vt postea dicetur. Veloces sũt mul
tum (vt dicit pli.) ⁊ ideo valent in prelijs cõ/
mittendis ⁊ etiam in mercibus deferendis.
Vltra assuetum camelus non procedit spaciũ
nec plus consueto onere suscipit ad portan/
dum. odium habent naturaliter cõtra equos
⁊ sitim etiam per quadriduum tolerãt. ⁊ quã
do bibũt turbant aquam. aliter potu nõ gau
dent. viuunt quadragenis annis/ quidã etiã
⁊ centenis. ⁊ aliquando etiam rabiem incur/
runt. castrantur cameli qui bello preparantur
fortiores enim sunt coitu penitus denegato
(hucusqꝫ plinius) De camelo vero dicit aui/
cen. sic. Camelus inquit mouet primo pedeʒ
dextrum sicut ⁊ leo. ⁊ solus habet super dor/
sum additamentum. ⁊ habet pedes fissos/ ⁊
in fissura habet pellem ad modum pedis an
serum. ⁊ ille fissure sunt carnose sicut fissure
pedum vrsi. ⁊ ideo faciunt eis homines sotu
lares ⁊ abluunt eis pedes ne pedum tenen/
tudo subtus ledat. ⁊ aliquando in corde ei⁹
inuenitur os sicut in corde cerui. ⁊ habet qua
tuor conos in duabus mãmillis sicut vacca.
⁊ camela se iclinat ⁊ vadit super genua/ quã
do appetit cum masculo copulari. ⁊ desideri
um eius est feruens tempore amoris. ⁊ tunc
paruʒ comedit ⁊ semper appetit coire iuxta lo
cum illum vbi primo coiuit. ⁊ vt dicit aristo.
lib. v. appropriatur camelis ꝙ sunt solitarij ĩ
montibus amoris tẽpore ⁊ nullus potest ap
propinquare eis nisi pastor. ⁊ virga camelo/
rum est neruosa ⁊ valde dura. ⁊ ideo fiunt ex
ea corde arcuum. Jtẽ ibidem in eodẽ. cameli

habent tempus determinatum ad cõitum ⁊
amorem. femina trahit in vtero per duodecĩʒ
menses/ ⁊ non coeunt ante triennium ⁊ post
partum quiescit per annum. Jtem dicit idem
libro viij. ꝙ sunt quedã genera cameloruʒ q̃
castrant/ vt sint ad fuge comodũ aptiores. ⁊
dicit ꝙ tales cameli sũt velociores eq̃s/ ⁊ hoc
accidit ꝓpter amplitudinẽ passus/ sed de hoc
quere infra de dromedario. Jtem nota cõtra
incestuosos de camelo. quia camelus (vt di/
cit aristo. li. viij.) non coit cum matre sua. coo
periebatur enim mater cuiusdaʒ cameli pallio
in quadam ciuitate ⁊ saltauit super eam fili/
us eius/ qui sentiens eam matrem suam de/
scendit anteꝗ coitus compleretur ⁊ momor/
dit ingenatorem ⁊ occidit ipsum. Exempluʒ
est aristo. ⁊ ponit simile de equo cuiusdam re/
gis. De camelo insuper dicit plinius li. xi. ca/
pitulo. xxxvij. ꝙ cameli caluescunt inter qua/
drupedia sicut homo ⁊ sicut strutio. ⁊ quedã
alia inter volatilia. dicit etiam idem ꝙ inter a
nimalia non cornigera/ camelus in superiori
maxilla non habet dentes superiores. ⁊ ideo
concordat cum animalibus ruminantibus ĩ
dentibus/ ⁊ in dispositione ventris/ sed non
in cornibus. Jdem dicit aristo. li. xiiij. vbi di/
cit animal cuius cibus ẽ materia spinosa/ ha/
bet multos ventres vt camelus. ⁊ animal ha
bens cornua/ non est habens dentes in vtra
ꝙ mandibula. ⁊ ꝓpter hoc non est camelus
habens dentes in vtraqꝫ mandibula/ sed in
vna tantum quãuis careat cornibus. Neces/
sario igitur fuit venter cameli/ altis disposi/
tionis. ⁊ assimilatur ventribus animalium
carentium dentibus in mandibula superiori
⁊ fuit creatio dentiuʒ eius/ sicut animalis ha
bentis cornua. ⁊ quia cibus cameli est spino
sus/ necessario fuit lingua eius carnosa ꝓpter
duriciem palati. natura igitur vtitur palato/
sicut parte terrestri dentium. ⁊ ꝓpter hoc ru/
minat camelus sicut habentia cornua/ qꝛ vẽ/
tres eius ventribus habentium cornua assi/
milatur. Recipit itaqꝫ cibum in primo ventre
penitus indigestum. in secundo autem inci/
pit digeri. in tertio melius. in quarto digestio
penitus completur. ⁊ ista ventrium diuersi/
tas fuit necessaria ꝓpter grossitiem nutrimen
ti siue cibi quia parum dentibus molit cibuʒ
Jtem aristo. libro. xiiij. a. camelus non habʒ
fel distinctuʒ super epar/ sicut nec elephas. qꝛ
epatis naturam habet valde sanam ⁊ sangui
nem naturaliter dulcem. ⁊ in talibus anima/
libus non inuenitur fel aut si inuenitur/ in ve
nis gracilibus valde venitur. ⁊ ideo dixerũt

antiqui sicut anaxagoras. ꝙ cameli ꝑpter ꝑuationē fellis sunt vite longioris/ quia diutius viuunt aĩalia paruz habentia fellis/ ꝙ illa que habent multū. ⁊ ideo posuit anaxagoras ꝙ fel esset causa infirmitatū omnium acutarum/ quando .s. multipliciter ad pulmonez ⁊ ad alias partes corporis se diffūdit. sed dicit aristo. hoc eē falsum. quia multa animalia in quibus non inuenitur fel. acutas ⁊ mortiferas aliquando sustinent passiones. vt patet in camelis/ quibus accidit aliquando podagra et rabies. vnde constringuntur pedes sui/ et interficit eos ista infirmitas/ et tamē carent felle. vt dicit idez (hucusq; aristo) De camelo etiā dicit constan. in dietis vniuersalibus. camelus est animal calidissimū ex natura. et ideo naturaliter est macillentū. calor .n. totam trahit sanguinis vnctuositatez. ⁊ ideo remāet sine mltā crassitie. ⁊ camelinū lac subtilius est lacte aliorum animalium ⁊ min⁹ vnctuosum. ⁊ minus nutritiuum. magis autem est calefactiuum. diureticum idest appetitiuū. lac enim nihil aliud est ꝙ sanguis secūdo coctus. ⁊ ideo lactis sapor cameli salsus est ⁊ acutus. vnde humorum grossorum est incisiuum ⁊ attenuatiuum/ cui vaccinum lac ē contrarium. Est enim grossum vnctuosum ⁊ multum nutritiuum. alias autem proprietates q̄re infra de dromedario.

Cameleopardus vel cameleopardalis est animal ethiopum. vt dicit Isi. libro. xij. ⁊ pli. libro viij. c. xix. caput habens cameli ⁊ collum equi ⁊ crura ⁊ pedes bubali ⁊ maculas pardi. Est eniz bestia maculis albis rutilez colorem distinguētibus superaspersa. ⁊ ideo a capite cameli ⁊ maculis pardi cameliopardalis ē vocata (vt d. pli.) Est autem bestia magis aspectu ꝙ feritate conspicua in tantum mansueta/ ꝙ etiā ouis fere nomen accepit. vt dicit idem. hoc animal fuit mundum scd'z mosaicam legē quo ad esum sed non quo ad sacrificium. nam vngulam findebat vt bubalus/ ⁊ ruminabat vt camelus. ⁊ ideo eam comedere erat fas. vt pz deu. xiiij.

Cameleon huius cameleōtis. ē bestiola parua diuersa varietate colorum conspersa. cuius corpusculum ad varios colores quos videt/ facilima conuersione variatur. non inuenitur aliquod aliud animal cuius corpusculum ita recipiat colorum oppositorum imutationem. vt ibidem dicit Isido. Scd'm autem auice. cameleon idez est ꝙ stellio. quia lucet vt stella. ⁊ etiam imutat colores/ quia est animal timidūz ⁊ pauci sanguinis. ⁊ ideo colores mutat. ⁊ est quadrupes habens faciem lacerte ⁊ vngues acutos ⁊ recuruos/ ⁊ corpus asperum ⁊ durā cutem/ ⁊ ad modum cocodrilli. Aristo. autem dicit sic libro. ij. cameleon inquit est animal ī corpore simile lacerto/ cuius latera sunt oblōga peruenientia ad inferius sui ventris/ sicut latera piscis. ⁊ medium spondilium dorsi ei⁹ prominet sicut spōdiliuz piscis. ⁊ facies eius sicut animal est ex porco ⁊ simia. ⁊ habet caudam valde longam. ⁊ eius extremū est gracile/ ⁊ habet pedes reflexos/ sicut lacertuli ⁊ q̄libet pedum diuiditur in duo. ⁊ comparatio vnius ad alterum est vt pollicis hominis ad residuum manus. ⁊ quelibet istarum partiuz diuiditur ī digitos ⁊ vngulas similes vnguibus auium/ totum corpus eius asperum sicut corpus bardani. oculi eius profundantur ⁊ sunt magni ⁊ rotundi/ ⁊ continentur in corio simili corio totius corporis eius/ ⁊ nō cooperiuntur ab ipso. ⁊ girat oculos suos frequēter circūquaq; ⁊ alteratur color eius/ quādo inflatur corium eius. ⁊ habet colorem declinantem ad nigredinem ⁊ sunt in eo macule nigre. ⁊ hec variatio est ī toto corpore eius ⁊ maxime in oculis ⁊ in cauda. ⁊ eius motus est grauis valde. ⁊ in morte eius est turpis coloris. ⁊ id quod est in corpore suo est modice carnis. parum enim habet nisi in capite ⁊ radice caude vbi parum habet sanguinis/ similiter in corde ⁊ in venis exeuntibus ab eo ⁊ ī circuitu oculorum/ quāuis sit paruz ⁊ eius cerebrū est prope oculos. ⁊ si quis diuiserit corpus in duo/ permanebit in operatiōibus suis per suum spiritum ⁊ remanet modicus motus circa corpus ⁊ non habet splenem ⁊ manet in cauernis sicut lacerta (hucusq; aristo.) Pli. vero. li. xxviij. c. viij. sic dicit. cameleon ē animal simile cocodrillo sola curuatura dorsi/ ⁊ caude amplitudine distant. nullum animal eo pauidius estimatur/ ⁊ ideo mutat̄ ei⁹ color. vis enim eius maxima est contra accipitruz genus. detrahit .n. accipitres ad se volantes ⁊ prebet ceteris animalibus voluntarie lacerandos. caput eius ⁊ guttur si cū quercinis lignis accendatur/ ymbres facere ⁊ tonitrua democritus asserit. sed hoc decidet pli. qualecūq; sit animal/ inter mūda cōputatur. vnde super leui. xi. dicit et esicius in tesat. pre infirmitate mansuetū se fingit cū sit crudelis. Dicitur aūt cameleō viuere solo aere/ sicut talpa et terra et allec ex aq̄ et salamādra ex igne. Unde versus. Quatuor ex puris vitā ducūt

elementis. Cameleon talpa maris allec et sa lamandra. Terra cibat talpam flāme pascūt salamandrā. Unda fit alleci cibus aer came leonti.

Caprea est siluestris capra a carpē c do dicta. vnde Isi. li. xij. capros et capreas a carpendis virgultis quidā dicunt. Alij vero sic eas dictas putant ꝙ carpunt aspera. nōnulli vero dicunt eas sic vocari a strepitu cruriū. vnde vocātur capree siluestres capre quas greci ꝓ eo ꝙ acutissime videant toreos appellauerūt. morantur eniʒ in excelsis montibus. et tamen de longinquo vident venientes venatores. eedem dicitur et ybices eo ꝙ ad instar auiū ardua loca pe/tant/ita vt de sublimitate vix obtuitibus hu manis pateant (vt dicit Isi. lib. xij. a.) ⁊ sub dit. hec itaq̄ animalia in petris abrutinis cō morantur. ⁊ si aliquando hominū approxia tionē ⁊ psecutionē presēserint ferarꝫ/ de altis/simis saxorꝫ cacuminibus sese ꝑcipitantes in suis se cornibus suscipiunt illesas. Dicuntur etiam ⁊ dame siue damule vt dicit papi. que re infra in lra. d. de damula. Est itaq̄ caprea velocissima in cursu. leuissima in saltu. acutis sima in aspectu. dulcissima quo ad gustuʒ. te nerrima ⁊ sanissima quo ad esum. sagacissi/ma quo ad pastum. nam vsu gustu ⁊ olfactu discernit inter herbas ⁊ arboruʒ ramusculos quorꝫ extremitates teneras comedit ⁊ depa/scit. dicit etiā pli. leopardus capree siluestris bibit lac ⁊ vim langoris euitat.

Capriolus vt dicit auice. ē animal c in india simile hinulo siue ceruo rū filio/qui apud nos. ⁊ non mu tat dentes/⁊ quando eius dētes sunt magni signāt vite diutumitatē i eis. ⁊ habet pulcros oculos ⁊ acutos. Et dicit aristo. lib. viij. Ca/prioli siluestres habent sapientiā. quādo vul nerātur querunt pulegium ceruinum. ⁊ come dūt ipsū vt extrahāt sagittas de corpe/si que in ipsis sunt infixe. ex velocitate motus/⁊ assi duitate discursus/caro caprioli a supfluo hu mido exoneratur/ ⁊ eius caro tenerior ⁊ dige stibilior efficitur. ⁊ saporis ac odoris ei⁹ gra uitas amputatur (vt dicit constan.) past⁹ grā de locis altis ad altiora tendit. inter herbas salubres ⁊ noxias odore diiudicat ⁊ discernit ruminat cibos ⁊ vngulā findit. nō vngue/nō cornu/nō dente/sed sola velocitate fuge a ca nū ⁊ venatorꝫ insultibus se defendit. vn̄ quā do in cāpestribus ꝑsequit̄/ad montana fugi ens alta petit. In montibus indie sunt qui dā caprioli qui ab herbis aromaticis ⁊ odo/riferis pascuntur/ in quorum vnguibus sunt quedā cōcauitates in quibus humeros q̄dā ad apostemata colligūtur. que primo ad ma turitatē ⁊ motū ⁊ confricationē rūpuntur. ⁊ a corpore cū pilosis folliculis abstrahūt̄. ⁊ sub stantia que infra pelliculā cōtinetur. sūme est odorifera/⁊ inter aromatica maxime precio/sa. In medicinis plurimum vtilis ⁊ virtuosa (vt dicit dyas. ⁊ pla.) ⁊ illud mustum vulga/riter nominamus.

Capra sicut ⁊ caprea a carpendis c virgultaꝫ ⁊ herbaꝫ sūmitatibus ē nūcupata. q꞉ semꝑ sursū tendit/ vt sūmitates capiat ⁊ carpat ⁊ comedat folio rū vt dicit Isi. De capris aūt dicit pli. li. viij. c. i. capre inquit pariūt fetus plures. sed raro quatuor. ferūt in vtero. v. mēsibus sicut oues capre etiā pinguedine sterilescunt. ante termi nū minus vtiliter generant. ⁊ in senectute vl/tra quadriēniū ꝯcipiunt in nouēbri/ vt i mar cio pariāt vel in aprili turgētibus virgultis. non oībus sunt cornua/sed quibusdā sunt. i bis sunt indicia annorꝫ ꝑ incrementū nodorꝫ auribus eas spirare/⁊ nō naribus (archela/us auctor ait) ⁊ raro sunt sine febre. ⁊ iō tam capris q̄ ouibus ardētior ⁊ calidior ē cōcubi tus. vt tradit idē. nec minus dicimus eas vi/dere de nocte q̄ de die. dependet oībus de mē to villus/quē armētū vocāt. hoc villo si quis vnā ex grege trahat cetere stupentes spectant id etiā dicit euenire/cū quādā herbā aliqua ex his momorderit. morsus caꝫ est arbori oli ue maxime exicialis. nā oliuā lābendo sterilē faciunt ⁊ hac de cā minime quidē imolabant̄ capre. declināte sole ad occasū vt dicit simul nō edūt/sed potius auerse ab inuicē iacēt. in alijs aūt horis auerse se cōuertunt̄/ ⁊ auersis vultibus ad inuicē in graminibus depascūt̄ (hucusq̄ pli.) De capris aūt dicit aristo. li. iij. in multis regionibus hūt lac sine imꝑgnatio ne. nec expectat̄ ipregnatio/sed accipit̄ vrtica ⁊ cū ea mānilla cōfricatur/⁊ exigit p̄io san/guis/ deīde erit simile sanie/⁊ post erit lac bo nū n̄ peius q̄ ipregnatarꝫ. Itē li. vi. capre vi uunt p. x. vel. xi. annos. ⁊ frequētāt coitū vsq̄ ad senectutē. ⁊ aliqn̄ pariunt gemellos/ si ha buerint abū cōuenietē/⁊ maxime si cap bene nutritus erit. ⁊ si ipregnata fuerit cōtra impe tū venti septētrionalis/pariet mares. ⁊ si con tra meridionalē feminas. ⁊ dicitur vertere fa cies cōtra partē septētrionalē qn̄ debēt coire. Itē ibidē li. viij. capre sicut oues comedūt her bas. sed oues carpūt herbā vsq̄ ad radices/ ⁊ manēt stabiles in pascuis. capre vero cito

mouenť a locis/ ⁊ accipiūt tm̄modo herbarū
extremitates. ⁊ melius impregnātur post po
tū aque salse. ⁊ qn̄ mouenť capre post meridi
em potabunt plus aque ⁊ quādo comedunt
sal ante partū habebūt multū fluxū a mām il
lis. Itē libro. viij. in capris sicut ⁊ in ouib⁹
est priuatio intellectus intantum ꝙ vix sciunt
egredi ad pascua vel regredi / nisi ab aliquo
deducantur. ⁊ si quis acceperit quandam ca/
pram ⁊ subito erexerit/ exigūtur ⁊ alie ⁊ respi
cient eam solido aspectu. vsus autē caprarū
sicut ⁊ ouium hominibus est necessarius. nā
lacte ⁊ carnibus pascit famelicos. pelle ⁊ pi/
lis vestit nudū. fimo ⁊ locio idest vrina ipin/
guat humū. nihil vtiqꝫ est in corpore capre /
quod non sit vtile vel ad victum/ vel ad vesti
tū/ vel ad vsum necessariū medicine. nā vt di
cit pli. li. xxviij. c. x. cornu caprino incinerato.
⁊ pilis accēsis serpentes effugantur. eorū re
medio/ multa venenoꝝ superātur genera. cor
roduntur carnes superflue ⁊ recentes ac viue
generantur. restringuntur humoꝝ immodera
ti fluxus. ⁊ vulnera putrida ⁊ corrosiua ⁊ icā
trisata vel fistulata eoꝝ beneficio remediant̄
pelle caprina recente obducūtur vulnera ⁊ sa
nantur. sanguine caprino cū medula decocto
toxica venena excluduntur. ⁊ morsus reptiliū
⁊ ictus scorpionū curātur. pulmone calido ca
pre super morsum venenosū posito / venenū
extrahit dolorisqꝫ āgustia mitigatur. eius fel
le calido oculoꝝ depellitur macula ⁊ corrodi
tur. visus acuitur ⁊ oculus clarificatur. Iecur
caprinū assū cōtra elephantiā adiuuat si in ci
bū sepius assumať. eius etiā fimus cōtra mul
tas infirmitates opitulatur. nā vt dicit idem
fimo caprino podagrici alleuiātur/ si etiā se
pū hircoꝝ cū succo edere misceať. vrina etiā
capraꝝ calefacta tepida aurib⁹ instillata/ do
lentes aures sanātur. has ⁊ multas alias po
nit medicinales ꝓprietates. vnde dicit plini
us ibidem milia remedia. Ex hoc autem de/
monstratur quod quidam vt ait. miror cum fe
bre non dicať carere. ad hoc dicit aristo. ꝙ est
quoddā aial qđ suggit lac capraꝝ/ ⁊ qn̄ sug/
git mām illas lac anhilať ⁊ corrūpiť/ qđ ē in
eis. ⁊ excecatur inde capra. De capra quere in
fra de hirco.

C Anis a greco nomē sumpsit. vt di
cit Isi. grece. n. cenos dicitur qui
dā enim eū a canore latratus di/
cūt sic vocatū. nihil autē vt dicit idē sagacius
est cane. plus enim sensus ceteris animātib⁹
hꝫ. nā sua noīa canes recognoscūt. dn̄os su/
os diligūt. dn̄oꝝ tecta defendunt. ꝓ dn̄is su/
is/ morti se subijciūt. volūtarie cū dn̄o ad pre
dā currūt. corpus dn̄i sui etiā mortuū nō de/
linquūt. odore ⁊ sanguine prede vestigia de
prehēdūt. humanū consortiū diligūt. sine ho
minibus etiā esse nō pn̄t. vt dicit idē Isido.
vbi subditur) solent aliquotiēs canes lupis
admisceri/ ex quibus nascūť canes seui / qui
linctisci a quibusdā nominātur. solent. n. indi
caniculas nocte in siluis dimittere alligatas/
que a tigribus insiliūtur/ ex quibus nascūtur
canes acerrimi tā fortes/ vt ꝓsternant fortes
bestias/ vt leones. hucusqꝫ Isi. li. xij. c. ij. De
cane dicit pli. li. viij. c. xli. de animātibus que
nobiscū degūt fidelissimi sūt canes hoī / atqꝫ
equi. pugnasse enim canes ꝓ dn̄is suis / ꝯtra
latrones concepimus / ⁊ cōsperimus. ꝯfectosqꝫ
plagis audiuimus eos volucres acturas
a dn̄oꝝ suoꝝ corporibus abegisse. laniatu at
qꝫ latratu homicidā domini sui scelus confi/
teri coegisse. legimus etiā caramentū regē du
centos canes ab exilio reduxisse/ ⁊ contra re/
sistentes mira audacia preliasse. Canis etiā
iasonis cicilie noluit capere cibum domino i
terfecto. ⁊ sic dolore pariter consumptus est.
Legimus etiam colonum senatorem placen
tie ab armatis oppressum canem defendisse.
nec prius vulneratum ꝙ cane interēpto. Sic
canis titij sabini ipsū in carcere/ nec in mor
te dereliq̇t. sꝫ mest⁹ edens vlulat⁹ cū mortuo
māsit. cui cū q̇dā cibū abstulissꝫ ad os dfūcti
cibū tulit ⁊ cadauere ī tybri ꝓiecto / vt corp⁹
sustentaret salliens intra fluuiū innatauit. ac
currēte multitudine ad spectaculū fidei aīalis
itinera quāuis lōga ad memoriā reducunt. ⁊
amissis dn̄is ad ipsoꝝ domicilia soli per lō/
ga terraꝝ spacia redire consueuerūt. canis mi
tigatur seuitia/ hoīe humili cōsedente. In ve
natu eis precipua sagacitas inest. nā vento ⁊
odore etiā ꝑ aquas feras fugiētes persequūť
⁊ eorum deprehendens vestigia/ latratu ⁊ ro
stro ferarum latibula abdita prodit. Ex tigri
bus ⁊ canibus tam fortes generantur canes/
vt leones vincant. ⁊ elephantes sicut exper/
tus est alexander magnus/ in cane qui sibi a
rege alanie est transmissus. qui primo in eius
presentia leonem confregit. deinde adducto
eleplante / canis visa belua horrentibus per
totum corpus villis ingenti latratu primum
insonuit. deinde artificiali dimicatione ele/
phantem tādiu afflixit ꝙ in terram cadere co
actus fuit. post annuam etatem canis gignit/
octagenis diebus in vtero gerit. cecos catu/
los parit. qui quanto longiori nutriuntur la/
cte/ tanto tardius visū accipiunt. nunꝙ tamē

accipiunt visum post. xxi. dies. nec ante. vij. q̄dam dicunt q̄ quando vnus solus nascitur ix. die videt. quando gemini .x. die. ⁊ quādo trini. xi. die. ⁊ ita quanto plures pariūtur/ tā to tardius eorum oculi ad videndum aperiū tur. quot enim vni catiulo numero adiciun tur/ totidem ad lucem diebus vt videant re tardantur/ optimus est fetus qui nouissimus cernere incipit. vel quē primo defert mater in cubilich (huiusq̄ pli. lib. viij. c. xl. vbi mł ta alia dicuntur. De canibus etiam dicit ari sto. libro. ij. canes non eijciūt dentes nisi for san duos. ⁊ quanto sunt iuniores/ tanto ha bent dentes albiores ⁊ acutiores. ⁊ per hoc cognoscuntur canes antiqui a iuuenibus. q₂ senum dentes sunt nigri ⁊ obtusi/ iuuenum vero econuerso. Item ibidem libro. v. canes masculi mouentur ad generationem. ⁊ coitū citius q̄ femine ⁊ citius generant leporarij q̄ alij vt dicit idem libro vi. cuius femina quā do impregnatur per vi. partem anni idest per quadraginta dies sunt eius filij ceci per duo deciz dies ⁊ non accedit ad eam masculus ni si vi. mēte post partum. ⁊ quedam impregnā tur in lxxij. diebus/ quod est fere quinta pars anni. ⁊ filij istarum remanent ceci. xiiij. die bus. ⁊ quedam per tres menses ⁊ est quar ta pars anni. ⁊ filij istarum erunt ceci per xvij dies. vnde patet q̄ quanto fetus citius ī vte ro perficiunł/ tanto citius gaudent visu/ quā do sunt editi huic mundo. ⁊ masculi mouen tur ad coitum citius quia quando incipiunt leuare crus ad mingendum/ quod fit post sex vel post septem menses vigorascunt. Et acci dit canibus leporarijs quoddam proprium/ q̄ plus possunt generare quādo sunt in labo re/ q̄ quando sunt in quiete. ⁊ possunt viuere masculi. x. ānis. ⁊ minus viuūt leporarij ma sculi q̄ femine/ propter laborem masculorū ⁊ sic non est in alijs. quia magis viuunt ma res q̄ femīe vt dicit ibidem. alij autem canes vt custodes domorum ⁊ ciuium diutius vi uunt. quia quatuordecī annis ⁊ aliquando viginti vt dicit homerus. Item libro octauo canes quando infirmantur comedunt radi ces herbe cuiuidam/ vt vomant ⁊ sic sibi me dentur. Item dicit plinius libro. xxviij. vo mitiones inquit idest medicinas ⁊ purgatio tiones vomitas primo ostendit canis/ quippe pletus cibo noxio gramen comedit/ ⁊ per vo mitum liberatus fuit.

De Canicula.

Canicula dicitur esse mater canum cuius matrix est oblonga/ per lon gitudinem ventris collocata/ ha bens per longitudinem vbera plura contra se inuicem ordinata/ que impregnationis tē pore intumescunł. que parit plures filios/ s₃ semper cecos. quos tamen tenerrime diligit. ⁊ morsu ac latratu eos defendit. ⁊ si de lati bulo filij exierint/ eos inter dentes sine omni lesione referre consueuit. ⁊ primo meliorē ⁊ formosiorem reportat. quia eum tenerius di ligit. ⁊ ideo ei māmillam citius porrigit ⁊ ex tendit/ ante tempus coitus ⁊ cōceptus. vt di cit aristo. libro. v. per dies septem quandam menstruosam immunditiam eijcit. ⁊ tunc in firmatur ⁊ apostematur ei matrix/ ⁊ tunc non appetit coitum sed fugit/ sed post purgatio nem melius concipit/ salubriusq̄ parit. post partum etiam multum humorem fleumaticū ⁊ grossum eijcit. ⁊ ideo corpus canicule tunc marcessit. vt dicit idem. Item inuenitur lac in caniculis ante partum per plures dies/ ⁊ ci tius in leporarijs q̄ in alijs. ⁊ primo est lac spissum/ ⁊ post subtiliatur/ ⁊ post partum est conueniens/ ⁊ viuunt minus canicule q̄ ca nes communiter. sed canes venatici masculi propter laborem nimium ⁊ discursum minus viuunt. ⁊ quando ab vrine grauamine se exo nerare desiderat/ crus non erigit/ sicut mascu lus. sed residens inferius se inclinat. canicu la igitur mare est minor corpore/ etiam graci lior viribus debilior circa fetus educationē sollicitior animo mansuetior mi si quando nu trit fetus. Est autem ad instruendum mascu lo abilior/ ⁊ etiam corpore propter membro rum flexibilitatem agilior/ sed propter debili tatem neruorum in cursu minus durat. Ca num igitur ⁊ canicularum nobilitas attendi tur in facie/ ⁊ rostri protēsa longitudine ⁊ am plitudine pectoris ⁊ illorū siue inguinis stri ctitudine naz canis nobilis circa renes/ ⁊ ilia ⁊ etiam ventrem restringitur. sed circa anteri ora pectoris dilatatur. aures etiam longio res habet ⁊ flexibiliores. tibias autem h₃ ex iliores ⁊ graciliores/ ⁊ etiam altiores. ⁊ hoc fuit necessarium vt essent ad motum ⁊ ad cur sum agiliores caudam etiam habent ceteris canib⁹ p̄lixiorē et recuruiorem. min⁹ ēt hñt d̄ carne q̄ canes rurales. ⁊ habent etiam pilos breuiores ⁊ rariores ⁊ etiam planiores. nam si essent multum pilosi ⁊ villosi in cursu ni mis incalescerent/ si minus carnosi mole car nis oppressi minus currerent. ⁊ si caudas ha berent longas inter crura dependentes co

rum cursum nõ modicum impedirent. per huius etiam caude dependentiam non animosi sed potius timidi apparerẽt. Sunt adhuc canes nobiles circa bestias ꝛ feras siluestres insequendas ꝛ capiendas feroces ꝛ seui. circa vero homines ꝛ bestias sunt valde mansueti. ꝛ si aliquando cõtra homines extraneos insiliunt. statim a suo impetu se compescunt. Canes etiam nobiles cum ceruum vel leporem ceperint. non statim deuorant quod capiunt/ sed potius predaꝫ suam domino suo derelinquunt. viliori parte pro sua portione vt puta ossibus ꝛ sanguine cõtenti sunt/ ꝛ si nihil portionis penitus habuerit/ propter hoc predam aliã insequi ꝛ inuadere nõ dimittũt.

Sunt ꝛ alie canum proprietates minus laudabiles. naꝫ canes bolismum: continuum idest appetitum immoderatũ patiuntur. ꝛ tamen aliquando per famem cruciantur. quia insani ꝛ rabi fiunt. nam canibus accidunt infirmitates sicut quanicies squinantia ꝛ rabies (vt dicit aristo. libro vij. f.) ꝛ omnia animalia quando sunt morsa a cane rabioso / in furiam rapiuntur. preter hominem qui aliquando euadit beneficio medicine. Dicit aũt constan. in viatici libro vltimo. canis naturaliter est frigidus ꝛ siccus/ cui nigra colera dominatur. que habundans ꝛ putrefacta vel corrupta ipsum rabidum facit. ꝛ hoc contingit maxime in autũno ꝛ in vere/ quem alij canes fugiũt tanq̃ pestem. ꝛ semper est profugus ꝛ soliuagus ꝛ vadit nutando ꝛ cancellando sicut ebrius ꝛ curritore aperto ac lingua dependente saliua nimia ꝛ spumosa de eius orificio profluente. oculos habet reuersos ac rubicundos ꝛ aures retractas. ꝛ caudam reuoluit inter coxas/ ꝛ quãuis oculos habet apertos tamen offendit ad omne obiectum pedeꝫ suũ. contra quãlibet rem pugnat ꝛ contra vmbram suam latrat quem timentes canes fugiunt ꝛ latrãt cõtra ipsum. carnem autem intinctam in sanguine morsure eius/ nullus canis attingit. ꝛ qui ab eo mordentur/ somniant terribilia ꝛ in somno ex putrefactione sũt timorosi. ꝛ irascũtur sine causa. stupidi fiunt vndiq; circũspicientes/ ꝛ inspici a nullo patientes. ꝛ si inualuerit passio/ incipiunt abhorrere omnem potũ ꝛ timere aquaꝫ ꝛ latrant vt canes. ꝛ ita timẽt aquaꝫ/ q̃ cadunt pre timore. ꝛ hi moriuntur nisi medicando eis citius occurratur. Curas autem ꝛ remedia quere supra lib. de morbis c. de venẽis. Dicit aũt pli. li. xxix. q̃ sub ligua canis iacet aliq̃n vermicul9/ q̃ grece dr̃ licta q̃ facit canes rabidos quo extracto cessat morb9 Itẽ dicit idẽ tãta ẽ violẽtia morsus canis. vt eius vrina calcata noceat homini ꝛ maxime si habet vlcus siue vulnus. Item ibidem. qui vrinam suam eiecerit super vrinam canis rabiosi/ dicitur statim sentire dolorem iliũ ꝛ lũborum. Canis est iracundus ꝛ maliciosus/ ꝛ ideo vt se vindicet lapidem de quo proijcitur sepe mordet. ꝛ tanto furore morsu lapideꝫ arripit q̃ dentes ꝓprios ipse frangit ꝛ non lapidem. sed propriũ dentem valde ledit. Itẽ fraudulentus est ꝛ dolosus. vnde ꝛ sepe trãseuntibus blandiendo cum cauda quasi arridet/ quos retro quando homo minime considerat dure mordet. Item odit baculos ꝛ lapides ac virgas timet. inter notos audax est ꝛ animosus. ꝛ omnes mordere nititur. omẽs terret. sed transiens inter extraneos nihil audet. Item auidus ẽ ꝛ gulosus. ꝛ ideo sepe cadauera ita auide comedit q̃ vomitu ea reijciat sed post cum esurierit quod turpiter euomuerat/ turpius recomedit ac resumit. Item cãis inuidiosus ẽ. ꝛ ideo dicit auice. q̃ occulte herbas colligit/ quibus vomitu se purgat. inuidens ꝛ dolens si herbe efficaciam quis recognoscat. ꝛ dolet etiaꝫ peruersus canis si quis alius canis ignotus / hospitium subintroeat timens ne propter eius presentiam sibi depereat. ꝛ ideo pugnat contra eum. Itẽ cupidus est ꝛ parcus. ꝛ ad reponendum superflua studiosus. ꝛ ideo ossa carnosa ꝛ ossa medullata que deuorare non potest canibus non cõmunicat. sed cum diligentia reponit in abscondito ꝛ occultat. qui cum esurit solus vorat. Itẽ immundus est ꝛ libidinosus. vnde dicit aris. li. vi. canes tam femine q̃ mares coitu vtuntur q̃diu viuunt. Ita enim immundicie libidinis se exponunt/ q̃ inter matrem ꝛ sororem quo ad coitum non discernunt. ꝛ ideo ẜm legem mosaicã equali immũditie subiacet oblatio de precio canis vel canicule. ꝛ de precio meretricule prostitute. nam tales misere persone omnium libidini indifferenter deseruiunt canino more. Item antiquus canis piger solet esse ꝛ desidiosus. vnde dicit aristo. lib. vij. q̃ canibus in senio accidit podagra. ꝛ pauci ex eis euadunt/ quin podagrici efficiantur. ꝛ ideo tota die dormitant super fimarium iter muscas/ ꝛ inter vermes. maxime autem tunc a muscis infestantur circa oculos lipientes / ꝛ circa aures in quibus est potissime vlcerosus ꝛ quãuis aliq̃n mordẽdo perforẽt eis aures pre pigricia nõ resumit vires/ vt se excutiẽdo eas abijciat ꝛ expellat. sed vix aliquotiẽs qñ

contra faciem eius volitant/ post eas captando cum ore trepidando dentibus eas fugat: tandem canis vlcerosus fune collo eius alligato/ violenter de fimario trahitur ꝛ in fluuio submergitur. ꝛ sic terminatur eius misera vita ac finitur. nec eius pellis detrahitur/ nec eius caro comeditur. nec sepulture cōmittitur sȝ muscis ꝛ vermibus finaliter derelinquitur.

Catuli sunt canis filij diminutiue c sic dicti sicut ꝛ catelli. nā abusiue sic vocātur filij aliaꝝ bestiaꝝ (vt dicit aristo. li. xij.) hi catuli nascūtur generaliter ceci ꝛ quo ad vidēdi actū īpfecti. nā catuli canū nascūtur cū dētib⁹ serratis / quāuis valde paruis. oē aūt aīal habēs dentes p modū serre diuisos/ est gulosū ꝛ bellicosū vt canis/ leo / panthera / ꝛ huiusmōi. ꝛ oīa talia aīalia generant fetos impfectos. vt pȝ supra. e. li. ð aīalibus in generali. ꝛ in oībus facientibus filios incōpletos cā est gulositas. q2 si expectaret natura vsq ad cōplementū fetus mrēȝ suggendo interficerēt. ꝛ ideo oportet vt festina sit in talibus natura. quere supra li. e. (nā sicut dicit solinus.) Catuli aūt canū quondā apud veteres erāt in sūmo honore habiti. vt dicit pli. li. xxix. c. catulos inq̄t lactātes adeo puros estimauerūt ad cibū antiqui/ vt eos placādis numinibus offerrēt loco hostiaꝝ quoꝝ sanguine nihil cōtra toxica putabatur vtilius. ꝛ adhuc in pn̄ti iubent auctores/ contra morsus venenosos vulneribus salubriter adhiberi. nā catuli aperti ꝛ ictibus serpētis appositi calidi venenū extrahunt. dolorē mitigantq ad hibitis remedijs mēbrū sanū tutū reddunt. vt dicit idē. Et hi catuli quāto nascūtur citi⁹/ tanto vsū vidēdi recipiūt tardius. (vt supra dixit aristo.) similiter quāto vberiori lacte nutriūtur/ tāto tardius in vidēdo pficiūtur. matrē adhuc ceci diligūt/ voce ꝛ odore eam recognoscūt. māmas eius requirūt. ꝛ si mr̄ lacali quo casu oppressēnt/ acutiori dente papillā cōprimūt/ ꝛ lac vberius effundere dentiū acumine matrē cogūt. qn̄ esuriūt querelādo ꝛ clamitādo vbera materna querūt. ꝛ dicuntur suggere māmas in ordine, put iacuerāt in matrice. ꝛ ille catulus qui fortior ē ac melior prius ad lac admittitur/ ꝛ a matre diligitur tenери⁹ ꝛ fouetur. A catulis venaticis cibus ex industria dȝ subtrahi/ ne eos ꝯtingat ex pastu supfluo īpinguari. ex nimia. n. crassicie ꝛ īpinguatiōe ad predā segniores/ ꝛ ad cursū fierent tardiores. Quāuis aūt aīalia sint melācolica ex cōplexioni qualitate/ ex dispositiōe tn̄ mēbrorū sunt agiles. Sunt. n. leti plurimū ac ludētes ꝛ hoc accidit ex etate. quādo vero sunt separabiles a lacte/ sunt tūc abiles ad instruendū. ꝛ hoc tā ad venandū q̄ etiā ad ludendū. ꝛ ad gregē custodiendum a lupis ꝛ tuendum. qui vero ad custodiā domus sunt deputandi/ debent de die i loco obscuro icludi. ꝛ sic de nocte erunt cōtra fures magis seui/ nā taliuȝ canū ē officiū de die quiescere ꝛ dormire. de nocte vero vigilare ꝛ cōtra fures curiam circuire vituperabilis. n. est canis qui de die vigilat/ latrat ꝛ circuit. de nocte vero dormitat/ ꝛ latitat ꝛ obmutescit. Malus etiā ē canis siue sit senex siue iuuenis/ qui de die custodit oues a lupis dū sunt in pascuis de nocte eas strāgulat dū sunt in caulis.

Castor est bestia mirabilis/ que cū c quadrupedibus viuit/ ꝛ graditur i terris. sub aquis autē natat ꝛ cōmoratur cū natātibus/ sicut piscis. ꝛ ē castor a castrādo sic vocat⁹ (vt dicit Isi. li. xij.) Naȝ eoꝝ testiculi medicine sunt apti/ ppter quos cū presenserint venatorē/ ipsi se castrāt/ ꝛ morsibus sua virilia āputant/ ꝛ detrūcant. vt dicit idē. (de quibus cicero ait) Redimūt se ea parte corpis / ppter quā maxime expetuntur (ꝛ iuuealis) qui se eunuchū facit cupiēs euadere dāno testiculi. Dicūtur aūt castores fibri qui ꝛ pōtici canes dicuntur. hucusq Isi. De castoribus aūt loquitur pli. li. xi. c. iij. Ponto inquit vnū dicūt genus aīalium esse qd nunc terrenā nunc aquaticā ducit vitā. in extremis aquaꝝ ꝛ fluminuȝ ripis / domos ꝛ cauernas sibi edificat/ miro artificio preparās. Nā hec aīalia pariter in grege viuūt/ suam spēm diligunt. pariter etiā congregati fibri/ dentib⁹ ligna presciндūt. ꝛ precisa ð silua ad latibula sua miro mō deferunt/ ꝛ deducunt. nā vnum p vehiculo pedibus eleuatis/ supinū in terrā sternūt. iter cuius coxas ꝛ crura abscisa ligna ordinant/ ꝛ cōponūt. ꝛ cū trahentes ad suas mansiūculas a lignis ipsum exonerant/ ꝛ mira subtilitate ex ꝯperto modo habitacula fortia sibi parāt. Sunt aūt eaꝝ domūcule bicamerate vel tricamerate/ que quasi p tria tabulata seu solaria sunt distincte/ aqua crescēte loca superiora inhabitant. decrescente autēȝ inferiori parte habitaculi sese locant. ꝛ p quoddam foramen in solario quolibet ex industria preparato caudam suam que pisce est nature submittit aque. sine cuius presentia non potest cauda eius sine corruptione aliqua pmanere. Animal autem mirabile ꝛ monstruosuȝ cuius cauda tantum piscis/ ꝛ totum residuuȝ sui corpis naturā habet quadrupedis aīalis

Est aũt ĩ magnitudine ad modũ parui canis habens pedes quasi caninos parte posteriori/ cum quibus principaliter ambulat. a parte vero anteriori duos hab3 quasi anserinos cu3 quibus principaliter in aquas natat. pellẽ habet valde preciosã, p qua venat. dentes aũt h3 acutos ꝛ serratos ad modũ cãis nec ẽ velocis motus. q: habet tibias valde breues habent aũt castores duos testiculos ĩ magnitudine, pportionem cum paruo corpore non habentes. ꝛ hos castorea nominamus. Et de his dicit pli. li. xxxij. c. iij. sic. castores inquit sibi amputãt testiculos quos castorea dicim⁹/ ne capiãtur a venatoribus. Negat sextius diligentissimus perscrutator medicine/ imo dicit eos sic esse obstrictos/ ꝛ spine dorsi sic adherentes/ vt adimi nõ possũt sine vita animalis. Jtẽ idẽ dicit pla. ꝛ etiã dyas. ꝙ non ẽ tãte discretiõis ꝙ sciret se liberare taliter/ ꝛ hoc quotidie p3 in castoribus/ qui in diuersis locis inueniuntur. vnde dicit Jsi. ꝛ pli. de eoꝝ castratione nõ de vsualibus fibris/ sed de aliquibus alijs aialibus que castoribus assimilantur/ in testiculis ẽ forsan intelligẽdũ. Ualet aũt castoreũ veꝝ ꝛ non sophisticatũ cõtra maximas corpis passiones. (vt dicit pli. ibidẽ) maxime si fuerit castoris/ nec nimis iuuenis/ nec nimis senis. ꝛ sic sunt eligẽda castorea duplicata/ ex vno nexu dependentia/ ꝛ vno neruo copulata. quia talia nõ possunt de facili adulterari. multi. n. accipiunt vesicam animalis ꝛ replent eã sanguine castoris. addito modico vero castoreo, ppter odorẽ. ꝛ modicũ piperis, ppter saporem acutiorem. ꝛ colligunt collum vesice/ vt videatur esse neruus sed ab vno collo duas vesicas dependere est impossibile. ꝛ ideo illud castoreu3 est melius quod duplicatũ tantũ depẽdet ab vno neruo. Est enim eligendũ qđ mediocriter in sapore ẽ acutum. q: si nimis est acutum ꝛ quasi terrenu3/ sophisticatũ est maxime si non habet neruos intricatos. vt dicit dyas. Unde laudabile est qđ mediocriter est acutum ꝛ glutinosum non habens saporem horribilem neq3 salsum. q: cum sale aromatico frequenter sophisticatur. vt dicit pli. ibidẽ. quanto aũt rectius est/ tãto melius est et efficacius in medicina. Et est signum ꝙ nõ est adulteratum quãdo duo testiculi habent quasdam pelliculas vel folliculas sibi essentialiter adherentes. plenos pinguedine vnctuosa. per septem annos potest ĩ multa efficacia conseruari. ꝛ debet poni ĩ medicina sine pellicula exteriori ꝛ modo debito ponderari. virtutem enim habet dissoluendi consumendi attenuẽdi. loco neruosa maxime confortandi. vnde valet contra multa mala. nam epilenticis conuenit ꝛ subuenit ꝯtra capitis frigidi passiones. paralisim lingue soluit ꝛ loquelam reddit subito ablatã si tantu3 sub lingua resoluatur. contra vniuersalẽ corporis paralisim valet si decoctum in vino cũ ruta ꝛ saluia/ in potu sepius assumatur. excitat cerebrum/ cõmouet ꝛ confortat. sternutationem prouocat. propter quod inde etiam litargicis excitatur. somnum, puocat/ ꝛ conaliat si cum oleo rosaceo caput castoreo perungatur. contra venena fortissima. vt scorpiõis aranee/ ꝛ cereste serpentis/ ꝛ pristere opitulatur (vt dicit pli. li. viij. c. iij.) eius etiam vrina valet ad quelibet predicta. vt dicit idẽ. ꝛ prouocat menstrua adiuuat conceptionem. ꝛ multa alia. ꝛ eius pinguedo maxime est efficax in vnguentis.

C

Eruus ꝛ cereston grece idest cornu dicitur latine. vt dicit Jsido. li. xij. vbi subdit dicens/ cerui inquit serpentum sunt inimici/ qui cum se grauatos infirmitate presenserint spiritu naru3 eos extrahunt de cauernis ꝛ separata pernicie veneni/ coꝝ pabulo reparantur. Diptanum herbam ipse primitus, pdiderũt. Nam eo pasti excutiunt sagittas/ quando a venatoribus vulnerantur. Mirantur autem fistularũ sibilum/ ꝛ in armonia delectantur. Erectis auribus acute audiunt submisso nihil. flumina ĩmensa ꝛ maria transeunt. ꝛ fortiores in natãdo tunc precedunt/ quorum clunibus debiliores in natando capita supponunt. ꝛ sibi inuicem succedentes leboris leuius pondus ferunt. (hucusq3 Jsido) Eadem verba dicit plini. li. viij. c. xxxij. vbi addit hec verba. ceruus inquit est animal placidissimũ/ qui vrgẽte vi canum/ ad hominem vltra fugit. ꝛ quãdo cerua est paritura minus canet semitas tritas ab hominibus ꝙ semitas feris cognitas ꝛ secretas. post ortum arcturi sideris concipiunt. ꝛ octenis mensibus partus ferunt. iterdũ etia3 geminos in pariendo edunt. a tempore conceptus femine a maribus se separant ꝛ discedunt. sed mares retenta rabie libidinis seuiũt glebas ꝛ feroces vngulis fodiunt. ꝛ eorũ rostra tunc ingrescunt/ donec ab ibribus aliquibus absoluant. femine autem ante partũ purgant ꝛ vnunt quibusdã herbis quibus fetus in vtero melius retietur. ꝛ in partu facilius liberat. post pertũ duabus herbis. sc3 canio ꝛ sisolis paste redeũt ad fetũ. ꝛ illaꝝ herbarum succo imbute/ filijs lactis exhibẽt nutrimẽtu3

partus editos ad cursum exercent. ⁊ separare
eos ad fugã docent. ad ꝑrupta eos ducũt/ ⁊
saltãdi modũ eis idicãt ⁊ oñdũt. ⁊ tũc mares
soluti desiderio libidinis/ pabula auide pe/
tunt. sed vbi nimis pingues se senserint/ late/
bras querũt/ qꝛ incõmodum corpus ponde/
ris primescũt. ⁊ quando fugiũt cursũ nõ con
tinuant/ sed statim respiciũt. ⁊ quãdo ad eos
ꝓpe ventũ fuerit/ cursu presidia fuge querũt.
auribus erectis vocẽ canũ audiunt/ ⁊ fugiũt
quibus submissis/ periculũ nõ presentiũt. tã
te sunt simplicitatis vt omnẽ mirẽtur ⁊ stupe/
ant nouitatẽ. vñ equo vel bubalo ad eos ac/
cedente/ ita in ipsum respiciunt/ ꝙ hoiez pri⁹
iuxta se venientẽ/ ⁊ sagittis impetere volen/
tẽ nõ attendunt. quando transnatant maria/
gregatiz ⁊ recto ordine incedũt ⁊ ope viceuer
sa se iuuant. nõ visu sed odore terras petunt.
⁊ cũ ceruus animal sit cornutũ/ hoc inter aĩa
lia habet ꝓpriũ ꝙ annis singulis ĩ vere mu/
tat cornu suũ. ⁊ tunc quãdo inermis ẽ/ de die
sibi querit latibula. ⁊ latet quousqꝫ crescẽtib⁹
cornibus iterato noua sibi adueniat armatu/
ra. quãdo aũt deijcit cornu dextrũ ob iuidiã
abscõdit illud/ dolens ne quis inde accipiat
medicinã. Deprehenditur ceruoꝝ etas/ ꝑ cor/
nuũ ramos. qꝛ ãnis singulis sibi additis ad
viuendũ semꝑ additur vnũ vsqꝫ ad septẽ an
nos. ⁊ ab eo tpe annis singulis similia alijs
renascũtur/ nec etas potest discerni in eis/ sed
solũmodo senecta dentibus declarat. aut. n.
paucos aut nullos habet ĩ cornibus imis ra
mos. imo ante frontem preminent minorib⁹
Si fuerint castrati anteꝙ̃ habeant cornua nõ
nascuntur vlterius. ⁊ si post nunꝙ̃ amittũtur
ꝙ̃diu carent cornibus nocte ꝓcedunt ad pa/
bula/ non de die. caloris solis ea exponũt/ vt
indurentur. ad arborem ea postea leuiter fri/
cant. eorum fortitudinem experientes ac pru/
ritum quem ibi sustinẽt/ corticis duricie amo
uentes. ⁊ cum ea senserint/ roborata ꝓdeunt
ad pabula in aperto. quandoqꝫ ex attritu ar/
borum ab hedera arbori inherente/ innodan
tur eoꝝ cornua/ ⁊ sic facilius capiuntur. serpẽ
tibus contrariantur intantuz ꝙ odore cornu
exusti eos fugiunt. cuius coagulũ omniũ an/
guiũ sanat morsus. diutissime viuit plus ꝙ̃ cẽ
tũ annis. qᵭ cõpertuz est per ceruos captos ꝑ
centũ annos post mortẽ alexandri/ ab eorum
torquibus aureis opertos ⁊ signatos. febriũ
morbos non sentit hoc animal/ quoniã sibi
medetur contra morbũ (hucusqꝫ pli. li. viij. c.
xxxiij.) Scḋm aũt aris. ⁊ auicẽ. Ceruus ẽ ani
mal nõ habens fel nisi in intestinis ⁊ ideo hꝫ

intestina amara ⁊ fetida. ⁊ iõ non comedunt
ea canes/ nisi sint famelici supra modũ. Itez
aliqui putant ceruos habere fel in aurib⁹ (vt
dicit aristo.) sed hoc est falsum vt dicit auice.
sed habent quandam humiditatem similẽ hu
miditati splenis. Item idem sanguis cerui si
cut ⁊ leporis nunꝙ̃ cogulatur sed semper ma
net liquidus contra naturam aliarum bestia/
rum ⁊ nullum animal mutat cornua nisi cer/
uus cuius cornua sunt solida/ ⁊ ideo ponde
rosa. vnde ipsa abijcit ꝓpter põdus. ⁊ habet
cerui quatuor. magnos dentes in vna par/
te corni ⁊ quatuor in alia quibus molit cibos
⁊ duos dentes alios magnos quasi caninos
⁊ mas hꝫ maiores ꝙ̃ femina. ⁊ declinat ad ĩ
ferius (vt dicit auice. Item aristo. li. viij. opi
natur inquit de ceruo/ ꝙ inter omnia quadru
pedia siluestria sit discretissim⁹/ ꝙ parit iuxta
viam/ vbi animalia ꝓpter homines non ac/
cedunt/ ⁊ fugit lumen solis cum filijs. ⁊ que/
rit loca densa/ sicut cauernas lapidum que ñ
habent nisi vnum introitum. quoniaz ibi po
test pugnare cum alijs animalibus. nã vt di/
cit ibidem. cerui etiam pugnant adinuicẽ pu/
gna forti/ ⁊ victus obedit obedientia forti. ⁊
timet maxime vocem vulpis ⁊ canis. ⁊ ceru⁹
quando ĩpinguatur latet/ ne inueniatur a ve
natoribus. ⁊ ꝓpter pinguedinem interficia/
tur. ⁊ subdit ibidem. Venatio autem ceruoꝝ
sic fit. vnus venatorum sibilat ⁊ canit. ⁊ cer/
uus delectatur in cantu/ ⁊ sequitur ipsum cã/
tum/ ⁊ interim alius eum cum venabulo occi
dit. ⁊ quando agitatur ceruus fugit ad fluui/
um vel stagnum si potest transnatare aquam
resumptis viribus ex aque frigide euadit ve
natores. quando autem capitur mugit ⁊ la/
crimat. Item quando canes ipsum insiquũ/
tur ⁊ inueniet biuium non directis currit vesti
gijs. sed nunc istac/ nunc illac/ transuersaliter
mutat saltus. ⁊ tunc conatur transilire ꝑ mul
tos passus. vt sic per contrarios ⁊ ambiguos
saltus/ eius vestigia a canibus odore ipsum
insequentibus/ difficilius sentiantur. Itez vt
dicit. cerue difficulter pariunt fetus suos/ qᵭ
cognoscitur per incuruationez corporis ⁊ ru
gitum. ⁊ ideo comedit tragenceam/ vt facilius
a partu liberetur. ⁊ cum pariunt subito come
dunt secundinam anteꝙ̃ in terra cadat. ⁊ opi
natur de ista secundina ꝙ sit venenum (vt di
cit idem.) Alias cerui proprietates prosequi
tur aristo. libro viij. quas supra plini. recita/
uit. Dicit aũt pli. li. xxviij. cerue cũ sẽserit gra/
uitatẽ lapidẽ deuorãt/ cuius bñficio adiuuã
tur. ⁊ idez lapis in ipsa mortua/ qñqꝫ in eius

excreamētis repetitur. ꝛ hic lapis miro modo mulieres dicit iuuare/ quando sūt pregnātes idem faciunt officula que in eius corde inue/niuntur. ꝛ est illud os quod inuenitur in corde ceruoꝝ supra modum vtile contra multas corporis passiões. ꝛ in omnibus nobilibus confectionibus admiscetur vt ait dyas. pli. ꝛ etiam constan.

Cerastes est serpens cornutus vt dicit Isi. li. xij. habet enim q̄daȝ cornua ex vtraq parte capitis ad modum cornuū arietis circūflexa. totum autē corpus suum occultat sub arena/ solis corni/bus sine cooperculo derelictū/ que videntes auicule credunt de cornibus ꝙ sint vermes. ꝛ dum aues ea capere ꝛ inde refici nituntur/ a doloso serpente ex improuiso subito rapiūtur obsidet enim vias ꝛ semitas occultas. ꝛ tam homines ꝙ equos quos incaute per semitas ambulare cōspicit/ occulto morsu interficit ꝛ occidit. Glo. autem super pent. c. geñ. videt dicere ꝙ cerastes species sit reguli qui tante ē perniciei/ ꝙ si eius venenuȝ solūmodo vngulam equi tangeret. ꝛ equū ꝛ equitē subito pe/rimeret ꝛ necaret. ꝛ ideo vbi nos habemus fiat dant sicut coluber in via/ cerastes in semita dicit alia littera. fiat sicut coluber in via ꝛ sicut regulus in locato ꝛc. alij autem dicunt ꝙ genus est aspidis/ summe virulēti ꝛ malignitatis: quere supra in littera. a. de aspide quia ibi fit mentio de careste.

Cornu vt dicit aristo. libro. iij. est de natura ossis. osse mollius/ cartilagie durius/ sicut ꝛ vngule animalium. ꝛ omnia talia possunt mollificari ad ignem. ꝛ dicit ibidem ꝙ colores cornuū sicut ꝛ solearum erunt scd̄m colorem pilorum cor/poris animalis. vnde si coriū est nigrū/ cum pilis cornua erunt nigra. ꝛ sic de alijs. Dan/tur autem animalibus cornua ad sui defensionem loco armoꝝ. ꝛ ideo ponūtur in extremitate capitis/ vt semper sint parata ad resisten/dum iniurie ipugnātis. ꝛ omnia cornua sunt vacua ꝛ cōcaua ꝛ rotūda/ preter ꝙ cornua cerui/ que dura sunt ꝛ solida. ꝛ multe sunt rami/ficationis. ꝛ nullius animalis cornua mutantur/ nisi solius cerui/ qui omni āno semel ꝓijcit sua ꝛ vnum abscōdit ꝙ vix potest inueni/ri. Unde dicitur in ꝓuer. vade vbi ceruus ꝓijcit cornu suū. vt dicitur libro viij. Item dicit libro. iiij. fortior est continuatio cornuū cū cute ꝙ cuȝ osse. ꝛ ideo dicit aristo. ꝙ quedā animalia mouent cornua sicut auriculas. in regione que dr̄ anfrage. vt dicit auicen. ꝛ hoc di/cit aris. de sua terra que dicebatur sic. eadē aūt est materia cornuū/ ꝛ vnguiū/ ꝛ soleaꝝ. qꝛ fu/mus vaporosus a cordis calore resolutus. vt dicit constan. ꝛ ideo animalia magni fumi/ a natura forti/ a calore cordis resoluti/ vi calorꝭ ad extrema corpis trāffusi/ magna habēt cornua ꝛ fortia. ꝛ maxime si ista fumosa materia vel ꝓpter nimiam sui subtilitatē transeat i pilos. vel si nimiū fuerit terrestris/ ꝛ grossa/ i dē tes transeat ꝛ in culmos. Et ideo optime di/cit aristo. li. iij. c. de dentibus. ꝙ animalia habentia in vtraq mādibula dentes ꝛ culmos non habent cornua. vt patet in elephātibus ꝛ in apris. omnia etiam quadrupedia dētes habentia in inferiori mandibula tantū/ ꝛ vngulas scissas habent cornua ꝛ rumināt. ꝛ habent duos ventres/ imo plures. vt supra di/ctum est. vnde pluralitas cornuū se habet cō/sequenter ad scissuram solearum. ꝛ ideo asi/nus indicus habet cornu vnum tantum/ ꝛ soleam integram sicut equus. sed non ruminat vt dicit aristo. ꝛ auicen. tanta est autem affinitas iter vngulas ꝛ cornua ꝙ iubet aristo. vaccam patientem dolorem in vngulis pedum/ vt cum oleo ꝛ alijs medicinis inter cornua inungatur. De vtilitate cornuum ꝛ vnguiuȝ dictum est supra littera. b. de boue.

Cocodrillus a croceo colore ē di/ctus. vt dicit Isido. animal quadrupes vt dicit Isido. libro. xij. in capitulo de piscibus. in terra ꝛ in aquis valens. longitudine fere. xx. cubitorum dentiuȝ ꝛ vnguium immanitate armatum. tanta est ei duricia cutis/ vt quāuis fortiuȝ lapidū ictus in tergo recipiat/ nihil omnino curat. nocte in aquis/ die in terra fouet que ouis anseris sūt maiora. masculus ꝛ femia vices seruāt. Sūt quidam pisces serratam cristam habentes/ q̄ tenera ventris eius desiccantes interimunt ꝛ dicitur ꝙ solus inter animalia superiorem mandibulam mouet. hec omnia dicit Isidorus. Dicit autem plinius libro. viij. c. xxvi. sic cocodrillus est animal nilum inhabitans lingue vsu inter animalia terrestria caret sola su/perioris mandibula existente mobili/ morsū imprimit venenosum. dentes habet horribi/les ad modum pectinis siue serre. ꝛ culmos ad modū apri. nullū aūt aial ex tā parua origine crescit in tā magnū aial sicut cocodrill⁹. aial ē valde gulosū ꝛ multū comedit vñ qñ ē satur iacet iuxta litus ructans pre repletione

supervenit autem avis modica que dicitur apud eos cuschillus. apud italos autem dicitur avium rex/ et volat ante os eius/ quem aliquotiens a se repellens tandem fauces aperit avi/ et eam intrare permittit/ et hec avicula primo eum leniter unguibus scalpit. et ei facit quedam pruritum/ in cuius dulcedine delectatur et statim obdormit. avicula autem cum eum sentit dormire statim illabitur in eius ventrem. et quasi telum eum statim perforat et corrodit eum in ventre valde molli. et ideo a piscibus spinas et cristas pinulas in dorso habentibus de facili superatur.)Et subdit pli.) hec belua insequitur fugientes/ et eis est terribilis sed fugax est contra serpentes. hebetes autem habet oculos quamdiu est in aqua. sed extra aquam nimis acute videt. in hyeme per quatuor menses maxime se abscondit. sed in vere exit. et quamdiu vivit semper crescit. ut dicitur (huiusque pli. li. viij. c. xxvi.) Dicit autem phisologus. cocodrillus si quem invenit hominem iuxta litus interficit eum si potest. et primo plorat super eum/ et postea devorat ipsum. Et dicit quod de eius fimo fit unguentum unde facies mulierum sophisticantur/ ut senes et rugose iuvenculae per tempus videntur. herbas bonas libenter comedit inter quas enidros serpens parvulus/ qui ei inimicatur/ caute se involuit. et dum cocodrillus herbas carpit/ serpentem transglutit qui intrans ventrem eius/ omnia interiora carpit. et sic interimit eum et occidit. et sic illesus exit. Item Isi. li. xij. dicit quod idem vermis insidiatur cocodrillo quando dormit. et tunc involuit se in luto et intrat per dentes eius. Dicit adhuc solinus quod insidiantur quibusdam parvis avibus que generantur inter herbas nili que evolant propter colorem solis et intrant ventrem cocodrilli/ et comedunt vermes ventris eius et sic purificatur belua a vermibus. Habet autem corium ita durum/ quod vix gladio perforatur. habitat in aqua tam de die quam de nocte/ quia aqua calidior est de nocte quam de die. retinet. n. radios solis et ibi agitatur. et sic fit calida ipsa aqua. et non habet linguam prominentem ad vociferandum. sed habet parvam linguam in parte inferiori/ sicut habent pisces ad gustum. ut dicit idem solinus et etiam aristo. et avicen.

Coluber dicitur quasi colens umbras. vel quia labitur in lubricos tractus flexibus fumosus. nam lubricum dicitur quicquid labitur/ dum tenetur. ut dicit papi. coluber cervam fugit. leonem interficit. ut dicit Isi. et rutam odit. pellem deponit. nemorum et arborum concavitates diligit. lac diligentissime bibit. dentibus et cauda ledit et venena infundit iuxta sepes soli se exponit. canes fugit. muscas comedit. et pulverem lingit. quere de angue

supra. dicit autem pli. li. xxx. c. iiij. pinguedo colubri aquatici valet contra morsum cocodrilli. et si quis secum habuerit fel colubri a cocodrillo non ledetur/ contra ipsum belua nil audente.

Damula sive dama sicut ait papi. capra est agrestis. ut dicit Isido. li. xij. damula est vocata/ eo quod de manu effugiat. timidum. n. est animal et imbelle ac imbecille. unde nescit se defendere nisi fugiendo. habet. n. pro armis abilitatem membrorum et ad fugam levitatem. Unde dicit marcianus. Dente tuetur aper defendunt cornua cervum. Imbelles dame quid nisi preda manent. Montuosa loca et nemorosa diligit gramina medicinalia et aromatica comedit ramusculorum tirsos et extremitates carpit. quando est vulnerata draguncceam comedit/ et sic de corpore telum trahit. ut dicit libro v. sanguis eius est medicinalis secundum plini. libro. xxviij. nervos enim contractos remollit/ et articulorum dolorem solvit. venenum discutit et expellit. Damulam odiunt serpentes et fugiunt/ et eius anhelitum sustinere non possunt. ut dicit idem. acutissimi est visus et velocis cursus. quere supra. c. de caprea agresti.

Dromedarius est dromedorum vel dromedarum custos. dromedus autem est quoddam genus cameli (ut dicit Isi. lib. xij.)dromedus inquit est genus camelorum minoris stature quam camelus. sed longe velocioris cursus/ unde et nomen accepit. nam dromos grece cursus velox dicitur. centum et duo meliaria et amplius purgeret uno die. et idem animal ruminat sicut bos et camelus. Unde dromedarij proprie sunt magistri dromedorum. (ut dicit papi.)tamen glo. super ysa. lx. dromedarius autem vel dromos utrumque dicitur esse animal/ camelo minus/ sed velocius. Madyan enim et effa regiones sunt trans arabiam camelis et dromedarijs habundantes etc. castrantur in iuventute/ ut sint ad cursum aptiores (ut dicit avicen.)et ne motu cupiditate feminarum a suo cursu retardentur. Tante etiam sunt velocitatis propter passus amplitudinem maximum enim habet et latissimum passum (ut dicit aristo. et avice. pli. libro. iiij.)et etiam propter intensam caliditatem. animal enim est calidissimum ex complexione naturali. unde caloris fortitudo consumit in eis ventositatem omnem et non permittit eos mole carnea nimium onerari. Item veloces propter membrorum habilitates. nam gracilia et longa habent crura et multum nervosa. et ideo sunt abiles ad motum et fortes ad continuandum cursum suum. Item leves sunt propter victus paucitatem. non. n. sunt animalia magni cibi

imo paucissimis cibis sunt cōtenti. fenū eniȝ ⁊ cortices comedūt. ⁊ dactiloꝝ ossa valde di/ligūt/ quib⁹ post longissimos terre arantus/ in vespere cōtēti sunt. vt dicit pli. eoꝝ sāguis valde est calidus ⁊ acutus ⁊ subtilis. ⁊ iō coꝝ lac valde subtile ⁊ liquidum ē/ plus q̄ alioꝝ aialium. vt dicit cōstan. ⁊ minus nutritiuū ⁊ magis calefactiuū/ ⁊ grossoꝝ humoꝝ infla/tiuū. quere supra de camelo. eodem .n. fere ꝓprietates sunt istius ⁊ illius.

d Jspas dispades femini est gene/ris. ⁊ est idē serpēs qui latine dr̄ situla sic dicta/ eo q̄ quē momorderit siti perit (vt. d. Jsi. li. xij.) adeo aūt sunt dispades paruule/ vt cū calcātur vix videantur quaꝝ venenū ante extinguit q̄ sentiat. ita q̄ vix sentit tristitiā moriturus. Est aūt spēs aspidis. vt pȝ supra de aspide. quere ibi.

d Raco maximus ē cūctoꝝ serpētū vt dicit Jsi. li. xij. hūc greci tragā ta vocant. vt qui sepe a spelūcis abstractus fertur in aerē excitaturq; ꝓpter eū aer. similiter ⁊ mare cōtra eius venenū itumescit. Est aūt cristatus paruo ore/ ⁊ arctis fistulis spm̄ trahit/ ⁊ linguā erigit. dentes hȝ acutos ⁊ serratos. vim aūt hȝ nō in dentibus/ sȝ in cauda/ ⁊ verbere plus q̄ ictu nocet. nō hȝ aūt tantū de veneno quātū ⁊ alij serpentes/ q̄ ad mortē alicui inferēdā/ nō sunt sibi necessaria venena. q̄ si qua ligauerit occidit. a quo nec elephas tutus est corpis sui magnitudine nā circa semitas delitescens/ ꝑ quas eliphantes gradiunt̄. crura eoꝝ cauda sua alligat/ ⁊ inodat. ⁊ suffocatos perimit atq; necat. gignit̄ autē in india ⁊ in ethiopia. Jn ipsis icendio iugis estus (vt dicit Jsi. li. xij.) De draconib⁹ aūt dicit pli. li. viij. c. xiij. Draco inquit. xx. cubitoꝝ magnitudine nascitur apud ethiopes solent aūt quatuor vel quinq; caudis matuo se ꝯplecti/ ⁊ erectis capitibus velificare ꝑ mare ⁊ flumina ad pabula meliora. Jdē. c. xij. inter elephantes ⁊ dracones ꝑpetua ē dimicatio. nā draco cauda cōstringit elephantē ⁊ elephas pede ⁊ ꝓmuscida ꝓsternit draconē. draco aūt nexu caude innodat pedes elephantis ⁊ cadere eū facit/ sed nō ipune/ q̄ dū iterficiat elephantē/ interficitur cāu eius. Jtē. c. xiij. elephas vidēs draconē sup arborē/ nititur eam frāgere/ vt ꝑcutiat draconē. draco aūt insilit i elephantē/ ⁊ tēptat eū mordere inter nares/ ⁊ ipetit oculos elephātis. ⁊ quādoq; excecat eū ⁊ quādoq; nisit sup eū a tergo. ⁊ mordet eum ⁊ suggit sanguinē eius. Tandē post longum cōflictū elephas ex subtractiōe sanguinis/ debilitatur intātū q̄ cadit sup draconē/ ⁊ moriens suū interficit occisorē. Causa aūt q̄re ita appetit eius sanguinē ē frigiditas sanguinis elephantis. quo draco appetit ifrigidari (vt d. Jsi. Sup illum autē locū leui. xiiij. attraxerūt vētū sicut dracones. dicit hierony. Draco ē aial valde sitibūdū/ intātū q̄ vix pōt i aqua satiari. ⁊ iō aperit os vēto. vt sic extinguat ardorē sitis. vnde cū videt naues in mari/ ⁊ maximus ē ventus ꝯ velū/ volat ad velū/ vt ibi hauriat ventū frigidū ⁊ quādoq; propter magnitudinē corpis/ ⁊ ꝓpter eius fortem impetum subuertit nauē. ⁊ naute quādo vidēt appropinquare draconē/ q̄ percipiunt ex tumore aque/ ꝯtra ipsum statim deponunt veluȝ ⁊ sic euadunt. Jtem dicit idem q̄ ethiopes vtuntur sanguine draconis contra feruorē estus ⁊ vescuntur eius carnibus ꝯtra diuersos morbos. sciunt enim separare venenum ab eius carne. nam solum habet venenum in lingua ⁊ in felle. ⁊ ideo amputant eius liguam/ ⁊ fel que receptacula sunt veneni. ⁊ sic abstracto veneno vtuntur corpore reliquo tam in medicis q̄ in cibo. Et hoc videtur tangere dauid. vbi dicit. Dedisti eis es. ⁊ po. ⁊c. Dicit etiam pli. q̄ vi veneni semp erigitur eius lingua ⁊ quādo q; ex calore veneni inflāmat aerē/ ita q̄ videtur spirare ex se ignem aliquando cuȝ emittit dum sibilat flatum contagiosum/ ⁊ inde corrumpitur aer/ ⁊ inficitur. ⁊ morbus pestilens iñ sepi⁹ generat̄. in mari q̄nq; habitat/ quādo q; in fluminib⁹ natat i spelūcis ⁊ in antris latitat. raro dormit/ imo fere sp̄ vigilat/ aues ⁊ bestias deuorat acutissimū hȝ visu. Vñ in altissimis montibus manens a remotis videt predam suam. morsu ⁊ ictu pugnat. de oculis ⁊ naribus animal in pugna maxime captiuat. vt dicit plinius libro. viij. q̄ ita ledit in oculis ⁊ in ore elephantes q̄ quandoq; ceci inueniuntur nec possunt comedere ⁊ ita moriūtur Jtem de dracone dicit aristo. libro vij. q̄ illorum draconum morsus est malus ⁊ periculosus qui comedunt animalia venenosa/ sicut draco qui comedit scorpiones. quia contra illorum morsum vix inuenitur medicina. Jtem plinius libro. xxviij. Draconum adipē omnia fugiunt venenosa. adeps etiam eius cum melle curat caliginem oculorum. Jtem aris. lib. vij. pisces quando mordentur a dracone moriuntur.

e Qui sunt dicti/ eo q̄ quādo quadrigis iunguntur pares equantur q̄ in forma ⁊ in cursu silēs copulātur. Est aūt dic⁹ caball⁹ a pede cauo/ eo

q̄ gradiēs ip̄ressa vngula terrā cauet. qđ reli/
qua aīalia nō hn̄t (vt dicit Isi.) li. xij. a mul/
tis etiā sonipes noīatur/ eo q pedibus sonet
viuacitas equoꝝ multa ē. vt dicit idē. exultāt
n. in cāpis adorant bellū. sono tube excitātur
ad preliū. voce accensi ꝓuocantur ad cursum
Dolent cū victi fuerint. gaudent cū vicerint. q̄
dā in bello hostes suos sentiūt ⁊ cognoscunt
adeo vt aduersarios suos morsu petāt. aliqui
etiā ꝓpriū dn̄m cognoscūt obliti māsuetudi/
nis si mutet̄. aliū p̄ter dn̄m ꝓpriū in dorso a/
liquē nō ꝑmittūt. multi ēt morientibus dn̄is
suis lacrimas fundūt. Equū. n. sicut ⁊ hoīem
lacrimari/ ⁊ effectū doloris sentire dicūt. vñ ⁊
natura in certamib⁹ equoꝝ ⁊ hoīuꝫ ē ꝑmixta
Solēt etiam ex equoꝝ mesticia vel alacritate
euentū futuꝝ dimicaturi colligere. Etas lōge
ua inest equis psicis ⁊ siculis in annis. s. vltra
quinquaginta. breuior aūt inest equis galli/
cis/ indis/ ⁊ hispanis. Subdit aūt Isi. ad/
huc in generosis inquit eqnis (vt aiunt vete
res) quatuor spectātur. scilicꝫ forma/ pulchri/
tudo/ meritū/ atqꝫ color. Forma vt sit validū
corpus ⁊ solidū. ⁊ robori cōueniēs altitudo/
latus lōgū ⁊ substrictū/ maximi ⁊ rotundi clu
nes/ pectus late patēs/ ⁊ totū corpus muscu
loꝝ densitate nodosū/ pes siccus ⁊ vngula cō
caua solidat⁹. Pulchritudo attēdit̄. vt sit exi/
guū caput/ ⁊ sit cū pelle ꝓpe ossibus adherē/
te/ aures breues/ acuti oculi ⁊ magni nares
patule/ erecta ceruix/ coma densa/ ⁊ caude vn
gularꝫ soliditate/ fixa rotunditas. Attēdit̄ me
ritū vt sit aīo audax/ pedibus alacer trementi
bus mēbris/ qđ fortitudinis ē indiciū/ qui ex
sūma quiete facile cōcitetur. vel excitata festia
tiōe nō difficile teneat̄. Color etiā spectat̄ q̄a
color in pilis nūc ē roseus/ nūc niger/ nūc al/
bus/ nūc canus/ nūc varius/ nūc gutatus. hic
varius color equos multū decorat vel defor/
mat. vires etiā equoꝝ ⁊ aīos manifestat. sꝫ đ
singulis ꝓsequi nimis foret longū (hucusqꝫ
Isi. li. xij) De equis aūt dicit pli. li. viij. c. xliij
equi inquit sitia ꝓ dn̄is suis pugnāt. coituꝫ
maternū fugiunt. nā in eis quedā cognatōis
agnito ē. vnde narrat aristo. li. viij. Rex iquit
septētrionis habuit equā pulchrā/ ⁊ peperit
equū pulchrū/ ⁊ voluit ex illo equo ⁊ matre ex
trahere pullū aliquē. ⁊ igeniabat̄ vt equus sal
taret supra matrē cooperiēdo vultū eius/ ⁊ cū
discooꝑiebat̄ facies mr̄is/ ⁊ nouit ipsā/ equ⁹
fugit ⁊ eijcit se ab alto p̄ dolore/ ⁊ ē mortuus
In grege equus cū sorore libentius gradit̄ q̄
cū mr̄e. ad vocē simphonie ⁊ tube clāgore de
lectatur/ ⁊ saltat in hostē. presagiunt pugnā/ ⁊
amissos deflent dn̄os/ ⁊ lacrimas interdū fū
dūt. dicūt aūt illos equos ad bella vtiliores/
qui in bibēdo ꝓfūdius infigunt nares suas.
q2 tales equi vt dicūt in cursu vrine grauatōe
nō ipediuntur. Itē dicit pli. in li. xxviij. c. ix.
Fel inquit equi cōputatur iter venena. ⁊ ideo
sacrato flāmini equū tangere nō licebat. cui⁹
sanguis crudus/ ⁊ recens/ malus ⁊ pernicio/
sus est/ ⁊ taurinus. spuma equi data cū lacte
asinino vermes interficit in vētre venenosos.
Itē de equis dicit aristo. ⁊ auicen. equus ꝓij
cit dentes suos. ⁊ quāto est senior/ tanto ha/
bet dentes albiores. Item aristo. li. v. equus
masculus viuit. xlv. annis. ⁊ generat a tertio
anno vsqꝫ ad. xxx. annos. femina aūt diutius
viuit/ ⁊ generat vsqꝫ ad. xl. annos. ⁊ quando
incipiunt equi generare erit vox coꝝ maior ⁊
femine siliter. ⁊ multū diligūt coitū plus q̄ a/
lia animalia vt dicit li. v. s. Itē li. vij. dicit idē
Equis pascentibus accidit aliqñ podagra. ⁊
eijciūt sotulares/ ⁊ generātur ei noui. ⁊ signū
huius ē tremor oui testicularis dextri. ⁊ equis
qui pascūtur in domibus accidit dolor illoꝝ
⁊ signū huius ē/ q mēbra posteriora adunāt̄
ꝑ ꝯtractionē ⁊ equus abstinet a cōmestione/
⁊ si ei minuatur curabitur. ⁊ equis accidit cō/
tractio neruoꝝ. ⁊ signū huius ē/ q oēs vene
extendūtur/ ⁊ sup caput ⁊ collū ⁊ grauat eos
ambulare. Accidit etiā equis aggregatio ve/
neni. ⁊ accidit eis alia infirmitas i ore que dr̄
forem. ⁊ huiusmodi infirmitas cadit ei supra
palatū/ ⁊ fit ei anhelitus calidus. ⁊ hec infir/
mitas caret remedio/ nisi curetur per se. ⁊ acci
dit equis rabies. cuius signuꝫ est q declināt
aures eius ad partes colli. ⁊ hec infirmitas n̄
habet medicinā ⁊ accidit ei infirmitas vesice.
⁊ huius signū est q nō potest mingere equus
⁊ trahit suas coxas ⁊ etiam sotulares. ⁊ mor/
sus animalis quod dicitur mugelum/ valde
nocet equis ⁊ mulis/ quoniā facit in eis am/
pullas/ siue pustulas. ⁊ multotiens moriun/
tur ex veneno. Equus cognoscit hominum il/
lius/ qui contra ipsuꝫ vult preliari. ⁊ delectā
tur stare in pratis ⁊ natare in aqua/ ⁊ potant
aquaꝫ turbidā. ⁊ si fuerit aqua clara turbant
eam pede (hucusqꝫ aristo. lib. vi.

E Equa per deriuationem ab equo
dicta. nam equoruꝫ femina equa
est vocata. de q̄. d. aris. li. vij. equa
pregnata si olfecerit candelam extinctam ab/
hortiet. Item idem eque pascuntur simul/
⁊ si moritur aliqua ⁊ dimis. t pullum nutriet
eum alia. quoniam genus equarum diligit

pēm suam. Item dicit plinius lib. viij. c. xlij aqua stans parit et suā plē pre ceteris aīali/bus diligit. et amissa parēte alienū pullū nu/trit et diligit tanq̄ suū. Itē vt dicit idē. q̄ i frō te pulli equini nascitur quidam folliculus ni/ger ad quātitatē carte quē mr̄ lābit lingua et abscandit et nunq̄ pullū admitteret ad vbera nisi id prio ꝯsandat. et vocat illud pli. bene ficiū amoris/ qz mulieres incantatrices vtun tur illo in ꝯsagijs suis quādo volūt aliquem stimulare ad amorē suum. Idem dicit aristo. li. vij. f. Itē aqua (vt dicit idē) gloriatur in iu bis suis et dolet quādo eis precidūtur et rescī sa iuba extinguit libido earū ac si in eis esset vis amoris. Itez dicit aris. li. viij. q̄ ibis pu gnat cū equis quādo equi eijciūt eū a pascu/is. qz cōmedit herbas ꝛc. sic ibis debilis vi/sus imitat vocē equi. et quādo volat sup ipsū stupefacit ipm/ et cogit ipsum fugere/ et quan doq̄ interficit ipsum.

Puledrus vocatur eque filius / si ue pullus equinus. quādiu mr̄s vberibus ē subiectus. in cui⁹ fron te vt dicit aristo. li. vij. inuenitur icone mor. i. amoris beneficiū/ quādo nascitur quod lam būt matres equoꝝ lingua/ et comedūt illud/ mulieres incātatrices ꝓueniāt ex hoc. vt di/cit idē. Itē li. xiiij. posterior pars pulli equini est maior pte anteriori. et cuz iuuenescit crescit ps superior. et ꝓpter hoc erit eleuatio anterio ris partis corpis multoꝝ equoꝝ maior q̄ po sterioris. et iō qn̄ est pullus pōt pede posterio ri tangere caput quū qd̄ facere nō potest/ quā do peruenit ad etatē. q̄diu aūt pullus est/ ma trē miro affectu diligit/ et sequitur eā quocūq̄ vadit. et si matrē casu aliquo pdiderit hinnitu eā querit. Pullus equinus stramētis nō ster nitur. strigilo nō tergit. falleris n̄ ornatur. cal/caribus nō pcutitur. selle nō subijcitur. freno nō domat. matrē libere sequitur. gramine de pascitur. clauiculis in pedibus nō cauatur li/bere discurrere permittitur. sed in fine labori exponitur. et loris et capistris coartatur. a ma tre subtrahitur. vbera suggere non pmittitur. suaues cursus facere multipliciter iformatur. vt dicit Isi. lib. xliij. aurigis exponitur. qua/drigis et curribꝰ subijcitur. equestri militie de putatur. varijs fortune sortibus paup eq̄ fili us ꝓpagatur. et ideo dicit Isi. in eodē lib. q̄ equi fuerūt quondā diuersis ritibus deoꝝ cō secrati. nā equos quadrigales soli ꝯputabāt ꝓpter quatuor solis in anno mutatiōes/ scilz vens / estatis / autūni / hyemis / v̄tute solis al terātiōis. equos aūt bigales / dedicabant lu/ne/ qz bino tpe. s. nocte et die videtur. et ideo cultores lune duos equos semp iungunt al/bū. s. et nigrū. equos vero trigales infernis dīs ascribebant. quia demōes per tres etates ho/mines a dse trahūt. s. p infantiā / p adolescēti am / et senectā. hi diuersoꝝ coloꝝ equos pari/ter cōiungebant. vltra aūt septē equos simul copulare de facili nō audebant. referētes hoc ad cursum vij siderū quoꝝ motu mundū regi generaliter suppōebant. vel ad nūeꝝ vij. die rū/ quoꝝ circulo vite pn̄tis terminū pagi pcer nebant. Ideo etiā colore equoꝝ discernebāt mirabiliter (vt dicit Isi. ibidē) nā equos ro/sei coloris dedicabāt igni siue soli. albos ae/ri. prassinos et fuscos terre venetos aque siue mari. Itē equitabant equos roseos in estate quia tunc omnia calescunt. albos autē in hye me/ quia tunc glaciei frigore omnia canescūt. prassinos in vere/ quia tunc omnia virescūt. fuscos vel nigros in autūno/ quia tūc omnia desiccantur/ et quasi a prima pulchritudie de ficiunt. Item dicit ibidem equos roseos mar ti/ deo belli consecrauerunt. vel quia romano rum vexilla decorabantur croco. vel qz mars gaudet sanguine. albos autem equos conse/crauerunt zaphiris partibus et serenis. puris/simos flori et terre. venetos aeri atq̄ aque qz cerulei sunt coloris. glaucos et varios depu/tauerunt/ et purpureos iridi quez archi dicūt quia iris habet plures colores. Hec omnia superstitio hominum procuratione demonū circa elemēta mundi aliqui antiquitus obser/uabant. vt dicit ibidem. Isi. et iō mundꝰ iste contēnendus est. quia plurimi specie sathane repleuerant (hec Isi. libro viij.) Circa autem pullū equinū hoc vltimo aiaduertas/ qz pas/sum suauē vel durū quē asuescit in iuuentute vix potest dimittere etiam in senectute.

Elephas antis/ et elephātus qua si dicātur ꝓ eodē aīali. dicitur au tē sic ab elphio grece/ qd̄ dr̄ mōs latine. et hoc est vtiqm ꝓpter corporis maxi/mā quantitatem. sed apud iudeos barro. vo catur. vnde et vox eius barritus vocatur. cuꝰ dentes ebur/ et rostrū ꝓmuscida nuncupatur nam illo ori cibum admouet (vt dicit Isido. libro. xij.) et subdit hoc genus animantis i re bus bellicis aptum est. In his enim animali bus medi et perse ligneis curribus collocatis tanq̄ de muro iaculis dimicant intellectu et et memoria/ pre ceteris animalibus vigēt. gre gatim incedunt. motu quo valent se salutant murē fugiūt. a duei si coeunt. i aq̄s vel i siluis pariūt. et vbi fetꝰ pariūt/ ibi fetus dimittunt.

ꝓpter dracones q2 eis inimicātur. ⁊ ab ipsis
īplicati necātur. biennio fetus portāt. nec am
plius q̄ꝫ semel gignunt/ nec plures q̄ꝫ tm̄ vnū
gignunt. viuunt aūt. ccc. annis (vt dicit Isid.
li. xij.) Scd'ꝫ pli. li. viij. c. i. elephas inquit in
ter oīa aīalia maxie ē virtutis/ ita ꝙ vix i hoi/
bus tanta ꝓbitas inuenitur. nā vt dicunt/ in
noua luna cōueniunt gregatim/ ⁊ in flumine
se abluunt/ ⁊ balneāt/ ⁊ nouo sydere conueni
unt/ post sibi inclinant. ⁊ sic redeūt ad locū su
um. iuuenes suos eundo reuertendo ante se
ire faciūt/ quos diligēti cura custodiūt ⁊ istru
unt ad simile faciēdū. Itē quādo egrotāt q̄s/
dā herbas salubres eis ꝯgregāt. ⁊ anteq̄ꝫ eis
vtanť suppino capite eas ad celū leuant. ⁊ q̄/
dā religiōe a numinib⁹ sibi adiutoriū postu/
lant. Itē boni sunt intellectus ⁊ aīalia ita do
cilia/ ꝙ regē cognoscere ⁊ quasi adorare istru/
unť. ⁊ nitūtur quasi reuerētie gr̄a sua genua i
curuare. Itē dr̄ li. v. si elephantes hoīeꝫ errā
tē sibi obuiū viderint in solitudine. primo ne
ip̄m terreāt aliquātulū de via se subtrahūt/ ⁊
tūc gradū figunt/ ⁊ palatim ipsū precedētes
viā eis oñdūt. ⁊ si draco ei occurrent/ ꝓ hoīe
defendēdo cū eo pugnant. ⁊ viriliter se oppo
nūt. ⁊ hoc potissime dicūtur facere quādo ha
bent iuuenes. timēt. n. ꝙ draco querat fet⁹ su
os. ⁊ iō se expedire de dracone primo deside/
rāt. vt sic securius possint nutrire filios suos/
⁊ eos cautius custodire. Itē li. viij. c. vi. sem
per gregatim incedūt. ducit agmē maximus.
nā regit ⁊ opatur etate primus. aquā vel am
nē transituri/ iuuenes premittūt ne maioꝝ in
gressu īpediatur alpheus/ ⁊ sic nō possent con
uenienter ptransire. vt dicit idē. Itē mirādus lē
in eis pudor qñ vnus ab alio vincit vict⁹ vo
cem fugit victoris. in abdito coeūt. masculus
quādo est quinquēnis/ ⁊ femina quādo ē de/
cēnis/ ⁊ hoc nisi duobus ānis. vt dicūt. ⁊ hoc
singulis annis duobus quiqꝫ dieb⁹ tm̄. sexto
die raro superaddito (vt dicit idē) tpe coitus
sunt periculosi valde/ ⁊ maxie agrestes. nam
tūc domos indoꝝ ⁊ stabula ꝓsternūt. ⁊ ideo
domitas feminas tūc abscondūt. ⁊ quando
domiti sunt/ optimi sunt in militia. nā ferunt
turres ligneas. acies ꝓsternūt. currūt cōtra ar
matos. ⁊ quod mirū ē qui armatas acies nō
timent vocē minime suis fugiunt/ ⁊ formidāt
Itē. c. xl. fronte ⁊ rostro altas ꝓsternunt pal/
mas. ⁊ sic comedunt fructus eaꝝ. Itē iter ele
phantes ⁊ dracones est perpetua dimicatio.
vnde vnus inuidet alteri/ ꝓpter magnitudi/
nem virium/ ⁊ corporis quantitatem. draco
enim sitit sanguinem elephantis/ quia frigi/
dissim⁹ ē/ vt suā refrigeret estuātē caliditatē. vt
pꝫ supra. c. vbi agiť de dracone vide ibi. Se
cundum aristo. li. i. ⁊ auicen. nasus elephan/
tis est longus ⁊ fortis ⁊ bolizatus quasi alce
us. ⁊ vtitur illo loco manus/ ⁊ p ipsum accipit
cibum ⁊ potum/ ⁊ reddit ori suo. quod nullū
facit aliud animal. Habet auteꝫ elephas mā
millas pectore/ ⁊ habet in ore culmos fortes
⁊ eius lingua ē valde modica respectu sui cor
poris. ⁊ apparet intus. ⁊ raro videtur extra/ ni
si quando lambit labia post cibū ⁊ potū suū
⁊ non inuenitur in ea nisi vnum intestinum
inuolutū materialiter ⁊ coniunctū/ ⁊ est sibi ꝓ
stomacho. vñ post id non est nisi aliud vnuꝫ
p qd' eijcit superfluitatem. ⁊ habet epar magnū
quadruplum ad epar bouis. sed splenem ha/
bet paruulū respectu sui corporis. ⁊ hoc est vt
dicit auicen. quia melancolia transit ei in nu/
trimentum. Item aristo lib. ij. quādo generā
tur apparēt dentes generati in eo. cum rostro
suo eradicat orbores. ⁊ cū natat spirat cuꝫ eo
⁊ eijcit aquam. ⁊ ille calceus creatur cum car/
tilagine. Elephas aūt quādo sedet flectit pe/
des duos. sed non potest flectere pedes qua
tuor ꝓpter pondus corporis/ sed flectitur su/
per latus dextrum vel sinistrum/ ⁊ dormit stā
te corpore. ⁊ pedes posteriores flectit sicut ho
mo. Item li. v. masculus coit post quinquen
nium. sed femina post decennium vsqꝫ ad. xl.
⁊ postq̄ꝫ parit femina quiescit per triennium.
⁊ postq̄ꝫ fuerit impregnata omnino a mascu/
lo non tangitur. ⁊ trahit in vtero per bienniū
⁊ quando parit/ parit simile vitulo duoꝝ aut
trium mensium. Item libro. vij. elephanti ac
cidit infirmitas ex ventositate. ⁊ propter hoc
non potest eijcere vrinam aut stercus. ⁊ si co/
mederit terram morietur. nisi ad hoc sit assue
tus. quandoqꝫ tamen deglutit lapides. acci/
dit etiam eis dolor iuncturarum. ⁊ iuuat con/
tra hoc potus aque calide ⁊ herbe submerse
in melle. quoniam iste due res prouocant flu
xum ventris. ⁊ quando vexatur dolore/ ꝙ nō
potest dormire inunguntur spatule cum oleo
⁊ aqua calida/ ⁊ sic curatur. Idem facit ca/
ro porcina assata super dolentes spatulas col
ligata. ⁊ si habuerit ferrum in corpore/ datur
ei bibere oleum/ ⁊ extrahitur ferrum cum po/
tu olei. ⁊ si non potest bibere oleum/ ponūtur
medicine in oleo ⁊ decoquuntur ⁊ datur eis
ad comedendum. Item ibidē libro viij. ma/
sculus est maioris corporis animositatis q̄ꝫ
sit femina ⁊ obedit q̄ꝫdiu sedet super eum ve/
nator. ⁊ cum descendit ligantur pedes anteri
ores eius donec domesticetur. Et sequitur in

eodem li.f. domesticalioꝛ est ⁊ obedientioꝛ oi/
bus aialibus aggrestibus habens sensũ me/
lioꝛem. ⁊ sentit frigus in hyeme ⁊ frigidũ ven
tũ. ⁊ est animal valde fluminale/ ⁊ manet iu/
xta fluuios/ ⁊ mergit se in aqua vsq; ad men
tum ⁊ natat/ sed non pót diu durare in natan
do ꝓpter coꝛpoꝛis ponderositatem/ sunt aũt
elephantes naturaliter benigni/ qꝛ carent fel
le. vt dicit aristo. li. xiiij. accidẽtaliter tamẽ ef
ficiũtur seui/ quãdo nimis ꝓuocãtur/ vl' quã
do inebꝛiati vino ad pꝛeliãdũ acuuntur. Itẽ
aristo. li. xviij. g. nullũ aial viuit ita diu sicut
elephas/ ⁊ hoc ꝓpter suã cõplexionẽ/ que as/
similatur aeri continenti. ⁊ ita opoꝛtet q̄ ipꝛe
gnetur per biẽniũ ꝓpter magnitudinẽ conce
pti fetus/ qui citius nõ potest perfici nec com
pleri. De elephantibus aũt dicit solinus. si/
derũ inquit seruant disciplinã elephantes. ⁊
luna crescente petunt amnes. ⁊ spersi liquoꝛe
sese salutant motibus quibus possunt. dein
de in saltus reuertuntur. candoꝛe dentiũ intel
ligitur iuuentus/ quoꝝ alter semper in mini/
sterio est/ ⁊ alteri parcitur/ ne assiduo repercus
su hebetetur. sed quando a venatoꝛibus pre
muntur simul l percutiunt ambos. ⁊ eos con/
fringunt/ vt damnato eboꝛe/ ⁊ deturpata vl/
terius nõ persequant̃. hãc. n. periculi sibi sen
tiũt esse causam. raro coeũt/ ⁊ tũc in aquis ni
uis se abluunt. nec ante ablutionẽ ad gregez
reuertunt̃. ꝓ feminis nũq̄ pugnant. nulla. n.
nouerunt adulteria. ⁊ quando casu aliquo di
micant/ non mediocrem habent curam sautio
rum. nam fessos ⁊ vulneratos in medio sui re
cipiunt/ ⁊ ipsos plusq; se pꝛotegunt ⁊ defen/
dunt. quando capiuntur haustu oꝛdei mansu
escunt. ffit enim fouea subterranea in via ele
phantis in quam incidit/ ignoꝛans ad quaz
veniens vnus venatoꝛum/ percutit ⁊ pungit
ipsum. alter autem venatoꝛum pꝛimum sup/
ueniens percutit venatoꝛem/ ⁊ amouet eum
ne percutiat elephantez ⁊ dat ei comedere oꝛ
deum. qđ cũ ter vel quater fecerit/ diligit se li/
berantem/ ⁊ ei deinceps obediens mansue/
scit. si casu aliquo vomuerit vermem qui ca/
meleon dicitur sumpto oleastro medetur. vẽ/
trem habet mollem/ ⁊ doꝛsum durum. ⁊ ideo
pugnans cum vnicoꝛne/ opponit ei doꝛsum
cauens pꝛout potest ne per mollẽ ventris par
tem fodiatur. pilos habet paucos ⁊ setas nl'
las. aures habet amplas ⁊ longas inferius
depẽdentes/ quas erigit ⁊ extendit. ⁊ ĩde gra
uissime percutit quando irascitur contra deco
rem quẽ odit. nec miꝝ. sitit enim sanguinẽ su/
um ⁊ eum bibit quando potest/ quamobꝛem

ipsum nunq̄ inuadit dꝛaco/ nisi quando po/
tu elephas est repletus. vt perpensius irriga
tus/ maioꝛem sumat ⁊ oppꝛessi sanguine sa/
tietatem (hucusq; solinus) qui multa alia po
nit que supꝛa dicit plinius. In libꝛo autez
phisologi de elephante memini me sic legisse:
elephas inquit est animal quod magnitudi/
ne inter omnia animalia quadrupedia pꝛeex
cellit. intellectu ⁊ memoꝛia multum vigens.
nam elephantes inter alia eoꝛum facta nunq̄
doꝛmiendo totaliter se inclinant. quando fes
si sũt arboꝛi ⁊ maxime palme/ quietis gratia
accubant. ⁊ sic qualitercũq; se sustentent quo
rum quieti homines insidiantes ocaulte arbo
rez concauant/ cui se appodiat elephas/ ⁊ ne
sciens fraudem pondere coꝛpoꝛis arboꝛẽ frã
git/ ⁊ frangẽdo cadit subito ⁊ succumbit. qui
casum suum videns irreparabilem miro mo/
do barrit/ idest clamat ⁊ rugit. ad eius barri/
tum multitudo iuuenũ subito accedit elephã
tium. qui palatim senioꝛem pꝛo viribus ele/
uant/ ⁊ vt eum releuent miro affectu se totis
viribus inclinant. coitum abhoꝛrent nisi pꝛo
sola pꝛole (vnde dicitur ibidem) q̄ quando
elephantes indicos stimulat vis amoꝛis. fe/
mina pꝛecedit versus oꝛientem/ quam sequi
tur masculus quousq; in abscondito deueni
ant qualitercũq; poterit mandragoꝛam que/
rit. cuius fructuz pꝛimo femina gustat. deidẽ
masculus eundem fructum comedens eã im
pꝛegnat ⁊ fecũdat. vt dicitur. sed diu pꝛopter
magnitudinem fetus femina in vtero fetũ ge
rit. sed tempoꝛe partus in aquis ⁊ in insulis
fetum pꝛocreat pꝛopter dꝛaconis metum ne
ipsum tenellum fetuz soꝛbeat aut deducat. et
dum mater filium parturiendo laboꝛat/ ma/
sculus pꝛo viribus ipsam pꝛotegit et defen/
dit. Item dicitur ibidem per ossa elephantis
combusta fugant serpẽtes/ et omnia veneno/
sa. Item aliud dicitur ibidez valde admiran
dum. dicit enim q̄ apud ethiopes in aliqui/
bus regionibus sic venantur. accedunt ad de
serta vbi due virgines omnino nude habitãt
et crinibus resolute quarum vna fert alueolũ
alia gladium. incipiunt autem alte cantare.
quarum cantum audiens bestia venit ad eas
et lingit earum mãmas. de dulcedine autem
cantus mox obdoꝛmit elephas. et tunc vna ꝑ
foꝛat gladio guttur vel latus. alter vero colli/
git sanguinem eius quo tingitur pãnus/ qui
purpura appellatur.

e Dus ab edendo est dictus. par/
uus enim est et pinguis et iocun
di sapoꝛis (vt dicit Isido. libꝛo

E

xij.) eius naturalis siccitas et humiditate eta
tis temperatur. vt dicit ysa. i dieta. vnde me
lior est et digestioni cōpetentior maxime si est
masculus. vnde eius caro bene nutrit/ et san
guinem bonum gignit. calorem habet vehe/
mentiorem propter etatis beneficiuz. et ideo
carnes eduline exeūti egritudinem propter su
am temperiem sunt cōmode. et ideo conueni
unt maxime humāe nature/ maxime his qui
deliciose viuūt et quiete. pilum habet lōgio
rem et hyspidiorem ꝙ habet agnus. sed car/
nem habet meliorem ⁊ digestioni obedienti/
orem propter eius temperiem in humiditate
⁊ calore. vt dicit constā. habet autem hedus
visum valde acutum ⁊ simplicem aspectuz ⁊
obliquum/ ⁊ balatu cognoscit/ ⁊ querit parē
tem. vt dicit pli. li. viij. c. l. eius iecur si come/
datur dicitur sanare vespertinam aciem ocu/
lorum his quos vicia polos vocant. Itē di
cit li. xxviij. c. x. dicit. hedorum pelles sanant
morsos venenos/ si calide desuper alligentur
pili hedorum exusti suo odore fugant serpen
tes. vtuntur pelle eius recente ad plagas. san
guis eius valet contra venena. eius etiā coa
gulum valet contra virus bibitum/ ⁊ contra
sanguinem tauri bibitum siue sumptum (huc
usqꝫ pli.) Est autem animal imbelle ⁊ inno/
cuū ruminās ⁊ mūdū. sacrificijs antiquis de
putatū/ peculans ⁊ saltans ⁊ lasciuū. intrin/
secus pingue ⁊ carnosum. extrinsecus hyspi/
dum ⁊ macillentū. tirsos carpens ⁊ corrodēs
extremitates ramusculoꝝ diligit/ precipue fo
lia edere ⁊ consimilium virgultorum.

E
Ruca ē vermis multipes/ crescēs
in folijs oleꝝ ⁊ papinoꝝ. frōdes
fructus ⁊ flores corrodens ⁊ de/
pascens. est aūt eruca ab erodēdo dicta. quia
rodat folia arboꝝ ⁊ herbaꝝ (vt dicit Isi. lib.
xij.) plantis inquit inimicatur nequaz bestia
⁊ malefica inuoluta pāpino cui se implicat nō
aduolat vt locusta/ huc illucqꝫ discurrēs se im
pasta dimittat. sed remanet sup frōdes/ ⁊ tar/
do lapsu pigrisqꝫ morsibus vniuersa ꝯsumit
huiusqꝫ Isi. li. iij. Secūdū pli. li. viij. eruca ē
aial villosū/ ⁊ quasi laniginosū. nā in arborē
extremitatibus tortuosis frōdibus viroreqꝫ
consūpto/ texit de suis viscenbus quasdaz te/
las more araneaꝝ/ in quibus se inuoluit ⁊ ꝑ
totā hyemē custodit pestiferū semeꝝ suū. Eij/
cit enim quedā oua ex quibus in vere erūpen
tibus gūmis nascitur multa ꝓles/ ex cuius i/
gluuie ledūtur ⁊ pereūt a suis fructibus arbo
res atqꝫ herbe. Est aūt eruca vermis mollis/
⁊ samosus diuersis coloribus distictis. ꝯ no
cte vt stella lucens/ de die deformis ⁊ multi/
color apparens. non caret peste aliqua viru/
lenta. nā quando per mēbrū hois calefactuz
serpit cutē exurit. ⁊ post se pustulas dereliquit
Est aūt ad modū bōbicis/ sericū faciens. for
mā suā mutat ⁊ se in formā volatilis de repti
li transfigurat. nā alas tenues ⁊ latas recipit
quibus hincinde volitando libere per aere se
extollit. quot autē colores prius in corpe ha/
buerat/ totidē in occultis alis coloꝝ differen
tias representat. ⁊ tale volatile papilio nuncu
patur. vt dicit Isi. libro. xij. papiliones dicū/
tur auicule que maxie habūdant in fructibus
maluis/ que ex suo fetore faciunt vermes na/
sci. vt dicit ibidē. nā ex erucis papiliones effi
ciūtur/ ⁊ de papilionuz stercoribus sup folia
derelictis/ eruce iteꝝ generātur. minus aūt le/
dunt corrodendo qn volāt/ ꝙ qn repūt. ⁊ di
cit papi. papiliones sunt minuta volatilia q̄
de nocte cōueniunt accenso igne in candelis
quaꝝ lumen cū extinguere nituntur igni exu/
runtur. ⁊ sic cū alienū lumen volunt interime
re ipi in ꝓprio corde puniuntur.

F
Auni qui ⁊ satiri dicuntur. sunt q̄
dam bestie monstruose effigie qui
dem hominis habētes. sz ad ple/
num nō sunt humane particeps rationis. vn
de nec arte nec natura sunt dociles ad loquē
dum/ ferum ⁊ beluinum habent animū/ ⁊ be
stialem appetitum. vnde huiusmodi similia
sunt in venerem valde prona intantuz vt mu
lieres coitu interficiunt/ si quas errantes i ne
moribꝰ ꝯꝑhēdāt. iō dicūt satiri q: nō pūt libi
dine satiari vt dicit Isi. quāuis aūt talia ratio/
ne humana non vtantur/ in multis autē acti/
bus ⁊ etiam in voce homines imitātur (vt di
cit Isidorus libro. xi. c. de portentis) satiri i/
quit parui sunt/ humatiores aduncas haben
tes nares. ⁊ cornua in frontibus. ⁊ in pedibꝰ
sunt similes capris. talem vidit sanctus anto
nius in solitudine/ qui interrogatus quis es/
set. fertur antonio respondisse. mortalis ego
sum vnus ex acolis heremi/ quos vario delu
sa errore gentilitas faunos ⁊ satiros ac incu/
bos colit. Satiri autem qui ⁊ fauni fatui fa
tui dicti sunt a quibusdam/ ⁊ creduntur esse
homines siluestres vt in eodem. c. dicit Isid.
⁊ hi monstruose variantur. Nam quidam sūt
cenocephali ex eo ꝙ canina capita habeant
quos tempore latratus magis bestias ꝙ ho
mines confitentur. Alij dicuntur ciclopes sic
dicti/ quoniam vnum oculum tantum habe/
re/ ⁊ hunc in medio fronte perhibeantur. alij
omnino capite carent/ ⁊ ceruice/ quorū oculi

sunt in humeris. habent alij faciē planā sine naribus/ labiū inferius ita ꝓminens habentes/ vt in solis ardoribus totam ex eo contegant faciē dormientes. alij ita contecta habēt ora ⁊ super pectus vno tantū foramine a venarū calamis potū hauriunt. ⁊ hi sine linguis dicuntur esse/ loco sermonis vtunť nutu. Itē sunt alij in sitia/ ita magnas hñtes aures ꝙ ex diffusa eorū magnitudine ipsis contegant totū corpus. ⁊ hi panchios dicuntur. pan. n. grece omne dicitur. onchi auris nominatur. Sunt ⁊ alij in ethiopia/ ꝓni ambulantes/ vt pecora nequaꝙ̄ sursū se erigere valentes. ⁊ hi arabitici noiantur. Sūt ⁊ alij in ethiopia habentes tātū vnū pedē ita magnū/ ꝙ resupini in terrā iacentes/ adūbrantur pedis magnitudine contra estum. ⁊ tñ tante sunt celeritatis ꝙ canibus in cursu cōparentur ⁊ iō a grecis sinodopes appellantur. Item sunt alij q̄ habent plantas versas post crura ⁊ denos digitos in plantis ⁊ tales in desertis libie euagātur. Itē in sicia sunt aīalia formā humanam hñtia/ ⁊ pedes equinos ⁊ huiusmodi mōstra a multis latine nuncupātur. vt dicit pascasius super trenos. multa alia ponit ysi. talia li. xi. ⁊ oīa accipit a pli. li. vi. ⁊ vij. ⁊ etiā a solio.

Femine a partibus femorū sunt dicte. vbi spēs sexus distiguitur ab ipso viro. vnde dicit a for quod ē ignis/ qr īn hz femina igneā naturā/ qr vehemēter ꝯcupiscit. in oi eniz genere aīaliū plus cōcupiscit femina ꝙ̄ masculus/ ⁊ arditius mouetur ad amorē (vt dicit Isi. lib. xi.) Femine aūt ꝓprietates generales ponit aristo. li. viij dicens. femine sunt debiliores maribus preter vrsū ⁊ leopardū nam eorū femine sunt audaciores ⁊ fortiores. Et sūt femine leuiores ad instruendū. ⁊ sūt magis sollicite circa fetū sūt etiā maioris pietatis ⁊c. quere supra residuū li. vi. c. i. de puella. ibi enim multa inuenies de hac materia. Est enim femina generaliter maioris nature ꝙ̄ masculus/ vnde de facili pugnat contra masculū. Et ponit aristo. li. viij. exemplū de foca. nam foca semꝑ manet ī eodē loco ⁊ pugnat masculus cū femina quousqꝫ vnus interficiat aliū. Et est femina minoris cōstantie ⁊ fidelitatis eius masculo ꝙ̄ ecōuerso. Et ponit aristo. exemplū de sepia. naz qñ femina pcutitur iuuat eā masculus. sed femina fugit marē qñ percutiť/ ⁊ persequiť illū. Itē dicit aristo. li. xv. femina in generatiōe fetus est sicut materia/ sz masculus sicut forma erit enim semen ab ābobus/ ex quorū cōmixtione fit creatura. ⁊ propter hoc dico ꝙ masculus ⁊ femina sūt principia generatiōis/ ⁊ masculus vt forma/ femīa vt materia. ⁊ ideo datū est masculo vt generet in altera. femina generat ex alio ⁊ seipsa. Itē femina generaliter est nature infirmioris ⁊ flexibilioris ꝙ̄ masculus. ⁊ hoc accidit ꝓpter remissionem caloris ⁊ intentionem frigidi humoris/ qui plus habundat in femina/ ꝙ̄ in mare. ⁊ ideo accidit mulieribus ⁊ etiā quibusdā quadrupedibus superfluitas menstrualis. vt dicit idem. sed nllius animalis femīa intātū subiacet illi morbo sicut mulier. De his autem ⁊ alijs conditionibus feminarū bonis ⁊ malis. quere supra libro. vi.

Fetans est pariens vel generans in quolibet genere animaliuz vnde idem est fetans fetantis/ ⁊ pecus pecudis. vnde illud. de post fetantes accepit illos. hz aūt omnis fetans mēbrū ꝓprium in quo concipit ⁊ nutrit fetū suū. ⁊ ad fetādū. idest ad generandū ⁊ parturiendū disponit ⁊ cooperatur reuolutio orbiū/ ⁊ influētia syderū seu stellarū (vt dicit aris. li. xviij. i fine) naturaliter inquit erit terminus ⁊ numerꝰ generatiōis ⁊ cōplementi scđm reuolutiōes stellarū. de hoc quere supra li. vj. c. iij. de muliere pariente fetus.

Fetus tus tui. dicitur partus fructus. s. vteri hominis vel cuiuslibet animalis. sed ꝓprie adhuc in vtero subsistēs in quo fouetur. vnde dicit Isido. li. xi. fetus vocatur/ qr adhuc in vtero fouetur. eius secundine dicuntur folliculi qui simul cū infante nascuntur/ cōtinētqꝫ ip̄m fetū ⁊ sunt sic dicti eo ꝙ fetū educūt. moriť. n. mater qñ casu aliquo cū fetu de eius vtero ñ educūtur. a fetu aūt dicuť femie fetose/ que ad cōcipiendū ⁊ gariendū fetū sunt suete. ⁊ que fetu solent eē plene vt dicit Isi. Distinguiť autē fetꝰ eiusdē vteri/ a fetu potissime per sexus diuersitatē/ qr vel est masculus vel femineꝰ/ nisi in his in quibus deuiat natura. vt i hermofroditis in quibus vterqꝫ sexus inuenitur sed semꝑ imꝑfectus vt dicit Isi. li. xi. de fetu aūt q̄re supra li. vi. vbi agiť de hoīs generatione

Ficarius in vna significatione dr̄ ille qui colligit vel vendit ficus. alio mō dicuť ficarij hoīes siluani de ficubus viuētes. ⁊ sic sumitur ficarius ī Iere. vbi dr̄. habitabūt dracones cū fatuis ficarijs. ibi glo. idest cuz hoībus siluanis. alio mō dicunť fatui ficarij fanni ⁊ fauni/ qui inter agrestes ficus ⁊ alias arbores morātur. q̄les sūt pilosi onocētauri/ ⁊ alia aīalia mōstruosa

de quibus dicitur ysa.xiiij. de quibus etiam dicit Isi.li.xi.in.c.de portentis. vide supra eodem de fannis. et dicuntur sic fatui ficarij homines beluini. in quibusdam communem formam et figuram cum hominibus habentes. in alijs vero formam bestialem degenerantes vt est videre in simijs et in lamiis/ et in sirenis/ et huiusmodi sunt ficarii. quia sicut homines de fructibus victum habent. fatui tamen sunt/ quia rationis vsu carent et ideo non approbat littera aliquorum librorum/ qui sic habent cum fatuis sicariis. nam sicarii sunt quidam latrones dolosi qui cum sica. idest cum breui gladio interficiunt improuisos. sicut aioth / qui cum sica pendente in dextro latere/ regem eglon pinguissimum interfecit. vt dicitur iudicum.iij. sed tales in babilone destructa nunc nullatenus immorantur cum non sit habitaculum hominum loquendo proprie. sed potius monstruorum/ vt dicit hie. super ysa. possunt tamen dici quod ficarij sunt fanni. nam fica grece ficus dicitur latine. et hoc primam reddit expositionem. secundum latinos igitur melius dicuntur huiusmodi homines monstruosi ficarij quam sicarij vt supra patet de fannis et fatuis.

F Ormica dicitur quasi ferens micas .i. grana farris. vnde oui. meth. Grande opus exiguo formicas ore gerentes. vel dicitur formica quasi ferens farris grana quod congregat. granorum prescidit extrema ne germinent/ quorum sollertia multa est prouidet. n. sibi in futurum. nam in estate congregat sibi/ in hyeme vnde viuat (vt dicit Isi.li.xij.) congregat autem triticum et non curat ordeum. quando pluuia super triticum coaceruatum descendit/ formica totum deiicit/ et soli exponit ut iterum desiccetur. In ethiopia dicuntur esse formice ad formam canis/ que arenas aureas pedibus eruunt/ quas custodiunt. ne quis auferat capientesque ad necem persequuntur vt dicit Isi.li.xij.c.iij.) de minimis animalibus. De formicis etiam dicit soli. formice inquit nigre sunt valde parue/ et tamen plus quam magna animalia sunt sollicitissime discipline. nam prouident sibi sapienter in posterum vnde viuant. gregatim viuunt. et cumulos componunt in quibus habitant grana sollicite et sollerter recolligunt. solertius decorticant/ que in secretioribus domuncularum/ ne ab auibus rapiantur/ vel etiam a vento dispergantur. reponunt cautissime/ et occultas vias faciunt rectas/ in domos in quibus habitant. et sapientiores semper stant in vijs illis/ ne stulti deuient vel errent. cum in domibus suis coangustantur ad capturam. perfundunt homines aqua venenosa. et ideo vulgariter dicitur quod mingunt. et illa aqua vrit manum tangentis. et in ea pruritum gignit. nam illam aquam habent loco armature (hucusque soli. pli.li.xi.c.xxxi.) dicit sic de formicis sibinuicem coicant/ et cibos querunt quibus vtiliores sunt apes que cibos vtiles faciunt sed hec recondunt/ maiora ferunt onera quam earum sint corpora. paruitatem corporis recuperant magnitudine virtutis pondera sua gerunt morsu et quod pro magnitudine ore ferre non possunt auerse pedibus posterioribus obuoluere moliuntur. de re sua punica eis est cura rationis et memoria. nam semina abrasa recondunt/ ne sursum germinent in fruges et grana dispersa recolligunt cum diligentia/ ne perdantur et grana maiora diuidunt in introitu. vt sic ea facilius in sua repositoria introducant. in plenilunio noctis operantur. cessant autem in interlunio a labore. et quia de diuersis locis cibos conuehunt habent certum tempus ad mutuam recognitionem datum sibi/ et fit concursus et fit cum obuijs quasi quedam collocutio et diligens percunctatio. redeunt per semitas certas et tritas et expeditas quas etiam per silices legerunt. Sunt autem formice paruule stricte circa ventrem et quasi ancte que tandem crescentes efficiuntur pennate. et sic in finem ad modum muscarum infra volatilia minuta transformantur. Item ibidem. c.xxxij. Sunt quedam formice indice maxime et cornute/ que mixta cupiditate gemmas et aurum custodiunt. sed hoc indi furantur in estiuo tempore/ quando formice in tumulis propter feruorem nimium absconduntur. sed formice odore sentiunt et sollicite peruolant. et aurum deferre cupientes/ crebro lacerant/ quamuis velocibus camelis formicas fugiant. tantaque inest eis perniciosa feritas / ex amore auri. Aristo. ait de formicis li.viij. in formicis sicut et in apibus est sensus olfactus odit enim omne fetidum. vnde si quis subfumigauerit domos formicarum cum sulphure vel origano agresti/ vel cum cornu ceruino combusto fugiunt et dimittunt domos suas. quamuis autem formice in grege viuant/ et sibi mutuo obtemporent. tamen regem non habent et dicit aristo.li.i. et salomon. idem dicit. puer. vi. Formica ducem non habet nec preceptorem et c. vbi dicit glo. si tantillum animal principe carens/ rationis expers natura duce sibi in posterum prouidet. multo magis tu ad imaginem dei conditus. ad videndam eius gloriam vocatus cum tanto magisterio adiutus ipsum deum creatorem habens ducem. in presenti debes fructus colligere/ quibus possis viuere in futuro. quere glo. Sollertiam autem formicarum quam supra commendant auctores

res approbat aristo. li. viii. vbi dicit. operatō formicarum est manifesta volenti ipsā intueri quoniam formice semper ambulant via vna ⁊ deponunt cibum suum ⁊ laborant in nocte apud complementum lune ⁊c. aliquas tamē habent minus laudabiles ꝓprietates/ q2 arboꝝ ledunt radices/ iuxta quas nidificāt. manus tangentium coīquināt. ad summitates arboꝝ scandunt. flores ⁊ germina eaꝝ corrodendo violāt. imo fructus si permittantur cōcauant ⁊ manducant. hominibus nocent/ attamen vrsos iuuant. nam dicit pli. li. viii. ꝙ vrsi quando egrotant querūt formicas quas deuorant. ⁊ sic comeste eos sanant. ⁊ aliquibus tamen casibus medicinalia sunt oua formicarum. quere in secundo libro de ouis.

f Ormicaleon a formica ⁊ leōe recipit denomīatiōnē (vt dicit Isi. li. xij.) formica est ⁊ leo. Est eni3 animal paruū formicis infestū. nā furtiue eaꝝ domūculas ꝓmptuariaq3 subintrans granū comedit formicarum. ⁊ sic per subtractionem victus causa est quare simplices formice in fine necessario moriuntur. ab alijs autem aīalib⁹ deuoratur vt formica. nec potest se ꝓprijs viribus contueri. ⁊ est species aranee. quere supra de aranea in littera. a.

f Ucus i. ē apis maior mior scdʼa rabōe. dictus autem est fucus/ eo ꝙ labores comedit alienos quasi fagus a fagin quod est comedere. depascit enim qd̄ nō laborauit. q2 nec mellificat/ sed alioꝝ mel manducat. De quo virgilius Ignauū fucus pecus a presepibus arcet. Et dicit Isi. li. xij. de his fucis dicit pli. li. xi. c. xij. largior inquit mellis ꝓuētus adducitur in aluearibus ⁊ contubernio fucoꝝ sunt autem fuci sine aculeo/ velut iperfecte apes. ⁊ sunt seruiciales feraꝝ apū. ⁊ iō imperāt eis vere apes. primo q2 expellunt ad opa. tardantes autē sine clementia pungunt/ ⁊ puniunt neq3 in ope tātū sed ēt in fetu adiuuant apes. Certe eo quo maior eoꝝ fuerit multitudo/ eo maior fiet examinū ꝓuentus. cū mella vero ceperint matura esse/ abigunt eos a melle ⁊ singule aggresse eos trucidant atq3 fugant/ sc3 fucos. nec videntur nisi in vere. impatoribus apū fuci construūt regias mansiones. āplas/ magnificas separatas coopculo eminentes. ⁊ fiunt sex angule oēs celle singuloꝝ ⁊ quāuis fuci sustineant tot labores/ comedere tū de melle vix permittuntur/ nisi quantum capiunt ⁊ furant. vt dicit pli.

g Ripbes est aīal pēnatū/ ⁊ qdrupes ī yperboreis partib⁹ siue mōtibus nascēs/ oī parte corpis sūt leones/ alis tātū ⁊ capite aquilis assimilātur equis vehementer sunt infesti. ⁊ viuos hoīes deserpūt (vt dicit Isi. li. xij.) adeo aūt ifestāt equū (vt ait hug.) ꝙ equitē armatū cū eo rapiat in sublime. vt dicit gl. supra deu. xiiij. custodiunt aūt gripbes montes in quibus sūt gēme preciose/ vt smaragdi ⁊ iaspides. nec ꝑmittūt eas auferri exinde. vnde dicit Isi. li. xiiij. c. iij. partes quedā in scicia auro ⁊ gēmis effluunt. sed griphoꝝ imanitate accessus hominu3 ē rarus/ ibi smaragdi optimi ⁊ cristalli ⁊c. tam magnos hūt vngues ⁊ tā āplos ꝙ inde fiunt ciphi qui mensis regum apponunt.

g Lires sunt queda3 bestiole quasi maiores mures sic dicti. q2 sonus efficit eos pigues. nā gliscere idē est qd̄ crescere (vt. d. Isi. li. xij.) tota eni hyeme dormiūt/ ⁊ imobiles quasi mortui requiescunt. estiuo tpe reuiuiscunt de glire aūt d. plini. li. viij. c. xlviij. ꝙ glires in siluis libēter habitant ⁊ socios sibi notos amant. contra alienos aūt dimicant ⁊ pugnant. insigni vero pietate genitores suos i senectute nutriūt. ⁊ eis alimenta iuuenes administrant.

g Rillus sicut ⁊ cirogrillus est animal paruuū debile ⁊ infirmū/ rapax ⁊ mortiferum spinosum minus hericio vt dicit glo. super le. xi. a sono autem vocis nomen sumpsit/ vt dicit Isi. li. xij. hoc retro ambulat/ ⁊ terra3 terebat/ noctibus stridet/ venatur cū formica/ circūligata capillo in cauernā eius coniecta afflato prius puluere ne se abscondat/ ⁊ ita formice amplexibus trahitur.

h Innulus cerui est filius ab hinniendo vt dicit Isi. est dictus. quia nutu matris absconditur. vt dicit Isi. li. xij. animal quidē est debile ⁊ imbelle sicut mula/ ⁊ est acutissimi visus/ ⁊ velocis cursus. mater autem eius ipm̄ in specubus ⁊ antris ⁊ locis vmbrosis apscondit. ⁊ illu3 vltra spineta ⁊ rubeta saltare instruit. vt dicit pli. libro viij. c. de ceruis. vide supra littera. c. carnes habent teneras ⁊ digestibiles ꝓpter motus frequentiam ad discursum. vt dicit cōstā. ⁊ ysa. in dieta. ⁊ si fuerit castratus anteq̄ crescant eius cornua/ caro eius melior est ⁊ tēperatior in siccitate ⁊ calore vt dicit idem. ⁊ si fuerit castratus anteq̄ cornua habuerit/ nunq̄ ei vlterius crescent. ⁊ si post nunq̄ ea abijciet nec mutabit. vt dicit aristo. lib. viij. ⁊ plinius

Hinnuli ſerpentibus contrariantur miro mo
do. qui enim fuerit inunctus eius ſepo vel ſã
guine a ſerpente illo die non tangetur vt di/
cit. xxviij. libro. c. ix. ⁊ eius coagulū eſt ſum
mū remediū in venenis vt dicit idem.

b Ircus eſt animal peculū ⁊ laſci
uum/ ſemper feruens ad coitum.
vt dicit Iſidorus libro xij. cuius
oculi ob libidinem in tranſuerſum aſpiciunt
nam hirci dicuntur oculorum anguli/ vt dicit
idem. eius natura eſt calidiſſima/ adeo vt ada
mantem lapidem quem nec ignis nec ferrum
domare valet/ eius cruor calidiſſimus remol/
lit vt dicit idem. hic caper ē dictus eo ꝙ cape
re nititur arborum ſummitates vt dicit idem
Incipit autem hircus ad generandum mo/
uere poſt vnum annū vt dicit ariſto. libro v.
⁊ filius qui primo generatur ē groſſior ⁊ pin
guior poſt generato. Item idē libro vij. qui
dam hirci habent notabilem magnitudinem
in auriculis ſicut quidā arietes in caudis ſu
is. nam quidam habent in latitudine plus ꝙ̄
latitudinis palme/ ⁊ habent ꝓlixam barbā
⁊ caudam extenuatam in longitudine vſqȝ ad
terram/ ⁊ habent cornua multa/ ⁊ fortia/ atqȝ
groſſa. ⁊ ſūt hyſpidi ⁊ duri odoris ⁊ fetidi. pi
guedinis multe precapue interius circa renes
⁊ tunc de facili moriuntur/ niſi in pinguedine
attenuentur. ⁊ quando ſunt pinguedinis ma
ioris tāto minoris ſunt ſeminis/ ⁊ paucioris
generationis. vt dicit idem li. viij. tunc nō coe
unt niſi raro. ⁊ ꝓpter hoc interficiunt eos pa/
ſtores ſapientes ante coitum/ vt eos macrifi/
cant ſiue ſeruant ad vitam ⁊ ſi apparent ma/
cri exterius quandoqȝ/ interius tamen ſūt val
de pingues. ⁊ accidit eis ſepe monſtruoſitas
vt dicit ariſto. li. xviij. vnde aliqñ viſus eſt hir
cus habēs cornua in cruribus qđ valde erat
monſtruoſū. carnes aūt hircine inter oīs car
nes pecorinas ſunt deteriores/ duriores ⁊ in
digeſtibiliores. vt dicit yſa. in dieta. ⁊ maxie
quādo hircus eſt decrepitus. cutis aūt decre/
piti eſt melior ⁊ fortior/ ſed odor eſt grauior/
⁊ caro peior. cū aūt caſtratus fuerit caro eius erit
humidior ⁊ tenerior/ ⁊ minus dura ad digerē
dū ⁊ minus mala ad edendū. Dicit aūt pli. li.
xxviij. democritū dixiſſe hircū ſiue caprū nun
ꝙ̄ ſine febre eſſe. ſāguis aūt hircicū hedera nu
trita miro mō diſſoluit calculū in renibus ⁊ ve
ſica. vt dicit Iſi. cornu eius exuſtū fugat ſerpē
tes ⁊ ſanat fiſtulas/ ⁊ cācros ⁊ alios morbos
vlceroſos. polipū etiā corrodit/ ⁊ emūdat. ie/
cur hircinū valet ꝯtra morſū rabidi canis. fel
eius viſū clarificat. pānū ⁊ telā corrodit. hir
cina vrina mixta cū felle eius leproſis confert
⁊ lentigines tollit.

b Iena crudelis eſt beſtia/ ſimilis
lupo ī voracitate/ ⁊ in gula ī mor
tuos ſeuit/ ⁊ eoꝝ cadauera de ter
ra extrahit/ ⁊ corrodit. ⁊ ideo hiena ab hien/
do eſt dicta qꝛ pre auiditate vocibus patulis
inhiat ad predā ſuā. natura eius eſt vt imutet
ſexum. nunc enim maſculus nunc femina iue/
nitur. ⁊ ideo īmundū animal eſt (vt dicit Iſi.
circuit domos per noctem/ ⁊ humanā prout
poteſt fingit vocē/ vt ita ſuſpicetur eē hō De
hiena aūt dicit pli. li. viij. c. xxxi. hienis vtrā
qȝ eſt eē naturā. qui ⁊ alterius anni marē alte
nus feminā eſſe dicunt. parit aūt ſine mare vt
credit vulgus. ſed ariſto. negat. viperis habē
collū ⁊ dorſū elephantis. flecti nō pōt niſi to
tū corpus circūcingatur. tradunt fabuloſe pa
ſtores ſermonē humanū fingere/ alicuius no
men adducere/ quē euocatū foris latet/ nomi
nationē hominis ſolet fingere/ ad ſollicitādū
canes quos inuadat. multos ⁊ inumerabiles
habet coloꝝ ī oculis varietates ⁊ oculos val
de mobiles. eiuſqȝ vmbra facit canes obmu
teſcere quos contingit. ⁊ omne animal quod
ter luſtrauit/ in eius veſtigio figit gradū. hec
beſtia coit cum leena ethiopica/ ⁊ generat ani
mal quoddam crudeliſſimū/ vires hominum
⁊ pecoꝝ imitantem plures dentiū acies vel
ordines in vtraqȝ parte oris habentem. Hie
nas plures affrica gignit ſicut ⁊ onagros ⁊ fi
bros ⁊ multa alia monſtruoſa (vt dicit plinius
Idem ibidem. hec beſtia gignit lapidem qui
hiena dicitur quē qui portauerit ſub lingua
facit futura predicere ⁊ diuinare vt dicit ſoli/
nus. Itē dicit plinius libro xxviij. hiena odit
panteram. ⁊ ſi pelles vtriuſqȝ beſtie ſuſpēdan
tur/ dicuntur decidere pilos pantere. cū fugit
hiena venantem declinat ad dexteram/ vt pre
greſſi hominis veſtigia occupet. ꝙ ſi non ſuc/
ceſſerit dicunt mentē alienari. vel ex equo ho
minem decidere. aut ſi in hianā torſerit de fa
cili capitur beſtia vt magi tradunt. Itē vt di
cit idem. fel eius valde eſt medicinale/ valet
maxime contra caliginem oculorum. ⁊ multis
etiam maleficijs corde ⁊ iecore hiene vtūtur
magi. vt dicitur ibidem. ariſto. vero dicit lib.
vij. ꝙ quantitas hiene eſt ſicut quantitas lu/
pi. ⁊ in eius collo ſunt pili/ ſicut in collo equi
⁊ habet pilos ſuper omnia ſpōdilia. ⁊ deuol
uit homines ⁊ predatur eos. ⁊ capit canes ⁊
deuorat ita libenter ſicut homines. ⁊ cauat ſe
pulturas vt comedat carnes mortuoꝝ.

b Jricius est animal spinosum spi/nis hyspidis ⁊ asperis coopertū coriū enim habet vndiq3 aculeis circūseptū3/ ita q̄ se claudit quibus vndiq3 se ꝓtegit ꝛ defendit. nā statim vt aliquod p̄sen serit post se surgit/ atq3 in globis cōuersus/ in sua se arma cōtra insidias recolligit. huiusmo di quidē ꝓuidentia est. ascendit enim in vitē siue in aliā pomiferā arborē. ⁊ vuas eradicat excacinat. pomaq3 deijcit/ ⁊ cū poma in terra3 deciderit/ inuoluit se super fructus/ vt spinis infigant. ⁊ sic portat escā filijs suis (vt d. Jsi do. li. xij.) vnde ab hyspiditate ⁊ rigore spina rum hiricus vel hirinacius ē vocatus. h3 eni3 vt dicit aristo. li. i. spinas loco piloꝝ ⁊ coope/riunt sicut pili/ ⁊ sunt sibi arma q2 pungit ⁊ le dit se capientē vel tangentē. Jtē dicit aristo. li bro. iij. hiricii alij sunt siluani. ⁊ alij terreni. ⁊ a lij sunt aquatici/ ⁊ faciunt oua multa que nō comedūtur. ⁊ sunt herícij paꝝ habētes de car ne. ⁊ hoc est eis ꝓpriū. Jte3 habet hiricius ca put ⁊ os inferius/ ⁊ tamen exitus superfluita tis est superius/ q̄m pascuntur a parte inferio ri. ⁊ ꝓpter hoc habet orificiū in illa parte. su/perfluitas est nūc in dorso superius. ⁊ habet hiricius quinq3 dentes putatos ⁊ inter illos habet partes carnosas loco lingue. ⁊ habet vē trem diuisum in quinq3 plenas superfluitates vnde etiā est genus hericij/ albe teste/ ⁊ spina rū albaꝝ. ⁊ est multoꝝ oneꝝ. Jtē hiricius ē de bilis auditus/ magis q̄ alia aīalia dure teste ambulantia super quatuor pedes. Jtē lib. v hiricij agrestes coeunt stantes dorso applica to cū dorso. q2 ī illa parte vbi eijciūt̄ sup̄flua se extinguūt. Jtē idem li. viij. ⁊ multotiēs ap paret sensus in hericijs contra ventos septē/trionales/ ⁊ meridionales. quoniā faciunt fo ramen in terra/ ad quod fugiūt quādo ꝑsen tiunt tales ventos imminere. vnde quida3 fuit in constātinopoli qui habuit hiriciū p̄ quē ꝑ cognouit ⁊ predixit ventos futuros. ⁊ nō intel lexit aliquis vnde talem noticiam habuisset. Jtē dicit idem li. xiij. q̄ tot habet vētres quot dentes. ⁊ in illis ventrib⁹ generantur oua qui q3 ⁊ quidā hiricij sunt alijs meliores/ ⁊ oua quorūdā maiora. ⁊ queda3 sunt minora/ q̄m quedā meli⁹ decoquūtur/ ⁊ digerūtur q̄ alia. Jtē li. xix. hiricij habent modicū corp⁹/ ⁊ mul tas spinas maiores corpe. ⁊ cā magnitudis spinaꝝ ⁊ paruitatis corpis ē/ q̄m nutrimentū corpis trāsit in eas/ ꝓpter caloris paucitate3 ⁊ q2 cibus nō bene digeritur vnde generat̄ in corporibus coꝝ multa sup̄fluitas. ⁊ illa sup/fluitas transit in nutrimentum spinaꝝ (huc vs q̄ aristo.

b Erinacius idē ē quod cirogrillus animal paruū ⁊ spinosū habitās in cauernis simile hiricio. sed dici tur esse maius. de quo pli. li. viij. c. xxxvij. hi/rinacij inquit more hiricij se volutant sup po ma/ que spinis infixa deferunt in arboꝝ cōca uitates. ⁊ preter illa que gestat in dorso/ vnū semper gestat in ore. quando venatur in mo/dum pile se voluit/ ne q̄d possit propter acu/leos cōprehendi. quando autem posse euade re se desperat herinacius/ ex se vrinam mittit rabificam ⁊ venenosa3. ⁊ illa vrina primo no cet sibi/ si eius dorsum vel spina inde aliqua/liter aspergatur. nam tali flaxu dorsum suum m leditur/ ⁊ euelluntur spinule dorsi sui. ⁊ ideo ignorat q̄ inde facilius capiatur. vnde alios ledere ꝓponebat. ⁊ ideo ars est q̄ tunc vena tur talis bestiola. quādoq3 est vrina talis be/stie/ penitus inanimata vult dicere q̄ non pro dest sibi sed magis nocet/ quia tūc fracto dor so ⁊ laxatis spinis ipsi minime valet fuga. ⁊ ideo quia odore suo naturaliter percipit tāta3 in vrina sua latescere vim veneni semper vri/ne sue parcit/ ne eius virulentia a se mouea/tur aut diffundatur quousq3 captiuitatis ne/cessitas vltimo hunc cōpellat hec bestia quā/uis paruula tanta se constringit fortitudie q̄n timet q̄ vix saluo cortice poterit aperiri. Jn a qua igitur calida ponitur cuius aspersione q̄ subito aperitur. ⁊ tunc ligatis pedibus poste rioribus suspenditur. ⁊ sic suspensa fame tan dem interficitur. nec aliter bono modo occidi tur vt eius pellicula aculeata portet̄. Et quā uis illius animalis corpusculū/ humanis vsi bus non multum sit necessarium. tamen eius pellicula sic spinata ita mortalibus est neces/saria/ q̄ si nō essent aculei frustra vellerū mol licies in pecudibus mortalibus esset data cu te eni hircina vestes poliuntur. Hec autē di/citur habere ꝓprium hirinacius/ q̄ postq̄ po mis ⁊ racemis est oneratus. si ceciderit pomū de spinis suis casu aliquo/ pre indignatione omnia de dorso excutit. ⁊ vt iterum se oneret reuerti ad arborem consueuit.

i Uuenca vel iuuenca est iuuenis vacca que ad excolendam terra3 iugo subijci est apta (vt dicit Jsi. vel ideo sic dicitur/ quia antiquitus ioui iuuē cus imolabatur ⁊ non taurus vt dicit idē. Ani mal est peculum ⁊ lasciuum ꝓpter iuuentute3 ⁊ ideo fortiori iugo premitur vt dometur. sti/mulo etiā pungitur vt rectius sequi boū ve/stigia coarcetur. iuuenca tauroꝝ copule solet

esse apta. qꝛ in tali etate eis coniungitur vt p̄/
gnetur ⁊ ĩpinguatur ĩ pascuis vt ꝓ varijs bo
minum vsibus ducta ad macellum a carnifi/
ce ĩmoletur/ seu mactetur. carnes habet siccio
res ⁊ solidiores ꝙ vituli lactantes propter re
motiorem a lacte. sed teneriores / calidiores /
⁊ humidiores/ ꝙ habent boues decrepiti/ si/
ue vacce. qꝛ lactanti etati adhuc sũt magis vi
cine. vt dicitur in dieta.

L Eo grece rex dicitur latine eo ꝙ rex
sit ⁊ princeps omnium bestiarũ
(vt dicit Isi. libro xij. Leonũ autẽ
quidam sunt breues/ ⁊ iuba crispa ⁊ hi sunt ĩ
belles. quidã vero sunt longi ⁊ coma simpli
ci. ⁊ hi sunt acres. animos eorũ frons ⁊ cau
da indicat. virtus eorum est in pectore. firmi/
tas eorum in capite. septi a venatoribus ter/
ram contuentur/ vt minus circũspectis vena/
toribus terreantur. rotarum timent strepitus/
sed ignes magis. cum dormierint vigilant eo
rum oculi. ⁊ cum ambulant cooperiunt vesti
gia sua/ ne eos venator possit inuenire. cũ ge
nuerint catulum tribus diebus/ ⁊ tribus no/
ctibus dormire creduntur tunc demum pater
suo fremitu vel rugitu velut tremefactus/ cu/
bilis locus suscitare dicitur catulum dormien
tem. circa hominem natura leonum est/ vt ni/
si lesi irasci nequeant. patet etiam eorum mi/
sericordia assiduis exemplis. nã ꝓstratis par/
cunt/ captiuos obuios repatriare permittunt
hominem nisi in magna fame nec comedunt
nec interimunt (hucusq; Isi. li. xij.) de leone
autem dicit pli. li. viij. c. xvij. leo in summa ge
nerositate est/ quãdo iubis colla ⁊ humeri ve
stiuntur/ quos pardi gignunt. semper carent
hoc insigni coitum autem pardi cũ leena odo
re cognoscit leo. ⁊ totus in adultere surgit pe/
nã. sed si in flumine abluitur tegitur culpa/ ⁊
non percipitur in pariendo. vnguibus filio/
rum laniatur vterus parentis. ⁊ ideo non se/
pe parit. Aristo. autem vt dicit pli. dixit leenã
primo quinq; catulos parere. deinde quatu/
or. ⁊ sic fit per annos singulos semper minus
vno. ⁊ sic annuatim sterilescit. paritq; infor/
mes catulos ⁊ paruos magnitudine mustela
rum in principio. Dicit etiã catulos sex mẽsiũ
vix posse nasci/ ⁊ duorꝫ mẽsiũ vix moueri. vri
nã eijcit leo leuato crure/ more canis. ⁊ vrina
eiecta valde fetet qñ semel satiat̃. duob⁹ vel tri
bus diebus cibo caret. ⁊ si in satietate fugiat
cibos ad fauces reijcit/ ⁊ cũ vnguibus eos ex
trahit vt sic sit leuior ad fugiendũ. diutissime
viuit/ qđ cognoscitur ꝑ dentiũ ꝯsumptionẽ. ⁊
tũc id senecta hominẽ ĩpetit. qꝛ ad persequen
das bestias vel beluas virtus iã deficit. ⁊ tũc
obsidet ciuitates/ vt hoĩes rapiat. sed qñ ca/
piunt̃ suspẽdũtur/ vt metu similis pene ceteri
terreãtur in viros seuit. cõtra feminas tãtũ fre/
mit. infãtes raro inuadit nisi in magna fame
animi leonũ index ẽ cauda sicut equorꝫ aures
nã qñ irati sunt aĩ p̄io terrã cauda verberãt.
deinde crescẽte iracũdia tergũ percutit ⁊ flagel
lat. ex omni vulnere illato a leone/ siue imꝑs/
so vngue. siue dente/ ꝓfluit acer sanguis. vt
dicit Isi. Itẽ in periculis maxie apparet ge/
nerosus. vnde qñ persequitur a canibus ⁊ ve
natoribus nõ latitat/ nec se occultat/ sed sedet
in cãpis ibi / vbi videri potest. ⁊ ad defẽsionẽ
se parat. vnde vbi virgultũ siluasq; penetra/
uerit/ acerrimo fertur cursu/ velut reputãs tur
pitudinẽ abscõsionem. nõ eni se abscõdit/ eo
ꝙ timeat/ sed solũ ne timeat̃. aliquotiẽs se oc/
cultat/ dũ saltu aliquẽ insequit̃. insilit quo nõ
vtit̃ quando fugit/ qñ vulneratur. mira obser
uatione nouit primo se tangẽtẽ ⁊ in quãtali/
bet multitudine primũ ĩpetit percussorẽ. ⁊ cũ
quis telũ miserit ⁊ eũ non tetigerit correctum
rotarꝫ sternit. sed nequaq̃ ipsum vulnerat ne/
q; ledit qñ moritur humũ mordet lacrimasq;
fundit. quãdo egrotat sanguine medet̃ simie.
cristam galli ⁊ cantum valde timet. aĩal ẽ gra
tum cognoscẽs ⁊ diligens sibi benefacientẽ
vt patet in exemplis que ibi ponit pli. (huc/
usq; pli. li. viij. c. xvij.) De leone autem dicit a
risto. libro. ij. similiter auicen. leo habet collũ
quasi esset immobile/ multum rigidum. ⁊ inte
riora habet ad modũ canis. ⁊ semper mouet
primo dextrum pedem/ ⁊ post sinistrum sicut
⁊ camelus. ⁊ parum habet de medulla in os/
sibus. ⁊ eius ossa ita sunt dura/ vt ex eorũ col
lisione exit ignis. Item li. xvi. leo habet mul
tas fissuras in pedibus. ⁊ ideo generat filios
cecos/ sicut canis vel lupus. nã serratos ha
bet dentes. ⁊ ideo filios generet imperfectos
sicut dicit idem ⁊ etiam solinus. qui dicit leo/
nem timere/ quando videt vel audit catulum
verberari. cuius filij nascuntur ceci/ sicut ⁊ oĩ/
um animalium habentium dentes diuisos.
ꝓpter ingluuiem nascuntur filij imperfecti. in
altissimis montibus se occultat. ⁊ inde cõtem
platur predam suam quam cũ viderit alte ru
git. ad cuius vocẽ terrentur animalia/ ⁊ subi
to figunt. gradum circa que cum cauda in or/
bem/ lineam ducit illius linee circulum tran/
sire quodlibet animal ꝑtimescit. ⁊ stant aĩalia
stupida quasi edictum expectantia regis sui.
transiens per loca asperiora/ vngues intra pe
dem contrahit ⁊ recondit. nam illis vtitur pro

mucrone ⁊ ideo infra carnositatē ipsos abscō
dit/ ⁊ eis parcit ne ledātur ⁊ obtetur predam
suā quā arripit/solus ꝯmedere erubescit. ⁊ iō
sepe ipsū a remotis sequētib⁹ alijs bestijs de
ipsa liberalitatis gr̄a derelinquit. vt dicit idē
Tante est aūt caliditatis ꝙ febres semꝑ quar
tanas patitur. ⁊ hunc morbū naturaliter susti
net vt eius feritas edometur. eius aūt caro cū
excedat in calore ad esū ē nociua. vt dicit dya.
⁊ pli. li. xxviij. valet tamē in medicia multipli
citer/ cuius adeps venenis ē cōtrarius quo q̄/
cūq̄ perunctus fuerit aliorꝫ aīaliū vel reptili
um morsus illo tēpore nō timebit. eius etiam
adeps mixtus cū oleo rosaceo/ cutē faciei cu/
stodit a vicijs. candorēq̄ seruat/ ⁊ sanat adu/
sta oculorꝫ. sedat tumores fel eius aqua addi
ta/ oculorꝫ acuit claritatē. valet etiā cōtra cōui
ciales morbus ⁊ caducos. cor ei⁹ i cibo sūptū
soluit quartanā febrē (hucusq̄ pli. li. xxviij. c.
viij.) Venaṫ aūt leo sic. duplex fit fouea/ vna
continue iuxta aliā. in secūdaria fouea poniṫ
vna cauea siue cista/ que de facili claudiṫ quā
do tangitur. poniṫ aūt agnus vel ouis in fo/
uea prima in quā salit leo quādo esurit ꝓ oui
cula rapienda cupidius. vidēs aūt se nō pos/
se de fouea erūpere/ erubescens se deceptū/ fo
uea volens intrare secūdariā vt ibi lateat. in/
cidit in cistulā siue caueā ibidē ꝑparatā/ que
post eius introitum subito se claudit. ⁊ ipsuꝫ
vlterius nō permittit exire. sed in cauea extra
foueā extrahiṫ/ ⁊ in illa teneṫ captus/ ⁊ cathe/
natus donec edometur. ⁊ hoc tāgit hiero. suꝑ
eze. xix. c. super locum istum miserunt eum in
caueam ⁊c.

l Leena leonis dicitur femina/ que
bestia est multum libidinosa. sēꝑ
eni gestit i coitū. ⁊ ideo leone cru
delior ē ⁊ maxime quando habet fetū. naꝫ ꝓ
filijs morti se exponit. ⁊ ꝓ ipsorꝫ defensiōe ve
natorꝫ iacula nō timescat. plures parit filios i
primo partu ꝙ̄ i sequētibus. nā ꝓpter acumē
vnguiū filiorꝫ lediṫ matrix/ ⁊ sic annuati steri
lescit/ vt dicit aristo. Et pli. qui dicit sic. vt ait
Isi. li. xij. aīalia cū acutis vnguibus frequen
ter parere non possunt. vitiantur eni matrices
intrinsecus/ mouentibus se catulis. ⁊ iō n̄ po
test leena expectare cū parto vsq̄ ad filiorꝫ ꝑ/
fectā cōpletionē. sed potius dimittit partū do
lore cogente/ ⁊ effundit anteq̄ filij cōpleantur
pre feruore libidinis ꝑdis se cōmiscet sꝫ post
coitū leonē timet. nā turpē cōmixturā sētit leo
per odorē/ nisi prius post adulteriū in flumie
abluatur (vt dicit pli.) ⁊ qn̄ ipsā deprehendit
eā statim punit. ⁊ ideo ipsa statiꝫ fugit. ⁊ nisi
fuerit prius abluata non reuertetur ad mari/
tum. Est autēꝫ parua bestia/ vel bestiola quā
miro modo timent leo ⁊ leena que vocaṫ leo/
crophonos ꝰm Isido. nam quoddaꝫ portat
venenum quod leonem interficit ⁊ leenā. vn/
de capta bestiola exuruntur. eiusq̄ cinere asper/
se carnes ⁊ posite per compendia semitarum
leones necant si aliquantulū gustauerint (vt
dicit Isido. libro. ij.) Secundum autem aui
ce. libro vij. c. i. dicitur. leo est animal cibi aui
dum ⁊ gulosum. ⁊ ideo sine masticatione de/
uorat cibum suum. ⁊ ꝓpter hoc euomit ꝯme/
stum/ ⁊ iterato comedit reiecta ⁊ comedit mul
tum/ ita ꝙ ex cibo fit pōderosus. ⁊ post stat ie
iunus per duos dies ⁊ duas noctes. ⁊ nō eij/
cit stercus a se/ nisi semel in duobus diebus
aut tribus ⁊ est id siccum sine humido ⁊ ē val
de fetens/ similiter ⁊ vrina sua. ⁊ quando scī/
ditur venter eius/ exit malus odor ⁊ anheli/
tum habet fetidum ⁊ infectiuum ac morsum
mortiferum ⁊ venenosum. maxime quando ē
rabiosus. fit autēꝫ rabiosus sicut canis (vt di
cit aristo. ⁊ auicen.) ⁊ est crudele quando ira/
scitur ⁊ furibundum/ pre indignatione verbe
rans semetipsum. fremit pre ira/ ⁊ frendit den
tibus maxime quando esurit. ⁊ animalibus
transeuntibus vt ea rapiat insidians/ in spe/
cubus ⁊ antris abditis se abscondit/ ac super
transeuntes bestias ex improuiso insilit ⁊ eas
dēte ⁊ vngue crudeliter dilaniat ⁊ occidit. car
nem ossa ⁊ pellem ꝯminuit ⁊ confringit/ ac cō
fracta frustatim deuorat ⁊ strangulat. ⁊ si vide
rit quēpiam venire contra se vt predam eri/
piat quam rapuit. predam amplexatur ⁊ frēdet
⁊ terram cauda percutit. ⁊ se appropinquaue
rit in ipsum insilit/ quo deuicto iterum ad pre
dam redit. sanguinem animalis occisi ab eo
primo bibit ⁊ lambit. ⁊ deinde residuum di/
scerpens membratim diuidit deuorat ⁊ de/
glutit.

l Leopardus est bestia seuissima ꝺ
leone ⁊ parde adulterio genera/
ta (vt dicit Isi. libro. xij.) nam vt
dicit plini. leone cum parda/ aut pardo cum
leena cōcubente ex tali coitu degeneres par/
di procreantur. sicut ex equo ⁊ asina/ vel ex eq̄
⁊ asino gigniṫ mulus siue burdo. vt dicit Isi
dorus. Est autem animal valde preceps ⁊ si/
tit sanguinem/ ⁊ est femina maior ⁊ crudeli/
or ꝙ̄ sit masculus (vt dicit aristo.) colorēꝫ ha
bet varium sicut pardus saliendo non curren
do insequitur predā. ⁊ si i tertio saltu predaꝫ

non capit vel in quarto pre indignatione si/stit & quasi victus retro redit. In corpe & cauda & pedibus leoni assimilatur/sed in capite formam pardi imitatur. leene autem corpore est minor/& leoni masculo mirabiliter est exosus. vnde timens leonem facit foueam subterraneam duplex orificium habentem. vnum per quod intrat & aliud per quod exit. Est autem fouea illa in vtroque orificio valde ampla. & in medio magis stricta veniens itaque leopardus in foueam se mergit/ quem persequens leo foueam cum impetu sibi intrat/ vbi triumphare putat de leopardo. sed propter magnitudinem corporis per medium fouee vbi strictior est libere transire nequit. quem sciens leopardus ita in strictura impeditum /illam foueam egreditur/ & iterum in parte opposita foueam intrans leonem a tergo morsibus & vnguibus aggreditur/ & sic sepe arte non viribus de leone victoriam optinet leopardus. & sic degener bestia de fortiori sepe per astutiam in antro victoriam optinet/ quam per potentiam in publico euadere non auderet. sicut narrat homerus libro de pugnis & astutijs bestiarum. Aristo. autem li. viij. dicit de bestia que dicitur ferculeo. quam auicen. dicit esse leopardum animal inquit quod dicitur fercuileo/ quandocumque comedit aliquod venenosum tunc querit stercus hominis & comedit ipsum. & ideo venatores illum fimum in vase aliquo suspendunt super arborem. & cum venit leopardus ad arborem saltat vt accipiat stercus/ & interim interficiunt eum venatores. Idem facit pantera & pardus (vt dicitur ibidem) De leopardo etiam pli. dicit. leopardus quando egrotat sanguinem capre agrestis bibit. & sic inde languorem euadit.

Lepus dicitur quasi leuis pes quia velociter currit. vnde & grece lagos pro velocitate cursus dicitur. Item dicit Isi. li. xi. animal autem est velox timidum & imbelle (vt dicit idem) nullum habens armorum genus nisi membrorum leuitatem. debilis est visus sicut & cetera animalia que non claudunt palpebras in dormitando. melioris autem est auditus quam visus potissime quando aures eius sunt erecte/ cuius aures sunt longe valde & flexibiles. quod fuit necessarium propter oculorum aperturam. nam auribus oculos defendit aptos. quia nullo cooperculo sunt muniti ab infestatione cinifum & muscarum. nam contra omne nociuum dedit natura remedium creature (vt dicit auice.) & ideo data est ei membrorum leuitas & cursus agilitas contra canes/ & alias bestias ipsum insequentes. data est etiam aurium prolixitas contra muscas & cinifes importune eius oculos debiles infestantes/ vt dicit idem. data est sub pedibus multa pilorum villositas/ vt pili pedis carnositatem currendo a lesione defendant & sui leuitatem pedes in cursu nullatenus impedirent. Et ideo dicit aristo. li. iij. quod pedes leporis sunt subtus pilosi quod in aliis animalibus non inuenitur crura eius posteriora sunt anterioribus longiora. quod fuit necessarium ad facile corpus eius eleuandum in cursu quando fugeret contra montem. vnde difficilius capitur contra montem quam contra vallem. & hoc accidit propter anteriorum crurum breuitatem. nam propter depressionem anterioris partis corporis contra vallem de facili cadit/ nec potest equaliter continuare cursum suum & ideo vt in fugiendo videt casum cum descendit oblique montis latera circuit. & prout potest contra montis altitudinem crura anteriora erigit/ & sepius canibus insequentibus sic illudens euadit. De leporibus autem (dicit pli. li. viij. c. lv Leporum inquit plura sunt genera. nam in alpibus sunt quidam & siluis maioris quidem quantitatis & grossioris pili & velocioris cursus quam ipsi qui cuniculi dicuntur. nam cuniculi lepores sunt parui & imbecilles/ qui vnguibus terram concauant. & foueas subterraneas / quas inhabitant sibi formant. & sunt fecunditatis nimie. & sunt tot in quibusdam siluis hyspanie quod aliquando eorum pre multitudine deuastant messem/ & prouincie inducunt famem. quorum fetus in balearis insulis ita sunt accepti & etiam ipsi fetus sine matribus vix purgatis viscenbus/ in esum ab incolis patrie assumuntur (& sequitur ibidem) archelanus auctor est. quot sunt cauerne ad excrementa lepori totidem annorum sunt etatis. totidem enim sunt illius partis corporis foramina. quot annorum cunicula habuisse perhibentur. & ideo dicuntur gignere sine mare & habere vtrumque sexum. & ideo multi putauerunt leporem gigni & gignere sine mare. vt dicit idem. Sunt autem lepores animalia ita fecunda quod vno fetu nascente statim nouo fetu altero vterus grauidatur. vnde vtile est animal quo ad esum & etiam ad vestitum & quo ad multiplicem medicinam. nam eius coagulum valet contra venenum. restringit ventris fluxum. sanguis eius mitigat dolorem oculorum (vt dicit pli.) & dyas. nec inuenitur coagulum in aliquo animali habente in vtraque mandibula dentes nisi in lepore. vt dicit aristo. & quanto eius coagulum

est vetustius tanto melius. vt dicit pli.

De lince.

l Linx a linchis est dictus. quia in luporum genere ⁊ numero numeratur. est autem bestia similis lupo/ dorsum habens maculis distinctum sicut pardus. vrina eius cōuertitur in gemmā preciosam/ que ligurius appellatur. ⁊ hoc representat linx siue lincis. ⁊ hoc inuidens ac dolens ꝙ transire debeat in humanum vsū. vrinam egestam abscondit sub humo. sed ibi citius in lapidem solidatur. vt dicit plinius libro viij. c. xxxix. ⁊ Isi. xij.

De limace.

l Limax est vermis limi sic dictus/ eo ꝙ in limo nascatur vel ex limo ⁊ ideo semper sordidus ⁊ immūdus habetur vt dicit Isidorus libro. xij. ⁊ est vermis valde tardi motus in dorso semꝑ gerens concham duram infra quam se includit ⁊ est vermis cornutus. habens duo additamēta ante os cum quibus viam querit ⁊ quādo aliquid aduersū senserit/ statim cornua retrahit infra testam ⁊ velut infra domum sese resumit. in corrupto aere ⁊ imbre maxime nascuntur. tales vermes serpunt/ quāuis lento passu ad arborum summitates earum gramina depascentes. vbicūꝗ autem serpit post se immundicie vestigium derelinquit.

l Lupus. vt dicit Isido. quasi leopos est dictus/ eo ꝙ ei quasi leoni virtus sit in pedibus. vnde qđ pede presserit non viuit. rapax autem est bestia ⁊ cruoris appetens qui rabie rapacitatis quecūꝗ inuenerit trucidat. de quo dicunt rustici vocem hominem perdere si eum lupus prior viderit. ⁊ ideo subito tacenti dicitur lupus est in fabula. certe si se preuisū senserit/ deponit audaciam feritatis lupi. toto anno nō amplius ꝙ. xij. dies coeunt. famem diu portant. ⁊ post longa ieiunia multū deuorant. lupos etiam ethiopia nutrit ceruice iubatos ⁊ ita varios vt nullum colorem eis deesse dicant huc vsꝗ Isido.) Pli. autem lib. viij. c. xxij. Idē dicit ꝙ lupi affricani sunt inertes ⁊ parui. qui vero gignuntur in frigidis regionibus corpore sunt minores ⁊ magis asperi ⁊ feroces. Aristo. li. ij. dicit ꝙ in india est quidam lupus habens tres ordines dentium superius ⁊ inferius. ⁊ habet pedes leonis ⁊ faciem hominis/ ⁊ caudam scorpionis/ ⁊ vox eius sicut vox hominis terribilis est sicut tuba. ⁊ est velox sicut ceruus. ⁊ est valde seuus comedens homines Item aristo. libro. vi. lupi tempore coitus sūt seui. ⁊ quando habēt catulos sunt magis mali/ sicut ⁊ femine canum. Item libro. vij. lupi serratos habent dentes ⁊ comedunt carnes. ⁊ non comedunt herbas nisi quando īfirmātur. quia tunc comedunt aliquam ꝑpter medicinam. nam quando lupus sentit se repletum querit quandam herbā ⁊ comedit eā vt euomat quod comedit. Idem libro viij. quando fugiunt ferunt filios suos secum. ⁊ cum exeūt de cauernis suis comedunt origanum ⁊ masticant vt acuant dentes suos. Item idem de eodem. lupus quando comedit est valde malus/ ⁊ quando non habet famē quiescat multum. ⁊ est valde audax ⁊ valde diligit ludere ⁊ si potest rapere puerum ludit cum eo ⁊ post occidit eū ⁊ comedit. Et sicut dicit homerus lupus est valde vigil ⁊ multum timet ignē. ⁊ dicitur ꝙ si lapidetur considerabit primū iacientem lapidem/ ⁊ si ille lapis nocuerit ei/ si poterit ipsum interficiet. si vero non noceat ei si deprehenderit ipsum non multum ledet eū sed parum quasi irascendo/ deinde eū dimittit. Et lupi quanto sunt seniores/ tanto sūt deteriores ⁊ nocent hominibus/ quia non possunt venari bestias propter etatem. ⁊ quia eorum culmi iam sunt debilitati ⁊ viuunt longo tempore/ ⁊ eorum senectus deprehenditur in dentibus/ quia confringuntur in senectute. Item ibidem. sunt autem lupi duplicis modi. quidam enim sunt quasi rotundi pili. ⁊ quidam quasi longi. ⁊ illi sunt asperiores ⁊ audaciores animi. ⁊ luporum interiora sunt valde debilia. ⁊ de facili recipiunt corruptionem quando vulnerantur. residuum vero corporis eorum patitur nullas percussiones/ ⁊ habent magnam fortitudinem in collo ⁊ ī capite. ⁊ vulnera que accidunt ex morsu eorum sunt valde mala. quoniam exit ex eis virus ⁊ curantur ista vulnera sicut morsus canis rabiosi. vt dicit idem aristo. Item idem libro. xij os lupi est maxime aperture ⁊ maximū vigorem habet in orificio suo/ ⁊ est animal valde vorax. Item de lupo dicit auicen. libro. vij. sunt quidam lupi qui naturaliter habent appetitum comedendi pisces ⁊ comedunt vilia que de suis retibus eijciunt piscatores. ⁊ quādo nō īueniūt quid comedāt de piscatoꝝ reliꝗis vadunt ad retia ⁊ dilaniant ea. De lupis aūt dicit phisiolog⁹. ꝙ lupoꝝ ī pectore ⁊ ī vnguib⁹ viget ac ī ore. ī posteriorib⁹ ꝟo minime

collum reflectere non valet in ullo mense nisi in maio quando fiunt tonitrua. cuius astutia est ut non capiat predaz iuxta loca ubi nutrit fetus suos/ et tunc tempis venatur a remotis quando autem noctu prede gratia pergit ad ouile ne canes eius sentiant odorez vadit cō tra vētū. et si aliquo cāu pes eius calcādo sup aliquid strepitū fecerit/ ipsū pedē castigat duro morsu oculi ei⁹ lucēt de nocte sicut lucerne. Et ut dicit solinus. multum amoris excitatiuum in cauda portat/ qd dentibus euellit qñ t'met capi. lapides multū timet. unde si quis duos lapides pariter colliserit lupus audaciam perdit. fugit si strepitus lapiduz puenerit ad aures suas. Filios generat cecos quos tenerrime diligit atq3 nutrit. terrā comedit quādo multū esurit et aliquā predā nō īuenit. Et capras volētes folia carpere in rubetis facilius rapiat/ sub herbis et folijs latitans se abscondit plus astutia ꝙ potentia oues decipit sed quādo preualet si permittitur/ totā gregē strangulat et occidit. partē prede quā deuorare nō pōt/ in terra sepelit et abscondit. et quando esurit/ partē sepultā extrahit et effodit. et lanā ouis quā occidit inficit. nā morsus eius ex lana tali vestem factam pediculosam reddit. (ut dicit Isi.) Item idē dicit aristo. tota specie natura lupoꝝ nature ouiū aduersatur. unde legi in libro ꝙ cordula facta de itestinis lupi adiuncta cordis cithare/ factis d' intestinis ouis eas destruit et corrūpit sicut pluma aquile adiuncta plumis colūbe eas excoriat et corrodit si diu pariter in loco aliquo dimittātur. ut dicit idem. vide supra de aquila.

Mulus a molēdo ē dictus/ eo ꝙ iugo pistoꝝ subactus/ ducat ī giro molas (ut dicit Isido. li. xij.) Aserūt aūt iudei ꝙ ānaa nepos esau greges eqrū ab asinis primo fecerit ascendi ut inde contra naturā muloꝝ ꝓgenies nasceretur (ut dicit idē) et ideo mulus sequens matris naturaz asino est maior pulchrior et velocior. sed equo ē pigrior/ deformior atq3 minor. vñ nascit' ex equa et asino mulus/ ex equo vero et asina burdo ꝓcreatur. Et ē mulus aīal sterile et tamē eximiū ad labores ut dicit pli. li. viij. c. xliiij. Nuꝙ aūt hec animalia. s. asin⁹ et equa mutuo appetunt coniugia/ nisi etiā in infantia lacte mutuo nutriāt'. et iō pastores pulos equoꝝ subijciūt asinabus/ et asinoꝝ pulos subijciūt equabus qñ volūt tales creaturas ex disparibus ꝓcreari. ut dicit idē. Itē idē. mule ibidē calcitratus potu vini inbibetur. Ex onagris aūt et eqbus nascūtur veloces mule pedes hñtes duros et aptos ad cursū. sunt aūt rugosi corpore et indomito aīo sed generoso. qui aūt sunt geniti ex onagro et asina oēs preexcellūt. De mulo aūt. d. aristo. li. vij. quāto mulus plus potat de aqua/ tanto plus ꝓficit ei cibus. Item li. xiij. mulus nō habet fel manifeste sup epar Itē idē dicit li. xvi. mulus qui nascitur ex asino et equa nō ꝯuenit generationi/ qm̄ natura vtriusq3. s. asini et eque ē frigida. unde frigiditas generantis dominat' in generato. et iō mulus est sterilis nec eius spermate aliquid generatur/ ꝓpter excessum frigiditatis ī ipso dominantis. Item ibidē. accidit ꝙ corpora mulaꝝ sunt magna/ qm̄ superfluitas menstruosa transit in creationem/ et cibū corporis. Sanguis autem quo natura non indiget/ exit cuz superfluitate vesice idest cum vrina. et propter hoc non olfaciunt muli vrinas mularuz sicut alie bestie habentes soleas. residuum vero superfluitatis transit in incrementum corporis et in eius magnitudinez. non impregnatur ergo mula nisi forte valde raro. mulus aūt quoniam ratione sexus calidior est in aliquib⁹ tēporibus et regionibus forsan generat. sed generatum erit extraneum et occasionatum. sicut quod generatur ex equo et asino et est dignuz omne tale esse sterile/ quoniam generatur cōtra naturam. hucusq3 aristo. libro. xvi. s. scd'm ysa. autem in dieta. carnes muli sunt peiores ꝙ carnes asini ad nutriendum et digerenduz cuius fimus tritus et combustus restringit sanguinem. ut dicit dyas. si cum aceto fuerit temperatus ut dicit dyas. valet etiam idem fim⁹ contra ictus scorpionum.

Mus scd'm Isido. est pusillū animal ab humo dictū/ eo ꝙ ab humore terre nascatur. nam humus terra dicitur/ unde et humus. huiusmodi ī plenilunio iecur crescit/ sicut quedam marina tūc augentur. que rursus decrescente luna diminuuntur. dicuntur autem mures sorices eo ꝙ in modum serre rodant/ et prescindant (hucusq3 Isidorus libro. xij.) mus autem scd'm aristo. libro vij. non potat/ et si potauerit moritur. animal quidem est gulosuz et ideo cū modica esca decipitur/ quando odore eius gust⁹ ꝓuocatur. eius vrina fetida est et contagiosa/ et morsus venenosus. cauda etiam eius dicit' venenosa. De muribus etiam dicit plinius libro viij. c. xxviij. Sunt quidam mures potentes qui congregant pabuluz in foueis suis et ēt ī hyeme abscōdūt et latitāt ī cauernis. quoꝝ palatum in gustu sagacissimū est. similiter nares habēt sagacissimos in olfactu. in autūno

masculus ⁊ femina spicas congregant/ ⁊ mu
tuo se onerant super ventrē. per caudā mascu
lus feminā sic onustā ad speluncā trahit. qua
exonerata/ ⁊ fasciculo in cauerna collocato ite
rū redeūt ad laborē/ ⁊ ꝯgregato fasciculo ma
sculus sup dorsū se pōit/ quē femīa viciuersa
onerat ⁊ caudā eius ore cōprehendēs mascu
lū trahit ad cauernā. ⁊ sic onera deferunt vi
cibus alteratis. Itē vt dicit idē. murꝫ diuerse
sunt species. nā quidā muriū viuūt i domib⁹
quidā in cāpestribus. quidā in aquarꝫ ⁊ fluui
orꝫ extremitatibus cōmorātur. quidā annū in
dormiendo dimidiāt. qꝛ per dimidiū annum
dormiunt. ⁊ per dimidiū vigilant vt glires /
qui sunt scd'm pli. quidā mures. Et quāuis
mures sint bestie valde nocibiles in plurib⁹
tamen vtiles sunt in medicina. nā vt dicit pli.
li. xxix. muriū cinis cū melle vel oleo / aurib⁹ i
stillatus earꝫ sedet dolorē. ⁊ si quod aīal au/
res subintrauerit/ precipuū remediū ē fel mu/
riū cū aceto tepido temperatū auribus istilla
re. fimus eius scd'm dyas. cū aceto tritus mun
dat allopicias/ ⁊ custodit caput a casu capil/
lorꝫ. tritus etiā ⁊ cū vino in potu sūptus ven/
trē miro mō soluit. pellis eius recēs calcaneo
subducto/ eius vulnera ad sanitatē perducit.

Ustela quasi mus longus ē dicta
m (vt dicit Isi. li. xij.) nā telon gre/
ce longū dr latine. hec ingenio ē
subdosa. in domibus enim nutrit catulos/ ⁊
eos fert de loco ad locū. sedē mutat ne eius ni
dus ab aliquo deprehēdatur ꝓsequitur serpē
tes ⁊ fugat. mures odit ⁊ eos manducat. Et
sūt duo genera mustelarꝫ. aliud enī ē siluestre
distans ab alijs magnitudine/ quā greci icti
das vocāt. alterꝫ in domibus errans. Falsa
aūt ē illorꝫ opinio qui dicūt eā ore cōcipere ⁊
aure partū effundere (hucusqꝫ dicit Isi. li. xij.
Passeribus ⁊ alijs paruis auibus insidiat/
⁊ eorꝫ oua transglutit. filios suos casu aliquo
i latibulo lesos vel mortuos quadā herba sa
nat. imo vt dr suscitat. vt dicit pli. rutā come/
dit/ ⁊ eius succo se perlinit. ⁊ tunc basiliscū in
uadit intrepida ⁊ occidit. vt dicit pli. li. viij. c.
xxij. s. vbi dr mustelarꝫ virus basiliscis exitio ē
nihil enī deo nature placuit esse sine pari. ca/
uernā basilisci facile cognoscat. quā subintrās
ipsum interemit. Est aūt aīal multū dormiēs
⁊ per sōnū ipinguat/ sicut glires. vt dicit idē.
Itē idē li. xxix. c. i. mustelarꝫ inquit duo sūt ge
nera. s. domestica ⁊ siluestris. ⁊ vtriusqꝫ fel va
let cōtra aspides. nā earꝫ pudēda multū ferēt/
⁊ serpētib⁹ fendū ꝯtrariat. ⁊ earꝫ etiā carnes
dicimus valere cōtra venenū. mustela cōbu/
sta ⁊ i cinerē redacta adhibetur salubriter me
dicine que ē cōueniens contra litargicā passi/
onē. vnde si ex veneno aspidis aliquis incur/
rit litargicā/ cinis mustele inundātis aque di
stēperatus vim sōniferā dissoluit. vt dicit idē.
Dicitur etiā eiusdē puluis valere cōtra fistulā
nihil enim illa rerꝫ omniū mr. s. natura sine in
gentibus causis genuit. vt dicit ibidē. Dicit ēt
aristo. li. viij. ꝙ mustela pugnat cōtra serpētes
qꝛ vterqꝫ mures comedit/ ⁊ ē aīal velocis mo
tus ⁊ flexibilis corporis ac valde mobilis ⁊
instabilis/ odore sagax. dorsū habēs rubeū
⁊ ventrē albū. mutat aūt colorē. nā i aliquib⁹
regionibus aliquo tpe anni/ tota pellis eius
ē cādida preter caudā morsus ei⁹ maliciosus
⁊ virulentus/ ⁊ eius vrina ē fetida ad modū
vrine muris.

Igale ē modicū aīal ad modum
m mustele gulosū rapax ⁊ dolosum
nā cū dolo rapit/ qđ postea ventri
cōmittit. vt dicit glo. super leui. xi. māsuetū se
fingit/ cū ei aliquis appropinquat ex timore
sed statim mordet ⁊ venenū infundit. vt dr ibi
dē. De migale dicit aristo. ꝙ equos ⁊ mulos
ifestat/ ⁊ eque pregnāti maxīe isidiat. pugnat
cōtra serpētes. ⁊ tūc se armat ruta. vt dicit idē.

Unlegus idē ē ꝙ musio siue ca/
m tus sic dictus/ eo ꝙ muribus sit i
festus. hunc vulgus catū a captu
ra vocat/ vel ideo sic dicitur/ quia catat. idest
videt. nam ita peracute videt vt fulgore lumi
nis/ noctis tenebras superet vnde a greco ve
nit catus idest ingeniosus. vt dicit Isi. libro
xij Est autem animal nō determinati pili ⁊
coloris. nunc enim est album/ nunc nigrum /
nunc flauum/ nunc varium/ nūc etiam macu/
losum in pedibus ⁊ in facie ⁊ in cruribus leo
pardo simillimū. orificium habens magnum
dentes habet serratos ⁊ acutos. ⁊ lingam lō/
gam ⁊ flexibilem tenuem ⁊ subtilem cū qua
bibendo lambit/ sicut ⁊ alia animalia que ha
bent labium inferius superiori labio inequa
le. talia enim animalia ꝓpter labiorū inequa
litatem potum non hauriunt sed lambunt (vt
dicit aristo. ⁊ etiam pli.) Est autem animal in
iuuentute valde lasciuum ⁊ agile ⁊ iocundū
impetum faciens ad omne quod corā se mo
uetur. ludit cum calamo ante se ꝓtracto. In se
nectute autem est animal ponderosum ⁊ mul
tum somnolentum. cautissime insidiatur mu/
ribus/ ⁊ eos plus odore ꝙ̄ visu presentiens/
inuadit in abscondito ac venatur. capto mu/
re cū eo ludit/ sed finito ludo ab ipso deuora
tur. tēpore coitus q̄si siluestris efficit ⁊ euagat

inter catos. amoris etiaz tempore grauis pugna cum vxoribus cominatur/ ꝛ vnus ab alio morsibus ꝛ vnguibus grauissime laceraẽ. ꝛ tunc vox horrenda emittitur/ quãdo ad pugnam mutuam vnus ab alio prouocatur. bestia fit seuissima quando siluestris efficitur/ ꝛ in nemoribus cõmoratur. miores feras vt cuniculos ꝛ lepores tunc venatur. quãdo cadit ab alto pedibus excipitur ꝛ vix per casum aliquẽ leditur quando deorsũ ꝑcipitatur. fimus quẽ egerit valde fetet ꝛ ideo sub terra absconditur/ ꝛ pedib⁹ eius occultaẽ. quãdo pulchrã hꝫ pellẽ quasi de ipa gloriãs vagus efficitur sed quãdo pellis ei exuriẽ/ tunc intra tecta cõmoraẽ. sepe enim ꝓ pellis pulchritudine capitur a pellifice a quo decoriaẽ.

Necticula ẽ modica bestiola multipes ꝛ alata/ ꝛ ideo quãdoqꝫ inter volatilia cõputatur. i tenebris lucet vt candela/ ꝛ maxime circa posteriora. in luce autem plena deformis est ꝛ obscura. manus interficit tangentis/ ꝛ quãuis luceat i tenebris tamen lucifuga ẽ. odit enim luceꝫ ꝛ solũmodo de nocte ãbulat. ꝛ onige cõtrariatur que est lucipeta. vt dicit Isi. li. xij. c. de minutis volatilibus.

Onager vt dicit Isido. asinus ferus interpretatur. hos effrica habet magnos ꝛ indomitos/ i desertis vagantes. singuli autẽ feminaꝝ gregibus presunt. nascentibus masculis zalant masculi ꝛ testiculos eoꝝ morsu detrũcant/ quod cauentes matres in locis secretis eos abscõdũt ꝛ vt dicit pli. li. viij. ex onagris ꝛ asinis domesticis velocissimi asini generantur. aial aũt est libeꝝ ꝛ indomitũ ꝛ lasciuũ/ frequẽtare mõtes ꝛ nemora consuetũ ꝛ cuꝫ sit aial ex se ibecille ꝛ innocuũ. solius fuge beneficio leonẽ supat in heremo atqꝫ lupũ. Est aial valde patiẽs sitim diu expectans quousqꝫ potuꝫ inueniat sibi aptũ. De quo dicit phisologus ꝙ. xxv. die marcij duodecies de die ꝛ totideꝫ de nocte rugit. per cuius rugitũ equinoctiũ apud aphros discernitur. ꝛ dicit ꝙ totiens semꝑ rugit ꝺ die quot dies habet horas/ similiter ꝛ de nocte. vñ ꝛ siluanij in montibus affrice qui onagris habũdãt scd͞m numeꝝ rugitus eoꝝ/ numeruꝫ horaꝝ dieꝝ ꝛ noctuũ cõputant ꝛ diuersificant Sagax ꝛ inuidus ẽ in olfactu. vnde quando amore feruet/ ꝛ nescit vbi eius femina euagatur rupẽ ascendit/ ꝛ patulis naribus ventũ attrahit. per cuius flatũ vbi sit eius femina diiudicat ꝛ discernit. In mõtibus altis ꝛ pascuosis/ herbas virentes quas multũ diligit/ cũ diligentia querere consueuit. quas cum inuenent pre gaudio statim rudit. ꝛ nisi presenserit bestiã vel hoĩeꝫ ipsum venari cupientẽ. ꝙ diu inuenit gramina virentia a pascuis nõ recedit. hominũ frequentiã valde odit/ atqꝫ fugit. solitudines ꝛ deserta multum diligit.

Onocentaurus scd͞m gl. sup ysa. ix. est animal monstruosuꝫ ex tauro ꝛ asina ꝑcreatum. onos eniꝫ grece dicitur asinus latine. vnde est aial lasciuuꝫ ad modũ asini ꝛ ceruicosum ad modũ tauri. Alio modo sentit phisologus. qui dicit enocentaurũ esse cõpositum ex humana effigie ꝛ asina. nam ab vmbilico ꝛ sursum figuram habet hominis ꝛ ab eodẽ inferius formã optiet animalis. Huic rõni videtur concordare pli. libro vij. c. ij. Ludibria inquit mirabilia nobis fecit ingeniosa natura. ad detegendũ aũt eius potentiã satis ad iꝓdigiosas posuisse gentes ꝛ posuit in. c. c. exẽplũ de multis monstris ꝛ ꝓdigiosis bestijs quas india gignit. sicut de fannis/ ꝛ sauris/ ꝛ de onocentauris/ ꝛ de ypocentauris/ ꝛ huiusmodi. quas dicit eẽ bestias humanã effigiem mentientes. Et alij dicũt centauros fuisse equites thessalon qui ꝓ eo ꝙ in equis discurrebant/ quidã vnũ corpus equoꝝ ꝛ hominũ iudicabãt. vñ ꝛ centauros fuisse fictos asserũt. vt dicit idem libro. xi. vbi agit de portẽtis. Dicitur enim centaurus grece homo latine vnde centaurus dicitur homo ꝛ a centauro per additionem dicitur onocentaurus. sic dictus est/ eo ꝙ in media hominis spẽcie ꝛ in media asini eẽ dicaẽ. sicut ypocentaurus dicitur monstrum in quo hominũ equorumqꝫ natura esse coniuncta putatur. vt dicit Isido. ibidem.

Orix vt dicit glo. super li. i. ysa. est animal immundum nec sacrificiis aptum. Septuaginta autẽ interpretes transtulerunt quasi beta semicocta. ceteri iterpretes omnes sicut orix illaqueatus transtulerũt/ qui hebraice dicitur tho. ꝛ inter animalia imunda in lege reputatur. Est autẽ bestia sicut mus aquatic⁹/ vel sicut glires qui sunt quidam mures sic dicti/ eo ꝙ somnus efficit eos pingues. hyeme vero tota dormiunt ꝛ immobiles quasi mortui fiunt in estate reuiuiscunt. Unde orix est animal quod huiusmodi muribus assimulatur. ꝛ hoc videtur tangere littera ysa. ꝛ concordat cum pli. qui dicit sic oricem vocat egiptus feram que in ortu caniculе viij. kaẽ. Junij quando īcipit estas/ stat contra stellam ꝛ conspicitur eam ac si vellet adorare eam. ꝛ hoc facit cum sternuerit. idest

cum post longam dormitionem euigilauerit. Declinatur hic orix huius oricis scd̄m hoc sicut dicitur forix foricis ⁊ onis onicis ⁊ huiusmodi. Scd̄m iuuenalem vero orix est quedā auis pinguissima/ ita ꝙ sua pinguedine ebetat cultellum. vt dicit idem libro .iij. vbi dicit. Iaculus orix obesissima ferro ⁊c. supra quē locū dicunt expositores ꝙ est auis similis galline affricane. vel ipsa gallina scd̄m britonē dicitur orix origis. scd̄m regulā grecismi. Nomen in .x. donas in cis vel in gis. vt fex fecis lex legis gēitiuū. Quatuor exceptis nix/ nox senexq; supellex. vnde dicitur ꝙ orix est idem aial quod in lege mundū reputatur quo ad esum. deutro. xiiij. vbi dicitur comedetis origem ⁊ cameleopardulū. imundum tamē reputabatur quo ad sacrificiū. Plinius aūt libro viij. c. iij. de animalibus sōniferis dicit. capere in quāplurimas similitudines transfigurātur. nam inter eas sunt ilices mirande prauitatis que super cornua vasta ⁊ magna quib? corum capita onerantur saliendo de rupibus se excipiunt. Sunt ⁊ origes quorum villi contra naturam aliorum animaliū vertuntur versus caput. Sunt ⁊ dame ⁊ pingresti/ ⁊ multa alia animalia his similia que alpes transmittunt ⁊ sunus transmarini. vnde scd̄m hoc orix origis est species capre siluestris/ ⁊ scd̄m istā significationem vt puto non sumitur in ysa. vbi loquitur de animalibus qui somno dānabili sopiuntur. q̄ non bene conueniret methaphore/ cum omnis caprea scd̄m aristo. sit animal valde vigil naturaliter. parū enim dormit/ ⁊ de facili excitatur cum sit animal valde timidum. Et sic ꝑ alio animali suppōit orix in deu. ⁊ pro alia similitudine in ysa. sicut dicunt multi.

Ouis est molle pecus laniferū corpore inerme/ animo placidū ab oblatione dictum/ eo ꝙ apud veteres in inicio non tauri sed oues offerebant in sacrificio (vt d. Isi. libro xij.) ex his quidā bidentes vocantur/ eo ꝙ inter octo dētes duos altiores habent/ quas gentiles ī sacrificio maxime offerebant. vt ibidē dicit Isido. vel dicuntur bidentes quasi biennes idest duorū annorū/ quia talis erant etatis quando ad sacrificiū eligebantur. Sed potius vocantur a duobus dentibus qui preeminent ⁊ cū quibus nasci dicuntur. Hic bidens huius bidentis dicitur. vt dicit beda. De ouibus autē dicit aristo. li. v. ꝙ pariant vsq; ad octo annos. Et li. vij. si impregnentur oues versus ventū septentrionalem faciunt mares. ⁊ si aduersus meridionalem tunc femine nascentur. ⁊ quales vene fuerint sub lingua ouis talis coloris erit fetus. quere supra de agnis ⁊ ariete. ⁊ quādo oues senes mouētur ad coitum in aliquo tempore determinato/ dicunt pastores ꝙ ē signum bonitatis in eis. ⁊ si iuuenes sic mouētur dicunt ꝙ est signum future pestis in ouibus in anno illo. Item aristo. libro vij. oues impregnantur bibendo aquam. ⁊ ꝑpter hoc dant eis pastores comedere sal vt plus bibētes impregnentur/ ⁊ magis sane conseruētur. Dant etiam eis ī autūno cucurbitas paratas cum sale ad multiplicationē lactis/ ⁊ tunc fluit plus lactis de mā millis. ⁊ oues impinguātur lenticula cum sale. ⁊ si oues per triduū abstineant a cibo/ ⁊ post accipiant cibū multum impinguabuntur. ⁊ in estate valet eis aqua septētrionalis frigida ⁊ in autūno aqua meridionalis tepida. ⁊ iuuat eis pastus in fine diei ⁊ motus. per nimia enī itinera ⁊ per fortes labores macrescunt. ⁊ pastores cognoscūt que possunt pati hyemem/ ⁊ super quas inuenitur glacies/ ⁊ super quas non. ⁊ que ex eis est debilis a se non excutit glaciem nec repellit. ⁊ carnes ouium sicut ⁊ aliorū quadrupedum que in loco multum aquoso nutriuntur sunt male. ⁊ que habent caudam longam minus patiuntur hyemem q̄ que amplam. ⁊ que habent pilos paucos ⁊ crispos grauiorē hyemem patiuntur. ⁊ lana ouiū quas comedit lupus inficitur. pannus vero inde factus recipit pediculos. Item idem libro viij. ī ouibus plus habundat priuatō intellectus q̄ in alijs animalibus quadrupedib?/ ⁊ nocet eis tonitru?. ⁊ si remanserit vna sola/ ⁊ fuerit imp̄gnata abhorriet pre timore forsan. Itē dicit plinius libro viij. c. xlvij. tonitrua inquit solitarijs ouibus inferunt abortiuū. remedium ē vt in vnū pariter congregentur. quere supra eo. sub lr̄a. a. de ariete ⁊ de agno.

Pantera vt dicit Isidorus lib xij. sic est dictus / siue quia omnium animaliū est amicus excepto dracone quem valde odit. siue quia societate sui generis gaudet/ ⁊ ad eandem similitudinem quicquid accipit reddit. pantera enim grece / totum dicitur latine. Est autem bestia minutis orbiculis superpicta/ ita vt ex macularum nigrarum ⁊ albarum est flauarū varietate tota eius pellis oculata exterius videat̄. vt dicit idem. Hec bestia vt dicit Isido. semel tātūmodo parturit/ cuius cause ratio aperta ē. nā cum in vtero matris conualuerint catuli/ ⁊ ad nascēdum iam receperint vires odiūt matres

lacerantq́ꝫ vnguibus matris aluum tanq̄ suo partui resistentem. vnde ⁊ mater partum dimittit/dolore vteri compellente (⁊ ideo dicit pli.) animalia cum acutis vnguibus freq̄nter parere nō posse nā mouentibus se catulis viciate intrinsecus sūt matrices (hucusq́ꝫ Isido. lib. xij.) De pantera etiā dicit phisologus pantera inquit odit draconē/ ⁊ draco ipsū fugit. cū autē comederit ⁊ saturata fuerit se recōdit in spelunca/ ⁊ dormit ꝯtinue fere per tres dies. post triduū vero a somno surgēs emittit vocē. ⁊ ab ore ei⁹ exit odor aromaticus supra modū suauis. ꝓpter cuius suauitatē ipsū oīa animātia sequūtur. Solus aūt draco audiens vocē eius timore perterritus fugit in cauernam/ neq́ꝫ ferens odorē/in semetipso deficit ⁊ torpescit. odorē.n. eius reputat ꝓ veneno. De panteris aūt dicit pli. li. viij. c. xviij pantera sicut ⁊ tigris maxima coloꝝ ⁊ macularū varietate decoratur. alia animalia ꝓprio colore gaudent. Sunt tamen leones nigri in siria/ qui panteris in candidis maculis sūt similes. In colore autē vario pantere ⁊ tigris/ oīa animalia quadrupedia sollicitantur videre eos sed toruitate capitis terrētur. quāobrē caput occultant/ ⁊ pulchritudine relique partis bestias ad se inuitant/ ⁊ sic inuitas arripiunt ⁊ manducant. Et quāuis sit bestia valde seua tamē illis qui sibi in aliquo subueniunt nullatenus est ingrata. vt ibi exēplificat idem pli. de quodā q̄ liberauit catulos pantere collapsos/in quandā foueā quē pantera eduxit extra solitudinē/leta ⁊ blandiens. vt sibi gratias referre facile appareret.

p Ardus vt dicit Isi. est bestia velocissima colore vario orbiculata vt pantera/ preceps ad sanguinē ⁊ saltu ruit in mortē/ ⁊ habet talem dispositionem sicut pantera. nec hꝫ ab eo aliā differentiam nisi ꝙ pātera habet maculas albiores (ita dicit pli. li. viij.) De pardo aūt dicit aristo. libro viij. ꝙ quādo pardus infirmatur comedit humanū fimū grā medicine. ⁊ ideo venatores suspendunt stercus super arborē/ad quā dū ascendit a venatoribus interficitur. Est aīal libidinosum ⁊ coit cū leena/ ex cuius adulterio generatur leopardus. quere supra de leena. pardus captis catulis nimis est seuus. vt dicit glo. super osee. xiij.

p Ilosi sicut inuenit glosa. super ysa. xxxiiij. monstra sunt ad similitudinē hoīū ⁊ dicuntur siluestres homines qui ⁊ satiri dicuntur. Isido. autem li. viij c. vi. dicit. pilosi sunt qui grece pauide/latine incubi appellātur. siue minuti ab ineūdo dicti passim cū animalibus. vnde incubi dicūtur ab incubendo idest coeundo. Sepe enim improbi existunt mulieribus ⁊ eaꝝ peragunt concubitum/ quos demones gallidusios appellant. quia sepius hanc immundiciā peragunt. quē autem incubonem vocant/ hunc romani famū vel ficarium vocāt. Item dicit papias. pilosi a grecis pauites/a latinis incubi vocantur. quoꝝ forma ab humana effigie incipit/sed bestiali extremitate terminatur. Idē dicit glo. super ysa. xxxiij. sed idem dicit alia glo. ꝙ pilosus dicitur simia. Est autē bestia monstruosa pilosa multum ⁊ villosa/ figurā humanā in multis representat. quere infra de simia.

p Igargus est animal mundū quo ad esū. vt patet deu. xiiij. ⁊ ē animal cornutum ⁊ barbatum sicut hircus. minus ceruo/maius hirco. vnde simile est hircoceruo/sed longe minus. quere īfra de tragelapho. rumiat sicut hircus. findit vngulā sicut ceruus. ⁊ est animal agreste magne velocitatis nemora habitat ⁊ deserta. Hug. autem dicit ꝙ pigargus est auis parua ⁊ depressa. vnde dicitur a pigo ꝙ est depressio. sꝫ in deu. supponit ꝓ animali quadrupede/ qd̄ est simile hircoceruo. vt ibi inuit glo. nec asperatur ibi prima sillaba. vnde cum. h. non debet scribi/ quidam scribunt philargum sꝫ male. vt pꝫ in libris correctis.

p Ignei sunt homines parui statura cubitali/quos greci acubito pigneos vocant. hi montana indie tenent/quibus vicinus est occeanus (vt dicit papi.) Sed dicit aug⁹. sic. pignei tantum semicubitales sunt/ qui tertio anno perfecte sūt etatis. vij. senescunt. Dicuntur autem pugnare contra grues a quibus armati ferro aliquotiens deuincuntur. De pigneis autē dicit plinius libro. vij. c. ij. pignei ceruos/ vt sunt dodrantes non excedentes salubri celo semper vernante. habitant in terra temperata montibus compositis ex parte aquilonis quo grues infestare fama est. qui incidentes arietū ⁊ caprarū dorsis armati sagittis verno tempore congregato agmine ad mare descendunt. ⁊ oua ⁊ pullos gruum pro viribus destruunt ⁊ consumunt. ⁊ hanc impeditionem faciūt tribus mēsibus quod si nō facerent/futuris auium gregibus resistere non valerent. De pēnis autem earum ⁊ ouorum putaminibus sibi casas faciunt. vt dicit idem. ⁊ subdit aristo. inquit in cauernis viuere pigneos tradit.

Porcus vt dicit Isi. li. xij. spurc⁹ dr̄. Ingurgitat. n. se ceno ⁊ luto imergit limo se illinit. ⁊ in locis fetidis requiescit. vnde ⁊ oratius. ⁊ amica luto sis. hinc spurcus vilis ⁊ spurius nuncupatur cuius pilos setas dicimus / cū quibus sutores consuunt sotulares (vt dicit idē). Sūt autē porci quidā domestici. alij siluestres. masculi aūt inter domitos dicitur verres / eo ꝙ grādes habeāt vires. femine aūt dicunt sues q̄si pascua subigentes. i. subacta terra cibaria exquirentes. Inter siluestres masculi dicūt apri i. feri. vt dicit Isi. De porcis aūt dicit plini. li. vij. c. li. porci nascūtur dentati. vt tradit vigidius mares nō vltra trimatū generāt. porcus amisso oculo cito extinguit / vsq ad. xv. ānos vel. xx. viuere pōt. multis firmitatibus subiacent porci / ⁊ quādo ifirmātur obliquū tenēt caput volutati in luto. pl⁹ iacent in latere dextro ꝙ i leuo. pinguescūt. xl. diebus. sꝫ magis si in principio saginationis. mediā per triduum patiūtur. mutuo se diligunt. mutuā vocē noscunt. vnde vno clamāte omēs occurrūt / ⁊ ipsū ꝑ viribus iuuare satagūt ⁊ ꝯtendūt. Domestici ꝓpria hospitia domosq petere discūt ⁊ ad eas etiā sine duce redire de vespere ꝯsueuerūt (vt dicit idē) eūdo ⁊ iacendo grunūt / ⁊ duꝫ dormiant maxime si fuerint bn̄ pingues Sūt aūt porci fortioris somni in maio / ꝙ in alio tpe anni. ⁊ hoc accidit eis ex fumis ꝑ calorē vernale resolutis ab humoribus in hyeme in ipsoꝝ corporibus cōgregatis / ⁊ iō tūc suauius dormiūt ⁊ diutius ꝓpter resolutos dulcebres fumos ipsorum cerebrū tunc tpis suauiter opilantes. in estate vero / ⁊ si multa fit humoꝝ resolutio / fortis tñ fit eorūdē cōsūptio ⁊ desiccatio / ꝓpter excessū estiualis caloris. ⁊ non fit tanta humoꝝ generatio qui sūt cā somni. ꝓpter qđ nō tantū dormiunt in estate quātū in vere. vt dicit auicē. In autūno autē ⁊ in hyeme sunt humores cōpacti ex frigiditate aeris eoꝝ forinsecus cōstringente / ⁊ ideo pauci fumi tūc tpis resoluūtur / ꝓpter excessuꝫ frigoris humores in corpore copingentes (vt dicit idē) Aristo. aūt dicit de porco lib. ij. porcus nō eijcit dentes oīo / ⁊ ē masculus plurium dentiū ꝙ sit femina. Itē aristo. li. vj. porcus saltat post octauū mensē. ⁊ femia parit p⁹ annū. ⁊ qđ generatur ex spermate maris ante vnū annū / est debile valde ⁊c. Itē idē. porc⁹ hꝫ consuetudinē / ꝙ si coiret prius cū aliqua tūc sui filij sunt pauciores ex secūda / ⁊ minoris corpis. ⁊ qñ porca virgo prius fuerit ipregnata pariet filios minoris corporis. porca si fuerit multū pinguis / erit eius lac paucū post eius partū. ⁊ meliores sunt filij qui nascuntur in hyeme / ⁊ peiores qui in estate. ⁊ meliores sunt filij qui generant in iuuētute / ꝙ qui in senectute. porcus aūt cū ipinguat / pōt coire oi tpe nocte ⁊ die / ⁊ magis in mane. Itē li. vi. cū parit porca / pmo filio primā dat māmillam. vertis multū appetit coitū / nec dimittit mater saltare super eā quousq declinent auricule / ⁊ multū est ordeū bonus cibus porcis quādo debēt generare maxie decoctū. Itē li. vi. porcis accidit triplex infirmitas. vna que dr̄ brancos / ⁊ ē apostema in auricula ⁊ in mādibula / ⁊ sepius in pedibus. ⁊ caro que ē in illo loco corrūpitur / ⁊ transit paulati corruptio ad carnē vicinā / donec veniat ad pulmoneꝫ. ⁊ tunc suffocat spm̄ ⁊ expirat. augmentat hec infirmitas subito / ⁊ pastores porcoꝝ quādo pmo cognoscūt infirmitatē prescindūt mēbrū i quo ē infirmitas. nō. n. curari possunt sine incisura Alia aūt accidit eis infirmitas que dr̄ dolor ⁊ pōderositas capitis / ⁊ ex ipso moriunt ꝑs maxia porcoꝝ. Alia infirmitas ē fluxus vētris ⁊ vix hꝫ remediū / qm̄ interficit in tribus dieb⁹. ⁊ quando porci sunt grossi / tunc eos comedere mora allicit. ⁊ iuuat eos balneū quando aqua eius fuerit multū calida ⁊ minuuntur vene sub lingua eius. Itē cibus diuersus ipinguat porcos / ⁊ quidā cibi inflant / ⁊ quidam generāt carnē / ⁊ quidā pinguedinē. ⁊ tā porci ꝙ porce delectātur comedēdo glādes / quia eaꝝ tpērāt carnes. tamē si porce comederent multū de eis abhortient sicut oues. multa alia refert de eis aristo. quere de apro. ⁊ infra de sue.

Pediculus cotis est vermis a pedibus sic vocatus (vt dicit Isi. lib. xij.) plus enīꝫ pedū motu ꝙ morsu ledit cutem. ⁊ humidis ⁊ corruptis vaporibus intercutaneis per poros resudātib⁹ generantur (vt dicit constā. in viati) sepe inquit pediculi ⁊ lendes nascūtur in capite vel in cute ex purgatōibus quas natura eijciens facit cōsumere inter cutem ⁊ carnem. Super quem locum dicit expositor. quidam pediculi ex humore sanguineo generantur. ⁊ sunt rubei ⁊ grossi. quidam ex flegmatico / ⁊ sunt molles ⁊ albi / quidam ex colerico ⁊ sunt citrini longi veloces ⁊ acuti. quidam ex melancolico ⁊ sūt illi cineret coloris idest subnigri ⁊ macilenti ⁊ motus tardi. vbi autem est nimia pediculorum multitudo in corpore multum in plectorico ⁊ corrupto signū solet eē corruptōis generalis / vt morphee siue lepre. vt dicit idem

Contra pediculorum autem modestiam va/
let capitis frequens ablutio. pectinatio ⁊ me
dicinalis mundificatio (nam vt dicit cōstan.
argentum viuū cum cinere salicis eos necat/
⁊ hoc precipue si ex calido humore generant
Idem facit litargirum idest plumbum vstuz
cum oleo ⁊ aceto. si vero generentur ex humo
re frigido valet scaphisagia/ auripigmentum
cum oleo ⁊ aceto. similiter aqua marina ⁊ sal
maria cum aceto. scdm autez differentias na
turas animaliū sunt in eis differentie pedicu
loꝝ. vt patet in porco cuius pediculus dicitur
vsia sic dictus/ quia vrit. nam vbi mordet a
deo locus ardet/ vt ibi vesice fiāt. vt dicit idē
Isi. libro. xij. quilibet autem pediculus tan/
to acrius mordet ⁊ ledit/ quanto plus macre
scit.

p Ulex vermis est modicus molest⁹
hominibus maxime ⁊ infestus a
puluere dictus eo ꝙ a puluere po
tissime nutriatur. vt dicit Isido. li. xij. Est au
tem vermiculus mire leuitatis non cursu sed
veloci saltu/ pericula euadens ⁊ effugiens. tē
pore frigido pigrescit/ vel deficit estiuo tem/
pore insolescit. quāuis autem non sit de ani
mantibus que procedunt per manifestam se/
xus cōmixtionem. multiplicat tamen suā spe
ciem per ouationem. q: oua quedam in se gi
gnit/ ex quoꝝ cōmixtione vel emissione vni/
cus pulex multos ꝑducit. vnde pulex albus
quidē nascitur/ sed quasi subito in nigredinē
cōmutatur. sanguinem appetit ⁊ carnem cui i
sidet terebrat ⁊ perfodit. liquidiorē partez in
tercutanei humoris suggit. ⁊ in parte corpo/
ris cui insidet suggendo sanguinē rubicūduz
vestigiuz derelinquit. dormire volentes acri
morsu ipetit. nec etiaz regibus si eoꝝ carnes
paruus pulex tetigerit/ qui eos molester/ par
cere cōsueuit. eius siquidē absinthiū est vene
nū. Similiter ⁊ folia persicoꝝ vt dicit cōstan.
colloquintida valet cōtra pulices si trita ⁊ mi
xta cū aqua p loca vbi habūdāt pulices asp/
gantur. Similiter ⁊ folia absinthij/ q: vt di/
cit eoꝝ odore ⁊ sapore moriūtur. ꝑpter saltus
velocitatē/ de facili nō capiuntur. in calore cō
tra tēpus pluuiosum acrius mordet pulex

r Inoceron grece latine cornu i na
re interpretatur. Idē est monoce
ron idest vnicornus/ bestia. scȝ se
uissima sic appellata/ eo ꝙ vnū cornu in me/
dia fronte hȝ. quatuor pedum ita acutū ⁊ va
lidū/ vt quicquid ipetierit/ aut ventilet/ aut p
foret (vt dicit Isi. li. xij.) nam cū elephāte se
pe certamen hȝ/ quē vulneratū in ventre pro
sternit. tāte aūt est fortitudinis vt nulla venā
tiū virtute capiatur. Sed sicut asserunt qui d
naturis reꝝ scripserūt virgo puella ꝑponitur
que venienti sinū apperit. in quo ille omni fe
rocitate deposita caput ponit. sicqꝫ soporat⁹
velut inermis capitur/ ⁊ interimit iaculis ve/
natoris (hucusqꝫ Isi. li. xij.) Gre. super Job
addit in moralibus ad iā dicta. rinoceron in
quit fera est nature omnino idomite/ ⁊ si quo
mō capta fuerit teneri nullatenus possit. ipa
tiensqꝫ vt dicitur illico moritur. De rinoceron
te dicit pli. li. viij. c. xxi. rinoceros in nare ha/
bens cornu idest in media frōte supra nares
hostis est elephantis. vnde suum cornu limat
ad saxa ⁊ acuit. ⁊ sic preparat pugne/ ⁊ in di/
micatione aluū impetit elephantis quem scit
partem corporis esse molliorem / longitudo
inest ei vt equo sed crura multa breuiora. co/
lor etiam buxeus sicut innuit idem libro. viij
c. xxij. huiusmodi fere multe sunt species. salz
rinoceron/ monoceron/ egliceron. Est autem
monoceron vt dicit idem. fera asperrima simi
lis equo in corpore/ ⁊ ceruo in capite/ pedib⁹
elephanti/ cauda apro/ mugitū emittit grauē
vnum cornu nigrum eminens/ in media fron
te habet. duorum cubitorum hanc feram vi/
uam negant capi. Egliceron species dicitur
esse vnicornix. ⁊ dicitur latie capricornus/ ab
egla quod est capra ⁊ ceros quod est cornu.
animal est pusillum simile hedo/ acerrimum
nimis. in media fronte vnum gerens cornu.
Item dicit plinius ibidem ꝙ in india sunt
vnicornes boues habētes cādidas maculas
⁊ solidas vngulas sicut equi. Sūt ⁊ asini q̄/
dam india vnicornes. vt dicit aristo. auicen.
⁊ pli. qui sunt sic dicti/ eo ꝙ vnū in fronte ha
bent cornu inter aures. residuū autē corporis
ipsoꝝ simile est corpori onagrorum siluestriū
asinorum. sed talis monoceros est minoris
audacie ⁊ feritatis ꝙ sint alij vnicornes. ⁊ di
citur monoceros a monos quod ē vnus ⁊ ce
ros quod ē cornu quasi in capite gestiens cor
nu vnum. ⁊ declinatur hic rinoceron huius ri
noceronis/ rinoceronti ⁊c. similiter declina/
tur monoceron monoceronis monoceronti.
Inuenitur autem rinoceros ⁊ monoceros ⁊
tunc dicitur rinoceronis in genitiuo. ⁊ sic de
alijs.

r Ana a garrulitate vocis sic vocata
eo ꝙ rane strepitū ⁊ sonos vocis i
portūis clamorib⁹ reddūt i palu
strib⁹ vbi generāt vt. d. Isi. li. xij. c. iij. piscib⁹

Extramis aūt quedā sūt aquatice quedā palustres/ quedā rubete. de quibus supra dictū est in littera. b. de buffone. Alie calamite/ que sic sunt vocate. qm̄ inter arundines habitant ⁊ frutices. vnde ⁊ in calamis conuersantur ⁊ sunt valde parue ⁊ virides ⁊ mute sine voce. Alie sunt egredule rane paruule in sicco vel i aquis morantes vnde sic sunt nūcupate. Est autem quedam species rane que missa in os canis facit eum obmutescere/ sed hoc multi negant (vt dicit Isi. li. xij.) Aristo. autem dicit de rana li. iiij. q̄ habet linguam ꝓpriā/ quoniaꝫ anterius lingue sue applicatur ori suo ⁊ quasi ligatur/ sicut extremitas lingue piscis ꝫ posterius ⁊ interius ac cōcauū linguā habet absolutam. ⁊ ꝓpter hoc habet rana linguā ꝓpriam ⁊ est coaxa. ⁊ nō facit hoc nisi in aqua tātū ⁊ ꝓprie masculus tpe coitus quādo clamat feminā. quia quodlibet animal habens voceꝫ vociferat ⁊ clamat tpe coitus. rana autem multiplicat vocem quando ponit mandibulam inferiorem equaliter in aqua / ⁊ extendit superiorem ⁊ per extensionis conatum duaꝝ mandibularum. lucent eorum oculi sicut candele/ ⁊ hoc de nocte/ maxime quia coeunt de nocte plus q̄ de die. ⁊ omnes pisces nutriūt pullos suos preter ranam (vt dicit idem lib. vij.) quando autem primo in aqua formantur rane videntur totaliter esse caput cum quadaꝫ extremitate dependente ad modum caude. deinde dilatantur totaliter in vētrē. sublata cauda crescunt ei pedes/ ⁊ ipsa rana in animal quadrupes transformatur. mouent̄ oēs rane preter buffonem vel rubetam potius saliendo q̄ gradiendo. nam vetus rubeta raro salit. rana igitur aquosa est seu paludosa/ clamosa/ limosa/ venterosa/ timorosa/ sub vētre maculosa/ venenosa. ⁊ ideo abbominabilis hominibus/ ⁊ maxime odiosa/ in terra viuit pariter ⁊ in aqua.

Salamādra vt dicit pli. libro. x. c. xlviij. est similis lacerte in figura. nunq̄ apparet nisi in magnis imbribus. deficit auteꝫ in sereno/ ⁊ tantus ei est rigor vt ignem tactu extingat sicut glacies saniem lacteam ore euomit/ que si hominis tetigerit corpus toti defluunt pili. ⁊ qđ tactuꝫ est corrūpitur ⁊ in colorem turpē cōmutatur. Salamandra itaq̄ est genus lacertuli siue stellionis animal pestiferum ⁊ summe venenosum. nam (vt dicit pli. li. xix. c. iiij.) fructus arborū inficit. aquas corrūpit/ ex quibus si quis comederit vel biberit mox necatur. sed si saliua eius pedem tetigerit/ totū hoīeꝫ inficit ⁊ corrūpit. ⁊ quāuis tanta sit in salamādra vis veneni a quibusdam tamen animalibus manditur loco cibi. inter medios ignes viuit sola aīalium (vt dicit idem imo incendium igneū extinguit. ⁊ est genus salamandre cuius pellis est villosa ⁊ pilosa/ sicut pellis vituli marini/ ex qua fiunt aliquando cinguli ad vsus regū qui post longā vetustatem in ignē ꝓiecti nō exuruntur/ sed post diuturnā inflāmatōeꝫ illesi ⁊ purgati quasi renouati ab ignibus extrahūtur. ⁊ ab illa pelle fiunt ligmina in lampadibus ⁊ lucernis/ que nullo īcēdio corrūpuntur quere supra in littera. a. de anguiū diuersitate ⁊ inuenies ibi de hoc verme.

Sanguissuga est vermis aquatilis sic dicta/ eo q̄ sanguinē diligit atq̄ suggit. potantibus insidiatur cū illabitur faucibus vel vbi vspiam adheserit sanguinem haurit. ⁊ cum nimio cruore maduerit/ euomit quod hausit/ vt de nouo recentiorem suggat (vt dicit Isido. libro. xij.) vermis est colore subnigri quibusdā virgulis rubeis distinctus/ corpore mollis /oblongus ⁊ flexuosus/ os habet triangulū / ⁊ in ore fistulam cum qua sanguineꝫ suggit. venenosis insidet. ⁊ ideo quando debet apponi membro causa medicine/ primo debet inuolui in vrtica ⁊ in sale/ vt sic compellatur euomere si q̄d forsan hauserit venenosum in aqua tepida. ⁊ tempore calido citius membro se applicat ad suggendum.

Stellio nomen sumpsit a colore. Est eniꝫ bestiola tergo depicta lucētibus guttis in modū stellaꝝ de quo dicit oui. Aptumq̄ colori nomen habet varijs stellatis corpe guttis (vt dicit Isi. li. xij.) vbi subiungit. stellio aūt adeo scorpionibus ē cōtrarius vt viso eo pauorē his afferat ⁊ torporem (pli. libro viij.) dicit q̄ stellio maxime de rore viuit/ ⁊ quāuis sit aīal pulchruꝫ ⁊ depictū multū tamen est venenosū q2 (vt dicit pli. li. xxix. c. ij.) ex stellione pessimū fit medicamentū. nā cum fuerit mortuus in vino faciem eoꝝ qui bibunt lētigine abducit ob hoc eū in vino vnguento necant qui forme ꝓnui/dent meretriciam/ cuius remedium est oui vitelsum mel ⁊ vitrum. fel stellionis tritum in aqua mustelas dicitur congregare. ⁊ est stellio genus lacerte reptile ⁊ quadrupes habēs pedes latos ⁊ digitos scissos ad modum manus/ q̄b⁹ repit ad domoꝝ ⁊ muroꝝ rimas in q̄bus facit cauernas suas. ⁊ mutat spoliū suum in senectute sicut serpens. vt dicit idē. ⁊ latitat i hyeme i cauernis ⁊ habetat̄ visus eius

In vere autez exiens de caverna sentiens defectum visus mutat locum/ et querit sibi locū et cavernā ad orientem. et continue aperit oculos contra solis ortum/ donec in oculo desiccetur humor et cōsumatur nebula que oculis caliginē inducebat. Sup pverb. aūt li. c. xxx. innuit glo. q stellio est animal velocissimū et tamen non pēnatum. sed tantū velocitate pedum repit et scandit ad sublimitatem domorum ac murorum.

Serpens est dictus/ eo q occultis serpit accessibus. non gradit publice et aperte/ sed squamar nisibus repit occulte (vt dicit Isido. lib. xij.) de cuius natura nō psequor. qr ibi supra in littera. a. vbi agitur de angue omnia sunt plixius explanata: tamē quasdam notas pprietates et vulgatas hic breuiter inserere non pigebit. Dicebat ioan. de sancto egidio de serpente sic. formidat nudū. dicit enim q insilit in vestitū. sputū fit sibi venenosum qr saliua ieiuni hoīs venenū est serpenti. pugnat p capite in quo dr esse sedes cordis carnē frigidā habere dr. qr frigide est nature. pectore vētre incedit. hoc dicitur qr rectus nō graditur anulis sz singulis serpit. se renouat. loca mucida lingit. idest loca putrida. obumbrat/ idest loca vmbrosa amat. respicit oblique/ qr lateraliter nō directe. transfigit aculeo et dente. flectit in se/ qr tortuosus est et non rectus. abscondit leprā/ qr comeditur ne talis infirmitas reueletur. non cessat vertere linguā/ qr serpens sp mouet linguā ex vi veneni. esurit et patit. diu enim sustinet famē. claudit suā aurē ne audiat incantantē. vinoq venatur. sibilat anteq mordeat. interimit omne quod mordet. auis hostis/ qr flatu interemit eas. iacta resumit/ qr venenum quod eijcit iterato resumit.

Simia grece a suppressis naribus est vocata. vnde et simias dicim? eo q suppressis naribus sint et facie feda rugis turpiter follicātibus. alij dicūt simias a similitudine rationis noiatas/ qr in multis actus hoīs imitantur. sed hoc est falsum vt dicit Isido. li. xij. (et subdit) simie sūt elementor sagaces noua luna exultāt media et caua tristantur. quādo hz duos fetus/ fetū quē plus amat in brachio suo portat quē vero nimis diligit humeris gestat/ quādo sibi istat necessitas fugiēdi. Cum vero arcatur ab insequente fetuz brachijs portatum projicere cōpellitur/ et alio qui humeris insidet pressa/ tardior ad fugā redditur. et ideo a venatore facilius et citius preuenitur. Simiar aūt quinq sunt genera. vt dicit idem. ex quibus circopetici caudas habēt. simia. n. ē cū cauda/ quā quidam climā vocant. Sunt et alie que cenophale sunt dicte/ qr facie canibus sunt similes sed corpus habent simiar. Sunt etiā spige villose/ comis et mamis pminentibus faciles ad feritatis obliuionem. Sūt et satiri facie ad modum grata et gesticulantibus motibus inquieti. Sunt et callitrices que toto pene aspectu a ceteris distant. naz in facie sūt pducta barba et lata cauda vt dicit Isi. Itē dicit pli. li. viij. c. liiij. vbi dicit simiar genera figure hoīs sunt pxima. caudis inter se distinguūtur. mira solertia visa singula facere nitūtur. vnde calciare se solent calceis a venatoribus ex industria derelictis/ et sic facile capiuntur. nam dū se volunt calceorum ligamentis constringere/ et calciamenta prout viderant a venatoribus facere suis pedib? coaptare anteq possit se a calceor vinculis expedire a venatoribus sepissime capiuntur. Item pli. ibidē simiar erga fetū est maxima affectio. nam mansuete et mansuefacte intra domos catulos quos pariūt/ oībus demōstrāt/ tractariq gaudent et gratulantes et sibi applaudentes cognoscunt (hucusq dicit pli.) dicit tū idem libro eodem. c. xxij. sunt in idia simie toto corpore candentes quas indi orsei capiunt et venantur. De simia aūt dicit auicē. li. ij. cōmunicat simia in forma cum homine/ et in pilositate cum lupo. et sunt alique simie prauor motuum atq morum/ et earum dentes sunt sicut dentes canum/ et morsus maliciosus/ et maxime illar que habent caudas. Alie aūt sūt villose anterius preter faciez/ et taliū dentes sūt sicut dētes hoīs/ et alia hūt sicut hō/ et oculos subrufos/ et asperos/ et acutos. et māmas i pectore/ et manus et pedes et digitos sicut hō. et pōt āmbulare super duos pedes/ qr hz calcaneum. et ei innititur sicut hō. et hec habēt pauca aīalia/ preter hoīem/ et maxie quadrupedia. vt dicit aristo. In vulua autem assimilat mulieri. et virga masculor est sicut canis/ et interiora eius sunt sicut hominis (hucusq auicen) hec eadem dicit aristo. libro. ij. vbi dicit. sunt aīalia cōmunicantia in natura hominis quadrupedia. vt simia et c. vnde recitat omnia supradicta. Est itaq simia bestia monstruosa/ tamen hominis nature representatiua/ disciplinie susceptiua. vnde ad saltanduz et varijs modis ludendum informatur. bestia siquidē est indomita et maliciosa ex natura. sed verberibus et cathenis per violentiaz edomat. trūco opprimit siue blocco/ nec libere discurrere

pmittit/ vt eius isolentia repmatur. cibis oibus vescitur et in mūdis delectatur/ ppter qd i boium capitibus vermes querit/ quos inuentos in os pijcere n̄ dedignatur. Simearum carnes desiderat leo/ qz eius esu dr̄ cōualescere quando grauiter infirmatur. vt dicit Isi. et pli. quere supra de leone.

Sirena sirene vel sirē sirenis dicitur mōstrū marinum qd dulcedie sui cātus trahit nautas ad periculum vnde dr̄ a siren quod ē tractus. vt. d. hug. Gl. aūt sup ysa. xiij. g. dicit serene sūt serpētes cristati et alati. alij aūt dicūt q sunt pisces marini in specie muliebri. Papi. autē dicit sirene sunt dracones magni volātes et cristati. vt quidā putāt. ysido. aūt. li. xx. vbi agit de portentis dicit sic. sirenes tria dicūtur fuisse. ex parte virgines/ et ex parte volucres vngulas et alas habētes. quarum vna voce altera tibia/ tertia lira canebat. q illectos nauigātes sub spē cantus ad naufragiū pertrahūt. scdm veritatē autē meretrices fuerunt que trāseūtes/ ad egestatē ducebant. ficte sūt pducere ad naufragiū nauigātes. Dicit aūt Isi. li. xij. in arabia sūt serpētes cū alis que sirene vocātur que plus currūt q equi. et dicūtur volare quorum virus tātū ē vt añ mors q dolor sentiatur. De sirena aūt dicit phisologus. sirena ē monstrū marinum ab vmbilico sursū habēs formā virginis inferius figurā piscis. hec balua in tēpestate gaudet. i sereno aūt dolet. hec dulcedie cātus facit dormire nauigātes/ quoscūq viderit cōsopitos ad nauē accedit/ et quē poterit rape secū ducit et pferēs ipm ad locū siccū. prio ipm secū coire cogit/ quod si noluerit vel nō poterit ipz pimit et deuorat eius carnes trāsglutit. de talibus mōstris legitur i hystoria magni alexandri.

Scorpio vt dicit Isi. li. xij. ē vmus terrenus hñs i cauda aculeū amarū sic grece dictus/ eo q cauda figat. et armato vulnere venena diffūdit. cuius pprium ē/ vt palmā manus n̄ feriat neq ledat vt dicit idē. et dr̄ scorpius a scorte quod ē dulce et poro pois quod ē fingere. qz i āteriori pte blādicias fingit. i posteriori pūgit. et a scorpione aut verme per similitudinē dr̄/ iubus aculeatus vel flagellū virge nodosū. Itē scorpius dr̄ signū in celo. qz sole existēte in illo signo prios frigoris aculeos tūc sentimus. vñ oratius. Matutina parum tūc cautos frigora ledūt. Itē scorpius ē sagitta venenata arcu vel tormētis excussa que dū ad hoiem venerit dū infigitur virus diffūdit. vnde et nomē accepit De oibus his dicit oratius. Scorpius est signū verminisq sagitta flagellū. De scorpionibus aūt dicit pli. li. xi. c. xxvi. scorpiones pariunt vermiculos ouorum specie et perimūt ipori tuna peste venem sicut serpētes. p triduum valde ledit scorpionis venenū. et post lenta morte perimit nisi citius sibi occurratur. letali ictu pcutiūt virgines/ qñ eas feriūt. similiter et feminas sz nō tā cito. viros aūt maxime ledūt matutino/ quādo exeūt de cauernis prius q feriērint aliquē ictu ieiunū infundūt venenū. semper cauda parata ē pcutere/ nullo q momēto cessat a lesiōe si ei datur occasio ledēdi. et obliquo ictu et inflixo feriūt et venenū candidum eos infūdere dicūt. Apodeus auctor nouē describsit scorpionū nociuorum genera p colores. geminos habēt quidā aculeos et iter hos sūt mares seuiores et maxime tpe coitus. et hi sūt ceteris graciliores et longiores/ omniū autem venenū in meridie magis ē nociuū/ quādo solis ardoribus cāduerint/ vel calefacti fuerit. similiter quādo sitiūt habēt quedā īternodia in cauda. quāto plura/ tanto peiora eorum sunt venena. et aliquādo sunt illa internodia sena aliquādo septena. Tradit autē apolodorus quosdā in affrica habere pēnas et illi sunt valde nociui. et hos quidā venefici/ qui questus gratia colligūt diuersarum terrarum venena/ illos alatos scorpiones deferre in italiā sunt conati/ sed infra regionē italie viuere nullatenus poterāt. videntur tñ aliquādo in italia sz sūt innocui. In sitia pcutiūt porcos nigros qui citius moriūtur si in aqua post ictū se imerserint hoi a scorpiōibus pcusso/ cinis eorum potatus i vino ē remediū. submersi cuā in oleo succurrunt periculo quod pungēdo aiali induxerūt. nullū aial ledit scorpio carēs sāguie. et sūt quidā scorpiōes qui pariunt vndenos fetus quos mr quādoq deuorare dr̄. sed vnus qui magis ē solers scādit sup dunes mrīs vbi tutus residet a cauda et a morsu. hic genitorē interficit/ et freterne cedis vltor existit. et hoc puide facit natura/ ne pestifera pgenies nimium ppagetur (huiusq pli. lib. xij.) Dicit aūt aristo. li. vij. q scorpiones qui comedūt venenosa sunt peioris veneni. et dracones quidā comedūt scorpiones/ et illi sunt pessimi. cōtra pūcturā autem scorpionū multa sunt remedia vt pz supra li. v. de morbis et venenis.

Sus vt dicit Isi. a subigēdo ē dicta eo q terrā rostro subigit. ppter cibū. terrā eni sulcat et subuertit vt hērbus pueniat ad radices. Pli. aūt li. viij. c. li. dicit suillū pecus circa vernū equinoctium cōcipit bis in anno/ et parit. quatuor mēsibus

sīn vtero trahit. viginti filios quādoqꝫ ꝓducit. sed educare nequit/ ꝛ aliquando oīs deuorat ꝑter primū. illū magis diligit qui primo de vtero exit. quia ei magis ē naturalis/ ꝛ ei semper primo primā mamillam porrigit (vt dicit plinius solinus ꝛ aristo. libro. vi.) Est autē animal immundum ꝛ gulosum auide deuorās qđlibet fetidum ꝛ immūdum. balneum putat lutum. ꝛ reuoluendo se in loto ꝛ quiescendo impinguatur. vt dicit aristo. li. vij. ꝛ impinguat precipue in quiete. ꝛ septena pars cibi sui trāsit in pilos ꝛ in sanguinem ꝛ in consimilia. ꝛ cum parit crescit ꝛ corpus marcescit/ quia nutrimentum transit in lac vnde eius filij nutriūtur. ꝛ quando habet iuuenes magne est ferocitatis/ ꝛ pugnat ꝓ eis contra lupū. Alias ei⁹ ꝓprietates quere supra in littera. p. de porco ꝛ in littera. a. de apro.

t

Aurus est bos masculus nō castratus vt dicit Isi. ꝛ est grecū nomē sicut bos. Indicis autem tauris (vt dicit Isi. li. xij.) est color fuluus ꝛ velox ꝑnicitas. pilis in cōtrariū versis. caput circūflectit flexibilitate qua vult tergi duricia. oē telū respuūt immiti feritate qui sub arbore fic⁹ alligati omnē amittūt feritatē/ ꝛ subito mansuescūt (vt dicit Isi. li. xvij.) quere supra de ficu in littera. f. Est animal superbū ꝛ ceruicosum cuius maxima fortitudo est in collo ꝛ in cornibus ac ceruice. vnde pli. li. xviij. c. xlv. generositas tauri pꝫ in aspectu ꝛ in torua fronte/ ꝛ i auribus setosis ac in cornibus. ꝛ in ꝓcinctu dimicatione preofferentibus cuius tota cōminatio in pōribus pedibus stat. quibus in altum spergit arenam ꝛ ex tali spersione singulariter inter animalia inardescit (vt dicit idem) Aristo. vero li. ij. Taurus habet epar rotūdū simile epati bois. ꝛ pascitur solus ante tēpus coitus ꝛ amoris. ꝛ tūc vaccis se associat. vt dicit idem li. vij. ꝛ tūc contra alios fortissime pugnat. Itē in eodē. tauri ipinguant ab herbis ꝛ granis generantibus ventositatem ab extremitatibus pisaꝝ ꝛ fabaꝝ ꝛ huiusmodi. ꝛ si q̄s sciderit paꝝ coriū ꝛ cū fistula sufflādo parū cutē a carne eleuauerit/ ꝛ p⁹ ei dederit ad māducādū ipinguabitur. ꝛ ipinguat cū dulcib⁹ cibis/ sicut cū ficubus ꝛ vuis passis. Item li. viij. tauri faciūt contrariū equis/ quia nisi aq̄ fuerit frigida ꝛ pura non curant potare eam. Itē idē li. vij. ꝓpter vxores pugnant tauri ꝛ qui vincit salit super feminā. ꝛ cum debilitatus fuerit per multitudinē coitus venit vict⁹ contra eum ꝛ pugnat. ꝛ qui tūc vincit salit super feminaꝫ quasi gaudens de triūpho. ꝛ tauri vtuntur coitu post annum ꝛ forte post octo menses/ sicut ꝛ vacce. quere infra de vacca. tauri autem quādiu non sunt castrati feroces sūt ꝛ superbi. sed ablatis testiculis effemiati redduntur/ ꝛ pigri imbelles penitus ꝛ mansueti crescunt tamen corpore ꝛ impinguescūt. ꝛ aratrorum iugo mansuescunt. quere infra de vitulo castrato. Item in libro. xix. in fine dicitur ꝙ tauri habent fortiores neruos ꝛ ligamenta idest lacertos ꝙ̄ boues quia i castratis oīa corporis membra emollescunt. ꝛ in corde tauri inuenitur sepe os sicut in corde cerui. Sunt autem quidam tauri agrestes. vt dicit pli. lib. viij. c. xxij. Sunt inquit tauri atrocissimi siluestres ceteris maiores ꝛ velociores/ colore fului ꝛ oculis ceruleis. pilo in contrarium verso rictum ad aures extendētes. cornua mobilia habent que ad alterutrum in pugna mouent tergum habent durum ad modum silicis/ ita ꝙ vulnerari non possunt. feras omnes venātur. nec aliter possunt capi/ ꝙ̄ in foueis. capti semper feritate intereunt/ ꝛ pre indignatione moriuntur

t

Ragelaphus est dictus hircoceruus. a tragos quod est hircus/ ꝛ elephos quod est ceruus. Et dicit Isido. libro xij. tragelaphi a grecis sunt noīati. quidam sunt eadem specie. vt cerui. villosos habent armos vt hirci ꝛ mentum prolissis hirsitum barbis. De his autem dicit auicen. libro. ij. quedam agrestia animalia habēt cornua tortuosa vt hircoceruus q̄ tragelaph⁹ dicitur. ꝛ pedes eius habēt soleas. ꝛ corpus eius crescit ad quantitatem cerui. ꝛ sunt fortes valde ꝛ facies eorum declinant. ꝛ cornua eorum sunt sicut hinnuli.

t

Alpa est quedam bestiola ad similitudinem muris. de qua d. Isido. li. xij. ꝙ sit damnata cecitate ꝑpetua in tenebris. Est enim absqꝫ oculis. rostrum habet ad modum porci cum quo terraꝫ fodit ꝛ humum egerit ꝛ radices sub terra comedit ꝛ corrodit. solē odit ꝛ fugit. nec diu potest viuere super terram. nigram habet pellem villosam ꝛ mollem. crura breuissima ꝛ pedes latos ꝛ per digitos distinctos ad modum manus Aristo. autem dicit de talpa sic omne animal generans simile habet oculos preter talpam que non habet oculos apparentes/ sed si quis inciderit corium subtiliter inueniet interius vestigia latentium oculorum. ꝛ putauerunt aliqui ꝙ illud coriuꝫ rumpitur pre angustia quando incipit mori. ꝛ tunc incipit aperire oculos in moriendo/ que e os clausos

habuit in viuendo. Dicit ad hoc pli. libro .x. c. xlix. liquidius audiũt talpe obrute terra dẽso atq; surdo nature elemento. et si hominem audierit loquentem fugit a remotis.

Taxus est melus animal scilicet ad quantitatez vulpis cuius pellis valde est hyspida et villosa. et dicitur melota. vt dicit glo. super illud verbum circuierunt in melotis et c. hebre. xij. De hac bestia. s. de taxo siue de melota. dicit pli. lib. viij c. xxxix. est et melis quedã solertia. quãdo enĩ eos canes insequũtur/ anhelitũ et flatũ retinẽt retinẽdo cutẽ extẽdũt/ et sic morsus canũ et ictꝰ hominũ arcent. futurã preuidẽt tẽpestatẽ. et iõ sibi faciunt cauernas subterraneas diuersos exitus cõtinentes. vnde quãdo flat ventus aquilonaris obturant caudaꝝ villositate introitum aquilonarẽ et apertuz tunc dimittunt australem et econuerso. In eisdez autẽ latibulis sibi ꝓuident in pastu contra hyemẽ/ et si quñq; eis defecerit cibus/ eis ꝓ cibarijs erit somnus (vt dicit idem) Sunt enĩ de generibus animalium que in hyeme se abscõdunt et ꝓ magna parte de somno viuunt. vt supra de mure dictum est. quere supra de mure. Est quedã species taxi (vt dicit phisologus) qui abscondit cibos contra hyemẽ/ et vna cum femina colligit et roponit. et veniẽte algore hyemis timẽs masculus ne cibi collecti nimis cito deficiant feminã ab esu reprimit/ et ipsam ad saturitatẽ comedere non permittit/ que pacez simulans et quasi taxo masculo cedens / cauernam latẽter exit. et per partem oppositam latibulum intrans ignorante masculo fauces aperit/ et diu aggregatos cibos deuorat et consumit. Hec bestia vt dicit idem. vulpem odit et cum eo dimicare consueuit. sed videns vulpes ꝙ propter duriciem et eius villosam pellẽ ledere nõ potest se victum simulans fugam petit. et dũ taxus predam querit vulpes eius latibulum subintrans vrina et alijs immundicijs taxi cubiculum inficere consueuit. cuius fetorem abhorrens melus defedatum domicilium derelinquit. et aliam mansiunculam necessario sibi querit.

Tigris est bestia ad fugam velocissima ad modum sagitte. sic enim persi sagittas vocant. vt dicit Isidorus libro xij. est enim bestia varijs distincta maculis virtute et velocitate mirabilis ex cuius nomine fluuius tigris appellatur/ eo ꝙ rapidissimus sit omnium fluuiorum. tigrides eniz magna hircania gigni (huc usq; Isido.) dicitur autem hic tigris huius tigridis ꝓ bestia. sz ꝓ fluuio vo hic tigris hꝰ tigris. qre supra de fluminibus. De tigride autẽ dicit pli. tigrides hircani vndiq; ferunt/ que sunt animalia tremende velocitatis/ et maxime cognoscitur dum capitur. totus enim fetus qui semper viscosus est ab insidiante venatore rapitur. et ĩ equo velocissimo subito deducitur/ ac vbi fera spoliatis catulis vacuum cubile reperit/ fertur preceps odore ferentis catulos iuestigans. venator autem audiens fremitum insequẽtis abijcit vnum catulum/ quem illa tollit/ et ad suum latibulum morsu ducit/ quo reposito in cubili/ concito cursu iterum redit. interim raptor cum residuis nauem scandit/ et illa irritata et frustrata fentate ꝓ nullo vltra seuit (vt dicit plinius libro viij. c. xix.) masculus autem de fetu penitus non curat. v dicit idem qui autem omnes catulos deferre cupit pericula magna in itinere derelinquit. que mater insequens in via inuenit in eis se intuens de sua imagine filios esse credit. circa autem suã vmbram detenta/ et circa filiorum extractionẽ de vitro occupata dat raptori spaciuz fugiendi/ et sic per vmbram decipitur/ ne raptorem pro catulorum liberatione vlterius prosequatur.

Tinea vt dicit Isidorus est vestimentorum vermis dicta/ eo ꝙ teneat et eo vsq; vestibus insideat quousq; corrodit. et ex vestiuz corruptione gignitur/ quãdo. s. vestis aliquãdiu in aere grosso comprimitur. nec vento perfunditur. et ĩ puro aere libere nullatenus explicatur. Insensibiliter autem panni superficiem consumit. et cum sit sensibile animal infra panni substantiam se occultat. ꝙ vix vnq; videri oculis se ꝑmittit. amara et odorifera tinee fugiunt. ad vestes respersas talibus de facili non accedunt. et ideo folia lauri/ cipressi/ et cedri/ et huiusmodi posita in cistulis vestes ibi repositas et libros corrumpi a tineis non permittunt. vt dicit constan. Est autem quedam scabies capitis que ꝓpter suam tenacitatem et adherentiã tinea est dicta. De qua quere supra lib. v. vbi agitur de capitis infirmitate.

Teredones vocant greci lignoruz vermes/ eo ꝙ terendo edant. vt dicit Isi. li. xij. ex humore autem corrupto in arboribus derelicto/ sub corticibus arboꝝ et in medullis generantur. maxime autem in arboribus generantur/ quando ĩportuno tp̃e arbores resecantur/ vel plãtãt

vt dicit idez. et hoc est in plenilunio potissime quando humiditas que lunari virtute cū cor poribus tunc habundat non digeritur ꝓpter eius superfluitatem non regitur a natura. et iō necesse est vt talis superfluitas corrūpatur/ ac in vermes et in putretudinem cōuertatur. que re supra de effectu lune li. vi. teredo itaqꝫ ligni vermiculus est in substātia mollissimus. et ta/ mē corrodit et cōminuit durissima ligna/ et sub tiliorem puluerem ꝙ posset lima vna facere. quere infra de vermiculo.

t Estudo est animal sic dictū. eo ꝙ tegmine teste sit opertū. in camere modum. vt dicit Isi. li. xij. et sunt quatuor genera. s. terrestres. maritime. lutarie s. i paludib⁹ viuētes et fluuiales et trādūt aliqꝫ ꝙ etiam est incredibile tardius ire nauigium te/ studinis pedem dextrū deferens. vt dicit Isi. li. xij. De testudine autem quere supra in litte/ ra. l. de lima.

t Ortuca inter testudines compu/ tatur/ eo ꝙ īter testas durissimas clauditur/ inter quas se recolligit quando ab aliquo molestatur. Est autē eius duplex species. s. fluuialis et terrestris. fluuia/ lis aūt tortuca mortifera est et venenosa. terre/ stris vero que habitat in domib⁹ vel in siluis mūda est et cōmestibilis. Est tamē horribilis ī aspectu et deformis. ponit autem oua vt gal lina/ sed pallidiora et minora. Est autem aīal quadrupes habēs pedes paruos sicut rana et caput paruum sicut serpens/ et testas duras diuersis macul' deformatas carnes vero eius que habitat in nemoribus sunt medicinales et sunt virtutis resumptiue. vnde valēt ethicis ptisicis et consumptis. De tortuca autem ma/ rina dicit aristo. li. viij. tortuca inquit marina comedit omnia et eius orificium est fortius oī ori cuiuslibet aīalis. qm̄ si acceperit lapidē in suo ore frangit eum. et exit ad ripaz et pascitur herbis/ et cum reuertitur intra aquam ascēdit et natat/ ita ꝙ desiccatur dorsi superficies a so le/ qm̄ illi non leue ē ꝙ in aqua ꝓfundet. Itē libro. xiij. animal habens squamam plumaz aut corticem non habet vesicam ꝓp ter pauci tatem potus quia superfluitas potus transit in plumas/ et alia/ ꝓp ter tortucaz qm̄ pulmo tortuce maxime est carnosus. sanguineus si/ milis pulmōi vacce et pulmo tortuce siluestris est maior ꝙ̄ debet esse. qm̄ corpus eius conti/ netur in testa spissa. et ꝓpter hoc non dissolui tur/ nisi in carne tantum. et propter hoc fuit in tortuca vesica/ vt reciperet superfluitatez sicut vas et valde parua est. vesica enim est in omni bus animalibus habentibus pulmonem sā/ guinem et ideo sola tortaca inter animalia ha bentia duros cortices habet vesicam et renes

v Acca tauri est femina dicta quasi boacca (vt dicit Isido. li. xij.) Est aūt aīal lasciuū et luxuriosū. qꝛ vt d. ari. li. vi. vacce post annū mouentur ad coi/ tū et forte post octo menses et tēpus īpregnati onis vacce est per nouem menses. et part⁹ erit in decimo. et vacce coitus assimilātur maribus et efficiūtur siluestres ita ꝙ nō possunt eas do mare pastores. et desideriū vaccaꝝ manifesta tur per tumorem vnguiū/ et suos mugitus cō/ tinuos qm̄ vacce mugiūt cōtra coitū et saliunt super tauros et sequitur ipsos et cum eis stant Item in eodē dicit in fine. dicunt hoīes ꝙ tē pus impregnatiōis caꝝ est. x. mensiū. et si an/ te hoc tēpus pariatur fetus non viuet. nec sue vngule cōplebuntur. et in maiori parte pariet vnū et forte duos. et femine viuūt in maiori p te. xv. annis. et mares similiter. sed qū castrant efficiuntur fortiores et viuunt. xx. annis. et p⁹ partū habet lac bonū. ante autē nihil habet et si habuerit nihil aut paꝝ valet. et cū primo co agulatur lac vacce efficitur sicut lapis. hoc au tem ei accidit cuz miscetur aque. vacca vnius anni raro se miscet tauro nisi post annū. et qū vacce multotiens impregnantur et faciūt plu res filios signum est (scd'm ꝙ putant homies ꝙ in hyeme multa pluuia erit. Item in grege viuunt/ et si a grege recesserint sepe pereūt. qm̄ a bestijs comeduntur. Item omnium anima lium sunt voces fortiores et grossiores in ma sculis exceptis vaccis que vocem habent ma sculis grossiorem. Item vt dicit idē. vacca cor nua habet fortia et grossiora et magis nodosa ꝙ̄ masculus. non tamen ita magna. sed si cale fiant possunt flecti in omnem partem. et quā/ do infirmantur in pedibus est eis medicina si inter cornua oleo et pice et alijs medicamini bus inungantur. Item dicit idem ꝙ vacce di ligunt bibere aquam claram. turbidā vix aut nunqꝫ̄ bibunt. et eis accidit podagra/ et ex hac infirmitate moriunt. et signuz est quando sub mittunt aures suas et non comedunt(vt dicit idem)vacca impinguata iugum abijcit cui ē consueta minus pasta optime est subiecta. in fimo ꝓprio iacens īpinguescit. et quāto plus a labore ei parcitur/ tanto torpet amplius et pigrescit. pūcta testo idest musca bouina/ cau daz erigit et miro modo insaniens per cāpos circuit et discurrit.

Vacca aliquādo ē agrestis. de quā dicit auice. & etiā aristo. Est inquit vacca in terra partorū habens crines in collo sicut equi. & est corpus eius ad quātitatē cerui. vnde a multis equiceruus vocat. & talis vacca caret cornibus & abitat in mōtanis & est siluestris & hz pulchros oculos & sūt acuti visus / & quādoqz habent cornua vacce huiusmodi. sed sunt parua ad modū hinnuli & sūt curuata versus tergū / sicut cornua capri & in corde eius inuenit os sicut in corde cerui & cameli. & illud os quādo icalescit / & sāguis titillādo mouet cordis neruos. & est cā excitās aial ad modū leticie & exultatiōis. vnde ex tali titillatōe quasi subito se erigit caput mouet salit velocius & discurrit. Item dicit aristo. li. viij. aialia inquit que nō possūt habere iuuamēta a cornibus habent iuuamēta alia a natura. sicut dedit velocitatē ceruis & agrestibus vaccis que cornua habent incuruata. & nō possunt ꝓpter magnitudinez defendere totū corpus. & ꝓpter hoc dedit natura agresti vacce aliud iuuamentū. s. eiectionē stercoris quo exurit canes qui ex vicino sibi nimium appropinquant. alij etiā canes qui stercora taliū vaccarū inueniūt circa ipoꝝ odorē se occupāt / quousqz imbelles bestie fugiāt periculū & euadūt De hoc quere supra in littera. b. de boue & de bubalo qui est bos agrestis.

Vitulus a virore etatis est dictus vt dicit Isi. li. xij. nā stati quādo nascitur a virtute ꝓpria ad querenda matris vbera erigitur & lauat. mřis vberib⁹ statim reficitur & lactatur. mřis lingua ab oī imūdicia ɔtracta ex vtero abstergit & purgatur nascitur ei sicut & equo i frōte pustula quedaz nigra quā magi fore amoris asserūt incētiuuz hāc pustulā mř stati āputat & detrūcat. nec eū admittit ad vbera nisi predictū virus auferat & prescindat. Idē d. aristo. de equa & de eius pullo. similiter auice. quere supra in lra. e. de equa. Vitulus mřez diligit & eius mugitū sequitur & cognoscit. vbera que suggit fronte excutit / & sic vberiorē lactis effusionē a mře qrit lacte satiatus salit hilaris & discurrit. saliendo aūt a mřis vestigijs nō discedit. Simile dicit aristo. li. viij. ꝙ vituli castrātur post vnū ānū & si nō castrentur illo tpe erūt parui. & ē castratio vituloꝝ scđm hūc modū. ꝓsternūtur vituli i terra. & sciditur coriū & exprimūtur / alias expellūtur testiculi. & erigūtur eoꝝ radices ad superius / & eoꝝ nerui. & ligatur scissura quousqz exeat sanguis extra. & si acādit apostēa cremahūt testiculū abscisū / & ponūt cinerē sup apostema / & sic loc⁹ sana. Est aūt in mari qđā bestia habens similitudinē vituli / ꝓpter qđ vitulus marinus nūcupatur. hec parit i terra more pecudū. canū more coit / nūqz pant plus ꝙ duos. educat mānis fetū nō āte sextū diez aliās nō āte. xi. diez. ducit fetus ad mare / sz deinceps assuefacit eos ad natādū. difficulter interficiūtur capite illeso. mugiūt sicut vituli, ꝓpter qđ vituli nūcupātur. voce & vultu populū salutāt cū maxia disciplina. nullū aīal grauiori somno pmitur. pennis qbus i mari vtūt humi vice pedū serpunt. pelles habent hirsutas & crinitas sicut vituli / q detracte sensū equorꝫ retinent. sempqz maris estu recedente inhorrescūt. dextre eius pinnule vi soniferā dicūt iesse / somnosqz ꝓuocat si suppōatur capiti (huc usqz pli. li. viij. c. xij.

Vrsus ē vocatus / eo ꝙ suo format fet⁹ quasi orsus. vt dicit Isi. lib. xij. nā aiūt eos informes generare ptus / & quādā carnem nasci quā mř lābendo membra componit vnde est illud. Sic format lingua fetū quez ꝓtulit vrsa &c. sz hoc inmaturitas partus facit. deniqz. xxx. die generat vnde euenit ꝙ pcipitata fecūditas iformis pcreet. Ursorū caput ē inualidū. vis maxia i brachijs & i lūbis. vñ interdū erecti insistūt. vt dicit Isi. li. xij. in. c. de bestijs. vel dr vrsus ab vrgendo / qz fortiter vrget ac strigit quē apprehendit. De vrsia dicit pli. li. viij. c. xxxvij. vrsorū inquit coitus in inicio hyemis. nec vulgari quadrupedū more coeūt / sz ābobus cubātibus & ɔpleris recedūt deide abinuicē & itrāt specus sepati in quo pariūt. xxx. die & nō plures ꝙ. v. sūt fetus cādidi / & iformis caro paꝝ maior ꝙ sūt mures sine oculis & sine pilo. vngues tamē ꝓminent. hūc lābendo paulatim figurāt / nec vident hoīes quicqz rari⁹ ꝙ vrsos coeuntes vel parientes. iō mares qdragenis diebus latent. femine quaternis mensibus latibula sua edificāt cū ramis & frōdibus. & sūt penetrabilia imbribus / qz molli frōde ɔtecta pmo. hi diebus bis septenis tā graui somno opprimunt vt nec vulnerib⁹ valeāt excitari. tūc pinguescūt miro mō et sunt eius adipes apti ɔtra ꝓfluxū capilloꝝ. post hos dies resident ac poꝝ pdaꝝ fructu viuūt. fetus frigentes opprimendo ad pectus fouent / et cubāt sup eos sicut volucres. Mirū autez est dictu qđ credit theophrastus. s. vrsoꝝ carnes tūc tpis coactas crescere si seruent. nec inuenitur aliquod tūc cibi in alueo vestigiū / nisi modicū de humore. circa cor aūt hz tūc sanguinis puas guttas / et nihil oīno in reliquo corpe inueniri pōt. ut

vere ꝓcedūt/ ⁊ tūc masculi sūt pingues. cuius
rei cā ē occulta/ precipue cū tūc tpis nec cibo
nec sōno sunt saginati ꝑterq̄ dieb⁹ his septe/
nis. Exeūtes aūt specū quādā herbā querūt
quā comedūt/ vt laxent ventrē quē tūc hūt cō/
strictū. oculi eoꝝ tūc hebetati. ⁊ iō tunc maxie
expetūt fauos apū/ vt os vulneratū pūcturis
apū sanguinolādo releuet grauedinē ⁊ dolo
rē. caput hȝ debile qd̄ ē fortissimū in leōe. ⁊ iō
si vrgēte vi qñq̄ d̄ rupe se p̄cipitēt. collapsi su
ꝑ arenā de facili moriūtur. cerebrū vt dicunt
hūt venenosū. ⁊ iō eoꝝ capita qñ occidūtur i
spectaculis ꝯburūtur/ ne gustātes aliqui d̄ ce
rebro in vrsinā rabiē ꝯuertātur. pugnāt ꝯ̄ tau
ros/ ⁊ auersi rapiūt ore ipsos pedibusq̄ oib⁹
cornib⁹ eoꝝ suspēsi pōdere deijciūt. ⁊ tūc mo/
ñēdo eos dilaniāt ⁊ occidūt. nec alicui aialiū
iest tāta solertia ad maleficia/ sicut visis (huc
usq̄ pli. li. viij. c. xxxvij) De vrso aūt dicit aris.
li. vi. vrsus iquit comedit oīa indifferēter. co/
medit .n. fructus qñ ascēdit arbores. ⁊ frāgit
alucaria ⁊ comedit mel ⁊ ifestāt apes oculos
eius/ ⁊ pūgūt liguā eius/ ⁊ quādoq̄ fugiunt
ipm. ⁊ comedit cācros ⁊ formicas ꝑꝑ medici/
nā. ⁊ comedit carnes ꝑꝑ eius magnā fortitu/
dinē. ⁊ pugnat cū ceruis ⁊ porcis agrestib⁹ ⁊
cū canib⁹ ⁊ cū tauris/ ⁊ ꝓsternit eos. ⁊ vadit
erectus ꝯ̄ eos ⁊ tenet manibus cornua eoꝝ ⁊
sepe vincit eos. Est aūt aial ipatiēs/ iracūdū
volēs se vindicare de oibus q̄ tāgūt eū. ⁊ iō si
aliquē ꝑcutiētē se iuaserit si ali⁹ eū tetigerit/ di
mittit p̄mū ⁊ stati iuadit scd̄ȝ/ ⁊ si tertius stati
cū leserit dimittit p̄mū ⁊ scd̄ȝ/ ⁊ mox tertiū i/
surgit. ⁊ qñ capit̄ peluis ardētis aspectu exce/
cat̄. catenis colligat̄. ludere cōpellit̄. ⁊ ꝑ vbe/
ra domesticat̄. aial ēt ē instabile ⁊ multū iquie
tū. vñ tota die circuit stipitē ad quē vinculis al
ligat̄. pedes suos suggit ⁊ lābit/ ⁊ in eoꝝ suc/
co delectatur. Miro mō scit scādere sup arbo
res vsq̄ ad altissimas ipaꝝ arboꝝ sūmitates
Solēt aūt mellificare apes in arboribus ꝯca
uis/ q̄ꝝ fauos dep̄hēdēs vrsus ꝑ odorē ascen
dit vsq̄ ad locū mellis ⁊ faciens vnguibus i
arbore aꝑturā/ extrahit mel ⁊ comedit. ⁊ ex cō
suetudine frequēter qñ esurit ad locū redit. qd̄
attēdēs venator circa arbores pedem sudes ⁊
palos acutissimos vndiq̄ circūfigit. aū aꝑtu/
rā vero malleū valde pōderosū cū reste suspē/
dit. veniēs itaq̄ vrsus esuriēs/ ⁊ mel extrahere
cupiēs ꝑ malleū ipedit̄/ sȝ pede malleū a se ꝓ
ijcit. sȝ rediēs malleus ipȝ ad aures tāgit/ sup
quo idignatus fortius a se malleū eijcit q̄ ipe
tuosius rediēs acrius ipȝ ferit ⁊ tā diu ꝯ̄ trucā
siue malleū ꝯtēdit sic quousq̄ ex frequēti ictu

caput quod hȝ debile deficit. ⁊ cadēs infer⁹
sup palos ꝓpria stulticia se occidit. Istū mo
dū venādi vrsos narrat theophrastus. ⁊ istuȝ
eūdeȝ modū a venatoribus vrsoꝝ in germa/
nicis partibus intellexi.

Ursa aūt bestia ē seuissima/ ⁊ ma/
xime qñ catuli sut rapiunt̄ naȝ illi
cura ē de salute filioꝝ. iō eos diligētius lābit
lactat/ ⁊ nutrit. ⁊ circa eis nocentes sepe ꝓ vi/
ribus se oppōit. imp̄gnata a masculo se diui
dit. ⁊ vsq̄ ad filioꝝ informationē vlterius nō
accedit (vt idē dicit) in tpe luxurie se abscōdit
⁊ videri amoris tpe erubescit. Masculi autē
eis tūc tpis ꝑcūt ⁊ voluptatis gr̄a eis ifra ꝑt⁹
tpa ñ accedūt (vt dicit aris. ⁊ pli. ⁊ auicē) Itē
pli. li. x. c. lxxiij. vrsi inq̄t nō lābūt potū vt be/
stie habētes serratos dētes nec sorbeūt vt hū/
tes ꝯtinuos sicut oues ⁊ homines. sed aquā
morsu vorant.

Ulpes ē dicta q̄i volupes. ē eniȝ
volubilis pedibus ⁊ nūq̄ rectis
itineribus sȝ tortuosis āfractibus incedit. frau
dulēter aial insidijs decipiēs. Nā dū non ha
buerit escā mortuū se fingit. sicq̄ aues descen
dētes quasi ad cadauer rapit ⁊ deuorat ⁊ trās
glutit (vt dicit Isi.) vulpes sēꝑ claudicat. nā
crura eius dextra breuiora sūt q̄ sinistra. pellē
hȝ multū villosā/ calidā ⁊ pilosā. caudaȝ ma
gnā quā dū canis rapere putat dētes ⁊ os pi
lis replet ⁊ obturat. Cōtra taxū ꝓ māsiōibus
pugnat/ ⁊ ipsius foueā vrina ⁊ stercore pollu
it ⁊ defedat ⁊ sic de ipso nō violētia sed dolo
⁊ fraudulētia triūphat. foueas ⁊ loca subterra
nea ībitat ⁊ frequētat. aialia domestica plus
q̄ siluestria rapit ⁊ deuorat. Et vt dicit aris. li.
viij. ceruus ē amicus vulpis/ ⁊ ꝓpter hoc pu
gnat ꝯtra melū. i. ꝯtra taxū ⁊ ipm iuuat. natu
rale ē odiū inter vulpeculā ⁊ melū siue taxum
quē sepe supat vulpes dolo potius q̄ virtute
Est aūt aial vorax ⁊ gulosū. ⁊ iō generat fili/
os cecos sicut leo ⁊ lupus. ⁊. d. aris. li. vi. naȝ
vt dicit soli. i oibus facientibus filios incōple
tos cā ē gulositas/ q̄r si expectaret natura vsq̄
ad ꝯplemētū suggēdo iterficerēt mr̄eȝ. ⁊ ideo
natura facit fetus nasci āte ꝯpletionē ne nimis
expectādo planā formationeȝ auiditate nimia
nutrimēti iterimerēt mr̄es suas. vt. d. idē aial
siquidē ē fetidū ⁊ corruptū/ ⁊ loca reddit steri
lia ⁊ corrupta vbi morari cōtinue ꝯsueuit. vē
trē ⁊ guttur albū ⁊ delicatū/ et caudā et tergū
hȝ rufū. anhelitū hȝ fetidū/ ⁊ morsū aliquātu
lū venenosū (vt. d. pli.) quādo eū isequūt̄ ca
nes iter crura recolligit caudā. ⁊ quādo videt
se non posse euadere in cauda villosa vrinam

recolligit/ quā sup̄ canes iḡm insequēs, p̄ijcit ꝛ diffūdit. eius fetorē abhorrens canū multitudo aliquātulū ei cedūt. domesticū ꝛ domitū in necessitate se fingit. s; noctu vel oportunitate alia siluas petit. ꝛ quāuis multū sit in se versutus ꝛ maliciosus/ in multis tn̄ ē vtilis ꝑm exercitiū medicie. vt. d. idē li. xxviij. c. viij. adeps. n. eius ꝛ medulle multū dicunt valere cōtra neruoꝝ cōtractionē sāguinis et diureticus dr̄ eē. vn̄ multū valere credit ad lapidē in vesica ꝛ renū fractionē. alias pōit ibi pli. d' virtute vulpiū magnoꝝ opiniōes/ de q̄bus n̄ curo facere mētionē. dicit tn̄ ꝙ si quis linguā vulpis habuerit i anulo vel i armilla talis n̄ patiet (vt dr̄ ꝑm magos) caliginē oculorum.

V Ermis ē aial qd̄ de carnib' sepe ꝛ herbis nascit. sepe aūt de olerib' ꝓcreat. aliqn̄ ex sola hū oꝝ corruptōe. aliqn̄ ex sexuū ɔmixtiōe. vt p; i tortucis ꝛ scorpiōibus/ ꝛ lacertis (vt dicit Isi. li. xij) dr̄ aūt v̄mis q̄i v̄tēs/ vel q̄i v̄rēs q: i mltas ptes se v̄tit/ vel q: v̄rit. i. ad ptes oppositas se trahit. nō. n. sicut serpētes squamaꝝ nisibus vermis repit/ sed i diuersas ptes corpusculū suū trahit. vt d. Isi. In vere tamē de latebris vermes exeūt. ꝛ iō forsā vermes a verno exitu nomē sumūt. vt. d. idē. Sūt aūt v̄miū mlte diffe sicut dicit idē. nā quidā sūt aquatici. ꝛ quidā terrestres/ ꝛ illoꝝ quidam sūt in herbis ꝛ oleribus vt eruce ꝛ ɔsimiles. quidā i arborib' vt teredones. ꝛ quidā i vestib'. vt tinee. ꝛ quidā i carnibus vt madōes/ qui ex corrupta hūiditate i carnibus putridis generātur. q̄dā i aialibus vt lūbrici/ ꝛ astrides i visceribus. sirōes i naribus. pediculi ꝛ lēdes i capitibus q̄ oēs ex hūorib' corruptis i aialiū corpibus iteri' vel exterius generāt. Sūt ꝛ alij vermes terre lōgi ꝛ rotōdi/ molles ꝛ lubrici/ ac lūbrici terre quos i terra venāt talpe/ ꝛ quib' pisces i aq̄s capiūtur. quādo hami talib' vermib' inescāt. ꝛ. d. cōstā.) ꝙ tales v̄mes valēt ɔtra spasmū ꝛ ɔtractionē neruoꝝ. valēt et̄ ɔ̄ morsū serpētis ꝛ ictū scorpiōis. ꝛ iter v̄mes quidā sūt qui oīno carēt pedib'/ vt colubri ꝛ serpentes. ꝛ quidā sūt qui multos habēt pedes vt sextupedes ꝛ quidā sūt valde p̄niciosi ꝛ nature hoīs inimici/ vt serpētes ꝛ ceteri venenosi. ꝛ sūt quidā anulosi corpis q̄ nō habēt neruos nec ossa nec spinas/ nec cartilagies/ nec sāguinē. ꝛ oēs tales si i oleo tingūtur moriūtur. i aceto v̄o reuiuiscūt. vt. d. aris. ꝛ pli. ꝛ sūt q̄dā vermes q̄ generāt ꝛ generāt ꝛ q̄dā q̄ generāt ꝛ nō generāt vt salamādre. ꝛ i talib' nō ē sex'. his ꝛ mult̄ alijs modis vermes tam maiores ꝙ̄ minores variantur.

V Ermiculus ē v̄mis modic' a verme diminutiue dictus/ quales solēt i lignis ꝛ fructib' īueniri. sicut dauid. ij. re. xxiij. tenerrimo ligni v̄miculo cōparatur/ q̄ teredo vel trebala dr̄. q̄ cū sit natura mollis lignū durissimū pforat/ imo nihil ē durius eo dū tāgit. nihil molli' dū tāgitur. vt d. glo. ibi. v̄mis igitur p̄cipue terrestris nascit ex hūo ꝛ folijs/ ex fructib' ꝛ lignis. finita hyeme, pcedit de viscerib' terre t̄pe verno. salsa cauet ꝛ fugit. ꝛ aromatibus ꝛ amaris ɔdita nō tāgit vestes. s. lineas nō rodit sicut tinea. laneam vestē destruit ꝛ cōsumit. ꝛ marie illas vestes laneas ɔsumit v̄mis quaꝝ carnes tetigit dens lupin'. nā lana ouis deuorate a lupis tineas generat ꝛ pediculos. vt. d. aristo. li. viij ꝛ pli. li. x. vilis ꝛ mollis ē v̄miculus ꝛ rotūd' subtilia ꝛ gracilia sūt ei' extrēa ꝛ media grossiora. occulte mordet arborē ꝛ cōsumit/ plus ore ꝙ̄ pedib' se trahit. vilis ē flexibilis ꝛ exāguis. in oibus vermib' ē sensus tact' ꝛ gust' (vt. d. pli. li. xi. c. lxxi.) vnde pcepto sonitu vl' strepitu latescūt. iter sapores discernūt. amara eni ꝛ salsa refugiūt vermes ꝛ dulcia appetūt ac suggūt. vnde dētibus alij p̄dantur. alij vnguibus ꝛ rostro ad necessitatē rapiūt alij acumine excauāt. alij suggūt/ lambūt/ sorbēt/ vomūt. mādūt nec mior ē varietas i pedū ministerio vt rapiāt/ distrahāt/ p̄māt/ pōderāt. terras fodere non cessant. vt. d. pli. ibidem. s. li. xi. c. lxxi.

V Ipera est genus serpētis veneno si. d' qua dicit (Isi. li. xij.) vipera est dicta/ eo ꝙ vi pariat. nā cū vēter eius ad partū igemuerit catuli nō expectātes maturā nature solutionē corrosis ei' lateribus cū matris interitu ꝛ corrūpūtur. Dr̄ aūt ꝙ masculus suo ore inserto in os vipere semē expuat. illa autem ex voluptate libidinis i rabiem versa caput maris presandit. itaq; fit vt parens vterq; pereat masculus dum coit femina dum parit/ Ex vipera fiunt pastilli. qui trocisci tyriaci nominantur/ ex quibus fit tyriaca. idest remedium contra venenum. De viperis dicit (Plinius lib. viij. c. xl.) vipera sola inter serpentes in terre cauernis se abscondit. alij autem omnes in cauis saxoru; aut arborum se occultant. fame; sustinet diutissime in forti hyeme inter terre viscera se recolligit. ꝛ prius euomito veneno vsq; aduens tempora ibi dormit. cum autem calore solis pori terre aperiuntur/ vipera expgefacta egreditur de cauernis/ ꝛ quia visus eius ex longa mora cō

tractit in tenebris caliginem. feniculi radices vel herbas querit. ꝛ eius succo oculos linit hebetatos/ ꝛ sic herbe gustu oculos acuit/ vt visũ recipet quē amisit. Est aũt tyrus spēs vipe maxime venenositatis. de quo dicit ansl.li.vij tyrus ē sicut ꝛ techea.i.cocodrillus latet i hyeme. sed post expoliat coriũ/ qđ ē intra oculos suos ita ꝙ ille qui nō cognoscit hoc accidens putat ꝙ ille sit cecus. Deide aufert coriũ capitis totaliter vno die ꝛ sua expoliatio est sicut exitus est embrionis/ ꝛ sic renouetur qñ deponit senectutē. Itē in eodem inuenitur in fenice tyrus quidã quē serpētes magni fugiũt/ quãuis sit paruus. ꝛ sunt pili sup͛a totũ corp᷒ suũ. ꝛ quãdo mordet aliquid putrescunt oīa q̃ sunt in circuitu morsus statĩ ꝛ inuenit̄ vnus paruus tyrus in iudea. ꝛ morsus eius est ita fortis ꝙ nō inuenitur cōtra ip̃3 medicina. De vipera.n.dicit ambro.in exame. oīũ serpentũ nequissimũ est genus vipe/ que cũ cupiditatē assũpserit coeũdi murenule reqr̃it copulã ꝓgrediturq3 ad litus aque vbi credit murenulã latitare. sibilo aũt euocat vipera murenulã ꝛ ꝓuocat ad ãplexũ. que vocata statĩ adest vipera aũt vidēs eã ad copulã preparã totũ venenũ suũ euomit ꝛ ad ãplexũ murenule se p̄parat. cōpleto vero cōcubitu vipera venenũ quod euomerat iter̃ haurit ꝛ resumit. ꝛ sic cũ veneno resũpto reuertit̄ ad cauernã vipa isup vt dicit pli.li.xxix.c.i. lapidē quēdã deglutit quod percipiētes syri viperã caute apeniũt/ ꝛ lapidē assumũt/ ꝛ eo vtunt̄ cōtra venenũ. Itē ibidē quē draco vel aspis/ vulnerat caput vipere appositũ vulneri sanat. ꝛ ecōuerso/ quē vipera pungit caro aspidis attrahendo venenum vipere sanare consueuit.

Finit liber.xviij.

Incipit liber.xix.
De coloribus ꝛ eorum proprietatibus.

Escriptis proprietatibus rerũ spiritualium ꝛ corporalium tam simpliciũ ꝙ ꝯmixtarũ ꝑut ad manus nostras peruenire potuerunt. nunc postremo de quibusdã accidentibus corporalium rer̃ substantiam cōcomitantibus/ cooperante nobis diuina grã est hic attendendum. primo de colore. scđo de odore. tertio de sapore. vltimo de liquore. Calor est dictus vt dicit Ysi.li.xviij. eo ꝙ colore ignis vel claritate solis est perfectus. vel color a colando est dictus/ eo ꝙ colantur colores ad hoc vt sũme subtilitatis sint ꝛ intime puritatis. Colores aũt aut nascũtur aut fiũt. De his quere infra in fine de coloribus. Est autem color scđm aristo.in libro de sensu ꝛ sensato. extremitas perspicui in corpore determinato. est enim color sicut in subiecto in rei corporalis visibilis superficie terminata. Cernimus tres colorum differentias quas color recipit ex natura mixtionis elementorum ꝛ dominio in corpore composito. vnde dicit ꝙ color mixto perspicuo ꝛ dyaphono per actualē vnionem lucis radiantis/ super ipsum terminabile ꝛ perspicui corporis superficiem vi sui representatur. ꝛ ꝓpter hoc dicit aristote. i ij. de anima. ꝙ color est motiuus vel immutatiuus visus scđm actum lucidi nam lux ē act᷒ ꝛ perfectio lucidi seu perspicui. naturam eius coloris in corpore mixto ex alicuius elementi dominio essentialiter existentis ꝓducit lux ad actum immutationis visus. quãuis enim color naturaliter ꝛ essentialiter sit in mixto/ non tamen habet potentiam manifestandi se nisi per lucem super ipsius superficiem actualiter radiantem. vnde color ad sui manifestationē semper indiget luce sed non econuerso. qꝛ lux ad sui manifestationem non indiget colore/ sicut color indiget luce actualiter existente vt luce mediante coloris qualitas visus organo imprimatur. ꝛ ideo posuerunt aliqui ꝙ ratio visibilis radicaliter ꝛ formaliter ē in luce. quia ipsa sublata rei colorate qualitas visui nō apparet. habet autem color actualem essentiam in tenebris. vt dicit cōmen.in.ij.li. de anima. de immutatione visus ꝛ coloris. Non.n.cãt

lux colorem cum i sua actualitate ex dominio elementi sit in mixto. sed lux extrinseca diffusa super colorem ꝛ super medium/ disponit ipm medium dando ei formam per quaȝ possit recipere speciem coloris. ꝛ ideo per lucem fit dispositiue immutatio in medio per quod defertur coloris differentia ad organum visus/ vbi fit iudiciuȝ de colore. ꝛ ideo in tenebris remanēt colores in sue essentie actualitate/ sicut expresse dicit cōmen. ꝓpter quod auctor perspectiue li. i. c. vltimo. dicit ꝙ lux non exigitur ad visionem coloꝝ/ nisi altera duarum causaruȝ aut quia sine luce non extendūtur forme colorum in aere/ aut quia si tunc extenduntur non operantur in visum nisi per luceȝ. vnde ad existentiam coloris lux non exigitur sed tantū ad eius manifestationem. ꝛ quāuis non manifestetur in tenebris color/ ꝓpter hoc non erit superfluus vel occisus. cum semper perficiat suam naturam ꝛ subiectum. ꝛ ꝙ non videtur in tenebris non est ex defectu coloris/ sed potius ex defectu a parte recipientis/ eo ꝙ non habeat dispositionem quam oportet ipsum habere. Si igitur alicubi dicunt auctores colorem non esse in actu sine luce intelligendum est de actu manifestandi quo ad visuȝ/ non de actu existendi. Ornat itaqꝫ lux extrinseca colores/ ꝛ decorat ꝛ ipsos prius existentes in esse specifico visui manifestat/ non tamen primitꝰ eos causat. ꝛ hoc intelligo de luce infusa extrinsecus super res. nam virtus lucis celestis ad interiora rerum inuisibiliter penetrans cooperātibus quatuor elementorum qualitatibus colores ꝓcreat atqꝫ causat. ꝛ sic generatos ꝛ existentes in esse specifico superueniens lux visibilis clarificat. nobilitat ꝛ oculis manifestat.

Est autem perspicuuȝ bene terminatum materia coloris ꝛ hoc est solum vel maxime humiduȝ quoniam siccum ꝛ terreum inquantum non est ꝑspicuum. Siccum vero igneum non descēdit de spera sua/ neqꝫ hic inferius inuenitur/ quoniam sola forma ignis generatur de potentia alicuius elementi ex quo mixtum debet cōstitui. vt patet in libro de generatiōe. Illud igitꝛ perspicuum habet tres differentias materiales. quia aut est materia subtilis/ aut est grossa/ aut mediocris. Si mediocris tunc est humidum aque multum humidans super siccū terreum ꝛ super humidum aereū deficiens ab humiditate aerea. vel erit aereum multum alteratum per siccum terreum/ ita tamen ꝙ excedat grossiciem. Si autem est subtile sic est humidum alteratum ad naturam aeris/ siue humidum alteratum aereum. Si autem est grossum tunc est alteratum ad grossiciem ꝛ siccitatem terre./ ita ꝙ excedit mediocritatem.

Materia igitur colorꝭ perspicui aut erit sicca per dominium vel humida per dominium/ vel mediocriter sicca ꝛ humida. Si vero dominetur siccitas in materia/ si est tunc actio calidi per dominium generabitur albedo/ quia calidum rarefacit ꝛ disgregat partes materie/ ꝛ subtiliat ac generat claritatem ꝛ perspicuum. ꝛ secūdū hoc dicit aristo. libro de animalibus. xix. ꝙ generatur albedo ex paucitate humoris in materia sicca per dominium calidi agentis ꝛ subtiliantis. sicut patet in calce ꝛ ossibus combustis ꝛ alijs consimilibus. Si vero agat in materia sicca dominans frigiditas/ tunc generatur nigredo quoniam constringit partes materie sicce ꝛ congregat ac opilat substantiam rei ꝛ condensat ac obscurat. obscuritas autem est priuatio non solum lucis/ verum etiaȝ coloris/ quemadmodum claritas est differentia coloris sicut lucis quoniam est conditio visibilis simpliciter ꝛ tunc magis terminatur sic/ cum ꝙ exigebatur ad generationeȝ albedinis ꝛ sic iducitur color niger. Si vero sit humida materia tunc a calido dominante generatꝛ nigredo/ quia calidum adurit partes humidas ꝛ consumit humidum quod exalat in fumum nigrum/ vt patet in lignis viridibus ꝛ humidis/ de quorū extremis exit humor niger quādo exuritur. vnde dicit aristo. in libro methe. vstibilia sunt que habent in poris humorem debilem qui non potest resistere calori ignis/ nec tamen statim suffocat sed potius alit ignē vnde patet ꝙ humiduȝ est potissimū in quod agit ignis/ ꝛ id humidum causa ē nigredinis per caloris actionem. quia calor agens exalare facit subtile terreum ꝛ humidum aquosum ꝛ euaporare aerem ꝛ remanet quod est terreū atqꝫ grossum. propter quod oportet necessario vt nigredo generetur (dicit enim aristote. libro methe. iiij.) ꝙ natura terrestres subtilis/ ꝛ claritas aque/ ꝛ natura aeris faciūt albedinem in argento viuo. ꝛ ideo opposita istoruȝ inducunt nigredinem in sicco derelicto ex actione calidi i humido. ꝛ sic dicit aristo. li. xix. ꝙ nigredo generatꝛ in oculo ꝓpter multitudineȝ

humidi. nam calor naturalis agens in humidum terminando / et digerendo / et exsiccando in fine nigredinem derelinquit.

f Si vero sit in materia humida et in illud vincat dominans frigiditas tunc albedo generatur. vt apparet in niue et pruina / et in canicie / et in humoribus fleumaticis. Quamuis enim frigus aggreget humidum / non tamen sicut siccum. humiduz etenim cum sit perspicuum / magis est aptum natuz ad nobile esse coloris. Preterea humidum compressum paratur ad spersionem / et partium separationem. Sic autem non est de sicco. propter quod magis paratur quamuis per compressionem ad receptionem claritatis et apertionem quam sit siccum. et ideo potest melius frigidum generare album in humido quam in sicco. et sic est intelligendum quod dicit aristo. lib. xix. quod albedo generatur ex aere vaporoso. idest declinante ad humiditatem aqueam / et hoc propter frigidi actionem. quod vero dicit commē. quod albedo generatur ex igne claro admixto cum elemento valde dyaphano / intelligendum est de claritate que per transumptionem albedo sepius ab aristo. nuncupatur. secundum quod albedo dicitur generari in nubibus ex refulgentia radiorum in eis si tenues fuerint atque rare. et sic etiam flamma aliquando apparet alba quando materia aeris est subtilis in qua radiat vapor ignis. et talis albedo non est propria sed potius transumptiua. possemus tamen extendere verbum commentatoris quod dicit hoc de igne ratione perspicui quod est materia propria albedinis / non ratione sue actionis. vnde hoc quod dicit debet intelligi de igne qui debet esse materia coloris et non de efficiente extra. et secundum hoc intelligitur materialiter non effectiue neque formaliter.

f Sunt autem inter albedinem et nigredinem multi gradus intermedij secundum intensionem dominij tam qualitatum actiuarum quam passiuarum / secundum esse debilius et fortius multipliciter et secundum multos gradus. quia quanto plus dominatur siccitas / tanto in maiori difficultate subtiliatur / et rarificatur / et elucidatur. et sic difficilius fit perspicuum et per consequens albedo eo quod siccum est densum ac solidum inquantum huiusmodi et obscurum. quanto vero dominium sicci fuerit minus et calidi maius fuerit dominium / tanto melius et citius poterit albedo inde generari. similiter quando siccitas fuerit maior et frigiditas intensior / tanto magis generabitur nigredo et partium compactione et extensione obscuritatis et priuatione claritatis et superfluitate terminationis perspicui. similiter est de humido / quanto enim maius fuerit dominium humidi proportionabilis combustioni dummodo sit dominium calidi / tanto maior erit fumus ex calido et denigratio. quanto vero dominium humidi fit maius dummodo sit dominium frigidi proportionaliter crescens erit similiter intensio albedinis. Si vero fuerit dominium humidi magnum et parum de dominio calidi remittetur nigredo. Similiter si sit dominium humidi magnum vel dominiuz calidi paruum vel frigidi paruum remittetur albedo. Si vero fuerit dominiuz humidi aliquantulum dominiuz calidi magis nigredo magna poterit generari. quandoque tamen calidum generat albedinem in humido. vt patet in albumine oui cocti / et quandoque agens in lignis viridibus et humidis reliquit cineres albos post finalem terminuz sue actionis / sed tamen non est vera illa albedo / quoniam semper apparet in ea vestigium perspicui male terminati ad modum superficiei cristalli clari. et hoc apparet si scindatur / licet non protendatur hec perspicuitas per medium corporis perueletate simpliciter actuali et completa vnde patet quod non est vera albedo vnde illa albedo derelinquitur ibi propter debilitatem caloris agentis / ita quod vincit frigiditas intrinseca et innata. Est etiaz albumen oui coctum album. quia non tangitur ab igne propter testam. quod si immediate tangeret vtique in ipso nigredinem generaret. agens insuper calor in humidum primo generat nigredinem et fumum. et vincens humiditatem inducit siccitatem in materia in quaz agit. et sic in illa inducta siccitate facit nouam transmutationem et generat nouum colorem subtiliatione sicci. et licet calidum aggreget homogenea propter quod condensat et obscurat tamen siccum habet aliquid sibi annexum de humido ratione cuius potest disgregare. et licet in principio congreget ratione dominij tamen post aggregationem ipsum aggregatuz subtiliat / quia eius operatio specialis est subtiliare materiam in quam agit dummodo sit sicca. quod dico propter hoc quod aliquando agit in humidum et exaltat illud. frigidum vero non ordinatur ad rarefaciendum / sed stat in ipso actu condensandi tanquam in actu principali quia aggregat tam homogenea quam ethrogenea.

f Si vero sit actio calidi et frigidi mediocriter concurrens in materia sicca / tunc generabitur color medius

necessario quia calidum subtiliabit in generationem albedinis. frigidū vero econtrario aggregabit eam in generationē nigredinis. Cū ergo in quolibet puncto simul agant equaliter/ oportet ꝙ inducat in quolibet puncto simul albedinem ⁊ nigredinem. quare oportet ꝙ fiat color cōpositus ex eis. ⁊ iste color plus debet habere de nigredine. quia siccum min⁹ se habet ad album q̄ ad nigrum ꝓpter priuationem perspicui ⁊ obscuritatem innatam. ⁊ plus se habet ad aggregationem ⁊ innate aggregationis conseruationem q̄ ad subtiliationem/ ⁊ rarificationē. Si vero concurrant mediocriter in materia humida per dominium/ similiter generabitur color medius/ qui habebit plus de albo q̄ de nigro. quoniam humidum per dominium ratiōe perspicui puri magis se habet ad album q̄ ad nigrum. ⁊ respectu agentis frigidi facilius se habet q̄ respectu calidi. quoniam calidum agit in humidū exalando ⁊ consumendo. frigidum vero solū modo conseruando illud in sui natura per viā consolidationis ⁊ compactionis. Si vero sit materia mediocris tunc erit semper color medius. Si ergo sit in tali materia actio calidi ꝑ dominium tunc quia potest facilius humidū transmutari in nigredinem/ q̄ siccum in albedinem generabitur color plus habens de nigredine sicut patet quando humidum ⁊ siccū diuidūtur ab inuicem/ citius generat calor colorem nigrū in humidis ⁊ in viridibus lignis q̄ in lapidibus combustis in quibus calx generatur ⁊ consimilia. Si vero fiat actio frigidi per dominium/ in materia mediocri oportet colorem esse medium compositum magis ex albedīe. qm̄ hūidū magis se hꝫ ad albedinē q̄ siccū ad nigredinē/ siue ad aliquē colorē eo ꝙ ī humido ē materia perspicui que est propria materia coloris. In sicco autem non inq̄tum huiusmodi. Respectu vero agentis saltē vno modo est humidum magis obediens sibi quod bene possibile est propter priuatōeꝫ soliditatis ⁊ duriciei cuiusdam naturalis que est in sicco. licet enim siccum de se sit natum cōgregari/ tamen non ita bne est cōgregabile sicut humidum/ vt patet in lapide cuius lꝫ substantia sit compacta/ non tamen facile recipit maiorem compressionem a causa agente. Videmus enim in multis ꝙ frigiduꝫ de facili ꝓducit albedinem. vt patet in niue. quod nō tātum apparet exemplariter quando agit in materia sicca. si vero ꝯcurrant mediocriter fiet medium necessario quod erit eque distans ab extremis. si enim quando est dominium solū ex parte agentis vel solum ꝑ parte materie accidit color compositus ex altero magis ⁊ ex altero minus. sed quando equantur tam agentia q̄ patientia erit color se habens equaliter/ vt patet ex predictis. ⁊ ita erunt due extremitates ⁊ quinq̄ medij. nec videtur ꝙ pluribus mōis possint medij esse distincti sc̄dm speciem sicut declaratum est per istam diffinitionem diuisā ꝓpositam per membra nec superflua nec diminuta. Aristo. etiam testatur ꝙ tantum sint quinq̄ medij colores/ quorū numerus ⁊ sufficientia potest accipi predicto modo. ⁊ etiam ex combinatione albi ⁊ nigri ad eorum generationem/ eo ꝙ si nigrum ⁊ album concurrāt equaliter ad compositionē coloris medij tūc erit color eque distans inter extremos vt rubedo. Inter album vero ⁊ rubeum non possunt esse nisi duo. vnus magis appropinquabit albo ⁊ alius magis nigro rubeo. Inter rubeum vero ⁊ nigrum erunt similiter duo. vnus magis conueniens cum rubeo albo. ⁊ alius magis cum nigro. ⁊ ita plures non possunt esse ītermedij. quoniam inter album ⁊ rubeuꝫ nō potest esse aliquod eque distans simpliciter/ quia eque distātia simpliciter habet respectū ad extremos. sed talis si poneret̄ haberet tres quartas albedīs ⁊ vnaꝫ nigredinis. qm̄ medietas rubedīs est ex vna q̄rta albedīs ⁊ vna q̄rta nigredīs. eodē mō non erit eque distans simpliciter inter nigrum ⁊ rubeū. quare oportet ꝙ haberet tres quartas nigredinis ⁊ vnaꝫ albedinis. ⁊ sic esset tantum equedistantia secundum quid ⁊ sc̄dm apparentiam ⁊ nō simpliciter secundum veritatem

b Os autem colores quinq̄ intermedios nominat aristo. primum vocans glaucum. secundum puniceum. idest citrinum. tertium rubeum. quartū purpureum. quintum viridem. ita ꝙ inter album ⁊ rubeum erit glaucus a parte albi puniceus a parte rubei. Inter nigrum autem ⁊ rubeum purpureus a parte rubei. ⁊ viridis a parte nigri. hec nomina alio modo vocātur ī greco. vt kianus /purpure⁹/ karapos / glaucus. sed de nominibus grecis non est vis/ sed nomina latinorum attenduntur. ⁊ ratio dictorum patere potest. quoniam glaucus magis habet de albedine q̄ de nigredine ⁊ rubedine. ⁊ talis color ponitur in folijs cadētibus ī hyeme vel autumno. Purpureus vero ⁊ puniceus circundant rubedineꝫ. qꝛ vterq̄ habet

plus de rubedine q̄ albedie vel nigredine. sȝ puniceus ē magis remotus a nigredie q̄ pur pureus. vt vult aristo. in. ij. de somno ⁊ vigilia. vbi loquitur de corruptione istorum in nigredinem vbi ponit puniceum per purpureū modum declinare in nigredineȝ. ⁊ ideo oportet vt purpureum sit inter rubedinem ⁊ nigredinem. ⁊ puniceus inter albedinem ⁊ nigredinem. Ex quibus omnibus sequitur q̄ viridis debet poni cum nigredine. Ex quo patȝ ratio ⁊ ordinationis ipsorum quinqȝ coloruȝ intermedioruȝ scd̄m aristo.

Sunt autem qui ponunt lucem eē de substantia coloris. ⁊ illi dicūt q̄ color est lux incorporata perspicua. habet aūt perspicuum differentias istas. aut enim perspicuum est purum separatum a terrestreitate. aut est impurum cum terrestreitatis admixtione. Lux autem consideratur quadripharie. quia aut est lux clara vel obscura vł ē pauca vel ē mł'ta. nec dico lucē magnā p̄ subiectum magnū diffusā sȝ sicut d̄ luce v̄tuali d̄r q̄ i p̄ūcto colligit̄ lux multa. vt quando opponitur speculū cōcauuȝ soli. ⁊ lux cadens super totam speculi superficiem in centruȝ spere speculi reflectitur cuius lucis collectio speculū inflāmat ⁊ citissime ꝯbustibile generat. vnde cū fungus vel stupa vel aliud inflāmabile opponitur subito accenditur ⁊ ignitur. Si igitur fuerit lux clara ⁊ multa in puro perspicuo albedo generatur. nam albedo est color qui ex luce multa ⁊ clara in puro perspicuo generatur (vt dicit albuma.) Si vero fuerit lux pauca ⁊ obscura in perspicuo obscuro nigredo necessario generatur. ⁊ iste sermo explanat sermoneȝ aristo. ⁊ auerrois. qui ponit nigredinē priuationē claritatis ⁊ albedinē habitū siue formaȝ. ⁊ scd̄m hunc sermonem patet q̄ sunt septē colores. ab albedine versus nigredinē paulati accedētes. similiter septē erunt ꝓximi nigredini a nigredine versus albedineȝ ꝓcedentes / donec fiat occursus alicuius septē coloꝝ quibus ab albedine ad nigredinē descēdit̄. ⁊ hoc patet. cū. n. albedinis essentiā tria constituūt. scȝ lucis claritas / ⁊ ei9 multitudo ac perspicui puritas duobus amotis pōt eē remissio. Erit igitur p̄ hūc modū triū coloꝝ generatio / ⁊ quolibet triū solo remanente duoꝝ reliquoꝝ erit remissio. ⁊ sic ab albedine erūt septē coloꝝ immediate ꝓductiones vel ꝓgressiones. Similiter a nigredine versus albedinem septem sunt colores. ⁊ sic erunt scd̄m istā consideratione. xvi colores duo principales. s. albedo ⁊ nigredo ⁊ xiiij. collaterales. septē hinc per intensionē ab albo ad nigrū descēdētes. ⁊ septē illic a nigredine per remissionem ad albedinem ascendentes in medio in idem cōcurrētes. In quolibet autem coloꝝ medioꝝum sūt gradus quasi infiniti scd̄m intensioneȝ ⁊ remissionem maiorem vel minorem prout extrema se protendunt. Recollige igitur breuiter ex predictis q̄ color est proprietas siue qualitas derelicta in supficie corporis perspicui ex natura commixtionis elementarium qualitatum concurrentiū in mixto que mediante luce visui actualiter p̄sentatur. nam sine luce media / color organuȝ visus actualiter nō immutat. color tamen per se est visibilis (vt dicit aristo. ij. de anima. Nō est autem ex defectu sui / sed potius ex defectu ⁊ impotentia organi q̄ color sine actuali lucis presentia non videtur. ⁊ ideo pictagorici vocauerūt colorem epiphaniam scilicet supra apparitionem / eo q̄ sit extremitas corporis perspicui terminati vel in ei9 extremitate ⁊ ibi magis proprie est. eadē tamen natura coloris est intus ⁊ extra / vt patet in albumine oui / ⁊ i fracturis vitri colorati. vt dicitur in libro de sensu ⁊ sensato. c. vij. Sunt tamen multa que sūt vnius coloris in extremo extrinseco ⁊ in intimali termino. ⁊ alterius intrinsecis in medicalilio. vt patet in pipere nigro ⁊ in pomogranato. Multa enim colorant rei superficiem que non penetrant ad interiora. vt patet in picturis. pannus etiaȝ rubeus tingit aque extremitatem quando ei suppōitur. vnde patet q̄ color perspicui extremitas est. vt dicitur in libro de sensu ⁊ sensato. capi. vij. Item sicut in corpore perspicuo non terminato / vt in aere presentia luminis facit actu luciduȝ / absentia vero tenebrosum / sic in corpore terminato presētia lucis facit coloratum scilicet album / ⁊ ei9 absentia nigrum ⁊ tenebrosum / ita tamen q̄ non omninō absit lumen. vt dicitur in libro d̄ sensu ⁊ sensato. ca. viij. vnde verus color est in corpore terminato perspicuo. in corpore vero non terminato non est verus color sed quasi color. vt dicitur in libro eo. Item fit generatio colorum medioruȝ scd̄m suas differentias scd̄m diuersitatem proportionum. vt si fuerit in sexquialtera proportione vel in quarta proportione vel scd̄m alteras. Si autem secūdū proportionem ⁊ secūdū inherentiam ⁊ dyaphanum fit iterum proportionalis nihil assumunt vt pȝ in ꝯsonātijs vt ibidē. capi. viij. b. Item fit generatio scd̄m proportionē colorū

consonante quando sunt delectabiles. quia quanto erunt magis ꝓportionabiles tanto sunt delectabiliores. vt dicitur ibidem. Item scd̄m aliorum opinionem generatio colorum mediorum fit per suppositionem colorum extremorum adinuicem vt manifestioris sup minus manifestum. vt patet in picturis. sicut sol videtur per se albus sed per interpositionē nubis videtur esse alterius coloris vt dicit ibidem. c. viij. Item apparitiones colorum non fiunt per discursiones radiorū ab oculo sed potius fiūt per cōtinuam multiplicationē coloris in medio vel subitā eius dilatationē ad oculū cū sensus fiat per contractum. vt ibidē dicitur. c. x. alias. c. iiij. g. Item colores aque distantes positi a longe distantibus apparere possunt medij colores cum tamen non sint quia nulla pars rei sub extremo colore videri potest vt patet in pāno diuersi coloris. vt ibidem dicitur. c. viij. d. Item medij colores generantur scd̄m similitudinem generatiōis mixtorum cum miscibilibus. quia mixtionē miscibilium per transmutationem in formaꝫ per mixti sequitur mixtio colorum vt sicut i extremis corporibus generatur medium / sic ex extremis coloribus medius color generatur. vt ibidem dicitur. c. viij. Item omnis color generatur per albedinem ꝛ nigredinem que videtur potius esse priuatio albi ꝙ color. vt obscuritas est priuatio lucis. vt dicitur libro. x. metha. c. iij. b. Item vnitatem coloris in specie non oportet ꝙ sequitur vnitas nature. vt dicit al. in differentia. g. Item effectus coloris est inmutare visum scd̄m actum lucidi. nā per lucidum color educitur de potentia ad actum vt actualiter inmutet organum visus vt apprehendat speciem colorati ꝛ iudicet de re visa. Item color medius bene ꝓportionatus delectat visum ꝛ confortat / extremus vero color debilitat visum ꝛ contristat vt dicit aristo. nam intensa albedo disgregat spiritum visibilem ꝛ dissoluit oculum ꝛ lacrimare facit sed nigredo nimis intensa aggregando spiritum ꝛ cōdensando / visuꝫ repercutit ꝛ obtundit vt patet in diu inclusis i locis tenebrosis qui subito inducti ad lucem parum aut nihil vident Item color rei colorate naturam ꝛ ꝯplexionē indicat. nam albedo ꝛ colores albi i corporibus congelatis non sunt nisi in substantia frigida. ꝛ nigri econtrario. quia frigus albificat substantiaꝫ humidam ꝛ denigrat siccam. Calor vero denigrat humidam ꝛ albificat siccaꝫ vt dicit aristote. ꝛ auicenna) ꝛ ideo albedo q̄ filia est frigiditatis indicat dominiuꝫ fleumatis ꝛ frigidi ꝛ humidi humoris. Nigredo signum est melancolie dispositionis ꝛ sicca humoris in corpore dominantis. Quādoq; est tamen signum adustiōis nimie adurentis humores ꝛ in melancoliam innaturalem immutantis. sicut post dicetur. Item rerum intrinsecas qualitates / color extrinsecus manifestat. nam vt dicit auicenna. color est qualitas que perficitur a luce. Est enim color lux existens in potentia in corpore tenebroso migrans i actū per lucidum superueniens ab exteriori. ꝛ hoc patet sic. Quodlibet enim corpus permixtuꝫ habet aliquid de igne in potentia ꝛ per igneꝫ habet de lucido cum ipse ignis sit lucidus a natura. sed illud lucidum velatur a partibus tenebrosis. vnde solum est in potētia / sicut caliditas sulphuris vel piperis. vnde sicut eorum caliditas potentionalis non migrat in actum nisi per consimilem qualitatem actualē extrinsecus interiori comparatam / sic lux po'tentionalis in permixto tenebroso nō migrat in actum nisi per aduentum luminis exterioris. Calor itaq; apparens extrinsecus intensionem vel remissionem declarat ignis latitantis potentia in permixto. ꝛ scd̄m hoc de eius actione ꝛ virtute iudicatur. Item coloris proportionabilis varietas intuentis aspectū ad sui admirationem ꝛ intuitum naturaliter excitat (vt dicit plinius libro viij. ꝛ auicēna.) vnde dicit ꝙ quelibet bestia quantumcūq; seua varietatem coloris ꝛ pulchritudinem admiratur in pantera. Item cuiuslibet hominis faciem color maxime pulchrificat vel deformat nam color ordinatus ꝛ suauis complexio est forma pulchritudinis / quando membrorum dispositioni debite correspondet (vt dicit auicenna) vnde dicit augustinus / pulchritudo ē elegans corporis habitudo cum coloris suauitate. ꝛ econtrario / color confusus ꝛ incompositus euidēs est in corpore turpitudo. Itē color passiones / ꝛ accidentia anime preconisat. subitus enim pallor ꝛ discoloratio index est timoris. nam reuocato colore ad interiora corporis superficies depauperatur a sanguine ꝛ sic per consequens discoloratur. sic subitus rubor in facie est signum verecundie / siue iracundie ꝛ furoris. ꝛ hoc accidit propter calorem petentem exteriora ꝛ cutis superficiem rubificantem ꝛ defendere ab illata verecundia vel iniuria cupientem. Item color materiam suam seu subiectum terminat perficit ꝛ informat. quia si color in subiecto non esset

qualis foret rei substantia visui nō appareret Item color materie superficiem ornat/ ⁊ eius deformitatē palliat ⁊ occultat. vnde color cō positus inter extremos medi⁹ in superficie cor poris ordinate superpositus deformitatis ac cidentaliter vel naturaliter in materia dereli/ cte est operculum vt dicit auicenna. Item co/ lor luci se cōformat ⁊ velut filia matri se eius actui configurat. vnde cum intensa luce color acuitur ⁊ accenditur/ ⁊ cum remissa remittitur ⁊ hebetatur.

Fit autem in corporibus colorū mutatio multiplici d' causa vt pa tet in fructibus ⁊ graminibus ⁊ i alijs nascentibus. nam primo nascuntur fru/ ctus virides. vt p; in vuis ⁊ in moris deinde rubescunt/ tādē pallescūt vel nigrescūt. ⁊ illi⁹ coloris varietas accidit ex varietate coloris na turalis vel solaris/ vario modo fruct⁹ substā/ tiam decoquentis ⁊ digerantis. primo enim caloris actio est debilis ⁊ lenta insufficiēs dis soluere ⁊ ratificare partes terrestres. ⁊ ideo in eaꝝ superficie apparet color viridis indige/ stus scilicet ac terrestris sed paulatim vigora/ tur color naturalis per adminiculum caloris solaris. ⁊ ideo fortius digerit ⁊ ꝓpter eius in tensionem colorem rubeum in fructus super/ ficie derelinquit. ⁊ tandem completo fructu ⁊ maturo ⁊ humore pontico ac terrestri perfecte digesto ex adustione color niger i superficie ge neratur. nam calor predominans super terre/ stritatē ipsam dissoluit ⁊ decoquit ⁊ digerit/ ⁊ quantū est necesse in substātiā fructus accipit ⁊ conuertit. quod vero reliquū est vel cōsumit vel a se repellēs ad extremas ptes ducit ⁊ trās mittit. ⁊ talis reiecta fumositas cū sit terrestris superficiem inficit ⁊ nigredinis vel glaucitatꝭ vestigiū in fructus superficie generat ⁊ relinqͭt (sicut dr̄ super libro vegetabiliū in cōmento) nā tales colores ex se actionē ⁊ naturā frigidi tatis pretendētes/ sepius etiā in rebus calidis simis generantur ex eadē causa. s. ex calore in/ terius dominante fumositates terrestres vel a queas ad extrinseca repellēte. vt dicit alfre. su/ per libro aris. de vegetabilibus ⁊ plantis. In rebus etiam sensibilibus fit coloris mutatio/ nunc in cute/ nunc in oculis/ nunc in pilis nūc i vngue. nā color cutis fit duobus modis/ vt dicitur in iohānicio. aut fit ab interioribus aut ab exterioribus aliquando fitꝫ ab humoribus aliquando ab anime passionibus. ab interio ribus itaqꝫ mutatur color in cute. aliquando per humores calidos/ aliquādo per frigidos nam contingit humores calidos tam compo sitos ꝙ simplices frigefieri. ⁊ etiam frigidos vel infrigidatos calefieri. ⁊ scd'm hoc solet i cu te color variari. nam quando frigidi humores calefiunt/ albus color mutatur in citrini tatē vel in ruborē. quando vero calidus frigescit color rubeus mu tatur in albedinem vel pal/ lorem. ⁊ sic de alijs intelligendum est. Item ab interioribus anime passiōibus mutatur co lor. nā rubicūd⁹ fit pallid⁹ ex augustia q: i tio re vel tiore cor stringitur/ ⁊ calor ab exterori/ bus ad iteriora reuocatur. ⁊ ideo exteriora pa lescunt. Similiter pallidus fit rubeus ex ira/ quia in ira cor dilatatur ⁊ extenditur ad vidi/ cte appetitum. vnde ⁊ calor subito ⁊ impetuo se ab interioribus ad exteriora cōmouetur vn de ⁊ calefit sanguis intercutaneus ⁊ exinde ru bor subito generatur. ab interioribus etiā fit color niger in mauris ⁊ albidus in alamanis nam mauritanea que est regio in ethiopia ca/ lidissima/ in qua propter colorem continuum sanguis aduritur itercutaneus/ ⁊ denigratur sic adustus a cuius denigrati sanguinis diffu sione iter cutem ⁊ carnem omnia membra ge/ neraliter denigrantur. vnde primus ethiopiā inhabitans denigratus sic est/ sed postea coo perante colore solis et cōtaminatōe primi illi us habitatoris vicium in posteris propaga/ uit. ꝙ ex nigro patre et consimili matre nigri generaliter nascerētur. sed hoc solum hab; lo cum vbi solis adustio continue afficit generā tes. et ideo in regionibus temperatis et ad fri giditatem declinantibus/ ethiopes generant in colore filios tēperatos vt dicit macro. et eti am aristo. et auicen. Econtrario vero scoti et alamani frigidas regiones inhabitant. et iō frigiditate poros exterius cōstringente calor ad interiora reuocatur. et ideo exterioris partꝭ corporum supficies dealbatur. hec narrat oīa cōmentator sup. 10. ide; tangit aristo. Itē mu tatur color cutis et maxime hominis multis alijs de causis. quandoqꝫ propter complexio nis malignitatem vt patet in melancolicis ꝓ pter nimiam ⁊ superexcedentem caliditatē/ vt est videre in colericis qui citrini sunt coloris propter solis calorem ⁊ aeris siccitatem. vt pa tet in itinerantibus ⁊ i nautis propter humo rum corruptorum intercutaneorum expansibi litatem/ vt contingit in morphea ⁊ in lepra. ꝓ pter opilationem epatis vel fellis distempera tā qualitatē vt accidit i ictericia q̄ ē caloris na turalis i sordidū ⁊ viciosū colorē trāsmutatio vt. d. cōstā. Itē pp cutis ꝯtaminatiōe; vt p; post variolas ⁊ cicatrices varias vel vsturas

Consideratur etiam color in pilis ⁊ in capillis. nam secundum qualitatem fumorū a corpore resolutorum variatur color capillorum. nam ex fleumate fiunt albi. ex sanguine ruffi: ex naturali melancolia glauci ex colera adusta fiunt nigri. ex defectu etiam coloris naturalis fiunt cani. vt patet etiam in senibus. ⁊ quando canus color incipit in radicibus capillorū accidit ex fleumate habundante. quando vero ab extremis incipit/ signum est ꝙ accidit ex defectu coloris naturalis. quere supra in tractatu de capillis.

Attenditur postea color in oculis nam vt dicit Iohan. colores oculoꝝ sūt quatuor. s. niger / subalb⁹ varius ⁊ glaucus. Diuersitas autem colorum istorū accidit ex spiritibus visibilis claritate vel obscuritate/ vel ex cristallini humoris paucitate/ vel ꝓfunditate/ vel ex albuginei humoris superfluitate vel turbatōe/ vel ex vuee tunice humoris indigentia vel supfluitate. naꝫ si humor cristallinus fuerit paucus in quātitate vel lateat intrinsecus ⁊ albugineus humor deficiat vel ꝑturbetur habundat humor tunice vuee/ istis omnibus concurrentibus vel aliquibus ipsoꝝ niger color in oculo generatur. Subalbidus vero ex causis fit ꝯtrarijs. glaucus vero ⁊ varius accidit ex mixtione reꝝ que faciūt albedineꝫ ⁊ nigredinem. In glaucitate aliquātulū nigredo in varietate albedo aliquātulū plus habūdat. sꝫ de his quere supra ī tractatu oculoꝝ. Color etiā in vnguibus denotatur. nā eoꝝ color esse dꝫ subalbidus specularis ⁊ perspicuus/ quandoꝗ aūt mutatur iste color in liuiditateꝫ vel aliū mixtū coloreꝫ ⁊ tunc diuersas pretendit passiones. vt patet supra in tractatu de vnguibus.

Nunc de coloribus in ꝑticulari dicendum est. ⁊ primo de albedine que videtur mediorū coloꝝ esse ꝑcipuū fundamentū. Est aūt albedo color ex luce clara ⁊ multa in puro ꝑspicuo generata (vt dicit algazel) vnde quanto materia perspicui est purior ⁊ lux clarior tanto albedo erit intensior ⁊ nigro impermixtior. Est igitur cā materialis albedinis perspicuū puꝝ ab omni terrestri feculentia impermixtū. nunc siccum nūc humidū. causa vero effectiua est/ vel calidū vel frigidum. nā materia si fuerit sicca ꝑ dominium ⁊ color agens in ipsam fuerit ꝑ dominiū generabitur tunc albedo ꝓpter rarefactionem ⁊ subtiliationem partiū materie ac clarificationem vi caloris. vt patet ī cōbusto osse/ ⁊ in calce. Si vero fuerit materia substātialiter humida ⁊ in illa dominās frigiditas generatū erit albū vt patet in niue ⁊ pruina. generatur aūt albedo ex aere vaporoso declinante ad humiditatem aqueam (vt dicit aristo. li. xix. de animalibus) ⁊ hoc per frigidi actōeꝫ. naꝫ frigus albificat humidā materiā ⁊ denigrat siccam. calor vero humidaꝫ denigrat ⁊ siccā dealbat Item albedo generatur ex rarefactione/ aeris vt pꝫ ī spuma. ⁊ iō aque calide generāt pilos albos quia albedo est ex aere vaporali retento in membris. ⁊ ideo quia albedo est ex aere calido ⁊ vaporabili/ ideo animalia sūt alba sub ventre. vt dicit aristo. libro animaliuꝫ. xix. diffusiuam autem habet virtutem respectu visus ⁊ spiritus sensibilis disgregatiuaꝫ. ⁊ ideo si fuerit nimis intensa/ corrumpit visum ⁊ facit oculos lacrimari/ sed est omnium colorum incrementum. In nullo enim melius fundatur colores medij ꝗ in albo. ⁊ quanto album est intensius quod substernitur/ tanto adheret fortius color qui superinducitur ⁊ linitur siue rubedo fuerit siue nigredo. Ad albedinem vero pertinent candor/ albor/ pallor/ liuor/ siue flauor. flauum enim ⁊ liuidum idem sunt secundum vnam significationem. vt dicit aris. in capitulo de sapore. ⁊ dicit ꝙ liuidum ē flauum quia sequitur naturam albi. Multas alias species assignant media circa album. vt est color equeus / lacteus. harapos idest albidus vel subpallidus. ⁊ variantur ſm diuersas materias tenues vel grossas in quibus radicantur. vt patet in lib. ysa. theophili ꝯ constan. egyptij de vrinis. Candor est albedo intensa multum habens in se lucis in forma ⁊ puri perspicuitatis in materia. nam fulgor lucidi pure ꝑspicui supficiē īformās ⁊ ꝑficiēs ⁊ iuuētis aspectū sine orgāi lesiōe imutās. ⁊ cū quadā suauitate ad sui intuitum excitans oculum alliciens candor nuncupatur. Illud eniꝫ dicitur candor quod primo potest sine corruptione sensus ab albedine per actum lucidi ab oculo comprehendi. nam albedo que consistit in extremo a sensu non videtur. subterfugit enim sensus iudicium quia nulla res sub extremo colore videri potest. Sunt enim colores extremi inuisibiles secundum se propter sui puritatem vt dicitur in libro de sensu ⁊ sensato. c. viij. quod ergo primo subiacet sensui de albedine dꝫ candor.

c Olor flauus qui ꝛ glauc⁹ dī generatur ex albedine minus intēsa accedēte aliquātulū ad rubedinē ꝛ generatur scđm auicē. in materia tēperata nō simpliciter sed respectu viridis coloris. nā vt dicit idē viridis color in plātis mutatur in glaucū in autūno. qñ. n. in folijs ē multa materia hūida magis ꝙ glauci materia ꝛ grossa / paulatim per actionē calidi consumitur. nec tñ oīno destruitur vel destituitur a calore eleuāte materiā lꝫ frigus dominetur. frigus vero dominās in materia medíocri generat mediū colorē necessario. ꝛ qꝛ pōt melius transmutare humiditatē ꝙ siccitatē. iō generat colorē mediuꝫ hñs de albo magis / cuiusmodi ē glaucus. vt dicit cōmenta. supra li. aristo. de plantis in fine. iō inquit quedā arbores virides in estate palescūt in hyeme vt buxus. hꝫ enim buxus viscosum humorē. In radice aūt multā hꝫ liquidā humiditatē / ꝛ iō nō cadūt folia. sed adueniente calore, ꝓuocatur humor ad exteriora qui tactus caliditate fit viridis. sed veniente frigiditate repercutitur humor ꝛ habūdat siccitas ꝛ fit color glauc⁹. vnde respectu coloris viridis in quo ē plus de materia dicit glaucum habere materiam temperatam.

c Olor pallidus ex eisdē causis generatur frigiditas tñ minus ē itēsa ꝛ plus accidit albedo ad nigredinē ꝛ generatur in materia grossiore. Est igitur pallor color medius ab albedine incipiēs ꝛ degenerās in nigredinē. generatur ēt accidētaliter ex timore / sollicitudine nimia ꝛ labore ꝛ ex causis alijs quibus color ad iteriora reducitur ꝛ corpis superficieꝫ ꝓpter sanguinis depauperationē palescit ꝛ discoloratur. vt ē videre in nimis dormientibus ꝛ sōniculosis / ꝛ in hoībus amorosis / qui pre amoris magnitudie estuātes dilatati cordis spiritus euaporant / ꝓpter quoꝝ nutrimentū ꝛ restaurationē natura colorē ab exterioribus ad interiora reuocat ꝛ sic supficiē cutis per subtractionē calidi sanguinis discolorat (iuxta illud) Palleat oīs amās hic ē color aptus amāti. eadē de cā macerati de fame vel imoderato exercitio ꝛ labore pp ꝯsūptōꝫ calidi sāguis expallescūt.

r Ubeus color ē color medi⁹ ab extremis nigredinis ꝛ albedinis eq̄distās qui i supficie corpis perspicui resaltat p icorpationē clari luminis ignei atꝗ puri / ad cuius generationē cōcurrūt materie pspicuitas / ignei luminis claritas / ꝛ albedinis atꝗ nigredinis cōcors mediocritas. tñ ꝓpter igeā igneā ptes mixti pspicuas dilatātem ꝛ rarificātē ac subtiliantē / maiorē hꝫ in trāsfluentia ꝯformitatē cū albo ꝙ nigro. ꝛ iō intense rubeū ad modū lucidi disgregat visuꝫ nec aggregat sicut nigꝝ / ꝓpter qđ pānoꝝ venditores pānos rubeos suspēdūt ante lucē / vt videtes alios pānos coloratos ꝓpter rubedinē spm̄ visibilē disgregātē minus valeāt colorū discernere veritatē. pretēdit aūt generaliter rubedo dominiū calidi in pmixto quāuis aliqñ inueniatur supficialiter i naturaliter frigido vt ē videre in rosa q̄ naturaliter siue subāliter frigida ē ꝛ sicca. sed qꝛ subtilissime ē subē / inatus color quē habet ex ꝯpositōe fugiēs dominiū frigidi / petit exteriora que iuēiēs subtilia ꝛ abilia ad imutādū / transmutat ea supficialiter i colorem rubeū q̄ actiōi ignis potissime similatur.

c Olor croceus / puniceus / ꝛ citrinus / differunt paꝝ nisi scđm remissionē albedinis ꝛ nigredinis i tēsiōis aliquātulā admixtionē / ꝛ scđꝫ aliquātulā intēsionē caloris ꝛ frigiditatis remissionē. scđm aūt ꝙ calor talis in materia subtiliori ac magis perspicua radicatur magis rutilat ꝛ apparet. secūdū vero ꝙ materia ē magis terrestris ac grossa minus claret. talis aūt color ꝛ intensioneꝫ signat caloris tēpati ꝛ nō excedētis quātū ē de significatiōe coloris. scđm varias tamen substantie dispositiones varias pretēdit sanitatis vel morbi significatiōes ꝛ diuersas corporis habitudines ꝛ complexiones. (vt patet in libro ysa. de vrinis) naꝫ citrinus color adiūctus cum substantia tenui in vrina iuuenis colerice cōplexionis pretendit ipsum sanum in flegmatico aut melancolico signare potest varias infirmitates (vt dicit egidi⁹ versus finem in tractatu đ vrinis. c. xiij. vbi dicit Est multis tenuis citrina referta figuris. Flegmaticum iuuenum vel quem niger afficit humor. Condemnat tricheo duplicā ꝛc. Itē vn⁹ ꝛ idem color diuersa ꝛ ad diuersa signat / secūdum diuersitatem substantie cui copulatur.

c Olor croceus plus tingit liquores ꝛ humores ꝙ citrin⁹. ꝛ signat caloris intentionem ꝛ distemperantiam sanguinis in epate / p colere admixtionem. vt patet in ictericis / quorum vrina est crocea in spuma ꝛ oculi sunt crocei / ꝛ cutis feda ꝛ citrina. aues autem calidissime complexionis ꝛ colerice. vt aues prede / extrema habēt colorata / vt pedes atꝗ rostra. quod accidit ex superhabundantia colerici fumi ꝛ calidi quem reijcit natura ad extrema / propter

quod colorantur sic. Quere de hoc supra i li. de morbis. c. de ictericia.

C Olor mineus idēq; coccinus ac vermiculus / rubedini ppiquus et affinis rutilans et resplendens q̄si ignis. Multū eni habet in se ignee lucidita / tis / et etiā ex parte materie perspicuitatis. propter q̄d color est viridis reluceus multū et acutus. materia eni minij est terra que discerpitur in littore maris rubri / que tante est infectiōis et ruboris q̄ ex eius diluuione / totū mare tingitur et in colorē minij cōmutatur. vnde ab illa infectione mare superioris egypti rubrum appellatur. et in illis terrevenis rubre gemme inueniūtur. hoc. s. miniū de terra p̄rio optime depuratur et desiccatur tādē inter lapides subtilissime emollitur. et cū claro oui distēperat̄ et hic color pictoribus scriptoribus lucrū nō modicū administrat. nā inde libros ornāt. capitales litteras inde formant. fines ac principia sententiarum ac versuū distinguūt minio atq; signant. acuitur quādoq; succo herbe cuiusdā que coccus appellatur. et ille color rutilat quasi ignis. et ideo ab illo succo cocū appellatur. et tali colore plus vtuntur tinctores vestiū q̄ scriptores. Solebant et antiqui acuere miniū cū sanguine cuiusdā vermis. sicut acuitur purpura cū sanguine conchile. et ex tali acumine primitus ab antiquis vermiculis vocabat̄ vt dicit Isi. vbi tractat de coloribus. Est aūt color vehementissime adherentie postq̄ fuerit materie icorporat9. ita q̄ idē vix poterit post deleri. quē si quis pergameno abradere conte derit vel abluere visus fuerit / vix tantū soluet aut abradet / qui aliq̄d vestigiū post inueniet

C olor puniceus est color circūdans colorē rubeū. sicut purpure9 plus habens de rubedine q̄ albedine et nigredine. plus tamē declinat ad albedinē q̄ ad nigredinē. purpureus autē ecōuerso qui affinis ē rubeo / sed magis declinat ad nigre / dinē q̄ ad albedinē (vt dicit aristo. in. ij. d̄ sō / no et vigilia) q̄ puniceū per purpureū transit in nigrū. vnde post rubedinē vicinitatē habet ad nigredinē. Inueniūtur aūt in mari quedā conchile ad modū parue / que in extremitati / bus precise quasdā emittūt guttas sanguine / as / que recollecte purpureas tingunt / et colores rubeos acuunt et intendunt. vnde talis sā guis in quātitate recolligitur / et vasis ac canalibus tinctorum officio apta / et cū alijs colorib9 reponitur. quibus tingit̄ sericū ex quo tingi / tur pānus purpureus / vnde regis gloria ostē

dat̄. vt. h. grēgo. super cāti. c. vij.

C Olor viridis generatur actione calidi i materia mediocri vergēte tū ad dñiū humidi. vt p3 in folijs fructibus et herbis. et iō generabitur color multū hab9 de nigredine non tamē ptingens totaliter ad nigredinē. et admixtiōe eni remissi albi et glauci et intensi nigri et in sup̄ficie humidi / veriditas generatur quādo color agens in materia non potest adurere humidū nec ad plenu3 decoquere / vt totaliter in nigrum cōuertatur. vnde viriditas in herbis et in fructibus / signum est crudi humoris et indigesti vt dicit auicen. et hoc patet quia color viridis in plantis et in fructibus mutatur i glaucum autumno. quia in folijs et in herbis est multa materia humi / da et grossa que per actionem calidi paulati3 consumitur / non tamen omnino destituitur a calore in materia eleuante / licet frigus dominetur. et ideo quedam arbores virescunt in vere et in estate. in hyeme vero vel in autūno pallescunt. quia adueniente caliditate vernali prouocatur humor ad exteriora qui tactus colore fit viridis. sed adueniente frigore reperatitur humor / et habundat siccitas / et fit color glau / cus vt dicit cōmen. super libi. aristo. de plan / tis in fine. Est itaq; color viridis medius iter rubrum et nigrum generatus. et hoc patet per transitum colore rubee in melancoliam inna / turalem. colera enim cu3 sit rubea transit i melancoliam que est nigra mediante colera ina / turali. s. que est eruginosa et passiua / que viridis iuenitur. et ideo color viridis maxie delectat visum / propter concursu3 partium ignearum et terrestrium. nam luciditas ignea que in viridi est temperata visu3 delectat. obscuritas etiam terrea siue nigredo cum non sit in extremo / mediocriter spiritum visibilem aggregat et confortat. et ideo nullus color est ita delectabilis visui sicut viror vt patet in smaragdo q̄ oculos scalpentium gemmas et metalla / maxime reparat et confortat (vt dicit Isido. c. de lapidibus preciosis) Sunt autem viridia folia plante et gramina et cetera terree nascentia ex dominio partium terrestrium in quibus radicantur tanq̄ in materia / et ex virtute ignea tanq̄ ex causa effectiua que dissoluit terrea / et subtiliat et rare facit. et sic attrabendo calū fu / mos ad extrema tingit herbe superficiem tali colore non nigro nec rubeo sed vigore. nā ni / gredo tēpat rubedis disgregatiuā claritatē et claritas icorporata nigredini ipsā reducit ad mediocritate3. Ex dñio igit̄ ptiū terrestriarum et ignearum viridis coloris genera t̄. et q̄uis folia

fructus ⁊ gramina virescunt/ flores tamen virides raro vel nunq̄ inueniunt/ qđ accidit ꝓ/pter subtilitatē materie florum in qua si predominantes partes fuerint aquee ⁊ aeree erit color albus. si vero aquee cū igneis p̄ualuerint erit color glaucus vel pallidus aut citrinus. Si aūt p̄habūdauerit ignee partes cū aereis erit color roseus. ⁊ si fuerint p̄ualentes partes aquee cū terrestribus erit color plaui⁹ vel violaceus. Si aūt eque preualuerint par/tes ignee cū terrestribus posset quidē fieri co/lor viridis vel niger. sed talē cōmixtionē subtilitas materie floris vel rarefactō nō admittit iō flores nō virescūt generaliter nec nigrescūt. Est igit color viridis inter rubedinē medius ⁊ nigredinē visū delectans / ⁊ ad sui aspectum oculoꝝ attractiuus. aciei visus cōfortatiuus ⁊ reparatiu⁹. vnde cerui ⁊ alia animalia agrestia loca virentia diligunt ⁊ frequentāt/ nō tātū ꝓpter pastū/ veꝝ etiā ꝓpter visum. ⁊ ideo venatores viridibus vestimētis semꝑ se idu/unt. q꞉ ꝓpter aspectū viroris quē bestie natu/raliter diligunt/ minus venatoꝝ insidias ex/pauescunt vt dicit galie.

c Color liuidus ex partibus aque/is ⁊ terrestribus predominātibus generatur. nā talis color in rebus habentibus humorē grossū ⁊ frigidū generat vt patet in violis ⁊ in plūbo. plūbū tamē naturaliter est albū. quāuis supficialiter sit liui/dū. vnde ex eo fit cerusa (vt dicit cōmentator sup. iiij. methe) vnde color liuidus signū ē frigiditatis dn̄antis. q꞉ liuidus color i vrina si/gnū ē extinctionis caloris naturalis/ ⁊ mortificationis aialis (sicut dicit egidius) liuiditas mēbroꝝ aut mēbri monstrat humorē mortificatū. Signat eni multas alias passiones (si/cut ibi sequitur.) Paruus enutribeus medius/ morbusq; caduc⁹. Arthrites sinochus ve/ne ruptura catarus. Coste pulmonis vicium/ dolor articularis. Cōsūptiua prisis est extincta coloris. Sint tibi liuoris cause ⁊c.

c Color igitur liuidus ē malus i a/nimatis corporib⁹. nā vel signat dominiū frigoris calorē naturalē extinguētis/ ⁊ naturā mortificare incohoantis vel supabūdantiā melancolicis sanguinis colorē oīno ⁊ cutis supficiē viciātis/ vel cor/dis angustiā calorē sanguinis ad interiora reuocātis. vt pʒ i inuidis/ vel dolorē cāus siue ꝑcussionis sanguinē intercutaneū corrūpētis vt pʒ in fustigatis i quibus humor intercutaneus p maliciā corruptus cuti infert corruptionē ⁊ infectionē (vt. d. expositor supra. c. i. li. ysa. ibi vulnus liuorē ⁊c. vel signat spm̄ ⁊ vi/goris naturalis calori defectionē ⁊ depaupationē. vt pʒ in ydropicis ethicis ⁊ cōsumptis (vt dicit egidius) Signat etiā dolorē articu/larē. nā dolor artheticus ꝓpter neruoꝝ sensi/bilitatē in quibus radicātur magis ē doloro/sus/ ꝓpter quod cōfluūt spiritus ⁊ humores ad locū doloris ꝓpter qđ alij humores remanent minus calidi ⁊ minus p cōsequēs colo/rati. Oēs aūt causas liuiditatis enarrare nō expedit in presenti opusculo. Sed tāgere so/lū ⁊ ad memoriā reducere expedit/ que a ma/ioribus nostris copiosissime sūt tractata. Raro aūt memini liuorē signare aliqđ bonū/ nisi prius viride vel nigrū operanōe nature mutetur in liuidū. ⁊ in liuiditate in rubeū siue ci/trinū. nā tūc signū est φ natura cōtra morbuꝫ victoriā optiet ⁊ triūphū (vnde egidius) Liuidus p̄us si post rubeus videatur. Consur/git cerebri natura vigor reparatur.

c Color indicus siue venetus est color blauius liuiditatē excedēs in pulchritudine ⁊ virore plus hūs aq̄itatis ⁊ aereitatis admixtū cū ptib⁹ terrestribus ⁊ vnitū φ liuid⁹. ⁊ talis color color ē celestis ꝓpter dominiū aeritatis in superficiē perspicui materie s. pure ⁊ trāsparātis. vt pʒ i sa/phiris orientalibus ⁊ iacinctis. talis etiā co/lor repentur in azurio. sed de hoc quere supra in tractatu de gemmis ⁊ lapide lazuli.

n Nigredo est priuatio albi in pspi/cuo/ sicut amarū est priuatio dulcedinis in humido. vnde videtur φ albedo est prima origo colorum/ sicut dul/cedo est principium saporum (vt dicit aristo. in libro de sensu ⁊ sensato.) Idem dicit aris. libro. xix. color niger non est nisi priuatio cla/ritatis. generatur autem nigredo ex luce pau/ca ⁊ obscura in perspicuo obscuro ⁊ impuro icorporata. ⁊ ideo nigredo est spiritus visibilis aggregatiua/ ⁊ eiusdem repercussiua/ propter quod ledit visum ⁊ hebetat/ quando ni/mis est intensa vt patet in diu incarceratis/ q̄ exeuntes de carcere parum vident. Fundatur autem nigredo quandoq; in substantia hu/mida ⁊ calida. quia caliditas dominans de/nigrat substantiam humidam vt est videre in lignis humidis ⁊ exustis quandoq; in substātia sicca ⁊ frigida/ quia frigiditas dominans substantiam denigrat siccam/ ⁊ humidam facit albam (vt dicit auice.) vnde nigredo quādoq; cātur a frigiditate/ ⁊ ē signū mortificatōnis. quāq; a caliditate/ ⁊ tūc ē signū adustiōis ⁊ iō nigra vrina diuersa pt signare ⁊ aduersa

ſicut dicit egidius. q̄n̄q̄ꝫ. n. ſignat ſolutionem quartane/ ⁊ ſic pretendit ſanitatem. aliquādo ſignat aduſtionē ⁊ mortem/ vt in acuta febre (vnde egidius dicit) Nigrior vrine facies icō moda febris. Quartane ſoluit mortē preten dit ⁊ vri. Jn febre fert mortem/ nigra feri da paucula pinguis ⁊c. Sūt autem quidam colores picture operibus cōgruētes/ quorū quidā in venis terre naſcūtur. vt ſinopis/ru brica/miniū/auripigmētū/⁊ huiuſmodi. qui dam arte cōponuntur.

ſ Jnopis ē color rubeus in ponto primitus adīmētus iuxta ſinopi ciuitatē a qua nomē ſic accepit (vt dicit Jſi. li. xviij.) huiuſmodi ſpēs tres ſunt/ prima rubra/ ⁊ minus rubēs/ ⁊ inter has me dia. vt. d. idē. rubrica dr̄ q2 rubra ꝓpria colori ſāguīeo vt. d. idē ꝫ gignitur ī plurib9 locis/ ſꝫ optīa ē a pōto. vnde ⁊ pōtica appellatur.

ſ Jricū pigmentū eſt vnde fit color pheniceus quo librorꝫ capita ſcri būtur. ⁊ colligitur in litoribus ru bri maris in phenico. ⁊ hic color inter ficticios reputatur/ eo ꝙ fit aliquādo ex ſinopide ⁊ ſā dice ſimul mixtus vt dicit Jſi.

m Jnium eſt color rubeus cui9 ma teriā greci apud ephesum primo ī uenerunt. Jn hiſpania huiuſmo di pigmētū pre ceteris regiōibus plus habū dat vt dicit Jſi.

c Jnobriū q8 greci cinabariꝫ dicūt a dracōe ⁊ a barro elephāte ē vo catū. Auice. n. dicit draconū eē ſā guinē deū īplicant elephantes. ruina. n. beſtie ⁊ dracones obruunt/ quorꝫ fuſus cruor terrā inficit/ fitq̄ꝫ pigmentū quicquid ſolū tinxerit. Eſt autem puluis coloris rubri. vt dicit Jſi.

p 'Raſim creta ē viridis vnde fit co lor viridis ſicut porrū. creſcit aūt optīa in libia cyrenēſi (vt. d. Jſi.

c 'Riſocana eſt vena praſſini colo ris ſic dicta/ eo ꝙ cū ea aurū dici tur inueniri. hec ī armenia creſcit/ ſed ꝓbabilior eſt ꝙ creſcit in macedonia. fodi tur in metallis eris/ cuius inuento argentū in dicat ⁊ ꝓdit. nā vene eius cum his habent na ture ſocietatem. vt dicit Jſido.

ſ Andaracha naſcitur in topazion inſula maris rubri/ ⁊ eſt coloris ci nobrij ſed odoris ſulphurei. Jn uenitur autem in metallis aureis ⁊ argenteis ⁊ eſt tanto melior quāto ruffior ⁊ quāto plus ſulphur olet/ quāuis ⁊ ceruſa ſi in fornace tor reatur in ſandaracham cōuertatur. cuius co lor ē flammeus. ꝙ ſi torreatur equaliter cū ru brica ⁊ ſic cōmixta ſandicē reddit. vt. d. Jſid.

a 'Rſenicum auripigmentum dr̄ ob colorem auri colligitur in ponto. ex aurata materia quod in aureū colorē tranſit purius eſt/ ⁊ quod graciles ha bet venas pallidius ē/ ⁊ peius iudicatur. De hoc quere ſupra in tractatu de venis terre ꝯ au ripigmento.

o Cra naſcitur in topazion inſula vnde ⁊ ſandaracha. fit tamen q̄n̄ ꝙ ex ocra adoſta rubrica mollis. ouis luto circūlinitis que quanto magis ī ca mino arſerit melior fit. vt dicit Jſi.

i 'Ndicum in cannis indicis limo inſitis inuenitur/ ſpuma adhere te limo. Eſt autē coloris pulchrī ⁊ aerei mixturam purpure ⁊ cerulei mirabilē reddens. Eſt autem alterum genus in purpu rarijs officijs ſpuma innatans/ quam confe ctores detrahunt ⁊ deſiccant (vt dicit Jſido.

a Ttramentum dictum eſt eo ꝙ ſit atrum cuius ſpecies neceſſaria eſt quotidiano vſui picture/ ⁊ inter fi cticios computatur. Fit enim ex fuligine mul tis modis ſuper ardētes tedas. huic pictores cum aqua miſcent glutem vt illuſtrius reſplē deat. quidam enim carbones ſarmentorū ve terum tritos cum glutino addunt. alij fecē vi ni nigri exurunt multis etiam fit alijs modis. vt dicit Jſi. cum attramento autem tempera tur incauſtum ⁊ acuitur. habet autem multas virtutes. vt patet in platōe. quere ſupra de ve nis terre. li. xv.

m Elinus color ē cādidus. cui9 ma teria iuenitur ī melos inſula/ que eſt vna de cicladibus. ⁊ ideo me linus eſt dictus. vt dicit Jſido. ꝓpter nimiā eius pinguedinem pictores eo non vtuntur. vt dicit idem.

ſ Tibium eſt color fectitius vel fa ctus ex ceruſa ⁊ quibuſdam alijs mixtis cuiꝫ quo mulieres facies ſu as ſophiſticant ⁊ colorant.

c Eruſa ex vapore fortis aceti tabu las plumbeas ſuper ſarmenta al ba locatas perfundentis genera tur quere ſupra de plumbo. eodem modo fit es viride ſiue calcantum/ quod populus viri de grecum vocat ſcilicet ex vapore fortis ace ti eneas laminas perfundentis. nam ex ace to corrumpitur eris ſuperficies ⁊ conuertitur in erugmem/ ⁊ inde color viridis ꝓcreat᷑. va let ad carnem mortuam corrodendam.

p

Urpurea a puritate lucis est dicta qꝛ in his regionibus gignitur ei⁹ materia. quas solis cursus illuminat ꝓprius ⁊ illustrat. hic colo꞉ lacrimis sanguineis effluentibus a quibusdaꝫ codeis ferro arcuācisis acuitur ⁊ melio꞉atur (vt dicit Isido. li. xix. in. c. de tincturis.) Sunt ⁊ alij colores multi tā simplices ꝙ cōpositi quibus vtūtur tincto꞉es ⁊ picto꞉es/ sed iam dicti sunt nobilio꞉es. ⁊ iō nūc de eis sufficiat. De his oīb⁹ dicit pli. li. xxv. c. xiiij. vsqꝫ ad. xxxiij. ⁊ Isi. li. xviij. ⁊. xix. Dicuntur autem tincto꞉es pannorū ⁊ lanarum ob nito꞉is gratiam colo꞉ato꞉es vt dicit Isi. li. xix. Picto꞉es vero sunt imaginum reꝝ ⁊ similitudinum picture artificio expresso꞉es. Est aūt pictura dicta quasi fictura Est etiam imago fictio non veritas. Sed effigies dr̄/ qꝛ a quodā colo꞉e ficto ē linita/ nihil habens fidei ⁊ veritatis vnde ⁊ sunt quedam picture que co꞉pa veritatis studio colo꞉is excedunt. ⁊ fidē dū augere cōtendūt/ ad mendacia ꝓducunt/ sicut qui chimeram tricapitem pingunt. Picturā aūt egyptij primitus adinuenerūt/ vmb꞉a hoīs lineis circūducta/ deinde simplicibus colo꞉ibus ⁊ post diuersis/ sicqꝫ paulatim ars ipsa se distinxit/ ⁊ inuenit lumen ⁊ differentias coloꝝ ac vmb꞉as. Unde ⁊ nunc picto꞉es prius quasdam lineas ⁊ vmb꞉as future imaginis ducunt. Deinde colo꞉ibus cōplent/ inuente artis o꞉dinem adhuc sequētes vt dicit Isi. li. xix. in. c. de picturis.

De Odoribus.

p

Ost colores de odo꞉ibus ē dicendum. odo꞉ itaqꝫ ē fumosus vapo꞉ a substantia rei resolutus/ qui mediante aere ad cereb꞉um attractus ē sensus olfactus immutatiuus. nam odo꞉ immutat olfactum/ quemadmodum colo꞉ visuꝫ vel sonus auditum/ vel quemadmodum sapo꞉ gustum. p꞉op꞉ium enim sensuum est a suis sensatis ⁊ obiectis ꝓp꞉ijs immutari ⁊ delectari in eis ac ꝑfici si fuerint medij/ contristari vero ⁊ destrui si extremi (vt dicitur in libro de sensu ⁊ sēsato) Est itaqꝫ odo꞉ rei ꝓp꞉ietas sēsu fumo medio perceptibilis. Ad hoc autem ꝙ odo꞉ perficiatur ⁊ info꞉metur in o꞉gano/ sēsus quatuo꞉ ad minus requiruntur/ scilicet caliditas resoluens/ materie subtilitas actioni colo꞉is resoluentis obediens/ aerea puritas deferens/ nerui vel cereb꞉i confo꞉mitas vapo꞉em resolutū sensu nature percipiendo admittens vel abho꞉rens. Calo꞉ igitur resolue⁹ fumos vapo꞉abiles causa odo꞉is est efficiens. vapo꞉ resolutus est materia obediens. qualitas vero fumi resoluti aeri deferēti se inco꞉po꞉at. ⁊ in suam similitudinem ipsum alterat ⁊ īfo꞉mat. info꞉mat⁹ vero aer qualitate fumi neruo odorabili subito se applicat/ ⁊ sibi īco꞉po꞉ati fumosi vapo꞉is similitudinem rep꞉esentat. cuius complexiōi si similis fuerit miro modo cereb꞉um recreat ⁊ delectat. si vero econtrario inficit ⁊ contristat. ⁊ ideo aromatica que p꞉opo꞉tionem complexionalem habent ⁊ armoniacam cum natura ipsam reparāt atqꝫ iuuāt fetida vero ex causa cōtraria aggrauant ⁊ molestant. Calo꞉ itaqꝫ resoluens odo꞉em efficit/ ⁊ econtrario frigus constringens odo꞉em impedit ⁊ p꞉escindit. quia mouendo ad centrum subtiles substantie vapo꞉es per aera se diffūdere non permittit. ꝓpter quod nec sterquilinia fetent in tempo꞉e hyemali sed potius estiuali. Similiter substantie varietas seu subtilitas obediens de facili calo꞉i resoluenti odo꞉eꝫ causat. ecōtra vero grossities materie odo꞉is diffusioni obuiat ⁊ repugnat. vt patet ī lapide cuius naturalis compactio ⁊ frigiditas sunt in causa. quia neqꝫ redolet neqꝫ fetet. vt dicit auicen. Tertio aeris consistentia cōfert sensibiliter ad odo꞉em. nam si rarus fuerit ⁊ subtilis/ de facili siquidem odo꞉is materiam

sez fumū vaporabilē recipit. sed ꝓpter ei⁹ euētationē ꝛ rarefactibilitatē ꝑmanere in se eius redolentiā longo tpe nō permittit. econtrario vero si densus fuerit aer ꝛ ꝯpressus. vapores siquidē ꝛ bonos ꝛ malos tardius recipit/sed post eoꝝ ipressionē ipos euaporare ita de facili nō ꝑmittit. vt dicit idē. Quarto organi q̄litas seu dispositio ad odoris iudiciū potissime operatᷣ. Si vero fuerit neruus sensibilis i quo ꝑcipitur olfactus vel male cōplexionat⁹/ vel lesus casu aliquo seu corruptis humorib⁹ opilatur vel oīno ꝑuertitᷣ vel oīno subtrahitur iudiciū odoratus. Primū pꝫ in melancolicis ꝛ alijs male cōplexionatis qui loca fetida diligūt. odorifera vero ꝛ aromatica fugiūt. Secundū aūt pꝫ in mutilatis qui neruos sensibiles ꝛ odorabiles habēt lesos. ꝛ iō odores nō sentiunt. Tertiū aūt manifestū ē in poliposis ꝛ leprosis qui naribus a viciosis humoribus opilatis inter odorifera ꝛ fetida vix discernūt. Fumus igitur a rei substātia resolutus materia est odoris. vnde scđm varietatē fumi odorū differētia variatur. Distinguit aūt ysa. i dietis tres spēs fumi. Est. n. fumus quietus ꝛ quasi nullius motus in aere vt fumus a lapide resolutus qui eius cōplexionē nō declarat positiue/ sed ꝑ ꝓuationē odoris ꝛ absentiā ip̄m habere substantiā grossam ꝛ frigidā manifestat. Est ꝛ alius fumus habens velocē motū in aere. ꝛ hoc accidit ex calore resoluēte substantiā que si fuerit valde pura ꝛ defecata / erit odor valde aromaticus ꝛ suauis. vt patet in mirra ꝛ in musco ꝛ in ambra. Si vero fuerit substātia impura multis fecibus ītermixta erit odor malus ꝛ nature horribilis. Et hic odor diuiditur dupliciter. in grauē. s. in fetentē. grauis odor est ex calore adhuc naturaliter se habēte in aliquo ꝛ iam corrumpi incipiente. vt patet in piscibus diu reseruatis sine sale. Est tertio fumus mediocris a calore mediocriter resolutus. ꝛ ille vel est a pura substantia vel impura. Si ex pura erit mediocriter aromatic⁹/ vt patet in pomis violis ꝛ rosis. Si aūt fuerit ex substantia impura/ parūz erit fetidus. vt pꝫ i aloe ꝛ absinthio ꝛ sulphure ꝛc. cāᷣ itaqꝫ aromaticitas a calore partes subtiliores ꝛ puriores resoluēte ꝛ aere ip̄aꝝ fumos ad cerebꝝ deferēte/ sicut fetor vel grauitas ex calore partes grossiores ꝛ corruptiores a rei substantia dissoluente effectiue generatᷣ. vnde ꝓ isto effectu ex actiōe caloris cōsequente oē aromaticū calidū ab auctoribus solet dici. Multa enim sunt substantialiter frigida. vt ē videre in aceto/camphora/ꝛ in rosa. que tamen sentiūtur aromatica. ꝛ hoc fit ꝓpter substātie eoꝝ puritatē. cuius partes subtiliores resoluūtur ꝛ diffūdūtur in aere per calorē. Sunt aūt due odorū extremitates aromatic⁹. s. ꝛ fetid⁹. iter quos ꝛ si īueniatur odor recte medius ꝛ equedistās ab extremis scđm rōnē scđm intellectū/ nequaq̄ tamen actualiter ꝑcipitᷣ scđm sensū (vñ dicit ysa. in dieta) odoratus nō percipit mediocres odores/ sicut nec pisces percipiunt medios colores. carent. n. pisces palpebris ꝓpter quod spiritus visibilis cōtinue dispgitur. vñ ñ sufficit ad medij coloris ꝑceptionē. De odoratu quoqꝫ eadē ē ratio. vt dicit idē. nares enī patule sunt ꝛ continue dispgitur spūs odorabilis/ ꝓpter quod debilior efficitᷣ odoratus. ꝛ iō medios odores minus capit. nec ē grauis odor recte medius inter aromaticū ꝛ fetentem q꞉ grauis sub fetido cōtinetur ꝛ nō differt ab eo nisi ꝙ magis remissus ē ꝛ fetidus āplior ē ꝛ magis intensus. sub eadē igitᷣ specie ꝯtinentur/ sicut albedo intensa ꝛ remissa. ꝛ iō si duo odores extremi. s. fetidus ꝛ aromaticus i eq̄li portione pariter misceantur/ nō fiet vnus medius odor ꝛ equedistans in mixto scđm sensū vnde aromaticū p̄mo ꝑcipit sensus olfact⁹ q̄ fetidū/ q꞉ in aromatico delectatur ꝛ fetidū refugit ꝛ abbominatur. Ex quo pꝫ ꝙ nō efficitᷣ odor vnus medi⁹ de extremis /ꝑceptibilis secūdū sensuꝫ (vt dicit ysa.) Quod aūt bonus odor citius penetret ad sp̄m aīatū q̄ malus: pꝫ q꞉ substantia boni odoris virtutē caloris naturalis in se cōtinet qui grossiciē eius mundificat ꝛ subtiliat/ vt leuitate sui dissoluta flatu aeris valeat citi⁹ ad cerebrū ꝑtransire. Malus vero odor nō sic. q꞉ i ei⁹ subiecto actio nature iā deficit. vnde sup̄fluitas eius grossa in eo remanet coagulata. ꝛ iō difficilius pōt cuꝫ fumo dissolui. nec ita cito penetrat ad spiritū odorabilē qui in ꝓfundo cerebri vētriculo latitat. vnde spiritualis ꝛ subtilis fumus citius ꝑforat q̄ grossus ꝛ terrestris.

Circa effectū aūt odoꝝ diuerse fuerunt positiones dicebāt. n. āntiqui reꝝ naturas ꝛ substantias ita cognosci odore simpliciter queadmodū sapore. Dixerunt enī res acetosas odore ꝯprehēdi / similiter ꝛ acutas. ꝛ fallebātur. id. n. odoratui attribuebāt quod erat tactus. nullus. n. ē sensus cui tactus nō sit annexus. ꝛ iō morsuras ꝛ pūcturas nō ꝑcipit odoratus sꝫ potius tactus qui organo odorādi ē admixtus vel annexus sicut oculus clausus sentit morsurā collirij nō visu sed tactu. Alij vero asserebāt nullā rerum notitiā posse haberi ꝑ odores. videntes eniꝫ

E

quasdam res frigidas esse odoriferas vt ro/
sas/ quasdam vero calidas nullius esse odo/
ris vt piper/ putauerunt res non posse digno
sci aliqualiter per odores. sed hi fallebantur.
bonus namq; odor fit simpliciter vel ex calo/
re totali vel partiali. Nam rerum alie sunt sim
plicis substantie/ alie composite. Si res sim
plicis est substantie ⁊ est odorifera / odor ille
fit ex odore totali/ quia tota rei substantia ē ca
lida. vt patet in musto. Si vero composite est
substantie ⁊ est odorifera odor ille fit ex calo/
re partiali idest ex calore quarūdam partium.
nam quedam sunt ibi partes calide. scz ignee
que diffuse per superficiem ruborem īducunt
⁊ odorem. vnde si rose ponantur in aqua cali
da ignee partes resoluūtur ⁊ rubeus color pe
rit cum odore. Sed alij sunt quorū sentētia ap
probatur qui dicunt rerum substantias ꝯgno
sci per odores minus tamē q̄ꝫ per sapores. nā
ad linguam dirigūtur sex lacerti/ quibus mul
tum transfunditur de spiritu animali quo per
fecte res gustata potest comprehendi. sed ad ī
strumentum odoratus non venit nisi vnus la
certus tantum per quem parum de spiritu de
scendit/ qui non ita perfecte naturaꝫ potest cō
prehendere. Preterea a re odoranda non re/
soluit̄/ nisi q̄dā subtilis fumositas que admi
xta aeri cū ipso ad organuꝫ odorat⁹ attrahit̄.
vnde ⁊ spiritus per fumositatem illam rerum
naturas non discernit ita bene. sed ad instru/
mentum gustus/ tota res gustanda intus ⁊ ex
tra gustui substantialiter applicatur. ⁊ ideo d̄
re verius iudicatur per saporem q̄ꝫ per odorē
Recollige itaq; ex predictis ꝙ odor est rei ꝓ/
prietas siue qualitas perceptibilis odoratu.
(vt dicit ysa.) nam a re odorabili resoluitur q̄
dam fumus per calorem qui tanq̄ꝫ quedā spi
ritualitas admixtus aeri ipsum inficit ⁊ imu/
tat/ ⁊ spiritus animalis ibi existēs inter nares
in quibusdam carniculis ad modum vberuꝫ
mānillarum ibi dependentibus ab eodeꝫ fu
mo immutatur/ qui immutatus recurrit ad ce
rebrum ⁊ representat talem anime immutatio
nem. Est itaq; odor sui obiecti manifestatiu⁹
aeris per incorporatiōem sui manifestatiuus
spirit⁹ animalis immutatiuus/ suiipsius per
aera diffusiuus/ ad interiora cerebri per flatū
aeris vel attractum penetratiuus / suo calore
humoris consumptiuus/ ⁊ fluxus nocui restri
ctiuus/ sua puritate spirituū reparatiuus/ vir
tute sua debilitatis cordis cōfortatiuus/ ae/
ris in suam similitudinem conuersiuus. feto/
ris repercussiuus/ ⁊ putredinis palliatiuus.
delectationis in sensu animalium sicut ⁊ bo/
minum causatiuus. nam pisces diligunt aro/
matica ⁊ fugiunt fetida. Similiter ⁊ apes (vt
dicit aristo.) sic ⁊ formice sulphuris odore ef/
fugantur sola venenosa aromatica detestant̄
vnde serpētes odorem rute abhorrent. botra
ces vinee florentis redolentiam non sustinēt.

Fetor est ex re corrupta vapor re/
solutus aerem inficiens cōtristās
spiritum animaleꝫ ⁊ corrumpens
nam sicut odor aromaticus odoratum reficit
⁊ delectat/ sic fetidus spiritum odorabilem in
ficit ⁊ contristat. nam vt dicit Ysa. fumus a re
male complexionis resolutus aminato vel a/
nimali spiritui est inconueniens. nam in sub
iecto fetidi odoris multi sunt humores corru/
pti eo ꝙ naturales exierint qualitates. ⁊ ideo
complexioni humani corporis repugnant vn
de odoris horribilitas ꝑtendit sue substantie
corruptionem/ que contingit aut ꝓpter inna
turalem calorem/ aut ꝓpter corruptam humi
ditatem/ nam quando calor innaturalis hu/
morem facit ebullitioneꝫ causa est putridinis
⁊ fetoris. horum nutrimenta corruptam ⁊ pes
simam putredinem in stomacho generant/ ex
qua resoluitur pessima fumositas que caput
grauat. quando vero sola corruptio humidi/
tatis est in cā tunc odor non fetēs sed grauis
generatur. ⁊ omnia calida talia ꝓpter odoris
grauitatem mali sunt nutrimenti/ minoris ta
men sunt nocumenti q̄ꝫ que fetide sunt putre/
dinis (vt dicit galie) ⁊ hoc est videre in pisci/
bus recentibus/ qui dum retinent naturalem
calorem odorem grauem habent. ablato au/
tem naturali calore efficiuntur iam fetentes.
quando vero pisces decoquūtur per sup̄flue
consumptionem ⁊ corrupte humiditatis ꝑ ca
lorem grauitas odoris tollitur/ ⁊ sic eorū sub
stantia per decoctionem nō soluꝫ in odore me
lior efficitur/ verum etiam in sapore. Fetor igi
tur est corruptionis nature ꝓtestatiuus. defe/
ctus caloris naturalis ostensiuus. aeris infe/
ctiuus animalis spiritus corruptiuus/ vomi
tus ⁊ nausee ꝓuocatiuus. doloris capitis ge
neratiuus. totius ꝯplexionis distemꝑatiuus
horroris ⁊ tristitie sensibus animalium īducti
uus. ⁊ ideo fugiunt pisces sportulas fetidas
⁊ antiquas. recentes vero subintrant atq; no
uas (vt dicit aristo.) similiter apes abhorrent
fetidum omne. vt dicit idem. ideo vulpes cu/
ius fimus est valde fetidus/ foueam taxi sub/
intrat ⁊ eam defedans per fetorem de fouea
taxum fugit (vt dicit pli.) ⁊ sic ipsum supat ꝑ
fetorē quē vincere non poterat per virtutem.

Est etiam fetor spirituū et nervorum infectiu⁹ et a naturali consistentia in innaturalem alteratiuus. vt patet in leprosis/quorum anhelitus fetidus sanos inficit et corrūpit. Est etiam fetor fetus animalium in vtero extinctiuus (vnde dicit aristo.) ꝙ equa si sentit fetorem candele extincte faciet abhortiuum. potest autem fetor sic intendi ꝙ erit mortis subite causatiuus nam quedam spēs est serpētis cuius fetor subito interficit rem odorantem sicut basiliscus visu interficit se videntem (vt dicit auicen) tamen accidentaliter aliquando fetor iuuat. nā quedam sunt fetida medicamina vt aloe/caballinum/et sulphur/et assa fetida et huiusmodi. que in multis causis cōueniunt medicine. nam odoris sui grauitate humores putridos siue putredini et fetori dispositos/ratione similitudinis attrahunt et attractos expellunt. naz natura abhorrens fetorem per medicine fetide presentiam irritatur contra ipsaz. et ideo recolligit se totam/vt contra suaz dimicet inimicam. fetor itaqꝫ. idest fetida medicina occasionaliter est expulsio fetidorum/et dum vnuz fetidū assumitur/aliud fetidū pariter cū ipso remouetur. Similiter fetor lane vste vel filtri cōbusti seu cornu caprini exusti naribus salubriter apponūtur. vt sapor litargicus excitetur (vt dicit constan.) nā spūs abhorrentes fetorem fugiunt ad interiora cerebri vbi est cā morbi/ex quorum concursu iuuatur natura contra morbum. et ideo facilius digerit et dissoluit materiā apostematis/que cā fuit flegmatice sōnolentie et soporis (vt dicit idē) eodez modo i cā matricis qñ nimis eleuatur ꝯprimendo spūalia et fetida naribus et aromatica partibus inferioribus vtiliter adhibētur. nā natura fugiens fetorē recurrit ad matricē/et sentiēdo odorē inferius illuc tendit. et sic matricē ad locū debitū secū ducit. quāuis etiā odor odori nō cōtrarietur. aliquis tñ fetor alicui fetori ꝯtrariatur et iō fetor sterquilinij ex fetore alij effugatur. vbi etiā oēs ferēt fetor vnius minime sentitur/q2 vn⁹ fetor ab alio absorbetur. De rebus autē odoriferis q̄re supra in tractatu. xvij. de herbis et speciebus et plantis.

De saporibus.

f Apor aūt ē sensitiuū gust⁹. sicut. n. color ē obiectū visus sic sapor ē rei ꝓprietas iudicio aie se offerēs ꝑ viā gust⁹ sapor itaqꝫ est rei ꝓprietas solo gustu ꝑceptibilis. hec aūt dico i pri. ꝙ alio mō iudicāt de saporib⁹ et sapor principijs philosophi/et alio mō medici. sed de illa murmuratiōe questionū nihil ad ꝓpositū/q2 illas solas saporum drias et opatiōes et causas quas hic inquirimus ꝓut sacre scripture cōueniunt ad eliciēdū ex saporum ꝓprietatibus aliquos misticos intellectus. vnde ad presens de alijs non curamus.

e Si igitur sapor ꝓpriū obiectū gustus/de cuius presentia sensus in organo gustabili delectatur vel tristatur. et sunt scđm ysa. i dieta. saporum octo differētie. s. dulcis/vnctuosus/salsus/amarus/acutus/acetosus/pōticus/stipticus. additur etiā his insipidus sic sunt nonē. sꝫ abusiue dr̄ sapor q2 sapore caret. pertinent aūt quinqꝫ ad caliditatē et calidā cōplexionē. s. dulcis/vnctuosus/salsus/amarus/acutus/reliquę frigide sunt cōplexionis. s. pōticus/stipticus/acetosus/et insipidis. Duo aūt sūt que faciūt saporē. s. cōplexio et subā. et subā ē triplex. s. grossa/subtilis/et mediocris. Cōplexio itaqꝫ calida et humida in secūdo gradu cū grossa subā facit saporē dulcē. calida vero et humida in fine secūdi gradus cū subtili subā facit vnctuosuz et dr̄ vnctuosū subtile quantū ad transitū q2 de facile transit in fumū. hꝫ aūt actualē grossiciez rōne cuius ē opilatiuū. sed potentionalez hꝫ subtilitatē in subā rōne cuius ē velociter transitiuū. Complexio autem calida et sicca in fine secundi gradis cum mediocri substantia facit salsum. Calidum et siccum in tertio gradu cuz grossa substāntia facit amarum. sed complexio calida et sicca in quarto gradu cum subtili substantia facit acutum. et ita super caliditatē fundantur quinqꝫ sapores. Frigida autem et sicca complexio in tertio gradu cū grossa substantia facit ponticum/qualis est in fructibus īmaturis. frigida quoqꝫ et sicca in secūdo gradu cū mediocri subā facit saporem stipticum/qualis est in rosis et in coctanis maturis frigida autem et sicca in secundo gradu cum subtili substantia facit saporē acetosū frigida vero complexio et humida in primo gradu cum mediocri substentia facit saporem insipidū/qualis est in albugine oui. patet igitur ꝙ tres sapores sunt testimonia subtilis substantie scilicet acutus/vnctuosus/et acetosus. et sunt tres sapores testimonia grosse substantie. s. ponticus/amarus/et dulcis. Similiter sunt tres sapores testimonia substantie mediocres stipticus/salsus/et insipidus.

d Ulcis itaqꝫ sapor generatur ex tēpata caliditate et grossa substātia

vnde et dulcedo lingue apposita moderate a/pent/moderate calefacit/moderate humectat vnde grossicies substãtie moderate subintrãs poros apertos ibi diu manet. et ideo anima in tali temperantia gaudet. vnde plus delectatur natura in dulcedine ꝙ in alijs saporibus. preterea nulla res ita ẽ tẽperata et affinis humane complexioni equali sicut dulcedo. et ideo humana complexio/ que est vicina temperãtie equali in dulcedie sibi simili delectaꝛ.

Ad dulcem autem saporem faciendum quatuor conueniunt elementa/non tamen equali ꝓportione. Ignis enim et aer supabundant. vnde ex igne calor et ex aere humor innascitur/ que duo scilꝫ calor et humor necessaria sunt ad cuiuslibet rei generationem. calor autem tempatus agens in humorem ipsum calefacit dissoluit et depurat. ab humore terrestri et substantia mollificaꝛ. vnde partes ignee et aeree augmentantur/ et humiditas inspissatur et sic grossa substantia in qua fundaꝛ dulcis sapor generatur. vnde dulcis sapor quando caret oĩ macula acuminis omnibus saporibus suauior erit (vt dicit ysa) qꝛ eius natura sãguini est vicina. et ideo letificat et mundificat/ nocumẽtum gustus humectat tempate sine labore nature. Est autem dulcedo aliquando pura quatuor qualitatum mediocriter cõtẽtiua. vt ptꝫ in zuchara. aliquando est viscositati et grossiciei admixta. vt patet in dactilis. aliquando acumini coniuncta. vt in melle. prima dulcedo maxime conueniens est nature/ sed alquãdo accidentaliter nocet nature/ quando scilicꝫ natura plus recipit ꝙ digerere possit. et tũc solet esse causa alicuius opilationis. qꝛ dulciũ superfluitas in poris venarum inuiscat. Dulcia itaqꝫ mollificant membra. lauant/ colant/ et mundificant. parum naturaliter nutriunt/ accidentaliter autem multum. Mollificãt quidem qꝛ humiditas materiam mollem reddit caliditas tempate dissoluit. vnde materia que prius erat spissa modo mollificata dissoluta abstrahitur et mũdificatur. Nutriunt autẽ paꝝ naturaliter/ qꝛ dulcia sunt grossa in substãtia et sua grossicie poros penetrare nõ possunt/ et ora venarũ opilant et cito saciant. accidẽtaliẽ tamẽ multũ nutriunt. qꝛ dulcia humane nature siue complexioni sunt similia et amica. et iõ in magna quantitate assumuntur. et quia grossa sũt in substãtia/ calor agens in ea multum sanguinem generat. et ille sanguis multũ nutrit. dulcedo vero ꝙ viscositati ẽ ad mixta multum quidem nutrit/ sꝫ multa tamen nocumenta accidentaliter generat et inducit (vt dicit ysa) qꝛ talis dulcedo opilationem generat et preterea putredini de facili appropinquat. inflationem et rugitum generat. febrem interpolatam facile cõmouet et suscitat/ et colericã inflationeꝫ cõcitat vel augmẽtat. Est igiẽ dulcedo pura et ꝑ alicuius rei admixtionem non infecta inter saporum differẽtias sensꝰ maxie delectatiua et nature amica/ et ideo ei potissie assimilatiua. de preditorum in corpore facilius repatiua virtutum et spirituũ debiliũ maxime ꝯfortatiua/ omnium mẽbrorũ precipue nutritiua. Dicit enim ysa. ꝓprius nutrimẽtũ sapor dulcedo est si sua substantia aliquã habuerit viscositatem. stabilis enim est in mẽbris/ vnde nõ de facile est vel potest esse in mẽbris dissolutionis reeceptiua. nec nutriunt aliqua que dulcedini non sũt mixta. vnde et sapores dulcedini cõtrarij ꝓpter ꝯtrarietatẽ quam habent in humanam ꝯplexioneꝫ/ parui aut nullius sunt penitus nutrimenti ex cõmixtione tamen saporum inter se ꝯtrariorum vnus bonꝰ sapor medius generatur/ in quo latitat dulcedo cuius rõne ille sapor medius nature ꝯueniens est et corpis nutritiuus. vt patet in salsamentis et etiam in pigmentis in quibꝰ contraria recipiunt. vnde patꝫ ꝙ dulcedo omniũ saporum delectabiliũ est origo sicut albedo omniũ colorũ est principiũ (vt diciẽ in libro de senso et sensato vbi dicitur) nigredo est priuatio albi in perspicuo. sicut amaritudo est priuatio dulcedinis in humido. Dulcedo adhuc est spũalium membroꝝ amica. qꝛ ipsoruꝫ est lenitiua et omnis asperitatis mitigatiua/ clarificatiua vocis/ et arteriarum ab omni superfluo purgatiua. canalium pulmonis et meatuum pectoris aperitiua. et omnium immundiciaꝝ mulegule et gutturis abstersiua. catarri et humoris superflui circa spũalia dissolutiua et omnium organorum vitalis spiritus ad debitam consistentiã reductiua. omnis tumoris squinantiã repressiua. et suffocãtis humidi in membris spũalibus consumptiua. Sunt autem quedam dulcia que occasionaliter multorum maloꝝ sunt corpori illatiua. Sunt enim vnctuositatis et inflatiõis generatiua. Nõ. n. maior ẽ ex calore dulcis resolutõ ꝙ sit hũidi resoluti icorpatio vel saltẽ ꝯsũptõ. necesse ẽ ibi fieri multi vaporis fumosi generatio et sic loci ex vapore defectio/ et per cõsequẽs inflatio dolor et gurgulatio. Itẽ ex cadẽ cã dulcia sũt appetitus debilitatiua. qꝛ substantie sue grossicie cito sũt vacui stomachi repletiua et meatuũ

opilatiua. Jtē colere rubee augmentatiua. nā cum sint calida. calidi humoris sunt excitatiua. et ideo obsunt illis qui ex causa calida et intensa patiuntur. Jtem putredinis et corruptionis sunt inductiua. quando enim superhabundans calor superhabundantem humiditatem dissoluit et consumere totum vel digerere non sufficiat. corruptam materiam derelinquit. Jtem splenis renum et epatis sunt opilatiua. et hoc accidit quia in sua grossicie substantiali subtiles poros illarum regionū obturant. vel quia partes ille ratione dulcis plꝰ desiderant ꝙ digerant vel consumant. et ideo ex superfluo humore attracto et non digesto nec alias euacuato ille partes merito opilantur. Jtem dulcia ratione predicta sunt calculi generatiua tam in renibus ꝙ in vesica. nam quando ille partes ratione dulcedinis sibi attrahunt humores consimiles que subtiliora sunt. vel cum vrina educuntur. vel vi caloris consumuntur. vnde quando plus attrahitur ꝙ nature conueniat oportet ꝙ vel vi nature qđ est superfluū expellatur/ vel quod grossius est ibi remaneat/ ⁊ eliquato humore calore desiccante induratur ⁊ ꝓcedente tempore paulatī putrificatur/ ⁊ in duriciem lapidis cōmutatur. (vt expresse dicit ysa.) Jdem etiam de causis matricis decurrit. Ex p̄dictis patet ꝙ aliqua dulcia nature sunt vtilia. alia vero sunt ⁊ videntur esse dulcia/ ⁊ tamē sunt mortifera ⁊ nociua.

Sapor vnctuosus generatur ex calido ⁊ humido in subtili substantia. ⁊ ideo vnctuositas apposita lingue magis aperit ⁊ dissoluit ⁊ subtilis substantia magis subintrat. ⁊ quia caliditas eius parum remouetur a temperamento/ aīa ipsius dulcedinem potest suscipere ⁊ in ea maxime cōgaudere. Ad vnctuosum autem saporem perficiendum plus de igne ꝙ de aliis elementis cōuenit ⁊ post de aere. Maior igitur actio caloris in humidum agens magis dissoluit ⁊ depurat. vnde aquose partes ⁊ terrestres minorantur/ ⁊ ignee cum aereis augmentantur ⁊ inde sapor gignitur vnctuosus. Sunt autē vnctuosa cibaria appetitus debilitatiua/ ⁊ fastidij inductiua. quia accepta in stomacho resoluuntur in fumositatem cum aeree sint substantie que petit superiora ⁊ replendo os stomachi inducat fastidium ⁊ diminuit appetitū Jtem vnctuosa sunt supernatatiua leuitate enim sua eleuantur ad superiora cū valde sint fumosa. Jtem digestionis sunt ipeditiua. qa vnctuositate sua/ villos stomachi replent ⁊ leniunt. vnde cibi assumpti cū non possint decoqui crudi ⁊ indigesti emittuntur. vnctuositate eni sua inuiscāt abos ⁊ lubrificāt. ⁊ iō emittūtur anteꝙ digerātur. Jtem parꝝ sunt nutritiua qz hora venaꝝ cito replēt ⁊ parꝝ de eis assumitur/ qđ assumitur ꝓpter sue substātie subtilitatē cito cōsumitur. Jtē caloris sunt inflāmatiua. Jgnis. n. nō nutritur nisi aere mediante vnctuosa vero cito in aereā subām transeunt. vnde illa vnctuosa que habent maiorē aquositatē minus pertinēt ad naturā aeris ⁊ minꝰ bene nutriunt ignē. vt pꝫ in axungia/ alias sintungia porcina que minus nutrit ignē ꝙ ouina/ quia minus habet aereitatis in sua cōpositione ⁊ plus aquositatis ꝙ ouina. Jtem febrilis caloris sunt nutritiua. ⁊ ideo carnes ꝓhibentur in febre acuta. quia timetur vnctuositas intermixta qua calor febrilis irritatur vel nutritur. Jtem splenis ⁊ epatis sunt opilatiua ꝓpter sui grossiciē actualē. nā ꝓpter suā dulcedinē cito attrahuntur ⁊ sua grossitie pori de facili opilantur. Jteꝫ doloris capitis sunt excitatiua. nā ex fumoꝝ multitudine repletur caput ⁊ miringi cerebri distenduntur. Jtē mēbroꝝ spiritualiū sunt lenitiua. vt patet in butyro. tamen quedā vnctuosa nocent pectori ꝓpter annexā siccitatē. vt oleū nucū. qz talia nō habent purā vnctuositatē. Jtē doloꝝ exteriorū sunt mitigatiua ⁊ duriciei remollitiua. apostematū maturatiua. humiditate. n. sua saniē generāt/ qz per ea plus dissoluitur ꝙ cōsumatur ex calore. n. debili ⁊ humiditate multa fit sanies ⁊ corruptio.

Salsus sapor fit ex caliditate ⁊ siccitate in substantia mediocri vnde caliditas cū siccitate cum sit remota a temperantia multos aperit poros/ qz siccitas iuncta calori magis laxat. Juncta vero frigiditati magis constringit/ ⁊ ideo eiꝰ substātia magis subintrat poros. ⁊ quia magna fit disgregatio partiū ⁊ multa substātie subintratio aīa in ipsius p̄ntia nō gaudet imo potius ipsū horret. Ad salsū autē saporē quatuor cōueniūt elementa/ quadā tn̄ ꝓportiōe non equali. Dn̄atur. n. ignis ⁊ terra mediocriter tn̄ ex moderato igne fit moderatꝰ calor ⁊ ex moderata terra fit moderata siccitas. ex moderato aūt calore moderata fit ebullitio ⁊ excoctio humiditatis. vnde aquose ⁊ aeree partes dissoluūtur in igneas mediocriter ⁊ ex moderata siccitate moderata subā desiccatur. ⁊ ita remanet subā mediocris. vñ salsus sapor hꝫ fieri ex moderato dominio caliditatis ⁊ siccitatis i subā mediocri. Sūt aūt salsa mūdificatiua

quia ſumpta interius calore ſuo ⁊ ſiccitate hu
miditatē diſſoluūt. Salſedine.n. ⁊ vitroſita/
te ſua ſtomachū ⁊ inteſtina moꝛdificant/ que
moꝛdificata mouentur vt diſſoluta humiditaſ
emittatur/ ⁊ ſic fit mundificatio. Itē dure car/
nis ſunt mollificatiua. nā ſua caliditate ⁊ ſicci
tate ſuperfluā humiditatē compactā reſoluūt
⁊ relaxant/ ⁊ ſic mollificāt. Itē ſubſtātie mol
lis ſunt induratiua. nā ſua caliditate ⁊ ſiccita
te ſuperfluā humiditatē conſumunt. ⁊ ſic par/
tes plus aereas cōpingūt. Itez ſubſtantie rei
ſunt depuratiua. nā ſalſa inquātum huiuſmo
di quantū diſſoluūt tantū conſumūt. ⁊ iō pu/
tredo aliquo caſu generata/ caloꝛe ⁊ ſiccitatis
ſalſedinis cōſumitur. ⁊ annihilatur. habet in
ſuper ſalſedo multū terreſtreitatis. vt dicitur ī
dieta. rōne cuius carnes indurat ⁊ minus red
dit aptas coꝛruptioni. vt dicit ibidē. Itez ſca
biei ⁊ exterioꝛes ſuperfluitatis coꝛpis ⁊ cutis
ſunt ablatiua ⁊ hoc ꝯſumēdo humoꝛes ſuper
fluos tā ſuperficiales ꝙ̄ intercutaneos ⁊ cu
tē a ſuperfluis abſtergēdo. Itē tumoꝛis ydꝛo
pici ſunt repꝛeſſiua ⁊ hoc ex rōne ſupꝛadicta.
quia deſiccant ⁊ conſumūt omnia in talibꝰ lo
cis aggregata. Itē moꝛſus canis rabidi ⁊ ali
oꝛū venenoſoꝛū ſunt curatiua. ⁊ totius vene/
noſitatis extractiua. vnde ꝓdeſt cito lauare ta
lia vulnera in aqua ſalſa qꝛ maliciam extrahit
⁊ venenū. ut dicit idem. Itē caro multū ſalſa
ad tēperamētū optime reuocatur ſi aqua ſal
ſa ponatur. nec ſalſedo a talibus melius ex/
trahitur ꝙ̄ ꝙ earum maſſa pꝛius aliquo tem
poꝛe in ſalſa aqua temperetur. et hoc puto ac
cidere ratione ſimilitudinis cum aqua ſalſa
que ratione caloꝛis accidentaliſ in ipſa domi
nantis attrahit ſibi ſimile qđ inuenit in ſub/
ſtantia carnis ſalſe. Item ſal in igne indura
tur/ in aqua vero diſſoluitur et annihilatur.
nec mirum ſi congelatio et induratō facta eſt
per ſiccitatem vt ſalis diſſolutio fiat per hu/
miditatem. ſicut patet in ſepo in quo fit in/
duratio et congelatio per frigiditatem. mirū
non eſt ſi fiat reſolutio per caliditatē. De his
quere ſupꝛa in libꝛo. .xv. de venis terre in ca
pi. de ſale.

ſ Apoꝛ amarus fit ex caliditate in
tercio gradu et ſiccitate in ſecū
do gradu in groſſa ſubſtātia. Un
de caliditas cum ſiccitate multum ſubintranſ
multum diſiungit. vnde inſtrumētum leditur
et fit ſapoꝛ amarus abhominabilis guſtui et
contrarius/ ad cuius compoſitionem quatu
oꝛ elementa conueniunt pꝛopoꝛtione quadā
ſed magis ibi ignis et terra dominantur licet
plus eſt ibi de igne ꝙ̄ de terra. vnde de maio
ris dominio caloꝛis magna fit ebulitō. vnde
aquee et aeree partes magis diſſoluuntur in
igneas. et terreſtres condēſantur. ſed quia me
diocre eſt dominium ſiccitatis non attenuaẽ.
et ita ſubſtantia remanet groſſa ī qua ex actō
ne caloꝛis et ſiccitatis fundatur amaritudo.
omnia autem amara contriſtant guſtum ma
gis ꝙ̄ aliqua alia que habent ſimplicem ſa/
poꝛem. quia maioꝛem faciunt continuitatis
ſolutionem in lingua licet autem amare ha/
beant minoꝛem caliditatem ꝙ̄ acuta maioꝛē
tamen faciunt ſolutionem continuitatis pꝛo
pter ſue ſubſtantie groſſiciem que ſe interpōit
et compꝛimendo maioꝛem efficit leſionem.
Item amara ſunt colere purgatiua. vel quia
colere ſunt ſimilia in complexione. vel quia
colera cum ſit poꝛoſa pmittit amara ſuos po/
ros ſubintrare et diuidendo parteſ a partibꝰ
eam faciunt fluxibilem et coleram liquefactā
ſic educunt. Item amara ſunt appetitus exci
tatiua quia coleram educunt que tanꝙ̄ rei le
uis ſolet colligi circa oꝛificium ſtomachi et ap
petitum debilitare. Ad hoc etiam facit ama/
roꝛum groſſitudo quia compꝛimit cibaria in
fundum ſtomachi/ ſicut dulcia eleuant cibum
ſuperius. Item amara ſplenis et epatis ſunt
exopilatiua. nam caloꝛe ſuo poꝛos aperiunt
et humoꝛes diſſoluunt et groſſicie ſua cōpꝛi/
mendo humoꝛes reſolutos educunt. Item a
mara ſunt contraria vermibus et lumbꝛicoꝛū
interfectiua. nec mirū quia vermes illi de fleu
mate coꝛrupto accidunt. de fleumateꝗ viuūt
et ideo colerica et amara eis aduerſantur. qꝛ
colera fleumati contrariatur. Item ſpirituali/
bus membꝛis nociua/ et tam per aſperitatem
ſubſtantie ꝙ̄ per intenſam ſiccitatem eoꝛum
dem ſunt exaſperatiua. Item amara ſunt exte
rioꝛibus conſeruatiua. Si enim diſtemperēẽ
cum aliquo liquido habent illa tria que ſunt
neceſſaria ad conſeruationem. tantum enim
conſumunt quantum diſſoluunt. et ſubintrāt
in pꝛofundū acumine et caloꝛe ſuo. groſſam
etiam habent ſubſtantiam ex qua remedeant
et faciunt eam minus paſſibilem. Item frigi
de arterie et paraliſis ſunt curatiua diſſoluen
do materiam et conſumendo. Item frigide
ſcabiei ſunt deſiccatiua. Item meatuum re/
num et veſice ſunt aperitiua/ et calculi diſſo/
lutiua/ matricis confoꝛtatiua et menſtrualis
ſupfluitatis ꝓuocatiua et eductiua/ ⁊ ad mul
ta alia ſunt magis neceſſaria ꝙ̄ dulcia quam
uis guſtui ſint nociua.

[S]apor acutus fit ex caliditate ⁊ siccitate existēte in quarto gradu cuz subā subtili vnde fit pororꝝ nimia aperitio ⁊ partium segregatio. ⁊ quia suastātia eius est subtilis multum penetrat ⁊ subintrat. Unde organum gustus suo acumine incendit. ad cuius perfectionē quatuor elemēta concurrunt/ sed non equaliter. quia plus concurrit de igne ⁊ de terra ꝙ de alijs. ⁊ adeo propter dominiū ignis acuta sunt valde calida ⁊ a terra valde sicca. Ex maximo autē dominio caloris maxima fit ebullitio ⁊ resolutio aerearū partiū ⁊ aqueaꝝ in igneas. vnde ⁊ igneę ꝑtes acuūtur/ ⁊ ex nimia siccitate subā desiccatur/ attenuatur/ ⁊ subtiliatur. ⁊ ita fit acutꝰ sapor ex magno dominio calidi ⁊ sicci i subā tenui ⁊ subtili. Sūt aūt acuta corrosiua qꝛ valde sunt calida ⁊ sicca / ⁊ fit dissolutio magna ⁊ substantia subtilis ⁊ acuta subintrans/ partes a ptibus disgregat ⁊ ita fit corrosio. Jtez acuta sūt inscissiua ⁊ dissolutiua/ quia ⁊ qualitate ⁊ subā dissoluūt ⁊ seperant partez a pte ⁊ ꝓfunde intrant. ⁊ ideo dissoluunt ⁊ inscidūt Jtē virtutis appetitiue sunt cōfortatiua quia mēbroꝝ consumunt supfluitatē. vñ poris inanitis fit ratione vacui appetitus. mordificāt etiā neruos sensibiles ⁊ pungūt acumine suo ⁊ sic pungendo excitant appetitū. Jtē parum sunt nutritiua. qꝛ ex nimia caliditate ⁊ siccitate potius fit adustio ꝙ digestio. ⁊ iō dant modicū nutrimentū. Preterea subtilis sunt substantie. ⁊ ideo de facili ꝯsumūtur/ ⁊ a mēbris cito dilabūtur. Insuper nature sūt cōtraria ex sua cōplexiōe. ⁊ iō qꝛ abhoiabilia sunt nō appetit ea natura/ sꝫ potius abhorret ⁊ repellit.

[S]apor acetosus fit ex frigiditate ⁊ siccitate existente in scđo gradu cū subā subtili. vnde acetosuz ligue appositū qualitatibus constringit subām penetrat. ⁊ ita ex duabus ꝯtrarijs actionibus fit sapor acetosus. ad cuius cōpletionē quatuor elementa cōueniūt quadam ꝓportiōe sed nō equali. Est aūt ibi dominiū aque ⁊ terre mediocre ⁊ ex mediocri dominio aque est ibi frigiditas mediocris/ ⁊ ex mediocri dominio terre mediocris siccitas generatꝰ. ex frigiditate autē reprimitꝰ calor qui repressus modicā facit ebulitionē. vnde igneas partes ⁊ aereas resoluit de facili ⁊ cōsumit tanꝙ subtiliores. terrestres aūt ⁊ aquosas dissoluit/ sed pre sui paruitate eas cōsumere nō pōt. vnde ptes ille subtiliātur sꝫ nō cōsumūtur. ⁊ ita frigiditas ⁊ siccitas domināntur cū subtili subā ⁊ sapor gignitꝰ acetosus. Acetosa ꝓuocant appetitū. qꝛ ex frigiditate ⁊ siccitate motū habēt ad centrū. vnde ꝯprimūt cibaria ad fundū/ ⁊ sic os stomachi euacuant/ qui sentiens suā inanitionē cibum appetit. nā desiderij ꝯposita ē opatō ex appetitia virtute naturali ⁊ aīali sensibili. Jtē soluūt vētrē plenū ⁊ ꝯstipāt inanitū. nā subtilitas substantie acetose inueniēs multā humiditatē in stomacho incidit eā ⁊ subtiliat/ ⁊ sic eā reddit abilē ad fluxū ⁊ euacuationē sed quando stomachus est vacuus paruā inueniūt humiditatē quā acetosa desiccāt siccitate ⁊ cōstringūt frigiditate. Jtē opilatiōes splenis ⁊ epatis aperiunt quia nō qualitate sed substantie subtilitate humores in poris aperiūt quia incidunt ⁊ dissoluūt. Jtē acetosa spūalibus obsunt frigiditate coartante/ ⁊ siccitate exasperāte. Jtē posita in exterioribus calidos humores repercutiunt vnde ⁊ tibie inflate ex retētione menstruoꝝ vel emoroidaꝝ in calido aceto lote facile detumescūt. De his quere supra in tractatu de aceto. li. xvij. vbi tractatur de vitibus ⁊ de vino.

[P]onticus sapor fit ex frigiditate ⁊ siccitate existēte in tertio gradu cū grossa subā. vnde ⁊ ponticū appositū lingue cōstringit ⁊ subā subintrās poros partes condensat ⁊ ita occurrit sapor qui ponticus appellitur. Ad ponticū saporē perficiendū quatuor elemēta cōueniūt. cū maiori tamē ineqlitate. qꝛ cū domiatur aqua ⁊ terra ignis ⁊ aer substant. Ex forti aūt dominio aque fortis fit frigiditas ⁊ ex terra multa siccitas ideo non potest ibi fieri pfecta transmutatio cū ibi sit defectus caloris ⁊ humoris. vnde cum frigiditas ⁊ siccitas ibi habeant dominiū necesse est vt subā remaneat grossa ex dominio frigiditatis ⁊ siccitatis. Habet aūt ponticus sapor hoc ꝓprium (vt dicit ysa. qꝛ ponticitas cōiuncta cū sapore delectante magis delectat ⁊ contristante magis ꝯtristat. cuius rō hec ē/ pōticitas adiuncta rei dulci ⁊ vnctuose si ingrediatur poros facit illā dulcedinē ibi diutius cōmorari. ⁊ ita firmius imprimitꝰ tūc delectatio ⁊ diu durat. simile est de humore contristante hinc est ꝙ caro que ossibus est vicina iocūdiorē habꝫ saporē. ossa. n. sunt melancolica. scilꝫ frigida ⁊ sicca. caro vero in sui natura dulcis ē ⁊ sanguinea/ ⁊ ita est ibi ponticitatis ⁊ dulcedinis mixtio ꝓpter qđ ⁊ maior delectatio. iō etiā caro ceruina ē iocūda/ similiter ⁊ bouina qꝛ coniungitur ponticitas ex cōplexione melācolica animalis ⁊ dulcedo ex pte carnis. E cōuerso ē de absinthio ⁊ fumo terre qm̄ cum eis associatur amaritudo ⁊ ideo magis cōtristāt

gustum vt aloe vel aliquod simile. Item pontica appetitum excitant τ post prandium laxant. cuius ratio est cōpressio cibarioꝝ ad inferiora adinstar torcularis. ante prandium vero constipant quia constringūt neruos τ opilant meatus/τ substantie grossicie τ frigiditatis/τ siccitatis qualitate. vnde τ sumpta cibaria retinentur τ exire non permittuntur. Item grossicie sua epar τ splenem opilant/calculū generant/colericam τ ylicam passionem excitant. obturādo sua grossicie intestina τ fumū ac fimum exire non permittunt. spūalia etiā membra ledunt τ grauant/ quia ea exasperāt τ desiccant. exterius autem apposita vomitū sedant τ tumores calidos reprimunt. sanguinis fluxum intercipiunt atq; sistunt. neruos ꝑcutiunt. dentes exacerbant.

Sapor stipticus ex frigiditate τ siccitate in mediocri subā generatur ad cuius perfectionē quatuor cōueniunt elementa quadam ꝓportiōe inequali. nam aqua τ terra ibi predominantᷣ/sed nō quantum in pontico. Ex aqua autem accidit frigiditas τ ex terra siccitas generatur. ex frigigiditate deprimitᷣ calor qui repercussus paruam facit ebullitionem. vnde τ subā parum resoluitur sed non consumitur/ sed ex siccitate aliquātulum condēsatur. τ quia siccitas non potest omnino desiccare nec omnino cōsumere remanet substantia mediocris. Et ita patet ꝙ sapor stipticus causatur ex frigiditate τ siccitate in substātia mediocri. τ in hoc differt a pontico/qui ex eiusdem causis quāuis minus remissis in substantia grossa radicat. ideo stipticus sapor sub pontico continetur (secundū ysa.) qui tantum septem dicit esse sapoꝝ differentias/sub pontico stipticum cōprehēdit. vnde scđm ipsum ponticitas est intensa stipticitas/τ stipticitas remissa ponticitas. vnde nō differunt simpliciter scđm speciem sed solū secundum maiorem intensionem vel minorem τ ideo vterq; conuenit cum alio in effectu/sed scđm maius τ minus.

Sapor nonus dr̄ insipidus/siue sine sapore. τ hoc potest dici dupliciter. s. priuatiue τ positiue. priuatiue dr̄ insipidus / cuius sapor sensu non pōt comprehēdi. vt sapor aque/qui gustu nō ꝑcipitur ꝓpter eiꝰ maximā similitudinē ad organū gustus. qꝛ aqua est simplex respectu lingue que quatuor recipit in sua cōpositione. Positiue dr̄ sapor insipidus qui vltra primū gradum ad aliquē interiorē saporē non est sensu determinatus/vt est albumen oui. cuius substantia est mediocris. τ caliditas vel frigiditas primi gradus distantiam sensibiliter non excedit. talia insipida sunt cucurbite/citrulli/melones/τ huiusmodi. quoꝝ vsus plus cōuenit medicine ꝙ diete. paꝝ enim nutriūt/ qꝛ saporem non habent delectabilem τ subāz habēt fluxibilem. humiditate sua τ frigiditate sitim mitigant/coleram τ calorem extinguunt. fleuma augmētant. τ quotidianas febres generant. τ oēs alias fleumaticas frigidas. s. τ humidas nutriunt vel ꝓuocant passiones. Sapor itaq; insipidus causatᷣ ex frigiditate τ humiditate in subā mediocri/ad cuius cōpletionē sicut in alijs quatuor cōueniunt elementa/ sed nō equali ꝓportione qua aqua τ aer principaliter terra secundario predominatᷣ. propter fortiorē igitur frigiditatē τ mediocrē siccitatē partes ignee et aeree resoluūtur in aqueas et in terrestres. sed qꝛ resistit dominiū hūiditatis nō pōt cōpingi ex siccitate terrea. Relinquitᷣ igitur subā mediocris cum dominio frigiditatis et humiditatis que sūt principia istius saporis qui abusiue sapor insipidus noiatur. Hec igitur ꝺ saporibus simplicibus quoad eoꝝ differentias et naturas dicta iam sufficiant. que omnia de dictis ysa. constan. ga. et alioꝝ auctoꝝ medicine breuiter sunt accepta. Sūt aūt quidā cōpositi sapores sicut τ mixti sūt pariter colores et odores. et hi sapores secundum diuersas compositiones diuersimode operantur. quia alio modo sapiunt in solidis/alio modo in liquidis. aliter in sensibilibus/et aliter in animatis. de quibus in naturis et ꝓprietatibus reꝝ et corporum animatorum et inanimatorum in libris precedentibus est ostensū. De liquoribus tamen in quibus fundati sunt sapores aliqua arbitror hic suplenda/que in libris superioribus casualiter sunt omissa.

De liquoribus.

Liquor est liquidus humor in plantis et animaliū corporibus per digestionē generatus/eliquatus violentia vel natura de substantia corporis mixti/ vel expssus. Quilibet autem humor nō vocatur liquor ꝫ solus ille qui artificialiter vel naturaliter liq̄tur de plantis et rebus animatis. vt lac et vrina de animalibus. vinū et oleū de arboribus mel de floribus. sicera de fructibus. ceruisia de granis. oxizacara de pomis siluestribus et

granatis. Et inter hos liquores / quidā sunt compositi/ et quidam simplices. naz cōpositi dicuntur qui conficiuntur ex diuersis qui pariter cōmiscētur. Simplices vero sunt qui ita permanent sine cōmixtione aliqua, put a suis substantijs primitus pducūtur. Nullus tñ liquor est simpliciter absolute preter solā aquā que simpliciter dicitur, put in elementari pmanet puritate. alij aūt liquores oēs / sicut ⁊ humores ex quatuor elementis cōstituūtur. Simplices etiā dicūtur qui cū alijs non ɔmiscentur Simplices etiā dicūtur in quibus simplices elementoꝝ qualitates ex prima ɔpositiōe dominantur / ⁊ que a terrestri feculentia naturaliter vel accidentaliter plus colantur. Secūdū autē varias cōmixtiones liquoꝝ ⁊ qualitatū elementariū predominantiū complexiones ⁊ varios sortiūtur odores pariter ⁊ sapores. nā illi liquores in quibus predominatur calidū cū humido sunt dulciores. in quibus autē calidū cū sicco sunt acutiores. in quibus vero ꝑexistit frigidū cū sicco sunt acetosiores ⁊ stipticiores. sed in quibus frigidū cū humido sunt gustui insipidiores. vt patet in ptisana / ⁊ huiusmodi. Quidā aūt liquores de quibusdaz arboribus incisis corticibus per attractionez caloris solaris sponte egrediuntur. vt balsamus ⁊ terebintina ⁊ lacrimus qui calore pri⁹ mūdatur / ⁊ in mirre subām īduratur. Quidā vero de fructibus arboꝝ per expressionē colligūtur. vt vinū / oleū / sicera / ⁊ huiusmodi. q̄dā per adustionē ignis liquidiores partes quorūdā lignoꝝ in extremitatib⁹ educentes magno artificio acquirūtur. vt colophonia / pix liquida / oleū iuniperi / ⁊ similia. Quidā aūt ex herbaꝝ succis exprimunꝰ. vt opiū / aloe / ⁊ hmōi. qui postea calore ignis vel solis desiccanꝰ. ⁊ quidā ex rore celi extrema floꝝ ꝓfundēte / ⁊ sic circa eoꝝ supficiem inuiscātes apū ministerio cōponūtur. vt mel. quidā ex venis terre hauriuntur. vt aqua salinatiua / vitrosa / allumminosa / ⁊ hmōi. ꝺ quibus arte vel natura fit sal vitrū alumen / ⁊ hmōi. De his oībus liquoꝝ differētijs ꝓprietatibus ⁊ causis sufficienter dictū ē supra in li. xvij. de herbis ⁊ arboribus ⁊ eaꝝ succis. ⁊ li. xv. ꝺ venis terre. ⁊ li. xviij. ꝺ passionibus aeris. vbi tangiꝰ de natura manne ⁊ mellis que dicūtur de aere generari. De melle tñ aliqua sūt hic dicēda / ⁊ de lacte / ⁊ sero / butyro / que de aīaliū vberibus emunguntur / de quibus superius est omissum.

m El vt dicat Isi. li. xx. dr̄ a mellisse grece. i. apibus latie. Sic eni greci apes vacāt. nā apū solertia mirando nature artificio parūt mella / que p̄mitꝰ de rore aeris sūt creata / ⁊ in arūdinū folijs adinuenta. Unde ⁊ virgilius. Protinus aerei mellis celestia dona. vnde adhuc ī india ⁊ in arabia inueniūtur ī similitudinē salis ī ramis ⁊ folijs depēdētia. ut dicit idē. Est aūt oē mel naturalīr dulce sardū tñ ē amaꝝ absinthij cā cuius copia illius regiōis apecule nutreuntur Dicunt aūt medici qui de reꝝ tractāt naturis / precipue galie. ꝙ mel pueris ⁊ iuuenib⁹ ⁊ pfectis viris in quibus habūdat calor / cibus ē inutilis ⁊ nociuus. Senibus aūt qui pua vita laborāt ⁊ frigore dicit cū vino veteri ⁊ alijs calidis cōuenire (huc usqꝫ Isi. lib. xx. c. i.) Est itaqꝫ mel liquor dulcissimus a materia purissima arte medicinali generatus / cui tamen ex calore apis mellis substantiam cōponentis / ⁊ ex admixtiōe alicuius calidi se cū mellis substantia admiscentis acumen cum dulcedine ē admixtum. vnde ⁊ mellis dulcedo ceteris est magis calida / sed minus hūida. vt dicit ysa. mel ergo cum sit habens multum caloris ⁊ aereitatis ⁊ minus terrestreitatis ⁊ aqueitatis, ꝑpter siccitatem tam terre ꝙ̄ ignis multum ē habens siccitatis ⁊ acuminis ⁊ minus frigiditatis ⁊ humoris. ⁊ ideo iudicatur mel calidū ⁊ siccum in fine secundi gradus. tamen q: subā eius est vicina temperamento ⁊ mediocritati multum est mundificatiuum / lauatiuū ⁊ subtiliatiuū ⁊ sicco calore grossoꝝ humoꝝ ī corpe īncisiuū. ⁊ humoꝝ putridoꝝ expulsiuū. q: n. mel ē calidū / acumini est ꝓpinquū. ⁊ ideo intestinoꝝ est pungitiuū / ⁊ ad feces expellēdas cōmotiuū. Itē talis dulcedo sicut mellis multū est habens acuminis ⁊ caloris / non tantū opilans meatū splenis ⁊ epatis / sicut illa in quibus pura dulcedo inuenitur. vt. d. ysa. c. ꝺ quatuor differentijs dulcedinis ⁊ saporis. Est itaqꝫ mel ratione equalitatis ⁊ temperamenti multum nature conueniens ⁊ amicum. sui ad membra multum assimilatiuum. perditorum restauratiuum. debilium membrorum cōfortatiuū. sua grossicie nociuorum fluxuum interceptiuum / ⁊ latitudinis poroꝝ restrictiuū nature bene temperate custoditiuū. ⁊ humorum paratorum ad fluxum nimium cohibitiuū. Nihilominus tamen est mel nociuoꝝ humorum laxatiuū. nam contrarias habet qualitates in effectu. ⁊ hoc secundum diuersas materie dispositiones in quas agit. nam nimis laxat / reprimit / ⁊ constipat / nimis durat / diuidit ⁊ relaxat (vt. d. ysaac) Est aūt mel cōseruatiuum. mundificatiuum amaritudinis temperatiuū. ⁊ iō poniꝰ in medicinis ad ɔseruādū

⁊ ad mundificandum ⁊ ad amaritudinez spe
cierum temperandum. vt dicitur in antido. ni
colai. tamen mel crudum non multum be/
ne dispumatum valde est ventosum/ ⁊ inflati
uum/ rugitus in ventre generatiuum. in ma/
los humores faciliter conuersiuum. splenis ⁊
epatis viscositate sua opilatiuū. colere inflā
matiuū. ⁊ febris diurne inductiuum. ypocon
driorū extensiuū. yliacis ⁊ colericis nociuum
Mel igitur vt dicit constā. ⁊ ysa. in dieta. di/
uersas habet actiones/ q2 quibusdaz salubre
est/ ⁊ sanitatis custoditiuum. quibusdam ve
ro stipticum est ⁊ morboꝝ generatiuum/ ⁊ est
veneni occultatiuū/ qḋ quāto magis est rufū
tāto magis ē calidū ⁊ acutū/ ⁊ humoꝝ magis
incisiuū/ penetratiuū/ ⁊ colatiuū. quāto vero
magis est albū minus est calidum ⁊ acutum.
⁊ tanto melius/ quāto dulcius purius ⁊ odo
rabilius inuenitur.

Fauus a fauendo est dictus. nā fa
uus dicitur mel mixtū cū cera. In
fra enim cellulas de cera miro ar/
tificio cōpositas apes mel colligunt ⁊ eius li
quoris substantiam intus fouent ⁊ sic dicitur
fauus quasi fouus siue fouens/ eo ꝙ mel fo/
ueat ⁊ contineat intra se. vel fauus a fauore ē
dictus. nā valde fauorabilis gustui est ⁊ dele
ctabilis ad edendū. vnde scḋm Isi. li. xx. fau⁹
a fagin grece dicitur quia magis comeditur ꝙ
bibitur. fagere enim grece idest comedere lati
ne. quidam tamen vocant fauū mel a cera eli/
quatū ⁊ optime depuratū/ i quo summā dul
cedinē gustus experitur. fauus mellis petit ⁊
requirit maxime animal quod ab amore mel/
lis melota dicitur vnde a melle melus vel me
lota est dictus (vt dicit. b.) similiter visus sup
omnia mel diligit. fauos enim extrahere intē
dens nō sine sui discrimine arbores altas scā
dit. Aliquotiens autē inter fauos (vt dicit ari
sto. libro viij. f.) in ꝓfundo aluearis generan
tur quidam vermes parui/ sicut sunt aranee
⁊ quando crescunt faciunt texturā circa fauos
⁊ dominātur super totū aluear. ⁊ ideo putre/
scit mel ⁊c. Itē ibidē bonū ē mel qḋ extrahitur
de noua cera. nā mel qḋ diu manet in cera an
tiqua fit rubeū. ⁊ corruptio illius mellis est si
cut corruptio vini in vitibus/ ꝓpter hoc de/
bet extrahi ⁊ est mel bonū quando simile ē au
ro. vt dicit idem. Itē dicit idē ꝙ apes sedent
super aluearia ⁊ suggunt qḋ est supfluū in fa/
uis. ⁊ dicitur qḋ si non facerent hoc corrumpe
retur illud quod ē in fauis/ ⁊ generaretur ara/
nea/ ⁊ sedent super fauos ⁊ sollicite custodiūt
ne illa aranea inualescat/ ⁊ si inuenerit eaz fit
eius cibus. aliter autem omnes morerentur.

m Ulsum est potio vel poculum ex
aqua vel vino ⁊ melle commixtū
quod greci mellicratum vocant. si
cut ex ydromel quod ex melle ⁊ succo maciano
rum est mixtum. sicut ⁊ rodomel dicitur eo ꝙ
succo rose mel miscetur.

m Edo vel medus/ quasi merus di
citur. ⁊ est potus ex mello ⁊ aqua
optime confectus ⁊ decoctus qui
si crudus fuerit ⁊ mel minus bene despuma/
tum inflationē generat in ventre ⁊ rugitus ac
durissimas torsiones. ⁊ quia de facili resolui
tur in fumos caput petit/ ⁊ diuersas ei ingerit
passiones. bene vero decoctus ⁊ defecatus gu
stum delectat/ vocem clarificat. arterias guttu
ris ⁊ canales pulmonis mundificat. cor letifi
cat. corpus nutrit ⁊ impinguat. epaticis tamē
⁊ spleneticis ⁊ calculosis minus ꝯpetit. quia
meatus stringit ⁊ opilat. quandoꝗ enim mir
to ⁊ alijs herbis aromaticis conditur vt sani/
or reddatur ⁊ odoratior/ ⁊ diuturnius custo/
diatur.

c Laretum ex vino ⁊ melle ⁊ specie
bus aromaticis est confectum. nā
species aromatice i subtilissimum
puluerem cōteruntur/ ⁊ in sacculo lineo ⁊ mū
do cum melle ⁊ zuchara reponuntur. vino au
tem optimo species perfunduntur ⁊ reperfun
duntur/ quēadmodum fit lexiuia. ⁊ tā diu re/
nouatur perfusio donec virtus specierum vi/
no incorporetur/ ⁊ optime clarificetur vnde ⁊
vino contrahit fortitudinem ⁊ acumen. a spe/
ciebus autem retinet aromaticitatem ⁊ odorē
sed a melle dulcedinem mutuat ⁊ saporem

p Igmentuz vt dicit. b. quasi pilis
mentum quod scilicet in pila ē cō
tusum. naz in pila species aroma
tice aguntur/ ex quibus arte pigmentaria que
dam delicata pocula electa conficiūtur. vnde
⁊ pigmentarij dicuntur qui species vendunt/
conterunt/ ⁊ conficiunt/ ⁊ componunt.

o Ximel dicitur acidū meleo ꝙ ex
aceto ⁊ melle eius materia confi/
ciatur. nam primo acetum cū her/
bis necessarijs/ ⁊ radicibus diureticis diu de
coquitur/ ⁊ colato aceto mel purum ⁊ optime
defecatum additur ⁊ ad lentuz ignem vsꝗ ad

spissitudinem iterum decoquitur ꝛ bullitur ac depuratur cum albumine oui cum aceto distē paratur ꝛ inprimelle paruȝ decocto/ nā oīs immundicias mellis ꝛ herbarum ad se attra/bit albumen oui. ꝛ supernatando vsq ad ori mellis superficiem secum ducit quas immundicias cum penna pigmentarius seu medicus caute remouet ꝛ deponit/ ꝛ fit oximel ꝛ in pixide mūda reponitur. datur autem cum aqua calida ad materie compacte digestioneȝ/ mollificationem/ diuisionem/ mundificationem/ pororum apertionem/ ꝛ opilationum dissolutionem/ posset enim medicina de facili inducere periculum. si non preparetur ad facilem eductionem ꝛ cum oximelle non precederet digestionem cum simili arte ꝛ ad ꝯsimiles vsus de aqua ꝛ zucbara cum diuersis speciebus fit syropus/ nunc violaceus ꝛ laxatiuus/ nūc roseus constipatiuus/ nunc simpliciter/ nunc cōpositus.

C Era est fex mellis intra cuius substantiam liquor melleus ab apibus est collectus. corrumpitur autem ipsum mel (vt dicit aristo. libro viij.) quādo nimis diu cum cere fecibus admiscetur. et ideo qui vult mel in sua puritate reseruare debet ipsum tempestiue a cere substantia separare. Habet autem hoc cera proprium ꝙ inter omnium liquorum feces superenatat/ ꝛ cū calesat ad fundum non descendit sed potius q̄rens superficiem sursum tendit/ ꝛ hoc faciunt partes ignee ꝛ aeree que in eius substātia dominantur. vnde cera in aqua calida resoluta deorsum aquam premit ꝛ per eius superficiem se diffundit. nam multum habet aeree leuitatis ratione cuius sic ascendit. cera autem quanto est recentior/ tanto est odoratior/ ductilior/ ꝛ purior. ꝛ ad diuersarum impressionū ꝛ figurarum susceptionem aptior/ ꝛ tam forme suscepte ꝙ scripture impressio i eam est durabilior. ꝛ talis cera virginea appellatur. Est insup cera multis vsibus necessaria atq apta valet eni in medicinis/ in confectionibus variis ꝛ vnguentis. nam virtutem habet calefactiuam/ resolutiuam/ aperitiuam/ maturatiuā attractiuam/ euaporatiuam/ ꝛ consumptiuaȝ valet etiam ad luminis nutrimentum. ꝛ ideo cera seruit in deorum templis ꝛ aris/ in dominorum mensis. vnde a cera vel a ceris dicuntur cerimonie. quia in templorum cerimoniis cerei offerebantur ꝛ adhuc offeruntur. vt dicit h. vnde qui seruiunt de candelis cereis: in ecclesia dicuntur ceroferarij. sicut qui seruiunt in regum ꝛ pontificuȝ aulis primicerij nominātur. vt dicit idem. Sigillis etiam cereis littere muniuntur/ ꝛ signantur ac si secreta occultantur. priuilegia confirmant. tabule cera simplia vel colorata replentur ꝛ ornantur/ in quibus variarum litterarum caracteres stili officio vel inscribuntur/ vel etiam complanantur. panni quoq linei ad vsus varios incerantur libros enim inuolutos tutos reddit ne aqua vel pluuia perfundantur. nam cera quamdam habet vnctuositatem qua humida fugat ꝛ per pannorum poros stillicidium penetrare interius non permittit. in calore liquescit cera ꝛ deficit/ frigore vero induresćit. humidis ꝛ humefactis cedit/ siccis vero ꝛ asperis inhe rescit. ꝛ ideo humectantur sigilla ne adhereat cera illorum litteris ꝛ figuris.

C Ereus per deriuationem a cera/ a qua formatur est nominatus vt dicit Isidorus libro. xx. de quo q̄dam ait sic. Hic cera nocturnos prestabo cereus ignes. Subducta luce altera tibi luxum vt dicit idem. nam ad hoc est vsus cereorum/ vt ex eorum lumie ea que sunt in tenebris appareant ꝛ lucescant. In cereo autem tria attēduntur scilicet materia/ vsus/ dispositio/ siue forma. materia vero triplex est. nam pro materia habet lichnum siue ligmen. vt dicit Isidorus ipsam ceram atq ignem. ligmen qui ꝛ lichnus dicitur filum est stupeum ꝛ totius cerei substramentum. cera que circūuoluitur est luminis nutrimentum. ignis qui superponitur siue superaccenditur vtriusq est finis complementum. nam agens in ligmen mediante cera conuertit vtrūq in suam similitudinem. vnde ꝛ in dispari natura mirabilem inter se habent aptissimam vnioneȝ. forma ꝛ dispositio eius piramidalis a lato incipiens ꝛ circūferentialiter agens. vsus eius est vt illuminationis gratia candelabro affigatur vel clientulorum vel ceroferariorum manibus ante dominos deferatur.

L Ac est liquor dulcis ꝛ candidus i mamillis per actioneȝ caloris ex sanguine generatus. vel (vt dicit aristo. libro. xviij.) lac est sāguis decoctus digestus non corruptus. quando enim fetus ꝑpter magnitudinē nō pōt nutriri ꝑ vmbilicū/ ꝑpat ei lac a natura ex sāguie mēstruo ꝓpulso

ad mãmillas vbi digeriꝛ ⁊ decoquiꝛ/ ⁊ ex al'/
bediue glandulaꝝ mãmillaꝝ in cãdoris ſpe
ciem tranſformatur (vt dicit conſtan. li. xix) ea
dẽ enim eſt natura menſtrui ſanguinis atqꝫ la
ctis. ⁊ ideo natura creat lac propter cibũ nati
a quo cibatur extra. non tamẽ debꝫ eſſe lac an
te tempus partus nec poſt multũ niſi accidat
contra naturã. in illo enim tẽpore cõpletur la
ctis digeſtio in aĩalibus que habent tempus
vnicũ ſtatutũ ad pariendũ. ſed in mulieribus
diuerſatur/ ⁊ ꝓpter hoc debꝫ eſſe bonũ lac ne
ceſſario poſt ſex menſes. ⁊ ẽ lac dulce quãdo ẽ
bene digeſtũ. ⁊ hoc fuit neceſſariũ ꝓpter cibũ
aĩalis qui eſt dulcis. cibus enĩ omniũ aĩaliũ
nõ ẽ niſi dulce ⁊ valde digeſtũ (vt dicit idem
ibidẽ li. xviij). f. Jtẽ dicit ariſto. li. vi. f. aĩalia
ouantia nõ habent lac neqꝫ mãmillas ⁊ in oĩ
lacte eſt aquoſitas tenuis ⁊ pars groſſa que ca
ſeus dĩ. ⁊ quãto lac eſt ſpiſſius/ tanto caſeus
⁊ lac animãtiũ carẽtiũ dẽtibus superi⁹ magis
coagulatur. lac vero aĩalis habẽtis dentes in
vtraqꝫ mandibula nõ. neqꝫ eius ſepum/ ⁊ lac
huiuſmodi aĩalis ẽ dulce ⁊ tenue vt lac came/
li ⁊ eque ⁊ poſt aſine. Jtẽ idẽ ibidẽ. in quibuſ
dã regiõibus nõ expectatur partũ impregna/
tio ſed accipiꝛ vrina ⁊ cũ ea cõfricatur mãmil/
la/ ⁊ exibit prio ſanguis. deinde quaſi ſanies
⁊ poſt lac bonũ/ nõ peius lacte ĩpregnataruꝫ
⁊ nullũ lac eſt in mãmillis marũ/ generaliter
quãuis aliquãdo accidere videaꝛ aliter. que/
dã aũt herbe habent humorẽ lacteũ vt titinal
lus/ ⁊ quedã arbores vt ficus/ cuius lacte vt
ibi dicit ariſto. lac aĩaliũ coagulatũ ẽ. ⁊ lac ca
nũ ſpiſſius ẽ omniũ aĩalium preter leporeꝫ ⁊
porcoꝝ. Eſt aũt maxime ſpiſſũ ĩ partu. ſed p⁹
ſubtiliatur vt dicit ariſto. lib. vi. in fine. vacca
ante partũ nõ habet lac ſed poſt habet bonuꝫ
⁊ cũ prio coagulatur fit quaſi lapis/ ⁊ hoc ac/
cidit quãdo cũ aqua cõmiſcetur. vt dicit idem
ibidẽ. Jtẽ idẽ li. x. quãdo puer nutriꝛ lacte cali
do dentes eius citius oriũtur. poſt partũ autẽ
⁊ mũdificationẽ lac mulieris multiplicatur ⁊
quedã mulieres habent ſolũ lac in cono mã/
millaꝝ. ⁊ quedã in alijs partibus ipſaꝝ. ⁊ qñ
lac nõ bene digeritur coagulatur ⁊ mãmille in
dureſcunt qñ tota mãmilla eſt valde mollis ⁊
ſi ſuperuenit aliquis pilus accidit magna in
firmitas/ ⁊ dicitur piloſa/ ⁊ nõ ceſſabit dolor
quouſqꝫ exeat pilus cũ lacte/ aut quouſqꝫ pu
trefiat ⁊ exeat. ⁊ dũ lac exit nõ inuenitur gene
raliter menſtruũ. Quedã vero lactantes men
ſtruãt cũ fuerit eaꝝ lac humiduſ ſanguis ⁊ qñ
pueri lactãtur ſanguie groſſo ⁊ multo/ accidit
eis ſpaſmus/ ⁊ ſi fuerit lactans fertilis/ tunc
nocet multitudo lactis. ⁊ mulier nigra nutribi
lius ⁊ melius habet lac ꝙ̃ alba. vt dicit idem.
Cõſimiles ꝓprietates lactis ⁊ multas alias
recitat (yſa. in dieta) vbi ſic dicitur. lac inquit
generaliter diuiditur ſimpliciter. aut. n. ẽ dul
ce exiens nouiter a mãmillis/ aut ẽ acidũ ſiue
acre iã diu mulſum/ aut ẽ inter vtrũqꝫ medio/
cre. dulce aũt ẽ magis ſapidũ. qꝛ vicinum ſan
guini ⁊ amicũ in ipſũ de facili conuerſiuuꝫ. ⁊
ideo laudabile eſt ipſius nutrimentũ. Eſt au
tẽ cõpoſitũ ex tribus ſubſtantijs in virtute ⁊ a
ctiõe varijs ⁊ diuerſis. vna ſubtiliatiua ⁊ mũ
dificatiua altera vero groſſa ⁊ opilatiua. ter/
tia eſt mollificatiua. nã ſubã aquoſa ⁊ ſeroſa
acuta eſt ⁊ ſubtiliatiua. groſſa eſt caſeoſa que
frigida eſt ⁊ groſſa ⁊ ideo opilatiua. butyroſa
vero eſt vnctuoſa ⁊ mollificatiua vnde lac cuꝫ
ſit ſua ſubſtantia aquoſa ⁊ acuta eſt groſſorũ
humoꝝ inciſiuũ/ ⁊ ſubtiliatiuũ. viſceꝝ lauati
uũ. inteſtinoꝝ mordicatiuũ. ventris ſolutiuũ.
⁊ fecis de facili expulſiuũ. corruptoꝝ humorũ
interius in corpore ⁊ exterius abſterſiuũ. ve/
narum penetratiuum/ opilationis ſplenis ⁊
epatis aperitiuũ. ⁊ maxime ſi fuerit ex anima
libus calide cõplexionis. vt ex camelis. ⁊ tale
lac eſt ydropicoꝝ iuuatiuũ (vt dicit ideꝫ ⁊ ſeq̃
tur) lac itaqꝫ laudabile eſt ⁊ in ſuis tribus ſub
ſtãtijs temperatiuũ. ſua aquoſitate eſt mẽbro
rũ mũdificatiuũ. ſua butyroſitate eſt venenis
repugnantium ⁊ membrorum humectatiuuꝫ
ſua caſeitate cibariorum ab orificio ſtomachi
ad fundũ depreſſiuum. Eſt ⁊ alia lactis laus
quia ſi temperate ⁊ oportuno tempore mun/
dato prius corpore accipiatur/ corporis ẽ lau
dabiliter nutritiuum ⁊ ſubſtãtie ſanguinis aſ
ſimilatiuũ. Si autẽ a corpore non mundato
vel tempore non cõgruo accipiatur in malos
humores quos inuenit eſt conuerſiuuꝫ ⁊ ipo
rum augmentatiuum in fumos calidos reſol
uitur/ ⁊ ſic erit doloris capitis cauſatiuum ⁊ ſi
febris materiam inuenerit/ erit caloris febri/
lis inflammatiuum. vel ſi calorem naturalem
inuenerit debilem de facili aceſcit/ ⁊ fit in ſto/
macho acetoſum. nam quando eſt humor ni/
mius ⁊ paruus calor acetoſitas vel putredo
fleumatis generatur. ⁊ ideo lac non eſt frequẽ
ter ſumendum niſi corpore exiſtente tempera
to ⁊ ſtomacho inanito. nam ſi corpus a putri
dis humoribus ⁊ colericis fuerit vacuũ ⁊ de
puratum ſi lac bene digeſtum fuerit/ multum
⁊ bonum prebebit corpori nutrimentum. lau
dabilem generabit ſanguinem. carnem aug/
mentabit. humectabit corpus ⁊ exterius ĩ ſup
ficie faciet tenerum atqꝫ pulchrum. vt. d. ideꝫ

Item dicit idẽ rursus. lac inquit bibentes ie-
iunos esse conuenit/ ⁊ calidũ esse quando vbe
ribus est vicinũ. nec ẽ aliquid comedẽdũ quo
usqꝫ lactis substantia digeratur. oportet etiã
vt labor ⁊ motus nimius caueatur / quousqꝫ
descendens ad decoctionis locum digeratur.
qr ex inordinato motu ⁊ calore nimio subito
generato eius vnctuositas in fumũ nociuũ re-
soluetur ⁊ grossiori parte remanẽte indigesta
multiplex corruptio generaretur vt dicit idē.
Electum autẽ lac vt dicit ibidẽ. debet habere
quatuor qualitates/ colorẽ / odorẽ /liquorem
⁊ saporem. Colorẽ albissimum claꝝ a citrini-
tate ⁊ rubore ⁊ liuiditate marie alienũ. Odo
rẽ gratum ab horrore ⁊ a grauiditate remotũ
Liquorem inter subtilem ⁊ grossum medium
cuius mediocritatis signum ẽ si gutta sup vn
guem posita remanet continua ⁊ nõ liquescit
cuius guttule forma inferius est lata ⁊ superi
us est acuta. Saporẽ habet acceptabilẽ qñ
nec amaritudine nec salsedine nec acedie ẽ ad
mixtum. Inter omnes autem istas differenti
as lactis/ femineum magis creditur esse tẽpe-
ratum. qr omne lac naturam ⁊ complexionem
animalis cuius ẽ naturaliter imitatur. ⁊ ideo
quia humana complexio maxime est tempera
ta/ideo muliebre lac maxime tẽperatum. pro
pter quod maxime est nutritiuũ humectatiuũ
⁊ asperitatis anguloꝝ oculi potissime mitiga
tiuum. ⁊ quicquid de bonitate lactis supra di
ctum est totum concurrit in hoc lacte.

l

Ac camelinuʒ ex animalis calida
complexione ceteris magis est ca
lidũ/ ⁊ plus subtile ⁊ minime vn
ctuosum/ ⁊ minime nutritiuum. diureticum ⁊
opilationũ aperitiuũ. ⁊ iõ ydropicoꝝ et opi-
latione est potissime iuuatiuũ. nã camelus na
ture est calidissime ꝓpter qd calor dominans
sãguinis attrahit vnctuositatẽ. ⁊ ideo sãguis
remanet sine vnctuositate. Cum igitur lac ni-
hil aliud sit ꝙ sanguis secundo decoctus/ sa-
por sanguinis cameli salsus est ⁊ acutus. ⁊ iõ
humoꝝ est incisiuus subtiliatiuus ⁊ grossiciei
atenuatiuus. Quere supra de camelo i tractu
de animalibus.

l

Ac vaccinum lacti camelino ẽ op
positũ. nã vacca nõ habet tm̃ ca
loris vt sanguinis attrahat vnctu
ositatem. ⁊ ideo eius lac fit valde vnctuosuʒ
⁊ maxime nutritiuum. plus. n. nutrit lac vacci
nũ ꝙ pecorinũ/ lʒ pecorinũ sit magis calidus
ꝙ vaccinũ. cuius rõ ẽ. vt. d. idẽ. qr cũ vaccinũ
lac nõ tãtum habeat caloris quãtum pecori-
nũ parua vnctuositas sibi sufficit ⁊ illa tota re
manet in lacte ⁊ exuperat caseitatẽ. ⁊ ideo ma
gis nutrit/ qr subã vnctuositatis nutribilior ẽ
ꝙ caseata. qr calidior ⁊ humidior ⁊ calori san
guinis vicinior ⁊ facilior in sanguinis mutati
onẽ. ⁊ illa vt dicunt antiqui melius ⁊ citi⁹ nu
triunt que citius ⁊ facilius in sanguinẽ cõmu
tant (vt dr ibidẽ) lac tamẽ pingue melius nu
trit ꝙ ipsa pinguedo que calidior est/ qr subã
lactis habet aquositatẽ liquidã subtiliantem
⁊ interiora corporis penetrantẽ. sed sola pin
guedo aereitate sua superenatat/ ⁊ ꝓpter hu-
miditatis sue substantialis grossiacʒ cito coa
gulat ⁊ indurat. ⁊ ideo lac vaccinũ sua aquo-
sitate ad iteriora penetrat. sua vnctuositate ca
lorẽ naturalem roborat. caseitatis sue pauci-
tate naturã multũ nõ aggrauat/ sed poti⁹ ad-
iuuat ⁊ sustẽtat. vt dicit idẽ. Alio igitur modo
lacte est vtendũ ad nutriendũ. qr tunc tribus
eius substantijs pariter est vtenduʒ. Alio mõ
ad mundificandum ⁊ calorem mitigandũ qr
tunc serositatis liquamen est a butyrositate se
questrandum. Alio mõ ad calefaciẽdum ⁊ hu
mectandum. Lactis etiam vsus consideratur
secundum subtilitatem ⁊ grossiciem ⁊ medio-
critatem. vt dicit idẽ. Subtilitas autem attẽ-
ditur in substantia ⁊ in actione. In substãtia
vt illud est melius quod cõplexioni humane
est vicinus vt lac femininum/ quod tanto est
vtilius quãto mãmille est vicinius efficacius
est enim contra venena / contra rehum ⁊ vesi-
ce mala/ contra pulmonis vulnera si multuʒ
aerem non tangat ⁊ eius virtutem aeris qua-
litas non immutat. Subtilitas vero in actiõe
eius butyrositatis cum caseata separatur ⁊ a-
quositas tunc cum acumine augetur. vt patet
in camelino quod minime nutrit. calore tamẽ
suo ⁊ subtili liquore ydropicis subuenit ⁊ suc
currit. lac vero grossissimũ est vaccinũ ⁊ minus
ceteris liquidum ⁊ aquosum minus acutuʒ ⁊
minus butyrosum. vnde bene nutrit/ stoma-
cho cõuenit/ membra confortat. calorem epa
tis ⁊ stomachi refrigerat corpus impinguat ⁊
augmentat. vulnera intestinoꝝ ⁊ matriciʒ sa
nat. Est autem tanto melius ⁊ salubrius si la
pidibus fluuialib⁹ accensis ⁊ intus extinctis
tota aquositas ꝓ parte maxia cõsumatur.

l

Ac caprinum inter predictas dif-
ferentias tenet medium/ quia i su
is tribus substantijs post femi
ninũ ee dr potissime tẽperatũ ⁊ iõ ꝯ pulmõis
vulnera ⁊ renũ ac vesice vicia cũ zuccara mul
tũ cõfert. eius verũ a caseo ⁊ butyro separatũ

maxime est colatiuū mūdificatiuū et colere repressiuū. lac aūt caprinū per se multū bibitū i stomacho de facili coagulatur. et ideo ne noceat cū modico mellis et salis gēme tēperetur ꝛ nunq̄ coagulabitur. ꝛ si inceperit coagulari in stomacho dissoluetur. ꝛ q̄ capre pascuntur siccis ꝛ ramoꝝ extremitatibus eaꝝ lac ē minus aquosū ꝛ magis stipticū ꝛ stomacho congruū Nā lac ex pascuis diuersificatur. nā que pascūtur teneris ꝛ recētibus herbis lac faciūt aquosū ꝛ subtile/ ꝛ stomacho est nociuū. que vero herbis laxatiuis lac faciūt mortificatiuū ꝛ neruoꝝ pūgitiuū. ꝛ ē nociuū ꝛ laxatiuum.

Ac pecorinū magis est calidū ꝛ siccū q̄ vaccinū/ minus habens butyrositatis ꝛ plus caseitatis. ꝛ ideo minus nutrit nec corpori ita conuenit vt vaccinū. Monstratur aūt hoc ex grauitate sui odoris. nā vt dicit galie. lac pecorinū in odore est grauis/ q̄ vaccinū. ꝛ ideo magis ē flenmaticū. magis aūt nutrit q̄ caprinū. sꝫ min⁹ vaccinū. vnde minus ē tēperatū q̄ caprinum

Ac asininū est temperatū ꝛ nutritiuū restitutiuū. ventris tñ resolutiuū ꝛ neruoꝝ remollitiuū. ꝛ membrorū siccitate ꝛ calore induratorū humectatiuū pectoris iuuatiuū ꝛ tussis ꝛ anhelitus difficilis mitigatiuū. vulnerū renū ꝛ vesice curatiuū.

Ac caballinū vicinitatē habet ad camelinū i subtilitate ꝛ acumine ꝛ calore i apostematibus maticū est iuuatiuū aperitiuū ꝛ menstrualis fluxus ꝓuocatiuū/ si causa menstruoꝝ calida sit ꝛ sicca quam ꝓprietatem habet illud lac ab omni lacte alio separatim. vt dicit ysa.

Ac porcinū scd'z ysa. est subtile ꝛ aquosum/ quia ex sua frigiditate icoctū remanet ꝛ indigestū. ꝛ ideo si scd'm medicinā accipiatur paruū aut nullū confert iuuamentū. sed si scd'z cibū cū succo ordei sit coctū bonū generat ꝛ humidum nutrimentum. vt dicit idem.

Ac animalium partui vicinorum est subtile ꝛ aquosū/ q̄ aquei humores adunantur in animalibus tpe part⁹ q̄ os matricis clauditur/ ꝛ lac aquosis humoribus cōmiscetur. ꝛ iō eo tpe ē nociuū. vomitus ꝛ fastidij ꝓuocatiuū/ asperitatis remollitiuū. ꝛ villoꝝ stomachi lubrificatiuū ventris laxatiuū. duꝝ ad digerēdū ꝛ stipticū ꝛ in stomacho coagulatiuū. ꝛ pessimaꝝ ifirmitatū generatiuū. ꝛ ex fumo ascendente cerebri percussiuū/ ꝛ doloris capitis causatiuū fetoris dentiū ꝛ anhelitus inductiuū. vnde si lac fuerit corruptū vel plus debito assūptū/ vel alio modo vel tpe q̄ expedit sit acceptū/ multaꝝ infirmitatū ē generatiuū. maloꝝ humorū ꝛ lubricoꝝ est nutritiuū. bonoꝝ humoꝝ ē corruptiuum. arenaꝝ in vesica ꝛ i renibus ē adunatiuum ꝛ putrefactiuum. caloris naturalis debilitatiuum. ꝛ innaturalis caloris ac febril' inflāmatiuū. gingiuarum ꝛ dentiū infectiuū pustularū pessimarū ꝛ scabiei i paruulis causatiuum. rugitus ꝛ ventositatis excitatiuum. opilationum renis ꝛ epatis affectiuum. stomachi grauatiuū. ꝛ lubricitate sua cibariorum ante digestionem expulsiuū/ ꝛ sic lienterie inductiuum. has ꝛ multas alias inducit lactis corruptio passiones. Sed hec de lacte bono ꝛ malo nunc dicta sufficiant.

Erum est pars lactis aquosa a lactis alia parte per coagulū sequestrata. nam coagulū partes butyrosas ꝛ caseosas simul iungit ꝛ ab eis qđ liqdum est ꝛ aquosum diuidit ꝛ discernit/ cuius effectus superius recitantur. habet enim virtutem putredinis lauatiuam. nā intestina lauat ꝛ vulnera intestinorum de sanie mundificat. pectus purificat. sitim sedat. acumen colere rubee mitigat. scabiem ꝛ impetiginem mundat splen ꝛ epar deopilat. quere supra i primo secundum ysa.

Utyrum a buēdo idest perfundendo est dictū. vt dicit. h. Sua. n. vnctuositate ꝛ humiditate habet imbuere ꝛ perfundere corpora que tangit. nā butyrum est flos lactis multum habens caliditatis ꝛ humiditatis cū dominio aereitatis ratione cuius habet multū vnctuositatis. Est n. butyrosa subā naturaliter calida ꝛ humida viscosa ꝛ vnctuosa humane cōplexioni vicina (vt dicit ysa.) vnde sepe comestum stomachi est humectatiuum. ventris solutiuū/ maxime si recens fuerit ꝛ ideo antiqui vt dicit idem. assimilauerunt butyrū oleo mixto pinguedini i dicentes q̄ si quis acceperit valet screatui pectori ꝛ pulmoni si ibi fuerit apostema quia ꝓprie ē maturatiuum/ ꝛ humoꝝ dissolutiuum/ ꝛ superfluorum pectoris mūdificatiuū/ maxime si cū melle vel zuchara comedatur. sed tūc minus est maturatiuum ꝛ screationis ampli⁹ iuuatiuum. vt dicit idem. subdens ibidē butyrum repugnat venenis. membra humectat asperitatem oculorū eius lotura mollificat ꝛ emūdat apostēa dissoluit ꝛ maturat. vulnera

pulmõis gutturis ꝛ pectoris mire sanat renũ
ꝛ intestinoꝝ morsuras mitigat. neruos indi-
gnatos ꝛ cõtractos seu spasmatos mollificat
atq laxat. vt dicit idē (dicit autem auicen.) ꝙ
contra venena interius sumpta singulare pre-
sidiũ est/ si intoxicatus butyrũ in lacte calido
resolutum bibat ꝛ magna quantitate. nam vn
ctuositate sua opilat meatus ne ad cor ascen-
dat subito vis veneni. preterea venenositatē
totã ad se attrahit ꝛ ipsam inuiscat. per vomi
tũ euacuat de corpe ꝛ educit (vt dicit idē. Fit
aũt sic. flos lactis siue supernatãs ꝛ pingue
do recolligitur in vase mundo/ ꝛ cũ quodã la
to ligno rotundo ꝛ pforato diutissime percuti
tur per violentiã ꝛ mouetur/ ex quo motu ca-
lor naturalis in substantia lactis excitatur/ ꝛ
cõfortatur totã vnctuositatē insimul recolligit
que sua leuitate superficiem petit. serosa vero
aquositas cũ partibus casiatis inferius descē
dit ꝛ butyrose substãtie tanꝗ nobiliori cedēs
fundũ petit ꝛ illa butyrosa substãtia que ena-
tat in superficie recolligitur/ ꝛ ad vsus varios
necessarios in vase mũdissimo reseruatur. qđ
quãto recentius/ tãto est saporosius ꝛ gustui
delectabilius iuenit. Est aũt i principio mol
le ꝛ liquidũ/ sed paulatim naturali calore con
tra humidas partes inualescēte ꝛ eas cõsumē
te mediocriter indurescit. vnde bene ꝛ munde
reficit ꝛ nutrit/ ꝛ pulmēta loco saginimis vel
olei bene condit. Salitur aũt aliquantulũ vt
melius conseruetur. ꝛ vt eius potentialis hu-
miditas siccitate salis temperetur. insup vt ei⁹
saporositas augmentet. nã gustui in sapore ē
magis gratũ quãdo mediocriter ē salitũ. quã-
do aũt nimis antiquatur eius sapor cũ odore
diminuit ꝛ i grauē odorē ꝛ saporē gustui hor
ribilē transmutatur. ꝛ tũc nõ valet ad cibaria
cõdiēda. valet tñ ad varia medicamina ꝛ vn-
guēta. qꝛ sepe accidit id qđ nõ ꝯuenit gule cõ
gruit tamē nihilominus medicine aliaꝝ.

Caseus vt dicit Isi. libro. xx. a ca-
rendo ē dictus/ eo ꝙ tã diu in va
se premitur quousq sero careat ꝛ
a lactis aquosa subã separetur. vnde dicit ca-
seus quasi carens eo ꝙ quando est siccus hu-
more caret seu liquore (vt dicit idem) Secun
dum. h. vero careus a cadendo est dictus / eo
ꝙ de facili cadit ꝛ recedit. cadit ꝛ labitur inter
digitos facientis. Est autem caseus fex lactis
nam vt dicit ysa. (caseata substantia lactis fri
gida est ꝛ grossa ꝛ ad digerendum dura. tar-
de enim descendit de stomacho ꝛ magis atti
net stipticitati ꝙ solutiõi. ꝛ est grauis stoma
cho ꝛ epati renibus ꝛ spleni maxime si loca il
la fuerint opilationibus preparata/ ꝛ calcu-
los in renibus generat. ꝛ ideo ꝓpter ista ma-
la accidentia dicit constan. ꝙ omnis case⁹ vni
uersaliter est malus/ tamen caseus qui lacti est
vicinus minus est nociuus. Unde distinguit
ysa. inter recētem veterem ꝛ mediocrem. recēs
caseus quia adhuc recens est malos humores
non generat/ quia adhuc retinet partem dul-
cedinis ꝛ aquositatis ipsius lactis. ꝛ ideo ad
digerendum est facilior/ ꝛ ad nutriendum lau
dabilior ꝛ ventris solubilior/ ꝛ maxime si nõ
fuerit salitus quia salsedo ibi saporem causat
ꝛ aufert dulcedinem. naꝫ nimis salsus nimis
est desiccatiuus ꝛ stomacho est nociuus. carēs
autem omni sale magis est nutritiuus ꝛ cor-
poris humectatiuus ꝛ magis carnis augmen
tatiuus stomacho tamen est nociuus/ ꝛ de fa
cili in fumositates resolutiuus si stomach⁹ fue
rit calidus. Si vero fuerit frigidus in acetosi
tatem est de facili conuersiuus. Mediocriter
igitur salsus melius digeritur ꝛ minus stoma
cho est nociuus. sine sale enim de facili est ace
tosus. minus vero salsus stomachi fit morsi-
uus/ ꝛ sanguinis incensiuus.

Vetus autem casus ē acutus ꝛ val
de siccus ad nutriendum grossus
ꝛ ad exeundũ de stomacho nimis
durus qꝛ si lactis aquositas ē ablata acumē tñ
ꝛ siccitas coaguli ei dominãtur. vnde etiã sub
tilitatem exit. ꝛ ideo superfluitas corporis nõ
ita inde subtiliatur sicut alijs subtiliantibus/
vnde duobus modis nocet corpori/ quia ei⁹
corruptio ꝛ grossicies nutrimenti superfluita-
tem ingrossat ꝛ corrumpit. stomacho nocet qꝛ
per acumen coaguli repugnat omnibus aliũ
de iuuantibus ꝛ in nutrimentum peius ipsa
iuuantia transducantur. vnde si in corpore in
uenerit grossos humores in renibus ꝛ in vesi
ca lapides parit. grossos enim humores cali-
dos ꝛ incensos coadunat ꝛ cõpingit. Est igit
vitandus ita vetus. nullus enim confert iuua
men neq nutrimentum nec obedit digestioni
nec bonum generat sanguinem nec ventrē hu
mectat nec vrinam ꝓuocat/ sed iuuentiaꝫ hu
miditatem constringit ꝛ desiccat. omnis itaq
caseus vetus durus siccus ꝛ spongiosus pre
siccitate ꝛ porosus/ ad rumpendum facilis ni
hil habens vnctuositatis corpori est nociuus
minus aũt ē malus vnct⁹ case⁹ vel assus ꝙ ocu
latus ꝛ porosus. nã pũctio subē signum est

humoris ⁊ vnctuositatis. qui autem porosus est/ minus est malus quando est recens q̃ nimis vetus. quia vt dicit dyas. caseus recens humectat ventrem. vetus stringit maxime elixatus/ vel si ab aqua abstractus assetur ⁊ maxime si ante prandiū assumatur. Meatū em̄ stomachi sua grossicie obturat ⁊ cibum descēdere ad intestina nō permittit. post prandium aūt sumpt⁹ cibaria cōprimit/ vt torcular ⁊ ad locū exitus descendere compellit. Caseus inter veterē ⁊ nouū medius multum est nutritiuus ꝓpter eius saporositatem ⁊ grossiciem/ ⁊ q̄ calore naturali velociter induratur. quāto autē calor naturalis ei dominatur magis/ tāto plus ⁊ fortius indurescit/ ⁊ magis mēbris inhorrescit (hucusq; ysa. in dieta) scd'm autem dyas. ⁊ aristo. li. iij. f. quanto erit in lacte multū casei pl⁹ erit cibi. Est aūt caseus scd'z dyas. veneno cōtrarius. nam grossicie sua ⁊ butyrositate opilat meatus venaꝝ ⁊ nō permittit ad cor ascendere vim veneni. Caseus enim recēs appositus calidus extrahit venenum a morsibus venenatis ⁊ huius signum est/ quia appositus super morsus rabidi canis aut serpētis totus candor casei conuertitur in liuorem valet etiam contra antracem ⁊ alia apostemata venenosa vel extra superpositus vel comestus. in multis etiam alijs cōuenit medicine vt. d. idem.

Coagulum est lac in quorūdā animalium stomachis inspissatū. cuius virtute lac aliorū animaliū coagulatur in qua parte butyrosa cum caseata aggregata pars serosa ⁊ aquea a partib⁹ alijs sequestratur. dicit aristo. li. iij. f. quanto inquit lac est spissius/ tanto caseaceus ⁊ coagulacius. sed lac animalis carentis dentibus in superiori mandibula coagulatur. lac vero habentis in vtraq; non sic nec eius sepum. Iteꝫ ibideꝫ dicit lac coagulatur ex coagulo ⁊ lacte ficuū quando lac ficuum aggregatur in lana/ deinde abluitur illa lana cum modico lacte ⁊ citius admiscetur illud lac in residuo ⁊ sic totum coagulatur. Item ibidem coagulū non inuenitur nisi in ventre suggentium adhuc ruminantium. in illis qui non habēt dentes in vtraq; mandibula non inuenitur nisi in lepore. quantocūq; autem plus vetustatur coagulum erit melius ⁊ valet contra fluxum ventris maxime leporis parui ⁊ cerui. vt. d. idem aristo. Idē lib. xvi. dicit accidit lacti q̃ coagulatur per coagulum quando coagulum est lac i quo est calor spiritualis. ⁊ ideo adiuuat ⁊ sustentat lac sicut maris sperma sustentat menstrualem sanguinem femine in matrice. quoniam natura lactis ⁊ sanguinis menstrui eadem sunt. vt dicit idem ibidē. De coagulo dicit ysaac. s. de caseo. coagulum inquit coagulatur virtute sui acuminis ⁊ caloris atq; siccitatis sibi dominantis quibus sua humiditas finitur. ⁊ quāuis coagulum sit in omni caseo minus sentitur in recente ꝓpter multitudinē sue humiditatis. Coagulū itaq; in stomacho lactantis animalis ⁊ ruminantis inuenit̄ cuꝫ quo sal admiscetur/ ⁊ sic super ignē in fumo desiccatur ⁊ induratur/ cuius modica particula cum fuerit in pauco lacte tepido resoluta ⁊ cum residuo lacte admixta totum coagulabit quod est coagulabile ⁊ condensat. vnde patet q̃ consimilis virtus latet in substantia coaguli qualis inest substantie seminis masculi. vt dicit aris. auicē. ysa. ⁊ alij. ⁊ hec dicta de liquoribus nunc sufficiant.

Sunt autem quedam virtutes taꝫ humoribus q̃ liquoribus ⁊ reb⁹ alijs inherentes. de q̄bus hic breuiter aliqua inseremus. nam ꝭm diuersas cōplexiones ⁊ virtutes diuersis rebus dominātes diuersimode reperiūtur operationes. vt est virt⁹ operatiua/ maturatiua/ mūdificatiua ⁊c. Aperitiua itaq; virtus opat̄ per calidū ⁊ siccū cū subtili subā. vt p3 in cepis succo porri/ ⁊ in alumie ⁊ hmōi/ ex quoꝝ ꝯfectōe operiunt̄ ora venaꝝ/ ⁊ emoroides ꝓuocātur/ vt. d. cōstan. Rarefactiua virtus opabit̄ per calidū ⁊ hūidū. nā calor rei subām penetrat ⁊ dissoluēdo hūiditatē sibi obediētē aperit ⁊ dilatat. vt p3 in malua ⁊ sambuci mediana cortice ⁊ hmōi que bullita in oleo cutē rarefaciūt ⁊ extendūt vt dicit idē. Opilatiua virtus opat̄ ꝑ frigidū ⁊ humidū cū obtusa subā. vt p3 in dragāto/ albugine oui/ ⁊ psillio. nā hec viscositate ⁊ obtusitate substātie poros replēt ⁊ frigiditate cōstringūt. Inspissatiua virtus opat̄ ꝑ frigiduꝫ ⁊ humidū. vt p3 in mādragora/ q̄ iposita sup cutē ipaꝫ inspissat. vt. d. idē. nā frigiditate cōstringit ptes humiditatis liq̄diores. Vñ hūiditas petēs cētrū reddit subāꝫ ꝯpactiorē/ ⁊ ꝑ cōsequēs spissiorē. aliqū aūt opat̄ ꝑ calidū ⁊ humidum. nam calor consumit partes liquidiores/ quib⁹ cōsūptis ptes terrestres reddūtur spissiores. Induratiua virtus operat̄ per frigiditatē ⁊ siccitatē q̄ vtraq; qualitas mouēdo ad cētrū totā subām reddit duriorē quāq; autem operatur per frigidum ⁊ humidum frigiditate partes liquidas cōstringente. vt p3 i gelu ⁊ in glacie. quandoq; etiam per calidū

⁊ siccū partes terrestres cōpingendo ⁊ per cō
sequens indurando vt patet in latere ⁊ i luto
Asperitiua virtus opatur p calidū ⁊ siccū cū3
grossa substantia. nā calor quod est subtilius
eleuat ⁊ mouet ad circūferentiā/ ⁊ illud acuit
in conū. quod vero grossius ⁊ sicca⁹ tendit ad
centrū ⁊ sic fit tota substātia inequalis / que i
equalitas ē causa asperitatis. ꝓpter hoc opa/
tur asperitatē in humido frigiditas coartādo
⁊ cōstringendo partes rei circūferentiales ad
mediū nō pmittēdo partes liquidiores se dif
fundere ad extremū. ꝓpter qđ partes superio
res in quibus domiatur frigiditas acute ⁊ as
pere exterius sensui ostendūtur. q2 ꝫm diuersi
tatē materie impressionē a frigido ⁊ calido re
cipientis varie sunt ⁊ diuerse rex cōditiōes ⁊
ꝓprietates ⁊ rex cōmixtiones naturaliter vel
accidentaliter derelicte. vt p3. ⁊ vt dicit auicē.
⁊ constā. ⁊ est expressū supra in tractatu de q̄
litatibus elementariū ꝓprietatū. Itē virtus
est mollificatiua que opatur p calidū ⁊ humi
dum/ vel per calorem humidas partes dila
tāte3 ⁊ rarefacientē/ ⁊ partes a ptibus disgrā
tem. vt facit dialtea que humida est ⁊ parum
calida mediocriter tamē calore sui aperit/ ⁊ ex
supabūdātia humiditatis sue humores flu
xibiles reddit/ et sic per consequens mollifi/
cat et remollit. vel hoc fit eo ꝙ calore domi/
nante sup partes aqueas et terrestres/ eas re/
soluente in partes aereas et celestes. vt pat3
in vaporibus terrestribus et aqueis attractis
ad interstitia aeris que resoluuntur in mollis
simas pluuias et guttulas / nunc roris nunc
grandinis siue niuis (vt dicit cōmen. sup li.
iiij. methe(secundum sensum etiam est mani
festum vt caloris dura remollescere/ et super/
ueniente actione calidi partes partibus inui
cem vix herere. vt pat3 in cera. et in alijs lique
factibilibus super quarum partes aqueas et
aereas virtus ignea dominatur vt dicit con/
stan. Uirtus autem maturatiua sicut et dige/
stiua p calidam virtutem ⁊ humidam opaꝛ
sicut et retentiua p frigidam et siccā3/ et expul
siua p frigidam ⁊ humidam. ⁊ apertiua p ca/
lidam ⁊ siccam principaliter opatur Attracti/
ua virtus p calidum ⁊ siccum opatur. vt pat3
in diptano serapino ⁊ stercore columbino/ ⁊
consimilibus. Laxatiua habet opari p easdē
virtutes s3 vehementius. vnde que vehemen
ter attrahūt laxatiua sūt vt scamonea ⁊c. opa
tur etiam p frigidum comprimendo. ⁊ p hu/
midum lenificando ⁊ lubrificando. vt patet
in prunellis thamarindis ⁊c. Putrefactiua
quandoq3 p calidum ⁊ humidum opatur.
quandoq3 vero preter hec. ⁊ maturatiua per
calidum ⁊ siccum sicut ⁊ attractiua vt pat3 in
cantharidibus ⁊ flammula ⁊ huiusmodi ve/
hementer calidis que pustulas generant et
carnem vlcerant valde cito. De alijs autē vir/
tutibus ⁊ consimilibus dictū est supra .li. iij.
de ꝓprietatibus elementariū qualitatū in li
bro. vij. in tractatu de remedijs morborum.

Putredo est substantialis humidi
tatis corruptio pueniens ex indi
gentia caloris naturalis supha/
bundante calore alieno. calor enim innatu/
ralis agens in humidum quod nō regit a na
turali causa est inductiua putrefactōis (vt di
citur super li. methe)omne autem terreum fri
gidum difficilius putrefit ꝙ calidum. vt dicit
aristo. similiter coagulatum ratione frigidi tar
dius putrefit. vt est videre in glacie et in cri/
stallo. omne enim feruidum tardius putrefit
ꝙ minus calidum. vt dicit aristo. nam inten/
sio caloris inducentis feruorem fortior est ca
lore aeris siue aliunde venientis. ⁊ ideo non
permittit se vniri nec aliquam circa rem feruē
tem permittit fieri immutationem. omne enī
motum tardius putrefit ꝙ non motum. vt di/
cit aristo. nam motus inducit calorem conser
uantem ⁊ calorem excitat naturalem. Insup
omne fluens tardius putrefit/ ꝙ non fluens.
vt dicit idem. nam calor accedentalis ex aere
continente infirmior est ⁊ debilior ꝙ calor na
turaliter generatus ex motu siue ex fluxu. et
ideo de facili se vniri non permittit. omne au
tem corpus multum idest multe magnitudi/
nis tardius ⁊ minus putrefit ꝙ corpus pau/
cum. vt dicit idem. nam si corpus est calidum
plus h3 caloris naturalis resistens causis pu
trefactionis. Similiter si est frigidum sua na/
turalis frigiditas melius resistit calori accedē
tali inducēti putrefactionem in magno corpe
ꝙ in paruo corpore. ⁊ hoc pt3 in mari (vt di/
cit aris)nam mare diuisū cito putrefit/ vniuer
sum autem nunꝙ. Similiter est videre in a/
quis alijs magnis quarum partes diuise a
totali flumine cito putrescūt. ⁊ ideo in ptibus s
sic diuisis vermes generāꝛ p putrefactōe3. C
rō est. q2 calor naturalis disgregās i eis facit
subtile diuidi a grosso/ ⁊ terreū ab aq̄o ⁊ aereo
ex substātia autē subtili aq̄a ⁊ aerea a grossio
re pte p calorē seq̄strata idē calor disgregās fa
cit generari vermes ⁊ alia aīalia ⁊ hoc ē qđ di
cit aristote. quia calor naturalis disgregās cō
stare facit disgregata ⁊ cōuertit in naturā aīa/
lis/ ⁊ hoc per putrefactionem vi caloris extra

nei introducta. vt. d. cōmen. Putrida igit̄ sūt
gustui horribilia ⁊ abhoīabilia stomacho ⁊
nauseam ꝓuocantia. Sunt ⁊ grauis odoris
⁊ mali saporis ⁊ deformis caloris/ manus i
ficientia contingentis. contraria sunt humane
cōplexioni ⁊ subitam inducentia sanis corru/
ptionem/ serpentibus tamen ⁊ vermibus pre
bentia cibū ⁊ refectionē. que aūt sunt disposi
ta ad putrefactionem ꝑ associationē ad putri
dū celerius recipiunt corruptionē/ ⁊ sic mēbra
putrida corrūpūt sana/ ⁊ cū nō sint spūi ꝑuia
priuant spūalia mēbra. Que igit̄ sunt magis
vicina magis influūt/ vnde nō pōt sanari mē
brū quod incipit eē putridū/ nisi a putredine
penitus sepetur vnde que putrida sunt nō sūt
vtilia nisi solū ad hoc vt prescidatur/ eijciātur
aut cōburantur. Sunt ⁊ alie virtutes quibus
mediantibus opatur natura/ vt virtus nutri/
tiua seu passiua in vegetabilibꝰ ē ⁊ i aialibus
ṽtꝰ generatiua tā i bipedibꝰ ꝙ̄ i q̄drupedibꝰ.
virtus vero ouatiua taꝫ in reptilibus quibus
dam ꝙ̄ in volatilibus. sed de generatiua ⁊ nu
tritiua ⁊ alijs sibi ministrantibus sufficienter
superius dictum est li. iiij. de generatiōe hoīs
in li. xviij. ꝺ generatiōe aīaliū in generali/ ⁊ iō
de cis ē supersedendū. Virtus aūt ꝓcreandi
oua ē in aīalibus anulosi corꝑis/ vt in serpē/
tibus arancis scorpiōibus ⁊ similibus. ⁊ i na
tātibus/ vt pꝫ in cācris/ sepijs/ ⁊ alijs infini/
tis. ⁊ volatilibus/ vt i oībus bipedalibus. qꝛ
vt dicit aristo. li. v. a. bipedia inquit nō gene/
rant animalia preter hominem.

De ouis.

PRimo igitur in predict̄ ani
mantibus semen decisū i q̄
dā corpuscula ꝑua/ mollia
hūida/ ⁊ subalbida coagu
latur ⁊ trāsformatur/ ex qui
bus per operationeꝫ diuersa
animātia ꝓcreātur. ⁊ talia corpuscula oua sūt
dicta/ eo ꝙ sūt vuida idest eo ꝙ intrinsecus hu
more sint plena (vt dicit Isi. li. xij. g) nā ē hu
midū ꝙ exterius humorē hꝫ vuidū qꝺ interꝰ
q̄dā tū (vt. d. idē) putāt ouū grecā habere ori
ginē. illi. n. dicūt oa lr̄a. u. ablata. Oua autē
quedā inani vēto cōcipiūtur sꝫ nō sunt gignā
tia nisi que fuiert masculino cōcubitu cōcepta
⁊ seminali spū penetrata vt. d. idē. Quoꝝ aūt
tantā vim dicūt eē vt lignū eis ꝑfusū nō arde
at/ nec vestis quidē aduratꝛ. vt. d. idē. admixta
quidē calce glutinare ferūtur vitri fragmēta vt
d. idē. Oua igitur prio gignūtur. deīde calo
re mr̄ni corꝑis formātur ⁊ aīantur (vt. d. Isi
do) Scd̄m aūt aristo. li. iij. ⁊. v. ouāt volucres
⁊ pisces ⁊ serpentes sed multum differunt in
bonitate ⁊ malicia. in quantitate ⁊ qualita/
te in substantia ⁊ in forma oua tam volucruꝫ
ꝙ̄ piscium ⁊ serpentuꝫ. ouant aūt generaliter
aues in fine veris ⁊ in principio estatis. vt. d
arist. li. v. ꝑterꝙ̄ auis marina que dꝛ alciō. qm̄
illa auis ponit oua in p̄ncipio hyemis ⁊ cu/
bat. xiiij. diebꝰ āteꝙ̄ pulli cōpleāt̄ vij diebꝰ aū
p̄ncipiū hyemis. vij. pꝰ sicut. d. simōides i li.
suo vt. d. Isi. de hac aue li. xij. i littore stagni
occeani alcion i hyeme nidū facit septē diebꝰ
⁊ ouat ⁊ excubat suꝑ oua/ qua excubāte septē
diebus quiescit mare silentibus ventis ⁊ con/
tinua septē dieꝝ trāquillitate mitescit pelagꝰ
natura reꝝ eiꝰ fetibus educēdis/ exhibēte ob
sequiū (idē. d. pli. ⁊ basi. in exame. ⁊ ambro.)
alie tū aues ouant bis i āno vel plures vt hy
rūdines/ sed pria oua corrūpuntur ꝑpter hye
mē. oua vero posteriora cōplentur. Aues ve/
ro domestice vt ibideꝫ dicit aristo. ouant tota
estate sicut galline ⁊ colūbe/ ⁊ ꝑcipue quando
bene pascuntur. ⁊ locus eaꝝ est calidus. Idē
aristo. li. vi. a. quedā aues ouant toto anno ꝑ
terꝙ̄ duobus mensibus tropicoꝝ. s. in iulio
⁊ decembri vt galline. quaꝝ q̄dam ouant bis
qualibet die/ ⁊ q̄ multū ouant cito moriuntur
columba autem quandoꝗ decies ouat in an
no/ sed pauca ponit oua. ⁊ alique que multuꝫ
ouant multotiens vt columbe/ aut multa vt
gallina. ⁊ aues curuoꝝ vnguiuꝫ sunt pauco
rum ouorum. ⁊ quedam ouāt in nidis. ⁊ que
dam in arboribus cōcauis. ⁊ quedaꝫ in fora
minibus terre ⁊ cauernis. ⁊ quedam in aruis
⁊ in rupibus. et quedaꝫ in arenis vt strutio q̄
non fouet oua sua nec cubat super ea/ sed ca/
lole solis cōplentur et animantur in arenis. et
quedam oua fouētur in nidis factis in arbo/
rum ramis. et quedam in petris altissimis/ et
quedam in arundinetis/ sicut oua auiū aqua
tilium. Dicit etiam aristo. libro vi. oua auium
sunt dura exterius. et quedam sunt duoruꝫ co
lorum/ quia citrina interius et alba exterius.
oua auium fluuialium diuersificātur ab ouis
aliarum auium que in sicco nutriuntur/ quia
citrinum est in istis magis ꝙ̄ duplum ad citri
num. oua auium que nutriūtur prope ripas
variantur etiam in colore. nam columbarum
sunt alba sicut gallinarum et auium palustri/
um sunt glauca. et quedam sunt sicut picta vt
oua passerum. Item diuersificantur oua in fi
gura. quoniā quedā sunt acuta et quedā lata
prius vero exit latum/ postea acutū. oua vero

longa capitis acuti pducunt mares. habētia vero loco acuminis rotūdū pducūt feminas In calidis aūt regionibus ponuntur in fimo ad solē/ ꝛ cōplentur vt in egipto. ꝛ in quibusdā locis in plumis calefactis/ sicut in quadā ciuitate quidā potator posuit oua sub puluinari/ ꝛ dixit ꝙ continuaret potū quousqꝫ ex illis ouis pulli extraherētur. Aliquādo etiā ponūtur oua in vasis calidis ꝛ extrahuntur ab illis pulli. vt dicit idē ibidē. recepto tñ semie maris in matrice simul cū semine femine/ ita tñ ꝙ femina cōmisceantur. in principio apparet albū/ deinde fit rub eū in modū sanguinis ꝛ post totaliter fit citrinū. deinde paulati operante natura remanet citrinū in medio ꝛ albū in extremo/ ꝛ cū cōplebitur exibit ꝛ tunc mutatur a mollicie in duriciē/ qꝛ in exitu coagulaꝛ ꝛ perfectissime induraꝛ. vnde oua ꝙdiu sunt in ventre sunt citrina quadā pellicula albida inuoluta. sed quādo sunt formata ꝛ completa indurātur. ꝛ illa duricies testa nuncupatur ꝛ est idē testa in coaguli oui quod ē embro vel folliculus in corpe pueri iā cōcepti. sed pter fortitudinē vel intensionē caloris in corpore auis dominātis plus iduratur. ꝛ hoc fuit necesse pter interioris liquiditatis ꝯseruatōēꝫ Ouant aūt multe aues oua venti sicut faciūt galline ꝛ anseres. vt dicit aristo. ibidem li. ij. ꝛ hoc accidit ex superfluitate humoris semialis in corpore femine suphabūdantis. ꝛ sunt oua vēti parua ꝛ insipida ꝛ humidiora alijs ꝛ sine dura testa/ ꝛ posita sub gallina non alterātur/ sꝫ remāet albū albū/ ꝛ citrinū. citrinū talia oua iueniūtur i gallinis ꝛ āserib⁹ pauōibus ꝛ colūbis. formatur pullus i ouo ꝛ completur citius in estate ꝙ in hyeme. qꝛ oua galline fundūtur in xviij. diebus in estate/ ꝛ hyeme in. xxv. ꝛ qñ tonitrua veniunt in hora cubationis oua corrūpūtur. similiter freqūeter nuda manu tāgūtur. galline etiaꝫ veteres ouāt in principio veris. ꝛ oua galline iuuenis sunt minoris corporis/ ꝛ vniuersaliter si galliē nō cubauerint super oua sua infirmabūtur ꝛ corrūpuntur. s. oua/ ꝛ ouuꝫ galline cōpletur post coitū in xi. die. Et quedā aues in coitu nō seruant serū sed saltat femina sup feminā/ ꝛ masculus sup marē. vt perdices ꝛ colūbe/ ꝛ talis coitus fecit odorē fetidū ꝛ oua nō pullificatiua/ sed sunt sterilia quēadmodū oua venti. vt dicit aristo. Jn ouis aūt galline post tres dies cubatiōis apparent signa pulli ꝛ tunc ascēdit citrinū versus acutū ad illū locū a quo icipit sassura/ ꝛ apparet quasi gutta sanguinis i albumine oui/ ꝛ est principiū seu materia ipsius cordis. vt dꝫ supra in tractatu de auibus. de generatione pulli quere ibi. Jtē oua i quibus sunt duo vitella faciunt gemellos pullos ꝛ parua ꝛ subtili tela diuiduntur ab inuicem hec vitella vt dicit ibidē aristo. ꝛ aues que comedunt carnes non ouant nisi semel in anno pter hyrūdines que bis ouant. aquila. n. ouat tria oua ꝛ eijcit tertiū a nido/ ꝛ cubat sup oua xxx. dies. hucusqꝫ aris. li. vi. Jtē idē li. xvij. auium genera ouāt oua cōpleta dure teste/ nisi accidat occasio per ifirmitatē. Jtem aues multe generatōis faciūt sepe oua venti/ qḋ nō ptingit auibus boni volatus neqꝫ curuorum vnguium. quoniam aues multorum ouorū sunt multe superfluitatis. Superfluitas autē auium vncoꝝ vnguium transit in plumas ꝛ i vngues ꝛ in alas ꝛ ideo earum corpus paruum est durum ꝛ acutum ꝛ macilentum. ꝛ propter hoc non sunt tales aues multorum ouoꝝ neqꝫ multi coitus. aues enim corpulente pter corpulentiā ꝛ calorē ventris ouant multotiēs Similiter aues parui corporis sunt multi coitus ꝛ multorum ouoruꝫ. sicut patet in quibusdam gallinis que quanto sunt magis parue/ tanto erunt plurium ouorum. quia cibus talium transit in creationem ouorum. Jtem oua venti non erūt in auibus boni volatus/ quia superfluitas earuꝫ est pauca ꝛ ideo ouāt pauca. oua venti sunt plura auis conuenientibus generationi pullorum ꝛ sunt minoris quantitatis/ quoniā nō sunt completa propter multitudinem suam. ꝛ sunt minoris delectatiōis quando comeduntur/ quoniaꝫ in omni re delectabilius ē quod est digestū ꝛ dulcius ꝙ indigestuꝫ ꝛ quedā aues quando olfaciunt mares ꝛ audiunt voces suas implētur ouis quia sunt multi cibi ꝛ multe superfluitatis ꝛ caloris ꝛ ideo non sunt fortiores appetitus ꝛ cito spermatizant ꝛ ouant cito quia superfluitas illa transit in ouorum naturaꝫ vi caloris. Jtē generatio auium ex ouis erit quando femina sederit super oua ꝛ calefecerit ea. ꝛ quia pull⁹ in ouo non potest compleri sine nutrimento ideo natura posuit cibum suuꝫ interius i ouo ꝛ indigent oua pter debilitatem suam calefactione. ꝛ ideo oua cito complentur in dieb⁹ calidis/ quoniam tempus calidum iuuat digestionem creationis. Est autēꝫ albumen materia ꝛ sustentatio pulli. vitelluꝫ autem cibus pulli ꝛ nutrimentuꝫ eius/ ꝛ propter hoc albū ꝛ citrinū disiūcta sūt quadā tela pp nature diuersitatē. ꝛ natura albuminis ē qḋ cōtraria nature vitelli vel citrini/ ꝛ pp ħ ꝯgelaꝛ citrinū tpe frigoris/ ꝛ postꝙ fuerit calefactū fit humidū.

album aūt nō cōgelatur ex frigore/ sed fit ma
gis hūidū/ ⁊ qñ assatū fuerit erit durū. ⁊ apđ
generationē pulli inspissat/ qm̄ sustētatio pul
li ē ex eo ꝙ p vmbiculū accipit pullus cibū ex
citrino ⁊ citrinū in tpe illo est multum/ qm̄ erit
humidū ꝓpter calorē. ⁊ qꝛ cibus dꝫ eē hūidus
⁊ de facili cōuertibilis in cibatū (hucusqꝫ ari/
sto. li. vi.) De ouis aūt dicit ysa. in dieta. oua
aūt iquit que generātur ex aialibus sanis ⁊ tē
peratis sunt nutrimenti laudabilioris. que ve
ro ex crassis sunt maioris nutrimenti ⁊ sapidi
oris. Similiter de coeūtibus cū masculis/ cū
calorē maiorē habent coeūtia ꝙ̃ non coeūtia.
similiter generata de iunioribꝰ/ qꝛ i eis habet
plus caloris. Nature aūt ouoꝝ generaliter sūt
tēperate ⁊ mediocres ⁊ hūane cōplexioni plu
rimū vicinātes/ albumines tñ sūt frigidiores
ad vitelloꝝ cōpationē qđ testatur eaꝝ aquea
saporositas. ⁊ iō in odore sunt vitellis graui/
ores ⁊ etiā sunt indigestibiliores/ maxīe de ve
teribus volatilibus aut de masculis nō coeū
tibus vitella sunt tēpata calori vicina/ ⁊ iō ad
digerendū sunt meliora ⁊ faciliora confortan
tia mēbra/ ⁊ ab eis tardius dissoluēda. Vari
atur aūt ouoꝝ nutrimentū secūdū diuersitatē
aialiū ex quibꝰ generātur/ qꝛ generata de sub
tili aiali ⁊ tēperato/ vt ex pdice vel gallina ad
nutriēdū sunt laudabilia/ ⁊ sūt facile digesti/
bilia ⁊ a mēbris facilius dissoluunt. vnde ad
regimē sanitatis meliora sunt ꝙ̃ ad mēbra cō/
fortanda. Que aūt generātur de grossis aia
libus ad digerendū dura sunt ⁊ nutrimenti il
laudabilis/ sicut oua strutiōis/ anseris/ ⁊ pa/
uonis/ que sunt mali nutrimenti ⁊ dura ad di
gerendū ⁊ grauis odoris/ maxīe de veteribus
vel de carētibus masculis. ⁊ quādo digerunt
a mēbris tardius dissoluūtur. ⁊ iō plus valēt
ad mēbra cōfortāda ꝙ̃ ad regimē sanitatis.
Generata aūt de auibꝰ iunioribus sūt leuio/
ra/ de veteribus grauiora/ de mediocribus tē
peratiora/ qꝛ caloris sūt pfectioris ⁊ minoris
hūiditatis. ⁊ iō valēt ad regēdā sanitatē ⁊ ad
mēbra cōfortāda. Oua aūt quāto sūt recētio
ra/ tāto sūt meliora. ⁊ quāto magis vetera tā
to sunt minus bona. Variātur ēt p artificium
q̄drupliciter. aut. n. sunt assata aut elixa i cine
re cocta aut frixa. Assata sunt elixis grossiora/
⁊ ad digerēdū duriora. qꝛ focus eoꝝ hūidita/
tē subtilē cōsumit ⁊ desiccat. assata sub cineri/
bus calidis peiores sunt ꝙ̃ que sup carbōes
sunt discoopta/ qꝛ cū calor ignis in cineribus
ea circūtegat/ fumositatē eoꝝ supfluā euapo/
rare nō pmittit. sup carbones vero posita/ fu
mositatē resudādo emittūt ⁊ mūda sūt. Elixa
aūt i aqua meliora sūt ꝙ̃ assata que aque hu
miditas calori ignis in desiccāda sua humidi
tate substantiali repugnat. ⁊ ideo minus sūt
desiccatiua/ ⁊ caloris naturalis refrigeratiua.
Elixata aūt cū corticebus sūt peiora qꝛ gros/
siciei ⁊ fumositati repugnant cortices exterius
⁊ non permittūt supflua exalare. ⁊ iō generāt
ventositatē inflatiuā ⁊ grauitatē stomachi ⁊
totius vētris. In aqua vero fracta calor aque
tēperate penetrat ⁊ grossiciē suā subtiliat ⁊ au
fert eis grauitatē odoris. vnde ceteris sūt lau
dabiliora/ sed tamē sola vitella/ plus sunt ide
siccatiua ⁊ minus solidatiua. idurata vero de
siccatiua sunt ⁊ stomacho dure exeūtia/ venas
qꝫ tarde penetratiua. ipsa tñ digesta multū cō
fortant. sed si remaneāt indigesta stomachū
grauāt/ ⁊ intestina. mollia tamē ⁊ paꝝ coagu
lata/ minus sūt desiccatiua/ ⁊ magis digesti/
ua. cito venas penetrātia pectus humectātia
paꝝ tamē sunt mēbra cōfortatiua. inter dura
aūt ⁊ mollia in suis actiōibꝰ ⁊ passionibꝰ sūt
mediocria. Frixa aūt oua ceteris sunt peiora
qꝛ in stomacho morātia in fumositatē ⁊ corru
ptionē sunt magis mutabilia. quicquid ibi ci
boꝝ inuenerint corrūpentia/ grauitatē in sto/
macho generantia. fastidia peiora facientia ꝙ̃
alia oua/ maxīe si sint frixa in vitellis. Cocta i
aqua cū testa interassata ⁊ in aqua fracta sunt
mediocria (hucusqꝫ ysa.) Oua etiā non solū
sunt vtilia ad cibū imo sunt necessaria i multi
plici medicina. Sunt eni humectatiua. pecto
ris ⁊ gutturis lenitiua. membroꝝ cōfortatiua
resūptiua atqꝫ etiā perditor restauratiua. vir/
tutis generatiue iuuatiua. cōbustionis ⁊ arsu
re sanatiua. nā ex vitellis ouoꝝ assatis fit ole
um optimū combusturis. Sunt ouoꝝ vitella
antracis ⁊ venenosi apostematis curatiua. nā
vitellū crudū oui cum sale mixtū sanat antra
cem vt dicit constā. Ouoꝝ autem albuminia
sunt caloris mitigatiua. tumoris repressiua/
fluide humiditatis restrictiua. calide arterice ⁊
podegre iuuatiua. quando autem sunt putri
da ⁊ corrupta sunt maxime nociua/ humorū
corruptiua ⁊ suo fetore nausee ⁊ vomitus pro
uocatiua/ ⁊ de facili sunt mortis illatiua.

o Ua aspidum sunt parua/ rotūda
liuida/ vel crocea/ limosa/ visco/
sa/ interius fetida/ ac summe vene
nosa/ quibusdam neruulis pariter cōgloba/
ta/ quorum venenum summe est mortiferum/
contra quod remedium non inuenitur (vt di/
cit pli.) contingit autem vt idem dicit. ouum
aspidis aliq̄n ab alio venenoso vt a rubeta

inueniri/ ⁊ ab eo foueri ⁊ ex tali fomento ver/
mem procreari. qui visu ⁊ flatu perimit more
basilisci siue reguli omne viuū/ maliciā vermis
taliter ꝓcreati. primo sentit vermis qui eū fo/
uit. nā in primo eius ortu quando se fouentē
aspicit patrē se generātē interemit ⁊ occidit vt
dicit idē. ⁊ hanc ꝓprietatē videtur tāgere ysa.
lix. c. vbi dicit ꝙ qui comederit oua aspidum
morietur/ ⁊ quod confectū est ex ouis ⁊ nutri/
tū erūpit in regulū. vt. d. glo. ex ouis aspidis
generatur regulus/ ⁊ ex iudeis venenosis na/
scetur antichristus.

Oua aranee sūt multa ⁊ modica li
uida paruis maculis aspersa ⁊ di
uisa ⁊ ab inuicē separata veneno/
sa mollia ⁊ viscosa/ que si casu aliquo fuerint
perdita aranea ꝓtinus querit ea/ ⁊ suis addi
tamentis interioribus ⁊ rostro reportat ipsa.
ex vnico aūt ouo multe ⁊ innumerabiles ara/
nee generantur ita paruule ꝙ vix videntur. ⁊
tamē statim qñ ouū exeunt tales texere incipi/
unt ita subtiliter ꝙ nature ingeniositas pari/
ter ⁊ virtus possint merito i tā ꝑuo opusculo
admirari. Quere supra de aranea. li. xviij.

Oua aquile sicut ⁊ accipitris sunt
pauca/ quia nisi raro ternariū nu
merum non excedunt ⁊ sepe aqui
la eijcit tertium de nido. quia difficiliter cubat
super oua. vt dicit aristo. li. xv. In nido autē
suo collocat quādam gemmā cum ouis suis
quam putant magis valere contra tonitruum
⁊ ideo dicunt aquilam ponere lapidem cum
ouis ne a tonitruo corrumpantur vt dicit pli.

Anserina oua magna sunt ⁊ dura
ad digerendum ⁊ difficilius cubā
tur ⁊ tardius ꝯplentur ꝙ oua gal
linarum.

Anatina oua ouis gallinacijs sunt
maiora sed nō sunt ita sapida nec
ita bene nutribilia sicut oua galli
narum.

Oua autē alaude sunt modica co
lore varia cubātur sub gleba ⁊ ibi
deuorantur sepius a reptilibus ⁊
mustelis.

Oua bubonis sunt parua ⁊ macu
losa fragilis teste insipida/ multū
habentia de albumine ⁊ min⁹ de
vitello. venātur autem de die monedule ⁊ co/
medunt ipa ⁊ de nocte comedit oua monedu
le. ⁊ ideo continue pugnant inuicē ꝓ ouis su/
is. vt dicit aristo. li. viij.

Oua corui vt dicit aristo. li. vi. sūt
multa ⁊ cubantur solum a femina
⁊ masculus interī defert ei cibū ⁊ eijcit aliqua
ꝓpter multitudinē. ouat aūt coruus ⁊ pullifi
cat in medijs estus feruoribus cōtra naturam
aliaꝝ auiū. Unde petronius Coruus matu/
ris frugibus oua defert ⁊c.

Oua cigni sunt multa ⁊ magna ob
longa dore teste non multū grati
saporis ⁊ grauis odoris. sūt ⁊ du
re digestionis magis ꝙ oua anseris.

Oua cocodrilli sūt maiora ouis an
seris ⁊ fouentur in terra vicissim/
nunc a masculo nunc a femina vt
dicit pli. li. viij. Sunt aūt oua illa venenosa
⁊ interius quasi saniosa/ olfactui ⁊ gustui hor
ribilia ⁊ ad comedendū mortifera.

Oua columbe sunt minora ꝙ gal/
line alba rotunda aliquantulum
oblonga/ sapida/ calida/ ⁊ bene
nutribilia. Sunt autē oua columbe duo ⁊ ex
vno generatur masculus/ ⁊ ex alio femina/ ⁊
masculus cubat super ea de nocte ⁊ femia de
die (vt dicit aristo. li. vi.) multotiens ouant in
anno quia decies ⁊ maxime in calidis regiōi
bus. vt in egypto. quere supra li. xij.

Oua colubri sunt multa sicut ⁊ ali
oꝝ serpentū valde rotunda subal
bida vel humida mollia saniosa
coniuncta ⁊ mortifera ⁊ venenosa.

Oua draconis sunt maxima maio
ra lōgitudine ꝙ cocodrilli vel stru
tionis. vt dicit pli. Est autē anīal
ouās interius sed nō exterius sed intus cōplē
tur ⁊ formant̄ fet⁹ vñ draconū oua sūt paucō
ra ꝙ alioꝝ reptiliū. ꝭ sūt maiora sāguinolēta
⁊ saniosa/ virulēta/ mortifera ⁊ venenosa.

Oua herodij sūt ꝑua varia oblōga
sicut oua accipitris siue nisi. ⁊ sunt
pauca. qꝛ oīs auis curui vnguis
est fortis volatus ⁊ pauce humiditatis ⁊ sup
fluitat̄. ⁊ iō paucoꝝ ouoꝝ. vt. d. aristo. li. xvij.

Oua formicaꝝ sunt valde ꝑuula al
bida ⁊ rotūda/ que ex corp⁹ paula
tim recipiūt in locis calidis musci
dis incremēta quousqꝫ plenarie cōpleant̄. q̄ si
aliquo casu mota fuerit de suo nido vel dispꝫ/
sa a formicis recolligunt̄ ⁊ ad suos nidos re/
ferunt̄. odorifera sūt ⁊ medicinalia. vt. d. pli.
vnde ⁊ nisi sibi medent̄ comestis ouis formi/
carum vt dicit pli.

Oua grauis mediocriter sūt magna
pallida dura ⁊ īsipida grauis odo
ris ⁊ igrati sapori dure digestiōis

Oua griffis ouis aq̄le sunt maiora
duriora sapore ⁊ odore grauiora

qualitate sũt calidiora ⁊ ficciora ⁊ etiã nume ro pauciora qꝛ vltra duo nũq̃ parit qꝛ valde est difficilius cubationis vt dicit aristo.

Ova gallinaꝝ sunt ceteris tẽperati ora nutrimento hominis cõueniẽ tiora vt supra dictũ ẽ. oua tñ vẽti sunt insipida ⁊ illaudabilia nutrimento. de h quere supra eo. li. xij.

Ova hyrũdinũ sunt plura. nã vt di cit aristo. aues aũt parui corporis multe sunt ouationis vt. d. aristo. nulla aũt auis carnẽ comedẽs ouat bis ĩ ãno pter hyrũdinẽ que ouat bis ⁊ aliqñ bis pulli ficat. oua aũt prima aliquãdo corrũpunt̃ pro pter hyemẽ. posteriora vero cõplẽtur. vt dicit aristo. li. vi.

Ova cancroꝝ primo generãtur in ter corticẽ ⁊ ventrẽ. inter caudaꝫ ⁊ dorsũ intrinsecus deinde emittun tur exterius ⁊ sub cauda recolligũtur ⁊ ibi tur gescunt ⁊ rotundãtur/ ⁊ crescũt donec cõpleã tur. pereunt aũt quãdo semine masculi nõ per funduntur vt dicit aristo.

Ova locustaꝝ intus generantur ⁊ sunt plura ⁊ minutissima que effu sa super frondes ⁊ gramina in ae re corrupto calido ⁊ humido in infinitum ali quando multiplicantur.

Ova lacertarum sunt similia ouis serpentum sed sunt minora visco siora ⁊ sunt venenosa. h minus q̃ serpentum vt dicit pli.

Ova milui sunt pauca parua cro cea ⁊ maculis respersa/ ouis cete ris auium siluestrium magis terre stria atqꝫ sicca sapore ĩsipidissima ĩ odore gra uiora.

Ova merguli sunt parua multũ ca lida/ varia tamen ⁊ alba paꝝ dif ferentia ab ouis anatũ stagnoruꝫ ⁊ fluuiorum.

Ova nisi sint puula varia calida ⁊ sicca/ ⁊ quãdoqꝫ parit nisus oua vẽti quando nimis impinguatur

Ova coturnicis sunt similia ouis corui ⁊ dĩ q̃ valent epilenticis ⁊ caducis. vt dicit pli.

Ova onacrocali sũt silĩa ouis anse ris sed minora sunt ⁊ insipidiora ⁊ in odore grauiora ⁊ ĩ colore mi nus alba ⁊ ad digerẽdũ duriora.

Ova pauonis sũt grossa ⁊ dure te ste ⁊. xxx. diebus cubat super oua sua ⁊ tũc scidũtur ⁊ ponit. xij. oua vel parum minus ⁊ abscondit oua sua femiã ꝓpter masculum qui si inuenerit ea frangit vt dicit aristo.

Ova perdicis sunt similia ouis co lumbe in tẽperamento ⁊ in cõple xione ⁊ in magnitudine ⁊ furatur altera alteri oua sua. sed hec fraus fructum nõ habet/ quia cum vocem pulli audierint ꝓprie genitris/ matrem que eos fouerat derelinquũt ⁊ ad eã q̃ eos genuit reuertũtur. vt. d. Isido.

Ova passeris sũt valde parua ⁊ mi nuta ⁊ bis ĩ ãno ouat ⁊ pullificat ꝑ̃cipue quãdo pria oua corrũpũt̃ vel casu aliquo amittũtur. Sũt aũt calidissi ma renũ inflatiua ⁊ libidinis excitatiua. sicut ⁊ coꝝ cerebella. vt dicit constan.

Ova quiscule sunt parua ⁊ rotũda ⁊ minora q̃ perdicis ⁊ maiora q̃ alaude. ⁊ ẽ quiscula auis modica a sono vocis sic dicta camosa pennosa mino ris volatus q̃ alauda ⁊ nidificat sub gleba si cut alauda. ⁊ eius ouis insidiatur mustela. ⁊ ideo ponit oua in diuersis locis ⁊ super q̃dã cubat masculus ⁊ sup quedã femina. sed post eductionem pullorum de eis parum sollicitã tur parentes eorum.

Ova riuatrix idest cuiusdam serpẽ tis venenosi aquas inficiẽtis sũt sicut oua colubri sed minora ⁊ in maculis respersiora / ⁊ sunt oua virulentiora ⁊ perniciora. riuatrix autem fouens oua iuxta aquam vel fontes veneno eas inficit ⁊ corrũ pit. De quo lucanus. Riuatrix violator aque ⁊c. quere. xij. li. Isido.

Ova strutionis sunt maxima rotũ da valde alba dure teste insipidi saporis ⁊ grauis odoris. quãdo autẽ venit hora vt oua pariat ad stellas plia des oculos leuat. nõ. n. oua ponit nisi in ortu illius cõstellatiõis. vnde visa stella circa mẽsẽ iulij arenã fodit vbi ponit oua sua sabulo te gẽs ea. ⁊ cũ ea reliquerit stati obliuiscatur vbi ea posuit nec ad ea redit vltra. sed calor solis in arena illa excoquit ⁊ ex eis pulliculos pro creat ⁊ ꝑducit. Si tñ fracta testa pullus edu ctus fuerit mr̃ ipm̃ recognoscat/ ⁊ quẽ ĩ ouo cõ tẽpserat egressũ r̃colligit atqꝫ nutrit. Oua au tẽ strutiõis in ecclesijs suspẽdũtur ad ornatuꝫ propter eorum magnitudinem ⁊ raritatem.

Ova turturis silĩa sũt ouis colum baꝝ ad aliquãtulũ miora. ⁊ ouat in vere duo oua ⁊ nõ plus ouat ni si oua prĩa corrũpãtur vt. d. aris. li. xvij. ouat ⁊ cubat sup dura ligna vt colũba ⁊ põt cuba

re ꝛ ouare vsq ad .xv. annos. vt dicit aristo.

Oua vpupe sūt sicut oua perdicis sȝ minora ꝛ duriora ꝛ aspectu deformiora ꝛ gustui insipidiora ꝛ odoratui grauiora. inter stercora ꝛ immunda fouentur ꝛ cubantur / ꝛ hec oua magis ꝛ maleficis (vt dicunt) sunt vtilia ad sua maleficia exercenda. vt dicit plinius libro .xxx.

Oua vulturis sunt magna sicut aq̄le ꝛ pauca q̄ difficiliter cubat sup oua sua. Sunt autē subnigra maculis respersa dure teste mali odoris ꝛ ingrati saporis. ꝛ aliquando eijcit aliqua de ouis suis sicut aquila. qꝛ non de facili potest nutrire pullos suos vt dicit aristo. Hec de ouis ꝛ de mō ouationis ꝛ eorum qualitatibus ꝛ differentijs dicta iam sufficiant.

De numero.

Ad predictas ꝓprietates rebus insertas vltimo visum est mihi vtile inserere quedā pauca ꝛ leuia de ꝓprietatibus ꝛ differentijs numerorum / mensuraꝝ / ponderum ꝛ sonorum. nam vt dicit Isi. li. iij. ratio numeroꝝ non est contēnenda. In multis etiam locis sacre scripture elucet quantū ministerium optinet ratio numeroꝝ. Non enim frustra dictū ē. oīa fecisti in numero pōdere ꝛ mensura. sicut dicit sap. xi. nam senarius qui ex suis ptibus est perfectus mundi perfectionē designat ꝛ sic de alijs numeris est intelligēdū. nihil. n. scire possumus sine numeri disciplina. qꝛ p eā horas tempoꝝ discernimus quando de mensiū circulo disputamus / dū spaciū anni redeūtis agnoscimus. Per numeꝝ siquidē instruimꝰ ne in cōputis cōfundamur. tolle inquit numerū in rebꝰ ꝛ oīa pereunt / adime cōputū ꝛ totū ignorantia cōplectit. nec differunt hoīes a ceteris aīalibus / qui rationē calculi ꝛ cōputationis adhuc ignorāt. vt dicit Isi. ibidē. Item etiā de principio arithmetice / qꝛ nūq̄ scietur quid sit triangulus sine ternario nec quadrangulus sine quaternario ꝛ sic de alijs. vnde notū est q̄ sine cognitione numeri nulla scientia mathematica possidetur (vt ibidē dicit). Numerus aūt vt dicit idē est multitudo ex vnitatibus aggregata. nā unitas radix est ꝛ semen numeri siue mater / ꝓles vero numerus. quia vnitas ingenita est non habens numeꝝ a quo exeat / sȝ omniū numeroꝝ est origo a qua oīs numerus effluit ꝛ emanat. nam vnū est radix multitudinis ꝛ multiplicationis ꝛ ē simplicīꝰ ꝛ sublimius ꝛ virtuosius omniū sub eo cōtētoꝝ (vt dicit aristo. ꝛ auicē. li. i. c. ij.) Nam cuȝ vnū sit radix ꝛ origo multitudinis oīa sub se continet ꝛ oīa sunt in eo vt in suscipiēte. vt dicit idē. c. xxxiij. nā vnitatis ꝓprietas est multitudinē efficere ꝛ illā retinere ꝛ ei esse dare ac in oībus eius partibꝰ existere ꝛ continere simpliciter vt dicitur li. iiij. c. ij. Itē cū omniū rerū vnitas sit origo quāto plꝰres ap ꝓpiquat vitati tāto plꝰ a ꝓpiq̄t veritati vt dicit idē. c. ij. nā vnitas se hȝ ad modū forme. dualitas aūt per modum materie. ꝛ ideo quanto plus res accedit ad vnitatem / tanto plus recedit a duplicitate ꝛ appropinquat ad simplicitatē. ꝛ quāto plus accedit ad vnitatem / tanto plus accedit ad entitatem. quia esse non est prius vnitate. vt dicitur libro. ij. c. ix. nec diuersificatur vnitas nisi ꝓpter materiam cum sit sustentatrix omnium ꝛ retentrix. vt dicitur libro .v. c. xxxi. Tanta enim est laus vnitatis apud sapientes q̄ a multis anima dicebatur esse vnitas in numeris ꝓcedens ab vnitate. ꝛ dixerūt q̄ vnitas est principium cuiuslibet continui ꝛ discreti. vt dicit auicen. libro. iij. ca. i. Est vnitas itaq̄ cōmendabilis / quia a nullo numerabili oritur sed a seipsa pricipiatur / a qua omnis numerus oritur ad quam omnis numerositas tanq̄ ad radicē ꝓpriam ꝛ originem reuocatur. vt dicit idē. Item rōne simplicitatis qꝛ vnū ē quod nō diuiditur. vt dicit idē. c. iij. verissime inquit vnuȝ ē quod nec actu diuiditur nec intellectu. ꝛ talis vnitas est principiū nūeri. vt dicit idē ibidē. Item dicit idē vnitas ē in qua nō ē multitudo quod vtiq̄ intelligitur de vnitate prima ꝛ simplici ad quā oīa quātūcū q̄ disparia reducūtur. nam vnū multipliciter dicitur vt post patebit. Itē ratione perfectibilitatis. nam particularia perfecta in se sunt qn̄ ad vnitatem sunt redacta. naȝ totalitas ꝛ perfectio debetur vni. vt dicit aristo. v. phisicoꝝ. c. iiij. quia perfectum sufficit ad esse vnum. vt dicitur de celo ꝛ mundo in. c. ij. Item ratione singularis dignitatis. vnū enim per se est aliquod existens solitarium. vt dicitur in lib. methe. c. xvi. Et ideo alga. dicit super. iij. metha. c. xv. quod ē cā vnitatis est vnū essentialiter ꝛ primo magis dignū. Est aūt vnum siue vnitas multiplex vt dicit alga. est vnū simplex ꝛ est vnum scd'm quid. Unum simplex dr̄ vnuȝ in quo non cadit multitudo nec actu nec potētia. Est ꝛ vnum simplex i quo nō ē multitudo actu quāuis sit potētia vt lectus ꝛ mēbruȝ in quo nō ē multitudo actu. Unū aūt scd'ū q̄d

dicitur multipliciter scȝ vnuȝ genere vt homo ⁊ bos. vnū spē vt sortes ⁊ plato. vnū acciden te vt nix ⁊ cerusa. vnuȝ ꝓportione ⁊ auriga. ⁊ vnū in subiecto vt dulce ⁊ alqū in aliqua sub stantia vna. Aristo. aūt in principio phisico/ rū. c. v. dicit ꝙ est vnū accidēte. vt duo acciden tia in vno subiecto. ⁊ est vnū per se multiplici ter ⁊ vnum continuatione quoꝝ terminus est vnus. ⁊ vnū specie/ vel forma/ vt sortes ⁊ pla to in hoīe. vnū genere vt homo ⁊ bos in aīali ⁊ vnū in diffinitione vt illa quoꝝ vna est diffi nitio. ⁊ vnū indiuisibilitate ⁊ punctus. ⁊ vnū numero vt singulare. ⁊ vnū simplicitate vt es/ sentia. ⁊ vnū totalitate siue pfectione vt circu lus. ⁊ vnū materia ⁊ oīa corpalia. Ber. auteȝ distinguit nouē modos vnitatis ad Euge. v. est. n. vnitas naturalis ⁊ gratuita ⁊ ē sup vtrū ꝙ constituta. Unitas aūt naturalis ē in q̄dru plici drīa. quedam est per aggregationē reruȝ differentiuȝ ⁊ distinctaꝝ vnitas collectiua. vt multi lapides faciunt vnū aceruū. ⁊ quedā est per colligationē partiū formaliter differentiuȝ siue partiū etherogeneaꝝ ⁊ sic est vnitas cōsti/ tutiua vt multa mēbra vnū corpus. ⁊ quedaȝ per coniunctionē differentiū sexu in generatio ne ꝓlis ⁊ sic est vnitas cōiugatiua quādo scȝ vir ⁊ mulier sunt duo in carne vna. ⁊ quedam est ꝑ vnionē naturaꝝ differentiū conueniētiuȝ in vnitateȝ personalē/ ⁊ hec est vnitas natiua qua anima ⁊ caro sunt homo vnus. Unitas aūt gratuita similiter habet quatuor differen tias quaꝝ prima est potestatiua/ qua hō vir/ tuosus stabilitur in se ⁊ inuenitur anime indi uisus. Secunda est consentanea qꝛ per carita tem multoꝝ in domino est anima vna ⁊ cor/ pus vnū. Tertia est votiua quādo anima ha bet cū deo per omnia cōformitatē ⁊ vocis eiꝰ adherens vnus spūs ē cū eo. Quarta digna/ tiua qua limus nr̄ dei verbo ē assumptus ad persone diuine vnitatē. Unitas supernatura lē ⁊ gratuitā cōsubstātialis est vnitas trinita/ tis/ quāquidē vnitatē oportet eē solā ⁊ singu/ larē vt in ea sit status ⁊ quies omniū vnitatū. Ex predictis patet ꝙ totalitas ⁊ perfectio de betꝛ vnitati. vt vult aristo. v. phisicoꝝ. Quod enim totū idest perfectū nō est non dr̄ vnū vni uersaliter vt dicit aristo. ibidē. Sūt aūt vnum numero quoꝝ materia est vna. sed forma sunt vnū quoꝝ vltima perfectio est vna ⁊ totalis. vnū genere quoꝝ est vna forma predicatiua vnitas aūt que ē pricipiū numeroꝝ nō ē vna materia sed numero vt dicit aristo. ibideȝ ⁊ est res simplicissima que prio subsistit/ ⁊ per illaȝ oēs alie. in oībus. n. generibus ē vnū princi/ piū quod ē in illis particulare. vt in coloribus ē albedo ⁊ in melodijs pneumaticis tonus siue sonus ⁊c. vt. d. aristo. x. li/ meth. c. ij. ⁊ iō vnitas numeralis in qua orit ⁊ ad quā resol/ uitur oīs numerus diuine vnitatis est expres/ siua similitudo ⁊ figura. nā vt dr̄. iiij. methe. c ij. primū in genere substātie ⁊ indiuisibile est motor p̄mus eternus scȝ deus absolutus ab oī materia/ qui nō solū ē principiū primū tāꝙ motor ꝫ tanꝙ forma ⁊ finis ⁊ actus vltimus ei nō admiscet potētia oīno ⁊c. vnde ab ipso deo vno ꝓcedit in substantia oīs creatura ef/ fectiue ⁊ exemplariter/ sicut ab vnitate ꝓcedit oīs numerus originaliter ⁊ ad ipsuȝ velut ad finē oīa referūtur/ sicut ad vnitatē primā oēs nūeri resoluūtur/ vt idē sit finis oīuȝ q̄ ē princi piū deus qui ē benedictus in secula seculoꝝ.

a D vnitatē aūt addita vnitas dua litas ꝓcreatur que post vnitatem oīuȝ numeroꝝ numeꝝ ⁊ pricipiū secūdariū tenet locū ꝫm Isi. ⁊ hic nūerus qui binarius dr̄ ab aliquibus infamis iudicatur qꝛ ab vnitate ꝑ binariū separamur. vnde no/ ta dr̄ eē diuisionis. Sȝ vt dicit augꝰ. in li. vi. musice si vituperabilis ē qꝛ ab vnitate prio rece dit/ laudabilis ē qꝛ ab vnitate exiēs ternario approximat ⁊ accedit/ q̄ nūerꝰ nobilissimꝰ est.

t Ernarius ē numerus ex vnitatis additiōe ad binariū generatus ⁊ ē ternarius inter numeros sacratis simus/ qꝛ in ipso totius trinitatis vestigiū iue nit/ qꝛ sicut pria vnitas p̄mi p̄ncipij repn̄tat vnitatē sic ternarius psonaꝝ in deo exprimit trinitatē filij scȝ a pr̄e generationē ⁊ spūs sācti a pr̄e ꝑ filiū ꝓcessionalitatē. In ternario siq̄/ dē adhibuit ans. magnificare deū sublimeȝ ⁊ gloriosū. vt dr̄ in li. de ce. ⁊ mū. c. ij. nā beatā trinitatē clamat ⁊ p̄dicat q̄libȝ creatura q̄ fcā est a deo trino ⁊ vno in numero pōdere ⁊ mē/ sura/ vt dicitur libro sap. xi.

e X additiōe vnitatis ad ternariuȝ quaternarius surgit/ qui a figura quadrata nomē sūpsit. vt. d. Isi. forma aūt quadrāgula maxime stabilis ē atqꝫ firma. ⁊ iō maxime stabilitatē signat vniuersa lis ecclesie ⁊ firmitatē fidelis aīe tā i virtutibꝰ ꝙ in scientia ⁊ doctrina que cōphēdit cū oībꝰ sāctis q̄ sit longitudo latitudo sublimitatis ⁊ ꝓfunditas.

e X additione aūt vnitatis ad qua ternariū surgit scd̄s numerꝰ impar scȝ quinariꝰ q̄ iter ipares i binario distās a ternario ē secundus/ ⁊ illos ideo sepe designat qui ad trinitatis fidei doctrinā sciaȝ

supaddunt.et tñ quãuis instructi sint p fidē ꝛ ꝑ legē nihilominus tamen quinqꝫ fatuis virginibus et quinqꝫ iuga boum emētibus comparantur.qꝛ in quinqꝫ carnalium sensuum voluptatibus adhuc detinentur.

e X additione quo qꝫ vnitatis ad q̃narium crescit senarius qui prim⁹ numerus est perfectus qui ex suis partibus aliquotiens simul aggregatis reddit eandem summam.qđ in monadib⁹ numeris non inuenitur nisi in senario.nec in decadibus nisi in.xxviij.et iõ dicit boetius li. i.c.xviij.ꝙ senarius numerus est emulator virtutis qꝛ nec superflue pgreditur nec diminute remittitur sed inter equales partes tenet mediū non habens superfluū neqꝫ diminutum.naꝫ senarius continet in se partem sui mediam.s.ternarium et terciam.s.binarium et sextam .s.vnitatem.Sex autem vnitates faciunt senarium et duo ternaria senariuꝫ.et tres binarii eūdem reddunt numerū.et iõ iste numerus pfectionē gratie et virtutū significat in scriptura.

s Eptenarius quidem est qui ex additione vnitatis ad senarium et inter impares est tercius.super excrescentiam gratie designat septiformis que semper crescit et pficit in tenētibus fidem beatissime trinitatis.

o Ectonarius autem qui crescit per additionem vnitatis ad septenarium et componitur ex duabus ptibus equalibus.s.ex duob⁹ quaternariis vel ex duobus imparibus inequalibus .s.ex quinario et ternario signat super additioneꝫ beatitudinis et glorie in patria que succedit illis qui habuerint septiformam gratiam hic in vita vbi paritati meritorum respondebit paritas premiorū et imparitati tormētoꝝ et afflictionum/imparitas gaudiorum ꝛ particularium consolationum.nam gaudium martirum aliis paribus excedet gaudium confessorū et virginum coniugatorum.vt stella differt a stella in claritate.i.corin.xv.et ideo propter ineq̃lia merita et gaudia diuerse et dispares dicūtur i domo patris luminū mãsiones Jo.xiv.

n Ouenarius autem qui crescit p additionem vnitatis ad octonarium ꝛ componitur ex triplici ternario et immediatius se habet cum denario solum in vnitate differens ab eo.statum et gloriam representat triplicis hierarchie angeloꝝ quarum quelibet conuenientiam habet ꝛ cōformitatem cum beata trinitate et immediat⁹ se habent ad deum ceteris creaturis.

d Enarius aūt qui p excrescētiā vnitatis excedit nouenariū ꝛ ē limes ꝛ terminus oīuꝫ simpliciū numeroꝝ.primū aūt omniū ꝯpositoꝝ repūtat merito ipsū christū deū qui ē alpha ꝛ o finis.s.pricipiū.nō solū creaturaꝝ principiū simpliciuꝫ veꝝ felicitas ꝛ beatificatio ē hominū ꝛ angeloꝝ.denarius itaqꝫ numerus ē prim⁹ ꝛ limes nūeralis/qꝛ sine eius additiōe vel replicatiōe vlterius nūer⁹ nō ascēdit q̃ deaes i se duc⁹ nūerū reddit pfectū.s.cētenariū qui đ leua transit in dextrū.vt dicit Beda.Ex iā dictis pꝫ ꝙ numeroꝝ alius ē digitus/ali⁹ articulus/ali⁹ cōpositus.Digitus cōtinet numeros simplices ab vno vsqꝫ ad decē.Articulus cōtinet deceꝫ ꝛ reliquos denarios.Cōpositus āplectit digitū ꝛ articulū vt xi.xij.xiij.ꝛ sic de aliis vsqꝫ ad xx.qui ē secūdus articulus sicut.xxx.tertius . ꝛ xl.quartus ꝛ sic de aliis vsqꝫ ad cētū.ꝛ decies cētū reddūt millenariū in quo dignitas denarij apparet sine cuius replicatiōe ad millenarium nō venit. Recipit aūt numerus quātitatē ꝛ acerius ex vnitatibus pfusus multiplicē diuisionē. Numeroꝝ alius par alius ipar. Nūerus par ē qui i duabus ptib⁹ equis diuidi pt vt duo quatuor sex ꝛ octo. Impar numer⁹ est qui in equis ptib⁹ diuidi non pōt vno medio vel deficiente vel suphabūdāte vt tria quinqꝫ septē.ꝛ reliqui vt.d.Isi. Par aūt nūerus sic diuiditur.qꝛ alius ē pariter par.ali⁹ pariter iparat.alius est impariter par. alius ipariter impar. Pariter par numerus ē qui đm parē nūerū pariter diuidit quousqꝫ ad indiuisibileꝫ pueniat vnitatē.verbi grā.lxiiij.habent medietatē.xxxij.hic.xvi.ꝛ iste octo.octo aūt quatuor ꝛ hic binariū.s.duos.binarius aūt vnitatem habet que indiuisibilis ꝛ singularis ē. Pariter ipar ē numerus qui i equas partes recipit diuisionem sed partes eius remanēt indiuisibiles vt sex.decē.xiiij.xviij.xxx.mox eniꝫ vt tales numeros diuiseris incurres numeꝝ quem diuidere nō poteris in equas partes. Impariter par numer⁹ ē cui⁹ partes equaliter diuidi possunt đ vsqꝫ ad vnitatē nō ptingūt vt.xxiiij hi medietate diuisi.xij.faciūt.rursus in aliam medietatē sex.deinde i aliā medietatē tria.sed vlterius cessat oīno / đ inuenit terminus indiuisibilis in equis partib⁹ ante vnitatē.s.tria. Impariter ipar ē qui ab ipari nūero ipariter numerat vt.xxv.ꝛ xlix.qui diuisi ꝛ ipares nūeri ab iparib⁹ ꝛ parib⁹ diuidunt vt septies septē faciūt xlix.ꝛ quinquies quinqꝫ faciūt.xxv. Itē pariū numeroꝝ alij dicunt supflui.alij diminuti.Supflui sunt quoꝝ ptes simul ducte

plenitudinē suā excedūt vtputa duodenarius habet enim partes quinq₃. duodecimam q̄d est vnum. sextam duo. quartam quod est tria. tertiam quod est quatuor. dimidiam quod ē sex. vnum enim duo tria ꝛ quatuor ꝛ sex simul ducta. xvi. faciunt ꝛ longe duodenarium excedunt sicut ꝛ alij similes plurimi. Diminuti sūt numeri qui partibus suis computati minorē sūmā efficiunt. vtputa denarius cuius partes sunt tres. decima quod est vnum. quinq₃ q̄d ē duo. dimidia quod est quinq₃. vnum enim ꝛ duo ꝛ quinq₃ simul ducta octonarium faciunt a denario longe minorem. Similis his ē octonarius ꝛ alij plurimi qui in partes redacti intra consistunt. Perfectus numerus qui suis partibus adimpletur vt senarius h₃ tres partes s. sextam tertiam ꝛ dimidiam. sextam que facit vnum. tertiam duo. ꝛ dimidiam sc₃ tres. ꝛ he partes in sūmam ducte sc₃ vnu₃ duo ꝛ tria senarium perficiunt ꝛ consumunt. Sunt autem perfecti numeri intra denarium sex. intra cētenarium xxviij. intra millenarium. cxxviij. intra decem milia quadringenti nonaginta ꝛ sex. ꝛ hi numeri perfecti semper in sex vel in octo terminantur. ꝛ hoc alternatim vt dicit boetius perfectos autem numeros raro inuenies ꝛ de facili numerabiles/ quia vt dicit idez. pauci sūt ꝛ nimus constanti ordine ꝓcreati. Superflui autem ꝛ diminuti sunt multi ꝛ inordinate dispositi ꝛ a nullo certo fine generati. Impares autem numeri sic diuiduntur. alij sunt simplices. alij cōpositi. alij mediocres. Simplices sunt qui nullam aliam partem habent nisi solam vnitatem/ vt ternarius solā tertiā. ꝛ q̄narius solam quintā. ꝛ septenarius solam septimā. his. n. vna pars sola ē. Et compositi sunt qui nō sola vnitate metiūtur sed etiā₃ alieno numero ꝓcreantur. vt nouē ꝛ xv. ꝛ. xxi. ꝛ. xxv. dicimus enim ter trini ꝛ septies trini/ ꝛ ter q̄ni ꝛ quīquies quini. Mediocres numeri q̄ quodāmodo simplices ꝛ incōpositi esse videntur alio vero modo cōpositi. vt verbi gr̄a nouem ꝛ xv. nouenarius enim du₃ non comparatus fuerit primus est ꝛ incōpositus quia non habet numeꝝ cōmunē nisi solū monadicū ad xv vero cōparatus secundus ē ꝛ incōpositus/ q₂ in illis cōis est numerus preter monadicū sc₃ ternarius numerus qui nouenarium cōsumat vt ter trini ꝛ ter quini.

Alio mō diuiduntur numeri/ quia oīs numerus aut cōsideratur per se aut ad aliquid. per se ē n̄uerus qui sine relatiōe aliqua dr̄ vt tria quatuor q̄nq₃ sex ꝛ ꝑsimiles. Ad aliquid ē numerus q̄ relatione ad alios cōparatur/ vt vbi gr̄a. quatuor ad duo. dum enim quaternarius ad binarium comparatus fuerit dupliciter dr̄ ꝛ multipliciter. similiter sex ad tria ꝛ octo ad quatuor ꝛ decē ad quinq₃. iteꝝ tria ad vnū sex ad duo ꝛ nouē ad tria. Equales aūt numeri dicuntur qui s̄m quātitatē sūt equales/ vt duo ad duo tria ad tria decē ad decē cētū ad cētū. Inequales qui ad inuicē inequalitatē demonstrant vt tria ad duo ꝛ quatuor ad tria/ ꝛ vniuersaliter quando maior minori ꝛ mīor maiori comparatur dr̄ inequalis. maior numerus est qui habet in se illum minorē numeꝝ ad quē comparatur ꝛ parum plus/ vt quinarius habet in se ternarium numerum ꝛ eius alias partes duas ꝛ sic de alijs. Minor numerus est qui continetur a maiore ad quem comparatur cu₃ aliqua parte sua. vt ternarius ad quinarium cōtinetur ab eo cū duab⁹ partibus suis. Multiplex numerus est qui habet in se minorē numerum bis aut ter aut quater aut multipliciter/ vt enim duo ad vnū dum cōparati fuerint dupliciter est tria ad vnum tripliciter/ quatuor ad vnu₃ quadrupliciter/ ꝛ sic de alijs. Econtra submultiplex uumerus est qui intra multiplicem numerum multipliciter continetur/ vt vnum a duobus bis continetur a tribus ter a quatuor quater a quinq₃ quinquies ꝛ sic đ alijs. Superparticularis numerus est dum fortior continet in se inferiorem numeru₃ circa quē comparatur similiter ad vnam partem eius/ vt verbi gratia ternarius ad binariu₃ comparatus continet in se duo. ꝛ alium vnum que ē media pars duorum. similiter quatuor ad tria cōparati continent in se tria ꝛ alium vnū que est tertia pars trium sic quinq₃ ad quatuor cōtinet quaternarium/ ꝛ alium vnu₃ qui ē quarta pars quaternarij/ ꝛ sic de alijs. Superpartiens numerus est qui inferiorem numerū totum continet ꝛ super hoc alteras eius partes duas aut tres aut quatuor aut quinq₃ aut alias. verbi gratia. quinq₃ comparati ad tria habet quinarius partes ternarij ꝛ vltra hoc duas partes eius sc₃ duo. septem ad quatuor cōparati habēt in se quatuor ꝛ alias partes ei⁹ s. tria similiter nouem ad quinq₃ cōparati habent in se quinq₃ ꝛ alias eius partes scilicet q̄tuor. Subsuperpartiens est qui continetur ī numero superpartienti cum aliquibus partibus suis duabus aut tribus aut plurib⁹ duabus suis verbi gratia. tria continentur a quinq₃ cum alijs duabus partibus suis. ꝛ quinq₃ a nouem cum alijs partibus suis ꝛ sic de alijs Subsuperparticularis numerus est numerus

qui cōtinetur in inferiori numero cū aliqua p/te sua/ vt media aut tertia aut quīta. verbi grā duo ad tria tria ad quatuor quatuor ad quinqꝫ ⁊ sic de alijs. Multiplex subparticularis ē numerus qui cōparatus ad inferiorē numerū continet in se totū inferiorē numerꝝ multipliciter cū aliqua pte eius. vbi gratia. quinari⁹ cō/paratus ad binariū in se continet bis binos i. quatuor ⁊ vnā partē eius. ⁊ nouē cōpati ad quatuor ꝯtinent i se duos quaternarios ⁊ vnitatem q̄ nouenarij ē ps vna. Multiplex sup/particularis numerus est que ꝯpatus ad inferiorē numerꝝ continet eū multipliciter cū alijs ptibus eius/ vt octonari⁹ cōparatus ad ternariū continet i se bis eū cū alijs ptibus ei⁹. similiter. xiiij. ad. xiij. compati continent in se bis senos scꝫ xij. cū alijs ptib⁹ eius. sic xvi. ad septē sic xxij. ad nouē continēt in se bis nouē ⁊ cum alijs quatuor ptibus suis. Submultipliciter suppartiens numer⁹ est qui ad fortiorē sibi cōparat⁹ continet ab eo multipliciter cū aliqui/bus ptib⁹ suis. vt tria comparata ad octo continent bis cū duab⁹ ptib⁹ suis. similiter quatuor ad xi. comparata continentur bis cuꝫ tribus partibus suis vt. d. Isi.

Tertio mō diuiduntur numeri ſm Isi. aut sūt discreti aut continētes. Discret⁹ numer⁹ est q̄ discretis monadibus continet vt vbi grā. tria quatuor qnqꝫ sex ⁊c. Cōtinens vō nūerus ē qui cōiūctus monadib⁹ ꝯtinetur vt ternari⁹ numer⁹ in magnitudine itelligatur. Et diuiditur hic numerus in linealem ⁊ supficialē ⁊ in solidum. Est aūt linealis qui incipiens a monade lineali/ter scribitur vsqꝫ ad infinituꝫ. vn̄ alpha describitur ꝓ designatiōe lineaꝝ q̄ hec lr̄a vnitateꝫ signat apud grecos. Superficialis numerus ē ita ꝑ nō solū in lōgitudine ꝑ etiā in latitudie continetur/ vt trigon⁹ tetragonus seu q̄drago nus pētagonus vel circularis ⁊ ceteri qui sēp in plano pede. i. i supficie cōtinētur. ⁊ iō figure sunt hic ponēde ꝓ exēplo. nā trigon⁹ nūer⁹ totaliter ordiatur quadrat⁹ vero numer⁹ ē ita ⁊ tetragonus ita pentagon⁹ si ue quinquangu lus ē ita Circularis nūerus ē ita Spe ricus vero numerus est ⁊ circularis. quādo circulato nūero ⁊ multiplicato surgit ⁊ in se conuertitur. vbi grā. qui/quies quini quīquies hic circulus dū in seipꝫ multiplicatus fuerit in seipꝫ circulariter redit ⁊ sperā facit q̄ quīquies xxv. faciunt generaliter. cxxv. Solidus vero numerus ē qui longitudine altitudie ⁊ latitudine continetur. Naturā numeralē ⁊ numeroꝝ multiplicē diuisio nē simplicibus ꝓposui simpliciter intuendaꝫ ꝑut pꝫ in vbis beati Isi. cuius vba per oīa sum secutus. Ex quibus pꝫ manifesta ꝙ sub numeroꝝ diuersitate diuersimode latēt misteria diuarsaꝝ intelligentiaꝝ in canōe scipture diuinitus inspirate. ⁊ ideo vt dicit boetius libro. i. c. i. scientia numeroꝝ maxima est ⁊ iter mathematicas scientias a sapientibus attendenda/ quia de omnibus nature existentibus de quibus habꝫ disserere philosophia preualet pre omnibus arismetrica disciplina. quia sine numero nec littera littere cōiungitur/ nec sillaba sillabe recto ordie copulatur. Sic nec subiectum a predicabili discernitur/ nec a conclusiōe in sillogisticis inter prima media ⁊ vl/tima nō distinguitur vbi primi secundi ⁊ vltimi siue tercij ratio non habetur. ⁊ ideo vt di/cit boetius. omnes scientias precellit scientia numeralis/ quia sine ternario non subsistit triangulus/ nec sine quaternario tetragonus si/ue quadrangulus/ ⁊ sic de ceteris. Sic etiam in musicis est videre/ quia musica est modu/latio que numerorum nominibus adnotatur vt dicit idem Boetius/ vt patet in dyatesserō ⁊ in dyapente ⁊ i dyapason/ ⁊ alijs consonātijs musicis que sine numero ꝓcedente nō dominantur. sicut nec astroꝝ cursus nec ortus sy/deꝝ vel occasus/ nec tēpoꝝ nobis pateret varietas vel successus si sine nūerali adiutorio regeremur. Oia etiā creata rōne nūerali sunt formata vt dicit idē. ⁊ etiā rōnis nūeralis fuit exemplaritas in aīo cōditoris. vnde sub certitudie numeri creati sūt ⁊ distincti tres trini or/dines angeloꝝ. sub septenario ⁊ ternario di/stinguūtur virtutes ⁊ potētie oiuꝫ rōnabiliuꝫ ⁊ spūaliū aīoꝝ. virtute ⁊ scīa numerabili col/ligant elemēta. ⁊ (vt ita dicā) nūeroꝝ ꝯiūctiōe fūgūtur vniuersa tā spūalia ꝙ corpalia tā celestia ꝙ terrena. nec habēt nūeri ꝯpositionē iter se/ ⁊ ꝓportionē ex alijs ꝙ ex seipis. vt. d. boe/tius. Nā in subā nūeroꝝ inueniūtur par ⁊ impar ex quib⁹ cōstat oīs nūerus/ q̄ diuina q̄dā potētia cū dispaia sint ⁊ cōtraria tn̄ ex vna genitura. s. monade oriūtur/ ⁊ i vnā ꝯpositionē ⁊ in ꝓportionis similitudinē sine medio cōfūgūtur. vt pꝫ ꝙ oīs numer⁹ sub ipari vel sub pari cōprehendit. Est aūt par numer⁹ q̄ pōt in duo equalia diuidi vnitate nō iteruenente Impar vero ē q̄ nō pōt diuidi i duo equalia vnitate intercidente. Uel scdm̄ pictagoricam disciplinā. par numer⁹ est qui pōt sub eadē dimensiōe diuidi i minima ⁊ i maxia. minima q̄deꝫ quātitate. i. diuisione. maxio aūt spacio ⁊ magnitudine vt si diuidas centū i qnq̄gita

⁊ quinquaginta. maximũ spaciũ est in q̃nquagita. minima vero quantitas est diuisio. Non eni diuisũ est nisi semel ⁊ nulla potest fieri minor diuisio q̃ i duas ptes. nã quãto aliquis par numerus in plures ptes diuidit/ tãto magnitudo plus minuit/ vt pz in arbore secta in plures ptes. Sz numerus diuisiõis siue quãtitas multitudinis plus augetur. cuius ratio est vt dicit idẽ. q: magnitudo põt minui ⁊ diuidi in infinitũ/ sed nũerus crescit ⁊ pgredit i infinitũ. ⁊ ideo pars numeri diuisio ẽ ƀz magnitudinẽ maxima. sed ƀm quantitatẽ discretã minima. Impar vero numerus ẽ cuius numeralis diuisio est in duas partes vel particulas inequales. Par aũt nũer⁹ quãdoq; diuiditur in duas ptes equales ⁊ quãdoq; iequales. quando vero diuiditur in partes equales/ si vna pars diuisionis ẽ par ⁊ reliqua erit par. vt quãdo octo diuidũtur i quatuor ⁊ quatuor. ⁊ xij. in sex ⁊ sex. ⁊ sic de alijs. Si vero vna ps diuisionis equalis fuerit ipar ⁊ reliqua necessario erit ipar. vt quãdo sex diuidũtur i tria ⁊ tria. ⁊ decẽ in quinq; ⁊ quinq;. ⁊ xiiij. in septez ⁊ septẽ. vnde in equali diuisione nec paritas ĩparitati nec paritati iparitas admiscetur. preterq̃ solũ in binario qui princeps ẽ paritatis ⁊ nõ recipit inequalẽ diuisionẽ/ q: pstat ex duplici vnitate ⁊ ex prima duoꝝ paritate. quando vero par numer⁹ diuiditur in ptes inequales si vna pars diuisionis ẽ par ⁊ reliqua erit par/ vt si diuidatur denarius in octo ⁊ in duo vel in sex ⁊ i quatuor. similiter q̃n sex diuidit i quatuor ⁊ duo ⁊ octo i duo ⁊ sex. ⁊ sic de alijs ⁊ si vna ps diuisiõis fuerit ipar alia ps necessario erit ipar. vt si diuidatur denari⁹ i septez ⁊ tria ⁊ octo in quinq; ⁊ tria. ⁊ sic de alijs. neq; vnq̃ fieri põt vt si vna ps diuisiõis par fuerit/ alia ps impar valeat inueniri. aut cũ vna sit ipar alia par possit intelligi. Impar autem numerus semp diuiditur p partes inequales ⁊ semp vna ps diuisionis paritati/ altera iparitati deputat/ vt septẽ si diuidas in quatuor ⁊ tria. altera portio par altera ipar inenitur. ⁊ hoc generaliter in oibus iparibus inuenitur. Est aũt vnitas genitrix oĩs pluralitatis. nam si ipari addideris vnitatẽ necessario parẽ nũerũ generabis/ ⁊ si ƀ paritate vnitatẽ dẽpseris mox iparẽ numeꝝ pcreabis. Omnium etiam numeroꝝ circa se positoꝝ ⁊ naturali dispositione sibi inuicem coniunctoꝝ medietas ẽ vnitas. verbi gratia. si dicatur vnuz duo tria. vnitas addita facit binarium inter vnuz ⁊ tria eẽ medium. Itez si dicatur duo tria quatuor vnitas addita binario facit ternarium esse mediũ inter binarium ⁊ quaternarium. similiter si dicatur tria quatuor quinq; vnitas addita ternario facit quaternarium inter tria ⁊ quinq; esse medium. ⁊ sic de alijs ascendendo pcedendũ est. De partibus autez ⁊ speciebus numeri paris pariter ⁊ imparis impariter supradictũ est Istoꝝ autem numeroꝝ singulas creatiões ꝑportiones cõuenientias ⁊ differentias prosequi esset longum. ⁊ ideo de numeroꝝ ꝓprietatibus hec sufficiant. Hoc solum autem sciam⁹ q̃ medium inuenire in numeris est difficile vt dicit Isido. quia numeros esse infinitos certissimũ est/ quia quantumcũq; aliquem ptraxeris ⁊ finem faciendum putaueris per additionem vnitatis totum numerum parem vel imparem ꝓlongabis. Rationem autem ⁊ ꝓprietatem medij numeralis sic aduertere poteris primo coniunge extrema ⁊ diuide ⁊ inuenies medium. verbi gratia. pone ꝓ extremis sex ⁊ xij. simul iunge ⁊ habebis xviij. partire equaliter decem ⁊ octo ⁊ erunt nouem. Et est analogicum in arismetrica/ vt medius numer⁹ quot monadibus superat primum totidem superet ab extremo. Superat eni nouez sex in tribus monadibus ⁊ totidez a xij. nouenarius superatur/ vt dicit Isido. li. ij. vnde superius posita sunt exempla.

De mensuris.

M Ensure autem ⁊ põdera sepissime locuz obtinent i scriptura quorum rationes ⁊ ꝓprietates ortuz habent a geometria disciplina. nam vt dicit Isi. li. ij. geometria est mensurandi scientia que continet i se lineamẽta ⁊ spacia siue interualla figuras ⁊ magnitudines/ ⁊ in figuris numeros ⁊ dimẽsiones vt patet in circulis triangulis/ quadrangulis pentagonis/ ⁊ alijs infinitis ƀ quibus omnibus non est presentis negocij multa diffinire Sed pauca tãgere ꝓpter simplices/ de q̃bus facit Isi. mentionem dicens sic. geometrie q̃dripertita est dimensio in planum/ in magnitudinem numerabilem/ in magnitudinem rationalem ⁊ in solidas figuras. Plane figure sunt que longitudine ⁊ latitudine continentur que sunt iuxta platonem numero quinq;. Numerabilis magnitudo que diuidi potest ƀdz numeros qui i arismetrica edocẽtur. Magnitudines rationales sunt quarum mensurã scire possumus per iudicium rationis/ sicut irrationabiles quarum mensure quantitas cogni-

ta non habetur. Figure autē solide sunt
que longitudine latitudine ⁊ altitudine conti
nentur / vt est cubus. Sunt autem plane
figure plures spēs / vt dicit idem. quia prima
plano pede est circulus qui vocatur circundu
cta / in cuius medio punctus est quo cūcta cō
ueniunt. ⁊ punctū illius geometrici centrū vo
cant plano pede ita Quadrilatera figu
ra est in plano qua drata que sub qua /
tuor rectis lineis iacet ita Dyatratecon /
gramon figura est plana ita Or /
togamū idest recti āgulum figura plana
est. i. triangulus ⁊ habet angulum rectū ita
Ysopleur⁹ ē figura plana ⁊ recta sub /
ter in solidum constituta ita Spe /
ra est figura in totuddꝫ formata que i
cunctis partibus in solidum ē eq̄lis ita
Cub⁹ ē figura ꝓpa solida q̄ i lōgitudīe
latitudīe altitudīe ꝯtinet̄ i solidū ita
Chilindrus est figura quadrata habēs
superius semicirculū ita Conus est figu
ra que ab amplo in āgu stuꝫ fit ita
Piramis est figura que in modū ignis
ab amplo in acutum consurgit ita Unit
autēꝫ hec disciplina primo pūcto cuius
pars est nulla. inter oīa mensurari pūt est mi /
nimū dimēsiue ⁊ tū maximū ꝑtātiue / qꝛ oium
lineaꝝ est principiū a quo oēs icipiūt ⁊ ꝓgrdi
ūtur. ⁊ i quo oīa finiūt̄. Scd̄o vnit̄ linea q̄ ē re
cta lōgitudo sine latitudī que ex equo iacet in
suis punctis / quia puncto incipit ⁊ in puncto
finitur. Superficies vero est longitudo cū lati
tudine. Spissitudo autem trinaꝫ habet dimē
sionē / scꝫ latū longū ⁊ ꝓfundū siue altum. Ex
istis tribus dimēsionibus cōsistit oē corp⁹ scꝫ
ex longo / lato / ⁊ ꝓfundo. ⁊ ex his tribus ꝯtin
git omnē corpulentā subām habere pondus
numeꝝ / ⁊ mensurā. poteris tū scd̄m artē nūe /
randi mediū geometricū inuenire. nā eius ex /
trema multiplicata tantū faciūt quantū ⁊ me /
dia duplicata. vbi grā sex ⁊ xij. faciūt xviij. me
dia huius sunt octo. nouē. mō sex multiplica /
ta duodecies faciūt septuaginta duo. sil'r. xij.
sexies faciūt septuaginta duo. sil'r octo multi /
plicata nouies faciunt lxxij. similiter nouē mul
tiplicata octies faciūt tantūdē. sex igitur ⁊ xij.
multiplicata faciunt siptuagesies dispōdius.
media vero scꝫ octo ⁊ nouē multiplicata tātū
faciūt vt dicit Isi. li. xij. Circulus itaq̄ ē linea
a pūcto vsq̄ ad punctū circa centrū equis spa
cijs circūducta. hec aūt ē figura simplicissima
capacissima ab oi angulositate remotissima /
exterius cuexa / iteri⁹ cōueta / motui aptissima
⁊ reuolutioni cōgrua. cuius circūferētia a suo
pūctuali centro est remotissima / inter oēs figu
ras ē ꝑfectissima / omēs figuras ⁊ figurabilia
ambigens / oīa potestatiua intra se cōtinens
⁊ a nullo extraneo p̄terq̄ a se est ꝯtenta / vt pa
tet in circulo celi qui ābit oīa ⁊ nō ābitur / con
tinet oīa ⁊ nō ab alio extrinsecus ꝯtinetur. vn
de dicit Isi. sicut intra x est oīs nūerus / ita in /
tra circulū oīuꝫ figuraꝝ claudit̄ ābit⁹ ita
⁊ breuiter dicā circuli ꝑfectionē ⁊ rōnē
circularē quadā naturali emulatiōe oīa mira /
biliter imitātur. nā circularē formā celū sibi vē
dicat ⁊ motū / sic planetaꝝ orbes in se circula
riter reflectūtur. sic sideꝝ cursus annoꝝ ⁊ men
siū ⁊ diuersoꝝ tēpoꝝ anfractus in se icipere ⁊
in se redire continue concernūtur. sic elementa
inuicē agūt ⁊ patiūtur. ⁊ que p corruptionem
d'sinere videt̄ p generatōēꝫ iteꝝ reuertūt̄ sic ꝯti
nui mariū fluxus ⁊ reflux⁹ fluūt ⁊ refluūt / ⁊ cū
desierit iteꝝ moriūt̄. sic herbe ⁊ arbusta fruct⁹
⁊ semina inde reciproca a se exeūt ⁊ in se ꝯuer /
tūtur. Sic celestes spūs a deo exeūt per creati
onē ⁊ in deū mouētur p affectionē a deo emit
tūtur p actionē ⁊ ad deū reuertūtur p gratiaꝝ
actionē. Sic ⁊ aīa rōnalis ab aristo. compara
tur circulo rōne sue perfectiōis ⁊ capacitatis.
Omniū eni figuraꝝ ysꝑimetraꝝ. i. eq̄les am /
bitus habentiū maximus ē circulus. ⁊ iō tot⁹
mūdus spericā hꝫ formā qui ad hoc creatus ē
vt eū capiat aīa p intellectū. Uniuersitatis cō
ditor ē deus qui in circulo designatur. naꝫ vt
dicit trimegistus. monas monadē genuit / ⁊ i
se suū reflectit ardorē. i. amorē. naꝫ pr̄ generat
ab eterno filiū ⁊ p filiū spectat spm̄ sāctū qui
est ardor. i. amor vtriusq̄ nexus. naꝫ de⁹ pr̄ ab
eterno se intelligit ꝑfecte / ⁊ intelligēdo ꝑfecte
se diligit / quē dilectio vltra se ad aliud non ex
tendit / sed potius ad intelligētē ⁊ itellectuꝫ. i.
p̄rēꝫ ⁊ filiū a quib⁹ ꝓcedit ipa dilectio ad mo
dū circuli se reflectit. vnde idē est de⁹ in essētia
pr̄ intelligens ⁊ itelligendo filiū gignens ⁊ fi
li⁹ a p̄re genitus ⁊ itellect⁹ / ⁊ amor a p̄re p fili
um ꝓcedens / ⁊ i vtrūq̄ se reflectens. s. spūs sā
ctus. Ex quo patere potest q̄ ꝑfectio est i diui
duis ꝑsonis qꝛ eaꝝ pluralitas trinitat̄ numeꝝ
nō excedit. Ideo etiā scd̄s phūs iterrogat⁹ q̄d
esset de⁹ sic rn̄dit. Deus iquit est intellectualis
spera / circulus cuius centrum vbiq̄ est / circū /
ferentia aūt nusq̄. Ex quo pꝫ q̄ rō circuli relu
cet in qualibet creatura.

Riangulus ē figura habens tres
angulos equales duobus rectis.
quid aūt sit angulus rectus alias determina
tur. ꝯpatur aūt aīa vegetabilis que habꝫ tres

potentias in se scʒ generatiuam /nutritiuam / ⁊ augmentatiuam / triangulo qui primus est omnium figuraꝝ geometricarum/ quia vege/tabilis est prior omniū animarū habens i se ternariū potētiarū. Est aūt triāgulus iter figuras āgulares prim⁹ q2 solidā hʒ lōgitudinem ⁊ latitudinem. ⁊ ideo omnis figura habens plures angulos vt tetragonus.i. quadrangulus pentagonus ⁊c. tot in se ꝯcludit triangu/los quot linee ab angulo in angulū ꝑtrabuntur vt pʒ in quadrāgulo qui duos ꝯtinet triāgulos si ab vno angulo ad aliū āgulū oppositū linea deducat̃ vt hic ⁊ si ab alio an/gulo linea ad oppositū ꝑtrahatur quatuor triāgulos cōtinebit vt hic ⁊ sic in oībus figuris alijs tot eidē diuidunt triāguli quot ipsā figurā angulos habere cōtigit vt quadrangulus quatuor eductis lineis triāgulos quatuor cōtinebit. ⁊ pentagonus quī/ꝙ. ⁊ exagonus sex. ⁊ eptagonus septem. ⁊ sic de alijs vt dicit boetius libro arismetricoruꝫ c.vi. at vero triangula figura sic ꝑ angulos diuisa i alias figuras nō resoluitur nisi i seipāꝫ i tres eni āgulos diuiditur vt patet hic adeo enim est hec figura latitudinis priceps vt cetere supficies in hāc resoluātur ipsa vero qm̄ nullis est pricipijs obnoxia neqꝫ ab alia latitudine sumpta siciū in seipsam soluatur/ vt dicit idem ibidem. Nulla vero potest excogitari figura angularis que nō habeat ortū ⁊ principiū a triangulo. nā triāgulus omniū aliaꝝ formaꝝ ⁊ figuraꝝ est pricipiū ⁊ elementū. Et hoc pʒ in numeris. nā quaternarius nascitur ex ternario qui triangulus est siue trigo/nus ⁊ ex vno qui ptāte trigonus est generatur nā hāc dignitatem hʒ vnitas que mr̄ est oīuꝫ numeroꝝ vt in se vim obtineat nō actu sꝫ ptāte oīum numeroꝝ qui ab ipsa generantur/ vt dicit idem boetius li.ij.c.xviij. sic ⁊ pentago/nus ex quaternario supra se posito ⁊ vnitate que vicem suplet trianguli generatur. ⁊ sic de omnibus alijs numeribus figura pōt ostendi q2 semꝑ ex figura triangula quilibet numerus generatur/ sicut ibi in terminis boetius determinat manifeste ponēs exēplū in tetragonis pentagonis exagonis ⁊ in alijs multis.

Habet ⁊ aliud singularis ꝓprietatis figura triangularis quia omnis alia figura sibi po/test esse basis ⁊ ex base supposita potest surgere figura triangularis quia omnis alia figu/ra piramidalis que habens in se formā triangularem tot in se continet triangulos quot cōtinet angulos in seipsa basis. vbi gratia si ponatur quadrangulus ꝓ base potest super sur/gere figura piramidalis/ tot in se cōtinens triangulos quot in se tetragonus idest quadrāgulus dignoscitur angulos in se continere/ vt patet in hac figura Similiter i basis fuerit pentagona piramis surgens triangularis quinqꝫ triangulos representare pote/rit supra basim vt patet in figura piramidali posita sup basim pentagonalem vt hic Sic etiam supra basim exagonam pōt surgere piramidalis figura sex continens triāgulos manifeste. ⁊ sic de alijs. Ipsa etiam fi/gura trianguli poterit piramidis esse basis vt dicit idem. ⁊ in ipso triangulo piramidali tri/plex triangulus secundum tres angulos poterit inueniri/ vt patet hic Mira ita vide/tur diuina dispositio in omnibus sꝫ potissime in numeris ⁊ figuris. De alijs autem figuris tam numerabilibus ꝙ geometricis modo videtur supersedenduꝫ ꝓpter difficultateꝫ ⁊ infinitam figurarum diuersitatem quāuis singularum considerationum maximam con/ferat vtilitatem theologice discipline vt patet i quadrangulo qui est inter figuras ⁊ numeros solidissimus equis lateribus distinctus ⁊ euāgelicam representans doctrinam/ que per de/cem partes orbis immobilem optinet veritatem atqꝫ firmaꝫ. vt dicit Beda super gen. Angulus autem multarum figuraruꝫ est commune subiectum quia omnes predicte figure sub diuersitate anguloꝝ terminant̃. Est autem angulus duarum linearum alternus contactus Secundum modum autem contigendi se variatur angulus / quia nunc rectus nunc obli/quus vel reflexus nunc acutus nūc obstusus.

Maxima autem virtus consistit in angulo recto quia in ipso tota virtus que consistit in li/neis a basi confluentibus ad angulum fortificatur propter linearum concursuꝫ pariter ⁊ cōtactum vt patet in oculo qui omnia compre/hendit sub angulo. naꝫ radij qui linealiter veniunt a re visa faciunt vnam piramidem cui⁹ conus est in pupilla ⁊ basis in re visa ⁊ hi ra/dij triangulātur in centro pupille ⁊ per angu/lum illum piramidalem formatur visus/ vt dicit auctor perspectiue. quere supra li.iij. de materia visus. ⁊ in li.v. ꝺ materia oculoꝝ. Partes itaqꝫ opposite inter se opposite ⁊ ab inui/cem superate in angulis cōueniūt ⁊ pariter i vnum finiuntur. Pauca itaqꝫ de natura figurarum ⁊ angulorum exempli gratia sunt hic dicta/ vt sciamus quia illoꝝ rō nō est necessaria ad diuersa misteria diuine pagine cognoscenda que sub numeroꝝ ⁊ figuraꝝ methaphoris multiformiter sunt velata. nam sicut circulus

signat animam rationalem/ ⁊ triangulus aiaȝ vegetabilem/ sic quadrangulus animam sensibilem/ nam sicut quadrangulus linea ducta ab angulo vsqȝ ad āgulum oppositum duos continet triangulos/ sic anima sensibilis duplicem in se habet triangulum potentiaꝝ seu virtutum. nā anima sensibilis ꝑter tres potentias vegetabiles habet virtutē apprehensiuā cōcupiscibilē ⁊ irascibilē/ qꝛ anima sensibilis est vegetabilis ⁊ non ecōuerso. ⁊ sic de alijs figuris diuerse rationes mistice/ ⁊ spūales eliciuntur ⁊ spūalia corꝑalibus adaptātur. Sub istis autem figuris cōprehendūtur mensuraꝝ ⁊ ponderꝝ rationes. Est autem mensura vt dicit Isi. li. xvi. c. penul. res aliqua modo suo vł tpe circūscripta ⁊ hec est aut corporis/ aut temporis/ aut spacij localis. corporis mensura ē vt hominū seu lignoꝝ aliarumqȝ reꝝ corporalium breuitas vel longitudo. oē enim corp⁹ dimensionem habet ꝓpriam ⁊ mensura est vocata qua fruges ⁊ liquores/ ceteraqȝ sicca ⁊ humida metiuntur vt modius/ vrna/ amphora/ ⁊ sextarius. Mensurarum autem minima pars est codeariuȝ/ quod est dimidia pars dragme ponderant siliquas nouem que triplicata cōculam facit. nam concula dragma vna ⁊ dimidia adimpletur. ciatus autem pondus continet decem dragmarum/ quibus si quinqȝ addideris dicitur oxifalus. acetabulus quarta pars est emine xij. dragmas continens. Cotula est emina continens ciatos sex que ideo cotila dicitur/ quia cote greco sermone vt ticon dicitur. ⁊ si emina sextarij in duo equalia inciditur concula nominatur. emina autem pōderat libram vnam que geminata sextarium facit. Est autem sextarius mensura duarū librarum quibus assumptis bilibris nominatur. assumptus autem greco sermone fit cenit. qui quies autem cōplicatus qui narē siue gomor facit. adice vel adiace sextum cōgiū reddit. nā congius sex metitur sextarijs a quo sextari⁹ nomen sūpsit. congiū a congiendo idest per augmentū crescendo vocatur. vnde ⁊ pecunia gratia beneficij data cōgiariū est vocata. vnusqsqȝ enim imperator fauoreȝ populi captās addicebat ad mensuram vt in donis largior videretur. Congiariū ē specialiter mēsura liquidoꝝ cuius rem ⁊ nomen simul a romanis impositum inuenimus. Metreta auteȝ liquidorum mensura est a metro greco sic vocata/ ⁊ est cōmune nomen ad omnes mensuras liquida continentes. Modius est dictus eo ꝙ ex suo modo sit perfectus. est enim mensura libraruȝ xliij. idest sextariorum xxij. ⁊ ideo operum perfectorum dei typus est ⁊ figura. vigiti duo opera fecit deus infra opera sex dierum. nam prima die fecit deus septem scilicet materiam ⁊ formam/ angelos/ luceȝ siue igneȝ celos superiores/ aquam/ terram/ ⁊ aerem. Secūda firmamentum solum. Tertia quatuor maria semina sationes ⁊ plantaria. Quarta die fecit tria/ soleȝ/ lunā/ ⁊ stellas. Quinta die tria pisces/ reptilia/ ⁊ volucres. Sexta die fecit quatuor. bestias/ iumenta/ reptilia terre ⁊ hoiem. Et facta sunt xxij rerum genera in diebus sex. ⁊ xxij. generationes ab adam vsqȝ ad iacob/ ex cuius semine nascitur omnis gens israel. Et xxij. sunt libri veteris testamenti. ⁊ xxij. litterarum elementa. quibus tota traditur legis disciplina. His igitur exemplis modius mensuram xxij. sextariorum continet scđm moysi traditionem ⁊ est modius a modo dictus quasi mensura moderata/ vt dicit Isidorus. Satum genus est mensure iuxta morem prouintie palestine vnum ⁊ dimidium modium continens vel capiens/ cuius nomen ex ebraico ē sumptum. Satum enim apud eos sumptio siue leuatio nominatur eo ꝙ qui metitur eādeȝ mensuram sumat atqȝ leuet. Satum aliquando ponitur pro modo xij. sextariorum/ vt dicit idem. Bacus est mensura capiēs sextaria quinquaginta. ⁊ est bacus in liquidis/ sicut in siccis chorus ⁊ ephi. Amphora ab ansis est vacata quibus hincinde leuatur. ⁊ recipit frumēti vł vini modios ytalicos tres. Cadus ē amphora continens tres vrnas. vrna autem est mensura/ quam quidam vocant quartarium ⁊ ē ꝓprie dicta vrna que ꝑ condendis defunctoꝝ cineribus adhiberi solet. De quo poeta. Celo tegitur qui non habet vrnaȝ. Artata mēsura ē apud egyptios lxxij. sextarioꝝ cōposita sic dicta ex numero ꝓpter lxxij. linguas gentiū que orbem impleuerunt. Gomor est mensura xl. modiorum/ vt dicit Isi. vel dicitur mēsura quatuor modioꝝ/ vt dicit glo. super exo. c. xvi Chorus est mensura triginta modioꝝ ⁊ est sic dictus a coaceruatione. coaceruati enim modij triginta instar collis videntur ⁊ onus cameli efficiunt (Hucusqȝ Isi. li. xvi. Sunt ⁊ multa alia mensuraꝝ genera quoꝝ nomina non sine grandi misterio sacre scripture sūt inserta serie. nā quodlibet vasculū reꝝ mensurabiliū cōtentiuum sub mensure noīe cōtinetur/ vt pꝫ in diuersis exemplariter. Acceptabiliuȝ enī dicitur vasculū in quo vinū deo offerēdū in sacrificio ꝓbari debuit an esset puꝝ vel corruptū. Uas autem vbi ꝓbatur ⁊ acceptabatur acceptabilium dicebatur. Uasculū autem in quo acetosū

⁊ corruptum ponebatur acetabulum vocaba
tur/ vt dicit Isi. li. x. Ampulla ē modica liquo
ris mensura quasi ampla bulla. Similis eñi
est in rotunditate bullis que ex spumis aqua
ruʒ fiunt ⁊ ex venti subtractione excedunt sub
tilitate non modica ⁊ inflāmātur. Alabastrū
est vas vnguentariū a suo genere sic vocatuʒ
quia ex sua ꝓprietate omnia vnguenta intus
posita conseruat diutissime incorrupta/ vt pa
tet supra in tractatu de lapidibus. Archa vas
est repositorium ⁊ mensura tantū in quo repo
sita a visu arcentur ne passim ab omnibus vi
deantur. inde etiam dicitur archanum idest se
cretum qđ a cognitione multitudinis ex indu
stria est artatum. Amphora ē determinata mē
sura ab ansis siue auribus nominata/ vt pa-
tet supra. Bacus est mensura rebus liquidis
mensurandi scđm legis continentia deputata
Bachia est mensura bachi idest vini vsibꝰ ge-
neraliter deputata. Calix determinata est po-
tus portio ⁊ mensura a cala quod est lignum
dicta quia talia vasa prius de viminibus li-
gneis cōponebantur sicut ⁊ calathi. Cathinū
est vas fictile cibis ⁊ potibus deputatum/ ⁊
dicitur melius neutraliter ꝙ̄ masculine sicut ⁊
salinum idest salis vasculum/ sicut ibideʒ di-
cit Isido. Cacbabus est vas coquinarium di
uersis vsibus ⁊ decoquendis carnibus depu
tatum. idem ⁊ vas cotula nominatur. Cadus
idem est qđ dolium paruum continens modi
os tres/ vt dicitur supra. Calathus autem est
vasculum vimineum vuis ⁊ ficubus deferen-
dis appropriatum. Cribrum est vasculum ro
tundum multis foraminibus oculatū sit di-
ctū curriferū eo ꝙ in eo currat triticū seu frumē
tuʒ. Nam in cribro cōcutitur triticū vt a lapil
lis et paleis separetur. naʒ grana que sunt pura
trāseūt ꝑ foramina paleis in cribro remanēti
bus ac lapillis. Cista archa est modica. vnde
diminutiue cistula vel cistella a costis cāne vel
viminis quibus texitur est nominata. Cophi
nus est vasculum ex virgultis contextū ad de
ferendum stercora deputatum. sicut dicitur in
psal. manus eius in cophino seruierūt. Cela
ta sunt vasa aurea vel argentea signis euiden
tioribus intus vel extra expressa. a celo dicta
quod est genus ferramēti quod vulgo cilitio-
nē vocant vt dicit Isi. Cimbria sunt poculo-
rū genera in extremitatibus oblonga. ⁊ in me
dio lata ad moduʒ cimbe nauis. Coclear est i
strumentum modicū mensure oris ꝓportiona
tum quo varia ciborū genera ⁊ maxime liqui
da ori manus officio deferūtur. hinc est illud

dictū antiquorū Sum coclear habilis sʒ mi-
nus vtilis ouis. Nunꝙ̄ scire poteris cur coclе
are dicor. Isiđ. Discus idem est quod scotella
lata ⁊ rotunda a do ⁊ esca sic vocata. Dicitur
autem discus quasi dans escas idest appo-
nēs a quo ⁊ discūbētibꝰ dicti sūt. Doliū ē vas
ꝯcauū a dolendo sic vocatū eo ꝙ pluribus sit
assercubus artificiose pariter colligatis. Emica
dium est vas olearium continens dimidiū ca
dum. Enophorum est vasculum continens vi
num. eno enim vinum de quo dicitur. Verti-
tur enophori fundus sententia nobis (vt di-
cit Isido. Enustus est species poculi siue va-
sculuʒ quod ebibitur vno spiritu idest haustu
vt dicit Isi. Fiola est dicta a vitro. nam filum
grece vitrum dicunt/ ⁊ est vasculuʒ interius la
tum habens collum strictum in quo vinū di-
scernitur potissime per calorem. Philaterium
est paruum vas vitreum vel cristallinuʒ i quo
sanctorum reliquie conseruantur. Philateriū
autem aliud est scʒ membrana vel breuitellus
in quo iudei scribebant legem vt religiosi vi-
derentur. iuxta illud. Dilatant eniʒ philateria
sua ⁊c. Fiscus saccus est publicus quē habēt
exactores ⁊ in eo emittunt publicum debituʒ
quod redditur regibus. iuxta illud quod non
accipit christus capit fiscus. Fiscella est vascu
lum modicum ad modum alueoli ex vimini-
bus contextum ⁊ bitumine vel pice circūlini-
tum. sicut fuit vas in quo reponebatur moy-
ses quando flumini exponebatur. Gauata ē
scutella maxima concaua ⁊ profunda sic dicta
quasi cauata. g. pro. c. littera posita vt. d. Isi-
do. Gazophilacium est vas repositorium/ ar
cha scʒ vbi colliguntur ea que ad indigentiū
curam in templo offeruntur. ⁊ est archa illa sic
dicta quia gazarum est diuitiarum custodia.
nam philare grece custodire dicitur latine/ vt
dicit Isido. vnde gazophilacium fuit archa
vel domus reseruans communes oblationes
omnium sicut musac regum ⁊ corban sacerdo
tum/ vt dicit gl. super. iiij. li. regum. xvi. ydria
vocatur vasculum aque vsibus deputatum.
ydor eniʒ in greco dicitur aqua in latino. Ca
nistrum est vasculum ex viminibus siue cānis
arundinis contextum fructibus deferēdis de
putatum. Canistulum est cōsimile vasculum ex
virgis albis ⁊ flexis artificialiter preparatum
Lāpas ē vas vitreū tēue/ subtile/ fragile/ pla
nū/ ꝑspicuū/ diafanū superiꝰ patulū rotūdū
inferius autem strictum ⁊ oblongum/ igni nu
triendo deputatum. Et dicitur a lambo lam-
bis/ eo ꝙ ad nutriendum flāmā oleuʒ lambe

re videatur. vnde omne vasculum in summita te lucens lampas dici potest vt dicit bali. que re supra in li. xv. de metallis. z. c. de vitro. La terna dicitur eo quod sit in ea interius lux inclusa fit enim ex vitro vel ex cornu lucido siue quo cunque perspicuo recluso intus lumine vt venti flatus adire non possit z ad lumen vndique pre bendum facile vbique circunferatur (vt dicit Isi. lucerna a lychno est dicta. vnde breuis est sil laba lu. prima. vnde persius. Deposite pinguem nebulam mouere lucerne. Si enim lucerna a luce diceretur falsus esset versus/ vt dicit Isi do. lychnus autem qui z lichinus est dictus can dela est lucerne vt dicit idem. Lagena est va sculum viniferum a lagenis grece sic vocatum vt dicit Isido. lagenam autem vulgariter vo camus barillum siue costrellum cuius diminu tiuum dicitur laguncula quam nos dicimus barisellum. secundum autem naturam lagene vel bariselli mutatur sapor vel virtus ipsius vi ni. vnde si lagena fuerit corrupta. optime au tem lagene fiunt de tamarisco a quo vinum con trahit saporem z virtutem opilationes splenis dissoluendi/ vt dicit constan. Lauatorium siue labrum dicitur vas plumbeum vel eneum aqua rum ad ablutionem manuum fistulis z condu ctibus receptiuum. z dicitur labrum non solum quia ad lauandum est factum/ verum etiam a labio labrum dicitur/ quia eius orificium re pansum solet fieri ad modum labij z reflexum lauatoria etiam talia laqueata dicuntur i. iij. li. regum. c. vi. in quibus sacrificia templi a sa cerdotibus lauabantur. Lenticula est vas ole arium ex ere vel argento factum a liniendo di ctum. oleo enim sacro in talibus vasculis re seruato reges z sacerdotes liniebantur/ vt di cit Isidorus. Lebes est vas eneum ad vsum coquendi carnes preparatum. vnde ex frequen ti vstione nigredinem contrahit z immundici am z indiget frequenti confricatione z extersi one. ex vino autem metalli lebetes z sicut cal daria inficiunt cibaria diu in eis reposita/ nisi ab eis citius extrahantur. Loculus est vas re positorium in quo pecunia quasi in priuato loco reseruatur. z est idem quod bursula vel mar supium/ vt dicit Isidorus. Marsupium est vasculum repositorium scilicet sacculus num morum z est a marsupa in greco in latinum de riuatum. Mulgarium est vas in quo pecorum lac mulgetur/ vt dicit Isidorus. Mola est scu tella maxima profunda a rotunditate sic pri mus nominata. nam omnia rotunda dicuntur mola apud grecos. Nola modica campanel la dicitur a nola ciuitate campanie sic dicta/ vbi primitus est inuenta. z est modicum va sculum sonorum dictum tintinnabulum sicut id quod sepius collis canum z pedibus aui um est suspensum/ vt dicit. h. Olla est dicta eo quod ebulliat in ea aqua igni subiecta/ vt vapor altius emittatur. vnde z bulla dicitur eo quod que in aqua venti spiritu eleuantur z super aque superficiem discedente vento per moram ali am sustentantur. Parapsis est quadrangu lum vas z quadratum dictum quasi paribus absidis. Patena est que fit dispersis patenti bus z latis oris vt dicit Isidorus. Patera genus est fiole sic dicta eo quod ea potare solemus vel quia sit patens dispersis labijs/ vt dicit Isi dorus. Poculum a potando est nominatum est enim omne vas in quo est bibendi consue tudo. Patella autem dicitur quasi patula ol la os enim habet magis patens quam olla. nam orificium secundum latitudinem fundi habet latum. z est vasculum eneum vel ferreum mul tis vsibus necessarium. Peluis est dicta/ eo quod pellis manus vel pedis in pelui ablui con sueuit. Pixis pixidis est vasculum a buxo fa ctum. pixis est vocatum. nam quod nos buxum greci pixim vocant. fit autem pixis nunc de me tallis/ nunc de ebore/ nunc de lignis. z est va sculum varijs vsibus deputatum. z maxime litteris deferendis. conseruandisque electuarijs odoribus/ liquoribus/ pulueribus/ z vnguen tis. Quisquilarium est vasculum vel quod cunque receptaculum vbi quisquilie idest fru mentorum purgamenta reseruantur/ vt dicit P. Sartago a strepitu soni est vocata/ quia in eo ardet oleum. est enim genus patelle in quo cum pinguedine butyro vel oleo fit fri xura. Siphon vas est appellatum eo sufflan do aquas fundat. nam talibus vasis vtun tur orientales. currunt enim eum siphonibus plenis aqua quando sentiunt domum arde re z extinguunt incendia. cum eisdem etiam mun dant aras aquis expressis ad superiora/ vt di cit Isidorus. Rapatorium est vasculum in quo rapule siue rape terra effosse recipiuntur/ custodiuntur vel etiam decoquuntur/ vt di cit idem. Ciphus est vasculum ligneum vel ar genteum siue vitreum in quo bibimus vel de quo manus lauamus/ vt dicit Isidorus. Situla a siti est dicta/ eo quod apta sit sitien tibus ad bibendum/ vel quia aquas sitit dum eas nunc recipit/ nunc effundit. dum enim vna situla effunditur alia adimpletur. Sicharsia est bursa vel sacculus itinerantium i

quo solēt deferre panem ⁊ reponere ea que ad viaticum necessaria sunt in via. Sporta est dicta in quo portantur panes ⁊ alia que domui sunt necessaria. vel sic dicitur quia ex sporto fieri cōsueuit. Scortia ē vas oleariū sic dictū eo ꝙ ex corio sit factū vt. d. Isi. Scutella a scuto p̄ diminutionē est dicta. naꝫ scuto paruulo ⁊ rotundo similis est vt dicit Isi. Scriniū ē parua cistula corio ⁊ clauibus circūtecta in qua pecunia ⁊ alia familiaria reseruātur. Salinū ē italtica idest vas aptuꝫ sali quasi salatha. vt dicit Isi. r Trisilis est quodlibet vas qđ ex trib⁹ pedibus sustētatur/ vt dicit Isi. nam qꝛ quatuor pedibus sistitur abusiue trisilis nūcupaē. Turibulū est vasculū eneū vel argenteū siue aureū duplicatuꝫ inferius clausū/ superius vero multipliciter perforatū cremātis thuri ⁊ thurificādi officio deputatū/ p̄ cuius foramina superius fumus thuris ignis incēdio resolutus in aere euaporat. partes aūt eius due trib⁹ cathenulis pariter continētur. Uentilabrū ē vasculū siue instrm̄ quo palee a tritico in vēto ab inuicē superaē. ⁊ habet ventilabrū istud propriū ꝙ illud quod ē leuius ⁊ vilius prius eijciē/ ⁊ quod ē grauius intrīsecus occultaē. Uter est vas vinariū ex corijs aīaliū p̄ artificiū p̄paratū. ⁊ ideo vter ab vtero est vocatuꝫ/ vt dicit Isi. Urna est amphora de quo supra eodem Urceolus ab vrna diminutiue est dictus/ ⁊ ē vasculū nūc vinis nūc aquis effundendis cōiter assignatū. p̄prie tamē solet vocari vasculū in quo ponitē aqua ad limphandū vinū in mēsis ⁊ cōuiuijs dominoꝝ/ a quo ⁊ ortū dr̄ scđm fabulas/ qꝛ deoꝝ manibus infudit aquas in nuptijs philologie/ vt dicitē in macro. ⁊ i mac. Sūt ⁊ multa alia vasoꝝ genera que scđm diuersas mēsurādi capacitates i diuinis scripturis p̄pter allegoricas significatiōes sepi⁹ sūt īserta sed preposita exēpli grā tātūmō sunt expressa. Sūt insup̄ ⁊ alie mēsure spacij localis de quibus in Isi. narraē in hunc modum.

Ensura inquit est quicquid pōdere/ capacitate/ longitudine/ altitudine/ latitudine/ animoqꝫ finitur. vnde ⁊ maiores nostri totum orbem mensurauerunt ⁊ partes in p̄uincias ⁊ p̄uincias in regiones quas in loca que loca in territoria ⁊ illa in agros ⁊ illos in centurias quas ⁊ i iugera ⁊ illa in climata ⁊ illa in actus ⁊ perticas in passus/ gradus/ cubitus/ pedes palmos/ vncias ⁊ digitos diuiserunt. ita ꝙ eorum solertia a maximo vsqꝫ ad minimū nihil immensuratum penitus relinquerunt. Uocatur autem digitus pars minima agrestium mensurarum Uncia est habens tres digitos in mēsura. palmus quatuor habet digitos. Pes xvi. scilicꝫ digitos. passus pedes quinqꝫ. pertica pedes x. Dicitur autem pertica quasi portica a portādo/ qꝛ omnes precedentes mensure ī corpore eius sunt sicut palmus/ pes/ passus/ ⁊c. Sola vero pertica portatur. est decem pedum adinstar calami ezechielis templū mistice mēsurantis. de quo habetur ezē. xl. c. d. Actus vocatur mēsura latitudine pedum quatuor. ⁊ lōgitudine centum viginti. Clima est spacium q̄drilaterum habens in omni latere pedes. lx. Actus quadratus vndiqꝫ finitur pedibus centum viginti. Ita actus duplicatus iugerū facit et ab eo quod est iunctum nomen accepit. Iugerum autem actuꝫ constat lōgitudine pedum. ccxl. ⁊ latitudine. cxx. Sunt ⁊ multa alia mensurarum genera/ de quibus nil ad presēs vt dicit idem. Sed hoc attendēdum est ꝙ stadialis ager habet passus. c. ⁊ xxv. idest pedes sexcentos xxv. cuius mensura octies computata milliarium facit qui constat ex pedibus x. millibus/ vt dicit Isido. ibideꝫ. Centuria autem ager est. cc. iugerum que sic vocabatur a. c iugeribus ab antiquis sed postea duplicata nomen retinuit semper primum/ vt dicit Isid. libro xv. capi. penul. de mensuris. Mensure autem viarum diuersimode nominantur a diuersis. nam latini vocant milliaria ⁊ greci stadia/ gallici leucas/ egyptij signes/ perse perasangas. nec mirum quia singula spacia p̄prijs continenē terminis ⁊ mensuris/ vt dicit idē nam milliariuꝫ mille passibus terminatur/ qꝛ mille passus continet ⁊ pedum quinqꝫ millia. Leuca finitur passibus mille quingentis stadium octaua pars milliarij est constans ex passibus cxxv. hunc primuꝫ herculem statuisse dicunt/ eo ꝙ ipse tantum spacium sub vno spiritu dicitur cucurrisse. ⁊ ideo quia post tanti itineris spacium stetit ipsum narrant. cxxv. pedū spacium stadium appellasse/ vt dicit Isidor⁹ ibidem. Uia est spacium quo potest ire vehiculum ⁊ sic est dicta ab incursu ⁊ occursu vehiculorum. nam duos actus capit propter euntium ⁊ venientium vehiculorum occursum.

Omnis autem via aut est publica aut priuata. publica est que in solo publico est que iter actus populo patet. hec auteꝫ ad mare aut ad opida ducit que etiam via strata est dicta quasi vulgi pedibus trita. vnde Lucre. Strateqꝫ iā vulgi pedib⁹ detrita viaꝝ. Ipsa debet esse mūda/ solida/ lapidib⁹ strata/ recta/ pacifica/

omnibus comunis/libera sine obstaculo et offensa vt dicit idē lucretius. Priuata via est q̄ vicino municipio est data. hec solet esse dispendiosa gramiosa q2 pedib⁹ itinerātium minus trita ex vtraq3 pte vie arborib⁹ consita. Agger est media strate eminētia coaggregatis lapidibus/ab aggere. i. a coaceruatione quā hystorici viā militarē dicunt. de qua dr̄. Qualis sepe vie depresus i aggere serpēs. Iter ris. ē via q̄ ab hoīe quocūq3 iri pōt. Differunt tamē iter et itiner. Iter. n. est loc⁹ trāsitu facilis. et iō appellatur iter. Itiner aūt est iter longe vie et ipē labor ambulādi vt quo velis puenias. Semenita autem est mediuz itineris a semitu dicta Semita vero hoīz. callis vero pecudū vl' ferarū. callis. n. est iter pecudū iter mōtes angustū et a callo pecudū tritū et pduratū. et iō a callo ē vocatū. Tramites sunt in agris transuersa itinera sic dicta/eo q͏ ad rectā viā trāsmittant. Diuersū siue diuersorū est fluxus viaruz via. s. tendens in diuersa. diuerticulū aūt est digressio a latere vie publice vel priuate. Biuiuz est duarū viarū pricipiū quarū vna tendit ad dexterā alia ad sinistrā. et est loc⁹ vt sepi⁹ periculosus et suspectus/nā i biuijs insidiātur fures et raptores. In biuijs etiā expectant vel circūueniunt meretrices. Est etiā locus ambiguus. q̄a que via sit tenēda sepi⁹ dubitatur. et iō ponūtur in biuijs imagines/et cruces vt sciāt quaz partē vie tenere debeāt transeuntes. Cōpeta est locus in quo vie copetunt multe et cōueniunt sicut triuie et quadruuie/et ē locus piculosus et dubius sicut biuiū. Ambitus ē iter vicinorū loca et edificia loc⁹ duorū pedū et dimidij ad circueūdi facilitatē derelictus et ab ambiendo. i. circueūdo siue ab ambulādo sic ē dictus Orbita est vestigiū rote sic dicta ab orbiculari figura rote que ↄprimēdo ↄuocat et ↄfūdat Actus dr̄ loc⁹ quo pec⁹ agi solet et est tūc diuosum et fluxosū. Vestigiū ē pedis signū plāta i terra vel in puluere ipressū. sic vocatū/q2 p vestigiū vie ptereūtiū instigātur et iprimūtur. relinquūt aūt pedū aīaliū i suis vestigijs quod dā odoris idiciū quo a canib⁹ venaticis et ab alijs feris sepi⁹ deprehēdūtur. qd̄ sciēs leo delet sua vestigia cauda sua ne ab isequētib⁹ cognoscat'. Hec d' mēsurarū ppxietatib⁹ et differētijs dicta sufficiāt. et que superi⁹ dicta sūt sūpta sūt de Isi. li. xv. c. vltimo.

De pondere.

Ponderū etiā vt dicit Isid. sicut et mensurarū expedit scire modū. Cūctis eni corpis rebus nature potētia pōd⁹ dedit/suū quoq3 regit oīa pōdus. et iō pōdus a ponēdo est dictus. oīa. n. ponit pōdus et collocat i suo loco/q2 nihil aliud est pondus nisi impetus rei tendētis ad locū suū. Duplex aūt ē pōderis pricipiū effectiuū sc3 leuitas et grauitas vnde leuitas in simplici materia et subtili mouet sursum/nec quiescit donec veniat ad locū suum. et ideo ignis sub pondere moueť sursuz nec quiescit donec veniat ad speram suā. Ecōtrario grauitas in materia dominās corpulēta et terrestri mouet deorsū nec quiescit donec centrū inueniat ad qd̄ tēdit. et ideo oīa grauia suo pondere centrū petūt. vnde omnis materia rara et subtilis duplicem habet causam leuitatis. nam talis materie partes cū sint subtiles mouentur a centro ad circūferentiaz nec quiescunt quousq3 tangunt eam. talis etiam materia propter partium rarefactionem plurimum est porosa et eius partes sibi intrat virtus ignea que partes terrestriores dissoluit et consumit. et sic totū corpus leuigat et sursū dicit. vñ calor maxia est cā et potissima leuitatis sicut frigiditas cui⁹ motus ē a circūferētia vsq3 ad cētrū cā ē cōpactionis priū et coadunationis et p ↄñs grauitatis. vnde oē corp⁹ quanto ē solidi⁹ et ↄpactius/tāto graui⁹/et quanto rarius/tāto leui⁹ inueniť. et cū pōdus respiciat tā leue q̄ graue rōne idinatōis vtriusq3 ad locū suū sibi a natura naturaliter deputatum nomē tamē pōderis sibi vulgariter vēdicat rō grauitatis. nā que descēdūt pp̄ter suaz grauitatē dicunť pōderosa. q̄ vero ascēdunt sursuz leuia dicunť et p oppositū ↄ̄ pōderosa vsualiť diuidunť. et iō. d. Isi. li. xv. q͏ pōd⁹ dicm̄ ē pēsuz/eo q͏ i statera pēdeat iam librāmē. Scd̄z aūt istū modū sumēdi vsualiter sortitur noie pōderis aliquādo res i qua fit pōderatio. aliquādo res pōderata. aliqñ massa circa quam res pōdere iudicāda pōderať. Iustitia itaq3 i quo pōderatio fieri cōsueuit/diuersimode nūcupatur. Dr̄. n. trutina q̄ h3 Isi. ē gemia pōderū lanx eq̄li et aie pēdēs facta pp maiora pōderāda/vt sūt cetenaria et talēta. sicut momentāca p pua modicaq3 pecūia appēdēda. Statera a stādo ē dicta eo q͏ duab⁹ lācib⁹ i vno i medio stilo librata eq̄liter stet. Lances aūt dicūť apbi eneī duo tenuissimi i quorū vno pōitur pōd⁹ pōderās. in alio res pōderāda. Est itaq3 iustū pōd⁹ qñ ābe lācel cū suis poderib⁹

equaliter sibi inuicem ꝯrespondent. Stilus
aūt siue lingua sequens lancē magis pōderā
tē momentū statere noīatur. vocaꝛ filū mediū
quo trutine statera regitur ⁊ lances adequanꝛ
examen/ vt dicit idem. Unicuiqꝫ aūt ponderi
certus est modus noībus ꝓprijs designatus
vt dicit Isi. Calculus enī dicitur minima ps
ponderis ⁊ est quarta pars oboli constans ex
pondere duoꝝ granoꝝ lentis ⁊ vocabatur cal
culus ꝓpter paruitatē qꝛ calculus ē ita modi/
cus vt sine molestia conculceꝛ. Siliqua xx. ps
ē solidi cuius nomē a fructu arboris sumpsit.
Obolus siliquis trib⁹ appēditur. fiebat enī
olim ex ere ad modū sagitte/ vñ ⁊ nomē acce/
pit. sagitta. n. obolus a grecis dī vt dicit idē.
Scrupulus sex siliquaꝝ pōdere ꝯstat ⁊ apud
grecos dragma vocaꝛ ⁊ ē dictus sic diminuti/
ue a lapillo breui qui scrupul vocaꝛ. Dragma
ē octaua ps vncie ⁊ denarij pondus argēti tri
bus cōstat scrupulis. i. xviij. siliquis. Denari⁹
aūt ē dictus quasi ꝓ x. nūmis reputatur vt. d.
Isi. Solidus ē vocat⁹ qꝛ nihil ei deesse vī. nā
veteres integrū solidū dicebant atqꝫ totū. Nū
misma idē ē quod denarius noīe ⁊ effigie pri
cipis insignitus. nā ab inicio nūmisma nūm⁹
argēteus erat vt dicit Isi. Sextula idem ē qđ
solidus sic dictus/ eo ꝙ bis sex vncijs cōplea
tur. hāc vulgus aureū solidū vocat/ cuius ter
ciā ptē tremissē vocant/ eo ꝙ solidū fiat tremis
sis. Sextula bis assūpta duellā facit. ter posi
ta staterē reddit vt dicit ibidem Isi. Stater ē
medietas vncie appēdens aureos tres. vnde
⁊ vocatus ē stater quasi tribus solidis stet. hic
⁊ semiuncia qꝛ semis hꝫ de vncia. hic ē semis
sis qꝛ pōderis semissis ē quasi semis assis. vt
dicit idē. Est aūt assis minimū in pōderibus
sicut vnitas ī nūeris vt dicit gl. ibi. nōne duo
passeres esse veneūt. Quadrās quartā partē
vncie pōderat ⁊ dodrās dī in greco. sicus ī la
tino. sicta dī in ebreo habens apud eos vncie
pōdus. apud grecos vero quēadmodū apud
latinos sicus quarta ps vncie ē ⁊ stateris me/
dietas/ dragmas appēdēs duos. vñ sicus in
lr̄is diuinis vncia ē/ ꝟ apud gētiles quarta ps
vncie est dicta/ eo ꝙ vniuersitatē nūeroꝝ pon
deꝝ sua vnitate vincat siue vniat ⁊ cōplectaꝛ.
constat aūt ex dragmis octo. i. scrupulis. xxiiij.
quod ꝓ legitio pōdere habeꝛ/ qꝛ numer⁹ scru/
pulorū eius horas diei ⁊ noctis metitur/ vel
qꝛ librā efficiat xij. cōputata. libra xij. vncijs ꝑ/
ficitur. ⁊ ideo genus ꝑfecti pōderis reputatur
qꝛ tot vncijs ꝯstat/ quot mensib⁹ ann⁹. Est au
tē libra dicta quasi libera/ qꝛ cūcta intra se pō
dera predicta cōtinet ⁊ cōcludit vt dicit Isi.

Bilibris duas cōtinet libras. est enī bilibris
duplicata prima. c. dragmis appēditur ⁊ ē no
men grecū. Talentū sūmū pōdus eē dī apud
grecos. nā nihil calculo minus siue eē/ quod
enim facit vnitas in numeris hoc facit assis si
ue calculus ī pōderib⁹. talēto vero nihil ē ma/
ius sed hoc pōdus variatur īter gētes. nam a/
pud romanos talētū ē. lxxij. libraꝝ. sicut plau
tus ostendit qui dicit duo talenta esse. cxliiij. li
bras. Est autem talentū triplex minimū/ me
diū/ ⁊ sūmū. minimū est. l. libraꝝ. mediū. lxxij
libraꝝ ꝯstat. ⁊ illud talentū fuit talētū scūarij
Centenarium summū nomen habet eo ꝙ cen
tum libraꝝ pondus ꝓpter perfectionē nume/
ri centenarij instituerunt romani (huc usqꝫ Isi
do. li. xv. in. c. de ponderibus ⁊ mensuris.

Sicut autē subseruit theolo
gice discipline ars numerā/
di ⁊ mensurandi. sic eidē fa/
mulatur sciencia modulādi
nam musica que modulati/
onis in sono ⁊ in cantu ē per
uia sacre scripture misterijs valde ē necessaria
nā ipse mundus quadā armoniaca ꝓporcōe
fertur esse cōpositus vt dicit Isi. li. iij. ⁊ celum
ipsum sub cōsonātie modulatione dī circūagi
⁊ reuolui. nā musica mouet effectus ꝓuocat ī
diuersos habitus sensus. In prelijs quoqꝫ tu
be cōtentus pugnātes accēdit. ac quāto vehe
mentior fuerit clangor/ tāto fit animus ad cer
tamen fortior. siquidē ⁊ remiges cātus horta
tur ad tolerandos quoslibet labores. animū
enim mulcet ⁊ singuloꝝ opeꝝ fatigatiōes vo
cis modulatio cōsolatur. excitatosqꝫ aīos
sedat musica (sicut legitur de dauid) qui a spi
ritu imundo saulem arte modulationis libera
uit. Ipsas quoqꝫ bestias necnon ⁊ serpentes
volucres atqꝫ delphies musica ꝓuocat ad au
ditum. Sic vene sic nerui corporis ⁊ eoꝝ pul
sus/ sic omnes corporis artus virtute armoni
aca pariter sociantur/ vt dicit Isido. Musice
autem tres sunt partes scilicet armōiaca/ rith
mica/ metrica. Armoniaca vero est que discer/
nit in sonis acumen ⁊ grauē scđm arsim ⁊ the
sim scꝫ eleuationem ⁊ depressionem ⁊ ꝓporti
onalem soni ⁊ vocis mutationem. Et ē armo
nia dulcis cantuū consonantia proueniens
ex proportione debita in diuersis vocibus/
flatibus/ pulsibus siue sonis. nā vt dicit Isi/
dorus. aut voce editur sonus/ sicut per fauces
aut flatu sicut ꝑ fistulā atqꝫ tubā. aut pulsu vt
ꝑ cibalū vel citharā ⁊ hmōi q̄ ꝑcussa sūt cano
ra. Et dicitur armonia ab ad ⁊ monos. i. vnū

q₂ ad vnā₃ concordiam tendunt in cantibus omnes voces vt. d. b. nā in oī melodia exigū tur plures voces siue soni. ⁊ bī concordes/ q₂ vbi est vox vna tātū aures non placat/ sicut ē vox cuculi siue cantus. vbi autē pluriū₃ puta diuersitas nō delectat/ q₂ talis diuersitas cō/ tra discordiā nō cantū sed vlulatū ꝓcreat. sed vbi ē vocū plurimaꝝ ⁊ diuersaꝝ cōcors vnio ibi armoniaca ꝓportio est ⁊ modulatio / siue dulcis simphonia. vnde Jsi. simphonia inq̄t est modulationis tēperamentū cōcordans so nis in grauibus ⁊ acutis. ⁊ per hāc armonia₃ voces acutiores ⁊ grauiores cōueniunt ⁊ con cordant/ ita vt si quis ab eo dissonuerit sensu₃ auditus offendat. ⁊ talis cōcordia vocum dr̄ eufonia que ē vocis suauitas que a suauitate ⁊ melle dr̄ melodia cui cōtraria est dyaphōia i. vox dissonans siue discrepans ⁊ deformis. Ad melodiā aūt armoniacā faciendam requi rūtur dyastema/ dyeses/ tonus/ yploudius/ po dorius/ arsis/ tesis ⁊ suauis vox siue sonus tē peratus. dyastema itaq₃ dicitur vocis spaciū ex duob⁹ vel pluribus sonis aptatu₃. dyesis dicitur spaciū ⁊ deductio modulandi atq₃ ver gendi d̄ vno in altero sono. Tonus est acuta enūciatio vocis. Est enim armonie differētia ⁊ quantitas que in vocis accētu vel tenore cō sistit/ cuius genera in xv. partes musici diuise runt/ ex quibus dicitur yperludius nouissim⁹ sc₃ acutissimus. podorius autē oīu₃ est grauis simus/ vt dicit Jsi. Arsis est vocis eleuatio ⁊ fit cantus inicium. Tesis est positio ⁊ hec est finis vt dicit Jsi. vnde cantus est vocis infle/ xio. Nā sonus directus est vt dicit idē. ⁊ sonus precedit cantū. oīs enim vox est sonus sed nō econuerso. nam sonus est obiectū auditus q₂ quicquid auditu percipitur sonus dicit̄ vt fra gor arboꝝ. collisio lapidū. strepitus fluctuu₃ ⁊ ventoꝝ. garritus auiū. mugitus animaliu₃. voces ⁊ clangores boiu₃/ ⁊ percussiones or/ ganoꝝ. Vox aūt ꝓprie dr̄ sonus ab ore aīa lis ꝓlatus ex aere aūt percusso ⁊ ad superficiē duri corporis alliso generatur sonus cui⁹ allisi onis passio citius ⁊ facilius visu p̄cipitur q̄ eius sonitus audiatur. ⁊ ideo citius videtur p̄ cedens coruscatio q̄ tonitruo auris hoīs pfū datur. Vox aūt est aer tenuissimus plectro lin gue formatus. ⁊ ē quedā vox significatiua na turaliter vt garritus auiū ⁊ gemitus infirmoꝝ ⁊ alia ē significatiua ad placitū vt vox hoīs ar ticulata ⁊ ad aliq̄d verbū ꝓferendū rōnis ipe rio lingue organo informata. vox. n. verbi ve hiculū ē nec pōt cōceptū verbū in mente exte/ rius exprimi nisi vocis adminiculo mediante ꝓferatur. vn̄ intellectus prio verbū in mēte gī gnit q̄d per vocē postea ore ꝓmit. vnde vbu₃ ex mente genitū ⁊ conceptū per vocē quasi per organū se exterius ostendit. Vox autē disposi ta ad cantū ⁊ ad melodiā h₃ has ꝓprietates vt. d. Jsi. Suaues inquit voces sunt subtiles ⁊ spisse ⁊ clare ⁊ acute ⁊ perspicue. Subtiles sunt in quibus spūs non est fortis/ qualis est in infantibus ⁊ in mulieribus/ ⁊ in alijs non habentibus neruos grossos fortes ⁊ spissos. nam subtiles corde emittūt voces siue tonos tenues ⁊ subtiles. Pigues vero voces ⁊ spis se sunt qn̄ spiritus multus egreditur vt sūt vo ces viroꝝ. Clare quando bene sunt tīnule ⁊ sonore ⁊ omni raucedine ipermixte. Acute sūt voces quando sunt valde alte. Perspicue vo ces sunt que longius protrahuntur ita vt con tinuo impleant omnem locum/ sicut clangor tubarum. Dura vox est rauca ⁊ quando violē ter emittit sonum suum sicut tonitruum est ⁊ si cut sonus incudis quādo percutitur ferrū du/ rum. Aspera vox est rauca ⁊ que dispergitur ꝑ minutos ⁊ dissimiles pulsus. Ceca vox ē que cum mox emissa fuerit conticescit/ atq₃ suffoca ta nequaq̄ longius producitur/ vt patet in fi ctilibus. Viniuolenta vox est mollis ⁊ vox flexibilis atq₃ leuis ⁊ hec est dicta viniuolē/ ta a vinno hoc est a tinnno molliter reflexa. ꝑ fecta autem vox est alta suauis fortis ⁊ clara. alta vt in sublimi sufficiat. clara vt aures ieple at. fortis ne trepida deficiat. suauis sue dulcis vt auditum non deterreat/ sed potius vt au/ res demulceat/ ⁊ audientium animos blandi endo ad se alliciat ⁊ conuertat. si ex his aliq̄d defuerit vox perfecta nequaq̄ erit/ vt dicit Jsi do. Est preterea armonia organica que ex fla tu constat quando scilicet aliquā instrumen/ ta artificialiter preparata flatu debito persuf flantur/ ex cuius flatus quantitate ⁊ orgāi va ria qualitate diuersi soni artificialiter ꝓcrean/ tur vt patet in organis tubis fistulis ⁊ consi/ milibus que omnia varios sonos promunt. Organum est generale nomen vasoru₃ omni um musicorum. specialiter tamen appropria tum est instrumento ex multis compositio fi/ stulis/ cui folles adhibentur. ⁊ hoc solo musi/ co instrumento vtitur ecclesia in prosis in se/ quentijs ⁊ hymnis ꝓpter abusum histrionu₃ eiectis alijs fere instrumentis.

t

Uba a turenis primitus est inuē ta. de quib⁹ Virgi. Turenusq₃ tu be mugire ꝑ ethera clāgor vtebā̄t

autem antiqui tubis in prelijs ad hostium ter rificationem/ad cõmilitonum animationem ad equorum bellicorum in pugnam ꝓuoca tionem/ad bellorum muniendaȝ ꝯgressionē ad significandā in certatiuis cū victoria vene rationē ad fugiendū siue fugitiuoꝝ reuocatio nē. Itē vtebātur tubis in festis ꝛ in cõuiuijs/ ꝓpter populi cõuocationē/ꝓpter exercitatio nē ad dei laudē/ꝛ ꝓpter letitie ꝛ gaudij ꝓconi satōeȝ.ꝛ īuitatōeȝ ꝓceptū.n.fuit iudeis vt ī bel lis tubis sacris clangerent ꝛ etiā in initio no ue lune buccinarent/ꝛ vt annū iubileū qui an nus erat remissionis tubaꝝ sonitu ꝓnūciarēt ꝛ gaudiū ad quieteȝ oibus ꝓmulgarent. Est aūt ꝓprie tuba vt dicit Isi. li.xviij. instrumē tū bellicis certaminibus adhibitū ad denūci anda signa belloꝝ vt vbi exaudiri preco non poterat pre tumultu/sonitus tube clangentis attingeret. Et dr̄ tuba quasi tona.i.caua. inte rius.n.est cõcaua ꝛ valde plena ꝓpter ampli orē flatus receptionē. exterius aūt est rotunda circa tubantis orificiū valde stricta/sed ī par te anteriori multū āpla manu clāgētis ad os ponitur/regitur/erigitur/deprimitur/ꝛ tenet̄ cuius sonus varius ē vt.d.Isi. Nā interdum canit̄ vt bella cõmittātur.interdū vt eos q̄ fu giūt īsequant̄.iterdū vt exercit⁹ itra se recipiāt̄

b Uccina dr̄ quasi vocina/ pua scȝ tuba cornea vel lignea siue enea/ qua signū dabatur āṫiquitus con tra hostes.nā vt dicit Isi. li.xviij.pagāi agre stes ad omnē vsū pariter sono buccine ꝯuoca bātur.vn̄ ꝓprie buccina agrestibus signū fu it.de quo persius.Buccīa cogebat priscos ad arma quirites.hmōi clāgor buccinū dr̄.vt.d. idē.buccinis aūt corneis vtebātur hebrei pre cipue in kalendis ī memoriā liberatōis ysaac ꝓ eo cornuto ariete ī sacrificio imolato vt.d. gl.super geñ.

t ybia dr̄ eē dicta/eo ꝙ de ceruinis tybijs ꝛ hinuloꝝ credit̄ penit⁹ fuis se facta.hinc tybicē dixerunt tybiaꝝ cātus.vel scd̄m.h.tybia dr̄ a tybim quod ē cirpus vl̄ ca lamus/qꝛ a calamis quibusdā tale instrm̄ an tiquitus fiebat.ꝛ hinc dicitur hic tybicē. hui⁹ nis.ille qui tybia canit.ꝛ fuit quōdā instrm̄ lu gubre quo vtebātur hoīes in funeribus mor tuoꝝ vt.d.gl.sup mathe.ix.cū audisset tybici nes ꝛc.i.carmē lugubre canētes.

c Alamus a calādo ē dictus.i.a fū dēdo voces/ꝛ ē generale nomē fi stulaꝝ.nā fistula est dicta/eo ꝙ vocē emittat. nā fos grece vox latine.stolia vero emissa.vn̄ fistula quasi emittens sonū siue vocē/hac vtū tur venatores qꝛ eius sonū cerui libēter audi unt.sed dū vnius venatoris fistulatione ceru⁹ ed auditū allicitur/ mox ab alio ꝺ quo nō pre cauet sagittatur.vox autē fistule decipit volu cres dū canēdo eaꝝ simulat ꝛ fingit voces.vn̄ de dr̄ fistula dul.ca.vo.ꝛc.fistula insup dele ctat oues.ꝛ iō fistulis vtūtur pastores dū vigi lant sup gregē suū vnde ꝛ quidā noie pan.di cebatur esse deus pastoralis qui prius dispa res calamos ad cantuȝ adaptauit/ꝛ studiose arte cõposuit.de quo Uirgil̄.dicit. Pan pri mos calamos cero coniungere plures. Insti tuit/pan curat oues omniūꝗ magistros ꝛc. ꝛ iō qꝛ instrumētū fistulaꝝ ab eo inuentū pan dorū ē vocatū. vt dicit Isi. ad hoc fistulis se excitant vigiles vt eaꝝ melodie suauitate ad dormiendum citius ꝛ suauius ꝓuocent in le ctulis quiescentes.

f Ambuga est genus ligni fragilis cuius rami sunt concaui ꝛ vacui atꝗ plani.vnde tybie cõponūtur ꝛ quedā spēs simphonie.vt dicit Isi.

f Imphonia est instrumentum mu sicum qd̄ fit ex ligno concauo pel le contēta in vtraꝗ parte sua quā musici hincinde uirgulis feriunt.fitꝗ in ea ex concordia grauis ꝛ acuti suauissimus cantus vt dicit Isi.simphonia tamen dicitur collatio ꝛ concordia quorūcūꝗ signoꝝ/sicut chorum dicitur concors vnitas diuersarum vocuȝ. vt dicit glo.super luc.xv.

a Rmonica rithmica est canora me lodia ex pulsu ꝛ percussiōe neruo rum ꝛ tinnitu metallorum gene rata.ꝛ huic armonie diuersa sub seruiunt istru menta vt timpanum/cimbalum/lira/cithara psalterium atꝗ sistrum.

t Impanum est pellis siue corium ligno ex vna parte extentum. Est enim pars media simphonie in si militudinem cribri.ꝛ virgula percutitur/quē admodum percutitur simphonia vt dicit Isi cui si iuncta fuerit fistula dulciorem reddit me lodiam.

c Ithara ab apollīe ē reperta/scd̄ȝ grecorum opinionem. Est autem cithara similis pectori humo/eo ꝙ sicut vox ex pectore/ita cantus ex cithara ꝓ cedit.ꝛ ideo sic est appellata.nam pectus tori ca cithararum appellatur.paulatim autē plu res eius species extiterunt/ vt psalteria/lire ꝛ huiusmodi.ꝛ alique habent formam quadra tam.alique trigonalem.cordarum etiam nu merus multiplicatus est ꝛ cõmutatum genus

veteres aũt vocauerũt citharã fidiculã vel fidicẽ q₂ bene ꝯcinũt iter se corde eius. qm̃ bene cõuenit inter quos fides ẽ. habebit enĩ cithara septẽ cordas. vnde Virgi. Septẽ sũt soni septẽ discrimina vocũ. discrimina aũt sunt dicta ideo q₂ vna corda vicine corde similẽ sonũ reddit. ideo aũt sunt septẽ corde. vel q₂ totam vocẽ iplẽt vel q₂ septẽ motib⁹ sonat celũ. Corda aũt ẽ dicta a corde q₂ sicut pulsus cordis ẽ in pectore/ ita pulsus cordarũ ẽ ĩ cithara. has primo mercurius excogitauit iõ q₂ prior ĩ neruos sonũ strinxit vt. d. Isi. Corde aũt quanto magis sunt sicce ⁊ etiã magis tense / tanto amplius sunt sonore. plectrũ aũt dr̃ instrumẽtũ quo tẽperantur corde ⁊ tenduntur.

p

Salteriũ a psallendo idest a cãtãdo est noiatũ eo ꝙ ad eius vocez chorus cõsonãdo respõdeat. Est aũt similitudo cithare barbarice ĩ modũ delte littere. sed psalterij et cithare hec est differentia. q₂ in psalterio lignum habet concauum. vñ sonus redditur superius et deorsum feriuntur corde et desuper sonant. Cithara vero concauitatem ligni inferius h₃. Psalterium hebrei habent decacordem idest decem cordarum secundum numerum decem preceptorum. fiũt autem optime eius cordule ꝺ auricalco et etiã de argento.

l

Ira a varietate vocum est dicta eo ꝙ diuersos sonos efficiat. vt. d. Isido. Liram primo a mercurio fuisse inuentam dicunt hoc modo. Cum regrediens nilus in suos meatus varia in campis animalia reliquisset relicta est etiam ⁊ testudo que cum putrefacta esset et nerui eius remansissent extenti infra concha₃ percussa a mercurio sonũ dedit. ⁊ ad eius spẽm lirã fecit/ ⁊ tradidit orpheo qui huius rei maxime fuerat studiosus. vnde dicebãtur eadẽ arte nõ solu₃ feras sed etiã saxa ⁊ siluas cantus modulatiõe applicuisse. hanc. s. lirã ꝓpter studij amorem ⁊ carminis laudẽ inter sidera locatũ esse musici fabulantur/ vt dicit Isi.

c

Imbala sunt quedam instrumenta musica q̃ ꝑcussa inuicẽ se tãgũt ⁊ sonũ faciũt ⁊ tinnitum.

s

Istrũ ẽ instrumentũ musicũ sic ab inuentrice vocatũ. Na₃ ysis regia egyptiorꝫ sistrũ iuenisse ꝓbat̃. vñ Iuuenalis. Isis ⁊ irato feriat mea lumina sistro. iõ mulieres hoc vtunt̃ instrõ/ q₂ eius iuẽtrix fuit mulier. vnde ⁊ apud amazones sistro ad bellũ feminarꝫ exercitus aduocantur.

t

Intinabulũ a tinniendo ẽ dictu₃ ⁊ est parua nola vel cãpanella. q̃re supra de vasis ĩ littera. v. habet aũt cãpana hoc ꝓpriũ q₂ dũ resonando aliis ꝑficit ex frequenti ictu se cõsumit. Hec ⁊ multa alia deseruiunt musice discipline. cuius sciã tractat de vocibus ⁊ sonis. Considerat aute₃ nihilominus rerꝫ naturaliũ dispositiões ⁊ numerorꝫ ꝓportiones/ sicut exemplificat boeti⁹. de numero duodenario cõparato ad sex/ ⁊ ad alios numeros inter medios dicẽs sic. Inueniemus inquit hic oẽs musicas consonãtes. Nã octo ad septẽ. ⁊ nouẽ ad xij. cõparati sesquitertiam ꝓportionẽ reddunt/ ⁊ simul faciunt dyatesseron consonantiã. sex vero ad nouẽ ⁊ octo ad xij. cõparati reddunt sesqui alteram ꝓportionẽ ⁊ dyapente efficiunt simphoniam xij. vero ad septem considerati duplicem quidẽ reddunt ꝓportionẽ ⁊ dyapason simphoniam cãtant. octo igitur ad nouem ipse contra se medij considerati epodonum iniungunt qui in musica modulatione tonus vocatur/ qui omniũ musicorum sonorum mensura est communis. Omnium enim sonoru₃ est paruissimus. vnde notandum est ꝙ inter dyatesseron ⁊ dyapẽte consonantiarum tonus differentia / tonus differentia est sicut inter sesquitertiam ⁊ sesqui alteram ꝓportionem sola est epogdolis differentia (huiusq₃ boetius in. ij. arismetrice. c. vltimo. g. Dicit etiã idẽ in ꝓlogo primi libri sic Musica inquit quantum vel ꝗ prior sit nũerorꝫ vis ex hoc ꝓbari põt. ꝙ ꝑora sũt illa naturaliter que ꝑ se ꝯstãt. nã illa q̃ ad aliq̃d referũt̃ ꝙ ⁊ ipa musica modulatio nũerorꝫ noib⁹ aduocat̃ vt p₃. dyatesserõ. n. ⁊ dyapẽte ⁊ dyapason ab antecedẽtis nũeri noib⁹ nũcupãt̃. Iporũ quoq₃ sonorꝫ aduersũ se ꝓportio solũ ⁊ nõ in aliis nũeris iueni̇t̃. nã q̃ son⁹ in dyapason simphonia. i. duplicis nũeri ꝓportiõe colligit̃ ꝗ dyatesseron ẽ modulatõ epitrica collatõe. i. sesq̃tercia colligit̃ vel ꝯpõit̃ quã dyapẽte simphoniã vocãt/ hemiola mediãte ꝯiũgit̃ q̃ ĩ numeris epogdus. i. supra octo dr̃/ ⁊ ẽ ton⁹ ĩ musica/ vt. d. idẽ. Sesq̃tertia ꝓportio ĩ arismetrica dr̃ dyatesserõ ĩ musica ⁊ q̃ hemiolia. i. sesq̃altera ꝓportio ĩ arismetrica dyapẽte dr̃ ĩ musica. Est aũt dyapẽte ⁊ dyapason ꝯsonãtia q̃ maior vox h₃ miorẽ notulã duplo ⁊ eius medietatem.

s

Esquitercius nũerus ẽ nũerus nũero ꝯꝑatus habẽs tertiã ꝑtẽ mioris. Si ṽo habuerit q̃tuor sesq̃quart⁹ ⁊ si q̇nq₃ sesq̇quit⁹ ⁊ sic vlteri⁹. vñ sesq̃terci⁹ ẽ q̇ miori ꝯꝑatus h₃ eũ semel ⁊ ei⁹ tertiã partẽ. verbi gratia

si quatuor compares tribus habebit i se qua ternarius totum ternariū ꝛ ternarij tertiā ptē s.vnū. ꝛ si octo ad sex/ octenari⁹ habebit totū senariū ꝛ tertiā partē eius.s.binariū.ꝛ si duodeci nouenario/ duodenarius continebit totū nouenariū ꝛ eius tertiā partē.s. ternarium Sic similiter.xxx.ꝯpaueris ad.xx.ꝛ.xx.ad xv. ꝛ.xxiiij.ad.xviij. ꝛ ita de alijs sic semper inuenies quid sit numerus sexquitertius.

Numerus vero sexquialter ē qñ numerus maior cōparatus minori continet totalē numeꝝ minorez ꝛ eius medietatē. verbi grā. ternarius cōpatus binario habet in se duo ꝛ eoꝝ medietatez scȝ vnitatē. sic sex cōtinet in se quatuor ꝛ eoꝝ medietatē.s.duo. sic nouē senariū in se claudūt ꝛ eoꝝ mediā partē scilicet tria. sic.xij.ad octo. ꝛ xv.ad.x.ꝛ sic de alijs.

Ec siquidē verba in se sūt ꝓfūda plurimū ꝛ obscura/ nisi his qui i arismetrica instructi sunt ꝛ etiaz in musica disciplina. nā arismetricis geometricis ꝛ musicis sunt voce plurima clariora que minus exercitatis in hmōi penitus sūt obscura. ꝛ iō qui predictoꝝ verboꝝ ꝛ ꝓportionū tā numeroꝝ ꝙ vocū ꝛ sonoꝝ habere noticiā desiderat arismetricoꝝ ꝛ geometroꝝ ꝛ musicorum industriam consulere non contemnat. tāta.n. vt dicit Isi.li.ij.est virtus in terminis figuris ꝛ musicis simphonijs ꝙ ipse homo sine eis ñ cōstet. quia musica pfecta oia ꝯprehēdit. Recollige itaq3 ex predictis ꝙ ars musica siue armonia contraria ꝛ dispata conciliat grauia acutis ꝛ acuta grauibus modificat ꝛ adaptat. affectiones contrarias ꝛ aduarsas recōciliat. maliciosos animi motus reprimit ꝛ refrenat. sensus debilitatos reparat ꝛ confortat. vnitatē exēplaris diuini nō opib⁹ cōtrarijs ꝛ diuersis matie preconisat. terrenis celestia/ ꝛ celestib⁹ terrēa posse vniri i ꝯcordia manifestat. letos aiōs magis letificat ꝛ tristes magis tristificat qꝛ vt.d.aug. ex q̄dā occulta aie ꝛ armonie ꝯsimili ꝓprietate melodia aie affectōibus se cōfortat. ꝛ inde est ꝙ dicūt auctores ꝙ instrumenta musicalia letū reddūt letiorē ꝛ tristē tristiorem efficiunt. Residuas armonie ꝓprietates quere supra eodē vbi ista ꝛ alia verba Isido. recitantur.

Ista aūt que breuiter de rerū naturaliū accidēntibus interseruimus vtputa de coloribus/liquoribus ponderibus/mensuris/sonis/ꝛ vocibus/iaz dicta sufficiant. qꝛ vt estimo rudibus ꝛ paruulis in christo mihi similibus illa que de ꝓprietatibus reꝝ naturaliū in.xix. particulas sūt digesta sufficere debent ad aliquā inueniēdi silitudinariā rōnē/ qꝛ de cā diuia scriptura reꝝ naturaliū ꝛ eaꝝ ꝓprietatū tā exq̄sitis simbolis vtit ꝛ figuris. Protestator autē in fine huius opusculi quemadmodum in principio ꝙ oibus que scdꝫ diuersas materias in hoc tractatulo continētur paꝝ vel nihil de meo apposui. sed simpliciter sanctorum verba ꝛ philosophorum dicta pariter ꝛ cōmenta veritate preuia sum secutus/ vt simplices ꝛ paruuli qui ꝓpter libroꝝ infinitatem singularum rerum ꝓprietates. de quibus tractat scriptura inuestigare non possunt in promptu inuenire valeāt saltem superficialiter quod intendunt. Simplicia siquidez sunt ꝛ rudia que excepi/ vtilia mihi tamen rudi ꝛ meis cōsimilibus eadē iudicaui. ꝛ ideo suadeo simplicibus vt hec simplicia non contemnant/ sed cum hoc plenius intellexerint ad subtiliora intelligenda ꝛ inuestiganda ad maiorum ꝛ doctorum industriaz recurrere non differant nec omittant quorum prudentie ꝛ arbitrio hec relinquo / vt minus sufficienter dicta vel excepta corrigāt/ ꝛ si qua superaddere dignum iudicauerint secundum gratiam eis dataz desuper superaddant/ vt illud quod per me pauperem rudem ꝛ simplicē aliqualiter fuit inchoatum perducatur ipsoꝝ solertia ad perfectum. Ad ipsius honorem ꝛ gloriaz qui est alpha ꝛ o principiū ꝛ finis oiuz honoruz qui est deus sublimis ꝛ gloriosus viuens ꝛ regnans in secula seculorum Amen.

Auctores de quoꝝ scriptis sunt hec extractata sunt isti.

Augustinus. Adamāti⁹. Ambrosi⁹. Haomo Alquinus. Anselmus. Basilius. Beda. Bernardus. Cyprianus. Elitius. Eusebi⁹. Crisostomus. Damasus. Damascen⁹. Dionysius Elpitt⁹. Fulgēti⁹. Gre. Gilbertus. Hieronymus. Isidorus. Innocēti⁹. Leo papa. Michael scotus. Nazazenus. Origenes. Orosius. Petrus Seneca. Pamphilus. Patrici⁹ Rabanus. Robertus lincol. Richardus d̄ sācto victore. Simon corñ. Stephan⁹ strabus.

Inter philosophos autē hi sunt maiores. Aristoteles ꝛ Auicenna. Pictagoras. San⁹ plotin⁹. Rasis. Auerrois. Algazel. Apollini⁹ Alphredus anglicus. Hayil medicus. Alsdepedes magn⁹. Almiredus. Boetius. Cicero. Cato. Cipio affricanus. Constantinus medicus. Domestenes. Dyascorides. Democritus. Doat⁹ grāmatic⁹. Eradit⁹. Epitiu⁹. Eudides

Egidius medicus. Phisologus. Galienus medicus. Jorat caldeus. yperius. Juuenalis Johānicius. Calixtus grecus siue atheniensis. Leucipus. Macrobius. Mercuri⁹. Mi selat astrologus. Ninus delphicus. Ouidius. Oribasius medicus. Papias. Plato. Platearius medicus. Plautus. Persius. Permenides. Plinius iunior. Priscianus Ruffus medicus. Salustius. Salernitanus practicus. Secundus philosophus. Solin⁹ Simonides. Trimegistus. Theophrastus. Titus boetius. Tullius. Theophilus d vrinis. Tholomeus. Varro. Virgilius. Hugui cio. Pisan⁹. Guillermus. Lōches. ypocras. ysaac. Zeno. Zorcastes magus Istorum et multorum aliorum in istis libellis verba i diuersis locis summatim et breuiter recitātur. vt patere potest diligentius intuenti.

Explicit tractatus de proprietatibus rerum editus a fratre bartholomeo anglico ordinis fratrum minorum. Impressus per Petrum vngar. Sub anno domini. Millesimoqua dringentesimooctuagesimosecundo. die vero nouembris. xxi.

Finis

Laus deo.

46

